NAZIONALE
BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
8
20 — E
69
ROMA

Tomo Unico

L 11:2:1:4

L a 110 f 3a
P 1a

Nyder.

Opus preclariſſi
mũ eximij ſacre theologie ꝓfeſſoris fratris
Joãnis Nider ordinis p̄dicatorũ: in expoſi
tionẽ preceptorum decalogi diligẽt[…]ime
nũc tandẽ cũ originalibꝰ collatũ ⁊ re[…]ni-
tũ ac multis in locis terſum ⁊ emendatũ.

¶ Venũdantur Pariſijs ſub ſigno regis
Dauid in via ad diuum Jacobum.

¶ Eximij ſacre theologie profeſſoris fratris Johannis Nyder ordinis predicatorum in expoſitionem preceptorum decalogi: prologus incipit.

Decalogi legē ſacratiſſimā/ primuʒ diuinit⁹ ꝓthoplaſtorum inſertā cordibus: ⁊ denuo dei digito in tabulis exaratam lapideis: poſtremoqʒ ꝑ incarnatum altiſſimi verbū ꝓpalatā chriſticolis/ vbi cuidā ait. Si vis ad vitā ingredi ſerua mandata. Hanc normā cunctorum fideliū regulam/ iter/ ⁊ directoriū eſſe cōſiderans: ⁊ fratrū mei ordinis (qui predicatoꝝ eſt) votis ſatiſfacere cupiēs: per multorum temporum curricula / ex famoſoꝝ dictis: diuine ſophie preceptorū tam pro predicantium ꝙ pro confeſſorū debitis exercitijs particularia ⁊ ſpecialia dei et eccleſie mādata: in vnum preceptoriū colligere in ſequentibus ſtudui ſingula decalogi pcepta ſubdiſtinguendo ꝑ ſpecialia capitula: vt ita precepta paterēt cuiqʒ lucidi⁹

Exo.xxxi.

Math.xix.

¶ Pro quo labore/ mihi precor a lectore ſequētium orationem impertiri quantulācūqʒ paruulā: vt eterne ſapiētie a qua cuncta bona procedunt: pro premio copulari in patria tandem merear.

¶ Finit prologus.

¶ Preclarum opus in expoſitionem preceptorum decalogi: feliciter incipit.

¶ Capitulum primum tractat ꝙ ſtricte deus velit precepta ſeruari.

Sunt igitur tria principaliter prenotāda preceptorū preambula. Primo ꝙ ſtricte deus velit precepta ſua cuſtodiri. Secundo ꝙ rationabile ſit deo in preceptis ſuis per obedientiam ſubijci. Tertio quomodo precepta habent diſtingui. A ¶ Quantū ad primū illud docet ſcriptura multipliciter. Nā pro trāſgreſſione pcepti vnius de nō edendo fructum vetitum/ primi parētes ⁊ tota poſteritas damnata eſt. Geñ.iij. Itē precepta iubentur meditanda in domo/ extra/ in via/ dormiendo/ et vigilando Deutero.vj. Itē primū preceptū ꝑ blaſphemiam quidaʒ tranſgrediens a deo iubet extra caſtra ab omnibus lapidari. Leui.xxiiij. Itē quidā modica ligna ſabbato colligens: ſimiliter lapidatur. Numeri.xv. Itē ſaul ſm ſonū littere contra dei preceptum ſeruans victimanda, de regno eijcit: ⁊ a demone poſſidet. j. regum.xvj. Item oza archam cōtra domini preceptum tangēs ſubitanee a deo

occidit.ij.regū.vj. Itē propheta bonus cōtra dei pcepta māducans paterno ſepulchro priuat et vita.iij. regum xiij.q tria exēpla ſunt cōtra excuſantes ſe in trāſgreſſio ne dei preceptorūvt inquiūt per intentionē bonam.ideo
Ps.cxviij. dicit Ps. Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis/ id eſt valde. B Quo ad ſecundum ad ſeruandum dei mandata ſeptē nos inducere debent. Primo ſūma aucto ritas dei precipientis/qui habet in nos vniuerſale ꝛ ple nū dominiū.tū q̄a creauit.tuꝫ qꝛ regit ſeu gubernat cun cta.Ad talē aūt principē pertinet cōdere leges nobis:et nos obedire ſibi:et honorare corde/ vbo/ ꝛ factis :ideo p ceptis frequēter premittit.Exodi.xx.Ego dn̄s deus tu⁹. Secundo ad idē nos debet iducere imenſa dei dignitas et maieſtas quā habet per potentiā/eminētiam/pulchri tudineꝫ/et alia ſua propria:ppter q̄ merito deberemus eū revereri:ꝛ ei obedire/ꝛ eū honorare.Magnū enim eſt non obedire prelato minori/ maius ſuperiori : ſed maxi mū infinite dignitatis principi:vt per ſimile patet i poli cia humana.Tertio pceptorū rationabilitas. tū qꝛ pro cedūt a ſapiētiſſimo.tum quia ſunt oīa ſcd̄ꝫ dictamen re cte rōnis naturalis.vt declarat l.iij.li.ſententiaꝝ. diſti. xxxvij. Ideo roma.vij.dicit.Mandatū ſanctum/ iuſtum/ ꝛ bonū. C Quarto preceptoꝝ maxima vtilitas. qꝛ quintuplex . Nam bona eccleſie propria facit obſeruatio
Ps.cxviij. mandatorū.ſecundū illud.Ps.participē me fac deus om niū timentiū te.ꝛ cuſto.mā.tua. Totū hominē rectificat Eccl'iaſti.xv.Dedit deus hoi mandata : que ſi ſeruaret: ſeruarent eū ſcꝫ in iuſtitia/ꝛ eq̄tate/ꝛ rectitudine. Ami cū dei conſtituit. Jo.xv. Vos amici mei eſtis ſi feceritis que precipio vobis. Manſionē trinitatis ſacratiſſime ef ficit. Jo.xiiij.Si quis diligit me:ꝛ pater me⁹ diliget euꝫ et ad eū veniemus/ꝛ māſionē apud eū faciem⁹.Ad vitaꝫ eternam ducit.qꝛ ſi vis ad vitā ingredi/ ſerua mandata. Mat.xix.Sed aduerte ꝙ oportet oīa ſeruare . qꝛ dicitur Jaco.ij.Si quis in vno offenderit:fact⁹ eſt oīm reus / ſic videlꝫ ꝙ qui in vno peccato mortali deum offendit ; ini micus dei cōſtituit.ꝛ ſi ſic decedit eternaliter dānabitur nō tamē tāta pena:q̄ta ille qui in multis preceptis trāſ greſſor reperit. Pudor eſt certe pro tēporali precio tam prompte ſeruire hoi : et deo pro mercede eterna tam ſe gniter obſequi. D Quinto ad ſeruandū dei pcepta mouere nos debet malorū multiplicitas/quam incurrūt dei precepta non ſeruantes.Nam aufert hoi ſeipſum.tū quia in ſeruitutē diaboli redigit.quia oīs qui facit pec catū ſeruus eſt pcti.Johā.viij.Tum etiā: quia meli⁹ eſt

homini iſti ſi natus nõ fuiſſet:ſi ſic moritur. Aufert homi=
ni omnia bona opera. quia ſi caritatem nõ habuero: nihil
ſum. Dicit apłus. j. ad corinth. xiij. Aufert etiã fraternita=
tem eccleſie: quã credimꝰ in articulo. Sanctorũ cõmunio=
nem de qua pſ. Particeps ego ſum omniũ timẽtiũ. ⁊c. vt p̃=
dictum eſt. Aufert ſocietatẽ ſanctorũ in patria/ ⁊ vitã eter pſ cxviij.
nam. de qua Apo. ad gał. v. enumeratis preceptorũ tranſ=
greſſionibus: ſic cõcludit. Qui talia agũt: regnũ dei nõ poſ
ſidebũt. Sexto nos mouere debet beneficiorũ diuinorũ ma
gnitudo et multitudo in tolerãdo mala noſtra vt penitea=
mus. dãdo eukariſtiã et ſacram vnctionẽ vt ſanemur. vo
cando nos varie vt reſurgamus. cuſtodiẽdo ne moriamur
et vitã eternã ꝓmittendo ne deſperemus. vñ ſi tot bñficijs
ingrati fuerimus: grauiꝰ peccamꝰ. Cuius exemplũ habe=
mꝰ Mat. xviij. in ſeruo cui debita dimiſſa fuerãt qui alteri
dimittere noluit. ⁊ Mat. xxv. de ſeruo nequã: qui domini ta
lentũ abſcõdit. Septimo nos mouere dʒ mãdatorũ poſſibi
litas. nã leue eſt mãdata dei ſuare. Math. xi. Jugũ em̃ meũ
ſuaue eſt: ⁊ onus meũ leue. Et. j. ioh. v. Mãdata eiꝰ grauia
nõ ſunt. Et hiero. in expõne fidei catholice. Anathema ſit
inquit q̃ dicit deũ aliquid nobis p̃cepiſſe: ⁊ hominẽ imple
re illud nõ poſſe. E Ro leuitatis eſt quintuplex. Nã le=
uia facit primo caritas q̃ omnia ſuffert: oĩa ſuſtinet ſcd̃m
apłm. j. corinth. xiij. vñ paruꝰ in caritate laborat/ p̃ceptis
parẽdo. de quibꝰ Mat. vij. Arta eſt via q̃ ducit ad vitã. ⁊ pſ pſ xvj.
dicit ꝓpter verba labiorꝫ tuorꝫ ego cuſtodiui vias duras.
ſʒ magnꝰ in caritate viã mãdatorꝫ currit dicẽte pſ. Uiã mã pſ cxviij.
datorũ tu. cu. cũ dila. cor meũ/ ſcilʒ in caritate. Scd̃o: q2 na
tura ad mãdatorꝫ obſuationẽ inclinat. oĩa eni bonũ appe=
tunt. j. ethi. Tertio q2 p̃miũ maximũ ꝓmittit qd̃ oculus nõ
vidit deꝰ abs te q̃ p̃paraſti expectãtibꝰ te. yſa. lxiiij. Quar
to q2 coadiutor eſt chriſtus. qui ſm̃ apo. operatur in nobꝭ
velle et pficere pro bona volũtate: Phil. ij. Quĩto: q2 iuuãt
nos virtutes infuſe. angelus noſter/ orõ / eccleſie ſacramẽ
ta et multa ſimilia. F Uia aũt viciorum in ſe viceuerſa
propter quinqꝫ dura eſt. Primo propter iuſtitiã dei que nõ
ſinit hic peccatũ impunitũ. vnde Augu. j. cõfeſ. Juſſiſti do=
mine/ et ita eſt vt pena ſit ſibi oĩs animꝰ inordinatꝰ. Scd̃o
quia eſt cõtra naturã/ eo ꝙ cõtra rationẽ. vnde. ij. ethi. in
diffinitione virtutis dicitur eſſe determinata ratione ꝓut
ſapiens determinabit. Tertio: quia eternum ſupplicium
meretur propter quod viciosis Math. xxv. iudex dicet. Di=
ſcedite a me maledicti in ig. eter. Quarto quia vicia ſibi
cõtrariantur. puta prodigalitas auaritie/ et ſic de alijs. vt
dicit phs. iiij. ethico. Quinto quia viam viciorum non ad

iuuant ſancti angeli/ nec de⁹ qui neſcit patrociniū pſtare criminib⁹. ¶Sʒ qd facit vicia dulcia? Reſpōdeo: ꝙ quinqȝ. corp⁹ aīale. habit⁹ radicati. multitudo delinquētiū. ſuaſus inimicoꝝ. et affectus tepidus ad ardua. De pͥmo dicitur gal. v. Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū et ſpiritus aduerſus carnē. Et iterū: Manifeſta ſunt opa carnis: q̄ ſunt fornicatio/ immūdicia/ luxuria. ꝛc. De radicatis habitib⁹ malis dicit phs. ij. ethi. ꝙ ꝓpter ꝛ delectabiliter faciūt vicia opari: a quib⁹ difficile eſt recedere. vñ hiere. xiij. Si ethiops poteſt mutare pellē ſuā: aut pardus varietates ſuas: et vos poteritis bñfacere cū didiceritis malū. De tertio: videlicet de multitudine delinquentiū patet in ps. dicēte.
ps. xvij. Cū ſancto ſanctus eris: ꝛ cū peruerſo puerteris. hinc eſt ꝙ Petrus inter xp̄i diſcipulos manens ſanct⁹ fuit: ſed cū in turba populariū fuit/ ter xp̄m negauit. De quarto: videlicet de ſuaſu inimicoꝝ dicit Apl's. ij. ad corinth. xj. Ipe ſathanas trāſfigurat ſe in angelū lucis: ſicut fecit xp̄o Math. iiij. dicēs ſi filius dei es: dic vt lapides iſti panes fiant. De quinto videlicet affectu tepido ꝛ ſenſualitate remurmurāte. ait xp̄s math. xxvj. Spūs quidē ꝓmptus eſt: caro autē infirma. ¶G Quantū autē ad tertiū de diſtinctiōe preceptoꝛū notandū ꝙ ſcđm ſanctū tho. pͥma ſcđe. queſtione xcj. ꝙ lex quintuplex eſt. Una generalis/ quā deus naturaliter cuilibet indidit rei: vt ſuo creatoꝛi obediret. hanc legē nulla creatura trāſgreditur irrationalis Nam celū quoti die circuit. de quo in ps. Statuit ea in eternū/ et in ſeculū
ps. cxlviij. ſeculi: pceptū poſuit et nō pteribit. Quattuoꝛ elemēta/ et aues iura naturalia ſeruāt: et alia ſimiliter naturalia. Scđa lex eſt nature. de qua Ro. ij. Gentes que legē non habent: naturaliter ea que legis ſunt faciunt. Hec dictat virtutes eſſe faciendas/ vicia fugiēda. Que volum⁹ vt faciāt nobis homines: eadē eis faciamus. ꝛ ſimiliter de dimiſſione. Unde e math. vij. ſaluatoꝛ. Omnia quecunqȝ vultis vt faciant vobis homines: et vos facite illis. Hec eſt enim lex ꝛ ꝓphete. Lex hec etiam ad felicitatē naturalem per virtutes moꝛales docet venire. vt patuit in phis. Tertia eſt lex humana ciuilis: quā plati ſeculares ſtatuunt. de qua prouer. viij. Per me reges regnant: et legum conditoꝛes iuſta decernūt. Quarta humana eccleſiaſtica per Apoſtolos/ et concilia/ ac dioceſanos/ et ſuperioꝛes ſpirituales tradita. de qua decretoꝛum et decretaliū libꝛi pleni ſunt Quinta diuina pͥncipaliter in decalogo cōtenta. de qua vbi thema. He leges omnes tunc recte ſunt cum ab eterna lege/ id eſt a diuina ratione omnia rite pconcipiente deriuantur/ diriguntur/ et mouentur ſcđm Tho. ibidem.

h ¶ In decalogo itaq̧ Exo.xx. Deus hominibus prouidit vt dicit ſanctus Tho. ibidē.q.centeſima. ſicut princeps reipublice prouidere debet /ad quem ſpectat tria prouidere in ſubditis. Primo quomodo ſe bene habeant ad ſuperiorem. Scdo quomodo ſe bene habeant inferiores ad ſe mutuo. Tertio quomodo quiſq̧ ſit intra ſe bene ordinat⁹. Secundum hec igitur principaliter primo neceſſaria ſunt precepta ordinantia ſubditos debite ad principem ſuum. Primo ſic ꝙ fideliter obediatur ei/ et contēnantur inimici principis/ qđ deo facimus colendo eum/ nō demonia. Secūdo vt ſic honoretur caute: ita ꝙ ore nō inuanū nomen eius aſſumatur. Tertio ꝙ obſequijs certo die honoretur. Secūdo neceſſaria ſunt precepta pacē inter famulos adinuicē cōſeruantia. Primo ſic ꝙ propinquis ſubueniamus: honorando parentes. Secūdo vt proximū corpore nō ledamus per occiſionem. Tertio nec in perſona cōiuncta: puta vxore vel filia. Quarto ne in rebus per furtum. Quinto nō verbo per falſum teſtimonium. Tertio neceſſariū eſt vt quiſq̧ dei famulus intra ſe pacifice regatur: qđ regimen nullus princeps deo dempto facere poteſt. quia interiora non videt: ideo volūtas duobus vltimis preceptis compeſcitur: ne cupiamus vxorem proximi nec res eius. Et ſic ſatiſfit precepto triplicis dilectionis: ſcilicet dei per tria. proximi per quinq̧. et ſui per vltima duo. Deus enim math. xxij. tria in genere precipit: videlicet ſui dilectionem: dicendo. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Dilectionem proximi. ibi: et proximum tuum. Dilectionem ſui. ibi: ſicut te/ id eſt ſicut te debes diligere. I ¶ Ingrediēdo igitur decalogum notandum primo ſm Tho. prima ſecunde.q.c. ꝙ decalogus tanq̄ capitalia quedam precepta: cōtinet oīa p̄cepta alia: videlicet legis naturalis: ⁊ q̄ ſcriptura ⁊ ſapiētes alij tradiderūt. Secūdo notādū ꝙ quedā precepta ſecūdum eundē ibidem ſunt affirmatiua. vt illa duo Sabbata ſanctifices. Habeas in honore parentes. Alia ſunt negatiua: vt omnia alia octo ſecundum eum. Aliquod tamē ſecundū bonauen̄ in.iij. diſt. xxxvij. eſt plus affirmatiuum q̄ negatiuum: vt primum preceptum. Affirmatiua ſemper ligant: non pro ſemper /id eſt non pro omni tempore et hora. Negatiua vtroq̧ modo. Tertio notandū ꝙ ſecundū Joſephum quinq̧ p̄cepta erant in vna tabula prima videlicet quinq̧: alia q̄nq̧ erāt in alia tabula. ſed quia due tabule erant continentes totum decalogum: ſignificabant ꝙ duo mandata: ſcilicet dilectionis dei et proximi continerent totum decalogum: ideo ſecundum Auguſtinum. ſequendo ſignatum non litteram: prima ta

bula continebat tria precepta prima / deo ſeruientia. ſecunda continebat alia ſeptem ad proximum pertinentia.

¶ Eſt ita ꝙ primū mādatum Exo.xx. ſic poſitū Ego ſum dñs deus tuus: q̄ eduxi te de terra egypti de domo ſeruitutis. non habebis deos alienos corā me. nō facies tibi ſculptile. neq; omnem ſimilitudinem que eſt in celo deſuper: ⁊ que in terra deorſum: nec eorum q̄ ſunt in aquis ſub terra non adorabis ea neq; coles. Hoc p̄ceptum partim eſt affirmatiuum videlicet ego ſum dñs deus tuus. ⁊ reſiduum eſt negatiuum. Unde xp̄s exponit Matth. iiij. hoc p̄ceptum dicens. Dñm deum tuum adorabis ⁊ illi ſoli ſerues: ſcilicet cultu latrie. Nam ſm̄ hiero. in prima parte precipitur cultus latrie: id eſt honor deo debitus. Preceptum igitur hoc primum continet plura precepta particularia que in. xxij. capitulis ſequentibus recitabuntur: q̄dam affirmatiua / et quedam negatiua. Cum eñ a dño deo habeamus tria: animam corpus / et res: iuſtiſſimum eſt vt ei ſeruiamus iſtis / ⁊ deum colamꝰ. Sed ſm̄ Aug. in enchiridion. deus colitur optime fide / ſpe / ⁊ charitate: q̄bus anima deum colimus. Secūdo debemꝰ colere corpore / ꝑ adorationem. Tertio rebus per oblationem decimam / ⁊ ſimilia. Alia pars precepti eſt negatiua tripliciter. Fuerunt eñ q̄dam qui coluerunt plures deos ſine inſtitutione imaginū / videlicet ſolē / lunam / ⁊ ſimilia. Contra quos dicitur: non habebis deos alienos. Alij coluerunt ſub imaginibus plures deos. Contra quos dicitur: non facies tibi ſculptile ⁊c. non tamen tales coluerunt imagines ſed imaginata / ſicut nos hodie vnū deum. Alij ipſas imagines adorauerunt. Contra quos concluditur. non adorabis ea neq; coles. Unde omnis ſuperſtitio in hoc precepto prohibetur. Item hic prohibentur quedam capitalia vitia ꝓut ſunt mortalia. Primo ſuperbia. Nam dicit Thom. ſecunda ſecūde. q. clxij. arti. v. ꝙ humilitas ꝓprie reſpicit ſubiectionem hominis ad deum. et econuerſo ſuperbia defectum huiꝰ ſubiectionis ſcilicet ſm̄ ꝙ aliquis extollit ſe ſup id quod eſt ſibi p̄fixum ſm̄ diuinā regulam vel menſuram / qua menſus eſt nobis deus. Unde eccl'iaſti. x. Superbia hominis eſt apoſtatare a deo. vbi etiam inobedientia notatur. Secundo ꝓhibetur hic accidia quam tedet diuini obſequij. ⁊c.

Capitulum ſecundum tractat de fide.

CIrca primum p̄ceptum particulare videlicet de tenenda vera fide que ſub precepto cadit. Marc. vlti. Qui crediderit ⁊ baptizatus fuerit: ſaluus erit. qui vero non crediderit condemnabitur. tria principaliter ponentur. Primo que et quot credenda ſunt

ſimplici chriſtiano/id eſt non habenti curam animarũ nec officium docendi publice ſcripturam ſacram. Secũdo quomõ ⁊ qualiter credere debeamus credenda. Tertio quo tuplices homĩes preceptum hoc tranſgrediantur. A

¶Quantum ad pᷣmum notandũ ſm Tho.ſecũda ſecunde. queſt.ij.ar.vij.⁊ ſecundũ alios doctores: ꝙ cuilibet ſimplici ſufficit ad ſalutem credere explicite ea q̄ continentur in ſymbolo apoſtolorum.⁊ qr ibi articuli cõmunes continentur ordinate breuiter ⁊ vtiliter: idcirco ſtatuit eccl'ia tales eſſe credendos a ſingulis/ ⁊ addiſcendos eſſe. Et ſunt nũero.xij.articuli conſiderando auctores eorum q̄ fuerunt.xij. apoſtoli. ſed diſtinguendo ſcd̃m credita ſunt. xiiij. ſcilicet ſeptem de diuinitate/ ⁊ ſeptem de humanitate. quia fides videt ea in quibus felicitabimur Eſt autem vita eterna. vt dicitur ꝑ chriſtum Jo. vij. vt cognoſcant te ſolum verũ deum/⁊ quem miſiſti ieſum chriſtum. Primus igitur articulus reſpicit vnitatem diuine eſſentie. Secundus patrem Tertius filium. Quartus ſpiritum ſanctum. Tres alij concernunt operationẽ dei ad extra quo ad triplex opus. Primum nature ibi. Creatorem celi ⁊ terre. Secundũ opus eſt gratie Credo eccl'iam ſanctam catholicam ſanctorum cõmunionem/ remiſſionem peccatorum: ⁊ ſub his continentur omnia ſacramẽta. Tertium glorie. Carnis reſurrectionem/⁊ vitam eternam. Amẽ. Septem de humanitate ſunt Primꝰ. Cõceptus de ſpiritu ſancto. Secundꝰ Natus ex maria virgine. Tertius paſſus/crucifixus/mortuus/⁊ ſepultꝰ Quartus deſcendit ad inferna ſm animam. Quintus Reſurrexit a mortuis. Sextus Aſcendit ad celos/ ſedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Septimus. Inde vẽturꝰ eſt iudicare viuos ⁊ mortuos. B ¶Hos articulos ſic ſcire ordinate/ſic diſtinguere/ ⁊ enumerare / non eſt neceſſarium cuilibet ſimplici fideli. ſed ſufficit ⁊ exigitur primo ꝙ credat/intelligat/⁊ aſſentiat in genere ⁊ implicite omnibꝰ q̄ credit eccleſia catholica ⁊ ꝙ nulli articulo explicite diſſentiat.⁊ ſic ſimplices omnia credunt/ licet implicite ſolũ: que maiores credunt/inquantum maiores adherent doctrine diuine. Sic enim ſm Grego. ſuper Job pᷣmo. Boues arabant ⁊ aſine / id eſt ſimplices paſcũtur iuxta eas. vnde Apoſtolus.j.Corinthi.iiij. Imitatores mei eſtote: ſicut et ego chriſti. Secũdo exigitur ꝙ quis in ſpecie cognoſcat illos articulos ⁊ explicite ſeu iſta de quibus feſtiuatur in eccleſia in feſtis principalibus anni. Unde dicit tho. vbi priꝰ articulo.vij. poſt tempus gratie reuelate: tam maiores ꝗ̃ minores tenẽtur habere fidem explicitam de chriſti miſterijs precipue quantum ad ea que communiter in eccleſia

ſolenniſantur ꝛ publice ꝓponuntur. ſicut ſunt articuli in⸗
carnationis. vt ſupra. Et qꝛ vt dicit Thom. vbi ſupra. arti.
viij. Myſterium xp̄i explicite fidei credi nō poteſt ſine fide
trinitatis que in myſterio xp̄i hic continetur/ vtputa ꝙ fi⸗
lius dei carnem aſſumpſerit/ et per gratiam ſpirituſſancti
mundum renouauerit: ꝛ iterum de ſpirituſancto cōceptus
fuerit: ideo poſt temp⁹ gratie diuulgate tenētur omnes ad
explicite credendum myſterium trinitatis. ꝛ etiā omnes
q̄ renaſcuntur in xp̄o hoc adipiſcuntur per inuocationem
trinitatis. ſm illud math. vlti. Euntes in mundum vniuer
ſum docete om̄es gentes/ baptizantes eos in nomine p̄ris
ꝛ fi. ꝛ ſſ. hec tho. C ❡ Hic declarat de articulis lati⁹ Jo.
hannes kunſheym/ tractatu de eruditione cōfeſſorum ſic.
Tenetur inquit ſimplex vt in ſpecie cognoſcat ꝛ credat ar
ticulos ſeu iſta de quib⁹ feſtiuatur in feſtis p̄ncipalibus
anni. Tenentur enim tales (iuxta illud quod celebratur in
feſto trinitatis) credere ꝙ tres perſone in diuinis ſunt. vn⁹
deus creator omnium rerum in cui⁹ trinitatis ſeu pſona⸗
rum nomine baptiſantur. Item tenentur credere (ſm feſtū
natiuitatis chriſti) ꝙ filius dei natus eſt ex virgine maria.
Item circa paraſceuē/ ꝙ xp̄s ſit paſſus pro nobis mortuus
ꝛ ſepultus. Item circa paſcha ꝙ reſurrexit/ ꝛ ꝙ reſurgem⁹
vere. Item circa aſcenſionem ꝙ aſcendit in celum. Circa
penthecoſtem xp̄m miſiſſe ſpm̄ſanctum apoſtolis ꝛ eccleſie.
ꝙ vna eccl̄ia ſit/ extra quam nō eſt ſalus. ꝛ vnum caput ec⸗
cleſie in terris. Circa corporis xp̄i feſtum ꝙ xp̄s vere con⸗
tinetur in euchariſtia. Et cōſequenter ſacramentū penitē⸗
tie/ ꝛ omnia alia ſacramenta in medicinam a xp̄i paſſione
nobis effluxa. Circa feſtū omniū ſanctorumꝙ fiet finale iu
dicium/ reſurrectio mortuorum/ remuneratio bonorum in
eterna beatitudine in regno celorum/ malorum punitio in
eterna damnatione in inferno: ꝛ ꝑ cōſequens ꝙ bona ſunt
facienda/ ꝛ mala cauenda. Hec ſunt que q̄libet fidelis adul
tus explicite credere tenetur. et aſſenſus debet eſſe reſpe⸗
ctu omniū articulorum ꝛ credendorū vt primo tactum eſt:
ſed apprehenſio in ſpecie non eſt niſi eorum q̄ iam ſunt ſe⸗
cundo enumerata. D ❡ Ratio autem dictorum eſt ſm
bonauenturam. in. iij. circa diſti. xxxvij. quia ſi aliquis ex⸗
cuſaretur de infimis ſeu ſimplicibus a talibus credendis
explicite in eccleſia: hoc maxime eſſet ex ignorātia. ſed hoc
non: cū articuli tales ſint de tam manifeſtis ꝙ non poſſunt
latere ſine culpa. Sunt enim aliqui articuli tam manifeſti
ꝙ nullus chriſtianus habens vſum rationis ignorat eos:
niſi omnino negligat/ et contemnat dei cultum et ſalutem
ꝓpriam. ꝛ ꝑ conſequens taliū ignorantia non eſt ſine cul⸗

pa:niſi forte q̃s excuſaretur de illoꝝ notitia ꝑ defectum do ctoris/vel ꝑ breuitatem vite poſt inceptum vſum rõnis/vł ꝑ imbecillitatem vſus rõnis. Nam ꝓpter vltimũ vt dicit Scotus in.iij.diſt.xxv.non requirit̃ in quolibet neceſſario etiam ꝑ ſtatu iſto:ꝙ om̄es iſtos articulos explicite ⁊ diſti cte credat:q̄ deus nullum obligat ad impoſſibile.extra de re.iu.li.vj.Nemo em̄ poteſt ad impoſſibile obligari.⁊ ideo ſi q̃s rudis eſt ꝙ non poteſt conſiderare quid ſit natura/et quid pſona: non eſt neceſſe ꝙ habeat actum explicitū de articulo ptinente ad nature vnitatem ⁊ pſonaꝝ trinitatẽ diſtincte/ſicut hñt clerici litterati:ſed ſufficit ſibi ſi non po teſt hmõi diſtinctionem intelligere/q̄ nec terminos:ꝙ cre dat ſicut quilibet credit vſum habens rõnis.Hec Scotus. Nõ tamen videtur aliq̃s tam groſſus vtens rõne:q̃ nõ poſ ſit aliqualiter manuductionib⁹/⁊ exemplis ad myſterium trinitatis intelligendũ aptari. E ¶Dicitur etiam ſecun do:niſi q̃s excuſetur ꝓpter breuitatem vite/vnde q̃rit Alti ſiodoreñ.in iij.ſuo materia de fide in quo inſtanti p̃mo ho mo teneatur credere ſub pena priuationis caritatis da bilis. Et ponit caſum ꝙ puulus ſtatim poſt baptiſmũ de feratur ad paganos:⁊ ibi moretur vſq̃ ad adultam etatẽ. Rñdet ꝙ ſecundũ apoſtolũ.Inuiſibilia dei a creatura mũ di ꝑ ea que facta ſunt intellecta conſpiciunt̃. Ergo ad hoc ꝙ aliquis credat:oportet ꝙ prius conſideret viſibilia ⁊ cõ ferat illa ſue cauſe.ſed ad om̄ia iſta exigitur temporis tra ctus: iõ impoſſibile eſt ꝑ ſe ꝙ aliq̃s in primo inſtanti vſus ratiõis credat. nullus autem tenetur ad impoſſibile ꝑ ſe. vñ null⁹ tenetur credere in p̃mo inſtanti etatis adulte. Iu dex em̄ ſecularis dat inducias ad credendũ in ſe.ſed quan tum p̃ciſe tp̃s de⁹ det ad hmõi deliberationẽ null⁹ ſcit niſi de⁹.Ex quo patꝫ ꝙ hoc argumentũ non valet: iſte eſt adul t⁹ ⁊ nunq̃ credidit in deũ ⁊ ſic decedit:ergo dãnabitur. Rõ eſt:q̄ nunq̃ fuit in hora vł mora credẽdi:⁊ ideo iudicat̃ vt paruul⁹ donec tp̃s deliberationis fuerit elapſum. Hec ibi. Dicit̃ etiã notanter:niſi q̃s excuſaret̃ ꝓpter defectũ docto ris.Vñ dicit Tho.in.iij.di.xxv.Si q̃s de miſterio incarna tionis credẽdo vł hmõi inſtructorẽ nõ haberet/ei de⁹ reue laret:niſi ex culpa ſua remaneret.Vñ explicatio eoꝝ que ſunt de neceſſitate ſalutis: vł diuinit⁹ homini ꝓuideret̃ ꝑ p̃dicatorẽ fidei(ſicut patet de cornelio.actuũ.x.)Vel ꝑ reue lationẽ:qua ſuppoſita in ptãte liberi arbitrij ẽ vt in actũ fi dei exeat. Idẽ etiam ponit Tho.ij.ij.q.ij.ar.vij.vbi recitat exemplum famoſum q̃d etiã refert Vincẽtius in ſpeculo hy ſtoriali.lib.xxiiij.ca.clxxij.Nã in conſtantinopoli quidam laminã aureã inuenit:⁊ ſub ea virũ iacentẽ cũ hac ſcriptu

Rom̃.j.

ra/xp̄s naſcetur ex virgine maria:et credo in eū. Sub cō=
ſtantini ⁊ hirene temporibus. O ſol iterum me videbis.
Pro tunc aūt hirena ſiue helena mater cum filio ſuo ſcꝫ cō
ſtantino imperauit. F ¶ Tertio etiam oportet quem=
libet ſimplicem interdum explicite credere articulos non
expreſſe contentos in ſymbolo apoſtolorum.puta cū eccle
ſia cōdemnat aliquē articulū cōtra hereticos in certa ter=
ra.Unde ſecundū Tho.⁊ Scotū in.iiij.Si ſit aliquid qđ cre
dendū eſt:qđ tamen communiter nō predicatur in eccleſia/
ſed ꝓponitur ſpecialiter in vno loco de nouo:non eſt illud
neceſſariū ſimplici credere firmiter/ illi tanꝗ̄ vero adhe=
rendo:immo neceſſariū eſt magis illi nō adherere / quouſ=
ꝗ ſciat illud credi ab eccleſia tanꝗ̄ verū.Et ſi hoc ſibi con
ſtiterit:tenetur illi firmiter adherere.Sicut in moralibus
quādo ſunt altercationes de aliquo peccato quādo eſt pec
catū mortale:vt ſi vnus dicat expertus in ſcientia ꝙ nō li
cet ſic mercari/alius dicit ꝙ ſic:tutius eſt ſic non procede=
re quouſꝗ veritas pateat aliūde.Sic dicit Sco. in forma
⁊ directe cōcordat Tho.Ex quo patet ꝙ ſi quis inter here
ticos nutritur:nullū habēs doctorē catholicum: ſi errat in
neceſſario credendis:non in toto excuſatur. Quia aut ni=
mis cito credit alicui errori:aut diuinum auxiliū nō inuo=
cat:aut ſuis peccatis exigentibus informatorē habere nō
meruit.vt dicit Altiſſiodorē. G ¶ Secundo principali=
ter ſciēdū eſt quomodo ⁊ qualiter credere debeamus deū
colēdo.Ubi notādū ꝙ modus fidei neceſſario eſt debite ha
bendus:videlicet in corde per aſſenſum. in ore per verbū.
⁊ in opere per preceptorum dei exercitiū.Quo ad primum
de credendo in corde.Sciendū ꝙ actus habitꝰ fidei eſt cre
dere ⁊ noſcere ſeu intelligere ⁊ firmiter aſſentire ac adhe=
rere his que lex chriſtiana nobis ꝓponit credenda. Et ſic
credere ſeu fides habet duo/ſcꝫ apprehenſionem ſeu cogni
tionem/⁊ aſſenſum ſiue adheſionem.Et quidam plus ha=
bēt de primo:quidam plus de ſecūdo.oēs tamē fideles vtrū
ꝗ habent.⁊ ſecūdū videlicet aſſentire ſeu adherere eſt ma
gis meritoriū ꝗ̄ primū/videlicet cognoſcere ſeu apprehen
dere. De prīo nonunꝗ̄ ſepe plus habēt litterati/⁊ de ſecū
do ecōuerſo ſimplices ampliꝰ.patet illud/qꝛ ſimplices fir=
mius credunt nonnūꝗ̄ dictis ſcripture ꝗ̄ litterati. cuius
ſignum eſt ꝙ ſimplices ſepe plus operibꝰ demonſtrant ea
que ſcriptura iubet ꝗ̄ litterati faciant.ſi eīn litterati firmi
ter aſſentirent:⁊ perfecte vtiꝗ in opus exirent. Signū eīn
magne fidei eſt:quādo fides cordis in opus exuberat/ per
opera bona ex fide procedentia.Signum vero parue fidei
eſt qñ modicū redūdat in virtutū exercitiū. Illa vtiꝗ qui

bus in ſpeciali per fidem eſt aſſentiendum cōprehendun⸗
tur in articulo ſymboli. vt ſupra patuit. b ¶Secundo
etiam exigitur ꝙ quis interdum fidem ꝓfiteatur ore. vnde
Roma. x. Corde creditur ad iuſtitiā: ore aūt cōfeſſio fit ad
ſalutem. vbi ſecūdū glo. Corde credere ſufficit ad iuſtifi⸗
cationem: ſed oris confeſſio exigitur cū quis in martyrio
de fide queritur: quod martyriū multi fugerūt corde credē
tes: ſed ore damnabiliter veritatem negātes. vn̄ Luce. ix.
Chriſtus ait. Qui me erubuerit ⁊ meos ſermones: hunc fi
lius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua. Et
Math. x. Qui me confeſſus fuerit: cōfitebor ⁊ ego eū coram
patre meo. Dicit aūt Tho. ij. ij. q. iij. arti. ij. Confeſſio fidei
eſt preceptum affirmatiuū. ideo licet ſemp liget: nō tamen
pro ſemp: ſed eſt neceſſaria ad ſalutē in aliquo loco ⁊ tem⸗
pore q̄n ſcʒ per omiſſionem huius confeſſionis ſubtrahe⸗
retur honor debitus deo. vel etiam vtilitas proximis im⸗
pēdēda. puta ſi aliquis interrogatus de fide taceret ⁊ ex
hoc crederetur vel ꝙ nō haberet fidem, vel ꝙ fides non eſ⸗
ſet vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur a fi
de. In huiuſmodi em̄ caſibꝰ cōfeſſio fidei eſt de neceſſitate
ſalutis. Itē dicit ibi in caſu neceſſitatis, vbi fides pericli⸗
tatur: quilibet tenetur fidem ſuam propalare, vel ad in⸗
ſtructionem aliorum fidelium ſiue confirmationem, vel
ad reprimendum infidelium inſultationem. Si tamen
turbatio infidelium oriretur de confeſſione fidei mani⸗
feſta abſqꝫ vtilitate fidei vel fidelium: non eſſet lauda⸗
bile in tali caſu fidem publice confiteri. Unde Mathei ſe⸗
ptimo. Nolite ſanctum dare canibus, neqꝫ margaritas
ſpargere ante porcos: ne conuerſi dirumpant vos. Sed
ſi vtilitas aliqua fidei ſperetur, aut neceſſitas abſit, cōtem
pta turbatione infidelium debet homo fidem publice cōfi⸗
teri. ſecundū illud Mat. xv. Sinite illos (ſcilicet turbari) ce
ci ſunt, ⁊ duces cecoꝝ. Hec ibi. I ¶Sed queres. tenetur
ne aliquis ſub p̄cepto martyriū ſubire propter chriſtū? Re
ſpōdet Tho. quotl. iiij. q. x. arti. ij. Illud qđ hic queritur
non cadit abſolute ſub precepto. id eſt non eſt preceptū ab
ſolute: ſicut honorare parentes: ſed cadit ſub precepto ſe⸗
cūdum preparationem animi, id eſt in caſu. ſic ſcʒ ꝙ homo
habeat animū p̄paratum ad faciēdū illud qđ debitū reddi
tur ex aliqua cauſa occurrente. Cum em̄ opus eſſet, ⁊ hoc
exigeret ſalus alioꝝ, homo debet eſſe paratus ad hoc faciē
dum. Per hunc nāqꝫ modum ſuſtinere martyriū ꝓpter xp̄ꝫ
cadit ſub precepto. qꝛ ſcʒ homo debet habere animū para⸗
tū vt prius permitteret ſe occidi: q̄ xp̄m negare, vel mor⸗
taliter peccare. Et ſic etiā relinquere ꝓpria bona cadit

ſub precepto. quia deberet eſſe parat⁹ animus xp̄iani magis ſuſtinere rapinã bonorũ ſuorũ: q̄ xp̄m negare/ vel mortaliter peccare. De hoc tamen multũ ſecum cogitare: ⁊ ad particularia deſcendere/ an homo potius vellet tali vel tali horribili morte plecti q̄ fidē negare / vel mortaliter peccare: cauere debent ſimplices: preſertim ne ſeipſos cogitãdo/ vel alloquendo tēptent. Sufficit enim in genere de hoc habere bonũ ꝓpoſitum/ ⁊ ſperare ꝙ per dei gratiam bene acturi eſſent ſi neceſſitas adueniret. In neceſſitatis enim articulo multi prius etiam in fide exigui⁹: reperti ſunt diuino aſſiſtente auxilio martyrium animoſiſſime toleraſſe. Unde Tho. quotli. j. q. viij. dicit Cõtritus tenetur in generali velle pati magis quamcunq̄ penam: q̄ peccare. Ideo Anſelmus libro de ſimi litudinibus dicit. ꝙ aliquis debet magis eligere eſſe in inferno ſine culpa q̄ in paradiſo cũ culpa. quia innocens in inferno non ſentiret penã/ ⁊ peccator in paradiſo nõ gauderet de gloria. Et q̄ cõtritio nõ poteſt eſſe ſine caritate / per quam omnia dimittuntur peccata. ex charitate eñi plus homo diligit deũ q̄ ſeipſum. peccare autem eſt facere cõtra deum. puniri autē eſt aliquid pati contra ſeipſum: ideo caritas hoc requirit: vt quãlibet penam homo contritus preeligat culpe. Sed in ſpeciali deſcēdere ad hãc penã / vel ad iſtã nõ tenetur. quininimo ſtulte faceret ſi quis ſeipſum vel aliũ ſollicitaret ſup huiuſmodi particularibus penis. Manifeſtum eſt eñi ꝙ ſicut delectabilia plus mouent in particulari cõſiderata q̄ in communi. ita terribilia plus terrent ſi in particulari conſiderentur. Et aliqui ſunt qui in minori temptatione nõ cadũt qui forte in maiori caderent. Sicut aliquis audiēs adulteriũ nõ incitatur ad libidinē: ſed ſi per cõſiderationē deſcendat ad ſingulares illecebras magis moueretur. Et ſimiliter aliquis nõ refugeret pati mortē pro xp̄o: ſed ſi p cõſiderationē deſcēderet ad cõſiderandũ ſingulas penas magis retraheretur. Et ideo deſcendere in talibus ad ſingularia eſt inducere hominem in temptationem/ ⁊ prebere occaſionem peccandi. Hec Thom. ¶ Utrum aũt quis poſſit effici martyr ſine morte. R̄ñdetur ꝙ ſic ſex modis. De tribus dicit Ber. Triplex eſt martyriũ. eſt martyriũ ſine ſanguine: ſcʒ parcitas in vbertate. quam habuit Dauid. Largitas in pauptate: quã habuit Thobias ⁊ vidua. Et caſtitas in iuuētute: q̄ vſus eſt Joſeph in egypto. ſecũdũ Greg. etiã triplex eſt/ vcʒ patiētia aduerſoꝝ. vñ dicit Sine ferro martyres eſſe poſſum⁹ ſi patiētiam veraciter in animo cuſtodimus. Cõpaſſio afflictorũ. vñ dicit. ois q̄ dolorē exhibʒ in aliena neceſſitate: crucē portat i mēte. Dilectio inimico

rū.Vñ dicit ferre cõtumelias:odientē diligere:martyꝛium
eſt in occulta cogitatione. K ¶Sed queritur an habēs
charitatē imꝑfectā poſſit ſuſtinere martyꝛiū/hāc queſtio-
nē mouet ſctus doc. quotl.iiij.q.xxij.ſub hac foꝛma . Utrū
aliquis abſqꝫ perfecta caritate poſſit ſe ad martyꝛiū offer-
re? Rñdet in opibus virtutum duo ſunt attendenda:ſcꝫ il
lud quod fit:ꝛ modꝰ faciēdi . Cõtingit aūt idē factū qđ fit
ſecūdū aliquā ꝑfectā caritatem/fieri etiā non ſolū ab ha-
bente paruam caritatem:ſed etiā a nõ habente virtutem.
ſicut aliqs nõ habens iuſtitiā põt facere aliqđ opus iuſtū.
Sed ſi attendimꝰ ad modū faciendi : is ꝗ nõ habet virtutē
nõ poteſt operari ſicut ille qui hꝫ.nec ille ꝗ habet paruā:ſi
cut ille ꝗ hꝫ magnā qui operatur faciliter ꝛ prõpte ꝛ dele-
ctabiliter.qđ nõ facit ille qui caret ꝟtute:vel qui paruam
hꝫ.Sic ergo dicendū eſt ꝙ hoc opus qđ eſt offerre ſe mar-
tyrio/vel etiā martyꝛiū ſufferre poteſt facere nõ ſolū cari-
tas ꝑfecta.iuxta illud Joh.xv.Maioꝛē caritatem nemo ha
bet vt animā ſuā ponat qs ꝓ amicis ſuis:ſꝫ etiā imꝑfecta
caritas.vñ glo.ſuꝑ illud ps.Dilexi mandata tua ſuꝑ aurū
ꝛ topaſiõ:dicit minima charitas plus diligit dei legē ꝗ̄ mi ps cxviij.
lia auri ꝛ argenti.ꝛ eadē rõne ꝗ̄ omnia tēpoꝛalia . Et qđ
plus eſt:ille ꝗ caret charitate ſe offerre põt martyꝛio/ꝛ ſuf
ferre.ſecundū illud.j.Coꝛin.xiij.Si tradidero coꝛpus meū
ita vt ardeā:charitatē aūt non habeam: nichil michi pro-
deſt.Sꝫ charitas ꝑfecta hoc facit pꝛompte ꝛ delectabiliter
vt ptꝫ de laurentio ꝛ Uincentio qui in toꝛmētis hilaritatē
oñderūt.hoc aūt nõ põt facere charitas īꝑfecta: vel etiā
ille qui charitate caret.hec Tho.Sed an expediat imꝑfe-
cto ſe ſubijcere ſpõte martyꝛio? Rñdetur ꝙ niſi diuinitꝰ qs
ſit motus:hoc incautū eſt:ꝛ tales ī magna multitudine re
periūtur fidē negaſſe. vt ptꝫ per euſebiū.lib.vj.Eccle . hiſt.
ca.xxx. Tertio exigitur vt fidē ꝗlibet fateatur opere ſi vult
ad vitā ingredi:ꝛ meritoꝛie agere.Nam fides ſine operibꝰ
moꝛtua eſt. Jaco.ij.Et ſi vis ad vitam ingredi: ſerua man
data. vbi thema. L ¶Tertio pꝛincipaliter videndum
eſt quot ſunt genera hoīm ꝗ p̄ceptum de fide tranſgrediun
tur.Sunt aūt quinqꝫ.Pꝛimo fidē adiſcere negligētes . Nā
in decretis per Augꝰ.de cõſe.di.iiij.Statutū eſt ꝙ patrini
tenent filios docere ſymbolū apl'oꝝ.Et rõ eſt:qꝛ ibi ea vel
paulo plura ꝯtinent ꝗ̄ quilꝫ credere teneat/ ꝛ oꝛdinate ibi
articuli ponūtur:ꝛ memoꝛie facilꝰ īpꝛimūtur. Tenent in-
quā diſcere neſciētes niſi excuſarēt:vt ſupꝛa ībecillitate in
genij/carētia doctoꝝ/aut ꝓpinquitate puericie. M ¶Se
cūdo ī fide dubitātes.Nā tales dicūt heretici ꝗ dubitāt de
fide catholica. vt ptꝫ auctoꝛitate extra de hereticis . libꝛo

v. vbi dicitur dubi⁹ in fide infidelis eſt. nec eis oīno credē dum eſt: qui fidem veritatis ignorāt. Hec ibi. Nō credendum dicit apparatus:id eſt teſtimoniū eoꝝ nō recipiendū. Et patet illa de Thoma Johā.xx.cui ꝯ ꝑs Nolli eſſe incredulus:ſed fidelis. vnde et didim⁹ dicitur iō qꝛ dubitauit. Rōne etiā patet .qꝛ dubitans nō eſt in fide:eo ꝙ non aſſentiat alicui articulo certo vel oībus. Et qui nō eſt in fide: eſt cōtra fidē.ſm illud Math.xii.et Lu.xi. Qui nō eſt mecū contra me eſt.Sic apli fuerūt tpe paſſionis chꝛiſti: lꝫ cōfirmati fuerint in aduētu ſpiritusſancti. Nā glo.ſup illud ps.
ps.lxxiiij. Ego cōfirmaui colūnas eius :dicit aplos qui in paſſiōe titubauerūt. Idē dicere videtur beatus Auguſt. ſatis expſſe libro de oꝛigine ad venatū : vbi dicit latronem bene de xpo:ꝛ apoſtolos male de chꝛiſti diuinitate ſenſiſſe. Tertio pꝛeſumptuoſe fidei articulos ſcrutari volētes.ſicut Auguſtinus ante cōuerſionem fecit cōtra illud Eccle.iij . Altioꝛa te ne qſieris. ꝛ foꝛtioꝛa te ne ſcrutat⁹ fueris. ꝛ qui ſcrutatoꝛ eſt maieſtat⁹: oppꝛimet a gloꝛia. vñ Bern. fidē ſcrutari pꝛeſumptuoſe temeritas eſt :credere pietas eſt.noſcere vero vita eterna eſt. N ¶Quarto fidē oꝛe negātes licet coꝛde teneāt:tales moꝛtaliter peccāt.vt ſupꝛa patuit: quales fuerūt Nicodem⁹/Joſeph ab arimathia/ꝛ multi pꝛincipes iudeoꝛū in chꝛiſtū credētes:ſꝫ ne extra ſynagogā eijcerentur:eum non fatentes.de quib⁹ habetur Johan.xij. Pec cauerūt eñ moꝛtaliter.dicit ibi Nico.de ly. quia pncipes erant qui plus tenebantur fidem aſtruere.ꝛ quia erat de neceſſitate ſalutis xpm confiteri:ibi ꝛ ibidem dicitur:Dilexerūt gloꝛiā hominū magis ꝙ gloꝛiā dei. Nā vt dicit Tho. Scda ſcde.q.cxxxi.Quando quis gloꝛiam ſuā pꝛefert teſtimonio dei:ſicut contra pꝛefatos pꝛincipes dicitur: peccat Similiter ꝛ Petrus/ter peccauit moꝛtaliter negando xpm vt pbat Thomas in quotlib.ſuis. O ¶Quinto heretici ꝛ ipſis credētes/eoꝝ defenſoꝛes /receptatoꝛes/ꝛ fautoꝛes. Omnes iſti quinꝙ etiam ſunt excommunicati quando vicium eoꝛum in aliquē actum exterioꝛem publice vel occulte pꝛogreditur:vt plura iura expꝛeſſe dicunt.

¶Capitulum.iij.tractat de ſpe.

SEcundo ſpes cadit ſub pcepto. vt dicit ſanctus Tho.ij.ij.q.xxij.arti.j.vnde Hiere.xvij Maledictus qui confidit in homine:ꝛ ponit carnem bꝛachium ſuum/ꝛ a domino recedit coꝛ eius.Unde ſpe etiam colitur deus coꝛde:qꝛ pꝛocedit ab habitu infuſo. A ¶Eſt aūt ſpes(vt dicit magiſter in.iij.diſtin.xxvj) certa expectatio future beatitudinis/veniēs ex dei gratia

⁊ ex meritis precedentibꝰ. Hic autē tria principaliter ſunt videnda. Primo que principaliter ſperare ⁊ appetere debeamus. Secūdo quomodo cōtra hoc mandatum excedāt deſperantes. Tertio quomodo preſumentes. ¶ Circa primum ꝓ intellectu habitus ſpei ⁊ exercitio eius actus: eſt ſciendū ꝙ actus huius ſecūde virtutis eſt cōfidere firmiter vel certa cōfidētia quā quilibet debet habere nōq; in actu: ſed ſemper in habitu de hoc ꝙ eternaliter ſaluetur: que confidentia debet inniti ex vna parte ſuper diuina gratia ⁊ miſericordia / cui debet confidere ꝙ ipſum ſaluabit: ⁊ ex alia parte ſuper proprijs meritis que ad hoc vult habere / gratia adiutrice. Debet em̄ firmiter ꝓponere in corde ſuo ꝙ peccata vitando / ⁊ bene viuendo velit mereri vitā eternam. quia ſine hoc ꝓpoſito eſſet magis preſumptio q̄ ſpes ſicut ſunt q̇ confidunt fatue ꝙ ſaluabuntur / tamen nihil facere volunt / vel dimittere pro ſalute ſua. B ¶ Illa aūt que ſunt ſperanda ⁊ deſideranda (quia non poſſumus virtute propria conſequi) debemꝰ ea petere a deo. Et iſta ſub numero ſeptemplici enumerantur breuiter / vtiliter ⁊ ordinatiſſime Math. vj. in oratione dn̄ica in qua ſcd̄m Tho. ij. ij. q. lxxxiij. arti. ix. Inuocamus primo deū rememorando quis eſt: q: pater noſter. puta fideliſſimus / pijſſimus / ditiſſimus / ſummus / ⁊ prudentiſſimus. Pater inquam creatione / gubernatione / redemptione / gratificatione / ⁊ glorificatiōe. Sed vbi eſt? In celis ſpecialiori effectu ⁊ ſumma poſſeſſione. Primum igitur dicitur pater noſter: vt nichil diffidamus. Secundum additur in celis: vt cor ſurſum habeamus. Poſt hoc ſeptem per ordinem petimus: vbi ſicut eſt ordo: ita ⁊ dignitas ſeptem bonorū. Petimus em̄ p̄mo Sanctificetur nomen tuū / id eſt honorificetur ⁊ laudet: vt memoria tui nominis quo deꝰ noſter / ⁊ pater diceris: ſemper ⁊ vbiq; in reuerentia habeatur. ⁊ hoc in cūctis operibus / principaliter debemus intendere. Et ꝑfectiſſime fiet in patria: vbi memoria eo fecūdabitur / intellectus vnietur ⁊ voluntas amore amplexabitur. Non autem ſic petitur ſecundum Auguſti. in ſermone dn̄i in mente: quaſi non ſit ſanctum nomen dei: ſed vt ſanctum habeatur ab hominibus: id eſt ita innoteſcat illis dominus vt non eſtiment aliquid ſanctius quod magis offendere timeāt. Sed quia perfecte in nobis ſanctificari non poteſt nomē patris / niſi in patria tuto loco: ideo dicimus ſecūdo Adueniat regnū tuum. Eſt autē ſola debita via ad hoc regnum: vt voluntas dei impleatur: que preceptis innoteſcit clare. Ideo tertio dicitur Fiat voluntas tua ſicut in celo ⁊ in terra. Ad hec aūt precepta continuanda meritorie: neceſſarius eſt pa-

nis ⁊ ſubſidiū tā corporis ꝙ̄ aīe. quod petim⁹ quarto dicē
do Panē noſtrū quotidianū.⁊c. Et hec quattuor ſunt bona
poſitiua. reſidua ſunt liberationis a malis: q̄ ſunt tria. Pri
mum ⁊ peſſimū eſt culpa ꝑterita/ cōtra quā dicim⁹ Dimit-
te nobis.⁊c. Tenemur em̄ ad penā eternā/ ad irā dei/ ⁊ ad
multa mala alia ſuſtinēda. Scd̄z eſt futuꝝ malū ī qđ inci-
dere poſſum⁹ inclināte tēptatione. contra qđ dicim⁹. Et ne
nos īdu. ī ten. Ultimo petim⁹: libera nos a malo/ pene ſcꝫ:
et ab oī qđ pōt impedire ſeruitiū dei. Amen. i. fiat qđ opta
mus. ¶ Sꝫ notandū ꝙ orō qñqꝫ eſt ī precepto ſm̄ Tho.
in diuerſis locis. vt in. iiij. di. xv. ⁊ ſcd̄a ſcd̄e. q. lxxxiij. Pͥo
ad horas canonicas tenenť miniſtri eccleſie. qꝛ mediȷ̄ ſunt
inter deū ⁊ populū. qꝛ nutriūtur a pplo. et quia ad eucha-
riſtie ſacramentū debēt eſſe diſpoſiti amplī⁹. Unde bn̄ficia-
ti/ ⁊ in ſacris cōſtituti/ ⁊ religioſi ꝓfeſſi ad horas tenētur.
Scd̄o: quilibet tenetur interdū pro ſe orare: ⁊ ſibi ꝓcurare
bona ſpiritualia. q̄ nec marie virgini data ſunt ſemꝑ ſine
oratione: ꝑ̄ſertim tñ ad hoc tunc aliquis teneť: qñ grauiter
temptatur nec aliter pōt adiuuari. Tertio ꝓ proxīo in ca-
ſu neceſſitatis: quo ꝑ aliū nō iuuaretur in temptationibus
ſuis in mortalib⁹ me ſcientie hoc: ⁊ cū nec alio modo iuua
re poſſet. Tunc em̄ locū habet illud Ambro. paſce fame (ſcꝫ
ſpirituali) morientē: ſi nō paūiſti occidiſti. ſed hoc difficile
eſt ſcire. Quarto dn̄icis dieb⁹ et in feſtis precipuis ad con
formandū ſe miniſtris eccleſie. Hec ſententialiter Tho. ſu-
per. iiij. di. xv. D Quinto quādo quis vouit aliquid ora-
re. Sexto ſi ſatiſfactionem in pn̄ie ſacramēto ꝑ orationē re
cipit ꝓ ſe. Septimo ſi ſatiſfactionē orationū ꝓ alio ꝓmiſit.
Octauo ex bn̄ficio recepto in elemoſina ſpūali vel corpora
li ꝓ dāte bn̄ficiū: ſicut pauperes ꝓ diuitib⁹ a quib⁹ elemo-
ſinā recipiūt. ⁊ diuites ꝓ clero a quo ſermonē ⁊ ſacramēta
recipiūt niſi aliūde refundāt. Prefati aūt vltimi q̄ttuor mo
di ſunt ſaltē debiti et ſi non ꝑ̄cepti ſꝑ q̄ ad oēs. E Con-
tra hoc mandatū ſpei exceditur. Primo ꝑ deſperātes. Ubi
ſciendū ſm̄ Tho. et Bonaueñ. ſuꝑ ſecūdo circa finem. ꝙ de
ſperatio non eſt ſemꝑ pctm̄ in ſpm̄ſctm̄. Aliquādo em̄ quis
deſperat ſm̄ Bonaueñ. ex puſillanimitate: ita ꝙ in ipſa de
ſperatione nō venit cōplacētia: ſed dolet et renititur cōtra
ipſam: et ſic non eſt in ſpiritumſanctū: qꝛ ex tali deſperati-
ne nō proiȷ̄citur homo in profundū. Poteſt enim hoc ex ve
hementi demonis temptatione prouenire: vel aliquādo ex
naturali infirmitate: vt ex mania vt crebro contingit repe
rire in feminis. Unde bonaueñ. ſuper ſecundo dicit. deſpe-
rat aliquādo quis ex puſillanimitate: ita ꝙ in ipſa deſpe-
ratione non venit complacētia: ſed dolet et renititur cō-

tra ipſam:⁊ ſic nō eſt peccatū in ſpiritūſanctū. Hec in ſecū-
do.diſ.xliij. Eſt alia deſperatio qua quis deſperat diffiniti
ue abſcondēs ſe quaſi a facie diuine miſericordie. ſecundū
ꝙ cayn fecit qui dixit:a facie tua eijcis me hodie:⁊hoc ſim
pliciter eſt peccatū in ſpiritūſanctū: quia eſt in cōtumeliā
diuine miſericordie: cui ſuam prefert iniquitatē. ſicut ait
cayn:maior eſt iniquitas mea: ꝙ̄ vt veniā merear. Ex hoc
tamen Gen̄.iiij.b. iudicatur infidelis. aut quia talis bene
ſentit de alijs/ et male de ſe: aut certe quia nō eſtimat deū
miſereri velle. Et tale peccatū in ſpiritūſanctū ſemꝑ habet
coniunctā malicia pro eo ꝙ qui ſic deſperat in tali culpa
vult vitā ſua finire. Unde tales deſperatiſſimi frequēter ſi
bi inferunt mortē. Et tho. dicit ꝙ deſperatio inquātum de-
ſperatio eſt ſpecies pcti in ſpm̄ſanctū: que non prouenit ex
hoc ꝙ aliq̄s neget remiſſionē pctōꝝ: ſed remiſſionē pctōꝝ
quā fieri credit vt liberiꝰ vacet pctis ſponte a ſe abijcit dū
non vult tēdere in hoc ꝙ remiſſionē peccatorū cōſequatur.
¶ Cauſa aūt quare deſperatio eſt pctm̄ ſm Tho. vbi priꝰ.
Quia oīs motꝰ appetitiuꝰ cōformiter ſe habēs intellectui
falſo/ eſt ſecundū ſe malus. ⁊ econuerſo bonus de deo vere
eſtimato. Sed circa deū vera eſtimatio intellectꝰ eſt:ꝙ ex
ipſo ꝓuenit hoīm ſalꝰ et venia pctōribꝰ dat̄. ſm illud Eze-
chie.xviij. Nolo mortē peccatoris:ſ; vt conuertat̄ et viuat.
Falſa aūt opinio pctōꝝ eſt ꝙ hoi penitēti pctōri veniā de-
neget. vel peccatores ad ſe conuertat per gratiā iuſtifican
tem. Et ideo ſicut motus ſpei qui cōformiter ſe habet ad
eſtimationem verā eſt laudabilis et virtuoſus:ita oppoſi-
tus motus deſperationis qui ſe habet conformiter eſtima
tioni falſe de deo eſt vicioſus et peccatum. ¶ Secundo
peccant contra ſpem preſumentes. Ubi notandum ſecūdū
Bonauen̄. ꝙ preſumptio duplex eſt. Una eſt de meritis.
Alia eſt de impunitate. Prima eſt qua quis de meritis ſu-
is preſumit: et eſt ſuperbie. Secunda eſt qua quis preſu-
mit de impunitate dans totum diuine miſericordie/ et au-
ferens ei omnino rigorem iuſtitie. et hoc eſt peccatum in
ſpiritum ſanctum. quia claudit viam ad gratiam / et ad
culpam aperit. Et ſecundum Thom̄. preſumptuoſus non
peccat ex hoc ꝙ miſericordiam dei nimis magnam arbi-
tratur / cum ſit infinita: ſed iuſtitiam eius contemnit/ et
in hoc etiam miſericordie derogat / abutens ea / ac ſi non
eſſet iuſta. Et vt dicit ſecunda ſecunde .q.xxij.ar.ij. Pre-
ſumptio ideo peccatum eſt: quia ſicut falſum eſt ꝙ de-
us penitentibus non indulgeat./ vel ꝙ peccantes ad pe-
nitentiam non reuocet: ita falſum eſt ꝙ in peccato per-
ſeuerantibus veniam concedat / et a bono opere ceſſan-

tibus gloriā largiatur. cui eſtimationi cōformiter ſe habet
preſumptionis motus. ꝛ iō p̄ſumptio eſt minus peccatū ꝙ
deſperatio: ꝙtomagis eſt propriū deo miſereri ꝛ parcere /
ꝙ punire propt̄ eius infinitam bonitatem. Illud enim ſecū
dum ſe cōuenit deo: hoc aūt propt̄ pctā noſtra. Un̄ peccare
cum propoſito pſeuerandi in pctō ſub ſpe venie : ad p̄ſum
ptionē ptinet. ꝛ hoc nō diminuit: ſꝫ auget pctm̄. ¶ Pec=
care aūt ſub ſpe venie qn̄ꝗ pcipiēde cū propoſito abſtinē=
di a pctō / ꝛ penitēdi de pctō: hoc nō eſt p̄ſumptionis / ſꝫ hoc
pctm̄ diminuit. quia p huiuſmodi videtur habere volūtatē
minus firmatā ad peccandum : iō magiſter dicit lib. ij. di.
xxij. ꝙ Adā minus peccauit: qꝛ ſub ſpe venie peccauit. Hec
Tho. Caueāt hic primo inordinatā ſpē in quoſdā ſanctos
ponētes: qui fuiunt btē Barbare / katherine ꝛ ſimilibus. q̄
licet bn̄faciant his fuiēdo: videant tn̄ vt ſpē ſuā cum exe=
cutione dei vocationum ꝛ mandatorū roborēt. Secūdo ca=
ueant ſpē in hominē aliquē nimis ponētes. ſicut faciūt pa
rētes interdum propt̄ liberos / negocia ꝛ opa cōtra p̄cepta
dei actitantes. contra quos dicitur Hiere. xvij. Maledict⁹
qui cōfidit in homine / ꝛ ponit carnē brachiū ſuū: ꝛ a domi=
no recedit cor eius. Caueant tertio penitētiam ꝓraſtinā
tes: ꝛ ſic ſperantes tandē cōuerti in fine. qđ difficile eſt nō
impoſſibile propt̄ ſex: videlꝫ propt̄ īfirmitatē vſum ratiōis
ꝛ voluntatis tardantē. propt̄ dolorē mentē p̄pedientē. pro=
pter habitū vicioſuꝫ ad mala inclinantē. propt̄ timorē mor
tis naturam terrentem. propter familiā relinquendam per=
ſtrepentem / et demonem tentantem. Tertio peccant con
tra hoc preceptum orationem dominicam et ſymbolum
apoſtolorum nō addiſcentes: quia ibi continētur ſperāda.

Capitulū. iiij. tractat de dilectione.

Tertio dilectio cadit ſub p̄cepto / qua ſi=
bi ſeruire debem⁹. De qua dilectione.
primo videbitur ꝙ ſtricte precipitur :
et ꝙ neceſſaria eſt. Secundo ꝙ vtilis.
Tertio qualiter cadat ſub precepto.
Quarto ꝙ rōnabiliter / et cur precipit̄.
Quinto quot modis contra eam pec=
cetur. ¶ Quantū ad primum ꝙ ſtri
cte precipiatur dei dilectio / patet per
plura. Nā exodi. xx. deū diligentib⁹ et deū odientibus terri=
bilis pena indicitur: ꝛ primū promittitur / cū poſt primum
preceptū immediate addit̄. Ego ſum dn̄s deus tuus / fortis
zelotes / viſitās iniquitatē patrū in filios in tertiā ꝛ quartā
generationē eorꝫ q̄ qui oderunt me: ꝛ faciēs miam in milia

his qui diligūt me/ et cuſtodiunt precepta mea. Prima pars vt dicit Tho. ſcda ſcde q. cviij. habet veritatē de pēa tpali qua filij puniunt qui ſunt aliquid parentū. et ſic de cognatis qui ſepe viuūt vſq ad quartā generationē. Secūdo ſm magiſtrum.in.ij.diſ.xxxiij.habz veritatē de filijs et cognatis imitātibus pctā parentū. Sed tertio nūq intelligit q fili9 vel ali9 puniatur pena culpe vl' eterna pro pctō alteri9. Scda pars patz. qz ſepe tota terra vna meli9 hz pro pfecto in charitate homine: vt ptz de Joſeph/ dauid/ abraha. et de helia celū aperiente ad pluēdū. B Itē neceſſitas oſtēdit/ Deut.vj. vbi ſic dr. Diliges dnz deum tuū ex toto corde tuo/ et ex tota aīa tua: et ex tota fortitudine tua. Math.xxij.addit ex oī mente tua. Erūtq vba hec q̄ pcipio tibi hodie i corde tuo: et narrabis ea filijs tuis: et meditaberis ſedēs i domo tua/ et ambulans i itinere/ dormiēs atq cōſurgēs: et ligabis ea q̄ſi ſignū in manu tua: erūtq et mouebunt añ oculos tuos: ſcribeſq ea i limie et oſtijs dom9 tue. Nō tñ debēt ad lraz (dicit Glo.) in manu corporali ligari: ſed ſpūali/ id eſt in oī opere adiungi. Ideo dicitur quaſi. Alias ſicut phariſei faceremus: ſi in manibus corporis ea deferrem9. nec ſcribere ad litterā i liminibus et oſtijs oportet: ſed in oī egreſſu ad opus debēt' ſeruari. Nā ſm Tho. dilectio dei et proximi debet eſſe regula oim humanorū actuū Itē Math.xxij. Exiſtēs ſine veſte charitatis licet i nuptijs ſit eccleſie quo ad fidē: tñ ligat3 manibus et pedib9 proijcit i tenebras exteriores/ vbi erit fletus et ſtridor dentiū. C Item.j.Cor.xiij. Oſtdit q nulla eloquētia nec ſcia/ nec miracla nec elargitio elemoſinaz/ nec paſſio valet ſine charitate. Si iquit linguis hoim loquar et angelorū: charitatē autē nō habuero: fact9 ſum velut' es ſonans/ et cimbalū tinniēs. Et ſi habuero pphiaz et nouerī miſteria oia ſcripture: et omnē ſcientiā. Et ſi habuero fidē ita vt mōtes trāſferā: charitatē aūt nō habuero/ nihil ſum: ſcz qz vita charitatis careo. Et ſi diſtribuero i cibos pauperū omnes facultates meas / et ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habuero: nihil mihi prodeſt. Item i. Corin.vlti. Si quis non amat dominū ieſum chriſtum: ſit anathema/ ſcilicet maledictus ſm Glo. quia maledicetur in iudicio illa maledictiōe de qua Math.xxv. Ite maledicti in ignem eternum. D Q̄ vtilis vero ſit dilectio / patet ex ſeptem Primo filium dei conſtituit charitas: quia miſit deus ſpiritum filij ſui: in quo clamamus Abba pater. Roma.viij. et Gala.iiij. et Johan.j. Dedit eis qui eum receperunt poteſtatem filios dei fieri qui credunt in nomine eius. Nam charitas peccatorem de infinita diſtantia in quam cecidit per mortale peccatum a deo: i qua

fuit in regione longinqua filius prodigus:eleuat ad vnio⸗
nem cum patre celeſti : hoc enim gratie officium eſt dicit
Albertus.ij.de mirabili ſcientia dei. Secundo facit me⸗
reri quolibet opere moraliter bono vitam eternā:aut ei⁹
augmentum:quia ſi filij ⁊ heredes vt dicitur Gala. iiij.et
Roma.viij.Tertio facit ꝙ per modica bona temporalia in
charitate pro deo data/⁊ ſic de alijs:tantum meretur quis
quantum alius per multa temporalia data vt patet de vi
dua cum duobus minutis miſſis in gazophilatium. Luce
xxi.que chriſti teſtimonio pluſꝙ omnes miſit. Et de ſan⸗
cto petro : qui licet modicum reliquerit : cum ait Matth.
xix. Ecce nos reliquimus omnia ⁊ ſecuti ſumus te / quid
ergo erit nobis? Reſpondit:amen dico vobis ⁊c. centu⸗
plum accipietis/ ⁊ vitam eternā poſſidebitis. Non enim
vt dicit ſuper eodem Grego.quantum:ſed ex quanto/id eſt
ex quanta charitate q̄s dat de⁹ ponderat:tunc ſcilicet quā
do non adeſt facultas exterior.Quarto facit interdum ni⸗
chil habentem de bonis exterioribus tātum mereri de pre
mio eſſentiali quantum alius meretur qui multum dat.vt
patet in eo videlicet qui in paupertate exiſtens:ex magna
charitate vellet dare centum florenos ⁊ non poteſt dare:
tantum in caſu poteſt mereri ſicut qui centū florenos dat.
Exempli gratia:pauper nichil habens/ in charitate tamē
exiſtens vt duo quo ad gradum qui perfectum animum ha
bet dandi alteri mendico decem florenos:tantum meretur
de premio eſſentiali/quantum diues ex equali charitate
dans actu decem florenos.ſecundus tamen premium acci
dentale habebit:quia gaudebit de eo ꝙ voluntatem dan⸗
di habuit/⁊ ꝙ dedit:⁊ pauper mendicus pro eo intercedet
ſed hec modica ſunt reſpectu eſſentialis premij quod erit
de creatore.Hoc probat ſententialiter ſanctus Thom̄. pri
ma ſecunde.queſt.xx.articu.iiij. ¶Quinto impetrat
⁊ meretur ſcientiam magnam in patria ⁊ gaudium:ſic ꝙ ſi
ſimplex vetula in charitate decedit que habet charitatem
vt quattuor:⁊ magiſter in theologia ſi decedit in charitate
vt duo:vetula habebit clariorem ⁊ perfectiorem ſcientiaȝ
de viſis in deo ꝙ theologus:licet de habitibus ſcientificis
acquiſitis magiſter plus habiturus ſit de ſcientia: ſed hoc
modicum eſt reſpectu ſcientie de deo immediate habende
Rationem huius aſſignat Thomas in prima parte que⸗
ſtione duodecima articulo ſexto. Quia magnitudinem
charitatis vie ſequitur in patria magnitudo luminis glo
rie:⁊ magnitudinem luminis glorie ſequitur intimior vnio
⁊ viſio diuine eſſentie:⁊ quanto intimius videtur deus et
vnitur alicui intellectui:tanto plura ⁊ intenſius ſciet quis

ea que relucent in deo.⁊ per conſequens maior delectatio ſequetur ⁊ maius gaudium Charitas enim ſinum cordis primo aperit/id eſt capaciorem reddit. F Sexto charitas facit ꝙ diligentibus deum omnia cooperantur in bonū. Roma.viij. His celum eſt premiū: infernus a peccatis prohibitoriū:⁊ ſimiliter limbus ⁊ purgatorium bona temporalia ſuſtentamentum:⁊ omnis aduerſitas/lucrū per patientie meritum:q̄r dicit Greg. nulla nocebit aduerſitas ſi nulla dominetur iniquitas. Nulla eñ prudēti poteſt adeſſe mala fortuna. quia vt dicit Boeti. de cōſola. In poteſtate eius eſt aduerſis benevti ⁊ proſperis. Septimo in via facit omne opus leue. Jugum enim (inquit xp̄s) meum ſuaue eſt/⁊ onus meum leue. Matth. xj. immo ſinis precepti eſt charitas. p̄ma thimo. primo. G Tertio qualiter cadat dilectio dei ſuper omnia ſub p̄cepto videndū eſt. Ubi notandum prout elicit̄ ex varijs dictis: ſcʒ Tho. ⁊ aliorū videtur ꝙ tripliciter dilectio dei intelligit̄ p̄cepta. Primo placabiliter ſuper omnia ſic ꝙ velis deo bonum / ⁊ complacentiā in hoc habeas ſine relatione ipſius in quodcunqȝ aliud bonum. Pro cuius intellectu notanda ſunt aliqua. Primo quid ſit diligere? Reſdondetur ſm philoſophū in retho. Eſt alicui bonum velle: vt diligere hominem eſt ſibi bonū velle. Secundo quid ſit homini bonum? Reſpondet philoſophus. j. ethico. ⁊. x. Felicitas ſua/virtutes/⁊ ſcientie. ⁊ hec nunq̄ obſunt ſibi quantum eſt de ſe. ſimiliter ⁊ bona temporalia/⁊ mala pene deſeruientia ad virtutes. H Tertio nota ꝙ duplex eſt dilectio in hominibus. quedam concupiſcentie que vtilitatis noſtre gratia eſt: puta cum aliquis diligit aliquam rem propter ſe diligentem. ⁊ ſic diligimus aſinum/capram/cibum/⁊ ſimilia: quia vtilia nobis ad honorem/ad delectationem/vel ad commodum noſtrū: ⁊ tali dilectione diligit homo ſe principaliter/non aliud. Alia eſt dilectio amicitie puta cū q̄s diligit aliquē hoīem p̄pter ipſuʒ dilectū hoīem: vt cū quis videt aliquē ſapientē virtuoſum/⁊ huiuſmodi: ⁊ ſibi iſta vult ineſſe ⁊ complacet in eis: diligit eum dilectione amicitie. Quarto nota ꝙ proprie deo nichil bonum eſt / niſi id quod ipſe eſt: videlicet ꝙ eſt omnipotens: omniſciēs: miſericordiſſim⁹: patientiſſimus/ditiſſimus/⁊ ſimilia. Nam ieiunare/orare/virtutes acquirere/vicia vitare: non ſunt deo bona: licet coram nobis ei ſint honorifica. quia bonorum noſtrorum non indiget: ſed nobis prefata bona ſunt. ⁊ per ea coram nobis glorificatur pater qui in celis eſt. Ex quo patet quid ſit deum ſuper omnia diligere. quia ſibi bonum velle videlicet meditari velle ⁊ cōplacentiā habere ꝙ eſt oīpotēs/ſapiētiſſim⁹

optimus/⁊ ſimilia. Et ſic amam⁹ ſecundo amore videlicet amicitie non ꝓpter aliud/nec relatiue ad aliud. non autem diligere debemus eum pͥmo amore ſcilicet concupiſcentie/ videlicet vt velim⁹ ſibi bonum maxime/ qꝛ nobis bona dat:qꝛ tunc nos plus diligerem⁹. Unde ber.li.j. de diligendo deum: abſq3 intuitu premij diligēdus eſt deus. verus em̄ amor in ſe ipſo contentus eſt. Et iterum: licet deus ſit abſq3 intuitu premij diligendus/non tamen abſq3 pͥmio diligitur. Unde quāto quis purius diligit deum ꝓpter ſe/⁊ quāto min⁹ habet reſpectum ad ſe diligentem: tanto deo dilectio plus placet/ ⁊ amplius homo meretur. Ratio aūt quare ſic diligere debemus deum ꝓpter ſe eſt. Prima:qꝛ niſi ſic tunc non diligerem⁹ eū3 nobiliori modo ꝙ diligimus equum/ aſinum/ ⁊c.quib⁹ bonū volum⁹ ꝓpter nos. Item naturaliter mater filio vult bonum ſepe ſine omni reſpectu vtilitatis ꝓprie:vt in caſu quo filius iuuenis moreretur:ergo plus tenemur deo. Item idem pat3 in amicis veris/ad quos exigitur vt non diligant vtilitatis aut delectationis gratia/ſed amicum ꝓpter ſe. Itē experientia eſt ꝙ q̄s diligit ꝓpter ſe eum quē nunꝙ videbit vltra mare exiſtentem. vt ſi audis de probo milite in armis ⁊ virtutibus:vis ſibi bonū ⁊ cōplacentiam habes in eo:licet nulla vtilitas tibi inde ſequeret. Cur ergo nō diligerem⁹ deum ꝓpter ſe ſine reſpectu ad aliud ab eo. Ex quo patet ꝙ multū merentur qui dei perfectiones ſepe meditando conſiderant:et corde ſibi in hoc complacent. Optimus enim actus eſt diligere deum. 3 ¶ Hic queritur primo. an deum diligere poſſim vt det mihi vitam eternam/ſeu celum? Reſpondetur nō:ſed ꝑ plura opera alia deo ſeruire poſſumus ꝓpter vita3 eternā. Nā differunt ſeruire deo/⁊ diligere:ſicut genus ⁊ ſpecies. Unde opera bona debeo facere plura ⁊ conari implere alia ꝑcepta/ ⁊ alia ꝓpter vitam eternam. qꝛ opera talia bona ſunt vie ad celum. ſed diligere deum non debeo/ vt vitam eternam mihi donet. qꝛ ſic ordinarem deum in creaturā/⁊ in vtilitatem meam:qđ illicitu3 eſt. Tum quia hoc eſſet vti fruendis:qđ nunꝙ licet vt dicit Aug.j.de doctrina xpiana. Tum qꝛ ſic me pͥncipaliter quererem. Tum etiam quia deteriora debent eſſe gratia melior ſcđm philoſophum in polit .quod hic nō fieret. Secundo queritur poſſum ne diligere deum ꝓpter beneficia que mihi dedit? Rn̄dit tho. ſcđa ſecunde.q.xxvij. ar.iij. Si ly ꝓpter dicat cauſam finalem non debeo. qꝛ ſic vterer eo. Si autem dicat cauſam occaſionalem /vel motiuam:poſſum
Ps.cxviij. ſecūdum illud pſalmiſte. Inclinaui cor meu3 ad faci.iuſtifi. tu.in eternum propter retributionem. Beneficia enim que deus nobis dedit: velut facule nos accendere debent ad deum diligendum et occaſionem preſtare. hec autem queſtio

ſicut et precedens ⁊ ſimiles:aut nunq̄ aut caute debent pre
dicari ſecularibus k ¶Tertio queritur cur tam durum ap
paret ſecularibus deum a nobis non debere diligi ꝑpter be
neficia? Reſponſio ſecundū Guil.parſien.lib.de virtutibus.
Hoc faciunt carentia doctorum realium/ ⁊ ignorantia ſecula
rium que ꝑuenit ex eo ꝙ ſe querunt non que dei ſunt/quod
charitas dei non facit:ſed dilectio curua. Querunt enim ho
mines nimis terrena/honores/diuitias/ et ſimilia.que licet
ſint minima bona:tamen in eis contentantur. Similes pue=
ris qui in piro plus amorem figunt:q̄ in tota domo.Contra
hunc modum diligendi deum peccant directe quidam pecca
tores qui vellent ꝙ deus non noſceret peccata eorum/vel vt
ſibi peccata eorum placerent. contra quos in pſ dicit domi= Pſ.xlix.
nus.Exiſtimaſti inique ꝙ ero tui ſimilis. arguam te ⁊ ſtatuā
contra faciem tuam.tales enim vellent deum non eſſe omni
ſcientem vel ſumme bonum.Et hoc eſt deum velle non eſſe
deum.q: ſcientia ſua eſt deuſmet. L ¶Secūdo contra hoc
faciunt odientes deum. vellent enim eum nō eſſe iuſtum pu
nientem:immo triſtantur ꝙ iuſtus eſt vt faciunt etiam dam=
nati.Dicit aūt Thom.ij.ſecunde.q.xxxiiij. ꝙ odire deum in=
ter omnia peccata grauius eſt . quia in eo per ſe eſt auerſio
ab incommutabili bono: in alijs autem eſt auerſio per acci=
dens.Uerum licet deus clare viſus a nullo poſſit odiri:quia
ſic in eo nec apparens/ nec verum malum videretur: tamen
oditur a malis viſus in ſuis effectibus/videlicet punitionis
Sicut em̄ videns per croceum vitrum pulchrū hominē iudi
cat pulchrū ⁊ bene coloratum hominē pallidū vel croceum
eſſe:ſic peruerſi per penas a deo inflictas eū iudicant crude
lem.ſecundū illud pſ.Supercecidit ignis(ſcilicet peccati et Pſ.lvij.
malorum affectuum)⁊ nō viderūt ſolem. M ¶Secundo
preceptum de diligēdo deū ſuper omnia debet fieri ordina=
biliter.ſic videlicet ꝙ nos ⁊ omnia noſtra in deum referam⁹
et in ſuam gloriam vltimate:ita ꝙ quicquid diligimus/ vo=
lumus/agimus:propter deū ⁊ eius gloriā diligamus/agam⁹
et omittamus:quia tunc in omnib⁹ rebus plus diligim⁹ deū
q̄ res ipſas:quādo ſuam gloriā in omnibus querimus vlti=
mate quia ꝑpter quod vnūquodq̄ tale ⁊ ipſū magis.ꝑmo
poſterioꝝ. N ¶Et ſecundū hoc itelligi debet preceptū
Dilige dn̄m ⁊c.Quod breuius ⁊ clarius ſic exponit Thom. Math.xxij.
tractatu de perfectione ſpiritualis vite.Et eſt mens ſcti Au Mar.x.
guſt.lib.j.de doctrina chriſtia.Nam dilectio eſt actus volū= Luce.x.
tatis que ſignificatur per cor.quia ſicut cor eſt principiū ma
teriale omnium motuum corporalium/ ita voluntas q̄tum
ad intentionē finis vltimi que eſt obiectū charitatis eſt prin
cipium omniū actuū quarūcunq̄ potētiarū que mouentur a

volūtate. He autem ſunt tres/ſcilicet intellectus qui ſignifi
catur per mentem. Uis appetitiua inferior que ſignificatur
hic per animā. vnde ſecundū eam dicimur agere vitam ani=
malem. Et vis executiua exterior que ſignificatur per forti=
tudinem/ſiue virtutem/ſiue vires. Precipitur ergo nobis ꝙ
tota noſtra intētio feratur in deum: ſic ꝙ omnia actu vel ha=
bitu in deū referantur ſicut in finem. Quod impletur cū ali=
quis vitam ſuā ad dei ſeruitium ordinat. ⁊ per conſequens
omnia que ꝓpter ſeipſum agit: virtualiter ordinātur in deū
niſi ſint talia que a deo abducant ſicut peccata. Et ſic diligit
deus ex toto corde. Secundo vt intellectus noſter totaliter
ſubdatur deo: ſic ꝙ homo credat ea que diuinitus traduntur
ſecūdum illud. ij. Corinthi. x. In captiuitatez redigētes om=
nem intellectum in obſequiū chriſti. Et etiam in meditatis
dei perfectionibus ei talia ineſſe velimus/ ⁊ omnia memora
ta alia ſcilicet beneficia in deum ordinemus. Et hoc eſt tota
mente diligere. Tertio vt appetitus noſter inferior regule=
tur ſecundū deum. Et quecunqꝫ homo amat/ ſperat/ ⁊ ſic de
aliis paſſionibus/in deo amet: vniuerſaliter omnem affectio
nem ad dei dilectionem referens/non in voluptates carnis.
Et qui ſic perdit animam ſuā in vitam eternam cuſtodit eā.
Joh. xij. Et hoc eſt ex tota anima diligere. Quarto vt omnia
exteriora noſtra verba ⁊ opa ex diuina charitate deriuent: ⁊
in dei honorem dirigantur ſcd̄m illud. j. corin. vlt. Oīa opa
veſtra in caritate fiant. Et ſic diligitur deꝰ ex tota fortitudi=
ne. ⁊ talis perfectio deum diligendi cadit ſub precepto. Qꝫ
aūt omnia ſint in deū referenda ⁊ ſuum honorem/patet. j. Co
rinth. x. Siue manducatis: ſiue bibitis/ſiue quid aliud facia=
tis omnia in gloriam dei facite/ vt in omnibus honorificetur
deꝰ. Sic enim fit debita recompenſa deo. q̇ omnia in nos or=
dinauit. vt dicit magiſter in. ij. diſt. j. Quia. j. corinth. iij. Om=
nia noſtra ſunt. ius id docet naturale vt cuius eſt arbor vel
ager eius etiam totus ſit fructus. Sed totum qđ ſumꝰ ⁊ poſ=
ſumus: ⁊ a deo accepimus/ ⁊ dei proprium eſt. ergo fructus
p̄s. xv. operum noſtrorum deo cedere debent. Sed ꝑ talia deo nul=
lam vtilitatem adijcere poſſumus. Cum ſcd̄m pſalm̄. Bono=
rum nroꝝ nō indigeat. ideo oportet vt ad eiꝰ fiant honorem.
Itē cuiuſlibet veri ſerui oīa opa cedūt dn̄o lege ciuili. ſed
dei ſerui ſumꝰ ꝑ oīa a quo animā corpus ⁊ res: ⁊ q̇cquid in
illis boni continet habemꝰ: ergo noſtra opa dei honori ſerui
re iuſtiſſimū eſt. Notandū tn̄ ꝙ ꝗuis oīa ſint in deuz ordinā
da vltimate: non tn̄ de neceſſitate ſunt oīa immediate ⁊ in ſo
lū deum ordināda. Qꝛ ſunt multi fines adinuicē ſubordinati
in quos res recte ordinari pn̄t: vltimate tn̄ totum eſt in deū
ordinandū. Exempli grā comedere debes vt viuas non econ

uerſo.viuere vt opera licita faciꝰ ad que creatus es. Operari bñ vt vitam eternam habeas.q̄ ſunt videre deum beatifice ⁊ eo frui.⁊ vitam eternam habere:non ꝑpter cõmoduꝫ ꝓpꝛium vltimate:ſed ꝑpter glãm dei q̄ ibi plus exercetur. ¶

¶ Sed queritur. Cum non debeã deum diligere ꝓpt vitam eternam ex pꝛima expõne:poſſum ne alia bona opa facere preter deum diligere videlicet deum laudare/oꝛare/ieiunare/et ſimilia ꝓpter acq̄rendam vitam eternã? Rñdetur ꝙ ſic. rõ eſt qꝛ omnia p̄enumerata opera bona vie nõ ſunt foꝛmaliter dei dilectio ſed effectus dilectionis. dilectio eñ dei facit quem deum colere/oꝛare/ſanctificare ſabbatum/multa p̄cepta ſeruare/⁊ ſimilia.Et talia tãq̄ꝫ minus bona oꝛdinant̄ in maius bonum/ſcilicet in vitam eternam: videlicet in dei viſionem claram ⁊ dilectionem: ⁊ hic eſt rectus oꝛdo. ¶ Secundo querit̄ an ad bonitatem actuum nr̃oꝝ requirat̄ vt quis actualiter tendat ꝑ res p̄nominatas in deum oꝛdine tacto? Rñdet̄ ꝙ non opoꝛtet actualiter ſic tendere:ſed vt actus noſtri ſint vere boni ſufficit ⁊ req̄ritur vt cadant ſuꝑ debitam materiã: ⁊ vt alias ſint bñ circunſtãtionati:⁊ referant̄ in deum actualiter vel v̄tualiter.tamẽ quãto plꝰ q̄s actu in deum referret: tanto plus mereretur. Sicut mercatoꝛ ad remotam terram paruã rem poꝛtãs lucratur plus q̄ꝫ alter cum equali re in ꝓpinquo manens.Opoꝛtet eñ ad minus hominem taliter eſſe diſpoſitũ in animo ꝑ habitum acq̄ſitum ex actualibꝰ relatiõibꝰ in deum:aut ꝑ habitum infuſuꝫ/ aut ꝑ gñalem intentionẽ faciendi om̄ia ꝓpter deum: ꝙ ſi ſe reſolueret ⁊ actualiter cogitaret de deo ⁊ de relatione in ip̄m ſtatim referret in euꝫ.Exemplum in ſimili.Pater amat filium ꝓpter quem ditandum mercatur/ circuit maria/terras ꝑambulat/ non ſemꝑ actualiter talia oꝛdinans in filij ditationem:ſed ſufficit ꝙ laboꝛes p̄nominati imperati ſint aliq̄ñ a dilectione filij cuiꝰ imperij v̄tus manet in ſequentibus. Simile de volenti ire romam: nõ opoꝛtet ꝙ in itinere pegrinus talis ſemper actu cogitet de fine ſcilicet de roma.ſed mediante vna ciuitate attingit aliaꝫ/ ⁊ ſic eſt in pꝛopoſito. ¶ ¶ Tertio queritur an ad hoc ꝙ actus noſtri ſint boni moꝛaliter vel meritoꝛie exigatur ꝙ a caritate ſeu a dilectione dei incipiant/ ⁊ terminentur/ oꝛiginentur/⁊ oꝛdinentur? Reſpondetur ꝙ ſic.Nam ꝙ oꝛiri opoꝛteat a dilectione dei:patet ꝑ Augu.in de ſpiritu.⁊ littera.d. Non eſt fructus bonus qui de radice charitatis non ſurgit. Charitas auteꝫ eſt dei dilectio ex acquiſito habitu vel infuſo pꝛocedens.Q꞉ etiam nullus actus ſit bonus moꝛaliter niſi immediate tendat in deum:vt dei dilectio pꝛimario expoſita vel immediate tendat per alia opera in deum vt finaliter patet per Augu. de ciuitate dei.libꝛo decimonono.vbi dicit

nullas eſſe veras virtutes ſi i deū finaliter nō referātur. Ex quibus patet neceſſariū fore actus noſtros originari ⁊ terminari a deo in deū. verbi gratia. Ad hoc ꝙ dilectio tua vel proximi ſit bona moraliter: exigitur vt dei dilectio ſit cauſa dilectiōis proximi: ⁊ ꝙ proximū diligas finaliter ꝑpter deū Sic de elemoſina ⁊ de aliis. Sed vt ſint opera noſtra etiā meritoria oportet vt ex infuſa dilectione procedāt/videlicet ex charitatis habitu. i. Corinthi. xiij.

¶ Capitulū quintum de errore multiplici circa dilectionem. ⁊ quomodo poſſunt cognoſci pctā mortalia. A

Contra hoc ꝓceptū faciūt plurimi: creaturā ſibi ꝑ fine ſtatuēdo: quā creaturā plus deo diligūt vt honores/diuitias/voluptates/ſcientiam/et plura alia. ¶ Pro cuius intellectu notandum ſecundū Tho. prima. ij. q. i. ꝙ ſemper eſt aliqđ in corde hoīs qđ homo ſumme diligit/⁊ in qđ maxime vitā ſuam ordinat. Et hoc dicit vltimus finis hoīs. Et ad illud habet homo quaſi ſpecialiter faciē ale: id eſt ſupremā intentionem cōuerſam. Et ſi hoc eſt deus: tunc homo eſt in ſtatu ſalutis. ⁊ ſi ſubito moreretur ſaluaretur. Si vero eſt creatura: iam eſt in ſtatu dānationis. B ¶ Unde regula talis a doctoribus ſacre theologie elicitur. Et ſit prima. Ad noſcendū peccata mortalia a venialibus: quando amor vel affectio ad creaturā ad ſe vel alium tantū creſcit/vel eſt amor tam magnus ꝙ in eo cōſtituitur vltimus finis/id eſt ꝙ aliquis nec actu/nec habitu ordinat illam creaturā vel eius dilectionem: aut etiam ſeipſum in deū: ſed vellet cū tali creatura cōtentari ⁊ nō curare deū offendere/nec preceptum ei⁹ transgredi propter illā creaturam: eſt mortale peccatū. quia eſt aliqualis cōtemptus dei. Et licet nō ſit formalis: tamen eſt fruitio creature. ⁊ preponitur creatura deo. vel etiā cum aliquis vellet cū creatura hic ſemper manere nō curādo de beatitudine. Licet enī non ſint rudes ſuper hoc tēptandi: tamen ſemper talis amor eſt peccatū mortale. Quādo autem aliquis diligit creaturā pluſꝙ deberet: ſed tamē ꝑpter hoc nollet deū offendere nec amicitiam eius perdere: nec tranſgredi eius preceptum: nō oportet ꝙ tunc ſit mortale. Alia regula/ſecunda videlicet ſatis concordans cū prima eſt. ꝙ quādo aliquid committitur notabiliter contra dilectionem dei: hoc eſt mortale: quando nō tunc eſt veniale. Quando autem aliquid ſit contra dilectionem dei poteſt attendi penes hoc quod repugnat charitati ⁊ amicitie quam ad deum habere debemus ſuper omnia. C ¶ Tertio modo diligendus eſt deus ſuper omnia appreciabiliter. ſic ꝙ tam care habeamus et appreciemur deum: ꝙ propter nullā creaturam eo carere

vellemus:ſed omnibus alijs a deo eũ eis preponimus:ꝛ ꝙ
tã firmo amore deo adhereamꝰ:ꝙ ꝓpter nullã creaturã nec
propter omnes ſimul aliquid faciamus aut velimus contra
rium diuine dilectioni:id eſt contrarium dei preceptis.que
enim deliberate fiunt contra diuina precepta/ſunt cõtraria
diuine dilectioni ꝛ charitati:quia ſunt peccata mortalia que
tollunt charitatẽ. Jllud etiam videtur velle Sco.in.iij.diſt.
xxvij.vbi dicit ꝙ homo debet deũ extẽſiue diligere ſuper om
nia:ita ꝙ nullũ aliud/nec omnia alia ſimul ſint eque appre=
ciabilia ſicut deus.ſed ꝙ omnia alia vellet citius non eſſe ꝙ̃
deum non eſſe. Et debet etiã intenſiue deum diligere ſuper
omnia:ita ꝙ facilius deberet inclinari ad cõtrariũ dilectio=
nis cuiuſcunqꝫ alterius ꝙ̃ ad cõtrarium dilectionis dei. Eſt
autem ratio horũ:quia deus eſt illa precioſa margarita:quã
negociator ille inuenit qui abijt ꝛ vẽdidit vniuerſa que ha=
buit ꝛ emit eam. Math.xiij. Jtem cũ deus infinitus ſit in bo=
nitate/miſericordia/ꝛ ſimilibus attributis intẽſiue ꝛ exten=
ſiue:ideo pro infinitis mũdis non deberet offendi ſecundum
Anſel. Cur deus hõ. Jtem ſtultiſſimus eſſet qui contempto
theſauro grandi:papiliones inſequeretur/ſicut pueri.quod
tamen faciunt qui creaturam pluſꝙ̃ deum diligunt. D
¶ Contra hoc preceptum faciũt quicunqꝫ intuitu alicuius
lucri temporalis conſequẽdi/vt fit in emendo vel vendẽdo.
Aut delectationis vt fit luxuriãdo. Aut honoris/vt fit ſuper
biendo/vel vane gloriando:faciunt cõtra dei preceptũ. Ta
les non diligunt deum ſuper omnia:ſed diligunt creaturam
pluſꝙ̃ deum.quia propter eã plus placet eis talis creatura
ꝙ̃ diuina volũtas in preceptis. Et appreciãtur vere vel in=
terpretatiue creaturam pluſꝙ̃ deum. Unde Auguſti.libro de
libero arbitrio diffiniens peccatum mortale dicit. Eſt ſpre=
to incõmutabili bono/ rebus mutabilibus adherere. Unde
Mathei.x. Qui amat patrẽ aut matrem pluſꝙ̃ me:nõ eſt me
dignus.aut qui amat filium aut filiam ſuper me:non eſt me
dignus. Secũdo contra hoc preceptum faciũt qui amore ali=
cuius pſone vt Adam reſpectu Eue:ꝛ malo amore capti re=
ſpectu perſone dilecte ne perſonam talẽ contriſtẽt:negligũt
dei preceptum/ꝛ contra ipſum faciunt:dei beneplacitum nõ
curantes. Tertio qui timore alicuius perſone vt ſerui ꝓpter
dominos:deo obedire in preceptis omittunt:ꝛ ſic creaturã
vilẽ creatori precioſiſſimo ꝓponũt. E Ex dictis patere pñt
doctorũ quedã regule:ꝛ ſit tertia ĩ ordine. Quicqd omittitur
vel omittitur contra preceptum dei vel eccleſie/vel legis na
ture vel ſuperioris ſi talia precepta ſint de neceſſitate ſalu=
tis/vel contra votum ſolẽne/vel priuatum/vel contra iura=
mentum licitum:ſemper eſt peccatum mortale. Quia eſt di=

ctum/vel concupitum cōtra legem eternam. Sic enim diffi-
nit Auguſti. ⁊ allegatur per magiſtrum.ij.diſtin.xxxv. Quan
do vero citra / tūc nō oportet ꝙ ſit mortale. Item patet ꝙ ta
lia ſub dei mādatis preceptiuis continētur. ff ¶ Alia re-
gula eſt quarta videlicet. Quādo aliquid fit contra conſcien
tiam vere vel falſe dictantem aliquid eſſe mortale: eſt morta
le peccatū/quia eſt ſpreto vere vel interpretatiue incōmuta-
bili bono: rebus mutabilibus adherere vt beatus Auguſti.
diffinit peccatum mortale in de libero arbi. ⁊ eſt contra ter-
tiam expoſitionē/⁊ cōtra Apoſtolum Roma.xiiij. Qui diſcer
nit ſi māducauerit damnatus eſt: quia nō eſt ex fide. gloſ. id
eſt ſecundū conſciētiam. Unde conſcientia erronea ligat: nō
inquātum erronea: ſed inquātū cōſcientia. Item vel qui fa
cit contra conſcientiam formidantē probabiliter vel dubita-
tiue an aliquid ſit mortale/tūc ſemper eſt mortale peccatum
Quod autem non fit contra conſcientiam: adhuc poteſt eſſe
mortale/ſi conſciētia non ſit ſatis inſtructa ⁊ ſufficienter. Un
de eſt regula magiſtralis. Dubitās de aliquo an ſit illicitū
⁊ ſtante dubio illud agens peccat. Sed hanc regulam expo-
nit Cancel. pariſien. Joh. de gerſono tractatu de pollutione
vna cū Guilhel. altiſio. dicens intelligendam eſſe de dubio
tali quod eſt vehemēs/⁊ magis aut eque ſaltē inducit mētē
credereꝙ mortale eſt illicitum. ſicut ꝙ eſt licitum. immo Al-
bertus adhuc facilior eſt. Secus eſt vbi mens plus inclina-
tur ⁊ iudicat quod eſt licitum ꝙ̄ illicitū: quāuis non habeat
vſquaqꝫ certitudinem euidentē aut fixam. qꝛ nec hocipſum
requiritur. Itē Cancel. in de vita anime dicit iſtam regulā
Exponēs ſe diſcrimini peccati mortalis: peccat mortaliter:
debere intelligi non de omi dubio: ſed de ꝓbabili ⁊ vehemē-
ti. Probatur ꝑ illud Eccliaſt.iij. Qui amat periculum: peri-
bit in illo. Exemplū ponitur de ſciēter ponente ſe dormitū
prope ſerpētes: qui ſe periculo cōmittit intoxicationis. Pro
intellectu taliū ſunt notāde regule.xiij. quas ponit in diuer-
ſis locis Cācel. in floribus regularum moralium. Et lib.iiij.
de conſolatione theologie. Prima: Equitas quā nolat phus
epykeiā prepōderat iuris rigori. Eſt aūt equitas iuſtitia pē-
ſatis oibus circunſtantijs particularibus/dulcore mīe tem-
perata. hoc intellexit qui dixit. Ipſe etiā leges cupiūt vt iu-
re regantur. Et ſapiēs. Noli eſſe iuſtus nimis. alioquin ſum
Ps.cxviij. ma iuſtitia ſumma iniuſtitia fit. Et ps. Omnia mandata tua
equitas: dei ſcilicet id eſt cum equitate penſanda. Secunda
Ambulandum eſt in via virtutum via regia: vt nec ſtricti-
us fiat dei mandatum/nec latius ꝙ̄ ipſe mādauerit. quāuis
inde ſumere poſſint aliqui aut malitie velamen: aut econtra
in deſperationem corruere. non tamē omnibus pro omni tē-

poꝛe ⁊ loco predicandā aſſerimus quālibet veritatem. Tertia Bonarū mentium eſt ibi agnoſcere culpam: vbi culpa nō eſt. Agnoſcere inquā non per aſſenſum firmum. hoc eñ ſtultum periculoſumqꝫ foꝛet: ſed ſic vt doleat/aut peniteat homo poſtmodum quaſi veraciter in culpa teneretur/hoc intelligitur de pꝛeteritis. Ratio dicti eſt quia certiſſimum eſt ꝙ ſine dei gratia damnati ſumus. Et ꝙ nullus omnimode certꝰ eſt ſe eſſe in gratia: nihilqꝫ noſtrum eſt/⁊ a nobis niſi peccata. Quarta Loquēdo de futuris agibilibꝰ/vel credibilibus non reputetur culpa vbi culpa non eſt. alioquin cauſaretur erronea conſciētia hic. cōtra quā ſi aliquid attēptetur fieri: iam culpa eſt ſi fluctuet animꝰ. Quinta: Sub hac dubitatione fluctuās velut ad vtrumlibet neſciēs quid acturus ſit: cōſilium eſt vt nō agat. quia exponeret ſe diſcrimini: quo caſu certum habeat ꝙ peccet. Sexta. Si vis quicqꝫ ſecurus agere certus ſis illud eſſe bonū/neqꝫ virtuti cōtrarium. Sed refert qua certitudine. ſufficit nēpe certitudo moꝛalis que eſt infirma: nec exigitur ſecunda certitudo ſupernaturalis que eſt nobiliſſima clare euidētie pꝛout videtur deus in gloꝛia. nec pꝛophetalis reuelatio vt in pꝛophetie dono. nec adherētie que diuine auctoꝛitati innititur vt in articulis fidei/⁊ ſacre ſcripture. nec tertia certitudo exigitur naturalis que habetur ex demōſtratione vt pꝛima pꝛincipia. Eſt autem moꝛalis ſiue ciuilis certitudo que tangitur ab Ariſtotele in pꝛincipio ethicoꝛum. cuius ſentētia eſt. Diſciplinati eſſe in vnaquaqꝫ re certitudinem querere iuxta exigentiam materie. Eque enim vicioſuꝫ eſt (inquit) perſuadentē querere mathematicam: ⁊ moꝛalem demonſtrare. Non enim conſurgit certitudo moꝛalis ex euidentia demonſtrationis: ſed ex pꝛobabilibus coniecturis groſſis ⁊ figuralibus magis ad vnā partem ꝙ̄ ad alteram. hec certitudo moꝛalis ſufficit: vt vel non ſis in peccato dum facis quod in te eſt/id eſt dum bene vteris donis iam habitis: aut ſaltem peccatū non incurris nouum per temeritateꝫ. Exempli gratia in celebrādo. Oꝛta eſt enim ex diligentia tue pꝛeparationis excuſatio. Septima regula. Certitudo moꝛalis per doctrinaꝫ colligitur altero triū modoꝛum/ quoꝛū vnus pꝛouenit ex alterius auctoꝛitate. Aliꝰ ex pꝛopꝛia eruditione. Tertius ab experimentali certitudine. Sub pꝛimo viuunt inſipientes ⁊ animales: qui aut non habent claram ſue complexionis armoniam vel aliam gratiam gratis datam/qua faciliter concipiuntur agēda ab eis qui ſcripturas intelligunt. vt Auguſt. Tales ab aliјs recipere habent intelligentiam ſcripturarum ⁊ aliјs credere ⁊ obedire literatioꝛibꝰ. Sub ſecūdo ſunt pꝛoficiētes ⁊ ratio-

nales:qui proueniūt ſcʒ ex propria eruditione/ꝛ oritur hic modus nutriturq̧ ex ſtudioſa pſcrutatione diuinorū manda torum in ſacra ſcriptura cōtentorū que legi debent puro fi-
j.Corin.ij. deli/ꝛ integro corde.Sub tertio ſunt perfecti ꝛ ſpirituales: ſcʒ ſub experimentali conſuetudine.de quibꝰ Apoſtolus.Spi ritualis homo omnia iudicat:ꝛ ipſe a nemine iudicatur. Et
Eccleſ.xxiij alibi dicitur.Nihil dulcius ꝙ reſpicere in mandatis dei.Ha bentes enim virtutū habitus:ex eiſdem inclinātur ad recte iudicandum de agibilibus eorū/nō ex habitu ſcientie ſolum: ſed ex naturali virtutis inclinatione.Puto ꝙ religionum in= ſtituendarum principalis cauſa fuit auctoritas regiminis: cui obediētia preſtaretur plus ꝙ proprie rationi/ que in plu rimis dubia eſt valde ꝛ debilis/ꝛ incerta.Humana enim agi bilia tantā habēt variabilitatē(dicente Ariſtotele.ꝛ teſte ex= perientia)vt vſu magis ꝙ arte conſtare videantur. Octaua eſt. Certitudo moralis non ſemper ſcrupulos omnes abij= cit: ſufficit tamē vt cōtēnat vel ſuperet ſic operando quaſi non ſint.Eſt autem ſcrupulus in propoſito: vacillatio ſeu du bitatio quedam cōſurgēs cum formidine ex aliquibus cōie= cturis debilibus ꝛ incertis:alioquin ſi ex vehementibus ar gumentis ꝛ ꝓbabilioribus pro hac parte ꝙ pro altera dubi= tatio conſurgeret:iam non ſcrupulus ſolus vel leuis dubita tio cum trepidatione dici oportet:ſed moralis de tranſgreſ= ſione certitudo.Nona regula eſt Moralis certitudo non po= teſt ſub vna regula tradi :que ſufficiat in omni caſu conſciē= tiam agentis reddere ſecuram ſe nō deliquiſſe.Id ex euentu rerum perpendi ſepius ſolet.propterea conſtitute ſunt in fi= gura tres ciuitates refugij.fides/ſpes / charitas: cōtinentes lauacrū penitentie/ꝛ immunitatis aſilum: quatenus pax cō= turbata per ea que ſe feciſſe formidat homo/reformetur.De cima regula eſt.Omnis agens contra cōſcientiam edificat ad gehennam/ ſi conſcientia ſit fixa ꝙ id quod agitur eſt mor tale:vel veniale ſolum quantum eſt ex parte vnius circūſtā= tie que eſt facere contra conſcientiam:ſi conſcientia iudicet illud ſolū eſſe veniale.Undecima.Exponere ſe periculo pec= cati mortalis:eſt peccatum mortale.Uel ſic: agere incertum ꝛ dimittere certum in materia morali : eſt peccatū mortale ſi tale ſit incertum ꝙ ſit mortale non ſolum per cōiecturas le ues aut ex ſuſpitione trepida aut ſcrupuloſa proueniente ex nimio timore cadendi in via dei.ſed intelligitur dum tale eſt vehementer ꝛ ꝓbabiliter incertum eque ſicut oppoſitum vel magis : tunc em̄ illud quod agitur nō carebit mortali culpa aliter non oportet. Idem dicit Altiſio. Albertus adhuc eſt benignior in libro de homine: vbi ſic querit. Utrū conſciētia ſemper obligat ad faciendum: Reſpondet ſine preiudicio lo=

quendo dicim⁹ ꝙ nō obligat ad faciēdū:niſi ſit vt opinatū/
vel vt creditū/ vel vt ſcitum illud quod eſt in cōſciētia. Et
tunc obligat:ſiue conſcientia ſit erronea ſiue non erronea.
Non autē obligat ſecundum eundē:ſi eſt vt dubitatū / aut
vt ambiguum. Duodecima regula eſt. Cōſilium ſalubꝛe eſt
frequenter agere contra ſcrupuloſos leues et trepidos/ ci=
tando eos ad aliorum iudiciū:quaten⁹ ex cōſuetudine fiat
homo robuſtus/ ſolidus/ ꝛ tranquillus in exercitio ſpūali.
Exēplum in domificatoribus ꝛ fundibularijs. Tredecima.
In nullo caſu eſt perplexus aliquis inter duo pctā quin ei
pateat exitus abſqꝫ nouo pctō. Nā ſi iuuauerat quiſpiā ſe
occiſurū Petrū innocentē: ꝛ nō occidat eum:ipſe nō pecca
uit nouiter. ſed iam peccauerat iurando. Si aūt dictet ſibi
cōſcientia erronea ꝙ Petrus innocēs eſt ſtati occidendus
ab eo:dimittat hanc cōſcientiā ꝛ liberatus eſt. Si poſtremo
incidat duo pcepta icōpoſſibilia ex culpa ſua:agat id quod
de ſe eſt magis obligatoꝛiū ꝛ a nouo pctō immunis exiſtet.
G Dubia plura hic occurrūt. Primo qn̄ homo teneatur
diligere deum ſup omnia. Rn̄. ꝙ nō ſemper ꝛ pro ſemp/ quia
eſt preceptū affirmatiuū. Rō eſt. qꝛ actualiter deū diligere
ſemper eſſet ipoſſibile ꝓpter humanā infirmitatē/ neceſſita
tem/ ꝛ ꝓpꝫ multa ipedimēta. Dicit tn̄ Sco.in.iij.di.xxvij.
ꝙ ad actualiter implendū obligat diebus feſtiuis: ita ꝙ oī
die feſtiuo et potiſſime dn̄icis dieb⁹ et in pncipalib⁹ feſtis
teneatur homo ſe recolligere/ ꝛ deum ſup oīa actualiter di
ligere vt patebit de ſanctificatione ſabbati clari⁹. Et licet
pꝛotūc teneat ex pcepto:tamē oī momēto tenetur peccata
vitare/ et bene agere. Et forte nimis in chꝛiſtianū eſſet ſiue
foꝛet nō quotidie de mane ſaltē aliqualiter coꝛ ad deū con
uertere/ Et ꝗuis ꝑpeditus legitime excuſetur de audiētia
miſſe interdum die dominico : tamen nunꝙ̄ videtur quis
excuſari/ quin in die tali teneatur deum diligere ſuper om=
nia. quia ſolo coꝛde impleri poteſt. Unde dicit Sco.in.iij.
di.xxvij. ſi aliqua neceſſitas excuſat ab executione audiē
tie miſſe dominico die: neceſſe eſt ſupplere in aliquo equi=
ualente: vt ſaltem die illo deputato in ſpeciali cultui di=
uino aliquis actus habeatur relatus immediate in deum
ad eius reuerentiā. H ¶ Dubitatur ſecundo an pceptū
hoc de dilectione/ in via poſſit impleri a nobis/ Reſpondet
ſm Thom.in li.de perfectione ſpūalis vite. Triplex eſt gra
dus deum diligendi. Primus vt diligatur quantū diligibi=
lis eſt. et hic a ſolo deo attingitur. Ratio qꝛ ſimpliciter infi
nite bonus diligibilis et amabilis, eſt. et ſic nec in patria a
creatura quacūqꝫ diligitur. Scōs vt diligat de⁹ ſm totā vir
tutē alicui⁹ diligētis/ ꝛ ſic ſolū in patria a nobꝫ pficiet. Et ad

hoc hic ſuſpirare debemus. Ibi eñ oīa noſtra/ ſcʒ cor id eſt intentio. Mens id eſt intellect⁹. Anima id eſt omis noſter appetitus: ⁊ fortitudo/ id eſt exterior: a nr̄a totaliter in deū ferantur dilectiue. Terti⁹ gradus eſt deū diligēdi: ſicut expoſitū eſt tripl'r hoc p̄ceptū: ⁊ ſic in via iplerí pōt. I Dubitatur tertio: an deum plus amare deberes ſi pro te ſolo mundū creaſſet/ redemiſſet/ ⁊ glorificaturus eſſet te ſolū in patria ⁊ nō alijs vel ꝑ alijs hec faceret vel facturus eſſet? R̄ndet hugo. li. ſoliloquij ſui vbi hō cū ſua aīa loquit. Q; immo plus q; plura ſic ſingulis cōtulit Nā anima dicit. Ecce vnice dilectū ⁊ electū diligo. Sed hāc huius dilectiōis mee iniuriam patior ꝙ ſolū diligēs ſola nō amor. vbi r̄ndet homo. Caue aīa ne (qḋ abſit) nō ſponſa ſʒ meretrix dicaris/ ſi munera dātis/ id eſt dei bñficia pluſq̄ amātis affectū diligas. Et poſt hoc oñdit ꝙ tria velut arras quaſdā q̄lʒ aīa a deo ſpōſo ſuo recepit. Primo quedā cōiter. Scḋo q̄dā ſpecialiter. Tertio quedā ſingulari'. Cōiter vt celū ⁊ terrā et eorū ornatū quo ꝑticipāt piſces/ aues et beſtie. Speciali' intellectū/ memoriā/ voluntatem/ dominium terre/ redemptionem in paſſione/ ⁊ glorificationem. Singulariter vero ꝙ in vtero mortuus non fuiſti: ꝙ peccantē te expectauit: penitentiā dedit: et innumerabilia alia. Cōmunia finali' deus propter te creauit. q̄llicet deus amet/ plus tñ te: quia in tuū obſequiū: que ſi deus non creaſſet: quot oblectamētis careres? Specialia propter ſe in via fecit. vt ꝑ ſocietatem ſine qua nullius boni iocūda eſt poſſeſſio ꝑ proximos homines haberes. In patria vero quot indicibilibus careres gaudijs ſi ſola ſaluareris? Plus ergo tibi cōtulit alia diligendo: q̄ ſi ſola amareris. Nec putes diſtrahi deū: qui infinitus nou min⁹ te diligit/ plures diligēdo. Omnia eñ vt ait

i. Cor. iij. ap'ls noſtra ſunt. Hec eſt ſn̄ia ibi hugonis. k Quarto videndū eſt q̄ rationabile ſit deū diligere ſup oīa/ ⁊ quare teneamur. Primo quia ſimpliciter ſumme bon⁹ eſt/ immo bonitas ip̄a: ⁊ ſic eſt amabilis infinite ⁊ deſiderabilis. ideo ſi poſſibile eſſet infinite a nobis diligend⁹ foret Vñ Bern̄. de diligendo deū In qualibet alia affectiōe nr̄a oportet ſeruare modū/ ⁊ terminū ꝯſtituere vltra quē aſcendēdo fieret affectio vituperabilis: vt ptʒ de dormitiōe ⁊ vigilia. gaudio et triſtitia: ⁊ ſic de ſimilib⁹ aīe paſſionib⁹. In dilectiōe aūt dei ꝑ quā maxie attingim⁹ finē nr̄m vltimū: nō pōt eſſe exceſſus. Itē naturale eſt vt bonū diligat/ et meli⁹ āpli⁹. ergo optimū ſūme diligendū eſt: demonſtratio eñ naturalis iſta eſt. Et hec ſcilicet bonitas diuina debet eē finis ⁊ cā noſtre dilectiōis ſʒ oīa q̄ in ſequētib⁹ dicent debēt eſſe occaſiōes ⁊ cauſe efficiētes: āmonētes nos vt deū ꝑꝑ ſeipm finaliter

diligamus. Et propter hoc ſolum quia bonus eſt. Secun=
da ratio quia ipſe prior dilexit nos / et pluſq̄ noſipſos di=
ligamus:quia ſm Auguſt.de cathecizandis rudibus. Nul=
la maior eſt ad amorem inuitatio q̄ preuenire amātem.
Et nimis durus eſt qui preimpēdentem dilectionem rea=
mare negligit :dilexit enim nos deus infinite perfectus mi
ſeros:dilexit eternaliter:dilexit neſcientes et reſiſtentes.
Ephe.ij. Deus cum diues eſſet in miſericordia propter ni
miā charitatem ſuā qua dilexit nos/ et cum eſſemus mor=
tui peccatis : conuiuificauit nos in xp̄o. Cuius gratia ſal=
uati eſtis. Joh.iij.Sic deus dilexit mundū:vt filiū ſuū vni=
genitum daret: vt oīs qui credit in eū nō pereat:ſ3 habeat
vitam eternā.Tertia ratio Quia pater noſter eſt ampli⁹ q̄
parentes carnis:eo q̄ deus nos et parētes creauit vt dicit
Damaſc.li.j.c.xv.Unde cū naturale ſit ius et diuinū parē=
tes diligere:pl⁹ deū tenemur diligere. Perpendamus q̄ta
bn̄ficia ꝯtulit in ſingulis mēbris corpis ꝛ potētijs aīe:de q̄=
bus ſi oculis ꝓuati a medico gratis reſtitutionē recipere=
m⁹: grati valde eſſem⁹ ei .Un̄ plus ei dilectio exhibēda eſt
qui totū corp⁹ dedit .Quarta.q2 noſter gubernator : regit
eīn/fouet ꝛ ꝓtegit.multū diligitur rex optime regēs: ergo
ſumme diligat̄ qui celū terrāq3 et oīa elementa optimo or
dine regit ꝓpt̄ hoīes electos potiſſime. Ro.viij .Scim⁹ q̄m
diligentib⁹ deū omnia cooperātur in bonū. Nā ſm Augu.
De⁹ mala fieri non ſineret:niſi meliora inde elicere ſciret .
Item multū diligitur paterfamilias qui regēdo cibaria et
neceſſaria miniſtraret : plus ergo diligendus eſt qui propt̄
noſtrum commodū omnia creauit. Omnia enim ſm apl̄m
noſtra ſunt. Angeli nūc miniſtrando:tandem in patria col j.corin.iij.
letando:mala etiam propter nos in bonum vertuntur:ma
gnum beneficiū quod generalem influentiā nobis et alijs
propter nos irradiat / quam ſm Grego. ſi ad inſtans ſub=
traheret: in nihilum omnia fluerent. Quinta. quia noſter
eſt .Quanta enim nobis bona in hoc contulit qui eramus
in captiuitate diaboli: morti eterne addicti: precio caren=
tes redemptionis : quos per filium ſuum vnigenitum/di=
lectiſſimum ſibi /per eius vitā ꝑfectiſſimā/ ꝑ mortem/ cru
cemq3 redemit.Qui(Rom̄.viij.)proprio filio ſuo nō peper=
cit:ſed ꝓ nobis omnib⁹ tradidit illū . Et quamuis omnia
dei beneficia ſint innumerabilia multitudine / et ineſti=
mabilia magnitudine: crebro pre oculis cordis tenenda
ſunt velut ſcintille diuine charitatis ad nos calefacien=
dum apta.Ea tamen que moriendo pertulit: tanq̄ ingens
ignis debent nos maxime mouere ad deum diligendum .
Sexta. q2 ſuam p̄ſentiā veriſſime quotidie in euchariſtie

ſacramento/cũ immolatur:porrigit paratus nos exaudire amplius ꝙ̃ ſi oculis viderēꝰ directe corporeis. Beati inquit qui nõ viderunt/⁊ crediderũt. Ait em̃ de hoc. Ego vobiſcum ſum vſ ad cõſummationē ſeculi. Math. vlti. Septimo:quia ꝓmiſit ſe diligentibꝰ premium inexcogitabile Quia Johan. xiiij. Si quis diligit me ſermonē meũ ſeruabit/⁊ pater meus diliget eum/⁊ ad eũ veniemꝰ/⁊ manſionē apud eũ faciemus:quod erit in patria perfectiſſime.

¶ Capitulum. vj. de ſeruitute dei et veneratione ſanctorum. A

Quarto hic mandatur nobis ſeruitus deo exhibenda a noſtro corpore. Hoc em̃ chriſtus oſtēdit cum dixit Math. iiij. Dominũ deum tuũ adorabis/⁊ illi ſoli ſeruies. Ubi primo vidēdũ de ratione ſeruitutis corpalis: quã deo tenemur. ⁊ quot ſint quibus corporaliter deo ſeruire debemꝰ. Secũdo cur illa facere debemus:⁊ quando. Tertio q̃ cõtra hoc faciũt. Quo ad primũ notandũ ꝙ ſm hiero. in primo mãdato precipit latria/id eſt ſeruitus/adoratio ſeu reuerẽtia/ ⁊ honor deo ſoli exhibenda. Et hoc fit corde per fidem/ ſpem/ ⁊ charitatem. Sed corpe fit ſicut in p̄cedenti cap̄. dictum eſt. Rebus vero aliis per plura alia. Et de tali dicit Tho. ij. ij. queſt. lxxxv. ꝙ adoratio duplex eſt. Una interior in vera mentis deuotione. Alia exterior in corporis exhibitione:que fit alicui tan̄ ſupremo omniũ domino:⁊ talis cultꝰ eſt ſoli deo debitus. quia deus eſt ſummus noſter. dominus/rex ⁊ pater ratione creationis. Unde in recognitionem noſtre ſubiectionis ad talē dominũ: ei obſequia exhibere tenemur corporalia. Sicut ⁊ ſerui dominis tēporalibꝰ corporaliter ſeruiũt:⁊ etiã reuerentiam eis faciunt corporalem. Et hoc tangit Malach. j. Si ego pater veſter:vbi honor meus: patris em̃ eſt producere ⁊ gubernare. Unde apoſtolus Ro. xij Exhibeatis corpora. veſtra hoſtiam ſanctã/viuentem/deo placentē/rationabile obſequiũ veſtrum. B Exhibetur autem reuerentia ⁊ honor ac ſeruitus deo a noſtro corpore multipliciter per geſtus. Quidam ſunt cõmunes. Alij q̃buſdam ſpeciales. Cõmunes ſunt inclinatio capitis. Oratio vel laus dei vocalis. Peccatoris tũſio per manũ. Dorſi inclinatio. Genuflectio. Ambulatio ad loca ſancta. Totius carnis maceratio per ieiunium eccleſie ⁊ totiꝰ corpis proſtratio. Uel manuũ ad modũ crucis extenſio. Fletus ⁊ gemitus:ac his ſimilia:que deo reuerēter exhiberi poſſunt in recognitionē vniuerſalis ſui dominij. Sed notandum ꝙ talium geſtuũ q̃dam fiunt cõmuniter in eccleſia vel i pu=

blico.⁊ talibus reuereri debemus in publico. Quia de hoc
Mathei . v. dr Sic luceat lux veſtra corã hominibus vt vi
deant opera veſtra bona ⁊ glorificẽt patrẽ veſtrũ qui in ce
lis eſt.Alia vero licet ſint ſigna humilitatis ⁊ dei obſequia
tamen ſi nõ ſolent fieri a multis deuotis in publico: debẽt
fieri ſolum in ſecreto:vt ſunt manuũ ad modũ crucis expã
ſio.Magna pectoris tũſio.Et de his dicit Math.vj.Tu au
tem cũ orraueris intra in cubiculũ ⁊c.Nã ſm Glo. ſuper il
lud Math.xvij.hoc genus demoniorum nõ eijcitur: niſi in
ieiunio/⁊ oratione.Oratio hic capitur ꝓ talibus geſtibus/
q̃bus deo ſeruimus/⁊ eis mediantibus continue oramus.
Alij geſtus corporis ſunt quibuſdam deuotis ſpeciales.vt
criniũ abſciſio.Oculorũ ad celum leuatio.Aurili ad dei ver
ba vel laudes attentio . Narium in hoſpitalibꝰ corã infir=
mis fetidis afflictio.Omniũ ſex operũ miſericordie exhibi=
tio.Quia qđ minimo feciſtis:mihi feciſtis.Math.xxv. Lin=
gue per abſtinẽtiã aliquorũ delectabiliũ licitorũ cruciatio.
Ueſtium durarũ induitio:quibus tactus affligitur. Et ꝑ ca
ſtitatem coniugalẽ/vidualẽ/ac virgineã corporis ſui immo
latio.Talia em̃ corporis obſequia deo exhibere debemus.
¶ Sed diceres/poſſumus ne talibus ſctõs venerari:Rñ.
ꝙ ſic ſaltem quo ad aliqua.aliter tñ q̃ꝫ deũ veneramur:ta=
lia em̃ debemus deo exhibere in recognitionẽ vniuerſalis
ſui dominij.⁊ talis honor iſto modo nullatenus exhibendꝰ
eſt ſanctis : ſed eoſdem geſtus aliquos ſaltẽ exhibere poſ=
ſumus ſanctis tanq̃ꝫ dei amicis :quorũ reſpectu ſumus in
feriores q̃ ſunt dñi noſtri:ſed non principales potẽtes nos
iuuare:Ubi notandũ ꝙ venerari ſeu adorare poſſumꝰ ali=
qua tripliciter. Latria/dulia/⁊ipdulia.vt declarat Thom̃.
in.iij.diſ.ix.Et communiter doctores ibidẽ. Latria idẽ eſt
ꝙ ſeruitus deo exhibita:⁊ poteſt fieri vel potuit licite his
videlice.Trinitati perſonarum diuinarũ.Tribus angelis
quos abraham vidit.Colũbe ſuper chriſtum apparẽti. Uo
ci paterne. Scripture ſacre verbis inq̃ꝫtum a deo ꝓceſſe=
runt.Humanitati chriſti deo vnite.Cruci xp̃i.Imagini xp̃i
Sacramento euchariſtie.Ueſtimẽtis.Clauis ⁊ lancee xp̃i
Dulia vero ſeruitus eſt exhibita creature ⁊ veneratio qua
honorare poſſumꝰ hec/videlicet angelũ:animã beatã:bea
tã virginẽ/imaginẽ vtriuſq;. Corpus alicuiꝰ ſancti canoni
ſati.p̃ſertim ⁊ publice.Pulueres eiuſdẽ/oſſa/talos/veſtes
vngues/⁊ſimilia cõtrectata a ſanctis canoniſatis p̃ſertim
Et materiã de qua poteſt percipi ꝙ fuerit in corpe alicuiꝰ
talis ſancti.Sed iperdulia/id eſt maior dulia:qua venera
ri poſſumus chriſti crucẽ.Mariã virginẽ/⁊ ſex ſacramenta
alia ab euchariſtia . Hec henricus de gandauo in quotli.

⁊ Berh.claremontẽſ ibidẽ.Sed queritur/poſſet ne aliquis licite aliquem defunctũ quẽ ꝓbabiliter crederet eſſe in celo venerari/⁊ inuocare:Reſpondit hoſti.⁊ Johã.andree in nouellis.de reliquijs ⁊ eorũ veneratione.ca.Cũ ex eo.Reliquie omnino de nouo inuente non debent venerari ſine licentia ſummi pontificis: ſic ꝙ publice ⁊ per vniuerſalem eccleſiam venerent̃.Tamen ſi antique reliquie nouiter inuenirentur licet eas venerari ſecrete: tamen licet deuotionem ad talem de quo queritur habere/⁊ euz in occulto precari.Item ibidem capitulo audiuimus.Refert tamen hoſtieñ.ex tolerãtia romane eccleſie magnificũ karolũ in ſola capella aquiſgrani/⁊ nõ in alijs eccleſijs venerari.hec de iohan.andree.Idem patet de quibuſdã ſanctis patrib⁹ ordinis fratrũ predicatorũ vt de fratre merculino / ⁊ de fratre ambroſio:qui in quibuſdam ciuitatib⁹ italie de pape licentia feſtiuant̃/lz nõ ſint canoniſati vniuerſaliter per eccleſiam.Sed quereres qui geſtus ſunt meliores ꝓ deuotione:Reſpondet̃ ſcd̃m humbertũ ꝙ genuflexio/ manuum aliqualis ꝓtenſio/⁊ oculorũ in celum leuatio:videntur corp⁹ cor ⁊ ſenſum ſurſuz eleuare occaſionaliter plus ꝙ̃ alia.vni tñ ſeruit qḋ non alteri:ergo eligat quiſq; ſibi accommodũ.

D Quo ad ſecũdũ.Cur iſta deo debem⁹ a corpore exhibere q̇ bonorũ noſtrorũ nõ indiget:Rñd.ideo p̃mo ſic. Deus honoratur quẽ honorẽ nobis facit vtilẽ. Secũdo vt ꝓxim⁹ edificet̃ per hoc.Tertio vt per talia exteriora ad intra deuotione caleam⁹. Retinẽt eñ animũ vt min⁹ ad mala profluat:q2 ſigna ſenſibilia plus mouent. De corpe vero ſunt ſpeciales rationes.nã q2 de⁹ corpus nr̃m creauit/rexit aſſumpſit/redemit/ac glorificabit : dignũ eſt vt ei obſequia prebeat a quo talia ſunt/⁊ erunt.Sed queris quando tenemur ad corporalia obſequia deo exhibenda:Rñdetur ſcd̃z Scotũ in.iij.diſ.xxvij.ꝙ die dñico/⁊ in magnis feſtiuitatibus pedibus ire debes ad eccleſiam/audire miſſam totam propter preceptũ/⁊ reuerenter inclinare ad eleuationẽ corporis xp̃i:immo hoc tenet̃ ſacerdos docere populum.vt habetur extra.lib.iij.de cele.miſſarũ.ca.Sane.Similiter quãdo portatur corpus xp̃i ꝑ ciuitatem.Et quando q̇s vadit ꝓpe locũ vbi ſituat̃:debet reuereri tantum dñm. Caute tamẽ ſcotus de hac materia ſic vbi ſupra dicit.Quando homo teneatur deũ diligere gratuite ex precepto forte determinauit illud preceptũ diuinum.Sabbata ſanctifices.⁊ maneat vnuſquiſq; apud ſe recolligendo ſe ⁊ aſcendendo ad deum ſuũ.Et eccleſia ſpecificauit quãtum ad miſſam audiendaz. de cõſ.di.i.miſſas.hec ille di.xxvij.

E Quo ad tertiũ notãdũ ꝙ cõtra talẽ cultũ dei faciunt.Primo male euchariſtiã

ſumētes. Secūdo loca ſancta deſtruētes. Tertio Corā eu-
chariſtia ⁊ reliquijs ſanctorum ac cruce irreuerenter ſe ha
bentes. Quis enim dn̄s ſuſtineret a ruſtico: vt lutoſis pedi
bus irreuerenter ante eius menſam ambularet? Similes
exceſſus pondera ſecundū geſtus ſupra allegatos.

¶ Capitulum. vij. de ſacrificijs: oblatio-
nibus ⁊ decimis.

QUinto mādatur nobis ſeruitus diuina deo
exhibenda per opera exteriora tripliciter
Sacrificijs/ oblationibus / ⁊ decimatione.
Sacrificia vt dicit Tho. ſecūda ſecūde. q.
lxxxvi. ꝓprie dicuntur qn̄ circa res deo ob-
latas aliquid fit: ſicut ꝙ animalia occide-
bantur a ſacerdote: ⁊ panis benedicitur ho
die. Unde ſacrificium dicitur: qꝛ aliquis ſa
crum eo facit. Oblatio vero eſt deo oblatū: ⁊ ſi nichil circa
ipſum fiat. B Sed queritur. Tenemur ne hodie ſacrifi-
cia proprie offerre? Reſpōdetur ꝙ ſic. Ubi notandū ſecūdū
eūdem ꝙ lex naturalis dictat deo ſacrificiū offerendū / vi-
delicet ꝙ homo ſenſibilibus rebus vtatꝛ offerēs eas deo in
ſignum debite ſubiectionis ⁊ honoris. ſecūdum ſimilitudi
nem eorū qui hodie in quibuſdaꝫ regnis dn̄is eorū aliqua
offerūt in recognitionē dn̄ij. ſcd̄m illud Eccli. xxxv. Nō ap-
parebis ante cōſpectū dei vacuꝰ. B Eſt aūt duplex ſacri
ficiū. Unum principale interius quo anima ſe offert deo in
ſacrificiū/ ſicut principio ſue creationis: ⁊ ſicut fini ſue bea
tificationis. de quo p̄s. Sacrificium deo ſpiritus contribu- p̄s. l.
latꝰ cor cōtritū ⁊ humiliatū deus nō deſpicias. Et ad hoc
ſacrificiū omnes tenemur. Aliud eſt exterius quo xp̄s a ſa
cerdote in euchariſtia ſacrificatꝛ/ ⁊ etiā alij actus exterio-
res aliarū virtutū que in diuinā reuerentiā aſſumūtꝛ: quo-
rū aliqui cadūt ſub p̄cepto/ alij ſub cōſilio. Unde quilibet
xp̄ianus pro modulo ſue miſſe ſacrificio debet cooperari:
qd̄ ſacrificiū dignius eſt omnibꝰ ſacrificijs. qꝛ ibi ſocietas
angelica. Fons oīs gratie. Memoriale xp̄i charitatis ſum
me: quam patiēdo exhibuit. Actio ſacerdotis digniſſima: ⁊
p̄ntia veriſſima infiniti boni. Sūt aūt qnqꝫ genera hoīm
ꝑticipātiū de hoc ſacrificio miſſe. Primo fideles etiā pctō-
res. Scd̄o fideles in charitate exiſtētes extra materialē ec
cleſiā. Tertio aſtātes miſſe/ ſiue ſint ī charitate/ ſiue extra.
Quarto offerētes bōa ſua. qbꝰ oībus ꝓtꝫ ꝙ in canone orat
ſacerdos. Quīto ſacerdos met: q̄ ſi diſpoſitꝰ eſt plꝰ oībꝰ ꝑci
pere pōt: ſed p̄cedētes plus ⁊ minꝰ ordine q̄ numerati ſunt.
¶ Secūdo de oblatiōe queritur. Primo quādo ſit preceptū
offerre? Rn̄d. Thom. vbi prius. q. lxxxviij. Ratio naturalis

dictatq; eis q̇ diuino cultui miſtrant ad ſalutem totius po
puli:populus totus neceſſaria victus miſtret:ſicut ⁊ his q̇
communi vtilitati inuigilant. ſcilicet pncipibus / ⁊ militi=
bus/ ⁊ alijs hmõi ſtipẽdia victus debentur. ꝓbat hoc Apo=
ſto.j.corinth.ix.per humanas conſuetudies dicens. Quis
militat ſuis ſtipendijs vnq̃: Unde vt habetur Gene.xlvij.
Rex gentilis pharao ſacerdotibus ſpecialem terram dede
rat/ ⁊ omnib9 ſecularibus pre fame poſſeſſiones ſuas ven=
dentib9 ſacerdotes terram ſuam quiete poſſidebant/ ⁊ eis
cibaria ex horreis publicis porrigebãtur. Seq̇tur in dictis
Thom̃. poſtea/ q; contingere poteſt q; aliquis ad oblatio=
nes teneatur quadruplici ratione. Primo ex precedenti cõ
uentione:ſicut cum alicui conceditur aliquis fundus eccle
ſie vt certis temporibus certas oblationes faciat:qḋ tamẽ
habet rationem cenſus. Secundo ꝓpter precedentem de=
putationem ſiue promiſſionem. ſicut cum aliquis offert do=
nationem inter viuos/vel cum relinq̇t in teſtamento eccle
ſie aliquam rem mobilem vel immobilem in poſterum ſol=
uendam. Tertio modo propter eccleſie neceſſitatem: puta
ſi miſtri eccleſie non haberent vnde ſuſtentarentur. Quar=
to propter conſuetudinem. tenẽtur enim fideles in aliqui=
bus ſolennitatibus ad aliquas oblationes conſuetas. Et
ideo illi q̇ debitas oblationes non reddunt poſſunt puniri
per ſubtractionem ſacramentorum: nõ per ipſum ſacerdo
tem cui ſunt oblationes faciende:ne videatur ꝓ ſacramẽ=
torum exhibitione aliq̇d exigere : ſed per ſuperiorem ali=
quem. Hec ille. Sed queritur quante quantitatis debet eſ
ſe oblatio vel cuius ſpeciei: Rñ. idem: q; quo ad talia in vl
timis duobus caſibus remanet oblatio quodammodo vo=
luntaria ſcilicet quo ad quantitatem et ſpeciem. Alicubi
enĩ offertur panis ⁊ vinũ. alicubi anialia. alicubi pecunia.
alicubi candele ⁊ ſimilia. D ¶ Queritur cur ſolis ſacer
dotibus debeantur oblationes: Rñ. thom̃. dama. papa. diſ.
x.q.j. oblationes q̄ intra ecclĩam offerunt tm̃modo ſacerdo
tibus q̇ quotidie dño ſeruire vident lꝫ comedere ⁊ habere.
Et rõ eſt pma: q: ſacerdos quodammõ conſtituitur ſeque=
ſter ⁊ medi9 inter pplm ⁊ deum. ſicut de ipõ Moyſe legitur
Deuto.v. Ego inquit ſequeſter ⁊ medi9 fui inter deũ/ ⁊ vos
Et iõ ad eum ptinet diuia dogmata/ ⁊ ſacramenta exhibe=
re pplo. Scda: ea q̄ ſunt ppli puta pces ⁊ ſacrificia ⁊ obla=
tiones p eum dño debent exhiberi. ſm illud Hebreo.v. Om
nis pontifex ex homib9 aſſumptus pro homib9 conſtituitur/
in his q̄ ſunt ad deum vt offerat dona ⁊ ſacrificia ꝓ peccatis
Et ideo oblationes que deo in populo exhibẽtur ad ſacer=
dotes pertinent. non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant

verumetiam vt eas fideliter diſpēſent.partim quidem exponendo eas in his que pertinent ad cultuz diuinum.partim vero in his que pertinent ad ꝓprium victum. qꝛ qui altari deſeruiunt cum altari participantur.j. Corinthio.ix. partim etiam in vſus paupum q̄ ſunt quantum poteſt de rebus eccl'ie ſuſtentandi. qꝛ et dñs in vſus paupum loculos habebat:vt dicit hiero.ſup Mat. Ea autem que dātur alias pauperibus:nec ſunt ꝓꝛie ſacrificia nec oblationes licet dentur ꝓpter deum:quia non immediate deo offerun tur. E ¶Queritur qualiter ſint oblationes dande: Rñ. dñs Alber.ſup miſſam Oblatio exterioꝛ debet eſſe vtilis valoꝛe.pinguis deuotione. Oblata in charitatis dilectione/ ꝛ munda in acq̄ſitione. Utilis q̄dem vt poſſit miniſtris dei cōuerti ad vtilitatem.Vñ Malach.j.Male offerre dicitur q̄ debile offert.Similiter q̄ falſam monetam offerūt.pingue autē vt plus de coꝛdis deuotione ꝓcedat q̄ de manu.ſicut vidua duo era. Lu.xxj.Munus em̄ extrinſecum:recognitio debet eſſe cenſualis vt ipē qui offert munus recognoſcat ꝙ domin⁹ deus in ipm̄ habeat dominium/cui animā/ coꝛpus ꝛ res ſubdit.Simile fctm̄ eſt in temporalib⁹. Lu.ij.vbi dicitur quēlibet dediſſe denariū̄ cenſualem imperatoꝛi romanoꝝ.Poſſum⁹ etiā intendere p oblationē.ſacerdotis ꝓmotionē ꝓ vite accōmodis.Reuerentiā exhibendā ſancto:cui⁹ ſolennitas agit̄ ad ꝑfectum viui vel moꝛtui ꝓ quo miſſa valebit De deuota oblatione dicitur Eccl'ia.vij.De negligētia purga te cum paucis.vbi glo. Quamuis parua obligatio ſit multoꝛum delictoꝛum purgat negligentiam. Super que Tho.ſecunda ſecūde.q.lxiij.ar.iij.ſic dicit.Parua oblatio cum humili mente ꝛ pura dilectione facta(vt ibidem dicitur)non ſolum purgat pctā venialia:ſed etiam moꝛtalia. De.iij.Matthei quinto. Si offers munus tuum ad altare/ ꝛ ibi recoꝛdatus fueris ꝛc. De.iiij.pꝛouerb.iij.Honoꝛa dominum de tua ſubſtantia. Et ſecundum Thom̄.vbi ſupꝛa oblatio tripliciter vitiatur ꝛ refutatur. Pꝛio ſi merces meretricis eſt/pꝛopter ſcandalum. ne eccleſia videatur foueꝛe peccatā ſi de lucro peccati oblationem recipiat. Secundo:de illicite acquiſitis.quia de tua ſubſtantia eſſe debet. Tertio ſi oblatio vergat in detrimentum alterius:vt ſi filius offerat de quo patrem nutrire debet: qd̄ improbat chriſtus Matth.xv. F Tertio de decimis queritur de quib⁹ rebus ſint dande:Reſpondetur ſecundum doctoꝛes ꝙ de ꝑſona pꝛopꝛia ſi eſt conſuetum. Et de rebus pꝛopꝛijs extrinſecis ſecundum ꝙ conſuetudo iubet. Unde dicit Thom̄. quotl'.ij.q.iiij.arti.iij. Nulla cōſuetudo contraria ſoluit hominem ab obligatione reddendi decimas. quia hec obliga

tio fundatur ſuper ius diuinum/ et ſuper ius naturale. Unde ſemper tenentur homines reddere decimas ſi eccl'ia exigat etiam contraria cõſuetudine non obſtante. ꝛ in terris in quibus eſt conſuetudo ꝙ decime ſoluantur: ipſa conſuetudo quaſi expoſtulat decimas. Unde peccaret qui non redderet. Sed in terris in quibus non eſt conſuetudo communis ꝙ decime dentur/ ꝛ eccleſia non petit videtur eccl'ia remittere dũ diſſimulat: alias homines italie ꝛ orientalium partium damnarẽtur vbi decimas non ſoluunt. Hec Tho. Et poſtq̃ probauit ꝙ in ſimili Apoſtolus non poſtulauit victum ab his quibus predicabat propter ſcandalum tollendum. addit Thom. Rectores inquit eccleſiarum nõ bene facerent/ ſi in terris talibus decimas exigerent/ in quibus non eſt conſuetum dari: quando probabiliter crederent ꝙ ex hac ſcandalum naſceretur. Hec ille. B ¶ Dubitatur vtrum paup teneatur ſoluere decimas diuiti ſacerdoti? Reſpondetur ſcd'm Tho. quotli. vj. q. v. ar. iiij. Reddere debitum eſt actus iuſtitie/ ꝛ ideo ad hoc ꝙ alicui reddatur quod ei debetur: non refert vtrum ſit diues vel pauper. Decime autem ſacerdotibus debentur in cõmuni quidem ſecundũ ius naturale. naturalis enim ratio dictat ꝙ illi qui pro populo in ſpiritualibꝰ laborant: a populo ſtipendia ſue accipiant ſuſtentationis. Et ſcd'm hoc etiaꝫ in nouo teſtamento eſt iure diuino ſancitum. Nam. j. corint. ix. dominꝰ ordinauit his q̃ euangelium annũciant/ vt de euãgelio viuant. In veteri autem teſtamento quantitas fuit determinata/ ſcilicet decima. ꝛ idem ſtatuit eccleſia in nouo teſtamento ſoluendum. Unde cum ſacerdotibus decime debeãtur tam de iure naturali/ q̃ diuino. ꝛ etiam ex ſtatuto eccl'ie: q̃uis ſacerdos ſit diues: nihilominus pauper tenetur ei decimas ſoluere. Sed dicis/ alias habet vnde ſuſtentetur: cur ergo ſibi dabitur? Reſpondetur primo ꝙ decimarum ſolutio etiam propter pauperes eſt inſtituta ſuſtentandos: ſed his ſacerdos prouidere debet de decima. Secundo q̃ꝺ effectum eſt alicui debitum per ſtatutuꝫ eccleſie: nihilominus ei debetur quamuis ſit diues. Qui enim in ſimili emit rem aliquam: debet ſoluere tantum quantum valet: ſiue a paupere ſiue a diuite emat. Addit Raymundus in ſumma. Clerici habentes ſufficiens patrimonium vel redditus: recipientes adhuc decimas: ſi tales deſeruiunt eccleſie: et decimas percipiunt nõ vt eas in malos vſus: ſed in pios conſumant: non peccant. alias ſacrilegium committunt. decimaſexta queſtione prima quoniam. Alie difficultates he ſunt/ ſcilicet an laici ſine feudo poſſint decimas habere: ſed hoc ad preſens relinquo.

¶ Capitulum octauum de veneratione imaginum ꝛ reliquijs ſanctorum. A

S Extum mandatū eſt negatiuū:ſicut ⁊ ſequen
tia. Nō habebis deos alienos coraz me. Cō
tra hoc facerent qui etiā ſine imaginibus ſo
lez aut lunā vel aliquid aliud ꝓ deo colerēt
ſicut quidā fecerūt. Sed hic error etiā inter
paganos multos extinctus eſt: ideo nihil de
iſto iā opus eſt dicere. B Sed cōſequen
ter ſeptimo mandat ꝙ nec imagines deorūz
habere debemus eas venerādo deitatis cultu. Cōtra hoc fa
ciunt imaginibus abutētes. Unde quia hic monemur adora
re deū: ⁊ cauere ab imaginū cultu malo: ideo hic tria viden=
da ſunt. Primo de inſtitutione imaginū. Scdo de veneratio=
ne reliquiarū. Tertio verſus quas mūdi partes adorare de=
beamus. Pro primo notandū ꝙ adorare eſt ſe totuz adorato
ſubijcere propter eminentiā virtutis ⁊ ſanctitatis totāq; ſpē
in ipſum ponere: vnde ⁊ cultus ſiue ſeruit⁹ dr ⁊ ſic deo cōpe
tit ſoli. nā ſine eo nihil poſſumus. Joh. xv. Uenerari vero ſan
ctos poſſum⁹/nos eis ſubijciendo tanq̃ dei amicis ⁊ noſtris
interceſſoribus/ ⁊ hec ſpecies eſt ſuffragij. Sed diceres. Cur
faciūt chriſtiani imagines cōtra illud preceptū. Nō facies ti
bi ſculptile? Rñ. primo ꝙ deus abſolute non prohibuit fieri
imagines. qr iuſſit cherubin effigiari obūbrātia propiciato=
rium. Exo. xxv. Sed prohibuit modo qui ſequitur: ſcilicet nō
adorabis ea neq; coles ea: nō videlicet ſicut gentiles qui pu=
tabant aut aliquid diuini in imagine eſſe/aut creatum quid
deum effigiare. C Fuit tamen in veteri teſtamento prohi
bitū fieri imagines maxime dei. Tum propter pronitatē po=
puli ad idolatriam pro tūc/et inter idolatras commorantis.
Tum etiam quia deus nondum homo factus fuit. vnde nec
effigiari debuit: hodie autem introductus eſt vſus imaginū
Primo a chriſto qui ſuam imaginē Abagaro regi panno im=
preſſam miſit: vt refert Euſebius in eccleſiaſti. hiſto. Et Da
maſius lib. ſentētiarū ſuarū. Secūdo ab aplis. nā tpe eorum
hec fuerūt. Unde Lucas imagines virginis Marie/ ⁊ filij ei⁹
ſculpſiſſe legitur. Et aplorū tpe ſanctus Seruacius imaginē
chriſti crucifixi ſecum detuliſſe reperitur in ſua hiſtoria.
Tertio a cōtinuato ritu eccleſie: que approbationem imagi=
num i cōcilio romano fere mille epiſcoporū congregato diffi
niuit. D Sed cur inuēte ſunt? Rñ. ſm Tho. in. iij. diſt. ix.
Triplici de cauſa ſm tres partes imaginis anime. Ex parte
memorie ad frequentem recordationē ſalutis noſtre ⁊ inſtru
mentorum ſalutis. Ex parte intellectus/ad informationem
rudium qui litteras ignorant qui docentur imaginibus lo=
co literarū. Ex pte volūtatis/ad maiorē excitationē deuotio
nis. Plus ei mouēt viſa q̃ audita. Et ſic iſtitute ſunt ꝓpt me

morie labilitatē/intellectus ruditatē/ꝛ affectus tarditatē Itē notandū ꝙ ſm doctores cōiter diſt.ix.tertij adoratur deus in quibuſdā ſignis latria puta euchariſtia/ imagine crucifixi imagine crucis/ꝛ in ſcriptura ſacra:potiſſime in euāgelio poſſet a prudēte adorari. Ueneramur etiam ſanctos in quibuſdā dulia:vt in imaginibus ſanctorū aliorū eccleſijs/altaribus/reliquijs ꝛ ſimilibꝰ. E ¶Quo ad ſecundū. Cur venerāde ſunt reliquie ſanctorū:Reſpondet ſecundū Damaſce.in hiſt.Barlaā vbi recitatur de ꝓceſſione ſanctorū patrū portantiū reliquias ꝙ quadruplici de cauſa. Primo vt ex veneratione eorū auxiliū ſentiamꝰ.Secūdo vt exempla eorū quorū ſunt/hic imitemur. Tertio vt requiē patrie vbi anime eorū ſunt/ſperemus. Quarto: vt nos in puluerē redigēdos memoremur. F ¶Quo ad tertiū ſm Tho. vbi ſupra. Ad orientē adoramus/ꝛ altaria cōſtruuntur quintuplici de cauſa. Primo in ſignū ꝙ a chriſto eſt noſtra illumiatio q̄ eſt lux mūdi:ſicut ſol eſt ab oriēte. Scḋo q꜡ oriens eſt nobilior pars orbis:in ſignū nos ibi vertimus:ꝙ credamꝰ oīa nobis a deo cōferri/ꝛ nobilior a vt gratuita immediate. Tertio ſicut motus incipit ab oriēte per angelū:ita oīs noſtra actio a deo. Quarto q꜡ paradiſus eſt ibi a quo cecidimꝰ/ideo memoremur vt in celi paradiſum itremꝰ. Quīto q꜡ ab oriēte ad iudiciū veniet xp̄s.

¶Capitulū.ix. de ſpeciebꝰ ſuperſtitionū:ꝛ de grauitate peccati huius:ac de remedijs licitis ꝛ illicitis.ꝛ quibus ex cauſis demones ſciant futura ꝛc. A

OCtauo prohibetur hic oīs ſupſtitio/ diuinatio/ ꝛ ſilīa:in quibus illud qḋ a ſolo deo vel a ſctis expectare debemus:a creaturis illicite requirimus. Nō inquit adorabis ea neq꜡ coles. Circa hāc materiā videndū. Primo de ſpeciebꝰ ſuperſtitionū. Scḋo de grauitate huiꝰ peccati. Tertio de remedijs licitis ꝛ illicitis. B Quo ad primū ſcḋm Iſidorum.viij.ethimo.ꝛ ſcḋm Thom̄.ij.ij.q.xcij. Superſtitionis ſunt capitales.xiiij.ſpecies. Prima eſt phitonū hoīꝫ/videlicet in quibus demō loquitur. Ad quā reduci videtur putantes ſe localiter ad herodianā traduci. Itē q̄dā mulieres in q̄tuor tp̄ibꝰ extaſim per demonē patiētes. Scḋa eſt ſomnia habentiū ꝛ deceptorie ibi iudicantiū. Tertia mathematicorū:qui ſcḋm natiuitates hoīm/ꝛ ſcḋm influxus celeſtiū iudicāt diffinitiue de volūtatibus humanis. nam mathematici iudicant ſcḋm cōſtellationes. Quarta ſortilegiorꝫ. Quinta ariolorū/id eſt in aris idolorū reſponſa dātes. Similiter geomātici ī terreſtribus iudicātes:vt in inſpectione vnguis/calibis politi/ſpatula/manu/ꝛ ī ſilibus;

futura vel ſecreta predicētes. Sexta auguria practicātiū
auditu ſcʒ ⁊ cantu/⁊volatu/⁊ motu auiū indicantiū.Septi
ma carminatorū per verba/⁊ exorciſtarū/demones ⁊ illici
te ſerpētes adiurātes. Octaua fit p remedia ſuperſtitioſa
alia pro ſanitatibꝰ/vel alijs exercēdis.vt in ligaturis/ver
bis inordinatis/vel inuſitatis caracteribus ⁊ hmōi. No=
na auruſpicū/id eſt horarū/⁊ dierūvani inſpectatores.De
cima necromanticorū:id eſt mortuos ſuſcitātium.vt.j. Re
gum.xxviij.Et hodie ex dubio fidei morituros ad redeun=
dum inuitantiū. Undecima eſt transformantiū ſe vel alia
in ſimilitudines aialum/vt in lupos ⁊ beſtias alias.Duo
decima fortunā inculpātium/aut eufortuniū. Tertiadeci=
ma artē illicitā addiſcentiū.vt diuinationes/artē notoriā
⁊ ſi que ſunt ſimiles. Quartadecima maleficorū qui nitū=
tur immutare corpora a ſanitate certa/generationē impe
dire/animū in amorē vel odiū concitare/⁊ his ſimulia. ¶
Quo ad ſecundū de grauitate huius peccati:notandū hoc
primo.Prohibitum eſt in ſacra ſcriptura multiplici pena
etiā ſub pena mortis anime ⁊ corporis.Unde Leuiti.xix.
Anima que declinauerit ad magos ⁊ ad ariolos ⁊ı fornica
ta fuerit in eis ponā faciem meā contra eam⁊ interficiam
eā de medio populi mei.Item ibidē.xx.Uir ſiue mulier in
quibus phitonicꝰ vel diuinus ſpiritus fuerit moriatur. la
pidibus obruēt eos.ſanguis eorū ſit ſuper eos.Unde pro=
pter hoc peccatū Ochozias infirmꝰ mortuus eſt.iiij.Regū.
primo.Et Saul.j.Paralipo.x. Itē ſcđm canones.Si diui
natorum ⁊ maleficorū peccatū occultū ſit:imponitur peni=
tētia.xl.dierū.Extra eodē cap.j.Si notoriū:euchariſtia de
negatur.de cōſecra.diſt.ij.p dilectione.Si ſit clericus:de=
ponēdus eſt.⁊ in monaſterio detrudēdus.Si laicus/ excō=
municādus.xxvj.q.v.nō oportet.Tales etiā infames ſunt
⁊ qui ad eos cōcurrunt.vnde nec ad accuſationē debēt ad
mitti.ij.q.viij.Quiſquis nec.Itē tales ſcđm leges debent
plecti pena capitis. Et ſi accedāt ad domū alterīꝰ: debent
cremari:⁊ bona eorū oīa debēt publicari.C.de maleficis.
l.nemo.l.culpa.⁊.l.nulla.Cōtra oēs diuinatores ⁊ malefi
cos iura ciuilia ſeuiſſima ſūt. Unde lib.ix.C.de maleficis
⁊ mathematicis:⁊ ceteris ſimilibꝰ vt dicit Azo in ſumma.
Diuinātes circa ſomnia vel in garritu auiū:⁊in ſimilibus
talibus nō permittitur ad limē alterius accedere: alioqn
concremātur/nec aliquis debet eos ſuſciperevel cōſulere.
Alioquin deportatur in inſulā/ ⁊ omnia bona publicantur
Qui autem arte magica vite innocentū inſidiātur:animos
mulierū ad libidinē flectūt :hi beſtijs ſubijciūtur. vt.l.mi=
liti.Itē nemini permittitur diuinare:alioquin ſupplicium

capitis feret gladio vltore ꝓſtratus.vt in ſupradictis legib⁹
patet. Itē beatus Auguſt.dicit:⁊ habetur.xxvj.q.vij.nō ob=
ſeruabitis:vbi enumeratis multis ſuperſtitionib⁹ ſic cōclu=
dit.Qui has ⁊ quaſcūq̧ diuinationes/aut fata/aut auguria
obſeruat/aut attēdit/aut cōſentit obſeruātib⁹/aut talib⁹ cre=
dit:aut ad domū eorū vadit:aut in ſuā domū introducit/ aut
interrogat:ſciat ſe fidē xp̄ianam ⁊ baptiſmū p̄uaricaſſe:⁊ pa
ganū ⁊ apoſtatā ⁊ dei inimicū:irā dei grauiter ineternū incur
rere:niſi eccl̃iaſtica penitētia emēdatus deo recōcilie͛t. D
Sed dubitatur an ſemp ſit pctm̄ mortale talib⁹ eſſe implica
tum:Rn̄deo ſm quoſdā ꝙ actū diuinationis ⁊ hm̄oi poteſt
quis tripliciter exercere. Primo ſic:ꝙ credat p illū actū rea=
liter aſſequi qđ intēdit.puta alicuius amorē/vel furti reuela
tionē/vel futuri euētus precognitionē de cōtingētibus. Cer
tum eſt ꝙ qui talia credit cōſequi poſſe per actū illū:oportet
ꝙ credat in illo actu aliquid exiſtere diuini numinis:que a
deo ſolo expectare debem⁹:aut que ſoli deo cōueniūt:vt im=
mutare voluntatē/aut contingentia futura certitudinaliter
predicere. Et tūc talis fidē abnegat.vt in auctoritate Augu.
immediate tactū eſt. Et ſic de grauiſſimis peccatis mortali=
bus vnū eſt.q̧ fidē tollit debitam. Secūdo modo ſic fieri pōt
ꝙ licet aliquis nō credat per actū illū realiter aſſequi quod
intendit:tn̄ vult curioſe experiri vtrū aliquid efficacie ſit in
tali actu vel nō. Et hoc iterū eſt peccatū mortale minus pri=
mo. Ratio eſt q̧ talis eſt dubius ⁊ fluctuās in fide: poſtq̧ cō
tra veritatē ⁊ firmitatē fidei ꝓponit experiri talia/ que ſcit
vel ſcire deberet p fidē catholicā eſſe reprobata. Tertio mo=
do ſi ex ſola leuitate vel ſimplicitate hoc exerceat:nihil tamē
in hoc credēs eſſe virtutis ⁊ efficacie:nec etiā experiri inten
dit an in hoc aliqua efficacia exiſtat/ſed ſolū leuitate ⁊ ſim=
plicitate hoc facit. Et hoc videtur quibuſdā eſſe veniale pec
catū/maxime apud laicos ⁊ idiotas. Sed quantū ad clericos
qui tenētur hoc ſcire iure prohibitū:ſemper eſt mortale pec
catum. Qui excōmunicādi ſunt ſcđm iura. Excōicatio autē
a iure ſolū pro mortali infligitur. E Quo ad tertiū dubi=
tatur:que ſunt remedia licita homini pro adeptione bonorū
quorūcunq̧/⁊ pro euitādis malis q̄buſcunq̧: Rn̄.q̄nq̧. Pri=
mo faciat homo id quod poteſt ex propria induſtria/ex pro=
pria potētia/⁊ virium ſuarum exercitatione. Quod Apoſto=
lus.j.Corinthi.xv.iubet dicens. Abūdetis in omne opus bo=
num. Secūdo homo recurſum habeat pro conſilio ad alios
homines qui ſunt in hoc prudentiores:⁊ ſuper hoc imploret
auxiliū potentioris.vt cum perito in arte medicādi:ſi eſt in=
firmitas naturalis. Ideo Eccleſiaſti.xxxviij. Honora medi=
cum propter neceſſitatem.etenim cū creauit altiſſimus ⁊c.

a deo enim eſt omnis medela. Tertio ſe commendet preci-
bus iuſtorum huius vie. Unde Eccleſiaſti.xxxvij. Cum viro
ſancto aſſiduus eſto/quemcunqꝫ agnoueris obſeruantem ti-
morem dei/cuius anima eſt ſecundū animam tuam. Quarto
deuote inuocet ſanctos patrie. de quo Job.v.dicitur. Uoca ſi
eſt qui tibi reſpondeat/ꝛ ad aliquem ſanctorum conuertere.
Quinto ad deum immediate pro adiutorio recurrat humili-
ter. Sicut in veteri teſtamēto ſancta virgo Sara fecit Tho-
bie.iij. que ait. hoc pro certo habet omnis qui colit te: quia vi
ta eius ſi in probatione fuerit coronabitur. Si autem in tri-
bulatione fuerit: liberabitur. ꝛ ſi in correptione fuerit: ad mi
ſericordiam tuā peruenire licebit. Et Joſaphat rex iuda in
tribulatione inimicorum exiſtens. ij. paralipome.xx. ait cuꝫ
ignoramus quid agere debeamus: hoc ſolum habemus reſi-
dui vt oculos noſtros dirigamꝰ ad te. Et ſi intētum non adi-
piſcitur quis per primā viam: addat ſecundam/ꝛ ſic ſi opor-
tet tertiā vſqꝫ ad vltimaꝫ. Q; ſi perſeuerauerit: ꝛ ſi ad ſalutē
eſt/vtiqꝫ exaudietur/aut in propria petiti forma/aut in equi
ualenti. Exempli gratia. Si vis carere vicio / aut occaſione
eius/aut habere virtutes/deuotioneꝫ/ꝛ huiuſmodi ſpiritua
lia bona/ſiue habere temporalia/vel carere malis huius vi-
te aliquibus: primo primum arripe. Secūdo adde ſecunduꝫ.
ſic conſequēter. Sed alia remedia querere ſuperſticioſa illi-
citum eſt. Sunt autem tria quibus nō prohibemur vti in re-
medium. Primo herbis/lapidibus/ꝛ ſimilibus: que natura-
lem habēt virtutem/de quo ratio ſecūdum naturales ꝛ me-
dicos reddi poteſt. Unde beatus hieronymus dicit ꝛ ponit
xxvi.q.vij. Demonium ſuſtinēti licet petras ꝛ herbas habe-
re: ſine incantatione. Item verbis ſacris que alicuius aucto
ritatis ſunt/ꝛ aliis ſacris rebus. Unde ſi aliquis colligat her
bam medicinalem cū ſymbolo diuino/vel oratione domini-
ca/vel ſcribat in charta ſymbolū vel dominicam orationem/
ꝛ ponat ſuper aliquē infirmuꝫ/vt ſic in iſtis tantū deus crea
tor omnium honoretur: non reprobatur/dūmodo nulla alia
ſuperſtitio admiſceatur. vt habetur ex concilio Martini pa-
pe.xxvi. queſtione.v. non liceat. Tertio in ieiuniis/orationi-
bus/elemoſinis/ꝛ aliis operibus que ſunt de genere bonorū
que certum eſt placere deo. ¶ Sed dubitatur vnde male-
ficia efficaciam habeant: Reſpondetur ex quinqꝫ. Primo ex
parua confidentia quam homines habent in deum: ideo per
mittit eos a demonibus impediri. ſecundum illud Ps. Quo- Ps.xc.
niam in me ſperauit liberabo eū/ſcilicet iuſtū. Et per argu-
mentū a cōtrario ſenſu qui non ſperant in deū/demonis po-
teſtati relinquūtur. Secūdo ex errore qui in hominibus eſt: cuiꝰ
pena frequēter eſt effectus maleficij. ſm illud Roma.j. Cum

cognouiſſent deū: non ſicut deū glorificauerunt ⁊c. ⁊ obſcu
ratū eſt inſipiens cor eorū. Tertio vt fides ꝓbetur bonorū
ſm Augu. quod probat ꝑ illud Deutero. xiij. Si ſurrexerit
in medio tui ꝓpheta/ aut q̄ ſomniū ſe vidiſſe dicat: ⁊ p̄dixe
rit ſignū: aut portentum/ ⁊ euenerit quod locutus eſt: ⁊ di=
xerit tibi: eamus ⁊ ſequamur deos alienos quos ignoras/
⁊ ſeruiam⁹ eis: non audias verba ꝓphete illius aut ſom=
niatoris. Quia temptat vos dn̄s deus: vt palā fiat an dili=
gatis eum aut non. Quarto ꝓpter pactum expreſſum vel
tacitum cū demonibus initum ⁊ ſocietatem: qualiter fit in
omni ſupſtitione. vt dicit Augu. de doctrina xp̄iana. lib. ij.
que ſocietas omni (vt ibi dicit) penitus fugiēda eſt xp̄iano
Quinto ex deſiderio diaboli / qui conat̄ continue decipere
nos. j. Pe. v. Aduerſarius veſter diabolus: tanq̄ leo rugiēs
circuit/ querens quē deuoret: cui reſiſtite fortes in fide.
B Dubitatur iterū quibus ex cauſis demones ſciant fu=
tura interdū: ⁊ vnde tam miros effectus poſſunt / cum de⁹
ꝑmittit efficere? Rn̄d. ſcd̄m Aug. lib. de natura demonum
aſſignando ſententialiter. vij. cauſas/ nō ꝙ futura ꝯtingen
tia ſciāt: ſed cōiecturant ꝓbabiliter. Prima quia vigēt ſub
tilitate naturali plus q̄ homines. Secūda. plura ſciunt q̄
nos propter experientiam temporū. Tertia propter celeri=
tatem motus demon multa futura predicere poteſt: que
hominem latent. Quarta. nam potentia (cum deus permit
tit) poſſunt morbos immittere/ ⁊ hos predicere. Quinta ꝑ
ſigna futura poſſunt predicere ſubtilius q̄ medicus vide=
do pulſum ⁊ vrinam. Nam ſicut medicus videt per ſigna
aliquid in infirmo quod homo ſimplex non videt: ita demō
quod nullus homo naturaliter videt. Sexta ex ſignis que
procedūt ab animo hominis: ꝯiecturāt ea que ſunt vel erūt
in anima aſtutius prudenti viro. Sciūt eñ qui inſtinctus
eorum ſunt veriſimiliter ſecuturi. Septima/ acta propheta
rū ⁊ ſcripta noſcūt: ex quibus futura p̄dicere poſſunt. Et
hec tanguntur. xxvj. q. iiij. cap̄. Sciendum.

¶ Capitulum decimum. de falſa tranſlatione hominum: ⁊ ſomnij: ⁊ de ſortibus ⁊c.

Quo ad primū modū notandū ꝙ prout habet
xxvj. q. v. Epiſcopi ex cōcilio acq̄renſi. tales
perſone nō transferunt̄ a demone localiter
ad loca in quibus dicūt ſe fuiſſe: ſed ipſe Sa=
thanas cū mentem, cuiuſꝫ mulieris ceperit
⁊ hanc per infidelitatem ſibi ſubiugauerit:
illico transformat ſe in diuerſarum formarū ſpecies: ⁊ men
tem quam captiuam tenet in ſomnis deludens modo per
leta/ modo per triſtia: imaginarie ſolū deducit nō veraci=

ter. Et cū ſola anima hoc patiatur infidelis: hec nō in aīo ſed in corpore euenire opinatur. Exēplum refertur de vetula: quā cū cōuertere nō poſſet frater predicator: ad hanc ex cōdicto venit frater qñ in cubella ſe tranſiturā dixit verſus dñam herodiadē vel venerē. Nā protunc vetula ſine motu locali dormire cepit / et cū iam ſe ſomniaret verſus herodiadem vehi / et manus leta produceret: verſum eſt ex motu vas/ et vetulam cū cōfuſione ad terrā proiecit. Eadē de cauſa ficta ſunt interdū et imaginaria solū/ quādo quedam in quattuor temporib9 ſe in raptu dicunt videre animas purgatorij/ ꝛ plura alia fantaſmata. Nec mouere debet ꝙ quarūdam vetularum pedes protunc aduſti nō ſentiunt ignem: quia demō fantaſmata in imaginatione mulieris tanto incēdere poteſt: vt anima extra nihil ſentiat. Exēplum de habentibus morbū caducū qui etiā aduſtionē non ſentiunt in infirmitate ſua. quia anima in interiorib9 paſſionibus vel dolorib9 preſſa: extra non ſentit ignē. Item naturaliter quidam (ſpecialiter mulieres quedam) faciliter ex imaginationibus poſſunt rapi ad intra: adeo vt non ſentiant exteriora: vt ponit exemplū Auguſt. xiiij. de ciuitate dei. cap. xxiiij. de quodam reſtituto nomine. qui ad modicum alicuius gemitum ſe ad interiora cōuertere poterat: vt nec voces / nec pūcturas / nec vellicantes ſentiret immo tanꝗ in defuncto null9 anhelitus ſentiebatur. B Quo ad ſecundum de ſomnijs: notandū ꝙ raro aliquis debet tenere de ſomnijs/ et iudicare. Interdum tamen poteſt / et de aliquibus debet. Primum patet. quia cauſe ſomniorū ſunt tam varie ꝙ pauci ſciant a quo fiant. Nam ſm Greg. libro iiij. dialo. aliquando fiunt plenitudine ventris. Aliquando ventris et capitis exinanitiōe: et hec experientia didicimus. Aliquādo demonū illuſione. Eccleſiaſt. xxxiii. Multos errare fecerunt ſomnia. Aliquando dei reuelatione. Gene. xxvij. ait Joſeph. Audite ſomniū meum quod vidi. Aliquando cogitatione naturali / ſimul et illuſione. Unde eccl's. v. Ubi multa ſunt ſomnia: multe ſunt vanitates. Et ſupra. Multas curas ſequūtur ſomnia. Aliquando fiunt cogitatione/ ſimul et reuelatione dei. Danie. vij. vbi oſtenditur ꝙ ſomniū Pharaonis cepit a cogitatione/ et terminabatur in reuelatione. Quidā tamē aliqualiter ſed caute iudicare poſſunt interdū de ſomnijs. vt ſi poſt ſomniū de cruce/ aqua vel calice expertus es tibi tribulationeꝫ ſepe ſubſecutam: timere potes ꝙ eueniat. Et patientia / et oratione et alijs te contra temptationeꝫ preparare: ꝛ forte ideo de9 reuelauit. Similiter ſi de extremo iudicio te ſomnias damnatū: poſtea ſcrutare conſcientiā. Sed nunꝗ curāda

ſunt ſomnia de theſauris inueniendis. De inimico inuadē do et ſimilibus. ¶ Poſſunt autē quintupliciter vt dicit Thom. ſomnia ſigna eſſe futurorū. Primo qñ eſt cauſa effectus futuri. vt quia ſomniaſti te iturū ad eccleſiā certā: iō poſtea vadis. Secundo ſomniū eſt ſignū futuri: cuius cauſa in ſomniante eſt. vt colera preſſus ſomniat de nigro: ⁊ſic vtuntur medici ſomnijs. Tertio interdum a caſu euenit de quo quis ſomniauit. vt de igne ſomniaſti et eadem die a caſu domus incineratur. Quarto quando impreſſio aeris vel celi corpus dormiētis alterat/ ſequitur interdū ſimile ſomnium. vt ſi aer vel celum eſt diſpoſitū influere humide corpus facit ſomniare animam de pluuia. Et eſt hec commune in formica/ muſcis/ pulicibus/ et gallo/ et in brutis alijs: que ex talibus immutātur. et iudicant prudentes ex talibꝰ quoſdam euentus naturales. Quinto quando ab angelis bonis vel malis influxus aliquis de futuro recipitur. tamen qui haberet de ſomnio diſcretionem ſpiritū/ que eſt ſꝫ apl'm. j. Cor. xij. gratia ſpecialis ſpiritusſancti iudicare poſſet et deberet de ſomnio. vt ſancti et ꝓphete ſancti (inquit Grego. vbi ſupra) viſiones et reuelationes quodā intimo ſapore diſcernunt: vt ſciant quid a bono ſpiritu percipiāt/ vel quid ab illuſore patiantur ¶ D Quo ad tertiū notandum eſt ꝙ Gene. j. dixit deus. Fiant luminaria in firmamēto celi. ⁊ diuidant diem ac noctē. ⁊ ſint in ſigna. glo. ſerenitatis et tempeſtatis. ⁊ tempora. glo. veris/ eſtatis/ autūni/ ⁊ hiemis. Unde primū miniſteriū quod faciunt nobis corpora celi eſt ꝙ faciunt diē ad laborandum hominibꝰ: et noctē pro quiete noſtra. Scdo ſeruiunt inquantū ſunt ſigna naturaliū effectuū vt pluuie/ ſiccitatis/ caloris/ ⁊ ſimiliū. ſed nō ſic ſunt ſigna eorū que dependent a libero arbitrio noſtro: ſic ꝙ aliquis ex eis iudicare poſſit hunc furē omnino fiendum luxurioſum/ et huiuſmodi. Nā ⁊ Ptolomeꝰ ait Sapiēs dominabitur aſtris. Nā hec diuerſimode influūt ſm ꝙ deo ſeruimus vel non. Unde Leui. xxvj. Si non feceritis mandata mea. ⁊c. dabo celum vobis deſuper ferreū: et terram eneam. et conſumetur incaſſum labor veſter. Si autē in preceptis meis ambulaueritis dabo vobis pluuias temporibus ſuis/ et terra ginet germen ſuum. Unde ſm Thom. li. iij. contra gentiles. Tria ſunt in homine/ videlicet corpus ſeu corporalia/ intellectus/ et volūtas. Item tria alia ſunt in celeſtibus/ videlicet celum/ angelus/ et deus. Celū ſolū poteſt in corpus vt illuminando/ frigefaciendo/ et calefaciēdo. Angelus bonus poteſt intellectum illuminare. et malus nō poteſt intellectui quicꝗ̄ imprimere. deꝰ ſolus pōt voluntatem vertere ad placitū. pōt etiā in intellectū et in cor

pus imprimere quicquid vult . Quicquid vltra per fata aſtris aſcribitur de actibus ad liberū arbitrium pertinentibus eſt ſuperſtitioſum vel ſuperſtitioni ꝓpinquum. ¶ E

Quo ad quartū de ſortib⁹ notandū ſ3 Tho.ſecūda ſcđe.q. xcv.ar.viij . Et ſm Nicolaū de lyra ſuper illo Actuum.j. Sors cecidit ſuper mathiam:ꝙ vti ſortib⁹ eſt ex vario euētu ſeu diſpoſitione alicuius rei ſenſibilis propoſite :determinare aliquod dubium vel incertum.Sicut ex feſtucis propoſitis:per hoc ꝙ aliquis accipit breuiorem vł longiorem : ſeu in proiectione taxillorū ex hoc ꝙ aliquis proijcit plura vel pauca puncta vel ex ſimilib⁹ aliquod dubium inter homines determinatur. ¶ F Secundo notādum ꝙ ſortibus vti contingit dupliciter . Aliquando eſt malum: aliquādo eſt bonum.Malum eſt octo modis. Primo qñ quis ea intētione vtitur ſortib⁹/quaſi actus humani qui requirūtur ad ſortes vel euentus eorū ſubdantur diſpoſitioni ſtellaꝝ.hoc enim falſum eſſet nō carens demonū ſuggeſtione. Secūdo quando quis expectaret ſortiū iudiciū a demonibus.quod fit quando fiunt in quibus veriſimile eſt demonis ibi eſſe opus.Sicut legitur Eze.xxi.ꝙ rex babilonis ſtetit in biuio in capite duarū viarum cōmiſcens ſagittas interrogabat ydola: extra cōſuluit. Tertio qñ quis expectaret ſortialiū actuum euētus euenire a fortuna / ⁊ hoc ſolū locum haberet in ſorte/ que vocat̄ diuiſoria. vt ſi queratur iudicio ſortium:quid cui ſit exhibendū/ ſiue illud ſit res poſſeſſa / ſiue ſit honor:ſiue dignitas ſiue pena: aut aliqua actio. et talis ſors non videtur habere : niſi forte viciū vanitatis . Sicut ſi aliqui nō valentes aliquid diuidere cōcorditer velint ſortibus ad diuiſionem vti quaſi fortune exponētes quis quā partē accipiat vt Tho.dicit.Sed nicola. de lyra ſic dicit Si diſpoſitio vel euētus ſortiū expectetur in fortuna tñ:nullum eſt vicium ſi mittantur ſortes ad terminandum inter homines quis quā partem accipiat alicuius rei /et hoc ex communi committitur conſenſu fortune . Cauſa tñ motiua poteſt eſſe peccatum.vt ſi propter cupiditatem propriā vel aliud vicium non poſſumus concorditer alio modo diuidere. ¶ G Quarto quando quis expectaret ſortium iudicium vel euentum ſolum a deo vel a ſanctis angelis. Et licet hoc de ſe non ſit illicitum/quādo fieret in neceſſitate ⁊ cū reuerētia/tamē ſit quadrupliciter cū pctō. Prio ſi abſq̄ vlla neceſſitate ad ſortes recurrat̄.hoc eñ videt̄ ād dei tēptationē ptinere vt dicit Ambro.ſup luc. Qui inqt ſorte eligitur hūano iudicio nō deprehēdit̄. Scđo ſi q̄s etiā in neceſſitate abſq̄ reuerētia debita ſortib⁹ vtat̄ Uideāt tales(dicit Beda ſup act.j.)hoc ip̄os ap̄los nō niſi collecto fratꝝ cetu/

⁊ p̄cib⁹ ad deū fuſis egiſſe. Tertio ſi diuīa oracula ad terre na negocia ꝯuertant. vn̄ Aug. ad iquiſitiones ianuarij. his qui de paginis euangelicis ſortes legunt / ⁊ ſi optandū ſit ꝙ hoc faciant / id eſt permittendū ne maius malum fiat / vt potius ꝙ̄ ad demonia conſulenda concurrant: tamē michi diſplicet illa cōſuetudo ad negocia ſecularia: ⁊ ad vite hu ius vanitatem diuina oracula velle conuertere. Quarto ſi electionibus eccleſiaſticis q̄ ex ſpirituſſancti inſpiratio ne fieri debent: aliqui vtantur ſortibus contra prohibitio nem. extra de ſortil. ca. vlt. Nec obſtat ꝙ Mathias eſt ſorte electus. hoc enim adhuc nō erat ꝓhibitū. Itē cū reuerētia ſpeciali ſpirituſſancti inſtinctu fiebat: quod in cōſequētiaꝫ non eſt trahendū. vnde ⁊ Beda vbi ſupra / dato ſpiritusſan cto / ſtatim. vij. diaconi nō ſortibus: ſed electione facti ſunt ¶ Sortibus tamē licite q̄s vti poteſt quintupliciter. Pri mo qn̄ p̄fata vitat: licet vtatur ſorte in tēporalibus digni tatibus: q꞉ talia officia ordinant̄ ad terrena diſponenda. Secūdo in diuiſione rerū tēporalium / dūmodo vitentur vi cia prius tacta. Tertio qn̄ neceſſitas aliqua ab electione dignitatis eccleſiaſtice immineret. Tūc enim licitum eſt cum debita reuerentia ſortibus diuinū auxilium implora re. vnde Augu. in epiſtola ad honoratum. Si inter dei mini ſtros ſit diſceptatio / qui eorū in tēpore pſecutionis mane ant in fuga omniū / ⁊ qui eorū fugiant / ne morte eorū olm deſeratur eccleſia: ſi hec diſceptatio aliter nō poterit termi nari: quantum michi videtur qui maneāt / ⁊ qui fugiant / ſor te eligendi ſunt. Et hoc modo vſi ſunt ſortibus ſancti viri qui in veteri ⁊ nouo teſtamento legūtur vſi fuiſſe ſortibus ſicut Joſue achor reperit. ibidem. vij. Saul ionathā. j. Reg. xiiij. ⁊ zacharias ſorte exijt. Luc. j. Quarto licitū eſt vt dicit Aug. j. de doctrina xp̄iana. Si tibi abundaret aliquid quod oporteret dare ei qui nō haberet / nec duob⁹ dari potuiſſet: ſi tibi occurrerēt duo quorū neuter aliū vel indigentia vel erga te aliqua neceſſitate ſuperaret: nichil tutius faceres ꝙ̄ vt ſorte eligeres cui dādū eſſet qđ dari vtriꝙ non poſſet. De talibus ſortib⁹ dꝛ ꝓuer. xvj. Sortes mittunt̄ in ſinū: ſed a dn̄o tēperant̄. Quinto fit licite ſcḋm Inno. ⁊ hoſtien̄. pro litibus dirimēdis in his q̄ tp̄alia ſunt: quando fit ſorte ſim plici cum paleis vel huiuſmodi. concordat Gaufridus.

¶ Cap̄. xj. recapitulat ſpecies ſupſtitionū de ludis.

De alijs autem ſupra enumeratis modis ſupſti tioſis vt melius agnoſcātur / ⁊ vitentur a fideli bus mouebunt̄ plures breues ⁊ vtiles q̄ſtiōes numero. xlv. ⁊ ſoluentur. A primo tamen no tandū eſt ſcḋm Tho. ſcḋa ſecūde. q. xcij. ⁊. xciij.

q cum ſuperſtitio ſit religio ſupra modum ſeruata. Super ſtitionis duo ſunt genera.idolatria ſc3/ꝛ diuinatio: p quā quis aut occulta/aut futura inueſtigare nititur. per pacta aut occulta/aut manifeſta inita cum demonibus. Diuinatio aūt vt dicit Iſidorus lib.viij.Ethimo.habet plures ſpecies.Et ſm tho. numerant: de quib9 infra dicetur diſtinctius. B Una eſt preſtigiū qua oculi hoīs preſtringunt. Alia ſomniorū diuinatio.Tertia phitonica per quā futura dicunt per viuos aut per arreptitios aut per phitones. Quarta necromātia qua adhibitis precantationib9 quibuſdā/ꝛ ſanguine:videntur reſuſcitari mortui / diuinare/ ꝛad interrogata reſpondere.Quinta:geomātia qua in materia terreſtri ſc3 vngue/ferro/vel lapide futura prenūciā tur per aliquas figuras vel ſigna inaīata . Uerūtn ad hoc genus pertinet diuinatio que fit ex cōſideratione eorū que eueniūt ſerio per ꝓtractionem punctorū: ſed ibi nō fit inuocatio demonū niſi tacita . Sexta idromantia que in aqua idē facit.Septima aeromantia in aere. Octauo in igne piromantia idē facit.Nona aruſpitiū:per quod in viſceribus animaliū immolatorū in aris demonū id fit ſc3 inueſtigatio occultorū vel futurorū. Et p oēs iſtas ſpecies fiunt talia:per expreſſā demonū inuocationem.ſequētes aūt per tacitam.Unde decima eſt matheſis q ex ſideribus natiuitates hoīm conſiderat ꝛ diuinat futura. Undecima eſt augurium a garritu auiū dicta:licet ſe extendat ad motus vel voces auiū ſeu quorūlibet alaliu3/ſiue p ſternutatiōes hominū fiat vel mēbrorū ſaltus.Auſpiciū tamē ab inſpectiōe auiū dictū:ad oculos ꝓprie ptinet.Auguriū vero ꝓprie ad garritum auiū.qꝛ in duob9 iſtis principaliter diuinatio in auibus fieri ſolet.Duodecima eſt omē:ꝛ fit in ꝟbis / ꝛ circa eadem qn̄ quis ꝟba hoīm certa intentione dicta:alia intētione retorquet ad futurū quod vult prenoſcere . Sicut maximus Ualeri9 dicit . Oīm obſeruatio aliquo cōtractu religioni innixa eſt:qm̄ nō fortuito motu / ſed diuina ꝓuidentia conſtare creditur que fecit celos.Tertiadecima eſt ciromātia.quādo alique diſpoſitiōes figurarū cōſiderant in aliquibus corporibus viſui occurrētes/vt ex lineamentis man9 ꝯſideratis.Quartadecima eſt ſpatulamantia/ et eſt diuinatio facta in figuris ſpatule alicuius animalis. Quintadecima ſortilegium eſt: quod fit p cōſiderationem figurarū que ꝓueniunt ex plumbo liquefacto in aquā ꝓiecto.ſiue ex quibuſdā cedulis ſcriptis/vel nō ſcriptis in occulto repoſitis/dū cōſideratur quis quā accipiat . vel etiā ex feſtucis inequalib9 ꝓpoſitis/quis maiorē vel minorē accipiat.Uel etiā ex taxillorū ꝓiectiōe quis plura pūcta proij

ciat: vel etiam dum cōſideratur quid aperienti librū oc-
currat: q̄ oīa ſortiū nomen habent. C Primo igitur q̄rit-
tur de p̄ſtigijs: quot modis oculi hoīm poſſint deludi. Eſt
aūt preuidendū ꝙ p̄ſtigiū eſt ſenſuū quedā deluſio/oculoꝝ
preſertim. Et dicitur a p̄ſtringo: q̄r aciē oculoꝝ perſtringit
Dicit yſido. viij. ethi. ca. ix. Ita ꝙ res videantur aliter eſſe
ꝗ̄ ſint. Et vt Alexan. de hal. parte. ij. dicit Preſtigium pro-
prie ſumptū: eſt illa illuſio demonis q̄ non habet cauſam
ex p̄te mutationis rei/ſed ſolūmodo ex parte cognoſcētis
q̄ deluditur/ſiue quantum ad interiores ſenſus/ſiue quan-
tum ad exteriores. D Rn̄d. alexan. de hal. parte ſecūda
ꝙ tribus modis in genere poteſt fieri preſtigiū. Una delu-
ſio nanqꝫ fit abſqꝫ demonibus ⁊ artificialiter/ſola videlicꝫ
cogitatiōe hoīm oſtēdētiū ⁊ occultantiū. ſicut fit in traie-
ctionibus per ioculatores/vel per mimos. Alius mod⁹ fit
etiā ſine virtute demonū ⁊ naturaliter virtute quorūdam
corporū mineraliū: q̄ qui hn̄t poſſunt ſm quandā virtutem
huiuſmodi corporibus inditā rem oſtendere vel facere ap-
parere non ſicut eſt. vn̄ ſm Tho. prima parte. q. cxiiij. arti.
iiij. ⁊ ſm alios plures: quedā herba accenſa fumigans: fa-
cit trabes apparere ſerpentes. Tertius modus deluſionis
eſt qui fit per demones deo tamē p̄mittente. habēt eñ de-
mones quandā poteſtatē ex ordine nature ſup quaſdā res
inferiores: quam poſſunt exercere circa iſtas res q̄n deus
ſinit/⁊ tūc etiam res apparēt aliter ꝗ̄ ſint. E Poteſt eñ
demon quinqꝫ modis aliquē illudere ꝙ iudicat rem aliter
ꝗ̄ eſt. Primo modo artificiali traiectiōe. Secūdo naturali
applicatione alicuius rei de quibus dictū eſt. q̄r poteſtatē
habet in hoc plus ꝗ̄ homo ⁊ ſcientiā/⁊ cū deus p̄mittit exe-
qui. Tertio modo poteſt in aſſumpto corpore ſe oſtēdere eſ-
ſe aliquā rem que non eſt: vt lactucā. ſicut accidiſſe videt̄
moniali: de qua refert Grego. j. lib. dialogoꝝ. vel in maſſa
auri. vt de beato Anthonio factū legitur. vel lupum vt ifra
dicetur ſe oſtendere poteſt. Et ſic tegere rem alienā ſuo aſ-
ſumpto corpore. Quarto poteſt turbare organū viſus vt vi-
deatur res nubiloſa que eſt clara: ⁊ huiuſmodi. Sicut etiā
poſt fletū lumen apparet aliter ꝗ̄ ante. Quinto modo in
imaginatiuam potentiam operando tranſmutatione ſpe-
cierum ſenſibilium ſm Tho. vel humores varios mouēdo
vt appareant ignea vel aquea/⁊ huiuſcemodi. Sicut in me-
lancolicis naturalit̄ fit: vel in maniacis. F Queſtio ſe-
cūda: vn̄ p̄ueniant res viſe: quas vidēt virgines in ſpecu-
lis ſiue vnguibus maleficorum: ad furta ſublata ⁊ huiuſce-
modi reperienda. Et cur malefici poti⁹ recipiunt virgines
mares vel feminas ꝗ̄ corruptos? Rn̄d. ſm Guiller. pariſi.

in vltima parte de vniuerſo: ꝙ opere demonum fit per mo=
dum vnum vel plures precedenti dubio expreſſos. Uirgi=
nes autem tantum ad hoc idoneas demon mentitur tripli
ci de cauſa: licet corruptis idem oſtendere valeret. Prima
vt fingat falſo ſe caſtitatem amare / quam odit. quia caſtiſſi
mam virginem ſumme odit que contriuit caput eiuſdē ſer
pentis vnde inſidiatur calcaneo eius. Unde deus ait ſerpē
ti. inimicitias ponam inter te ⁊ mulierem / ⁊ ſemē tuū ⁊ ſe=
men illius. ipſa conteret caput tuum: ⁊ tu inſidiaberis cal
caneo eiꝰ. Geneſ. iij. Secūdo vt ſic aīas maleficoꝝ ⁊ eis cre=
dentiū decipiat: ad amicitiā demonū inclinatas ꝑ infide
litatis vicium ſub ſpecie boni non ſub ſpecie mali. Tertio
vt corpora ſic ledat innocentum vel minus viciſs infecto=
rum. Nam poſtea vt per experientiam patet tales habent
viſum frequenter horribiliorem ꝗ̄ antea ex veſtigijs demo
num relictis in oculis vel facie videntis. G Queſtio ter
tia: an veritas aliqua ſubſit his que dicuntur de mōte ve=
neris. vbi cum pulcherrimis feminis dicuntur quidā frui
luxuria et voluptate ad placitum? Rñd. guiller. vbi ſupra
lib. de vniuerſo ꝙ fictitium eſt totum licet demonum opere
tales homines illudantur modis tactis in primo dubio: vt
in veritate eis fieri videatur: quod tantum in apparentia
fit. Unde refert ꝙ quidam miles ſe ſic putabat frui quadā
femina luxurioſe: qui euigilans ſe reperit in luto quodā /
realiter amplecti quoddam cadauer mortue beſtie. H
Queſtio quarta: an veritas ſit (quod quedam in linea rhe
ni bigutte famant ⁊ eis credentes) de quodam monte cir=
ca Bernenſe oppidum: in quo referuntur eſſe abſcōditi in
antro viri ⁊ femine deuotiſſime viuentes nullam cōmunio
nem habentes cum alijs fidelibus: niſi ꝙ in feſtiuitatibus
ꝓ ſacramētis recipiendis transferunt per aera ad quoſdā
ſibi notos preſbyteros in parrochijs? Rñd. ꝙ demonis iſta
opera ſunt ꝓut funditus inueſtigaui: ⁊ laquei innocentum
ſicut in precedentibꝰ duobꝰ dictū eſt dubijs. Noui em̄ quan
dam deuotā ſanctimonialē: quā diabolus quidā multo tē=
pore impugnauit etiam viſibiliter: qui hanc de monaſterio
conabatur educere illeſam ſub tali de quo queriꝫ menda=
cio: ſed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam ipſa reſtitit de cō=
ſilio prudentū / ⁊ demonē nō curauit. J Queſtio quinta
Quid ſentiendū eſt de nocturnis exercitibus qui aliquādo
dicuntur videri / ⁊ vnde ꝓueniant tales apparentie / ⁊ cur
apparerent? Rñd. ſm Thom. in. iiij. diſtinct. xlv. ꝙ aliquan
do viuentibus tales apparent. Et poteſt contingere ꝙ ſe
ptem modis fit apparentia talium exercituum. Aliquan=
do opere et preſentia bonorum angelorum / ſicut Heliſeo.

factum eſt in adiutorium contra Syrios eum caperevolen
tes.iiij. Reg.vj.Aliquando fiunt exercitus demonū ab eiſ-
dem viuos deludere volentes:ſicut rex demonuꝫ cum ſuis
apparuit beato Martino in ſpecie chriſti martinum corona
re geſtiens pro meritis.Ita invitas patrum de quibuſdam
legitur.Item in libro dialogorum beati Gregorij de congre
gatione demonum iudicia inter ſe diſcernentium ſuper reos
legimus. Aliquando fit apparentia ſanctorum in patria
exiſtentium qui propria virtute ad viuos veniſſe leguntur
eis in adiutorium.ſicut ſanctus Felix martyr/ qui ciuibus
Nolanis apparuit a Barbaris obſeſſis.⁊ idem credendum
eſſe de alijs ſanctis prout Aug.recitat libro de cura ꝓ mor
tuis habenda.Aliquando fit ab animabꝰ que ſunt in purga
torio vt ſuffragia expetant.vt beatus Grego.iiij. dialogoꝝ
probat multipliciter.Et guiller.ſimiliter.Aliquando fit ab
animabus damnatis ad eruditionem hominum/⁊ ad terro
rem.Aliquando fieri poteſt eruditione ⁊ immiſſione bono=
rum angelorum in ſpiritumviuentis alicuius ſine reali ap
parentia.Aliquando etiam fieri pōt mera deceptione de=
monum/ſicut in primo dubio dictum eſt. Ex quo patet fal
ſum eſſe ꝙ damnate anime nunꝙ̄ infernum exeant: immo
hoc aliquando fit(dicit ſanctus Tho.)ſed pro tunc dānatio
nem ſecum ferunt.Unde dicit Tho.etiam modum quo iſte
apparitiones fiunt aſſignando.Quamuis inquit anīe ſan=
ctorum/vel damnatoꝝ p̄ſentialiter aſſint vbi apparent: nō
tm̄ credendum eſt hoc ſemper accidere. Aliquādo em̄ hm̄ōi
apparitiones fiunt vel in dormiendo vel in vigilando/opa
tione bonoꝝ vel malorum ſpirituum:ad inſtructionem vel
deceptionem viuentium.Sicut etiam ⁊ viui homīes aliqn̄
alijs apparent/⁊ eis multa dicunt in ſomnis/cum tm̄ cōſtet
eos non eſſe p̄n̄tes:ſicut aug. ꝑ multa exempla ꝓbat in li.
de cura pro mortuis habenda. k Queſtio.vj. an verum
ſit ꝙ aliq̄ homīes ſint ſilueſtres:Rn̄.alber.in de aīali.ꝙ ſic
vel ſaltem mōſtra hoīm ſunt.Sunt em̄ in q̇ntuplici differen
tia que in ſiluis apparent in humana ſpecie.Aliqn̄ veri ho
mies rationales:ſicut plures patres ſancti leguntur in vi=
tas patrum/nudi ⁊ hirſuti quedammō/vel tecti folijs here
miticam vitam ſoli duxiſſe.Et aliquādo ꝓ beſtijs a tirānis
a caſu in retibus feraꝝ capti. Aliquando ſunt mōſtra que=
dam in humana natura rōnabilia tamē ſicut ſatyri:qualeꝫ
vidit beatus antonius cum Paulum p̄mum heremitam q̄
ſiuit.ſicut ſcribit beatus Hiero.Ait enim ſatyrus ille ad an
tonium.Mortalis ego ſum: vnꝰ ex accolis heremi/legatio=
ne fungor gregis mei:p̄camurq; vt cōmunem dn̄m ꝓ nobis
dep̄ceris:quē ꝓ ſalute mundi olim veniſſe cognouimus ⁊ in

oēm terram exiuit ſonus eius. Erat aūt homuntio aduncis naribus fronte cornib⁹ exaſperatus/cuius extrema pars cor poris in capraꝝ fines deſinebat. Aliqñ ſunt qui apparent ve ri homines: ſed neglecti/ ⁊ velut beſtie facti ſicut hodie ſunt circa terram galliam in hiſpanijs inſulis homies domeſti= cos fugientes velut fere:vt docet experientia. De talibus e= tiam videntur fuiſſe mas et femina circa ſaxoniam capti per venatores:de quibus refert alber.in de animalib⁹ꝙ omnino ſpeciem hūanam videbanꝭ habere:ſed velut morones eſſe vi debanꝭ:vir cū viuus:ſed femina mortua capiebatur. Aliqñ ſunt pigmei:qđ animal ſcđm alber.vbi prius eſt multuꝫ ſimi le homini:qꝛ erecte incedit:manibus vtitur ad opa quedam: loquitur lingua. Et tñ ſimpliciter plus eſt beſtia ꝙ̄ homo: li= cet ſit nobilius animalium infra hominē. Aliqñ etiam demo nes in ſiluis apparent eſſe homies vel feminevt decipiant in cautos:ſicut cōmuniter habetur in vitas patrum L Que ſtio ſeptima an verum ſit ꝙ malefici poſſint facere vera aīa lia arte ſua? Rñ.ſcđm Alber.vbi ſupra ꝙ ſic deo ꝑmittente. Aliqñ imperfecta quedā animalia ꝓcurare poſſunt fieri/non in inſtanti ſicut deus facere poteſt:ſed motu quodam/licꝫ ſu bito : ſicut patet de maleficis ſcđm aug. Et Exo.vij.vbi glo. ſtrabi ſuper iſto.Uocauit pharao ſapiētes/ dicit ꝙ demones diſcurrunt ꝑ mundum ⁊ colligunt diuerſa ſemina:⁊ ex eoruꝫ adaptatione poſſunt ꝓrumpere diuerſas ſpecies.Et glo.ibi= dem ſic dicit:dum per incantationem demonum malefici ali quid efficere conanꝭ:diſcurrunt ꝑ mundū ⁊ ſemina ſubito eo rum de q̄bus hoc agitur afferunt: ⁊ ſic ex illis ꝑmittente deo nouas ſpecies rerum ꝓducunt:licet ergo demonū opere fie ri poſſunt deo ꝑmittente vera talia/non illuſoria/id eſt ſoluꝫ apparentia:tamen talia dicuntur ſigna mendacia ſemꝑ:quia demones talia ſolum ⁊ principaliter faciunt ad ſeducenduꝫ omnes videntes.ꝓpter qđ.ij. Theſſal. ſecūdo dicit apl's de antixp̄o.ꝙ aduentus eius erit ſcđm oꝑationē ſathane in om ni virtute/⁊ ſignis/ ⁊ ꝓdigijs mendacibus.Sancti autem mi racula dei virtute increata impetrant vtilia fidei ⁊ inſtanta= nee cuꝫ placet altiſſimo. M Queſtio.viij.An opere demo monum:trāſformationes pñt fieri hominū in beſtias/ſicut in lupos ⁊ hmōi? Rñ.ꝙ non.Uñ xxvj.q.v.epi ex concilio acquirē ſi ſic dicit.Quiſquis credit poſſe fieri aliquaꝫ creaturam aut in melius aut in deterius immutari:aut tranſformari in aliā ſpeciem vel in aliam ſimilitudinem niſi ab ipſo creatore qui omnia fecit et per quem omnia facta ſunt: proculdubio infi= delis eſt et pagano deterior. Idem late oſtendit beatus Au= gu.de ciuita.dei li.xviij.c.xviij.vbi oſtendit ꝙ demones faci= unt tales tranſformationes non realiter:ſed viſum hūanum

decipiendo. Sicut oſtenſum eſt dubio p̄mo multis modis.
Uñ augu. ibi dicit ꝙ famoſiſſima maga circes mutauit ſo=
cios vlixis in beſtias. Et q̄dā ſtabularie mulieres conuer
tebant hoſpites ſuos in iumenta onera portantia. Refert
etiā ſocios diomedis in aues cōuerſos: ꝛ poſtea longo tp̄e
circa templum diomedis volabant. Et q̄dam preſtantius
nomine narrauit de patre ſuo q̄ dicebat ſe caballum fuiſſe
ꝛ annonam ſe cum alijs animalibus baiulaſſe. Nam vt au
gu. ibidem ſoluit in p̄mo: ſola apparentia fuit/ ꝛ oculoꝝ de
ceptio. In ſecūdo ꝛ quarto vera onera fuerunt q̄ demones
inuiſibiliter p̄ñtes portauerūt. In tertio ꝟo ſocij diomedis
ꝑ demones fuerunt de medio ſubito ſubtracti/ ꝛ aues vere
loco eoꝝ immediate poſite/ q̄ ibi volauerunt: in nullo autē
p̄dictorum de homīe vere factum fuit irrōnale animal: ſed
ſolū apparenter. Dicit tamē Tho. parte prima. q. cxiiij. ar.
iiij. ꝙ om̄es tranſmutationes corporalium reꝝ que poſſunt
fieri ꝑ aliquas virtutes naturales/ ad quas ꝑtinent ſemīa
que in elementis hui⁹ mundi inueniuntur: p̄ñt fieri ꝑ opa=
tiones demonum huiuſmodi ſeminib⁹ adhibitis. Sicut cuꝫ
aliqua res tranſmutatur in ſerpentes/ vel ranas/ que ꝑ pu
trefactionem gñari poſſunt. Ille vero trāſmutationes cor=
poralium reruꝫ q̄ non p̄ñt virtute nature fieri: nullo modo
opatione demonum ſm̄ rei veritatem perfici poſſunt: ſicut
ꝙ corpus humanum mutetur in corpus beſtie: aut ꝙ cor=
pus hominis mortui reuiuiſcat. Quod ſi fieri videatur: ap
parētia eſt ſicut oſtenſum eſt queſtione prima. ¶ Que=
ſtio nona. Unde ergo prouenit ꝙ quidam lupi tam crude=
liter aſtute ꝛ particulariter homines comedunt? Rñ. ſcđm
Alber. in de animalib⁹/ ꝛ ſm̄ alios: ꝙ ex ſeptem cauſis pro
uenire poteſt. Aliqñ propter famis augmentum: ſicut ꝛ cer
ui aliquādo ꝛ alie beſtie homīb⁹ appropinquant. Aliquā
do propter ferocitatem virium. In frigidis eñi regionibus
ſunt corpore minores ꝛ magis aſperi ꝛ feroces: ſicut etiā tē
pore coitus: ꝛ quando habent catulos: vt ariſto. dicit li. de
animalib⁹ ſunt magis ſeui. ſicut canicule. Aliqñ ꝑpter aſtu
tiam/ ꝛ ſeniū. Lupi eñi quāto ſunt ſeniores: tāto deteriores
ꝛ nocent homīb⁹: qꝛ non poſſunt venari beſtias ꝑpter eta=
tem/ ꝛ dentes eoꝝ conſtringunt. Aliqñ propter experientiā
hūanarum carniū: que qꝛ optime cōplexionate ſunt ꝛ ꝑ cō=
ſeq̄ns dulciores ſunt. Uñ ſicut voluptas leccatorem trahit
ad voluptuoſuꝫ cibū: ſic hūane carnes a lupis aut in ſepul
chro/ aut poſt bellum hominum/ vel alio modo guſtate. Ali
qñ ꝑpter cerebrum rabidum. Efficiunt eñi ſicut canes rabi
di: ꝛ tunc quecunqꝫ inuenerint trucidant: ſicut ꝛ canes ali=
qui. Aliqñ ꝑpter operationem demonū. vt homīes credant

homines ⁊ vetulas falſo ĩ beſtias mutari ſicut pagani putabant. Unde demõis opere potuit illud fieri qđ refert Uincen. in ſpeculo hyſtoriali. lib. vj. c. xl. In gallia inquit ante xp̄i incarnationẽ/ ⁊ ante bellum punicũ/ lupus vigili e vagina gladiũ abſtulit. Et Guilł. vbi ſupra refert de quodam viro qui ſe cõuerti putabat in lupũ certis tẽporibus quib⁹ in antris latitebat. Illuc eñ certo tẽpore iuit/ ⁊ opere demonis velut dormiens iacuit: ⁊ ſibi interim cũ fixus maneret: videbatur ꝙ lupus ipſe factus circũiret pueros deuorando. Et cũ illud realiter ſolũ demon quendã lupũ poſſidens faceret: putabat falſo ſe ſomniãs circũire: quo modo tandiu dementatus eſt vir ille/ quouſqꝫ inuentus eſt iacere in ſilua raptus mentaliter. Aliquãdo etiam fit propter occultum vel manifeſtũ dei iudicium/ ꝙ demonuꝫ vel diuino inſtinctu lupi propter peccata parentũ vel puerorum / tales dãnificant: ſicut factũ eſſe legimus. xlij. pueris/ qui deridendo heliſeum/ dicendo. Aſcende calue: Aſcende calue: a duobus vrſis de ſilua exeuntibus ſtatim iugulati ſunt. iiij. Reg. ij. Et de leone qui prophetã dei iuſſum non implenteꝫ occidit. iij. Reg. xiij. Sic etiam vt in hyſtorijs legimus tempore Auiti ep̄i Uieñ. Letanie minores que ante aſcẽſioneꝫ dñi celebrãtur triduo/ inuente ſunt quãdo lupi ciuitates intrãtes ibi hoĩes vorauerũt publice. Hec de⁹ cõminat⁹ eſt Leuiti. xvj. dicẽs. Si nõ feceritis mãdata mea: emittaꝫ in vos beſtias agri: q̃ cõſumant vos ⁊ pecora veſtra. Et Deutero. xxxij. Dẽtes beſtiarũ immittã in eos/ cũ furore trahẽtium ſup terrã atqꝫ ſerpentiũ. Qđ oſtẽdit deus effectu. iiij. Reg. xvij. qñ leones immiſit qui deuorabant idolatras in terram ſamarie loco verorum dei cultorũ poſitos. ꝯ

Queſtio decima. Quid de raptis feminis in angaria ⁊ al's que reſtitute ſenſibus mira dicũt de animab⁹ in purgatorio/ in inferno: de furtis perditis/ ⁊ ſilibus: Rñ. ꝙ ſuperſtitioſe agũt iſta opere demonũ deluſe: ſicut in prima queſtione dictũ eſt. Nec obſtat ꝙ candelã aduſtaꝫ nõ ſentiant qñ ſunt in raptu: qꝛ diabolus mentẽ interiorẽ ſic ſtringit: ꝙ exterius nihil ſentiũt. Sicut fit aliquãdo in melãcolicis/ vel etiam naturaliter. Sicut de quodã viro nomine reſtituto refert beatus Auguſt. de ciui. dei q̃ quãdo voluit rapiebat̃ a ſenſibus adeo ꝙ etiam vellicantes nõ ſenſit. ꝯ

Queſtio. xj. Utrũ demones ſint q̃ nocturno tp̄e in collis equorũ quaſi ſtrepas faciũt de crinib⁹/ vbi gutte ceree reperiunt̃/ ⁊ vlura ĩ ſtabulis beſtiarũ facere vident̃: Rñ. Guilł. ꝙ ſic/ niſi hoĩes talia ex aſtutia facerẽt artificialiter. ꝯ

Queſtio. xij. Utrũ demonũ ope cãpſiões puerorꝫ fiãt/ ſic ꝙ infantes ponãt̃ q̃ nõ ĩpinguãt̃/ ſꝫ ſp miſeri ſũt: Rñ. Guilł. ꝙ ſic qñ

parētes/infātes nō orōnib⁹ ⁊ cruce muniūt:tūc ei demō vicē infantis gerere poteſt vel tranſlationem facere deo permit=tēte.Uix tamē talia ſunt credēda fieri opere demonū:niſi li=teratorum iudicia aſſint. R Queſtio.xiij.Utrum demon localiter poſſit trāſferre aliquē hoiem de loco ad locuʒ inui=tum?Rn̄.Guil.ꝙ ſic.Sicut etiam bonus angelus tulit in cir cinno capitis Abacuch de iudea in caldeaʒ.Exēplum aliud habes dubio.iij.Sed vt in p̄cedēti dubio dictuʒ eſt ⁊ in ſolu tione primi dubij:credendū eſt talia ſolū vt plurimū in ſpū.i. in imaginatiuā hois fieri/nō realiter:niſi forte raro vt tenet dn̄s Alber.⁊ Udal.in ſumma.Qʒ autem aliquādo corporalr̄ fiat ⁊ localiter patet de puero quinquēni cuiuſdam nobiliſ=ſimi viri:qui puer monachus ꝯtunc factus a monaſterio no cte illatus eſt piſtrino clauſo.vbi repertus mane/ſe p̱ quoſ=dam dixit ad magnū cōuiuiū delatum ⁊ vt comederet iuſſuʒ ⁊ per ſuperiora a piſtrino immiſſum:vt refert Pe.damiani. Et habetur ī ſpeculo hiſtoriali lib.xxvj.c.xliij. Qʒ aūt aliqui maleficiati vel amore mulierū capti dicūt ſe nō poſſe cōtine re:quin oporteat eos currere ad amaſias:verū eſt in parte/ et in parte falſum:Nam ſi dei gratiā vellent inuocare/⁊ fa=cere qđ in ſe eſt vt cōtererētur de peccatis:deus illa eis di=mitteret ⁊ gratiā infundēdo robur reſiſtendi demoni tribue=ret.Et ſic eos ad peccanduʒ nemo poſſet cogere vel mouere localiter.Sed ſi illa rennuūt:nō mirum eſt ſi in poteſtate de monis poſiti/eorū dn̄s eis dominar̄ diabolus/vel voluptatis appetitus.Dicit em̄ beatus Augu.in omelia ſup̱ illo verbo Johā.vj.Nemo poteſt venire ad me niſi pater me⁹ traxerit eū.Trahit vnūquēꝗ ſua voluptas:oſtēdis oui viridē ramū ⁊ te ſequitur nullo ſcʒ corporaliter trahēte.Sic Chriſoſto.di cit ſuper Math.xx.de aſina quā chriſtus equitauit:ꝙ cū de=mon voluntateʒ hominis peccato poſſidet:quaſi ad libitum trahit quo placet.Exemplū dās de naui in mari perdito gu=bernaculo que ad vēti libitum proijcitur:ita equo potenter inſidens:ita rex tyranni habens poſſeſſionem. S Queſtio xiiij.Quis faciat illos ſtrepitus ⁊ luſoria illa que audiūtur aliquando/⁊ vidētur:vt in inquietationibus domorū noctur nis vbi ꝓijciuntur lapides/vel inquietātur pulſu homines/ vel vidētur incēdi fantaſtici ignes/vel alie ludicre operatio nes?Rn̄.ſecūdum Guil.⁊ Caſſianum in colla.patrum.Quā doꝗ illa fiunt/⁊ ſepe opere demonū talium/qui plus nocere non poſſunt hominibus:niſi in talibus poteſtate diuina liga ti.Ridiculoſi em̄ ⁊ tales inutiles effectus demonū maligno=rum opera oſtēdunt.Aliquando fiunt ſtudio malignorū ho=minū:qui domos volunt euacuari hominibus/vel lucrari tē poralia ſub titulo falſo apparentium animarum/vel ſub illo

pretextu introducere luxuriam/vel furtuʒ committere. Aliquādo etiam fieri poſſunt ex curioſitate hominum volentiuʒ terrere proximos ioco/vel ex fantaſticis ⁊ melācolicis debilitatibus: prout experiētia docet in prefatis eos qui mundū immūdum nouerunt. Anime enim ſiue ſint damnate/ſiue in puratorio/ſiue in celo: nullatenus ſunt credēde talia facere: quia primis nō legitur permiſſum: reliquis quia in charitate ſunt: iſta truffatoria inutilia nō conueniūt. Unde nō eſt dubium quin demones aliquādo tales etiā inquietudines faciant: vt error paganicꝰ redeat: quo credebatur animas defunctorum circa tumulos vel circa aras habitare/nō in inferno: ſi autē adeſſent anime de purgatorio: tales veriſimiliter/aut vtilia opera/vel ſalubria facerēt ⁊ oſtēderēt/aut auxilia a viuis peterēt. Sicut beatus Grego. ponit exemplum in.iiii.dialogorū. ¶ Queſtio.xv. An demones poſſint et audeāt grauiter homines ledere? Rñ. ſecūdū Tho. ꝙ ſic. poſſunt enī deo permittēte quintupliciter ledere/ videlicet in rebus: fama: corpore: vſu rationis: ⁊ invita. De rebus patet Job.i.⁊.ii. cui pecora/domuʒ abſtulit ⁊ liberos. De fama patet in legenda beati Hiero. vt refert Joh.an. in hieronymiano: ꝙ diabolus ſe trāſformauit in formaʒ ſancti Siluani epiſcopi in nazareth amatoris hieronymi. Qui demon primo feminā nobilē nocte in lecto procare ⁊ prouocare cepit ad luxuriam verbis/⁊ deinde factis ſollicitauit ad malū: que cuʒ clamaret: demon in ſpecie epī ſancti ſub lecto femine ſe abſcondit: vbi requiſitus ⁊ inuētus per luxurioſa verba ſe mētitus eſt eſſe epiſcopū Siluanū. In craſtinū igitur ſanctꝰ vir diſparēte diabolo: diffamatus eſt grauiſſime/que infamia tādem circa ſepulchrum ſancti Hieronymi fatente diabolo in obſeſſo corpore purgata eſt. De corpore patet in beato Job qui percuſſus eſt a demone vlcere peſſimo. Job.ii. De tali refert Sigiſbertus ⁊ Uincen. in ſpeculo hiſtoriali lib.xxv.cap. xxxvii. ꝙ tēpore Ludouici ſecūdi imperatoris in parrochia magūtina quidam demon primo ſepe lapides iecit/et quaſi malleo ad domos percuſſit. Et deinde publice loquēdo/ furta prodēdo/⁊ diſcordias ſeminando: plures inquietauit: deinde omnes cōtra vnum irritauit: cuius hoſpitium vbicūqʒ manebat incendit: ⁊ ob illius peccata omnes pati affirmauit. vnde tandem tm̄ agros pro hoſpitio habere potuit: propter quod cū preſbyteri letanias celebrarent multos lapidū iactibus demon vſqʒ ad cruentationem leſit: aliquādo quieuit: aliquādo ſeuit: ⁊ per triennū iſta cōtinuauit quouſqʒ ibidem omnia edificia incendio conſumpta ſunt. De nocumento vſus rationis ⁊ vexatione inferiorum ſenſuū patet in poſſeſſis ⁊ arreptitiis/per euangelicas etiaʒ hiſtorias de morte

et qȝ vita etiam quoſdam priuat: patet Thobie. vj. de ſeptē viris Sare virginis occiſis: qui propter luxurioſū ⁊ effrenem appetitū in virginē Saram / eiuſdē non erāt digni matrimonio. U Queſtio. xvj. Utrū malefici poſſint veraciter ſuis maleficijs homines ledere / ⁊ ſi ſic quibus modis: ⁊ quibus rebus? Dicuntur autem malefici vt dicit Iſidorus viij. ethimolo. cap̄. ix. ob facinorū magnitudinem / hi elemēta concutiūt ſcilicet opere demonū: turbant mentes hominum: ac ſine vllo veneni hauſtu / violentia tantum carminis interimūt vt Lucanus dicit. hec Iſido. Rñ. ſm Thom. in. ij. circa diſtin. vij. ⁊. viij. ⁊ in quarto. diſtin. xxxiiij. ⁊ communiter ſm omnes theologos ibidem ſcribētes: qȝ malefici omnibus iſtis modis poſſunt procurare leſiones in hominibus ⁊ eorū rebus cooperante demone: in quibus poteſt ſolum ledere vel decipere. de quibus modis iam dictū eſt a principio huius materie de ſuperſtitionibus / preſertim queſtione immediate precedenti videlicet. xv. de hoc etiam infra dicetur. Non autem faciūt iſta immediate maleficorum opera / actiōe propria ⁊ immediata: ſed talia fiunt per demones qui viſis maleficijs immediate ex pacto dudum cū maleficis a principio mundi / ⁊ tempore veteris idolatrie habito: ſciunt qualem effectum debēt ad intētionem maleficorū procurare: vt exempli gratia. Scopa quaȝ malefica intingit aque vt pluat: nō cauſat pluuiaȝ / ſed demon talibus viſis / qui (ſi deus permiſerit) poteſtatē habet in omnia corporalia / ⁊ in aerē / ventos / ⁊ nubes / vt ſtatim talia procurare / ⁊ cauſare valeat. Maga ſiquidem ſignum dat per ſcopā: ſed demon illud procurat: ⁊ agit vt pluat ꝑ demonis actionem cui maga mala fide ⁊ opere ſeruit / ⁊ ſe tradidit obſequijs illius vel alijs. Sic quādo imaginē ceream vel ſimile ad maleficiandū aliqueȝ maleficus facit: vel quando maleficio alicuius in aqua vel plūbo imago apparet: quicquid moleſtie infertur tali imagini tale experitur fieri imaginato / id eſt homini maleficiato / puta pūctura vel alia leſura quecūqȝ: que leſio realiter quidem infertur imagini per maleficū vel per alium hoiem: ſed inuiſibiliter demon maleficiatū hominem eodē modo ledit dei permiſſione / ſi demeruerit reus. X Queſtio. xvij. an licitū eſt talia maleficia tollere? Rñ. ſm doc. ſub diſti. Aut tolli poſſunt ſine ſupſtitioſis modis / vt per licitū exorciſmum aut per orationē / vel interceſſionē ſanctorū / vel per ſacramentalē maleficiati confeſſionē / vel per preſciſam oſtēſionem ſeu iudicationē alicuius qui ſcit vbi eſt imago / vel ꝑ ſolū motum localē / vel modo congruo ſimili: ⁊ ſic eſt licitū Aut nō poſſunt tolli niſi ꝑ ſuperſtitioſum modū vel per no

ua maleficiorū opera.⁊ ſic eſt illicitū.quia ſm apoſtolum Rom̄.iij.b.
nō ſunt faciēda mala vt eueniāt bona. y Queſtio.xviij.
An ne hi qui in charitate ſunt ledi poſſint ꝑ maleficos ſi-
cut hi qui in pctō mortali ſunt: Rn̄.ſm Caſſianū in colla-
tione patrū ꝙ nequaꝙ̄.boni em̄ in rebus per demonē ⁊ ſu-
os ledi poſſunt ī meritū eorū ⁊ probationē.vt in bonis for-
tune que ſunt exteriores res/fama/⁊ ſanitate corpis. Si-
cut de beato Job.patuit qui in talibus leſus fuit ꝑ demo-
nem.ſed in nullū pctm̄/bonis hoībus inuitis ꝑ maleficia
trahi poſſunt:licet tēptari valeāt ab intra ⁊ in carne extra
ſed nullatenꝰ violētari.Sicut em̄ ponit exēplum Caſſianꝰ
de duobus maleficis:q̄ beatū Antoniū per tres demones
ſucceſſiue miſſos de cella mouere nequiuerūt: licet tēpta-
tum ſe ꝑ hoc ſentiret.Sed qꝛ ſigno crucis/⁊ orōne tēptatio
ni reſtitit:inefficacia oim̄ fuerūt maleficia:verū in pctōri-
bus demō poteſtatē maiorē habet ⁊ magnā.Vñ veritas ait
Luc.xi.Cū fortis armatꝰ cuſtodit atriū ſuū:ī pace ſūt oīa
que poſſidet.Si aūt fortior ſuꝑueniens vicerit illū:vniuer-
ſa arma eiꝰ auferet ī quibꝰ confidebat. z Queſtio.xix.
Cur malefici inſtrumēta ſue malitie ꝑ ſacramēta eccleſie/
vel per alia diuina tangi ꝓcurant : vt filum trahendo per
criſma ſacrum/vel imaginē cereā ſub palla altaris ad tē-
pus ponēdo/⁊ ſimilia faciendo: Rn̄.demonis inſtinctu iſta
fiunt triplici de cauſa.Primo vt non ſolū hoīes per talia
perfidi fiant:ſed etiā ſacrilegi/diuina quātum in eis eſt cō
taminando:plus deum creatorē ſuum offendant.intimius
animas ꝓprias cōdēnent.⁊ plures in peccata ruere faciāt
Secūdo vt deꝰ ſit grauiter ꝑ hoīes offenſus ſm bti Augu.
ſententiā demoni maiorē poteſtatē in homines malos tri-
buat:quibus deꝰ concedit iratus:quod denegaret ꝓpiciꝰ.
Tertio vt ſic ſub ſpecie boni apparentis plures ſimplices
facilius decipiāt qui tacta diuinis rebus/⁊ orationibus a
deo putant etiā aliquid numinis obtinuiſſe vbi ſolū maio
ra pctā ſunt cōmiſſa. Aa Queſtio.xx.eſt.Cur plura ma
leficia in ſuperſtitiones exerceri ſolēt ſacratioribꝰ anni tē
poribus/⁊ preſertim circa feſtū natiuitatis xp̄i: Rn̄.ꝙ tri-
plici de cauſa ſicut in p̄cedenti dubio ꝑ oīa.qꝛ feſta plꝰ frā-
guntur pctīs mortalibꝰ q̄ꝫ mechanicis oꝑibus. vt Auguſt.
dicit lib.de decem chordis.Suꝑſtitio aūt de maximis ſer-
uilibus operibus demonis eſt cōtra diuinā reuerētiā.Ra-
tio ſecūdi eſt ſpecialis de Kal̄.Januarij:qꝛ vt Iſido. dicit
lib.viij.ethi.c.Janus:a quo ianuariꝰ mēſis dictꝰ eſt qui in
circūciſionis chriſti die incipit:idolū fuit diuerſis faciebꝰ
cōfictū.vna tāꝙ̄ eēt finis anni p̄cedētis:⁊ alia tāꝙ̄ eēt p̄n-
cipiū futuri/⁊ iminētis āni ꝓtector ⁊ fortunatꝰ auctor ī cu-

ius reuerētiā poti⁹ demonis in idolo venerati ſunt demōes
varias cōmotiones luxurioſas fecerūt. ſtrenas ⁊ iocalia ſi
bi mutuo homines tradiderūt: choreas varias duxerunt.
menſas preparauerūt. de quibus mentio fit per beatū Au-
guſt. in multis locis ⁊ libris. Et. xxvi. q. v. habes fere per
totum. Sed has corruptelas falſi chriſtiani imitant̄ hodie
circa eadem feſta: licet predicatione ſanctorum extirpate
ſunt in multis locis: ⁊ tamen demonū operatione alicubi
tranſlata ad tempora carniſpriuij: q̄n cum laruis ⁊ ludis ⁊
alijs ſupſtitionibus ſimilia fiunt. Bb Queſtio. xxi. Unde
ꝓuenit ꝙ femine ſepe in maiori multitudine reperiūtur ſu
perſtitioſe / ⁊ malefice q̄ꝫ viri? Rn̄d. triplici de cauſa. Primo
qꝫ ꝓne ſunt ad credendū: fidem aūt malā demon principa-
liter querit. vnde Eccle. xix. Qui cito credit leuis eſt cor-
de / ⁊ minorabitur. Secūdo quia a natura ꝓpter fluxibili-
tatem cōplexionis faciliores ſunt impreſſionis ſeparatorū
ſpirituum. vt Guil. dicit vbi ſupra. qua cōplexione cū bene
vtunt̄ multum bone ſunt / cū male: peiores ſunt. Tertio qꝫ
linguam lubricā habent: ⁊ ea que mala arte ſciunt: eis cō-
paribus feminis vix celare poſſunt: ſeqꝫ occulte (cum vires
nō habeant) p maleficia vindicare querunt faciliter. vnde
Eccle. xxv. Cōmorari leoni ⁊ draconi plus placebit: q̄ꝫ habi
tare cum muliere nequā. Breuis omnis malicia ſup mali-
ciam mulieris. Cc Queſtio. xxij Utrum credi poſſit lici
te ꝙ demones incubi ſint ⁊ ſuccubi mulieribus infeſti / ⁊ fe
minas cognoſcentes? Rn̄det Augu. de ci. dei ꝙ ſic. Et yſido.
lib. viij. Ethimo. ⁊ Tho. in multis locis. Quomodo aūt et
quibus de cauſis illa ꝓueniāt: quomodo / ⁊ an liberari poſ
ſit quis ab hac vexatione: vide in dialogo quem collige de
formicarum ꝓprietatibus lib. vj. Dd Queſtio. xxiij. An
ne poſſunt alique regule dari per quas agnoſcatur vtrum
aliquid ſit ſuperſtitioſum vel non? Dicitur aūt ſupſtitio / vt
patet Collo. ij. ſuper illo / q̄ ſunt rationem habentia ſapien
tie in ſupſtitione. gloſa eniꝫ dicit ibi ꝙ ſupſtitio eſt religio
ſupra modū ſeruata / id eſt modis vel circūſtantijs malis ⁊
defectuoſis. Eſt vero religio virtus inclinās ad exhibendū
deo ratione ſue excellentie debitum cultum ⁊ honorē / tam
in cordis q̄ꝫ in corporis actibus: Rn̄. ſm Tho. ij. ij. q. xciij.
ꝙ ſic ſaltem in genere ⁊ litteratis. ꝓut ex verbis elicitur
eiuſdem ſancti. Et ſunt quinqꝫ. Prima eſt cū gloria dei ſit
finis noſter principalis quē in omnib⁹ querere debem⁹. at
tendatur an opus ſit ad gloriam dei / ⁊ homo in opere deo
det principaliter gloriam. per ipſumqꝫ opus mens homis
deo ſubijciatur. iuxta illud. j. Corinth. x. Siue manducatis
ſiue bibitis / ſiue aliud quid faciatis: omnia in dei gloriam

facite. Scđa: videatꝛ an opus quod ſit et qđ pertinet ad ali
quam abſtinentiā corporalem vel ad corporis exercitium
vtrum ſit refrenatiuū cōcupiſcentie modo virtuti debito /
ſm ritū eccľie / vel ſm moralē doctrinā: quia apľs dicit Ro.
xij. Rationabile ſit obſequium veſtrū: loquēdo de corpora=
libus exercitijs. Tertia videatur an opus ſit ſecundū ſta=
tutū vľis eccľie vel ſm ſcripture ſacre teſtimonium / vel ſal
tem ſm particularis eccľie ritum aut de conſuetudine ge=
nerali q̄ ſm Auguſtinū ꝓ lege habēda eſt. Uñ beatus Gre.
ſcribit augu. anglorꝝ epō dicenti / ꝙ ſunt diuerſe eccľie con=
ſuetudines in miſſarū celebratione: mihi inquit grego. pla
cet: vt ſiue in romana / ſiue in galliarꝝ / ſeu in quacūqꝫ eccľia
aliquid inueniſti qđ plus omnipotenti deo poſſit placere:
ſollicite eligas. Diuerſe inquit Tho. eccľie conſuetudines
in cultu diuino: in nullo veritati diuine repugnant: et ideo
ſunt ſeruande ⁊ eas preterire illicitū eſt. Quarta: inſpicia
tur an opus adhibitum vel exercitū ad effectum qui expe
ctatur habeat naturalem ꝓprietatem vel nō / de quo phi=
ſicij / medici et aſtrologi inquantū tales multa iudicare poſ
ſunt / et theologi. Quinta: cōſideretur ſi opus non eſt meri=
tores alicuius ſcandali dati prebens occaſionem ruine:
quia tunc licet non eſſet ſuperſtitioſum: tñ propter ſcanda
lum eſſet dimittēdum / vel differenduꝫ / vel occulte ſine ſcā=
dalo faciēdum. Quicquid eſt vni ex p̄miſſis contrariū timē
dum eſt vt ſuperſtitioſum / vel peccatum. Propter primā il
licitum eſt exercere in nouo teſtamento cerimonialia vel
iudicialia veteris teſtamenti / niſi de nouo inſtituta eſſent
ab eccleſia vel gente. Propter idē ⁊ propter regulā ſcđam
fatue faciunt vouentes non pectinare caput ſabbato / vel
ieiunare die dñico tanqꝫ meliori die / ⁊ ſiľia. Propter tertiā
ſuperſtitioſe agūt qui in ritib⁹ alicui⁹ eccľie particularis
in proceſſionibus vel huiuſmodi ſe non conformant cōmu=
nitati / niſi aliunde excuſentur. Propter quartā ſuperſtitio
ſe agunt qui vtuntur caracteribus ignotis vel nominibus
ſuſpectis / vel alligationum modis nihil cooperātibus na=
turaliter effectui qui expectatur: quia prefata de ſe natu=
raliter nullius actiuitatis ſunt: cum ſint artificialia ſolū
et quantitates. Idem eſt de imaginibus per aſtrologos fa
ctis / et anulis ac lapidibus ſuis artificialibus. Similiter
qui credūt ꝙ celi vel ſtellarum influentia aliquem neceſſi=
tet ad aliquod vicium. Propter quintam ſi res ſcandaloſa
eſſet notabiliter: etiā bñdictiones alique q̄ a ſecularib⁹ per
verba deuota fiunt ſine malis ritib⁹ ſup infirmos eſſent nō
publice faciēde. Ce Queſtio.xxiiij. Utrꝫ faſcinatiōes ſeu
inuultuationes habeant efficaciā malā in pueris a vetulis

malis? Rñ. Tho. ſc̄da ſc̄de. q. xxxvj. nō eſſet illicitū cauere :
ſi quis timeret nocumentū alicui puero ex oculo faſcināte :
quā faſcinationē ſic declarat papa p̄ma. q. cxvij. Nā vt in=
quit ex forti imaginatione aīe immutant̄ ſpūs corporis cō=
iuncti : q̄ quidē imutatio ſpirituū maxie fit ī oculis ad quos
ſubtiliores ſpiritus ꝑueniūt : oculi eñ inficiūt aerem cōti=
guum vſꝫ ad determinatū ſpaciū : per quē modū ſpecula
ſi ſint noua et pura cōtrahūt quādā impuritatē ex aſpectu
mulieris menſtruate. vt ariſtoteles dicit in lib. de ſomno
et vigilia. Sic igitur cū aliqua aīa fuerit vehemēter cōmo
ta ad maliciā : ſicut maxie in vetulis ꝯtingit : efficitur ſm mo
dum p̄dictū aſpectus eius venenoſus et noxius : ⁊ maxime
pueris q̄ habent corpus tenerū et de facili receptiuum im=
preſſionis. Poſſibile eſt etiā ꝙ dei ꝑmiſſione vel ex aliquo
occulto fato cooperetur ad hoc malignitas demonū cū qui
bus ſortilege vetule pactū aliquod habēt. hec Tho. ¶
Queſtio xxv. Cur plus videntur vexari fantaſiis vel mira
bilibus apparitionibus puerpere et purgationis ſue tp̄e :
ꝙ̄ alie infirme ꝑſone? Rñ. ꝙ triplici de cauſa. Pria ſm alb.
in de ſomno ⁊ vigilia. ꝓpter cōditionē ſue infirmitatis ꝑ=
tunc horrēde imagines facilius naturaliter eis in cerebro
preſentātur quas demones vel ſimilia credūt eſſe : cū nihil
ſit realiter. Sc̄da : q2 tales ſepe vetulas ꝓ familiaribꝰ ha=
bent / q̄ ſunt plene ſuperſtitionibꝰ. Vñ gladio puerperas de
ſero quodāmō bn̄dicūt : gallinā nigrā lecto cōiūgūt : ſi puer=
pere moriunt̄ in puerperio : eas iam defūctas in eiſdē cal=
ceis et veſtimentis quibꝰ veſtite erāt viuentibꝰ ꝓpinqua=
re certo tp̄e affirmāt : ⁊ multa ſimilia fatua aſſerūt. Tertia
quia alie femine ſuꝑſtitioſe puerperas crebro viſitant : q̄
etiā plura ſuperſtitioſa ſolēt ſeminare ꝓpt̄ q̄ ſi puerpere ci
to talibꝰ credūt : nō mirū ſi plus ꝙ̄ alie : vel alij infirmi fan
taſiis fatuis a deo vexari permittuntur. iuxta illud Eccle.
xxxiiij. Fantaſias patitur cor tuū : niſi ab altiſſimo emiſſa
fuerit viſitatio. ¶ Queſtio. xxvj. Utrū licitū ſit ꝑ carmi
na ſcp̄ta / vel ꝟba ſacra : bn̄dicere infirmos hoies / vel iumē
ta? Et an licitū ſit eadē ſecū deferre et portare q̄ incanta=
tionis ſpeciē habere videntur. Incātatores eñ dicunt̄ qui
artem aliquā ꝟbis peragunt / vt dicit Iſid. viij. li. ethimo.
Reſpondet Tho. ſc̄da ſc̄de vbi ſupra ꝙ ſic : ſeptē cōditiōibꝰ
ſeruatis. Una eſt vt videatur ne ꝟba aliquid contineant
qd̄ pertineat ad inuocationes demonum expreſſas / vel ta=
citas. Sc̄da ne cōtineant ignota nomina : q2 ſm. Chriſoſt.
talia metuēda ſunt / ne aliquid ſuꝑſtitionis lateat. Tertia
ne materia ꝟboꝝ aliq̄d falſitatis ꝯtineat : q2 ſic eiꝰ effectus
nō poſſet expectari a deo : q̄ nō eſt teſtis falſitatis. Quarta

ne ibi ꝯtineant vana: vt caracteres inſcripti p̄ter ſignū cru
cis. Quinta ne ſpes habeatur in modo ſcribēdi/ aut ligādi/
aut in quacūꝫ huiuſmodi natiuitate/ que ad diuinā reue=
rentiam nō ꝑtineat: quia al's iudicaretur ſupſtitioſū ꝫ eſſe.
Sexta vt in alligatione/ ꝓlatione/ vel ſcriptura diuinoꝝ
verboꝝ reſpectus ſolū habeatur ad ſacra verba et ad in=
tellectum eoꝝ et ad dei reuerentiā ſeu virtutem diuinam
a qua expectatur effectus: vel ad ſanctoꝝ reliquias a qui
bus etiā prefata expectantur ſecundario/ licet a deo prin=
cipaliter. Septima vt cōmittatur effect⁹ qui expectat diui=
ne voluntati / qui ſcit vtrū ſanitas vel tribulatio plus ꝓſit
inuocanti vel minus: vel an obſit? Et hanc ꝯditionē ponit
tho. in p̄ma ſcđe in materia de gratia. Et di.xv. in.iiij. Ali=
as erit licitū ſi nulla dictarum ſeptem conditionū opus in=
fecerit. Probat Tho. per illud marci vlti. xp̄o dicente. Si=
gna eos qui crediderint hec ſequentur. In nomine meo de
monia eijcient: linguis loquent nouis: ſerpentes tollēt. ꝛc.
Item non minoris ſanctitatis ſunt verba dei: ꝙ̄ ſanctoꝝ
reliquie. dicente Augu: Nō eſt minus verbū dei ꝙ̄ corpus
chriſti: ſed ſm omnes licet reliquias ſanctorum ſecum re=
uerenter portare. ergo qualitercūꝫ nomen dei inuocetur
rite per orationē dominicā/ per ſalutationem angelicā/ vel
alio modo licito ſpes haberi poteſt in eo committendo effe
ctum diuine voluntati. Ex predictis elicit ſanctus doctor
ꝙ predictis ſeruatis conditionibus per diuina verba lici=
tum eſt arcere ſerpentes. Et eadem ratione vt dicit que=
cunꝫ animalia: ſi ſolus reſpectus habeatur ad ſacra ver=
ba / et ad diuinā virtutē. De ſerpentibus tamen caute eſt
agendum in incantationib⁹: quia vt dicit ſepe tales habēt
illicitas obſeruantias: et per demones ſortiuntur effectū
precipue in ſerpentibus: quia ſerpens fuit primum demo=
nis inſtrumentum ad hominem decipiendum Vh Que=
ſtio.xxvij. Unde ortum habeant benedictiones et carmina
tiones quas vetule hodie ſuper infirmos / et viri quidam
faciunt? Reſpondetur ꝙ principiū horum fuit ſanctiſſimū.
Sꝫ ſicut oīa demonis iſtinctu deprauant mediātib⁹ demo
nibus/ ꝛ malis hominib⁹: ita et diuina noīa. Nā apoſtoli ꝛ
ſcti viri ſm illud Math.xv. In noīe meo demonia eijciēt: in
firmos viſitarunt et orationes ſuper eos ꝑ ſacra v̄ba fude
rūt: deinde ſacerdotes deuoti ſīlīa rite ꝑegerūt: ꝓpter quod
deuotiſſime oratiōes et exorciſmi ſcti reperiunt ī antiquis
hodie eccl'ijs/ ad oīa q̄ hoīes facere vl' pati poterāt ꝑ deuo=
tos viros applicati oli ſine ol ſupſtitiōe. ſicut etiā hodie lit
teratos ꝛ ſacre theologie doctores noui: q̄ īfirmos viſitātes
ſimilia verba egrotis applicauerūt: nō ſolū demoniacis ſꝫ

ſuperſtitioſi homines a ſe multa vana ꝛ illicita ad inſtar
hoꝛū inuenerūt quibus hodie vtunť circa infirmos homies:
ꝛ iumēta:nec clerus ampliꝰ ex ſua deſidia licitis vtitur ver-
bis viſitādo infirmos:niſi raro. ꝓpter qd̄ guillr.dictꝰ durā-
di/gloſatoꝛ raymūdi dicit.ꝙ talia p̄fata ſacerdos religioſꝰ
ꝛ diſcretus/aut etiam laicus vir/ſiue mulier excellentis vi-
te ꝛ ꝓbate diſcretionis facere poteſt fuſa oꝛatione licita ſu-
per infirmum:nō ſup pomum aut ſup cingulum ꝛ ſimilia:
ſed ſup infirmantes. Juxta dictum Marci vlti. Sup egros
manus imponent:nec ſunt huiuſmodi pſone pꝛohibende a
talibus/niſi foꝛte timeať ꝙ ad exemplum illoꝛū indiſcreti
ꝛ ſupſtitioſi aliȷ̇ carminationis ſibi vſurpent abuſum/tuen-
tes ſe exemplo illoꝛum. Ji Queſtio.xxviij.Utruȝ ne cre-
di poſſit licite:ꝙ demoniaci iuuari poſſint/ꝛ melius habe-
re p herbarum vel lapidum aliquoꝝ applicationem:Rn̄d.
ꝙ licet demon talibus immediate arceri nō poſſit/quia ſu-
per omnia coꝛpoꝛalia potentioꝛ eſt/iuxta illud Johan.xlȷ̇.
Non eſt poteſtas ſup terram que ei comparari poſſet: ta-
men p pꝛefata que naturaliť cōpeſcere habent aliquas ma-
nie vel alterius infirmitatis ſpecies quibus demon inſtru-
mētaliter vtiť in poſſeſſo homine/leuius habere poteſt de-
moniacus. et ſecundum quoſdam totaliter liberari. vnde
xxvj.queſtione vltima dicitur. Et eſt auctoꝛitas beati hie-
rony.Demoniuȝ ſuſtinenti licet petras vel herbas habere
ſine incantatione.Ad idem eſt magiſter in hyſtoꝛia ſchola-
ſtica ſup Thobiam: ꝛ Nicolaus de lyꝛa ſup p̄mo Regū de
ſaul obſeſſione. kk Queſtio.xxix.Utrum ſit licitum de-
mones adiurare:Rn̄.ſm Tho.ij.ij.q.xc.ꝙ ſic:dūmodo mo-
di teneāť debiti expꝛeſſi ſupꝛa.q.xxiij.ꝛ.xxvj.Pꝛo cuius in-
tellectu ſcd̄m eundē Tho.Pꝛimo notandū ꝙ iurare ꝓmiſ-
ſoꝛie eſt ſeipſum immobiliter oꝛdinare ad aliquid agendū.
Nam ille q̇ iurat iuramento pꝛomiſſoꝛio per reuerentiam
diuini nominis quod ad confirmationē ſue pꝛomiſſionis in-
ducit:ſeipſum obligat ad faciēdum quod pꝛomittit.Secun-
do notandū ꝙ adiurare eſt per quādā ſimilitudinē iuramē-
ti ꝓmiſſoꝛij a ſe inducti aliū ad aliquid agendū ꝓuocare.
Tertio notandū ꝙ ſicut homo iurādo ꝓmiſſoꝛie ſeipſuȝ ad
aliquid agēdū oꝛdinat/ſeu ꝓuocat:ita poteſt aliuȝ ad agē-
dum dupliciter ꝓuocare.Superioꝛes quidem dep̄cando:
inferioꝛes autem imperādo ſeu cōpellendo.ꝛ ſic eſt duplex
adiurandi modꝰ.Unus quidem p modū depꝛecationis vel
inductionis ob reuerentiā alicuius ſacri vel p modum ami-
citie ſeu beniuolentie.Alius modus eſt via imperij ſeu cō-
pulſionis:per hoc ad pꝛopoſitum.Pꝛimo enim modo non li-
cet demones adiurare: quia videtur ad amicitiam et beni-

uolentiam pertinere qua nō licet ad demōes vti. De quo
dicit Origenes ſup Math. Nō licet ſecundum poteſtatem
datam a ſaluatore/ adiurare ſic demonia. Judaicū em̄ eſt
hoc: iſto modo vtuntur necromantici adiurationib⁹ demo=
nū. Secūdo aūt modo adiuratiōis/per cōpulſionem videlʒ
licet nobis aliquid vti/ ⁊ aliquid nō. Demones em̄ in cur=
ſu huius vite nobis aduerſarij ꝯſtituūtur: nō aūt eorū act⁹
noſtre diſpoſitioni ſubduntur: ſed diſpoſitiōi diuine ⁊ ſan
ctorum angelorū: qꝛ vt dicit Augu. iij. de trini. Spiritus de
ceptor regitur per ſpiritum iuſtū. Poſſumus ergo demōes
adiurando per virtutem diuini nominis tanꝗ̄ inimicos re
pellere: ne nobis noceant vel ſpiritualiter vel corporaliter
ſcd̄m poteſtatem datam a xp̄o Luce. x. Ecce dedi vobis po
teſtatem calcādi ſuꝑ ſerpētes ⁊ ſuꝑ ſcorpiones ⁊ ſuꝑ oēm
poteſtatem inimici/ ⁊ nichil vobis nocebit. Nō tn̄ licitū eſt
eos adiurare ad aliquid per eos obtinendū: qꝛ hoc ptine=
ret ad ſocietatem aliquā cū ipſis habitā: propter quod ſuꝑ
illo xp̄i. Obmuteſce ⁊ exi: dicit Chryſo. Mar. i. Salutiferuʒ
nobis dogma datur/ ne credamus demonibus quantūcun=
ꝙ denūcient veritatē: niſi forte ex ſpeciali inſtinctu/ vel re
uelatione diuina aliqui ſancti ad aliquos effectus demo=
nū operatione vtanẗ. Sicut legitur de beato Jacobo ꝙ ꝑ
demones fecit hermogenē ad ſe adduci. hec de Tho. Ll
Queſtio. xxx. Utrum licet adiurare irrationalē creaturaʒ?
Rn̄ȯ. Tho. ibidē ꝙ ſic per modum compulſionis/ que refer
ri tūc dʒ ad diabolū qui in nocumentuʒ noſtrum vtiẗ irra=
tionabilibus creaturis: ⁊ talis eſt modus adiurandi in ec
cleſie exorciſmis: ꝑ quos demonū poteſtas excludiẗ ab ir=
rationabilibus creaturis. Si em̄ referretur intentio ad ir=
rationalem creaturam: quo ad ſe/ que nichil intelligit/ va=
na eſſet. Mm Queſtio. xxxi. Utrū homini liceat aliū ho=
minem adiurare? Reſponſio ſecundum Thom̄. ibidem per
modū deprecationis licet quemlibet hominem immo deuʒ
⁊ angelum adiurare per inuocationē diuini nominis / vel
alicuius rei ſacre: ſed per modum compulſionis licet ſupe
rioribus reſpectu inferiorum/ quibus etiā iuramēta impo=
nere poſſunt in caſu: non tamen poſſunt inferiores ſuperio
ribus ꝑ adiurationē ꝑ modū cōpulſionis neceſſitatē impo=
nere: ſicut ſe ad iuramenta ligare phꝛt: quia ſic vſurparēt
poteſtatē in aliū quaʒ nō habent: licet poſſint ꝓpter aliquā
neceſſitatem inferiores ſuos ſuperiores reſtrīgere tali ge
nere adiurationis. Nn Queſtio. xxxii. Utrum ſeculari=
bus non ordinatis ad exorciſtatum licituʒ ſit demoniacos
adiurare? Rn̄ȯ. ſecundū Thom̄. in. iiij. diſtin. xxiiij. queſtio.
iij. articu. i. ſub arti. iij. ꝙ ſic: non tamen tanꝗ̄ ex officio: ſi

cui etiam quod maius eſt:miniſtrare ad miſſam priuatam preſertim:licet ſeculari puro candelas accendere:⁊ huiuſmodi que accolitatus ſunt ordinis.⁊ tamen laicus poteſt ea facere:ſed nō ex officio. Oo Queſtio.xxxiij. Utrū verū ſit ꝙ malefice alienas vaccas lacte priuare valeant:⁊ ſi ſic quale remedium poſſit applicari:Rñō. ſm predicta ꝓ prima queſtione ꝙ ſic:vt patet.q.xvi.Cū eñ ſecūdū alber. in de animalibus lac de natura ſit mēſtrui in animali quolibet:ſicut fluxus talis humoris infirmitate aliqua reſtringitur/vt dicunt medici de femina:idē poteſt demon ſi a deo ꝑmittitur in beſtia facere. Notandū tamen ꝓ ſolutione ſecunde q̄ſtionis ꝙ iſtius fluxus.ſ.lactis reſtrictio tripliciter fieri poteſt.vno modo ex conditione naturali/ſicut poſt cōceptū fetum.alio modo ex infirmitate accidentali:ſicut forte ex comeſtione alicuius herbe/que lac reſtringere habeat/⁊ alterare vaccā.Tertio modo ex maleficio.Primo modo remedio nō indiget:Scḋo modo ſi quis ſciret naturale remedium applicare poſſet.Sicut etiam contra alias infirmitates pōt/ſecluſis ſuperſtitionibus tactis q̄ſti.xxiij.⁊ xxvj.Unde a deuotis perſonis ⁊ virginibus expertum habeo ꝙ adhibito ſigno crucis/⁊ dñica oratione/cū ſalutatione angelica/trinis vel circiter:ceſſat opus demonis ſi eſt per maleficiū.De hoc habuiſti capitu.ix.ſupra. ℭ Nō autē licet applicare ſuperſtitioſa vt quedā faciūt ſeruantes quoddam brodiū de die carniſpriuij/qḋ notat ſuperſtitionē demonis. Pp Queſtio.xxxiiij.Utrum ꝑ ſacra verba modis antedictis/liceat contra grandines ſeu contra tempeſtates procedere:Rñ.ꝙ ſic. Certum enim eſt ſicut beatus Tho.dicit Job.j.ꝙ demones grandines/fulmina ⁊ tempeſtates deo ꝑmittente ꝓcurare poſſunt.ſicut cōtra Job fecerunt cuius oues igne ↄſumpte ſunt celeſti/id eſt de aere deſcendente per demones procurato/etiam ad cōſumptionem paſtorum.Similiter vehementem ventū qui domum deiecit ⁊ ſeptem filios ⁊ tres filias interfecit ruina. Unde licitis remedijs demoni reſiſtere quis poteſt. Hanc enim ob cauſam vniuerſaliter vel cōmuniter in eccleſijs campane contra auram pulſantur.Tum vt tanq̄ per tubas deo conſecratas demones recedant a ſuis maleficijs. Tū etiā vt populus excitatus deum contra tempeſtates inuocet. ℭ Et eandem ob cauſam cum altaris ſacramento/⁊ ſacris verbis ad auram ſedandam ꝓceditur communiter ex antiquiſſima cōſuetudine eccleſiarū in gallia/⁊ in germania. Fiūt ergo talia ⁊ non cōtra ea que dicta ſunt q̄ſti.xxiij. ℭ Et in alijs ⁊ in his concordare videntur iura ciuilia. C. de maleficis ⁊c. Ubi notanter dicitur:ꝙ qui faciūt illud id eſt

impedientes ne labores hominum ventorum grandinisq; lapidatione ſternant:nō pena ſed premio digni ſunt. l.eoꝝ. ibidē. Qq Queſtio.xxxv.de genetaliacis ꝛ fortuna. Utrū aliqui homines ſint a natura bene vel male fortunati. Et qd de fortuna tenendū ſit? Dicuntur aūt genetaliaci: vt dt yſido.viij.ethimo.ca .ix.ꝓpter naturalium conſiderationem ſyderum: qui vulgo mathematici vocant. Fortuna vero vt ibidem dicit.ca.ij. a fortuitis nomen habere dicitur/ quaſi deā quandam res humanas varijs caſibus ꝛ fortunis illudentē. Unde ꝛ cecam appellant/eo ꝙ paſſim in quoſ libet incurrens ſine vllo examine meritorum ꝛ ad bonos ꝛ ad malos venit. Hec yſido. Sed talem deam credere idolatria eſſet:nec ita de fortuna loquitur Ariſt. ij.phiſicoꝝ.nec inde fortuna bona.nec theologi. Unde queſtioni prefate reſpondet ſanctus Thom.lib.iij. ſumme contra gentiles.q. lxxxvij.ꝛ ſequentibus. Pro quoꝝ intellectu notandū ſcḋm eum. Primo ꝙ alicui tunc bene dicitur a fortuna contingere quando aliquod bonum accidit ſibi preter intentionē ꝓpriam:ſicut qui fodit vineam intentione vites nutriēdi: inuenit theſaurum.potuit tamen talis intentione aliena videlicet dn̄i ſui qui ſciuit ibi theſaurum abſconditum / ex intentione dirigi . Male aūt fortunari dicitur : ſi fodiendo frangit tibiam. Secundo notat ꝙ in homine ſunt tria que a tribus celeſtibus cauſis dirigunt. voluntatis actus:intellectus actus:ꝛ corporalia. Quoꝝ primum a deo tantū ꝛ immediate.ſecundū ab angelo.ꝛ tertium a celeſti corpore dirigitur. Nam electiones ꝛ voluntates immediate a deo diriguntur:dicente ꝓuerb.xxj.ſcriptura . Cor regis in manu domini/ꝛ quocunq; voluerit inclinabit illud . Et apl's ad philipen.ij. Deus eſt qui operatur in nobis/ꝛ velle ꝛ perficere pro bona voluntate. Cognitio vero humana intellectiua a deo mediātib⁹ angelis ordinat. Ea vero q̄ ad corpalia pertinent/ſiue ſint exteriora ſiue interiora in vſum homis veniētia:a deo mediātib⁹ angelis ꝛ celeſtibus corporibus diſpenſantur. Dicit eñ beatus Diony.ca.iiij.de diuinis nominibus : ꝙ corpora celeſtia ſunt cauſe eorum que in hoc mundo fiunt. Cū igitur homo ſit ordinatus ſm corpus ſub corporibus celeſtibus:ſcḋm intellectū vero ſub angelis:ſecūdū volūtatē aūt ſub deo:pōt cōtingere aliquid preter intentionem hoīs/quod tñ eſt ſcḋm ordinē celeſtiū corpoꝝ/vl' diſpoſitionē angeloꝝ/vel etiam dei. Tertio notat ꝙ nichil ꝓhibet ꝙ etiam aliquis homo habeat ex impſſione corpis celeſtis aliquā efficaciā in aliquibus corporalibus faciendis:quā alius non hʒ.puta medic⁹ in ſanando/ꝛ agricola i plantādo/ꝛ miles in expugnādo.hāc etiā efficaciā multo ꝑ

fectius deus homib⁹ largitur ad ſua opera efficaciter exe=
quenda. hec tho. Uñ Guil. in de vniuerſo dicit. ꝙ ꝑ experiē
tiam habetur. Si meretrix nititur plantare oliuam: nō effi
citur fructifera: que tamen ꝑ caſtam plantata fructifera ef
ficitur Aduertendum tamen hic dicit Tho. ꝙ prefata cor=
poris diſpoſitio/ ꝛ etiam angeli ꝑſuaſio non neceſſitant ho=
minē ad eligendum q̄ liber eſt. poteſt em̄ homo non ſeq̄ in
clinationem qualitatis corporalis/ et angeli ꝑſuaſionem.
Quarto notandum ꝙ aliqđ bonum pōt accidere homini ꝛ
ꝑter intentionem ꝓpriam ꝛ preter inclinationē celeſtium
corporum/ ꝛ ꝑter angelorum illuminationē: nō aūt ꝑter di=
uinam ꝓuidentiam q̄ eſt factiua ꝛ gubernatiua cuiuſlibet
entis. Uñ reſpectu dei ſimpliciter nihil dicitur/ nec pōt eſſe
a caſu vel a fortuna: ſed reſpectu noſtre vel angelice natu
re. ℞ Queſtio. xxxvj. Utrum vel quomō differt aliquem
eſſe bene natum vel male/ bñ fortunatum vel male/ bene gu
bernatum/ ꝛ bene cuſtoditum. R̃ñ. tho. ibidem. q. cl. Ex diſ=
poſitiōe relicta a corpore celeſti in corpore noſtro: dicitur
aliq̄s nō ſolum bene fortunatus/ aut male: ſed etiam bene
natus. ſm vero ꝙ ab angelo illuminatur/ dicitur bñ cuſto=
ditus. Sed ſm ꝙ a deo in bonū inclinatur: dicitur bene gu
bernatus. Et quando aliq̄s ex imꝑſſione celeſtium corpoꝝ
inclinatur ad aliquas electiones ſibi vtiles/ quarum tamē
vtilitatem ꝓpria rōne non cognouit: ꝛ cum homo ex lumie
intellectualium ſubſtantiaꝝ illuminatur eius itellectus ad
eadem agenda. ꝛ ex diuina operatione inclinatur eius vo=
luntas ad eligendum aliq̄d ſibi vtile cuius rationem igno
rat: dicitur bene fortunatus. Et econtrario male fortuna=
tus quando ex ſuperioribus cauſis ad contraria eius ele=
ctio incliatur. ſicut de quodam dicitur. Hiere. xxij. Scribe
iſtum ſterilē virum q̄ in dieb⁹ ſuis non ꝓſperabitur. ℞
Queſtio. xxxvij. Utrū homo poſſit eſſe bene fortunatus vni
uerſaliter/ id eſt vt aliq̄s homo habeat in natura ſua ali=
quam diſpoſitionem vt eligat ſemper: vel vt in plurib⁹ ali=
qua q̄bus cōiuncta ſunt ꝑ accidens aliqua cōmoda vel in=
cōmoda. R̃ndet tho. ibideꝫ. Ex corpore celeſti homo poteſt
habere talem imꝑſſionem: qꝛ natura tantum ad vnum ordi
natur: ea aūt ſm q̄ homī accidit bñ vel male ſecundum for
tunam: non ſunt reducibilia in aliquod vnum: ſed ſunt inde
terminata ꝛ infinita. ij. phiſic. Sed poteſt eſſe ꝙ ex inclina
tione celeſti inclinetur ad eligendum aliq̄d cui cōiungitur
ꝑ accidens aliqđ cōmodum: ꝛ ex alia inclinatione aliud: et
ex tertia tertium. non aūt ꝙ ex vna inclinatione ad om̄ia.
Ex vna aūt diuia diſpoſitione pōt homo ad om̄ia dirigi. hec
tho. ℞ Queſtio. xxxviij. Utruꝫ ꝑ aſtra licite futura cogno

ſci poſſint/ qđ diuinare dicitur ꝑ aſtra? Rñ. tho. ſecūda. ij. q̄ſt.
xcv. ar. v. Quedam ſciri poſſunt ꝓ certo. q̄dam nequaq̄. que-
dam ex cōiectura/ nō certitudinaliter. Certitudinaliter pñt
ſciri ꝑ aſtronomos que neceſſario eueniunt ꝑ curſus celoruꝫ
vt ecclipſes/ ⁊ aſpectus ſyderum adinuicem. Nō poſſunt autē
ſciri per ſydera duo que ſubtrahuntur eis que ꝑ certitudinē
ſic ſciri non poſſunt. Primo effectus contingentes ꝑ accidēs
ſiue in rebus humanis ſiue in naturalibus. ſicut ſunt euent⁹
fortuiti/ ⁊ caſuales. qꝛ ex. vi. meth. ens ꝑ accidens nnn habet
cauſam/ ⁊ p̄cipue naturalē cuiuſmodi eſt virt⁹ celeſtium cor-
porum. Secūdo meri actus liberi arbitrij qđ eſt facultas vo
luntatis ⁊ rōnis. ſicut ſunt futura opa hominum ſolum a libe
ro arbitrio dependentia. qꝛ nullum corpus pōt ſic directe im
primere rem incorpoream qualis eſt voluntas ⁊ intellectus.
Iſtis ergo duob⁹ modis ex aſtris diuinare eſt ſuperſtitioſuꝫ
⁊ illicitum. Poſſunt tamen corpora celeſtia ad hoc inclinare
liberum arbitrium diſpoſitiue inquantum imprimunt in cor
pus humanum: ⁊ ꝑ conſequens in vires ſenſitiuas/ q̄ ſunt ac
tus corꝑalium organorum que inclinant ad humanos act⁹:
qꝛ tamen vires ſenſitiue obediunt rationi. ex. iij. de anima/ et
i. ethico. ideo nulla neceſſitas ex hoc libero arbitrio imponit̄
ſed contra inclinationem celeſtium corporum homo pōt per
rationem operari. Si quis vero vtatur cōſideratione aſtroꝝ
ad precognoſcendum futura que ex celeſtibus cauſantur cor
poribus puta ſiccitates ⁊ pluuias/ ⁊ alia hmōi: non erit diui
natio ſupſtitioſa ⁊ illicita. Hec de tho. Dicit etiaꝫ dñs Alber.
ſuper. iiij. c. de di. nomini. ꝙ inferiora non poſſunt in ſupiori-
bus cognoſci certitudinaliter: ſed tm̄ coniecturaliter Et ad-
ducit ad hoc ptolomeū. Ariſto. ⁊ Auiceñ. multis rationibus.
Uv Queſtio. xxix. Uñ ē ꝓuenit ꝙ aſtrologi ex conſideratio
ne aſtroꝝ frequent̄ vera ꝓnunciant/ etiam in his q̄ pertinēt
ad hūanos actus? Rñ. Tho. ſecunda. ij. q. xcv. ar. v. Hoc cōtin
git dupliciter. Uno q̄dem modo qꝛ plures hominū paſſiones
corporales ſequuntur: ⁊ ideo actus eoꝝ diſponūtur vt in plu
ribus ſm inclinationem celeſtium corpoꝝ. pauci autem ſunt
id eſt ſoli ſapientes qui rōne huiuſcemodi inclinationes mo
derent̄. Et ideo aſtrologi in multis vera ꝓnūciant. ⁊ p̄cipue
in cōmunibus euentib⁹/ q̄ dependent ex multitudine ⁊c. Alio
mō ꝓpter demones ſe immiſcentes. Uñ Aug. dicit in. ij. ſuper
geñ. ad litteram. Fatendum eſt qñ a mathematicis vera dicū
tur: inſtinctu quodam occultiſſimo dici/ qđ neſcientes huma
ne mentes patiuntur: quod cum ad decipiendos homines fit
ſpirituum immundorum/ ⁊ ſeductorum operatio eſt quibus
quedam vera de temporalibus rebus noſſe promittunt. Un-
de concludit. Quapropter bono chriſtiano: ſiue mathemati-

ci/ſiue quilbet impie diuinantium/⁊ maxime dicentes vera
cauendi ſunt:ne cōſortio demonioꝝ aīam deceptam pacto
quodam ſocietatis irretiant. Xx Queſtio.xl. Utrum li=
citum ſit coniecturare futura ꝑ auguria/ ⁊ ꝑ alioꝝ anima=
lium mot⁹/ſeu voces vel geſtus. Augures autem ſunt:dicit
yſido. vbi prius/qui ꝑ volatus auiū ⁊ voces intendunt ali=
qua ſigna reꝝ vel obſeruationes improuiſas hominib⁹ oc=
currentes:q̇ ⁊ auruſpices dicunt. Auruſpices tñ ꝓprie qui
oculis ⁊ viſu:auſpices vero qui auditu ⁊ ex voce coniectu=
rant. Rñ.tho .ibidem ꝙ ſic. Sub diſtinctione tñ. Nam cum
bruta animalia nō habeant niſi animā ſenſitiuam/cui⁹ om
nes potentie ſunt act⁹ corꝑalium organoꝝ : ideo ſubiacet
eoꝝ anima diſpoſitioni continentiū corpoꝝ ⁊ ꝑmordialiter
celeſtium corꝑum. Et ideo nihil ꝓhibet aliquas eorū opa=
tiones eſſe futuroꝝ ſigna: inquantum conformantur diſpo
ſitionib⁹ corꝑum celeſtium/⁊ aeris cōtinentis.ex qua ꝓue=
niunt aliqui futuri euentus. In hoc tamē duo conſiderari
oportet. Primū q̇dem vt hmōi opationes nō extendant ni=
ſi ad p̄cognoſcenda futura q̄ cauſantur ꝑ motus celeſtium
corpoꝝ. vt ſupra dictum eſt. Secundo vt nō extendant niſi
ad ea que equaliter poſſunt ad huiuſcemodi animalia per
tinere. Conſequunt em̄ animalia cognitionem quandā na=
turalem ⁊ inſtinctum tripliciter. Uno modo ꝑ celeſtia corpo
ra ad ea q̄ eoꝝ vite ſunt neceſſaria. ſicut ſunt immutatiōes
que fiunt ꝑ pluuias/ventos ⁊ alia huiuſcemodi. Unde ſi q̇s
in hoc ꝙ cornicula frequēter crocitat/p̄dicat pluuiā cito/vē
turā:nō eſt illicitū. Alio mō inſtinct⁹ huiuſcemodi cauſant
ex cauſa ſpirituali/bono angelo/vel ex deo. vt pꝫ in colūba
ſuꝑ xp̄m deſcendente . Luce.iij. Et in coruo q̇ pauit Heliā.
iij. Reg.xvij. Et in ceto q̇ abſorbuit/⁊ eiecit Jonam. Jone.j.
Alio mō ex cauſa ſpirituali mala / vt ex demonib⁹ q̇ vtūtur
huiuſcemodi opationibus brutoꝝ animaliū ad implicandū
animas vanis opinionibus. Et eadem ratio videtur eſſe de
omnib⁹ alijs hmōi. Omnis igitur huiuſmodi diuīatio ſi extē
datur vltra illud ad qđ poteſt attingere ſꝫ ordinē nature vł
diuīe ꝓuidentie:eſt ſuꝑſtitioſa ⁊ illicita. Hec tho. Yy Que
ſtio.xlj. Utrū ꝑ omen poſſint futura cognoſci: eſt aūt ſꝫ tho.
omen v̄bum ex inſperato ꝓlatum/ex quo ſeq̇tur bonum ali=
cui⁹. Et tunc dicit omen illius. Et ponit exemplum de ro=
manis q̄rentib⁹ locū aptum vt ibi manerent ⁊ ciuitatem edi
ficarent. Et cum veniſſent ad locū vbi nunc eſt Roma:vexil
lari⁹ qui ferebat vexillum precedendo fixit illud in terra :
dicens. Stemus:q͛ hic optime manebimus. ⁊ hoc v̄buꝫ fuit
acceptum ꝓ omine. Rñ.tho.ibidem. Aliter eſt dicendum de
omine ꝙ̄ de prefatis augurijs:q͛ verba humana que acci=

piuntur pro omine non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum.di
ſponuntur tamē dupliciter. Aliquando ſm diuinam prouidē
tiam. Aliquando vero ſm demonis operationem. Scḋꝫ pri=
mum modum cōiecturare eſt licitum: Unde Gedeon qui in
cathalogo ſanctorum hebreoꝝ.xi.ponitur: vſus fuit omine/
ex hoc ꝙ audiuit recitationem ⁊ interpretationem cuiuſdaꝫ
ſomnij.vt legitur Judicum.vij. Et ſimiliter heliezer ſeruus
Abrahe.vt legitur Gene.xxiiij. Sed Gedeō obſeruauit reci=
tationem ⁊ expoſitionem ſomnij accipiens eandem pro omi
ne quaſi ordinata ad ſui inſtructionem a diuina prouidētia.
Et ſimiliter helieзer attendit verba puelle oratione premiſ
ſa ad deum. hec Tho. Secūdo modo cōiecturare eſt illicitū
quo modo receperūt omen ſerui Benadab regis ſirie: qui au
dientes ab ore regis Jſrael achab/ hoc videlicet verbum: ſi
adhuc viuit frater meus eſt: acceperūt pro omine. ⁊ feſtinā=
tes rapuerunt verbum ex ore eius: atqꝫ dixerunt: frater tu⁹
Benadab viuit.iij. Reg.xx. 33 Queſtio.xlij. Utrum ex arte
phiſonomie diuinare licitum ſit: id eſt ex diſpoſitione mem=
brorum hominis coniecturare de moribus hominum: Rñḋ.
Alber.lib.ij.de animalibus tractatu ſcḋo ꝙ ſic.dummō cau=
te fiat. videlicet ſolum de natura coniecturaliter: ſed de mo=
ribus ⁊ electionibus non diffinitiue iudicādo: ⁊ ad hoc plu=
res allegat philoſophos. vbi notat primo ꝙ phiſonomia eſt
ſcientia docens diuinare/ id eſt coniecturare de affectibus
hominum per phiſicas formas membrorū. Scḋo notat ꝙ ex
multis que ſunt in homine accipit̄ cōiectura illa. Primo ex
ſanguine ſiue humore. qꝛ ex talibus paſſionat̄ faciliter homo
⁊ afficitur humore videlicet quadruplici: ſanguineo/ melan=
colico/ colerico/ ⁊ flegmatico. Secundo ex ſexu maſculinita=
tis ⁊ femineitatis. Tertio ex oculis/ capillis/ auribus/ facie
⁊ alijs membris patentibus. propter qḋ Ptholomeus dicit
diuinare melius ex ſtellis ſecūdis ⁊ verius. Stellas ſecun=
das vocans figuras ⁊ accidentia inuēta in rebus phiſicis: q̄
a ſtellis ſuperioribus impreſſa materie ſcimus: ſed ſuperio=
res ſtelle aliquando nihil imprimunt: licet in eis non defi=
ciat: ſed in materia inferi⁹ indiſpoſita. Tertio notat ꝙ nihil
prefatorum neceſſitat voluntatē. Uñ nullus diffinitiue iudi
candus eſt ex talibus malus eſſe: niſi manifeſtū ſit ſuū malū
licet prefata aliquando inclinēt aut ſignent inclinationē affe
ctus. Unde per tria poteſt quis contra talia operari. Primo
per hoc ꝙ membrum quod inſpicitur eſt forte ſignum ꝑ acci
dens infirmitatis alicuius/ ⁊ non nature. Secundo per libe
rum arbitriū. quo (vt phus in.iij.ethi.dicit) ſumus dñi noſtra
rū actionū. Tertio ꝑ habitū ỽtutis vel vicij ſeu ꝑ cōſuetudi=
nē. vñ Ariſtoteles refert diſcipl'os Jpocratis/ eiuſdē faciē op

time depictã obtuliſſe Philemoni optimo phiſonomo:q̄ iu-
dicauit illud eſſe viri luxurioſi ꝛ deceptoꝛis idolũ.quod cuꝫ
indignãter Ipocrati retuliſſent:reſpõdit vere iudicauit.qꝛ
ad hec natura inclinauit:ſed illud qđ natura nõ dedit / amoꝛ
virtutũ ꝛ philoſophie cõtulit:ſcꝫ continẽtiam ꝛ fidẽ. hec de
Alber.Certũ auteꝫ eſt ꝙ gratia plus valet q̄ oĩa ante dicta.
Unde deuoti viri minus alijs ſunt iudicãdi.Unde arteꝫ pre-
fatam appꝛobat Salomon Pꝛouerb.xvij. In facie prudẽtis
lucet ſapiẽtia:oculi ſtultoꝛũ in finibus terre.Et eccleſia.xix.
Ex viſu cognoſcitur vir:ꝛ ab occurſu faciei cognoſcitur ſen-
ſatus.Sed iudicia veritas vitare iubet/cũ iudeis ait Iohã.
vij.Nolite iudicare ſecundum faciẽ:ſed iuſtum iudiciũ iudi
cate. ꝫꝫ Queſtio.xliij.Utrum aliqua vera ſciẽtia per artẽ
notoꝛiam poſſit acquiri?Eſt autem ars notoꝛia quedã obſer
uantia:qua per ieiunia/abſtinẽtias/ꝛ oꝛationes verbales cũ
inſpectione quarũdam figurarũ ſeu caracterũ/ac pꝛolatione
verboꝛum ignotoꝛũꝛ ſimiliũ quis ſcientiã adipiſci molitur?
Rñ.Tho.ij.ij.q.x.c.vi.arti.i.ꝙ ars notoꝛia illicita ꝛ inefficax
eſt.ꝛ ideo penitus repudiãda ꝛ fugienda a xp̄iano. Pꝛimum
pꝛobat quia vtitur ignotis caracteribus ꝛ verbis vt.q.xxvi.
dictũ eſt.Unde ſuperuacuis ſignis vtens:tacita demonũ pa-
cta habet.Secundũ patet:qꝛ nullus demon intellectũ hoĩs
illuminare põt:quẽ ex obſtinatione obtenebꝛare intẽdit ſem
per vt docet Tho.i.parte.Acquiſitio aũt ſciẽtie ꝛ ſapientie
fit per illuminationẽ.Unde ꝛ Auguſt.dicit.x.lib.de ciui.dei.
etiã teſte Poꝛphirio philoſopho demonuꝫ operationibus/et
obſeruãtijs/ꝛ purgationibus.aĩa nec diuinã nec verã ſcien-
tiam adipiſcitur.Tertiũ patet ex Auguſti.lib.ij.de doctrina
xp̄iana:eadẽ ratione ſicut de ſuperſtitionib⁹ceteris/quas ibi
impꝛobat. ꝛꝛ Queſtio.xliiij. Utrum ſaliatoꝛes peccẽt in-
dicãtes in ſuis cõiecturis?Sunt eñ ſaliatoꝛes vt dicit Iſi-
do.lib.viij.ethimo.ſic dicti:qꝛ dũ eis membꝛoꝛũ quecũq̇ par
tes ſalierint:aliquid ſibi exinde ꝓſperũ ſeu triſte ſignificare
pꝛedicũt. Rñdet idẽ ibidẽ ꝙ ſic. Idẽ ex q̄ſtionib⁹.xxiij.ꝛ.xxvi
patet.Unde cõcludit ex ſupꝛadictis oĩbus Iſido.ꝙ in his oĩ
bus ars demonum ex quadam peſtifera ſocietate hominũ et
angeloꝛũ maloꝛũ exoꝛta eſt.Unde ꝛ cũcta vitãda ſunt xp̄iano
ꝛ omni penitus execratione repudiãda atq̇ damnanda. Hec
Iſidoꝛus. ꝫꝫ Queſtio.xlv.Utrũ ne licitũ ſit dies/ãnos ob
ſeruare/aut mẽſes ad exeundũ de domo p itinera/ad induẽ-
dum nouas veſtes/ꝛ ad faciendum ſimilia/pꝛo habenda pꝛo
ſperitate ꝛ vitanda aduerſitate?Reſpondet textus.xxvi.q̄ſt.
vi.non licet:ꝛ ſequẽtibus multis auctoꝛitatibus ſummoꝛuꝫ
pontificũ/ꝛ Auguſt.ꝙ non.Unde ibi impꝛobãtur obſeruato-
res kal.ianuarij/ſub ritu paganoꝛum/ videlicet ne aliquid

plus noui fiat propter annuz nouum .ne menſe cum epulis parentur/vel lapidibus.ne per vicos ⁊ plateas chori ducantur.ne cãtiones fiant.Et tales anathema ſunt qui faciunt. Item in alio ca.dicitur nõ obſeruetis dies qui dicũtur egyptiaci.glo.quos egyptij inuenerũt.vt qui aliquod opus i die tali inchoaret malũ haberet exitũ. Tamẽ ex antiquitate eccleſia ſignat hos dies in kalendarijs ſuis.Hec ibi. Unde Auguſti.in enchiridiõ/⁊ ibidẽ in decreto habetur quis exiſtimaret ꝙ magnũ peccatum ſit dies obſeruare ⁊ mẽſes/⁊ annos/⁊ tempora/ſicut obſeruant qui certis diebus ſiue annis/ſiue menſibus volũt vel nolunt inchoare aliquid/eo ꝙ ſecunduz varias doctrinas holm fauſta vel infauſta exiſtimãt tempora:niſi huius mali magnitudinẽ ex timore Apoſtoli penſaremus:qui de talibus ait.Nunc cognouiſtis deũ:immo cogniti eſtis a deo: quomodo conuertimini iterũ ad infirma ⁊ egena elemẽta quibus denuo ſeruire vultis.dies obſeruatis et menſes/⁊ tempora/⁊ annos.Timeo vos:ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis.Tamen bene quis obſeruare põt tempora: quando luna eſt in certa quota/pro ſecandis lignis vt diutius durẽt ⁊ minus a vermibus rodantur.Sic de pomoꝝ colligẽdi:s fructibus/⁊ de ſimilibus:que ex naturali philoſophia:vel ex arte autentica ſine ſuperſtitionibus ſeruari debent vel poſſunt.

¶Cap.xij.tractat de ſuperbia ⁊ eius ſpeciebus. A

Dono prohibetur in colẽdo vnum deũ ſuperbia qua quis rennuit deo obedire ſicut humilitate deum reueremur debite. Ubi primo videndum erit quid ſit ſuperbia:⁊ quomodo differat ab inani gloria:⁊ ꝙ deteſtabile vicium ſit.Secundo que ſint eius ſpecies. Tertio quãdo ſit mortale peccatũ ⁊ de eius remedijs.¶Circa primũ notãdũ ſm Tho.ij.ij.q.clxij.⁊ queſtionibus de malo.queſt.de ſuperbia. ꝙ ſuperbia eſt cõtemptus dei vel ſuperioris/vel nolle obedire talium preceptis. Et hoc eſt formale/⁊ principale. Sed materiale eſt audax ſeu preſumptuoſus appetitus ⁊ inordinatus proprie excellentie. B Dicitur primo contemptus.Ubi nota ꝙ tũc secũdum Thom.ij.ij.q.clxxxvi. arti.ix. aliquis committit vel trãſgreditur aliquid ex cõtemptu quãdo voluntas eius rẽnuit ſubijci ordinationi legis vel regule/⁊ ex hoc procedit ad faciendũ contra legẽ vel regulã. Qñ autẽ ecõtra propter aliquã particularem cauſam/puta concupiſcentiam/vel iram/vel deſiderium cuiuſcunq alterius rei inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis vel regule/non peccat ex contemptu:ſed ex aliqua alia cauſa. etiam ⁊ ſi etiã frequẽter ex eadẽ cauſa vel alia ſimili pctm

ſteret:frequẽtia tamẽ diſpoſitiue inducit ad cõtemptum.Nã
ſm Bernar.Contẽptus eſt tumor ſuperbie.Dicitur cõſequẽ
ter in deſcriptione ſuperbie nolle obedire.quod declarat cõ
temptũ.i.rẽnuere obedire.Eſt eñ trãſgreſſio precepti effe=
ctus exterior ſuperbie qui eſt in omni peccato.Sed contem
ptus precepti eſt interior actus ꝛ nõ eſt in om̃i peccato mor=
tali,quia quedam fiunt ex ignorantia/alia ex fragilitate:ſed
ſupbia ex quadã malicia. Dicitur vel ſuperioris:quia quẽ=
libet debemus ſuperiorez arbitrari vt poſtea dicetur.Dicit
appetitus audax.qꝛ ſuperbia eſt in iraſcibili de ꝓprio bono
preſumptio quedã/qua ſe erigit cõtra deum vel alios hoĩes
eos vel eorum mandata paruipendendo ſeu contemnendo.
Dicitur inordinatus.qꝛ ſi ordinate quis appeteret excellen=
tias ſuas:nõ peccaret.Nam rex frãcie preferre poteſt diui=
tias ſuas diuitijs militis.Et conſiderare dona temporalia ꝛ
ſpiritualia ſibi collata a deo:ſed cũ gratiarũactione in deum
debet ea reducere.ꝙ ſi ſe extollat de eis cõtra deũ aut proxi=
mum/aut eoꝝ mandata:inordinate tũc appetit.Dicit ꝓprie
excellẽtie.Uñ dicit Alexã.de hal.in ſumma:ꝙ cum ſuperbia
ſit appetere excellentiã ſui:aliud eſt appetere excellentiã/et
aliud appetere excellẽtiam vt propriã.Appetere eñ excellẽ=
tiam/cũ ſit naturale hoĩ ꝛ angelo inquantũ ſunt facti ad dei
imaginẽ:nõ eſt peccatũ:ſed appetere excellentiã propriaȝ vt
propriam:ſemper eſt pecccatũ.Et fit multipliciter:vt in ſpe
ciebus apparebit quatuor. ¶ Ex quibus patet primo ꝙ
ſuperbia duplici virtuti cõtrariatur directe/humilitati quo
ad formale in ſuperbia:ꝛ quo ad materiale magnanimitati
que virtus importat extenſionem animi ad magna/ꝛ ardua
in omni virtute.Secundo ſuperbia differt ab appetitu ina=
nis glorie ſeu ab inani gloria.Pro cuius intellectu nota ſm
Aureolũ.in.ij.diſt.xxi.q.ij.ꝙ aliud eſt complacere ꝛ delecta=
ri in ſui excellentia habita:quod eſt vane glorie:ꝛ aliud eſt
erigere ſe ſuper alios/quod eſt ſuperbie . Affectiones enim
appetitus ſequũtur conformiter exiſtimationes intellectus.
Sed alia eſt exiſtimatio in intellectu exiſtimare quantitatẽ
ſue excellentie abſolute:ꝛ aliud eſt exiſtimare excellentiam
ſuam comparatiue ad alios ſm exceſſum.immo hec ſecunda
oritur ex prima.Primo eñ intellectus inordinatꝰ exiſtimat
ſuas ſufficientias eſſe magnas ꝛ ſupremi gradus. Secundo
ex hac exiſtimatione oritur ſtatim exiſtimatio inſufficientie
aliorum qua exiſtimat excellentias aliorum paruas. Et hoc
dupliciter:vel exiſtimando ſufficiẽtias proprias magni gra=
dus:vel ſufficientias ſibi equalium modicas.igitur in appe
titu erunt conformiter due affectiones correſpondẽtes vlti=
mis exiſtimationibus duabus. Primaȝ quidem exiſtimatio=

nem qua inoꝛdinate exiſtimat excellentiam ſuam magni gra
dus abſolute ſequitur in appetitu delectatio ⁊ complacen-
tia in pꝛopꝛia excellentia:que eſt inanis gloꝛia. Sed ſecūdā
exiſtimationem qua paruipendit alioꝛum bona ſequitur ere
ctio/⁊ talis erectio eſt ſuperbia.Et ſi erectio talis eſt reſpe=
ctu ſuperioꝛum vel maioꝛ/ tunc dicitur irreuerentia.⁊ ſequi
tur exiſtimationem qua iudicat quis ſuas ſufficientias ma=
gnas ⁊ ſuperioꝛum paruas.Reſpectu vero equaliuȝ dicitur
pꝛefata erectio contemptus qui ſequitur exiſtimationē qua
quis bona equalia alioꝛum reputat quaſi nulla.Uidetur igi=
tur ꝙ ſuperbia quadrupliciter differt ab inani gloꝛia:qꝛ ſu=
perbia eſt in appetitu iraſcibili/reſpectu alicuius ardui cuȝ
quodam contemptu aliquando ⁊ in illo qui non curat mani
feſtationem.Sed inanis gloꝛia eſt in concupiſcibili/nō ſem=
per de arduo nec ſemper cum contemptu:⁊ſemper eſt in ap
petitu manifeſtatiōis. D Dubitatur que ſint radices ſu=
perbie?Rn̄detur ꝙ triplices.Pꝛima eſt inoꝛdinatꝰ amoꝛ ſui
Ex illo enim quis faciliter retoꝛquet inoꝛdinate in ſe excel=
lentias veras vel falſas.Secunda eſt conſideratio incauta
bonoꝛum ſuoꝛuȝ: que cuȝ omnia ſint a deo pꝛincipaliter aut
totaliter/ſi per gratiarum actionem non in deum dirigūtur:
ſe erigit animus in ſuperbiam.Tertia eſt negligētia conſide
randi deum ⁊ pꝛoximum.Nam ſi ſepe conſideraremus deuȝ
omnipotentiſſimum/ſapientiſſimū ⁊ optimum/a quo manāt
pꝛecepta:non faciliter nos contra eum erigeremus.Simili=
ter ſi conſideraremus debite pꝛoximū/non faciliter eum cō
temneremus ſi equalis eſt:aut irreuerenter tractaremꝰ ſi ſu
perioꝛ eſt.Conſidera igitur in pꝛoximo quolibet : quomodo
raro eſt aliquis tam paruus quin aliquando magno pꝛodeſ=
ſe poſſit.Itē ꝙ aliquam virtutem occultam habet qua cares
Item ꝙ foꝛte pꝛedeſtinatus eſt/⁊ tu damnandus.vt in Juda
⁊ Magdalena claruit/impꝛouiſe ⁊ multis. E Dubitatur
Cum ſuperbire ſit ſupꝛa regulam a deo nobis traditam:
que ſint regule ſecundum quas menſurare debemus opera
ne ſuperbiamus?Rn̄.ꝙ quattuoꝛ oppoſita quattuoꝛ ſpeciebꝰ
ſuperbie de quibus Greg.dicit.xxiiij.moꝛa.Pꝛima vt creda=
mus firmiter omnia bona noſtra que nō ſunt peccata ⁊ defe
ctus:a deo nobis data.Secūda vt ſi que meruimus deꝰ pꝛin
cipaliſſimus auctoꝛ extitit/ſine quo nedum ſumus aliquid
ſufficiētes facere aut velle bonum:ſed nec cogitare. vt dicit
apoſtolus. Tertia eſt agnoſcere bona noſtra que habemus
a deo eſſe:nihil alieni nobis aſcribendo.Quarta amare pꝛo=
ximum in nullo eum decipiendo. F Quantum malum
ſit ſuperbia patet pꝛimo auctoꝛitatibus.Eſt enim quaſi rex
vel regina alioꝛum vicioꝛum.Unde Ps.Emūdaboꝛ a delicto Ps.xviij.

maximo.i.ſuperbia ſcd̃m glo. Item Eccle.x. Initiũ omnis
peccati ſuperbia:qui tenuerit eam implebitur maledictis.
Item thobie.iiij.ſuperbiam nunq̃ in tuo ſenſu : aut in tuo
verbo dñari permittas:in ipſa enim initium ſumpſit oīs ꝑ
ditio. Secundo ptꝫ exemplis. Nam ſupbia de ſupremo an=
gelo fecit peſſimum demonẽ. Eſa.xiiij. Quomodo cecidiſti
lucifer de celo qui mane oriebaris? Ecce de angelo fit de=
mon:de nobiliſſima creatura fit peſſima:⁊ de celo eiecit in
infernum. Item eua per ſuperbiã que voluit effici ſciens
vt deus : facta eſt inſciens quodãmodo vt pecus . ps. Ho=
ps.xlviij. mo cum in honore eſſet non intellexit:comparatus eſt iu=
mentis inſipientibus/⁊ ſimilis factus eſt illis. Item ſaul
poſtq̃ humilitate in regnuꝫ per deũ ducitur:ſupbiens deij
citur ⁊ poſteri ſui/⁊ a demone poſſidetur.j.Regũ.xv. Item
nabuchodonoſor. Dañ.v.ſuperbiens depoſitus eſt de ſolio
regni ſui:⁊ gloria eius ablata eſt/⁊ a filijs hominum eiect⁹
Item phariſeus qui ſe dixit non eſſe vt ceteri / vt ſe ſuper
ceteros extolleret non eſt iuſtificatus : ſed humilis publi=
canus. Luce.xviij. Item petrus qui pre ceteris p̃ſumpſit
dicens/⁊ ſi omnes fuerint ſcandalizati in te/ego non ſcan=
dalizabor. Math.xxvj. vili⁹ ceteris lapſus eſt per ancillã
periurando ⁊ trina vice. G Quo ad ſecundum principa
le de ſpeciebus ſuperbie notandũ ꝑ intellectu earũdẽ ſecũ
dum Tho.queſt.de malo:materia de ſuperbia.q.iij. q̃ que
dam ſe habent antecedenter ad ſupbiã vt ſunt ex quibus
oritur faciliter. Alia ſunt in quibus eſſentialiter conſiſtit
ſuperbia. Alia aũt ſunt que conſequũtur ſupbiam ⁊ ab ipa
eliciuntur. Et quodlibet iſtorum eſt multiplex. Nam cũ ſu=
perbia ſit inordinatus amor proprie excellẽtie: tot erũt an
tecedentia ⁊ cauſe ⁊ originis / quot bona in quib⁹ quis ex
cellentiã inordinate appetere poteſt . Sunt aũt in genere
triplicia bona. Primo infima que dicuntur fortune/vt diui=
tie:delitie:dignitates officiorum amici ⁊ honores. Secun=
do bona nature quo ad corpus: vt pulchritudo : fortitudo:
ſanitas ⁊ nobilitas.quo ad animam:intellectus:ꝑſpicaci=
tas naturalis:ſcientia acquiſita: memorie tenacitas . Ad
virtutes naturales habilitas ſeu virtus naturalis. virtus
acquiſita:poteſtas tolerandi exercitia ſpiritualia:⁊ artes
acquiſite. Tertio bona gratie:vt fides/ſpes/charitas ⁊ ta=
lia. Cum igitur homo inordinate diligit ſe quod eſt radix
omniũ peccatorũ:id eſt cum nõ refert omnia bona in deum
primo principaliter ⁊ finaliter prout in primo precepto di=
ctum eſt:quodlibet prefatoꝝ bonorum faciliter homo retor
quet in ſe ⁊ ſe extollit vltra q̃ debet. H Eſſentialiter ve
ro ſuperbia ſm Grego.xxiij.mora.conſiſtit in quattuor ſpe=

ciebus quas declarat ſanct⁹ Tho.vbi ſupra Nam ſm Auguſti.li.ſnīarum proſperi.Superbia eſt inordinatus amor proprie excellentie:vt cum homo vult ſibi aliquod bonum ſolū iō q2 hoc habendo vel iſto modo habēdo excellētior eſt ꝙ nō habēdo vl'nō ſic habēdo.Jn iſto aūt ca.ſolū de primis ſpecieb⁹ dicet.ꝑrīa igitur ſpecies ſupbie eſt cū bonū qđ ſibi ineſt ab alio a ſemetipſo habere ſe exiſtimat. Excellenti⁹ em̄ eſt ꝙ aliqđ bonū inſit alicui a ſe:ꝙ ab alio. Qū ergo hō propter inordinatū amorē ꝓprie excellentie mouet ad eſtimandum illud bonū qđ habet ab alio/ſe ſolū habere a ſe:⁊ vult etiā ſic habere a ſeipſo: tunc ſuperbit ꝑma ſpecie cōtra illud.j.Corin.iiij.Quid habes qđ non accepiſti? Sup quo glo.aug. Sciendū neminē poſſe diſcerni ab illa ꝑditionis maſſa:niſi q̄ hoc bonū habet ꝙ credat: ꝙ quicqđ boni habet/a gr̄a ſaluatoris acceperit. Uñ ph̄s in primo de celo et mundo.Ab hoc q̄dem ente ſc3 deo dependet celū et tota ei⁹ natura:⁊ ab vno ente ſingulis cōicatū eſt eſſe ⁊ viuere. Nā quicquid habem⁹ a deo habem⁹/aut immediate a ſua manu potenti nobis porrecta.vt aīam:intellectu3:voluntatē: ⁊ memoriā:fidem ⁊ virtutes infuſas:aut mediantib⁹ dei nūcijs qui ſunt celum/ elementa/ ⁊homines/beſtie et alia tēporalia nobis porrecta: patet illud Math.vj.vbi dicitur ꝙ aues nō nent/neq3 ſerūt: ⁊ tamen pater celeſtis paſcit eas. Non inquit ipſe ſe paſcunt / licet volent et querant. Jtem patet experientia:nā agricola qui interdū ex vno anno bene colit vineam minus percipit:ꝙ precedenti anno quādo male coluerat vineam: Cur? quia labor humanus nō ſufficit:ſed ſolis ⁊celorū influentia/aeris temperies/et natura. in qua deus dominatur/nō homo. J Sed dicis. Credo me oīa bona a deo habere:ergo careo prima ſpecie ſupbie? Rñdet guilľ.in ſumma vicior/ꝙ etiā ideo dicitur de ſupbo/ ꝙ ipſe credit bona ſua habere a ſe: quia ſc3 facit ac ſi crederet. Sicut in filíj aliquis dicitur nō credere xp̄m filiū dei: qui nec illius terretur cōminationibus / nec preceptis obtemperat/nec cōſilijs acquieſcit :vt dicit Bern̄. Sunt autē tria quantum ad hoc ꝙ dicitur ſuperbus facere quaſi crederet bona ſua a ſe habere/ ⁊ nō a deo. Primo ſi gloriatur in corde ſuo de bonis ſuis peruerſe : ꝑpter qđ ap̄ľus dicit vbi ſupra:quid habes qđ nō accepiſti:ſi autē accepiſti qua re gloriaris /quaſi non acceperis? Scđo quantū ad hoc ꝙ aliquis de bonis ſuis ſe iactat.cōtra illud Job .xxj. ſi oſcu latus ſum manum meā:in manu operatio/i oſculo vero legitur laudatio: vnde oſculum manus eſt laudatio proprie operationis. Tertio quia de bonis ſuis deo gratias non agit/ideo ingratus dicitur vulgariter non agnoſcere bene

ficium. Unde grego. Nō eſt dignus dandis/ qui nō agit gra
k tias de datis. ¶ Scḋa ſpecies ſuperbie eſt cū quis bonum
qḋ habet ab alio de gratia cognoſcit/ et fateť ſe ab alio ha
bere: ſed putat ſibi hoc debitū fuiſſe ꝛ ꝑ meritis recepiſſe.
Excellētius eñ eſt aliqḋ habere ab alio ex meritis ſuis: ꝙ̄
mere de gratia. Cum ergo homo ꝓpter amorē ꝓprie excel
lentie moueť ad eſtimandū illud bonū qḋ ab alio habet de
gratia: habere ſe ab eo meritis ꝓprijs: vt ſi famulus habens
ſuo labore vix merentē calceos. q̄ datis ſibi tunica/ et cali=
gis et calceis: putaret hec ſe bene meruiſſe: hoc eſt ſuper
bire contra deū vel hominē. Scire aūt debes ꝙ q̄cquid ha
bes: a deo habes. j. Corin. xij. deus operatur omnia in om=
nibus: immo deus in omni actione noſtra principalius con
currit. Sed dicis: Diuitias et ſcientiā ſtudio et labore pro
prio acquiſiui: quomodo ergo a deo habeo? Rñ. ꝙ deus ti=
bi manus contulit/ pedes ꝛc. et intellectus tui induſtriam.
Et hoc eſt primū qḋ habes: ſed a deo. Hec autem omnia ve
lut pēna mortua/ manu ſcriptoris nō recta nihil feciſſent
ad tuam ſcientiam/ aut diuitias tuas: niſi ſummus artifex
eſſe et intelligere tibi dediſſet et cōſeruaſſet. ꝛ hec ſunt prin
cipaliſſima et ſine noſtra induſtria et inmediate a deo. Un
de luce. xvij. Cum omnia feceritis que p̄cepta ſunt vobis
dicite ſerui inutiles ſumus/ qḋ debuimus facere fecimus.
Et merito inutiles: quia nihil' deo proficimus: ſed nobis
ex ſua bonitate. Merito qḋ facere debuimus ꝛc. quia dei ve
riſſime ſerui ſumus creatione: ratione cuius omnia noſtra
ſibi debemꝰ. Plus ſi poſſibile eſſet tenemur ex cōſeruatiōe
amplius ex redemptiōe ꝛc. Dicit etiā alex. de halis in ſum
ma. Credere ſe habere bonum pro meritis inquantū cre=
dit ſe quis eſſe cauſam principalē meritorum illorum deū
vero ſecūdariam eſt peccatum et ſuperbia. Similiter cum
ſe credit habere bonum a deo pro meritis/ inquātum ſe po
nit cauſam ſecundariam tanꝙ̄ ex merito cōdigni illud tri=
buentem: eſt ſecunda ſpecies. Credere autē ſe habere ali=
quod bonum pro meritis ponendo deum cauſam principa=
lem: non eſt peccatum. Unde ſuperbus ſecunda ſpecie ap=
petit excellentiam propriam vt propriam: inquantū ponit
ſe cauſam principalem/ deum vero ſecundariam. Hec ille.
Contra iſta quidam putant merita ſua tā magna: vt me=
rito deus pro eis debeat eis dare vitam eternam: preſerua
re a tribulationibꝰ et a ſimilibus. Qḋ ſi nō facit deus: mur=
l murant ſuperbe. ¶ Ad illam ſpeciem ꝛ ad primā etiā redu=
citur ingratitudinis viciū ſm Tho. Quia ingratus eſt qui
ſibi attribuit qḋ ab alio habet. Contra hāc ſpeciem peccās
multipliciť errat. Primo qꝛ liberaliſſimū largitorē deū putat

venditorem:dū credit emere meritis a deo/qui non eſt eſti matoꝛ meriti : id eſt opus non eſt de ſe meritoꝛiū :ſed a dei miſericoꝛdia. Secundo talis putat ſoluere qđ impoſſibile eſt ſibi ſoluere: quia al's omnia tenemur deo:vt pꝛetactum eſt. Tertio quia et ea que in oculis noſtris interdum putā tur merita:ſunt demerita. Unde Iob.iiij. Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles:et in angelis ſuis reperit pꝛauitatem : q̄to magis hi qui habitant domos luteas/que terrenū ha= bent fundamētū:cōſumentur velut a tineis. Eſa.lxiiij. Fa= cti ſumus vt inmundi omnes nos: quaſi pannus menſtrua te vniuerſe iuſtitie noſtre.

¶Capitulum.xiiij.de iactantia ꝛ remedijs ſuperbie.

Quia igitur ſuperbia multis rebus ſe immi= ſcet: ideo hic tria ſunt videnda. Pꝛimo de duabus vltimis ſuperbie ſpeciebus in cap. pꝛecedenti enumeratis et quibus rebus ſe immiſceat. Secūdo quādo ſit peccatū moꝛ tale. Tertio que ſunt remedia cōtra eandē. ¶Quantum igitur ad pꝛimum notandum ꝙ tertia ſpecies eſt : cum iactat ſe quis de bono qđ non habet. Excellentius enim eſt habere in ſe ali= quid bonum ꝗ̄ non habere illud. Et quanto bonum eſt ma ius:tanto eſt excellentius:et tanto maioꝛem excellentiam habens per hoc conſequitur. Cum igitur quis ex appetitu pꝛopꝛie excellētie mouetur ad attribuendum ſibi aliqđ bo= num qđ non habet/aut maius bonū ꝗ̄ habeat : tunc eſt ter tia ſpecies. Exempli gratia cum homo pꝛopter appetitum pꝛopꝛie excellentie eſtimat ſe ſapientem/ pulchꝛum/ iuſtū/ foꝛte:et ſic de alijs bonis nature/aut gratie : aut etiam eſti mat ſe magis ſapientē/aut doctuꝫ/iuſtum/ foꝛtem:ꝛ in p̄no minatis ꝗ̄ ſit:aut dicit ſe ſapientem/doctuꝫ/ foꝛtem/iuſtū : et ſimilia aut magis ꝗ̄ ſit in talibus dictis: aut etiā ſi talia alio modo ꝗ̄ ꝑ verba oſtendat: vt in pꝛecioſitate veſtium/ ampla familia vl' quacūqꝫ exterioꝛi alia habitudine:eſt in tertia ſupbie ſpecie. ¶Ad idē ptinet cū q̄s negat aliquod viciū qđ ī ſe eſt: ꝑ hoc eīm attribuit ſibi virtutē oppoſitā:vl' attribuit ſibi bonū innocētie qđ nō habet. Uñ auguſti .iiij. de ciui. dei dicit ꝙ excuſare ſe de pctō cōmiſſo:ad ſupbiam pertinet. Et dixi notāter qñ ex amoꝛe ꝓpꝛie excellētie mo= uet̃ ad ſe ſic iactādū:ſi eīm ex aliqua alia cā moueret̃/ vt ex vanitate quadā vl' dlectatiōe ſola quā hꝫ ī mētiēdo:vl' ꝓpt lucrū:tūc nō reduceret̃ ad ſupbiā:ſꝫ ad aliquod aliđ viciū. Et lꝫ iactantia opponat̃ veritati : tñ ꝓpꝛie ratiōe cauſe ex qua frequent̃ ꝓcedit ponit̃ hic ſpecies ſupbie. Uñ dicit tho.

q.de malo vbi ſupra.et Alexander de halis in ſumma:licet
in iactantia ſit falſa vocis ſignificatio:quia tamen eius in=
tentio principalis non eſt vt fallat:ſed vt excellat:dicit̃ ſpe
cies ſuperbie ⁊ nõ mendacij. Jactãtia ponitur ſpecies ſup=
bie ⁊ non mendacij. Jactantia ponitur ſpecies ſupbie non
quãtum ad ipſum exteriorẽ actũ qui cõſequenter ſe habet
ad ſupbiã:ſed quantũ ad interiorẽ affectũ ex quo talis act⁹
exterior procedit: dũ ſcȝ hõ p̃ſumit de ſeipo ſi haberet qđ
non habet. Et in talem excellentiam anim⁹ eius tẽdit:q̃ ſi=
bi nõ cõpetit niſi haberet que nõ habet. Et in ſumma dicit
ꝙ iactantia procedit ex ſuperbia ſicut ex cauſa interi⁹ mo
tiua ⁊ impellente:ex hoc em̃ ꝙ aliquis interius ꝑ arrogan
tiam ſupra ſeipſum eleuat̃:ſequitur plerũꝗ ꝙ exterius ma
iora de ſe iactet:licet qñꝗ non ex arrogantia ſed ex quadã
vanitate aliquis ad iactantiam ꝓcedet/⁊ in hoc delectetur
quia eſt talis ſm habitum:⁊ ideo arrogantia per quam ali
q̇s ſupra ſeipſum extollit̃ eſt ſpẽs ſupbie:nõ tñ idẽ iactãtie
ſed vt frequentius eius cauſa.ideo ponit Greg. ſpeciẽ ter
tiã. Tẽdit aũt iactator plerũꝗ ad hoc ꝙ gloriam conſequa
tur ꝑ ſuam iactantiã:⁊ ideo ſm Greg.ex inani gloria orit̃ ſe
cũdũ rationẽ finis. De hac materia vide infra p̃cepto.viij.
cap̃.ij. ¶Quarta ſpecies eſt ſm Grego. cũ quis deſpectꝭ
alijs ſingulariter vult videri. Excellenti⁹ enim eſt ꝙ quis
habeat aliquod bonũ qđ alij nõ habẽt:aut ꝑfecti⁹ illud ha
beat ꝙ̃ alij. Cũ igit̃ inordinat⁹ amor ꝓprie excellẽtie facit
ꝙ q̇s deſpectis alijs vult ſolus videri habere qđ nõ habet:
tūc eſt quarta ſpecies. Uerũ eſt tamen ꝙ illud videri plus
ꝑtinet ad inanẽ gloriã/cui⁹ cauſa eſt ſupbia. vñ dicit Tho.
vbi ſupra.q. de malo. Peccatũ ſupbie qñꝗ magis euidẽti⁹
apparet ꝑ aliqua p̃cedẽtia ⁊ ſubſequentia ꝙ̃ ꝑ illud in quo
eſſentialiter conſiſtit:ideo btũs Greg.ſpecies ſupbie aſſi=
gnauit ſm aliquos actus antecedentes vel ꝯſequẽtes:cuȝ
tamẽ oẽs ſpecies ſupbie in quadam p̃ſũptiõe animi eſſen=
tialiter cõſiſtant:velle enim ſingulariter videri:cõſequen=
ter ad ſupbiam ꝑtinet. Eſſentialiter autem quarta ſpecies
ſupbie in hoc cõſiſtit:ꝙ homo p̃ſumit de ſe/ac ſi oẽs ſingula
riter excelleret. Ad hmõi em̃ excellentiã anim⁹ eius afficit̃
hec ibi. Supbia em̃ iordinate ꝓpriã excellẽtiã appetit/ ſed
inanis glĩa appetit excellẽtie iordinate manifeſtationẽ. Ad
hãc ſpeciẽ reducit̃ cũ q̇s aliqđ bonũ hȝ ĩ ſe qđ alij nõ hñt:aut
etiã excellẽti⁹ poſſidet ꝙ̃ alij:⁊ ſibi in hoc ꝯplacet inordinate
inquantum per hoc ſupra alios eſt ⁊ eis excellẽtior. Uel cũ
q̇s nõ hȝ/ ſed appetit habere aliqđ bonũ mai⁹:vt ꝑ hoc ſup
alios ſit ⁊ eis excellentior/⁊ per hoc ſe eſtimat alijs ſimpli
citer meliorem/⁊ ſic vult eis p̃ferri/nec vult eis in alijs ſub=

eſſe vbi deberet:tunc eſt in illa quarta ſpecie ſupbie: Exē
pli gratia. Si quis habet maiorem ſcientiā alijs ꝛ in hoc
cōplacet/aut appetit habere magnā ꝑpter hoc vt per eā ſu
p alios ſit ꝛ eis excellentior:eſt quarta ſpecies. Si aūt co=
gnoſceret ſe eam habere de munere dei ꝛ complacet in ipa
ideo vt melius noſcat quid bonum ꝛ quid malū ſit ad ſe ꝛ
alios regendū ad dei laudem:tūc eſt virt⁹.Sed ſi ꝑpter hu
iuſmodi ſcientiaꝫ eſtimat ſe nō ſcientibus meliorē:iterum
eſt in iſta quarta ſpecie:quia ſi ipſe excellit in ſcientia:ꝛin
iſta:eſt ſuperior:in alio deberet putare aliqua bona que
ignoraret:ratione quoꝝ alter eſt multū melior.Et ſicut di=
ctū eſt de ſcientia:ita de quacūqꝫ alia virtute immo de di=
uitijs/ꝛ robore corporali/ꝛ de alijs quibuſcūqꝫ bonis cor= D
poralibus ꝛ ſpiritualibus. ¶Ad hanc ſpeciem ꝑtinet:qn
qs p̄ſumptuoſe tendit in aliquid quod eſt ſupra ſe/ꝛ ſupra
ſuam dignitatē:vt ſi quis nō eſſet ſufficiēs ad regendū ciui
tatem:q̄ ex amore ꝑpri excellentie moueret ad appetēdū
fieri magiſter ciuium/aut ſimile:aut ſufficiēs ad curā ani=
maꝝ/attamē ad talē ſtatum appetitu tenderet/aut ſe inge
reret/ꝛ hoc ꝑpter inordinatū amorem ꝑprie excellētie/quo
vellet alijs p̄ferri in ſtatu epiſcopali vel in huiuſmodi alijs
eſſet quarta ſpecies.Et nūc dicta ſint de his in quib⁹ eſſen
tialiter ſupbia cōſiſtit/ꝛ de interiori ſupbia.Ad hanc etiaꝫ
ſpeciem ꝑtinere videtur iudiciū temerariū de malitia ꝑxi
mi.Ubi notandū ꝙ triplex eſt iudiciū.Unū ꝑfectoꝝ.de quo
j.Corin.ij.Spiritualis oīa iudicat.Aliud eſt iudiciū aucto
ritatis.de quo Sap̄.j.Diligite iuſticiam:qui iudicatis orbē
Tertium eſt iudiciū ſuſpitionis.de quo ſm Thom.ij.ij.q.
lx.tria ſunt notanda. Primo an iudiciū ex ſuſpitione ꝑce=
dens ſit illicitū.Ubi ſciendū ꝙ ſicut dicit Tullius. Suſpi=
tio importat opinionē mali:qn̄ ex leuibus indicijs ꝑcedit
ꝛ cōtingit ex tribus.Uno quidem modo ex hoc ꝙ aliqs in
ſeipſo malus eſt/ꝛex hoc ipſo quaſi ſcius ſue malitie facili
ter malum de alijs opinat.ſm illud Eccleſi.x. In via ſtult⁹
ambulans cū ipſe ſit inſipiens/omnes ſtultos eſtimat.Alio
modo ꝑuenit ex hoc ꝙ aliquis male afficitur ad alterum
cū em̄ aliquis cōtemnit/aut odit aliquem:aut iraſcitur/vel
inuidet ei:ex leuib⁹ ſignis opinatur mala de ipſo.qꝛ vnuſqſ
qꝫ faciliter credit qđ appetit.Tertio modo ꝑuenit ex lōga
experiētia.Un̄ phs dicit.ij.rhetorice ꝙ ſenes ſunt maxime
ſuſpicioſi.qꝛ multotiēs expti ſunt alioꝝ defect⁹.Prime au=
tē due ſuſpitiōis cauſe manifeſte ꝑtinēt ad ꝑuerſitatē affe
ct⁹.Tertia vero cā diminuit rationē ſuſpitiōis/ꝛ ideo ſu=
ſpitio viciū quoddā importat:ꝛ quāto magis ꝑcedit ſuſpi=
tio:tāto magis eſt vicioſum.hec Tho. Scđo notandū ſm

eundē ꝙ triplex eſt gradus ſuſpitionis. Primus vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuiꝰ dubitare incipiat: et hoc eſt veniale et leue pctm̄. ptinet em̄ ad temptationē humanā ſine qua iſta vita nō ducitur. vt habeť in glo. ſup illō j. Corin. iiij. Nolite ante tēpus iudicare. Addit hic cancel. pariſieñ. Judicare ꝓpria eſtimatione aliū ex aptis ſignis exterioribus que nō poſſunt bene fieri: non eſt ex ſe mortale/ licet qñqꝫ ſit curioſitas venialis. quādoqꝫ mortalis dū homo ab alijs melioribus aut debitis nimis impediť. Aut dum per hoc in ſuperbiā erigitur. Secundus gradus dicit Thom. eſt cum aliquis pro certo maliciam alteriꝰ exiſtimat ex leuibus indicijs et ſignis/ et hoc ſi ſit de aliquo graui eſt peccatū mortale inquantū non eſt ſine cōtēptu ꝓximi ꝙ em̄ aliquis malā opinionem habet de aliquo ſine cauſa ſufficienti: ex iſto indebite cōtemnit ipſum: et ideo iniuriať ei. vñ glo. ibidem dicit. Et ſi ergo ſuſpitiões vitare nō poſſumus/ qꝛ homines ſumꝰ: iudicia tñ id eſt diffinitiuas firmaſqꝫ ſententias cōtinere debemꝰ. Cancellariꝰ etiam dicit: iudicare alterū leui ſuſpitiōe ſm̄ preſumptiones exteriores/ preſertim vehementes: nō ex ſe mortale eſt. ſecus eſt ſi firma aſſertione interiori vel exteriori illud fieret in magnū ꝓximi dedecus et malū. Nullus etiā in vita iudicandus eſt tanqꝫ dignus inferno. qm̄ ſpūſſanctus operatur ſubito. facta igitur a nobis non perſona/ ſunt iudicāda. zelotipia etiā que eſt vehemēs amor ſuſpitioſus nō ſatis fidēs de re amata/ et alie ſuſpitiones maliuole/ vt dum quis ſemper putat irrideri et falli. vt qdam melancolici/ et quidā ex religioſis faciliter cadunt: ſi nō deprimanť: ſed ſi addať cōſenſus liber ſunt vt plurimū mortalia delicta/ aut mortalium delictoꝝ vehemēs cā. Tertiꝰ gradus eſt vt dicit Tho. cum aliquis iudex ex ſuſpitione ꝓcedit ad aliquē condemnandū. et hoc directe ad iniuſticiā pertinet: vnde eſt peccatū mortale. Tertio notandū ſcd̄m eundem ꝙ dubia ſunt in meliorē partē interpretanda. vt dicit glo. ſup illo Ro. iiij. Qui nō mādūcat: manducantē nō iudicet. Cuius ratio eſt quia ex hoc ipſo ꝙ aliqs habet malā opinionē de alio abſqꝫ ſufficienti cauſa: iniuriať ei et contemnit ipſum. nullus aūt debet alteꝝ contēnere vel quodcūqꝫ nocumentū inferre abſqꝫ cā cogente. Et ideo vbi nō apparēt manifeſta indicia de malitia alicuius: debemus eū vt bonū habere/ in meliorē ptē interpretando quod dubiū eſt. Sed diceres cū homo debet diligere ꝓximū: ſicut ſeipm̄: ſed circa ſeipſum homo debet dubia interpretari in peiorē partē ſm̄ illud Job ix. Uerebar oīa opera mea: ergo videť ꝙ ea que ſunt dubia circa proximos ſint in peiorē partē interptanda. Rñ. Tho.

interpꝛetari aliquid in meliozem partem vel deteriozē cō=
tingit dupliciter. Uno modo ꝑ quandā ſuſpitionē: ⁊ ſic cum
debem⁹ aliquibus malis adhibere remediū ſiue noſtris ſi=
ue alienis expedit ad hoc vt ſecuri⁹ remediū apponat / ꝙ
ſupponatur id quod deteri⁹ eſt. qꝛ remediū qđ eſt efficax cō
tra maius malū: multo magis eſt efficax cōtra minus ma=
lū. Alio modo interpꝛetamur aliqđ in bonū vel malū diffi=
niēdo ſiue determinādo. Et ſic i rerū iudicio debet aliquis
niti ad hoc vt interꝑtetur vnūquodqꝫ ſm quod eſt. In iudi
cio aūt pſonaꝝ vt interꝑtetur in meli⁹ / ſicut dictum eſt. hec
Tho. ¶ Nūc videndum eſt de conſequentib⁹ ſupbiam inte E
riozem / q̄ a vulgo vocat ſupbia. Ubi ſciendū ꝙ ſupbia impe
rat ⁊ inuoluit ſe multis operib⁹ exteriozib⁹ ⁊ in genere quin
tuplicibus. Pꝛimo cozpoꝛi: ibi ſunt ſupbia criniū: oculoꝝ ex
cellentia: ceruix erecta: labia magniloqua: greſſus pompo
ſus ⁊ bꝛachia minantia. Secundo in oꝛnatu cozpis cōmitti
tur ſupbia ꝑcioſitate: mollicie: extraneitate: multitudine:
amplitudine: vel ſtrictitudine. Et hec oīa committi pñt in
peplis / capucijs / tunicis / pallijs / ſuffoderaturis camiſijs / ci
gulis / caligis / ⁊ in calciamentis. Tertio in cōuiuijs: ꝑ inui
tationē diuitū multoꝝ: ⁊ paupeꝝ paucoꝝ: in multitudine
ferculoꝝ: ⁊ in ꝑcioſitate cibariozum. Et ſm verſum. Pꝛe / ꝓ
pere / laute / nimis ardenter / ſtudioſe. Quarto in equis ⁊ cur
ribus: per multitudinē equoꝝ: ꝑ oꝛnatū eoꝝ: aut currūū: ꝑ
nimis eozum frequentē vſum. Pꝛo deo em̄ ⁊ ꝓ peccatis de=
beremus aliqñ peditare xp̄i exēplo / ⁊ ꝟginis marie. Quin=
to in voce aut per verba: vt iactando ſe: aut in cātu / in quo
multi ſupbiūt frequentando / ſuauiter vociferando / ⁊ notas
frangendo: nec ſolū exteriora: verūetiā ſimpliciter oīa bo=
na ſupꝛa enumerata hoīs ſupbia poteſt deſtruere. Uñ bea=
tus Augu. in regula. Alia quippe iniquitas in malis operī
bus exercetur vt fiant: ſupbia vero etiam bonis operibus
inſidiatur vt pereāt. Poteſt em̄ quis de virtutib⁹: immo de
humilitate veſtiū ⁊ in ſimilib⁹ ſe exaltare. ¶ Notandū au F
tē ꝙ ſuperbia multis nocet. Pꝛimo quodāmodo deo cui⁹ tē
pla exurit. Templū inquit apl's dei. j. Coꝛ. iij. ſanctū eſt: qđ
eſtis vos. Sed hoc ſuperbia deuaſtat. Scđo nocet ſanctis:
quia in feſtiuitatib⁹ eoꝝ plus ſolent multi in ſupbia veſtiū /
criniū / ⁊ ſertoꝝ offendere: ꝙ̄ in dieb⁹ ferialib⁹. Tertio no=
cet angelis in cuſtodiam noſtrā deputatis: qui gaudiū ha=
berēt ſup vno pctōꝛe per humilem penitentiam redeunte:
quo pꝛiuantur cum in ſuperbia excedimus. Unde etiam. j.
Coꝛin. xi. dicitur. Mulier debet habere velamen ſup caput
ſuū ꝓpter angelos / ſcꝫ ne offendat eos. Uñ glo. ibi angelici
ſpūs adeſſe credendi ſunt: maxime cum diuinis myſterijs /

vel obſequijs mancipamur/ id eſt cum eccl'iam ingreſſi/ vel
lectiõibus ſacris aurem accõmodamꝰ/ vl' orõni incumbimꝰ
vel miſſaꝝ ſolennia celebꝛamꝰ vel pſalmodie opam damꝰ.
Quarto nocet alteri cõiugum interdū: cum mulieri ſupbe
vir p faſ ꝛ nephas expenſas lucraꝛ: ꝛ ecõuerſo mulier viro
aſſentit. Quinto nocet ipi ſupbienti. Supbis enim deus reſi
ſtit. Jaco. iiij. Sexto nocet alijs hominibus qbus daꝛ ſcanda
lum/ ꝛ occaſio ſimilia faciendi. Septimo animabꝰ in purga
toꝛio. Nam cū expenſe in apparatu ſupbo creſcunt: elemo
g ſine paupibus hic et in purgatoꝛio decreſcunt. ¶Quo ad
ſcðm pꝛincipale quando ſupbia ſit pctm̄ moꝛtale: nota tho.
vbi ſupꝛa/ ꝙ ſupbia ſm ſuum genus eſt pctm̄ moꝛtale. Acci
dit tamē ꝙ aliq motus ſupbie ꝓpter ſui impfectionem ſunt
ſolum venialia pctã. vt q̃ pueniunt rõnis iudiciū: aut ſunt p̃
ter eius conſenſum. Dicit aūt de malicia ſupbie beatꝰ Gre
go. ꝙ euidentiſſimū ſignum repꝛoboꝝ eſt ſupbia. Et chꝛiſo.
ſup Math. Nihil nos ita a dei clementia alienos facit/ ꝛ ge
henne tradit igni: vt ſupbie tyrannꝰ. Que aūt ſit differentia
in grauitate quattuoꝛ ſpecieꝝ ſuperbie: oſtendiꝛ ſm Alexã.
de hal. in ſumma. Pꝛima eſt de ſe grauiſſima: qꝛ ibi maioꝛ
deo ſit iniuria. Secunda eſt minꝰ grauis: qꝛ minoꝛ ſit deo in
iuria. Aliqd enim a deo ſe qs recepiſſe fatetur. Tertia de ſe
eſt minꝰ grauis q̃ ſecunda. Uerū quando ſupbia vel aliud
quodcunqꝫ vicium ſit moꝛtale vel nõ menſurandū eſſet pe=
nes quattuoꝛ regulas de hoc datas/ ꝛ in expoſitione ſecun
h da ꝛ tertia pꝛimi pꝛecepti de dilectione dei ſup oīa. ¶Un=
de ꝓ intellectu talium ſit hec alia regula ſimilis quaſi pꝛi=
me: ꝛ ſit quinta in oꝛdine: alie eñ ca. v. ſunt poſite. quando
aliquid cõmittitur notabiliter contra dilectionem pꝛoximi:
tunc eſt moꝛtale. qñ non: tunc eſt veniale. Quando autem
ſit aliquid cõtra dilectionem pꝛoximi poteſt attendi penes
iſta pꝛecepta legis nature: qð tibi non vis fieri alteri non fe
ceris: ꝛ quod tibi vis rõnabiliter/ ꝛ ex debito fieri: alteri hoc
idem facias. Et poteſt etiam hoc attendi penes ſcandalum
actiuum qð ego infero pꝛoximo meo/ malo exemplo. Sed in
quanto opoꝛteat aliqd eſſe contra dilectionē ꝓximi vel quã
tum ſit illud ſcandalū ad hoc ꝙ ſit moꝛtale: non eſt determi
natū pꝛeciſe: qꝛ in modico facere contra ꝓximū nõ eſt moꝛta
le/ aut in paruo eū ſcãdaliſare. Uñ attendat quilibet penes
ſeipm̄ quid ſibi vellet/ vel non vellet fieri/ ꝛ p qð factū ſer=
uaretur inter ſe ꝛ ꝓximū amicitia vel nõ: ſm hoc quis iudi=
I cet aliquid moꝛtale vel veniale. ¶Eſt igitur ſupbia pctm̄
moꝛtale/ p pmam regulã ſupꝛa. c. v. poſitam dum qs ſe nitiꝛ
ſubiectioni diuine ſubtrahere/ ſic ꝙ totam vitam ſuam ꝛ ac
tus ſuos ad humanã laudem ꝛ gloꝛiam mundanã oꝛdinat:

ꝛlin his finem vltimū cōſtituit/ꝛ hoc quo ad inanem gl̃iam
que ex ſupb.a ꝓcedit: vel quādo habet nolle obedire dei mā
datis/vel deo/ſeu contemnit: vt in deſcriptione ſuperbie pa
tuit. Similiter eſt ſupbia pctm̄ mortale penes quintā regu=
lam: cum q̇s ꝓximos ꝓ ſua ſuperbia ꝑficienda grauat: ſicut
faciunt nobiles ꝓ ſtatu ſuo pauperes excoriantes/ꝛ viri ꝓ
ornatu mulierū ꝓximos damnificantes. Eſt etiam ſupbia
pctm̄ mortale ꝑ q̇ntam regulam: cum q̇s per ſupbiam non
curat ſcandaliſare alios: ſicut mulieres q̄dam alienos vi=
ros ad lapſum ꝓuocantes: ꝛ ideo ſe ornantes ꝛ occaſiōem
dantes lapſui mentis. Eſt etiam mortale ꝑ tertiam regulā
cum q̇s ꝓpter ſupbiam tranſgredit̃ p̄ceptum eccl̃ie. Sicut
ſm̄ quoſdam doctores/ milites exercentes torneamenta ꝑ
eccl̃iam ꝓhibita. ¶ Sunt autē remedia plura contra ſu= k
pbiam ꝛ inanem gl̃iam. Primū conſideratio magnitudinis
diuinaꝝ perfectionum: contra quē deū vel ei⁹ ordinationē
q̇s ſuperbit. Contra qđ dr̃ Job.xv. Quid tumet contra deū
ſpūs tuus? Ad huiuſmodi intuitum/ꝛ dei locutionem: abra=
hā ſe cinerem. Gen̄.xviij. ꝛ moyſes impeditioris lingue ꝓ=
fitebantur hūiliter Exo.iiij. Scđm eſt conſideratio humili=
tatis xp̄i ꝛ ſanctoꝝ. vn̄ phili.ij. Xp̄s factus eſt ꝓ nobis obe
diens vſq; ad mortem/mortem aūt crucis. Math.xj. Diſci=
te a me q2 mitis ſum/ ꝛ humilis corde. Tertiū eſt conſide=
ratio ſui in ꝑfectionibus quas habem⁹. Nam corp⁹ ꝛ eius
ꝑfectionem: animā et ei⁹ ꝑfectionem a ſolo deo p̄ncipaliter
accepim⁹: ꝓ q̇bus tanto plus grati eſſe debem⁹: q̄to excel=
lentiora dona recepim⁹: alias ampli⁹ puniremur. Faciliter
etiam ꝑdere poſſum⁹ om̄ia bona noſtra: q2 Eſa.xl. Omnis
caro fenum/ꝛ oīs gl̃ia eius ſicut flos agri. Quartū eſt con=
ſideratio ꝓpriarum imꝑfectionum cōium omnib⁹. Nam cor=
pus de viliſſima materia conceptū eſt: ꝛ in ꝟmibus finalit̃
putreſcet defunctū: medio vero tp̄e ſup om̄ia animantia in
narib⁹/auribus/oculis/ore/ꝛ alibi emittit immundicias: p̄
ter ea q̄ latent intrinſec⁹. ſm̄ illud Michee.vj. Humiliatio
tua in medio tui eſt. Anima autē ebet intellectu: curua eſt
affectu: labilis memoria: ꝓna ad lapſum/ꝛ tarda ad reſur=
gendū. vn̄ hiere.xvij. Prauū eſt cor homis ꝛ inſcrutabile: ꝛ
q̇s cognoſcet illud? Quitum eſt cōſideratio imꝑfectionum
moraliū. Nā neſcim⁹: licet ſperare poſſum⁹: an aliqđ opus
meritorium fecerim⁹ cunctis diebus vite nr̃e. Tum q2 ſepe
vicia/ꝟtutis palliū induunt. Tum q2 omiſſio vnius circun=
ſtantie debite totum op⁹ viciat. ꝛ pauci ibi diligentiam ad=
hibent. Tum q2 ſupbia vel inanis gl̃ia ſepe totum opus vi
ciat. vn̄ Eſa.lxiiij. Sicut pān̄us menſtruate vniuerſe iuſti=
cie nr̃e. Et iob.ix. Verebar oīa opera mea: ſciens ꝙ non par

cis delinquenti. Et greg.v.mor.Sepe iuſticia noſtra ad ex
amen diuine iuſtitie deducta: iniuſticia eſt/ꝛ ſordet in con
ſpectu diſtricti iudicis:qđ in oculis fulget opantis. Sextū
eſt cohabitatio humiliuꝫ in corpore/ꝛ ope. Sicut em̄ ille ꝗ
cōicat ſuperbo induet ſupbiaꝫ.Eccle.xiij. ſic ꝗ cōmunicaue
rit hūili/induet hūilitatē.Uñ odo eps̄ pariſieñ.in mēſa ſem
p'añ ſe poſuit deſpectiores pauperes/ꝛ a latere alios. Reꝗ
ſitus autem quomodo poſſet hoc tolerare: Rñdit ꝙ ꝗdam
nobilis miles eum docuerat. Job.v.ſcꝫ dicens: viſitans ſpe
ciem tuam non peccabis.Septimū eſt ꝛ forte optimū:conſi
deratio ꝓpꝛoꝝ pctōrum/ꝗ ꝗlibet melius ſcit ꝗꝫ alter/vel ſci=
re debet. Si em̄ peccaſti ſemel mortaliter : deum ꝛ omnem
creaturam ſibi ſeruientem offendiſti:ideo ſm̄ dei iuſtitiam
panis te ſuffocare deberet.aqua ſubmergere: ignis incine
rare:aer inficere:beſtie deuorare:ꝛ ita de ſimilibus intelli=
gendum eſt ſm̄ hugo. Quia ſecundum augu.peccator non
eſt dignus pane quo veſcitur.Quid igitur de te ꝗ forte cen
ties peccaſti mortaliter Cōſideremus igitur in alijs bona
non mala: in nobis vero frequenter noſtra mala.

¶Capitulum.xiiij.de inani gloria ꝛ remedijs eius.

A DEcimo ꝓhibetur ꝑmo precepto inanis gloria
prout pctm̄ mortale:quo ꝓpꝛiuꝫ dei videlicet
regis ſeculoꝝ/ꝛ immortalis honor/ꝛ gloria.
j.Thi.j.tollitur quodammō. Et Rom.j. Qui
cum cognouiſſent deum:nō ſicut deum glorifi
cauerunt:ꝛ obſcuratum eſt inſipiens cor eoꝝ.
De hoc videndum eſt.Primo quante prauitatis ſit hoc vi=
ciumꝛ piculi.Secundo ꝗ ꝛ quotuplex ſit inanis gloria.Ter
B tio quādo ſit pctm̄ mortale/vel non.¶Quantum ad ꝑmum
notanduꝫ ſm̄ Tho.ſecūda.ij.q.xxxj.ꝙ inanis gloria differt
a ſuperbia.Nā ſuperbia non eſt inanis gloria/ nec appeti=
tio eius:ſed ſuperbia eſt cauſa appetitionis inanis glorie.
Unde ſupbia facit appetere inordinate ꝓpꝛiam excellentiaꝫ:
ꝛ ex iſto facilit̄ mouetur hō ad appetendum manifeſtatio=
nem eiuſdem excellentie :ꝛ illa eſt appetitio inanis glorie.
Et concurrere ibi poſſunt quattuor.Nā vane glorioſus pu
tat in ſe eſſe aliquid excellentia certa dignum / qualiter tñ
nō eſt:appetit vt alij hoc cognoſcant ꝛ/manifeſtū fiat:vult
vt hoc alij approbent/laudent/ꝛ honorent:et tali laude vel
approbatione delectatur. Secundo notandum ſecundum
eundem ꝙ inanis gloria/licet nō ſit ſemper peccatum mor
tale:eſt tamen valde periculoſum peccatum triplici de cau
ſa.Primo quia nulli perſone pcit:iuuenes impugnat:vt pa
tet in vitas patrū de pueris/ vno in duodecimo anno:alio
in.xv. ſpentem illeſe ad monaſterium portantib⁹ quos ab

bas flagellauit:cur non diſceret mites/ꝛ humiles eſſe corde Senes excecat vt patet in ſolitario predicāte ꝛ miſſam cātāte cathecuminis:cuꝫ nullus adeſſet niſi pater obſeruās. Nobiles proijcit:vt patet in Ezechia rege:qui vnica oratiōe obtinuit percuſſioneꝫ centum octuagintaquinqꝫ miliū hominū alia oratione.xv.annos adiectos vite. Et regreſſum ſolis facientem.xxxij.horas die : qui tamen tandem eleuatus : niſi penitentiam egiſſet/deo valde diſplicuiſſet:vt dicit Caſſi.de viij.principalibus vicijs.Et originaliter ponitur.iiij.Reguꝫ xx.ꝛ Eſa.xxxviij.ꝛ.xxxix.Rurales iſtat:vt patet i fratre mattam veſtibus alligāte/vt eſſent longiores. Cui demon ait:o monache:ſi maiora valeres:maiora faceres.Feminas etiam ſanctas inficere nititur:vt patet de ſancta Melania romana vidua.ccc.libras argenti ſancto Bābone preſentante:cui cū pater nihil grande reſponderet:mulier ait.pater.ccc. libre ſunt.Reſpondit pater:ſi deo dediſti/ſcit quantū:ſi mihi/mercedem perdidiſti in celo. Uiros ſanctos decipit vt patet de ſancto Eleuterio abbate:de quo refert Grego.iij.dialogorū: qui cum puerū a demone nocte vexatū ad monaſteriū ſuum detuliſſet/ꝛ ibi puero exiſtente illeſo pater diceret/ecce fratres quomodo demō monialibus illis illuſit:ſtatim puer obſidetur iterato:ꝛ pater Eleuterius plorās imperat:vt nemo cibū guſtet niſi puer ſanetur.Quod cū fletu factū eſt:nā iſtis orationib⁹ demon abſceſſit/ꝛ pater deinceps humilior fuit. Secūdo quia hoc viciuꝫ omnibus operibus ſe inflectit.Malis quidem in his qui glorian tur cum malefecerint/ ꝛ exultant in rebus peſſimis.Prouerb.ij.Bonis etiaꝫ vt orationi/ predicationi/lectiōi/correctioni/cantui/taciturnitati/ veſtimentis humilibus/religioſo inceſſui/diuinis officijs ꝛ ſimilibus inſidiatur operibus vt pereant/quod alia vicia nō faciunt.Unde Auguſti.in regula.Superbia etiam bonis operibus inſidiaꝛ.Ideo ſancti patres:(vt Caſſi.refert)hoc viciuꝫ aſſimilauerunt cepe:vbi vna ſublata pellicula/continue decorticāda alia reſtat.Iteꝫ aſſimilatur ſcopulo maris:ad quē illiſa nauis referta omnibus bonis:ſtatim mergitur. Item ſecundū Grego.latroni qui theſaurum in via eripit oſtenſum.Item ſecundum Chriſoſtomum.arbori iuxta viam plātate:cuius poma raro matureſcunt. Item vento vrenti qui fructum tenerum ſtatim deſtruit. Exemplum in vitas patrum:vbi frater vt putabatur deuotus onagros in ſolitudine vocauit:vt onera portarent:quod cū Antonio fratres retuliſſent ait. Iſte lquit eſt velut nauis plena diuitijs periculo expoſita maris.Poſt pauca autem tpa/flente Antonio q̄ſitū eſt quid fleret:Rn̄.Lapſuꝫ inquit illius de quo mihi dixiſtis ite ꝛ videte in matta eum flentem:iuerunt/ꝛ reperierunt:et

q̄nto die defunctus eſt. Tertio eſt hoc vicium deteſtabile: quia in omni loco hominē reperit etiam in ſolitudine. Un̄ beatus Appolonius cū .xv. annoꝝ exiſtēs heremum intraret: ⁊ ibi per triginta annos manſiſſet/ vocatus ab angelo vt exiret/ ⁊ per verba ſua egiptios conuerteret plures: ait Aufer a me queſo ſpm̄ inanis glorie. Cui angelus: ſubter pedes proijce q̄cquid circa ceruicem tuā repereris: quo facto diabolum proiecit clamantē/ ⁊ ſic primo liber effectus eſt. Item de alio patre qui cum obſeſſos liberaret: impugnatus ab hoc vicio obtinuit obſideri: ⁊ tandē fratrū oratione ſanatus/ liberatus eſt a demone ⁊ ab inani gloria. Immo hoc vicium victum acrius inſurgit: ⁊ primū eſt in vite ſancte inchoatione ⁊ vltimū in victoria: quod nec chriſtum dimiſit/ quin eum impugnaret/ ⁊ in pinnaculo cū eo

C demon aſcendit. ¶ Sunt autem quinq̄ remedia. Primū vt ſollicite videamus ne in principio/ medio/ aut in fine operis boni vana gloria ſe immiſceat: ſed omnia in deum dirigam⁹. ſm illud ps. Nō nobis dn̄e nō nobis: ſed nol tuo da

Ps. cxiij. glo: iā. Sic ſanctus Tho. feciſſe dicit̄ crucifixo quando honorabatur cū pollice videlicet ſecrete crucē faciendo ſub ſcapulari/ ⁊ dicendo prefatū verſiculū. Scd̄o vt vereamur oia opera noſtra cū btō Job. ix. Ne forte nō fecerimus vt debuim⁹. ſm illud Luce. xvij. Cū oia feceritis q̄ precepta ſunt vobis: dicite ſui inutiles ſum⁹: qđ facere debuim⁹ fecim⁹. Tertio cōſideremus quantū malū faciat: q: oia opa bona poteſt deſtruere. ſm illud xpi. Receperūt mercedem ſuā: qđ xp̄s ait de hypocritis Math. vj. Quarto vt opa apparēter rara ⁊ bona occultemus quantū poſſumus: vt neſciat ſiniſtra quid faciat dextera tua. Matth. vj. Quinto vt oremus cōtra tantū vicium. Unde ſuper illud. j. Theſſalo. ij. deo qui probat corda noſtra. dicit glo. vt ſibi nō hoībus placeam⁹: quod niſi ipſe i nobis operetur: vitare nequim⁹. Et Aug. idē dicit. Quas vires nocēdi habeat humane glorie amor: nemo ſentit niſi qui ei bellum indixerit. ¶ Quo

D ad ſecundum principale notandū ꝙ gloria in propoſito ſignificat ꝙ bonū alicui⁹ deueniat in noticiā alteri⁹ vel alioꝝ: ⁊ ad approbationē eoꝝ. Et ſic appetere gloriā eſt aliquē appetere: vt bonū ſuū verū vel apparēs veniat in noticiā ⁊ ad approbationē alteri⁹ vel alioꝝ. Sed aliquē querere gloriā p exteriora facta: ſit p hoc ꝙ aliq̄s opa ſua agit corā alijs/ aut loquit̄: aut q̄n manifeſtat̄ p laudē alienā. vt q̄n honorat̄ ab alijs/ q: tūc vidētes eū honorari maiora de eo eſtimāt. Et iſta ptinēt ad f̄ras inanis glie: de q̄b⁹ poſtea dicet̄. Scd̄o notādū ꝙ nō ois appetit⁹ glie eſt mal⁹: ſ; appetitus inanis glie ſemp eſt malus. Nā vt Tho. vbi prius

dicit ad ꝑfectionē hominis ꝑtinet ꝙ ipſe ſe cognoſcat.ſed ꝙ ipſe cognoſcatur ab alijs : non pertinet ad eius ꝑfectionem. Et ideo non eſt per ſe appetendum: pōt tamen appeti inquā tum eſt vtile ad aliquid. ¶Uñ tripliciter eſt vtile et licitum E ꝙ aliquis cognoſcatur ab alijs bonꝰ. P imo ad hoc vt deus ab hominibꝰ glorificetur.Uñ Math.v. Sic luceat lux veſtra coram hominibꝰ:vt videant opera veſtra bona/ ꝛ glorificent patrem vrm qui in celis eſt.Secundo ad hoc ꝙ homines proficiant in bono qđ in alijs cognoſcunt. vt in ꝑcedenti auctoritate etiā patet.Et ſic fecit aplus.ij. Cor.xi.ꝛ.xij.vt diſcipuli ſui ꝑ pſeudo apoſtolos non deciperent:vel eis plus crederēt dicēs.Ter ꝟgis ceſus ſum:ꝛ multa alia que ibi enūerat de ſe aplus bona.Tertio ad hoc ꝙ ipſe homo ex bonis que in ſe cognoſcit ꝑ teſtimonium laudis aliene ſtudeat in eis perſeuerare ꝛ ad meliora ꝓficere. Et ſic licet habere curam de fama et eam tueri. Etiam ſic fit in treugis que fiunt ſuꝑ graduandis in vniuerſitatibꝰ.et ſm hec tria laudabile eſt ꝙ quis habeat curam de bono nomie/ ꝛ ꝙ ꝓuideat quis bona coram hominibus non tm̄ coram deo. Ro.xij. non tamē ꝙ in holm laude inaniter delectemur.Poteſt igiť laudabiliter ad aliorꝫ vtilitatem gl'iam ſuam querere ſicut ꝛ deus gl'iam ſuam querit/ nō ꝓpter ſe ſed propter nos. ¶Eſt ergo notandum hic ꝙ in genere eſt gloria triplex.Una vera.Secūda vana.Tertia diabolica.Prima eſt ſeptuplex.Uera quādo quis nulliꝰ pcti ſibi cōſcius eſt. de qua.ij. Corin.j.Gloria noſtra hec eſt teſtimoniū conſciētie noſtre.Uerior qñ dulcedo ſancti ſpiritus manifeſte ſentitur.qui ſpiritusſanctus teſtimoniū dat ſpiritui nro/ ꝙ ſumus filij Rom.viij.Sed hic cauendū eſt ne quis decipiatur in dulcedine ſpirituali ꝛ ſentimētis:qꝛ quedā ſunt cōmunes malis ꝛ bonis.alie ſpeciales tm̄ bonis.vt beatus Bern. tradit in epiſtola ad fratres de mōte dei.Ueriſſima eſt eterna gloria.Alie tres ſūt ꝑus recitate.Tertio notādū ꝙ gloriā ſuā poteſt quis querere vt ꝑmiſſum eſt.ſed illud cōpetit potiſſime perfectis viris.vñ ꝛ Math.v.chriſtꝰ diſcipulis ait ꝛ doctoribus.Sic luceat ꝛc. Nec tm̄ talibꝰ ſemꝑ cōpetit :ſed qñ eſt notabilis neceſſitas vel vtilitas. Infirmis aūt ꝛ imperfectis nō eſt tā cautū propter periculū inanis glorie.quia ſm Greg.Bona innoteſcere hoībus ſine periculo vix fieri poteſt Patēt hec vbi prius per aplm qui ait.ij.Cor.xij. Inſipiēs factus ſum.i.ad modum inſipiētis quodāmodo feci gloriādo. vos me coegiſtis/ ſcꝫ malis faciliter acquieſcēdo doctoribꝰ. G ¶Secunda gloria videlicet vana fit quintupliciter.ſecūdū Tho.Primo ex parte materie bone glorie (paulo ſupra)cum ſcilicet quis appetit ꝙ alijs appareant aliqua bona in ſe. et illa approbent tanꝙ bona ꝛ magna/que tamen non ſunt in

eo:vt cum appetit ꝙ alij eū eſtiment doctum/aut deuotū/aut multum doctum/aut liberalē/aut diuitem/aut pulchrū/nobilem:⁊ ſic de ſimilibus:cum non ſit talis.Aut cum appetit vt alij putent eum feciſſe tale opus quod tamē non fecit.Secūdo gloria eſt vana:cum quis querit gloriā de re que nō eſt digna.vt de caduca re ⁊ fragili. Sicut eſt pulchritudo corporis/diuitie/criſpitudo criniū ⁊ huiuſmodi.Inane eñ eſt ⁊ vanum ꝙ homo huiuſmodi res caducas fragiles ⁊ modicas q̄ communiter magis nocēt ꝙ̄ proſint:tam magnas reputet/ꝙ etiā gloriam de eis querit:⁊ vult ꝙ alij in eo talia noſcant ⁊ tanꝙ̄ bona ⁊ magna reputēt ⁊ approbent.Tertio eſt vana cū quis gloriam querit de rebus inutilibus ⁊ nociuis que non ſunt apud multos grauia peccata reputata.vt de ſuperfluis ſumptibus in cōuiuijs/in veſtibus/edificijs/familia.⁊ fit gloria ſic vana ex parte materie.Quarto eſt vana ex parte eius a quo quis gloriam querit.puta cū quis appetit bona ſua vera vel apparētia/fieri manifeſta hoibus vt ea approbēt: quorum tamē hominum iudicium eſt fallibile ⁊ incertū.vt hominibus ſimplicibus mundanis ⁊ ſecularibus:qui actus hominum frequēter ſolum extrinſecus conſiderāt:⁊ multotiēs nō bona/aut modicum bona eſtimāt magna ⁊ excellētia. immo frequēter de rebus/modicum aut nihil iudicare ſciunt.vt ſi quis appeteret doctus apparere apud idiotas ⁊ rudes.quia de huiuſcemodi iudicare nō ſciunt. Tales enim noſcunt ſolum ſenſibilia ⁊ preſentia.vt diuitias/potentiam/ pulchritudinem/⁊ ſimilia modica.immo talia ſunt bona minima/ non media vt ꝟtutes.nec maxima vt beatitudines faciētes. que tamen minima bona maxima eſtimant. ⁊ illos qui talia habent eſtimāt glorioſos.⁊ reuerenť tales ⁊ honorāt.Uera aūt bona habētes ⁊ vere bona vt virtutes:ipſi nō noſcūt aut modicū reputant.aut paruipēdunt.aut(quod deteri⁹ eſt) contēnunt:⁊ ideo inane ⁊ vanū eſt teſtimoniū huiuſmodi bonorū ab eis querere.Quinto modo gloria fit inanis⁊ vana ex parte ipſius q̄ gloriā querit.vt qui gloriā ſuā non refert in debitum finē.puta in dei honorē ⁊ ꝓximi ſalutē.Omne eñ bonū de quo q̄s recte gloriā q̄rit:debet credere a deo ſibi eſſe datū ⁊ ita nō hꝫ hō hoc a ſe:ſed eſt quaſi quoddā bonū diuinū:et deo de iſto ꝓncipaliter debeť gloria ⁊ laus.Et ideo qñ hō appetit vt bonū ſuū alijs fiat manifeſtū:dꝫ hoc appetere ad iſtū finē:vt de⁹ ex hoc laudeť:qui tale bonū largit⁹ eſt.Ideo dicit aplʼs.ij. Corin.x. Qui gloriať:i dño gloriež.i.de bono operis non q̄rat ſibi gloriā ſꝫ deo.Tale eñ bonū dať hoi a deo:vt ex illo alijs proſit/⁊ ideo intātum dꝫ appetere gloriā de tali inquantū p eā paratur ſibi via ad hoc vt alijs ꝓſit ſicut aplus vt ſupra patuit.Qñ ergo hō appetit gloriā/⁊ in illa ſiſtit: aut

in ſeipſum ſolū refert in ſui laudē ꝛ recōmendationez/ꝛ non
in profectū ꝓximi/aut in dei laudē ꝛ gloriam finaliter/tūc eſt
vana gloria ꝛ inanis/ꝛ pctm̄.qꝛ quodcūq̧ vanū appetere eſt
pctm̄.ſm illud ps.Filij hoīm vſq̧quo graui corde vt qd dili=
gitis vanitatē/ꝛ q̄ritis mendaciū ꝛc. ¶Tertia gloria videlꝫ p
diabolica eſt etiā ex parte materie/qn̄ quis gloriā querit de
pctis notabilibꝰ/ꝛ de rebꝰ magis ignominioſis ꝙ glorioſis.
Ut cū qs per potentiā aliquē opprimit:aut cū notabili pſona
luxuriatus eſt:aut aliqd iniuſte a tali recepit:aut haſtiluſit
in pctis:aut ꝓ multo luſit ꝛ vult vt alij hoc noſcāt ꝛ appro=
bent:hoc eſt diabolicū pctm̄.qꝛ demones ſic corā ſuo princi=
pe gloriari ſolēt de malis in que alios ꝓiecerūt.Cōtra quos ps.lj
in ps.Quid gloriaris in malicia:qui potēs es in iniquitate.
Dilexiſti maliciā ſup benignitatē:iniquitatē magis ꝙ loqui
equitatē:ꝓpterea deſtruet te deus in finē.¶Quo ad tertiuz 3
principale/qn̄ ſcꝫ inanis gloria ſit pctm̄ mortale:notandum
ſm Tho.vbi ſupra ꝙ aliqn̄ vane glorie appetitus eſt morta=
le:aliqn̄ veniale.Om̄e em̄ peccatū qd fit cōtra charitatē:eſt
mortale/ꝛ ſolū tale.modo inanis gloria quedā eſt cōtra cha=
ritatem/quedā non.Et licet pctm̄ inanis glie p̄ciſe ſm ſe cō
ſideratum/ꝛ prout ſibi nō cōiungitur aliud peccatū nō repu=
gnat charitati ꝓximi:vt ꝙ quis appetat bona q̄ in ipſo ſunt
vel apparent manifeſta fieri alijs ꝛ laudari/ꝛ hoc p̄ciſe prop
ter delectationē quā habet in aliorū laude/hoc non eſt cōtra
charitatē proximi nec aliquo modo in nocumentū eius.pōt
tamē inanis gloria eſſe cōtra charitatē ꝓximi/inquātū aliud
pctm̄ ei ſcilicet inani glorie cōiunctū eſt. ¶Unde hec prima k
regula eſt.ꝙ quādocūq̧ ordinatur inanis gloria l aliud pec=
catū mortale tanꝙ i finē eſt peccatū mortale:vt cū quis vult
videri doctus vt alij ſibi credāt ꝛ ſic eos pducat in perfidiaꝫ
vel cum quis ſe laudat de fidelitate vel facit ſimulata opera
vt eū eſtimēt probum ꝛ fidelē/ꝛ ſic poſſit eos dānificare in re
bus per furtum//vel per aliā fraudem notabiliter preſertim
damnoſam.Vel cum quis vult videri diues vel nobilis pro=
pter hoc vt mulierē aliquam poſſit allicere in ſui amorē ꝛ cō
ſenſum luxurioſum.tūc qꝛ illud eſſet cōtra charitatē ꝓximi:
qꝛ in magnū nocumētū fieret pctm̄ mortale.Et de illo ſona=
bāt etiaꝫ regule poſite ſupra de ſuꝑbia/qn̄ ſit pctm̄ mortale.
¶Scda regula eſt.Quāuis pctm̄ inanis glie p̄ciſe ſm ſe cō= L
ſideratū ꝛ ſine cōiunctione alterius peccati nō ſit cōtra cha=
ritatem ꝓximi:tamē eſt vt ſic cōtra charitatē dei tripliciter
ſm Tho.Primo rōne materie de qua qs gliat de aliquo falſo
qd eſt contrariū diuine reuerentie.ſicut illud Ezech.xxviij.
Eleuatum eſt cor tuum/ꝛ dixiſti:deus ego ſum. Suo modo
ſi gloriaretur de omnipotentia/ oīſcientia/ vel ꝙ eſſet deꝰ/ꝛ

ſic laudari appeteret: valde peccaret contra dei reuerenti=
am ⁊ mortaliter. Sicut fecit Alexander magnus qui filius
Jouis a multis dici delectabatur. attamen cum telo graui
ter in expugnatiõe ciuitatis vulnerat' eſſet/ ait: omnes me
filium dei clamant: ſed hoc telũ me hominẽ eſſe fatetur. Itẽ
idem cum ſe ꝓ deo adorari vellet. quidam miles ei ait. Si
dij corpus animo tuo equaſſent capite celum / ⁊ manibus
vtroſq; fines terre caperes aut tãgeres. Cũ ſis igitur equa
lis alijs: alijs nõ te ꝓferas. Sic feciſſe voluit octauianus:
ſi ſybilla maiorẽ eo nõ oſtendiſſet. Et herodes ſe fecit ado=
rari pro deo. vt ptʒ Actu. xij. Similiter ſi quis gloriam que=
reret de aliquo bono tanq̃ a ſe habito et non tanq̃ a deo
accepto mere gratuito gloriaret̃ de falſo/ ſcʒ ꝙ aliq̃d habe=
ret a ſeipſo ⁊ non a deo: eſſet contra dei reuerentiam ⁊ pec
catum mortale. Sicut feciſſe videtur Nabuchodonoſor mo
narcha: qui in palatio deambulans ait. Nõne hec eſt babi
lon ciuitas magna quã ego edificaui i domũ regni. in robo
re fortitudinis mee/ ⁊ in gloria decoris mei Danielis. iiij.
Quo loquente ſtatim vox ſibi cõminabatur ꝙ ſeptem an=
nis vt bos fenum comedere deberet/ ⁊ priuari ſenſibus. Ad
illũ primũ modũ etiã pertinet ſm Tho. cum quis bonum
temporale de quo quis gloriat̃ ꝓferret deo. quia hoc ꝓhibe
tur Hiere. ix. Nõ glorietur ſapiens in ſapientia ſua. nec for
tis in fortitudine ſua: nec diues in diuitijs ſuis. ſed in hoc
glorietur: qui gloriatur ſcire ⁊ noſſe me. q2 ego ſum dñs q̃
facio miam ⁊ iudiciũ ⁊ iuſticiam in terra. Hec em̃ placent
M michi: ait dñs. ¶ Secũdo modo appetitus inanis glorie
contrariatur dilectioni dei ex parte eius a quo gloria que=
ritur. vt cum quis teſtimoniũ ⁊ approbationem hominum
prefert teſtimonijs ⁊ approbationibus dei. Sicut contra
quoſdã de principib9 ſacerdotũ dicit̃ Johan. xij. ꝙ plus di=
lexerunt gloriã hoim q̃ gloriam dei. Nã ⁊ ibi habet̃. multi
ex principibus ⁊ legiſpitis/ ⁊ ſacerdotibus crediderunt in
xp̃m: ſed propter phariſeos non confitebant̃/ ne de ſynago=
ga eijcerentur: quod erat apud eos valde ignominioſum.
Iſti ergo plus refugerunt illam ignominiam/ ⁊ plus dile=
xerunt gloriã hominũ: ⁊ plus voluerunt honorari ⁊ tanq̃
boni reputari ⁊ approbari ab hominib9: q̃ gloriam dei: id
eſt q̃ appetierunt a deo approbari ⁊ coram eo iuſti exiſte=
re. Et ſm Nicolaum de lyra de iſtorũ numero in pte vel in
toto fuerunt Nicodemus/ qui ad Jeſum venit nocte ⁊ prin
cipes ⁊c. Johã. vbi ſupra. ⁊ Joſeph ab arimathia/ ⁊ Gama
N liel ⁊c. ¶ Tertio modo appetitus vane glorie repugnat
dilectioni dei ⁊ hoc ex parte ipſius gloriãtis/ ſcʒ qui inten=
tionem ſuam refert ad gloriam tãq̃ ad vltimũ finem: ita ꝙ

gloriam appetit ꝓpter ſeipſum / nullo modo referēdo eam
in vtilitatē proximi aut dei honorem finaliter. Ut qui ope
ra virtutū ordinat vltimate in gloriā ſuam tanꝗ̄ in ſuum
et optimum ſibi / vt qui ieiunat / dat elemoſinam ⁊ ſimilia.
vt alij ſciant et eum glorificent: et qui tantum diligit eam
et appetit ꝙ etiam propter ipſam cōſequendam non dimit-
tit facere contra deum: ſic enim eſt peccatū mortale. Quā-
do vero gloria eſt vana aliquo modorum ſupra poſitorum
circa ſecundam propoſitonem. attamen non repugnat dile
ctioni aliquorum modorum nunc pretactorum: tunc appe
titus vane glorie non eſt peccatum mortale: ſed ſolum ve-
niale: vt dicit Thomas.

¶ Capitulum.xv. de hypocriſi quid ſit. et qualiter cōmittit et de ſimulatione.

Vndecimo hic ꝓhibetur hipocriſis. Nā A
ex pmiſſis patet: ſicut finis ſupbie eſt ꝓ
pria excellentia quā intēdit ſupbus: ſic
finis appetitiōis inanis glorie eſt ma
nifeſtatio ꝓprie excellentie: quia illam
intendit vane glorioſus. Ad hanc autē
manifeſtationē ſꝫ tho. ij. ſcd̄e. q. cxxxij.
ar. v. pōt quis tēdere ⁊ directe tripli
citer. Primo per verba et ſic eſt iactātia.
Secūdo per facta falſa / ⁊ ſic eſt hypocriſis. Tertio p facta
vera habētia quandā admirationem, et ſic eſt preſumptio
nouitatū. De hypocriſi ergo tria ſunt dicenda. Primo qd ſit
et qualiter cōmittitur: et ꝙ mala ſit. Scd̄o qn̄ ſit pctm̄ mor
tale ſeu ſub precepto prohibita. Tertio an quis ſe minorē
poſſit oſtēdere ꝙ ſit in re / qd vocatur ironia ¶ Quantū ad B
primū notandū ſm tho. vbi ſupra. ꝙ hypocriſis dupliciter
capitur. Uno modo cōmuniter. Alio modo ꝓprie. Cōmuni
ter ſeu gn̄aliter hypocriſis idē eſt ꝙ ſimulatio: et ſic eſt mē
dacium cōſiſtens in ſignis exteriorū factorū. vt cum quis
per aliqua exteriora ſigna rerum / aut factorum aliquid de
ſe ſignat quod in eo non eſt aut melius aut excellentius ꝙ
in eo veraciter exiſtat / ⁊ iſto modo magnus apparatus ve
ſtium eſt ſimulatio ſeu hypocriſis litterature ſiue ſapiētie.
Et magnus ſtatus et ſumptuoſus in equis / ſeruis et ſimi-
libus eſt ſimulatio diuitiarum et potentie. Et ſic omnis ſi-
mulatio ſeu hypocriſis eſt mendacium / et ideo peccatum.
et aliquādo mortale ſi eſt cōtra charitatē. aliqn̄ veniale ſi-
cut de mēdacio dicet infra in pcepto. viij. c. j. ¶ Cauſa autē
quare ſimulatio eſt pctm̄ eſt illa: dicit Tho. ibidē. q2 ad vir C
tutem veritatis ptinet vt aliqs talē ſe exhibeat exteri9 per
ſigna exteriora qualis eſt. Signa ſūt exteriora nō ſolū ſūt

verba ſed etiã facta. Sicut ergo ỽitati opponit ꝙ aliqͣs per verba exteriora ſignificet aliud ꝙ̃ hz apud ſe / qȯ ad mẽdacium ptinet: ita etiã ỽitati opponit ꝙ aliqͣs p aliqua ſigna factoꝝ vl rez aliqͣd de ſe ſignificet cõtrariũ ei⁹ qȯ in eo eſt: D qȯ ꝓprie ſimulatio dicit ¶ Tamẽ ſicut dicit Augu. i li. qͣſt. euãgelij. Nõ omne quod fugim⁹ mẽdaciũ eſt: ſʒ qñ illud fugimus qȯ nihil ſignificat: tũc eſt mẽdaciũ. Cũ aũt fictio nr̃a refertur ad aliquã ſignificationẽ nõ eſt mẽdaciũ / ſʒ aliqua figura ỽitatis. Et ſubiungit exẽplũ de figuratiuis locutionibus in qͣbus quidẽ fingim⁹ res: nõ vt afferat ita eſſe / ſed eas ꝓponim⁹ vt figurã alteri⁹ qȯ aſſerere volum⁹. Sic igitur ſe finxit dñs lõgius ire. Luc. vlt. Quiã cõpoſuit motũ ſuum quaſi volẽtis lõgius ire: ad aliud figuratiue ſignificãdum. ſcʒ ꝙ ipſe ab eoꝝ fide lõge erat. vt Greg. dicit. Eſt igit vt dicit Tho. ſimulatio pctm̃ ſimpliciter. q2 nõ refert vtrũ quis verbo vl quocũqꝫ facto alij mẽtiatur. Tñ vdalricus dicit ſi qͣs dat p aliqȯ opus vel p verbũ duplex aliqͣd intelligere quod nõ eſt: nõ intentione fallendi / ſed intentione vtilitatis cõſequentis: talẽ ſimulationẽ nõ eſſe peccatũ. ¶ Circa E quod tñ notat tho. ꝙ ſicut aliquis verbo mentitur / qñ ſignificat qȯ nõ eſt: nõ autẽ qñ tacet qȯ eſt qȯ quidẽ aliqñ lʒ: ita ſimulatio eſt quãdo aliquis per exteriora ſigna factorũ vel rerũ ſignificat aliquid quod nõ eſt: nõ autẽ ſi aliquis ꝓtermittat ſignificare qȯ eſt. Unde aliquis põt occultare ſuũ peccatum ſine peccato. alio modo capitur hipocriſis in ſacra ſcriptura ꝓprie / et eſt ſimulatio ſanctitatis et iuſtitie quã quis nõ habet. et ſic hypocrita eſt qui per exteriora factorũ ſctitatem aut quamcũqꝫ virtutem quã nõ habet ſimulat cũ intentione vt alij credant eum talem eſſe. Et talis hypocriſis ſemper eſt peccatũ. ſicut et omne mendaciũ eſt peccatum: ipſa autẽ hypocriſis eſt mendacium in facto Unde hypocriſis duo dicit ſcʒ defectum ſanctitatis et ſimulationem ſanctitatis ipſius. Ideo aug. dicit ſuper pſ. lxiij. Simulata eqͥtas nõ eſt eqͥtas: ſʒ duplex eſt iniqͥtas. Eſt em̃ ibi duplex pctm̃ ſcʒ in hypocrita: videlicet iniqͥtas occulta / F et falſitas ſanctitatis in oſtenſione. ¶ hec autẽ hypocriſis in quinqꝫ perſonis ſe inflectere ſolet ſepius. Primo in hereticis. de quibus Math. vij. Attendite a falſis prophetis qui veniũt ad vos in veſtimẽtis ouiũ: intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces. Scḋo in fictis clericis et religioſis. de quib⁹ dicitur. dũ ore et habitu / nõ corde deo ſe ſeruire oſtendũt / per xp̃m Math. xv. hypocrite bñ ꝓphetauit de vob Eſai. xxix. Popul⁹ hic labijs me honorat: cor aũt eorũ lõge eſt a me. et Mat. xxiij. Ue vobis ſcribe ⁊ pharisei hypocrite q̇ clauditis regnum celorũ ante hoĩes: vos em̃ nõ intratis. ſcʒ male via

uendo:neq̄ introeuntes ſinitis intrare/ſcilꝫ ꝑ exēpla mala
eos inficiēdo. Tertio in fictis iudicib⁹ et ſcabinis ac domi=
nis tēporalibus:qui cū iuſtitiā deberēt defendere/et ſe hoc
facere ꝑtendāt.intrinſecus ſunt pleni dolo et auaritia. De
quibus math.xxiij. Ue vobis ſcribe et phariſei hypocrite
qui mūdatis qđ deforis eſt calicis et papſidis:intus autē
pleni eſtis rapina et immundicia.Ue vobis ſcribe et phari
ſei hypocrite/qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis que
foris apparent hominib⁹ ſpecioſa : intus vero plena ſunt
oſſibus mortuoꝝ et oī ſpurcitia . Quarto in fictis viduis ⁊
virginibus/que in delitijs viuētes vel nequitijs/alijs ꝑho=
norari volūt : Unū iob.xx.Si aſcēderit vſq̄ ad celos ſupbia
eius/⁊ caput ei⁹ nubes tetigerit :quaſi ſterquiliniū in fine ꝑ
detur .Quinto in pauperibus ficte mēdicātib⁹. De quibus
Luc.xx.ait chriſtus .Attēdite a ſcribis qui volūt ambulare
in ſtolis et amāt ſalutationes in foro/ ⁊ primas cathedras
in ſynagogis/et primos accubit⁹ in conuiuijs/ qui deuorāt
domos viduarum ſimulantes longā orationē. hi accipient 6
damnationem maiorem.¶Sed quō cognoſcitur quis hipo
crita eſſe? Rñ.augu.ſup illo Luc.vj.Nō poteſt arbor bona
malos fructus facere ⁊c.q̄ a trib⁹ cognoſcitur hypocrite.
Primū eſt bonoꝝ oppreſſio/vel perſequendo vel detrahen
do. Omnes eīm hypocrite detractores ſunt. Secūdū eſt fa=
cilis reprehenſio alioꝝ quod faciūt vt videātur habere ze=
lum . Tertiū eſt ipaciētia in aduerſis.Sup omnes eīm mo=
uentur ad cōtumelias ſibi dictas.q2 q̄rerūt gloriā ideo do=
lent ad contumeliā.Unde dicit hiero.Non queras gloriam
et non dolebis cū glorioſus fueris.qui laudē non appetit:
non ſentit cōtumelias.¶Sed diceres/ſunt ergo mali reli=
gioſi vel clerici hypocrite?Rñ.tho.habitus ſanctitatis pu=
ta religionis vel clericatus ſignificat ſtatū quo quis obli=
gatur ad opera ꝑfectiōis: et iō cū quis habitū ſanctitatis
aſſumit intēdēs ſe ad ſtatū ꝑfectionis trāſferre: ſi per infir=
mitatē deficiat nō eſt ſimulator vel hypocrita : q2 nō tenet
manifeſtare ſuū pctm̄:ſanctitatis habitū deponēdo.Si aūt
ad hoc habitū ſanctitatis aſſumeret:vt ſe iuſtū oſtēderet/
eſſet hypocrita ⁊ ſimulator.vñ Greg.dicit.xxxj.mora . Sūt
nonnulli qui et ſanctitatis habitū tenēt:⁊ ꝑfectionis meri=
ta exequi nō valēt:hos nequaq̄ credēdū eſt in hypocritarū
numero currere.q2 aliud eſt infirmitate peccare: aliud ma
licia.¶Sed iterum dubitares .Utrū aliquis ſimulans ſan= 3
ctitatem ad honorem dei et edificationem proximi peccet?
Rñ.pe.de tharentaſia in quolibet.duplex eſt ſimulatio.Que
dam que fit ab aliquo vt iniquitas ſua pallietꝛ : et ipſe ab
hoībus laudetꝛ ⁊ bon⁹ reputetꝛ ⁊ hec eſt pctm̄.Alia fit ad dei

honorem ꝛ proximoꝝ edificationē. vt ſi aliquis religioſus maiorem religionem oſtendit corā ſecularibus/ ꝙ corā ſuis fratribus vt ipſi magis edificent: iſte nō peccat: ſed meret hec ille. Exemplum in beato dñico/ per quadrageſimā i pane ꝛ aqua cum ſocio ieiunāte vt hereticos conuerteret. Et ſic eps oxonienſis didacus/ olim contra hereticos albiēſes hortabatur abbates eadē intentione: vt pedes irent in pau
k ptate. ¶ Quo ad ſcdʒ pncipale notādū ſm Tho. ꝙ hypocriſis ſcdo mō ſumpta/ aliqñ eſt pctm̄ mortale ꝛ aliqñ veniale. Qñ aūt ſit mortale vel veniale eſt attēdēdū ex fine quē ipſe fingēs intēdit. Si nāqꝫ talis finis eſt ꝯtra charitatē/ eſt peccatum mortale. Sicut cū quis ſimulat ſanctitatē/ vt falſam doctrinam ſeminet/ in qua ſibi non tā cito crederet niſi ſanctus ꝛ iuſtus appareret. quales ſunt communiter heretici. ꝑpter quod dicit dñs Math. vij. Attendite a falſis ꝓphetis qui veniūt ad vos in veſtimētis ouiū: intrinſecus aūt ſunt lupi rapaces. Uel cū quis ſimulat ſanctitatē: vt dign⁹ adipiſcatur eccleſiaſticam dignitatem/ vel vt adipiſcat alia tēporalia quecūqꝫ cum damno alioꝝ: vel ſimulat ſanctitatē vt familiarior fiat alicui mulieri aliene: vt eā per hoc decipiat/ ꝛ in ſuum conſenſum alliciat/ ꝛ ſic de aliis huiuſmodi finibus qui ſunt contra charitatem dei vel ꝓximi. Hec videt eſſe mens ſancti doctoris. vnde ꝛ vdalricus lib. vi. tractatu. iiij. cap. xxviij. dicit. Cum aliquis ſimulat ſanctitatem quā non habet: ꝑpter hoc vt det ei aliquid (ſicut illi de qb⁹ Mat. xxiij. dicit. Ue vobis hypocrite qui comeditis domos viduaꝝ) pctm̄ mortale eſt: quia rapit quod debetur ſancto: qꝛ qđ datur ei: datur in nomine iuſti. Itē qñ talem ſimulationē facit ex inſatiabili auaricia. Si aūt aliquis pro ſua neceſſitate ſimulet ampliorem indigentiā ꝙ habeat: nō eſt hoc mortale pctm̄. Sicut faciunt illi cōmuniter qui trutanni vocantur. De his eīn dicit Chriſoſtom⁹ ꝙ talis ſimulatio potius eſt culpa diuitum ꝙ pauperum qui ex ſui indigē
l tia ad hoc cōpelluntur. ¶ Si aūt ſm Tho. finis intent⁹ non repugnat charitati: tunc manet veniale. vt cum quis fingit ſolū qꝛ delectat in ſic fingendo. de quo dicit phs. iiij. Ethi. ꝙ magis videtur van⁹ ꝙ malus. vel ſi fingeret propter iocum. Eadem eīn eſt ratio de fictione ꝛ mendacio/ vt dictum eſt in pcedēti capitulo. Tñ ſiue hypocriſis ſit veniale ſiue mortale peccatū/ eſt periculoſum et multipliciter nociuum vt patet pmo ex vbis chriſti qui hypocritas fere pre aliis impugnauit. Math. xxiij. ſeptēpliciter. Et Mat. vi. Exterminant enim facies ſuas/ vt appareant hominibus ieiunantes. Et luce. xij. Attendite a fermento phariſeoꝝ qđ eſt hypocriſis. Et Math. vij. hypocrita eijce primū trabē de ocu

lo tuo. Secundo quia raro ad melius cõuertunt. Tũ q͛ ſe bonos putãt aliorũ laude delectati. Job.xxxvj. Uincti non clamabunt.glo.q͛ humane laudis auiditate ſuperati ſanctos ſe eſſe:miſeri etiam cum in peccatis moꝛent/putant. Tum quia ſpiritusſanctus eos fugit ſine quo conuerti non pñt.Sapien.j.Spũſſanctus diſcipline effugiet fictum.Tuʒ etiam.quia diabolus noſcitur eſſe in eis ⁊ doꝛmit.Job.xl. Sub vmbꝛa doꝛmit in ſecreto talami.ſcʒ in quo nullus fructus.ſtips vacu⁹.⁊ radix in limo laudis eſt fundatus.Tertio quia ſunt ſimiles ſterquilinio niue tecto.ſepulchꝛis pulchꝛis cadaueribus plenis:vulpibus:quaꝝ pellis eſt bona ⁊ carnes inanes.ſymoni qui angariatus crucem dñi poꝛtauit.Et vulpi que ſe moꝛtuam fingit:quoaduſq͛ coꝛniceʒ capiat.Cigno qui exterius eſt albus: caro aũt eius nigra.

¶Quo ad tertium pꝛincipale queritur vtrũ ironia p quaʒ aliquis minoꝛa de ſe fingit:ſit peccatum:Rñ.ſm Tho.ij.ij. q.cxiij. ꝙ aliquis de ſeipſo minoꝛa dicat:põt cõtingere dupliciter.Uno modo ſalua veritate/dum ſcʒ maioꝛa q̄ ſunt in ſeipſis reticẽt/quedam vero minoꝛa detegunt ⁊ de ſe pꝛofe runt q̄ tamen in ſe eſſe cognoſcunt.Et ſic minoꝛa de ſe dicere non ptinet ad ironiam:nec etiam eſt peccatũ ſm genus ſuũ niſi per alicui⁹ circunſtãtie coꝛruptionẽ.Alio modo aliquis dicit minoꝛa a veritate declinans.puta cũ aſſerit aliquid vile de ſe quod in ſe non cognoſcit.aut cũ negat de ſe aliquid magnum/quod tñ pcipit in ſeipſo eſſe.⁊ hoc ptinet ad ironiam ⁊ eſt ſemp pctm̃.vñ Aug.lib.de verbis dñi. Cũ humilitatis cauſa mẽtiris:ſi nõ eras peccatoꝛ anteq͛ mentireris:mẽtiẽdo peccatoꝛ efficeris . Et ſi obijcis illud gre. ad aug.angloꝛũ epm̃. Bonaꝝ mẽtium eſt ibi culpas agnoſcere vbi culpa nõ eſt.Rñ.Tho.ꝙ ad bonitatem mẽtis ptinet vt homo ad iuſticie perfectionem tendat.ideo in culpã reputat:nõ ſolũ ſi deficiat a cõmuni iuſtitia q̄ vere culpa eſt:ſed etiã ſi deficiat a iuſticie pfectione / q̄ q̄nq͛ culpa nõ eſt.non aũt culpam dicit qð ꝓ culpa nõ recognoſcit/qð ad ironie mendaciũ ptinet.Nota tñ ꝙ ironia p defectũ ꝓpꝛie opponit iactantie.q̄ ambo ꝯſiſtunt in verbis.in factis autẽ videtur aliquid opponi hypocriſi per diminutionem ſuo modo ſicut de ironia.

¶Cap̃.xvj.De pſumptione nouitatum.

Duodecimo ꝓhibetur pꝛeſumptio/ſiue ſit nouitatum /ſiue alia.¶Uñ eccł.xxxvij.O pꝛeſumptio nequiſſima vnde creata es:glo . a mala volũtate/ſcʒ deficiente . Ubi notandũ ꝙ pꝛeſumptio q̄dam eſt bona/qua ſcʒ in quibuſdam id quod in nobis eſt facimus:⁊ de

reſiduo in diuinum auxiliū ſperamus/ꝛ de deo preſumim⁹
Alia mala qua quis de ſe inordinate ꝛ nimis confidit. De
vtraqꝫ dicitur Judith.vj.Qui nō deſeris p̄ſumentes de te.
ꝛ de ſe p̄ſumentes humilias. Mala preſumptio eſt duplex
Quedā vocat̄ p̄ſumptio nouitatū:que eſt filia inanis glorie
ſm Greg.Alia eſt p̄ſumptio reſpectu alioꝝ.illicite q̄ etiam
nō habēt nouitatē ſeu ammirationem ſpecialem. Item que
dam eſt p̄ſumptio que eſt pctm̄ in ſpm̄ſanctū. Alia eſt pctī
alleuiatiua.de quibus duobus habes ſupra in p̄mo prece=
pto/videlicet de ſpe.Eſt igitur preſumptio quintuplex.Pri
ma bona de meritis/vel de dei bonitate confidentia humi=
lis.Secūda peccati excuſatiua in parte:ſed bene faciendi
ꝓtelatiua.Tertia preſumptio generalis.Quarta ſpecialis
q̄ dicit̄ nouitatū preſumptio.Quinta peccatū in ſpm̄ ſctm̄.
B ¶De preſumptione igitur nouitatum:primo aduertenduꝫ
ꝙ nouitatum inuentio eſt triplex. Quedā licita ꝛ virtuo=
ſa:vt modus acquirendi perfectionē vite ſpiritualis . Sic
ſamuel cuneos reperit ꝓphetaꝝ.Dauid cantoꝝ numeruꝫ.
Helias anachoreſim/in veteri teſtamento.In nouo Johā=
nes baptiſta.Item maria ꝛ Joſeph matrimoniū virgineū
Antonius monachatū.vel poti⁹ xp̄s vel Johannes bapti=
ſta.ſm Chriſo.Alia eſt vana ꝛ ſupflua vel modicū peccatū
vt inutiliter in artibus laborando/in alchimia/ꝛ in alijs/ex
perientijs vltra q̄ꝫ oportet ſe occupando.Tertia eſt nouita
tum inuentio vicioſa/qua nouus peccandi modus reperit̄:
per quē alij ꝓficientes in malis imbuunt̄. ¶Secundo no=
C tandum ꝙ hoc viciū multis generibus hominū ſe inflectit
Primo in hereticos:qui de ſuo ingenio p̄ſumētes noua con
fingūt.Secūdo in religioſos:qui cōtra vel ſupra ſtatuta ſe=
niorum ſicut pharifei ſingularia quedā interdū cōfingūt vi
ſiones/vt ſancti appareant ꝛ ſimilia.Tertio in artifices me
chanicos vt ſutores/ſartores/fabros ꝛ etiam hoīes ſe ſup
be veſtientes.Quarto in mercatores:cum cōtractibus ra=
ris/cābijs/reemptionibus vitalicijs/ꝛ ſimibus vanis.nam
cū per vſurā manifeſtā lucrari non audeant per auaros cō
tractus tanq̄ꝫ varijs vijs ad lucrū tendūt. Quinto iudices
ſcabini/aduocati/ꝛ huiuſmodi nouis modis iuſticiā defen
dentes.Sexto dn̄i tp̄ales nouos modos illicitos exactio=
nandi reperientes in taxis/in ſteuris/ꝛ in ſimilibus.Septi
mo clerici ꝛ religioſi nouos modos cantandi theatricos ꝓ
D pter queſtum vel ob apparentiā reperientes. ¶Tertio no
tandū qn̄ ſit mortale.Nam qn̄ aliquis p̄ſumit aliq̄d inue=
nire de ſcientia vt nouos errores vt alios in errorē ducat.
vel nouos modos quib⁹ alios notabiliter deprimat.vel ex
actionem indebite inueniat:vel in finē qui tendit vt in mor

tale pctm̄ aliquē inducat. In his ꝛ aliis q̄ꝛ caritati dei vel ꝓximi repugnat ſicut ſupra dictū eſt: mortale pctm̄ eſt. Et quia quis particeps efficit in malis ſequentib⁹ que q̄s pri mo inuenit: valde latum peccatum eſt ꝛ periculoſum/ noui tatum inuentio illicita. vt inuentores veſtium ſupbie deſer uientium: nouarū cātilenarum/ ꝛ ſimilium. ¶Quarto no= tandum ꝙ q̄uis non ſemper ſit pctm̄ mortale nouitatum inuentio: tamē periculoſum eſt vt oſtēdūt plura. Primo vt dictum eſt/ ꝙ aliquis tot maloꝝ hic per peccata/ ꝛ in futu= ro ꝑ penas particeps efficit: quot malis aliis futuris ꝛ p̄= ſentib⁹ hominib⁹ occaſionē ꝑ inuētionē nouā adminiſtrat. Scd̄o quia omnes inuentores nouitatū illicitaꝝ: oēs mali fuerunt/ ꝛ filii hoīm. Nā primus inuentor auaritie fuit cain qui primus ciuitatem fecit. Gen. iiii. Iniuriam faciens il= luc fugit: menſuras fecit/ ꝛ terminos in agris ſtatuit. Ab iſto cain ſeptimo gradu deſcēdit lamech: qui primus biga= miam reperit: ꝛ ſic primus adulter fuit. Hui⁹ filii ꝛ filie oēs fere curioſas artes reperierūt/ vt habes Gene. iiii. q: eius filius iabel pater fuit habitantiū in tentoriis. Tubalchain prim⁹ ſculpturas metalloꝝ curioſas fecit. Noema filia pri mo variam texturam reperit: cum a principio a deo aīaliū pellib⁹ cooperimēta fuerint ordinata. Tubal ipſe fuit pa= ter canentiū in cithara ꝛ organo. hec omnia Gen. iiii. ꝛ lib. ii. ſpecu. hyſto. vincentii. Hi etiā cū omni ſua cognatione di= luuio interierūt. Tertio quia oēs qui poſtea auxerūt vel di latauerunt nouitatum inuentiones mali fuerunt/ ꝛ miſe= rabiliter mortui vt ex martiniana patet hyſtoria: vbi legit ꝙ tullius hoſtilius tertius de primis regibus romanorum ſcꝫ poſt romulum ſecundus qui primus purpura eſt vſus ꝛ tandem cum tota domo ſua fulmine arſit. Nero impera= tor ꝛ quintus ab octauiano qui piſcabatur rhetib⁹ aureis que ſericis funibus extendebantur/ nullā veſtē bis induit ſoleas argenteas mulis fecit/ tandē a romanis de palatio fugatus extra romam ſeipſum interfecit. ꝛ a lupis dicitur comeſt⁹. Aurelius impator roman⁹/ primū apud romanos diadema capiti inuexit gēmis: fulmine corripit: ſed nō mori tur/ tandē fraude ſerui ſui occiſus eſt. Diocletianus impe rator p̄mus gēmas veſtib⁹/ calciamentiſꝙ inmiſit. Cū oēs retro ꝑncipes ſola purpura vterent: tandem veneno periit Tarquinius ſupb⁹ rex romanoꝝ a romulo ſeptim⁹/ excogi= tauit omnia tormētoꝝ genera/ cathenas/ tormenta/ carce= res/ compedes/ exiliū/ ꝛ hmōi: h[illegible] pter tarquinū filium ſu um q̄ lucretiā nobilē feminā [illegible]pit/ a regno ꝛ a roma eſt expulſus in exiliū. Hec de martiniana. Itē ſimon mag⁹ vola re volens: corruit occiſus. Itē ethierus monachus poſt

ea ꝑmo iuuenis ingenioſus volare volens cecidit nō mor=
tuus:ſed confractis pedibus vt refert Uincentius in ſpecu
lo hyſtoriali. Ecce quomodo omnes curioſitatum inuento=
res grauiter puniti ſunt.

¶ Capitulum.xvij.de veſtibus

A Tertiodecimo hic prohibetur precioſitas
veſtium/ que ex ſupbia inani gloria/ vel
ex p̄ſumptiōe ꝓcedit Modeſtia em̄ vt am
broſius.li.j.de officijs dicit:circa exterio
rem cultum ſeu ornatum conſiſtit:cui op
ponit immodeſtia. Circa qḋ ꝑmo viden=
dum de illicitis veſtimētis. Scḋo de his
q̄ diſſuadēt taliū ſupbiam. Tertio an vti
litas veſtiū ſit laudabilis. Quantum ad ꝑmum eſt dubiū.
Utrum circa exteriorē ornatum poſſit eſſe virtus ⁊ viciū?
Rn̄. Tho.ij.ij.q.clxix. In ipis rebus exteriorib⁹ quibus ho=
mo vtitur non eſt aliqḋ vicium: ſed ex parte hominis q̄ im
moderate vtit eis. Sed qꝛ q̄dam dicunt ꝙ cum in corde ſit
ꝟtus nō autem in veſtib⁹: poteſt q̄s eque deferre tunicā p̄
cioſam/ ⁊ in habitu ſeculari latere cor humile: ſicut in hū=
li veſte econuerſo ⁊ ouili/ cor lupinū poteſt latere. Idcirco
B tria ſunt notanda. ¶ Primo ꝙ circa exteriorem veſtiū ꝟtu
tes conſiſtunt ſiue exercentur: qꝛ licet omnes ꝟtutes ſubie=
ctiue ſint in aīa/ ⁊ eſſentialiter: tamen circa act⁹ exteriores
exercentur: q̄ eoꝝ ſunt materia. Exempli gratia miſericor=
dia eſt mentis habitus/ ſed in diſtributiōe pecuniaꝝ exer=
cetur: ſic fides confeſſione. Sic etiam humilitatem ⁊ ſimpli
citatē noiat andronicus/ dicit tho. habitus moderatiuos
veſtimentoꝝ. Unde ſicut ſtultum eſt dicere. ſi cor eſt miſeri=
cors: nulla vis eſt de operib⁹ miſicordie exteriorib⁹. ſic etiā
iiij.ethicoꝝ eutropelia ponit habitus modificatiu⁹ ꝟboꝝ vl
fctōꝝ ſolacioſoꝝ. Scḋo nota ꝙ p exteriorem veſtitum ꝟtu=
tes menti adeſſe comprobant. Un̄ ſi humiliter in veſtimen
to procedis: ex corde hoc manauit: dicente bernardo in ap
pologetico. Ex cordis theſauro ſine dubio procedit quicq̄d
foris apparet/ viciorum ſcꝫ ſiue ꝟtutum. Un̄ ſi precioſū de
fers veſtitum: de corde vicioſo ꝓceſſit. Nam ſcḋm phm̄.ij.
ethicorum: habitus ſemper inclinant ad actus ex quibus
generantur. Tertio notandum ꝙ per exteriorem veſtitū ꝟ=
tutes acquiruntur. patꝫ qꝛ ſtudendo ⁊ legendo ſcientia ac
quiritur. Et eadem rōne humilia veſtimenta portando: hu
militatis habitus acquiri[illegible] Patet igitur q̄ fatue dicant
qui inquiunt. Si cor bonum eſt: nulla vis erit in veſtimen=
C to. ¶ Dubitatur ſecundo. Utrum veſtes precioſas deferre

ſit peccatum: Reſpondet ꝙ ſic. Unde ſuper illo Lu.xvi. Induebat purpura ⁊ biſſo: dicit glo. Grego. Si cultus pcioſaꝝ veſtium in culpa non eſſet: ſermo dei nõ tam vigilanter exprimeret/ꝙ diues purpura ⁊ biſſo indutus apud inferos torquebatur. Et pbatur rõne. q: pcioſum dicit relatiue: et ita ſonat pcioſitas in exceſſum ꝓprij modi: immo includit corruptionem modi circa ꝓpꝛium ſtatum: ſed corruptio vel exceſſus modi eſt pctm̃ dicit Auguſt. lib. de natura boni. Pctm̃ conſiſtit in corruptione boni/qd conſiſtit in modo/ſpecie/et ordine. ¶ Dicit tamẽ tho. vbi ſupra. Si illi q̇ in dignitatib⁹ conſtituunt/vel etiam miſtri altaris/pcioſioribus veſtibus q̄ ceteri induunt: hoc non eſt ꝓpter ſui gl'iam: ſed/ad ſignificandum excellentiam ſui miniſterij: vel cultus diuini: ⁊ id eis non eſt viciosum. Et ſm pe. de palude in quarto. diſtin. xxiiij. Preciosa veſtis ad pompã mundi eſt in culpa: ſed ad honorez dei portata eſt latria. De hac materia dicit alex. de halis in ſumma ſic. Uti pcioſis veſtibus eſt in ſe maluz: eo ꝙ vſus veſtis debet eſſe ad neceſſitatem/ non ad curioſitatem vel voluptatem. precioſitas aũt veſtis curioſitatem dicit: ⁊ ideo in ſe malum eſt. Uñ. i. thi. vi. habentes alimenta ⁊ qdib⁹ tegamur his contenti ſim⁹. glo. qui vltra tendit: malũ inuenit. Poteſt autẽ bene fieri: vt aliquis vtatur precioſis veſtib⁹ ex officio dignitatis: vt reges ⁊ nobiles ⁊ eis aſſiſtentes. q̇ licet pauperes ſint: vtunt tñ precioſis nõ ad oſtentationem ſui vel honorem: ſed ad honorem dñoꝝ ſuorum. Similiter ⁊ mulieres cum vtunt pcioſis veſtibus non ad oſtentationem ſui vel ad voluptatem carnis: ſed tantũ vt placeãt viris ſuis: vti pcioſis non eſt eis pctm̃. Et ſi dicis ꝙ oĩa facta ſunt ꝓpter hominẽ. Dicendum; lz hoc verũ ſit: tamen pcioſitas veſtium nõ eſt facta ꝓpter ſtatum oĩm hominum ſed ꝓpter eos quib⁹ conuenit ex officio dignitatis. hec alexander de halis. Et poſt pauca dicit: ⁊ licet mulieres ornari auro ⁊ margaritis in ſe malum ſit ꝓpter coniunctionẽ actus ad matẽriã indebitaz: eo ꝙ mulier cum ſit facta ad dei imaginez nõ debet q̃rere decorẽ ex artificio: tamen qñ de voluntate maritoꝝ faciunt vt conſeruent eoꝝ gratiam: vel vt morẽ regionis vel ciuitatis obſeruent cum modeſtia tamen/ vel vt gradum dignitatis obſeruent/ excuſãtur a peccato. Sicut de heſter legit heſter. v. ꝙ induta erat regalib⁹ indumentis. habebat etiam coronã in capite ſuo quam non geſtabat cauſa ſupbie: ſed vt gradũ dignitatis obſeruaret. heſter. xiiij. hec ille. ¶ Sed quid de virginib⁹ vel de illis que maritos non habent: Reſponde. idem ſi virgo non proponat nubere/ peccat grauiter ſe precioſis ornãdo: niſi hoc faciat vt conſeruet gradum dignitatis: q: in ta=

li virgine debet eſſe ornatus ſimplex non precioſus . ſicut
dicit hiero.q̄ ſcꝫ neſciat eſſe pulchra/et que negligat forme
bonum.ꝛ ꝓcedens ad publicum: nō pectus aut collū denu
det/nec pallio reuelato ceruicē opiat: ſed que celet faciem
virgo eñ dum ꝟgo eſt cogitet que dei ſunt.vt dicit.j. Cor.
vij.Si autem ꝓponit nubere/non peccat ſe p̄cioſis ornando
vt placeat illi cui ꝓponit nubere / moderate tamen vt non
ꝓuocet ad libidinē: ſed in ſe habeat decentiaꝫ muliebrem.
Uñ.j.Cor.vij.Uirgo nō peccat ſi nubat:ergo nec ornādo vt
nubat.hec ille.Huic ꝯcordare videt̃ augu.ad poſſidoniū.in
ep̃la Nolo inq̄t de ornamentis auri vel veſtis p̄properam
habeas in ꝓhibendo ſententiam/niſi in eos q̄ neqꝫ coniuga
ti/neqꝫ cōiugari cupientes:cogitare debent quomō placeāt
deo. Illi auteꝫ cogitant que ſunt mundi quomodo placeāt
vel viri vxoribus/vel mulieres maritis: niſi ꝙ capillos nu
dare feminas/quas etiam velare caput ap̃ls iubet/nec ma
F ritatas decet.. ¶ Ex p̄miſſis patꝫ ꝙ p̄cioſitas veſtium nouē
generibus hoīm plus ꝛ minꝰ conceditur. Primo ſacerdotibus
in diuio officio conceditur:ꝛ in eis eſt cultus latrie : ꝛ quibus
competit ex officio dignitatis.Sicut dñs papa vt dicit ale
xander vbi prius vtitur p̄cioſis ex officio dignitatis:ſcꝫ roma
ni imperij:quā dignitatem conſtantinꝰ dicitur romane ec=
cl̃ie contuliſſe. Unde in ſignum huiꝰ dñs papa defert ſigna
imꝑialia.Secundo reges ꝛ nobiles / ꝛ eis aſſiſtentes etiaꝫ
ſi ſint pauperes.Tertio quicūqꝫ alius qñ hoc exigit conſue
tudo regionis/ꝛ mores eoꝝ int̃ quos aliq̄ viuūt. tūc eñ poſ
ſunt p̄cioſis veſtibus vti/ſm tho.ꝛ alexan.Uñ diſt.xlj.dicitur.
Sicut in cibis mores eoꝝ cum q̄bus viuimꝰ obſeruare mo
nemur:ſic de indumētis intelligendum eſt.Et loquitur ſpe
cialiter de clericis.Clerici etiā qui non habent de patrimo
nio crucifixi/ſed tantum viuunt de proprio patrimonio:poſ
ſunt vti precioſis veſtibꝰ ea intentione/vt ſeruent gradum
ſue nobilitatis.Qui autem viuunt de patrimonio crucifixi
vel ſunt in ſacris ordinibus conſtituti:peccant vtendo ve=
ſtibus p̄cioſis niſi eis competat ex officio dignitatis:vt de
papa dictum fuit.Unde ſuper illo Matth.iij. Johannes ha
bebat veſtimentum.gloſa/ſeruus dei non debet habere ve=
ſtimentum ad decorem vel ad delectationem ſed tantū ad
tegendum nuditatem.Et xxxj.q.iiij.Omnis iactantia ꝛ ia=
ctura corporalis aliena eſt a ſacro ordine. Omnes ergo e=
piſcopos ꝛ clericos qui ſe fulgidis ꝛ claris veſtimentis or=
nant:emendari opꝫ. Item diſt.xlj.parcimoniam cum veſte
humili non reprobamus:ſicut ꝛ ornatum p̄ter corporis di=
ligentiam infucatum laudamus:diſſolutos ꝛ fractos veſti=
bus non recipimus.Nec obſtat illud.j.pe.ij. Uos eſtis ge=

nus electũ regale ſacerdotium. Ex quo videt̃ ꝙ cũ habeãt
dominationẽ in populo ratiõe dñationis pñt vti veſtibus
precioſis? Rñ. ꝙ licet aliq̃ habeãt dñationem in pp̃lo: q2 tñ
eis data eſt in elemoſinã/ nõ tenet̃ cauſa dñatiõis talis vti
veſtibus ꝑcioſis. Poſſunt tñ clerici (vt premiſſum eſt) veſti
bus precioſis vti ex officio dignitatis/ vel ſm patrie cõſue
tudinem: moderate tñ. Et his exceptis q̃ expreſſe ꝓhibent̃
extra de vi. ⁊ honeſta. cleri. vbi dicitur: pannis rubeis aut
viridibus clerici nõ vtant̃. Corrigias auri vel argẽti orna=
tum habẽtes nõ ferãt: ſed neq3 annulos: niſi quibꝰ compe=
tit ex officio dignitatis. Hec oĩa Alexan. Quarto cõiugate
pñt vti veſtimẽtis notabilibꝰ ſm ſuũ ſtatũ. Quĩto virgines
nupture: vt dictum eſt. Sexto virgines nobiles etiã nõ nup
ture. Uñ Cecilia intus cilicio/ ⁊ extra aureis veſtibꝰ tegeba
tur. Septimo vidue nupture eadem ratione ſicut virgines
nupture. Octauo humili habitu ⁊ decẽti vti debẽt virgines
⁊ vidue in caſtitate viuere volẽtes non ſuperbo. Nono reli
gioſis nĩme. ¶ Dubitatur tertio quot modis in veſtitu q̃s
peccare poſſit? Rñ. ſm Tho. multipliciter tam in immode= B
rãtia q̃3 in defectu: inter que virtꝰ mediũ tenet/ q̃ modeſtia
dicit̃. Igitur peccat̃. xij. modis in immoderãtia. Primo mõ
per cõparationẽ ad cõſuetudinẽ hoĩm cũ quibus aliquis vi
uit. Uñ dicit beatus Auguſt. iij. cõfeſſi. Que cõtra morẽ ho=
minũ ſunt flagitia pro moru3 diuerſitate vitãda ſunt/ vt pa
ctum inter ſe ciuitatis ⁊ gentis cõſuetudine vel lege firma
tum: nulla ciuis aut ꝑegrini libidine violetur. Turpis eñ
eſt pars oĩs vniuerſo ſuo nõ congruẽs. Ex quo patet ꝙ pec
cant nouarũ inciſionũ inuentores in veſtibus ⁊ alijs pere=
grinis modis ſe veſtiẽtes: quia cõtra conſuetudinẽ faciunt
et ſub iſto continet̃ extraneitas veſtiũ. i. cum quis vult ha=
bere veſtes alijs diſſimiles. vñ Soph. j. Uiſitabo ſuꝑ princi
pes ⁊ ſuꝑ filios regis/ ⁊ ſuꝑ oẽs qui veſtiti ſunt ⁊ induti ve
ſte ꝑegrina. Scđo mõ põt eſſe imoderatio in vſu taliu3 rex
ex inordinato affectu mẽtis: ex quo qñq3 cõtingit ꝙ hõ ni=
mis libidinoſe vtat̃ talibꝰ: ſiue ſm cõſuetudinẽ eorũ cũ qui
bus viuit/ ſiue etiã ꝑter eoꝝ cõſuetudinẽ: ⁊ fit ꝑ ſuꝑabũdan
tiã. Tertio mõ ꝑ hoc ꝙ hõ ex ſuꝑfluo cultu veſtiũ gl̃ia3 hoĩ3
q̃rit: ꝑut. ſ. veſtes ⁊ alia hm̃õi ꝑtinẽt ad quẽdam ornatũ: vt
patuit ĩ ꝓbatiõe ꝑ Greg. i ſcđo dubio. Nẽo q̃ppe veſtimẽta
ꝑcipua vel ꝑcioſa. ſ. excedẽtia ſtatũ ꝓpriũ: niſi ad ianẽ glo
riã q̃rit. Nẽo etiã vult ibi ꝑcioſis veſtibꝰ idui: vbi a nemine
põt videri. Quarto mõ ſm ꝙ hõ ꝑ ſuꝑfluũ cultu3 veſtiũ q̃rit
delicias/ ſm ꝙ veſtes ordinant̃ ad corpis fomẽtũ. ⁊ iõ mol
licies veſtiũ ẽ viciũ de q̃ Math. xj. Qui mollibꝰ veſtiũt̃ ĩ do=
mibꝰ regũ ſũt: vbi Gre. Nẽo eſtimet ĩ luxu atq3 ĩ ſtudio ꝑcio

ſaȝ v:ſtiū pctm̄ deeſſe:q2 ſi hoc culpa nō eēt nullo mō dñs ſo
hānē de veſtimēti ſui aſperitate laudaſſet. Hāc mollicieī chrī
ſoſto. ſuper apoſtolū etiā in mulierib9 reprobat: eas oſtēdens
nō ſemꝑ naturaliter delicatas eſſe/ſed ex cōſuetudine malas:
vt apparet in ruſticis feminis dura ſuſtinentibus: ꝛ in deli=
catis virginibus que cilicio corpus domabant. Quinto mo=
do ſcōm ꝙ nimiā ſollicitudinē qs apponit ad exteriorū cul=
turā/etiā ſi nō ſit aliqua inordinatio ex parte finis. Unde in
vitaſpatrum quidam pater vidēs ornatā meretricē fleuit/ et
querētibus cauſam ait: due res me flere faciūt: iſtius mulie=
ris perditio/ ꝛ ꝙ deo meo nūꝙ tanto ſtudio animā meā orna
ui. Itē de ſancto Nonno epiſcopo ibideȝ ſimiliter legitur: ꝙ
viſa ornatiſſima meretrice Margarita nomine fleuit: ob ſecū
dam cauſaȝ dictam. Has quinꝙ ponit Tho. Sexto ſuperflui=
tas in quātitate cōtinua: vt ſunt qui nimis lōgas veſtes por=
tant terram cooperientes/ pulueres ſuſcitantes/ pulices col
ligentes/ ꝛ demones interdū vehētes. Exemplū de patre vi=
dente diabolū ridere: a quo cauſam querens Reſpondit de=
mon. Socium meū in cauda mulieris equitantē vidi: ꝛ in tra=
ctu lutum incidere. Et de alio ſolitario legimus ꝙ pre pau=
pertate matta veſtē prolongauit ꝛ vocē audiuit. Si amplius
poſſes: grādiora faceres. Sic quidā viri vt longiores ſint fa=
ciuntꝛ calopedia alta induunt: cōtra quos ps. Neꝙ in tibijs
Ps. cxlvi. viri beneplacitū erit ei. Et. i. Reg. xvi. Cū pater David pre
ſentaret ſamueli eliab primogenitū tanꝙ regno dignū: dixit
dñs ad ſamuel. Ne reſpicias vultū eius ꝛ altitudinē ſtature
eius: qm̄ abieci eum: nec iuxta intuitū hominum iudico. Se
ptimo ſuperfluitas in quantitate diſcreta: qui volūt habere
diuerſa paria veſtium: ꝛ potius a tineis comedi ꝙ chriſtum
indui. Contra quos Jacobi. v. Agite nunc diuites ꝛ plorate
vlulantes in miſerijs veſtris que euenīēt vobis: diuitie ve=
ſtre putrefacte ſunt/ ꝛ veſtimenta a tineis comeſta. Bernar.
Clamāt nudi: clamāt famelici: cōquerūtur vobis frigore ꝛ fa
me miſerabiliter laborātes. Quid cōferunt tot mutatoria ve
ſtium extenſa in perticis/ vel plicata in manicis? ¶ Octauo
D materie precioſitas in ſerico/ auro vel argēto. Ubi nota quo=
modo defecit in curioſitate humana induſtria. Primo fuit ve
ſtis pellis cū lana: quia Gene. iij. dicitur. Fecit deus Ade et
vxori ſue tunicas pelliceas. Secūdo proceſſit ad purā lanaȝ
que lenior eſt pelle: quaȝ artem eſt noema repperit filia La=
mech primi adulteri. Tertio proceſſuȝ eſt ad cortices herba
rum/ ſcȝ ad linum. Quarto ad ſtercora vermiū/ ſcilicet ſericū
Quinto ad aurifrigiū ꝛ ad lapides precioſos qui nūꝙ viuē
fuerunt: nec pars rei viuentis. Nono coloris varietas. Nam
clericis prohibetur color viridis ꝛ rubeus ꝛ varius. Ratio

q̄ꝛ de⁹ naturā velleris in neutro ſic coloꝛauit. Exēplū. Quedam deuotiſſima virgo talia ferre noluit dicēs: ouis que nō peccauit: naturali cōtentatur coloꝛe. Cur ego que peccaui vtar p̄cioſo? Decimo veſtē habendi iniuſta impoꝛtunitas. Uolentes enim veſtiri ſuperflue: occaſionem dant ꝙ pecunia acquiritur arte illicita. Unde hiere. ij. In alis tuis inuent⁹ eſt ſanguis animarum pauperū/ꝛ innocentuꝫ. Undecimo ex parte defectus habitus fit rep̄hensibilis dupliciter dicit Tho. ſecundum affectum. Uno modo ex negligētia hominis qui non adhibet ſtudium vel laboꝛem ad hoc ꝙ exterioꝛi oꝛnatu vtatur ſecundū ꝙ opoꝛtet. vnde philoſophus dicit. vij. ethi. ꝙ ad molliciem pertinet ꝙ aliquis trahat veſtimentuꝫ per terram vt non laboꝛet eleuando ipſum. Alio modo et eſt duodecimus ex eo ꝙ ipſum defectum exterioꝛis cultus ad gloꝛiam oꝛdinat. vnde dicit. Augu. in ſermone dñi in monte. non in ſolo rerum coꝛpoꝛearum nitoꝛe atq̄ pompa: ſed in ipſis ſoꝛdibus ꝛ lutoſis eſſe iactantiam/ꝛ eo periculoſioꝛē: quo ſub nomine ſeruitutis dei decipit. Et philoſophus dicit. iiij. ethi. ꝙ ꝛ ſuperabundantia ꝛ immoderatus defectus ad iactantiam pertinent: ideo de beato Augu. dicitur: ꝙ nec veſtes nimis p̄cioſas: nec nimis abiectas habere voluit. q̄ꝛ in vtroq̄ homines ſuam gloꝛiam querunt.

Capitulum. xviij. an mulieres peccent moꝛtaliter/ſe oꝛnantes.

Dubitatur vtrum mulieres peccent moꝛtaliter in ſuperfluo oꝛnatu? Rñ. Thom. vbi ſup̄a. Circa oꝛnatum mulierum ſunt eadem attendēda que ſup̄a communiter dicta ſunt circa exterioꝛem cultum/videlicet quinq̄ p̄ima: ꝛ duo vltima: ꝛ inſuper quoddam aliud ſpeciale/ſcilicet ꝙ muliebꝛis cultus viros ad laſciuiam p̄ouocat. ſm illud Prouerb. vij. Ecce mulier occurrit illi in oꝛnatu meretricio p̄eparata ad capiendas animas. Poteſt tamen mulier licite operā dare ad hoc vt viro ſuo placeat: ne per eius contemptum in adulterium labatur. vnde. j. coꝛinth. vij. Mulier que nupta eſt cogitat q̄ mundi ſunt/quomodo placeat viro. Et ideo ſi mulier coniugata/ad hoc ſe oꝛnet vt viro ſuo placeat: pōt hoc facere abſq̄ peccato. Unde. j. Thimo. ij. dicit apo. Mulieres in habitu oꝛnato cum reuerētia ꝛ ſobꝛietate oꝛnātes ſe: nō in toꝛtis crinibus/nec auro/nec margaritis/aut veſte p̄cioſa. Per quod datur intelligi: ꝙ ſobꝛius ꝛ moderatus oꝛnatus nō p̄ohibetur mulieribus/ſed ſuperfluus ꝛ inuerecund⁹ ꝛ impudicus. Ille aūt mulieres q̄ viros nō habēt nec volūt habere/ꝛ ſunt in ſtatu nō habendi/non poſſunt abſq̄ peccato appetere placere viroꝛum aſpectibus ad cōcupiſcendum. quia hoc eſt da

re eis incentiuum peccãdi. Et ſi quedam hac intentione ſe ornent vt alios prouocent ad concupiſcentiã mortaliter pec cãt. Si autem ex quadã leuitate/vel ex vanitate propter quã dam iactantiam/nõ ſemper eſt mortale peccatũ:ſed quãdoqꝫ veniale. Et eadẽ ratio eſt quãtum ad hoc de viris. Et lꝫ mulieres caput nudãtes a peccato poſſunt excuſari:quãdo hoc non fit ex aliqua vanitate/ſed propter terre conſuetudinem.
B tamen cõſuetudo talis non eſt laudabilis. hec Tho. ¶ Sed quid de religioſis? Reſpõdet Udalricus lib. vj. tractatu. ij. c. x. Precioſitas veſtium vel ornatus tunc eſt mortale peccatũ cũ eſt contra profeſſionem alicuius. Sicut cuꝫ alique moniales profeſſe paupertatem ⁊ ſeculi abrenunciationẽ ornant ſe ad modum theatricarum mulierũ:vel etiã monachi abiecto habito religionis ſue deferunt habitũ clericorum ſecularium vel cũ hoc ꝑcedit ex ſuperbia dãnabiliter. vel ordinatur ad prouocandũ alios ad concupiſcentias illicitas. Inexcuſabiles autem ſunt mulieres:cum a viris prohibite nihilominꝰ immoderate ſe ornant. Patet enim ꝙ tũc faciũt ex ſuperbia vel ex libidine. Peccata autẽ omniũ habentium incitamẽtuꝫ libidinis ex tali ornatu redundant in talẽ perſonam per aggrauationẽ culpe. hec Udal.
C ¶ Sed quomodo tenebit ſe vxor propter maritum ſuũ ſe ornans ne peccet:alijs occaſio ruine exiſtendo? Rñ. Durã. in. iij. diſtin. xxxvij. nõ ſolum peccat qui dat alijs occaſionẽ peccãdi:ſed etiam qui ſcienter ⁊ abſqꝫ iuſta neceſſitate ꝓponit alicui materiã vnde ſumit occaſioneꝫ peccãdi:maxime quãdo credit euꝫ diſpoſitũ eſſe ad tale peccatum. Uerbigratia. ſi mulier credit aliquẽ male diſpoſitum ad concupiſcendũ eam:ſi ſciẽter ⁊ abſqꝫ neceſſitate iuſta vel debita vtilitate ꝑſentet ſe ei:peccat. Unicuiqꝫ eñ deus mandauit de proximo ſuo:nõ autẽ diſplicet ſatis alicui dãnatio proximi qui ſciẽter proponit ei materiã vnde ſumit occaſionem peccandi.
D ¶ Sed nũquid eſt mortale peccatum viris induere muliebria veſtimẽta: ⁊ ecõuerſo mulieribus induere veſtimentũ virile? Rñ. Alexã. vbi ſupra. Uirũ indui muliebri veſte ⁊ mulierẽ veſte virili in ſe malum eſt:eo ꝙ vtriqꝫ ſexui diuerſa indumẽta dedit natura. vt dicitur Deut. xxij. in gloſ. ſuper illud. Nõ induetur ⁊c. Tñ excuſatur a pctõ cũ aliquis hoc facit cauſa neceſſitatis:vt ſi quis quereret ad mortẽ:et vt occultaretur veſtimentũ acciperet muliebre:vel cum mulier vt ſeruet corporis caſtitatem:veſte viri induitur. Sicut legit de beata Marina/⁊ beata Eugenia. Cũ auteꝫ hoc fit ex cõſuetudine vt poſſit licẽtius libidinẽ ſuam implere vir cuꝫ mulieribus/⁊ mulier cũ viris ſicut aliquãdo factũ eſt:vel cũ hoc fit vt alij hoc vidẽtes ad libidinem prouocẽtur:mortale peccatũ eſt. hec Alexã. Cõcordat Tho. vbi prius dicẽs. Cul

tus exterioꝛ competere debet cōditioni perſone ſm cōmunē
conſuetudinē:⁊ ideo de ſe viciosum eſt ꝙ mulier vtatur ve-
ſte virili/vel ecōuerſo.Specialiter autē hoc pꝛohibetur in le
ge Deute.xxij.quia gentiles tali mutatione habitus vtebā-
tur ad idolatrie ſuperſtitioneꝫ.Poteſt tamē hoc quādoqꝫ fie-
ri ſine peccato pꝛopter aliquā neceſſitatem:vel cauſa occul-
tandi ab hoſtibus vel pꝛopter defectum alicuius veſtimenti:
vel pꝛopter aliquid aliud huiuſmodi.hec Tho.¶Sed quid E
de mulieribus ſe coloꝛātibus vel alia figmenta ad apparen-
tem pulchꝛitudinem adhibentibus?Rñ.Cipꝛia.lib.de habi-
tu virginū.Non virgines tm̄/aut viduas:ſed etiam nuptas
puto etiā omnes feminas omnino eſſe admonēdas/ꝙ opus
dei ⁊ facturaꝫ eius ⁊ plaſma:adulterare nullo modo debeāt
adhibito flauo coloꝛe/vel nigro puluere/vel ruboꝛe/aut quo
libet lineamēta natiua coꝛrumpēte medicamine.Manꝰ deo
inferūt/quādo illud qđ ille foꝛmauit:refoꝛmare contendunt
Impugnatio iſta diuini operis eſt pꝛeuaricatio/⁊ veritatis:
deum videre nō poteris:cum oculi tibi non ſint quos deꝰ fe
cit:ſed quos diabolus infecit:de inimico tuo tēpta cū illo pa
riter arſura.Ubi Tho.dicit.fucatio de qua loquitur Cipꝛia-
nus eſt quedā ſpecies fictionis que non poteſt eſſe ſine pctō
que etiā,vt nō dubitat Auguſt.in ep̄la ad poſſidoniū ipſis ma
ritis nolentibus decipi diſplicet.Non tm̄ ſemꝑ talis fucatio
eſt peccatū moꝛtale:ſed ſolū quando fit pꝛopter laſciuiā/vel
in dei contemptū:de quibus caſibus loquitur Cipꝛia.Sciē-
dum tamen ꝙ aliud eſt fingere pulchꝛitudinē non habitam/
et aliud eſt occultare turpitudinem ex aliqua cauſa pꝛoue-
nientem/puta egritudine vel aliquo huiuſmodi.Hoc em̄ eſt
licitum:qꝛ ſm apoſtolū.i.coꝛinth.xij.Que putamus ignobi-
lioꝛa membꝛa eſſe coꝛpoꝛis:his honoꝛē abundātioꝛem circū-
damus.¶Queritur vtrū artifices oꝛnamentoꝛū ſuperfluoꝛū F
pꝛefatoꝛū factoꝛes peccent moꝛtaliter?Rñdet Tho.ibidem.
Si qua eſt ars ad faciendū opera aliqua quibus homies vti
non poſſunt abſqꝫ peccato:ꝑ conſequēs artifices talia faciē-
do peccarent/vtputa pꝛebentes directe alijs occaſionē pec-
candi:puta ſi quis fabꝛicaret idola/vel aliquā ad cultuꝫ ido
latrie pertinentia.Si qua vero ars ſit cuius operibus poſ-
ſunt homines bene vel male vti ſicut gladij/ſagitte/et alia
huiuſmodi:vſus taliū artium non eſt peccatum/⁊ he artes
ſole ſunt dicēde ſm Chꝛiſoſto.ſuꝑ Matth.Si tamē operibus
alicuius artis/vt pluries aliqui male vterentur:qͣuis de ſe
non ſint illicite ſunt tm̄ pꝛopter officium pꝛincipis a ciuitate
extirpāde/ſm documenta Platonis.Quia ergo mulieres li-
cite ſe poſſunt oꝛnare/vel vt conſeruent decētiam ſui ſtatus
vel aliquid etiam ſuperaddere vt placeant viris:conſequēs

eſt φ artifices talium ornamentorum nõ peccant in vſu ta
lis artis/niſi forte inueniendo aliqua ſuperflua ꝛ curioſa. vñ
Chriſo. dicit ſup Math. φ ab arte calceoꝝ ꝛ textoꝝ multa
abſcindere oportet: etem̃ ad luxuriã deduxerũt neceſſitatẽ
eius: corrumpentes artem: male arti commiſcentes. Hec
Tho. Alexander vbi ſupra dicit. Qui viris faciunt indumẽ
ta muliebria/ꝛ mulieribus virilia: vt ſe inuicem magis ex=
citent ad luxuriam/ꝛ vt licentius poſſint explere libidinẽ
tales artifices peccãt mortaliter. De talibus loquit̃ Chri=
ſoſto. cum inquit viros in mulierũ formas reducant/ꝛ mol
leſcere faciant per calciamenta laſciuie cum ſuperfluis/ꝛ no
ciuis: eas arceri ſtatuim⁹: ꝛ loquitur de arte textoria: qua
fiunt veſtimenta viris/ꝛ arte ſutoria qua fiunt eis calcia=
B menta muliebria. Hec alexander. ¶ Sed nunquid ſi artifex re
quiratur ꝛ petatur vt ſibi faciat veſtem vane diſpoſitionis
curioſam vel vanam nouiter inuentam/ꝛ ſic de domib⁹ ꝛc.
nunquid propter lucrum debet facere talia? Reſpondet ma
giſter hẽricus de haſſia in lectura ſup Geñ. φ artifices nõ
debent eſſe talium veſtium excogitatores: ꝛ a fortiori non
talium factores: niſi forte caſus ſpecialis quandoq3 aliud
expoſcat. Ratio eſt quia nullus debet alium ad vanitates
prouocare/nec ad ſuperfluos ſumptus occaſionare: nec quiſ
φ iuuare debet vt vani hoĩes ſuas adinuẽtiões friuolas ꝛ
cogitat⁹ noxios expleãt in opere. Hec ille. Sed nunquid hu
iuſmodi ornamenta aliquando per conſuetudinez ſine gra
ui peccato poſſunt deferri? Reſpondet magiſter iohannes
de tambaco lib. de cõſol. theol. in his que ſunt ſolum mala
quia prohibita: multũ excuſat in toto vel in tanto conſue=
tudo: ideo in talibus ex vi rationabilis conſuetudinis (pre
ſertim ſi preſcripta ſit) eſt contra ius ſcriptum multotiens
faciendum. Nam vt gratianus ille gratioſe dicit: φ cõſti=
tutio vtentium moribus confirmatur. quãuis aũt ſuperflua
ornamenta geſtare ad complacendũ multis ſanctorum au
ctoritatibus reprobetur/tamẽ hoc fine excluſo ratione cõ=
ſuetudinis geſtari poſſunt ſine graui peccato. Cauſã autẽ
quare in talibus ſaltem circumſcripto ſcandalo excuſare
valeat conſuetudo eſt: quia res alique propter ſui nouita=
tem/ꝛ per conſequens raritatem imaginationem excitant
ꝛ prouocant ad libidinem/eo ſc3 φ propter admirari homi
nes res huiuſmodi magis conſiderant ꝛ profundius cogi=
tant. Ille quidem res quando in conſuetudinem veniunt
ceſſant imaginationẽ excitare: ꝛ ad libidinẽ prouocare: eo
φ tunc ceſſant quedam rara eſſe: ꝛ admiratione digna ꝛ co
D gitari conſideratione profunda. Hec ibi. ¶ Quo ad ſecun=
dum principale notandum eſt φ ſuperbiã ornatus diffuſa=

de ⁊ primo peccatum multiplex inde oriens. Primū inanis gloria quā rariſſime ibi quis deuitat. Exēplū de diuite epu lone in purpura. Luce.xvj Unde Grego.in omelia ibidem. Nemo veſtimenta pcipua niſi ad inanē gloriā q̄rit. Scōm eſt tumor mentis ſup aliquos. Unde herodes veſte precio ſa indutus elat⁹ in ſeipſo:ab angelo necatur. Actu.xij. Ter tiū eſt ꝙ cōfundūt pauperes talia nō habētes. Nā ſicut per apl'm.j.Cor.xj. corinthij arguūtur ꝙ p eſcā ſuā confunde bant non habentes:ſic p veſtimenta fieri pōt/ſm baſiliū in regula. Quarto mollē et effeminatum efficiūt. Exēplū de epulone q̄ ſicut propter ſuperbiā purpurea induebatur ab extra:ita biſſo ꝑpter mollicē ad intra:ſ3 glo. Quintū eſt ra pina vel furtum aut illicitus labor qui a talib⁹ faciliter ex ercetur/vt ſupflua veſtimēta habeāt :⁊ ſpoliant pauperes. Unde pe.damiani de cōtemptu mūdi. Illa veſtis nō imme rito rapina eſſe nūcupatur:q̄ duarū vel triū etiā veſtiū ſum ma coemitur. Rapinam ꝓculdubio ppetrat:qui vani hono ris ardore ſuccenſus duarū impenſas veſtiū in vnam redi git:et ꝓximū ſuum quē ſicut ſeipſm amare debuerat. in ſua nuditate relinquit. Sextū eſt ſcandalū ꝓximi. Nā qui ſcan daliſauerit vnum ex minimis iſtis qui in me credunt: expe dit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius/ et demer gatur in ꝓfundū maris.math.xviij. Septimū eſt pricipatio omniū criminū q̄ alij eius exemplo faciūt. Uel ad lr̄am ſm Ps. pctm̄ comitatur eū quodāmodo ſicut veſtimentū quo ps.cviij. cooperitur:et ſicut zona qua ſemp precingitur. ¶Secundo 3 diſſuadent ſupbiā veſtiū exempla ſanctorū. Primo dei qui nobiliſſimū ſpm̄ in nobis veſtiuit carne fragilli. ſm illud Job.x. Pelle ⁊ carne veſtiſti me. Secūdo de⁹ qui primis pa rentib⁹ fecit tunicas pelliceas. Gen.iij. Item heſter.xiiij. ait. Tu ſcis domine infirmitatem meā : ꝙ abominer ſignū ſuperbie/et glorie mee qđ eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis mee: et deteſtor illud quaſi pannū menſtrua te:et non po.tē illud in diebus ſilentij mei. Item iob.xvj. Saccum cōſui ſup cutē meā. Item math.iij. Ipſe iohānes erat veſtitus de pilis camelorū. Itē ſm maximū in ſermo ne. Btiſſima virgo vix tunicā vnam habuit. Item xp̄s ſm Chriſoſt. veſtimēta abiecta habuit. Item de antiquis pa tribus dicit apl's hebre.xj. Circuierunt in melotis/ in pelli bus caprinis. Item augu.dixit(vt eius canit legenda) fa teor/ de pcioſa veſte erubeſco. ¶Tertio:idē diſſuadet mul k tiplex ſupbor i veſtitu ſtultitia. Quarū p̄ma eſt ꝙ exterio ra vilia/Iterioribus nobiliſſimis p̄ponūt /ſc3 corp⁹ aīe. Scđo ꝙ dei ordinē puertūt/⁊ nature:q2 ancillā ſc3 carnē p̄ponūt domine/id eſt aie:⁊ dominā ꝓpriā ācille tradūt. Tertio q2

plus expendūt vt oculos alioꝝ paſcant: ꝙ ꝓpriū ventrē Quarto putāt ꝙ ex ꝑcioſitate ſelle ꝛ freni equus/id eſt corpus appꝛeciet. Quinto: qꝛ oīa bona ſua volūt habere bona et oꝛnata/ et ſolā animā ſm Augu. turpē. ¶Quo ad tertiū
2 principale querit vtrū ſit virtuoſum et laudabile deferre veſtimenta humilia vel abiecta nō pꝛecioſa: Rñ. ſm Tho. quotli.x.q.xiiij. Quo ad iſtud aliter loquendū eſt de pſona publica in dignitate aliqua vel in ꝑlatura cōſtituta: aliter de pſona priuata cui nulla cura regiminis vl ꝑlationis eſt cōmiſſa. In pſona em̄ publica duo cōſiderātur/ ſcꝫ ſtat⁹ dignitatis/ꝛ ꝓpꝛie pſone cōditio. Circa que duo ita ſe debet habere: ne dignitatis auctoꝛitas veniat in cōtemptū/ et ne ipſe in ſupbiā efferat: vtrūqꝫ igitur ei pōt eſſe laudabile: et ꝙ pꝛecioſis vtatur ad reuerētiā auctoꝛitatis inducendā/ et ꝙ vilib⁹ vtat ratione ꝓpꝛie humilitatis. Sic dūtaxat: ne q̄ ad auctoꝛitatē cōſeruandā fiūt: in ſuperbiā degenerēt: ꝛ ne dum nimis ſeruat humilitas: regēdi frangat auctoꝛitas: ſicut dicit Auguſti. hec tho. Ex quo ſequitur ꝙ virtuoſum ꝛ laudabile ſit in pſona publica ſi ꝓpꝛie īfirmitatis intuitu/ veſtimēta deferat humilia. Uñ in laudē beati martini epiſcopi dicitur: ꝙ poſt ſuſceptū epiſcopatū eadē in ei⁹ veſtib⁹ manſit vilitas et abiectio. Et de demoſthene philoſopho legitur: ꝙ tādiu vtebat toga philoſophica ꝙdiu fuit vulgo incognitus. Sed vita et eloquentia cognitus ait. Malo venerari vitam et ſapientiam: ꝙ togam. Unde tunc cōmunibus vtebatur veſtib⁹. Itē Greg.j.dialogoꝝ de beato equitio abbate dicit/ꝙ tā vilis erat in veſtibus atqꝫ ita deſpectus: vt ſi quis illum foꝛtaſſe neſciret/ ſalutatus etiam reſalutare deſpiceret: vnde v x aut nunꝙ legitur de ſanctis ꝙ auctoꝛitatē ſuā in regimine veſtium pꝛecioſitate exhibuerint venerandā: ſed potius veſtiū vilitate/ moꝛū humilitate et vite ſanctitate: vt aplī de quib⁹ legitur ꝙ fuerunt pannoſi/ id eſt vilib⁹ pannis induti. Et xp̄m pannis mater inuoluit/ id eſt ſm Berñ.ꝛ Alber. vilib⁹. Nō inquit Berñ. fit mentio de pellib⁹/aut aliis ꝑcioſis ſuppellectilibus: vt nobis cōmendet paupertatē habitus/ et indumēti vilitatem. De pſonis vero priuatis quib⁹ multa cura regiminis vel pꝛelationis eſt cōmiſſa: dicendū ſm Tho. loco pꝛeallegato. Meritoꝛie ꝛ virtuoſe agunt: ſi poꝛtant intuitu pꝛopꝛie humilitatis et amoꝛe cōtemptus mūdi veſtimenta humilia ꝛ
m humilioꝛa et vilioꝛa: ꝙ ſtatus ꝓprius requirit. ¶Nec obſtant cauillatiōes iniquoꝝ: q̄ pꝛio in cōtrariū arguūt/ attēdendū ab his q̄ in veſtimētis ouiū veniunt: intrinſecus aūt ſunt lupi rapaces. Rñ. ſm Tho. ꝙ hoc eſt pro vilitate veſtium qꝛ nūꝙ lupi vilia induerēt niſi xp̄i ouib⁹ hec veſtimē

ta eſſent propria. Scdo dicũt talẽ habitũ deferẽtes ſcandaliſare. Rñ. hierony. in epl'a ad marcellam. Scãdaliſat quẽpiam veſtis fuſcior: ſcandaliſet et iohannes/ quo inter natos mulierũ nullus maior fuit: qui angelus dict⁹/ dñm q̄cꝫ baptizauit: qui camelorũ veſtitus tegmine: zona pellicea cingebatur. Tertio dicũt: in corde virtus lateat: nihil offi-cit veſtimentũ ſi cor fuerit bonũ. Rñſum eſt de hoc ſupra. Quarto obijciũt augu. iij. de doctrina xpiana/ et habet diſt. xlj. c. quiſquis. quiſq̄s rebus tranſeuntib⁹ ſtrictius vtit̃ q̄ſ ſe habet cõſuetudo eoꝝ cum quib⁹ viuit: aut intemperãs eſt/ aut ſupſtitioſus. Rñ. ꝙ gratianus falſe allegat: q: in oĩbus correctis originalibus beati augu. habetur temperãs/ ⁊ nõ intemperãs. Et ſicut Tho. et omnes famoſi allegãt. Quin-to arguũt beatũ Bartho. vſum fuiſſe purpura clauata. Re-ſpõdit Bonauẽ. lib. de pfectione euangelica: ꝙ illud in legẽda romana nõ habetur. Et ſi verũ eſt qd̃ dicitur: dico ꝙ ne-ceſſitate duct⁹ hoc fecit: q: aliud in regione illa calida ve-ſtimẽtum portabile non inuenit. Itẽ nota ꝙ diabolus dixit cõſimilia verba p idolũ. Chriſti etiã veſtimentũ tunice in-cõſutilis precioſuꝫ fuiſſe negat expreſſe chriſoſt. ſup Math. in ope imperfecto. ¶ Quãtũ vero ſit merito. iũ talia defer-re: patet p Petrũ damiani lib. de cõtemptu mũdi/ dicentẽ. Rex niniue purpura indutus ꝓpter ciuitatis excidiũ coo-pertus ſacco/ diuini furoris motũ cõtriti cordis humilita-te placauit. Ezechias quocꝫ cultu regio decorat⁹ terribi-les regis aſſiriorũ minas tremefactus audiuit. Sꝫ mox vt ipſe cilicio tegitur/ ciliciocꝫ tectos ad ꝓphetam mittere nũcios nõ erubuit: ꝓpinquũ diẽ victorie/ ⁊ optate ꝓſperitatis oraculum reportauit. Nam ecce angelus domini centum octuagintaquincꝫ milia aſſiriorũ vna nocte percuſſit. Egre-gius ille ꝓphetarum Eſaias ad diuine iuſſionis imperiuꝫ veſtimenta depoſuit: et trium annorũ ſpacio nudus et diſ-calciat⁹ inceſſit. Erubeſcat igit̃ dicit petr⁹ damiani hũana ſupbia. Ex quo patet ꝙ humilitas veſtiũ deũ placat/ gratiã meret̃/ ꝓximũ edificat. Uñ tho. ſcda ſcde. vbi ſupra dicit ſic. Si viliorib⁹ veſtib⁹ q̄ʒ ceteri q̄s iduat̃: nõ ſemp peccat: ſed ſi hoc faciat ꝓpt̃ macerationẽ corpis / vl' humiliationẽ ſpiri-tus: ad virtutẽ tẽperantie ptinet. hoc aũt p̄cipue ptinet ad hos q̄ alios v̄bo et exẽplo ad penitentiã hortãtur. hec tho.

¶ Capitulum. xix. de temptatione dei.

Quartodecimo prohibetur hic dei temptatio. Uñ deut. vj. Nõ temptabis dominum deum tuum. Et idem chriſtus contra diabolum allegauit. Math. iiij. Ubi primo videndum quid ſit deum temptare. Secundo quot genera hominum in illud viciũ incidant. Tertio de gradib⁹ deũ temptãtiũ.

¶Quo ad primum ſecūdū Tho.ij.ij.q.xcvij.ꝑ totū. Deum
temptat qui experimentum ſumit ſeu explorat ex intētione
ratione proprie perſone/ꝑ ſua verba vel facta de dei poten
tia/ſapientia/pietate/bonitate/vel voluntate ſpeculatiue/
ſine ſpeciali dei inſtinctu/ſine iuſta neceſſitate/vel pia vti=
litate ⁊ ſine alijs debitis circunſtantijs.Uel qui etiam pre
ter intentionem talia experiendi aliquid loquitur/petit vel
facit quod ad nichil aliud vtile eſt:niſi ad ꝓbādum dei po
teſtatem/ſapientiam/voluntatem vel bonitatem. Unde ſu
per illō Deut.vj.Nō tentabis dominū deū tuum:dicit glo.
Deum temptat/qui habens quod faciat/ſine rōne cōmittit
ſe diſcrimini / vel periculo:experiens vtrū liberari poſſit a
deo. Dicitur p̄mo qui experimentum ſumit ſeu explorat:qꝛ
temptare eſt experimentum de aliquo ſumere:nullus aūt
experimentum ſumit:niſi de re ignota/ vel dubia . Ex quo
patet ꝙ omnis deum temptans deū ignorat:vel dubitat de
aliqua perfectione dei:quod ſemꝑ eſt peccatū.Ex quo ptꝫ
ꝙ deum tēptare ſemꝑ eſt pctm̄. Dicit̄ ex intentione: ad dif=
B ferentiam temptationis preter intentionem.¶Ubi notan=
dum ꝙ duplex eſt dei temptatio.Una intenta:alia nō intē=
ta.Intenta fit dupliciter.vno modo expreſſe:alio modo in=
terpretatiue.Expreſſe cum aliquid dicto vel facto intendit
experimentum de aliquo ſumere. Interpretatiue vero qn̄
non intendit experimentum ſumere per ſua dicta vel facta
tamen agit vel dicit quod ad nichil aliud videtur ordina=
bile:niſi ad experimentum ſumendū.Unde quaſi interpre=
tatiue deū temptat:qui etſi non intendat de deo experimē=
tum ſumere:aliquid tamen petit vel facit / ad nichil aliud
vtile niſi ad probandum dei poteſtatē/bonitatem ⁊ ſimilia
Dicitur rōne ꝓprie pſone:quia ſi quis experimentum ſume
ret de deo/vel ad deū ptinentibus non vt ipſe experimen=
tum ſumens de his/ſeu talia explorans talia cognoſcat: ſꝫ
vt ea alijs demonſtret:qn̄ eſt iuſta neceſſitas:aut pia vtili
tas/hoc non eſſet temptare deū.Dicitur ꝑ ſua verba vel fa
cta non cogitata:ad differentiam infidelitatis . Nam infi=
delis inquantum huiuſmodi in mente dubitat de dei per=
fectione:puta bonitate/potentia ⁊ ſimilibus.Sed deū tem=
ptare cum directe opponatur cultui diuino ſeu latrie vel
religioni in exterioribus conſiſtit actibus.Dicitur etiam ꝑ
ſua verba vel facta:quia homo deum temptat expſſe dupli
citer.Qn̄qꝫ expſſe verbis qn̄ homo in ſua petitione orando
vel ſimilia ꝟba formādo:ea intentione aliquid a deo poſtu
lat vt exploret dei ſapientiā/potentiā/vel bonitatē vel vo=
luntatem.Factis aūt deū expreſſe tēptat:qn̄ ꝑ ea que facit
intendit experimentū ſumere diuine poteſtatis ſiue pieta=

tia/aut ſapientie. ¶Dicitur de dei potentia bonitatis ꝛc. C
ſpeculatiue/nõ practice. Nã duplex eſt cognitio diuine vo=
luntatis/vel bonitatis. Una q̇dem ſpeculatiua. Et quantũ
ad hanc nõ licet dubitare nec ꝓbare vtrũ dei volũtas ſit bo
na/vel vtrũ deus ſit ſuauis. Alia practica effectiua/ſeu ex=
perimentalis: dũ quis experiť in ſeipſo guſtum diuine dul=
cedinis/ꝛ complacentiã diuine voluntatis. Sicut de iero=
theo dicit dyoniſius de diuinis noı̄bus.ca.ij. ꝙ didicit diui=
na ex compaſſione ad ipſa. Et hoc modo mouemur vt ꝓbe=
mus dei voluntatem ꝛ guſtemus ei⁹ ſuauitatẽ ſm̃ illḋ Ro.
xij. Probetis que ſit volũtas dei bona / bñplacẽs ꝛ pfecta.
Et in p̄s. Guſtate ꝛ videte qm̃ ſuauis eſt dñs. Diciť ſine ſpe p̄s.xxxiij.
ciali dei inſtinctu. Unde abꝛahã nõ peccauit Geneſ.xv. cuz
dixit ad dñm: vnde ſcire poſſum ꝙ poſſeſſurus ſim eã ſcilꝫ
terrã repꝛomiſſam a deo? Similiter nec beata agatha q̃ no
luit medicinã recipere: qꝛ experta erat erga ſe diuinã beni
uolentiã/ vt vel infirmitates nõ pateref pꝛo quib⁹ corpoꝛali
medicina indigeret: vel ſtatim ſentiret diuine bonitatis ef
fectum. Sed achas peccauit non petens ſignũ. Nõ eñ ſi pe
tiſſet deũ temptaſſet: quia deus iuſſit eum petere: ꝛ etiam
quia pertinebat ad communẽ vtilitatẽ. Gedeon vero q̃ Iu
dic.vj. ſignum a deo petiſſe legitur de victoꝛia repꝛomiſſa:
ex debilitate fidei ſm̃ glo. petiſſe videť: ideo peccauit. Si=
cut ꝛ zacharias Luce.j. qui dixit ad angelũ. Unde hoc ſciã?
Unde ꝓpter incredulitatem punit⁹ fuit. ¶Ubi ſciẽdũ ꝙ du D
pliciter aliquod ſignũ petitur a deo. Uno modo ad exploꝛan
dum diuinam poteſtatẽ/aut veritatẽ dicti eius: ꝛ hoc de ſe
ꝑtinet ad dei temptationem. Alio modo ad hoc ꝙ inſtruať
quid ſit circa aliquod factum placitũ deo: ꝛ hoc nullo mo=
do ꝑtinet ad dei temptationem. Diciť ſine iuſta neceſſitate
qꝛ ſi iuſta neceſſitas foꝛet: nõ eſſet peccatũ. vñ.ij. Paral.xx.
Cũ ignoꝛam⁹ q̇d agere debeam⁹: hoc ſolũ habem⁹ reſidui vt
oclos nr̃os dirigam⁹ ad te. Diciť ſine pia vtilitate: qꝛ ex pia
vtilitate ſancti ꝛ apoſtoli petierunt: vt in noı̄e xp̄i fierẽt mi
racula. Actu.iiij. Similiter de quodã.j. dialogo. refert Gꝛe=
go. qui ſuſcitauit paruulũ ad lachꝛymas matris eius. Si=
militer q̄uis pꝛedicatoꝛes pꝛo victu coꝛpoꝛali non ſint ſol=
liciti vt verbo dei ꝛ doctrine vacent: ſi ſic ſoli deo innitanť
non deum temptant: qꝛ nõ ſine neceſſitate vel vtilitate fa=
ciũt: ſed ſi ſine tali facerẽt deũ temptarẽt. vñ Aug.xxiij. con
tra fauſtũ dicit: ꝙ paulus nõ fugit q̃ſi nõ credẽdo in deũ/ ſꝫ
ne deũ tẽptaret ſi fugere noluiſſet: cũ fugere potuiſſet. Dici
tur ꝛ ſine aliijs debitis circũſtãtijs: qꝛ pie ꝛ humiliter petẽ
dũ eſt aliq̇d a deo. Diciť vel qui etiã ꝑter intentionem: pꝛo
pter temptationẽ dei interpꝛetatiuã. ¶Quo ad ſecundum E

principale notandū ꝙ contra hoc mādatū exceditur quin-
tupliciter. Primo veritatem inquirendo de alia vita q̄ in
fide nutantes reuocant morituros. Secūdo iuſticiam/qui
volunt ꝑ duellum oſtendi vni⁹ innocentiam/ ⁊ alteri⁹ ma-
lum. Tertio ſapientiam/qui ꝑtermiſſo ſtudio humano ar-
tes vel ſciētias deſup expectat per oratiōes ſuū. Quarto
potentiam/qui nō fugiūt necem cum poſſint ⁊ debeāt. Pau
lus em̄ ꝑ ſportam fugit: ⁊ xp̄s de templo deorſum ſe nō di-
miſit/ſed deſcendit. Quinto bonitatē qui refutant medici-
nalia in caſu ſine neceſſitate ⁊ vtilitate. Similiter qui tem
pus miſerendi deo conſtituūt/vt dicit Judith. viij. Hi enim
omnes aliquo modo vident explorare diuina illicite. Quo
ad primum q̄rit ſanctus Tho. quotl. iij. queſt. ix. ar. ij. Utrū
liceat ab aliquo moriente requirere vt reuelet ſtatum ſuū
poſt mortem? Rñ. ꝙ ſic ſupponendo hoc tamē diuino iudi-
cio: ⁊ dūmodo non ex dubitatiōe fidei de futuro ſtatu: qua
ſi temptādo inquirat: ⁊ pia/ ⁊ humilis intentio habeatur: vi
delicet ad ſubueniendū defuncto ꝑ ſuffragia. Ratio eſt quia
ſecūdum Dam. lib. iij. Impletio naturalis deſiderij non eſt
peccatū: niſi aliqua inordinatio adiungat: vt patet de cibo:
naturaliter aūt ſcire deſideramus. j. Meth. Sed cū ꝑfatis
tribus conditionibus deſiderare ſcire ſtatū alicuius poſt
mortem nichil inordinate videtur habere annexum. vn-
de. ij. Machabeorum. xij. Sancta ergo ⁊ ſalubris eſt cogi-
tatio pro defunctis exorare: vt a peccatis ſoluantur. hec
thomas. Quidam alius doctor addit ꝙ qui expeteret re-
ditum vt certificari vellet de ſtatu illo an videlicet celū ſit
vel infernus: qđ cōmuniter ꝑdicatur: mortaliter peccaret:
quia infidelis foret. Dicit etiam ꝙ iſtam petitionē nō de-
bent facere niſi homines deuoti. Et illi poſſunt ſic expeti q̄
fuerunt in ſtatu iſto deuoti: ⁊ de quibus preſumit ꝙ ſint ſal
uandi. Diabolus em̄ ſepe immiſcere poteſt illuſiōes qñ ſic
mortui reuocātur. Cōtingit em̄ qñq3 mortuū eſſe in purga-
torio: ⁊ demō in ei⁹ ſpecie dicit eū eſſe in inferno: vt anima
ſuffragio priuetur: ⁊ viu⁹ de deuota vita mortui quā reco-
lit imitari deſiſtat. Secūdo contingere poteſt animā eſſe in
purgatorio quam demon dicit eſſe in celo: vt anima ſuffra
gio priuetur. Sed queris: nunq̄d tenetur viuus apparenti
credere quod aperit? Rñ. idem doctor: poſito ꝙ defunctus
reuerteretur: non eſſet quis obligatus credere ea que re-
uelaret: licet etiam eſſent vera. Hec ille. ¶ Secūdo poſſunt
peccare contra iſtud duellantes. Ubi notandū ꝙ ſm̄ Nico-
laum de lira ſup materia duelli dauid cū golia. j. Reg. xvij.
Duellum poteſt dupliciter accipi. Uno modo ꝓprie ⁊ ſic eſt
ſingularis pugna duoꝝ/vt per victoriam vni⁹ appareat tā-

dem eius iuſtitia per diuinum iudiciū/ꝛ alteriꝰ iniuſtitia.
Et ſic ſm oēs doctores duellum eſt illicitū/tam ex pte ap=
pellantis ꝗ recipientis:ꝛ etiā iudicātis:ꝛ conſulentiū/ſcʒ
ex officio:ꝛ fauorem pſtantiū. Similiter ſacerdotes q̄ da=
rent bn̄dictionē talibꝰ:qꝛ ibi manifeſte eſt tēptatio diuina/
grauiter ibi videt peccare appellatꝰ inuite ſeu ſuſcipiēs lui
te:grauiꝰ qui ſpōte:ſed offerēs grauiſſime. Similiter videt
de iudice ꝛ cooperantibus. Hec videtur Raymūdi ſenten=
tia. Et hoc modo ſm quoſdam videntur loq̄ de duello iura
ipm duellum ꝓhibentia.xi.q.v.monarchiā.ꝛ extra de pur=
gatione vulgari.cum ſuſcepiſti.niſi p reuelationē diuinam
manifeſtatū fuerit/ꝙ deus vult ſic iudicare ſuam iuſticiaʒ
ꝛ hoc modo Dauid aggreſſus eſt goliam:qꝛ ei dixit:ego ve
nio contra te in nomine dn̄i viuentis: nec ꝓprie ſic dauid
fuit duellator/ſed diuine iuſtitie executor. ¶Alio modo po G
teſt accipi duellū large/put eſt bellū ſingulare vnius cum
vno abſqꝫ expectatione diuini iudicij/ſed vt p virtutem ar
tem/vel fortunam vel oībus iſtis vel aliquibꝰ eoꝝ concur
rentibus aliqua controuerſia inter eos criminalis vel ci=
uilis terminetur. An tale duellum ſemp ſit peccatū morta=
le:diſcordant tam theologi ꝗ iuriſte. Fit aūt duellū tripli=
citer. Primo a ſpūſancto.vt in dauid.j.Regum.xvij.ꝛ in Ro
lando/vt habet in hyſto.karoli. Secūdo ſm multos pſer=
tim ex parte appelllantis cum peccato:vt in ſecūdo modo
dictū eſt. Tertio ſemp eſt graue peccatum:vt in primo caſu
Et notandū ꝙ iudiciū ferri candentis:ꝛ aque feruentis:ꝛ
ſimilia prohibita ſunt/ſicut ꝛ de duello dictum eſt. Tertio
peccare poſſunt contra hoc volentes per artem notoriam
vel ſimilem ſine humano ſtudio ſcientiam adipiſci. Quar=
to qui non fugiunt vbi tenentur ꝛ poſſunt/dei auxilium ad
hoc ſine cauſa expectantes. Contra quos chriſtus ait. Cū
vos perſequentur in vna ciuitate:fugite ad aliam. Math.
x. Quando aūt fugienda ſit mors in chriſtiana pſecutione/
ꝛ quando non:vnctio/ꝛ conſideratio ſcandali/periculū gre
gis/ꝛ huiuſmodi docere poſſunt. Nam aliquando contin=
git eodē tēpore/ꝛ in eodē loco vnū debere fugere alteꝝ nō
vt de ſantulo quem gladius ferire non potuit:ꝛ de diacono
recedente Greg. ponit exemplum in lib. dialo. Quinto qui=
dam fugiunt medicinalia vbi oportet:qꝺ licet agatha feciſ
ſe videat:tamē vt Thom̄.ſecūda ſecunde.q.xcvi. dicit/fuit
certa de dei adiutorio.vt ſupra. ¶Quo ad tertium prin= H
cipale nota ſecundum Thom̄. quadruplex eſt gradus de=
um temptantium:non omnes tamen ſunt propriū. Primꝰ eo
rum q̄ animū nō pparāt ante orationem: ſed diſtrahuntur

ſcienter ꝛ negligenter/qui labijs deū honorant ſolum. Secund⁹ eoꝝ qui non dimittunt ante orationem debitoꝛibus rancoꝛem tenentes. De ambobus dicitur Eccleſiaſt.xviij. Ante oꝛationem prepara animā tuam/ ꝛ noli eſſe quaſi homo qui temptat deum. vbi dicit glo.interliñ. Temptat deū qui oꝛat quod docuit:ſed non facit quod iuſſit. Supꝛa que dicit Thomas ſecunda ſecunde vbi pꝛius: ꝙ iſte qui añ oꝛationem ſuam animam non pꝛeparat dimittendo ſi quid aduerſus quē habet: vel aliquis ſe ad deuotionem non diſponendo: nō facit qđ in ſe eſt/ vt exaudiatur a deo: ꝛ ideo quaſi interpꝛetatiue temptat deū: ꝛ quamuis hmōi quaſi interpꝛetatiua temptatio videatur ex pꝛeſumptiōe ſeu indiſcretione ꝓcedere: tamen hoc ipm ad dei irreuerentiam pertinet: vt homo pꝛeſumptuoſe/ ꝛ ſine debita diligentia ſe habeat in his que ad deum ptinent. Dicitur enim ꝑme petri v. humiliamī ſub potenti manu dei. ꝛ .ij. thimo.ij. Sollicite cura teipſum ꝓbabilem exhibere deo. Uñ etiam huiuſmodi temptatio eſt ſpecies irreligioſitatis. hec tho. Tertius eoꝝ qui pꝛeter intentionem petunt vel faciūt que dicitur in diffinitionis declaratione/ interpꝛetatiua temptatio. Quartus eoꝝ qui ex intentione talia faciunt vt ibidem patuit.

¶ Capitulum .xx. de accidia: ꝛ ſpeciebus eius: et remedijs.

Quintodecimo ꝓhibetur hic accidia: cui⁹ ꝓpꝛium eſt triſtari de obſequio diuino: ſicut charitatis eſt gaudere in bono diuino. ¶ Ubi tria ꝑncipaliter ſunt videnda. Pꝛimo de quidditate ꝛ malicia ꝛ oꝛigine accidie. Secundo de ſpeciebus
B Tertio de remedijs. Quantum ad ꝑmuꝫ notādum ſm Tho. ſecunda ſecunde. queſt.xxxv. Accidia eſt triſtitia de bono diuino quod homo debet facere. Dicitur pꝛimo triſticia/ ſed non quelibet. Eſt eñ q̄dam triſticia bona: vt illa qua cōpatimur miſerie ꝓximi: ſicut miſeria facit triſtari: ꝛ paſſionis xp̄i meditatio. Similiter triſticia quā habemus de peccatis commiſſis in contritione. Alia eſt triſticia mala in appetitu vindicte inoꝛdinato: ꝛ conſtituit ſpeciem peccati ire: vel triſticia de bono ꝓximi: ꝛ facit odiū vel inuidiam. Sed triſticia de bono diuino conſtituit accidiaꝫ: Dicit̄ ſecundo de bono diuīo / id eſt de bonis ſpiritualibus iſtis potiſſime q̄ hominem ꝑ ſe oꝛdinant in deuꝫ: vt ſunt ſeruitutes deo exhibende/ coꝛde/ oꝛe vel opere: de q̄bus dictū fuit a pꝛimo p̄cepto particulariuſqꝫ ad ſextum. Et ſic etiam ſunt oīa opera virtutum: non inquantū circa talem materiam: ſed inquantū ꝓpter deum fctā/ et in deum relata. Ex quo patꝫ ꝙ eſt accidia oꝛis/ coꝛdis/ ꝛ operis. Quia q̄s tediū

ꝛ triſticiam habere pōt meditando fidem:ſperando in deū: deum diligendo quo ad coꝛ:quo ad os laudando / oꝛando/ loquendo de deo ꝛ ſimilia. Et in opere multipliciter fit. Dicitur cōſequenter ꝙ homo debet facere:qꝛ ſi quis triſtaret de ſpirituali bono ad quod q̄s non teneretur ſub pena pctī venialis aut moꝛtalis:puta de pficiēdo aliq̄ qȯ ſo.uȝ cadit ſub conſilio: non eſſet accidia. Exemplum de iuuene euāgelico qui triſtis abſceſſit cum ei xp̄s dixit. Si vis pfectus eē vade ꝛ vende oīa que habes:ꝛ da paupibus. Matth.xix.

¶Sed quot ſunt radices ꝛ cauſe triſticie? Rn̄.ꝙ tres Pꝛima cum q̄s non amat deum:nec gaudet in eo:ideo conſeq̄nter nō amat opa ſpiritualia:nec in eis gaudet:ſed triſtatur B
Secunda cum q̄s nō noſcit vel nō aduertit:vel nō meditaꝛ honeſtatem/ꝛ vtilitatē ac ſuauitatem ſpūalium bonoꝝ: ex hoc ꝓuenit ꝙ non reputat ſpūalia:ſed ea vilia ꝛ quaſi nihil valentia eſtimat:ꝛ triſte ea facit:aut ea refugit. Tertia qꝛ ſenſus appꝛehendit ſpirituale bonum vt laboꝛioſum ꝛ ꝓuatiuum delectationis ſenſibilis: ꝛ ideo ſenſualitas a ſpūali bono fugit ad delectabilia ſenſualitatis. Et talis ſenſualitas interdum ad ſe tradit rōnem ꝛ voluntateȝ q̄ triſtantur de ſpiritualibꝰ bonis ꝛ diuinis. ¶Sed quare accidia eſt peccatum? Rn̄.ſm Tho.triplici de cauſa. Pꝛimo qꝛ in ſe malū eſt triſtari de bonis optimis: qualia ſunt diuia:de talibus eñ ſumma cōplacentia eſſet habenda Secūdo qꝛ immediatus accidie effectus eſt:ꝙ facit tedioſum ꝛ grauē in ſpūalibꝰ ꝛ diuinis operandis. Tertio qꝛ multa alia mala ex accidia ſequuntꝛ in ſpeciebus ꝛ effectibꝰ eius. Quando vero ſit peccatū:nota ſm tho.vbi pꝛius qꝛ triſticia de bono ſpirituali aliquādo nullū eſt peccatum:ſed foꝛte defectus nature: vt qñ opus diuinum eſt ſolum cōſilium: ꝛ nullo mō debitū. Secundo aliqñ materia eſt meriti. Tertio aliquando eſt veniale. Quarto aliqñ eſt moꝛtale. Pꝛo quoꝝ intellectu notādum pꝛimo ꝙ in nobis ſunt duo. Pꝛimū eſt caro ſiue ſenſualitas ſimilis beſtijs alijs:hoc dempto ꝙ ꝑ rationem poteſt frenari. Hec caro habet cōplacentiam in luxuria/vana gloria/gula/ira/ꝛ in ſimilibus Et habet triſticiam de oībus que ſunt contraria carni:vt patet in ieiunio/oꝛatione/ hūilitate/patientia ꝛc. Scōm eſt anla rationalis a deo optimo immediate creata: que naturaliter vellet beatificari. Hec deſiderare deberet virtutes/deū/ꝛ beatitudinem/ꝛ ſpūalia bona:ꝛ de ſolo peccato ꝓncipaliter triſtari. Sicut etiam naturaliter phī reppererunt:ꝛ de hoc ſcripſerunt: ꝛ fides amplius inſtruit. ¶Secundo notandum ꝙ caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum:ꝛ ſpiritus aduerſus carneȝ. Gal.v. Quod idem ſenſit Ro.vij.dicens. video aliam legem in membꝛis D

meis repugnantem legi mentis mee. Et idem quilibet ex
peritur. Exempli gratia. Ratio iubet diuitē vel religioſum
ad matutinas ſurgere: ꝛ ꝑmium delectat rōnem: ſed molli=
cies lecti ꝛ calor corpus tenent ꝙ non vult ſurgere. Ex iſto
cauſatur q̄dam triſticia in ſenſualitate. Uñ ſi ꝓpter talem
repugnantiam triſticia de bono ſpirituali veniat homini
ſubito ꝛ indeliberate/ ꝛ omnino contra aut preter volunta
tem: tunc eſt ſolum ꝑmus motus ꝛ mere naturalis: ꝛ q̄diu
manet ſolum ꝑmus ꝛ naturalis motus nullo modo depen
dens a voluntate: tunc nullū eſt peccatum mortale ſed de
fectus / ſeu pctm̄ nature: qꝛ non eſt in poteſtate homis di=
cente beato Auguſti. Non eſt in poteſtate noſtra quib⁹ vi=
ſis tangamur. ¶ Et ſi homo ſtatim vt huiuſmodi motuȝ ac
cidie ratione percipit: incipit reſiſtere ratione ꝛ voluntate
tunc illa reſiſtentia eſt ſibi meritoria. Sicut ſepe accidit ꝙ
homo ſentit aliquod tedium in exercitio ſpirituali ratione
ſenſualitatis: qḋ tamen rationi diſplicet: ideo etiam reſiſtit
conando ꝑ exercitia bona delectari in diuinis pro poſſe: ta
lis triſticia non eſt peccatum: qꝛ in ſola ſenſualitate conſi
ſtit: ſed eſt materia meriti: qꝛ voluntas deteſtatur eam. Si
vero homo huiuſmodi primo motui accidie non conſentit
ſm rationē plene ſaltem: nec ſufficienter ſe ei opponit poſt
q̄ ipm percipit: ſed voluntas aliquo modo ad ſenſum incli
nata habet ſe circa hoc negligenter in reſiſtendo: tunc illa
accidia eſt pctm̄ veniale: ſi fuerit de opere debito. Et hoc ē
ꝓpter negligentiā voluntatis: que ei imputabilis eſt. Et ſm
Caſſio. de inſtitutis monachoꝝ/ etiā in ꝑfectos viros cadit
Sed ſi motus ille accidie ꝑtingit vſqꝫ ad rōnem: ita ꝙ car=
ne totaliter contra ſpiritum ꝑualente/ ꝛ triſticia ſic in rōne
inualeſcente ꝙ ipſa ratio ex hoc conſentiat in fugam ꝛ hor
rorem aut deteſtationem boni ſpiritualis diuini qḋ homo
facere tenetur: tunc eſt peccatum mortale: vt dicit ſanctus
Tho. Cuius rōnem aſſignat: qꝛ illud eſt mortale ex genere
qḋ de ſe ꝛ ſm ꝓpriam rōnem contrariatur charitati: ſed acci
dia huiuſmodi eſt talis. qꝛ ꝓpri⁹ effectus charitatis ē gau
dium de deo ꝛ de diuinis rebus: cui contrariatur accidia
que eſt triſticia de bono ſpirituali inq̄ntum diuinum. Exē=
plum in ſimili de cōcupiſcentia adulterij/ qḋ de genere ſuo
eſt peccatum mortale: hec concupiſcentia q̄diu eſt natura
lis mot⁹ manens in ſenſualitate/ ꝛ nullo modo dependens
a voluntate: tunc nō eſt pctm̄. Sed ſi homo ei reſiſtit ꝓpter
deū eſt ei meritorium. Si ꝟo voluntas non conſentiendo in
opus nec in delectationem non excludit concupiſcentiam/
ſed permittit eaȝ morari in animo: tunc venialis fit culpa.
Si vero pertingat vſqꝫ ad rationem / ita ꝙ ratio ſuperata

conſentiat in opus adulteriū/fit culpa mortalis. Ita in pro-
poſito ſimile eſt de ira. ¶ Quo ad ſecundum principale notā- F
dum prout colligitur ex dictis Grego.xxxij.moral.⁊ ex Iſido.
de ſummo bo.⁊ Caſſi.de.viij.principalibus viciis/⁊ ex Guilh.
in ſumma viciorū: ꝙ viginti ſunt ſpecies vel modi peccandi
accidie. Primus eſt origo aliorū/videlicet tepiditas que vo-
mitum prouocat. Unde apoca.iij. xp̄s dicit. Scio opera tua:
quia neq̧ frigidus es/neq̧ calidus: ſed quia tepidus es: et
nec frigid⁹ nec calidus: incipiā te euomere de ore meo. Euo
mitur cū in deteriora labi permittit: hec fiduciam temptādi
diabolo preſtat: q2 de multis tēptat tepidum: vbi nō feruidū
Exemplū de olla feruenti cui muſce nō inſident. hec etiā ho
minem quaſi contractū facit. Q2 ſm̄ Bern. Forſitā ideo non
poſſumus: quia non multum volumus. Secundus eſt molli
cies que eſt impatiētia dure rei. de qua, puer.xviij. Qui mol
lis ⁊ diſſolutus eſt in ope ſuo: frater eſt opera ſua diſſipātis/
⁊ reperit cōiter in delicate nutritis: hec eſt culcitra diaboli.
hec facit vt hō velut niueus globus ad ignem tribulationis
liqueſcat. Tertius/ſomnolētia. de qua, puerbi.xix. Pigredo
immittit ſoporē. A nimietate eīn ſomni, phibere deberēt aui
cule de mane canētes/⁊ galli/⁊ ineptia actus dormiēdi: qui
poſſunt eſſe nimia brutalitas/ſurgendi triſticia/ importuni- G
tas dormiendi. ¶ Quartus eſt ocioſitas., puerb.xij. Qui ope
ratur terrā ſuaꝫ ſaturabitur panibus: qui autē ſectatur ociū
ſtultiſſimus eſt. Ubi nota ꝙ terra ſiue ſolum oris octo fruct⁹
proferre poteſt/ſcꝫ dei laudationē: gratiarūactionē: orationē
cōfeſſionem: verborū modificationeꝫ: abſtinentiā/fraternam
correptionē/⁊ fraternam eruditionē. Stultiſſimus inquit eſt
ſtultus quia in vita negligit neceſſaria vite celeſtis acquire
re: ſtultior quia vitam hoſtibus exponit: ſtultiſſimus q2 ani-
mam interficiētes ſolet paſcere: puta corp⁹ ⁊ demonē. Quin
tus eſt dilatatio. p̄s. Tēpus faciēdi dn̄e diſſipauerunt legem p̄s. cxviij.
tuam. Tardant quidam conuerti/alij confiteri/alij perfici.
¶ Ad conuerſionē accelerandā mouere deberent quinq̧: ſcꝫ H
mortis incertitudo. Luce.xij. Uos eſtote parati quia neſci-
tis qua hora dominus veſter venturus ſit. Scd̄o multiplex
bonum inde prouenīēs/ſcilicet vite iocunditas: maior viuē
di ⁊ moriendi ſecuritas: pene maioris euaſio: ⁊ premij multi
plicitas. Tertio periculum male conſuetudinis. Hieremie
decimotertio. Si mutare poteſt ethiops pellem ſuam ⁊ vos
poteritis benefacere/cuꝫ didiceritis malefacere. Quarto ꝙ
iniquus eſt in deū: in angelū/in ſe/⁊ proximum. ſm̄ illud Au
guſti. Peccator nō eſt dignus pane quo veſcitur. Quinto q2
difficile eſt aliquem vere ad deum conuerti. Ambroſi. Plu-
res inueni baptiſmalem innocentiam ſeruaſſe: q̄ꝫ veram pe-

nitentiã egiſſe. Sextus eſt tarditas. Sicut eñ accidioſus dif
fert conuerti: ſic tardus tarde procedit in opere iã inchoato
Prouerb. xj. Sicut acetuꝫ dentibus ⁊ fumus oculis: ſic piger
moleſtus eſt his qui miſerunt illum. Quo contra terrere de-
berent: tẽporis breuitas/malorũ in malis ſtrẽnuitas: ⁊ bono-
rũ virorũ ⁊ mulierũ ſolertia. Septim⁹ eſt negligentia/in hoc
conſiſtens ꝙ homo non curat qualiter opus inchoatũ faciat
vtrũ bene vel male: ſed hoc ſolũ curat vt ab onere laboris in
choati ſe expediat. Prouer. xxiiij. Diligẽter exerce agrũ tuũ.
Hiere. xlviij. Maledictus qui facit opus dei negligẽter. Alia
litera habet fraudulẽter. Tales terrere deberet irrationabi-
lium (vt apum ⁊ formicarũ) diligẽtia ad corpus propriũ ⁊ dei
intuitus. Octauus eſt impſeuerẽtia/quã habẽt qui opus in-
choatum ad perfectũ nõ ducunt. Que Saul deiecit. j. Reguꝫ.
xv. Ad quam vitandã xp̃s de cruce deſcendere noluit viu⁹
Math. xxvij. Perſeuerãtia eñ cibus eſt dei. Johã. iiij. Meus
cibus eſt vt faciã voluntatẽ eius qui miſit me: vt perficiam
opus eius. Huic demon inſidiatur. Geñ. iij. Tu inſidiaberis
calcaneo eius. Non⁹ eſt remiſſio. In eo eñ eſt qui quotidie
deterior efficitur. Verſus. Feruidus in primis: medio tepet:
alget in imis. Prouerb. x. Egeſtatẽ operata eſt manus remiſ
ſa: manus aũt fortium diuitias parat. Quo cõtra ꝓuerb. iiij.
Juſtorũ ſemita quaſi lux ſplendẽs procedit: ⁊ creſcit vſqꝫ ad
perfectum diẽ. Ubi nota quid ſit ꝓficere/videlicet ſimul oĩa
peccata propoſito dimittere: ⁊ exercitia pro vitatione viciorꝫ
neceſſaria/⁊ acquiſitione virtutum apta iuxta ſuũ ſtatũ arri
J pere. ¶ Decimus eſt diſſolutio. Diſſolutus eñ difficultateꝫ
inueniẽs in ſuo regimine ſe dimittit omnino abſqꝫ guberna
tione. ſm illud Prouer. xxiij. Eris ſicut dormiens in medio
mari: ⁊ quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo. Talis animũ
ſuũ non recolligit: eſt enim tanq̃ puluis quem proijcit vent⁹
a facie terre: ⁊ quaſi dolium non ligatum. Hanc diſſolutionẽ
Grego. videtur vocare importunitatem mẽtis qua mẽs pro
pter triſtitiã in ſpiritualibus ſe importune trãſfert ad dele-
ctabilia corporalia tedioſe ſpiritualia implẽdo. Undecimus
eſt incuria: que ſuorũ debitam curam nõ habet: cui opponit̃
diligentia. Incurioſus ſua nõ colit: culta nõ colligit/⁊ colle-
cta non cuſtodit. Unde verſus. Nõ minor eſt virtus q̃ quere
re/parta tueri. Hoc vicio laborant qui audita nõ curant me-
morie tradere/mente/ vel ſcripto/vel opere. Qui dilacerate
ambulãt/⁊ immũdicias ſine ratione ſuſtinẽt. Cõtra quos eſt
ꝙ ordinate natura procedit: ꝙ ornatus interdũ eſt virtus: et
k ꝙ exteriora notant interiorem incuriaꝫ. ¶ Duodecimus eſt
ignauia: qua laborat qui eligit potius in miſeria magna per-
manere: q̃ aliquantulũ laboris ſubire. Et videtur idem eſſe

cum puſillanimitate.Nā magnanimitas eſt virtus inclinās
ad opera magno honore digna.ſm philoſophū.iiij.ethi.Pre
ſumptio eſt exceſſus:ſed puſillanimitas defect⁹ eſt: ſpeciali-
ter in his que ſpecialiter cadūt ſub cōſilio.Et ſm Tho.ſcda
ſcde.q.cxxxiij.Puſillanimis deficit a proportione ſue poten-
tie:vñ recuſat ad id tendere qđ eſt ſue potētie cōmenſurati-
uum.Et inde eſt ꝙ Math.xxv.ꝛ Luce.xix.Seruus qui acce-
ptam pecuniā dñi ſui fodit in terram/nec eſt operatus ex ea
propter quendā puſillanimitatis timorē/punitur a domino.
¶Tertiuſdecim⁹ eſt indeuotio:ſcꝫ quedā ariditas ſpūalis ꝛ L
carētia feruoris mētalis.de qua in ps.Anima mea ſicut ter ps.cxlij.
ra ſine aqua tibi.Et Nume.xi.Anima noſtra arida eſt: nihil
reſpiciunt oculi noſtri niſi mā.ꝛc.Oritur autem aliquādo ex
ſuperbia que eſt quaſi mōs gelboe:ſuper quem nec ros/nec
pluuia deuotiōis/ſm Bern.deſcendit. Aliquādo ex defectu
cibi ſpiritualis.ps.Aruit cor meum:qꝛ oblitus ſum comede- ps.ci.
re panem meū.Aliquādo ex accidia. Nā alie creature ocio
impinguātur:ſed homo labore ſpirituali.Prouerb.xiij. Uult
et nō vult piger. Anima autē laborantium impinguabitur.
¶Decimuſquartus eſt triſticia in diuino ſcꝫ officio.Et Gre M
go.videtur vocare torporē:qui eſt circa precepta que perti-
nent ad cōmuneꝫ iuſtitiam.Nō(inquit Auguſtinus)ex triſti
cia aut neceſſitate:qꝛ hilarē datorē diligit deus.ij. Corin.ix.
Hoc vicium eſt quaſi abſinthiū poſitum in eſca dei. Item cū
omnia a deo accepérimus/iuſtiſſimū eſt vt et reſtituendo le-
te ſeruiamus. Item prouerb.xxv.Sicut tinea veſtimento et
vermis ligno:ſic triſticia viri nocet cordi. ¶Decimuſquin- N
tus/tedium vite:quod aliquādo oritur ex dei amore ꝛ cele-
ſtis patrie.Sicut patet in aplo.qui cōcupiuit diſſolui ꝛ eſſe
cum xpo.Aliquādo ex malorū preſertiꝫ alienorū cōſideratio-
ne quibus mūdus plenus eſt.Eccleſi.ij.Teduit me vite mee
vidētē mala eſſe vniuerſa ſub ſole/ꝛ cūcta vanitatē ꝛ afflictio
nem ſpiritus.Aliquādo ex vehemētia tribulationis proprie
ij.Corinth.i.Supra modū grauati ſumus/ꝛ ſupra virtutem
ita vt tederet etiā nos viuere.Aliquando ex accidia:ꝛ tūc eſt
peccatū: ꝛ prouenit ex longa triſticia poſtꝙ nō ſolum tedet
deo ſeruire/ſed etiam viuere.Decimuſſextus eſt deſperatio.
quam docet apoſtolus fugere penitētes.ij.Corinth.ſecundo
Ne nimia triſticia abſorbeantur huiuſmodi. Decimuſſepti
mus eſt rancor ꝛ quedam mentis amaritudo:cōtra illos qui
hominem volunt ad ſpiritualia exercitia inducere.Exemplū
de monacho accidioſo contra prelatuꝫ amaricato. Decimuſ
octauus eſt inſtabilitas propoſiti:cum homo in dei ſeruitio
diuerſa proponit/ꝛ multa attemptat ꝛ frequenter propoſitū
mutat:non ex impotentia/aut ex rationabili cauſa: ſed pro-

pter tedium quod habet in eorum executione ſpiritualium.
Decimuſnon⁹ eſt inquietudo corporis ⁊ inſtabilitas loci/ vt
apparet in multis. Uiceſimus eſt malicia: quãdo propter tri
ſticiam quam quis habet in diuinis: intantũ malus efficitur
ꝙ etiã ſpiritualia modica aut nulla eſtimat/ ⁊ etiam impu=
O gnat. ¶ Quo ad tertium principale notãdum ꝙ plura reme=
dia ſunt contra accidiam. Primum eſt conſideratio deteſta=
bilitatis huius vicij: vt apparet primo in cõſideratione exẽ=
plorum omniũ rex laborãtiũ. Nam in vita carẽtib⁹ ſol ⁊ aſtra
quotidie girum mũdi circũeunt: in habentibus vitam vege=
tabilem herbe ⁊ arbores minimum initium habẽtes/ in mul
tis aduerſis/ad magnam quãtitatẽ perueniunt. In ſenſibili
bus dicit Salomon prouerb. vj. Uade ad formicam o piger:
et cõſidera vias eius/⁊ diſce ſapientiã. In malis hominibus
quot ſunt ſtudia mũdo ſeruiẽdi. in bonis hominibus/ Ceci=
lia quaſi apis argumẽtoſa deo ſeruit. in angelis bonis ⁊ ma
lis cõtinua ſunt exercitia. Secundum eſt ꝙ tantũ diſpliceat
deo. Unde apoc. iij. Quia tepidus es: incipiam te euomere.
Cauſa ſm glo. quia quandã ſecuritatẽ accipiũt de bonis ali=
quibus. Item Luce. xv. Gaudiũ eſt angelis ſuper vno pecca
tore/ſcilicet feruido penitẽtiã agẽte/ꝙ̃ ſuper. xcix. iuſtis qui
nõ indigent penitẽtia /ſcȝ tepide viuẽtibus ſm Greg. Item
Luce. xiij. de ficulnea infructifera dicitur. Succide illam vt
quid etiã terram occupat? Tertiũ eſt ꝙ accidia multum pla
cet diabolo. vnde Math. xij. Immũdus ſpiritus exiẽs ab ho
mine/inueniẽs domũ vacantẽ: vadit ⁊ aſſumit alios ſeptem
nequiores ſe/⁊ intrantes habitant ibi. Itẽ Math. viij. demo=
nes dixerũt chriſto. Deijcis nos: mitte nos in gregẽ porcoꝝ
⁊ Job. xl. dicitur dormire/ſcilicet demon in loco calami. per
quod vacuitas deſignatur. Secundũ remediũ eſt rationabi=
lis diuerſitas occupationũ: ſed ordinata debet eſſe ⁊ ratio=
nabilis/vt docet exemplũ in vitaſpatrũ. vbi beato Antonio
accidia temptato angelus apparuit: quẽ vidit primo funicu
lum torquentẽ: deinde orantẽ. deinde ſportas texẽtem: ⁊ ite=
rum orationi vacantẽ/⁊ ſic facere Antonium iubentẽ contra
accidiam. Tertiuȝ eſt vt cum ſentit triſtitiam accidie: quis
interdum querat bonã ſocietatẽ cum qua veriſimiliter ſoluȝ
de deo ⁊ licitis tractet lete. Exemplum in vitaſpatruȝ. vbi ſe
pe illud fecerũt. In cuius figura legitur Exod. xvij. ꝙ Joſue
pugnãte contra Amalech orabat Moyſes: leuans manus ad
deum: cuius manus erãt graues. Sed Hur/⁊ Aaron ſuſten=
tabant manus eius ex vtraq; parte. Quartum vt homo ſe co
gat ad exercitium ſpiritualiũ que faſtidit. Nam habitus de=
lectabilis non niſi per actus interduȝ triſtes multiplicatos
acquiritur. ex. ij. ethi. Quintum vt cum magno conatu quis

memoretur dei tot beneficia.⁊ ſi ſecundũ pſ.Rennuit conſo pſ.lxxvi.
lari anima mea:credat quod ſequitur:memor fui dei ⁊ dele=
ctatus ſum.Oportet autem hunc conatum magnuʒ eſſe:quia
homo in triſtitia conſtitutus:difficulter talibus immoratur
Sextũ eſt excluſio pro poſſe trium radicum accidie ſupra in
principio capituli poſitarũ. In cui s figura dicitur Leuiti.
vi.Ignis in altari meo ſemper ardebit:quem nutriet ſacer=
dos/ſubijciẽs ligna mane per ſingulos dies. Septimum eſt
conſideratio pene inferni/⁊ purgatorij/ ⁊ beatitudinis : que
expectamus ſm noſtrũ meritum vel demeritum.Unde in vi
taſpatrum quidã pater conqueſtus eſt patri Achilli accidiã
Reſpondit pater ideo pateris:quia nondũ vidiſti requieʒ ce
li/nec penam inferni.Octauum ⁊ ſummum remediũ:dei gra
tia eſt.pſ.Uiam mãdatorum tuorum cucurri:cum dilataſti pſ.cxviij.
cor meum.Unde in canticis.Trahe me poſt te.curremus in
odore vnguentorum tuorum.Canti.j.pſ. Erraui ſicut ouis pſ.cxviij.
que perierat ⁊c.

¶ Capitulum.xxi.de erubeſcentia chriſtum
ſequendi ⁊ remedijs.

SExtodecimo prohibet erubeſcentia chriſtũ ſe
quendi/⁊ eius doctrinam in neceſſarijs ad ſalu
tem.¶ Unde Luce.ix.ait.Qui me erubuerit/ ⁊ A
meos ſermones:hũc filius hominis erubeſcet:
cum venerit in maieſtute ſua ⁊ patris/⁊ ſancto
rum angelorũ/id eſt ad modum erubeſcẽtis ſe
habebit dicens:neſcio vos.ſicut ait virginibꝰ fatuis Math.
xxv.et clauſa eſt ianua.Tria ſunt hic dicenda ⁊ vidẽda. Pri
mo de verecũdia/ſeu erubeſcẽtia bona. Secũdo de mala. de
quibus dicitur Eccleſiaſt.iiij.eſt cõfuſio adducens peccatũ/
⁊ eſt confuſio gratiã ⁊ gloriam adducẽs.Tertio de remedijs
male erubeſcẽtie.¶ Quãtũ ad primũ notandũ ſm Tho.ij.ij. B
q.cxliiij.ꝙ verecũdia eſt timor de actu exprobrabili facto vel
fiendo. Dicit primo timor:q̃ eſt reſpectu ardui poſſibilis/re=
ſpectu cuiꝰ non eſt triſtitia.Ex quo ptʒ ꝙ perfecti nõ erube=
ſcunt faciliter de futuris malis perpetrabilibus.qr non ap=
prehendũt mala opera:vt difficulter ab eis mediãte gr̃a vi=
tabiliſa. Itẽ patet ꝙ malicioſi nõ ſunt verecundi.qr ex habi=
tu facilia putant mala.Dicitur de actu turpi in quo includi=
tur cogitatio/verbuʒ/vel omiſſio turpis. Dicit turpis ſeu ex
probrabilis.Sed que ſunt turpia exprobrabilia ſeu inhone=
ſta:Rñ.ꝙ nuditas corporis in adulto reſpectu alterius. Itẽ
diſcoopertura mẽbri imundi.ſ.genitaliũ/poſteriorũ ⁊ vberũ
Ex quo ptʒ ꝙ male faciãt veſtes curtas portãtes quo ad vi=
ros:⁊ vbera nudãtes quo ad mulieres.⁊ tunicas leuãtes ſi=
ne cauſa.Rõ iſtorũ eſt:qꝛ a natura talia veremur.vt dicit l ea

tus Augu.lib.de ciui.dei contra diogenem. Itē omne peccatum eſt erubeſcibile:precipue tamen luxurie / furti / ſeu ſubtractionis alieni boni / ⁊ mendacij.de quibus inter cetera dicitur Eccle.xlj. Erubeſcite a patre ⁊ matre de fornicatione. Et a preſidente ⁊ potente de mendacio. Et a principe ⁊ duce de delicto.

C ¶ Q̄ autem turpe ſit omne peccatū:patet tripliciter / Primo q: pctm̄ nuditate fecit erubeſcibilem Nam Gene.ij.dr. Erat vterq̄ nudus Adam ſcȝ ⁊ vxor eius ⁊ non erubeſcebāt. Ratio quia nullū peccatū fecerant :⁊ futurum faciliter vitare poterant. Interim enim q̄ mens ſuperiori obediebat creatori quicquid infra mentem erat / vt membra corporis ⁊ etiā beſtie:homini obediebant. Sed eo ipſo q̄ homo deo inobediens fuit:obedientia multorū homini eſt ſubtracta.ideo Geneſ.iij.dicitur. Poſtq̄ ambo de fructu vetito guſtauerunt:aperti ſunt oculi amborū: videlicet experientiam habendo q̄ malum prius mente nouerunt. Cumq̄ cognouiſſent ſe eſſe nudos:cōſuerūt folia ficus / ⁊ fecerunt ſibi perizomata. Plura ibi de verecūdia / videlicet q̄ ad vocem dei fugerunt quando deus queſiuit Adā / vbi es?

D Et q̄ deus ait:quis tibi indicauit ⁊c. ¶ Scđo cum erubeſcentia ſit fuga rei turpis / ⁊ peccatum ſit opus diaboli contra naturam: immo eo remoto oīa decētia forent: cōſtat peccatum eſſe maxime erubeſcibile / ⁊ quod plus eſt in eius comparatione / alia erubeſcibilia non ſunt.teſte Grego.dicente de maria magdalena.quia ſemetipſam grauiter int⁹ erubeſcebat:nichil eſſe credidit quod verecūdaretur foris Tertio erubeſcentia eſt reſpectu immundorū: ſed in comparatione peccati / alia immunda munda ſunt.vnde Mathei. xv. Que de ore ꝓcedunt de corde exeūt / ⁊ ea coinquināt hominem. de corde eñ exeūt cogitationes male / homicidia / adulteria / fornicationes / furta falſa teſtimonia / blaſphe-

Ps.xiij. mie.hec ſunt que coinquinant hominem. Ps. Corrupti ſunt ⁊ abominabiles facti ſunt / ſcȝ iniqui. Dicitur facto vel fiendo.quia plura fecimus que erubeſcere debemus ⁊ neſcim⁹ an de facto luere coram deo habeamus. Plura etiam ſunt

E que perpetrare poſſemus turpia . ¶ Notandū ſecundo ſm Tho.vbi prius / ⁊ phm.ij.⁊.iiij.Ethi.q̄ verecundia q̄uis nō ſit virt⁹ / eo q̄ virtus dicit ꝑfectionē habitus. ꝑfect⁹ aūt vir nō timet aliquid vt futurū arduū poſſibile vel difficulter vitabile / ſed propter habitum faciliter vitabile turpe:tamen verecundia eſt bonum quid ⁊ laudabilis paſſio. ⁊ habitus conſimilis eius acquiri poteſt. Laudabilis inquam quintuplici ratione. Primo quia frenū eſt ſenſualitatis.quod duȝ quis habet a multis malis preſeruatur actibus:⁊ ſpes eſt de ei⁹ correctione. Unde quidam philoſophus dicit . Eru-

buit/res ſalua eſt.Secundo eſt ornamentū precioſum quo decoratur iuuentus ⁊ muliebris ſexus.vnde Eccl'.vij. Gratia verecundie eius ſcꝫ mulieris ſenſate ⁊ bone ſup aurum Tertio eſt oculus quidam mentis oſtendens opus de quo quis verecundatur eſſe examinandū an bonū.⁊ tūc erubeſcentia eſt expellenda:ſi malū tunc eſt dimittenda ſm illud Math.vj.Si oculus tuus nequā fuerit:totum corpus tuūꝫ tenebroſum erit.Quarto eſt priuilegiū humane conditiōis in hac vita,quo carent oīa animalia irrationabilia:qꝛ nullū eoꝝ verecundatur ꝓprie.quia turpe non percipit.vt ptꝫ in eoꝝ actibus.Quinto gratiam a deo meretur.Unde Gene.ix. Sem verecundus benedicitur: ⁊ cham maledicit'. ⁊ Luc.j.Ad ingreſſum angeli maria verecunda ⁊ timida audiuit.ne timeas maria:inueniſti gratiam apud dn̄m. Quo contra quinqꝫ mala incurrunt inuerecundi per oppoſitum que faciliter conſiderare potes.vnde Hiere.iij.Frons meretricis facta eſt tibi:noluiſti erubeſcere.Item ibidem.vj. confuſione non ſunt confuſi ⁊ erubeſcere neſcierūt. ¶Tertio notandum ꝙ verecūdia que etiam nō eſt peccatum reperitur in multis.Primo in ꝑfectis ⁊ ſenibus /quo ad habitum multum/⁊ parū quo ad actū.qꝛ nō apprehēdūt turpia/vt poſſibilia ſibi:⁊ difficulter euaſibilia.Sed tn̄ ſunt ſic diſpoſiti:⁊ ſi in eis eſſet aliquid turpe/de hoc verecūdarentur.vt dicit phs.iiij.Ethi.Secūdo reperitur plus in mediocriter bonis.quia in eis eſt aliquid de amore boni. attn̄ nō ſunt totaliter immunes a malo.Tertio plus reperiendum eſt de verecundia in feminis. Quarto plus in virginibus adultis.Quinto maxime in iuuenibus vtriuſqꝫ ſexus poſtꝗ̄ venerint ad vſum rationis.Uerecūdia aūt carent ꝗ ſunt in patria. Item vſu rationis carentes in via . Adā ⁊ Eua caruerūt in paradiſo. Et malicioſi qui nichil apprehendūt vt turpe/nec malū timēt.Eſt preterea triplex verecundia: Quedam naturalis vſum rationis preueniens ſicut alie paſſiones.Alia eſt materia merēdi.vt illa que inſurgūt ratione infamie innocentis.Tertia eſt meritoria/⁊ ſatiſfactoria.vt illa quam habem⁹ in ꝯfitendo peccata.vn̄ Ber.Quātū diſplicet deo impudicitia pctōris:tantū placet deo erubeſcentia penitentis.¶Quo ad ſecundū principale notandum ꝙ ſm Tho.vbi ſupra.mala verecūdia eſt timor inordinat⁹ de actu nō vere ſꝫ apparēter exprobrabili ſeu turpi facto vel fiēdo.¶Pro cui⁹declaratiōe aduertēdū/cū timor ſit de eſſentia verecūdie quātū ad ꝓpoſitū ſufficit/timor vl' metus ſm Tho.in.iiij.di.xxix . eſt inſtantis vel futuri ꝑiculi cauſa mentis trepidatio.Et eſt duplex met⁹. Quidā qui cadit in ꝯſtātē virū.Ali⁹ qui nō cadit in cōſtātē virū. Cōſtās

F
B

enim ꝓprie eſt virtuoſus/ ⁊ inconſtãs vicioſus. Metus aũt
cadens in cõſtantẽ virũ eſt : qñ minus malum ſuſtinendũ
cogitur metu maioris mali. hic timor cadit ĩ cõſtantẽ virũ.
Cuius rõ eſt: q2 ſm phĩ. ij. ethi. cõſtans ⁊ virtuoſus eſt mẽ
ſura oim operũ ſuorũ. Scit em̃ quid fugiendũ ſit. Idcirco
eligit magis ſuſtinere min⁹ malũ ꝙ̃ maius malũ incidere ⁊
vbi vnũ minus fieri oportet. Et differt cõſtans ab incõſtãti
dupliciter. Primo electiõe. q2 preeligit q̃cũq3 malũ pene
pati. puta priuationẽ bonoꝝ exteriorũ fame vel vile/ ꝙ̃ pec
care. de quo dicit anſel. in li. Cur deus homo. ꝙ ꝓ infinitis
mũdis ſaluãdis ſc3 corporaliter: nõ eſſet cõmittendũ pctm̃.
Inconſtãs aũt et vicioſus eligit potius ſubire malũ. puta
pctm̃ ꝓpter delectationẽ annexã: ꝙ̃ vitare min⁹ malũ/ puta
perdere tẽporalia. Nã minimũ pctm̃ eſt mai⁹ malũ ꝙ̃ maxi
mum malũ pene ſit malũ. Alia differẽtia eſt quãtũ ad eſti=
mationẽ periculi vł pene imminẽtis: q2 cõſtans nõ cogitur
niſi forti et ꝓbabili eſtimatiõe. inconſtãs aũt ꝓ leui eſtima
D tione et fugit quodammodo nemine perſequente. ¶ Eſt
autem quadruplex metus qui cadit in cõſtantem virũ. Pri
mus eſt metus mortis ab eo qui intendit et põt occidere.
Secũdus eſt grauis cruciatus corporis. puta verberatio/
torſio/ incarceratio et huiuſmodi. Tertius eſt met⁹ ſtupri:
q̃ bonis viris maior ꝙ̃ mortis eſſe debet. Itẽ ſi quis dedit
aliquid ne ſtuprũ patiatur vir vel mulier. Quartus ſeruitu
tis metus. Et dicit tho. pe. ⁊ alber. ꝙ nõ differt vtrũ hec p̃=
dicta quattuor fiant in perſona propria/ ſiue in perſona li=
berorum/ ſiue vxoris. Item ſi quis in adulterio vel furto vł
flagitio alio deprehenſus: dedit aliquid vel ſe obligauit: ad
predicta quattuor ptinet. quia timuit mortẽ vel pericula/
vel vincula. Item ſi deprehenſus dedit quid deprehenſori
vel promiſit ne proderetur : pertinet ad quattuor prefata.
quia proditus prenominata potuit pati. Metus aũt cadẽs
in cõſtantẽ virum eſt qui fit per minas verborũ vt niſi hoc
feceris nõ habebis gratiã meam. vel nõ diligã te et ſimilia.
Etiã ſm legiſtas timor infamie et vexatiõis nõ caderet in
conſtantem virum / et ſub quattuor prefatis. quia talibus
multis modis ſubueniri poteſt. Et nota ꝙ metus cadit in
vnum/ qui non diceretur cadere in alium. Nõ enim eſt ve
riſimile regem timere debuiſſe militem paruum : et minor
metus excuſat in caſu feminam ꝙ̃ virum. Metus igitur ca
dens in conſtãtẽ virum facit ꝙ promiſſa vel data tali me=
tu : nec coram deo/ nec coram eccleſia tenent Ut matrimo=
nium tali metu contractum et alia data vel promiſſa. Ra=
tio eſt quia cõſenſus in talibus non eſt liber mere ſed coa=
ctus. nihil ergo dedit libere: immo metus cadens in cõſtan

tem virum impetrat reſtitutionem inintegrũ ¶Sed quer 3
tur vtrum ille qui per metũ cadentem in conſtantẽ virum
compulſus/aliquid promittit de temporalibus: teneatur
illud firme poſtmodum adimplere. Rñ.alber.in.iiij.Credo
ꝙ vbi eſt iudicium ꝑ quod inueniri pōt defenſio a iudicãte:
etiam coactus debet ſoluere ꝓmiſſum/ ⁊ cõpetit ei actio ex
lege et ex canone.et iudex debet eũ reſtituere in integrum.
Si autẽ defectus ſit iudicũ/ puto ꝙ non debet ſoluere: ſed
aliquam leuem ꝓpter cautelam facere penitentiam de
promiſſo precipue ſi fides vel iuramentũ nõ interuenit. Si
autẽ iuramentũ interuenit dicunt multi / et etiã mihi ſatis
probabile videtur eſſe ſoluendũ.Si autẽ non ſoluit/et iura
mentum violauerit/et poſtea venit ad penitentiã: videtur
mihi nõ eſſe cogend⁹ ad ſolutionẽ:ſʒ tãtũ ad fracti iuramẽ=
ti emẽdationẽ.Hec albert⁹.¶Dubitat̃ an timor in gñe de ti k
more loquendo:excuſet a peccato. Rñ.ſm.tho.ſcða ſcðe.q.
cxxv.ar.iiij.Timor intantũ habet rationẽ peccati inquantũ
eſt cõtra ordinẽ recte rationis/que eſt regula humanorum
actuum.Recta autẽ ratio iudicat quedam mala magis eſſe
alijs fugiẽda. Et ideo quicũqꝫ vt refugiat mala q̃ ſcðm ra=
tionẽ magis ſunt fugienda/ non refugit mala q̃ ſunt minus
fugienda:nõ eſt peccatũ. Sicut magis eſt fugienda mors
corporalis ꝙ̃ amiſſio rerum . vnde ſi quis propter timorem
mortis latronibus promitteret / aut daret/ excuſaretur a
peccato qð incurreret ſi ſine cauſa legitima pretermiſſis
bonis hominibus quibus magis eſſet dandum / peccatori=
bus largiretur . Si autem aliquis per timorem fugiẽs ma
la que ſm rationem ſunt minus fugienda/ incurrat mala
que ſm rationem ſunt magis fugienda : non poteſt a pec=
cato totaliter excuſari. quia talis timor inordinatus eſſet.
Sunt autem timenda magis mala anime ꝙ̃ corporis:⁊ma
la corporis ꝙ̃ exteriorum rerum . Et ideo ſi quis incurrat
mala anime / id eſt peccata / fugiens mala corporis / puta
flagella vel mortem : aut mala exteriorũm/puta damnum
pecunie : aut ſi ſuſtineat mala corporis vt vitet damnum
pecunie :non excuſatur totaliter a peccato : diminuitur tñ
aliquod eius peccatum:quia minus voluntarium eſt qð ex
timore agitur . Imponitur enim homini quedam neceſſi=
tas aliquid faciẽdi ꝓpter imminentẽ timorẽ:vt faciat volũ
tarium mixtum ſm philoſophum. ¶Sed quando eſt timor L
peccatum mortale. Rñ.eiuſdem ar.iiij.Timor eſt peccatum
ſm ꝙ eſt inordinatus prout ſcilʒ refugit quis qð ſm rõnẽ
non eſt fugiendum. Hec autẽ inordinatio timoris quãdoqꝫ
quidẽ ↄſiſtit in ſolo appetitu ſenſitiuo nõ veniẽte ex cõſenſu
ratiõalis appetit⁹:⁊ ſic nõ ẽ pctm̃ mortale:ſʒ veniale ſolũ.

Quãdoq; vero huiuſmodi inordinatio timoris ꝑtingit vſq;
ad appetitũ rationalem qui dicitur volũtas: que volũtas
ex libero arbitrio refugit aliquid nõ ſm rõnem. Et talis in
ordinatio timoris qñq; eſt peccatum veniale / qñq; mor=
tale. Si eñ quis ꝓpter timorẽ quo refugit quis periculum
mortis / vel quodcũq; aliud temporale malũ: ſic diſpoſitus
eſt vt faciat aliquod ꝓhibitum: vel pretermittit aliquid qḋ
eſt p̄ceptũ in lege diuina: talis timor eſt peccatũ mortale:
alioquin erit peccatũ veniale. Unde apocal. xxi. Timidis
et icredulis et excecatis pars erit in ſtagno ignis ⁊ ſulphu
ris: qḋ eſt mors ſecunda. Hec de Tho.. Quicq̃d igitur de ti=
M more dictũ eſt: illud ad verecundiã applicandum eſt. ¶ Ad
ſciendum quãdo verecũdia ſit peccatũ veniale vel morta=
le / notandũ ſm Tho. ſecũda ſecũde. q. xix. ar. iij. ⁊ ij. ꝙ timor
mũdanus eſt quo quis inordinate timet amittere bona ex=
teriora. humanus quo quis timet ꝓprie ꝑſone: et pertinẽt
ad vnũ timorẽ in re quo quis a deo recedit ꝓpter amorem
creature et corporis detrimentũ: et timere taliũ perditionẽ
interdũ eſt naturale / interdũ viciũ. Naturale eñ eſt qḋ re=
fugit ꝓprij corporis detrimentũ / vel etiã damnũ tẽporaliũ
rerum. Sed ꝙ homo ꝓpter iſta recedit a iuſtitia: eſt cõtra
rationem naturalem. Unde phus iij. ethico. dicit ꝙ quedã
ſunt peccatorũ opera: ad que nullo timore debet q̃s cogi: q2
pei⁹ eſt huiuſmodi peccata cõmittere: q̃ȝ penas quaſcunq;
N pati. ¶ Dicitur in diffinitione de actu non vere ſed appa=
renter exprobrabili. Ubi nota ꝙ duplices ſunt actus. Qui=
dam vere exprobrabiles: vt in ꝑncipio capituli patuit. Aliq̃
non vere exprobrabiles: ſȝ apud filios huius ſeculi. de qui
bus dicitur Job. xij. Deridetur iuſti ſimplicitas. Sup quo
Grego. lib. x. mor. ſic dicit. Anim⁹ quippe viri iuſti nõnunq̃
operi recto cõſtãter innititur / et tamẽ humanis irriſionib⁹
vrgetur. Mirãda agit / et opprobria recipit: q2 ab huius mũ=
di ſapiẽtib⁹ puritatis virtus fatuitas creditur. Quid nãq;
mundo ſtultitius videtur: q̃ȝ mẽtem verbis oſtendere / nihil
callida machinatiõe ſimulare: nullas iniurijs cõtumelias
reddere / ꝓ maledicẽtibus orare / paupertatẽ querere / poſ=
ſeſſa relinquere: rapienti nõ reſiſtere / ꝑcutienti vnã maxil=
lam alterã prebere? Sed qḋ abominantur egyptij / iſraeli=
te deo offerunt. Subditur lampas contempta apud cogi=
tationes diuitum / id eſt ſuperborum parata ad tempus
O ſtatutum ¶ Item notandum ꝙ malam verecundiam mul
ti habent / ſm ꝙ multipliciter aliqui peccãt vt in. vij. pecca=
tis mortalibus. Primo quidam verecundantur humiles
eſſe: aut in veſte: contra exemplũ Joh. baptiſte veſtiti / zona
pellicea Math. iij. Aut non querendo neceſſaria dubia, cõ=

tra chriſti exemplu3: qui in medio doctorum queſiuit Luc.
ij. Aut verecundantes quando non ſciũt reſpõdere ad que
dam inutilia ſicut homerꝰ (vt refert policratus) q̇ problen
ma pediculorum ſoluere nequiens: pre triſticia mortuꝰ eſt.
Aut ſacramento reuerentiã non faciens. cõtra exemplũ mi
litis q̇ precioſe indutꝰ equũ deſcendit in luto genua flectẽ=
do ad euchariſtiam ſm ſuã conſuetudinem: vt ceſarius re=
fert in ſuo dialogo. Secundo ſunt alij verecundantes pau
pertatem: que eſt inſtrumentũ humilitatis: lima peccatoꝝ
⁊ chriſti ornatus. Alij celãt genealogiam pauperum. Quo
contra dicitur de Guil. epo Pariſien. qui ſcobã cũ qua pa=
ter ſuꝰ piſtor fornace3 purgare ſolebat: in camera ſua ſem
per habebat: vt videret ſe de paupertate eleuatũ. Et eſa.
xlviij. Ecce excoxi te, ſed nõ quaſi argentũ. elegi te in cami
no pauptatis ꝑpter me: faciam vt nõ blaſphemer. gloriam
meam alteri non dabo. Tertio alij verentur detractiones
caſtitatis ⁊ contrahunt. Contra exempla virginum q̃ etiã
ſanguinẽ effundere non erubuerũt. vnde. Sapien. iiij. Mul=
tigena aũt impioꝝ multitudo non erit vtilis. ⁊ adulterine
plantationes non dabunt radices altas. nec ſtabile firma=
mentũ collocabũt. ⁊ ſi in ramis in tempore germinauerint,
infirmiter poſita a vento commouebuntur, ⁊ a nimietate
ventorum eradicabunt. Quarto alij patiẽtiam recuſantes
verecundantur iram ſopire. contra xp̄i verbum. In patien=
tia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Luc. xxi. Quinto
alij verentur ignoſcere in ſe peccantibus contra exemplu3
xp̄i qui totiens, preſertim die crucifixionis offenſus omnia
cõdonauit. Sexto alij abſtinentiã verentur ꝑpter obloquẽ
tes. contra exemplum honorati primo dialogoꝝ Greg. vbi
dicitur ꝙ in cõuiuio carnes comedere nolẽs miraculoſe pi
ſcẽ obtinuit. Septimo alij ex inertia ⁊ puſillanimitate timẽt
morituris mortem annũciare. contra exemplũ Eſaie dicen
tis Ezech. diſpone domui tue, qꝛ morieris tu ⁊ non viues.
Eſaie. xxxviij. Alij verecundantur infirmis obſequi xp̄m fu
gientes. Alij verecundantur corrigere vicia filiorum an=
cillarum, ⁊ familie. Quos omnes valde terrere deberet for
midanda hec xp̄i ſnĩa. Luc. ix. Qui me erubuerit ⁊ meos
ſermones: hunc filius hominis erubeſcet cũ venerit in ma
ieſtate ſua ⁊c. ¶ Quo ad tertium pͥncipale notandum ꝙ p
ad expellendam verecundiam valent. vij. Primo conſide=
rare chriſti maximam dehonorationem in ſua morte. Nam
ad feſtum paſche de omni terra quaſi aliqui hieruſalẽ ve=
nerant: chriſtus famoſiſſimus in verbo facto ⁊ virtute fue=
rat: crux turpiſſima fuit pena. attamen voluit in medio la=
tronum educi, ⁊ mori: ⁊ nudus omnino exui. que omnia aliã

⁊ aliam verecundiā maximā incutere potuerunt. Attamen ad hebre.xij. proposito ſibi gaudio ſuſtinuit crucē/ confuſione cōtempta. Quare vt ibidem dicit. Eamus extra caſtra improperiū eius portātes. Secūdo videam⁹ exēpla ſanctorum/ qui verecūdiam poſtponentes/ virtutibus inſudarūt. Nam hebre.xi. fide moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filie pharaonis. voluit eīm magis affligi cum populo dei: ꝙ temporalis peccati habere iocunditatem. Suſanna magis voluit mori turpiter ꝙ puritatem matrimonialem perdere. Dan.xiij. Item Actuū.v. Ibant apoſtoli gaudentes a cōſpectu conſilij: quoniā digni habiti ſunt contumeliā pro noīe ieſu pati. Tertio ponderandū eſt ꝙ malū ⁊ multū ſit dimittere opera bona ex verecundia. Nam tales faciūt ſicut vir q̄ propter latratum caniculi caſtrū non defenderet. Sicut equus qui truncum vmbroſum formidaret. Et ſicut videntes recti ⁊ ſani irriſionem cecorum/ curuorum/ ⁊ leproſorum: ⁊ iudicia eorum falſa curare non debent. Pro nichilo eīm irriſiones curande ſunt talium. Quo contra Leuit.xxvj. dicitur. Terrebit eos ſonitus folij volantis. Quarto valet cōſiderare erubeſcentiam quam in futuro ſuſtinebūt bona facere erubeſcentes. Luce.ix. Qui me erubuerit ⁊ meos ſermones ⁊c. Quinto/ ſexto/ ⁊ ſeptimo valet conſiderare tres radices verecundie male ⁊ illas extirpare. Prima radix eſt amor cōplacēdi mūdo. Seneca. Deſines timere ſi ſpare deſieris. Item Nondū felix es: ſi nō turba deridet te. Math.v. Beati eſtis cum vobis maledixerint hoīes Secunda elongatio dei ab aīa. qz ſi preſens eſſet: multū diceret quis illud ps. Si ambulauero in medio vmbre mortis: non timebo mala qm̄ tu mecū es dn̄e. Alias timeret. Figura huius eſt in petro qui xp̄m ſequēs a longe ter negauit ex timore ⁊ verecundia. Tertia cauſa eſt: auiditas honoris tranſitorij: qui cum a falſis attribuitur: faciliter perditur. ⁊ apud neminem vniuerſaliter honor habetur. Si in quit apoſtolus hominib⁹ placerem: chriſti ſeruus nō eſſem.

Ps.xxij. Gal.j.

¶ Cap̄.xxij. de contemptu ⁊ inobedientia.

Quia igit ſuperbie viciū cauſat inobedientiā ⁊ preceptorum tranſgreſſionem atqꝫ contemptum: idcirco decimoſeptimo tria principaliter de huiuſmodi pro nūc ſunt vidēda. Primo quibus ex precepto ſit obediendū. Secūdo quid ſit contemptus ⁊ quando mortale peccatum. Tertio de inobedientia quando ſit mortale peccatum. ¶ Quantum ad primum dubitatur an ſubditus teneatur prelatis ſuis in om=

A

nibus obedire? Rñ. Tho.ij.ij.q.ciiij.arti.v. Obediens mo=
uetur ad imperium precipientis quadam neceſſitate iuſti=
cie. Poteſt aũt contingere ex duobus/ q̄ ſubditus nõ tenea
tur ſuperiori ſuo in omnibꝰ obedire. Uno modo ꝑpter pre=
ceptum maioris. vt dicit Ro.xiij. ſup illud. Qui poteſtati re
ſiſtit/ dei ordinationi reſiſtit. qui reſiſtũt/ ipſi ſibi dãnatio=
nem acquirũt. vbi glo. Aug. Si quid iuſſerit imperator nun
quid faciendum eſt ſi cõtra procõſulem iubeat? Rurſum ſi
quid ipſe proconſul iubeat ꝛ aliud imperator: nunquid il=
lo contempto iſti eſt ſeruiendũ? Ergo ſi aliud imperator
aliud deus iubeat: illo contempto/ obtemperandũ eſt deo.
Ray. addit. Si tamẽ dubitat ſubditꝰ vtrũ id qđ p̄cipit ſit cõ
tra deum vel nõ: debet obedire. niſi eſſet tale quid in quo
nullo modo eſſet excuſabilis ignorantia. puta contra arti=
culum fidei: p̄cepta vel ꝓhibitiones: vel generale ſtatutũ
eccleſie. alias bonũ ſine quo poteſt eſſe ſalus: debet dimit=
tere interdũ propter bonum obedientie. ¶ Alio modo dicit B
Tho. non tenetur inferior ſuo ſupiori obedire: ſi ei aliquid
precipiat in quo ei non ſubditur. Dicit eñ Seneca. iij. lib.
de beneficijs. Errat ſi quis eſtimat ſeruitutem in totum ho
minem deſcendere. pars eiꝰ melior excepta eſt: corpora ob=
noxia ſunt ꝛ aſcripta dominis. mens quidẽ eſt ſui iuris: et
ideo in his que ꝑtinent ad interiorem motum voluntatis:
homo non tenetur homini obedire/ ſeu in his que exterius
per corpus ſunt agenda. In quibus tamen ſecundum ea
que ad naturam corporis pertinent: homo homini obedire
non tenetur: ſed ſoli deo. quia omnes homines natura ſũt
pares. puta in his que pertinent ad corporis ſuſtentationẽ
ꝛ prolis generationem. Unde non tenentur nec ſerui dñis:
nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo:
vel virginitate ſeruanda: aut aliquo alio huiuſmodi. Sed
in his que pertinent ad diſpenſationem vel diſpoſitionem
actuũ ꝛ rerũ humanarũ: tenet̃ ſubditus ſuo ſuperiori obedi
re ſecundũ rationẽ ſuperioritatis. Sicut miles duci exerci
tus/ in his que ꝑtinẽt ad bellum. ſeruus dño/ in his q̄ perti
nent ad ſeruilia opera exequẽda. filius patri/ in his q̄ per=
tinent ad diſciplinã vite ꝛ curã domeſticam. ꝛ ſic de alijs.
Udalricus in ſumma addit. Laici nõ tenent̃ prelatis eccle=
ſiaſticis obedire: niſi in his ad quoꝝ obſeruantiam ſe in ba
ptiſmo obligauerũt: ſcʒ vt teneant veram fidẽ cũ operibus
q̄bus abrenũciauerũt diaboli ꝛ omnibꝰ pompis eius. Cle=
rici autẽ tenentur eis obedire in his que ꝑtinent ad officiũ
clericale. ¶ Dubitatur ſecũdo: vtrũ religioſus teneatur in C
oibus prelato ſuo obedire? Rñ. ſm Tho. vbi. ſ. ꝛ pe. de tha=
ran. ſup ſcđo diſt. vlti. q̄ triplex eſt obediẽtia. Prima ſuffi=

ciens ad ſalutem ſeu neceſſitatem/qua ſcilȝ obedit quis in his ad que obligatur.obligatur aūt religioſus/ꝛ ad illa ſolum obedire tenetur/ que pñt ad regularem obſuationem pertinere vt ſunt ꝓmiſſa/ꝛ illa ſine q̄bus religionis ꝓfeſſio nō ſeruaretur.vt mutua obſequia/officia/ꝛ hmōi.Et in his ꝑlato ſuo obedire eſt neceſſitatis. Secunda eſt obedientia perfecta qua obedit in omnib⁹ licitis:ſed illa non eſt neceſſitatis.ideo Ber.li.de diſpen.ꝛ ꝑcep.dicit.Subditus nec citra ꝓmiſſa eſt inhibendus:nec vltra ꝓmiſſum cogendus ꝑ legem obedire.Tertia obedientia eſt indiſcreta/qua in illicitis obediret.

D ¶Dubitať tertio. vtrum religioſus teneatur obedire prelato ſuo in his q̄ ſunt contra regulam:Rñ. ſm petrū de tharā.in quotli. Eoꝝ que religioſo a ꝑlato ſuo iniunguntur tria ſunt gñа.Quedaȝ ſunt ſȝ reglām. vt ea q̄ in regula continenť.ꝛ ea q̄:ad illoꝝ debitam obſuantiam expediunt vel requiruntur. In his non eſt dubium quin abbati ꝑcipienti teneatur monachus obedire: niſi excuſetur rationabili impedimento.Alia ſunt preter regulā vt que nec ibi continenť/nec ad illa expediunt vel ordinantur/vt leuare feſtucam.Et de his eſt verior ꝛ cōmunior opinio/ꝙ in leuiorib⁹ q̄ ſit regula tenetur obedire/ſed non in grauiorib⁹. Que aūt omnino preter regulā ſunt in his non tenetur obedire.q: non teneť niſi quantū ſe obligauit ſua ꝓfeſſione:ꝑfecta tamen obedientia etiam in his obedit.Alia ſunt contra regulam.vt quoꝝ oppoſita ibi ꝑcipiuntur vel ꝓhibētur De his diſtinguendū eſt: q: quedam ſunt in quibus prelatus poteſt diſpenſare.quedam in q̄bus nō pōt: eo ꝙ regula vel conſtitutio ꝓhibet.Aut ergo certum eſt religioſo ꝙ ꝑlatus in tali caſu in quo precipit nō pōt diſpenſare:ꝛ tunc nō debet obedire.Aut certum eſt ꝙ poteſt ꝛ tunc debet obedire.Aut dubium eſt an poſſit:ꝛ tunc rōne dubij dico ſimpliciter ꝙ tenetur obedire.hec de.

E ¶In dubijs eīm obediendo alteri ꝑſertim ſuperiori:q̄s multipliciter excuſatur.Primo ſm Ray.in ſumma.Subdit⁹ qui mouet bellum dño ſuo ſibi mandante.Qñ eīm ſubditus ꝓbabiliter dubitat an dñs habeat iuſtum bellum:excuſatur ibi ſubdit⁹ ꝑpter bonuȝ obedientie:licȝ forte peccet dñs contra deum mala ꝑcipiendo. Uñ aug.li.contra manicheu̾.Uir iuſtus ſi forte ſub rege ſacrilego militet recte poteſt illo iubente militare vel bellare:ſi qđ iubetur vel non eſſe contra ꝑceptum dei certum eſt vel vtrum ſit certum non eſt:ita vt fortaſſe reum faciat iniquitas imperandi:innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi.Sed intellige ſm guil.qñ dubitat miles an aſſunt conditiones req̄ſite ad bellum iuſtum:vȝ perſona/res cā/anim⁹ꝛ auctoritas. Item ſm hoſtieñ. intellige ꝓbabi=

liter dubitantem qñ inquiſiuit ꝗtuꝫ potuit/ ⁊ peritiores cõ ſuluit/ ⁊ ſemꝑ dubius remanſit/ne in conſcientia ſit affecta tori ignorantie. Unde in rebus dubijs homo ꝑ illuminatiõe ſui laborare debet. vt docet aug. li. lxxxiij. queſtionũ. Et habetur di. xxxvij. §. finali. dicens. Non oĩs ignorãs immunis eſt a pena. Ille enĩ ignorãs poteſt excuſari a pena q̃ qđ diſceret non inuenit. Illis aũt ignoſci hoc non poterit: q̃ habẽtes a quo diſcerent/ operam non dederunt. Secundo excuſat dubium aliqualiter in reddendo debitũ in matrimonio in caſu quo mulier crederet ꝑmum virũ defunctum/ et iam alium duxit: ⁊ nunc audit ꝑmum virũ viuere. Nam vt tho. dicit. q. litterali ſup. iiij. di. xxxviij. Si poſt ſm contractum oriatur aliqua dubitatio de vita prioris viri ex aliqua cã q̃ certitudineꝫ facere poſſit/ nec reddere debet nec exigere debitum. Si aũt cauſa illa faciat ꝓbabilem dubitationem debet reddere: ſed non exigere. Si autem ſit leuis ſuſpitio poteſt vtrũqꝫ licite facere. q2 debet illam cauſam potius abijcere ꝙ̃ ſm hoc conſcientiã formare. hec tho. Tertio excuſatur in dubio/ etiam vbi ſuperiois non arcet mandatũ. vt in ſcrupuloſis ⁊ timoratis dictũ eſt ſupra ꝑmo ꝓcepto de regula tertia peccati mortalis. Item. iij. ꝓcepto de ſacramẽto eucharíſtie/ ⁊ de accedentibꝰ cum remorſu peccati. Quarto excuſantur in dubijs obediẽdo religioſi eo mõ quo dictum eſt nũc. iij. dubio. Quinto excuſatur qs poſſeſſor alicuiꝰ rei quã credidit bona fide fuiſſe ſuam/ eo ꝙ habet continuationem poſſeſſionis bona fide/ iuſto titulo ⁊ rẽ ꝓſcriptibilem ibi eſſe credidit. ⁊ ſic ꝓſcriptionem habere locum credit: lꝫ iam incipiat ex aliquo motiuo dubitare an res ſit ſua. Dicit enĩ hoſtieñ. ꝙ talis adhuc dicitur habere bonã fidem ⁊ vtetur fructibus/ ⁊ ſic preſcribit. debet tamen ab alijs inquirere veritatem vt ſic ad eam perueniat. ⁊ illa probat per iura canonica ⁊ ciuilia. Idem dicit Bernar. in glo. extra de preſcrip. ſuper ca. Quoniã omne. Idem inno. in glo. ibidem. ¶ Dubitatur quarto quomõ in dubijs quis ſibi rectam conſcientiam debeat formare. Rñ. ſm ioh. de tambaco. li. de conſolatione theologie. xiiij. c. viij. In dubijs inqt bonoꝝ viroꝝ vita alijs viuendi dꝫ eſſe regula. Eſt igitur reſpiciẽdum ad fctã bonorum viroꝝ et diſcretorum. ⁊ ſi plures tales vel vt in pluribus caſu tali eis occurrente ſic vel ſic ſe habere inuenires/ aut eſtimatione tua iudicares: tunc ⁊ tu ſimiliter agere nõ formides. hec ille. Ad idem eſt Cancel. pariſieñ. de gerſono tractatu de vita aĩe/ lectione ſexta ſic dicẽs. Gñale damus documentũ/ credere ſcilicet faciliter ſapientum ⁊ bonorum iudicio: ⁊ contra eorum cõmunes ſententias non leuiter ſibimet formare ſcrupulos anxios ⁊ timidos. Fallor ſi non iu

bet ſapiens. Fili ne innitaris prudentie tue. Et rurſus. Non tranſgredi terminos quos poſuerunt patres tui. hoc precipue neceſſarium eſt apud religioſos reſpectu ſuperiorum ſuorum. hoc etiam apud ignaros diuinarum legum. hec ille. Idem dicit de iunioribꝰ theologis reſpectu ſententie ſeniorum/ in quibus vita ⁊ doctrina in moribus bonis concordat. Et cauſam aſſignat. Quia virtus longe certior arte operatur: ⁊ iuuenes paſſionibus obtenebrantur. Prefatis concordat hiero. ſup illud prouer. iij. dicens. Ne innitaris prudentie tue. Prudentie ſue inquit innititur: qui ea que ſibi agenda vel dicenda videntur: patrum decretis preponit. ¶ Quo ad ſecundum principale de contemptu quid ſit: ⁊ quando mortale peccatum: Rñ. cācel. de vita ale lectione. v. vbi ſic dicit. Conſului ſummam dñi altiſiodoreñ: vbi loquitur de contemptu: ⁊ dicit ꝙ contemptꝰ eſt appreciari rem minus iuſto. Alio modo eſt rem negligere/ ⁊ de ea non curare: vt dū peccans habet circunſtantias retrahentes: ſed eas non curat aduertere: claudit quoqꝫ oculum quodammō ⁊ vertit tergū ad eas. Tertio modo eſt iraſci rei tanꝙ vili ⁊ eam aſpernari. Primū eſt malum. ſcḿ eſt peius. tertium peſſimum. Dicamus ergo ꝙ in omni peccato etiam veniali cōmittitur cōtemptꝰ dei. primo modo vere vel interpretatiue. Secundus contemptꝰ interuenire poteſt tam in mortali: ꝙ in ſolo veniali. Tertius contemptꝰ circa deum precipientem ⁊ erga platum ſuum inquantū prelatus eſt: non videtur vnꝙ fieri cum deliberatione cōpleta abſqꝫ peccato mortali. ⁊ hoc vocatur proprie contemptus. Nihilominus aduertendū eſt diligenter ꝙ refert plurimum dicere aliquid fieri ex cōtemptu. ⁊ aliquid eſſe cum contemptu: ſicut refert aliquid fieri ignoranter: ⁊ aliquid ex ignorantia. Dicitur quippe fieri ex contemptu: quādo contemptꝰ eſt principalis cauſa talis actiōis: ſic ꝙ illo nō exiſtente non fieret actio. Ita quis operatur ex ignorantia quando illa non exiſtente nullo modo fieret illud quod fit. Prouenit aūt actus nōnunꝙ cū cōtemptu vere vel interpretatiue non tñ ex contemptu: quia contemptꝰ non eſt in cauſa: ſed vel infirmitas: aut debilitas: aut ignorantia: aut affectio vicioſa: aut libidinoſa dñatur Sicut peccat aliquis quandoqꝫ ignoranter: ita tñ ꝙ non minus operaretur quod operatur ſi illud cognoſceret. ppterea palam eſt ignorantiam tunc non eſſe cauſam agentē: ſed circunſtantem. Queādmodum cōtingit in ſubditis: qui dicunt ſe ſcādaliſari de factis ſuperiorum quos tñ actionibꝰ malis non cōpeſceret ſcandali ceſſatio/ ⁊ platorum vita bona ſed ita ſibi blandiuntur/ et ſuper alios querunt excuſationes in peccatis. ¶ Ex his omnibus non videtur regula generalis poſſe ſumi de diſtinctiōe inter mor

tale ⁊ veniale.penes hoc quod eſt eſſe vel non eſſe ex contemptu.Quã ſi capiatur cõtemptus primo modo nõ eſt neceſſe omnẽ actum factũ ex cõtemptu eſſe mortalem:dũ ſcʒ deus aut prelatus appreciatur minus iuſto ſolum veniali ter/⁊ ex contẽptu tali mentitur aliquis: aut ocioſe iocatur vel lẽte reſiſtit primis motibus.Similiter ex ſecũdo contẽ ptu poteſt euenire:q̃uis non ita leuiter ⁊ frequenter. Deniq̧ actus qui ꝓuenit deliberate/deliberatione cõpleta ex tertio contẽptu vt mihi videtur eſt ſemp̄ mortalis. Hoc em̄ fit quando peccans intẽdit ad precipiẽtem/ ⁊ ad preceptũ eius licitũ: ſiue deus ſit ſiue prelatus:⁊ propter vilipẽſionem ⁊ aſpernationem precipientis/ſuiq̧ precepti:aſſurgit effrenate ad actum talẽ faciendũ/vł omittẽdũ:alioquin nõ facturus vel non omiſſurus:hoc proprie eſt agere ex contẽ ptu:tanq̧ ſi dicat vt aliqui.Ego in deſpectũ veſtri/⁊ q̃ ſic precipitis:agaʒ oppoſitũ. Hec cancel.pariſieñ.de gerſono. Ad idem eſt Tho.vt ſupra p̄cepto primo de ſupbia. Satis etiã cõcordare videtur Hũbertus ſup̄ libro cõſtitutionum. Ubi addit ꝙ maioritas ⁊ minoritas cõtemptus inſurgit ex multis.Aliquãdo ex magnitudine rei contẽpte.Aliquando ex numero contẽptorũ.Aliquãdo ex cõtemnẽtis magis debita ſubiectione.Aliquãdo ex actus intenſione. Aliquãdo ex frequẽtia.Aliquãdo ex obſtinatione. Aliq̃n ex contẽnentis modicitate.Eſt aũt differẽtia inter negligentiã ⁊ contẽptum ſm̄ beatũ Bernar.q̃ negligẽtia eſt languor inertie: ſed contemptus eſt tumor ſuperbie. ¶Quo ad tertiũ principale quale ſit peccatũ inobedientia:Rñ. Udal.lib.vj.tracta.iiij. Inobedientia exhibita prelato non eſt ſecunduʒ ſe mortale peccatum niſi ſit contra preceptũ eius. Quia ipſe prelatus ideo mandatũ temperat:q̃ non vult ipſum ſubditum pro qualibet leui cauſa exponere diſcrimini mortalis peccati. Diximꝰ autẽ ſm̄ ſe:q̃ ex animo nõ obedientis ſimplici mandato poteſt hoc fieri mortale peccatũ/ſcʒ cuʒ hoc facit ex tali contemptu auctoritatis prelati/ꝙ intendit ei non obedire:etiam ſi preciperet id quod mandat. 3

¶Preceptum ſecundum.

¶Capitulum primum de aſſumptione nominis dei ⁊ iuramento.

Receptum ſecunduʒ eſt. Non aſſumes nomẽ dei tui inuanum. Non enim habebit deus inſonteʒ qui aſſumpſerit nomen eius fruſtra. ¶Circa quod ponentur quinq̧ capitula. Primum eſt de intellectu verborum huius precepti in generali et de iuramento licito. Alia vero erunt de modis hoc A

B preceptũ tranſgrediendi. ¶Quantum ad primum notan-
dum ſm Tho. ſecũda. ij. q. cxij. ⁊ ſm Alexan. de hal. in ſuo. iij.
diſt. xxxvij. ꝙ non eſt intelligendũ hoc preceptuȝ ſolũ de hoc
nomine deus/ꝙ illud nõ ſit inuanũ aſſumendũ: ſed eſt intel-
ligendum de om̃i nõie per qḋ rationali mẽti deus innoteſcit
ſicut ſunt illa nõia creator/redẽptor/gubernator mundi/⁊ ſi-
milia. Nõ enĩ differt ꝑ quodcũqȝ nomẽ dei periuriũ cõmittat
Nõibus quippe debetur reuerẽtia ex parte rei ſignificate q̃
eſt vna: nõ autẽ ex parte vocum: ideo dicitur in ſingulari non
C aſſumes nomen dei tui inuanũ. ¶Secundo notandũ ibi non
prohibetur oĩs aſſumptio diuini nõis: quia illa poteſt mul-
tis modis bene fieri: vt in orationibꝰ/dei laudibus ⁊ benedi-
ctionibus eccleſie/⁊ exorciſmis/⁊ in ſermonibus. Nec ꝓhi-
betur hic oĩs iuratio per nomẽ dei: quia illa poteſt etiã mul-
tis modis bene fieri. Sed hic proprie ꝓhibetur vana aſſum-
ptio diuini nõis que fieri poteſt vana ſm Tho. vbi prius du-
pliciter. Uno mõ ſm ſeipſam/ſcȝ qꝛ nõ habet firmamentũ ve-
ritatis: vt quãdo quis falſum iurat: que iuratio eſt hic ꝓhi-
bita/⁊ principaliter eſt periuriũ/⁊ pctm̃ mortale: vt dicetur
Et hoc voluit gloſe. prima Exo. xx. ſup hoc precepto: que dicit
nõ aſſumes/ſcȝ iurãdo ꝓ nihilo. Scḋa eſt Deute. v. Nõ aſſu-
mes ſcȝ iurãdo pro re que nõ eſt. Scḋo dicit aſſumptio diui-
ni nõis vana ex parte iurãtis: vt quãdo quis iurat verũ ⁊ ta-
men ex leuitate/⁊ ſine iudicio diſcretionis: ⁊ tũc licet non ſit
ſemper pctm̃ mortale/eſt tamẽ ſemꝑ peccatũ/⁊ diſponit ad la-
pſum ⁊ periuriũ. Tertio notandũ ꝙ dei nomen valde hono-
rifice eſt tractãdũ propter cauſas recitatas primo precepto
circa finem in tertio precepto particulari. Et quando aliter
fit: grauiter peccare cõtingit. Additur autẽ huic ſicut ⁊ primo
precepto pena ideo qꝛ ad ea ad que hoĩes proni ſunt: pene tã
q̃ medicine addẽde ſunt ſm phm̃. iij. ethico. Ad idolatriã au-
tẽ proni fuerũt iudei: qꝛ inter vel circa idolatras degebant.
Ex lingue aũt lubricitate hoĩes ꝓni ſunt piurare: ideo dicit
Nõ enĩ habebit deꝰ inſontẽ: qui aſſumpſerit nomẽ eiꝰ fruſtra.
D ¶Dubitatur primo an licitũ ſit iurare? Rñ. ſm Tho. ſecũda
ſecũde. q. lxxxix. ⁊ ſm alios doctores cõmuniter ſup. iij. diſti.
xxxix. Iuramentũ ſm ſe non eſt malũ: ſed poteſt eſſe licituȝ ⁊
honeſtum. Patet primo Deute. vj. Dñm deum tuũ timebis:
⁊ per nomẽ eius iurabis. Itẽ apoſtolus iurauit in epiſtolis
ſuis. ij. Corinth. j. Ego teſtẽ deũ inuoco in animaȝ meã. Ro-
ma. j. Teſtis eſt mihi deus cui ſeruio. Scḋo ad idẽ eſt Augu-
ſti. lib. cõtra mendacium. Et in ſermone domini in monte: et
in ſermone de verbis apoſtoli. Tertio patet ex bona origine
iuramenti/⁊ fine. Introductuȝ enim eſt ex vera fide qua cre-
dunt homines habere infallibilem veritatẽ deum/⁊ vniuer-

ſalem omnium cognitionē ꝛ preuiſionem:ꝛ ideo ipſum in te
ſtem dictoꝝ ſuoꝝum inducunt:tanꝙ eū qui nec fallere/ nec
falli poteſt/quem nihil latet.Finis etiā iuramenti eſſe debet
ad certificandū homines de dictis ad finiendū cōtrouerſias
vt dicit apoſtolus hebꝛeo.vi.Nec obſtat illud Math.v.Ego
autē dico vobis non iurare omnino:quia cū ibi negatio pre-
ponitur ſigno vniuerſali affirmatiuo:eſt ſenſus ſecundū Bo
nauen.nō iurare omnimode/ꝛ nō in omni caſu/quod verum
eſt:quia nō debet fieri leuiter ꝛ ſine comitibus dicendis.Si
autē chꝛiſtus dixiſſet omino nō iurare/cū ibi negatio ſequa-
tur:ſenſus eſſet ꝙ in nullo caſu eſſet iurandū/nec iuramētum
deſiderādum tanꝙ per ſe bonū:ſed tanꝙ medicina quedam
contra malū pꝛoximi:ſine qua non curatur pꝛoximus vel iu
uatur:vt dicit Auguſt.ſuper epl'am ad Gal'.Ideo Mathei.v.
Sit ſermo veſter/eſt eſt:non non:quod autē his abundātiꝰ
eſt:a malo eſt.¶Secūdo dubitatur quid ſit iuramentū: Rn̄. E
Auguſt.Iurare per deū/eſt deū teſtē inuocare.Ray.dicit.Iu
ramentū eſt affirmatio vel negatio de aliquo ſacre rei atteſta
tione firmata. Dicit etiam hoſtien.ꝙ per fidei interpoſitio-
nem obligatur quis ſicut per iuramētū.Sed quereres quod
eſt iuramentū licitum: Rn̄.ꝙ iurare licite eſt reuerēter deum
teſtem inuocare ad confirmationem veritatis/ de qua audi-
ens non eſt certus : ꝛ cui non aſſentit ſimplici aſſertione in
cauſa vtili ei qui iurat/vel ei cui iuramētū preſtatur/vel cō-
munitati.Ex quo patet Pꝛimo male iurare eū qui irreueren
ter iurat:puta in loco/tp̄e vel verbo indecēti diuinum nomē
aſſumendo in teſtimonium.Secūdo male iurat qui de certis
alteri iurat:vt ꝙ cras dies erit/ꝛ ſimilibus.Tertio vane iu-
rat quādo ſine iuramēto alter crederet dicenti.Quarto va-
ne iurat quādo aliquis dicenti nō credit in cauſa/ nulliꝰ vel
modice vtilitatis:ꝛ tamē iurat.Patent omnia ex deſcriptio
ne.Quinto ſequitur ꝙ omne iuramētum a malo aliquo occa
ſionem habet:patet.quia a malo ignoꝛantie alterius quem
certificare opoꝛtet.Ideo dn̄s ait.Sit ſermo veſter/eſt eſt/nō
non.quod autē his abundantius eſt:a malo eſt/ſcilicet igno- Mathei.v.
rantie non ſemper a malo peccati pꝛopꝛij. ¶Tertio dubitat̃
quot modis/ꝛ per que verba fiat iuramentū: Rn̄o.in genere F
triplex eſt iuramentum.Pꝛimū:quādo homo inducit diuinū
teſtimonium ad confirmationem preſentium/aut pꝛeterito-
rum:ꝛ vocatur aſſertoꝛium.vt cum dicitur.Teſtis eſt mihi
deus ꝙ ita eſt/vel ꝙ ita fuit.Aut dicit per deū ita fuit:ꝛ ſic
de alijs.Hoc enim eſt ita ſicut deꝰ eſt mihi teſtis:vt dicit Au
guſti.in quodam ſermone de periurio.Uel dicit/deus ſcit ꝙ
verum loquoꝛ:ꝛ ſic de alijs ſimilibus locutionibus.Secun-
dum iuramentum dicitur pꝛomiſſoꝛium:cum quis diuinum

teſtimoniũ inducit ad confirmandum aliquid futurum: vt cum dicit quis:per deum ita faciam:vel teſtis eſt mihi deꝰ ꝙ volo cras ſoluere. Tertium eſt execratorium: cum quis ſe aut aliquid ſui/vel ad ſe pertinens obligat deo:vt iudicium ſuũ in illud exerceat/ſi nõ eſt verum quod dicit:aut ſi non faciat quod promittit/⁊ ſimilia. Et hoc vocatur execratorium iuramẽtum:quando homo creaturam aliquam vel magis proprie bonum quod ex aliqua creatura percipit/deo obligat vel impignorat/vt ſcilicet in illo puniatur: niſi eueniat illud pro quo ipſe iurat: aut ita ſit ſicut ipe iurat:vt cum dicit ita viuat filius meus:eſt ſenſus:niſi ita ſit ſicut dico aut niſi impleuero quod promitto:non viuat filiꝰ meus. Aut cũ dicit:ſic me deus adiuuet/eſt ſenſus:niſi ita ſit ſicut dico/aut faciam quod promitto:nõ adiuuet me deꝰ Aut cũ dicit:ꝑ ſalutẽ meã:eſt ſenſus/niſi ita ſit non ſim ſaluus. Et ſic iurauit Ioſeph Gen.xlij.per ſalutem Pharaonis:vt ſit ſenſus:niſi ita faciam vt dixi/non ſit ſalꝰ Pharaoni. Aut cum iurat quis per animam ſuam/aut per aliam rẽ quam diligit:ſicut apoſtolus iurauit.ij. Corinthi.i.dicens. Teſtẽ deuꝫ inuoco in animaꝫ meam. Et ſm Alexã.vbi priꝰ. Execratoriũ iuramẽtũ eſt graue iuramẽtũ:qꝛ ibi deꝰ inducitur ⁊ vt teſtis/⁊ etiã vt iudex.ſ. vt in puniẽdo oñdat aliquem mendacem:⁊ ſic det teſtimonium cõtra iuranteꝫ per penam eius. Item notandũ ſecũdum doctores diſtĩ. xxxix. tertij:non eſt maius ſalteꝫ ſm ſe:vel ad minus ita magnũ iuramẽtum quod ſit per ſolũ deum:ſicut quando contingit iurare per euangelium:aut ſuper corpus chriſti/aut ſuper crucem. Item non eſt putandum ꝙ paruum ſit iuramentũ quando ſit extra iudicium/aut ſine ſolennitate:immo iuramentum per deum eſt maximum:quando ſit extra iudiciũ/ aut ſine ſolennitate vt dicit Grego.⁊ Auguſti.ad publicolam. Ideo dicit beatus Hiero.habemus in lege dei ſcriptũ

Leuit.xix. Non periurabis in nomine meo:nec pollues nomẽ dei in uanum. Ideoꝙ ammonendi ſunt:vt omnes diligenter caueant periurium/non ſolum in altari/ ſeu ſanctorum reliquijs/ſed etiam in cõmuni loquela. Sed diceres:quare tũc facit iſta eccleſia ſcilicet ſuper crucem/eucariſtiaꝫ/vel ſuper euangelium iurare ⁊c. Et quare iuramenta publica cũ cerimonijs plus reputat? Rñ.triplici ratione. Primo vt iurans timeat eo magis falſitatẽ dicere/ex hoc ꝙ ſibi ad memoriam reducitur beneficium redemptionis noſtre factuꝫ per chriſtum:propter qđ nullo modo debet offendere deũ. Secũdo vt magis ⁊ expreſſius recordetur ſe iuraſſe/⁊ ſciat pluribus cõſtare:⁊ ſic non faciliter trãſgrediatur. Tertio vt ex hoc appareat ꝙ omno deliberate iurauerit:vt poſtea

ſe nō excuſare poſſit per hoc ꝙ inopinate ⁊ ſurreptitie applicatus fuit. ¶Quarto dubitat: Dictū eſt ꝙ iurare ē deū teſtem inuocare/et cum aliquis inducitur in teſtem fit illo fine: vt ipſe teſtis manifeſtet veritatem circa ea que dicunt modo deus non manifeſtat veritatem que per nomen eius iuratur? Rñ. ſm Tho. ſecūda ſecūde. q. lxxxix. ꝙ immo deꝰ ſepe manifeſtat an verum ſit quod dicitur etiā in preſenti: aliquando per internam inſpirationē: aliquando per facti nudationem/dum ſcilicet producitur in publicū quod occultum fuit: aliquando etiā manifeſtatur per penā mentiētis: quando quis execratore iurauit vbi deus ſimul eſt iudex ⁊ teſtis. Ad propoſitum refert Uincentiꝰ in ſpeculo hyſtori. lib. xxiiij. ca. xxiiij ꝙ ad Karolum magnū venerūt due ſorores ducis cuiuſdā francorū cōtra eū de tēporalibus rebus cōquerentes. karolus igitur negantē ducem iurare fecit per ſanctum Siluanū martyrem/ꝙ nihil teneretur ſororibus de his in quibus cōtra eum agebāt: qui cum letus iuraſſet: crepuit medius ſtatim ⁊ per aluum ſtercora proruperunt: ſanguiſqꝫ poſtea exiuit per oculos/aures/os/et eius nares: ⁊ vitā infra duas horas terminauit. Itē refert idem. lib. xij. ca. lxxviij. ⁊ Greg. turonenſis: ꝙ ad ſepulchrū beati Pācracij martyris per Dioclecianū martyriſati anno. xv. etatis ſue. quiſquis falſum iurare voluerit/ nūqꝫ ad cancellū chori eccleſie venit: quin aut ſtatim a demone captus inſaniat: aut cadēs in pauimentuꝫ protinus expiret. Item idem. lib. xxiij. ca. xc. Quidā nōie Berninus in rebꝰ eccleſie ſancti Quintini martyris falſum ferebat teſtimonium volēs auferre quandā ſiluā. Queꝫ martyr in ſomnis redarguens: eius naſum tenēdo falſatorē proclamauit: expergefactuſqꝫ cum viſuꝫ vxori recitaret/⁊ faciem aqua lauaret: naſus in aquā cecidit. Quo territus ad palaciū quo pro eadem cauſa citatus erat ire recuſans: naſum aureuꝫ cū cathenis aureis artificialiter appēdit Quē iterū minis ſanctus per viſum coegit vt naſum artificialē/ peiora non paſſurus deponeret in teſtimoniū falſitatis: qđ ⁊ factū eſt in eccleſia prefati ſancti. Itē idem. lib. xxiij. ca. cix. Quidaꝫ ſolidum argenteum a patre mutuauit: quem iuramento poſtea negauit ſe accepiſſe a patre: cui pater/iura mihi ꝑ ſanctum Andonianum te veritatem aſſerere: quod cuꝫ faceret erecta manu ſtatim oculi eius crepuerūt/⁊ die tertia miſerrima morte deceſſit. Idem lib. x. ca. cxv. refert. Quomodo in Alexādria vidua ditiſſima Melātia accuſauit iudicialiter Eugeniū virginem/qui ſe veſte monachi induit. Accuſauit inquā Melātia Eugeniū quē iuuenculū putauit eo ꝙ ſuis copulis iūgi nollet. Et famle famliqꝫ vidue teſti-

monium dederunt ibidem falſum/dicentes ſe vidiſſe eugenium velle vidue vim intuliſſe. Eugenius igitur cum ſe virginem oſtenderet patri ſuo iudici liberatus eſt. Sed nõ diu poſt vidue domu3 cũ omnibus inibi exiſtentibus ,celica flãma cõbuſſit. Perhibebit aũt deus teſtimoniũ veritatis occulte in iudicio finali manifeſte: quãdo illuminabit abſcondita tenebrarum: ⁊ manifeſtabit conſilia cordium. j. Cor. iiij. Et illud teſtimonium nulli iuranti deficiet. ¶ Quinto dubitabatur que/⁊ quot requiruntur ad hoc ꝙ iuramentũ ſit licitum? Rñ. ꝙ tria. Biere. iiij. poſita: vbi dicit. Jurabis viuit dñs in veritate/iudicio/⁊ iuſticia. Super quo dicit Biero. Tres eſſe debent comites iuramenti. Judiciũ videlicet veritas/⁊ iuſticia. Primũ horum quod ſe tenet ex parte iurãtis: eſt iudiciũ diſcretiõis: vt ſc3 non iuret leuiter/ſed cũ diſcretione/⁊ diſcuſſione quintuplici. Primo ꝙ illud quod iurare vult poſſit facere. Secũdo an ſit faciendum/⁊ quid ex hoc ſequi poſſit/⁊ accidere. Tertio loc⁹ debitus/ ⁊ tempus debitum. Jn conuiuio em̃ ⁊ loco ſolacioſo/⁊ ſic de tẽpore periculoſum eſt iurare: q: ibi minus conſueuit homo deliberare. Similiter quãdo quis iraſcitur. Quarto an ſubſit cauſa rationabilis ⁊ neceſſaria: quarum vna eſt vtilitas ꝓximi qui non credit niſi quis iurauerit: vbi tamẽ ꝓximo nõ expediret non credere. Alia cauſa propter quã quis põt iurare. eſt vtilitas ſui ſc3 iurantis vt in caſu quo oportet hoiem ſe expurgare ꝑ iuramentũ. Alia cauſa eſt vt exerceatur publica iuſtitia. Jdeo iudices habent compellere teſtes ad iurãdum in caſib⁹ de veritate dicenda. Alia cauſa eſt cõmunis vtilitas: vt cũ principes inter ſe volunt facere federa pacis aut ſubditi iurant fidelitatem ſuis ſuperioribus: aut ꝓ conſuetudine eccleſie ſeruanda. Quinto vt fiat reuerenter ⁊ deuote. Cauſa eſt: q: in quolibet iuramento per nomen dei: ſiue fiat in iudicio/ſiue extra iudiciũ adducitur in teſtem deus: adeo quodlibet iuramẽtum debet cum maxima reuerentia fieri ꝓpter ſingulariſſimũ honorẽ quẽ homo tenet tanto dño tam ꝙ tremende maieſtati/pro quanto eſt deus qui nominatur/⁊ in teſtem adducitur omni terreno dño ⁊ teſte reuerẽbilior. Ob cuius rei oſtenſionem pueri iurare nõ ꝑmittuntur ante etatem pubertatis: quia deliberare plene non preſumuntur. Periuri etiam nõ admittũtur iurare: q: ꝓſumitur ex priori eos reuerentiã debitam iuramento nõ exhibere. Et. xxij. queſt. v. dicitur. Boneſtũ eſt / vt qui ſanctis audet iurare hoc ieiunus faciat cum omni honeſtate ⁊ timore dei. Ex quibus patet ꝙ male faciãt hi quorum fere ſemper ſecundum verbum eſt per deũ/per deum ſanctum /per creatorem meũ/ſic me deus adiuuet: teſtis eſt michi deus

et per ſimilia. Si em̄ famuli principū audiēte eorū dn̄o :nō niſi cum timore et reuerentia eū nominare audēt : vt corā papa fit / et corā regibus ambaſiatores eos nominādo caput et genua inclinant:et oppoſitum faciendo paruipēdere iudicātur dn̄os: q̄to plus cum ſumma reuerentia deus in teſtem aſſumēdus eſt. Secūdus et tertius iuramenti comites ſe tenent ex parte eius qḋ p iuramentū confirmatur. Eſt em̄ ſecūdus comes veritas: vt ſcȝ verum ſit id qḋ quis iurat iuramēto aſſertorio / et q̄ quis proponat facere illud qḋ iurat iuramento promiſſorio : et vt adhibeat diligentiā ſibi poſſibilem vt adimpleat et verum faciat qḋ iurat. Tertius eſt iuſtitia. et requiritur in iuramēto p̄miſſorio : vt ſcȝ illud qḋ quis promittit mediante iuramento p̄miſſorio: ſit licitum: nec ſit impedimentū melioris boni : et ſit nullā includens iniquitatem quātum homini apparere poteſt humanitus quando iurat. Quādo igitur vnum deficit de tribus comitibus / aut plura deficiunt / eſt iuramentum illicitum: et tanto peius / quanto plures et principaliores circunſtantie deſunt. Quando vero tres comites aſſunt iuramentum eſt licitum / et meritorium: immo cultus virtutis latrie. Unde auguſt. in ſermone. de periurio. Quantum inquit ad me pertinet iuro magna neceſſitate cōpulſus cū video q̄ niſi iurem non mihi credi : et ei qui mihi non credit non expedire q̄ non credit: hac perpenſa ratione et cōſideratione deliberata : cū magno dico timore corā deo ita eſt / aut teſtis eſt mihi deus: aut ſcit chriſtus q̄ ſic eſt.

¶ Capitulum .ij. de periurio : et quando ſit mortale.

Contra hoc preceptum peccāt multi. Primo periuri. ¶ Ubi tria ſunt principaliter notanda. Primo quid ſit periurium. Secūdo quotupliciter fiat periurium et quando ſit mortale / vel veniale peccatū. Tertio an piuriū ſit maius peccatū q̄ homicidiū / et que pene ſint piurij. Eſt autē piuriū (vt dicit magiſter lib. iij. diſt. xxxix) mendaciū iuramento firmatū: et capit ibi mendaciū large tā p eo qḋ dicitur cōtra mentē: q̄ p eo qḋ non dicit̄ cōtra mentē: dū tn̄ ſit falſum quod dicit̄. Uel ſm̄ alios piuriū eſt iuramētū illicitū et indebitū. Un̄ quodcūq̄ ex trib⁹ comitib⁹ iuramēti defuerit / ſcȝ veritas / iuſtitia / vł iudiciū / periuriū eſt: nō tn̄ eodē ordine. Sed primo quidē et principaliter piuriū eſt qn̄ deeſt veritas : ſecūdario aūt qn̄ deeſt iuſtitia. Quicūq̄ em̄ iurat illicitū: ex hoc ipo falſitatē incurrit: q2 obligat⁹ eſt ad hoc q̄ cōtrarium faciat. Tertio vero qn̄ deeſt iudiciū: q2 cū indiſcrete iurat: ex hoc ipo peri

culo ſe cōmittit falſitatē incurrēdi. Et ſic capit̄ piuriū lar=
ge:et non eſt ſemꝑ mortale pctm̄ piuriū iſtis modis oibus.
B ❡Scḋo notandū ꝙ ꝗ ſcienter iurat falſum/ ſciēter inquam
quo ad dictū et quo ad iuramentū:eſt vere ⁊ ꝓprie piurus
⁊ eſt ſemꝑ pctm̄ mortale. Cui⁹ ratio aſſignatur ſm̄ tho. vbi
prius: q2 piuriū de ſui ratione importat cōtemptū dei. Uñ
de ſe importat irreuerentiā dei ipm inducēdo in teſtē falſi=
tatis:q2 ꝑ hoc ſignificat̄/vel ꝙ deus veritatē nō cognoſcit:
et ſic teſtificatur falſum ex ignorātia:aut ſignificat ꝙ teſti
ficatur falſitatem:quoꝝ vtrūq3 eſt magna dei irreuerētia.
Eſt eñ ſic deū inuocare tm̄/ ac ſi de⁹ nō cognoſceret verita
tem:et ſic ex ignorātia teſtificetur falſum:vl'ſi cognoſcit eā
tunc eſt ac ſi ſciēter approbet et teſtificet̄ falſitatē. Itē piu
rium proprie eſt mortale: q2 directe contra ꝓceptū dei: ſcꝫ
nō aſſumes nomē dei tui inuanū. Et cōtra illud leuiti.xix.
C Nō piurabis in nomie meo. ❡Ex quib⁹ ſequit̄ ꝙ piuriū ad
minus noue modis cōmittitur. Primo qñ quis falſuꝫ iurat
ſolēniter in pñtia iudicis ꝗ deliberauit tā de dicto ꝯfirma
to ꝙ̄ de iuramēto. Talis piurans nō ſolum mortaliter: ſed
etiā enormiter peccat. Uñ ꝑ tres digitos quos ponit: ſigni=
ficatur ꝙ corpus animā ⁊ famā impignorat (deo derelicto)
ipſi diabolo. Nā ibi ꝓpter circunſtātias grauius ꝗs peccat
quia in iudicio. Et quia multum deliberate piurat: vt dicit
Ray. Qui inquit iurat ꝑ deū: multum obligatur: qui vero ꝑ
deum et ꝑ euangeliū: magis obligatur. ꝗ iſtis adiūgit ſan
ctorū reliqas: magis obligat̄: ⁊ ita creſcentib⁹ ſolēnitatib⁹
creſcit obligatio. Scḋo piuriū facit ꝗ extra iudiciū: vl'nō ſo=
lenniter falſum iurat/ deliberans prius de dicto et de iu=
ramēto :⁊ talis etiā peccat mortaliter/ minus tamē ꝙ̄ pre
cedens. Uñ tho. ſcḋa ſcḋe .q.xcviij.ar.iij. vult ꝙ graui⁹ eſt
peccatū ſi ꝗs ꝑ euangeliū ſolēniter iurās piuret/ ꝙ̄ ſi ꝑ deū
cōmuni ſermone piuret: tum ꝓpter ſcādalū: tū ꝓpter ma=
iorem deliberationē. Quib⁹ equaliter hincinde poſitis: gra
uius eſt ſi quis ꝑ deū iurās piuret/ ꝙ̄ ꝑ euangeliū Et ſunt
talia piuria valde grauia pctā: quia cū deus ſic aſſumitur/
tanꝙ̄ teſtis falſitatis aſſumit̄/cōtra ſcḋm ꝓceptū. Eſt eñ vt
pauloante dictū eſt: ac ſi de⁹ nō cognoſcat veritatē: et ſic ex
ignorātia teſtificetur falſum: vl'ſi cognoſcat eā: tunc eſt ac
ſi ſcienter approbet/et teſtificetur falſitatē: quorum vtrūq3
D eſt magna diuine veritati iniuria. ❡Tertio periurat qui
ex lapſu lingue iurat: ſiquidem aduertat ſe iurare/ et fal=
ſum eſſe qḋ iurat: nō excuſatur a peccato mortali: ſicut nec
a dei cōtemptu. Nam ad hoc ꝙ aliquis peccet mortaliter/
ſaltem non ex habitu: requiritur ꝙ ſuum peccatum plene
ſit voluntariū/ directe vel interpretatiue: qḋ dicitur ꝓpter

iſtum qui cū deliberare poſſet:deliberare cōtēnit.Si ex tali
contemptu deliberationis ex ſurreptione piurat : videtur
multis ꝙ talis nō eſt excuſandus a peccato mortali. Non
autē ſic ꝑ omnia de iſto qui deliberare omittit : nō ex cōtē=
ptu/ ſed ex negligētia . Si autē nō aduertat aliq̇s ſe iurare
falſum nec falſum eſſe qđ aſſerit:tunc nō videtur habere in
tentionem iurādi niſi ex habitu male introducto forte iura
ret: ideo a crimine piurij excuſatur. Sicut cū quis iurat in
cōmuni ſermone/nō aduertēs quē inuocet/et ad quid/ſ3 ex
quadā cōſuetudine mala/aut alia ſurreptione mala iurat/
tunc nō peccat mortaliter: ſed appropinquat ad mortale.
¶Quarto piurat quis ioco falſu3 ſciēter cōfirmādo/⁊ mor E
taliter peccat. Vñ dicit ſanct⁹ tho.vbi prius: ꝙ ille q̇ ioco=
ſe periurat nō euitat diuinā irreuerentiā:ſed quo ad aliq̇d
adauget eā:magnū eñ eſt et maior irreuerētia dei/cū ioco
aſſumitur teſtimoniū falſitatis ꝙ̄ ex aliqua neceſſitate ho=
minis.Et ſicut homo nō euitat diuinā irreuerentiā/ ſic nec
peccatū mortale. ¶Quinto piurat ⁊ peccat mortaliter qui F
iurat aliquid verū / quod tñ credit falſum: q: iurando men
titur:et fallere intendit mediāte iuramēto: ⁊ intendit illud
qđ credit falſum cōfirmare mediante iuramento/ et ꝑ teſti
monium diuinū. Exempli gratia .mercator habet duo do=
lia vini ad vendendū:in vno ſcit corruptū vinū eſſe/in alio
ſanum/ ſed a caſu tranſponuntur iſta dolia: ſi igitur mer=
cator intendit ambo in equali ꝓcio vendere / ⁊ ex errore iu
rat ꝙ in a.dolio ſit ſanum vinum/in quo in veritate ita eſt:
ſed mercator putat ſolum ſanum vinum eſſe in b.dolio: ve
rum iurādo periurus eſt:quia mentitur/⁊ cōtra cor loqui=
tur Sexto piurat qui dubitat an ſit verū qđ iurat/⁊ tñ dicit
ſe ſcire ꝙ verū ſit Et ſi hoc ex deliberatione ⁊ ex ꝓpoſito fa
cit/eſt mortale pctm̄:⁊ maius ſi eſt ſolēniſatū. Rō eſt:q: ta=
lis iurat ſe ſcire certū eſſe ſermonē ſic eſſe/et hoc eſt mēda=
ciū: q: nō ſcit eſſe/ſ3 dubitat:eſt ergo mēdaciū iuramēto fir
matū.Scita igr̄ ꝓ ſcitis pōt q̇s iurare. Credita ſolū ꝓ cre=
ditis/⁊ dubia ꝓ dubijs d3 q̇s iurare: vl' tacere.Septio piu=
rat ille qui falſum iurat qđ credit eſſe verum : licet non
tam grauiter peccet ſicut quintus : cum ille non intendat
fallere ſicut quintus/nec intendat mendoſe per nomen dei
teſtimonium eius inducere:nō tñ eſt a peccato immunis .
Quia vt dicit Bonauē. ſuper .iij.diſt.xxxix. Quāuis talis
non contēnat veritatem ex certa ſcientia/ adducendo eam
in teſtimonium faſitatis:cōtēnit tamē ex ipſa temeritate.
Adeo eñ nomē dī terribile eſt ⁊ venerabile:ꝙ null⁹ d3 ipm
in teſtē aſſumere:niſi nouerit q̇d loquat̄ ⁊ ſit cert⁹ de v̄itate
dicti ſui. Nā ignorātia nō excuſat in toto a tali iuramēto .

G ¶Octauo piurat quis qui iurat falſum deliberãs de dicto
ſed nõ de iuramẽto. Et ſic forte poteſt cõtingere q homo ꝑ-
iuret ſine peccato mortali: tamen ad min⁹ eſt veniale: groſ
ſum ⁊ periculoſum: ⁊ multũ appropinquat ad mortale pec
catũ. Nono contingit aliquem iurare qui nec deliberat de
dicto/ nec de iuramento: ſed totũ ꝓfert ex quadã ſurreptio-
ne: nõ ex conſuetudine vel habitu: ſiue quando iurat in cõ-
muni ſermone: non attendẽs quẽ inuocat ⁊ ad qd: ſed ex q̃
dam ſurreptione iurat: ⁊ tũc ſic non peccat mortaliter: ſed
venialiter: minus tamen q̃ ille q̃ deliberat de dicto / nõ de
iuramento. Quod enĩ ex ſurreptione ꝓcedit: ꝑfecte volunta
rium nõ eſt. Ad hoc aũt q quis peccet mortaliter reqritur
q ſuum peccatũ ſit plene volũtariũ directe vel interpretati-
H tiue/ quod addit vt in tertio patuit. ¶Quante vero graui-
tatis ſit periuriũ quo ad tertiũ: ptʒ ꝑ ſanctũ Tho. vbi ꝑus.
⁊ quotlibet. j. q. ix. arti. ij. ex quinqꝫ. Tũ q: in ſe graui⁹ eſt q̃
homicidiũ ſm Tho. Tum q: diuini nominis eſt quedã ab-
negatio. Tum quia eſt dei in ſuo nomine infamatio. Tum
q: ab eccleſia graeite punitur. Tũ etiam q: a gentibus hor
rendũ cẽſetur. Omnia preter quartum patẽt per Thom. in
quotli. vbi prius. Ubi ſic dicit. Apoſtolus dicit ad Hebre. vi
homines per maiores ſui iurant ⁊ omnis cõtrouerſie eorum
finis ad cõfirmationẽ eſt iuramentũ. Fruſtra aũt in cauſa
homicidij cõtrouerſie finis eſſet iuramentum: ſi homicidiũ
graui⁹ eſſet q̃ periuriũ: preſumeret enĩ q qui maiorẽ cul-
pam homicidij cõmiſit non vereret minorem periurij incur
rere. Unde ex hoc ipõ q in cauſa cuiuſlibet peccati defer-
tur iuramento: manifeſte oſtenditur q periuriũ pro maxi-
mo peccato debet haberi. Nec immerito: q: periurare no-
men dei videtur quedam diuini nominis denegatio. Unde
ſm locum poſt idolatriam/ peccatũ piurij tenet/ vt ex ordi-
ne preceptorum patet. Sed ⁊ apud gentiles iuſiurandum
erat honoratiſſimum/ vt dicitur in principio metha. Item
ſm Bern. Nec deus/ nec homo poteſt diſpenſare in p̃ceptis
prime tabule: ſed periuriũ eſt contra preceptum p̃me tabu
le: homicidiũ aũt contra preceptum ſecunde tabule. Nõ oc
cides: cum quo deus vel homo poteſt diſpenſare/ ergo piu-
riũ eſt graui⁹ homicidio. Itẽ piuriũ ex obiecto eſt peccatũ
in deũ: homicidiũ ex obiecto i ꝓximũ: ſʒ ex obiecto attendit
grauitas pcti p̃ncipaliter. ergo ⁊c. q aũt homicidiũ graui⁹
punitur in eccleſia ratio eſt: q: graui⁹ nocumentũ interdũ
hoibus imminet/ etiã ex minori culpa. ſm iudiciũ tñ dei ma
ius peccatũ graui⁹ punitur. Hec Tho. Richar. tenet q ho-
micidiũ ſit graui⁹ periurio: q: cõtra charitatẽ qua ꝓximus
eſt diligẽd⁹. periuriũ vero eſt cõtra virtutẽ latrie: piurus

eum iurat ver:quod falſum eſt.Quartum ꝙ eccleſia grauiter punıat piuriū patet qꝛ periurus debet agere penitentiam.vj.annis.xxij.q.j.pꝛedicandū.Et Hoſtien. dicit lib. ij. ꝙ periur⁹ quantūcunqꝫ agat penitentiam teſtificari nō poteſt: ꝙuīs alij penitētes lꝫ fuerint criminoſi poſſint teſtificari:intellige qñ ſemel ꝯtra piurium ꝓbatum eſt.Ratio dicti eſt:qꝛ alias nimis facile piurium fieret.Et qꝛ ipm iuramentum eſt de ſe ſubſtantia teſtimonij:infamis eſt piurus iuramento ꝓmiſſoꝛio quādo piurat ſolenniter ⁊ qñ ꝓ tali piurio fertur contra eum ſententia diffinitiua in cauſa accuſationis ⁊c. ¶Ad deteſtationem piurij faciūt quattuoꝛ alia. Pꝛimo ꝙ peioꝛ eſt quodammodo diabolo. qꝛ demon res ſacras timet ⁊ quaſi veretur.demones eñ credūt ⁊ cōtremiſcunt.Jacobi.ij.⁊ Philippē.ij. Jn nomine ieſu omne genu flectatur celeſtiū/terreſtriū/⁊ infernoꝝ. Periurus vero nomen dei ſacratiſſimum non reueret.Secūdo piurans fur ⁊ ſacrilegus eſſe videtur.Sacrilegus eñ eſt qui rem ſacram furatur inuito dño.ſic periurans ꝓhibente deo :non aſſumes nomen dei tui inuanū:⁊ ſacrilegium quodāmodo cōmittit.Tertio periurus quaſi falſarius eſt. ſi quis ſigillū alicui⁹ dñi ad confirmandū aliquāveritatem ſibi commiſſam inferret ad aliquod cōfirmandū falſum:ipſe falſarius iudicaretur.Et ſi hoc faceret de ſigillo pape:de facto eſſet excommunicatus. Sic cum deus ꝑmiſerit hominibus vt aſſumant nomen ſuum ad confirmationem veritatis:ſi vtantur nomine eius ad confirmationem falſitatis/ falſarij ſunt quo ad deum/⁊ excommunicati illa excommunicatione qua dicit apoſtolus.j. Coꝛinthio. decimoſexto. Si quis nō amat dñm ieſum xp̄m anathema ſit. Quarto qui illicite iurat quaſi laqueū ad collū ſuū ponit. ſm illud Pꝛouerb.vj.Jllaqueatus es verbis oꝛis tui : ⁊ captus ꝓpꝛijs ſermonibus.Juramentum aūt tranſgrediens quaſi ſe pꝛopꝛijs manibus in aīa iugulat.Pꝛopter hec picula dicit ſcriptura.eccl'.xxiij.Vir multum iurans/replebitur iniquitate ⁊ non diſcedet a domo eius plaga.⁊ ps. Quis aſcendet in mōtē dñi.id eſt in celū.Et ſequitur Qui nō iurauit in dolo ꝓximo ſuo.Ergo a ſenſu ꝯtrario:doloſe iurās nō aſcēdet ſꝫ deſcēdet in infernū. Et Eccle.xxiij. Jurationi nō aſſueſcat os tuum.multi eñ ſunt caſus in illa. ¶Remedia ergo contra periuriū quiſqꝫ ſibi debet adhibere:pꝛeſertim aſſuetus periurare.Pꝛimo vt non diffidat quin cum pꝛopꝛio conatu ⁊ dei gratia hoc viciū poſſit eradicare.Exēplū:noui militē in periurijs aſſuetiſſimum:tandē compunctū per ſermōes/ qui cum dediſcere non valeret periuria : tande ſibi inflixit totiens a carnibus vna die abſtinere/quotiens periurium

[right margin: J] [right margin: ps.xxiij.] [right margin: k]

facerет:ꝛ fecit:licet in curia foret magni principis ꝛ plene
ſanatus eſt. Audiui de quodam alio/qui quotiens iurauit
guttā ſui ſanguinis per pūcturam de corpore extorſit. Pōt
quis totiens quotiens iurat/ſi diues eſt/denariū in elemo
ſinam dare:alias nō dandū. vel ſi pauper eſt/aliquid ora=
re. Secundo debet quilibet in animo ſtatuere potius velle
emolumento corporali carere ꝙ in conſuetudine periurij
pſeuerare. ſm illud chriſti Math. xvj. Quid pderit homini
ſi vniuerſum mūdum lucret:anime vero ſue detrimentum
patiatur. ꝛ ſic tandem habitū malū deponet:ꝛ lucrum tem
porale habere poterit. Exemplū ceſarij in dialogo. Duo co
lonienſes mercatores ad quendam cōfeſſorē venerūt de ha
bitu periurandi conquerentes/quibus perſuaſit:vt p annū
venderent ſine iuramento:fecerūt. ꝛ anno euoluto ad cōfeſ
ſorem redeūtes:ſe dixerūt valde depaupatos eo ꝙ ſine iu=
ramento nullus eis credere vellet:quibus confeſſor ſecun=
do perſuaſit demonis illud eſſe negociū / nec curandū: ſed
ſecūdo anno ceptū continuare. quod cū facerent: maiorem
fidem homines in ipſis ſine iuramentis habentes ꝙ antea
eos multum ditauerunt. Tertio inſpicienda ſunt teſtimo=
nia paganorum/iuramēta in maxima reuerentia habētiū:
ꝛ ſine iuramento verba eoꝝ tam firma tenuiſſe:vt eis cre=
deretur. Exēplū. j. Metha. vtꝰ. Item in vitis phoꝝ Solon
phs ait. Ne metiaris pbitatē iureiurando certiorem habe
ri. Cuius enim dictū non habet ſine iureiurando pondus:
eius quoqꝫ iuſiurandum vile eſt. Item ibidem xenocrates
phs platonis diſcipulus fuit. qui/vt ait valeriꝰ:tantam au
ctoritatem ſue ſapientie attulerat: vt cū de re aliqua teſti=
moniū coactus a iudice diceret ꝛ ad aram acceſſiſſet vt iu
raret omnia ſe vere retuliſſe: phibitus eſt a ſenatu iurare.
Quarto pre omnibus conſideret quiſqꝫ mala prenotata ip=
ſius periurij. Quinto oret deū vt hoc viciū euadat.

¶ Capitulum tertium precepti ſecundi quomo
do iuramentū fit multipliciter.

Contra hoc preceptum faciunt ſecūdo incau
te iurantes. ¶ Ubi videndum erit:an/ ꝛ qn/
A ꝛ ꝙtum incautum iuramentū liget. Fit autē
incautū iuramētū ꝗntupliciter. Primo quan
do irreuerēter fit iuramentū/vel leuiter:vel
ſine cauſa rationabili. qꝛ tunc comes iudicij
ſeu diſcretiōis offenditur. ꝛ etiā ſi verū ſit ꝛ licituꝫ pro quo
iuratur. Secūdo fit incautū iuramentū qn ꝗs indeliberate
iurat ex impetu:ſic ꝙ ſi plene deliberaſſet illud nō iuraſſet
Et tūc ſm Guil. quis ſeruare tenet: ſi licitū eſt quod iura=

nit.Sufficit eñ ad hoc ꝙ ſit obligatus : ꝙ intenderit deū inducere teſtem illiꝰ rei quã dixit.Itẽ ſi homo ꝓpter omiſſionem deliberationis ſufficientis/aut vndecunqꝫ/iurat ꝓmiſſione aliquid ſibi impoſſibile:tunc deeſt iudiciũ/ ꝛ eſt illicitum: ꝛ ſic iurans peccat.immo ſi illud quod iurat credit ſibi poſſibile fore/ cũ tamẽ ſit impoſſibile : non excuſatur a peccato totaliter.quia propter reuerentiã diuini teſtimonij:nõ deberet iuramentum adhiberi niſi in re in qua firmiter certꝰ eſſet.Uñ ibi deficit iudiciũ diſcretionis/ niſi forte qđ erat ei poſſibile:quãdo iurauit reddatur ei poſtea impoſſibile.puta ſi quis iurat pecuniam ſe ſolutuꝝ que poſtea ei vi vel furto ſubtrahitur.Tũc videt excuſari a faciendo quod iurauit/licet teneat facere quantũ in ſe eſt vt ſoluat ꝛ impleat qđ ꝓmiſit . Itẽ ſepiſſime incaute contra preceptũ ſecundũ faciunt q̃ cauſa lucri de facili iurant:vt oẽs vendẽtes ꝛ emẽtes.tales ſepiſſime falſum iurant:ꝛ ſic piuriũ incurrũt.ꝛ mortale peccatũ.Qđ maius erit ſi in dãnum ꝓximi ſic iurãt . ꝛ qñqꝫ ꝓ parua re ſe nõ remiſſius dare iurant. Item ſepiſſime contra hoc ſecundũ p̄ceptum incaute iurãtes peccãt q̃ abſorpti paſſione ire aut ex ebrietate/ aut in ludis etiam ꝓhibitis vt taxilloꝝ/enormiter aliqñ falſa aliqñ inhoneſta vel etiam iniuſta ꝛ de ſe peccata/in tali diſpoſitione iurant:qꝛ volũtas tũc vehemẽs eſt ad velle iurare:ꝛ paſſio rationem abſorbet:vt nõ poſſit ꝓ tunc deliberare de his que iurant. Ideo contra hoc p̄ceptum ſepiſſime peccãt ex ꝑuerſa conſuetudine/ꝛ falſum iurant ꝛ piurant etiam ex lubrico lingue.ꝛ ſi aliqñ nõ perierant:id eſt falſe iurãt:tñ ſemper peccant.qꝛ leuiter ſine cauſa ꝛ irreuerẽter iurant. ¶Tertio incautum iuramentũ fit ratione eius qđ iurat.Nam ſm Tho. Ricar. ꝛ cõmuniter oẽs theologos.ꝛ iuriſtas.Sic incaute iurat q̃s qñcunqꝫ iurat aliquid quod derogat charitatis actui.Et poteſt fieri in q̃nqꝫ caſibꝰ.Primo cũ quis iurat facere vel omittere qđ alias eſſet mortale peccatum.vt ꝙ aliquẽ ꝓpria auctoritate grauiter velit ledere/vel inimicitiã ad eũ gerere cũ rancore . in quo caſu peccat piurãdo.ꝛ peccat iuramẽtũ implẽdo ſicut ꝛ in ſcđo caſu q̃ ſequit.Exemplũ de dauid q̃ iurauit temerarie velle Nabal occidere:ſed retractauit bene vt dicit Ambro. lib. de officijs. Secũdo qñ q̃s iurat aliq̃d facere vel omittere: qđ alˀs eſſet veniale ſolũ.vt qđ velit mẽtiri officioſe/iocoſe/ vel ſimile.Tertio cũ iuratur aliquod indifferẽs:qđ ex circũſtãtia effici poſſet veniale vel mortale.vt cũ iurat aliquid qđ vergit i deteriorẽ exitũ ꝓpter aliq̃d qđ de nouo emergit qđ fuit impmeditatũ.Sicut ptꝫ in iuramento herodis q̃ iurauit puelle ſaltãti ſe datuꝝ quod petiſſet.hoc eñ iuramẽ- Math.xiiij.

B (margin, beside "iurant. ¶Tertio")

tum poterat a principio eſſe licitū intellecta debita condi tione/ſcꝫ ſi peteret quod dare liceret ⁊ deceret. Sed imple tio iuramenti fuit illicita. vt dicit beat⁹ ambro. lib. j. de offi cijs. Quarto cum iuratur aliquid qđ eſt contra conſilium euāgelicū vel notabilis boni impeditiuū. Sicut cū aliquis iurat ſe non intraturum religionem. vel ꝙ non fiat cleric⁹. aut ꝙ non acciplet ꝑlationem in caſu quo expedit eū acci pere. ⁊ in hoc caſu peccat q̄dem iurando dicit tho. q2 peie rat/ ⁊ eſt graue pctm̄. ⁊ non tenetur ſeruare iuramentū. Po nit em̄ obicem ſpūiſancto: ſed multo meli⁹ facit non implen do hmōi iuramentū. Similiter q̄ iuraret ſe non continentē permanſurū cum extra matrimoniū eſſet. Un̄ pe. de pal. ſup iij. di. xxxix. dicit: qn̄ aliq̄s ꝓmiſit nec mortale/ nec veniale/ nec aliquod bonū: ſed puram ꝓuationem melioris boni/ vt ſi aliquis iurat ſe non intraturum religionem/ aut non ſer uaturū virginitatem/ vel non facturū bonū alicui niſi inquā tum charitas vel preceptum coget/ talis peccat. Juramen tum enim debet cadere ſuper materiam debitam/ et ſuper bonum ex ſe ⁊ formaliter. ⁊ tunc licet priuet maius bonū: valet tamen. vt iurante aliquo ſe velle contrahere cuꝫ ali qua matrimoniū. qn̄ aūt nullū bonuꝫ iurat ſed ſolum malū cuiuſmodi eſt pura ꝓuatio melioris boni: non valet. ſed pec

C cat q̄s in iurando ⁊ obligat ad culpam. ¶ Quinto qn̄ q̄s iu rat qđ eſt maioris boni impeditiuū: vel cum iurat id face re quod melius eſſet non facere ꝙ̄ facere vel iurat nō face re id qđ melius eſſet facere ꝙ̄ non facere. Exemplū quādo iurat q̄s ſe non ieiunaturū: vel nō velle eſſe iuſtum in iudicio vel non accōmodare pecuniam: vel nō intrare domū ſocra tis: vel non vendere rem ſuam ꝓ minori precio: vel non co medere ſecum vel nolle retinere famulum quē melius eſſet retinere: vel non loqui ꝓximo/ vel non facere ei conſolatio neꝫ: q̄ om̄ia melius eſſet facere ꝙ̄ omittere. ⁊ ſic de ſimilib⁹. Talis non eſt obligatus ad ſeruandum qđ iurauit. Et pro bantur oīa quinqꝫ p yſido. in ſinonimis li. ij. dicētem. ⁊ alle gat magiſtrum di. xxxviij. tertij. dicentem. In malis ꝓmiſ ſis reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum. Et tho. aſſi gnat rōnem. Quia p ſe mala ⁊ maioris boni impeditiua ſub iuramento cadere non poſſunt. Et ſm̄ bernar. Quod ꝓ cha ritate inſtitutū eſt: contra charitatem militare non debet. Et tn̄ ſicut Ricar. dicit. ⁊ Guiller. ꝓpter reuerentiam ſacra menti diuini nomis inuocati: ⁊ ad punitionem temeritatis ſic iurantium: ⁊ ꝓpter irreuerentiam eoꝝ qui ꝑſunt: ⁊ ad tu te ambulandum: non debet q̄s auctoritate propria venire contra quodlibet iuramentū incautum. ſed ꝓ aliquib⁹ de bet recurrere ad aliquem ſuperiorem ſuum q̄ a tali iuramen

to debet absoluere ipm. vel declarare eum non fore obligatum. maxie quando poteſt oriri dubium/ vtrū obſuatio vergat in peiorem exitum ꝙ non obſuatio. Cū cōtra tria pma quando manifeſta ſunt: ppria auctoritate cōtrauenire poteſt. Contra qdlibet vero iuramentū qd reſpicit rei veritatem: ⁊ derogat charitati/ vel eius pfectioni/ vel diſponentibus ad eā: poteſt homo venire ppria auctoritate in caſu neceſſitatis. hec ſententialiter Ricar. Durand9 dicit. Si iuramentum eſſet incautū ex eo ꝙ iurans non ſufficienter deliberauerit: vel illud qd pmittebat erat res indifferens ſeu parum valens. vel plus nocens vouenti ꝙ expediens: vel ſicut poſſunt alie circunſtantie inueniri circa iuramentum que reddunt ipſuꝫ incautum: non eſt tutum ꝙ tale iuramentum intermittatur ſine auctoritate ſuperioris potentis in talibus diſpenſare. ¶ Quarto principaliter iuramētuꝫ incautum fit interdum a coactis/ ⁊ per metum: vbi ſunt plures caſus: Prim9 Quid de eo q compulſus per metum iurauit ſe aliquid facturū vl daturū? Rñ. durā. di. xxxviij. ⁊. xxxix. D circa tertiū Iuramentū pmiſſoriuꝫ aut eſt coactum p metū q cadit in conſtantem virum: aut p metum qui non cadit in conſtantem virū. Si primo mō: ſic non eſt obligatoriū in foro contentioſo. qꝛ cogenti non competit actio contra coactum/ vt obſeruet iuramentum. Quantū vero ad forum conſcientie tale iuramentū eſt obligatorium: ſi illud qd pmittitur eſt licitū: ⁊ ſi iurans conſenſit in pmiſſum quantūcunqꝫ fuerit p metum iuſtū coactus. Unde ſi qs non implet qd coactus iurauit iuramento pmiſſorio: peierat ⁊ peccat mortaliter. niſi talis ſic coact9 p metū cadentē in cōſtantē virū fuerit p habentē poteſtatem ab obligatione abſolut9: quia p nullo temporali debet homo facere aliquaꝫ irreuerentiā deo. Sed hoc fieret niſi impleretur pmiſſum. Nihilomin9 talis habet remedium: ⁊ poteſt repetere in iudicio qd coactus iurauit ⁊ ſoluit. poteſt etiam petere ab epiſcopo vt cōgat illum abſoluere ipſꝫ a iuramento. Si nō poterit ad hoc induci: ſoluat ⁊ repetat. quia licꝫ iurauerit ſoluere: non tamen aliquo modo iurauit nō repetere. Qꝛ ſi iurauerit etiaꝫ non repetere: tunc denunciet eccłie ſm formam euangelicam. Si peccauerit in te frater tuus: vt eccła illum compellat ad penitentiam/ in qua veniet abſolutio iuramenti vel reſtitutio male acquiſiti/ vel accepti. Iteꝫ poteſt iudici denunciare. ⁊ ille ex officio teneatur alium cōpellere ad reſtituendū. Si vero iurauit nō denunciare iudici: tale iuramentū eſt illicitū nec obligat: ⁊ ideo nō obſeruandū/ cum vergat in deteriorem exitum. vtpote exiſtens contra iuſtitiam et contra vtilitatem publicam. Et preſertim hoc poteſt denū=

ciare dummodo hoc faciat principaliter intentione ſalutis eterne. Si vero iuramentū pmiſſorium ſit coactum p metū qui non cadit in conſtantem virum: tunc iuramentum eſt obligatorium in foro cōſcientie/ fortiori ratione ꝙ ſit iuramentum coactum p metum cadentem in conſtantem viruʒ ⁊ iterum in foro contentioſo. qꝛ ſm iura talis metus nō iudicatur ſufficiens ad aliquid cū iuramento promittendum Et ſic apparet quid ſit dicendum de coactione ad promiſſoriū iuramentum. Augu. in ſermone de periurio ſic dicit. Si qs coactus p vita redimenda vel qualibet cauſa/ vel neceſſitate periurat: qꝛ plus corp⁹ ꝙ animā dilexit/ tres quadrageſimas peniteat. alij iudicant tres annos/ vnum in pane ⁊ aqua. Ex quo ſequitur ꝙ ille qui non intenderet ſoluere qđ coactus pmitteret cum ſcienter falſum iuraret: teneretur ad penitentiam illam de rigore. Sed de aſſertorio ſeu pbatorio iuramento eſt ſecundus caſus. Ubi dicendū ꝙ quicunqꝫ faceret iuramentū aſſertorium iurando falſum incaute: ſic peccaret iurando ⁊ piurium incurreret/ ⁊ ad hoc faciendum nullus cogi poteſt. Si tamen qs oppoſitum faceret ex metu: tunc coactio excuſaret a tanto: ſed non a toto. qꝛ ad peccandum nulla coactio fieri poteſt ſufficiens libero arbitrio. Nā omne malū pene ſuſtinendum foret a quolibet añꝙ minimo peccato peccare deberet. Eſt em̄ minimū peccatum maius omni malo pene preciſe. Unde quando ſeru⁹ iurat aliquod falſum vel illicitum dño cogente: ambo ſunt piuri. Nolite ait chriſtus timere illos qui occidunt corpus.

E ¶ Utrum vero iſte peccet qui inducit hominem ad iurandū quem pbabiliter credit piuraturū qui eſt tertius caſus/ vel ſcit piuraturuʒ: vel ſic recipit ab eo iuramentū. Rñ. ſm tho. bonauen. ⁊ ricar. Inducens aliū ad iurandū: aut hoc facit ſicut pſona publica ⁊ ſm ordinē iuris: aut hoc facit non tanꝙ pſona publica: ſed priuata. Primo mō ſi qs inducit alium etiam pcipiendo ad iurandū/ qꝛuis credat eū iuraturuʒ falſum: non peccat. qꝛ facit illud quod ex officio tenetur facere. vnde non tam dici debet illum ad iurandū compellere ꝙ pars aduerſa que hoc petit a iudice. Si autem iſte q inducit ad iurandū ſit priuata pſona aut publica: non tamē hoc faciens vt perſona publica puta contra ordinem iuris peccat mortaliter. quia talis eſt ſcienter proximo ſuo cauſa peccati mortalis. ⁊ ſic ſpiritualiter homicida pprīā animam ⁊ alterius necans cui gladium peierandi tradit. Exēplū refert aug. in ſermone quodā ꝙ quidā fidelis innocens rem accōmodauit cuidā: quaʒ ille reddere negauit. Cōpulſus ergo p accōmodantem iurare peierauit: ⁊ alter reʒ pdidit. Cur rapto in nocte ipſa iudex ait. Cur puocaſti homi

nem iurare quem ſciebas falſum iurare? Ille reſpondit. qꝛ
rem meam negauit. Et iudex. Melius erat vt rem tuã per=
deres: ꝙ vt aiam eius periurio perimeres. Proſtratus igi
tur/tam grauiter ceſus eſt: vt in dorſo vigilãtis plagarũ ve
ſtigia appareret: ſꝫ indultũ e. & ei poſtꝙ emẽdat⁹ eſt. Ideo
idem Augu. in ſermone de decollatione ſancti Johãnis ba
ptiſte. Ille qui hoiem ꝓuocat ad iurationẽ & ſcit euꝫ falſuꝫ
iuraturum: vincit homicidã: qꝛ homicida corpus occiſur⁹
eſt: ille aiam. immo duas animaꝫ. Iteꝫ talis qui aliũ peie=
rare ꝓcurat: debet penitere. xl. dies in pane & aqua: &. vij.
annos ſequẽtes/& nũꝙ debet eſſe ſine penitẽtia. xxij. q. v. ſi
quis ſe. Quinto principaliter iuramentũ incautũ fit a dolo
ſis: de quo dicit Tho. in ſumma ſic. ar. vij. & in ſcripto ꝙ iu=
rans ſimpliciter ſine dolo in foro cõſcientie nõ tenetur: ni=
ſi ſm ſuaꝫ intentionẽ. In foro autẽ contẽtioſo obligatur: ſe
cundum ꝙ verba cõmuniter ſolent accipi. Si auteꝫ doloſe
iurat: ſeruari debet ſm ſanũ intellectuꝫ illius cui iurat. Et
licet ratione iuramenti nõ obligetur niſi ſm ſuam intẽtio=
nem: tamẽ tenet ad hoc/vt ali⁹ ex tali dolo nõ ledatur. Et
hoc fit quãdo ſm intentionẽ recipientis impletur. ¶ Dubi
tatur circa predicta primo vtrũ in iuramẽtis poſſit diſpen
ſari: & per quẽ? Rñ. Tho. ſecũda ſecũde. q. lxxxix. In iuramẽ
tis promiſſorijs diſpenſari poteſt/ſicut & in votis: qꝛ in ali
quo caſu poteſt eſſe illicitũ vel nociuum iuramentũ ſiue id
quod iurat: & per conſequẽs non eſt debita materia iura=
menti. Et ideo notandũ ꝙ illud qđ cadit ſub iuramẽto pro
miſſorio: aliquãdo eſt manifeſte repugnans iuſticie: vt pu=
ta quia eſt peccatum vel maioris boni impeditiuuꝫ: vt ne
intret religionem: & tale iuramentũ diſpenſatione nõ indi=
get. Quãdoqꝫ autẽ aliquid iuramento promittit: de quo du
biũ eſt vtrũ ſit licitũ vel illicitum: proficuuꝫ vel nociuũ: aut
ſimpliciter aut in aliquo caſu: & in hoc poteſt quilibet eps
diſpẽſare. Quãdoqꝫ vero ꝓmittit aliqđ ſub iuramẽto quod
eſt manifeſte licitũ & vtile. Et in tali iuramẽto nõ videt ha
bere locũ diſpenſatio vel cõmutatio: niſi aliqđ meli⁹ occur
rat faciẽdũ ad cõem vtilitatẽ qđ maxie videt ptinere ad po
teſtatẽ pape: q habet curã vniuerſalis eccľie: vel etiã abſo
luta relaxatio. Nã ad vnũquẽqꝫ ptinet irritare iuramẽtuꝫ
qđ a ſibi ſubditis factũ eſt/circa ea q ſubdunt ei⁹ poteſtati
Sicut pater põt irritare iuramentũ puelle: vel vir vxoris.
Nume. xxx. Durã. dicit vtſ. ¶ Dubitat ſcđo an iurãs poſſit
licite obtinere dilationẽ vel abſolutionẽ ab eo cui iurauit
Rñ. ſm Tho. vbi pri⁹: & Ray. Si iuramẽtũ factũ eſt i fauorẽ
dei: & p illud hõ itẽdebat ſe obligare deo/vel cultui dei/vel
ad pietatis op⁹: tũc nõ põt abſolui ab homie: niſi p cõmu=

tationem in melius:vt diceretur devoto:vt ꝙ velit intrare re
ligionē cum ſocio:ire ad ſanctū Jacobū cum ſocio: ire con
tra infideles cū eo:ꝛ ſic de dicendo pſalteriū ſimul/ tunc nō
pōt abſoluere aliū inquātū concernit dei fauorē/vel pieta
tis opus:ſed bene inquātum aliū tāgit.Unde quaſi duo iu=
ramenta ſunt ire ad ſanctū Jacobum:ꝛ hoc alter nō poteſt
relaxare:ꝛ cū ſocio ire:qđ ſocius poteſt relaxare. Si vero
fit in fauorē hominis iuramentū alteri:ſi ille ſpōte abſol=
uerit:poſtea nō tenetur:ꝛ idē de dilatione. Et etiā ſi non in
tendebat ſe obligare deo ſed tm̄ hoi:nihilominus nō poteſt
abſolui ab hoie quādo iuraret ſe aliquid facturū in fauo=
rem dei. Sicut ſi iuraſſem tibi ꝙ darem Titio.x.florenos in
fauorē ipſius Titij.nō poſſes mihi remittere huiuſmodi iu
ramentū.Thomas addit prefatis:niſi forte ſit interpoſita
conditio/ſcilicet ſi videbitur illi cui promittit/vel aliqđ ta
b le.¶Dubitatur tertio:qn̄ ille qui audit aliquē alium iura
re falſum:ꝛ ipſe ſcit ꝛ tacet:an teneatur hoc manifeſtare?
Hec queſtio mouetur ideo qꝛ dicitur Leui.v.Anima q̄ au=
dierit vocē iurantis falſum/teſtiſꝗ fuerit:quod aut ipſe vi
dit aut conſcius eſt/niſi indicauerit:portabit iniquitatem
ſuā.Dicit tamē Tho.in ſumma ſua.ꝛ Ray.ꝙ ex quo Moy=
ſes in predicta auctoritate nō expreſſit/cum hoc eſſet indi=
candum:ſufficit iſti vt ſe ab hoc pctī vinculo abſoluat:ſi in
dicet talibus qui magis poſſent prodeſſe ꝙ̄ obeſſe periuro
ſiue eū corrigēdo/ſiue deū pro eo placādo:vtputa ſacerdo=
tes vel honeſti ꝛ diſcreti patres.Et ad hanc denūciationē
de talibus perſonis faciendā tenetur quilibet quotieſcun=
ꝗ viderit aliquē vicinū precipitio/id eſt peccato committē
do.Sic ſoluit queſtionem iſtam Auguſt.lib.queſtio. ſuper
Leui.xxij.q.v.hic videtur.

¶Cap.iiij.de blaſphemis iurantibus illicite
per creaturas:ꝛ adiurantibus illicite.

Contra ſcđm preceptū. Nō aſſumes ꝛc.peccant
adhuc tria genera peccatorū. Primi ſunt blaſ
phemi.Secūdi ſunt adiurātes illicite. Tertij
ſunt per creaturas illicite iurātes:de quibus
a eſt dicendū per ordinē.¶Circa primū notan
dum ſm̄ Tho.ij. ij.q.xiij. ꝙ blaſphemare eſt
bonitati ꝛ excellētie precipue diuine derogare ſeu cōuicia
ri.Dicitur bonitati.qꝛ deus omnimode bonus eſt ꝛ excel=
lens.Dicitur precipue diuine.qꝛ blaſphemia committi po
teſt in ſanctos ꝛ diuina.Sicut eñ deus in ſanctis ſuis lau
datur/inquantū laudantur opera que deus in ſanctis ſuis
efficit:ita etiam blaſphemia que fit in ſanctos ex conſequē
b ti in deum redundat.¶Dicitur derogare.Ubi notandum

ꝙ ſunt tres quodāmodo ſpecies huius peccati blaſphemie/
⁊ ſemper deo derogatur.Una eſt cū attribuitur deo qđ ei nō
conuenit.vt cum aliqui dicūt quādo ipſi puniūtur in ſe vel
in ſuis/⁊ alij peccatores nō puniūtur taliter.Ecce deꝰ eſt in=
iuſtus.Similiter maledicētes deo vt luſores/et imprecātes
que non poſſunt deo ineſſe.Sicut qui vellēt deum nō eſſe iu
ſtum vt peccata eorū non puniret:ſicut etiam iſti in inferno
faciunt.Sic etiam peccant deo attribuētes membra:que in=
quantum deus non habet. Et peius qui deo attribuunt
membra que nominari de probo viro eſſent verecūda.Et peſ
ſime qui deo attribuunt que in eo non ſunt.Exemplū primi.
Iurātes per caput dei ⁊ per ſimilia membra.Exēplum ſecū=
di.vt per dei poſteriora/⁊ per alia verecunda membra.Itez
ſimile videtur qñ quidā a deo puniūtur/qui dicunt nunquid
latrones ſumus?quid fecimus?vbi hoc meruimus?cū tamē
alias deū ſepe grauiter offenderūt.Species blaſphemie alia
eſt:cum a deo remouetur quod ei cōuenit.vt dicentes deum
non eſſe iuſtū:deū nō eſſe verum hominē:deū non eſſe in eu=
chariſtia:deū non eternaliter punire peccatum mortale poſt
hanc vitam.Tertia ſpecies eſt quādo creature attribuit̄ qđ
deo appropriatur.vt ꝙ imago creata ſit deus:ꝙ imago det
gratiā.ꝙ creatura aliqua puta verbū vel factū prenūciet fu=
tura ſoli deo nota.ſicut circa ſuperſtitiones interdum ſit.
¶Secūdo notandū ſm Tho.vbi prius ꝙ blaſphemia ſecun= C
dum genus eſt peccatū mortale.Ratio eſt.qꝛ peccatū morta=
le eſt per quod homo ſeparatur a primo principio ſpiritua=
lis vite quod eſt charitas dei.Unde quecūq; charitati repu=
gnant ex ſuo genere:ſunt peccata mortalia.Blaſphemia aūt
ſm genus ſuum repugnat charitati.quia derogat diuine bo=
nitati que eſt obiectum charitatis.Et iterū qꝛ eſt cōtra ſecū=
dum preceptum.Sunt aūt ſm Tho. vbi prius tres gradus
blaſphemie.In derogāte eñ diuine bonitati ſm tres prefa=
tos modos:quidā derogāt ſm ſolā opinionē intellectꝰ. Alij
derogant deo ſm opinionē intellectus/coniecta quadaꝫ affe
ctus ſeu volūtatis deteſtatione.Et vterq; modus dicit̄ blaſ=
phemia cordis/ſi non prodit ad extra.Alij autē primū modū
vel ſecundum/vel ambos lingua produnt.⁊ eſt blaſphemia
oris.prima mala.ſecūda peior.tertia peſſima.Et ſunt ſecun=
dum genus ſuū oēs tres gradus maxima pctā.Sed diceres.
Eſt ne ſemper peccatū mortale emittere blaſphemiam/cum
quidam abſq; deliberatione blaſphement?Rn.ididē Thom.
blaſphemia poteſt abſq; deliberatione ex ſurreptione proce
dere dupliciter.Uno modo ꝙ aliquis nō aduertat hoc quod
dicit eſſe blaſphemiam:quod poteſt contingere cum aliquis
ſubito ex aliqua paſſione in verba imaginata prorūpit/quo=

rum ſignificationē non conſiderat:ꝛ tunc eſt peccatū venialle.ꝛ ideo non habet proprie rationē blaſphemie. Alio modo quando aduertit hoc eſſe blaſphemiā:conſiderans ſignificata verborū:ꝛ tunc nō excuſatur a peccato mortali. Sicut nec ille qui ex ſubito motu ire aliquē occidit iuxta ſe ſedentem.

D ¶ Tertio notādum ꝙ pro vitando huiuſmodi peccato:quinqꝫ mala blaſphemie ſunt cōſiderāda. Primo eccleſia hoc peccatum multū punit.quia.xxij.q.v.talis.qui iurat per caput dei/aut per capillos ei9/aut aliquid huiuſmodi:dicēs/ quaſi deus ſm diuinitatē talia habeat:ſi clericus eſt/debet deponi:ſi vero eſt laicus/anathematiſari.quod ſm Bonauē.in.iij. diſt.xxxix.intelligendū eſt de illis qui turpiter ꝛ irreuerenter nominānt membra chriſti:ꝛ quodam exquiſito modo iurandi diuidunt eum mēbratim.ꝛ potiſſime qui iurant per eius mēbra:que etiā in nobis verecūdum eſſet nominare. Et eſſent pro illis a preſidētibus religioſis/ꝛ ſecularibus grauiſſime puniēdi. Idem videtur etiā intelligēdum de his qui de virgine benedicta ꝛ ſanctis dei iurādo/inhoneſte loquūtur. Aut qui animas ſuas demonibus deuouēt/vel alia dicūt horrenda. Secundo deteſtabile eſt hoc vicium.quia peius eſt periurio. Unde gloſ.ſuper illud Ephe.iiij. Blaſphemia tollatur a vobis:dicit.peius eſt blaſphemare ꝙ peierare. Qui enim peierat/id eſt falſum iurat:non dicit aliquid/vel ſentit aliquid falſum de deo ſicut blaſphemus:ſed adhibet teſtē tanꝙ ſperans ꝙ deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidens ſignum. Unde pene periuro debite/etiam iſti blaſphemo deberentur de iuſtitia. Tertio eſt deteſtabile:quia blaſphemia preponderat homicidio. Unde Tho.ibidē dicit. Homicidiū ꝛ blaſphemia ſi cōſiderentur ſecundū obiecta in que peccatur:maximū eſt blaſphemia.quia eſt directe peccatū in deū: homicidium autē in proximū. Si autē conſiderētur ſecūdum effectum nocendi:ſic homicidium prepōderat.plus enim nocet homicidium proximo ꝙ blaſphemia deo qui nō moritur. Tamen quia blaſphemus intēdit nocumentū inferre honori diuino ſimpliciter grauius peccat ꝙ homicida.primū tamen locum tenet homicidium inter peccata in proximū cōmiſſa. Quarto eſt deteſtabile.qꝛ hic a deo ꝛ a ſeruis dei morte ſepe punitum reperimus. Unde Leui.xxiiij. Filius mulieris iſrahelitis rixans cum alio quodam/ꝛ blaſphemās deū capitur ꝛ incarceratur. Et deus per Moyſen reſponſum dedit ꝙ lapidari deberet.ꝛ ſtatim lex ſancita eſt. Qui blaſphemauerit nomen domini morte moriatur.ſiue ciuis/ſiue peregrinus fuerit. Item refert Uincentius in ſpeculo hiſtoriali. ꝙ rex francie Philippus quandocunqꝫ percepit in taberna vel alibi hominem/etiam militem blaſphemaſſe:eum ſub-

meruit:⁊ de hoc edictum firmum poſteris ante mortem ſuaꝫ
reliquit.Quinto hoc peccatum eſt deteſtabiliſſimum. qꝛ pro
prium eſt omnium damnatorum. Unde dicit glo.ſuper illud
Apoca.xvi.Eſtuauerūt homines eſtu magno ⁊ blaſphema=
uerunt nomen̄ domini habētis poteſtateꝫ ſuper has plagas
In inferno inquit poſiti:Quis ſciant ſe pro merito puniri:
dolent tamen ꝙ deus tātam potētiam habeat:ꝙ plagas eis
infert. Hoc autē eſt/dicit Tho.blaſphemia. Et credibile eſt:
ꝙ poſt reſurrectionem erit eis etiam vocalis blaſphemia.
¶Circa ſecūdum videlicet adiurationem notandum ſecun=
dum Tho.ſecūda.ii.q.lxxxix.ꝙ adiurare non eſt alium ad iu E
randum inducere:ſed eſt per quandā ſimilitudinē iuramen=
ti a ſe inducti/ alium ad aliquid agendum prouocare. Pro
cuius declaratione aduertēdum:ꝙ ille qui iurat iuramento
promiſſorio per reuerentiam diuini nominis/quod ad cōfir=
mationem ſue promiſſionis inducit:ſeipſum obligat ad faci=
endum quod promittit/quod eſt ſeipſum immobiliter ordi=
nare ad aliquid agendum.Sicut autem homo ſeipſum ordi=
nare poteſt ad aliquid agendum: ita etiam poteſt ⁊ alios:ſu
periores quidem deprecando/inferiores autem imperando
Cum igitur vtraqꝫ ordinatio per aliquod diuinum confirma
tur:eſt adiuratio.Et fieri poteſt ad quinqꝫ genera rerum:ad
deum/ad ſubditum ſibi hominē/ſeu ad ſe.ad proximū equa=
lem/vel ſuperiorem.ad demonem/⁊ ad creaturam irrationa
lem:ſed diuerſimode.Primo enim cū homo ſit dominus ac=
tuum ſuorum/non autem dominus eorum que ab alio ſunt
agenda:ideo ſibiipſi poteſt neceſſitatem imponere per diui=
ni nominis inuocationem:non autē hanc neceſſitateꝫ poteſt
aliis imponere:niſi ſibi ſubditis quos poteſt ex debito preſti
ti iuramenti compellere.Si igitur aliquis per inuocationē
diuini nominis/vel cuiuſcunqꝫ rei ſacre alicui non ſibi ſub=
dito adiurando neceſſitatē agendi aliquid imponere inten=
dat/ſicut imponit ſibiipſi iurando:talis adiuratio illicita eſt.
quia vſurpat poteſtatem in aliuꝫ quam non habet.⁊ eum ni=
titur compellere quodāmodo. Tamen propter aliquam ne=
ceſſitatem: qui ſunt ſuperiores/ſuos inferiores tali genere
adiurationis conſtringere poſſunt. Et ideo princeps ſacer=
dotum(vt Origenes dicit ſuper Mathеum) Jeſum illicite
adiurauit per deum viuum.quia ſubditus eius non fuit.Si
vero adiurans intendat ſolummodo per reuerentiam diuini
nominis/vel alicuiꝰ rei ſacre/aliquid ab alio obtinere abſqꝫ
neceſſitatis impoſitione:talis adiuratio licita eſt reſpectu
quorumlibet.Et ſic adiuramus deum dicendo per paſſioneꝫ
et crucem tuam libera nos.Similiter hominem demonem/
et angelum.et ſic patet ſecundum et tertium. Eſt enim mo=

dus adiurandi ſic duplex. Unus per modũ compulſionis ⁊ eſt illicitus ad equalem ⁊ ſuperiorem. de quo in primo. Secundus eſt per modũ deprecationis vel inductionis ob reuerentiam alicuius ſacri. ¶ Quomodo igitur demon poteſt a nobis adiurari licite vel non? Rñ. ꝙ non licet demones adiurare per modum beniuolẽtie deprecationis ſeu inductionis. quia ille modus videtur ad quandam beniuolẽtiã vel amicitiã pertinere. qua nõ licet a demones vti: ⁊ ſic necromantici vtuntur adiurationibus/ ⁊ inuocationib⁹ vel incãtationib⁹ demonũ ad aliqd ab eis obtinẽdũ/ adipiſcendũ vel adiſcẽdũ. Secũdo aũt adiurationis mõ videlꝫ q̃ eſt per compulſionem licet nobis ad aliquid vti/ ⁊ ad aliquid non licet. Poſſumus eñ demones adiurando per veritatem diuini nominis tanꝗ̃ inimicos repellere/ ne nobis noceant corporaliter vel ſpiritualiter ſm poteſtatem datam a xp̃o ſm illud Luc. ix. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſup ſerpentes/ ⁊ ſcorpiones/ ⁊ ſup omnem virtutem inimici / et nichil vobis nocebit. Et Marci vlti. In nomine meo demonia eijcient. Et ratio iſtius eſt. qꝛ demones in curſu huius vite nobis aduerſarij conſtituũtur. non aũt eorum actus noſtre diſpoſitioni ſubduntur/ ſed diſpoſitioni diuine ⁊ ſanctorum angeloꝝ ſm Augu. iij. de trini. Non tamen licitum eſt demones adiurare ad aliquid ab eis addiſcendum/ vel etiam ad aliquid per eos obtinendũ. qꝛ hoc ptineret ad aliquam ſocietatem cum ipſis habendam. Uñ Chriſo. ſuper illud. Obmuteſce ⁊ exi ab eo: dixit. Salutiferũ hic nobis dogma datur: ne credamus demonibus quantũcunꝗ̃ denuncient veritatem/ niſi forte ex ſpeciali inſtinctu vel reuelatione diuina aliqui ſancti ad aliquos effectus demonũ operatione vtantur. ſicut de beato iacobo legitur: ꝙ per demões fecit hermogenem ad ſe adduci. ⁊ ſic patet. iiij. ¶ Ex predictis ſequitur primo ꝙ nulla alia poteſtas habet demonez cogere niſi diuina/ angelica/ ⁊ humana. non ex natura: ſed ex gratia ⁊ virtute diuina. Et ratio eſt: quia non eſt poteſtas ſuper terram que ei comparetur qui factus eſt vt nullum timeret. vt dicitur Job. xlj. Unde glo. ibidẽ. Omnia humana ſuperat/ ⁊ ſi meritis ſanctoꝝ ſubiaceat. Exemplũ eſt de multis ſctis. Nec obſtat illud thobie. vj. ꝙ raphael thobie iuniori dixit. ꝙ fumus particule cordis piſcis poſiti ſup carbones exterminaret omne genus demoniorũ. fum⁹ eñ hoc non fecit vt dicit Nico. de ly. qꝛ res corporalis non imprimit in rem pure ſpiritualẽ. ſed per fumũ deſignabatur virtus expulſiua meritoria thobie/ que fuit virtus orationis thobie. Cuius merito raphael expulit demonem/ ſarrã liberando. propter quod dicitur ibidem. Raphael apprehẽ

demonem:et ligauit eū in ſuperioribus egypti.Nec obſtat
illud .j.Reg.xvj.vbi ad citharisationem dauid ſpiritus ma
lus in ſaul quieuit.q: nō fuit liberatus:ſaltē vt demon non
rediret .ſed melius habebat virtute diuina immediate/vel
mediantibus angelis ſanctis ex merito dauid. qui laudes
diuinas in cythara canebat ꝓ ſalute ſaul:ſicut et ſancti de
uotionib⁹. melodia aūt cooperabatur ad deuotionē. Sicut
et.iiij.reg.iij.heliſeus fecit adduci pſaltē : vt mens eius in
deum eleuaretur.nō tamē melodia in demonē agebat. Itē
naturalem diſpoſitionem melodia bonam poterat facere ⁊
malā imminuere.ratiōe quorū demō min⁹ poterat vexare.
De quarta materia pleni⁹ reperies.li.v.in dialogo de for=
micis.Secundo patet ex prefatis falſitas quorundā librorꝫ
in ſcriptis necromāticorum / et exorciſmorū/ qui per talia
caracteriſata demones ſe putant cogere et vexare: ſecluſa
virtute diuina.non attendentes illud xpi.hoc genus demo
niorum nō eijcitur niſi in ieiunio ⁊ oratione. Per ieiunium
enim ſm Bedā corpus:⁊ ꝑ orationē ſpirit⁹ leuatur ad deū
vt calcet demonia. Tertio ſequitur ꝙ exorciſmi quidā de=
berēt examinari ꝑ litteratos :an aliquid ſuperſtitioſum cō
tinerent.tunc eīn non eſſent admittendi: ne poſteriora peio
ra fierent prioribus.Sicut exemplū ponit gre.li.j.dialogo=
rum de quadā per demonē obſeſſa /poſt coitū eccleſiam in=
trante.et cū ſacerdotis cuiuſdam iuuamen nihil iuuaret :
ad incantatores eā duxerūt cognati:et legio in eā intrauit.
¶Quinto:an liceat adiurare irrationalē creaturā ? Rñdit V
tho.Adiuratio qua quis vtitur ad irrationalē creaturā pōt
intelligi dupliciter. Uno modo vt ipſa adiuratio referatur
ad ipſam creaturam irrationalē ſm ſe.et ſic vanū eſſet irra
tionalē creaturā adiurare/ cum non intelligat locutionem.
Alio modo vt referatur ad eū a quo irrationalis creatura
agitur et mouet. ⁊ ſic dupliciť adiuratur irrationalis crea
tura. Uno quidē modo ꝑ modū deprecatiōis ad deū directe
quod ꝑtinet ad eos qui diuina inuocatiōe miracula faciūt.
Alio modo ꝑ modū cōpulſiōis/que refertur ad diabolū q̄ in
nocumentū noſtrū vtitur irrationabilib⁹ creaturis. Et ta=
lis eſt modus adiurādi in ecclie exorciſmis: ꝑ quos demo=
num poteſtas excluditur ab irrationabilibus creaturis.
¶Circa tertiū an liceat ꝑ creaturas iurare ? Rñ.ſm Gor. 3
ſuper mat.v. Iurare per creaturam quadrupliciter contin
git. Primo ipſam tanꝙ aliquod diuinū implorando . et ſic
ſtricte punitur iurās.cañ.xxij.in duobus locis . Et etiam ſi
quis periurium cōmitteret mēdaciū per creaturā iurādo .
vt ibidē dicitur.Scdo cōtingit iurare ꝑ creaturā iuramētū
tanꝙ per rem vilem contēnendo . primum pertinet ad in=

fidelitatem :ꝛ ſemper eſt peccatum ſicut et ſecūdum quod
pertinet ad doloſitatem. Tertio deum qui in ipſa creatu=
ra preſidet tanq̄ teſtem inuocando. et ſic ioſeph iurauit per
ſalutem pharaonis. Geneſ. xlij. et eccleſia iurat per ſancta
euangelia. Quarto contingit iurare per creaturā tanq̄ eā
ad vſum quem iurans inde ſperat deo impignorando. et
ſic fit iuramētū execratoriū. vt teſtis eſt mihi deꝰ/ in animā
meam. Tertio et quarto licitū eſſe pōt vt ſupra tactū fuit.

¶ Capitulum. v. de voto et eius fractione ꝛ
diſpenſatione.

Contra ſecundū preceptū Non aſſumes. ꝛc.
peccant etiam votū frangētes. Unde de vo
to primo videndū eſt quid ſit. Secundo quā
tum peccatuȝ ſit infringere votū. Tertio de
eius diſpenſatione. ¶ Quantū ad primū no
A tandum ſm magiſtrū in. iiij. diſt. xxxviij. et
Tho. ꝛ alios theologos: q̄ votū eſt cōceptio
ſpontanea melioris ꝓpoſiti/ animi deliberatiōe/ deo vl' ſan=
ctis eius firmata cum intentione ſe obligandi. Pro cuius
intellectu notandū q̄ ad licitū et completū votū plura exi=
guntur/ q̄ tāguntur in deſcriptione eius Primo eſt cōceptio
alicuiꝰ a ſpiritu ſancto in intellectu facta. Secūdo exigitur
q̄ non ſit de malo. Nam ꝓprie ſumptum votū non pōt eſſe
de malo Nam dicitur ibi melioris: vbi preſupponitur. q̄ ſit
bonum. Malū enim potius nos deordinat a deo: votum em̄
non eſt vinculū iniquitatis. Unde Iſid. In malis ꝓmiſſis
reſcinde fidem: in turpi voto muta decretū. Unde iudei plu
res q̄. xl. qui vouerunt ſe neq̄ manducaturos/ neq̄ bibitu=
ros donec occiderent paulū. Act. xxiij. male vouerūt Ter=
tio exigitur q̄ nō ſit de neceſſario a nobis al's fiendo: q2 me
lioris: ad bonum enim neceſſarium puta qđ al's eſt prece=
ptum nobis obligamur ex alterius auctoritate: et hoc pro=
prie non pertinet ad votum cuius obligatio eſt ex mera vo
luntate: veruntamen vt dicit Durandus: quia ad idem
poteſt quis obligari pluribus obligationibꝰ: ideo nihil pro
hibet quin ad illud ad qđ obligamur per preceptum ex al=
terius auctoritate/ obligemur per votum ex propria volū=
tate. Unde firmiter tenendum eſt q̄ vouens continentiam
et cōmittens adulterium/ vel ſimplicem fornicationem pec
cat dupliciter/ videlicet peccato adulterij vl' fornicationis
et nihilominus fractione voti: quanuis illud votum ſit lar
ge et improprie dictum. Quia votum proprie dictum eſt ſo=
lum de his que ſunt in hominis libertate. Quarto exigitur
q̄ non ſit bonum indifferens: quia tale vt ſic nō ordinatur
in deum. Item q̄ non ſit de minori bono. ibi/ melioris boni

Ratio eſt: quia min⁹ bonū reſpectu maioris habet rationē mali: et ideo non poteſt cadere ſub voto inquantum eſt impeditiuum maioris boni. Quinto exigitur ꝙ ſit conceptio libera. ibi: ſpontanea. Ex quo patet qui poſſint vouere ea que ſunt in ſua libertate et ea in quibus eſt ſui iuris. Unde ipuberes/ ſerui/ religioſi/ clerici et vxores in quibuſdam non poſſunt vouere. ¶ Sexto exigitur deliberatio. ibi animi deliberatione. Et additur ad differentiā votorū que fiunt ex ſurreptione in quib⁹ non inuenitur plena ratio voti. An autē deliberatio ad votum exigatur dicit Richar. Uotum dicitur a volendo. vnde ſicut in nobis eſt duplex velle ſcilicet plenum qd eſt deliberatiuū/ ⁊ ſemiplenū qd eſt velle ex ſurreptione: ſic etiam eſt duplex votum. Quoddam habens plenam rationē voti: et quoddam ſurreptitium ſiue ſemiplenum. et de ratione primi eſt ꝙ ſit factum ex deliberatione: nō autem de ratione ſecūdi. Tale enim poteſt fieri ex ſurreptione: ⁊ quia nō habet plenam rationē voti: ideo non obligat de neceſſario/ ſed tm̄ de cōgruo. extra eodem. venientes. et extra de iureiu. ad noſtram. Et ideo venire contra tale votū etiam propria auctoritate non eſt peccatum mortale. Septimo dicitur deo vl̄ ſanctis eius: quia nō eſt ad hominem proprie. Unde Richar. dicit ꝙ de forma voti eſt vt fiat deo. extra de vo. ⁊ vo. redem. c. j. Ratio eſt quia homo in voto obligat ſe ad faciendum aliqd bonum: nulli autem alij a deo poteſt homo de iure obligare ſe totum: quia ſibi ſoli conuenit de iure poteſtas ſuper hominem totum: et nullus poteſt recipere de iure obligationem: niſi conueniat ei de iure poteſtas in illā rem: ⁊ ideo ſoli deo poteſt fieri votum proprie loquendo de voto: quia tamen ſalus totius hominis multum ꝓmouetur per orationes ſanctorum/ et illud aliquo modo poſſumus: ſed nō plene qnod impetrare valemus: ſanctis aliquo modo conuenit poteſtas ſuper hominem totum: et ideo poteſt fieri eis aliquo modo votum: non tamen plene rationem habens voti. Hec richar. ¶ Octauo dicitur firmata animi/ ſcilꝫ deliberatione. Primo enim exigitur deliberatio. Secundo propoſitum voluntatis qd exigit deliberationē. Tertio ex propoſito procedit promiſſio in qua perficitur ratio voti/ quam promiſſionem ſeu firmitatem thomas ſic declarat. Uotuꝫ quandā obligationem importat ad aliquid faciendū vel dimittendum: obligat autem homo ſe homini ad aliquid per modū promiſſionis/ que eſt rationis actus: ad quam pertinet ordinare: ſicut enim homo imperando ordinat quodammodo quid ſibi ab alijs fiat: ita promittendo ordinat quid ipſe pro alio facere debeat. Sed promiſſio que homini fit

non poteſt fieri niſi per verba: vel queccunq3 alia exteriora
ſigna: deo aũt poteſt fieri ſola promiſſio per interiorẽ cogi=
tationem. Quia vt dicit .j. Reg. xvj. homines vidẽt ea que
patent deus autẽ intuet cor. hec Tho. Aliqui vt gorram.
Numeri. xxx. addunt intentionem obligãdi ſe ad implẽdũ
pmiſſum: dicẽtes ex nuda promiſſione / ⁊ ex deliberatione
facta non obligari pmittentẽ. Sola eñ deliberatio nõ fir=
mat pmiſſionẽ: quam additionem Richar. nõ improbare vi
D detur. ❡ Dubitat an expediat vouere? Rñ. richar. vouens
aũt vouet bona quorum obſeruatio videtur pbabiliter p=
portionata infirmitati ſue ſpeciali / aut improportionata:
primo modo expedit homini vouere: quia per hoc am=
plius firmat voluntatem ſuam in bono / ⁊ excludit a ſe pro
magna parte libertatem malefaciendi: ⁊ facit actum vir
tutis latrie: et ideo vouendo meretur propter quod vo=
Ps. lxxv. uet. vnde ps. Vouete et reddite domino deo veſtro. Se=
cũdo modo non expedit nec licet: q2 tale votum non habe=
ret diſcretionem comitem: cũ p hoc vouens magis ſe videa
tur illaqueare q̃3 augere ſecuritatẽ de ſua ſalute. Simile di
E cit Tho. ij. ij. vbi prius. ❡ Dubitatur an melius ſit aliquid
facere ex voto q̃3 ſine voto? Rñ. Tho. ibidem q͏ ſic: triplici
de cauſa. Primo quia vouere eſt actus latrie / que eſt nobi
liſſima virtus. illud aũt quod imperat a nobiliori virtute
melius eſt / ⁊ magis meritoriũ. Secũdo q2 qui vouet plus
ſe deo ſubijcit q̃3 qui non vouet. Sicut qui daret arborẽ cũ
fructu: q̃3 q daret tm̃ fructũ: vt dicit anſel. vnde ⁊ pmitten=
tibus gratie augent. Tertio quia p votum voluntas immo
biliter firmatur ad bonũ. Facere aũt aliquid ex voluntate
firmata ad bonũ: ptinet ad perfectionem virtutis: vt p3 p
phm. ij. Ethico. Richar. rõnem aſſignat ſic. Cum deus acce
ptat opus propter operantem tanto magis acceptat opus
quanto eſt ab homine ad eius ſeruitiũ ſpecialius dedica=
tũ. Sed ceteris paribus idem cũ equali ſe3 charitate ⁊ leti
tia ſpecialius dedicatur homo ad dei ſeruitiũ p votum q̃3 ſi
ne voto. Nam votũ vt dicit pe. de pa. in. iiij. nõ eſt pericu=
loſum de ſua natura: ſed ex culpa nõ facientis / ideo expe=
diens eſt vouere. Et licet melius ſit non vouere q̃3 pmiſſa
non reddere: tamen melius eſt vouere q̃3 non vouere. Si=
cut melius eſt baptizari q̃3 nõ baptizari: ⁊ tamen meli' eſt
F non baptizari q̃3 poſtmodũ retrorſum cõuerti. ❡ Dubitat
an penitens de eo qđ vouit licite alias nõ cõpleturus vo=
tum niſi quia non vult frangere votum nũquid talis meret
Rñ. ſm anſel. lib. de ſimilitudinib9. q͏ plus talis meret q̃3 ſi=
mile faciẽs nõ ex voto. Et exẽplificat de vulnerato cauteri
ſando q timẽs abſciſionem malax carniũ ne violẽter medi

cũ ledat ſe ſpõtanee iubet ligari:quem cum vrere medicus incipit:incipit turbari ligat⁹ ⁊ nolit velit reſcinditur putri dum recedente paſſiõe gratias tam ligatorib⁹ ꝙ̃ medico refert. Dicit etiã pe.de palu.talis adhuc plus meretur ceteris parib⁹ ꝙ̃ ſi ſine voto ſimile faceret. Primo quidẽ. qꝛ bona voluntas ſufficit ad meritũ ſm Bern. vñ a ꝑncipio qñ vouit ⁊ non ſoluit:tãtuʒ meruit ꝙ̃tum qñ ſine voto ſoluit:⁊ huic merito ſupadditum eſt meritum iuſtitie quo vult facere qḋ p̄omiſit. Sc̄do qꝛ licet ſit triſtitia in hoc quod vouit:⁊ quedam volũtas:tñ in ſoluendo qḋ vouit:⁊ in venerando votum eſt volũtariũ. Tertio etiã videt̃ ꝙ nõ demeretur in hoc ꝙ vellet nõ vouiſſe:qꝛ ſicut a principio non tenebatur vouere:ſic voto ex poſtfacto tenebat̃ ſoluere:vel dato ꝙ penitere de bono ſit ſibi pctm̃:nõ tñ ꝓpter hoc impeditur quin volendo bonũ mereat̃/maxime ſi ſint diuerſi act⁹

¶ Nunc ſecundo videndum eſt quomodo votũ liget Ubi primo notãdum ꝙ votum ligat ad faciendũ rem poſſibilem. Vñ Deute.xxiij. Cũ votum voueris dño deo tuo:nõ tardabis reddere:quia requiret illud dñs deus tuus. Ratio eſt ſm Tho.qꝛ oĩs promiſſio licita facta cum intentione obligandi ſe ⁊ cum deliberatione ſi acceptetur ab eo cui fit:obligat ꝓmittentem nõ tantũ ex ꝑcepto legis diuine ſed etiã legis nature:ſed votũ licitũ eſt huiuſmodi promiſſio ⁊ omnem talem ꝓmiſſionẽ recipit deus:ergo ⁊c. Dicitur notanter poſſibilẽ:qꝛ ſm tho.in ſcripto. Quicquid fiendum votuʒ impediret ſi preſens eſſet dum vouetur:etiã aufert obligationem voto facto. Vñ ſi vouet̃ poſſibile iã:⁊ fit idem poſtea impoſſibile non obligat ꝓ quanto eſt impoſſibile:vt ſi diues voueret cõſtruere eccleſiam: q̇ depauperat̃ poſtea vt infra dicetur. Secũdo notandũ ſm Tho. vbi pri⁹ ꝙ voti fractio ꝓpria auctoritate eſt ſemp peccatũ mortale:niſi forte ſubeſſet rationabilis cauſa:⁊ tunc non poſſet haberi recurſus ad auctoritateʒ prelati aut diſpenſant̃is:aut votũ commutantis. Pe.de palu.in.iiij.diſtin.xxxviij.dicit ſic. Primo omnis voluntaria voti fractio eſt mortalis: qꝛ reddere eſt neceſſitatis:⁊ totiens quotiens frangit duʒ tamẽ aſſit act⁹ exterior ⁊ interior: ſecus ſi exterior tantum: quia peccatum per ſe eſt in actu interiori. Et hoc intellige in voto negatiuo:vt exempli gratia in illo qui vouit non bibere vinũ Secus in affirmatiuo/puta cum quis voueret ieiunare:tūc enim non quotiens comedit totiens peccat: ſed ſolum ſecunda vice:tertia autem ⁊ deinceps non: maxime ſi nõ ex contemptu ſed quaſi non reputans ſibi poſſibile plus illa die ieiunare:paratus ieiunare ſi iam non fregiſſet:⁊ paratus alia die integra ieiunare pro illo. Secus ſi in contem-

ptū puta ſi omnino fruſtra fregerit aut adhuc fractur ſi nō fregiſſet. Hec ille. De hoc dubia ſunt apud doctores: pſertim de affirmatiuo/non ex contemptu. ¶ Tertio notandū ſm eundē tho. in materia de iuramento. ij. ij. arti. vij. Uotum ex ſua ratione eſt magis obligatorium q̄ iuramentum ſaltem primo pſtitum vt ſic: q2 obligatio voti cauſatur ex fidelitate quam deo debemus/ſcʒ vt ei pmiſſum ſoluamus. obligatio aūt iuramēti cauſatur ex reuerentia quam debemus homini: ex qua tenemur q2 verificem9 illud qd per nomen eius pmittim9: ſed omnis infidelitas irreuerentiā cōtinet: ſed non conuertitur illud. Uidef em̄ infidelitas ſubiecti ad dn̄m eſſe maxima irreuerentia/ ideo votū ex ratione ſua magis eſt obligatoriū q̄ iuramentū. Dicitur notanter primo preſtitum vt ſic. q2 Richar. diſtinguit de iuramēto. Aut em̄ fit homini/aut fit deo. primo modo non ita fortiter obligat ſicut votū: q2 obligatio q̄ fit deo in voto eſt fortior obligatione que fit homini. Secūdo modo magis obligat iuramentū ceteris parib9. Uotū em̄ nō importat niſi pmiſſionem deo factam ex delſberatione cum intentione ſe obligandi: hoc autem totum importat iuramentū/ addit teſtimoniū prime veritatis ad maiorem cōfirmatiōem promiſſionis.

3 ¶ Dubitatur primo an votū ſemp obliget ad obſeruantiam ſiue impletionem: Rn̄. Tho. in ſcripto. quicqd fiendum votum impediret ſi pn̄s eſſet: etiā voto facto obligationē aufert. Unde ſi aliquid eſt poſſibile cū vouet/ poſt ea ſit impoſſibile: tollitur obligatio q̄tum ad hoc: vt ſi qs diues voueret edificare eccleſiā qd poſtmodū perficere nō poſſet paupertate ſuperueniente: non obligat: hoc tamē ſic intelligendo q2 ſi factus eſt omnino impotens/ abſolutus eſt a toto. Si aūt ex parte: ita q2 totum pficere non poteſt: tunc remanet ſolū obligatus ad illud qd poteſt: non ad aliud

k ¶ Dubitatur ſecūdo. Utrū vouens votū licitum teneat ſtatim ſoluere ipſum: Rn̄. ſm Richardū. Obligatio voti cauſatur ex propria voluntate intentione. Un̄ Deute. xxiij. Qd ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis/ facies ſicut pmiſiſti domino deo tuo: ppria voluntate locutus es ex ore tuo. Et ideo ſi de voluntate intentione vouentis ſit obligare ad ſtatim ſoluendū: ſtatim ſoluere tenetur. Si autē ad certum tempus vel ſub certa cōditione/nō tenet ſtatim ſoluere / ſed nec tardare debet vltra q̄ intendit obligare ſe deo. Dicitur em̄ ibidem. Si votū voueris dn̄o deo tuo nō tardabis reddere: q2 requiret dn̄s de9 tuus illud. ſi moratus fueris: tibi reputabitur in peccatum. Guilh. rode. dicit. Cū aliquis aliquid vouit ſine conditione vel temporis preſixione: tenetur illud exequi ſtatim cū poteſt: niſi in vo=

uendo aliud in mente habuerit:tamē datur ei tempus ad arbitrium boni viri ad diſponendū de rebus ſuis. Concordat Tho.addens in ſcripto:ꝙ ſi is qui vouerat intrare religionem:ex mora circa diſpenſationē rerū ꝓbabiliter timeret ꝑpetuū impedimentū tenet vlteri⁹ nō differre. ¶ Dubitatur tertio An votū ſubitū/minus ſcʒ deliberatū obliget? Rñ.Pe.de palu.in.iiij.diſt.xxviij.ꝙ votū ſubitū nō obligat ad ꝓmiſſum nec ad peccatū ꝑfectum:nec ad bonū ꝑfectum vt puer q̄ iratus patri vel magiſtro vouet vel iurat intrare religionem vel bene potatus. Talia eñ quia calore iracundie fiunt:pro non facto haberi debent. Sed verū eſt ꝙ ſic ſubito fit: ꝙ non ad ſententiam rationis/que nō requirit magnam moram temporis puenit. Sed quando ſciens eſt quid iurat vel vouet:tunc tenet: niſi cum eo diſpenſet ratione minus plene deliberationis. Sicut etiam qui calore concupiſcentie inflammatus aut bene potat⁹:nō tamen ꝑfecte ebri⁹ iurat vxorē ducere. Unde illa deliberatio temporis vel etatis/que ſufficeret ad obligandum ſe diabolo per mortale peccatū:ſufficit ad obligandū ſe deo ꝑ votum ꝛ ſicut ex ira occidens aliquē/qꝛ ex electione ſeu habitu nō ꝓceſſit:ſed ex paſſione iudiciū rationis turbante nō excuſatur ex toto/ q̄n ſit mortale: ſed in ꝑte. ſciuit eñ in ꝑte q̄d faceret:ſic de voto in ꝓpoſito ſuo mō. ¶ Dubitat quarto/an ſolū ꝓpoſitū aliq̄n aliquā obliget? Rñdet idem ibidem ꝙ ſic in illo caſu quando quis intrat religionem cum ꝓpoſito remanendi/ꝛ deo ꝑpetuo famulandi qḋ equipollet voto ſimplici:ſed non ſolenni. extra de regu.ca. Cōſulti. Ubi dicitur ꝙ ſaltem tenetur ad aliā religionē intrare. Et ꝗꝗ nō ſit ligatus vi voti/qꝛ non ꝓmiſit:ſed ſolū propoſuit:tamē ligatur vi ſtatuti in religione aliqua remanere. ¶ Dubitatur quinto/vtrum votum ſub cōditiōe emiſſum obliget vouentem? Rñdet ſecundum Ray. Conditio duplex eſt. generalis que in voto ſemper intelligi debet:ꝛ illa non exiſtente non ligat. Exempli gratia. Si deus voluerit ibo romam ſi potero. Alia ſpecialis : puta ſi intrauero lombardiam ibo ad ſanctum marcum. vel ſi filius meus fuerit liberatus te infirmitate : viſitabo ſanctum Jacobum/ꝛ ſimilia . hec conditio ſi defecerit/id eſt non extiterit:non obligatur ex voto alias ſic.xxij.queſt.viij.non ſolum.extra de conditio . ap. po.vtrū. Et hoc intelligas vbi tota voti obligatio ponebatur in euentum conditionis Aliter ſi alias fuerit concauſa/vel etiā ſi fecit votū ob cauſam ꝛ publice ꝛ nō exꝑſſit cauſam ſed votū. Tūc propter cōcauſam / vel cōſcientiam : vt alia littera habet/ꝛ ꝑpter ſcandalum tollēdū:tenel implere

L
M
N

re.extrā de voto.magne.glo.guilk.dicit.Concauſa eſt quando
non tm̄ ex vna cauſa obligauit ſe:ſed etiam ex alia. Exempli
gratia aliquis vouit ꝙ iret ad ſanctum Jacobum/quia crede
bat ꝙ ibi inueniret fratrem ſuū:nihilominus ꝓpter redimē=
da peccata ſua. In hoc caſu ſi quis intellexit fratrem ſuum de
ceſſiſſe anteꝗ̄ iter arriperet: nihilominꝰ tamē ire ꝓpter aliā
cām tenebitur. Idem intelligas quotienſcūqꝫ vouet aliquis
ex duabus cauſis/vel pluribus/vel ſub duabꝰ conditionibus
vel pluribus:ꝛ nihilominꝰ intēdit ſe obligare qualibet illarū
O cauſarum vel conditione extante.❡Dubitatur ſexto an votū
ſub conditione factum que conditio non impletur ꝓpter cul
pam vouentis ſit obligatoriū:Rn̄.Richar.ꝙ ſic.ꝛ probatur
expreſſe ꝑ caſum ex̄ de ſponſa.Sicut ex litteris.Un̄ cū aliquis
deo vouet aliquod ſpeciale obſequiū/ ſi a peccato de quo tem
ptatur ꝓ̄ſeruauerit euꝫ:ſi incidat in illud peccatum nihilomi
nus tenet̄ implere votum.qꝛ ꝙ deus eum non preſeruauit ab
illo peccato ſtetit ꝑ eum/non ꝑ deum q̇ illum a peccato illo p̄
P ſeruaſſet/ſi ille voluiſſet.❡Dubitatur.vij. Eſto ꝙ aliq̇s hor=
rens cōmittere aliquod magnū ſcelus qđ nunꝗ̄ intendit cō=
mittere/ꝙ ſi cōmittat intrabit aliquam religionē quā nō vult
ſed horret intrare/ꝛ poſtea illud ſcelus cōmittit nunquid te=
netur intrare religionem:Richar.ſuꝑ.iiij.diſ.xxxviij.ꝙ ſic:qꝛ
votum ſub conditione factum de re bona ꝛ ꝓpter finem bonū
eſt obligatorium extante conditione: ſiue illa conditio ſit bo
na ſiue mala:vt alꝰs tenui.❡Dubitat̄.viij.an votū de non vo=
Q uendo aliquid niſi illud qđ vouet̄ exprimatur verbo dicto vel
ſcripto ſit obligatoriū:Rn̄.ꝙ ſic ꝑ aſtaxan.lib.j.de voto:ita ꝙ
ſi poſtea voueat ꝛ votum ſuū verbo vel ſcripto non exprimat:
peccat. Nam tale votum eſt bonū:qꝛ per voti expreſſionem in
verbo vel ſcripto habetur de voto ſcripto certior cognitio: et
p̄cauetur in vouendo precipitatio:quoꝝ vtrunqꝫ eſt bonū. Ni
hilominꝰ tamen videtur ꝙ teneat illud votum/ſi alꝰs ſit licitū
qꝛ cum vouere ſit bonū/ꝛ a ſpiritu ſancto conſultum.per illud
pſalm̄.Uouete ꝛ reddite domino deo veſtro.ideo votū de nō
vouendo/ non obligat.Unde votum de quo propoſita eſt que
ſtio non obligat ad non vouendum:ſed obligat ad exprimen
dum per verbum vel ſcriptum ſi contingeret emittere votuꝫ.
R ❡Dubitatur.ix.Utrum votum factū ſub conditione inhone
ſta ſit obligatoriū ſtante conditione.verbi gratia. Aliquis vo
uit ſe peregrinaturum ad ſanctum Jacobum/vt proſperetur
in furto/homicidio/vel adulterio. Queritur poſtꝗ̄ commiſit
furtum/adulterium vel homicidium/vl̄ ſimile/ vtrum tenea=
tur peregrinari ad ſanctum Jacobum:Rn̄đ.aſtax.in ſumma
vbi prius ꝙ non. Sed duran.quotli.iiij.queſt.penulti. diſtin
guit.hoc inquit generaliter eſt verum: ꝙ conditio que eſt cō

tra naturam contractus: tollit contractum ⁊ facit ipm eſſe nullum:qꝛ includit oppoſitionem ad contractum. Cōditio aūt inhoneſta q̄ eſt contra naturam contract⁹ ꝓmiſſionis/ vel obligatiōis/poteſt eſſe inhoneſta dupl'r. Qꝛ qn̄qꝫ eſt inhoneſta ⁊ illicita non ſolum ſm ſe : ſꝫ etiam in habitudine ad illud qđ ꝓmittitur. Uerbi gr̄a. ſi aliquis dicit ſic: ꝓmitto deo ꝙ ſi poſſum ꝑpetrare homicidium: ego in gr̄arumactionem dici faciā miſſam ſolēnem. Qn̄qꝫ vero eſt inhoneſta in ſe: ſed non in habitudine ad promiſſum Uerbi gr̄a. Si qs dicat ſic: promitto ꝙ ſi contingat me peccare/ieiunabo: vt dimittatur mihi pctm̄ cōmiſſuꝫ. Si primo modo eſt inhoneſta votū non eſt obligatorium: qꝛ eſt contra naturam ꝓmiſſionis vel cōtractus: ⁊ ꝑ conſeq̄ns tollit obligationem. Et tale votum non pōt impleri ſine detrimento ſalutis: qꝛ illud qđ ꝓmiſſum eſt: reddit illicitum ex circunſtātia informante in vouendo ⁊ ſoluendo: qꝛ ſi quis ſoluat vt obligatus ex cōditione / ⁊ conditio non informat / ſic illico oportet vt ſoluat ex motiuo illicito: vt patet in titulo qđ eſt pctm̄. Si ſcđo mō videlicet ꝙ conditio inhoneſta non ſit contra naturam cōtractus: tunc extante conditione votum eſt obligatorium. Richar. tenet etiam in ſecundo mēbro ꝙ non licet alicui vouere ſe ieiunaturū ſi occidat inimicum ſuum. ❡ Dubitatur x. Utrum ſi quis votum fecit de carnib⁹ non comedendis/⁊ infirmet/ita ꝙ a medicis dicitur ꝙ eſt in ꝑiculo niſi carnib⁹ veſcatur/⁊ ꝙ aliter non poteſt euadere infirmitatem? Rn̄. hugo. xxxij. q. ⁋. fina. Non ſolum talis de precepto maioris ſed etiam ſine p̄cepto poteſt carnes comedere: qꝛ eſt cauſa neceſſitatis: ⁊ in hmōi voto conditio tacita fuiſſe videt: niſi neceſſitas cogeret/⁊ p̄ceptum maioris adeſſet. ❡ Dubitatur vndecimo a quibus teneatur abſtinere qui vouit / vel cui iniunctuꝫ eſt ieiunare in pane ⁊ aqua? Rn̄. pe. de palu. in. iiij. diſt. iij. Ab omnib⁹ iſtis tenetur abſtinere vcꝫ a brodio expreſſo de carnibus vel piſcibus qn̄ ſunt nimis condīta: vel tipſana/ vel burreta ex ſubſtantia piſoꝝ extracta: qꝛ hec non vident vere aque. ❡ Dubitatur duodecimo An ſacerdos q̄ tenetur ex voto vel obediētia vel penitētia ieiunare vno die in pane et aqua: an eodem die celebrans debeat ſumere vini perfuſionem poſt ſumptioneꝫ de calice ipſius eucariſtie? Rn̄. pe. de pa. in. iiij. diſtin. xij. ꝙ debet ſumere vini perfuſionem quando non eſt aliam miſſam celebraturus ipſo die vt dicitur de conſecra. eadē parte: quia nec votū nec penitentia nec obedientia debet immutare ritum eccleſie/⁊ ordinationes conciliorum. Plura alia dubia vide in ſūmis. ❡ Quo ad tertium notandū ſm Tho. ⁊ oēs: ꝙ in voto pōt fieri irritatio/diſpenſatio/⁊ cōmutatio. Ratio:

S T V X

q: votum non eſt vinculum iniquitatis/nec impeditiuū melioris boni:q: pro charitate inſtitutum eſt: ſed ſepe contingit ꝙ quis malum vouit/ ⁊ tunc eſt irritum. Aliqñ q̄s vouit min⁹ bonum/⁊ tunc eſt in melius cōmutandum.Sunt autē tres diſpenſatores votoꝝ.papa ⁊ ſuus vicari⁹.ep̄s ⁊ ſuus penitentiari⁹:ꝑlatus religioſis:⁊ cui cōmittit.Papa ſol⁹ pōt diſpēſare in voto religionis ſi eſt diſpenſabile.in voto cōtinētie:in voto crucis vel terre ſctē: ⁊ ſibi retinet votū ad limina petri ⁊ pauli/⁊ ad ſanctū iacobū:ep̄s aūt in alijs.Et nota ꝙ nunq̄ ſine alicuius prefatoꝝ auctoritate q̄s debet votum infringere:niſi neceſſitas vrgeat ⁊ ſuperior haberi non poſſit.Ratio eſt quia nullus debet eſſe iudex in ꝓpa cauſa.

¶Tertium ꝑceptum tractat quomō feſta ſunt celebranda:quare inſtituta ſunt:⁊ de tranſgreſſoribus.

Capitulum primum.

A PReceptum tertium ſic ponit Exodi.xx. Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus opaberis:⁊ facies oīa opera tua. Septimo aūt die ſabbatum dn̄i dei tui eſt.Non facies in eo omne opus. Ubi tria tanguntur de quib⁹ ꝑncipaliter agendum eſt.Primo ꝓhibent opera q̄dam:ꝑ que feſtum frangi poteſt:ibi. Non facies in eo oīne opus Scd̄o iubemur ſanctificare feſtum:ibi.Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Tertio mandatur vt laboremus certis diebus/⁊ certis feſtiuemus:ibi.Sex diebus opaberis. ſeptimo autē die ſabbatum
B dn̄i eſt.¶Pro quoꝝ declaratione notandum ꝑmo ꝙ in veteri teſtamento duplicia feſta fuerunt:vcꝫ ſabbatum qđ inſtitutuꝫ fuit originaliter triplici de cauſa.Primo in gratiarūactionem:⁊ ad deo vacandum.Un̄ exo.xx. Sex diebus fecit deus celum ⁊ terram ⁊ ſeptimo die requieuit/ id eſt ceſſauit a nouis creaturis condendis.Un̄ ſm Tho. ſecunda ſecunde. q.cxxij.Sabbati ꝑceptum erat morale partim/⁊ partim cerimoniale. Morale:q: lex nature dictat deo omniū rerum ꝑncipio aliquo tempore vacandum potius q̄ creature.Cerimoniale autem fuit quo ad diem ſeptimuꝫ:ideo fuit figura requiei chriſti in ſepulchro/ que futura erat in ſabbato: vt dicit auguſti.lib.iiij.ſup Gen̄.ad litteraꝫ.Secūdo in auaricie reſtrictionem. Niſi em̄ deus diem ſababti feriandum mādaſſet auaricia ꝓ acquirendis temporalib⁹ nimium creuiſſet.Tertio vt laborantes famuli/⁊ ſerui licite in corpore et anima recrearentur: quos immiſericordes nimis alias grauaſſent.Utrunqꝫ tangitur. Exo.xx.vbi inter preceptum illud dicitur.Non facies in eo omne opus tuuꝫ.Ecce reſtrictio auaricie in dominis. Et filius tuus et filia tua/⁊ ſerui⁹

tuus ⁊ ancilla tua: iumentū tuum et aduena qui eſt intra portas tuas: ecce tertium. Alia habuerūt in veteri teſtamēto feſta preter ſabbatum/ob ſpecialia beneficia eis collata ſicut pro liberatione per Judith facta. Item per Heſter et ſimilia. Sic ⁊ in nouo teſtamēto duplicia habet eccleſia feſta. Primo diē dn̄icum loco ſabbati. Secūdo feſta xpi ⁊ ſanctorum in memoriā ſpecialiū beneficiorum eccleſie preſtitorum. ¶ Fuit aūt ſabbatum in diē dn̄icum quintuplici de cauſa rationabiliter tranſlatum. Primo vt ceſſante figura ſabbato paſche quādo chriſtus requieuit in ſepulchro: ceſſaret ⁊ ſabbatū/preſente veritate: ⁊ immediate transferret in diem ſequentē. Oīs eñ decurſus tēporis a creatione vel lapſu hominis vſq̧ ad dominice reſurrectionis diem: quedam nox fuit. Secundo ob memoriā creationis totius mundi. Hac eñ die ad literā deus in principio fecit celum ⁊ terram ⁊ lucē. Tertio in memoriā beneficij recreationis: qua per paſſionē ad glorioſam xpus peruenit reſurrectionem. Eps eñ dn̄ico die ſolū cōſecrari debet. vt habet. lxxv. diſt. cap. ordinationes epoꝝ. Et maiora que xps fecit quodā modo illa die fecit/mundū creare inchoauit/⁊ lucē: de qua poſtea ſol factus eſt. Unde ⁊ ꝓprie dicitur dies ſolis: xpus reſurrexit/ſpiritūſanctū miſit: ⁊ natus eſt in mundum: et vt Innocentius dicit quelibet dominica dies eſt imago dn̄ice reſurrectionis. Ob quas etiam cauſas maioꝝ dei influxus in eccleſia expectari poteſt: q̄ alio die ſimplici. ſicut ⁊ de loco conſecrato creditur ꝙ in eo citius homo exauditur orādo: ceteris paribus. Quarto ne iudaiſare videamur cōmune feſtum cum iudeis tenendo: ideo etiam feriare ſabbato die: ſuſpectum eſſet de iudaiſmo. Quinto in figuram ⁊ memoriam future reſurrectionis noſtre in corpore ⁊ anima. D
¶ Secundo notandum ꝙ quāq̄ non liceat feriare ſabbato niſi quis vellet iudaiſare/ſicut ⁊ antichriſtus ordinabit. vt dicit Grego. de conſecra. diſtin. iij. peruenit. tamen ſabbatum beatiſſime virgini in ſpecialem honorem eſt per clerū deputatū triplici de cauſa. Primo q: in ſola dei matre lumē fidei ſabbato obūbratū pmāſit: aplis ⁊ alijs de xpo titubantibus. Secūdo q: ſicut a ieiunio ferie ſexte fit tranſitꝰ per ſabbatū ad ſolēnitatē diei dn̄ice: ſic etiā a miſeria p̄ſentis vite fit tranſitus per beatam virginem ad ſtatū glorie Tertio q: ſabbato ſepe legit̄ beata virgo maria peccatoribus miracula ⁊ bn̄ficia p̄ſtitiſſe. Uñ legimus in hiſtorijs ꝙ olim in grecia a nona diei ſexte ferie velū intra quod imago ꝟginis erat diuina ꝟtute ſe aperiebat: ⁊ ſic pmāſit vſq̧ ad nonā ſabbati/qñ itez diuinitꝰ ſe retraxit. Cuiꝰ exēplo latini ſabbatū ēt i laudē ꝟgis cōſecrauerūt. ¶ Tertio notādū E

ꝙ triplicia ſunt feſta eccleſie: quedã ſunt ⁊ dicũtur ꝑcipua ⁊ maiora feſta eccleſie: ⁊ ſunt dies dominicales chriſti: feſta beate virginis: ⁊ apoſtolorũ. Alia ſunt feſta eccleſie ſatis cõmunia per orbem: alia ſunt que epiſcopi ſpecialiter in
F ſuis dioceſibus inſtituerunt. ¶ Quarto notandũ ꝙ propter quinqꝫ multũ peccant qui hoc preceptum trãſgrediuntur. Primo: qꝛ in veteri teſtamẽto pena mortis plerum eſt. Unde Numeri. xv. dicitur de quodã qui colligebat ligna ĩ ſabbato: quem Moyſes ⁊ Aaron recluſerũt in carcere: ⁊ querẽtes quid ei facere deberent/ Reſpondit deus. Morte moriatur homo iſte: obruat eum lapidib⁹ omnis turba extra caſtra. Miſtice autẽ ligna die prohibito colligit: qui materiaꝫ ignis infernalis colligit: talis lapidib⁹/ id eſt duris obiurgationibus proijciendus eſt/ quãdo in feſtis tranſgredi nõ dimittit. Secũdo in nouo teſtamento etiam grauiter punitum eſt. Refert enĩ Grego. j. dialog. ꝙ quedã nupta marito in vigilia dedicationis ſancti Sebaſtiani: victa concupiſcẽtia/ a viro ſuo ſe non abſtinuit: in craſtino autẽ cum remorſu conſcientie verecundia victa a proceſſione ſe nõ ſubtraxit. Unde in eadẽ a demone publice vexari cepit. quã cũ ſacerdos altaris iuuare vellet: eum etiã demon inuaſit/ ⁊ cõfudit. Hanc igiť amici per incantatores iuuare procurauerunt: ſed in ipſis cõiurationib⁹ legio demonũ in eam intrauit/ ⁊ tot vocibus clamare cepit: quot demonibus arrepta erat. Quam tñ demũ ſanctus eṗs Fortunatus per plures dies ⁊ noctes orando liberauit. Tertio quia magne ingratitudinis viciũ quis incurrit cum ſex dies ſibi cum magno conatu expendit: ⁊ vnum diẽ non in dei honorẽ ⁊ propriam anime ſalutẽ conſummat: ⁊ cum tot dei beneficia meditari negligit. Quarto qꝛ quodãmodo in tres perſonas diuinas peccat. In patrẽ/ cuius potẽtia mũdum creauit. In filiũ cuius ſapientia mundum redemit. In ſpiritũſanctũ/ qui tali die in mundũ venit. ⁊ in xp̄i humanitateꝫ que nata tali die viſibiliter primo apparuit. Quinto qꝛ multuꝫ irreuerenter peccãt. Feſtis enĩ peccãtes: faciũt ſicut ille qui loco ſacro peccaret. qḋ vtiqꝫ turpius eſt ꝙ̃ in nõ ſacro peccare. Tempus autẽ a deo ſacratũ eſt. Itẽ dedicationẽ xp̄i in dedicationẽ demonis vertunt. Itẽ per totã ebdomadã ꝓpter labores/ mũdi ſunt in aĩa/ ⁊ dñico die turpes ſunt in aĩa: licet
G mundi in veſtimentis. ¶ Quinto notandũ ꝙ in genere. xij. ſunt ꝑ que feſta violari poſſunt. Primo peccando mortaliter quocũqꝫ genere pc̄ti ſm Tho. vbi prius. ⁊ Alexã. de haľ. in ſuo iij. diſtin. xviij. Leui. enĩ dicitur. xxiij. Omne op⁹ ſeruile nõ facies in eo/ ſcilicet ſabbato. ſeruit aũt homo peccato. Unde Johan. viij. Qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati.

Unde Ambro. Luce. xiii. dicit. Lex in ſabbato ſeruilia opera facere/id eſt peccatis aggrauari ꝓhibet. Ratio eſt. qꝛ peccata moꝛtalia contrariātur obſeruantie feſtoꝝ inquātum impediūt applicationē hominis ad deū quod eſt finis feſti. Et quia vt dicit Tho. magis impeditur homo a rebus diuinis per opus peccati ꝙ per opus licitū: ꝗuis ſit coꝛpo rale: ideo magis contra hoc pꝛeceptum agit qui peccat in di e feſto peccato moꝛtali: ꝙ qui opus coꝛpoꝛale alˀs licitū facit. non tamen per veniale peccatū fit violatio illius pꝛecepti. vnde Augu. lib. de decem choꝛdis dicit. melius/id eſt minus male faceret quis in agro ſuo aliq̄d vtile ꝙ in theatro ſeditioſus exiſteret. ⁊ melius facerent femine lanā earum in die ſabbati: ꝙ tota die in neomenijs ſuis impudice ſaltarent. ¶ Et dicit Alexan. de hal. v i ſupꝛa ꝙ qui peccatum moꝛtale in die feſto cōmittit: dupliciter peccat moꝛtaliter/⁊ incurrit reatum duoꝝ peccatoꝝum moꝛtalium eo ꝙ (exempli gratia) foꝛnicatoꝛ agit contra duo pꝛecepta/ ſcilicet non mechaberis. ⁊ ſabbata ſanctifices. ⁊ ſic de periurio ⁊ homicidio ⁊c. Unde ſequi videtur: ꝙ ſic peccans foꝛnicādo ſufficienter ſi vult confiteri opoꝛtet ꝙ dicat in confeſſione: foꝛnicatus ſum ⁊ in die feſto feci. Sicut in ſimili furatꝰ in loco ſacro: tenetur etiam circūſtantiam loci exprimere. quia tales circunſtantie aggrauant in infinitum. ¶ Secūdo infringi poteſt ſabbatū. faciendo opus ſeruile. ut Leui. xxiij. dicitur. Omne opus ſeruile non facietis in eo: ſcꝫ ſabbato. Pꝛo cuius intellectu notandū ſm Tho. ij. ij. q. cxxij. ꝙ pꝛeter ſeruitutem peccati: adhuc quintuplex eſt ſeruitꝰ. Una que fit peccando moꝛtaliter. de qua dictum eſt. Alia eſt que fit per opus latrie. quod vꝫ ptinet ad dei cultū. Et per tale ſeruile opus quis meretur in feſto: nec ꝓhibetur hic. qꝛ plus quis ad quietem ſabbati diſponitur. Unde etiā in veteri teſtamēto licuit ſabbato circūcidere. hoſtias mactare ⁊ offerre/archam circūferre hierico/⁊ ſimilia. Et hodie licet docere verbo/⁊ ſcripto. vnde Johan. vij. Circuncitionem accipit homo in ſabbato/vt non ſoluatur lex Moyſi ⁊ Math. xij. Sacerdotes in ſabbato ſabbatum violant/id eſt coꝛpoꝛaliter operantur in ſabbato. ⁊ Nume. xxiiij. dicit glo. Fabꝛi/⁊ huiuſmodi artifices ociantur in die ſabbati: lectoꝛ autem diuine legis/vel doctoꝛ ab opere ſuo nō deſinit nec tamen contaminatur ſabbatuꝫ. ſicut nec ſacerdotes in templo violant/⁊ ſine crimine ſunt. Alia eſt ſeruitꝰ qua homo ſeruit alteri/vel ſibiipſi: ⁊ talia opera ſeruilia ſunt duplicia. Quedam ſunt ſpiritualia: vt mentis exercitatio. et talia hic non dicunꝭ ſeruilia. quia conueniunt homini ſm mentem ſm quam eſt homo ſeruus dei/⁊ non hominis. vnˀ

y

z

enim homo non eſt ſeruus/ꝛ proprius alterius ſecundum mentem:ſed ſm corpus. A talibus ſeruilibus non oportet abſtinere in feſto:quo ad illa que ſunt de ſe licita/ honeſta ꝛ recta. Ex quo patet ꝙ quis non tenetur in die feſto abſtinere ab ipſis operibus ſpiritualibus:que etiam ab ipſo operante ordinatur ad temporale lucrum aut ad aliud huiuſmodi tale bonū. vt ſi aduocatus in die feſto ſtudet in his que die craſtina vult proponere propter temporale lucrū ꝛ ruſticus cogitet de aratione terre ſue quam craſtina die arare vult. talia enim ſm predictā ſententiam ſancti Thome non ſunt ſeruilia ſaltem materialiter/cum ſint ſpiritualia/ꝛ interiora. De iſtis dicit Ricar. in. iij diſti. xxxvij. ꝙ homo pro executione huiuſmodi actuū interiorum ꝛ exercitio nō incurrit peccatum mortale :niſi propter eorū exercitium excludatur illa vacatio quam tunc debet cultui diuino ex neceſſitate. ¶ Alia ſunt opera hominis corporalia:et ſunt duplicia. quedam ſeruis propria. vtpote ad que quilibet non tenetur:ſed ad que tenētur ſerui dominis. vt ſunt arare:cibos coquere/metere/ ꝛ actus mechanici:ꝛ huiuſmodi. Nō eñ tenetur quilibet ſibi aut alteri ad talia extra neceſſitatem :ſed ſerui tenētur ad talia dominis ſuis quorum ſunt proprij:ꝛ oia talia prohibebantur in veteri lege per hoc mandatū:eo ꝙ cōtrariabātur obſeruantie ſabbati quia prohibent applicationem hominis ad diuina. nūc vero in noua lege non eſt tam ſtricta prohibitio in die dominico:ſicut fuit in die ſabbati. Quedam enim opera conceduntur nūc in die dominico que in ſabbato prohibebātur. ſicut ciborum decoctio/ꝛ alia huiuſmodi. que licet neceſſaria fuerint poterant tamen preueniri. Et etiam in quibuſdam operibus prohibitis facilius diſpenſatur in noua lege propter neceſſitatem ꝙ in veteri lege. ꝛ ratio eſt:qꝛ obſeruatio ſabbati fuit figuralis. Figura autē pertinet ad proteſtationem veritatis:quā veritatem nec in modico preterire oportet. ꝛ ideo fuit ſabbatum tam ſtricte obſeruandum vt figura correſpōderet ipſi rei. Obſeruatio vero dñice' nō eſt figuralis: cum non ſignificet futurū:ſed eſt commemoratio preterite reſurrectionis chriſti:ꝛ repreſentatio preſentis quietis animarū quam nūc habent per chriſti mortem. Alia ratio eſt. qꝛ olim ſm Tho. in veteri lege obſeruātia ſabbati fuit moralis' ꝛ cerimonialis ſeu figuralis'. Et obſeruantia talis ſabbati mutata eſt in dominicum diem ordinatione eccleſie. ideo hodie obligamur ad obſeruātiā dñice non ex hoc tertio precepto:ſed tantum eccleſie mandato. Alia vero ſunt opera hominis corporalia communia ſeruis ꝛ liberis. ad que quilibet homo applicatur corpora

liter:que de ſui natura aut intentione agentis ordinantur
ad lucrū temporale.aut ad aliquod bonum corporale tan=
ꝗ̄ ad finē proprium ⁊ immediatū.vt ſunt omnes actus me
chanici/cultura agrorum vinearum ⁊ ſimilia/mercatura/
placitatio:iudicia contentioſa/ ⁊ ſimilia. Iſta eccleſia de=
terminauit eſſe ſeruilia:⁊ ſtatuit ea in diebus dominicis/
⁊ in alijs feſtiuitatibus ab vniuerſali eccleſia inſtitutis nō
eſſe exercenda:niſi vrgeat neceſſitas:aut ſuadeat pietas.
vt patet de conſe.diſtin.iij.Rogationes .⁊.xv.q.iiij.⁊extra
de ferijs.ca.oēs.¶Tertio infringitur feſtum per hoc ꝙ ali L
qui non legitime prepediti:negligunt audire miſſam.quilȝ
eñi chriſtianus ex precepto primo tenetur ad deū actuali=
ter diligendū.Et videt̄ Sco.in.iij.diſtin.xxvij.ꝙ hoc fit die
bus feſtiuis:ita ꝙ omni die feſtiuo/⁊ potiſſime diebus dñi
cis/⁊ principalibꝰ feſtis:teneat̄ ſe homo recolligere/⁊ deū
ſuper omnia actualiter diligere.⁊ hoc forte determinat di
uinum mandatū illud.Sabbata ſanctifices:vt vnuſquiſqȝ
maneat apud ſe recolligendo ſe ⁊ aſcendēdo in deum ſuuȝ
⁊ hoc ſpecificat eccleſia quantū ad miſſam audiendaȝ die
dñico.de cōſe.diſt.j.Miſſas . ¶Quarto infringitur feſtum M
per eos qui nimis tarde in vigilia feſti laborāt opera pro
hibita .⁊ qui in die feſto nimis cito laborant/nō.ſ.termina
to feſto.Quādo aūt quis teneatur feſtum inchoare/vel ter
minare.Rñ.Ray.ꝙ regulariter a veſpera in veſperā.extra
e.omnes.Feſtorū tamen initium/⁊ finis iuxta eorū qualita
tem/⁊ iuxta diuerſarū regionum cōſuetudines conſiderari
debent.Et ſicut magnitudo dierum exigit celebrari ſic priꝰ
incipere/⁊ tardius debere terminari vera ratione videtur
extra.e.quoniam.Quinto offendunt predicationē in feſto
non audientes/vel irridentes eos qui audiunt/vel alios
de ſermone retrahentes/⁊ in ſermone dormiētes. Magna
enim eſt negligentia cibum corporis per ſex dies querere:
⁊ aīe cibum per vnā horam faſtidire.nullus eñi poteſt pre
cepta intelligere/niſi diſcat.Predicator aūt eſt doctor dei
preceptorū.Sexto offendunt ſuperbi veſtitu ſuperfluo/pō=
poſo/haſtiludijs/⁊ ſimilibꝰ.Septio vēdentes auare ⁊ emē
tes/mercatores/⁊ inſtitores.Octauo luxurioſi cultu veſtiū
ertis/tactibus/cantibus ⁊ verbis potiſſime choreis inſiſtē
do:vt cōpleant luxurioſam voluptatē.Nono guloſi potatio
nibus/vel comeſſationibꝰ ſe ingurgitātes/⁊ fercula nimia
lauta procurantes.Decimo iracundi/litigioſi/ ⁊ luſores.
Undecimo iudicijs preſidētes ſine cauſa/vel pietate. Duo
decimo accidioſi:q̄ diuinū cultū ad quē tenent̄:puta ſermo
nes/miſſam/⁊ ſimilia faſtidiūt/⁊ triſte audiunt.⁊ ſic patet
de prohibitis in tertio mandato.

¶ Capitulū ſecundū qualiter feſta ſanctificantur.

A Ecundo videndum erit de iſto quod manca tur affirmatiue: videlicet Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Non enim ſufficit a ſenſi ilibus abſtinere: ſed oportet cultui diuino ſe applicare. Ubi notandum q̄ feſtiuitas ſanctificatur nouē modis. Primo in audiēdo miſſam: ꝛ diuina officia deuote. Qui eñ (vt Richar. dicit) omittūt audire miſſam peccāt grauiter: niſi ſint ex aliqua rationabili cauſa legitime excuſati. Unde dicitur de ꝯſe. diſt. j. Miſſas die dñico ſecularib⁹: ꝛ a fortiori clericis (dicit archidiaconus) totas audire ſpeciali ordine precipimus. ita vt ante benedictionem ſacerdotis egredi populus nō preſumat: quod ſi fecerint ab epiſcopo publice confundant / id eſt grauiter corripiant vſq̧ ad ruborem, vel excōmunicent. Apparatus ibi dicit hoc ſuper miſſas preceptum eſſe. Unde qui diebus dñicis miſſas non audiūt: contra hoc preceptū faciunt. quia deum nō ſup omnia diligunt in feſtiuitatibus dñicis ꝛ ſimilibus: niſi excuſentur. vt ſupra dictum eſt precepto. j. cap. v. G. Et debent ibi deū ſup omnia diligere. Secundo ſanctificatur feſtum p audientiam ꝛ lectionē / ꝛ collationem verbi diuini in ſermone. Tertio audiēdo vel ab audientibus querēdo quis excōmunicet̄ que feſta / ꝛ q̄ ieiunia ſint neceſſario per ebdomadā celebranda ꝛ tenenda. Quarto conſcientiam emundando. Rimari eñ tūc attētius deberet chriſtianus qualiter deum offenderit per ebdomadam ꝛ conteri. ſatiſfactionem pro peccatis exequi / ꝛ facere bona ſimilia. Unde Grego. in regiſtro. Dominico die a labore terreno ceſſandum eſt: atq̧ omnino orationibus inſiſtendum vt ſi quid negligentie per ſex dies agitur: die reſurrectiōis

B dñice expietur. ¶ Quinto attente debet homo meditari diuina beneficia ſibi ſingulariter ꝛ alijs communiter miſericordiſſime collata que ſunt tam innumerabiliter multa / ꝛ tam ineſtimabiliter magna: vt ingentem flāmam charitatis accendere habeāt in corde meditātis / ꝛ ſic gratias agere debet pro talibus / ꝛ pro virtutibus ſi quas fecit. Meditetur gaudia patrie. penas inferni: ꝛ miſerias mundi vt ſic ſuſpiret ad eterna. Exemplo illius qui legit per totū tempus vite ſue in tribus libris. quorum primus erat rubeus: in quo legit charitatem / ꝛ paſſionem chriſti ꝛ ſanctorum. Secundus erat niger: in quo legit penas inferni. Tertius aureus: in quo legit gaudia celi ꝛc. Sexto debemus orare deum beatam virginem / ꝛ ſanctos / ab eis velut pauperes ſuffragia mendicando contra vulnera anime / ꝛ cōtra hoſtem corporis ꝛ anime. Septimo pro indulgentijs debemus

ambulare / ſi deuotioni congruit vel quiete in vno loco pro charitatis augmento pſeuerare. Octauo opera miſericordie corporalia implere in leproſarys, in hoſpitalib' : apud etiam alios pauperes nõ minus q̃ xpm viſitando:qui ait. Qd vni ex minimis meis feciſtis: mihi feciſtis : Nono opa miſericordie ſpiritualia cõplere. informando de auditis vl lectis in ſcriptura / in morib⁹ ancillas / famulos / incolas domus / maritũ / et pueros qui talia ignorant. qr in defectu talium magna cecitas in eccleſia cauſatur. ¶ Secũdo notãdum q̄ ſeruile opus factũ in feſto:excuſare poſſunt tria. Primo neceſſitas.ſecũdo pietas.et tertio operis paruitas. Primo excuſat neceſſitas. qr legē non habet:et fit multipliciter. Primo excuſat qñ imminet periculũ vite p incurſum hoſtium :tũc licitũ eſt pugnare pro ſua aut cõmunitatis neceſſaria defenſione. ſicut fecit Machabe' primo macha.ij. Sic in bello iuſto licet facere foſſata et muros reparare. Secũdo ſi homo eſſet in tali neceſſitate cõſtitutus:q̄ ppter defectuz neceſſariorũ corporis eſſet in periculo amiſſionis vite/nec poſſet aliunde ſuo defectui ſuccurrere: tali eſſet licitum quodcunq̄ opus ſeruile exercere pro vita ppria conſeruãda / aut alterius ; ideo Math.xij.chriſtus excuſabat diſcipulos:qui ppter neceſſitatē cõfricabãt ſpicas manib⁹ in ſabbato. ¶ Tertio ſi immineret homini neceſſitas egritudinis corporalis: põt in feſto operari licite opus corporale ptinens ad ſalutē corporis pp̄ij vl'alieni pcurandã : ideo medici poſſunt medicare ,et infirmi medicatē recipere. Uñ chriſt⁹ ioh.vij. arguẽdo iudeos dicit. Mihi indignamini q̄ totũ hominē ſaluũ feci in ſabbato.Sicut em̄ bibim⁹ et comedimus in feſto ppter ſalutē:ſic et medicamē apponi põt.Uñ greg.ad ciues romanos .⁊ ponitur de cõſe.di.iij. Peruenit. Ad me platũ eſt a puerſis hominib⁹ vobis predicatũ eſſe:vt die dñico nullus debeat lauari. Et,ſiquidē p luxuria et pro voluptate qs lauari appetit: hoc fieri nec reliquo quolibet die cõcedim⁹.ſi aũt p neceſſitate corpis:hoc nec die dñico phibem⁹.⁊ Archi.dicit ſup. p neceſſitate.ergo non licet lauari in feſtiuis diebus : niſi neceſſitatis cauſa. Eadē ratione nec minuere ſanguinē:nec barbã radere:nec vngulas ſcindere/pãnos aũt ⁊ calciamẽta induim⁹ his diebus'ca neceſſitate qua et comedimus.hec ille. ¶ Quarto ſi immineat neceſſitas vitãdi rei exterioris dãnum.vt ſi iacentibus ſegetibus in agrũ:aut feno in pratis / ⁊ immineat tempeſtas que talia corrumpat / aut multum deterioret : aut forte abducat a ſole ſeparata :non ſunt prohibendi domini rerum tollere in feſtis et indẽnitati ſue precauere ; vel ad huc ſtantibus vuis in vitibus/⁊ ſuperueniat frigus

Mat.xxv. C D E

deſtruens.aut ſi eſt veriſimilis timor de incurſu hoſtiũ qui alio die huiuſmodi res deſtruerent/ vel auferrent. aut etiã homines circa collectionem talium rerum caperent/ vł occiderent: tunc licet operari. dicit hoſti. ne in modico momẽto pereat cõmoditas celeſti prouiſione cõceſſa. Patẽt illa p christũ Mat. xij. dicentẽ. Quis ex vobiſ hõ q̃ habuerit ouẽ/ et ceciderit ſabbato in foueam nonne tenebit et leuabit eam? In ſimili enĩ caſu licitũ eſt ex indulto ecclie dñicis/ et feſtiuis diebus pterq̃ in ſummis et maiorib9 feſtiuitatib9 aleca piſcari/ ceruiſia inuaſari ꝛc. extra de ferijs. cap. Licet. ¶ Quinto excuſantur ſerui/ ꝛ ruſtici: qui iuſto metu cõpellũtur a dominis ad laborandum feſtis dieb9. Nã ſi ſine cõpulſione p labore impetũtur nõ debent dñis obedire: qꝛ non eſt licitũ/ nec honeſtũ: dñi tñ grauiter peccant. Similiꝰ qui adducunt in feſtis cenſus dñis ſine cõpulſione/ vel neceſſitate aliqua pretacta ſupius ad finẽ iſtũ videlꝫ vt alijs diebus ppriis et cõſuetis laboribus vacent: nõ omnino excuſantur: niſi arta neceſſitas compellat. Similiter regulares ſacerdotes qui dñicis diebus abſq̃ neceſſitate quadrigant/ aut hmõi alia faciunt: qꝛ alios corrumpũt exemplo/ ꝛ ſimilia alijs faciẽdi occaſionẽ dant. Similiter excuſantur vectores merciũ ad nũdinas remotas vł ad loca remota: aut aliarũ rerum ſi ſine graui incõmodo non poſſunt dieb9 feſtiuis vacare ab eundo aut quadrigando. Idem videtur de curſorib9 qui ex cauſa rationabili et neceſſitate diebus feſtiuis ad loca remota ambulant et ſine graui incõmodo ſuo aut aliorũ vacare nõ poſſent. ¶ Sexto excuſari poſſunt cõductores et vectores pegrinorũ: et ſufferratores equorũ qui talia faciunt in feſtis: ſi hec principaliter faciũt pter neceſſitatem eorũ pro quib9 faciunt talia: et tunc etiã licite recipiũt ſalariũ p laborib9 ſuis Si vero faciũt talia in feſto principaliter pter queſtũ aut pter improbã cupiditatẽ lucrandi: nõ videtur quomodo debeant excuſari: ſꝫ illi qui eos de talibus requirunt: excuſantur ſi rationabilẽ habent cauſam neceſſariam/ ꝛ alꝰ ſibi nõ poterant prouidere. Hec omnia et illa in quinto membro dicta: ſunt ſententialiter guilł. in glo. Ray. Septimo qui vadunt ad mercata que fiunt dominicis diebus et alijs feſtis maxime precipuis. Si quis faciat hoc non conſuetudinarie: ſed aliquando et pro aliqua neceſſitate: nõ credo dicit idem q̃ peccet mortaliter. Si autem hoc ducat in conſuetudinem et faciat ex cupiditate lucrandi: ſicut faciunt mercatores/ qui propter freqũtanda mercata/ aut nundinas vix aut nunq̃ intrant eccleſias ſuas: credo q̃ peccant mortaliter: mercata tamen que fiunt ex victualibus neceſſarijs ad quemcũq̃ diem feſtũ de

Pane/ vino/carnib⁹/et huiuſmodi: nõ credo illicita eſſe/ aut
de facili ꝓhibenda : dum tamẽ ſe propter hoc nõ ſubtrahãt
a diuino ſeruitio. hec guilł. ¶Sed cum dictum ſit ꝙ poſſit y
indulgeri hominibus: vt in diebus feſtis laborent cum ne=
ceſſitate artantur. Quereres : quis dabit licentiam iſtam?
Rñ. ſm Guilł. ꝙ epiſcopus loci ſi cõmode adiri poſſit : al's
ſufficit ſimplicis ſacerdotis diſpenſatio diſcreti tamen. poſ
ſet etiã eſſe tãta neceſſitas/ et tam notoria ꝙ auctoritate ꝓ
pria poſſent facere. Sed pro quãta neceſſitate liceat opera
ri in feſtis: hoc potius ad arbitrium boni et diſcreti viri li=
mitandum eſt ꝙ per aliquã doctrinam generalem determi
nandum. ¶Secundo excuſat in ſeruilibus operibus in fe= z
ſtis pietas operis multipliciter. Primo arare agros pau=
perũ/ aut ꝓ eis quadrigare/ vel pro eis alio modo labora=
re. Si enĩ dicit idem ibidem in diebus dominicis / aut alijs
maioribus ſolẽnitatib⁹ / ſcilꝫ feſtis chriſti/beate virginis/
et in diebus apoſtolorum talia faciant: non videtur licitũ:
ſed ceteris feſtiuitatibus licet ſequi conſuetudinem regio=
nis quã ſcit epiſcopus loci :et non reprobat. Si autem du=
bitatur an ſciat epiſcopus loci et ſuſtineat : recurrere de=
bet ſacerdos ad epiſcopum : vt ſuper hoc ab ipſo certifice=
tur. Ad hoc autẽ vt talia licite ſuſtineãtur/ aut licite fiant
oportet ꝙ per huiuſmodi laborem non reuocentur labo=
rantes a diuinis audiendis que tenentur audire : et ꝙ ta=
lia principaliter fiant propter deum et non propter affectũ
carnalem/ aut ſpe remunerationis terrene. In paſtu etiã
hominum/et animalium laborantium: et ꝙ neceſſitas pau
pertatis illius cui talia fiãt hoc videatur exigere. Sic etiã
exceptis precipuis feſtiuitatib⁹ credo : ꝙ niſi ſit prohibitũ/
aut conſuetudini contrarium liceat aliquid operari circa
edificationẽ eccleſiarũ/ et ſacrorũ locorum: et ad opus mini
ſtrorũ eccłie pauperũ/ pſertim eorũ qui redditus nõ habẽt.
ita tñ ꝙ labor nõ perueniat ad multã fatigationẽ / et tediũ
ex diuturnitate laboris. quia nõ credo ꝙ debeãt in eis la=
borare per totã diẽ. nec ad multam fatigationem: nec de=
bent propter huiuſmodi laborem omittere auditionẽ miſ=
ſe in tali feſto. nõ enĩ debent dimittere id ad quod tenẽtur:
propter aliud ad qđ non tenẽtur. hec de Guiller. ¶Tertio k
excuſat interdum ſeruilitatem operis modicitas. Unde di
cit idẽ: ꝙ lꝫ nõ ſit licitũ ſcribere aliquod grande in die feſto:
vt de ſexterno ad ſexternũ: ſicut nec licet alia opa ſeruilia
operari: ſcholares tñ lectiones ſuas quas non poſſunt ſine
ſcripto memorie cõmendare : ſcribere poſſunt. Similiter
ſermones quos ſtillo/aut plumbo notauerunt: ſcribere poſ
ſunt/ vt credo. puto etiã ꝙ ſtudendo qꝰ in aliquo libro poſ=

ſit corrigere/ſi aliquid corrigendũ ſit. locare aũt operas ſuas: aut alienas conducere diebus feſtiuis propter corrigẽdos libros: nõ eſt licitum. ⁊ ſicut dicitur de correctione libri: ſic poteſt de alijs laboribus intelligi. vt ſi quis nõ intẽtiõe operandi: ſed alias. vt forte deambulando tranſiret in die feſto per vineam ſuam: aut agrũ: ⁊ tranſeundo purget modicum: qđ per incuriã manſerat purgandum: aut reparat modicũ de ſepe: que aliqua ex parte rupta/aut inclinata fuit/aut iuxta vites erigat vnum palum vel duos inclinatos: aut aliud paruuȝ faciat: qđ ſic tranſeundo occurrat faciendum. hec guil. ¶ Tertio quereret quis vtrũ chriſtianus toto die feſtiuo obligatus ſit habere animũ recollectũ ⁊ ſe exercere in ſupra notatis nouem exercitijs: Rñ. ꝙ lȝ illud eſſet bonũ nõ tñ eſt homo ad hoc obligatus virtute illꝰ precepti. immo in multis caſibus poteſt ſe occupare exercitio operum exteriorum: eum a talibus diſtrahentium. vt cũ neceſſitas vrget aut pietas ſua ſuadet. immo dicunt aliqui doctores/ vt cancellarius modernus ꝙ in die feſto põt homo aſſumere ſibi aliquam recreationem/ſpacium vel ſolatium: dũmodo hoc ſit ſibi honeſtum. ⁊ taliter fiat vt nõ committãtur illa peccata per que offenditur deus. ⁊ potiſſime mortalia/ vt ſunt ebrietates/ piuria/rixe/deſideria carnalia/vba opera/aut carmina luxurie/⁊ cetera ſimilia: que in diebꝰ feſtis ſunt duplicia peccata. Idem de choreis. Ille vero auctoritates ſanctorum que ſonãt ꝙ in diebꝰ feſtis nichil niſi orationi/aut deo aut huiuſmodi vacandũ ſit. vt dicit Alexã. de hal. in ſuo. iij. intelligende ſunt ꝙ nichil contrarium vacatiõi diuinoꝝ aut qđ hmõi vacationem impediat agendũ eſt. vt ſunt opera ſeruilia prohibita: vbi non neceſſitas vrget nec ſuadet vtilitas. Vñ Tho. dicit in. iiij. diſtin. xxxij. ꝙ licet non teneatur homo toto die feſto orare: ⁊ omnibus horis/tenetur tamen ſe toto die cõſeruare idoneum ad orandum. Et addit ibidem: ꝙ actus matrimonialis licet careat culpa: tamen qr rationem deprimit propter carnalem delectationem/ ⁊ hominem ad ſpiritualia tendere non ſinit: ideo in diebus feſtis/ et alijs in quibus eſt pcipue ſpiritualibus vacandũ non licet petere coniugale debitum. Exemplum: vide paulo ſupra grego. dialog. preſenti precepto. capitulo primo. ff.

¶ Capitulũ tertiũ de ſacramẽtis: ⁊ pmo de baptiſmo.

TErtio ad hoc mandatum: memento vt diem ſabbati ſanctifices: reducitur reuerentia ⁊ ſanctificatio ſeptem ſacramentorum noui teſtãmenti. Sicut em̃ ſanctificatur tempus/ ⁊ locus: ita ſanctificari debent ſeptẽ ſacramenta: de q̃bus in ſe

quentibus dicetur latius:quãtum ad ea q̃ ſunt neceſſaria.
¶Ubi pꝛimo notandum ꝙ ſm hugo.de ſancto victoꝛe/⁊ ma A
giſtrum diſtin.pꝛima.iiij.Sacramenta ſunt inſtituta ꝓpter
vulnera peccatoꝝ ſananda. Eſt em̄ eccl'ia velut apotheca
vel dom⁹ pꝛudentiſſimi medici contra oẽs infirmitates an=
tidota ſufficientia cõtinens/ vbi infirm⁹ eſt peccatoꝛ:medi=
cus eſt chꝛiſtus.miniſter medici eſt ſacerdos.antidotum ẽ
virtus ſacramentoꝝ: ſed vaſa antidoti ſunt ſenſibiles foꝛ=
me ſeptem ſacramentoꝝ.¶Secundo notandũ ꝙ tm̄ ſeptẽ B
ſunt ſacramenta noue legis.qꝛ ſm tho.xij.ſunt vulnera qui
b⁹grauiter infirmamur.tria ſunt pctã.quattuoꝛ ſunt peno=
ſe occaſiones pctõꝝ/⁊ ſequele. Pꝛimũ malũ eſt pctm̄ oꝛi=
ginale/contra quos eſt baptiſm⁹. Secũdũ eſt veniale pctm̄
contra qđ eſt appꝛopꝛiate inſtitutum oleum extreme vn=
ctionis.Tertium eſt moꝛtale pctm̄/contra quod eſt penitẽ=
tia.Quartum eſt infirmitas ad bonum/contra qđ eſt confir
matio. Quintum eſt ignoꝛantia veroꝝ/ contra qđ eſt oꝛdo.
qꝛ oꝛdinatus debet eſſe doctus/vt poſſit docere.Sextũ eſt
concupiſcentia effrenis/cõtra qđ eſt matrimonium.Septi=
mum eſt affectio ad terrena ⁊ caduca cum tepoꝛe vel toꝛpo
re inoꝛdinato/contra qđ eſt euchariſtia.vel viſibiliter deũ
videndo ad inuiſibilia rapi/ ⁊ accẽdi inuitamur. ¶Tertio C
notandũ ꝙ ſeptem ſacramenta eoꝝ efficaciam ⁊ virtutem
habent a diuerſis diuerſimode.Pꝛimo a deo pꝛincipaliter.
qꝛ deus ſolus gr̃am creat/⁊ pctm̄ dimittit. Secundo a paſ
ſione chꝛiſti tanq̃ a cauſa meritoꝛia.Nã xp̄s in p̄mo inſtã=
ti ſue conceptionis ſe patri obtulit ꝑ redemptione generis
humani/que oblatio cõſummata fuit in cruce.q̃ oblatio qꝛ
ex ſumma charitate ꝓceſſit/⁊ a ſummo nobiliſſimo filio dei:
Ideo acceptiſſima patri fuit. Et ad illud loquitur beatus
Aug.xxij.de ci.dei circa p̄ncipium vbi dicit de chꝛiſti late=
re fluxiſſe ſeptem ſacramenta . Huius autem paſſionis me
ritũ hodie eſt in acceptione patris/⁊ cõmunicatur volenti
ſacramentũ aliquod recipere . Lex em̄ diuinitatis eſt ſm
Anſel.Cur deus homo.ꝙ ꝓ nullo peccato/cũ ſit infinitum
malum deus placari vult/niſi ſibi offeratur maius bonũ q̃
peccatũ malũ eſt:⁊ hoc fit qñ patri xp̄s paſſus offert.Illud
videtur velle apoſto.Ro.v.vbi abũdauit delictũ ſupabun=
dauit ⁊gratia.Un̄ etiã in paſſione xp̄i oĩa ſacramẽta rep̄ſen
tata fuerũt.Baptiſm⁹in aq̃ lateris xp̄i rep̄ſentabat.Eucha
riſtia i ſanguĩe lateris.Cõfirmatio i aggreſſu terribiliſſime
moꝛtis.Penitẽtia i lachꝛimis xp̄i.Oꝛdo.qꝛ fuit hoſtia ⁊ ſa=
cerdos. Matrimoniũ in gn̄atiõe filioꝝ eccl'ie ꝑ aptionẽ la=
teris.Unctio extrema in effuſione ſanguinis multiplicis.
Tertio habent efficaciam a fide eccleſie:ſine cuius fide col

lata nõ valerent. Quarto a charitate ſuſcipientis quedam
habent maiorem efficatiam. ⁊ hoc vltimum ſecundum ꝙ
maius eſt ſm hoc etiã quis plus haurit de medicina vaſoꝝ
gratie. Juuat aũt miro modo receptio ſacramentorũ hoies
q2 vt cõiter dicunt doctores vim habent ex opere operato/
id eſt ex virtute ipſoꝝ ſignoꝝ/ ex pacto xp̄i/ ⁊ fide eccleſie. Et
in ſacramentis datur gratia. ⁊ non exigitur ꝙ homo ſe ſem
per diſponat: ſed exigit ꝙ hõ gratie ſe nõ opponat. ¶ Quo
D ad ſacramẽta in ſpeciali. Primo de baptiſmo ſunt tria ſcie̅
da. Primo quem fructum deus per hoc ſacramentũ nobis
dederit. Secũdo que fieri debent a cõferentibus hoc ſacra=
mentũ. Tertio quis teneat ſcire talia. De primo ponũtur
quinqꝫ fructus. Primo eſt remiſſio pc̄ti originalis. q2 ſicut
oẽs in Adã moriuntur: ita oẽs in chriſto viuificantur ſcꝫ ꝑ
baptiſmũ. j. Corin. xv. Secũdo dantur oẽs virtutes/ videlꝫ
charitas/ ſpes/ fides/ iuſtitia/ temperantia/ prudentia/ forti
tudo. vt determinatũ eſt in clemẽti. de ſumma tri. ⁊ fi. ca
thol. Tertio caracter ſpecialis imprimit anime: q̇ cedit in
gloriã perpetuã beati/ ⁊ in confuſionez eternam dãnati. De
quo caractere determinat ab innocen. extra de baptiſmo ⁊
eius effectu. c. Maiores. Quarto ois pena pc̄toꝝ relaxatur.
q2 per baptiſmũ homo ꝯſepelitur xp̄o paſſo/ ⁊ regeneratur
Roꝫ. vj. ſm ap̄lm. Cõſepulti eñ ſum⁹ xp̄o ꝑ baptiſmũ in mortem.
Quinto ianua celi baptizato aperit: in cui⁹ ſignũ celi apti
ſunt ſup xp̄m baptizatũ. Luce. iij. Que aũt fieri debeãt a ſe
cularibus qñ eos baptizare oportet. ſciendũ ꝙ tanto cauti
us hic debent ꝓcedere: quanto maior/ vicꝫ infiniti boni per
petuo fruẽdi defect⁹ põt cõmitti per vnum verbũ additum
vel ſubtractũ. Primo ibi videãt vt materia ſit apta/ videlꝫ
vt ſit aqua elemẽtaris: pura ⁊ naturalis. Ex q̇ ptꝫ ꝙ apta
materia ſunt: aqua pluuialis/ maris/ fluminis/ ſtagni/ pu=
tei/ vel fontis/ ⁊ aqua reſoluta ex rore pruina niue grandi=
ne/ vel glacie. Et fieri non poteſt in aliquo alio liquore: vt
vino/ ceruiſia/ vrina/ medone/ oleo/ lacte/ brodio expreſſo de
piſcib⁹/ vel carnibus/ roſacea ſublimata ſeu alchimica/ ſu
dore/ ſaliua/ nec de purreta extracta de ſubſtãtia piſorum
nec in niue/ glacie grandines/ ⁊ pruina: niſi ſint reſoluta.
Dubiũ aũt eſt: an baptiſet q̇s in lixiuio. tiſana extracta de
E ſubſtantia ordei. balneo ſulphureo. ⁊ lutoſa aqua. ¶ Secũ=
do videatur vt forma ſit debita quo ad ea que ſunt de neceſ
ſitate ſacramenti ⁊ etiam de neceſſitate vitandi peccatum
Forma aũt baptiſmi quem tenet romana eccleſia eſt iſta:
Ego baptizo te in nomine patris/ ⁊ filij/ ⁊ ſpiritusſancti. Et
habetur extra de baptiſmo ⁊ eius effectu. Si quis. Et pre=
mittitur ꝓprium nomen/ videlicet iohannes vel katherina

de ritu romane eccleſie. Sed precedētia oīa nō ſunt de neceſſitate ſacramenti. Amen vero non eſt de neceſſitate baptiſmi: nec de eſſentia ſacramenti: nec de neceſſitate precepti niſi vbi cōſuetudo particularis hoc habet. q2 vlīs conſuetudo hoc nō habet. nec eſt de forma xpi. lz ly ego ſit de neceſſitate non ſacramenti: ſed precepti eccleſie vniuerſalis in li baptiſo eīm prima pſona intelligitur/ et eſt ſemp regula iuris/ q mutatio quocunq modo fiat in forma eccleſiaſtica ſacramentorum obligat ad peccatum/ niſi ex impotētia vel ex neceſſitate fiat. Et cōſuetudo eccleſie ligat vt ſtatutū. Sicut et conſuetudo populi ligat vt lex. Quis aūt ſcire teneatur hāc formā. dicit Pe. de pa. in. iiij. diſtin. v. Formam baptiſmi forte non omnes ſcire tenentur: niſi quibus incumbit ex officio: vt curatus vel obſtetrix cui ſepe incūbit. Et nō ſolum pñt ſeculares in caſu neceſſitatis baptiſare ſed debent. quia ſi non occurreres morti corporis cum poſſes eſſes reus mortis. ſic multomagis ſi nō ſuccurras morti anime. Unde ſi homines appetunt diuitias corporales vt dent elemoſynas: cur non appeterēt plus diuitias ſpirituales videlicet ſcientiam vt dent ſpiritui elemoſinas q̄ maiores ſunt. Aduertendum tamen q ſi non ſit periculum de tardatione baptiſandi debet quis expectare idoneū miniſtrū: q2 ſolus ſacerdos ex officio habet baptizare. nec alteri licet niſi in neceſſitate. tamen quandocunq ſua cōſciētia ditabit et q puer eſt in periculo moriendi anteq̄ veniat potens/ et volens/ et debens baptiſare: ipſe non ſolum poteſt ſed etiā debet eum baptiſare ſi ſciat formam baptiſmi. et ſimplices debent querere a litteratis an bene baptizauerint. vel an debitam formam ſciant. in periculo etiam ſi ſolum manus vel aliud membrum naſcitur baptizandum eſt ſecundum Thom. et plures alios et ſecundum Scot. in cimiterio ſepeliendum. Hec ille. ¶ Tertio baptizans debet attendere vt ſimul ſit ablutio in aqua et forme prolatio. Unde dicit Auguſti. ſuper Johannē Omelia. viij. Accedat verbum ad elementum/ et ſit ſacramentum. non autem accedit rite ſaltē/ niſi fiat ſimultas talis. quod declarat Sco. dicens. Noluit chriſtus nos obligare ad tam ſubtilem ſimultatem: quam vix homo poſſet percipere vel ſeruare. ſiue enim ſacerdos prius immergat vna immerſione vbi moris eſt ter mergere. et poſtea incipiat verba cum ſecunda immerſione ſiue prius incipiat verba/ et dicat ego baptizo te: immergat aut aſpergat in caſu cū verbis ſeqūtibus ſufficiens eſt ſimultas / dummodo tamen prolatio non finiatur ante inceptionem ablutionis: nec ablutio ante inceptiōem prolationis. Quarto quiſq baptizatus in ſe: et in ſuis continue me

ditari debet quid promiſerunt patrini pro eo/ac ſi met baptiſatus promiſiſſet/ vcʒ abrenunciare diabolo ⁊ pompis eius. Et licet illud non ſit ꝑprie votum quia eſt de neceſſarijs: certum tamen eſt baptiſatum grauius peccare: ꝙ nō baptiſatuʒ

F ceteris paribus. ¶ Quinto videndum eſt vt leuans nō ſit monachus. Item vt nō ſit conſanguineus/vel affinis. vt dicetur de confirmatione. Item vt ſit vnus niſi conſuetudo obſtet. Ex premiſſis omnibus patet: ꝙ baptiſmus conſtituit xpianum vt familie chriſti aſcribatur. vt dei filius adoptiuus ſit: ſed per confirmationem militibus chriſti aſcr ibitur.

¶ Cap. iiij. de confirmatione.

A Secundum ſacramentū eſt confirmationis. cuius fructus ſunt tres principales. ¶ Primus qꝛ caracter ſpecialis anime ibi impmitur. Ratio eſt: quia confirmatio eſt ſacramentuʒ quo homo deputatur ad aliquod ſacrum. puta ad confeſſionem fidei/ ⁊ conſtantem eius defenſionem. Unde ⁊ in fronte recipitur hoc ſacramentum ꝑ impreſſionem ſigni crucis/epiſcopo dicente: conſigno te ſigno crucis ne erubeſcas chriſtum crucifixum cōfiteri verbo/ ⁊ opere. Unde tho. dicit ꝙ chriſtianoꝝ duplex eſt pugna ſpiritualis. Una qua qs pugnat cōtra impedientes ſalutem ſui ipius: ⁊ hoc omnibus indicitur. ſed ad hoc non datur ſacramentū cōfirmationis ſed ad reſiſtendum fortiter in pugna/qua quis nomen chriſti impugnat: et vt inuictus chriſti confeſſor ꝑmaneat. Et huic pugne non omnes exponunt. Nā ꝙuis cuiuſlibet baptiſati/ ⁊ credentis ſit confiteri fidē quando confeſſio ab eo expetitur: nōn tñ eſt cuiuſlibet ſe libere exponere: ſed tm̄ confirmati. ⁊ hoc ptʒ in apoſtolis in qbus hoc ſacramentum initiuʒ ſumpſit ⁊ exordium: qꝛ ante aduentum ſpiritusſancti confirmantis eos: erant fores clauſe cenaculi propter metum iudeoꝝ: poſtea vero repleti ſpiritusſancto ceperunt cum fiducia loqui/ ⁊ publice ꝟbum dei ꝑdicare. Etiā chriſtꝰ eis prius ait. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto Luce vlti. Sic etiam videmꝰ ꝙ qui ad mundi militiam eliguntur/eis imprimitur aliquod ſignuʒ ꝑmanens vt aureum baltheū vel ſimile. Et olim cauterio brachium taliū ſignabatur ad differentiaʒ alioꝝ. Et etiam in bello dimicaturi certis ſignis conſignabantur. ſic ⁊ in militia fidei ꝑ confir-

B mationem ſit. ¶ Secundus effectus eſt ſpecialis ⁊ noue gratie ſacramentalis infuſio. Ratio eſt quia cōfirmatio deputat ſuſcipientem ad aliquod ſacrum quod digne ſine gratia fieri nequit: quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. immo deputat ad opus arduiſſimum et maxime charitatis/ vt animam ſuam ponat quis pro chriſto. Ideo de conſecra. diſtin.

v.c. Nouiſſime. dicitur ꝙ in confirmatiōe datur ſpirituſſanctus ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis Tertius effectus eſt ꝙ in confirmatiōe contrahitur cognatio ſpiritualis: ſicut ī baptiſmo. Unde dicit pe. de pa. in. iiij. diſtin. vij. Sicut inter baptiſantem ex vxorem eius matrimonio conſummato: ⁊ omnes filios eius ex vna parte: ⁊ baptiſatum ⁊ patrem ⁊ matrem eius ex altera. ⁊ ſimiliter inter leuantem de ſacro fonte et vxorem eius matrimonio cōſummato ex vna parte cum filijs ſuis/et baptiſatum ex alia parte cum patre et matre eius/contrahitur cognatio ſpiritualis/que matrimonium impedit ⁊ dirimit. Similiter omnib⁹ illis modis eſt de cōfirmante ⁊ ꝯfirmato/⁊ tenēte eū et vxorib⁹ ⁊ liberis. vt habetͬ lib. vj. de cognatione ſpūali. ca. j. Item ſicut non debent plures leuare baptiſatū: ſi tamē fiat ſpiritualis cognatio ad omnes contrahitur: non quidem inter illos adinuicem: ſed inter quemlibet eorum ex vna parte: ⁊ baptiſatum/et parētes eius ex altera. Sic etiaꝫ eſt per omnia de tenentibus confirmatum. de conſecra. diſtin. iiij. Non plures. Et li. vj. de cognatione ſpūali. capitu. ij. Item ſicut vir non debet tenere vxorem/nec filium eius in baptiſmo/ quod ſi ſcienter fecerit priuat ſe iure petendi debitum: ſi autme ignoranter non ꝓpter hoc ſeparantur: ſic per omnia de confirmatione. xxx. q. j. . De his. Et de cognatione ſpirituali in decretalibus. hec pe. ¶ Qualiter autem cōfirmandus ſe habere debeat ſciendūꝫ primo ꝙ illi qui etatis perfecte ſunt moneri debent vt confiteantur: quatenus mūdi dona ſpirituſſancti valeant accipere. extra de conſecra. diſtin. v. Ut ieiuni. Secundo debet recipiēs eſſe ieiunus/niſi neceſſitas vrgeat: vt dicit magiſter in. iiij. diſtin. vij. Et de conſecra. diſtin. v. vt ieiuni. Excipiuntur autem ibidem infirmi/⁊ periclitantes morte. Ideo etiam ꝓpter multitudinem confirmandorum ſuſtinetur: vt a non ieiuno detur et ſuſcipiatur: congruentius tamen eſt vt fiat a ieiunis/⁊ a ieiunis ſuſcipiatur vbi fieri poteſt. Tertio prouideri debet de apto tenente in confirmatione. Circa qđ pe. de pa. notat cū tho. ꝙ mulier poteſt tenere virum: ⁊ ecōuerſo: ⁊ mulier mulierem: ⁊ vir virum. Teneri enim debet confirmandus in ſignum ꝙ infirmus indiget ab alio ſuſtentari. hoc autem ſignum locum habet in muliere vel viro tenente. Item non plures vno tenere debent in confirmatione: ſicut nec in baptiſmo: in quo tamen forte contraria conſuetudo excuſat. de conſecratione. diſtinctione quarta. Non plures. et quādo mos erat: crimen non erat. Item ſicut in baptiſmo non baptiſatus non debet tenere baptiſandum: ſic etiam in confirmatione non confirmatus non debet tenere confirman=

dum.de conſecratione diſtinctione quarta. In baptiſante. Item nec qui leuauit in baptiſmo: debet tenere in cõfirmatione: niſi in neceſſitate. Item non debent ſe tenere mutuo conſanguinei vel affines: quia ſufficere eis debet vinculū naturale, et carnale. Quarto ſm̄ Richar. debet frons cõfirmati ligari donec deſiccetur: ne forte ſordes contrahat. Et ſecundum hugonem .ij. de ſacramentis parte .vj. cap̄. vlti. Docet confirmatum non lauare caput ſeptem diebus: propter ſeptem dona ſpiritusſancti. Et etiam quia ſpiritusſancti aduentus ſeptem diebus celebratur. Quinto attendi debet quibus ſit dandum hoc ſacramentum / videlicet quia omnibus chriſtianis. Mutis: quia ſigno poſſunt confiteri chriſtum. Mulieribus viris mortuis etiam ꝑpter meritum obedientie ⁊ ſignum caracteris. Pueris etiam dari poſſet quia non ponunt obicem gratie huius ſacramenti. Circa ſeptennium tamen dicit petrus de palude. conſultum eſt dari: vt memorentur de ſacramento non iterabili facilius. ¶ Ultimo queritur an confirmatio ſit ſacramentum neceſſitatis: id eſt ad ſalutem neceſſarium? Reſponde. ſecundum thom̄. ꝙ non eſt ſic neceſſarium: ꝙ ſine ea non poſſet quis ſaluari quia pueri non confirmati ſaluantur. ſed ſic eſt neceſſitatis ꝙ contemptus eius damnabilis eſt. Armacanus libro nono de queſtionibus armenorum ſic dicit. Mihi videtur confirmatio ſic eſſe neceſſaria ꝙ ſi haberi poterit habeatur: ideo in adultis eius acceptio habet vigorē precepti: vt mihi videtur. Hec ille. Poſtea illud multipliciter perſuadet. Sco. dicit in .iiij. diſtin. vj. Confirmatio non eſt ſacramentum neceſſitatis ad ſalutem niſi adulto: oblata omnimoda oportunitate ſic ꝙ tunc non contemnat. Unde extra de ſenten. excom. non eſt plenus chriſtianis qui contemnit. Iudicaretur autem cõtemptus / ſi omnimoda oportunitate oblata non ſuſciperet. Hec de Sco. Adultus ſecundum Sco. eſt qui ſigna habet vſus rationis. Dicit etiam pe. de palu. vbi prius: Cum homo teneatur ſemel in vita confirmari ſi poſſit ⁊ negligat / licet aliter ſacramentum non contemnat mortaliter peccat / ⁊ damnatur moriens: niſi confirmetur tunc ſi poteſt: vel niſi peniteat ⁊ confiteatur de hoc ꝙ in ſanitate potuit et neglexit. Similiter ſi quis bellum aliquod mortale intret qui prius confirmari potuit ⁊ neglexit. deberet ſimiliter de hoc tunc confiteri vel confirmari ſi poſſet. Item confirmatio eſt neceſſitatis ſacramentum. vbi imminet ſidem confiteri coram tyranno: ⁊ habet confirmantem ⁊ omnia parata: quia tunc vix poteſt excuſari a contemptu vel preſumptione hec pe. de palu.

¶ Cap̄m quintum de ſacramento ordinis.

Ertium ſacramentum eſt ordinis vel potius
ordinationis.¶Ubi notandū ſm magiſtrum a
diſtin.xxiij.iiij.⁊ Tho.⁊ alios doctores ibidē
q᷒ ſacerdos quilibet habet ſeptē priuilegia:
ꝓpter que multū honorādus eſt ab alijs ⁊ a
ſe cuſtodiēdus a peccatis:⁊ ideo ſi bene vi=
uit valde acceptus. Primo eñ ad ſpecialem dei cultū eſt
ſepties ad minus plus ꝙ ſecularis cōſecratus. Nam ordi
nes ſunt ſeptē:⁊ in quolibet conſecrat̄ ſpecialiter:⁊ in quo
libet recipit ſpecialē gratiā ſacramētale quarū vna eſt per
fectior alia ſm gradus ordinis:q: i quolibet deputatur ad
ſpecialē actum diuinum:ad quē gr̄a exigitur ſpecialis. Si
locus igitur ſacer:vt cimiterium/⁊ eccl̄ia/ac altare/⁊ vaſa
ſacra:puta calix:⁊ ſacraria in quibus hoſtia cōſeruat̄:⁊ ve
ſtes ſacre vt corporale/palle/indumēta ꝓ miſſa/⁊hmōi:ſūt
reuerēter tractanda/que tamen oīa ſunt irrationalia: cur
rationalis ſacerdos ſepties ſacrat᷒ deo nō plus eſſet hono
randus? Secūdo:q: quilibet ſacerdos vltra laicū hab3.vij.
caracteres anime ſue impreſſos ſpecie differētes indelebi=
les:per quos hic ⁊ in iudicio/⁊ in alio ſeculo agnoſcet̄ in
quo ordine fuit:que ei ſignacula in magnū gaudiū(ſi. ſalua
bitur)cedent/vel in magnum tormentū ſi dānabitur. Unde
cuilibet ſacerdoti orandum eſt illud p̄s.Fac mecū ſignum Ps.lxxxv.
in bono: vt videant qui me oderunt/⁊ cōfundantur:qm̄ tu
domine adiuuiſti me/⁊ cōſolatus es me. Tertio quilibet
ſacerdos habet effectus clauiū regni celeſtis/ſaltē vbi ha
bet populū.De quibus dicitur Math.xvj. Tibi dabo cla=
ues regni celorū:⁊ quodcūq͒ ligaueris vel ſolueris. Dicit
eñ Tho.vbi prius:q᷒ clauis realiter eſt caracter ſacerdo=
talis:cuius effectus eſt ſeptuplex. Primus peccata delere
ſi repperit in cōfitēte/⁊ hoc diſpoſitiue.Scd̄s maculas pec
catorū tergere.Terti᷒ gratiā acquirere diſpoſitiue. Quar=
tus penam purgatorij imminuere. Quintus pena ſatiſfa=
ctoria ligare.Sextus excōmunicare:quādo eſt in epiſcopo
ſacerdote/archidiacono/vel electo habēte iuriſditionem
Septimus indulgentias dare ſi eſt in ep̄o.¶Quarto ſacer b
dos habet poteſtatē corpus chriſti cōſecrare.Et licet opi=
nio ſit:an ep̄atus ſit ordo ſupra ſacerdotiū. Tn̄ dicit Sco.
quicquid de hoc ſit actus nobiliſſimus in eccl̄ia ſimpl'r eſt
cōſecratio euchariſtie.Et ideo ſupremus gradus ſiue no=
biliſſimus eſt ſacerdotiū:ꝓpter nobilitatē actus ad quem
diſponit/videlicet cōſecrationē euchariſtie. Sex vero alij
inferiores ordines ſunt:q̄ī nobilitate ſic ſe excellūt.Ut pri=
mus ſit hoſtiari᷒.Scd̄s lectorat᷒.Terti᷒ exorciſtat᷒.Quar
tus accolitat᷒.Quintus ſubdiaconatus.Sextus diacona=

tus. Et ſacerdotiū ſupremus: menſurādo penes nobiliſſimū actum cōſecrandi euchariſtiā. Prefatorū em̄ ordinum quilibet diſponit aliqualiter ad euchariſtiā. Hanc aūt poteſtatem euchariſtiam ſcȝ cōſecrādi: nec angelus habet, nec homo ali⁹ quātūcunq̧ potēs aut ſciēs, ſanct⁹ aut bonus: quodāmodo em̄ ſacerdos eū qui celos verbo creauit: verbo recreare habet. Et eū quē caſtiſſima virgo ſemel genuit: quotidie quodāmodo regenerare pōt.

C ¶ Quinto ſacerdos eſt velut alter Gabriel archāgelus, et celeſtis quidā paranymphus: mediās inter deuotā aīam vel ſponſam eccleſiam, et xp̄m ei⁹ ſpōſum cū celebrādo orat, et offert vota aīarū ſummo patri et clementiam patris renūciat populo: ac demūȝ cōiungit xp̄m ſpōſum cuilibet homini miſſe aſſiſtēti deuote. Eſt etiā ſicut baiulus doni nobiliſſimi cōtēti in ſcrinio ſpecierum ſacramentaliū: quod ſcriniū pater celeſtis per euȝ quotidie dirigit mūdo. O quante dulcedinis et cōſolationis eſt deuoto ſacerdoti tm̄ ſacramētū verbo cōficere: pre oculis habere, cōtrectare manib⁹, ore ſumere, et aliis miniſtrare. ¶ Sexto ſacerdos eſt vtiliſſim⁹ eccleſie: qȝ null⁹ xp̄ian⁹ rite efficitur (neceſſitate dēpta) niſi p ſacerdotē: nulli⁹ m chriſti militē cōſecratur niſi p ſacerdotē ep̄m in cōfirmatione: nulli etiā pctm̄ dimittit̄ niſi per ſacerdotē. Oēs fame pir̄ēt ſpūs: ſi euchariſtiā nullus conſecraret: nec aliquis muniri poteſt melius ad morte: q̄ per ſacerdotē dantē euchariſtiā et vnctionē: nec benedici in matrimonio quis pōt fructuoſe niſi per eundē: nec aīabus poſt hanc vitā ſubueniī ſalubri⁹ q̄ per euchariſtiā ſm̄ Greg. in. iiii. dialo. Immo nec p pctō re hic fieri pōt maius, q̄ vt p eo xp̄s offerat̄ patri in euchariſtia. vt dicit Tho.

D ¶ Septimo vita ſacerdotis boni tota eſt angelica. Quidā em̄ angelorū ſm̄ Dionyſ. et Dama. in celo, habēt deo aſſiſtere. Sacerdos vero in terra idem habet facere deo in altari, et in choro. Alii in celo et alibi deo miniſtrant: ſed ſacerdos in terra xp̄o: preter hoc, oīes angeli in celo triplicia habēt officia, videlicet laudare, bn̄dicere, et p̄dicare: que in terra ſacerdoti ſunt ꝓpria. Ex iſtis ſequuntur plura documēta ſalubria. Primo q̄ ois hō ſecularis tm̄ potiſſime in magno honore tenere debet ſacerdotē ſiue bonum: ſiue malū: patet qȝ p̄fata maximo honore ſunt digna, ideo Dauid malū ſed vnctū Saul: q̄ꝗ mortalē ſuū inimicū ledere noluit. j. Regum. xxiiij. Sic fecit Conſtantinus imperator vt refert Rufin⁹, qui cū intraſſet locum niceni concilii, et patres quoſdā reperiret inter ſe habere iurgia: acceptis ab eis omnium iurgiorū et querimoniarū libellis: eos in ſinu colligens fecit exuri: ne cui hominūȝ innoteſcere poſſet peccatū ſacerdotum. Unde et alibi fertur

dixiſſe:⁊ ponitur in diſtin.xcvj.in ſcripturis.Imperator Cõ
ſtantinus dixiſſe narratur:vere ſi proprijs oculis vidiſſem ſa
cerdotem dei aut aliquẽ eorum qui monachico habitu ami-
cti ſunt peccantẽ:chlamidẽ meã explicarẽ ⁊ cooperirẽ eũ/ne
ab aliquo videretur.Secũdo ſequitur ꝙ grauiter peccãt ſa-
cerdotes raro celebrãtes/ vel in diuinis indigne miniſtran-
tes/⁊ alijs peccatis mortalibus ſe inquinãtes:patet.qr cum
creſcunt dona:creſcũt etiam(ſm Grego.)donorũ rationes:et
ſeruus ſciens volũtatẽ dñi ſui ⁊ nõ faciens: plagis vapula
bit multis. Luc.xij.Ideo etiam chriſtus maxime in ſacerdo
tes inuexit malos:cũ ve multiplex eis predixit. Math.xxiij.
Et quãdo de eorũ templo vendẽtes⁊ ementes eiecit.Math.
xxi.Tertio ſequitur ꝙ grauiter peccãt qui ſacerdotib⁹ coope
rantur ad peccandũ:puta ludẽdo/ crapuloſe conuiuendo/ et
preſertim luxuriãdo/tactu/verbo/munuſculis/vel actib⁹: qr
oẽs tales maculãt ſacerdotes dñi ⁊ idignos reddũt maximis
bonis que facere poſſent boni ſacerdotes. Quarto ſequitur
ꝙ grauiter peccãt ſeculares ſacerdotibus indiſcrete detra-
hentes:patet/qr tales maxime honorare tenẽtur/⁊ non inſa
mare.Quo cõtra deus Exo.xxij. precepit:dijs nõ detrahes/
⁊ principi populi tui nõ maledices.Quinto ſequitur ꝙ ma-
tres ⁊ patres ac alij nutricij ſacerdotũ bonorũ:deo multũ re
gratiari tenenẽ/⁊ letari debẽt:ꝙ eorũ miniſterio aliquis fa-
ctus eſt ſacerdos:patet/qr participes ſunt ſpecialius bono-
rum operum talium ſacerdotum ꝙ̃ alij plures.Hec ſunt tria
ſacramenta/videlicet baptiſm⁹/ confirmatio/⁊ ordo ſolũ ca-
racteres iprimẽtia idelebiles:quorũ rationẽ aſſignat Pe.de
thar.ſuper.iiij.dicẽs. Cum caracter ſit ſignũ diſtinctiuũ ſm
ſtatum fidei in eccleſia militanti:ſciendũ ꝙ triplex eſt diſtin
ctio.Una totius exercitus ab exercitu cõtrario/que fit ꝑ ca-
racterem baptiſmi.Altera militum fortiorum a popularib⁹
infirmioribus que fit per caracterem confirmationis: tertia
ducum ab vtriſq; que fit per caracterem ordinis.Prim⁹ im-
primitur ad fidei ſuſceptionem.Secũdus ad eius confeſſio-
nem ſeu defenſionem.Tertius ad doctrinam fidei ſiue tradi
tionem.Hec autem triplex diſtinctio in triplici ſeparatione/
⁊ electione populi iſrael ſignificata eſt.Nam in electione et
ſeparatione eorum ab egyptijs:ſignatur caracter baptiſma-
lis. In ſeparatione bellatorum ab imbellibus:caracter cõ-
firmationis. In ſeparatione vero leuitarum ab alijs: cara-
cter ordinis.Hec Pe.Unde etiam Thom.dicit ꝙ in cuiuſli-
bet ordinis ſuſceptiõe quis dux efficitur/quo ad aliquid po-
puli chriſtiani.

¶ Capitulum ſextum de extrema vnctione.

Vnctionis extreme ſacramentū exeūtibus de hoc
mundo eſt inſtitutū.Ubi primo videndū de eius
a effectibus.Secūdo quomodo ſit recipiēdū.Ter=
tio an ſit neceſſario recipiendū. ¶Quantum ad
primū notandū ſm Tho.in.iiij.diſt.xxiij. ꝛ alios
ꝙ quinqꝫ ſunt principales effectus huius ſacramēti.Prim⁹ ꝛ
principalis ſm Tho.eſt ablatio reliquiarū peccati:no autē
dicūtur hic reliquie peccati habitus vel diſpoſitiones pecca
torū:ſed debilitates ex talibus cōſequentes/ ꝛ als animā ad
malū occaſionantes. Unde primus effectus eſt quedā ſana=
tio ſpiritualis que datur cōtra quandā debilitatē vel inepti
tudinē que in nobis relinquitur ex peccato actuali ꝛ origina
li:cōtra quā debilitatē roboraꝰ homo ꝑ hoc ſacramentū.Un=
de Pe.de pa.declarat illud vlterius dicēs:ꝙ morte inſtante
imminet grauiſſima tēptatio inimici calcaneo inſidianti.Et
cauſatur ex quatuor.Primo ex memoria precedētiū delicto=
rum ex quibus in deſperationē illabi quis poſſet. Quāto em̄
pluries ꝛ grauiorib⁹ pctīs quis cōſenſit:tantomagis meruit
in tēptationibus deſeri:ibi autē imminet grauiſſima tēpta=
tio.Secūdo ex habitibus malis q̄ in cōtrariū gſe inclinant:
et protūc homo ꝓnus eſt ad malū pctī.Tertio ex inclinatio=
ne anime ad corpus infirmū cui intēta eſt magis ꝓtunc:ꝛ ꝑ
cōſequens minus aīa ſibiipſi intendit:naturaliter em̄ diligit
corpus a quo ſeparari debet ſm phm.iij ethicorū. Oīm terri
biliſſimum eſt mors. Quarto patietur tūc viſiones terribi=
les homo:ex his omnibus anima debilior efficitur ꝛ grauiſ=
ſima imminet tēptatio.Ideo quaſi pugil iūgitur cōtra demo
nem:ſicut cōfirmandus contra mundū:ꝛ ſic infirmitas ſpiri=
tualis per hoc ſacramētū tollitur in parte/vel in toto: ꝛ hoc
ſi infirmus vtitur ratiōe.Similia habes infra.c.xj. S.Si au
tem infirmus iā perdidit vſum rationis:lapſus in freneſim:
ita ꝙ peccare nō poteſt:tunc adhuc reſtat ī eo infirmitas ab
actu glorie/ꝛ pena debita peccato actuali/ ꝛ cōtra hanc q̄ eſt
ſecūda infirmitas etiā datur vnctio.dicit Pe.de palu. vt pu=
gnans in fine vincat/ꝛ purgatus ſine graui purgatorio celū
intret:ꝛ propter has duas infirmitates fit vnctio. Unde tri=
plex poteſt eſſe infirmitas.Prima corporalis.Secūda ſpiri=
tualis ad reſiſtenduꝫ tēptationi.Tertia ſpecialis ad obliga=
tionem pene.Secūdus effectus eſt ſecundarius/videlicet ſa
nitas corpalis.Hunc autē nō inducit niſi ſm ꝙ expedit ad fi
nem principalem/ſcilicet ad ſanationem ſpiritualem:ꝛ tunc
ſemper inducit dicit Tho. dummodo non ſit impedimentuꝫ
ex parte recipiētis.Tertius ſi imminet(dicit idem) aliquod
peccatum mortale vel veniale/quo ad culpam:tollit ipſum:
dūmodo non ponatur obſtaculum ex parte recipientis/ita ꝙ

attritus poteſt fieri cōtritus:ſi nō prius fuit. Petrus de pa. addit. Ponatur em̄ ꝙ duo infirmi ſint in extremis/ambo ſolum attriti non potentes cōfiteri:quorum vnus inungatur alter nōn:primus poteſt ſaluari ꝛ alter dãmari:qꝛ in primo vnctionis ſacramentum de attrito fecit contritum:nō ſic in ſecundo. Item ponatur eos etiã eſſe confeſſos:tamen in confeſſione potuerũt habere tam imperfectũ dolorẽ:ꝙ fuerunt ficti reſpectu ſacramenti penitẽtie:ſtat primum per vnctionem fieri cōtritum:non ſecundũ:quia non vngitur. Item ponantur etiam eſſe cōmunicati:adhuc vni delebitur peccatũ:quod alteri nō delebitur nō vncto. Quartus eſt hylaritas mẽtis/nō actualis:ſꝫ habitualis:que fit ꝑ augmentum gratie habitualis ſi ꝓfuit:ꝛ infuſione noue gratie ſacramẽtalis que precedẽtia efficit/ꝛ ornatus quidã ſacramentalis. Quintus effect⁹ eſt ꝓfeſſio quedã vltimate chriſtiane fidei:ſicut cõfirmatio eſt ꝓfeſſio quedã inchoate fidei ꝑ baptiſmuꝫ. Et iſta innuunt Iaco.v. Infirmatur quis ex vobis:inducat p̄ſbyteros eccłie/ꝛ orẽt ſuper eũ:vngentes eum oleo in noīe dñi/ꝛ oratio fidei ſaluabit infirmuꝫ:et alleuiabit euꝫ dñs:ꝛ ſi in pctīs fuerit dimittẽtur ei. ¶ Quo ad ſecũdum tria obſeruãda ſunt. Primo:inungẽdus debet eſſe penitens ſaltẽ dolore attritionis:alˀs fictus obſtaculũ ſacramẽto poneret. Secũdo debet vti ratione actu:vel aliqualiter de propinquo vſus fuiſſe/ideo pueris nullatenus dandũ eſt:nec fatuis/nec furioſis/ſeu amẽtibus:qui nunꝙ ratione vſi ſunt:qꝛ ſacramentũ hoc requirit vt proſit:ꝙ ex quadã deuotione ſuſcipiatur:quã prefati nunꝙ habuerũt. Frenetici tamẽ ꝛ amentes:ſi in mẽte ſana cõſtituti hoc ſacramentum petiuerũt: eis dari poteſt/iam alienatis a rationis vſu:dũmodo non faciant irreuerentiam ſacramento:vnde ligari poſſunt:poſſunt em̄ tales eſſe in peccato/ et in alijs defectibus. Et quia ſani petierũt:ideo eius effectũ habere poſſunt l'infirmitate. Tertio oportet/vt ſit infirm⁹ in periculo mortis conſtitutus. Ratio eſt:quia non quelibet ſanitas ſpiritualis eſt effectus hui⁹ ſacramenti:ſed vltima et ꝑfecta q̄ diſponit imediate ad actũ glorie: nec in qualibet neceſſitate corporali ſubuenit virtus diuina: ſed in extrema deficiente auxilio humano. Ideo propter vtrũꝙ effectum ſolum in periculo mortis conſtitutis deberet dari. Senibus etiam datur qui moriuntur/ etiam ſine aliqua actuali infirmitate:quia defectus nature reputatur in eis pro actuali infirmitate. Non ergo debet dari ſanis: nec omni infirmo adulto:nec in quolibet periculo mortis: quia non datur decapitandis/vel bellaturis: aut nauigantibus:quia mors talium imminet ex euentu fortune/ non

ex defectu nature. An autem in eadem infirmitate plures ſit dandum? Rñ. ſm Tho. ꝙ ſic quādo eſt diuturna infirmitas vt idropiſis: tiſis / ꝛ ſimiles: ſm ꝙ homo pluries in periculo mortis conſtituitur. Si aūt quis ſanatur / ꝛ recidiuat / tunc a fortiori poteſt iterari in periculo mortis. Quo tpe aūt primo poſſit iuuenibus dari in extremis cōſtitutis apparet ꝙ tunc qñ eucariſtia eis datur. Et an poſt eucha riſtiam vel ante ſit dandū / cōſuetudini videtur relinquēdū ſi tamen eucariſtiā ſumere nō poſſet: vngendus eſſet. Dicit etiā pe. de pa. ꝙ ſi quis expreſſe nō petiuit hoc ſacramētum anteꝗ̄ priuatus fuit ratione: qꝛ forte de periculo non credebat: tūc etiā nō vtenti ratione poteſt dari / ꝛ deberet quia ad hoc deuotio ꝑcedens ſufficere poteſt ſi veriſimile eſſet eū deſideraſſe ammonitū. ¶ Quo ad tertium An vnctio ſit ſacramentum neceſſitatis? Rñ. armacanus. lib. ix. de queſtionibus armenoꝝ. ca. xxvj. ꝙ nō eſt ſic neceſſe / ꝙ ſine eo nullus ſaluetur adult⁹. tñ ſi infirm⁹ ſit forte in peccatis mortalibus / vel vno: poteſt contingere ꝙ nō adiutus alioꝝ ſacramentoꝝ eccleſie ſuffragio / nec vnctiōis ſacramēto: finaliter ſine contritione dānaret: quib⁹ tñ adhibitis deus ſibi cōtritionē daret: ideo propter poſſibilem caſū expedit hoc ſacramentū recipere. Et ca. xxix. dicit. Conſtat iuxta prefata ꝙ poteſt eſſe caſus in quo dato hoc ſacramento infirmus ſaluaret: q̄ alias dānaret. Cū igitur lateat ſacerdotes eccleſie qñ ille caſus inſtat ſemp / aut ꝑ maiori parte ſunt incerti qñ inſtet: ideo ita artant ex cura quam gerunt per illius ſacramenti remediū ſuccurrere: alioquin eīn nō video qn aīam infirmi periclitent. Et ex iſto ſeqtur neceſſitas hui⁹ ſacramēti / in caſu ſcʒ neceſſitatis talis. Itē ei⁹ neceſſitas arguit ex magna vtilitate ei⁹: q̄ eīn tam vtile ſacramentū negligeret / cū iſto indigeret: nō immerito deū offendere videre / qñ ſine oī difficultate / ex pte ſui infirm⁹ poſſet acquirere. qui eīn ſine difficultate ꝛ moleſtia pōt melius facere / vel magnū bonū cōmodum ſpirituale acquirere: ſi negligat / nō video qn ſit ſue ſalutis neglector ꝛ beniuolentie diuine cōtemptor / imo amic⁹ dei nō eſſe cōuincit / qꝛ eius beneplacitū cū illud pficere poteſt / non explet qñ ſine difficultate ꝛ moleſtia poſſet facere vt dictū eſt. Uidetur ergo hoc ſacramētū neceſſariū eſſe ad ſalutē / ita ꝙ ſi cōmode haberi poterit / habeatur. hec de armacano.

¶ Capitulū ſeptimū de matrimonio.

De matrimonio quod conſiſtit in conſenſu duorū: in ſigno conſenſus / ꝛ inter perſonas legitimas ſunt tria videnda. Primo / que eius efficacia. Secundo que matrimoniū introitum inficiant. Ter-

tio: quibus modis ſanctificetur matrimonium/ et quam intentionem habere debeant contrahentes. ¶Quantum ad primũ notãdũ ꝙ effectus matrimonij ſm tho. ⁊ alios in.iiij. circa diſt.xxvj. ſunt quinqꝫ. Primus eſt gratie ſacramentalis collatio: ꝓpter difficultatem ꝑpetue obligationis/ ⁊ propter iuuamen neceſſarium in operibus matrimonij. Uñ qñ queritur / cũ omnia ſacramẽta fluxerint a paſſione xp̄i: et ex cõſequenti per ſacramẽta cõformemur paſſioni xp̄i que fuit penalis: quõ contrahentes poſſunt cõformari paſſioni xp̄i: ꝑſertim cũ matrimoniũ ſit delectabile? Rñ. Tho. Quãuis matrimonium nõ cõformet paſſioni chriſti quo ad penam: tamen conformat quo ad charitatẽ per quam pro eccleſia ſibi in ſponſam cõiungenda paſſus eſt. Nã ſicut aqua baptiſmi habet ꝙ corpus tangat / ⁊ cor abluat ex tactu carnis chriſti: ita matrimoniũ hoc habet / videlicet ꝯferre gratiã: ex hoc ꝙ xp̄s ſua paſſione illud repreſentauit/ ⁊ nõ principaliter ex aliqua ſanctificatiõe ſacerdotis. Et ſicut aqua baptiſmi cũ forma verborũ nõ operatur immediate ad gratiam: ſed ad caracterẽ: ita act⁹ exteriores et verba exprimẽtia cõſenſum directe faciunt nexum quendã: qui eſt ſacramentum matrimonij. Et huiuſmodi nexus ex virtute diuine inſtitutionis diſpoſitiue opatur ad gratiã: que gratia cõcupiſcentie fomitem in ſua radice habet reprimere. Hec tho. ¶Secũdus igitur effect⁹ eſt diminutio cõcupiſcentie propter collatã gratiã. Sꝫ diceres: ſi matrimoniũ cõcupiſcentiã per gratiã habet minuere: ergo virgines / et deuoti omnes deberent cõtrahere. Rñ. Tho. verũ hoc eſſet: ſi non eſſet aliud efficacius remediũ ꝑ opa ſpiritualia / et carnis mortificationem et ꝯſimilia. Tertius effectus conſiſtit in bonis matrimonij: q̄ ſunt fides: vt neuter alieno maculetur thoro: ſacramẽtũ/ id eſt inuincibilitas/ ſeu vinculũ ꝑpetuũ: ſignans vnionem xp̄i et eccl'ie: et ꝓles ad cultũ dei educãda: hoc tamen bonũ ꝓlis eſt in obligatione ſub conditione/ ſcꝫ ſi euenit ꝙ ſuſcipiatur gratanter/ et religioſe educetur. Uñ eſt ibi obligatio pro ſemp/ et ad ſemp: nõ impedire iſtud bonum ſtudioſe. Quartus eſt excuſatio/ vel decor in actu: qui al's eſſet actus turpitudinis. Nullus enim prudẽs debet pati iacturã niſi ꝓ recõpenſatione equalis boni vel maioris: ſed in coniunctione viri et femine rationis iactura accidit Tum quia ratio abſorbetur. Tum q꞉ caro tribulationem patitur ſm apl'm.j. Cor.vij. Tum etiã q꞉ nulli pro tunc gratie prohetarũ cõferuntur in actu: ergo tria bona p̄dicta expectantur vt fiat recompenſatio talium. Quintus effect⁹ cõſiſtit in accidentalib⁹ bonis. Uñ v̄ſus Hoſtes cõciliat: ⁊ eo diſcernit heres Bis ligat: alma notat: ius trãffert:

C auget amorem. ¶Quo ad ſecundũ notandũ ꝙ ad recipiẽdum quinqꝫ p̄fatas vtilitates requiritur, vt accipere volentes ſacramentũ matrimonij: in ſex precipue ſe licite teneant: als periculum imminet peccati moꝛtalis tẽpoꝛaneum, aut diuturnũ ſm doctoꝛes. Pꝛimo videat cõtrahẽs vt non ſit in peccato moꝛtali: vbi notat ſcotus ꝙ quãdo queriť quis ſit miniſter matrimonij: videtur vt plurimũ ꝙ ipſimet cõtrahentes miniſtrent ſibi hoc ſacramentũ vel mutuo, vel vterqꝫ: ſed nec hoc requiritur neceſſario: ſed cũ omni cõtractu eſt ſacramentũ: nã aliqñ patres cõtrahũt ꝓ filio / ⁊ filia p̄ſentibꝰ, nõ exp̄imẽtibꝰ ſigna ꝓpꝛia. Si igitur ibi eſt ſacramentum opoꝛtet dici ꝙ miniſter eſt indifferẽter qui põt eſſe miniſter in cõtractu matrimonij. oẽs em̃ contrahentes duas gratias acciplũt: qꝛ due ſunt gratie in animabus cõtrahentium: et hoc verũ eſt niſi ſit obex peccati ſupple moꝛtalis hinc et inde. Non enim ſufficit ad gratiã ꝑcipiendã: ꝙ cõtrahens non ſit fictus reſpectu ſacramẽti: ſed opoꝛtet ꝙ pꝛius penituerit: quia illud ſacramentũ non dat pꝛimã gratiã. hec ſco. Secũdo caueat cõtrahens ne in contractu ſolum vel pꝛincipaliter intendat ſuperbiam / auariciã / vel luxurioſam voluptatem: quia dicit guilľ. pariſieñ. de ſacramentis. Qui matrimonio cõtraria intendunt: multum peccant. Uerbi gratia. qui amoꝛe explende libidinis ſue tm̃ foꝛnicarius matrimonia ineunt: ſimiliter qui pꝛopter ſolã voluptatem aut ſolam auariciã / aut ſolã ſuperbiam inijt, ⁊ cõtraxit matrimonium: bonis matrimonij aut excluſis / aut neglectis, hoc eſt non curatis. taliter cõtrahentes multum peccãt: qꝛ nõ in ſanctificatione: ſed in impuritate terrenoꝝ ſacramentũ recipiunt: immo abutuntur iſto ſacramento: ⁊ veriſimiliter peccãt moꝛtaliter. Dicit guilľ. Si ſit qͣs adultus / aut adeo pꝛouectus et eruditus: vt talia noſcere debeat merito: in tales enim demoniũ habet poteſtatẽ. Thobi. vj.

D ¶Sꝫ q̃reres: eſt ne inť tales matrimoniũ? Rñ. ꝙſic. qꝛ ⁊ ſi amoꝛ libidinis ſue explẽde ſolus illos moueat, vľ eoꝛuꝫ alterum: ad omnia tñ onera matrimonij vterqꝫ ſe obligat pactione generali: hoc eſt ad vxoꝛẽ regendã et ſuandã ei fidẽ thoꝛi, et alia onera. Sicut em̃ ſi qͣs baptiſareť cã luxurie tm̃: cõcupiſcens ſpeciem alicuius chꝛiſtiane mulieris quã aliter habere nõ poſſet niſi baptiſaretur: vere baptiſaretur et verũ ſacramentũ baptiſmi reciperet: ſic ⁊ iſte, verũ ſacramentũ matrimonij ꝑcipit lꝫ nõ recta intentiõe. Conſenſus etiam iſte / ⁊ ſi amoꝛe libidinis ſit tm̃: matrimonialis tñ eſt non foꝛnicarius, aut amatoꝛius: nõ em̃ in ſolã libidinẽ conſentit: ſed etiã in oĩa onera matrimonij / ⁊ ad oĩa illa ſe obligat: ſicut et ille qui cauſa luxurie ſue explende tm̃ bapti=

ſatur/nō in ſolā luxuriā cōſentit:ſed etiā in hoc vt baptiſe-
tur/et xpianus fiat:et ad omnia agēda et ſuſtinēda q̄ chri=
ſtianiſmi ſūt ſe obligat ipſa ſuſceptione baptiſmi. Hec guil.
Tertio caueant cōtrahētes :-ne inter eos ſit affinitas / vel
cognatio ſpiritualis aut cōſanguinitas matrimonij cōtra=
ctum impediens et dirimēs: al's ſibi debitū reddendo alter
ad minus adulteriū / vel fornicationē cōmitteret. Quarto
debet in cōtractu cōſenſus fuiſſe in mente expreſſus in vo=
ce/ſigno vel ſcripto:deficiēte eñ alterius cōſenſu:vel ſi non
fuit expreſſus:nullū matrimoniū eſſet corā deo.Quinto vi=
deat ne ſcienter ſit votū deo factum inter partes de cōtinē=
tia : al's vouens peccare poſſet mortaliter:et deo ſponſam
ſubtraheret: nec ſine peccato mortali ſm multos vnq̄ po=
ſtea petere poſſet debitū: nec pſperitas temporaliū in tali
matrimonio eſſet multū ſperāda.immo etiā grauiter vide=
tur peccare: qui votiuā ducit ſcienter : q2 cooperatur ei ad
peccatum mortale cauſam dādo fractionis voti. Similiter
alij qui tales tradunt nuptui: q2 Roma.j. dicitur nō ſolum
ſupple excludūtur a regno dei qui mortalia faciūt:ſed etiā
qui cōſentiunt facientibus . Ubi glo. conſentire eſt tacere
cum poſſis redarguere/vel errorē adulando fouere.Sexto
caueat ne clandeſtine nuptias celebrēt:ſ3 benedictionē re=
cipiant in facie eccleſie.vbi nō ſunt binubi.Neuter eñ con=
iugum tenet reddere debitū alteri ſtatim cōtracto matri=
monio dicit tho.in.iiij.di.xxxij.⁊ ſ3 guil.ſup ray.peccat mor
taliter q̄ ante bñdictionē nuptialē vxorē cognoſcit/in locis
vbi,eſt cōſuetū bñdictionem adhiberi.¶Ualet aūt bñdictio E
matrimonialis/⁊ fit ppter multa:vt notat Humbert⁹ de of
ficio epiſcopi.Et guil.pariſieñ. de ſacramētis.Qñq3 eñ ma
trimonio annectit ſterilitas.Cōtra hāc valet bñdictio diui
na.pš.Bñdixit eis/⁊ multiplicati ſunt nimis.Interdū pau pš.cvj.
pertas: cōtra hāc valet bñdictio eadē.q2 puerb.x.bñdictio
dñi diuites facit.Interdū diſcordia cōiugum :ſed bñdictio
domini valet ad pacē . Nume.vj.Sic bñdicetis filijs iſrael.
Cōuertat domin⁹ vultū ſuū ad te/ et det tibi pacē. Interdū
demon accipit poteſtatem in contrahentes.vt patet Tho=
bie.iij.de demone qui interfecit ſeptem viros ſare: ſed con
tra hoc valet benedictio.q2 ibi eſt crucis ſignū quod fugat
demonē. Interdū in cōiugib⁹ caro dominatur/ ſicut equus
et mulus. ideo malo amore coniunguntur. cōtra hoc valet
bñdictio ſancta.quia dat gratiā. Eccleſi.xl. gratia ſicut pa
radiſus in benedictionibus. gratia autem eleuat mentem
ad ſpiritualia. Interdū matrimonio adiuncta eſt multa p
ſperitas ducēs ad malū finē:ſ3 bñdictio diuina ecōuerſo ad
ducit abūdātiā ſpūaliū bonoꝝ ducētiū ad bonū finē.pš.Bñ= pš.lxxxiij.

dictionem dabit legiſlator:ibunt de virtute in virtutē: videbitur deus deorum in ſyon. Qꝛ ergo benedictio diuina concomitatur inuocationem diuini nominis quam facit ſacerdos in ſua benedictione ſm̄ illud Num̄ .v. Inuocabitis nomen meū ſup filios iſrael/⁊ ego bn̄dicēdo benedicam eis. Ideo rationabiliter benedicit matrimoniū aliquoruꝫ
K ¶Quo ad tertiū notat Guill'.vbi ſ. ꝙ cum matrimoniū ſit ſancta/⁊ ſanctificatiua/⁊ ꝑfecta ſocietas maris et femine in ſpecie humana: ⁊ ſanctitas ſit ſm̄ Diony. elongatio ab execrationibus/⁊ cōtaminationibus viciorꝝ ⁊ peccatorum ⁊ adherentia totalis ad deū: idcirco ſeptuplex eſt ſanctitas matrimonij ſeruanda a cōtrahentibꝰ. Prima conſiſtit in elongatione a turpitudine / ⁊ execratione ꝓhibitorum. qꝛ contrahentes intendere debēt: vt ſe longe faciāt ab his Secunda conſiſtit in cuſtodia / ⁊ retractione conſortis ab huiuſmodi. Tertia conſiſtit in ſubiectione ſui ad alterꝝ/⁊ in iugo ꝑpetue ſeruitutis quo ſe alter alteri ſubijcit abſqꝫ participe. Quarta in ſuſceptione oneris/videlicet ꝓuiſionis et educationis. Nō em̄ leue eſt onus viro ꝓuidere de pregnātibus enixis ⁊ nutrientibus. Similiter cuſtodire paruulos ⁊ erudire. Similiter ⁊ in muliere dolor partus / erumnoſitas pregnantiū: quibus cōdolet vir/⁊ miſeria nutrientium ⁊ ſimilia. Quinta eſt ex ſuſceptione regiminis ipſius vxoris quantum ad virū: qui etiā regere habet totā domū. vbi mulieri competit pars ſollicitudinis. Nō em̄ recipit vxorē tm̄ ad ei exhibendū neceſſaria victus ⁊ veſtitus: ſed etiam ad regendum in compoſitione morū/in correctione / ⁊ ꝑfectione eius: nec leuis cura/⁊ modicum eſt onus cura mulieris vnius. Sexta ex fructu prolis ad dei cultum nutriende. Septima ex ipſo ſacramento / id eſt ſacre rei ſigno. Eſt em̄ ſignū cōiunctionis xp̄i ⁊ eccleſie/xp̄i ⁊ fidelis anime/xp̄i ⁊ beatorꝝ patrie. He ſunt ſanctificationes de quibus videt loqui apl's.j.theſſa.iiij. Hec eſt voluntas dei ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis a fornicatiōe: vt ſciat vnuſquiſqꝫ veſtrū vas ſuū poſſidere in ſanctificatione / ⁊ honore. non in paſſione deſiderij ſicut ⁊ gētes que ignorant deū. Non em̄ vocauit vos deus in immundiciam: ſed in ſanctificationē in ieſu chriſto domino noſtro.

¶ Cap.viij. de penitētia. ⁊ p̄mo de ꝯtritiōe

DE penitentie ſacramento: cuius tres ſunt partes ſecundum Chriſoſt. contritio / confeſſio/⁊ ſatiſfactio. Primo videndum eſt de origine contritionis. Secundo de conditionibus cōtritioni neceſſarijs. Et tertio de effectibus contritionis. ¶Quantum ad p̄mū
A

notandu3 primo:ꝙ ſm magiſtrū di.xvij.iiij. Cōtritio eſt do
lor voluntarie aſſumptꝰ ꝑ peccatis cum ꝓpoſito confiten=
di ꝛ ſatiſfaciendi. Dicitur primo aſſumptꝰ. Oportet eñ in
contritione que communiter habetur precedere quedā.ſe=
cus de priuilegiata:vt in latrone/magdalena/ꝛ paulo. vbi
deus fontem miſericordie aperuit/vt fieret ſubito quod in
alijs paulatim.Sicut eñ ſanauit quoſdam ſubito xp̄s.ali=
os quotidie ſanat ſucceſſiue mediante curſu cōmuni. ſic et
in alabus fecit vt Tho.dicit contra gentiles. Secūdo di=
citur voluntarie:non coacte.ꝓpter hoc periculoſum eſt in
extremis primo penitere.vt habes ſupra ca.vj.Tertio dici
tur dolor/ſc3 qui ſit diſplicibiliter maior cuiuſcunq3 priua=
tione citra deum. Et hic dolor eſt voluntatis. nec oportet
neceſſario ꝙ ſenſualit̄ doleat.Unde ſtat ꝙ ꝑ patre mortuo
ſenſibiliter plus doleat: nō intellectualiter:ꝛ gaudeat pec=
cator de dolore tali.Sed q̄diu dolebit:Rñ.ſemꝑ / id eſt qñ
recolit ſe male feciſſe.Quarto cum propoſito cōfitendi ꝛ ſa
tiſfaciendi.Secūdo notandū ſm Bonaueñ. ꝙ quinq3 ſunt
preambula contritionis vt plurimū.Nā penitentia actua=
lis que eſt immediata diſpoſitio ad gratiam oritur ꝛ inci=
pit ſm ordinē. Primo a fide cuius actꝰ primꝰeſt quo homo
cognoſcit/ꝛ credit dei bonitatē/ꝛ iuſticiā.ꝛ ꝙ illi diuine bo
nitati diſplicet omne peccatū.ꝛ ꝙ diuina iuſtitia peccatis
ſic offenditur:ꝙ nullo modo dimittit inultum. conſequen=
ter ꝙ homo cognoſcit ſe mala cōmiſiſſe / ꝛ dei offenſam in
cidiſſe per iuſtitiam ſoluendam. Secundus eſt actus timo
ris ſeruilis quo timet ſe eternaliter miſerū futurum,ꝓpter
peccatū.ꝛ retrahitur iſto modo a pctis ꝓpter metū gehen
ne.in quo timore quis ſi ſolū maneret deſperaret.Ideo ter
tius eſt actꝰ fidei quo credit deū tā infinite miſericordem:
vt ad verā penitētiā remittat omnem offenſam:ꝛ in amicū
dei recipiat penitentem.Quartꝰ eſt actus ſpei de venia cō
ſequenda ꝓpter dei miam/ꝛ bonitatem.quibꝰ paratꝰ eſt in
dulgere/ꝛ in amicitiā reaſſumere penitentem.Quintus eſt
ꝓpoſitum emendandi vitā/ꝛ reuertendi ad deū/ꝛ ſe ei con
federandi/ꝛ ſatiſfaciēdi ꝑ gemitū/ꝛ cōfeſſionē ꝛ ſatiſfactio
nē.Et hec oia innuūtur Luce.xv.ꝑ filium ꝓdigū. Primum
ibi.dicā illi ſc3 patri. Pater peccaui in celū ꝛ corā te.Secū
dum ibi. Jam non ſum dignꝰ vocari filius tuus.Tertiū ibi.
Et ſurgēs/qđ non feciſſet niſi de patris clementia ꝑſum=
pſiſſet.Quartum etiā ibidē:vic3 ſurgens.Quintum ibi. ve=
nit.Et ſic pt3 ꝙ pnia incipit a timore ſeruili.ꝛ vt videbitur
terminat̄ in amore filiali.Juuat aūt ad ꝑncipium cōtritio
nis mala conſiderare q̄ facit pctm̄ mortale ꝑcipue: de quo
in principio libri habes de tranſgredientibꝰ ꝑcepta ca. j. D

B ¶Quo ad ſecundum notādū ſm magiſtrum in.iiij.in pluri bus di.de penitentia.ꝛ Tho.ꝛ Sco.ꝙ ad habendā cōtritio nem/vel diſpoſitionē ſufficientē ad eandē ꝓ deletione oīm pctōꝛum moꝛtaliū exigunt plura.Primo diligens diſcuſſio cōſcientie/ꝛ diſtincta ꝑcogitatio oīm peccatoꝝ moꝛtalium de quibus homo non eſt prius ſufficienter contrit⁹/ꝛ cuiuſ= libet eoꝝ cū circunſtantijs aggrauantib⁹:maxime cū circū ſtantijs in aliud genus moꝛtalis pctī trahentibus.habeat autem ad memorandum diligentiam ſicut dicet cap.ix.ff. ꝛ.cap.xij.ff. Ut pꝛobat magiſter in.iiij.diſtin.xvj.ꝛ per Au guſti.lib.de vera ꝛ falſa penitentia. Et ad minus in pri= ma contritione/id eſt attritione/ꝛ pꝛeparatione ad con tritionem exigitur vt doleat de ſingulis que memoꝛie oc= currunt moꝛtalibus et etiam de ſingulis coꝛum circun= ſtantijs que peccati ſpecieȝ mutant/id eſt in aliud genus peccati moꝛtalis trahunt.de quibus circunſtantijs clari= us dicetur in materia confeſſionis.Ratio dictoꝝ eſt:q2 opȝ (vt in ſequēti membꝛo dicet)de ſingulis deteſtationem ſpe cialem habere:memoꝛie ſaltē occurrentib⁹.Unde ꝑceptum eccleſie.Omnis vtriuſ ſexus.lib.v.de pe.ꝛ re.dicit:omnis vtriuſ ſexus fidelis:poſtꝙ̄ ad annos diſcretionis perue= nerit:oīa ſua peccata ſaltem ſemel in anno fideliter cōfitea tur.De hoc ezechias rex ait Eſa.xxxviij. Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine anime mee.

C ¶Secūdum eſt diſplicentia/ſeu deteſtatio ſingulorum moꝛtaliū peccatoꝝ ſuoꝝ/quoꝝ in pꝛedicta ꝑcogitatione poterat eſſe memoꝛ. eſt autem deteſtatio iſta nolitio/qua penitens nollet ſe il= la ſua ꝑterita peccata feciſſe:aut eſt volitio conditionalis qua vellet ſe non peccaſſe/ſi eſſet ſibi poſſibile:aut optati= ua vt vtinam nō peccaſſem ita contra deū.ꝙ aūt ſingula q̄ memoꝛie occurrunt opoꝛteat in ſpeciali deteſtari hoc ptȝ i Ezech.xviij.vbi deus tradidit modū iuſtificandi impiū di cens. Si impius egerit penitētiam ab oīb⁹ peccatis ſuis q̄ operat⁹ eſt/ꝛ cuſtodierit vniuerſa ꝑcepta mea/ſcȝ pꝛopoſi= to.ꝛ fecerit iudiciū/id eſt ſcrutiniū ſuper commiſſis.ꝛ iuſti= tiā.i.exterius effectualiter cui quod ſuū eſt tribuendo. deo/ſibi/ꝛ pꝛoximo:vita viuet ꝛ non moꝛiet. Ideo vult apl's j.Coꝛin.xj.vbi dicit.pꝛobet aūt ſeipm hō:ꝛ ſic de pane illo

ꝑs. vi. edat. Idem vult glo.ſup illud ꝑs. Lauabo per ſingulas no ctes lectū meū.per ſingulas noctes intelligere debem⁹ ſin= gula pctā ſup q̄b⁹ ſingulariter flere debemus ad hoc vt la= uet lectus noſtre conſciētie.Ratio eſt. q2 per ſingula pctā moꝛtalia facta eſt ſpecialis auerſio ab icommutabili/deo cua rei mutabili homo adheſit. Item contritio per confeſ= ſionē explicatur:ſed opoꝛtet de ſingulis moꝛtalibus cōfite=

ri:igitur etiam opoꝛtet veraciter de ſingulis conteri. Et licet illud ab omnibus ſit faciendum: eſt tamen ſingulariter neceſſarium iſtis qui adhuc aliqua malitia ita infecti ſunt vt illam vix vel non dimittere pꝛoponāt. Indigent hi tandiu lamentari: quo dum per dei gratiā de omnibus doleāt. Concoꝛdat pꝛefatis Tho.in.iiij.di.xvij.dicens. quantū ad pꝛincipium contritionis/id eſt quantū ad attritionem qua homo cogitat de peccato ⁊ dolet/⁊ ſe pꝛeparat ad cōtritionem: opꝫ ꝙ ſit deteſtatio de ſingulis peccatis: q̄ quis in memoꝛia habet adhibita diligentia ad memoꝛandum ⁊ inueniendum ea. Quantū vero ad terminum cōtritionis/ ſcꝫ qn̄ ipſa diſplicentia foꝛmaꝛ charitate/⁊ fit contritio: tūc ſufficit ꝙ fiat vna cōmunis de omnibus ſimul. ¶ Tertium requiſitum eſt vna generalis deteſtatio oīm peccatoꝛum ſuoꝝ tā oblitoꝝ ꝙ̄ ignoꝛatoꝝ: que peccatoꝛ cōmiſit ⁊ non ſciuit: ⁊ adhuc neſcit ꝙ fuerūt peccata. Pꝛo intellectu aūt oblitoꝛum pctōꝛum notandū ſecundū Thom̄. ꝙ obliuio de aliquo poteſt eſſe dupliciter. Uno modo ſic ꝙ totaliter a memoꝛia exciderit: ⁊ ꝙ homo non poſſit illud inquirere nec memoꝛari. Alio modo ſic ꝙ partim a memoꝛia exciderit: ⁊ partim remanſerit. Sicut cum in generali recolo me aliquid audiuiſſe: ſed neſcio in ſpeciali quid fuerit. Et tunc requiro in memoꝛia ad cognoſcēdum ⁊ reminiſcendum. Sic etiam dicitur aliquid eſſe oblitum dupliciter. Uno modo ſic ꝙ in generali maneat in memoꝛia: ſed non in ſpeciali. vt cum homo recolit ſe vnum vel plura commiſiſſe. ⁊ neſcit q̄/ videlꝫ an ſuperbia/an auaricia/vel luxuria/vel gula. Et tunc debet hō cum diligentia recogitare vt inueniat peccatū in ſpeciali. quia homo tenetur de quolibet ſuo moꝛtali memoꝛato in ſpeciali conteri ſpecialiter. Si aūt inuenire nō poteſt: nec in particulari memoꝛari: tunc ſufficit de eo conteri ſm̄ ꝙ in memoꝛia continetur: ſcilicet dolere ꝙ commiſit quoddā moꝛtale de quo non eſt memoꝛ. Et debet non ſolum ſic in generali dolere de quodam peccato commiſſo ⁊ oblito: ſed debet etiam cum hoc dolere de obliuione que ſibi ex negligentia ꝓpꝛia contigit. ¶ Alio modo poteſt peccatum eſſe oblitum: ſic ꝙ ipſum omnino a memoꝛia excidit: nec aliquā de eo habet notitiam/etiam adhibita ſufficienti diligentia ⁊ tunc non tenetur homo de eo cōteri in particulari. quia impotētia excuſat eū a debito. ⁊ ſufficit generalis contritio de omni eo in quo deū offendit. Et dicit bonauē. ꝙ penitēs non debet de oblitis cōteri in gn̄rali ſub ꝯditione. vt ſi deū in aliquo peccato offendit: ſed debet de eis conteri ſub ꝓbabili eſtimatiōe. dꝫ em̄ ꝓbabiliter ⁊ veriſimiliſ eſtimare ꝙ in multis offēdit deū ⁊ ſic ex hac eſtimatione doleat ac ſi cer-

tus eſſet: tūc eſt vere contrit⁹ de eis. ⁊ dimittunt̄ ſibi illa obli
F ta ſicut cognita que deteſtatur i particulari. ¶ De ignoratis
vero peccatis quomō ſit conterendum: vbi ꝟ3 quis peccauit
ſed neſcit ea fuiſſe peccata. Notandū primo ſm tho. in. iiij. di
ſtin. xxi. ꝙ ignorantia eius qđ quis ſcire tenetur non excuſat
eum. q: ipſamet ignorantia eſt peccatum. Uñ cum aliquis nō
confitetur pctā ꝓpter hoc q: neſcit ea eſſe peccata: ⁊ ſuo mo
do videtur ſi non conteritur de aliqbus peccatis propter hoc
q: neſcit ea eſſe peccata. ⁊ potiſſime ꝓpter ignorantiā3 iuris
diuini/ tunc non excuſatur: alr̄s heretici excuſarentur qui ali
qua pctā in quibus ſunt neſciunt eſſe pctā. Et etiam excuſan
rentur ſimplices: qui ex negligentia/ aut ex deſidia ignorant.
⁊ q: ignorata ex negligentia ſciuntur ꝑ diligentiam: ideo te
netur homo facere qđ in ſe eſt vt pctā ſua cognoſcat quaten⁹
de eis conteratur confiteatur ⁊ ſatiſfaciat. Et ſi queris ꝑ qua
lem diligentiam ſit repellenda ignorantia? Rñdet criſoſto. ſu
per math. omelia. xxxix. Si velles ſcripturarum ingredi veri
tatem: nūc potireris orationibus: nūc quereres in ſcripturis
nunc pulſares bonis operibus/ nūc interrogares ſacerdotes
G nunc iſtos: nūc illos. ¶ Et qbus ſm bonaueñ. ſup. iiij. ⁊ Guil
ler. pariſieñ. de fide ⁊ legibus. elicicitur ꝙ quattuor ſunt iu
uantia contra ignorantiam. Primo tenetur quis diſcere ſalu
taria ſibi. Et hoc ꝑ verbi dei attentam audientiam: ꝑ librorū
ſacre ſcripture diligentem lectionem/ ⁊ ꝑ cordialem medita
tionem. Debet eñ quilibet ſm ſtatus ſui exigentia3 talibus
intendere: nō ſolum in quadrageſima/ ſed etiam in omi die fe
ſtiuo: cū ad hoc ſit iſtitutus. Si eñ per alios dies temporali
bus intendis: cur non in die feſto legi dei intenderes? O ſi q̄
prefata feciſſent: quanta iam ignorata didiciſſent. Secundo
exigitur vt q̄s frequenter conuerſetur cu3 bonis hominibus
de rebus loquatur ſalutaribus/ ⁊ querat de eis que ad dei ꝑ
H tinent honorem ⁊ ſuam ſalutem. ¶ Tertio caueat a peccatis
que iam cognoſcit. ⁊ ſi incidit ſtatim cōteratur. alr̄s ſm Gre.
pctīm qđ ꝑ penitentiam nō deletur/ mox ſuo pondere ad aliud
trahit pctīm/ ⁊ lumen rationis cecat. vt probat magr̄ in. ij. diſ.
xxxvi. Unde Roma. i. enumeratis quibuſdam peccatis ⁊ ne
gligentijs: dicit/ propterea tradidit illos deus ſcilicet philo
ſophos in paſſiones ignominie/ qui deum cognoſcentes/ non
ſicut deu3 glorificauerunt. Quartum eſt vt quis crebro deuo
tis orationibus deum et ſanctos inuocet: quatenus eum de
neceſſarijs potiſſime dignetur illuminare. q: omnis ſapiētia
a domino deo eſt. Sic ſanctus thom. fuit illuminatus a deo:
⁊ etiam ab apoſtolis de quodam dubio inſtructus. hoc enim
faciendo plurima quis diſceret. De hoc etiam reperies in
J fra precepto. ix. capitu. iij. k L. ¶ Ad propoſitum igitur quan

do quis incipit ſcd̄m Bonaueñ.ſuper.iiij.cognoſcere pecca
ta que prius ignorabat tūc tenetur de eis in particulari cō
teri/ꝛ cum hoc conteri de ignorantia ſua que ſibi ex ſua cul
pa euenit.ꝛ debet iſtam ignorantiā emendare ꝑ poſſe.al's
non videtur eſſe verus penitens/qñ eſt de neceſſarijs ad ſa
lutem.Quādiu aūt ignorat aliqua peccata debet de eis cō
teri in generali:vt quando homo dolet in communi de om=
ni dei offenſa per ipſum commiſſa:doleat etiam in genera=
li de omnibus peccatis oblitis. Et poſtq̄ hō contrit⁹ eſt in
pticulari de omnib⁹ ſibi cognitis ꝛ etiam de omnib⁹ oblitis
in gñali:tunc debet homo eſtimare veriſimiliter ſe etiam in
multis offendiſſe deum q̄ ignorat/ꝛ non noſcit eſſe peccata.
Et de talibus dꝫ conteri in generali:ꝛ cū hoc de ſua culpa
bili ignorantia ſeu craſſa: ꝛ pro talib⁹ humiliter veniam p̄=
cetur.Hoc docet lex dei in Pſalm̄.Delicta q̄s intelligit.gl. Ps.xviij.
q.d.nullus oia.Ideo additur/ab occultis ꝛc.ꝛ ab alienis p
ce ſeruo tuo.Et alibi. Delicta iuuētutis mee/ꝛ ignorātias xxiiij.
meas ne memineris domine. ¶ Sed quereres quāt⁹ dolor k
ſeu quāta diſplicentia exigitur ad contritionē:Rñ.ſm tho.
duplex eſt dolor contritionis. Un⁹ in voluntate.ꝛ eſt ipſa cō
tritio met/ſeu diſplicētia peccati:ꝛ debet eſſe maior de pec=
catis q̄ q̄cunq̄ deliberatus dolor: aut quecūq̄ volitio eiuſ
dem voluntatis de quacūq̄ tp̄ali re:quia plus voluntas de
bet deteſtari peccatum: qꝛ contra deum/ q̄ nolit quodcūq̄
damnū in alijs rebus: maxime quando homo de vtroq̄ de=
liberat/ꝛ ea adinuicem cōparat:deus eñ debet ſup omnia
placere cum alia omnia finaliter ſint in ipm̄ ordinanda.Et
ideo peccatum qd̄ ab eo auertit /ꝛ eum offendit/debet ſup
omnia diſplicere.Ideo Hiere.vj luctum vnigeniti fac tibi.
vbi glo.dicit:docet penitentē q̄d facere debeat. Nam pctōr
non hꝫ niſi vnam aīam ꝛc.Et alia glo.nihil dolentius mor
te vnigeniti Et ita ſm rationem et voluntatem nihil debet
eſſe deteſtabilius ꝛ magis nolitum q̄ peccatum. Et addit
Thomas.ꝛ dicit ꝙ etiam in caſu in quo oportet hominem
peccare mortaliter: aut mori: aut aliam quamcūq̄ penam
tolerare:tenetur homo in tali caſu omnem penā preelige=
re:ꝛ potius ſuſtinere/q̄ peccare mortaliter/aut q̄ velle pec
caſſe/ꝛ habere voluntariam/ ꝛ deliberatam complacentiā
in mortali peccato preterito.Tamen quando non imminet
talis caſus neceſſitatis/ tunc nullus eſt de hoc temptādus
eo ꝙ homo non ſcit de facili affectus ſuos regere / aut men
furare.Bonaueñ.etiam dicit ꝙ magnum eſt periculum/ et
ſtultitia ab aliquo infirmo/ id eſt in virtutibus imperfecto:
vel etiā a ſeipſo hoc querere:ſcilicet an vellet mori aut quā
cunq̄ penam ſuſtinere:vel mortaliter peccare:quia hoc eſt

ſe vel alium temptare:⁊ a nullo penitente debet confeſſor
hoc querere: ſed ſi ſpōte quis illud dicit:ſignum eſt magne
penitentie. Alius eſt dolor ſenſibilis in parte ſcilꝫ ſenſibili:
⁊ talis non eſt neceſſarius ad contritionem ꝓ mortalibus.
Primo quia nō eſt ſemꝑ in poteſtate nr̄a. Secundo qꝛ ſicut
peccatū ꝑ actum voluntatis ſufficienter naſcitur. ita ꝑ ac-
tum voluntatis/ vcꝫ ꝑ deteſtationem peccati voluntariam:
que eſt eſſentialiter contritio ſufficienter/ tollitur ſine dolo
re ſenſibili pctm̄: laudabilis tamen eſſet/ ſi haberet mode-
L rate. ¶Quartum req̄ſitum ad contritionem eſt/ vt hō ceſſet
a mortalibus:⁊ vt etiam habeat ꝓpoſitum ſibi cauendi pro
futuro:non ſolum de pctis cōmiſſis de q̄bus nunc dolet:ſed
etiam de omnib⁹ mortalibus:⁊ occaſionib⁹ propinquis:rō-
ne quoꝝ veriſimiliter eſſet poſtea iterum caſurus in morta
le:patet illud ꝑ diffinitionem penitentie Greg. que eſt/ pec-
cata p̄terita plangere : ⁊ plangenda iterum non cōmittere/
id eſt habere ꝓpoſitum non ea ampli⁹ cōmittendi. Ad idē
eſt magiſter in .iiij. diſtin. xv. ⁊ .xiiij. Ratio ꝓpoſiti iſtius eſt:
qꝛ ſi homo non haberet tale ꝓpoſitum nullum mortale ſcꝫ
cōmittendi:tunc haberet voluntatem alicui⁹ vel cōplacen
tiam mortalis peccati. dicit em̄ Augu. libro de vera ⁊ falſa
pnia Scio deū inimicū om̄i criminoſo. Quō ergo q̄ vnuꝫ cri-
men reſeruat:de alio recipit veniam? Nā luce. xiij. ⁊ Iohā.
vij. totum hominē ſanum fecit in ſabbato. Ex nullum demo
nem in eo reliq̄t qui legionē habuit Luce. viij. Ex quo pꝫ ꝙ
non conteritur q̄ odium graue contra ꝓximum retinet. Itē
qui occaſiones certas pctōꝝ vitare non ꝓponunt: vt cōcu-
binas/ vſuras/ ⁊ hm̄oi. Item q̄ nolūt reuocare ſeductos ma
lis conſilijs/ ⁊ morib⁹ ꝑ eos/ aut diffamatos iniuſte. Quin-
tum req̄ſitum eſt ꝓpoſitum confitendi ꝓ loco ⁊ tp̄e ſm̄ eccl'ie
p̄ceptū oīa ſua mortalia prius non confeſſa. ⁊ de q̄bus pri⁹
non eſt legitime abſolut⁹. ⁊ etiam ꝓpoſitum ſatiſfaciendi
M deo pro iſtis pctis. ¶Sextū req̄ſitum eſt motus liberi arbi
trij in deum qui videtur eē maxīe dei dilectio ſuꝑ oīa. Ratio
eſt ſm̄ tho. in .iij. ꝑ. q. lxxxv. Quia talis dilectio dei eſt cauſa
deteſtationis pctōꝝ finaliter ꝓpter deum/ ⁊ inquantū ſunt
dei offenſiua/ ⁊ contra honorem ipſius facta. vt ſtatim pate
bit. De hoc etiaꝫ habes infra. c. xi. pn̄ti p̄cepto. N. Septimū
requiſitum eſt vna generalis deteſtatio omnium peccatoꝝ
mortalium. Ad veram em̄ penitētiam requiritur (dicit tho.
ibidem) ꝙ hō deſeratſ pctm̄ inquantū eſt contra deū. Et poſt
pauca ſubdit: Si em̄ diſplicet homini aliq̄d peccatum eo ꝙ
eſt contra deum ſuꝑ omnia ſibi dilectum/ quod req̄ritur ad
rationem vere penitentie: tunc etiam diſplicent ſibi omnia
pctā mortalia. Ideo magiſter in .iiij. diſtin. xxi. beatū augu.

allegando dicit. Arbitriū libertatem querit deus nō neceſſitatem.charitatē:ꝛ nō ſolum timorem.ꝛ ſubdit:oportet nō ſolum timere iudicē:ſed ꝛ diligere.ergo oportet ꝙ homo deū ſuper omnia diligat/ꝛ ꝙ actualis dei dilectio ſit ſibi cauſa/ꝛ eū moueat vt deteſtetur peccatū finaliter propter deum.ſcilicet inquantū eſt dei offenſiuum/ ꝛ contra eius honorē. ¶Ex quo patet:ꝙ ſi homo peccata ſua deteſtetur ſolum. quia ſunt oppoſita virtuti morali.aut ſolū q꞉ reddunt eū indignū/ſet viтuperabilem:qualiter etiā philoſophi cognouerūt deteſtanda eſſe peccata:aut ſi ſolū deteſtaretur ea propter timorē pene/amiſſionis vite eterne inquantū illud eſſet ſibi ad incommodum ibi ſiſtendo:ſine vlteriori relatione in deum:tunc homo ſolū quereret ſuū cōmodū/ꝛ fugeret ſuum incōmodum.ꝛ nullo modo quereret deū/ꝛ illius honorē. cōtra illud apl'i.j. Corinth.x.Siue māducatis/ſiue bibitis ꝛc.nec talis deteſtatio eſſet actus virtutis.q꞉ non circūſtantionata debito fine. et ꝑ ꝯſequens nō formaretur gratia/nec fieret cōtritio. ideo nullū tolleret peccatū.immo ipſa eſſet viciū ꝛ actuale peccatum;q꞉ circūſtantionata indebito fine:ꝛ ꝑ cōſequēs etiā non eſſet attritio vera/que de congruo meretur gratie infuſionē/ ꝛ peccatorū remiſſionē.ſ꞉ eſſet actualiter offendens ꝛ ita mereretur penā. Exēplū primo de anthioco de quo.ij.Mach.ix. qui de pctō qđ cōmiſit in dei fideles/nō eſt a deo miam conſecutus.q꞉ vt dicit Thom.veniā fuiſſet aſſecutus ſi vere penituiſſet:non autem vere penituit.quia non ex amore iuſtitie de peccatis cōmiſſis dolebat:ſed ex timore pene quam expectabat/vel ex dolore pene quā ſuſtinebat.Sic demōes ꝛ dānati omnes penitētiam agūt magnā pro pctīs non quia deū offenderūt:ſed q꞉ incōmodū eorū maximū eſt.Sed licet iſta ſeptē puncta ſint probabiliter ex doctorib' ſacre theologie dicta:tn̄ q̄ de talibus preſertim de prima.ij.ꝛ.vij. conditionib' vult predicare/caueat ne populum ſcandaliſet/vel deſperare faciat:ſed more prudentis medici ꝛ ſecundū paſtorale beati Grego.caute loquatur:ita vt duros ꝛ diſſolutos terreat et emolliat:puſillanimes autem deſperare de venia nō faciat. ¶Quantum igitur ad tertium principale quando homo per illa ſeptem ſupradicta ſe preparauit;et deuenit ad iſtam vnam generalem omnium ſuorum mortalium deteſtationē bene circunſtantionatam:maxime circunſtātia debiti finis ſecundum dicta.et quando huiuſmodi deteſtatio eſt ſatis magna pro tot ꝛ tantis peccatis:tunc mox informatur charitate:ꝛ fit cōtritio.ꝛ in eodē inſtanti de' multa bona confert penitēti:nō ex valore cōtritionis ꝑciſe ſeu attritiōis:ſ꞉ propter meritū paſſionis xp̄i:q꞉ incipit iam aliquo modo viuere ſe

chriſto ꝑpter quā vnionē paſſio ⁊ meritū xp̄i ſibi ſuffragat per modū influxus ſm Tho.in.iij.parte. Non inquā ex va lore cōtritionis preciſe:q2 breuis ⁊ parua eſt ⁊ nō ſufficiēs ſatiſfactio pro peccato mortali/qḋ eſt aliquo modo īfinite malitie:eo ꝙ per ipſum infinitū bonum contēnitur. Sed di= mittit pctā ⁊ alia bona cōfert:ꝑpter meritū xp̄i:q̇ ſua paſ= ſione meruit nobis ꝙ quādo homo in fide xp̄i ⁊ ꝑpter deū deteſtatur pctā ſua ſm modū premiſſum:tunc de⁹ dimittit ea ꝑpter hoc ꝙ filius ſibi dilectiſſim⁹ pro pctis iſtis ſicut ꝓ oſbus aliis mortuus eſt ⁊ deo patri hoſtiā ſe obtulit plus (ſm Anſel. cur de⁹ homo) deo placentē:ꝙ̄ peccatū ſit ma= lum ⁊ nociuū. Sunt aūt effectus cōtritionis ſeu bone attri tionis etiā anteꝙ̄ quis cōfiteatur actu. Primo ſm xp̄i exē= plum. Luce.xv. Oia peccata mortalia penitēti in inſtāti di mittūtur.⁊ pater celeſtis ei tanꝙ̄ filio ꝓdigo reuertēti mi ſericordia mot⁹ occurrit/ei eternā penā in tēporalē cōmu= tando. Scḋo amicus dei efficitur:ita ꝙ iniquitatū ei⁹ am= plius nō recordetur ad irā. ſm Ezechie.xviij. qḋ ſignificat oſculū patris. Tertio gratia/charitas/⁊ cetere virtutes in baptiſmo infuſe/⁊ ꝑ peccatū perdite:aīe infundunt. Et hec eſt ſtola prima. Quarto heres eterne patrie efficitur/q̄ he= reditas per fidei anulū in baptiſmo datur ei.⁊ nunc fides charitate formata certa eſt de eterna felicitate. Quīto oīa opera viua oliꝫ ⁊ mortificata per peccata reuiuiſcūt: velut ꝓ calciamēta pedes affectum animodo munient. ¶ Prefatas ſeptem cōditiones vere cōtritionis breuius perſtringens cancella. pariſieñ. Ioh. de gerſo. in tripertito ſuo inter cete ra ſic dicit. Sciēs miſericordiſſimus pater deus/⁊ cogno= ſcens noſtrā fragilitatē permaximā ⁊ ad malū pronitatem multiplicibus viis mortali vita durante/paratiſſim⁹ eſt no bis delicta remittere/⁊ gratiā cōferre:ſi dūtaxat veraciter ⁊ ex corde perfecto tres ſibi ſubſcriptas veritates fideliter porrigamus. Prima veritas. dn̄e ſic/vel ſic contra tuā bo= nitatem peccaui qḋ mihi diſplicet ratione cui⁹ penitentiaꝫ ago:q2 te offendi qui totus es venerādus ⁊ colendus:qḋꝙ̄ mandatū tuū trāſgreſſus ſum. Secūda veritas. dn̄e bonuꝫ habeo ꝓpoſitū/⁊ deſideriū tuo iuuamine mediāte mihi in futurū precauēdi/ne incidā in peccatū:⁊ occaſiones iuxta poſſibilitatē virium euitādi. Tertia veritas. dn̄e bonā ha= beo volūtatē pctōꝝ meorū cōfeſſionē integraliter faciēdi ꝓ loco ⁊ tēpore:ſm tuū ⁊ ſancte matris eccl'ie mandatū ⁊ p̄= ceptū. Has veritates ſi aliquis qualicūꝙ̄ loco ⁊ tp̄e ſince= riter nō ficte/aut mēdaciter ex corde ꝓnūciauerit:ſecurus exiſtat ſe ī ſalutis ⁊ gratie ſtatu cōſiſtere ⁊ vitā eternā me reri:ꝙ̄uis oīa crimina cōmiſiſſet. Si etiā talis abſqꝫ alia cō=

feſſione cōtinuo decederet in abſentia ſacerdotis:dormien do/aut alio quouiſmō morte ſubita preuētus:idē finaliter ſaluaret acerbiſſima pena purgatorij mediante.¶Ex quo Q
notandū ⁊ ſalubre conſiliū elicit vt xp̄ianus qlibet ſingulis diebus bis aut ſemel:ſero ⁊ de mane/aut ſaltē feſtis dieb⁹ redeat ad cor ſuū conſcientiā examinās:an tres premiſſas veritates p̄ferre valeat cū cordis ſinceritate.⁊ ſi ſic/tūc intra ſtatum ſalutis ſe eſſe cōfidat.ꝙ ſi eas pura mēte fateri nō valet:obſtāte volūtate peccādi:qua actualiter delectat aut iniquo ꝓpoſito quo quis occaſiones peccatorū vitare rennuit:quēadmodū illi q̄ pctīs carnalib⁹ merſi reſurgere nolūt.aut vſuras ſuas/aut iniuſtas mercationes/⁊ lucra continuāt/vel iniuſte retinēt alienū.quiq; alteri⁹ odio/vel vindicte deſiderio flagrātes in nocēdi ꝓpoſito perſeuerāt certiſſime ſciāt hi ⁊ cōſimiles nō ep̄m/aut papā eos abſoluere poſſe/quanq; talibus ſalutare cōſilium detur:vt p ſe ipſos vel alios bona que poterūt operētur:orādo vel elemoſinas dando ꝙ deus eorū corda illuminet/⁊ ad bonū dirigat/⁊ cōuertat.hec cācel.¶Sed quomō cōtritio eſt habēda de venialibus:Rū.Tho.in.iiij.diſt.xvij.ꝙ ad deletionē R
venialiū nō exigitur actualis cōtritio de oībus.nec ſufficit habitualis cōtritio pro deletione omniuꝫ ſemp: ſed ſufficit media cōtritio ſcꝫ quorūdā diſplicētia in ſpeciali:niſi quis in deū feruide ferret.vbi ꝓtūc ſibi implicite oīa ſua diſplicerent venialia.Tn̄ oportet ſemp ꝙ animus nec implicite/ nec explicite illi veniali inhereat quod ſibi vult dimitti: alās voluntas cirrus eſſet.hec intellige ad reatum peccati.ſed de pena plus ⁊ minus dimittitur:ſm ꝙ plus dolet/⁊ apti⁹ deuotum remedium ſuſcipit:vt aquam benedictam/ diſciplinam/⁊ alia huiuſmodi.

¶Cap.ix.De confeſſione.

Confeſſio eſt ſecunda pars penitentie: de qua tria ſunt vidēda.Primo quis eius fruct⁹/ ſeu effectus.Secūdo quomodo quibus ⁊ qualiter ſit cōfitendū. Tertio de cōfeſſionis generalis effectib⁹ ⁊ ꝓprietatib⁹.¶Quantū ad primuꝫ notandū ſm Tho.⁊ Sco.⁊ Boñ.diſt.xvij.iiij.ꝙ nouē effectus ſunt cōfeſſionis/⁊ ſacramētalis abſolutiōis. Primus eſt magnū meritū cōfitentis/⁊ fuga tranſgreſſiōis iſtius precepti.de quo in hoc precepto chriſtus ait Johā. xx.Quorū remiſeritis pctā:remittūtur eis. Obedit etiam q̄s in hoc precepto eccleſie:quorū preceptorū trāſgreſſio eſt graue peccatū. ¶Secūdo valet ad augmētū gratie ſi quis B
prius eā habuit.Tertio valet ad gratie noue infuſionem ſi ea prius caruit.facitq; de attrito contrituꝫ. Si enim dolor

attritionis penitētie non fuiſſet ſufficiens diſpoſitio ad cō tritionem: tunc cōfeſſio ꝛ abſolutio ei ſuperadiūcte ſupplerent eius defectū: dūmodo penitēs ipſe tunc nō ponat obicem gratie per commiſſionem actualis peccati mortalis. Quarto cōfeſſio/ ꝛ abſolutio infinite longā penam inferni/ et acerbā valde mutant in temporalē penam/ ꝛ purgatoriū ꝛ hoc faciunt cōfeſſio/ ꝛ abſolutio habite in propoſito/ etiā anteꝗ̄ homo cōfiteatur/ ſcꝫ quādo conteritur vere. quia ſic ante confeſſionem moriēs finaliter ſaluaret. Et qꝛ prefata pena quāuis ſit finita: tñ ĩproportionata eſt virib9 penitētis in hoc mūdo viuētis ꝑ vim clauiū in cōfeſſiōe/ ꝛ abſolutione/ intantū illa pena ꝑ cōfeſſionē ꝛ abſolutionē minuitur/ ꝙ remanet proportionata viribus penitētis: ita ꝙ ſatiſfaciēdo poteſt ſe ab ea in hac vita totaliter quis liberare. Idcirco quinto confeſſio/ ꝛ abſolutio ſacramētalis: improportionatam hoīs penam viribus cōtrito debitā: reddit hic proportionatā homini ꝛ per cōſequēs penā finitam minuit amplius. Sexto cōfeſſio ꝛ abſolutio etiam penā pro peccatis debitam propter verecundiā plus minuūt: ꝗ̄ prius fuerit imminuta. Et ideo quāto plus quis cōfitetur: tāto ſibi plus pena minuitur. ꝛ totiens cōfiteri poſſet: ꝙ oīs pena ſibi dimitteretur per prefata. Septimo cōfeſſio valet ad peccati cognitionē: quādo fit diſcreto cōfeſſori. Octauo valet ad cōſcientie aſſecurationē Unde cum Dauid corā propheta cōfitebatur peccatū ſuū: ſtatim audiuit ab eo. Trāſtulit dñs peccatū tuū. ij. Reg. xij. Unde. ij. cor. j. Gloria noſtra hec eſt teſtimoniū conſcientie noſtre. Nono ſm̄ Tho. ſpecialem ornatum imprimit faciei anime deo honorificū/ proximo exēplarē/ ꝛ demoni terribilē. ¶ Quantū ad ſecundū principale

C de quinꝗ circūſtantijs ſatis neceſſarium eſt dicere. videlicet. quis/ vbi/ quādo/ quid/ ꝛ quomodo xp̄ianus tenet cōfiteri. Primo quis cōfiteri teneatur: Rñ. ſm̄ ꝑnominatos doctores/ ꝙ adultus qui habet vſum rationis. ꝛ qui poſt baptiſmum ſuſceptū peccauit mortaliter. per adultū autē intelligit Sco. nō aliquē tāte aut tāte etatis: ſed hoīem q̄ habet etatē ſufficientē ad cognoſcendū q̄d iuſtū ꝛ q̄d iniuſtū contra legē dei/ ꝛ qui pri9 inſtruct9/ ꝛ interrogat9 ordinate: ꝑcipit quid iuſtū ꝛ quid iniuſtū in lege dei. qđ in vno citius fit ꝗ̄ in alio. In nōnullis etiā malitia ſupplet etatē: ita etiā pōt fieri in nobis. ¶ Sed ſunt quatuor dubia hic. Primum

D quid de muto. Itē ſcđo quid de ignorāte idioma certū: Rñ. cōiter ſm̄ doctores: ꝙ tales ꝑ ſigna/ ꝛ nutus cōfiteri poſſūt nota tam cōfitēti ꝗ̄ cōfeſſori. Si autē non habentur ſigna vtriꝗ nota: tūc fiat per interpretem etiam ſecularē/ qui tacere tenetur ſicut confeſſor principalis. Scoto tamen vide

cur non eſſe neceſſariũ cõfiteri per interpretem:ſed talis q̇
non habet ſacerdotẽ idioma ſcientẽ:habet impoſſibilitatẽ
confitendi homini idoneo.propter quod vt dicit Sco.ſuffi=
cit ſibi cõfiteri deo/cum propoſito iſta peccata cõfitẽdi etiã
ſacerdoti oportunitate oblata.¶Tertium dubium nunq̇d E
non habenti ſacerdotẽ preſentem licet mittere/⁊ confiteri
peccata per ſcripturam:Scoto ⁊ ſancto doctori in quolibe
tis videtur ꝙ ſit cõtra rationem cõfeſſionis ſacramẽtalis/
ſcriptura miſſa ſacerdoti abſenti. Tum quia ſcriptura ta=
lis de ſui natura ſemper eſt patula cuicunqꝫ legenti. Tum
quia abſenti tolleretur verecũdia.que eſt etiam pars ma=
xima ſatiſfactionis.Tum etiam propter pericula que ſeq̄
poſſent in reuelãdo peccata.Hoc chriſt⁹ docuit ſumere ſa=
cramentũ vt videtur ſm Augu.⁊ magiſtrũ diſt.xvij.quãdo
Luc.xvij.precepit leproſis vt ſe preſentarẽt ſacerdotibus.
Quarto quid de illo qui nullum mortale:ſed ſolum venia=
le peccatũ haberet? Rñ.ſm multos ꝙ nõ tenetur confiteri
ratione diuini precepti/quod contra mortale ſolum latum
eſt.Sed ratione precepti eccleſie:omnis vtriuſqꝫ ſexus:te=
netur ſm quoſdam.¶Secũdo quid tenetur aliquis confi= F
teri? Rñſio ꝙ mortalis peccata cum quinqꝫ conditionibus
vꝫ omnia mortalia:⁊circunſtantias ad mortale trahẽtes
dubia quedã/⁊quotas mortalium.⁊ſm quoſdam quantita
tem quandam.Mortalia tenemur confiteri que quis prius
non eſt rite confeſſus.⁊ de quibus poteſt habere memoriã
dicit Scotus premiſſa inquiſitione diligẽti ſm poſſibilita=
tem fragilitatis humane.Ratio eſt qꝛ per quodlibet pecca
tum mortale efficitur quis dei inimic⁹:⁊ ſeparatur ab vni
tate quadam eccleſie.Cõfeſſio autem directe inſtituta eſt
vt quis oſtendatur deo ⁊ eccleſie reconciliatus. Item per
omne mortale naufragatur homo.⁊ per tabulam ſecundã
penitentie:poſt baptiſmum ſolum ſalus acquiritur. Sed
etiam dictum eſt mortalia illa cõfiteri quorum poteſt ha=
bere memoriaꝫ: vt tactum eſt.Et dicit Sco.ꝙ homo debet
tantam diligentiã apponere in ſcrutando conſcientiaꝫ ſuã
et inquirendo mortalia a ſe commiſſa:quantam diligentiã
apponeret prudẽs vir circa aliquod multum arduum: qḋ
valde eſſet ſibi cordi.Sed conſtat ꝙ hoïes pro tꝑalibus ar
duis q̄rũt diligẽtiſſime vias/amicos/⁊ media prudẽtiſſime
Unde Auguſt.⁊ allegatur a magiſtro diſt.xvj.dicit. Sit pa
ratus facere pro recuperanda vita anime:que faceret pro
euitanda corporis morte.Et ſubdit:cum gaudio enim face
re debet immortalis viuiturus:que faceret pro differenda
morte moriturus.Diuturna igitur deliberatio locũ marie
habet in diu non cõfitẽtibus/⁊ conterentibus raro ⁊ groſſe

viuentibus.¶Oportet etiam omnia memorata / ⁊ ſingula
vni ⁊ eidem confeſſori confiteri. Ratio.quia confeſſio fit ſa
cerdoti loco dei.Sed in contritione omnia ⁊ ſingula deo de
bent oſtendi.ergo ⁊ in confeſſione.Et in caſu quo confeſſor
primus propter caſus reſeruatos nõ poſſit abſoluere ab oĩ
bus:tamen confitens teneṫ primo confeſſori confiteri om=
nia ⁊ ſingula.⁊ de illis a quibus non poteſt abſoluere con=
feſſor debet eum ad ſuperiorem remittere. Dicitur notan=
ter omnia mortalia.quia ſiue ſint conſenſus ſiue ꝓpoſita/ſi
ue verba/ſiue facta/ſiue omiſſa mortaliter omnia ſunt con
fitenda.Additur vni ex parte confitẽtis.qui erubeſcere de
bet coram chriſti vicario:que facere non erubuit corã om=
nipotenti deo.Ex parte etiam confeſſoris vt ſciat de ſingu
lis iudicare . ⁊ ſic habemus ꝙ oportet confiteri mortalia
omnia que in memoria haberi poſſunt / ⁊ vni ſacerdoti.
h ¶Oportet etiam tertio confiteri mortalia cũ circunſtãtijs
aggrauantibus ⁊ in aliud genus peccati mortalis trahen=
tibus.Sicut ſunt ille que ſpeciali prohibitione preceptoria
prohibenṫ.Uerbigratia accipere alienum ꝓhibetur:ibi.Nõ
furtum facies.Sed ſi quis de loco ſacro accepit vel rem ſa
cram:alia ꝓhibitione prohibetur. Ideo oportet ambo con
fiteri/videlicet de furto ⁊ de ſacro loco.Similiter ſi fornica
tus es cum adultera/vel cũ moniali/vel conſanguinea : he
circunſtantie in aliam ſpeciem peccati mortalis trahunt:
ergo ſunt cõfitende:Sic forte eſt de hoc ꝙ quis mortaliter
peccat in die feſto:qꝛ ꝑ mortale peccatũ plus violaṫ feſtum
ꝙ per opus mechanicum.De hoc habes ca.j.h. huius pre
cepti:precedentia eñ mortalia equiualent duobus morta=
i libus.¶Oportet etiam quattuor quotas peccatorum mor
talium dicere que memoraṫ quis:quia quotiens eſt circun
ſtantia.Unde oportet dicere prima vice feci cum talibꝰ cir=
cunſtantijs:⁊ ſecunda vice taliter aut taliter.Oportet etiã
ſm aliquos dicere quantũ/vel circunſtantias quaſdã: que
licet non mutent ſpeciem/addũt tamẽ notabilem qualita=
tem malicie / ⁊ deformitatis: vt in furto multum addit ad
parum.Unde quãdo quis tales circunſtantias noſcit ex ſe
vel ex confeſſionis inquiſitione:etiam ſunt cõfitende ſcdm
multos.Thomas tamẽ dicit ꝙ nõ oportet. Scotus dicit ꝙ
non eſt certum eas confitendas eſſe:ſed tutũ eſt fieri ⁊ vti=
k le.¶Oportet etiam ꝙ quis confiteaṫ peccata que dubitat
an ſint venialia vel mortalia.Quia ſm Bonauẽ.quãdo ho
mo aliquod veniale ſuũ credit eſſe mortale:aut dubitat ꝓ
babiliter an ſit mortale aut veniale:⁊ ſic dubitat an confi=
teri teneaṫ aut nõ:ſi illud non confitereṫ:tunc exponeret ſe
diſcrimini:⁊in his que ſunt ſalutis dimitteret partem ſecu

riorem/quā faciliter conſequi poſſet. Et tho.dicit.diſt.xxij.
ꝙ quando quis dubitat de aliquo peccato an ſit mortale:
tenetur illud cōfiteri dubitatione manente:q꞉ quicquid cō
mittit aut omittit in quo dubitat eſſe peccatū mortale/ pec=
cat grauiter diſcrimini ſe cōmittens:debet ergo cōfiteri rē
prout habet in corde:nō dicendo ſe peccaſſe mortaliter:ſed
iudicium cōfeſſori de hoc relinquendo.¶Tertio aduerten= L
dum vbi vel cui quis cōfiteri teneatur.Rñ.ſm Tho. in iiij.
diſt.xvij.ꝙ nō omni ſ꞉ſacerdoti habēti iuriſditionē in cōfi=
tētem. Et ſunt ꝑlati quattuor. Papa habet iuriſditionē in
omnes.Epiſcopꝰ in dioceſanos. Plebanꝰ in parrochianos
ſuos. Et prelatus collegij vel monaſterij/vł ordinis in ſibi
ſubiectos.Et quilibet ꝑfatoꝝ poteſt poteſtatē ſuam alteri
cōmittere:qui etiā ſm cōmiſſionem poteſt abſoluere.¶Sꝫ M
quomodo tenentur ad celationem cōfeſſionis homines:⁊
etiam ad alia celanda? Rñ.ſm doctores cōmuniter in.iiij.
diſtin.xxj.ꝙ ſeptē ſunt ſigilla hominē ad tacēdū artantia:
niſi de re aliūde ſciat.Primo ligatur ad tacendū cōfeſſor de
peccatis et circūſtantijs: et ꝑſonis in cōfeſſione perceptis.
Secūdo cōfeſſor qui audit cōfitentem a caſu vel a ꝓpoſito/
vel interpretando ſigna muti/vel verba idioma ignorātis.
Tertio quicūq꞉ audit ab aliquo ꝑcedentiū reuelationē cō=
feſſionis adhuc tenetur tacere. Quarto cōfitens qui ex re=
uelatione iniunctionis pēnitentie probabiliter crederet cō
feſſorem ledi tenetur celare:alioquin verenda patris ſui
nō cooperiēs vł diſcooperiēs cū Chā maledicitur.Quinto
quando vnus ab alio petit cōſilium/ recōmendās vt hoc ce
let:aut hoc accipit ad celandum:tenetur celare/niſi aliūde
deobligaretur. vt patet infra precepto.viij.ca.iij.D.xiij.c.
Sexto q̄ ꝑcipit ab alio ꝟba / que ſunt ex natura facti talis
materie ꝙ reuelatio noceret: tenetur tacere/minꝰ tamē q̄
ſi ſe ad hoc obligaſſet.Septimo ſeruus auſcultans a ꝓpo=
ſito vel a caſu ſecretū qđ tractatur in curia dñi ſui:tenetur
celare:et ſi frangit ius ciuile grauiter eū punit/et ius diui
num. Octauꝰ modus vocatur ſigillum ſecreti. Et vt dicit
pe.de pa. vbi prius ꝙ omnes talia ſigilla frangentes de
quibus dictū eſt peccant grauiter: niſi aliunde ſciant: vel
ordo correctionis fraterne vel denūciationis: vł ꝑſumptio
boni viri cui dicitur reuelationē quorūdam de prefatis ali
ter fiendū expoſcant. ¶An aūt poſſit fieri laico confeſſio? N
Rñdetur ꝙ in nullo caſu neceſſe eſt laico cōfiteri:qꝛ cū cla=
ues nō habeat/nō pōt abſoluere: ſed qñ q̇s nō habet ſacer=
dotē: ſufficit ꝓpoſitū cōfitendi.Uerūtamē vt dicit magiſter
diſt.xvij.et alij doctores plures: penitens talis in articulo
mortis nō habens ſacerdotem non tenet: ſꝫ pōt cōfiteri ſe=

culari: vt verecūdia ſibi cedat in ſanctificationē / et alter, ſibi cōſiliari poſſit et vt oſtēdat ſuū poſſe facere. Debet etiā confitens diligenter cauere ne alterius famā ſicut alis etiā tenetur in cōfeſſione ledat / manifeſtando pſone alteri occultū peccatū graue: et infamiās: quā pſonā cōfeſſor actu cognoſcit aut noſceret veriſimiliter ꝑ futuro: nec cōfeſſori ſciſcitanti debet eā patefacere: niſi prius circa iſtam pſonam ſeruaſſet ſup hoc formā correctionis fraterne: aut eſſent forte alique cauſe ꝓpter quas etiā extra cōfeſſionē poſſet: aut deberet illi ſacerdoti illas res denūciare: aut als dicēs vel iubens dicere: peccat detrahendo. Et ſi cui ex inaduertētia factū eſt / aut ex ignorantia debet illud cōfiteri: qꝛ in ſacramēto penitētie multū eſt pctm̄ vitandū. Vñ peccat qui in cōfeſſione dicit / vicini mei iſta cōiter faciunt: vel cōmune eſt peccatum hoc in ciuitate vel in patria mea: vel nos omnes ſumus tales. ¶ Sed diceres: quid ergo faciēdū eſt mihi in peccato circūſtantionato taliter ꝙ nō poſſum eius ſpeciem exprimere niſi aliū notē: vt ſi filia cū patre peccauit? Rñdeo ꝙ debet querere aliū cōfeſſorē habentem auctoritatē: quē ſi non cōpetenter repperit: petat licentiā alteri ſacerdoti cōfiteri: et ſemp talē querat qui nec noſcat aliū / nec veriſimiliter noſciturus ſit. Et ſi nullū reppertret q̄n noſceret aliā perſonā: dicit Bonauen. ⁊ Durā. ſi etiā imminet caſus neceſſitatis: vt qꝛ ſe putat ſtatim moriturū: ꝙ famā proximi quantū pōt debet cuſtodire: ſed magis debet ſuā cōſcientiā purgare. Thom. in. iiij. diſtin. xvij. q. de cōfeſſiōe. ar. iij. dicit In caſib9 illis q̄n cōfitens ſcit ſacerdotē ſuū hereticū: aut ſollicitatorē ad malū aut fragilē / qui ad pctm̄ q̄n quis ei cōfitetur ſit ꝓnus: vl ſi reuelator eſſe cōfeſſionis ꝓbabiliter eſtimetur: vel ſi pctm̄ cōtra ipſum cōmiſſum ſit de quo quis cōfiteri debet: ⁊ in caſib9 in quibus ꝓbabiliter penitēs piculum ſibi / vl ſacerdoti ex cōfeſſione ei facta timet: debet recurrere ad ſuperiorē / vel ab eodē petere licentiā alteri cōfitendi. Et ſi licentiam habere nō poſſit: idē eſt iudiciū qd de illo qui nō habet copiam ſacerdotis. Vñ magis debet eligere laico cōfiteri: nec in hoc tranſgreditur aliquis ꝓceptū eccleſie. Quia precepta iuris poſitiui nō ſe extendūt vltra intentionē precipientis: que eſt finis precepti. hec autē eſt charitas ſm aplm. Unde bernardus dicit. illud qd eſt inſtitutū pro charitate: nō debet militare contra charitatē. Sꝫ cōfeſſio ꝓ charitate inſtituta eſt q̄ cōtra charitatē militaret ſi homo ad cōfitendū vni ſacerdoti artaretur in caſibus recitatis: nec fit aliqua iniuria ſacerdoti ſi in ꝓcedentibus caſib9 ab eo diuertitur: quia priuilegiū meretur amittere: q̄ cōceſſa ſibi abutitur poteſtate. hec de Tho. Itē ca=

ueat cõfitens ſm pfata quantũ põt ne confiteatur reuelato
ri cõfeſſionis/vel ei qui pnus ſit ad odiũ audita confeſſiõis
materia/vl ad luxuriam: ꝛ ſic de alijs:ſed nõ neceſſaria ibi
abſcidat / vel aliũ cõfeſſorẽ ſm predicta querat. Nam qñ
circunſtantie incitantes ad libidinẽ peccatũ aggrauantes:
non tñ ad aliud genus peccati mortalis trahũt :tales qñqꝫ
debent et poſſunt laudabiliter reticeri adhibita debita diſ=
cretione ſm cõſideratione turpitudinis circũſtantiarũ ꝛ p
nitatis ad malũ ex eius cõfeſſione ſiue in cõfitente / ſiue in
cõfeſſore. Homini etiã dicit Bonauen. volenti meditari cõ=
fitenda de luxuria competit prius domare carnẽ p ieiunia/
et huiuſmodi:ꝛ cõſiderare vilitatem peccatorũ:inferni pe=
nas et huiuſmodi:et ſic deteſtari ne caro incaleſcat. Qđ ſi
non iuuat/ oportet vtiqꝫ neceſſaria ibi fieri / et ſacramentũ
ibi iuuare põt ne noceat. ſm illð Mar.vlti. ¶Quartus mo= D
dus in cõfitente dꝫ ſeruari/videlꝫ vt ſi vult abſolui:oportet
de neceſſitate/ꝛ ſub pena noui peccati ꝙ ſit in charitate vel
attritus. Unde ꝛſco. dicit ꝙ homo tenet cõfiteri cũ diſplicẽ=
tia peccati cõmiſſi/ et cum propoſito abſtinendi a peccato
et etiam cum propoſito obediendi in ſeruando iſtam ſatiſ
factionem/ et penitentiam:quam ab ipſo ſacerdote ſibi im
poſitam voluntarie aſſumpſit / ſiue in ſe ſuſcipiet. Et Bo=
nauen. dicit ꝙ ſi accedit ad confeſſionem ꝛ abſolutionẽ ſine
premiſſa diſpoſitione probabili: immo accedit cũ contraria
diſpoſitione: vt qꝛ ſibi placet aliqđ mortale peccatũ peccat
mortaliter : quia illud ſacramentũ quantũ in ſe eſt irritum
facit: qđ non eſt ſine contemptu : periculum ergo eſt no=
lentibus reſtituere / et inuidiam tenentibus et carnalem
amorem tenentibus luxurioſum. Iſte tñ qui fictus eſt/ id
eſt qui non habet propoſitum cauendi mortalia : ſed pro=
ponit cõmittere: vel non diſplicent preterita mortalia :au=
diendus eſt: et ſibi penitentia imponenda pro emollitione
cordis : ſed non eſt ab ſoluendus : quia fictio talis eſt ſibi
peccatum mortale :ſi ſic vellet abſolui. ¶Item caueat cõ= Q
fitens / vt protunc non ſit in excõmunicatione maiori:quia
a nullo peccato poteſt abſolui non preabſolutus a ſenten=
tia excõmunicationis maioris. Item confeſſio ſit vera : vt
nihil ibi dicat homo ſcienter falſum :ficte ſe laudando / vel
vituperando etiam ſe: quia tunc mentiendo contra men=
tem loquendo fieret peccator. Item ſit nuda abſqꝫ obſcu=
ritate verborum occultãte peccata/aut circunſtantias:ſed
cõfitẽs oĩa cõfitẽda quãtũcũqꝫ ſint turpia exprimat vt põt
honeſte et decẽter:ꝛtalit tñ cũ talibꝫ vbis: vt cõfeſſor plene
ꝛ clare itelligat peccati ſpeciẽ/ ꝛ circũſtãtias aggrauãtes.

De peni. ꝛ remiſſio.

R ¶ Quinto quãdo/id eſt tp̄s ↄfitendi obſeruandũ eſt. Ubi no
tandũ ꝙ ex precepto eccleſie/in decretali. omnis vtriuſqꝫ ſe
xus. tenetur ad confeſſionem omni anno ad minus ſemel/ ꝛ
potiſſime in quadrageſima ante paſcha : qꝛ tunc q̄lꝫ tenet̃
cõicare. Scd̓o dicit ſco. ex p̄cepto diuino ille q̇ cõmiſit mor=
tale de quo nõ eſt ↄfeſſus/ tenetur illud cõfiteri qñcũqꝫ eſt
in mortis articulo: qꝛ quilibꝫ qñ ſibi imminet iudiciũ dãna=
tionis: ꝛ iudiciũ mīe: tenet̃ ſe ad mīam p̄parare quantum
põt: ſed ibi eſt huiuſmodi/ ſcꝫ in infirmitate: vbi merito for=
midat ſibi mortem imminere. Secundo quandocunqꝫ ſe
exponit actibus periculoſis ad mortem: ſicut in bello mor=
tali/ in naufragio/ ꝛ in ſimilibus. Tertio qñ vult exercere
actus/ quibus ſpecialiter debetur reuerentia: vt qñ vult cõ
municare/ vel celebrare/ p̄cõfiteri dꝫ poſt mortale pctm̃/ ha=
bita ſacerdotis copia. Subdit ſco. Et i ſimilibꝰ ſimile eſt iu
diciũ. Quarto qñ quis hꝫ p̄ñtiã eiꝰ q̇ põt eum abſoluere / ꝛ
veriſimiliter timet̃ ꝙ nõ ſit illiꝰ/ aut alteriꝰ abſoluere potẽ
tis p̄ſentiã vnq̄ꝫ in poſterꝫ habiturus. Itẽ quinto tenet̃ qñ
cõſcientia erronea/ aut dubiũ ꝓbabile angeret ad ↄfitendũ
S Itẽ ſexto qñ vouiſſet certis t̃p̄ibus velle ↄfiteri. ¶ Ex p̄ce=
dẽtibꝰ oĩbus ptꝫ ꝛ manifeſte ſequit̃ ꝙ in certis caſibus eſt
neceſſario cõfeſſio iteranda. Primo qñ quis diuidit cõfeſſio
nẽ/ ſic ꝙ ſcienter ꝛ a ꝓpoſito reſeruat aliquod mortale : qd̓
omnino non vult confiteri/ aut quod nõ vult illi ſacerdoti
ſed alteri confiteri. Talis tenetur omnia preconfeſſa ite=
rato confiteri/ etiam tacitum peccatum qd̓ tacuit ſcienter.
Scd̓o qñ cõfitens eſt in excõicatione maiori: qꝛ tũc d̓t tho.
in. iiij. di. xviij. nõ ꝑticeps eſſe poteſt ſacramẽtoꝝ: niſi ſit p̄i
a vinculo abſolutus prefato. Tertio qñ q̇s cõtẽnit ſatiſſa=
ctionẽ aut negligit implere/ ꝛ ſatiſfactionẽ obliuiſcit̃. Tũc
ſm̃ aliquos cõfeſſionẽ opꝫ iterare: al̓s neſciret penitentiã
iniungere. Dicit tñ Bonauẽ. ꝙ primus ꝛ tertius caſus in
telligunt̃ qñ confitens mutat confeſſorem. Nam ſi precedẽ=
ti confitetur: ꝛ talis memoratur de peccatis: tũc non opor=
tet iterari. aut ſi nõ: tunc opꝫ ſm̃ aliquos iterari. Item non
oportet iterari ꝓpter peccati obliti recordationem: ſed ſuf
ficit oblitũ cõfiteri peccatũ: ꝛ obliuionẽ ꝓprie negligẽtie / ꝛ
alia p̄cõfeſſa in generali dicere: puta cũ plura cõfeſſus ſuꝫ:
oblitus fui etiam de iſtis. ¶ Quo ad tertiũ p̄ncipale de ge=
T nerali ↄfeſſione. Notãdũ eſt ꝙ generalis cõfeſſio eſt duplex
Quedã gñalis ꝛ publica q̄ fieri ſolet in acceſſu ſacerdotis
ad altare poſt ſermonẽ ad populũ. In religionibꝰ etiã q̇buſ
dam in p̄ma ꝛ ante ↄpletoriũ: hec valet ad remiſſionẽ venia
liũ qñ q̇s dirigit cõtra ea cõfeſſionẽ illã ad deletionẽ culpe
eoꝝ ꝛ pene totiꝰ/ vel partis ſm̃ exigẽtiã deuotiõis/ ꝛ actua=

lis cōtritionis etiā in generali. Alia eſt ſacramentalis in fi
ne ꝯfeſſiōis vbi poſt ſcita ⁊ confeſſa particulariter dicit q̄s
ſe reū in multis alijs: prout de ignoratis ſupra dictū eſt / ⁊
etiā de oblitis. Et talis valet ad deletionē etiā mortaliū ⁊
venialium. Et pluſq̄ꝫ precedēs non ſacramētalis: q: ibi eſt
vis clauium.

¶ Capitulum.x. de ſatiſfactione.

SAtiſfactio / quia eſt tertia pars penitētie: id=
circo circa eā tria ſunt vidēda. Primo qua
de cauſa opꝫ fieri ⁊ in q̄bus ꝯſiſtat. Sc̄d̄o de
remedijs cōtra recidiuū pc̄ti. Tertio de peri
culo eoꝝ qui tardant conuerti ⁊ ſatiſfacere
¶ Quantū ad p̄mū notandū ſm Tho. in. iiij. A
diſt. xiiij. ad videndū quō ⁊ cur oporteat ſatiſ fieri deo: ſimi=
litudo accipi debet in humanis. nam homo qui offendit ꝓ=
ximū peccat contra amicitiā: inquātum ſibi affectū debituꝫ
non impendit. Ex etiā peccat cōtra equalitatem iuſtitie: in
quātum rem alteri debitā ſubtrahit. Sic peccator quantū
ad affectū peccati amicitiam dei violat: ⁊ ꝑ inobedientiam
diuine legis deo debitū ſubtrahit. Ex primo amittit gratiā
⁊ incurrit offenſam. Ex ſecundo meretur penā: cuius etiam
poſt actus peccati ceſſationem manet debitor: ⁊ ſemꝑ vſq̄ꝫ
ad penitētiam de peccato. Illa aūt obligatio ad penā voca
tur reatus peccati. Contingit aūt inter hoīes aliq̄n dimitti
offenſam alicui: ⁊ hoc per reparationē amicitie: non dimiſ
ſa pena ſatiſfactoria: vt cū offendens placat offenſum ver=
bis: ⁊ taliter ꝙ recipit eum in priſtinā amicitiā: attamē of=
fenſus adhuc ab eo exigit ſatiſfactionem: aut damni illati
recompenſationem: aut rei ablate reſtitutionem vel ſimile
aliqd̄. Sic ad ꝓpoſitū q̄n hō per penitentiā ſe deo ſubijcit ꝓ
peccatis cōterendo ⁊ confitendo in voto: ad minus de⁹ re=
mittit ſibi peccatū quo ad offenſam: quia recipit eū ad ami
citiam: reſtituendo ſibi gratiam gratū facientem / ſed nōdū
ſibi peccatū dimittit quo ad totam penam: ſed eternā mor=
tali debitam ſibi mutat in tēporalē q̄n cōteritur / improporꝫ
tionatā tn̄ viribus penitentis in hoc mūdo: ⁊ ideo in purga
torio luendā ſm Tho. ⁊ Bonauen̄. Cū vero ꝯfitetur ⁊ abſol
uit̄: tūc eadē pena vi clauiū ſic minuitur ꝙ efficitur ꝓportio
nata viribus penitentis hic: ⁊ in toto aboleri poteſt ꝑ ſatiſ
factionē in vita p̄ſenti. Et vim talē diminuendi xp̄i paſſio
pn̄e ſacramēto cōtulit. Et ſic patet cauſa quare oportet ſa
tiſfactionem fieri. ¶ Sed quereres ꝓ quāto tp̄e vel ꝑ q̄ ope B
ra pena culpe abolet̄ ꝑ ſatiſfactionē hic vel in purgatorio?
Rn̄. Richar. ſuꝑ. iiij. diſt. xvj. Quis hanc ꝓfunditatē inueſti=

garet: cū ap̄l's clamet. O altitudo diuitiarū ſapientie ⁊ ſciē-
tie dei: q̄ȝ incōprehenſibilia ſunt iudicia eius. Sed ne eſti-
mes illū ſumme bonū odio vel inuidia abſcōdiſſe: ſed potiꝰ
ex bonitate ſua ꝓ noſtra vtilitate magna. Scit em̄ ſm̄ illud
Gen. viij. q̄ ſenſus ⁊ cogitatio hominis ſunt ad malū prona
Unde ſi homo ſciret quāta ſue culpe debeat cōtritio vt de-
leatur reatꝰ pene eterne vel purgatorij: iam ad maiora nō
tenderet: ſed his contentus multa purganda coaceruaret
cum tamen purgatorij pena omnem mūdi penam excedat.
C ¶ Sed que ſunt opera per que ſatiſfacere poſſumus? R̄n̄o.
ſecundum doctores xv. diſtin. quarti. Ad hoc q̄ opus ali-
quod ſit ſatiſfactorium deo ꝓ peccatis quinq̄ requiruntur
Et idem intelligendū de paſſione ſatiſfactoria. Primum
oportet q̄ ſit opus bonū ⁊ benefactum cedens ad honorem
dei. Opus enim malum aut malefactum quātūcunq̄ eſſet
penale non ſatiſfaceret: quia nō eſſet ad honorem dei: im-
mo contra: ⁊ penam mereret illud agens. ſecundum plu-
res etiam doctores/opus ſatiſfactoriū oportet q̄ ſit in cha-
ritate formatum. Secundum eſt q̄ ſit penale de ſui natura
ita q̄ homo per opus tale ſubtrahat ſibi aliquā delectatio-
nem corporalem/aut commodum corporale/aut vtile tem-
porale. Opus enim bonum non penale ideo non ſatiſfacit:
quia illud peccatori qui peccando plus iuſto habuit nihil
de ſuo ſubtrahit: quod tamen requirit iuſtitia: ſed peccator
per tale opus ſolum perficitur. Ideo oportet opus ſatiſfa-
ctorium eſſe bonū: vt cedat ad honorem dei: ⁊ penale vt ali-
quod commodū ſubtrahat peccatori/qui nimis habuit ſe-
quendo propriam voluntatem contra dei preceptuȝ. Ideo
dicit Auguſti. de vera ⁊ falſa penitentia. Sunt digni fructꝰ
virtutum qui non ſufficiunt penitentibus. Penitentia enim
grauiores expoſtulat: vt dolore ⁊ gemitibus mortuus im-
petret vitam. Alia ratio quare opus ſatiſfactorium debet
eſſe penoſum: quia debet eſſe preſeruatiuum a futura cul-
pa. Et ideo ne faciliter redeat ad vomitum tanq̄ȝ afflictiuū
expertum ⁊ medicinale debet eſſe penoſum. Pene em̄ ſunt
medicine. ij. Ethico. ¶ Sed contra. ſi ſic: tunc quanto quis
D eſſet virtuoſior/⁊ in charitate maior: tanto minus ſatiſfa-
ceret. quia non aut modicum eſt penoſum aſſuetis talibus
ieiunare. Item oratio eadem ratione non eſſet ſatiſfacto-
ria. Naȝ Iaco. v. dicitur. Triſtatur quis in vobis: oret/aut
pſallat. Reſpondet Thom̄. ad ambo. Quando diminutio pe-
nalitatis prouenit ex parte actus: tunc diminuit ſatiſfa-
ctionem. Nam ceteris paribus minus ſatiſfacit qui ie-
iunat cum piſcibus q̄ȝ qui cum pane ⁊ aqua: ⁊ minus ſatiſ-
facit qui dat denarium pro deo q̄ȝ qui dat florenum. Sed

diminutio penalitatis que prouenit ex promptitudine vo=
luntatis quam cauſat charitas ⁊ habitus non diminuit ef
ficaciam ſatiſfactionis . Quelibet igitur oratio etiam ha=
bet vim ſatiſfactionis:quia ꝗuis habeat ſuauitatem ſpiri
tus:tamen etiam habet afflictionem carnis ſpiritui ſub=
ſeruientis. Unde Gregorius. ſuper Ezech. Dum creſcit in
nobis fortitudo amoris intimi:infirmamur proculdubio for
titudine carnis. Tertiū eſt vt ſit voluntarium:vt ſic ſit ho=
minis.Unde ſi ab aliquo totaliter inuoluntario/⁊ reniten=
te exigeretur pena: ille non ſatiſfaceret/ſed forte ſatis pa=
teretur.Unde apud deum non eſſet opus ſatiſfactorium: ſi
eſſet opus mere inuoluntarium.Quartum eſt vt ſit aſſum=
ptum ab homine ad hoc/et propter illud finem : vt per ip=
ſum puniat in ſe peccatum ſuum : vt ſic placet ſibi deum/
quem offendit per peccatum . Quintum eſt : vt illud opus
ſit alias indebitum /id eſt vt ad hoc opus homo non tenea
tur aliunde:quia ſi ſic:tunc non ſatiſfaceret ꝓ peccato iſto
quia non eſſet correſpondens illi ſecundum iuſticiam: ſed E
alteri.¶Sed contra ſi ſic:tunc nullus poſſet deo ſatiſface=
re:quia ratione creationis/gubernationis/redemptionis/
⁊ propter alia debemus deo omne opus bonum.ſecundū
illud chriſti Luce.xvij . Cum feceritis omnia que prece=
pta ſunt vobis dicite / ſerui inutiles ſumus : quod debui=
mus facere fecimus. Reſpondet Thom.ꝗ ꝗuis homo om
ne quod poteſt deo debeat debito decentie:non tamen de=
bito neceſſitatis ⁊ precepti. quia non exigitur de neceſſita=
te ab homine omne quod poteſt facere:immo hoc eſt impoſ
ſibile totum conatum in vnum dirigere : cum circa multa
oporteat diſtrahi . Eſt autem homini quedam menſura a
deo conſtituta:ad quam tenetur / ⁊ que ab eo exigitur: ſci
licet obſeruantia mandatoꝝ dei:de reliquo vero ſcꝫ,de ope
ribus ſupererogationis poteſt ſatiſfacere ꝓ peccatis. Po=
tuiſſet tamen deus nos obligaſſe ſic:vt quicquid poſſumus
teneremur:ſed ex maxima miſericordia non fecit: ſed ſolū
obligauit vi precepti ad decalogum / ⁊ ad ea que prece=
ptiue in eo continentur.de reliquo poſſumus opera ſatiſ=
factoria exercere.Exempli gratia.dn̄s liberalis habet ſer=
uum empticium:quem ſi vellet iuſte poſſet artare/vt quic=
quid lucraretur domini eſſet:ſed ex liberalitate dn̄s miſe=
ricorditer ſoluꝫ petit/vt de vinea magna decem menſuras
tantum vini det annuatim:⁊ de reſiduo ad commoduꝫ pro=
prium ⁊ ſuorum lete viuat.Sic etiam deus tantum decalo
gum a nobis exigit/⁊ que in eo continentur implicite ꝑ mo
dum precepti.¶Sunt igitur(vt ex premiſſis inferri poteſt) F
ſex opera ſatiſfactoria in genere/capiēdo op⁹ ſatiſfactoriū

generaliter:vcȝ ꝑ interioribus ⁊ exteriorib⁹ laborioſis acti-
bus. Primū eſt contritio interior pro peccatis/ ⁊ etiaȝ dolor
ſubſequens in corpore ꝑ gemitus/ ⁊ hmōi: ⁊ hec contritio tan
ta pōt eſſe: vt etiam omnem penā deleat. Ex quo patȝ primo
ꝙ quilibet quandocunqȝ de pctō preterito recordatur: dȝ do-
lere de eo Et quotiens hoc facit: totiens minuit penam. Sed
ſi recordaretur cum delectatione: tunc auget penam. Secun
do expedit vt ſepe cum amaritudine anime de p̄teritis ſpon
te doleamus: hec eñ faciunt hominē ſecuriorem de dei ami-
citia: delent penaȝ magnā/ humiliant/ ⁊ a recidiuo p̄ſeruant.
Scdm opus ſatiſfactoriuȝ eſt oris confeſſio: qua humiliat ſe
quis mala propria dicendo: rōne cuius pena etiam minuitur
ꝓ peccatis. vñ expedit diſtincte confiteri: ⁊ nude/ vt humili-
tas maior ibi ſit ⁊ medicamen aptius apponat̃. Tertiū ſatiſ-
factorium opus eſt paſſio penoſa verecundie confeſſionē con
ſequens: q̄ verecundia etiam multuȝ tollit penam. Unde Au
guſt. ⁊ allegat magiſter. diſtin. xvij. quarti. Qui ꝑ vos pecca-
ſtis/ per vos erubeſcatis. Erubeſcentia eñ ipſa partem habet
remiſſionis. Quartum eſt elemoſina. Quintū ieiunium. Se-
xtum eſt oratio. Et hec ſunt tria in genere que cōmuniter vo-
cantur ſatiſfactoria. Nā per elemoſinaȝ intelligitur omne il
lud qđ ex miſericordia expendi vel impendi poteſt ꝓximo in
vtilitatem. Per ieiunium intelligit̃ omnis corporis afflictio
ſiue ꝑ abſtinentias/ ſiue ꝑ vigilias/ pegrinationes/ ⁊ aſperita
tes veſtium/ duritias ſtramentoꝝ: diſcalciationes pedum/ vt
labor corporalis. Ad idem ſunt flagella quibus hic punimur
que lȝ nobis non infligamus: ea tamen aliunde inflicta acci-
pimus patienter ꝓpter deum in purgationem nr̃am. Roma.
v. Tribulatio patientiam opatur: patientia aūt ꝓbationem
id eſt peccatorum purgationem vt dicit glo. Per orōnem ve-
ro intelligitur oīe opus exterius ad cultuȝ latrie pertinēs:
⁊ ad hoc ordinatum vt homo ꝑ hoc adiutus ⁊ ſtimulatus aſ-
cendat in deum contemplatiue: vt oratio vocalis/ pſalmodia
D ſacrificia/ oblationes/ ⁊ ſimilia. ¶ Ponuntur auteȝ tria p̄fata
in genere. Primo vt ꝑ oīa que habem⁹ a deo bona ſatiſfacia
mus: elemoſina de rebus exterioribus/ ieiunio de corpore: et
orōne de anima. Secūdo: qꝛ circa tria contingunt pctā. Que
daȝ eñ ſunt in rebus: vt auaricia. Alia in corpore/ vt luxuria
⁊ gula. Alia in ſpiritu vt ſuperbia: inuidia ⁊ accidia: ergo per
oīa pro illis ſatiſfaciendum eſt: videlicet ꝑ elemoſinam cō-
tra auariciam: ꝑ orationem cōtra ſuperbiam: ⁊ per ieiunium
contra luxuriam. Tertio quia tria bona tp̄alia tres radices
ſunt omnium peccatoꝝ. Auaricie eñ radices ſunt exteriora
bona: contra que grande remedium eſt elemoſina. Radix ſu-
perbie inuidie/ accidie/ ac ire eſt in ſpiritu: contra quam eſt

ieiunium. Ex quibus patet ꝙ cuilibet conſultum eſt: vt videat ad qḋ vicium plus inclinatus eſt: vt contra illud aſſumat aptius opus ſatiſfactorium. ¶ Sed dubiū eſt: an quis in mortali peccato poſſit ſatiſfacere. Reſpondet primo ſecundum. Scotum. qui penitentiam ſibi in confeſſione et in abſolutione iniunctam a ſacerdote ⁊ a confitente voluntarie aſſumptam abijcit voluntarie ⁊ ſine rōnabili cauſa ⁊ neceſſaria nolens eam implere eſt inobediens: et illa inobedientia eſt peccatum mortale: qꝛ eſt tranſgreſſio ꝓcepti eccl'ie ⁊ vicarij dei: Propter illḋ ꝑiculū eſt ſanū conſiliū: vt cōfeſſor non iniungat peccatori penitentiam: niſi de conſenſu ſuo: nec aliquam niſi de qua ſperat ꝙ eā impleat: immo a confeſſore ammonendus eſt confitens an ſibi eam cōpetat recipe ⁊ veriſimiliter portare. Secundo dicit Tho. ⁊ cōmuniter doctores: lꝫ Sco. contrarium teneat: ꝙ nullus ſatiſfacere poteſt extra charitatem. Opa tamē penalia extra charitatem facta: que reliquiſſent effectum q̄ iam in contrito eſſet nō oportet iterari: vt in elemoſina ⁊ maceratione carnis fieri poteſt. Eſt enī fere alicui tm̄ penoſum dediſſe vnū florenum ſicut dare denarium Et ſimiliter vbi per abſtinentiam effectus in carne relictus eſſet.

¶ Capitulum vndecimū de remedijs recidiuationis: periculis procraſtinantibus: et an poteſt ſatiſfacere viuus pro peccatore viuo.

Quia in ſatiſfactionis iniunctione ⁊ ꝓpria impoſitione ſemꝑ ꝓuidendum eſt contra recidiuum peccati: icc irco hic tria erunt videnda. Primo de remedijs contra recidiuū peccati. Scḋo de ꝑiculis eoꝝ q̄ tardant conuerti ⁊ ſatiſfacere. Tertio an viuus ꝓ peccatore viuo ſatiſfacere poſſit. ⁊ an talis mereatur ¶ Quantum ad ꝓmū notandum ꝙ ꝑ doctores quoſdam in propoſito bene expertos tres de hoc dantur regule. Prima eſt quando quis eſt in graui peccato a quo deſiderat ſanari ⁊ preſeruari: ſtatuat ſibi firmiter obſeruare aut ad tempus voueat ꝙ pro qualibet vice qua recidiuat vnam vel plures de trib' ꝑtibus ſatiſfactionis velit implere/ vcꝫ ꝙ poſt peccatum cōmiſſum infra tres dies ieiunet in aqua ⁊ pane: vel prima die dicat vij. pſalm̄. ſecūda ieiunet in pane ⁊ aqua: tertia det elemoſinam vnum ſolidum: vel quotiens contingit eum recidiuare ꝙ tunc infra vnum vel duos/ vel tres dies ſe obligat ad confitendum. Huiuſmodi remedia verus penitens rationabilia debet acceptare: quia videmus multos ꝓpter penas a vitijs ceſſare/ vt fures ⁊ latrones. ¶ Secunda regula ſeu

ſcōm conſilium eſt: quando quis ſe ſentit pronū ad certum
vicium ſtatuat firmiter/ vel ad tempus ſe voto obliget ꝙ ſi
contingit eum tam vehementer temptari de illo peccato/ ꝙ
etiam omnino deliberet intra ſe ſic agere: tamē nihilomin⁹
antea dicere velit ſeptem pſalmos penitētiales/ aut flecte
re genua coram cruce totiens/ vel orōnem aliquam dicere
velit beate marie/ vel alij ſancto anteꝗ̄ op⁹ illud nefarium
ꝑficiat. Rō.q: ſic fieri poteſt: vt deus cū temptatione faciat
ꝓuentum propter orōnes ⁊ humiliatiōes ⁊ ꝙ homo ceſſet a
C malo. ¶ Tertia quando peccator de certo vitio temptatur:
ſtatuat firmiter/ ⁊ ad hoc ſe aſſuefaciat ꝙ qn̄ ſe ſentit ad ta
le peccatum inclinari / mox animū ſuum transferat ad co=
gitandum aliquod terribile ſibi futurum ꝑ tale peccatum.
puta dānationem eternam/ mortem imminentē/ amiſſionē
ꝟtutum/ ⁊ cōſortium oīm ſanctoꝝ/ ⁊ dei: regni celoꝝ: ſocie
tatem demonū/ ignium flāmas. Rō.q: illa valent vt rō in ꝑ
ſentia temptationis a ſenſualitate obumbrata ⁊ allecta nō
poteſt tunc perfectam ⁊ ſolidam cogitationem de deo/ ⁊ ho
neſtate virtutum habere. Per prefatum aūt tertium modū
facilius reſipiſcit/ reducitur ⁊ frenatur a malo ad bonum.
Nam ꝑ illa terribilia ratio quaſi ſopita excitari pōt quaſi
ad fugiendum cām tanti mali. Quantumcunqꝫ eīm quis tē
ptaretur acriter/ ſi penalia intenſe meditaretur: ⁊ firmiter
crederet ſe talia incurſurum/ deſiſteret a cepto malo: vt pa
tet in volentibus luxuriari: quando ꝑcipiunt homines ſe vi
dere/ vel ſe decapitandos. Tunc eīm excitata ratio diceret:
Quorſum tendis? Nunquid pro tam leui tantum bonū vis
perdere? Hec remedia in foro penitentiali impoſita/ vl'a ſe
ſponte extra forum penitentie aſſumpta ſunt cum adiuto=
rio diuino efficaciſſima remedia contra recidiua. Sed quia
heu pauci confeſſi talia remedia aggrediuntur: ⁊ perſeue=
ranter ſeruant. Iccirco pauci vere penitentes reperiuntur:
vt in eſtate poſt paſcha tranſactum; rei crebro probat euē=
D tus. ¶ Quo ad ſecundum principale notandum ꝙ peccatō
rem conuerſionem ſuam tardantē terrere debent/ ⁊ ad con
uerſionem inuitare quinqꝫ. Primum eſt ꝑiculū mortis: ⁊ ꝙ
rara eſt vera ⁊ ſera penitentia. Nam ſm omnes doctores
in.iiij.diſtin.xx. Qādiu quis in vitā hac vtitur ratione: poteſt
ſalubriter ⁊ vere penitere. vt probat augu. in lib. de vera et
falſa penitentia ꝑ latronem Luce.xxiij. ⁊ Ezech xviij. Qua
cunqꝫ hora ingemuerit peccator/ vita viuet ⁊ non morietur/
ſm vnam litteram vt magiſter allegat. Sed tamen ab eo q̄
diu prius diſtulit penitere: vix ⁊ multum difficulter poteſt
in extremis haberi vera penitentia ſufficiens ad ſalutem.
Quia aut homo moritur ita ſubito ꝙ non aduertit ſe mori:

ſicut doꝛmiẽdo/⁊ tũc expedita res eſt.qꝛ tũc iudicatur ſicut
reperitur.aut peccatoꝛ aduertit ſe moꝛi ſed per vnã hoꝛaꝫ
aut moꝛulã modicã.⁊ tũc qꝛ homo in repẽtinis operaꝛ ſm̃
habitum.ideo nõ videtur ꝙ habituatus in peccatis tam re
pente fiat bonus: aut moꝛitur quis lãguoꝛe pꝛecedente.et
ſic adhuc qui pri⁹ diſtulit penitere:vix ⁊ multuꝫ difficulter
poteſt in extremo habere verã penitentiã ſufficientẽ ad ſa
lutem.qꝺ pꝛobat Sco.ex verbis beati Aug.in lib.de vera ⁊
falſa penitẽtia quatuoꝛ rationib⁹.Et magiſter allegat di=
ſtin.xxi.quia ad cõtritionẽ exigitur vſus libe.arbi.quo ra=
tio diligẽter de peccatis deliberet ⁊ volũtate libera deteſte
tur ea.Sed illoꝛũ vſus vbi ſtatim imminet moꝛs terribiliſ
ſima/timoꝛe ⁊ doloꝛe vehemẽter impeditur.Vñ Aug.Diffi
cile eſt vt tũc ſit vera penitẽtia quando tam ſera venit/qñ
cruciatus membꝛa ligat ⁊ doloꝛ ſenſuꝫ oppꝛimit:vt vix ho
mo aliquid aliud cogitare valeat.melioꝛ tamen eſt ſera ꝙ̃
nulla.Simile habes ſupꝛa ca.vj.A. ¶Secũda ratio ad ve
rã penitentiam requiriꝛ oꝛdinata diſplicentia de pc̃tis.Ad C
hoc autem ꝙ diſplicẽtia valeat ⁊ oꝛdinata ſit opoꝛtet ꝙ ſit
debite circũſtantionata ⁊ maxime circũſtantia finis/⁊ pꝛĩ=
cipalis vt ſcꝫ ſit volũtaria ⁊ pꝛopter deum.ſed difficile eſt
tunc habere actũ ſic circũſtantionatũ.qꝛ q̃ vſ ꝫ tũc fuit im=
penitens nõ videtur ex ſeipſo extoꝛquere diſplicentiã no=
uam:niſi timoꝛe pene iminentis.⁊ ſic nõ ꝓpter deuꝫ ſit:ſed
pꝛopter ſe:⁊ tm̃ pꝛopter vitare malũ dãnationis ſue.Pꝛeſu
mitur em̃ ſi eſſet remotus a timoꝛe moꝛtis ⁊ damnationis:
non extoꝛqueret a ſeipſo diſplicentiã peccatoꝛum ſicut nec
pꝛius fecit cũ fuit ſanus.Nec videtur tunc mere elicere di
ſplicẽtiã huiuſmodi:ſicut nec mere libere in periculo nau=
fragij quis merces ꝓijcit ſed ſolũ timoꝛe periculi maioꝛis:
ſic habens diſplicentiã peccatoꝛũ ſolũ timoꝛe moꝛtis/ aut
dãnationis eã videtur habere:⁊ talis diſplicentia in eo nõ
eſt mere libera ⁊ per conſequens nõ multum placẽs deo:
nec accepta ſibi.Ideo Aug.dicit ibideꝫ.Null⁹ expectet qñ
peccare nõ põt:arbitrij libertatẽ querit de⁹/vt delere poſ=
ſit cõmiſſa:⁊ nõ neceſſitatẽ.charitatẽ ⁊ nõ timoꝛẽ tm̃.qꝛ nõ
in ſolo timoꝛe viuit hõ.Qui ergo ſero penitet:opoꝛtet non
ſolũ timere iudicẽ:ſed diligere.qꝛ ſine charitate nemo põt
ſaluus eſſe.nõ ergo timeat tm̃ penã qui penitet:ſed anxie=
tur pꝛo gloꝛia.Hec Aug.Tertia ratio eſt mal⁹ habitus vſ ꝫ
tunc continuatus ⁊ in cõſuetudineꝫ verſus:multũ inclinat
ad peccata:⁊ ad eoꝛũ placẽtiã.⁊ ſic valde retrahit hominẽ
ab actu vere penitendi:ſm̃ quẽ actũ penitẽdi vere opoꝛtet
hominem peccata foꝛtiter deteſtari.Similiter habit⁹ inoꝛ
dinati amoꝛis ad mũdũ ⁊ ad alia pꝛeſentia radicati i pec=

catore impedit multum diſplicentiam pro peccatis. Multū nanq difficile eſt vt homo affectū ſuum quē toto tēpore vite ſue in hmōi res fortiter inclinauit: ſubito ab eis retrahat ⁊ in cōtrarium flectat. Unde Augu. dicit. Hec cōuerſio ſi cōtingat alicui etiā in fine/ deſperandū non eſt de eius remiſſione Sed qm̄ vix aut raro eſt tam iuſta cōuerſio/ timendum eſt de eo qui penitet ſero: maxime cum filij quos illicite dilexit ſint preſentes: mūdus ⁊ vxor ad ſe vocēt: ⁊ cetera que illicite dilexit: multos ex hoc ſolet ſera penitētia decipere. Hec ille. Intellige ſi preſentes in ſeipſis aut in ſuis fantaſmatib⁹ que retrahūt a forti diſplicētia peccatorū. Quarta ratio. quando aliquis eſt minus dn̄s actus ſui/ tanto ad contritionē requirit intēſior diſplicētia: vt ſit ſufficiēs ad deletionem culpe. Sed iſte in extremis poſitus eſt minus dn̄s actuū ſuorū. quia tūc nullo modo eſt dominus actuū exteriorum ad peccandū. non enim poteſt mechari/ aut furari/ ⁊ ſimilia amplius facere. ergo requiritur in eo ſm̄ ſtrictā iuſticiā intēſior actus diſplicētie ad eius iuſtificationē/ q̄ ad iuſtificationē ſani: cum tamē vix ⁊ difficulter habere poſſit eque intenſum. Et ideo vix et difficulter poteſt tūc habere verā penitentiā ⁊ ſufficientē ad ſalutē. Unde Auguſt. vbi prius. Age penitentiā dum ſan⁹ es: ſi ſic agis/ ſecurus es. Quia penitētiam egiſti cum peccare potuiſti. Si vis penitentiā tūc primo agere quādo peccare nō potes: peccata te dimiſerunt/ non tu illa. ¶ Inuitat vero ad ſtatim ſe a peccato cōuertendū multiplex ſcripture ⁊ ſctōꝝ doctorū perſuaſio. Unde Eccl'a. v. Ne tardes cōuerti ad dominum: ⁊ ne differas de die in diem. ſubito enī veniet ira illius ⁊ in tempore vindicte diſperdet te. Itē Eccle. xxix. Repromiſſio nequiſſima multos perdidit. Nequā videlicet qꝛ peccator repromittit ſibi quod eſt propriū deo de futuro tempore diſponere contra illud Actuū primo. Non eſt veſtrum noſſe tēpora/ vel momenta que pater poſuit in poteſtate ſua Nequior eſt promiſſio illa: qꝛ cum tēpus infiniti valoris ſibi a deo datū fatue expēderit: adhuc tamē pſumit q deus multum tēporis adijciet ſibi. Nequiſſima eſt illa promiſſio quia talis nō ſolum tēpus ſibi datum perdidit: immo etiā in cōtumeliam ipſi⁹ largitoris expēdit/ ⁊ in futurum expēdere vult. Item tardātes cōuerti terrere deberet illud Gene. vi. ⁊ . vij. vbi licet ad penitendum dati eſſent hominibus. cxx. anni: tamen. xx. anni reſciſſi fuerunt propter impenitentiā. Itē Luce. xij. cap. dicitur illi qui dicebat anime ſue. Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos/ requieſce/ comede/ bibe/ epulare: Stulte hac nocte animam tuam repetent ate. que autem preparaſti/ cuius erunt? Item Luce ibidem Et vos eſtote parati: quia qua hora non putatis filius homi

nis veniet ⁊c. Ad idem eſt Auguſt. in ſermone de innocen-
tibus. Hac inquit animaduerſionis pena peccatoꝛ percuti-
tur: vt moꝛiens obliuiſcatur ſui: qui viuens oblitus eſt dei
Et Grego. qui tibi veniam promiſit: diē craſtinum non ſpo-
pondit. Qui promittit penitenti veniam: nō ꝓmiſit peccāti.
¶ Unde notat domin⁹ Alber. ſuper illo Johel. ij. Quis ſcit G
ſi conuertatur ⁊ ignoſcat. conuertat inquā ab ira / ſcilicet
ad miſericoꝛdiā. Licet enim verū ſit quod dicitur Ezechie.
xviij. Quacunq; hoꝛa peccatoꝛ ingemuerit: omnium iniqui-
tatum eius nō recoꝛdaboꝛ amplius: tamē valde incertum
eſt vtrum ad vltimam egritudinem penitentiam differenti
gratiam dare velit. Jn tali enim caſu dicit Grego. Qui nō
vult cum poterit: iuſtum eſt vt infligatur ei nō poſſe cū vo-
luerit. Unde prouerb. j. Uocaui / ⁊ rennuiſtis. extendi manū
meam: ⁊ non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſiliū
meū: ⁊ increpationes meas neglexiſtis: ego quoq; in interi-
tu veſtro ridebo. Sequitur i Johele. ⁊ ignoſcat / id eſt quis
ſcit ſi ignoſcere velit / q̄uis certum ſit cōtrito ignoſci: tamē
incertū eſt an ſit vere cōtritus: Jdeo Eccleſiaſt. vij. Nemo
poteſt hūc coꝛrigere quē ille deſpexerit. Et .ij. Machabe. ix.
Oꝛauit ſceleſtus / vel Anthiocus ad dn̄m a quo non erat
miam cōſecutur⁹. Hec Alber. Huic conſonāt verba Augu. in
ſermone de penitentia. vbi dicit. Si quis poſitus in vltima
neceſſitate voluerit accipere penitentiam ⁊ accipit / mox
recōciliabitur: ⁊ hinc vadit fateoꝛ non illi negamus qđ pe-
tit: ſed non preſumimus ꝙ bene hinc exit. Si ſecurus hinc
exierit: ego neſcio. dare penitentiā poſſum⁹ / ſcʒ exterioꝛē:
ſed ſecuritatē non. Nūquid dico dānabitur: ſed nec dico ꝙ
ſaluabitur. Si vis de dubio liberari: age penitentiā dū ſa-
nus es. Si ſic agis: dico tibi ꝙ ſecur⁹ es. qꝛ penitentiā egi-
ſti eo tpe quo peccare potuiſti. Due res ſunt: aut ignoſcit
tibi / aut nō ignoſcitur. Quid hoꝛū tibi ſit futurū neſcio: er-
go tene certū ⁊ dimitte incertū. i. age penitentiā. Hec Aug.
¶ Sed quo ad tertiū principale dubiū eſt: an viuus pro te- h
viuo pctōꝛe ſatiſfacere poſſit: Rn̄. Tho. in. iij. diſt. xx. vnus
apud humanā amicitiam pro alio poteſt ſatiſfacere: ergo
multomagis apud deum. tamen quia ſatiſfactio eſt etiam
in remedium contra futurū lapſum in futura peccata. ⁊ qꝛ
vnus non preſeruatur a peccatis per ſatiſfactionem alie-
nam: ideo nō eſt permittendum vt vnus viuus pro alio vi-
uo penitentiā agat: niſi in ipſo penitēte appareat aliquis
defectus / ſcilicet coꝛpoꝛalis per quem ſit impotens ad ſu-
ſtinēdum ſatiſfactionem: vel ſpiritualis per quem non ſit
promptus ad poꝛtandum penā. Unde confitenti non poteſt
duplex ſatiſfactio iniungi. Una pro preteritis. Alia pro fu-

turis. Etiã vnũ opus poteſt propter ambo iniungi. Satiſfacere igitur poteſt vnus viuus pro viuo alio/ ⁊ penitentiã agere: vt dicit. Pe. de pa. in. iiij. diſtin. xx. ⁊ ſm doctores cõcorditer in multis caſibus. Primo quãdo forma iniunctionis ſacramẽtalis illud cõtineret. vt ſi dicit: omnia ieiunia que tu feceris/ vel alij pro te fecerint ſint tibi in remiſſionẽ peccatorum. Tunc alterius ieiuniũ pro me factuʒ: pro me ſatiſfacit. Similiter ſi tibi iniunctuʒ eſt ire ad ſanctum Jacobum per te/ vel per alium/ vel ieiunare per te. vel ꝑ aliuʒ Secũdo ſi eſt omnimoda indifferentia: tunc idem eſt. Uerbi gratia. Si impoſitũ eſt alicui dare pecuniam: non omnino idem eſt ſi tu das/ vel alius pro te de ſuo: Sed ſi ſeruus tuus de tuo daret etiam te in gratia/ ⁊ illo in peccato mortali conſtituto ſatiſfaceret. Ratio: quia elemoſina eſſet in caſu tali tibi meritoria. ergo hoc opus eſt ſatiſfactorium. Tertio quando quis non poteſt ſatiſfacere per ſe: tunc poteſt facere per alium. quia talis videtur volũtas imponentis/ qui noluit ad impoſſibile obligare: nec ad purgatoriuʒ dirigere. Unde cum dicitur in penitẽtia ieiunes: intelligitur id eſt per teipſum ſi potes. ſi nõ: fac per alium ſicut etiã facta
3 eſt penitẽtia pro nobis per chriſtum. ¶ Sed tamẽ vt ſupra dictum eſt aduertendũ ꝙ quãdo quis poteſt ſatiſfacere per ſeipſum ⁊ quãdo penitẽtia data ſibi eſt in remediuʒ ſi tunc talis alio modo nõ recompenſet: certũ eſt ꝙ non ſufficit per alium fieri ſatiſfactionem. vt ſi ieiuniuʒ eſt tibi impoſitum ad domandũ carnem contra luxuriaʒ/ non ſufficit ꝙ alius pro te ieiunet: quando carnẽ tuaʒ vis nutrire. nec
k aliquo equipollẽti edomare. Hec Pe. de pa. ¶ Sed nunqd meretur ſatiſfaciens pro alio? Reſpõdet Tho. ⁊ Pe. de pa. ꝙ quicũqꝫ in charitate pro alio ſatiſfacit pro viuo vel mortuo ſibi ſemper meretur: ſed nõ ſatiſfacit pro ſe: ſed ꝑ alio ſolum. Unde pro ſe ita tenetur acſi nihil feciſſet. Simile eſt quia qui pro alio cõmuni creditori ſoluit: illum ſolum liberat: nõ ſeipſuʒ niſi ſuo nomine illi ſoluat. licet apud illũ de
2 amicitia laudem habeat. ¶ Unde volentes pro ſe ſatiſfieri vt prudenter ⁊ fideliter agãt tria debent notanter ſeruare. Primo vt ſatiſfaciens ſit in charitate: ⁊ taleʒ querat: quia ſm cõmuniorẽ ⁊ tutiorẽ opinionẽ actus qui nõ e deo acceptus: non põt eſſe ſatiſfactorius pro faciente/ nec pro alio. ergo qui vult. penitentiã ſuã alteri iponere: niſi velit ſe periculo exponere aliquali: debet querere hoiem/ de quo cõfidat ꝙ ſit in charitate viuẽs caute. Secda doctrina: qui vult penitentiã ſuã alteri iniũgere: debet ſatagere ꝙ non ſoluʒ ille ſit bonꝰ: ſed ꝙ ſit melior ſe. vt non ſolũ ſit ſatiſfactoria/ ſed etiã magis ſatiſfactoria. Uñ hec eſt tertia cauſa ꝑpter

quā licet alteri penitētiaʒ tuā imponere etiā vbi tu poſſes
met/ſcʒ ſatiſfacere.quādo ſcʒ tu vis melioꝛib⁹ occupari:ſʒ
non propter amoꝛē carnis quam bene vis aꝉe domare:ſʒ
quia deo magis carum vis facere. Tertia regula.conſulē=
toꝛibus:ꝙ querāt participationē bonoꝛum que in religio=
nibus ſunt:qꝛ ibi ſunt penalitates plures q̄ alibi ⁊ magis
accepte deo q̄ alibi. ¶ Sed adhuc eſt dubium:cū tres ſint
partes ſatiſfactionis oꝛatio/ieiuniū/⁊ elemoſina:quod eo=
rum eſt magis ſatiſfactoꝛiū. Rñ. Duran.diſt.xv.qñ aliqua
cōparanꝉ inter ſe debēt cōparari ceteris parib⁹ exiſtētibus
Et ſm hoc dicenduʒ ꝙ ſuppoſita pari gratia vel charitate
ieiuniū eſt magis ſatiſfactoꝛiū q̄ elemoſina vel oꝛatio. in=
directe tñ ⁊ cōcomitatiue elemoſina eſt magis ſatiſfacto=
ria. Primum pꝛobatur.qꝛ ſuppoſita charitate:illud eſt ma
gis ſatiſfactoꝛiū quod eſt magis penale.quia in opere ſa=
tiſfactoꝛio foꝛmalis cōditio ex parte operis eſt penalitas.
ſed ieiuniū eſt magis penale q̄ elemoſina vel oꝛatio com=
pꝛehendendo ſub ieiunio quicquid eſt coꝛpoꝛis afflictiuuʒ.
vt diſcipline/vigilia ⁊ ſimilia.ergo ieiuniū eſt magis ſatiſ=
factoꝛium. Nec obſtat illud pꝛime ad Thimo.iiij. Coꝛpora
lis exercitatio ad modicū valet:pietas autē ad omnia. qa
differt meritū ⁊ ſatiſfactio. Meritū eñ eſt ad acquirenduʒ
pꝛemium ad quod requiriꝉ ⁊ ſufficit bonitas operis ⁊ quod
melius eſt magis meritoꝛiū.⁊ ſic dare elemoſinam eſt ma=
gis meritoꝛium:q̄ ieiuniū cum ſit opus bonum danti ⁊ reci
pienti.ieiuniū autem non ſic. Satiſfactio autem cum oꝛdi=
netur ad expiationem pene requirit quidem opus bonū.ſʒ
foꝛmale in opere eſt penalitas.quia per penā recompenſa
tur:propter quod ieiuniū eſt magis ſatiſfactoꝛium. Indi=
recte autē ⁊ concomitatiue elemoſina eſt potioꝛ pars ſatiſ
factionis. Pꝛobatur.quia illa eſt potioꝛ pars ſatiſfactiōis
in qua continentur virtualiter alie partes ſatiſfactionis.
vt de ſe patet.ſed elemoſina eſt hmōi vt patʒ. Pꝛimo qꝛ ele
moſina eū cui datur cōſtituit debitoꝛē ad ieiunandū ⁊ oꝛā=
dum/⁊ faciēdū alia que poteſt ei qui dedit.loquēdo de de=
bito moꝛali/non ciuili. Secundo qꝛ elemoſina propter deū
data eſt quaſi quedā oblatio deo facta ſm philoſophū.iiij.
ethicoꝝ. Oblatio aūt deo facta vim oꝛatiōis habet. frequē
ter eñ plus impetrat donū q̄ ſupplicatio. Tertio cū bona
exterioꝛa ad conſeruationeʒ coꝛpoꝛis oꝛdinenꝉ:ſubtractio
eoꝛum per elemoſinā virtute cōtinet ieiunium. Et plerūqꝫ
cōtingit ꝙ aliqs artius viuit ex hoc ꝙ ſua dedit. Igitur ele
moſina cōpleti⁹ habet vim ſatiſfactiōis q̄ oꝛatio vel ieiu=
niū Et ꝓpter hoc elemoſina īducitꝉ vt vniuerſalis medicina

peccati. Luce.xj. Date elemoſinam: ⁊ omnia munda ſunt vobis. ⁊ Thob.xij. elemoſina a morte liberat: ⁊ ipſa eſt que purgat peccata: ait Raphael. ⁊ facit miſericordiā inuenire ⁊ eternam vitam. hec Durandus.

¶ Capitulum.xij. De ſacramēto euchariſtie.

Poſtremo de nobiliſſimo ſacramento euchariſtie: vidēda ſunt tria principaliter. Primo que exigantur ad cōmunicandum ſine nouo peccato cum augmento meriti. Scdo quis fructus bene cōmunicantium. Tertio que exigant ad frequenter cōmunicandos.

A ¶ Quantum ad primum notandū ſm Tho. ⁊ alios doctores in.iiij. circa materiam diſt.ix. ⁊ ſequentiū. Ad ſumendū euchariſtiam ſacramentaliter ⁊ ſpiritualiter xv. exigunt ſm que quiſq̄ ſe pbare debet. Probet inquit apoſtolus.j. Corin.xj. ſeipſum homo: ⁊ ſic de pane illo edat ⁊c. Primum eſt vt cōmunicans ſit homo. Nam ſolus homo hoc ſacramentum per ſe ſumere poteſt ſacramentaliter et ſpiritualiter ſaltem: non angelus bonus nec malus: nō anima exuta in purgatorio/limbo/vel in inferno: nec animal brutum. Probatur: quia iſte ſolus ſumit p ſe ſacramentaliter ⁊ ſpiritualiter qui vtitur ſacramento vt eſt ſacramētū/ ⁊ xp̄o incorporatur: ſed ſic nullus prefatorū valet. ergo ambe premiſſe vere. Probat: q2 ille ſolus vtitur ſacramento vt eſt ſacramentū: qui vtitur ſpecieb9 ſenſibilibus ⁊ velantib9 aliquod ſpūale contemptum/ ⁊ qui xp̄o amplius/vel de nouo incorporatur: ſed nullus iſtorum eſt huiuſmodi/niſi homo. Ex quo patet maximū donū dei. Nā qui in patria ſunt xp̄o fruentur letius q̄ nos. Sed nos xp̄m in euchariſtia ſumimus fructuoſius: quia proficere poſſumus in eſſentiali ⁊ accidentali premio: beati xp̄m habent ſecurius: ſed nos

B mirabilius. ¶ Secundum eſt vt quis ſit homo viator: non cōprehēſor. Et ideo viaticum dicitur: vt nos p̄ſeruet ab hoſtibus ⁊ ab impedimentis vie. Unde ſi apparerent aliquando ſancti: puta pater ⁊ mater defuncti petentes ſacramentum: ſicut quandoq3 eſt factum: nō debet ſacerdos eis miniſtrare: ſed poteſt in miſſa ſacrificium tale pro eis offerre. Tertium eſt: vt quis ſit fidelis ⁊ baptiſatus/ideo nō eſt dādum cathecuminis: nec videre debent infideles: quia nullus niſi ad chriſti populum aſcriptus baptiſmatis ſacramento debet admitti ad euchariſtiam ſanctam. Quartum eſt: vt quis ſit adultus. Nam maſculus.xiiij. ⁊ femina.xij. ſed pro tunc prius/vel poſterius qn̄ peccare poſſunt mortaliter: diſcernere cibum corporalem a ſpirituali: ⁊ deuotionum dentibus hoc ſacramentum maſticare: in ſeptimo/

octauo vł alio quocūq₃ debito anno: et hoc iudicio boni viri relinquēdū eſt/ et ſtatuto ſinodali/ vel cōſuetudini bone nō preiudicare de₃. ¶ Quintū eſt: vt q̄s ſit mente ꝑdit⁹: ꝓpter C demoniacos ⁊ amētes. Ubi ſciendū ꝙ ſi faciūt geſt⁹ ꝑiculoſos/ ⁊ ſunt furioſi: de quib⁹ poſſit ꝑpēdi ꝙ eijceret coip⁹ xp̄i vel tractarēt impudice / vel irreuerēter in hoc caſu nō eſſet eis euchariſtia miniſtranda ꝓpter reuerentiā ſcramenti Si aūt ſit amēs/ ⁊ nō furioſus: ſ₃ tantū loq̄ns lania/ ⁊ alien⁹ a ſenſu: diſtinguēdū eſt: q₂ aut pretendit actus/ ⁊ ſigna deuotionis ad ſacrm/ ⁊ ſic determinat ca. de cōſecra. diſt. ij. c. de infirmitate: tali euchariſtia nō eſt negāda. Aut nullū ꝓtūc pretēdit actū vel ſignū deuotionis: tūc currendū eſt ad tp̄s precedens paſſionē: vel eīn tūc petijt/ et deuotionē ad ſacramentū pretēdit: ſi al's nō immineret ꝑiculū poſſet quidem ſibi licite dari. Sed nō video (dicit pe. de pa.) neceſſitatem magnā: ſ₃ ſi talis amēs haberet dilucida iterualla: poſſumus dare euchariſtiā tp̄e lucido: demoniacis aūt ſc₃ poſſeſſis a demone: ſi habēt deuotionē ad cōmunicandū/ dari debet eis ſm tho. Nam caſſi. collatione ſereni/ dicit ꝙ multi per illud liberati ſunt a demone. Predictis omnibus cōcordat tho. ¶ Sextū eſt: vt ſit ieiunus ieiunio nature. Ratio prima: quia ſicut placuit ſpirituiſancto: qui hoc per apoſtolos eccleſie fiendū tradidit: vt dicit Auguſt. ad iquiſitiones ianuarij. Secunda ꝓpter reuerentiā corporalem: dignum enim eſt vt panis celeſtis precedat omnē terrenum panem. Tertia vt maior deuotio habeatur/ que ſolet impediri ſepe ꝑ cibū vel potū. Omnis igitur potio vel cibatio ꝑ ꝑrie quocūq₃ fine fuerit ſumpta: ipedit diuinā euchariſtie ſumptionē: vt dicit pe. de pa. Excipiūtur tres caſus in quibus nō ieiunus poteſt celebrare vł cōicare. Primo ratione infirmorū: de quorū ꝑiculo timet ne ſine viatico vadāt: tales cōicādi ſūt etiā nō ieiuni. Scd̄o ſacerdos q̄ ſumit aquā purā ꝑ errorē ꝓ vino poſt euchariſtiā tenet itegrū ſacr̄₃ poſt modū ꝑficere. Tertio in paraſceues cōtingere poſſet ſi anteq̄₃ euchariſtiā q̄s deglutiret vinū ꝓcederet in ſtomachū. Idē i eſtate cōtingere poſſet cōmunicanti cuilibet/ cuius palato adherere poſſet nec deglutiri: niſi dilueretur vino vel aqua prius ſtomachū intrāte. ¶ Ex quib⁹ patet ꝙ ſi cibus E aut pot⁹ ꝓꝑie ſumat ratiōe medicine ſolius: nō intētione ſe nutriēdi impendit euchariſtiā. Itē ſi quis heri paraturā in ore poſuit: ⁊ hodie traijciat impedit euchariſtiā. Itē qui probando vinū/ ſeu guſtādo/ vel cibū aut aquā caſu deglutiret: l₃ ſtatim euomeret nō alteratū i aliquo: adhuc ipediret. quia eſſet comeſtio vł bibitio: niſi in aliū cōductū gutturis trāſiſſet: et ſtatim eiectū eſſet: tūc nō ipediret. Quādo vero

fieret deglutio caſualis ſaliue/ vł reliquiarū cibi/ vel aque
remanentis poſt lotionē dentiū vel oris nō impedit. Dicit
etiā richar. ꝙ ſi ſacerdos ante miſſam lauat os/ ⁊ caſu gut=
ta aque intrat ſtomachū: nō credo ꝙ iō teneaꝫ dimittere
miſſam maxime in die ſolēni/ cū non videatur impedire di=
gnam p̄parationē nec reuerentiā ſacramenti: et de ſimilibꝰ
idem iudiciū habeatur. Itē ſi quis ſale et aceto ꝓfunderet
dentes/ ⁊ quicquid faceret: dū tamen nō deglutiret/ ſiue me
dendo/ ſiue lauādo nō eſſet comeſtio/ nec bibitio. Et licet os
non ſit ieiunū: tñ ſtomachus ieiunus eſt: iō nō impedit. Re
liquie etiā aque ex quo caſualiter nō ex ꝓpoſito os abluen
do traẏciunꝫ: licet nō ſint cōuerſe in ſaliuam/ nō impediūt.
Item coci vel tabernarij/ vel miniſtrātes ad menſam q̄ ci=
bum vel potū ponūt ſupra linguā ſolū ad ꝓbandū/ ⁊ ſtatim
proijciunt: ꝗuis ꝓpter reuerentiam primi duo ꝓtunc debe
rent a talibꝰ ſe cōtinere: tñ nō impediūt. Si aūt quis talia
deglutiret/ lꝫ ſtatim euomeret/ nō alteratū impediret. Hec
omnia pe. de pa. Dicitur autē ieiuniū nature quod incipit
ab abſtinētia p̄nominatorū a media nocte. Dicit etiā Lan
dolfus niſi cibus vel potus digeſtus fuerit ſano iudicio mi
niſtrātis/ vel recipiētis euchariſtiam/ nō debet ſumi hoc ſa
cramentū. dormitio tamē poſt cibū nō exigiꝫ: niſi inquantū
quis ſine ſomno indeuotus efficereꝫ. Nō multū etiā decet
bibere poſt matutinas ſero dictas: et multo minus come=
dere/ niſi neceſſitas vrgeat. Septimū eſt vt ſit ſine cōſciētia
peccati mortalis: poſt diligentē diſcuſſionē cōſcientie ſue.
Vñ apłs p̄me cor. xj. ꝓbet aūt ſeipm̄ homo: ⁊ ſic de pane il=
lo edat. ¶ Ubi notandū ſm̄ Tho. di. ix. ⁊ pe. de tharan. ⁊ ſco.
F ꝙ duobꝰ modis poteſt cōtingere aliquē cū pctō mortali ac=
cedere. Primo cōſcientiā de hoc habēdo. Scd̄o nō Primū fit
tripliciꝫ. Primo ſic accedētes cū cōſciētia peccati mortalis
quorū cōſciētia cōſurgit ex certitudine ſufficiēti/ vt q̄ ſcit ſe
fornicatū: vel ſcit ſe in actu peccati mortalis interiori vel
exteriori: puta qui ſibi cōſcij ſunt peccati mortalis nō de eo
dolentes: tales accedendo peccant mortaliter/ quia contē=
nunt Et quia indigne manducant: iudiciū ſibi manducant.
quia abutūtur ſancto ſanctorū. Et mentiūtur ſe incorpora
ri chriſto/ quod euchariſtia figurat. Secundo ſunt quidam
habentes conſcientiā peccati mortalis/ quorū conſcientia
cōſurgit ex certitudine ꝓbabili. puta qui diu moroſe dele=
ctati ſunt et timent fuiſſe conſenſum mortalē. et tunc ſic ac
cedendo ſine contritione: adhuc peccant mortaliter. quia
diſcrimini ſe cōmittunt circa tantum miſterium. Tertio q̄s
habet conſcientiam peccati mortalis/ cuius conſcientia ex
leui conſurgit. vt homo ſcrupuloſus qui timet de leui dele=

ctatione ne fuerit peccatum moꝛtale.et taliter accedens di
cit Pe.de ta. nõ peccat moꝛtaliter. quod verũ eſt ſʒ Pe. de
palude.qñ firmã cõſcientiam non habet ſed timoꝛẽ quendã
vel vacillationem cui renititur . Unde pe.de tharan.dicit.
In pꝛimo caſu quis contemnit. in ſecundo diſcrimini ſe cõ
mittit:ſʒ tertio nõ.Secundo quidã ſunt qui non habent cõ
ſcientiam peccati moꝛtalis:et tamẽ ſunt in peccato moꝛta=
li ignoꝛanter. Et hoc etiã fit tripliciter . Et pꝛimo qñ quis
pꝛeparauit ſe : et diſcuſſit pꝛeparatione ſufficienti diligen=
tiſſime cõſcientiã examinãdo: et peritos cõſulẽdo/ et talis
accedendo non peccat:ſed remiſſionem peccatoꝝ ſi que la
tent accipit/⁊ meretur.videtur autẽ iſta examinatio diligẽ
tiſſima quã tradit ſco.dicens.diligenti inquiſitione habita/
ſm poſſibilitatem noſtre fragilitatis:quantã ſcilʒ diligẽtiã
faceret pꝛudens vir in ardua re quã vellet examinare ſe=
rioſe.quam etiam inquiſitionẽ opoꝛtet differentẽ eſſe ſm di
uerſitatem penitentiũ :vt maioꝛẽ apponat diligentiam. qꝛ
foꝛte diutius non eſt confeſſus . et minus in animũ ſuũ po=
ſuit peccata ſua omnia/vt ea memoꝛiter retineret: ⁊ ſuo tẽ
poꝛe diſtincte cõfiteret̃.Pꝛemiſſa inſuꝑ cõtritiõe ſufficienti
ſm ꝓbabilitatẽ coꝛreſpõdentẽ ad p̃dictã inquiſitionẽ: ſi tũc
cõmunicet nõ peccat : imo ſi aliqua alia pctã lateãt ꝑ illud
ſacramentũ dimittent̃. Alij ſunt q̃ cõſciẽtiam ſuã examinãt
ꝓbabiliter ⁊ cõfitent̃ Et tales dicit Pe.de tharã.accedẽtes
nõ peccãt : ſed tamẽ remiſſionẽ peccatoꝝ nõ accipiũt / nec
merẽtur.Sʒ tho.vbi pꝛiꝰ dicit Si q̃s ꝑ quattuoꝛ ſigna facta
diligenti inquiſitione ſue conſcientie:ꝗuis foꝛte non ſuffi=
cienti ad coꝛpus chꝛiſti accedit:aliquo modo peccato moꝛ=
tali in ipſo remanente qđ eius cognitionem pꝛeterfugit:nõ
peccat:immo magis ex vi ſacramenti peccati remiſſionem
conſequetur.Unde aug.dicit in quodam ſermone:ꝙ quãdo
coꝛpus chꝛiſti manducat̃ viuificat moꝛtuos.¶Que aũt ſint
illa quattuoꝛ ſigna/dicit Tho. Certitudo haberi nõ põt an B
aliquis ſit ſine pctõ moꝛtali.j.Coꝛ.iiij.Nihil michi cõſcius
ſuʒ,ſʒ nõ in hoc iuſtificatꝰ ſum.Põt tñ de hoc haberi aliqua
coniectura pꝛecipue per quattuoꝛ ſigna .ſicut dicit bernar.
Pꝛimo cum quis deuote verba dei audit : quia qui ex deo
eſt verba dei audit.Johan.viij. Secundo cũ quis ſe pꝛom=
ptum ad bene operãdum inuenit.Quia ꝓbatio dilectionis
exhibitio eſt operis.vt dicit grego.in omel.iij.Tertio cum
quis abſtinendi a peccatis in futurũ ꝓpoſitũ habet. Quar=
tum cũ de p̃teritis dolet.qꝛ in his vera penitẽtia cõſiſtit ſʒ
Greg.Tertio ſunt q̃ neutro modo ſe diſcutiũt:ſʒ negligent̃.
Et tales dicit Pe.de tharã.peccãt moꝛtalit̃ accedẽdo:⁊ de=
merent̃/maxĩe ſi negligẽtia ſit magna Dicit et̃ ſco.ꝙ ꝯtritꝰ q̃

habet copiam confeſſoꝝ:teneẜ confiteri ſub iſta lege videlicet. Probet autem ſeipſm homo. Octauū requiſitū eſt vt ꝗs non ſit conuerſatione in crimine notatus. vt duellare volētes preſertim impetens/ꝛ publicam penitentiā agentibus non debet dari: niſi completa penitentia/ nec hiſtrionibus nequitioſis/nec ſuſpēſoꝛibus peruerſis. Intellige de ſanis ꝛ quouſ appareat emenda aliqua poſt eoꝝ cōuerſionem.

v ¶ Nonum eſt vt ſit in coꝛpoꝛe mūdus. Ubi notandū ꝙ quadruplex eſt immundicia. Prima coꝛpoꝛalis cōiuncta cū immundicia ſpirituali ſm veritatē: ſicut in vigilia foꝛnicātes qui in craſtinū celebꝛant/ vel ſtatim. Secunda eſt coꝛpalis cōiuncta immundicie ſpirituali ſecundū quādā ſimilitudinem. vt in ſomnijs fit/ cū ſoꝛdidis pollutionibus. Tertia eſt immūdicia coꝛpoꝛalis hoꝛroꝛeꝫ cauſans in ꝓximis. ſed nec in re/ nec in imagine coniuncta peccato. vt lepꝛa/ menſtruū fluxus feminis ex debilitate nature cauſatus. Quarta eſt indifferens: vt eſſe ſoꝛdidum pedibus lutoſis/ vel fuligine tactū/ aut ſudantē. Pꝛima impedit. Secūda ſi ex cauſa pꝛecedenti in vigilia vel pauloante per moꝛtale peccatum eſt ingreſſa: impedit. Tertia impedit vt non publice quis celebꝛet aut crebꝛo cōmunicet: ſed occulte non impedit celebꝛare. Quarta eſt indifferens. Non lotis eñ manibus manducare: non coinquinat hominem: pꝛopter reuerentiā tamen mundicia debet ſeruari quantum commode fieri poteſt.

3 ¶ Decimum eſt vt ſit quis ſine periculo vomitus. Et ideꝫ eſt de eo qui ſtomachum haberet taliter diſpoſitum: ꝙ a ſe ſumpta cruda egereneẜ. ꝓ tunc etiam fieret irreuerentia ſacramēto: ꝛ cōmunicare quis non deberet: dicit Pe de pa. Undecimum eſt vt quis non ſit apparitione miraculoſa ꝓhibitus. Si enim in ſpeciebus illis appareret fruſtum carnis puer vel aliquid huiuſmodi: non eſſent tunc ſpecies ille pcipiende. Ratio. quia xp̄s inſtituit ꝙ ſumereẜ euchariſtia in ſpecie panis ꝛ vini. Duodecimū eſt vt recipiatur a miniſtro idoneo nō, a muliere/ nō a laico nec a diacono: vbi poteſt copia ſacerdotis haberi/ nec a quolibet ſacerdote. ſꝫ a papa/ epiſcopo/ ꝛ plebano pꝛopꝛio/ vel a pꝛelato pꝛopꝛio/ vel ab eo cui aliquis talium licentiaꝫ dederit: idoneo ſacerdoti ſcꝫ. nec etiam a quocun pꝛelato: ſed a non excommunicato/ nō interdicto/ nō ſuſpenſo. Tertiumdecimū vt recipiatur tempoꝛe debito. vt ad minus ſemel in anno ꝛ ſecūdū diuerſos ſtatus a diuerſis diuerſimode Quartumdecimuꝫ eſt vt fiat recta intentione ſm quam xp̄s inſtituit ꝓ medicina videlicet anime nō coꝛpis nec ad maleficiū. Quintū decimum vt fiat cū actuali deuotione. quia eñ euchariſtia datur vere in cibum ꝛ potum: cōſideranda eſt manducatio

noſtra realis:que conſiſtit in ſpecierum attritiõe. ſacramẽ
talis aũt conſiſtit in interiori intellectꝰ ⁊ affectꝰ ruminatio
ne per fidem/conſiderando paſſionem xp̄i/digniſſimã eiꝰ in
carnationem/⁊ ſimilia beneficia:⁊ ſpe fulti ad amorẽ eiꝰ ac
cenſi:eius vnionem deſideremus.quia ſicut nocet aut pro
prodeſt cibus corporis in ſtomachum traiectus ſine maſti
catione oris/⁊ calore ſtomachi:ſic nec euchariſtie ſacramẽ
tum:niſi ruminetur vt premittitur/⁊ charitate in xp̄m cale
ſcamus.Actualis em̄ deuotio cauſatur ex timore ⁊ amore
timor inſurgit ex conſideratione noſtrorum defectuum/⁊ chri
ſti magnitudine aut iuſtitia.Sed amor iũgendꝰ eſt quo xp̄z
nedum velut piiſſimum patrem ⁊ benefactorem/immo vi=
tam cordis deſideremus amplexibus. ¶Quo ad ſecundũ k
principale de effectibus euchariſtie ſm̄ Tho.ſunt ſeptẽ no
tabiles di.xij.quarti.Et recipiũtur ad ſimilitudinẽ cibi cor
poralis.Primus ⁊ principaliſſimus ꝙ nos deo ꝑ amorem
amplius vnit.Iſte em̄ cibus non xp̄m in nos facit mutari/
ſed nos in chriſtum ſecundum illud chriſti ad Auguſti.lib.
confeſ. Cibus ſum grandiũ:creſce ⁊ manducabis me: nec
tu me in te mutabis ſicut cibum carnis tue : ſed tu muta=
beris in me.Secundus eſt reſtauratio deperditorũ in repa
ratione cuiuſcunq; defectus precedentis . Tertius eſt au=
gmentũ omniũ virtutum.Quartus remiſſio peccatorũ ve=
nialium omniũ/aut multorum quo ad culpam:ſecundũ ꝙ de=
uotio minor ⁊ maior fuerit ibi.Quintus eſt remiſſio pecca
torum mortaliũ ſi inuenit in ſubiecto:non in cõſcientia mo
do ſupradicto vel tacto.Sextus eſt remiſſio pene debite ꝓ
mortali ⁊ veniali/in toto vel in parte:ſed hoc dicit Thom.
facit euchariſtia ſolum quãdo eſt ſacrificiũ.vt in miſſa pro
aliquo lecta que certuz valorem habet ad ſacrificandum.
Et vltra illum habet efficaciam ex deuotione miniſtri/
⁊ procurantis miſſam . Septimus eſt remiſſio fomitis vt
minus proni ſimus ad vicia. Facilius em̄ cauet quis futu=
ra etiam mortalia/roboratus hoc pane.hec Tho.vbi priꝰ. L
¶Quo ad tertium principale de frequentatione euchari=
ſtie querit ſanctus Tho.in.iiij.di.xij.An qualibet die poſſit
quis euchariſtiã ſumere:Rn̄.in hoc ſacramento requiritur
ex parte recipientis deſiderium coniũctionis ad xp̄m:quod
facit amor ⁊ reuerentia ſacramenti que ad donuz timoris
ptinet.Primum incitat ad frequentationem huius ſacra=
menti quotidianam:ſed ſecundũ retrahit. Unde ſi aliquis
experimentaliter cognoſceret ex quotidiana ſumptiõe fer
uorem charitatis augeri ⁊ reuerentiam non minui / debe=
ret quotidie cõmunicare. Si autem ſentiret per quotidia=
nam frequentationem reuerentiam minui/ ⁊ feruorem nõ

multum augeri:talis deberet interdum abſtinere . vt cum
maiori reuerētia ꝛ deuotione poſtmodum accederet.Unde
quantum ad hoc vnuſquiſqꝫ relinquendus eſt iudicio ſuo.
Et hoc eſt qđ Augu.dicit.Dixit quiſpiam non eſſe accipiē
dam quotidie euchariſtiam.Alius affirmat quotidie ſumē
dam.Faciat vnuſq̇ſqꝫ qđ ſm fidē ſuā pie credit faciendum
eſſe.hec Augu.Et probat exemplis zachei ꝛ Centurionis:
quorum vnus recepit dn̄m gaudens.Alius dixit.Non ſum
dignus vt intres ſub tectum meū:ꝛ vterqꝫ miſericordiā cō
ſecutus eſt.hec Thomas.

¶ Cap̄.xiij.De ſanctificatione locorum ſcꝫ eccle
ſie:altaris:ꝛ cimiterij.

Cum autem inter ea que ſanctificanda ſunt
locus dei contineatur : idcirco de ſanctifica=
tione ꝛ veneratione ſanctorum locorum:pu=
A ta altaris eccleſie ꝛ cimiterij:tria ſunt vidē
da.Primo cur eccleſie ſanctificari debeant
ꝛ per que.Secundo cur oratio vel alij cultus
latrie in eccleſia facti deo plus placeant/ꝛ citius impetren
tur ceteris paribus q̄ꝫ ſi extra locū ſacrum fierēt. Tertio p
B que dehoneſtentur loca deo ſacrata. ¶ Quātum ad primū
notandum ꝙ eccleſia frequentanda eſt ſex de cauſis:quas
ſanctus Tho.poſuit ſuper illud Johan.ij. Nolite facere do
mū patris mei domū negociatiōis.Eccleſia inquit frequē=
tanda eſt propter ſanctorum reliquias/ſacramentoꝝ effica
cias/officiorum frequentias/angeloꝝ reſidētias/multas in
dulgentias:ꝛ mortuorum indigentias.hec tho.in poſtilla
Idcirco dicit beat⁹ Augu.in regula ſua.In oratorio nemo
aliquid agat:niſi ad quod factum eſt.vn̄ ꝛ nomē accepit ꝛ
cauſam aſſignat dicēs.vt ſi forte aliqui etiam preter horas
conſtitutas ſi eis vacat orare voluerint:non ſint eis impe=
C dimento:qui ibi aliquid agēdum putauerint.¶ Sed dubi=
tatur:an tempore gratie debeat eſſe locus orandi ſpecialis
videtur ꝙ non.qꝛ mulieri(iohānis.iiij.)de loco orandi que
renti:ieſus reſpondit . venit hora in qua veri adoratores
adorabunt in ſpiritu ꝛ veritate.Reſpōdet humbertus in re
gule expoſitione.Non eſt in loco ponenda talis fiducia :ꝙ
credat aliquis alibi ſe nō poſſe exaudiri. ſicut fecerunt ali
qui iudei.Sed curandum eſt ex alijs tribus cauſis de loco.
Primo: qꝛ ſi nō eſſet aliquis locus deputatus orationi:tūc
neſciretur vtrum hoies orarent vel non.ꝛ multi omitterēt
orare.Secūdo qꝛ vadens ad locū orandi: plus laborando
amplius meretur.Tertio vt orationis locus ad orandū ex
citet ꝛ moueat.Sicut locus comedendi excitat appetitum

cibi ⁊ menſale ad idem ⁊ ſic de aliis. ¶ Dubitatur ſecundo que i oratorio poſſint fieri licite: Rñ. ſm eũdem ꝙ triplices ſunt actiones in genere. Quedam ſunt ſpũales. vt ꝑdicatio nis audientia: ⁊ ea que nominata ſunt per Tho. ⁊ talia poſ ſunt regulariter ibi fieri. hoc eñi innuit nomẽ oratorij: quod ab oratione dicitur: accipiẽdo orationẽ generaliter ꝓ omni exercitio quo anima erigitur in deũ ſm ꝙ oratio a Damaſce. diffinitur. Oratio eſt aſſenſus mentis in deum. Unde ⁊ ſup illo Math. xvij. hoc genus demoniorum nõ eijcietur niſi per orationem ⁊ ieiuniũ. gloſa dicit oratio generalis non ſolũ eſt in verbis: ſed in omnib⁹ que in obſequiũ dei ⁊ fidei deuotionẽ gerim⁹. Simile dictũ fuit ſupra de partib⁹ ſatiſ factionis tribus. Alie vero actiones ſunt neceſſitatis: ⁊ ſine peccato poſſunt ibi fieri diſpenſatiue. Nam eccleſie cum omnib⁹ ornamentis ſuis deberent teneri munde. nec debẽt ibi conuiuia fieri/ vel homines ibi iacere/ aut ſua ſuppellectilia mittere: niſi ꝓpter hoſtiles incurſus. aut incendia repentina/ ſeu alias neceſſitates vrgentes. ſic tamẽ vt neceſſitate ceſſante res in loca priſtina reportentur. Id probãt ſummiſte. extra de cuſtodia euchariſtie. Re. di. xlij. caꝑ. penulti. ⁊ vlti. Item ꝓpter metũ paganorum/ hereticoꝝ/ piratarum ſeu predonũ poteſt eccleſia icaſtellari: ſeu muniri ⁊ poſ ſunt ibi habere refugiũ non ſolũ clerici: ſed etiam laici: ⁊ defendere eccleſiam: ⁊ que in ea ſunt: ꝓbatur vt pri⁹. Et ad idẽ eſt ray. ⁊ hoſtieñ. Nõ ergo lz in eccłia comedere: bibere vel iacere regulariter: ſed diſpẽſatiue ⁊ ex cauſa. Tertio dicit hũber. ſunt actiones quedam que vix/ aut nũꝙ ſine peccato fiunt: ⁊ tales nũꝙ debent ibi fieri: niſi forte in neceſſitate ꝑegrinandi: de quibus dicetur in tertio mẽbro. ¶ Quãtũ ad ſecundũ principale notandũ ꝙ ſm humbertũ vbi prius. Quãuis orationes/ ⁊ alia ſub oratiõe cõtẽta in omni loco poſſunt fieri ſm illud ꝑme Thimo. ij. In omni loco leuãtes puras man⁹: tñ cõpetenti⁹/ ⁊ fructuoſius in oratorio effunduntur ſeptẽ de cauſis vel rationibus. Prima qꝛ pie credendum eſt ꝙ de⁹ facilius exaudiat in loco ſibi deputato ad hoc ꝙ̃ in alio. Unde. ij. Paral. vij. Oculi mei erũt aperti ⁊ aures mee erecte ad orationem eius qui in loco iſto orauerit. Secundo quia credendum eſt/ ꝙ angeli ſancti locum talem ſanctum magis frequentẽt: qui eſt domus dei. Unde in huius rei argumentum iacob. Geñ. xxviij. vidit angelos dei aſcendentes ⁊ deſcendentes in loco qui dicitur bethel/ id eſt domus dei. Ipſi aũt ſunt qui neceſſarij ſunt ipſis orãtib⁹ ad ferendũ oratiões nr̃as coram deo. Tertio ꝓbabile eſt ꝙ demones q̃ libẽti⁹ impediũt oratiões/ nõ audeant ita accedere ad huiuſmodi locum ſanctum ſicut ad alia: pro-

pter terrorem quem incutit eis locus ſanctus. Unde gen̄. vbꝫ
prius. ꝙ terribilis eſt locus iſte. qđ verū eſt ꝓcipue de demo-
nibus. Quarto qꝛ oratorium conſecratum eſt in honore alicu
ius ſancti: pium aūt eſt credere ꝙ ſanctus patronus eccleſie
ſpecialem curam habet de conuenientibꝰ ad locum ſui patro
natus: ſicut principes terre de his qui cōueniunt ad loca ſui
dñij: ſicut inuenitur de beato iacobo / ⁊ de multis alijs ſanctis
ſpecialiter iuuantibus ſua loca viſitantes. Et qꝛ orantibꝰ nō
modicum neceſſarium eſt adiutorium ſanctoꝝ qui ſunt potē
tes apud deū ſm̄ illud iob. Ad aliquem ſanctoꝝ conuertere:
cōſultius oratur in locis ſacris ꝙ alibi. Quīto ibi eſt frequēt
corpꝰ xp̄i continue / aut hora miſſe ad minus. Rōne cuiꝰ q̄libet
eccl̄ia excellit templum ꝓmum ſalomonis: in quo nūꝙ tantū
bonum fuit. In p̄ntia autem xp̄i ſi quis forti fide orat citius
exaudiri poteſt orans ſicut latro ꝓpe chriſtum in cruce / ⁊ ma
gdalena ⁊ chananea cito exaudiebantur chriſto p̄nte: ergo in
fide accedendo q̄ mereri plus poteſt ꝙ p̄ntia corporalis chri
ſti facientis miracula: hodie tam cito exaudiri poſſumus ꝙ
olim. Unde iohan. xx. chriſtus illud tho. innuiſſe videtꝛ dicens
Quia vidiſti me thoma credidiſti: beati q̄ non viderunt ⁊ cre
diderunt. Sexto in eccleſijs ſunt reliquie ſanctoꝝ / nec dubiū
talia cooperari ad efficaciam noſtre orationis quādo fuerint
venerate. Ideo quo ad quintum ⁊ ſextum hebreoꝝ. ix. dicitꝛ.
Manna qđ figurabat corpꝰ chriſti / ⁊ virga aaron / ⁊ tabule moi
ſi: tanꝙ eoꝝ reliquie cuſtodiebantur in ꝓpiciatorio / ſiue ora-
culo: ⁊ non alibi tanꝙ competentia orationi ⁊ ꝓpiciationi.
Septimo ibi ſunt ymagines crucifixi: beate virgīs ⁊ ſanctoꝝ
ſiue angeloꝝ vt frequenter quaſi libri laicoꝝ. Hec aūt ſenſibi
liter in mentē introducunt hoꝝ memoriā / que introducta mlꝰ
tum valent frequenter ad excitandū deuotionem: deuotionis
aūt effectus ſumme facit orationem efficacem. Un̄ Augu. ad
probam de orando deum. Dignior ſequitur effectus quando
feruentior precedit affectus. ſecundum illud prime ad Co-
rinth. ſecundo Ad affectū cordis reſpicit deus. Periculoſum
eſt depingere imagines luxurioſas. Ezech. viij. In oratorio
etiam fit concurſus multoꝝ. Sicut em̄ ferrum ferro acuitur /
ſic deuotio fidelium mutuo excitatꝛ. Impoſſibile em̄ eſt preces
F multoꝝ non exaudiri. Item math. xviij. Ubi duo vel tres cō-
gregati fuerint in nomine meo. ⁊c. ¶ Quantum ad tertium
ꝓncipale ſcilicet de dehoneſtātibus eccl̄ias aduertendum ꝙ
de eccleſia qualibet ſiue templo intelligi poteſt illud Gene.
xxviij. ꝙ terribilis eſt locus iſte: non eſt hic aliud niſi domus
dei / ⁊ porta celi. Uere etenim dominus eſt ī loco iſto ſancto.
vnde irreuerentes eccleſias peiores quodāmodo ſunt ꝙ de-
mones qui terrentur a locis ſacris / ſed nō homines illi ma-

li:vñ contra tales terribilis legitur hiſtoria.ij.Mach.iij.de
heliodoro principe cui irreuerēter templum intranti appa
ruit equus terribilem habens ſeſſorē/ optimis operientis
adornat⁹:iſq; cum impetu heliodoro priores calces eliſit:q̄
autem inſidebat habebat aurea arma. Alij autē apparue
rūt duo iuuenes/q̄ circunſteterunt eū/ et ex vtraq; parte fla
gellabant ſine intermiſſione : ſubito autem heliodorus ce=
cidit in terram et in ſella geſtatoria deportatus eſt ex era=
rio:et iacebat mut⁹ et abſq; omi ſpe ſalute priuatus:ſed poſt
precibus onie ſacerdotis vita ei donata eſt.¶Sunt autem G
plura per que irreuerentia ſacro loco/ſiue ſit cimiterium ſi
ue eccl'ia exhiberi poteſt:que tangit G:eg.x.et ponunt in ge
nerali concil. Lugd.lib.vj.de immunitate eccl'ie et cimiterio
rum.c.decet.Decet inquit domū domini ſanctitudo:decet
vt cui⁹ in pace factus eſt locus:eius cult⁹ ſit cum debita ve
neratione pacificus.Sit itaq; ad eccl'ias humilis et deuot⁹
ingreſſus:ſit in eis quieta conuerſatio deo grata: inſpicien
tibus placita:que conſiderantes nō ſolum inſtruat:ſed re=
ficiat:et addit q̄ quotiens nominatur nomē Ieſu xp̄i ibi ſpe
cialiter inter ſacra miſteria flectāt genua cordis:et illud ca
pitis inclinatione quis teſtetur: nullus ibi feditionem exci
tet.cōclamationē moueat impetūve cōmittat. Ceſſent etiā
in locis illis vniuerſitatū et ſocietatum quelibet cōſilia con
tentionis/et publica plamenta. Ceſſent vana/ et multo forti⁹
feda et prophana colloquia: ceſſent confabulationes queli=
bet:ceſſent in eccl'ijs et earum cimiterijs negocia et precipue
nundinaꝝ ac fori cuiuſcunq; tumultus.et omnis in eis ſecu
lariū iudicioꝝ ſtrepitus cōquieſcat: nulla inibi cauſa per
laicos criminalis maxime agitetur: Sint loca eadem a lai
corum congregationib⁹ penitus aliena: et ponit ibi cām il=
lam: ne vbi eſt peccatorum venia poſtulanda:ibi peccandi H
occaſio detur aut comprehendantur peccata cōmitti. Hec
vbi prius.¶Secundo habet immunitatē hanc eccl'ia:vt mi
ti ad eam confugientes vita tueanł corporali. De illo bea=
tus Auguſti.lib.j.de ciuitate dei.cap.j.dicit q̄ etiam barba
ri pepercerunt baſilice apoſtolorum rome etiam paganis
ad eam confugientib⁹. Poſtea ꝑ plura capitula ꝓbat q̄ pa
gani veteres et etiam romani nonnūq̄ leguntur peperciſſe
in corpore fugientibus ad deoꝝ ſuorum templa.et ca.vij.cō
cludit q̄ id quod barbaris confugientibus ad apoſtolorū
templum latiſſimum pepcerunt/hoc chriſti nomi:hoc chri=
ſtiano templo tribuendum quiſquis miudet cecus. quiſq̄s
videt/nec laudat ingratus : quiſquis laudanti reluctatur
inſanus eſt.Hec ibi.Unde nullus ad eccl'iam cōfugiens:in=
de per vim abſtrahi debet.Excipitur ꝑmo latro:qui ſtratas

publicas inſidijs ⁊ aggreſſuris obſidet. Secundo qui de no
cte agros vaſtat/vel comburit. Tertio q̇ in eccl'ia commiſit
maleficiuꝫ ſperans ſe ab eccl'ia defendi: qđ ſemꝑ p̄ſumitur
niſi contrarium probetur. Et tales etiam in alia eccl'ia ex=
trahi poſſunt. Quarto ſi confugiens ſit ſeruus / q̇ ſi preſtita
a dño cautione de impunitate non velit de eccl'ia exire: in=
uitus expellitur ⁊ redditur dño. Quinto heretici qui vidē=
tur in tertijs cōcludi. Alijs autē etiam iudeis paganis/ im=
mo et excommunicatis: ſi conſuetudo de excommunicatis
tenet/debent rectores eccl'iaꝝ ſaluare vitam ⁊ mēbra: hec
om̄ia ꝑ diuerſa iura ꝓbantur: ſed breuitatis cauſa dimitto.

¶ Capitulum. xiiij. De ſanctificatione ſabbati. De
labore ⁊ ocio: ⁊ de mechanicis

A TErtia particula tertij precepti de ſanctifica=
tiōe ſabbati eſt. Sex diebus operaberis: vbi
labor mādatur extra dies feſtos ¶ Circa qđ
tria ſunt conſideranda. Primo quando labor
ſit in precepto: quando in conſilio: et quando
prohibitus. Secundo qui poſſunt de elemoſi=
nis viuere ſine labore manuum in toto vel in parte. Tertio
quibus modis labor exercendus eſt debite. Quantum ad
primum notandum ꝙ ſuper. ij. theſſal'. iij. vbi dicitur ſi quis
non vult operari: non manducet. ſi quis non obedit verbo
noſtro per epiſtolam: hunc notate: et non miſceamini cum
B illo vt confundatur. gloſa precipit vt operentur. ¶ Ubi que
rit gorram Utruꝫ operari manibus ſit preceptum? ꝙ ſic pa
tet per glo. ⁊ textum preallegatum. Rn̄. ꝙ ſicut quedā ſunt
bona per ſe vt ſanum eſſe: quedam per accidens et propter
alterum vt medicari: prima autem appetenda ſunt ſibi ſem
per ⁊ omnibus. ſecunda in caſu et aliquibus: ſic quedam
precipiuntur propter ſe: quia ꝑ ſe bona: vt deum colere/pa
rētes honorare: ⁊ hec ſunt ſemper habita oportunitate im
plenda ⁊ ab omnibus. Quedam vero precipiuntur propter
aliud: vt generationi vacare propter multiplicationem et
conuerſationem humani generis: et hec non ſemꝑ nec ab
omnibus ſunt implenda: ſed aliquando/quando ſcꝫ neceſſi
tas horum propter que data ſunt imminet: nec ſubuenitur
ab alijs. Laborare vero ⁊ operari manibus: non eſt de his
que bona ſunt: ⁊ precepta propter ſe: dicit emin de ſe opus
indifferens non virtuoſum: ſed eſt de his que ſunt bona/et
precepta propter aliud. Unde non ligat omnes ⁊ ſemꝑ/ſed

aliquos:⁊ in caſu neceſſitatis pꝛopter quã pceptum eſt.
¶Pꝛeceptum eſt autem partim pꝛopter neceſſitatem ſpiri C
tualem ad vitanda ſcilicet peccata:que ex ocio naſcuntur
partim pꝛopter coꝛpoꝛalem ad acquirendum ſcilicet vnde
ſuſtentetur coꝛpoꝛis ſanitas/⁊ vigoꝛ:vbi ergo occurrit ali=
cui neceſſitas ſpiritualis:quia ex ocio iplicatur peccatis/
que niſi per laboꝛem poteſt vitare:debet laboꝛare:vbi etiã
occurrit neceſſitas coꝛpoꝛalis:quia aliunde non poteſt ne
ceſſaria inuenire:debet laboꝛare.Ubi etiã occurrit neceſſi=
tas vtraqꝫ ſimul:vt quia al's non poteſt modo licito ⁊ hone
ſto viuere ſine peccato/vel furti/vel adulationis/vel huiuſ
modi neceſſaria inuenire:debet laboꝛare:al's exceptis his
tribus caſibus nullum puto teneri ad laboꝛandu3 pꝛeciſe.
Aliquãdo tamen expedit laboꝛare:aliquando non.Si eniꝫ
homo al's habet neceſſaria modo licito ⁊ al's per exercitiũ
ſpirituale ſufficienter vitat peccata:ꝗuis non teneatur la
boꝛare:ſi tamen vacat operi ſpirituali vel tempoꝛali vtilio
ri:vel ſi vacat vtilioꝛi tamen per laboꝛem hunc ab illo ope
re nõ impeditur notabiliter/expedit laboꝛare:quoniã per=
fectius eſt vtrũqꝫ facere:ꝙ alterum tantũ. Si autẽ al's nõ
expedit:vt quãdo impeditur exercitiũ vel publicũ vt lectio
nis/aut pdicationis publice/vel priuatum:vt lectionis vel
oꝛationis priuate.hec Goꝛrã. Concoꝛdat Tho.in tractatu
contra impugnantes euangelicã paupertatẽ.¶Sed notã= D
dum ꝙ pꝛeter exercitiũ manuale:alia ſunt exercitia ſpiri=
tualia licita/coꝛpus etiam multum aggrauantia:puta oꝛa
tio deuota/meditatio bona/ſtudium licitum/lectio vtilis/
laus diuina/confeſſionis audientia/datio conſilioꝛũ in cau
ſis ſpiritualibus vel tempoꝛalibus ⁊ huiuſmodi:quibus ex
ercitiis inherendo:licite nullus cenſeri debet pꝛotunc eſſe
ocioſus:quia ſpiritualis laboꝛ eſt penalioꝛ coꝛpoꝛali quin
tuplici de cauſa ſm medicos.Pꝛimo quia laboꝛes ſpiritua
les extenuãt vires naturales/et animales quas laboꝛ ex=
terioꝛ tanꝗ̃ coꝛpoꝛale exercitium vigoꝛat.Secũdo quia la
boꝛum ſpiritualium quidam vexant die ac nocte per ſom=
nia dura:ſed laboꝛem coꝛpoꝛalem ſequitur ſomnus quie=
tus/⁊ per conſequens bona digeſtio/⁊ virium fatigata=
rum ꝗ̃optima ſequitur reſtauratio.Tertio quia vires ſpi
rituales magis leſe ſunt oꝛiginali peccato.Ideo maioꝛem
difficultatẽ patitur homo cum illis operãdo ꝙ cum virib⁹
exterioꝛibus.Quarto laboꝛ coꝛpoꝛalis caloꝛe3 naturalẽ cõ
foꝛtat/coꝛpus mũdificat/⁊ agilitat:ſed ſpiritualiũ laboꝛu3
multi caloꝛẽ naturalẽ conculcãt ⁊ extingunt/ humoꝛibus
replent/⁊ ex ſanguineo melancolicũ faciunt.Quinto laboꝛ
ſpũalis emulos hꝫ malos ſpirit⁹ impedientes ne homo ad

veritatem: ⁊ ſpecialiter ad virtutẽ perueniat: ſed nõ ſic de
E corporali. ⸿Ocium igitur/id eſt carẽtia tam corporalis ꝙ ſpiritualis exercitij quinq; mala facit. Primo dat locũ diabolo. Unde ſancti patres dixerunt occupatũ vno demone: ſed ocioſum innumeris tẽptari. Et Hiero. Semper aliquid boni facito: vt te diabolus inueniat occupatum. Secundo graue damnũ ſuſtinet ſine cauſa in vinea ſui corporis que eſt anima. Nam de ore ſolũ quis octo fructus poſſet colligere qui ſunt: dei laudatio/gratiarũactio/oratio/confeſſio/modeſtia verborũ/abſtinentia/fraterna eruditio/viciorum correctio. Tertio ocioſus brutis eſt deterior. Brutis enim competit comedere: ſed de ocioſo dicit Apoſtolus .ij. Theſſalo .iij. Si quis non vult operari/nõ mãducet. Quarto cõſumit tempus ⁊ nihil noui lucratur: ⁊ ſe facit receptaculũ omnium ſordiũ. Unde Bern. Omniũ temptationũ ⁊ cogitationum malarũ ⁊ inutilium ſentina/⁊ ſeminariũ eſt ocium. Exemplũ. Dauid occupatus bellis nõ luxuriatus eſt: ſed tempore ocij adulteriũ ⁊ homicidium cõmiſit .ij. Regum .xi. ſic etiam ⁊ Salomon circa templũ ⁊ alia occupatus nõ cecidit/ſed ocioſus. Quinto ociũ facit fugere ſanitatem corporis ⁊ anime: que ſequũtur plus laborem ꝙ ociũ: vt patet exemplo cathene de ferro: quã non vſam rubigo conſumit grauius ꝙ ſi quis ea vteret: q2 ⁊ ſi vſu cõſumitur: tamen minus ꝙ rubigine: ⁊ etiã dealbatur. Ocioſus etiã non põt acquirere habitum virtutũ: q2 habitus generatur per actus frequẽtatos: ſic etiam anima ocioſi ſemper manet nuda.
F ⸿Quo ad ſecũdum principale notandũ ſm Tho. tractatu contra impugnãtes paupertatẽ euangelicam. ⁊ ſecũda ſecunde .q. clxxxvij. arti. v. ꝙ nouẽ ſunt genera hominum qui excuſari poſſunt a labore manuali in toto vel in parte ⁊ vti poſſunt elemoſinis. Primo prelati eccleſie ⁊ clerici: qđ apoſtolus oſtẽdit .j. Corin. ix. dicẽs. Neſcitis qm̃ qui in ſacrario operãtur: que de ſacrario ſunt edunt: qui altario deſeruiunt/cũ altario participãt. Secũdo religioſi precipue mẽdicãtes eadẽ ratione quo ad plura qua ⁊ clerici: q2 orant/laudant/ſtudẽt/pdicant/celebrãt: ſacramẽta etiã quedam ad minus cõferunt propter que opera pro cõmunitate eccleſie facta tã iuſte ſuſtentationẽ ab alijs recipiũt quando faciũt ad que inſtituti ſunt: ſicut ſtipẽdiarij ⁊ famuli rerum temporaliũ pciũ ſui laboris. Tertio philoſophie ſtudio vacãtes aut literis artiũ: vt ſcholares: q2 tales nõ poſſunt ſtudere: ⁊ ſimul laborare: ⁊ eccleſia de talibus fructũ ſperare poteſt pro republica futurũ. Quarto inſpirati ⁊ vocati ſpeciali inſtinctu ſpiritusſancti ad voluntariã paupertatem: quorum exemplar fuit beatus Alexius qui mẽdicauit plu=

ribus annis.Nam in Ediſſa ciuitate in atrio eccleſie bea=
te virginis.xvij.annis ad elemoſinam ſedit:⁊ poſtmodum
in domo paterna totidē annis velut mendicꝰ eſt nutritus:
licet a patre ignoraretur.Unde Chriſtus iuueni decalogū Math.xix.c
ſeruāti ait:ſi vis perfectꝰ eſſe:vade ⁊ vēde omnia ⁊ da pau Mar.x.b.
peribus.Quinto inualidi ad laborādū:vt pueri/vel ſenes/ Lu.xviij.d.
vel egri.talibus eñ clericus ſi habet:vel alij ſeculares pro
uidere debent.Sexto elemoſina etiā vti poſſunt/qui labo=
rare poſſunt:ſed non tantū vt ſe ⁊ ſuos nutrire poſſunt: re=
ſiduū eñ de elemoſinis accipere poſſunt:vt ſunt interdum
debiles mulieres vel ſenes.Septio ſi q̄s diues oīa bona
ſua dediſſet pauperibꝰ/⁊ in ſeculo vel religione manēs ege
ret nec artē operādi ſciret/vel exercere nō poſſet ꝓpter diſ
ſuetudinem:talis de elemoſinis victitare poſſet ſibi datis
vel monaſterio ad qđ ſe cōtraxiſſet.Octauo penitētes aliq̄
mēdicare poſſunt:vel elemoſinā recipere.puta hi quibꝰ pro
grauibus peccatis iniunctū eſt:ſed tales ſi habent debent
imp..tiri de ſuis bonis quantū ipſi cōſumerēt alijs paupe
ribus.Nono poſſunt elemoſinas accipere aliqui ꝓ loco vel
ſtructura cōitati/vel diuino ſeruitio valēti:⁊ ſic mendicāt
aliqui ꝓ eccleſijs:alij pro ponte:alij pro reparatione vie.
Oēs iſtos modos ꝓbat ſanctꝰ Tho.licitos tractatu quo
ſupra:⁊ ſecūda ſcđe. Qui vero ſub taliū numero nō cōtinē
tur:⁊ tamē ocioſe viuūt etiā de redditibus ꝓprijs nec recō
penſant prout tenent orationibꝰ vel alijs diuinis ad q̄ ap=
titudinē habēt:aut qui fidelium recipiūt elemoſinas:tales
nocēt ſibi/⁊ pauperibꝰ alijs:⁊ proximū decipiūt. ¶Ex qui= b
bus patet ꝙ plura genera hoīm deberēt per capita xp̄iani
populi corrigi qui ocioſe viuere volūt. Primo clerici ⁊ re=
ligioſi ocioſi.Scđo nobiles ocioſi:qui eo ꝙ diuitias nō ha
bent a p̄deceſſoribus potiꝰ depredātur/⁊ alia mala faciunt
q̄ȝ velint laborare.Ad quē tamē laborē in tali caſu tenent
Tertio validi mēdicantes varijs mēdacijs pplm decipiē=
tes.Quarto vſurarij/iudei ⁊ chriſtiani:cū vtriſq; in lege eo
rum ſit prohibitū.Quinto chriſtiani cābijs malis ⁊ cōtra=
ctibus p..uerſis inſiſtētes.Sexto incātatrices ⁊ ꝓphetiſſe
demonū de vaticinio eorū elemoſinā recipientes.Septimo
ciues reddituati etiā ocioſe viuētes nulli proſunt:non deo
cui non ſeruiūt.nō proximo:quia nō mercātur nec laborant
ſed alios inficiunt:ſe deſtruūt:⁊ oīa noua mala interdū re=
periunt:heu q̄ȝ multi reperiuntur qui talem ſtatum deſide=
rant habere.¶Quo ad tertium principale notat magiſter h
henricus de haſſia ſuper Geñ.iij.In ſudore vultus tui ve
ſceris pane ⁊c.ꝙ quinq; requirunt ad hoc ꝙ quis reȝ arti=
ficialem faciat/vel naturalem fieri procuret.Primū eſt re=

cta intentio/que eſt vt ipſe ſuis laboribus neceſſitatem vite
acquirat competentē ſibi/⁊ cōmuni vtilitati deſeruiat. Secū
dum eſt vt opus ſuum vtiliter ſine falſitate ⁊ ſophiſticatione
faciat. Tertium eſt ꝙ certis tēporibus ab eccleſia conſtitu=
tis/hoc eſt in feſtiuitatibus labores ſuos intermittat: vt di=
uinis plenius vacare poſſit. Quartum vt opus ſuum legali=
ter ⁊ ſm iuſticiam ciuilē vendat ſine fraude iuxta eius valo=
rem/pēſatis omnibus ex parte materie/operis ⁊ laboris/et
ſtatus continuandi laborātis. Quintum eſt ꝙ non ſint artifi
ces curioſitatum ⁊ vanarū nouitatū inuentores/in veſtib⁹/
edificijs/vt magis lucrentur. Uide de hoc primo mādato de
curioſitate/et de ſuperbia.

¶ Preceptum quartum.

¶ Capitulū primum De dilectione dei.

PReceptum quartum. Diliges proximuz tuū ſicut
A teipſum. ¶ Notandū ꝙ ſicut ſub pcepto dilectio=
nis dei cōprehēduntur tria precepta prime tabu=
le/de quibus hacten⁹ dictum eſt: ſic ſub precepto
de diligendo proximum cōprehenduntur ſeptem
precepta ſecūde tabule. propter qđ Chriſtus ait Math. xxij.
Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo/⁊ ex tota anima
tua/⁊ ex omni mente tua: hoc eſt primū ⁊ maximum manda=
tum. Secundū ſimile eſt huic. Diliges proximum tuum ſicut
teipſum. In his duobus mādatis vniuerſa lex pendet/⁊ pro
phete. Idcirco anteꝙ deſcendam⁹ ad ſeptē precepta reſidua
neceſſe eſt dicere de precepto dilectionis proximi. Et ponen
tur quatuor. Primo quō tenemur diligere noſipſos. Secūdo
quomodo tenemur diligere proximos ſub precepto. Tertio
de ordine diligēdi. Quarto quomodo proficere debem⁹ in di
B ligēdo proximū: prout eſt conſiliū. ¶ Quo ad primū tria ponē
tur: primo quid ſit diligere ſe. Secūdo que requirūtur ad be
ne diligere ſe. Tertio cur nō eſt ſpeciale mandatū de diligen
do ſe/vel ſaltem nō tam exacte poſitum ſicut alia mandata.
C ¶ Quantū ad primū notandum ſm Tho. lib. de perfectione
ſpiritualis vite. ca. xiij. ꝙ diligere ſe eſt ſibi bonū velle: ſꝫ que
vel quot ſunt tibi bona? Rñ. ꝙ quinꝗ. Primo maximū bonuz
eſt felicitas tua/ſcꝫ deus immediate in patria tibi vniendus
Secundo virtutes ⁊ vitatio vitiorū: q̄ ſine his nullus bea=
tificatur. Tertio ſciētie aliquales: quia ſine his neſciret quo
modo virtutes eſſent acquirēde ⁊ vitāda vitia. Quarto bona

corporis:vt fortitudo/ſenſuum viuacitas/pulchritudo/ ſani- tas ꝛc.Quinto bona exteriora:vt fama ꝛ poſſeſſiones/ac pe- cunie. Prima tria deſeruiunt principaliter anime:duo reſi- dua corpori.prima tria iteriori homini:alia duo exteriori ho mini.Sed quereres:que de quinqȝ bonis diligendo dicitur quis ſe diligere? Rñ.philoſophus.ix.ethi.vbi querit quis eſt philãtus/id eſt amator ſui:ꝙ qui diligit partẽ principalẽ ſui id eſt animã ꝛ eius bona principaliter:talis dicitur philan- tus/ꝛ virtuoſus.qui vero diligit principaliter partẽ ſui minꝰ principalem/videlicet corpus ꝛ eius bona:non eſt philãtus quia a maiori fit denominatio.huic cõcordat dictuȝ ps.Qui diligit iniquitatem odit aiam ſuaȝ.et Chriſtus ait. Qui odit animã ſuam/id eſt animalẽ ꝛ ſenſualem vitaȝ/hoc eſt corpo- ris delicias:in vitam eternã cuſtodit eã:ex quo patet ꝙ pec catores ſe non diligunt:ſed odiunt. ¶Quantum ad ſecundũ ex quo quis ſe diligẽdo poteſt ſe male diligere:vt principali ter corporalia diligendo.ꝛ etiam bene ſe diligere:ideo neceſ ſe eſt ſcire qualis debeat eſſe dilectio ſui vt ſit bona. ſecũduȝ quam etiã neceſſe erit proximum diligere:velut ſm quoddã exemplar.hoc tradidit Tho.vbi prius dicẽs ꝙ ad ſui licitaȝ dilectionem quatuor requirũtur. Primo vt dilectio ſui ſit ve rax.Secũdo recta.Tertio ſancta:ꝛ quarto efficax. Primo ve re ſe amat/qui ſibi bonum aliquod de quinqȝ prenominatis vult/ꝛ nõ vult ſibi quinqȝ oppoſita pfatis quinqȝ bonis. Di- lectio eñ in duo tẽdit:in eũ cui aliqs bonũ vult:vt ſi te ſi te di ligis/ꝛ in bonum qđ optas tibi:ſed illud abuſiue diligere di cimur:diligendo eñ piſcem:non ei/ſed tibi vis bonum:quia piſcis deſtruetur quem comedis:ſed tu fortificaberis:ſic de pullis:ſic de vino:ꝛ ſic de aliis ſimilibus que in vſum noſtrũ tranſeunt:ſed illa conditio diligendi ſe non ſufficit ad bonaȝ dilectionem. Secundo ergo neceſſe eſt vt dilectio tui ſit re- cta/et iuſta/ſeu ordinata:quod fit quando maius bonum de quinqȝ prenominatis preponis minori bono.Manifeſtuȝ au tem eſt ꝙ bona anime ſunt optima:puta beatitudo ꝛ virtu- tes:ſed ſcientiaꝰ ꝛ corporis bona ſunt media.exteriora vero ſunt infima bona. Ideo ſunt optima bona beatitudo ꝛ virtu- tes:quia te inuito nec demones/nec homines te talibus pri uare queunt:ſed ſolum tua voluntas:non autem ſic de bo- nis corporis/et exterioribus.ex quibus patet ꝙ non recte/ ſed curue ſe diligit:qui periculis ꝛ laboribus inordinate cor pus ſuũ irrationabiliter deſtruit ꝓ bonis exterioribus:ſicut faciunt ebrioſi/haſtiluſores/auari ꝛ his ſiles. Rõ.qꝛ exterio- ra pferũt bonis corpis.quo ↄtra Job.ij.dr. Pellem pro pelle et omnia ſcilicet temporalia exteriora dabit homo pro ani-

Ps.x.
Johã.xij.
D

ma ſua/id eſt ꝓ animali ſeu corporali vita vel ſanitate. Similiter ptʒ ꝙ nō ſe diligūt recte: ꝗ bonū rationalis anime cōtemnunt inhiantes vel inherētes bonis corporis: vt faciunt ſpaciatum eūtes die feſtiuo: ⁊ ſic ſermonē negligēdo Studentes potibꝰ ⁊ alijs delicijs vacātes neglecto ſtudio Clerici ⁊ religioſi conuiuijs exorbitantes/neglectis officijs debitis. Hi em̄ ſunt de quibus ſupra dicit. Qui diligit iniquitatem odit aīam ſuā: ſed qꝛ iſtum ſecundū modū diligendi ſe vident etiam quidam philoſophorum gentiliū habuiſſe. vt ex. ix. Ethi. ptʒ. ⁊ ex. x. ⁊. j. Ideo tertio neceſſe eſt vt dilectio ſui ſit ſancta. Dicitur aūt aliqͥd ſanctū ex eo ꝙ ordinat ad deum. vñ altare ſanctū dicitur/quaſi deo dicatū: ⁊ alia huiuſmodi que diuino miniſterio mancipantur. Qui igit diligit ſe ꝓpter deum: ⁊ ſpecialiter ex charitate infuſa: ſancte diligit ſe/⁊ eius dilectio deo dicata eſt. Rationabile enim eſt vt dilectionem ſui quilibet ordinet in deum: quia princeps ſummus eſt oīm: fons btitudinis: collator gratie ⁊ ſcientie: rerū etiā corpis ⁊ anime. Unde apl's dicit Philippen. j. Michi viuere xp̄s eſt: ⁊ mori lucrū. ⁊. j. Cor. x. ſiue manducatis/ſiue bibitis: ſiue aliud ꝗd faciatis: omnia in gloriam dei facite. Et qꝛ non ſufficeret ad conſequendam beatitudinē ꝙ quis etiā ſe ſancte diligeret: niſi etiam bonum velle ad opus ꝓdiret: ſm illud xp̄i. Nō omnis ꝗ dicit michi dñe dñe intrabit in regnū celorum: ſed ꝗ facit volūtatē patris mei ꝗ in celis eſt: ipſe intrabit in regnū celorum. Math. vij. Idcirco quarto neceſſe eſt vt dilectio ſui ſit efficax ⁊ operoſa/ ac in exteriora opera progrediens pro loco ⁊ tp̄e per deſiderium bonorum in ore/in manu/in pedibus/in expenſione pecuniarum ad elemoſinam. vt ſic beatitudo/virtutes/ſciētia: ⁊ alia ad beatitudinem valentia acquirant. ¶ Quantum ad tertiū principale. Cur deꝰ nō tam exacte p̄cepit dilectionē
E ſui/vel nō tā clare ſicut dilectionē dei ⁊ ꝓximi? Rñ. ꝙ p̄ceptum eſt diligere ſe debite: ⁊ ibi. Diliges ꝓximum tuū ſicut teipſum. expreſſe ſatis ponit. Triplex aūt ratio eſt q̄re non tam exp̄ſſe precipit. Prima qꝛ ad ſe diligēdū inordinate hō alias ſatis inclinatꝰ eſt. Scd'a qꝛ natura inclinat ad diligēdū ſe etiā ſm aīam: vt ptʒ ex philoſophorum dictis. Tertia ſʒ Aug. qꝛ in dilectiōe dei dilectio ſui includit: q̄libet em̄ debet diligere ſe ſancte. i. propter deum. ergo plus deum.

¶ Capitulum. ij. de dilectione ꝓximi.

De proximi igitur dilectione tria videnda ſunt. Primo quomodo bene fieri debet. Secundo cur fieri debet. Tertio qualiter per alias dilectiones
A inficiatur. ¶ Pro primi intellectu notandū ꝙ dilectio proximi valde eſt neceſſaria homini: quia homo ſm

philoſophum eſt animal politicum/id eſt ſociale. Patet il-
lud ꝑ triplicem ſcripturam. Nam tantā dilectionem chriſtꝰ
voluit nos habere ad proximos/ vt diceret petro querenti Mat.xviij.
quotiens deberet dimittere proximo in ſe peccanti. Rñ. ꝙ
vſqꝫ ſeptuagies ſepties/id eſt quadrigentis nonaginta vici
bus ſꝫ hierony. Itē Johā.xiij.ait. Mādatū nouū do vobꝫ/vt
diligatis inuicē ſicut dilexi vos. nouū quo ad perfectiſſimū
chriſti modū diligendi. nouū eſt quia nos nouos facit de ve
tuſtis:vt exponit Thomas in poſtill. vel nouū quia ſemꝑ
ligat: ac ſi de nouo ligaret. Unde ad romanos.xiij. Nemini
quicꝙ debeatis:niſi vt inuicē diligatis. Ideo vt hieronymꝰ
ait cū Johan. moriturus inter diſcipulorū manus ad eccle
ſiam duceretur/ et crebro diceret. Filioli diligite inuicem:
et quidā quereret:cur hoc totiens replicaret: Rñ. manda-
tum domini eſt: et in eo omne mādatū impleri pōt. hinc ad
ro.xiij. Qui diligit proximū ſuum legem impleuit. et ſubdit
non adulterabis:non occides:nō furaberis:non falſum te-
ſtimonium dices:non cōcupiſces rem ꝓximi tui. et ſi quod
aliud eſt mandatū in hoc verbo inſtauratur/ id eſt cōtinet
et impletur. diliges ꝓximū tuū ſicut teipm. In iſto etiā con
tinetur preceptū dilectionis dei. quia ꝓximus nō pōt ordi-
nate diligi niſi ꝓpter deū: alś dilectio nō eſſet ſctā. ſꝫ ꝓpter
quod vnūquodqꝫ tale ⁊ illud magis. hāc etiā ob cauſam vt
ait Augu. de ci.dei. ſepe vnū ꝓ reliquo ponitur. hoc etiā
videtur innuere chriſtꝰ Joh.xv. dicēs: hoc eſt p̄ceptū meū:
vt diligatis inuicē ſicut dilexi vos, dicit meū:qꝛ in dilectio
ne ꝓximi deus diligitur. ¶ Secūdo notandū quis ſit proxi- B
mus vel frater noſter Nam illam queſtionē mouit legiſpe
ritus chriſto propter hoc preceptū luce.x. Pro cuius ſo-
lutione chriſtus mouit parabolā de eo qui incidit in latro-
nes. poſt quā queſiuit/quis tibi videtur ꝓximꝰ: Rñ. legiſpe-
ritus. ille qui fecit ei miſericordiā. rñdit ei chriſtus: vade/
et tu fac ſimilit. Ex hoc augu. li.p̄o de doctrina xp̄iana ſumit
ſolutionē q̄ſtiōis. ⁊ allegat magr̄ꝫ in.iij.di.xxviij. q̄ volūt ꝙ
proximꝰ cēſendꝰ eſt q̄lībꝫ rationalis creatura cui a nobꝫ exhi
bendū eſt officiū miſericordie/⁊ a qua nobꝫ exhibēdū eſt. nō
enim propinquitas generis proximū facit: ſed opus miſeri
cordie impenſum. ex quo patet ꝙ quilibet eſt noſter proxi-
mus qui hic viuit: quia cuilibet poteſt a nobis impēdi mi-
ſericordia/vel nobis impendi. Secundo ꝙ anime in purga-
torio ſunt noſtri proximi. qui a nobis ſuſcipere poſſunt mi-
ſericordiā ſuffragiorum. Tertio ꝙ etiam angeli in celo. qꝛ
nobꝫ miſericordie opera īpendere poſſunt. Quarto omnes
anime beate eadem ratione. Quinto chriſtus eadem ratio-
ne chriſtus inqꝫ ſm ꝙ homo. ſꝫ nec demones/nec anime dā

nate ſunt proximi noſtri. quia nec nobis opera miſericor-
die/nec nos ipſis impedim⁹. vnde omne beatificabile eſt no
ſter proximus: vt cõmuniter dicunt doctores in.iij.di.xxvij.
C ¶ Tertio notandũ ſm tho.li. de pfectione ſpũalis vite. vbi
ſupra.et.ij.ſcõe.q.xliiij. deus non precipit vt proximũ toto
corde diligamus. quia non eſt vniuerſale noſtrũ bonũ: ſed
particulare bonũ. nec precipit vt diligam⁹ proximũ equali
ter ſibi vl' eque fortiter/ꝛ eque intenſo affectu. quia ordina
te quo ad intenſionem diligere pximũ debem⁹ ſm Aug. vt
poſtea dicetur/ vicʒ vt primo animã noſtrã. ſecundo aiam
proximi.tertio corpus noſtrũ diligam⁹. ſʒ debem⁹ pximũ no
ſtrum diligere ſicut nos. his ſuppoſitis dicit tho.li.quo pri⁹
et ca. ꝙ pfectio dilectionis pximi q̃ neceſſaria eſt ad ſalutẽ:
quattuor debet habere: ſm quattuor in precedenti capitu-
lo tacta in ſecunda parte de diligẽdo ſe. vnde multũ eadeʒ
quatuor hic rememoranda ſunt. Nã de dilectione proximi-
que cadit ſub cõſilio in ſequẽti capitulo determinabit. Pri-
mo igitur oportet ꝙ dilectio pximi ſit vera vt dictũ eſt. qui
cunqꝫ autẽ aliquid aſſumit in ſuum vſum: nõ vere amat il-
lud ſed magis ſeipſum. vt in primo membro de dilectione
ſui dictũ fuit. ſed ſicut aliquas res aſſumimus in noſtrum
vſum ita etiam ꝛ homines ipſos. ex quo ſequitur ꝙ ſi pro-
ximos eo tantũmodo diligimus: inquantũ in noſtrũ vſum
venire poſſunt: manifeſtum eſt ꝙ eos non vere diligimus/
nec ſicut neſipſos. ꝛ quidem apparet hoc in amicitia vtilis
et delectabilis. qui enim amat aliquem quia eſt ad ſuam
vtilitatẽ/ꝛdelectationẽ: ſeipſm amare ꝯuincit' cui ex altero.
bonũ eñ delectabile/ vel vtile querit nõ illũ ex quo querit.
tales eñ tã falſe amant pximos ſicut tu falſe dicis amare
piſces galliatios quos tuo ſtomacho vis: nõ aũt eis bonũ
vis/ſʒ tibi. Ratio aũt quare dilectionem pximi oportet eſſe
verã nõ fictã eſt qꝛ charitas vt ſcribit apl's /eſt q̃ pcedit de
bono corde ꝛ cõſciẽtia pura/ꝛ fide nõ ficta. ꝛ.j.corinth.xiij.
Caritas nõ q̃rit q̃ ſua ſunt. Hui⁹ rei etiã ſeipſum exemplũ
dat apoſtolus.j.Corinth.x.dicens non querens quod mihi
D vtile eſt: ſed quod multis vt ſalui fiant. ¶ Secundo ad de-
terminatum modum diligendi proximum ſicut ſe/dicitur vt
ſit iuſta et recta. Oportet igitur vt eo ordine quis bona p-
ximis optet: quo ſibi quinqꝫ ſupra tacta debet optare. preci
pue quidem bona ſpiritualia: deinde bona corporis. demũ
que in exterioribus rebus cõſiſtunt. Unde tam tibi ꝙ pri-
mo beatitudinem/ꝛ virtutes orando deſiderare debes ſine
conditione abſolute dicendo O deus illa mihi confer. Ra-
tio eſt quia talia bona nulli obeſſe poſſunt. Orando autem
pro ſcientia/ pro bonis corporis et exterioribus conditio-

aliter implicite peti debent .puta ſi pꝛoſunt ad beatitudi=
em. Ratio eſt quia talia multis obſunt:multis etiam pꝛo
unt.Sed cui pꝛoſint nouit deus cui cõmittitur per cõditio
em.hunc etiam modũ Socrates oꝛare docuit. vt habetur
n vita philoſophoꝝ.Jõ augu.de doctrina xp̃iana dicit.Nõ
que diligatur quod minus vel amplius diligendum eſt .
¶Tertio ex pꝛedicto modo pꝛecipitur vt ſit ſancta pꝛoximi E
ilectio.Pꝛo quo notandum ꝙ in dilectione pꝛoximoꝝ ſem
er contingit plures conuenire vel adunari ; Quidam enĩ
onueniũt in aliqua naturali vnione ſm generationẽ ma=
rialem.puta quia ex eiſdem parentibus oꝛiuntur.Alij ve
o conueniũt conuenientia quadam ciuili. puta quia ſunt
uſdem ciuitatis municipes ſub eodem pꝛincipe : et eiſdẽ
gibus gubernantur . Alij ſm aliquod officium vel nego=
um aliqua conuenientia vniuntur.ſicut qui ſunt ſocij ne=
ociando/vel militando/vel fabꝛicando:et huiuſmodi pꝛo=
moꝛum dilectiones honeſte quidem et recte poſſunt eſſe
d non ex hoc ſancte dicuntur:ſed ſolum ex hoc ꝙ dilectio
oximi oꝛdinatur in deum . Sicut enim homines qui ſunt
nius ciuitatis conſoꝛtes in hoc conueniunt/ ꝙ vni ſubdũ
r pꝛincipi cuius legib⁹ gubernãtur: ita omnes homines
quantum naturaliter in beatitudinem tendunt habent
uandam generalem cõuenientiã in oꝛdine ad deum ſicut
l ſuum omnium pꝛincipem et beatitudinis fontem: et to=
us iuſtitie legiſlatoꝛe3/ cuius beneficio et gubernatione
iuntur. bonum autem cõmune ſm rectam rationem eſt
no pꝛopꝛio p̃ferendum .vt docet natura de vacui pꝛeuẽ=
ne :et mẽbꝛa in coꝛdis vel in capitis defenſione. ⁊ ciues
ciuitatis et cõmunitatis pꝛopugnatione. Ergo in ſuiip=
s et pꝛoximi dilectione/cũ ſint particularia bona dilectio
ıcta efficitur : quando in deum vniuerſale noſtrum bo=
m oꝛdinatur.Unde.i.Joh.iiij.hoc mandatum habemus
eo:vt qui deum diligit/diligat et fratrẽ ſuum. ¶Quar= F
ex modo dilectionis inſtruimur vt pꝛimi dilectio ſit effi=
: et operoſa: vt ſicut vnuſquiſq; non ſolum ſibi optat bo=
anime et coꝛpoꝛis:ſed etiam effectualiter ad habendu3
oꝛare debet . Sic etiam ad bonum non ſufficit bonum
ere affectum : ſed etiã effectum habere opoꝛtet ſm il=
.i.Joh.iij.Non diligamus verbo neq; lingua : ſed opere
veritate.Omnia illa tradit Tho. ſentẽtialiter li. de per
iõe ſpiritualis vite. ¶Ex p̃miſſis ſequit̃ partim regula G
giſtralis/ qñ qs peccat moꝛtalit̃ cõtra dilectionẽ pꝛimi
eſt qñ aliqd cõmittit̃ notabilit̃ cõtra dilectionẽ pꝛimi:
c eſt peccatum moꝛtale. quando non /tunc eſt veniale.
intẽ aliquid ſit cõtra dilectionem pꝛimi : poteſt atten=

di penes iſta precepta legis nature. Quod tibi non vis fie=
ri: alteri non feceris. et ponit Thobie.iiij. Et qđ vis tibi ra
tionabiliter fieri ꝛ ex debito: alteri hoc idē facias. ꝛ ponit
math.vi. ꝛ pōt etiam attendi penes ſcandalum actiuū qđ
ego infero proximo meo malo exemplo. Sed in quāto opor
teat aliquid eſſe contra dilectionem ꝓximi vel quantū ſit
illud ſcandalum ad hoc ꝙ ſit mortale: nō eſt determinatū
preciſe. qꝛ in modico facere contra ꝓximū nō eſt mortale.
aut in paruo eū ſcandaliſare. Unde attēdat quilꝫ penes ſe
ipſum quid ſibi vellet/ vel non vellet fieri: ꝛ per quod factū
ſeruaretur inter ſe ꝛ proximū amicitia vel non/ ſm hoc iu-
V dicet aliquid mortale vel veniale. ¶ Secūdo patet ex pre=
miſſis ꝙ quilibet volēs ꝓximum ſuum peccare mortaliter
aut cui placeat deliberare pctm̄ mortale alteriꝰ: ille in hoc
peccat mortaliter. quia quicquid fit deliberate contra cha=
ritatē: illud eſt mortale. ſed velle ꝓximū mortaliter pec=
care aut gaudere deliberate de peccato mortali contraria
tur charitati dei ꝛ proximi. dei in quem deberet ꝓximū ſan
cte diligere. proximi cui vult tantum malum. Tertio ſequi
tur a fortiori: ꝙ ille peccat mortaliter qui ꝓximum ad mor
taliter peccādum ex deliberatione inducit/ aut inducere ni
titur: vt conſilio/ iuſſione/ auxilio inducere nitēs ad forni=
candum/ predandū/ ꝛ ad ſimilia. Patet qꝛ vult malū morta
le proximo/ quem ſic odit non diligit. quē tn̄ efficaciter ſic
deberet diligere: vt ab eo malum auerteret ꝛ bonū ſuade=
3 ret. ¶ Quo ad ſecundum principale notandū qꝛ plura ſunt
motiua proximum diligēdi elicita ex dictis beati Ambro=
ſij de officio. ꝛ beati Anſel. lib de ſimilitudinibus. Primum
eſt diuina iuſſio cui diligentiſſime eſt obediēdum. vt patuit
in primo notabili ꝛ primo precepto ſm illud ps. Tu man=
Fo. cxviij. daſti mandata tua cuſtodiri nimis. Secundum eſt exem=
plum brutoꝝ animalium ſe ſolo inſtinctu nature in ſua ſpe
cie amantiū mirabiliter. Plus aūt tenetur homo ratione
preditus. Unde eccleſiaſt. xiij. Omne animal diligit ſibi ſi=
mile. Simile patet in ſimplicibus corporibꝰ exiſtentibꝰ. vt
aqua nō cōtrariat aque: ſed concordat. ignis igni/ aer aeri/
ꝛ terra terre alteri. Tertium eſt cognatio ꝛ vnitas originis
Unde ſm Aug. lib. de doctri. xp̄iana. Non putandus eſt ꝓ
ximus ſolū/ qui conſanguineus eſt. Adam ꝛ euam attenda
mus/ ꝛ ſic oēs fratres erimus. nec in aliqua ſpecie perfe=
cta animalium reperitur ꝙ ab vno principio ꝓdierint ſi=
cut oēs hoīes ab vno pmo homine. Quartū eſt fraternitas
ſpiritualis melior carnali. Nam omnes xp̄iani vnum pa=
trē xp̄m ꝛ matrē vnam beatiſſimam virginem mariā/ ꝛ ec
cleſiā catholicā habemus. Unde Math. xxiij. Patrem nolite

vobis vocare ſup terram. vnus em̄ pater eſt veſter qui in
celis eſt. Quintum exemplū eſt xp̄i:qui principiū ꝛ mediū/
ꝛ finem decurſus vite ſue:pro nobis etiam inimicis poſuit
vn̄ Johan.iij. Sic deus dilexit mūdum vt vnigenitum ſuū
daret:vt omnis qui credit in ipſum nō pereat : ſed habeat
vitam eternam. ¶ Sextū eſt exemplū angeloꝝ qui etiā per
ximos homines ex charitate cuſtodiunt. Unde Math.xviij. k
videte ne contemnatis vnū ex his puſillis. Angeli em̄ eoꝝ
in celis ſemper vident faciem patris mei qui in celis eſt.
Septimum exemplū eſt membꝛum humani coꝛpoꝛis ad ſer
uiendum ſibi inuicem. Nam ſi pes infirmatur : man⁹ leuiter
palpat. caput ſe inclinat. alter pes ad medicū peditat.
dorſum ſe curuat. videt oculus / ꝛ auris medici pꝛecepta
auſcultat:/ꝛ ſic de alijs. Cum autem tota eccleſia vnum ſit
coꝛpus/ꝛ ſinguli alterius membꝛa: idē facere deberemus
nec aliquod membꝛū deſpiciendum eſſet. Unde Ro.xij. mul
ti vnum coꝛpus ſumus:ſinguli autem alteri⁹ mēbꝛa. Octauum
eſt ſimilitudo hominis ad deū. ad cui⁹ effigiē quilibꝫ
eſt in mente foꝛmatus/ꝛ baptiſmo refoꝛmatus. Unde ſicut
quidaꝫ pueros plus diligunt:qui ſunt ſimilioꝛes patri quē
dilexerunt:ſic ꝛ nos/ſi patrē deū diligerem⁹:multū ſibi ſimi
lem quēlibet diligeremus. mens em̄ videlicet memoꝛia / in
tellectus ꝛ voluntas ſunt quibus capaces ſumus omnes
infiniti boni ꝛ vniuerſalis. Jdcirco etiam vt Sco. dicit ſup
iij. de charitate. Charitatis habitus inclinat habentem ad
velle haberi deum a ſe. ꝛ etiam ad hoc inclinat vt deus diligatur/
ꝛ capiatur a pꝛoximo ſaltem cui⁹ amicitia ſit deo
grata. Charitas em̄ non eſt habitus pꝛiuatum amoꝛē in di
recto querens. ſicut cupiditas vel zelus que ſociū non vult
habere vel in ſe retoꝛquet omnia. Nonum eſt intuitus mul
tiplicis boni ex dilectione pꝛoximi ſequentis: que vtilitas
debet eſſe occaſio:non cauſa pꝛincipalis ſaltem ſicut etiaꝫ
cibi odoꝛ bonus eſt occaſio comedendi non cauſa:ſed ſanitas
coꝛpoꝛis vel delectatio eſt eius cauſa comedēdi. ex di
lectione etiā pꝛoximi ſequitur amicitia/ſuffragium/conſolatio/
ꝛ vita perpetua. ¶ Quo ad tertium pꝛincipale notandū L
ꝙ dilectio pꝛoximi qua multipliciter mereri poſſum⁹ (heu)
per quatuoꝛ falſas pꝛoximi dilectiones ſophiſticatur ꝛ fal
ſificatur. quia inutilis ad vitam eternam efficitur. Pꝛima
eſt carnalis:que vt plurimū eſt inter perſonas diuerſoꝛuꝫ
ſexuū ſcꝫ ſolum pꝛopter delectationes carnales : ꝛ ſemper
eſt mala niſi quātū inter cōiuges ratione matrimonij excu
ſatur. hec dilectio nōnūꝗ̄ a ſpiritu ſm̄ apoſtoli verba inci
pit:ꝛ ad carnalia degenerat inſenſibiliter. vn̄ ad deꝓhendē
dū talem falſitatis amoꝛē ſe ſub pallio boni abſcōdentem:

Sciendum ꝙ deprehendi poteſt per quedā indicia. Eſt aūt
primū indicium carnalis amoris: ꝙ ea capti adinuicem lo=
quūtur pauca de ſpiritualib⁹/⁊ virtutibus/ ⁊ multa de tem
poralibus/⁊ inutilibus/⁊ ad talia verba vix ſufficit tēpus
eis. hec ſentiens caueat caute ne capiatur: ne laqueus hu=
miliet eū. Per oppoſitū ſpiritualis dilectio ꝓximi paſcitur
ſpiritualib⁹/⁊ paſcit/ac ocioſa fugit. Secūdum indiciū car=
nalis amoris eſt ꝙ inquieto corde cogitant de ſemuicem
cum ſunt a ſe abſentes. primo quidem fit de bonis. ſecundo
de inutilibus. demū de noxijs: ſed ſpiritualis amor quieſcit
in deo. eum quē vere amat cōmendat deo orationib⁹/quie=
to corde. nec cōpatitur/nec cōgaudet dilecto niſi quantum
ratio dictat recta. Tertium indicium eſt impatiētia cōdi=
lecti. vt ſi quem diligit vnus ⁊ alter triſtatur vel timet ſe mi=
nus diligi. triſtatur ſi bona alieno largiunt̄. ſi familiaritas
ei arridet. ſed charitas oēm hoīem diligit: ⁊ condiligi letat̄
honeſte. ⁊ de beneficio alteri impenſo cōgaudet. Quartum
indicium carnalis amoris ſunt munuſcula/dulces littere/
ſudariola ⁊ huiuſmodi tranſmiſſa. que ſm hiero. xp̄i amor
non habet. nam talia conſeruata dilectionem nocituram nu
triunt: ⁊ inſpecta inficiūt. ſed ſpiritualis amor habet pu=
ras ⁊ crebras orationes exhortatorias allocutiones/⁊ pia
rum neceſſitatū ſubuētiōes. Quintū indiciū eſt inordinata
diſſimulatio viciorꝝ adinuicem. perditio maioris ꝓfectus
in caſu quo alterꝝ localiter diſtare oportet/⁊ defēſio alteri⁹
in aliquo vicio vel exceſſu. ſed charitas ſm illud Apoca. iij.
W dicit cum Chriſo. Ego quos amo arguo ⁊ caſtigo. ¶ Secū=
da dilectio proximi eſt cupiditatis: qua qui aliū diligit pro
pter lucrum ſolū. ſic ſerui diligunt dn̄os q: volūt habere lu
crum ſcʒ precium: ⁊ ſic ecōuerſo dn̄i ſeruos. Sic etiā diligi=
mus equos noſtros/vineas/boues: ⁊ ſimilia. ⁊ illa dilectio
non eſt meritoria: quādo ꝓcedit ex ſolo amore ſeu affectio=
ne proprij commodi. Tertia dilectio eſt naturalis fundata
in coniunctione naturalis originis: vt cuʒ volumus alicui
bonum quia cognatus vel conſanguineus. ⁊ ſic parentes li
beros/⁊ econtra filij parentes ⁊ cognati conſanguineos di
ligunt: que dilectio poteſt eſſe bona vel mala ſecundum di=
uerſas circunſtantias: ſed nunꝙ eſt meritoria illa natura
lis dilectio: quando quis diligit aliū ſolum ideo quia co=
gnatus eius eſt: ſic etiam bruta diligunt fetus ſuos. vnde
Greg. in omel de apoſtolis. Iſte veraciter charitatē habet
q̄ ⁊ amicū diligit in deū: ⁊ inimicum ꝓpter deum. Nam ſunt
nōnulli qui diligunt ꝓximos. ſ. ꝓpter affectionem carnis
⁊ cognationis: quibus tn̄ in hac dilectione ſacra eloquia
non cōtradicunt. ſed aliud eſt quod ſponte impenditur na=

ure:aliud quod preceptis dominiois ex charitate debetur obedientie:hi nimirum ꝛ proximum diligunt:ꝛ tamen iſta ſublimia dilectionis premia non aſſequuntur: qꝛ amorem ſuum non ſpiritualiter ſed carnaliter impendunt. Si quis tamen diligit cognatos non ſolū ideo qꝛ cognati ſunt / ſed etiam propter deum:ꝛ ex charitate infuſa: tunc fit dilectio meritoria:gratia cū non deſtruit naturā:ſed eam dirigit ꝛ ordinat. Quarta dilectio proximi eſt ſocialis:qua quis vult alteri bonū ſolum ideo quia eſt eius ſocius vel amicus/cō ciuis compatriota ꝛ familiaris ſibi:que poteſt eſſe bona vel mala ſm circūſtantias:ꝛ quando fit ſolum ꝑpter ſocietatem:tūc nō eſt meritoria.vnde Math.v.Si diligitis illos q̄ vos diligunt: quam mercedem habebitis? Dilectio igitur iſta quarta poteſt eſſe mala: vt in his qui iuuāt ad peccatū bona ſed nō meritoria in his qui ſine charitate in bonis ſe iuuant.ꝛ meritoria:ſi fit propter deum.

¶Capitulum tertium De numero ꝛ gradu diligendorum.

De ordine autem dilectionis tria ſunt videnda. Primo de numero ꝛ gradu diligendorū Secundo de ordine quo proximis effectiue per elemoſinam/vel aliter ſubueniendum ſit. Tertio an peccatores ſint diligendi. A

¶Quantum ad primum intellectum notandum primo: ꝙ ꝓximus vel quilibet poteſt intelligi diligere tripliciter. Primo modo cōplacenter ꝛ delectatiue.id eſt ꝙ quis delectet ꝛ cōplacentiā habeat in bono quod aliquis poſſidet. Secundo modo aliquid diligitur affectiue ſeu optatiue vel deſideratiue. Tertio modo effectiue.nam dilectio eſt volitio boni:ꝛ illa dilectio dicitur dilectio affectiua ſeu optatiua. Illius autē dilectionis ſunt plures effectus:vt elemoſina corporalis vel ſpiritualis: et alia bona alia:ꝛ exhibitio taliū effectuū dr dilectio effectiua Scdo rememorandū ꝙ bona nobis ꝛ proximis deſideranda ſunt triplicia. Quedam maxima:vt beatitudo: alia media:vt virtutes:tertia infima: vt corpori deſeruiētia: et quibꝰ male vti poſſumus:vt ſciētia/honor/diuitie ꝛ ſimilia B

Tertio notā ꝙ cū caritas īclinet ad diligēdū diuerſa bona/meliora/ꝛ optima/ꝙ ordo neceſſariꝰ eſt ibi.vñ ſup illo Cantic.ij.ordinauit in me charitatem. Ambro.dicit. Multo charitas inordinata eſt.qđ ꝑmū eſt ponūt tertiū ꝛ quartum peccat qui prepoſtere agit. Nam ſcire quid facias/ꝛ neſcire ordinem faciēdi:nō eſt perfecte cognitiōis. Ordinis ſiqꝫ ignorātia conturbat meritoꝝ formā. Ordo igit diligē- C

doꝝ ſm magiſtrum in.iij.diſtin.xxix. prout elicitur ex Augu.
li.de doctrina chriſtiana.Ambro. vbi prius.ꝛ hierony. ſuper
Ezech.conſiſtit in.xij.gradibus. Nam primo oĩm deus diligẽ
dus eſt. Primo affectiue ſic ſup omnia: vt diligatur propter
ſe tm̃/ꝛ alia oĩa diligantur propter deum:relatiue in eũ or=
dinando ea:ꝛ tam firmo amore ei q̃s inhereat:ꝙ homo poti⁹
vellet ſe.ꝛ omnem creaturam non eſſe: q̃ꝫ deum non eſſe:et ꝙ
homo ꝑpter nullam creaturam deliberate/ꝛ ſcienter faciat
aliquid contra preceptum dei ſibi dilecti. in quo tamen dꝫ ca=
ueri: vt habes ꝓcepto.iij.cap̃.viij.k. Secũdo diligatur ſuper
omnia cõplacenter/ ꝛ delectatiue ſic ꝙ nulli velit bonum/ ſi=
cut deo. Tertio effectiue diligẽdus eſt ſup oĩa.Maximi eñ
effectus exterioris charitatis ſibi exhibẽdi ſunt: puta honor
reuerentia ſpecialis/ conformitas voluntatum/ obedientia/
Ps.cl. laus/gratiarum actio/ꝛ ſimilia.ſm illud Pſalm̃. Laudate eũ
ſm multitudinez magnitudinis eius. Ex quo patet ꝙ bene ſi
bi timere habent qui homini interdum reuerẽtius ſeruiunt
q̃ꝫ deo:ꝛ econuerſo timere habent preſidentes/ talem honorẽ
D ſibi fieri ꝑmittentes(vt dicit glo. heſter.xiij):quam ob cauſaꝫ
mardocheus venerari noluit aman malum. ¶Secundo gra
du quilibet tenetur ſeipſũ diligere quantũ ad alam ſibi bonuꝫ
volendo.prout expoſitum eſt ꝑmo ca.plus affectiue/ id eſt in
tenſiori affectu/ſeu actu dilectiuo q̃ꝫ ꝓximo:qꝛ tenetur inten
ſiori affectu ꝛ volitione ſibiipſi velle bonum beatitudinis/et
virtutum ꝛ actuum bonoꝝ/q̃ꝫ cuicunq̃ꝫ alteri homini.ꝛ tenetur
ſe firmius diligere ad illa:ita ꝙ min⁹ poſſit auerti a dilectio=
ne ſui q̃ꝫ cuiuſcunq̃ꝫ alterius poſt ſe. Ex quo patet ꝙ nõ ſoluꝫ
bonus hõ ex charitate/immo malus debet ſm legem ſe plus
diligere/ꝛ intenſius amore optatiuo q̃ꝫ proximũ/ſaltem ordi=
nato amore/ qui ſcꝫ eſt reſpectu predictorum triplicium bo=
noꝝ:non tamen q̃diu eſt malus debet ſe plus proximo bono
diligere complacenter ꝛ delectatiue: qꝛ non complacere:ſed
triſtari debet de eo quod nunc eſt:ꝛ deſiderare ꝙ fiat bonus
ꝛ ſibi hoc q̃ꝫ totius poteſt ꝛ diligenti⁹ q̃ꝫ cuicunq̃ꝫ alteri ꝓcura
re.Quilibet etiam hõ tenetur omnes homines viatores dili
gere equaliter/ꝛ ſicut ſeipſum/referendo equalitatem ad pa=
ritatem boni qđ optatur.quia quilibet tenetur proximo cui=
libet optare/ꝛ velle eandẽ beatitudinem/id eſt equalem bea
titudinem quã ſibi optat/ ꝛ eandem ꝑfectionem virtutum et
gratiarum.qꝛ hoc eſt diligere proximum tuum ſicut teipſum
id eſt ad idem bonum ad quod teipſum. vt vult augu.ſup il=
lud Gal.vi. Operemur bonum ad omnes. ꝛ apoſtol⁹ dicit.i.
coꝛ.vij.Uolo omnes homines eſſe ſicut me:id eſt ad tantum
E bonum.licet nõ tanto affectu tenear. ¶Tertio gradu poſt ſe
ipſum tenetur quis inter omnes maxime diligere intenſiue

parentes ſuos.qꝛ quāto res diligibilis eſt ipſi diligenti ma
gis cōiuncta: ꝛ q̄ſtomagis ꝛ prius diligebatur ab ea: ꝛ quā
to plura ꝛ maiora bñficia ſuſcepit ab ipſa:tanto plus ꝛ in=
tenſius debet eam diligere. ſed parentes alicuiꝰ ſunt huiuſ
modi.qꝛ primo gradu coniuncti: dilectione ꝑuenientes na
tos/ꝛ eis eſſe poſt deum/nutrire/ꝛ diſciplinam tradiderūt.
ergo.ꝛc.Sed diceres:quid ſi parētes eſſent mali nōne tunc
ceteri minus ꝓpinqui/vel etiam extranei boni eſſent amo=
re parentibus ꝓponendi: Rñ.ꝙ cōplacenter et delectatiue
debemꝰ plus diligere meliorem. qꝛ debemus plus cōplace=
re in bono ſuo adepto/ꝛ in maiori bono plꝰ q̄ȝ in minori bo=
no.Sed homo ſicut amore optatiuo/ꝛ deſideratiuo tenetur
ſe plus diligere intenſiue etiam ſi malus ſit:ita etiam opta
tiue/ꝛ deſideratiue debet homo plus diligere parentes ma
los q̄ȝ alios viatores quoſcunq̧ bonos.qꝛ debet intenſiori
actu eis optare ꝛ deſiderare vitaȝ eternam/ꝛ vt boni fiant
q̄ȝ cuicūq̧ alteri viatori etiam meliori.ꝛ debet etiam homo
maxime ad hoc conari/ et cooperari ſm̄ exigentiam ſtatus
ſui vt boni fiant/ꝛ charitatem acquirant/ꝛ in ea ꝑmaneant
nō aūt debet approbare eoꝝ mala facta. quia hoc eſſet eos
odire. Quarto poſt parentes debet homo maxime diligere
intenſiue filios ꝛ filias.Quinto deinde fratres ꝛ ſorores.Se
xto conſequenter plus propinquos q̄ȝ minus propinquos.
Septimo domeſticos plꝰ q̄ȝ extraneos.Octauo extraneos.
ꝛ hoc ſeruandum eſt tam ſm̄ ordinem charitatis infuſe q̄ȝ
ſm̄ ordinem rectum nature/quē charitas non aufert:ſed ꝑ
cipit ꝛ regulat.ꝛ no. Richardus in iiij.diſtin.xxix. ꝙ intēſio
dilectionis attenditur ſm̄ ꝓpinquitatem ad deum/q̄ eſt bo
nitas ipſius diligibilis.Poteſt ergo(dicit ipſe)tanta eſſe bo
nitas extranei vel minus coniuncti:ꝛ tam parua bonitas ꝛ
ꝓpinquitas mihi magis coniuncti/vtpote qꝛ nō attinet mi
hi niſi in tertio vel quarto gradu:ꝙ ex maiori affectu debeo
diligere extraneuȝ magis bonum q̄ȝ magis coniunctū mihi
ꝛ minus bonum.Hoc etiam innuit Ambro. cū dicit ꝙ dome
ſtici boni ſunt etiam malis filijs preponendi.¶ Nono debe ff
mꝰ inimicos diligere:vt bono nature eoꝝ bonum velimus:
ſed inquantū ſunt inimici/ id eſt iniuſte nobis nocere cupiē
tes:non debemus eos diligere.Ratio ſecundi.qꝛ tunc pec=
catum amaremus.Rō primi eſt. qꝛ etiam ſunt proximi ſm̄
illud ꝑceptum Math.v.Diligite inimicos veſtros:bñfacite
his qui oderunt vos.Pro quo ſm̄ Tho.notandū ꝙ hmōi di
lectio nature inimici poteſt dupliciter conſiderari.Uno mo
do in generali:ꝛ ſic diligere inimicuȝ eſt de neceſſitate ſalu
tis.vt cum quis in generali diligit proximos:ab illa gene=
ralitate inimicum non excludat:alias peccaret mortaliter

contra charitatem. Alio modo conſideratur dilectio ꝓximi in ſpeciali vt ſcȝ qs in ſpeciali moueatur motu dilectionis actualis ad inimicum ſuum/ita ꝙ actualiter velit et optet ſibi bonum. ꝛ illud non eſt de neceſſitate ꝑcepti. Exemplū ꝗñ cogitas de Socrate inimico: nō opoꝛtet ꝙ ſtatim optes ſibi bonum actualiter. Ratio eſt. qꝛ preceptuȝ de dilectione inimici eſt affirmatiuum. ideo non obligat ꝓ ſemper: ſed ꝑcepti eſt vt non odias eum. ꝛ vt nunꝗ velis ꝛ optes ſibi mala intentione nocendi. qꝛ non odire proximum eſt preceptū negatiuum: ideo obligat ſemper/ꝛ ꝓ ſemp. Eſt tamen vt dicit tho. de neceſſitate charitatis ſm preparationem animi: vt ſcȝ homo habeat animū paratum ad hoc: vt in ſingulari inimicum affectiue diligeret ſi neceſſitas occurreret: ſed ꝙ abſq; neceſſitatis articulo homo hoc actu impleat ꝑfectionis eſt. ꝛ adhuc maioꝛis ꝑfectionis ſi amoꝛe elicito actu feratur dilectiue in inimicum: cum affectu volendi ſibi bonū potiſſime quando inimicus actu offendit. vt chꝛiſto in cruce accidit. De hac materia plenius dicetur in ꝑcepto quinto de homicidio. Decimo ꝛ vndecimo ꝛ vltimo diligere debemus ex charitate coꝛpoꝛa noſtra/ꝛ pꝛoximoꝝ eis volendo bonum. Sunt aūt coꝛpoꝛis bona: cibus/potus/aer/gaudium/triſtitia/ſomnus/vigilia/abſtinentia: ꝛ tam pꝛoſpera ꝙ aduerſa: inquantum talia deſeruiunt ſpiritui. inquantū vero ſpiritum in ꝟtutibꝰ impediunt: talia ꝛ ſimilia non ſunt bona coꝛpoꝛis ſed nociua. qꝛ damnatur ꝑ talia eternaliter vl' ad illud diſponitur. Itē quattuoꝛ dotes anime ſunt optima coꝛpoꝛis que ſine laboꝛe vie nō acquirimꝰ. ¶ Ex premiſſis omnibꝰ concluſionem illam nota doctoꝝ cōmuniter: ꝙ quis quilibet oēs alios homines ex precepto teneatur in gn̄e diligere ſicut ſeipm̄ id eſt ad equale bonuȝ. non tñ opoꝛtet ipm̄ in quemlibet ſpecialiter ꝛ equaliter affectum dilectionis dirigere. Sed dubitatur cum multe alie ſint conditiōes quibꝰ membꝛa xp̄i inuiceȝ coniunguntur ꝑter tactas: vt relatio vxoꝛis ad maritum. filij ad pr̄em ſp̄ualem. ſubditi ad ꝑlatum/ diſcipuli ad magiſtrū/ꝛ dn̄i ad ſeruum/ ꝛ ecō uerſo. Cur de eis non fit mentio ꝑ Ambꝛo: Rñ. bonaueñ. diſtin. ij. in. iij. ꝙ oēs reducuntur ad ꝑfatas: vt ꝑma vxoꝛis ad dilectionem ſui. ſcd̄a ad dilectionem patris carnalis. dilectio patris ſpiritualis/ ꝛ pꝛelati ſimiliter. vltima duo ad dilectionem domeſticoꝝ. Secundo dubitatur: vtrum pater carnalis plus ſit diligendus patre ſpirituali: Reſpōdet ibidem Richar. in. iij. ꝙ ſic. qꝛ lȝ pater ſp̄ualis magna det: non tñ ita vere eſt cauſa bn̄ficij qđ impendit: cū non det filio illud bn̄ficium: niſi miniſterialiter. Pater aūt carnalis dedit filio eſſe nature: ſicut cauſa efficiens. ꝛ bn̄ficium nutritiōis

⁊ doctrine.honor tamē magnus debetur patri ſpirituali ꝓ pter ſtatum/beneficiū/⁊ etiam ꝓpter ſubſidiū.Tertio dubitatur:an coniugat⁹ plus teneat diligere vxorem ꝙ parentes?Rñ.ſm Tho.ꝙ vxor cōiūgitur viro vt vna caro Math. xix.Erunt duo in carne vna.Ideo intenſius diligitur vxor ſed maior eſt reuerentia parentib⁹ exhibenda ratione pncipij.vñ in quibuſdam magis debet vir aſſiſtere parentibus ꝙ vxori:ſed quantum ad vnionē carnalis copule ⁊ cohabitationis:relictis omnib⁹ adherebit vxori. non ſimpliciter relictis oibus/qꝛ nō his q̄ ad parentes ꝑtinent quibus etiā ſubueniendū eſt. Quarto dubitatur ac creaturas irrationales licite diligere poſſumus?Rñ.Tho.iii ſumma ꝙ nō tā ꝙ ad ea ad que amicitia habeatur: ſed ſicut bona que alijs volumus inquantū ſcꝫ ex charitate volumus eas conſeruari ad honorem dei/⁊ vtilitatem hoim. ⁊ ſic etiam deus eas diligit.⁊ hic pōt.xij⁹.gradus eſſe diligēdi.Ex quo ptꝫ ꝙ male faciunt q̄ canes/aues/equos/veſtes/ pecuniam / ⁊ hmōi plus ꝙ aiam vel corpus in ſe/vel in alijs diligunt. ¶Quo ad ſecundū principale queritur cui magis ſit benefaciēdū? Rñ.Tho.in.iiij.diſt.xvj.dicēs.⁊ dicit philoſophus. ix.ethi. Illud facile non eſt determinare propter multas diuerſitates boni ⁊ neceſſarij.tamen hoc eſt tenendum ꝙ ſemper magis reddendū eſt debitum ꝙ beneficium impendēdū vt ipſe dicit ibidē:niſi ex parte altera aſſit maior bonitas vel neceſſitas.⁊ ideo parentibus ⁊ propinquis ⁊ bñfactoribus ⁊ eis a quib⁹ ſpiritualia accipit homo:magis debet elemoſinam facere ſi indigeant ⁊ ceteris paribus melioribus magis ⁊ magis indigentib⁹.⁊ ſic ſm has tres conditiones debent gradus in elemoſinis ꝯſtitui/ſcꝫ ſm honeſtuꝫ neceſſarium/⁊ debitū.Aſſignare aūt in ſingulis qñ vnū alteri preferatur eſt impoſſibile.qꝛ ſingulares conditiones que attēdende ſunt infinite ſunt/⁊ non cadūt ſub arte.de his aūt vnctio docet ⁊ prudentum conſiliū.hec tho.¶Quo ad tertiū principale queritur cū omnes debeam⁹ diligere: an etiam pctōres debeam⁹ diligere?Rñ.Tho.ij.ij.q.xxiiij. ⁊ magr in iij.di.xxix.In pctōribus duo ſunt cōſideranda / ſcꝫ natura ⁊ culpa.ſm naturā quā a deo habēt capaces ſunt btitudinis.⁊ iō ſm naturā ſunt ex charitate diligēdi.⁊ ſic debem⁹ eos diligere/ſcꝫ optādo eis vitā eternā/penitentiā de peccatis:iuſtitiā ⁊ alia bona ad vitā eternam ꝓmouentia:ſed culpa eoꝝ eſt deo cōtraria/⁊ ei diſplicet: ⁊ eſt impeditiua eorum ſaluti s:⁊ ideo ſm illaꝫ ꝯſiderationē ſunt omnes peccatores odiendi:imo pater ⁊ mater/⁊ filij / ⁊ propinqui vt docetur Luce.xiiij.ideo ps.Iniquos odio habui.vñ Greg. ps.cxviij. in paſto.exponens illud ps.perfecto odio oderam illos:di= ps. cxxxviij

Margin letters: b (beside "¶Quo ad ſecundū"), 3 (beside "¶Quo ad tertiū").

eſt. Inimicos dei ꝑfecto odio odiſſe eſt: ꝙ facti ſunt a deo diligere. ⁊ qđ faciunt increpare/ prauorū mores premere/ vite prodeſſe. ⁊ ſm Auguſt. in ſermone quodā. Eſto ſimilis medico. medicus eñ odit egritudinē ⁊ vt liberet egrotum febrem perſequitur: nolite amare vicia amicorum veſtrorum/ ſi amatis amicos veſtros.

¶ Capitulum quartum De dilectione proximi prout cadit ſub conſilio

Porro nunc quarto videndū eſt de dilectiōe proximi ꝓut cadit ſub cōſilio. De quo tractāda ſunt tria/ ſm tria per que dilectio ꝓximi ad perfectionē tendit. ¶ Primo de extenſione dilectionis fraterne. Secūdo de intenſione eius. Tertio de efficacia/ ſeu effectu eius
B que omnia ponit ſanctus Tho. de ꝑfectiōe ſpiritualis vite. c. xiij. xv. ⁊ xvj. Quantum igitur ad primū ſciendum ꝙ in extēſione dilectionis proximi eſt triplex gradus. Sunt eñ quidā qui aliquos hoīes diligunt/ vel propter beneficia impēſa/ vel ꝓpter naturalis cognationis vinculū/ aut ciuilis amicitie. ⁊ iſte dilectionis gradus terminis ciuilis amicitie coartatur. Vñ dñs dicit Math. v. Si diligitis eos qui vos diligūt: quā mercedē habebitis? nonne ⁊ publicani hoc faciūt? ⁊ ſi ſalutaueritis fratres veſtros tñ: quid amplius facitis? Nōne ⁊ ethnici hoc faciūt? Sūt alij qui dilectionis affectū etiam ad extraneos extendūt: dum tamen in eis nō inueniatur aliquid qđ eis aduerſetur. ⁊ hic quidē dilectiōis gradus quodāmodo ſub nature limitibus coartatur. Omnis eñ homo naturaliter eſt hominis amicus. quod oſtēditur: quia aliū errantē in via dirigit/ ⁊ a caſu ſubleuat. Sed qꝛ naturaliter ſeipſum magis ꝙ̄ aliū hominē diligit: ex eadē radice ꝓcedit vt aliquis diligatur/ ⁊ eius contrariū odio habeat. Ideo conſequens eſt: vt infra naturalis dilectionis limites inimicorū
D dilectio nō cōprehendatur. ¶ Tertius aūt dilectionis gradus eſt: vt dilectio proximi etiā ad inimicos extēdatur. quē quidē dilectionis gradū dñs docet Math. v. dicens. Diligite inimicos veſtros/ benefacite his qui oderūt vos. ⁊ l. hoc perfectionē dilectionis demōſtrat eſſe. vñ cōcludit ſubdēs. Eſtote ergo ꝑfecti: ſicut ⁊ pater veſter ꝑfectus eſt. Qñ autē dilectio inimici ſit neceſſaria: non cōſulta ſolū/ in precedenti caplo patuit. ꝙ aūt dilectio inimici ſit ſumma: ꝑꝫ. qꝛ in dilectionibus aliis ad diligendū mouet aliqđ aliud bonum puta vel bñficium exhibitū/ vel cōio ſanguinis/ vel vnitas charitatis/ aut aliqđ hmōi. Sed ad diligendū inimicos nihil mouere pōt niſi ſol⁹ de⁹. diligunt eñ inquātū ſunt dei:

quaſi ad eius imaginē facti/⁊ ipſius capaces. Et qꝛ deū oīb⁊
bus alijs bonis charitas ꝓfert: nō cōſiderat certū boni de=
trimentū qđ ab hoſtibus patit̃ ad hoc ꝙ eos odiat/ſed ma
gis cōſiderat diuinū bonū ſi eos diligat. vñ quanto ꝑfecti⁹
viget in hoīe charitas dei: tanto facili⁹ anim⁹ hoīs flectit̃
vt diligat inimicū. hec Tho. ¶Quo ad ſecundū ſciendū ꝙ C
ſcđo perfectio dilectionis ꝓximi cōſiderat̃ ſm intenſionem
amoris. Manifeſtū eſt em̄ ꝙ quanto aliquid intēſius amat̃
tanto facilius alia ꝓpter ipſum cōtemnūtur. ex his ergo q̄
homo propter dilectionem proximi dimittit vel contemnit
conſiderari poteſt an ſit perfecta dilectio ꝓximi. huiuſmo
di dilectionis proximi triplex gradus inuenitur. Sunt em̄
aliqui qui bona exteriora cōtemnūt propter dilectionē pro
ximorū: dum ea vel particulariter ꝓximis adminiſtrāt: vel
totaliter omnia neceſſitatibus erogant proximorū. quod vi
detur apoſtolus tāgere: cū dicit. Si tradidero in cibos pau i.Cor.iij.b
perum omnes facultates meas. Et canti. viij. dicit̃. Si de=
derit homo oēm ſubſtātiā domus ſue pro dilectione quaſi
nihil deſpiciet eam. Unde ⁊ dñs hoc cōprehēdere videt̃: cū
dicit Math. xix. Si vis perfectus eſſe: vade ⁊ vēde oīa que
habes/⁊ da pauperib⁹: ⁊ veni ſequere me. vbi omniū bono
rum exteriorū abdicationem ad duo videtur ordinare/ſcilꝫ
cet ad dilectionē proximi: cū dicit da pauperibus. ⁊ ad di=
lectionē dei: cū dicit ſequere me. Ad idē etiā pertinet ſi q̄s
damnū in exterioribus rebus pati non recuſet propter dile
ctionem dei ⁊ ꝓximi. vnde apl's cōmendat quoſdā dicens
Hebreo. x. Rapinā bonorū veſtrorū cū gaudio ſuſcepiſtis.
Et prouerb. xij. Qui negligit damnū propter amicū iuſtus
eſt. Ab hoc em̄ dilectionis gradu deficiunt: qui de bonis q̄
habent proximis neceſſitatē habētibus ſubuenire non cu=
rant. Unde. i. Joh. iij. Qui habuerit ſubſtantiā mūdi hui⁹
⁊ viderit fratrē ſuū neceſſitatē habentē ⁊ clauſerit viſcera
ſua ab eo quomodo charitas dei manet in eo? ¶Scđs aūt D
gradus dilectionis: vt aliquis corpus ſuū laborib⁹ exponat
propter proximorū amorē. cui⁹ rei exemplū apl's in ſe oſtē
dit: dicēs. ij. Theſſal. iij. In labore ⁊ fatigatiōe/nocte ⁊ die
operātes: ne quē veſtrū grauaremus. Ad idē refertur ſi q̄s
tribulationes ⁊ perſecutiones propter proximorum amo=
rem pati nō recuſet. Unde ⁊ apl's. ij. Corint. i. Siue tribula
mur pro veſtra exhortatione ⁊ ſalute. Et. ij. Thimo. ij. dicit
Laboro vſqꝫ ad vincula quaſi male operās: ſed verbū dei
non eſt alligatū. ideo oīa ſuſtineo propter electos vt ⁊ ip
ſi ſalutem conſequātur. Ab hoc aūt gradu deficiūt: q̄ de de=
licijs nihil omitterent/aut aliquid incōmodi ſuſtinerent ꝑ
alioꝝ amore. Cōtra quos đr Amos. vj. Ue q̄ dormitis in le

ctis eburneis/⁊ laſciuitis in ſtratis veſtris.qui comeditis
agnū de grege/⁊ vitulos de medio armenti:qui canitis ad
vocē pſalterij ſicut Dauid.putauerūt ſe habere vaſa canti
ci bibētes in phialis vinū:⁊ optimo vnguēto delibuti:⁊ ni=
hil paciebātur ſuper cōtritione Joſeph.Et Ezechi.xiij.dici
tur.Nō aſcēdiſtis ex aduerſo:neq; oppoſuiſtis vos muruꝫ
E pro domo iſrael vt ſtaretis in prelio in die domini.¶Ter=
tius autem gradus dilectionis eſt:vt aliquis animā ſuam
pro fratribus ſuis ponat.j.Joh.iij.in hoc cognouim⁹ chari
tatem dei:qm̄ ille pro nobis alam ſuā poſuit ⁊ nos debem⁹
pro fratrib⁹ animas noſtras ponere.vltra hūc autē gradū
dilectionis intēdi nō poteſt.Unde Joh.xv.Maiorē hac dile
ctionē nemo habet vt animā ſuā ponat quis ꝓ amicis ſuis
vnde in hoc perfectio fraterne dilectiōis cōſtituitur: tamē
animā.i.vitā corporalem nō vitam anime que de⁹ eſt/que
aufertur per peccatū mortale:ponere ꝓ proximoꝝ ſalute
cadit ſub neceſſitate precepti i articulo neceſſitatis: puta
ſi quis videret aliquē ab infidelibus ſeduci:deberet ſe mor
tis periculo exponere/vt eū a ſeductione liberaret.Sed vt
aliquis extra hos caſus neceſſitatis pro ſalute aliorū mor
tis periculo ſe exponat:ꝑtinet ad perfectioneꝫ iuſtitie vel
cōſilij.Cuius exemplū ab apoſtolo accipere poſſumus/qui
dicit.ij.Cor.xij.ego aūt libentiſſime impendar/⁊ ſuperim=
pendar ipſe pro animab⁹ veſtris.glo.perfecta charitas eſt
vt quis paratus ſit ꝓ fratribus mori:habet aūt quandā ſi=
militudinem mortis cōditio ſeruitutis que mors ciuilis dr
ideo ad eandē perfectionē dilectionis ꝑtinere videt̄ ꝙ ali=
quis ſeipſum ſeruituti ſubijciat propter ꝓximi amorē:⁊ ꝙ
ſe mortis periculo exponat:licet hoc perfectius videatur
eſſe:qꝛ hoies naturaliter magis mortē refugiūt.Ois Tho.
F ¶Quo ad tertiū cōſideratur etiā fraterne dilectionis per=
fectio ex affectu:quāto eñ maiora bona ꝓximis impēdim⁹
tāto perfectior dilectio eſſe videtur.Sūt aūt circa hoc etiā
tres grad⁹ cōſiderandi.Sunt eñ quidā qui proximis obſe
quuntur in corporalib⁹ bonis/puta qui veſtiūt nudos/ pa=
ſcunt famelicos/⁊ alia opera mie huiuſmodi infimis mini
ſtrant/que ſibi dñs reputat exhiberi:vt ꝑꝫ Math.xxv.Se=
cundo ſunt aliqui qui bona ſpiritualia largiūtur/que tamē
nō excedūt conditionē humanā:ſicut qui docet ignorantes
conſulit dubitāti/⁊ reuocat errantem.de quo commenda=
tur Job.iiij.Ecce docuiſti plurimos:⁊ manus laſſas robo=
raſti:vacillantes firmauerunt ſermones tui:⁊ genua tre=
mētia cōfortaſti.¶Tertio ſunt etiā aliqui q̄ bona ſpiritua
G lia/⁊ dona ſupra naturā/⁊ rationē excedētia proximis lar=
giuntur/ſcilicet doctrinā diuinoꝝ/manuductionē ad deū

et ſpiritualium ſacramentorũ communicationẽ. De his do-
nis facit mentionẽ apl's Gal.iij dicens. Qui tribuit nobis
ſpiritũ ⁊ operatur virtutes ĩ nobis.⁊.j.Theſſal.ij. Cũ acce
piſtis a nobis verbũ auditus dei: accepiſtis illud non ſicut
verba hoĩm: ſed ſicut eſt vere verbũ dei. Huiuſmodi igitur
bonorũ collatio ad ſingularẽ quandã perfectionẽ pertinet
fraterne dilectionis: qꝛ per hec bona hõ vltimo fini coniun
gitur: in quo ſumma hominis perfectio conſiſtit. perfectio
hec oſtẽditur Job.xxvij. vbi dr. Nũquid noſti ſemitas nu-
bium/ magnas ⁊ perfectas ſcientias. Per nubes aũt ſecun-
dum beatũ Auguſtinũ/ ſancti pdicatores intelligũtur: ha-
bent eñ ille nubes ſemitas ſubtiliſſimas/ ſcꝫ predicatiõis
vias/ ⁊ perfectas ſciẽtias dũ ſe ſuis meritis nihil eſſe ſciũt
quia ea q̃e proximis impendũt: ſupra iſtos exiſtunt. Ad-
ditur autẽ ad hanc perfectionẽ: ſi huiuſmodi ſpiritualia
bona non vni tm̃ vel duobus/ ſed toti multitudini exhiben-
tur: quia ſm philoſophũ bonũ gentis perfectius eſt ⁊ divi-
nius/ q̃ bonum vnius. Hec omnia Thomas.

Capitulum quintum. Quomodo filij debent parentes honorare.

Quartum preceptum quod primo loco ſub prece
pto dilectionis proximi continet. Exo.xx. ſic po
nitur. Honora patrem tuũ/ ⁊ matrẽ tuã: vt ſis lõ
geuus ſuper terrã. ¶ Ubi notãdũ primo q preter A
patrem noſtrum quem quotidie innocamus in
oratione dominica/ adhuc triplices ſunt patres quos ho-
norare debemus. Primo carnales hic. Secũdo ſpirituales
prelati: de quorum numero fuit apl'us dicens.j.Corin.iiij.
Ego per euangeliũ genui vos. Tertio poteſtates tempora
les/ ſeu domini. Unde ſerui naaman.iiij. Reg.v. ei dixerũt
Pater ſi rem grandẽ dixiſſet propheta: certe facere debue-
ras. De primis parentibus primo tria ſunt notanda: Pri-
mo quibus motiuis filij parẽtes debent honorare. Secun-
do quibus modis honorẽ debent eis exhibere. Tertio que
tupliciter contra preceptum hoc cõtingat peccare. ¶ Quã- B
tum ad primum q̃ ſtricte hoc mandatũ ſit ſeruandũ: docet
primo violantium dira maledictio. Nã Geñ.ix. Cham de-
ridens patris ſui verẽda: in ſemine ſuo maledictus eſt. Ge
ne.xlix. Ruben lꝫ eſſet primogenit⁹/ Jacob bñdicturus cuꝫ
alijs iſti dixit. Non creſcas: quia aſcendiſti in cubile pa-
tris tui. Eſau venator/ ⁊ parum in tabernaculis inhabitãs
benedictionẽ pmogeniture pdidit/ quam Jacob matri obe
diens inuenit Gene.xxv.⁊.xxvij. Secũdo idem ſuadet vite
filiorum abbreuiatio. Nam Deutero.xxi. Si genuerit ho-

mo filium contumacem/ꝛ ꝓteruum:qui non audiat patris
vel matris imperium appꝛehendet eū: ꝛ ducent ad ſenio=
res ciuitatis illi⁹:ꝛ ibi accuſabunt eum de cōmeſſationib⁹
luxurijs/ꝛ conuiuijs/ꝛ lapidabit eum omnis populus:ſen=
tentia ibidē eſt. Sic duo filij heli coꝛrepti a patre nec emen
dati foꝛtes vna die occiſi ſunt in bello capta archa.j.Reg.
C iiij. ¶Tertio idē ſuadet multiplex maioꝝ benedictio. Nā
hic in pꝛecepto illo ſpecialiter longitudo viuēdi in pꝛemiū
ꝓmittitur/ſupple ſi filio valet ad ſalutem: vel ad cōmoduʒ
maius. Si eñ non ad hoc valeret diu viuere: plaga eſſet
diu viuere:non pꝛemiū:qꝛ diu in peccatis viuentes / peius
dānantur. Et per oppoſitū diu bene viuere beneficium dei
magnum eſt. Sic ſem filius noe:qui patrem honoꝛauerat:
qui ſem videtur fuiſſe ſm multos melchiſedech rex ſalem:
quem conſtat diutiſſime vixiſſe/vcʒ annis pluſq̄ ſexcētis.
ex Gen.xj. Quod etiam patet in benedictionib⁹ ioſeph:quē
pater omnibus filijs pꝛedilexit.eo q̄ obediens fuerat in ar
duis:vt patuit in exitu vltimo ad paſcua verſus fratres.
hic inq̄ ioſeph quantam materiam patiētie caſtitatis quā
tam potentiam adeptus ſit:ꝛ ſemen eius. ptʒ Gen.xxxvij.
D xxxix.xlj.ꝛ.xlij. multipliciter. ¶Quarto idem docet filioꝝ
iudeoꝝ erga parentes pia bonoꝝum ꝓuiſio:aut humiliatio
Nam dauid ſaul diu in perſecutione manſurus: in eiuſdeʒ
pꝛincipio ſollicite patrem ꝛ matrē cōmendauit regi moab
j.Regū.xxij. Rechabite cum liberis ad iuſſum patris eoꝝ
ionadab:in perpetuum nō biberunt vinū:domum non edi=
ficauerunt:ſementem nō ſerebant:vineam nō plantauerūt
ꝛ ſolū in tabernaculis manſerunt:niſi in neceſſitate guer=
rarum. hiere.xxxv. Ideo pꝛe cunctis iſraelitis laudantur
a deo. Sic etiam perfectionis exemplar Jeſus erat ſubdi=
tus illis/ſcʒ parentibus. Et in moꝛtis agonia de matre ſol
licitus/virginem virgini commēdauit. Johan.xix. ¶Quin
to idem docet paganoꝛum eruditio multiplex: vt docet va
lerius lib.v.per plura exempla. Nam filia quedam cui⁹ ma
ter incarcerata/ꝛ fame necanda:iudicis conſenſu obtinuit
vt matrē viſitaret / per cuſtodes tamen prius queſita ne
alimenta afferret:que filia matrem diu lactans:tandē per
cuſtodes exploꝛata eſt matrem alere.quod cū iudex ꝑcepiſ
ſet/vite matrē filie donauit in pietatis munus: ꝛ locus con
ſecratus dijs a populo/vt alij ſcribunt. Item ibidem vale=
rius dicit de coꝛaliano romano qui cum a romanis ꝓſcri=
ptus:rex alioꝝum factus eſſet/ꝛ romanis nullatenus / nec
precio/nec dotibus reconciliari valeret: veniente ad eū de
roma matre/ſtatim a filio obtinuit romanis pacem. Idem
ibidem de filio creſi regis refert: q̄ cum filius eius mutus

videret ab alio quodam patrem debere occidi / nec lingua / nec viribus hunc patrem eſſe demonſtrare poſſet: in pietatis munus lingua eius ſoluta eſt / et locutus eſt hunc patrem: et alia clare eloquens in multorum ſtuporem. ¶ Sexto idem ſuadent creature irrationales / celi aues. Na vt dicit Ambro. exameron. v. Ciconie pie aues parentes ſenes nudatos plumis tegunt / fouent alis et nutriunt alimetis. Et ibidem dicitur ꝙ admiranda eſt cornicis clementia. Nam cū parentes per longeuam ſenectutē plumarum tegmine / et alarum regimine minorari cōtingit: cornices iuniores proprijs pēnis eos fouent / et collecto cibo paſcunt: quando etiā parētes eorū ſeneſcunt: eos fultro alarū ſuaꝝ ſubleuant / et ad volandū exercent vt in priſtinos vſus membra diſſueta reuocent / et reducant: vt dicit Bartho. in de proprietatibus rerum. et ſolū (vt hiſtoriographi ponūt) vultures parentes fame perire ſinunt: et vt refert Guilh. in de apibus parte ſecunda. apes iuniores non in opere tātū: ſed etiam in fetu coadiuuant matres. ¶ Septimo illud docēt inſenſibilium exempla. Unde petrus rauen. Tolle radium a ſole: et non lucet. riuum a fonte: et deſiccatur: ramum ab arbore et areſcet. membrum a corpore et putreſcet. Sic ſepara filium a deuotione paterna / et iam non eſt filius: ſed collega iſtorum. De quibus dicitur. Uos a patre diabolo eſtis / et opera patris veſtri vultis perficere. Joh. viij.
¶ Quo ad ſecundum principale notandum ſm Tho. ſecunda ſecunde. q. cxxij. Licet in hoc precepto exprimatur ſolum honoratio parentum: in illa tñ honoratione intelligitur mandari ſuſtentatio eorum et quicquid aliud a ſuis liberis ipſis debitum eſt. Sic interpretatur chriſtus Math. xv. ſup illo Ephe. vj. honora patrem tuum / et matrem tuā: dicit glo. Jubemur parētes honorare / id eſt obſequiū pietatis et reuerētiam exhibere ac neceſſaria miniſtrare. Conſiſtit autem reuerentia exhibenda parentibus ſm alexan. de halis in trib⁹. Primo in affectu vt liberi parētes amēt / pro eis orent. et exinde timeāt eos / ac reuereātur: et offenſam eorum caueant propter poteſtatem quam a deo in filios habent / quorum ſunt principia poſt deum. Secundo cōſiſtit in ſigno exteriori / et reuerentia: que fit aſſurgendo: ſupra ſe locando: verbū porrigendo: loquendo: et ſimilibus. Tertio conſiſtit in effectu: vt eis obediant in omnibus / ſaltem que pertinent ad vtilitatem ac neceſſitatem rei familiaris: et que pertinent ad bonos mores / que ſaluti ſunt neceſſaria. ſm illud ephe. vj. Obedite filij parentibus veſtris in domino / id eſt ſm iuſtitiam et fidem domini dei. Et col. iij. Filij obedite parentibus veſtris in omnibus: id eſt vt

prius expoſitū eſt.Quarto cōſiſtit in ſuſtentatione eorū ſien
da per tria :verbo / per conſolationes :facto per miniſteria
corporalia vbi opus eſt:et dono temporali :ꝙ iuſtum enim
eſt ꝙ parentes pueros debiles nutriant : tam dignū eſt vt
3 filij fortes parentes debiles iuuent.¶Dubitatur circa hoc
primo vtrū homo magis debeat diligere patrē ꝙ matrem?
hanc queſtionē mouet Senc.lib.declamationū:videlȝ an fi
lius poti⁹ teneat alere patrē ꝙ matrē . ſub hoc caſu qdam
pater a pirhatis capt⁹ ad filiū mittit ꝓ auxilio hn̄do:ſȝ ma
ter ceca domi manens :nec habēs aliud auxiliū ꝙ filiū: eū
precipit manere:eo ꝙ vtrūqȝ iuuare nō poſſet: quē ergo iu=
uabit fili⁹? Seneca fortiſ͛ ambas partes roborat . ſȝ nō ſol=
uit. Legiſte tn̄ rn̄dēt inſtitu.de patria ptāte in glo.ꝙ citius
debeat patrē alere : qꝛ ex legis preſumptione: vt cōiter pl⁹
filius ſperat habere a patre.Et tho.ſecūda ſecunde. queſt.
xxvi.ar.x.dicit ꝙ magis tenetur diligere patrē.qꝛ dicit bea
tus hierony.ſuper ezechie.ꝙ poſt deū olim patrē:diligēdus
R eſt pater:⁊ poſtea addit de matre. ¶Ubi notādū ꝙ in iſtis
cōparationib⁹ vt quidā dicunt quos tho.non reprobat:hoc
qd hic dicitur intelligendū eſt ꝑ ſe vt videlicet intelligatur
eſſe queſtio de patre inquātū pater eſt: an ſit pl⁹ diligēdus
matre inquantū mater eſt. Poteſt eīn / ſubdit tho.in omnib⁹
huiuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis et malicie: vt ami=
citia ſoluatur:vel minuatur.vt dicit phus.viij.ethi. Et ideo
ambro. dicit ꝙ boni domeſtici ſunt malis filijs ꝑponēdi .
Sed per ſe loquendo pater magis diligēdus eſt ꝙ mater .
Amantur enim pater et mater vt principia quedam natu=
ralis originis. Pater autē habet excellentiorē principij ra=
tionem ꝙ mater:quia pater eſt principiū ꝑ modū agentis :
mater autē ꝑ modū patientis / et materie . Et ideo pater ꝑ
ſe loquēdo eſt magis diligendus. Tamē hec ſpecies amici=
tie de qua nūc hic loquimur eſt amicitia q̄ debet patri ⁊ ma
tri ſȝ generatiōis rationē. Eſt eīn alia ſpecies amicitie qua
diligim⁹ amantē:alia qua generātē . Prima ſpecie poſſum⁹
plus diligere vnū :ſcḋa ſpecie aliū. Nā matres naturaliter
plus diligūt filios ꝙ patres:propter tres rōnes . Primo qꝛ
plus laborant in eorū generatione. vnde ponunt ibi magis
de ſuo. Secūdo:quia magis ſciunt ꝙ ſunt ſui filij ꝙ patres
Tertio : quia ſtatim natos ſecum tenent / et nutriunt: non
autē patres:ſicut et cōſanguineos: cū quibus magis nutri
ti ſumus / vel cōuerſati ampli⁹ diligim⁹: quia amicitie na=
turali adiungit amicitia ſocialis . Et hoc totū redit ad hoc
ꝙ pl⁹ ponit mater de ſuo i filio ꝙ pater. Sȝ pl⁹ de eo ꝙ fili⁹
eſt ponit a patre ꝙ a matre :qꝛ mater dat virtutē formati=
uam q̄ eſt diſpoſitio ad nobiliſſimā aīme rationalis formā:

mater vero materiā: et ideo naturaliter homo plꝰ patrē di
ligit:et cōſanguineos ex parte patris.Hec de tho.¶Dubi= L
tatur ſecūdo an filij et filie in reuocatione votoꝝ a parenti=
bus attentatis debeant obedire? Rñ ſm Tho. ſcđa ſcđe.q.
lxxxviij.ꝙ filij ⁊ filie ſub parentū vel tutorū degētes tutela
ſunt ī ſtatu triplici.Quidā ꝗ nondū habēt vſū rationis:⁊ ta
les quantūcūꝗ annoſi nō poſſunt alquid vouere: quia non
poſſunt deliberare.Alij autē ſunt qui ante annos puberta=
tis / id eſt maſculi ante decimūquartū annū: femelle ante
duodecimū attigerūt vſum rationis. Et tales poſſunt quā=
tum in ipis eſt vouere ſine peccato: ſed votū eorū pōt irri=
tari ꝑ parentes quorū cure remanēt adhuc ſubiecti:ꝗ reuo
catio etiā ſine pctō fieri pōt a parētibus vel tutoribus. Nō
quare nati vouentes non peccant:q2 implicite ſubintelligi
tur/ſi parentes conſenſerint.Ratio quare parentes reuocā
do non peccant:q2 vtuntur iure ſuo.Quantūcūꝗ tñ prefa=
ti filij ante annos pubertatis ſint doli capaces: nō poſſunt
obligari voto ſolēni religionis propter eccl'ie ſtatutū qđ re
ſpicit id qđ in pluribus accidit. Tertio ſunt qui vouēt poſt
annos pubertatis: ⁊ tales ſi ſunt libere cōditiōis quātū ad
ea que ſunt ſue poteſtatis/⁊ ſue ꝑſone: poſſunt ſe obligare
voto religionis/vl' ſimplici/vl' ſolēni ſine volūtate parentū:
et eadē ratio eſt de alijs votis:⁊ ꝯtrahere poſſunt.Nō ſunt
autē ſue poteſtatis tales ſemꝑ quo ad diſpenſationē dome
ſticam:idcirco nō poſſunt aliquid vouere qđ ſit ratū ſine cō
ſenſu patris ¶Dubitatur tertio; an filiꝰ teneatur obedire M
parentibus carnalibꝰ quantū ad omnia? Reſpondet tho.
quodlibeto.ij.q.v.ar.j.ꝙ non:ſed quibuſdam.Nā cum obe=
dientia prelato debeatur/ad illa ſe extendit debitum obe=
dientie ad que ſe extendit ius prelationis. Habet autē pa=
ter carnalis ius prelationis in filium:Primo quidem quā=
tum ad domeſticam conuerſationem.Sic enim eſt paterfa
milias in domo :ſicut rex ī regno. Unde ſicuti ſubditi regis
tenentur obedire regi in his que pertinēt ad gubernationē
regni: ita etiam filij et domeſtici tenentur obedire patrifa=
milias in his que pertinent ad diſpenſationem domus.Se
cundo quantum ad morum diſciplinam . Unde apoſtolus
dicit Hebre.xij. Patres quidem carnis noſtre habuimus
eruditores : et obtemperamus eis . Debet enim pater fi=
lio etiam diſciplinam :vt philoſophus dicit. In his ergo te
netur obedire filius patri carnali:et non in alijs. Unde il=
lud Coll'.iij . Filij obedite parentibus veſtris quo ad om=
nia :intelligitur omnia ad que ſe ius prelationis extēdit:iō
etiā non exhibet irreuerētiam parentibus:qui eis non obe=

N dit in his in quib⁹ eis obedire non tenetur. ¶Quo ad tertium principale ptʒ ex pmiſſis ꝙ multipliciter nati peccāt contra hoc preceptum in parentes. Primo qui parentes irridēt pauperes/aut debiles: terreat hos maledictio cham Geñ.ix. Secundo quidā parentes duris verbis cōtriſtant contra apoſtolum dicentem.j.Thimo.v. Seniorem ne increpaueris: ſed obſecra vt patrē: iuniores vt fratres: anus vt matres: iuuenculas vt ſorores in omni caſtitate. Tertio alij parentibus maledicunt cōtra illud Exo.xxj. Qui maledixerit patri/⁊ matri: morte moriatur. Et puerb.xx. qui maledixerit patri vel matri extinguet lumē eius in medijs tenebris: ⁊ morietur in peccatis ſuis ⁊c. Quarto qui mortem parentum ſuoꝝ optant ex coꝝ odio aut appetitu honoris vel hereditatis. vñ Prouerb.xix. Qui affligit patrem: erit ignominioſus ⁊ infelix. Quinto qui parentibus pauperib⁹ vel indigentibus non miniſtrant ꝓ poſſe. cōtra illud Eccleſiaſt.iij. Fili ſuſcipe ſenectaʒ patris tui ⁊ ſi defecerit ſenſus eius/per inſipiētiam vel impatiētiā ſupple: veniam da illi. Sexto qui non obediunt: ſed proterue calcitrant/in his videlicet q̄ pertinent ad patris imperiū: qui iubentur lapidari vbi ſupra. Septimo qui manus violentas in eos iniecerint. contra quos Exo.xxj. Qui percuſſerit patrē vel matrē morte moriat. Octauo qui parentibus defunctis ꝑ ſuffragia non ſubueniunt: cōtra quos Prouerbio.xix. Qui affligit patrem: erit ignominioſus/⁊ infelix. ¶Dubitat primo

O quare huic precepto additur ꝓmiſſio pmij pluſꝙ alteri mādato? Rñ. ſm alexan. de hal. in ſuo.iij. ⁊ alios. Primo vt ad ſuſtentationem parētū allicerent filij ex premio/queadmodum parentes alliciūtur ad nutritionē filiorum ex natura Secūdo quia cōgruum eſt vt vitam ꝓtelantes in parētib⁹ filij: tales etiam recipiant longitudinē vite in ſeipſis. Tertio: quia precepta dantur eis ad que in quibuſdam homo nō inclinatur/aut modicū. Sed ad ſubuenienendū filijs parētes inclinātur multū: ⁊ ecōuerſo modicū. Jdeo neceſſe fuit mandari: ſicut videm⁹ etiā ꝙ trūcus ꝓuidet ramis/non rami trūco: corpus membris: non membra oia corpori ſol radio: non radius ſoli: fons riuo/non riuus fonti. ¶Dubitat

P ſecūdo vtrū aliquis precepto patris poſſit compelli ad matrimoniū contrahendum? Rndet Tho.iiij. ſcrip. diſt.xix. articu.vlti. Cū in matrimonio ſit quedā ſeruit⁹ ꝑpetua pater

Q non poteſt cogere filium ad matrimoniū ꝑ preceptum cum ſit libere conditionis: ſed poteſt eū inducere ex rationabili cauſa. Et tunc ſicut ſe habet filius ad cauſam illam: ita ſe habet filius ad preceptum patris: vt ſi ratio illa cogat de neceſſitate vel de honeſtate/⁊ preceptum ſimiliter cogat:

alias non.hec Tho.¶ Dubitatur tertio vtrum inuitis parentibus filius poſſit intrare religionem:Rñ. Tho.quotli. ix.queſt.v.articu.j.diſtinguendum eſt.quia aut iſte qui habet ꝓpoſitum intrandi religionem videt ſe in ſeculo nõ poſſe viuere ſine peccato mortali:vel non de facili.Si timet ſibi de periculo peccati mortalis:cum magis teneatur ſaluti anime ſue ꝓuidere ꝙ corporali neceſſitati parentum:nõ tenetur in ſeculo remanere. Si aũt videt ſe poſſe in ſeculo conuerſari abſ peccato:adhuc diſtinguendum eſt: qꝛ aut ſine eius obſequio parentes nullo modo viuere poſſunt:et ſic tenetur eis ſeruire:ꝛ alia opera perfectionis pretermittere:ꝛ peccaret eos dimittens:ſi vero ſine eiꝰ obſequio poſſunt parentes aliqualiter viuere:non aũt honorifice : non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere. Secus autem eſt in illo qui iam religionem intrauit:quia cũ iam ſit mortuꝰ mũdo ꝓpter ꝓfeſſionem : ſolutus eſt a lege qua in mundanis obſequijs parentibus tenebatᷣ ſm doctrinam apoſtoli Rom̃.vij. In illis aũt ſpiritualibus: puta orationibus ꝛ huiuſmodi:eis tenetur ſeruire.Et hoc qđ dictum eſt de introitu religionis:poteſt dici etiam de obſeruantia virginitatis:ꝛ de alijs operibꝰ perfectionis.hec Tho.¶ Dubitatur quarto vtrum ille cuius pater non poteſt ſuſtentari a filio:niſi contrahendo accipiat dotem vnde patrem nutrire poſſit:teneatur contrahere vt patrem ſuſtentet:Rñđ. Tho.eodem articu. Caſus ꝓpoſitus non videtur de facili poſſibilis:vix em̃ contingere poteſt quin quis parentes ſuſtentare poſſit abſ matrimonij contractu:ſaltem manibꝰ operando/ꝛ mendicando.Si tamen hoc contingeret : eſſet idem iudicium de virginitate ſeruanda in iſto articulo : et de alijs perfectis operationibus:ſicut eſt de introitu religionis:vt prius dictum eſt.hec Thomas. R

¶ Capitulum ſextum De honoratione patris ſpiritualis.

De honore ſecũdo patri videlicet ſpũali exhibendo:videnda ſunt tria. Primo videbitᷣ ꝙ ſtricte mandatum ſit ꝑlatis ſpũalibus obedire.Secũdo in quibus ſint ꝛ qualiter honorandi.Tertio quot modis circa eos hoc preceptũ nõ ſeruetᷣ.¶ Quantum ad primum notandũ ꝙ pater ſpũalis eſt quicun ꝑlatus regẽs in ſpiritualibus aliquẽ quẽ doctrina euãgelica generauit vel hꝫ nutrire:ꝑſertim ſi euchariſtie ſacramẽtum/vel alia ſibi miniſtrat ſpũalia:vt ſunt papa/eps plebanꝰ/ꝛ eoꝝ vices gerẽtes:cõfeſſores:ꝑdicatores/abbatiſſe/priorisſe.vñ apl's.j.Corin.v.Ego per euãgeliũ genui vos B

De his intelligitur illud mādatū apl'i. Obedite prepoſitis
Hebreo.xiij. veſtris ⁊ ſubiacete eis: ipſi eñ peruigilant quaſi rationem
pro animabus veſtris reddituri: vt cū gaudio hoc faciant ⁊
non gementes. De his xp̄s ait Luce.x. Qui vos ſpernit me
ſpernit: ⁊ nō vt ſolū bonis: ſed etiā malis obedire debeam⁹
docet Math.xxiij. xp̄s. vbi ſic dı. Jeſus locut⁹ eſt ad turbas
⁊ ad diſcipulos ſuos dicēs. Sup cathedram moyſi ſederūt
ſcribe ⁊ phariſei. Oīa ergo quecunqȝ dixerint vobis ſerua-
te ⁊ facite: ſm aūt opera eoꝝ nolite facere. dicunt eñ ⁊ nō
faciūt. Et ad id deſeruit aperte exemplum in vitas patrū
vbi dicitur ꝙ ad quendam ſolitariū venit q̄dam preſbyter
cuiuſdam baſilice: vt cōſecraret ei oblationem ad cōican-
dum: quidam aūt venit accuſans ſacerdotē apud ſolitariū
Uenit ergo quadā vice preſbyter volēs ꝯſecrare oblationē
id eſt celebrare miſſam: ſed ſolitarius pulſanti nō aperuit
⁊ ſic ſacerdos diſceſſit: ⁊ vox ad ſolitariū: ecce tulerunt ſibi
hoīes iudicium meum. ⁊ factus eſt velut in exceſſu mentis
ſolitarius. Uidebatqȝ quaſi puteū aureum: ſitulam aureā
⁊ funem aureū/ aquāqȝ valde bonā: haurire aūt vidit quē-
dam leproſum ⁊ refundentem in vas: vidit igitur hec ſolita
rius/ ⁊ cupiebat bibere: ſed noluit ꝓpter leproſum q̄ hauſit
Et vox Cur non bibis? Nā iſte ſolum hauſit: nichil inqui-
nauit. Expergefactus ſolitarius myſteriū intellexit: ⁊ mit
tens ꝓ ſacerdote ſicut prius erat ſolitus ab eo oblationem
B ſumpſit. ¶ Sed queritur in quibus laici teneant ſuis prela
tis eccleſiaſticis obedire: R̄ndet vl. lib. vj. titu. iiij. cap. xv.
Laici non tenent p̄latis eccleſiaſticis obedire: niſi in his
ad quorum obſeruantiā ſe in baptiſmo obligauerunt/ ſcȝ vt
teneāt verā fidē cū opibus: ⁊ abrenūcient ſathane/ ⁊ oībus
pompis ⁊ operibus eius. ⁊ p ꝯn̄s quantum ad omne pctm̄
vitandū ⁊ ſp̄ale bonū ꝓſequendū. Jn alijs aūt actib⁹ non
ſubdunt eis niſi quantū ad iſta ptinere ſeu reduci poſſunt.
C ¶ Quo ad ſecundū principale notandū ꝙ honor debit⁹ p̄la
tis eccleſiaſticis per multa eſt exhibendus. Primo vt bonū
eis corde optemus/ ⁊ nōnunq̄ ꝓ eis orem⁹ ne ꝓpter pctā
ſubditoꝝ p̄lato gratia verbi dei ſubtrahat: qꝛ dicit Grego.
ſup ezechi. omel. xij. Aliq̄n ꝓpter malos auditores/ bonis
tollit ſermo doctoribus. Aliq̄n vero ꝓpter bonos auditores
dat ſermo doctoribus / etiam malis. Beniuole valde ſe ha
buit Dauid erga letalem inimicū ſaulem prius vnctū in re
gem: et iam a deo abiectū/ nō obſtante ꝙ in regem iam vn-
ctus eſſet dauid. Quia eñ ſaul vnctus dn̄i fuit: manſuetiſſi
me ſe ad eum habuit dauid: vt patet. j. Regum. cap. multis
Quanto plus ad ſacerdotes eccleſie ſeptempliciter deo cō
ſecratos: nos beniuole habere debemus? Jtem aliquando
ꝓpter peccata populi deus permittit regnare hipocritam

Iob.xxxiiij.quia erit ſicut popul⁹/ſic ſacerdos. Et ſicut ſer
uus ſic ꝛ dñs eius. Eſa.xxiiij. Ergo ad hoc malum euitan=
dum optandū ſubditis eſt/ne dum paſtoꝛ per abrupta gra=
dit:grex in pꝛecipitium labatur.vt Greg.dicit. ¶Secundo D
ſubditi ſtudere debent vt bona de pꝛelatis dicāt/ꝛ eos ho=
noꝛēt vel de eoꝝ malis taceant/niſi vbi locum habet frater
na coꝛrectio/ꝛ modo licito ſperatur emenda. Ratio:quia il
lud ad quēlibet fieri debet:ergo plus circa pꝛelatum. Naʒ
de omni verbo ocioſo reddituri ſum⁹ rationem vt veritas
ait.quanto plus de malo ꝛ pꝛelato detrahendo/alias nihil
ſequitur niſi infectio populi/ꝛ peccatum pꝛopꝛium. ¶Ter E
tio tenentur ſubditi eis ad reuerentiā geſtuū ꝓpter excel=
lentiam ſtatus eoꝛum ꝛ dignitatis. ꝛ tales ſm magis ꝛ mi
nus. Unde apoſtolus.j.Thi.v. Qui bene pꝛeſunt pꝛeſbyteri
duplici honoꝛe digni habeant/ maxime qui laboꝛant in ver
bo ꝛ doctrina. Quarto donis ꝛ obuentionibus honoꝛandi
ſunt pꝛelati eccleſiaſtici.puta decimis/ꝛ oblationibus cōi/
bus ac alijs eoꝛum iuribus:quia talia ſunt eoꝛum ſtipen=
dia ad ſuſtentationem vite eoꝛum oꝛdinata. Et illud pꝛo=
bat apoſtolus.j.Coꝛinth.ix. poſt pꝛefata verba immedia=
te ſubdens. Scriptum eſt non infrenabis os bouis trituran
tis. Dignus eſt em̄ operarius mercede ſua. Unde ꝛ math.
x.idem dicitur. Dignus eſt operarius cibo ſuo: hoc em̄ di=
xit:quando miſit diſcipulos ad pꝛeexiſtendū populo verbo/
ꝛ ſermonibus. Ratio eſt:quia in infinitum ſunt melioꝛa ſpi
ritualia tempoꝛalibus.j. Coꝛinthio.ix. Si nos vobis ſpi=
ritualia ſeminamus:nō magnū eſt ſi nos carnalia veſtra
metamus. Quinto debent honoꝛari in mandatis que pꝛe= F
cipiunt:vt in vitandis excommunicatis/ſeruandis feſtiui=
tatibus ꝛ huiuſmodi. ¶Quo ad tertium pꝛincipale notan
dum ꝙ tot modis ꝛ plurimis poteſt dehonoꝛari pꝛelatus
eccleſiaſticus quot modis honoꝛari. Pꝛimo inuidētes pꝛe
latis quo ad perſonam. Secundo qui eis detrahūt leuiter/
et multipliciter infamando: vel maledicunt contra illud
apoſtoli Actuum.xxiij. pꝛincipem populi tui non maledi=
ces. Tertio qui eos geſtib⁹ dehoneſtant ſine rationabili
cauſa: vt cum eis ludentes illicite luxuriantes. et ſicut Gene.ix.
Cham verenda moꝛum paternoꝛum ꝛ defectuoſoꝛum dete
gentes. Contra illud Exodi.vigeſimoſecūdo. Dijs non de
trahes / ꝛ pꝛincipem populi tui non maledices. Quar=
to qui eis debita in decimis: oblationibus ꝛ alijs ſubtra=
hunt: et iuribus eoꝛum.contra illud Malach.tertio. Di=
cit dominus. Inferte omnem decimam in hoꝛreum meum:
vt ſit cibus in domo mea. Et eccleſiaſt.xiiij. Fili ſi habes
benefac tecum:et deo dignas oblationes offer. Quinto qui

ꝑcepta ꝑlatorum contẽnunt in his in quibus obedire tenentur: vt in excõmunicationib⁹ ſeruandis ꝑcipue ſancte matris eccłie. Et q̇ diebus dñicis cõtẽnunt audire miſſas: ⁊ alijs feſtiuitatibus: ⁊ intereſſe diuinis ſm eccłie ordinationem: et ꝑcepta ⁊ ieiunia ab eis rite iuſſa trãſgrediuntur.

¶ Capitulum ſeptimum De prelato ſeculari honorando.

De tertio patre videlʒ prelato ſeculari honorando tria ponuntur. Primo ꝙ neceſſe ⁊ rationabiliter ſunt honorandi. Secundo in quibus ſint honorandi. Tertio quot modis contra eorum honorem fiat / ⁊ contra hoc ꝑceptum. ¶ Quan-

A tũ ad primum notandũ ꝙ patres ſecularium ꝑſonarum ſunt omnes / videlicet qui gubernare habent aliquẽ vel aliquos de ſecularib⁹ in foro eorundem. Sicut igitur paterfamilias eſt pater vxoris / filioꝝ / famuloꝝ ⁊ domũ inhabitãtium: ſic ꝑnceps vel ſignifer ſeu capitaneus pater eſt ſubditorum ſibi. ſic magr̃ ſuoꝝ ſcolarium: ⁊ rex ſuoꝝ in regno: ⁊ cõſilium cum magiſtro ciuium olm ciuium. Subditos aũt obedire ꝙ neceſſe ſit ſuis prelatis / ⁊ patribus prefatis Primo docet: immo impat ſcriptura. Secũdo ſanctoꝝ exempla. Tertio philoſophoꝝ documenta. Quarto etiã irrõnalium facta. Et qui-

B to non ſentientiũ regimenta. ¶ Nam quo ad ꝑmum xp̃s ait. Reddite que ſunt ceſaris ceſari. mat. xxij. hinc petrus prime p°. ij. dicit. Subiecti eſtote omni humane creature ꝓpter deũ ſiue regi quaſi precellenti / ſiue ducibus quaſi ab eo miſſis ad vindictam maloꝝ: laudem vero bonoꝝ. Paulus etiam dicit. Ro. xiij. Qui poteſtati reſiſtit: dei ordinationi reſiſtit. Docent ſecundo illud ſanctoꝝ exempla. Nam chriſtus tributũ ꝓ ſe ⁊ petro ex piſcis miniſterio tribuit. Math. xvij. Nec pilatum ꝑlatum / ſeu iudicem chriſtus negauit: cui ait. Non haberes poteſtatẽ in me vllã niſi tibi datũ fuiſſet deſuꝑ. Joh. xix. Paulus ad ceſarẽ appellauit / ⁊ iudices inuocauit in fide. vt patʒ act. xxv. Maurici⁹ cum ſuis ſocijs diocletiano / ⁊ maximiano imperatorib⁹ idolatris militare nõ rẽnuit: vbi deo vero contrariũ nõ imperauit. Ex q̇bus ptʒ ꝙ tã malis ꝙ bonis ꝑlatis obediendũ eſt. vt pʒ ꝑ ꝑcedentia. ⁊ per dauid q̇ veneratus eſt ſaul nõdũ depoſitum publice ꝑ deum vel populum. Vñ prime petri. ij. Serui ſubditi eſtote in timore dñis: ⁊ non tantuʒ bonis ⁊ modeſtis / ſed etiam diſcolis. Patet tertio ꝑ philoſophica documenta. Nam ariſtoteles economicoꝝ librum ꝓ regimine ciuitatum ⁊ regnoꝝ elegantiſſime conſcripſit. Sic plu-

C ra exempla ponit Valerius / ⁊ ceteri. ¶ Docet idem quarto

tam beſtialium hoim:ꝙ irrōnalium vita.Uidem⁹ eñ predo
nes vni obedire:ſic ꝛ latrones.qꝛ ſine obedientia nulla pax
perſeuerat.ſic gallus gallinas regit.grus grues.rex apum
apes:ꝛ caput membra in corpore. ꝛ talia exacte ſuis prela
tis obediunt. Quinto idem ptz etiam in non ſentientibus.
In toto etiam vniuerſo deus ordinauit ignobiliora debere
obedire nobilioribꝰ:ſic angelus preeſt homi:anima corpori
celeſtia terrenis.ꝛ humidis luna.ꝛ omni terre cum ſuis ve=
getabilibꝰ preeſt ſol.¶Quo ad ſecūdū principale notandū: D
ꝙ ſubditi ſeculares debent in quinqꝫ honorare ſuos prela=
tos.Primo bona eis optando/ꝛ deum ꝓ eis orando. Unde
j.thimo.j.Obſecro fieri orationes primo ꝓ regibus/ꝛ his q̄
in ſublimitate ſunt.Et baruch pͥmo.Orate ꝓvita nabucho=
donoſor.Rō eſt.qꝛ propter peccata populi aliquando hipo
crita datur populis.Et ſm Grego.qꝛ prelati aliquando nō
corrigunt populuꝫ:idcirco ipſi prelati infatuantur/ꝛ peccāt
ꝛ populus punitur.ij.Regū vltimo.vbi dicitur de dauid qui
peccauit:ꝛ tamen populus punitus fuit.Orare ergo opor=
tet pro prelatis.Secūdo honorandi ſunt verbis vt bona de
eis ſubditi referant. Ratio qꝛ quando illud non fit: populꝰ
eius recalcitrat etiam in licitis.Et ſic turbatur reſpublica:
et ſepe ea que apparent malefacere/ vel omittere prelati:
ipſi talia emendare non valent/vel populus iudicans errat
temerarie iudicādo.Ideo paulus ait actu.xxiij. Scriptum
eſt pͥncipem populi tui non maledices.Tertio debent geſti
bus honorari/ſeſſionibꝰ/ꝛ alijs licitis.prime pe.ſcdo. Deuꝫ
timete:regē honorificate.quicq̄d eñ ei fit:deo fit a quo om
nis poteſtas.Quarto ſunt prelatis tributa danda/exactio=
nes licite pro republica/ theolonea ꝛ ſteure.qꝛ ſine talibus
cōmunibꝰ ſubſidijs prudentes conſiliarij/officiales ciuita=
tis/ꝛ ſtipendiarij aut milites ſua officia ſimul/ ꝛ laborādo
ꝓ victu facere non poſſunt.Ideo pͥme corinth.ix.Quis mi=
litat ſtipendijs ſuis vnꝗ̄:Et roma.xiij.Reddite omnibꝰ de=
bita.cui tributum/tributum.cui vectigal/vectigal.Quinto
obediendū eſt prelatis in his in quibꝰ ſunt aliqui eoꝝ ſub=
iecti eis:vt milites capitaneo in rebꝰ bellicis.familia patri
familias in domeſticis.ciues cōſiliarijs in ciuilibus. ¶Iō E
tho.ij.ſecunde.q.ciiij. querit. An ſubiecti teneantur p̄latis
in omnibꝰ obedire:Rn̄dit ꝙ non:ſed in his vbi ſunt prelati
et ſubditi eis aſtricti. Unde pͥmo ſubditi nō tenentur obe=
dire ei qui vſurpaſſet dominium ſibi/niſi ꝓpter ſcandaluꝫ/
vel malum maius vitandum. obediendo tamen in licitis
q̄s nō peccaret.Nec ſecūdo ſubditi tenentur obedire prela=
tis/vbi imperant vnum/ꝛ alter maior prelatus ſub quo eſt
primus iubet aliud.Eſt eñ regula a beato auguſtino man

dans ꝙ duobus prelatis contraria pcipientibus:obtempe
randum eſt maiori: intellige in licitis. Tertio nullus debet
obedire vbi prelatus iuberet aliquid qđ peccatum eſſet. qꝛ
cum deus hoc prohibeat ꝑ precedentem regulam q̄ eſt om
nium domin⁹:deo eſt obediendum. Tamen ſm Raymundū
ꝛ alios plurimos q̄ ſunt ſubditi.non dico amici vel non ſub
diti:tales ſubditi quando dubitant aliquođ eſſe illicitum/
vel licitum debēt prelato obedire:niſi eſſet tale quid in quo
nulla eſſet excuſabilis ignorantia. puta contra articuluꝫ ſī
dei/precepta/vel prohibitiones/vel generale ſtatutum ec=
cleſie. Ratio eſt. qꝛ dubia ſunt in meliorem partem interp̄=
F tanda. ¶ Quarto ſubditus non tenetur obedire dn̄o/vel p̄=
lato ſi precipiat ei in quo/nō ſubditur ei. puta ſi intromitte
ret ſe de actibus anime interioribus Vn̄ Seneca lib. iij. de
beneficijs. Errat ſi quis eſtimat ſeruitutem in totum homi
nem deſcendere pars eius melior/id eſt anima excepta eſt
corpora obnoxia ſunt/ꝛ aſcripta dn̄is/mens q̄dem eſt ſui iu
ris. Ideo dicit conſequenter tho. In his que pertinēt ad in
teriorem motum volūtatis:homo non tenetur homini obe=
dire:ſed in his que ꝑ corpus exterius ſunt agēda:nec in ta
libus omib⁹. Quinto igitur in his etiam que ꝑ corpus exte=
rius ſunt agenda homo non tenetur homi obedire in om̄i=
bus talibus. qꝛ non in his que ad naturam corporis perti=
nent:ſed ſoli deo. qꝛ in iſta parte omnes homines natura
ſunt pares. puta in his que ꝑtinent ad corporis ſuſtentatio
nem/ꝛ prolis gn̄ationem. Unde nec tenētur ſerui dominis/
nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahēdo/vel
virginitate ſeruanda / aut alio aliquo huiuſmodi. Sed in
his que ꝑtinent ad diſpenſationem actuum/ꝛ rerum huma
narum:tenetur ſubditus ſuo superiori obedire ſm rationeꝫ
ſuperioritatis. Sicut miles duci exercitus in his que perti
G nent ad bellum. Hec de tho. ¶ Quantum ad tertium princi
pale patet ex premiſſis ꝙ multipliciter faciunt ſubditi con=
tra hoc preceptum de honorando prelatos. Primo eis ma=
le fauendo/ vel pro eis non orando. cum tamē pro omnib⁹
orandum ſit ꝑ orōnem dominicam. Secūdo q̄ eis detrahūt
Unde exodi. xxij. dijs nō detrahes. glo. iudicib⁹. Tertio qui
ſine timore/ꝛ reuerentia ſunt ad eos. cōtra illud Rom. xiij.
p̄nceps dei miniſter eſt tibi in bonum. Si aūt male feceris:
time. Non ſine cauſa portat gladium. ꝛ poſt pauca. Subdi
ti eſtote non ſolū ꝓpter iram:ſed etiam ꝓpter cōſcientiam.
Ideo em̄ tributa p̄ſtatis. Quarto qui eis debita tributa/
ſtipendia/ꝛ ſteuras ſubtrahunt. tales ꝓ tanto ſunt peiores
q̄ fures: ꝓ quanto in plures peccant quos priuant. Preſtā
tes etiam tributa talia non perdunt:ſed tāto pl⁹ merentur:

quanto rem cōmunem/id eſt diuinam plus q̄ ꝓpriam curāt.
Ubi ptz quorundā modica charitas: qui inuiti ſunt ad talia.
Quinto q̄ eis rebelliſant/immo potius deo. Uñ ea que cōtra
prelatos fiunt:deus ſibi fieri dicit.vt patz Nume.xiiij.vbi po
pulus dicit murmuraſſe cōtra Moyſen ꝛ Aaron.Attamē de⁹
ait.Uſquequo detrahet mihi omis populus iſte:quouſq̧ non
credet mihi?Et ibidē.Uſquequo multitudo hec peſſima mur
murat contra me?Sic ꝑmo Regum.viij. Quādo Samuelem
iudicem popul⁹ petiuit vt regem eis daret:dominus ait.Nō
te abiecerunt:ſed me/ne regnem ſuper eos.

¶ Preceptum quintum.

¶ Capitulum primum. De homicidio/ et leſione peccata clamantia.

PReceptū q̄ntuz eſt. Non occides.de quo tria
ꝑncipaliter ſunt videnda.¶ Primo de homi= A
cidio in ſe.Secundo de cauſis homicidij/ vez
proximis ꝛ propinquis.que ſunt ira/inuidia/
odium/detractio/ ꝛ alie filie inuidie Item re
conciliationis omiſſio.ꝛ fraterne correctiōis
que om̄ia cauſa ſunt vel eſſe poſſunt homici=
dij corporis vel anime:ꝛ hic ꝓhibentur.Tertio de ſcandalo/
ꝛ de deriſione:que occaſio ſunt occiſionis anime/ ꝛ corporis
De homicidio in ſe tria ponentur.Primo quomodo quis iu=
ſte occidere poſſit.ꝛ quot modis iniuſte.Secūdo quomō alie
leſiones corporales etiam hoc p̄cepto ꝓhibentur. Tertio de
his que valent ad fugiendū ꝛ deteſtandū homicidiū. ¶ Quā B
tum ad ꝑmuz notandū ſm tho.ij.ſcd̄e.q.lxiiij.q̄ duplex eſt oc
ciſio.quedam iuſta.alia iniuſta hic prohibita. Ad occiſionem
iuſtam hoīs tria requiruntur.Primo cauſa iuſta vt quis oc
cidatur ꝓ culpa ꝑ quā talem mortem ꝛ occiſionem meruerit
Uñ exo.xxij.Maleficos ne patiaris viuere.Secundo ordo:vt
ſeruetur in occiſione iuris ordo/ꝛ maxime q̄ huiuſmodi oc=
ciſio iubendo/vel exequendo fiat ab eo qui habet auctorita=
tem legitime poteſtatis.vt iudex/vel prelatus. Unde nume.
xxxv. homicidia ſub teſtibus punientur.Et deut.xxi.Filius
inobediens parentib⁹ iubetur ad ſeniores ciuitatis ꝛ ad por
tam iudicij duci.Ro.xiiij.Quid iudicas alienum ſeruum:do=
mino ſuo ſtat/aut cadit? Tertium requiſitum eſt iuſtus ani=
mus:ita q̄ index mandans/ꝛ miniſter exequens occidat pro
pter bonum finem/ꝛ recta intentione:vt propter conſeruatio
nem iuſtitie/ꝛ correctionem culpe.Unde deutero.decimoſe=
xto.Quod iuſtum eſt: iuſte exequaris.Iudex igitur vel prin
ceps/vel alius ſcd̄m talia tria occidens: non peccat.vt ait

Augu.j.de ci.dei:⁊ hec occiſio nō ꝓhibetur:ſed iniuſta occaſio holm nō alaliun irrationaliu꜔:in que ds dn̄ium h꜔:q꜔ his licite pōt vti occidēdo. Ideo alia eſt occiſio hoīs iniuſta hic ꝓhibita.⁊ fit quadrupliciter. Primo qn̄ occidit innocens/qui nullā penā meruit. Secūdo quādo occidit nocēs/ ⁊ qui meruit puniri/l꜔ nō meruit mortē:ſed minorem penā Tertio qn̄ qui meruit mortē occiditur:non ſeruato legitimo ordine iuris:maxime quādo occiditur ab eo qui nō habet auctoritatē legitime poteſtatis. Quarto qn̄ quis occiditur ꝓ culpa ſua/⁊ ab habente auctoritatē:ſed nō fit iuſto alo/vel fine:ſed amore vindicte vel propter aliu꜔ aliquē indebitum finē. ¶ Fit aūt trāſgreſſio.xv.modis cōtra hoc preceptum.ꝑut colligit ex Tho.ij.ij.q.lxiiij.⁊ ex Alex. de hal. in ſuo.iij.q.xx. Primo qn̄ iudex/vel alter occidit innocētes volūtarie.puta eū q̄ nulla꜔ penā apud iudicē meruit. Exo. xxij. Innocentem ⁊ iuſtū ne occidas. Scḋo quando iudex/vel alius voluntarie/⁊ ſciēter occidit qui meruit penā corporalem:ſed nō mortem.puta aliā penā carceris/ſc꜔ verberationis vel ſimilē. Tertio quādo iudex vel alter occidit voluntarie vel innocentē vel nocētem non ſeruato ordine iuris pretacto/maxime ſi occidens nō habet auctoritatē legitime poteſtatis.vt quia non iudex/vel quia in bello nō iuſto occidit hoſtē. Unde Actuū.xxv. Nō eſt cōſuetudo romanis:ꝙ aliquis dānetur prius q̄ꝫ is qui accuſatur preſentes habeat accuſatores/⁊ locū defendēdi accipiat. Nullus em̄ vt dicit Aug. de ciui.dei.hab꜔ auctoritatē remouēdi vita꜔ alteri qui auctoritatē a deo nō accepit.qui dicit Deutero. xxxij. Ego occidā ⁊ ego viuere faciā:percutiā ⁊ ego ſanabo ⁊c. Quarto qui occidit holem mala intētione/etiā als reū/ ⁊ accuſatū ſufficiēter.puta liuore vindicte/aut appetitu pene. Quinto qui occidit compulſus neceſſitate/euitabili tamē.puta quia inuadentē ſe ⁊ occidere volentē euadere poſſet fugiendo/vel adiutoriū aliorū inuocando/⁊ nō vult propter verecundiā:aut alio aliquo modo poſſet ſe ſaluare:ſ꜔ nō vult ⁊ occidit eū:talis homicida eſt cōtra hoc preceptū vt cōmuniter tenēt doctores. ¶ Sexto qui dādo operā rei illicite/⁊ quā euitare deberet:occidit holem caſu/⁊ preter intentionē.vt qui violēter ꝑcutit vterū pregnātis:nō intēdens occidere infantē/nec matrem:ſi inde ſequatur mors mulieris/vel fetus:reus eſt homicidii maxle ſi fetus fuit animatus. Exoḋ.xxi.q꜔ dat operam rei illicite. Uel ſi quis proiicit lapidē/vel iaculum verſus locum vbi tranſitus hominū eſſe conſueuit:idē eſt iudiciū/⁊ ſic de ſimilibus. Septimo qui dādo operā rei licite/non tamen adhibendo diligētiam debitam:occidit preter intentionē hominē.vt ſi quis

in loco publico vbi conſueuerũt hoĩes tranſire ſecat arbo=
rem:dat operam rei licite.Sed ſi nõ adhibet diligentiã de=
bitam videlicet circũſpiciendo/aut alte clamando vt ſibi
caueant homines/ꝛ occidatur aliquis:reus eſt homicidij.
De quo caſu Deute.xix.habes.ꝛ ſic de alijs.Octauo ꝗ vult
ꝛ intẽdit aliũ iniuſte occidere corã deo:homicida eſt. etiã
ſi nunꝙ exequatur opere.Unde ſuper illud Deute.v. Non
occides.dicit glo.re vel volũtate.Nono qui iubet aliquez
iniuſte occidi.vt Pilatus manꝰlauans:chriſtũ precepit da
ri militibus ꝛ crucifigi.¶Decimo qui ſuadet/ꝛ conſilium E
dat ad iniquã hoĩs occiſionẽ/aut pro tali iniqua hoĩs occi
ſione inſtat fienda ꝛ rogat.Et ſic ſm Marcũ iudei chriſtuz
crucifixerũt hora tertia linguis.Unde ſm Aug.periculoſe
decipiũtur/qui eſtimant non homicidas illos:quorũ conſi
lio fraude vel exhortatiõe homines occidũtur. Undecimo
qui odit proximũ qui vult/deſiderat/vel optat ſibi mortem
tam corporis ꝙ anime.ꝛ hoc ſolum ex appetitu vidicte hu
iuſmodi/ꝛ malũ alterius.Unde prima Johan.iij.Qui odit
fratrẽ ſuum homicida eſt.ſcilicet mente ꝛ volũtate: quam
deus principaliter reſpicit.Duodecimo.qui negligit ꝓ poſ
ſe a morte liberare hominem quem noſcit poſitum in extre
ma neceſſitate/ꝛ periculo vite.vt cum noſcit aliquẽ homi=
nem in tali articulo cõſtitutũ:ꝙ circa eum apparent ſigna
probabilia extreme neceſſitatis future niſi ei ſubueniatur
ſi tunc homo negligit illi pro poſſe ſubuenire de ſuo dando
aut aliunde procurãdo:homicida reputaꝛ.ꝛ agit cõtra pre
ſens preceptum.Unde Ambro.Paſce fame moriẽtem:ſi nõ
pauiſti occidiſti.Et Augu.lib.cõtra fau.Si incurras in eũ
famelicum:qui mori poſſet niſi porrigẽdo cibuz ſubuenias
iam tu homicida teneberis. ¶Tertiodeci͠o.mulier que eſt
cauſa aborſus:ſeu ex nimia ingluuie/ aut ex nimia ſtricti F
tudine veſtimentorum ad laſciuiaz ordinata aut ex nimia
agitatiõe forte in choreis corporis/aut alijs ſimilibus va
nis/aut quocunꝗ alio indebito modo.Et ſi fetus iã ſit ani
matus:tunc peccatũ eſt grauius.quia eſt verum homici=
dium.Circa hunc modum tã viri ꝙ mulieres interdũ rei
ſunt:qui luxuriant cum impregnatis.Unde dicit dñs Alb.
lib.ſuo.ix.trac.primo.cap̄.ij.de animalibus. Sepe accidit
inquit ꝙ quedam mulieres ſimul abortiunt/ ꝛ cõcipiũt:ita
ꝙ in vno concubitu vnus exit per aborſuz/ꝛ alter intrat per
conceptũ.ꝛ hoc frequẽter accidit in his que multum dele=
ctantur in coitu.Sepe etiam contingit ꝙ quando vir coit
cũ muliere pregnante poſt octauuz menſem completũ: mu
lier aborſum facit.ꝛ ideo periculoſum eſt tales moueri ſal
tando/aut coriſando poſt conceptum quantũcunꝗ ſemen

bene receptum ſit. Nulla autē aliorū animaliū femina om=
nino ab hoīe recipit aut ſuſtinet coituꝫ poſt impregnationē
mulier vero tunc plus appetit. Equa tamē aliquādo ſimi=
le patitur. Hec ibi. Idem lib. x. trac. ij. cap̄. ij. dicit ꝙ cauen=
dum eſt etiam tā viro ꝗ̄ impregnate mulieri a multis alijs
Caſus inquit aborſus concepti fetus ſunt multi valde. Ali
quando ſit aborſus ex percuſſione/aut ex caſu ab alto/ aut
per exercitiū corporale laborioſum/aut ex vehemēti ſaltu
Adhuc ⁊ paſſiones anime aliquādo faciunt aborſum: ſicut
ira vehemēs/aut triſtitia/aut timor. Similiter faciunt ali=
quando frigus ſuperfluum aeris: ⁊ etiaꝫ ſuperflua calida.
Unde longa balnea medici etiā eis prohibent. Fit etiā ali
quādo aborſus ex repletione vehementi/aut ſatietate plu
rima nauſeata. Idem lib. ix. tracta. ij. cap̄. viij. dicit. Femi=
na obſtetricandi indiget magno exercitio/eo ꝙ de facili in
partu periclitantur ⁊ mater/⁊ partus: niſi vtriqꝫ caueatur
valde. Hec de Alber. que tn̄ nō ſunt oīa predicāda vulgo:
niſi quedā ⁊ cū cautela maxima: ne diſcāt male facere que
neſcierūt. Quartodecimo peccat cōtra hoc preceptum/qui
dat mulieri venenū ſterilitatis: aut mulier que hmōi reci=
pit propter hoc: vt iam nō concipiatur puer/aut quocunqꝫ
alio modo illicito impediūt volūtarie: ne cōmixtione viri/⁊
mulieris fetus cōcipiatur. ¶ Quītodecimo peccat homici=
dio: qui ſibi manus inijcit: ſe volūtarie occidēdo: niſi ex ſpe
ciali dei reuelatione certa hoc fieret: vt de Sampſone di=
cit Augu. primo de ciuitate dei. In quolibet alio caſu pec=
cat mortaliter ſe occidēs: ⁊ tāto grauius ꝗ̄to agit cōtra na
turaleꝫ inclinationē qua quilibet tenetur ſe diligere ex ra
tione ⁊ diligit naturaliter. ⁊ ſic peccat contra naturalē in=
clinationē/id eſt cōtra charitatem ſui/⁊ cōtra iuſticiā com
munem: cuius membrum eſt: ⁊ ſibi adimit homo tēpus pe=
nitendi. Hic etiam reus eſt ſui qui ſic viuit/vel agit: ꝓpter
quod vitā ſuam notabiliter abbreuiat/⁊ notabiliter accele
rat mortē. Unde Hiero. dicit. Non refert vtrū paruo tempo
re/aut magno te interimas. Et hoc ſm̄ Boñ. in. iiij. diſt. xv.
contingit dupliciter. Primo cum quis ſibi diminuit vitam/
⁊ accelerat mortem: ⁊ facit hoc ſcienter voluntarie/⁊ ex in=
tentione: ⁊ de illo loquitur Hierony. ⁊ eſt graue peccatum.
Sit exempli gratia inter plura vnū exemplum. Aliquis ſic
ſe ſanctum putat/vel iuſtum: vt ſecurus de gloria/iam im=
patiens pro patria ſe affligit ꝑ indiſcreta ieiunia/vigilias/
et cetera exercitia corporalia: ⁊ propter hoc ſibi abbreuiat
vitam vt cito ſit cum xp̄o. Tales male agunt: ⁊ perdunt nō
nunꝗ̄ vitam preſentem/⁊ futurā. Sicut ſimile legitur i col
latione patrū collatione ſcd̄a Moyſi. de patre qui ſe in pu=

deum precipitauit. Secūdo contingit hoc cum quis ſibi abbreuiat vitā et accelerat mortē: dādo operā rei inutili ſuper uacue/et illicite: vt ſolet fieri p nimiā crapulā/et ſuperfluā potationē: illud eſt contra preſens preceptū. Quo ad ſecundum principale notat Tho. ſecūda ſecūde. q. cxxij. q licet in hoc mandato exprimatur ſolū homicidiū cū dicitur. Nō occides: tamē in illo homicidio tanq in principaliori/et maximo corporis nocumento intelligūtur oīa alia corporis nocumenta mutilatio/vulneratio/incarceratio/verbera grauiter leſiua/et ſimilia: immo phibetur etiam affectus talia inferendi/vel optatio/vel conſiliū: iuſſio et conſenſus: ſicut dictum fuit de homicidio. Unde in talibus cōtra hoc preceptum faciunt multi. Primo iudex/vel alius qui innocentes verberat: vulnerat/et ſimilia facit: qui talia in eo nō meruit quod ſibi imponit. Scdo iudex vel alius qui nocentē lederet vulnere/carcere/et ſimilibus: ſed plus q meruit. Tertio qui talia faceret nocenti non ſm ordinē iuris maxime qn ledens non habet puniendi legitimam poteſtatem. Quarto iudex vel priuata perſona mutilans: vel ledēs nocentes etiā ſm ordinem iuris: qui non facit talia iuſto animo: ſed vindicatiuo. Quinto qui dat operam rei illicite: et per hoc ledit aliquem in corpore: vt in exemplis prius de homicidio patuit. Sexto qui dat operam rei licite: non tamen adhibet diligentiā debitam: et ſic ledit vt prius. Septimo qui iubet/ſuadet vel auxilium dat: vel huiuſmodi: vt iniuſta leſio iuſto proximo inferatur: vel etiam qui malitioſe retrahit eum: qui hoīem defendere voluit: aut cōſeruare ab huiuſmodi iniuſta leſione. Octauo qui ex odio optat aut deſiderat proximo huiuſmodi mutilationē vel leſionē. aut gaudet/ideo ſolum: quia nocumentū proximo eſt illatū. ¶ Nono qui mutilaret ſe membro aliquo dempto caſu quo mēbrum eſſet nocituum corpori ſeu periculoſum ratione putredinis: niſi hoc aliquando ex ſpeciali inſtinctu fieret ſpiritusſancti. ſicut de Marco pollicē ſibi amputātī legitur: vel Origene qui ſe caſtrauit/vt fidem inter mulieres ſine ſuſpitione predicare valeret. quod licitū fuit ſi a deo habuit alr nulli licet ſe mutilare. Ratio prima: quia null⁹ niſi deus/et reſpublica poteſtatem habet aliquā priuare vita/aut mēbro viuo. Qui dicit. Ego occidā et ego viuere faciā. Secūda ratio. quia etiā amputato membro quocūq ad peccatum inclināte/vel cooperante: viciū in volūtate in nullo eſt eradicatum. Nulli ergo (vt dicit Criſoſto. ſup Math.) licet ſe caſtrare corporaliter mēbrum abſcindendo: ſed mēs caſtrāda eſt. et corpus ſimiliter per fugam mulierum/per ieiuniū per cuſtodiā viſus/et aliorū ſenſuū. et maxime p vigilationē

anime ad expurgandas cogitationes malas. Ibi enī eſt radix peccati/ ⁊ eſſentia puta in volūtate ſm Chriſoſtom. vbi prius ſuper verbo. Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerūt ꝓpter regnum celorum. Nō enī intꝫ membrorū abſciſionē dicit: ſꝫ cogitationum. Abſcindere enī membrū: demoniace tēptationis eſt.
K ¶ Notandū tamē ꝙ princeps qui preeſt ciuitati aut regno: que eſt perfecta cōmunitas: habet in ſuos ſubditos perfectā poteſtatē cohercēdi. Et ideo poteſt eis per ſe vel per alium/ qui eius poteſtate fungitur infligere penas etiā irreparabiles maiores vel minores ſm merita delictorum/ ſeruādo prefata tria in primo membro poſita. Pater vero qui ſolum preeſt familie domeſtice: que eſt imperfecta communitas habet imperfectā poteſtatē cohercendi/ ſed ſm ſolū leuiores penas/ que nō inferunt irrecuperabile nocumentū. quēadmoduꝫ eſt verberatio mediocris/ quā iubet ſpiritusſanct⁹ per Salomonē prouerb. xiij. dicēs. Qui parcit virge/ odit filiū. ⁊. xxiij. Noli ſubtrahere diſciplinaꝫ a puero. Si enī percuſſeris eū virga: nō moueetur. tu virga percutis eū: ⁊ animā eius de inferno liberabis. Nam pater familias tria tenetur ſibi ſubditis. Primo nutrimentū corporis. Secūdo doctrinam/ que correctionibus/ vel verbere interdū creſcit: ſed ſine tertio parum valet. ideo etiā debet dare exemplum bonū. quod ſi non habet timeat illud Apoſtoli. j. Thimo. v. Si quis ſuorū/ ⁊ maxime domeſticorū curam nō habet: fidē negauit/ ⁊ īfideli eſt deterior.
L ¶ Quo ad tertiū principale: ad ceſſandum ab occiſione ⁊ leſionibus aliis. nō inferēdis multa valent. Primo docet talia abhominari natura. Nā omne animal diligit ſibi ſimile. Eccli. xiij. Et ratio naturalis dictat proximo non inferenduꝫ/ qđ ſibi odit fieri. Secūdo cohibere deberet magna pena: quam ex ſcriptura legimus infligi inuaſorib⁹ tā in preſenti ꝙ̄ in futuro. Unde Math. xxvj. Omnes qui acceperint gladium gladio peribūt. Et Gene. ix. Quicunqꝫ effuderit humanum ſanguinem: fundetur ſanguis illius: quod poteſt intelligi tam de futura ꝙ̄ de preſenti pena. Tertio horror hui⁹ peccati videlicet effuſionis ſanguinis: quia clamat ad deum contra aduerſarium.
M ¶ Sunt autē quatuor peccata clamātia ad deum: quorum quartū eſt homicidium. ⁊ in aliis tribus/ quia ſunt quoddam homicidium/ ideo etiam clamare dicuntur ad deum. Primum eſt homicidiū. Gene. iiij. de primo homine homicida dicitur. Uox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra/ ſcilicet ad te vindicādū. Ideo ſubditur. Maledictus eris ſuper terrā: que aperuit os ſuuꝫ ⁊ ſuſcepit ſanguinē fratris tui de manu tua. Gene. iiij. Secundū eſt oppreſſio innocentū. de quo Exo. iij. Clamor filio

rum iſrael ad me venit:vidiqꝫ afflictionē eoꝝ quā ab egyp
tijs opprimūtur. Tertium eſt peccatuꝫ ſodomiticū.de quo
Gene.xviij. Clamor ſodomiorum/ꝛ gomorreoꝝ multiplica
tus eſt.Quartum eſt detentio mercedis mercēnarioꝝ .de
quo Jacobi.v.Ecce merces operarioꝝ qui meſſuerunt re=
giones veſtras/qui fraudati ſunt a vobis:clamat ꝛ clamor
eoꝝ in aures dn̄i ſabaoth introiuit. Jn peccato cū contra
naturā effundit illō qō potuit eſſe materia humani corpis.
Jn oppreſſione vero innocentū/et detentiōe mercedis mer
cenarioꝝ/vita pauperib⁹ aufertur .Un̄ eccleſiaſtes.xxxiiij.
Panis egentiū vita pauperis eſt: qui defraudat illū homo
ſanguis eſt.Et ibidem.qui aufert in ſudore panem: quaſi q̄
occidit proximū ſuum.et ibidē.Qui effundit ſanguinē ꝛ qui
fraudē facit mercēnario:fratres ſunt.¶Quarto deberet ꝓ N
hibere ratio naturalis .Unde ſeneca.ferina rabies eſt iſta:
ſanguine et vulnere letari.et hec eſt/abiecto homine in ſil=
ueſtre animal tranſire . Quinto cohibere deberet cuſtodia
angeli proximi: quem inuadens grauiter offendit. Math.
xviij.Uidete ne contemnatis vnū ex his puſillis.Angeli em̄
eoꝝ in celis ſemꝑ vidēt faciē patris mei q̄ in celis eſt.Gra
uiter enim offenderet regē francie:qui ſub eius latere tu=
tum inuaderet.Sexto ꝙ fratres ſumus pl⁹ omnib⁹ anima=
libus:quia omnes vnū patrem habemus/et in celis vnum
xp̄m ſcꝫ qui quēlibet tam precioſe redemit Unde dicere de=
beret illud Gen̄.xxxvij . Quid proderit nobis ſi occiderim⁹
fratrem noſtrum/et celauerimus ſanguineꝫ eius.Septimo
ymago dei in proximo quā vilipendit quis/ et inhabitatio
ſpiritusſancti/ cuius tēplū eſt homo.Unde Gene.ix. poſtq̄
deus dixit.quicunqꝫ effuderit humanum ſanguinem funde
tur ſanguis illius.ſubditur cauſa . Ad imaginē quippe dei
factus eſt homo :ideo et habitaculum dei eſt homo.j.cor.
iij. Neſcitis qꝛ templū dei eſtis vos/ ꝛ ſpiritus dei habitat
in vobis.Si quis autē templū dei violauerit:diſperdet illū
deus . Nec valet ſi quis diceret hoc concludere de leſione
iuſtoꝝ . qꝛ quo ad quedā grauius eſt ledere occidēdo pec
catorē:q̄ iuſtum.Quia pſal.dicit mors peccatoꝝ peſſima. ps.xxxiij.
eo ꝙ ſtatim forte damnatur Sed precioſa in cōſpectu domi
ni mors ſanctorum eius.

¶Cap.ij. De cauſis homicidij. ſcilꝫ ira/ et inuidia.

Hunc de cauſis homicidij videndum eſt i que
ſunt ira/et inuidia prout chriſtus notat Mat. A
v.dicens.Audiſtis quia dictum eſt antiquis.
Non occides : qui autem occiderit reus erit
iudicio. Ego aūt dico vobꝫ q̄ iraſcit fratri ſuo:
reus erit iudicio. Ecce ꝓhibitio ire. Et ſtatim

rancorem inuidie prohibens ſubiungit. Si ergo offers mu-
nus tuum ad altare / et ibi recordatꝰ fueris q frater tuus
habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante
altare et vade prius recōciliari fratri tuo: et tunc veniens
offeres munꝰ tuū. ¶ De ira igit̃ p̄mo vidēdū q̄ malū viciū
B ſit. Secundo qn̄ viciū ſit / et qn̄ non. Tertio de remedijs con
tra iram. Quantum ad primū notandum q ira ideo eſt ma
gnum vicium: quia capitale Ex quo ſm Greg. li. xxxj. mora
lium ſex naſcūtur filie / videlicʒ indignatio / tumor / clamor /
contentio / blaſphemia / et rixa: que poſtea declarabuntur.
Unde deus ira multū offenditur. Primo quia per talia pec
cata hoſpitium dei turbatur. ephe. iiij. Nolite cōtriſtari ſan
ctum dei ſpiritum. Grego. Dum ira animū pulſat ſpiritui-
ſancto habitationem ſuam turbat. immo qnq̄ patrē / et fi-
lium et ſpiritumſanctū de habitatione cordis eijcit / et dia-
pš. lxxv. bolum introducit. quia ſicut ſm pſal. In pace factus eſt lo
cus eius / ſcʒ dei: ita in ira locus diaboli. ¶ Secūdo q ima-
C ginem dei in templo cordis diſſipat Unde iob. v. Uirū ſtul-
tum interficit iracundia. Sup quo grego. Māſuetudo in no
bis imaginē dei ſeruat / q̄ ſemp tranquillꝰ eſt: ſʒ ira diſſipat /
que multis virtutibꝰ p̄luat. Tertio q tēplū dei incendit.
Unde pſal. Incenderunt igni ſanctuariū tuū in terra. ⁊ .j.
pš. lxxiij. cor. iij. Neſcitis q templū dei eſtis ⁊ ſpiritusſanctus habi-
tat in vobis? Si q̄s autē templū dei violauerit: diſperdet
illum deus. Scdo malū ire oſtēditur. q homini valde nocet
in anima / corpore et rebꝰ In anima quidē propter vicia p̄-
tacta. Animā em̄ q̄ ad imaginē dei ē formata: mltis malis
aſſimilat. Primo q iratꝰ eſt velut hō ligneā habēs domū.
cui qnq̄ accidit q veſpe diues eſt et mane nihil habet. q
ignis totū vaſtauit. ſic etiā facit ira domui cordiū. quo ↄtra
ait apl's Ephe. iiij. Sol non occidat ſup iracundiā veſtram.
Scdo aſſimilat̃ demoniaco de quo dicitur marci. ix. Magi-
ſter attuli filiū meū ad te habētē ſpiritū mutū. q̄ vbicūq̄
apprehenderit eū: allidit eū et ſpumat / et ſtridet dentibꝰ.
Tertio aſſimilat̃ olle nimiū habenti de igne: q̄ ebulliendo
emittit qd in ea erat optimū / ⁊ poſtea crepat. Un̄ puer. xv.
Os fatuorū ebullit ſtultitiam. Quarto rhāno aſſimilatur: q̄
ignem ex ſe p̄ducit / ſm Joſephū ex impetu venti: ⁊ ſe / ⁊ alia
deſtruit. Quinto beſtijs et apro / cani rabido / et vrſo aſſimi
latur ira. Idcirco etiā aſſimilat̃ ſerpētibꝰ ignitis: q̄ īterfece
rūt filios iſrahel ī deſerto Nume. xxj. Nocet ēt corpi multi-
plicit̃. Primo amarū reddit hominē. q ira ſʒ Damaſce. ē eua
poratio fellis. ⁊ ſʒ aug. ī ep'la ad nebridiū. ira creſcēte auget̃
fel in corpore. Scdo triſtitiā ingerit. Animꝰ gaudēs floridā
etatē facit: ſed ſpūs triſtis exſiccat oſſa. puer. xvij. Tertio

mēbris valitudinē et ſanitatē adimit.q2 totū corpus ꝑpter ſanguinis ebullitionē/ ⁊ ſpirituū turbationē alterat ſꝫ medicos.Quarto vita citi⁹ priuat. Uñ ſm phos. Animalia ira cunda breuiores habēt periodos / ceteris parib⁹ . Quinto demoni interdū corpus totū ꝑpter irā poſſidendū tradit.vt accidit interdū blaſphemātib⁹ in ira.Nocet etiā reb⁹. quia iratis familia triſte ſeruit Amici tales fugiūt et prudentes horrent:ex quib⁹ pauca tēporalia iratus ꝓcurat.¶Tertio malum ire oſtenditur:q2 diabolo multū placet. Primo quia D
valde potens efficit ad deſtruendū bona virtutū mediante ira : ſicut etiā hō mediāte igne ꝙ eſt maxime actiuus multa mala facit.de quo igne pōt intelligi illud Johel.primo. Ad te domine clamabo: q2 ignis comedit ſpecioſa deſerti: et flāma ſuccendit oīa ligna regiōis.Scdo placet diabolo : quia rationis cecitatē inducit ira: ad quā ſequūtur multa mala. Uñ ſicut ꝓuerb.xiiij.dicit regi /ſcꝫ celeſti accept⁹ eſt miniſter intelligēs: ſic regi infernali cecus.Nā irat⁹ ſe impacientē facit/filios/vxorē/ familiā et extraneos. et illicita omnia ſibi licita putat iratus.q2 omnis ira appetit vīdictā ſub ratione et apparentia iuſti. Ideo ꝓuerb.xvij. Expedit magis vrſe occurrere raptis fetib⁹ / ꝙ̄ fatuo cōfidenti ſibi in ſtultitia ſua.Tertio diabolo placet.q2 bona multa ſibi ꝓcurat per iram. Non enim vnum hominem per iram lucratur: ſed interdum genealogiam totā /vel patriam ꝑ rixas. Unde prouer.xv.Uir iracundus rixas prouocat:qui aūt patiens eſt mitigat ſuſcitatas. Exemplum de cane iracundo / qui omnes alios prouocat.¶Quantum ad ſecundū quādo ira ſit peccatum natura/ vel meritum :ſciendū ꝙ ſm Tho. E
prima ſecunde. queſt.lvi. et ſecunda ſecunde. q.clviij. et phm.ij.rheto. ira ſeptē gradus poteſt habere . Primus eſt imaginatio vera vel falſa de leſione vel paruipenſione facta tibi in perſona tua/rebus/amicis et huiuſmodi.⁊ibi eſt fundamentum omnis ire . Quia quelibet ira a tali incipit imaginatione / que ſepe falſo innititur:interdū etiā vero . Ex quo patet ꝙ verus humilis/ qui omnia illata ſibi putat iuſta eſſe/et dei miſericordis ſalutare flagellū / difficulter iraſcitur. quia tribulationes nō recipit vt leſiones: ſꝫ ſicut dei patris medicinales inciſiones . Secundus gradus eſt: poſtꝙ̄ quis iudicauit ſe leſum / vel vilipenſum ab alio/cū naturale ſit nocumēta repellere:ſurgit quidam vehemēs / et īpetuoſus animi mot⁹ :ꝙ eſt appetit⁹ vindicte vl̄ mot⁹ inclinās fortit ad vīdicte irrogatiōeꝫ. ⁊ hic appetit⁹ vindicte potētie iraſcibilis:eſt ira/ꝓut eſt paſſio . vñ ſup illo Math. v. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo: dicit gloſa . Ira eſt vehemens motus animi ad nocendum . Hec ira ſi eſt tā ſubita in aliquo vt preueniat omnem deliberationē rationis ⁊

omnem motum voluntatis:dicitur primus motus. ⁊ quia
nō eſt ī poteſtate noſtra:ſicut nec ceteri primi motus:idcir
co non eſt peccatum:ſed pena poteſt eſſe peccati. hec enim
ira non eſt peccatum:q̄diu non dependet a volūtate poſiti
ue/ ſcꝫ eam volendo.aut priuatiue ei non reſiſtendo cū poſ
Ps.iiij. ſit.Unde Auguſt.ſup illo pſal. Iraſcimini ⁊ nolite peccare.
Si ſurgit motus ire qui propter penam peccati non eſt in
poteſtate noſtra:ſaltem moneat conſcientia vt ei non con=
ſentiat ratio.vt mente que regulata eſt ſm deum ſeruiam⁹
legi dei/ſi adhuc carne ſeruiuimus legi peccati . Ad illum
autem motum qui eſt appetitus vindicte vel repulſionis
nocumenti/id eſt ire ſequūtur naturaliter tria. Primo eua=
poratio fellis.Unde Augu .in epiſtola ad nebridiū.Aſſidui
tate iraſcendi:fel creſcere etiam medici affirmant. Cremē
to aūt fellis:rurſum ⁊ facile/ac prope nullis cauſis exiſten
tibus iraſcimur. Ita qđ ſuo motu animus fecit in corpore
ad eum rurſus cōmmouendum valebit .Secundo ſequitur
aſcenſio/⁊ accenſio ſanguinis circa cor/ ⁊ cordis dilatatio.
Unde materialiter ariſtoteles diffinit iram dicens. Ira eſt
accenſio ſanguinis circa cor . totum etiam corpus conſe=
quenter caleſcit . Tertio ſequitur turbatio/ ⁊ inordinatio
ſpirituum/⁊ humorūꝫ.que tria complectens Damaſcenus
ſic dicit. Ira eſt feruor eius qui circa cor eſt ſanguinis / ex
vaporatione fellis:vel p̄ returbationem fiens.Sicut em̄ ad
motum localeꝫ naturaliter ſequitur in corpore apto calor
ſic ad appetitum vindicte vel repulſionem nocumenti na=
F turaliter ſequuntur in corpore prefata tria. ¶Terti⁹ gra=
dus eſt cum ratio poſſet percipere talem deordinationem/
⁊ voluntas poſſet moderari/vel extinguere/⁊ neutrum fit:
ſed negligēter ambo ſe habēt : ⁊ tn̄ poſſent vigilantia ſua ta
lia reprimere:⁊tūc fit ira peccatum/veniale quidem qn̄ ira
p̄uenit rationē ſic vt p̄mittitur/⁊ vltra non p̄gredit̄ notabi=
liter.Uigili em̄ animo homo interiora tanq̄ olim bonorum
⁊ maloꝝ p̄ncipaliſſima aſſidue cuſtodire deberet:ne hoſtis
quacunq̄ parte lederet . ſed q̄ hoc pauci faciūt:idcirco ve
ras virtutes pauci poſſident.lꝫ multi de exterioribus ma=
gnam vim faciant.Unde.j.Thi.iiij. Corporalis exercitatio
ad modicū vtilis eſt:pietas aūt ad omnia.Quartus grad⁹
eſt quando ratio percipit iram/⁊ appetitum vindicte:ſꝫ tn̄
deliberationem rationis ira p̄uenit:⁊ tunc volūtas poteſt
in iram cōſentire:ſaltem ſurreptitie:poſitiue iram volēdo
vel in ea complacendo.aut priuatiue ei non reſiſtendo:ſed
eam in animo cōtinuat/vel inualeſcere ſinit. ⁊ ſic eſt venia
le.ſed maius q̄ in tertio gradu. ſaltem qn̄ ira adhuc ita re
cens eſt:q̄ deliberatione rationis moderari nō potuit.Qđ

dicit ꝑpter eos qui ſtatim irati verbis maledicis ſeu ma=
ledictis/vel gladio ꝑximos ledūt:qui non excuſantur : vt
ſupra de blaſphemia patuit precepto.ij.ca.iiii.D.¶Quin a
tus gradus/ꝛ duo ſequentes ſunt quos xp̄s ꝓhibuit.Ma=
thei.v.dicens.Omnis qui iraſcitur fratri ſuo:reus erit iu=
dicio . Qui aūt dixerit fratri ſuo racha : reus erit conſilio.
Qui aūt dixerit fatue:reus erit gehenne ignis. Unde dicit
Thom̄.ij.ij.vbi prius dn̄s Math.v.tantū ponit tres gradꝰ
ireꝰnon ſpecies.qui gradus accipiuntur ſm̄ proceſſum hu=
mani actus.in quo primo aliquid ī corde concipitur.ꝛquā=
tum ad hoc dicit.Qui iraſcitur fratri ſuo.Secūdo autē cū
per aliqua ſigna exteriora manifeſtatur exterius etiam an
teq̃ prorūpat in effectum.ꝛ quātum ad hoc dicit.Qui dicit
fratri ſuo racha.quod eſt interiectio iraſcentis.Tertiꝰgra
dus eſt:quando peccatum interius cōceptū ad effectū per
ducitur.Eſt aūt effectus ire nocumentū alteriꝰ ſub ratiōe
vindicte.Minimū aūt nocumentū eſt quod fit ſolo verbo.
Et ideo quantū ad hoc dicit.Qui dicit fratri ſuo fatue . Un̄
ſm̄ Augu.in p̄mo gradu eſt vnum ſcʒ ira tantum. In ſecun
do duo/ſcʒ ira ꝛ vox. In tertio vero tria ſcʒ ira/ ꝛ vox/ꝛ in
voce vituperationis expreſſio:ꝛ ſic patet ꝙ ſcđm addit ſup
primū:ꝛ tertium ſup vtrūq;.Unde ſi primum eſt peccatum
mortale in caſu in quo dn̄s loquitur/ſicut dictum eſt:multo
magis alia. Ideo ſingulis eoꝝ ponuntur correſpondentia
aliqua ꝑtinentia ad cōdēnationem.Sed in primo ponit iu=
diciū:qđ minus eſt.Quia vt Augu.dicit. In iudicio adhuc
datur locus defenſioni.In ſecundo vero ponit cōſilium in
quo iudices inter ſe conferūt:quo ſupplicio dānari debeat
vel oporteat.In tertio ponit gehennam ignis/que eſt cer=
ta dānatio.Et licet aliquibus mirum videatur: ꝙ aliquis
ꝓ minimo nocumento quod fit ſolo verbo/ſit reus gehenne
ignis. Chriſo.tn̄ oſtendit hoc nō mirum eſſe:cū q̄nq; parua
verba plura homicidia peperint:ꝛ ciuitates ꝛ regna euer
terint:nec tamen paruū eſtimes fratrē ſtultū / vel fatuum
vocare/auferens ei prudentiam ꝛ intelligentiā: quo hoīes
ab irrationalibus diſtant.Exempla vide vin.in ſpe. hyſto.
Primo quomodo narſes rome patritius: cum italiam totā
ab hoſtibus liberaſſet:ꝛ imperator iuſtinus cum romanis
ingratus ſerunm narſetis in patritium creaſſet: vxor iuſti
ni iam narſeti conſtantinopolim exulanti:ſic deriſorie de=
mandauit.In conſtantinopolim remea/ꝛ cum puellis tu=
is in gynecio feminarum/lanarum penſa diuide . Ad que
verba narſes reſpondit.Talem ſe telam orditurum:quam
dum viueret non deponeret/quod ꝛ fecit.Nam ꝛ longobar
dos de pannonia vocauit:qui totam italiam in breui obti=

nuerunt excepta roma ⁊ rauenna. Sic cū ſpado imperatoris eraclij togas ⁊ dona vel elemoſinas militib⁹ diſtribueret: ⁊ ſaraceni impatori militātes idem peterent ſpado eis dixit: vix ſufficit iperator dare togas militibus ſuis: quāto magis canibus illis. Qui exacerbati: conuocatis alijs ſarracenis in breui romam grauibus malis vexauerunt.

b ¶ Quando autem ira ſecūdum predictos tres gradus ſit mortale: vel quando veniale peccatū. Nota primo ſm tho. vbi prius: ꝙ ira ſit quintupliciter pctm̄. Cū enim ira ſit appetit⁹ vindicte: vindicta ſit iniuſta quadrupliciter. Primo quādo quis ex ira punit/ vel vult illum punire qui non meruit. Secūdo quādo maiorē penā illi infert/ aut inferre appetit: q̄ꝫ ille demeruit. Tertio ſi tantā quantam demeruit ſed nō ſm ordinē iuſtitie: vt qꝛ vult punire aliquē ꝑ ſeipm̄ cuius ſuperior non eſt: aut ſm ꝑmiſſionem alterius ad debitū ordinē iuſtitie requiſiti. Quarto ſi iuſtam penā ⁊ ſm ordinem iuſticie infert: non tamē bona intentione: aut non ꝓpter bonum/ ⁊ debitum finem. Debet em̄ intentio punientis eſſe bonum ipſius puniti: aut conſeruatio iuſtitie cōmunis: aut dei honor: ita vt peccans corrigat ſe/ vel alij ꝑ eius exēplū: ⁊ dei honor fiat. Unde ſemꝑ peccat/ q̄ ex odio vel rācore in malum alterius vindictam appetit: aut vt puniens dicatur ſtrēuuus aut bonus iuſtitiarius: aut ꝓpter lucrū aut propter ſatiari vindicta/ aut propter aliū malū finē. Quinto ira ſit peccatū propter modū indebitum/ id eſt non bene modificatum: etiā ſi peccata caueantur: ſaltem quedam: vtpote ſi quis nimis ardenter iraſcitur interi⁹/ vel ſi nimis exterius manifeſtat ſigna ire. Ira igitur ſm Thom̄. q̄ ſm quattuor modos p̄mos/ vel aliquo eoꝝ homo infert aut vult inferre talem vindictam alteri: eſt de ſuo genere peccatū mortale: qꝛ cōtrariat̃ iuſtitie ⁊ charitati. ¶ Poteſt

I tamen contingere ꝙ talis illatio iniuſte vindicte/ ⁊ etiam volitio inferendi/ ⁊ etiam ira ad hoc inclinans: eſſet ſolum peccatū veniale: vt cū quis appetit vindicare ſe in aliquo modico/ qđ quaſi nichil eſt reputandum: ita ꝙ illud ita modicū ſit ꝙ ſi actu inferret̃ non eſſꝫ mortale: vt ſi quis paruū trahat alienū puerū per crines/ vel aliquid huiuſmodi faciat: vel etiam manet veniale peccatum ꝓpter imꝑfectionem actus: vt cum motus ire ſubito orit̃ in animo/ ⁊ ꝑuenit iudiciū rationis: vt in antedictis declaratū eſt. Quādo autē quis quinto modo iraſcit̃ appetens vindictam: vt ſi quis nimis ardenter iraſcitur interius vel nimis exterius manifeſtat ſigna ire: ſic ira ſecundum ſe nō habet ex ſuo genere rationē pcti mortalis. Poteſt tn̄ cōtingere ꝙ ſit peccatum mortale: puta ſi ex vehemētia ire aliquis excidat a dilectio

ne dei ⁊ ꝓximi. Hec ſententialiter Tho. Dicit quidam aliꝰ doctor. Si conſideretur inordinatio ire ex parte modi iraſcendi: puta q̃uis iſta vindicta iuſte ⁊ debite appetatur: q̄n tamen multū inordinatus eſt motus ire/ ⁊ nimis vehemēs interius ⁊ exterius: tunc credo ſi ꝓcedat ex habitu vitioſo ſcꝫ ex ſuperbia vel inuidia/ vel ex ira etiam inhabituata voluntate: vbi habitus eſt: ⁊ principia ex quibus talis motus ꝓcedit ſunt mortalia. Credo etiam ꝙ illa inordinatio ire ſit peccatum mortale. Ratio eſt. quia refertur in eundem finem vitij vnde procedit: vel ſi nō ꝓcedat ex habitu vitioſo: ſed ex hoc graue ſcandalum cōcitatur: puta qꝛ ille contra quem iraſcitur modo inordinato/ vel alij audientes vel videntes ad peccata mortalia impellūtur: per hoc ꝙ motus huiuſmodi ire tam inordinatus eſt/ qui alias ad dicta peccata non mouerentur: peccatū mortale credo in dicto modo cōmitti. Si tamen talis motus inordinatꝰ non ꝓcederet ex habitu vitioſo/ nec ſcandalum graue generaret: ſed ex naturali complexione iraſcentis proueniret/ q̄ forte multū eſſet colericus/ ⁊ debilis vel infirmus/ ⁊ alias nimis colera infectus: poſſet eſſe peccatum veniale/ niſi tunc debilitas/ vel motus colere inordinatam accenſionem ire cauſanns ex culpa mortali proueniret: puta ex nimia ebrietate/ vel gula/ vel aliquo huiuſmodi. Uel ipſe motus inordinatus ire intantum iraſcentem inflammaret ꝙ a charitate dei/ vel proximi caderet.

¶ Capitulum tertium Quomodo ira ſit capitale vitium/ ⁊ de filiabus eius.

Dubitatur hic primo quomodo ira ſit capitale vitiū. Rn̄det Tho. ij. ij. vbi priꝰ. Ira dicit vitiū capitale: eo ꝙ multa vitia ex ea oriant. A
Tum ex pte obiecti qḋ multū habet de rōne appetitus: inq̄ſtū ſcꝫ vindicta appetit ſub ratione iuſti ⁊ honeſti/ quod ſua dignitate allicit. Obiectū em̄ ſeu cauſa p̄ma omnis ire in nobis: eſt appetitus vindicte ſub apparētia vel exiſtētia: vt ſi aliq̄s nobis intulit iniuſtū aliqḋ/ iniuriā/ vel paruipendit nos ꝓpter que merito ſit vindicta ſibi infligēda. Tū etiā qꝛ ira ex ſuo impetu mentē habet ꝑcipitare ad inordinata q̄q; agēda. Ideo glo. ſuꝑ illo Prouerb. xxix. Uir iracūdus ꝓuocat rixas. Ianua inquit vitioꝝ omniū eſt iracūdia: qua clauſa virtutibꝰ intrinſecus dabitur q̄es: qua apta ad omne facinꝰ armabit animꝰ. Ira em̄ dr̄ ianua vitioꝝ ꝑ accidēs quidē remouēdo videlꝫ ꝓhibens. i. īpediēdo iudiciū rationis ꝑ qḋ homo trahit a malis: directe autē ⁊

per ſe eſt cauſa alioꝝ ſpecialium viciorum que dicuntur filie eius. ¶ Et ſm Greg.lib.xxxj. moralium ſunt ſex.duo in corde:tria in ore:⁊ vnū in facto. Prima filia eſt indignatio/qua homo illū contra quē iraſcitur reputat indignum vt ſibi q̄d tale fecerit.qḋ videtur eſſe quedam vilipenſio :immo q̄dam contempt⁹ proximi. Secunda eſt tumor mētis: vt cū iraſcēs replet animū ſuū diuerſis cogitationib⁹ amaris.quibus apḋ ſe aliquando cogitat diuerſas vias ſe vindicandi:⁊ habet multiplex ꝓpoſitū alteri nocendi. Et huiuſmodi ſunt magna peccata:q: non ſolum in actu exteriori peccatum eſt: ſed magis in voluntate:etiam ſi non impleretur ad extra ꝑ opus. Tertia eſt clamor qui eſt inordinata/⁊ confuſa locutio:quo aliq̄s quo ad modum loquendi/ſeu confabulandi exterius demonſtrat iram ſuam. Quarta eſt blaſphemia: cuius ſunt species tres:vt dictum fuit in ſecundo p̄cepto. Quinta eſt contumelia/cum q̄s ex ira prorumpit in ꝟba opprobrioſa / ⁊ iniurioſa que ſunt contra proximum. Et hoc fit frequenter ex ira: q: cū ira ſit appetitus vindicte.⁊ nulla vindicta ſit irato ita prompta ſicut cōtumelia:ideo in eam ſtatim prorumpit. Eſt eīm contumelia proprie cum q̄s manifeſte ⁊ contra honorem alterius dicit ſibi defectum ſuum ſoli/aut corā alijs:⁊ eſt maior contumelia:cum q̄s corā multis dicit alicui defectū ſuū: eo ꝙ ꝑ hoc magis dānificat in honore/aut reuerentia ſibi ab alijs impendenda. Poteſt tamen etiam dici cōtumelia cum ſibi ſoli dicit:inquantum ſcʒ ille qui loquit̄ contra audiētis reuerentiam agit:quē videtur vilipendere ex hoc ꝙ manifeſte ꝟba contra eum ꝓfert. Et ſumunt̄ q̄n ꝙ pro eodem conuitiū contumelia/⁊ improperiū. Exemplū cum q̄s dicit:tu es fili⁹ meretricis/fur/miſer/vel ſimile. vel cū aliq̄s alteri improperat ꝙ in paupertate eius ſibi plura dederit. ſm illud Eccl'iaſt. xx. Exigua dabit/⁊ multa improperabit. ¶ Ubi ſm Tho.ſecūda ſecunde.q.lxxij.notandum ꝙ q̄n intentio proferentis contra aliquē conuitiū aut contumeliam ad hoc fertur:vt per ꝟba que ꝓfert alterius honorem minuat: tunc eſt pctm̄ mortale/non minus q̄ꝫ furtum/aut rapina. Non eīm min⁹ hō amat ſuum honorem q̄ꝫ rem poſſeſſam. Uñ xp̄s illud voluit Math. v.q̄ dixerit fratri ſuo fatue:reus erit gehenne ignis. Si q̄s vero alteri verbum leuis conuitij/aut contumelie dixerit: non animo dehonorādi:ſed ex animi leuitate/ aut ex leui ira ſine firmo propoſito aliquem dehonorandi:ſed forte vult ipſū leuiter/⁊ modicum contriſtare:tunc poteſt eſſe veniale. Si quis vero alteri dixerit ꝟbum conuitij non animo dehonorandi: ſed ꝓpter correctionem/tunc pōt eſſe ſine pctō: ſi aliās ſit bñ circunſtantionat̄ū. Sicut eīm licitum eſt aliquē ſibi ſubiectū ꝟberare aut in rebus damnificare cauſa diſcipline:ſic ⁊ ver

bum eī conuitioſum cauſa diſcipline dicere. Sic xp̄s Luce. xxiiij. vocat duos de diſcipulis tardos ꝛ ſtultos. Et apl̄us. Gal. iij. Diſcipulos ſuos vocat inſēſatos ꝛ ſtultos. Dicit tamen beatus auguſtinus in ſermone dn̄i in monte. ꝙ raro ꝛ ex magna neceſſitate ſunt huiuſmodi obiurgationes exhibende: in q̄bus non vt nobis: ſed dn̄o ſeruiatur inſtigemus Addit Tho. ꝙ in vſu talium v̄borum magna diſcretio ſeruāda eſt neceſſario vt vez quis talibus verbis caute ꝛ moderate vtatur in correctione ꝛ alias: q꞉ poſſet eſſe tam graue conuitium ꝙ p incautelam ꝓlatum auferret honorem eius contra quē ꝓfertur: ꝛ tunc poſſet homo peccare mortaliter etiam ſi non intenderet dehonorationem: ſicut etiam ſi q̄s alium ex ludo incaute proijciens grauiter ledat/ non caret culpa. Sexta filia eſt rixa: p quaz intelliguntur om̄ia nocumenta que ex ira proximis inferuntur exteriori facto/ ſiue in rebus/ ſiue in corpore: qḋ multipliciter fit vt conſtat. Ptz igitur quantis malis iratus pateat. Patet etiam ꝙ in cōfitendo non ſufficit dicere actus/ ꝛ verba exterius prolata/ ꝛ p̄cepta: ſed oportet etiam interiora grauia cōfiteri/ ꝛ plangere. ¶ Dubitatur ſecundo quot ſunt ſpecies ire. Rn̄ḋ. ſm̄ tho. ſecunda. ij. vbi prius: ꝛ hūbertum in expoſitione regule beati Auguſt. ꝛ philoſophum. iiij. ethico. ꝙ tres. Nam ea q̄ dn̄s math. v. ponit: ſunt gradus ire vt dictum eſt in alio capitulo. Eſt p̄ma ſpecies ira acuta: ſecūda amara: tertia difficilis. Damaſce. lib. o. ij. vocat eas felleam/ maniā: ꝛ furorem. Secundū p̄mam quidaz acuti ſunt: qḋ pertinet ad originē: vt qui nimis cito iraſcunt/ ex cauſa qualibet leui. Tales ſi cito iraſcuntur/ ꝛ cito veniam petunt: ſunt ſicut aqua que cito caleſcit/ ꝛ ſtatim frigeſcit: quod eſt min⁹ maluz. Hi non ſunt meliores propter ire frequētiam/ cum om̄is homo debeat eſſe tardus ad iram. Jacobi primo cap. ſed propter ſcelerem ſatiſfactionem: cito eī culpā ſuam recognoſcunt. Item ſicut ſignuz eſt bone cōplexionis ſe cito purgare a ſuperueniente infirmitate: ita eſt ſignum bone conſcientie ſe ſtatim venie petitione mūdare. Item delicta ſunt tanto grauiora: quanto diutius tenent animam. ergo a contrario tā to leuiora/ quanto citius eā dimittunt. Eſt ergo prima ſpecies leuius peccatum. Tum q꞉ ea moti culpā ſuam citius cognoſcunt. Tuz quia cito ſe purgant ab illa iniuria. Tum etiam q꞉ iniuriam in alterum cōmiſſam prolongant. ¶ De ſecunda ſpecie ſunt amari: quorum ira multo tempore durat ꝛ manet. in quib⁹ triſtitia difficulter abſorbetur niſi diuturnitate temporis quia non prorumpit ad exteriora ſigna iracundie. Tales tardi⁹ iraſcuntur ꝛ ad veniā petendā tardius inclinant. ſimiles ferro qḋ tarde igneſcit/ ꝛ difficulter

infrigidatur:qđ peius eſt.Tales tripliciter peccāt. Primo
quo ad proximum.qꝛ poſt offenſam charitatem fraternam
quā turbauerunt differunt reparare. Secūdo in ſe qꝛ ſatiſ=
factionem ſaluti ſue neceſſariam protrahunt facere. Ter=
tio in deum.qꝛ iram dei contra ſe exortam occaſione offen=
ſe cōmiſſe in ſeruum ſuū cōtemnūt placare. Tales triplici
laborant vicio.Quo ad primum accidie.qꝛ tardi ad bonum
Quo ad ſecundū ire:que nondū in eis ſedata eſt.Et quo ad
tertium ſuperbie:qꝛ ex ſuperbia procedit ꝙ ledens ſatiſfa=
cere dedignatur.Hoc triplici funiculo collo eius appēſo in
Fo.4. baratrum mergitur amarus.Quo contra pſalm̄.Dirumpa
mus vincula eoꝝ:ꝛ ꝓijciam⁹ a nobis iugum ipoꝝ. De ter=
tia ſpecie ſunt difficiles qui ita obſtinati ſunt ꝙ non dimit
tunt deſiderium vindicte/niſi puniant.Tales nunꝗ volunt
petere veniam/ſimiles lapidi albaſtro.de quo dicit Augu.
in de ciui.dei:ꝙ ſemel accenſus nunꝗ extiguitur.Hos tres
gradus aug.ponit in regula dicens.Melior autē eſt/qui ꝗ=
uis ſepe ira temptetur:tñ veniam impetrare feſtinat: vt ei
dimittat cui ſe agnoſcit feciſſe iniuriam:ꝗ ꝗ tardius iraſci
tur/ꝛ ad veniam petendam tardius inclinatur.Qui autem
nunꝗ vult petere veniam:ſine cauſa eſt in monaſterio:etiā
F ſi inde non proijciatur.¶Quādo aūt predicte tres ſpecies
ſunt peccata mortalia:Rñdet quidaꝫ doctor in eo caſu vbi
acuti ſunt ꝗ minus ſunt mali peccant ſepenumero mortali
ter:non eſt dubiuꝫ amaros ꝛ difficiles peccare mortaliter.
Et tanto grauiori reatu quanto peiores ſunt in morib⁹ ſiue
motus ire ipoꝝ ſit ex iniuſta vindicta deſiderata/vel illata
vel ex inordinato modo iraſcendi.ꝛ hoc ptꝫ per augu. in re
gula.qꝛ ira acutoꝝ in grauib⁹ creſcit in odium/ꝛ intantum
reatus eius aggrauatur:ꝙ facit trabem de feſtuca:ꝛ facit
animā homicidam. Qui em̄ odit frēm ſuum homicida eſt.
Joh.iij.In difficilibus ergo quoꝝ ira non ceſſat donec iniu
ſta puniant:patet ꝙ ira ſemper eſt pct̄m mortale:niſi vindi
cta illata eſſet minima iniuria.ſicut ſi ꝗs modicum de niue
vel guttam aque ſup aliquem proijceret/ vel puerū aliquē
indebite per capillos traheret.In amaris aūt qꝛ ira cōuer
titur in odium ſm reatum ſuum trahit in ſpeciem peccati
mortalis. In acutis tñ appetitus vindicte indebite poſſet
indeliberatus eſſe/ ꝛ preuenire iudictum rōnis: qđ in alijs
nunꝗ/ vel rariſſime contingere poſſet.¶Dubitatur tertio
G qñ ira ſit licita/ꝛ meritoria:Rñ.ſm Tho.vbi prius ſm bea
tum Greg.in morali. duplex eſt ira.Una vocatur ira per vi
cium.de qua pri⁹ dictum eſt.Alia p zelum:cum ꝗs ex amo=
re dei et proximi:aut iuſtitie iraſcitur pctō ꝓprio aut proxi
mi/ꝛ appetit vindictā iuſtam/ſcꝫ in euꝫ ꝗ peccauit:ꝛ tantā

quantã demeruit.⁊ ſm ordinẽ iuſticitie ad honorem dei/ ⁊ modo debito. Et tali ira nõ ſolum licitum eſt: immo expediens ⁊ debitũ aliqñ vti. vt pꝫ p Chriſoſt. ſup Matheo dicẽ tẽ. Qui ſine cauſa iraſcitur reus erit: q̄ vero cũ cauſa non erit reus. Nam ſi ira non fuerit/nec doctrina ꝓficit: nec iudicia ſtant/nec crimina cõpeſcunt. Itaqꝫ qui cũ cauſa non iraſcitur peccat. Patientia eñi irrationabilis / vitia ſeminat ⁊ negligentiam nutrit: ⁊ non ſolũ malos: ſed ⁊ bonos inuitat ad malũ. Item Greg.v.mora. Si nulla ira ex ꝟtute ſurgeret diuine animaduerſionis impetũ: ꝑ gladium phinees nõ placaſſet hanc iram: qꝛ heli nõ habuit in ſe ⁊ i ſuis grauiter punit⁹ fuit. de hac ira dicit ps. Iraſcimini ⁊ nolite peccare: quod quidam male intelligunt ſibiip̄ſis iraſci licitum fore: ſed ſi ꝓximos vt nos amare precipimur: reſtat vt ſic ꝓximorũ erratib⁹: ſicut noſtris vitiis iraſcamur. Hec ſententialiter Grego. Idem dicit Ariſtote.iij.⁊.iiij. Ethicorũ. Sic Exod.xi. cum loqueretur moyſes pharaoni: ⁊ ille noluit audire: exiuit a pharaone iratus nimis. Sic etiam Exo.xvi. cum ꝓhiberet moyſes: ne vſqꝫ mane ſeruarẽt mãna iſraelite: illis in mane ſeruantib⁹: ⁊ man e ſcaturiente vermibus: irat⁹ eſt moyſes cõtra eos. Sic vidẽs vitulũ/et choros: irat⁹ ꝓiecit de manib⁹ tabulas decalogi. Exo.xxxij Simile de eodẽ moyſe legit̃ Leuit.x. Et numeri.xvi. Sic xp̄s Marc.iij. Cum circũſpexiſſet dñs cum ira iudeos qui obſeruabãt eũ contriſtatus eſt ſuper cecitate cordis eorũ. Ps.iiij.
¶ Dubitatur quarto qñ licitum ſit vti ira? Rñ. ſm Greg.v. mora. ꝙ duplex eſt ira. Una rationem p̄ueniẽs: vt patuit in ſecundo p̄ncipali vſqꝫ ad quartũ gradũ incluſiue. Alia eſt rationem ſupple rectam ſubſequẽs. Sunt ergo tres regule Prima: homo non debet vti ira rationem preueniente: ſed ꝙ ſtatim percipit eam: debet ei reſiſtere totaliter excludendo: nec aliquam penam inferat quouſqꝫ animus totaliter quieſcat. Ratio eſt: qꝛ ira rationem p̄ueniens trahit rationem a ſua rectitudine: vñ hꝫ ratione mali. Ira eñi deliberationẽ rationis p̄ueniens cecat rationem / vt vindicet iniuriam illatã/que non eſt iniuria/vel maiorem ꝙ̄ ſit: ⁊ ſic in alia vitia ira precipitat. Secũda regula: ira rationem ſequẽte eſt aliqñ vtendũ. Exempli gratia qñ homo ꝑfecte cognoſcit pctm̃ alterius/ſm oẽs circũſtãtias/⁊ quiete ⁊ integre deliberauit de ſalubri pena: ⁊ vindicta ꝓ illo pctõ infligẽda: attñ adhuc ſe ꝑcipit homo timẽtẽ aut negligentẽ in exeq̄ndo dictatã penã: tũc aſſumere põt irã tãtam quãtam põt regere rõne: ideo vt exequatur meli⁹ predictã penã. Hec eñi aliquãdo habet locũ in iudice reſpectu reipublice. In magiſtro reſpectu ſcholaris. In dño reſpectu ſerui. In pla b

to reſpectu ſubditi. Et in viro reſpectu vxoris. Ratio dicti
eſt: vt dicit Thomas vbi ſupra. quia paſſio ire ſicut ⁊ om̃es
alij motus appetitus ſenſitiui ad hoc dati ſunt: vt hō prom
ptius exequatur illud quod ratio dictat. Alioquin fruſtra
eſſet in homine appetitus ſenſitiuus. Extra predictos aūt
caſus nunq̃ vtendū eſt ira: quia nihil prodeſt ira al's / ſed
obeſt plurimum in multa mala precipitādo faciliter. Ter=
tia regula eſt: Quis ira predicto modo aſſumi poſſit cū deli
beratione ꝓ inſtrumēto virtutis / ⁊ eius adiutorio: illud ta
men nō expedit oībus hoībus indifferēter. Nō quidem im=
perfectis ſemper: ſed perfectis. Ratio eſt: qꝛ non oēs prop=
ter difficultatem boni vſus ire ſcirent eā regere ratione / ⁊
odiū / ⁊ alia vicia nata eſſet ira generare: non autem ſic in
hominibus virtute perfectis. Simile eſt in medicinalibus
Nam aliqua medicinalia licita ſunt perito medico adhibe
3 re qui ſcit modificare ea que prohibētur imperito. ¶ Omia
predicta probātur auctoritate / exemplis / ⁊ ratione. Aucto=
ritate beati Grego. v. mora. dicētis. Cū animus per zelum
mouetur: curandū ſummopere eſt / ne hec eadem ira que ꝓ
inſtrumento virtutis aſſumitur: menti dominetur: nec quaſi
domina preeat. ſed quaſi ancilla ad obſequiū preparata a
rationis tergo nunq̃ recedat. Tunc em̄ robuſtius cōtra vi
cia erigitur cū ſubdita rationi famulatur. Nā quantūlibet
ira ex zelo rectitudinis ſurgat: ſi immoderata mentē vice=
rit rationi protinus ſeruire contēnit. ⁊ tāto ſe impudētius
dilatat: quāto impatientie vitiū virtutē putat. Exēplis phi
loſophorū illa patent. Nā vt dicit Ualerius lib. xi. Archi=
ta magiſter pitagore / ⁊ platonis villico ſuo iratus. Sum=
pſiſſem inquit a te ſuppliciū: ni iratꝰ eſſem: maluit em̄ im=
punitū relinquere: ꝙ ꝓpter iram grauius iuſto punire. Sic
Socrates vt dicit Seneca lib. v. de ira / Cū ſeruus eū offen
diſſet quē habebat diſcholū dixit ei. Cederē te: niſi iratus
eſſem. Correctionē em̄ ſerui in tempꝰ diſtulit ſanius: nec
fuit auſus ſe ire cōmittere. Erat aūt in eo ire ſignū vocem
ſubmittere / ⁊ loq̄ parciꝰ. qꝛ apparebat ſibi tunc obſtare Ita
Diogenes: vt dī Sene. li. iij. de ira. Cū de ira diſſereret ado
leſcentulus ꝓteruus in eū cōſpuit: interrogatꝰ vero an ira
ſceretur cōtra illum / ait: nō iraſcor: ſꝫ dubito an iraſci opor
tent. Sic de Platone dicit. vt dicit Ualerius lib. iiij. cap̄. j.
Cū aduerſus ſerui delictū vehemētius exarſiſſet deponere
illum ſtatim tunicā / ⁊ ꝑbere ſcapulas verberibꝰ iuſſit: ſua
manu ipſum ceſurus: poſtmodū intelligens ſe iraſci iam in
alto manu ſuſpēſa: queſitꝰ eſt a ſpōſippo amico ſuo q̄d age
ret? Exigo inquit penas ab hoīe iracūdo: oblituſq̄ iā ſerui:
quia aliū quē potiꝰ caſtigaret inuenerat abſtulit ſibi l ſer=

nium poteſtatē :tu inquit Spōſippe iſtū verbera :nolo vt ſit
ille meus ptāte.i.in mea :q̄ in ſua nō eſt. Ratione etiā ge=
nerali prefata patet ſm Tho.pria ſcđe.q.xlvi.Qr q̄uis hō
ſit aīal manſuetū:cōſideratis in gnāli rōne recta ⁊ tēpera=
tiſſima humana cōplexione:tn̄ cōſiderata colera hoīs:ma=
gis de facili inflammant multi ad irā:q̄ ad cōcupiſcentiā
vel aliā paſſionē: ⁊ etiā qr ira eſt paſſio vehementiſſima.

¶ Capitulum quartū quinti precepti De
maledictione. Et de remedijs ire.

Septima filia ire poteſt poni maledictio q̄ ſepe
ex ira oritur. ¶ De quo vitio tractat vt ſequit
Tho.ij.ij.q.lxxvij. Eſt em̄ ſm eum maledicere
imprecando/imperando/aut optādo pnuncia=
re cōtra alium malū ⁊ ſub ratione mali:⁊ nō ad
emendationē alterius:ſed ſolum in malum eius. Optare
autem ⁊ imperio mouere ad malū alteri⁹ ſub ratione mali
ſm ſe repugnat charitati :qr debemus diligere proximū vo
lendo bonum ipſius. Et ideo ſm genus ſuum eſt peccatum
mortale. Unde.j. Cor.vj. Neq3 maledici, neq3 raptores re=
gnum dei poſſidebūt. Et eſt huiuſmodi maledictio tāto gra
uius peccatū quāto maledicit quis perſone/quam magis
amare/⁊ reuereri deberet. Unde Leui.xx. Qui maledixerit
patri aut matri:morte moriatur. Subdit Tho. Cōtingit ta
men verbū maledictionis prolatum/peccatū eſſe veniale:
vel ppter paruitatem mali :qđ quis alteri maledicēdo im
precatur vel etiā propter affectum eius qui propter verba
maledictiōis eū ſcз ex leui motu/vel ex ludo/vel ſurreptio
ne aliqua talia verba pfert. Peccata em̄ verborū maxime
ex affectu penſantur. ¶ Dictū eſt autem notāter in deſcri= B
ptione maledictionis ſub ratiōe mali:⁊ ſolū in malū eius
cui maledicitur:qr ſi quis imp̄cetur/imperat/aut optet ma
lum alicui ſub ratione boni/ſic eſt licitū/nec proprie male=
dictio eſt:eo q intentio principalis nō fertur in maluз illi⁹
ſed in bonū illi⁹. Cōtingit em̄ optare malū alicui ſub ratio=
ne duplicis boni:qn̄q3 ſub ratione iuſti: ⁊ ſic iudex iuſte ma
ledicit illum cui precipit iuſtam penā inferri :ſic eccl'ia ma
ledicit anathematiſando:qn̄q3 ſub ratione vtilis optatur
malum:vt quādo quis optat aliquē peccatorē pati egritu=
dinem vel ſimile:vt melior efficiat/vel a pſecutione bonoꝝ
deſiſtat. Et q̄uis maledicere bene poſſet fieri ſm p̄dicta:tn̄
creaturis irrationalib⁹ hoīes regulariter nō debet maledi
cere :tum qr illud cōmuniter fit ex irrationabili quadā ira:
tum qr ſolet indiſcrete fieri in malū hoīm quorum ſunt. Tn̄
vt Thomas ibidē dicit maledicere rebus irrationalib⁹ in=
quantū creature ſunt dei eſt peccatū blaſphemie. Maledi=

cere autē eis ſm ſe conſideratis eſt ociosum ⁊ vanum/ ⁊ per
conſequens illicitum. Immo maledicere eſt adeo illicitū
vt etiam diabolo fieri nō debeat. Unde eccleſiaſtici .xxi. dū
maledicit impius diabolum maledicit ipſe animam ſuam/
id eſt maledicto culpe/et pene ſe ſubijcit. quia cum diabo=
lus ſit natura bonus: peccatum eſt ſaltē vt ſic ei malū op=
tare. Unde beatus iudas in canonica ſua dicit. Cū michael
archangelus cum diabolo diſputans altercaretur de moy=
ſi corpore: non eſt auſus inferre iudiciū blaſphemie: ſed di
xit/ imperet tibi dñs. vbi gloſa. Diligenter intuendū eſt: ꝙ
ſi michael archāgelus diabolo ſibi aduerſanti blaſphemiā
dicere noluit: ſed modeſto ſermone eū coercuit: quanto ma
gis hoībus omnis blaſphemia eſt cauenda: quāuis eñ in
C voluntate malus ſit demon: tamē natura bonus eſt. ¶ Ad
cauendum autē vitiū maledictionis monere debent exem=
pla ſacre ſcripture: et bonorū chriſtianorū. Nam chriſtus
cum malediceretur/ ſupple in cruce: nō maledicebat. i. pe.
ij. Paulus etiam dicit. i. Corinth. iiij. Maledicimur/ et bene
dicimus. Et petrus. i. pe. iij. Nō reddentes malum pro ma=
lo: nec maledictum pro maledicto. Exempla etiam chriſtia
norum bonorū ad idem ſunt: que oſtendunt ꝙ interdum
maledicentes ſiue inuiti ſint ſiue volentes in maluꝫ eorum
exaudiuntur. Unde grego. iij. dialogo. refert ꝙ cum ſimplex
et ſanctiſſimus florentius pro paſtore haberet vrſum oui=
culas paſcentē: diſcipuli quattuor cuiuſdam ſancti patris
qui dicebatur eutitius/ vrſum in campo occulte occiderūt:
de quo cū florentius valde triſtaretur: eutitius flentem fra
trem venit conſolari. Cui florentius. Spero in omnipoten=
tem deū/ ꝙ in hac vita ante oculos hominū vindictam acci
pient: qui innoxiū vrſum occiderūt. Statim autē quattuor
rei diſcipuli elephantino morbo percuſſi membris putreſcē
tibus interierunt. Unde omni tempore florentius flebat: ſe
homicidam proclamās. Item ibidē refert gregorius: ꝙ cū
famulus cuiuſdam ſtephani preſbyteri/ negligenter ei ſer=
uiret: clamauit preſbyter: veni diabole diſcalcia me/ famu=
lo ſic loquens. Statim autē demon affuit/ ⁊ corrigie ſumme
caligarum ſe ſoluerunt/ in ſignū demoniace ſeruitutis. Ex
quo patet dicit Grego. diabolū promptiſſimū eſſe in male=
dictionibus ad puniendum. Simile in quarto refert de ro=
mano filiū quinquēnem nutriente: q̄ mox blaſphemare con
ſueuerat cū aliquid ei reſiſteret. vnde in patris ſinu peſtilē
tia laborās: ſimile ad apparentiā demonis faciēs necatus
eſt. Sic ceſarius in dialogo ſuo di. v. refert q̄ vir quidā mo
tus ira contra vxorē ei ait. Uade diabole: mox aūt illa ꝑ au
riculā demonē intrare ſentiēs furiebat. cū quidam ſanctus.

abbas ſup caput ei⁹ legeret euangeliū / ſup egros manus imponēt. Illa terribiliſſime clamabat: et cū demoni nuparet vt exiret: ille reſpōdit / nōdū vult altiſſimus. poſtea tamē modū quo demon intrauerat / ipſa patefecit. Itē quidā iratus dixit filio ſuo vade diabole: quē mox demō rapuit: nec vnq̄ cōparuit. Itē puella q̄nquennis cum lac comederet: pater eī irat⁹ ait / diabolū comedas in ventrē tuū: mox autē vexata eſt puella vſq; ad maturā etatē / in qua cū limina apoſtolorū petri ⁊ pauli viſitaret liberata eſt. Sed antea in ea demon ait: me egreſſo hec nunq̄ poſt hāc vitā ſentiet aliud purgatoriū. hec ceſarius. Sic.xxi.de ciui.dei refert Aug.de vidua nobili ⁊ diuite habēte ſeptē filios / ⁊ tres femellas / eis maledicēte. Oēs autē ſtatim tremore omniū membrorū terribiliter ſunt percuſſi / ⁊ ciuiū ſuorū oculos verentes: in orbē diſperſi ſunt omnibus ſpectaculū facti miſerum Et ſi nunq̄ maledicentis optio impleretur: tamē ſemper ille qui maledicit / ſeipſum primo maledicit: vt verificetur illud Gene.xxvij.quo iſaac de iacob ait. Qui tibi maledixerit: ſit ille maledictus. ¶ Tertio principaliter videndū eſt de remediis ire. Sunt autem quedā remedia cōtra iram propriam: quedam cōtra iram alienam. Remedia ire proprie ſunt nouē. Primū eſt radicē ire euellere: q̄ eſt amor ſui inordinatus / ⁊ ſuorū. Qui enim ardenter diligit inordinate ſe / amicos / filios / tēporalia / ⁊ honores: ſtatim credit ſibi iniuriā illatam eſſe vel ſe paruipendi: vt dicit Ariſto.ij. rheto. Unde eccleſi.xxviij. ſm ligna ſilue: ſic ignis exardeſcit: ⁊ ſm virtutē hoīs: ſic iracūdia illius erit. ⁊ ſm ſubſtantiam ſuā exaltabit irā ſuam. Secundū eſt ſilentiū. Nā natura ire eſt vt ꝓlata magis ferueat. Unde ꝓuer.xxvi. Qui imponit ſtulto ſilentium: iras mitigat. Unde ſanctus pater Iſaac requiſitus Cur demones eū tantū timerēt: Reſpondit ex quo factus ſum monachus ſtatui apud me: vt iracūdia extra guttur meū nō ꝓcederet. ⁊ pſ. Poſui ori meo cuſtodiā: cū cōſiſteret peccator aduerſum me. ¶ Tertiū remediū eſt exempla patientiū inſpicere: principaliſſime chriſti paſſionē. de quo dicit Greg. Si paſſio dñi ad memoriā reuocet: nihil adeo durū eſt qđ nō equo animo toleret. in cui⁹ figura Nume.xxi. Filii iſrahel leſi a ſerpētib⁹ ignitis: inſpecto ſerpēte eneo / id eſt xp̄o crucifixo ſanati ſunt. Ad idē valent exēpla Iob. Exēplū etiā illi⁹ mulieris nobilis: de qua refert Caſſian⁹ in coll. patrū. q̄ petiuit viduā iracūdiſſimā in qua patiētiā diſceret. Talib⁹ eñ exēplis velut optimo clipeo ala muniri pōt. Quartū eſt cogitare quō deū ſepe pro ꝓpriis malis ꝯtempſim⁹ vel paruipēdim⁹. ⁊ indigem⁹ etiā in ꝓpriis defectib⁹ a ꝓximis ſupportari. Unde greg.v.mora. Eſt

D

Ps.xxxviij.

E

aliꝰ ſeruāde mā̄ſuetudinis modꝰ:vt cū alienos exceſſus cō
ſpicimus:noſtra quibus exceſſimus delicta cogitemꝰ. Con
ſiderata quippe infirmitas propria peccata nobis excuſat
aliena. Patienter nāq̄ iniuriam illatā tolerat/qui pie me=
minit ꝙ fortaſſe adhuc habeat in quo debeat ipſe tolerari
Ideo tam faciliter quidam iraſcunt:quia ꝓprios defectus
quibus a deo vel ꝓximo ſupportantur non agnoſcunt. Uñ
Prouer.xix.homo indigens miſericors eſt. Seneca Regum
animos induimns illi obliti infirmitatis ſue :aliene deſer=
uiunt/quaſi iniuriam acceperint. ¶ Quintum remedium
eſt conſideratio diuine ordinationis. Nullum eñ malū no=
bis poteſt inferri niſi diuina ordinatione:quod maximum
debet eſſe fidelibꝰ. Deus eñ eſtvelut medicus fideliſſimus
qui aquam tribulationis cuiq̄ propinat:ſm ſue infirmita=
ps.lxxvij. tis exigentiā p̄s. Statuit aquas quaſi invtre/ſcʒ de celo eā
diſpenſans filijs. Unde p̄ma Corin.x. Fidelis deus qui nō
patietur vos tēptari ſupra id quod poteſtis:ſed faciet etiā
cum temptatione prouentum:vt poſſitis ſuſtinere. Hāc ra=
tionem aſſignat xp̄s petro Johan.xviij. Calicem quem de
dit michi pater:non vis vt bibam illum? Sine quo nec filij
zebedei poſſunt ſedere ad dexteram ⁊ ſiniſtram in regno.
poteſtis(inquit xp̄s) bibere calicē quem ego bibiturꝰ ſum
Math.xx. Deus eſt velut pater pijſſimus:qui filium quem
diligit caſtigat. Apocalip.iij. Ego quos amo arguo ⁊ caſti=
go:ne videlicet ſm apoſtolum ſimus adulterini filij. Si in
quit extra diſciplinā eſtis:cuius participes facti ſunt om=
nes:ergo adulteri/⁊ non filij eſtis. Heb.xij. Deus etiam eſt
velut mater miſericordiſſima:que licet virga caſtiget filio
lum:tamē non ſupra modū. Nam Eſa.xlix. Nunquid obli=
uiſci poteſt mater infantē ſuū:vt non miſereatur filioli vte
ri ſui? Et ſi illa oblita fuerit:ego tamen non obliuiſcar tui
Sextum eſt conſideratio vtilitatis ipſius tribulationis. Nā
vexatores noſtri ſunt ſicut apes que licet pungant: tamen
diliguntur quia mellificant:ſic inimici licet rodant:tamen
penam pro peccatis minuunt, prudentes faciunt. decorant
ps.cxvij. patientiam. augent hic meritum. ⁊ in celo premiuʒ. p̄s. Cir
cundederunt me/ſcʒ inimici (dicit xp̄s)ſicut apes/ ⁊ exarſe
runt ſicut ignis in ſpinis. Septimū eſt conſideratio noſtre
impotentie. Sunt eñ quidam qui verecundantur ſi non tri
bulantes eos verbo vel facto ledunt:ſʒ ſciat homo etiā mi
nimis oportere parcere. vñ Aug. homo tibi conuiciū dicit
⁊ tumes/⁊ iratus es. pulicibus reſiſte ſi potes:vt dormias
Octauum eſt parcere/⁊ miſereri inſano. Nam iratꝰ aliquē
impugnans:ratione in parte vel in toto non vtitur:⁊ ſic ce
cus eſt ⁊ ſtultus/⁊ quodāmodo inſanus/ quibus naturali=

ter clementes ſumus. Unde prouer. xiiij. Qui impatiēs eſt
exaltat ſtulticiā ſuam. Nonū eſt preuia cōſideratio omniū
malorum que ſibi poſſent inferri. Un̄ Grego. v. mora. Mens
ſollicita anteꝗ̄ quodlibet agere incipiat: omnes ſibi quas
pati putat contumelias proponat: quatinus ſui redempto=
ris probra cogitans: contra aduerſa ſe preparet. Que nimi
rum venientia tanto fortior excipit/ quanto ſe cautius ex p̄
ſcientia armauit. Qui vero improuidus ab aduerſitate de
prehenditur: quaſi ab hoſte dormiens inuenitur. Hec reme
dia ſunt ire proprie Sed principaliter inuocandum eſt in
omnibus auxilium diuine gratie: ſine quo nihil poſſumus.
¶ Remedia aūt cōtra alienā iram ſunt tria. Primū eſt mol= B
lis reſponſio. Hoc eſt mirabile naturale vnū vbi molle fran
git durum. Unde prouer. xv. Reſponſio mollis frāgit iram.
Exemplum in vitas patrū vbi diſcipulus macharij eū pre=
cedens ait ad ſacerdotem idolorum ligna portantē: quo
vadis demon: qui iratus vulnerauit grauiter diſcipulum.
Cum autē macharius ſuperueniēs ſacerdoti diceret: ſalue
laborator/ hoc verbo lenitus per macharium cōuerſus eſt
in monachū. Unde cauſa vulnerationis reddita vulneratū
ambo in monaſteriū portauerūt. Homo enim iratus eſt ve
lut olla bulliens: cui aqua frigida ſuperfundēda eſt. Unde
prouer. xv. Os fatuorū ebullit ſtultitiā. Secundū remediū
eſt ſilentiū. Uerba enī ſunt velut ligna/ ſi ſaltem ſint verba
irato diſplicibilia: ſed ad extinguēdum ignē oportet mate=
riam lignorū minuere. Unde eccle. viij. Nō litiges cū homi
ne litigioſo: et nō ſtrues in ignem illius ligna. Securius
ergo eſſet interdū ab irato recedere/ qui nollet comburi: ſi=
cut et ab igne. Roma. xij. Non vos defendentes cariſſimi:
ſed date locū ire. Tertiū remediū eſt beneficiū. Beneficia
enim irato impenſa: ſunt velut carbones igniti/ valentes ꝑ
charitate proximi. Ideo puer. xxv. Si eſurierit inimicus
tuus: ciba illum. Si ſitierit: da illi aquam bibere. Prunas
enim congregabis ſup caput eius: et dominus reddet tibi.

¶ Capitulum. v. de inuidia: ⁊ eius remedijs.

DE inuidia que vt plurimum eſt cauſa homi
cidij de qua Job. v. Paruulum occidit inui=
dia. Tria ſunt pricipaliter videnda. Primo
quid ſit. Secundo quantum noceat. Tertio
de remedijs. ¶ Quantum ad primum. Inui A
dia dicit beatus Aug. eſt odium felicitatis
aliene. Damaſce. lib. ij. dicit ꝙ eſt triſtitia
de alienis bonis. Et dicitur inuidia: quia non poteſt vide=
re bona aliorum. Unde Ambro. lib. de offi. Inuidus bono
torquet alieno. Null⁹ aūt pōt videre equanimit̄ illū de quo

torquetur. Pro cuius intellectu notandū ſʒ Tho. ſcđa ſcđe q.xxxvi. ꝙ inuidia eſt triſtitia de alieno bono inquantum quis aliū excedit in bono apparēti precipue de quo eſt gloria/vel in quo homines appetunt honorari/et in opinione eſſe inquantū alienū bonū diminuere videtur ꝓpriam excellentiam. ¶Unde greg.xxxi.mora. Inuidia ex inani gloria vel ex ſuperbia naſcitur. Qđ ſic patet. Nā cū ſuperbus inaniter glorioſus appetit ſup alios excellere/et magn⁹ apparere/⁊ cognoſcit in alio aliquod bonū:tūc timet ꝙ in hoc ipſum alter excellat vel ſibi equetur:⁊ tūc triſtat̄ inquantū hoc minuit gloriā ſuā et excellentiā quā haberet in opinione hominū. Ex hoc eñ ꝙ alius in aliquo bono ſibi equatur aut eū excedit ipſe min⁹ glorioſus eſtimatur. qꝛ tūc nō ſup alios ipſe excellens putat̄. Exemplū. Tu ſcis artificiū in ciuitate:venit peregrin⁹ q̇ equalier tibi vł meli⁹ te opatur de quo ipſe laudat̄:ſʒ tu times eū tibi equari/aut te excellere/⁊ doles de fama eius vł bono:qꝛ fama tua mīor erit:hec triſtitia de alieno bono eſt inuidia vera. Et videt̄ principali⁹ eſſe triſtitia de gloria alterius:inquantū minuit gloriā tuā quā appetis. Sic ſimiliter eſt inter diuites/nobiles/predicatores/magiſtros ⁊ ſimiles quo ad pulchritudinē/fortitudinem/ſcientiā/vocē/deuotionē. ⁊ de quocūqꝫ vero vł eſtimato bono: de quo quis gloriā querit ¶Secūdo notādum

C ſm Tho. vbi pri⁹ ꝙ cū inidia ſit triſtitia de alieno bono:quadruplex eſt triſtitia que de alienis bonis in alio cognitis pōt̄ oriri:⁊ ſolū quarta eſt inuidia. Primo eñ q̇s triſtat̄ de bono alterius inquantū ex eo timetur nocumentū/vel ſibi vel alijs bonis. et talis triſtitia nō eſt inuidia: ſed magis timoris effect⁹: ⁊ pōt eſſe ſine pctō et laudabilis. Uñ prouer. xxix. In multitudine iuſtoꝝ letabit̄ vulgus. Cū impij ſum pſerint principatū gemet populus. Et greg.xxi.mora. Euenire plerūqꝫ ſolet vt nō amiſſa charitate/⁊ inimici nos ruina letificet/et rurſus eius gloria ſine inuidie culpa contriſtet. cū et ruente eo quoſdā bene erigi credim⁹. et ꝓficiente illo: pleroſqꝫ iniuſte opprimi formidam⁹. Secūdo modo poteſt quis contriſtari de bono alterius: non ex eo ꝙ ipſe habet bonum: ſed ex eo ꝙ nobis deeſt bonum illud quod habet ipſe. et hoc eſt proprie zelus. vt dicit philoſophus.ij.rheto. Et ſi zelus iſte ſit circa bona honeſta:laudabilis eſt. Unde j.coꝛ.xiiij. emulamini ſpiritualia. Et hiero. in epiſtola ad alethā de inſtructione filie dicit. habeat ſocias cum quibus addiſcat quibus inuideat. et quarum laudibus mordeatur. vbi ſumitur inuidia pro zelo:quo quis debet incitari ad proficiendum cū melioribus. Si autem ſit de bonis temporalibus:poteſt eſſe cum peccato/et ſine peccato

¶Tertio mō aliquis triſtat̃ de bono alteriꝰ inquantū ille D
qui accipit bonū eſt eo indignus: quequidē triſtitia nō pōt
oriri ex bonis honeſtis ex quibꝰ aliquis iuſtus efficit. ſicut
philoſophꝰ dicit.ij.rheto. ſed de diuitijs ⁊ de talibꝰ q̃ poſ=
ſunt ꝑuenire dignis/et indignis. ⁊ hmōi triſtitia ſꝫ eū voca
tur nemeſis.⁊ ꝑtinet ad bonos mores. Sꝫ hoc iō dicit: qꝛ cō
ſiderabat ipſa bona temporalia ſꝫ ſe: ꝑut poſſunt magna
videri/non reſpicientibꝰ ad eterna: ſed ſꝫ doctrinā fidei bo
na tēporalia q̃ ꝑueniūt īdignis ex iuſta dei ordinatione: diſ
ponunt̃ ad eoꝝ correctionē/ vl̃ ad eoꝝ dānationē. Et hmōi
bona quaſi nihil ſunt in comparatione ad bona futura: que
ſeruantur bonis. Et ideo hmōi triſtitia ꝓhibet̃ in ſacra ſcri
ptura .ſm illud pſ. Noli emulari in malignātibꝰ: neqꝫ zela
ueris faciētes iniquitatē. Et alibi. Pene effuſi ſunt greſſus pſ.xxxvi.
mei: qꝛ zelaui ſup iniquos pacē peccatorū videns. Quarto pſ.lxxij.
modo aliquis triſtat̃ de bono alicuiꝰ inquantū alter exce=
dit ipſum in bonis ⁊ hoc ꝓprie eſt inuidia: et hoc eſt ſemꝑ
prauum. vt dicit Ariſto.ij.rheto. quia dolet de eo de quo eſt
gaudendū/ſcꝫ de bono ꝓximi ſm charitatē cui etiā directe
cōtrariatur: vt dicet̃. ¶Quomodo autē fiat inuidia veniale E
peccatum / vel mortale: notandum tertio ꝙ tres ibi ſunt
gradus. Primus vbi materia origo/et cauſa inuidie eſt co=
gnitio boni alieni excellentis in homine vane glorioſo. Ta
lis enī faciliter timet de diminutione ſue glorie: ⁊ triſtatur
faciliter de bono proximi. Vñ ſm Greg.xxxi.mora. Inuidia
ex inani gloria naſcitur. ⁊ ex eadem radice etiam ſecun=
dum philoſophum ſecūdo rhetorice/multe ſunt cauſe inui=
die. Primo ſimilitudo aliquorū ſecundum genus/cognitio
nem/ſtaturam/habitū/aut opinionē. Ratio eſt. qꝛ ad iſtos
tantū eſt inuidia quibus homo ſe vult equare vel ꝑferre.
hoc aūt non eſt niſi reſpectu non multū diſtantiū. Nullus
enim niſi inſanus ſtudet ſe equare/vel ꝑferre in gloria his
qui multo maiores eo ſunt puta plebeus regi vel ecōuer=
ſo. ideo his qbꝰ multū diſtāt loco vel tempore/vel ſtatu /hō
nō inuidet: ſꝫ q̄bus eſt propinquus. Nā cū propinq̄ videat̃
in gloria excedere: eos nitimur excellere: ⁊ ex eoꝝ glīa quā
cōtra noſtrā volūtatē pollēt: triſtari incipimꝰ ⁊ ſic inuidere.
Secūdo facil'r inuidēt puſillanimes qꝛ oīa reputāt magna ⁊
glīoſa q̄ nō hñt. Tertio ſenes faciliter inuidēt iunioribꝰ: q̄s
putāt poſſidere q̄ ipſi nō habuerūt/vl̄ nō habēt. Capit̃ tñ in
uidia ſicut cetere paſſiones qn̄qꝫ ſicut dicit Aureolꝰ ſup.ij.
di.xxi.q.ij. quaſi ꝓ quadā naturali inclinatiōe ad paſſionē
inuidie. Sūt enī (vt inq̄t) in appetitu ſenſitiuo appetibilita
tes q̄dam faciētes in corpore reales trāſmutatiōes cōſeq̄n
tes cōplexiones corporum naturales. Unde qui ſunt com=

plexionis frigide ⁊ humide:ſunt naturaliter magis inclina
ti ad īuidiā. vt patet de multis pueris/mulierib⁹/⁊ q̇buſdā
hoīb⁹ flegmaticis. Et rō eſt.qꝛ tales q̄litates paſſiue ſunt.iō
eſt in corpore aptitudo ad caſum/⁊ depreſſionem . propter
quod in appetitu ſenſitiuo oritur ꝓportionalis quedā apti
tudo ad depreſſionem ⁊ ad caſum/vt faciliter de deprima=
tur/⁊cadat ad apprehēſionē boni alteri⁹.Unde ſic eſt ꝙ om
nia alia q̄dam reputant ſuperiora reſpectu ſui. Ideo timēt
confundi naturaliter ⁊ deprehendi . Ratione igit̄ talis cō=
plexionis/quando quis videt bonū in aliquo ſtatim incli=
natur ad inuidendū. ⁊ tunc fit conformis tranſmutatio in
corpore.puta quidam caſus manifeſtus in vultu:⁊ perpen
ditur inuidia . Et hoc modo accipiende inuidiam ſcilicet
pro naturali aptitudine/ ⁊ paſſione vel etiam vt talis paſ=
ſio eſt primus motus/vt ſic nō eſt peccatū: ſed pena pecca=
ti.vel peccatū largo modo : cū ſit pena peccati originalis
hec de aureolo.Unde Aug.lib.j. confeſſionum dicit paruū
quēdā collactaneū ſuū toruovultu aſpexiſſe/⁊ illud inuidie
attribuit . Uidi inquit ego ⁊ expertus ſum zelantem puer
nondū loquebatur : ⁊ intuebatur pallidus amaro aſpectu
collactaneū ſuum.¶ Secundus gradus eſt quedam ſubita
⁊ non deliberata triſtitia de bono proximi inceptū excellēs
eſt.Tertius eſt triſtitia talis modi deliberata / ſeu perfe=
cta.Prima eſt veniale peccatū.ſed tertia eſt mortale pctm̄
Unde Tho.vbi pri⁹ de vtroq̄ dicit. Inuidia ex genere ſuo
eſt mortale peccatum . Genus enim peccati conſiderat̄ ex
obiecto.Inuidia aūt ſm̄ rationem ſui obiecti contrariatur
charitati:per quā eſt vita anime ſpiritualis ſm̄ illud.j.Jo
han.iij.Nos ſcimus qm̄ tranſlati ſumus de morte ad vitā
qm̄ diligimus fratres.Utrinſq̄ eīn obiectum/ ⁊ charitatis/
⁊ inuidie eſt bonū proximi/ſꝫ ſm̄ contrariū motū.Nā chari
tas gaudet de bono ꝓximi. ſm̄ illud.j. Corin .xiij . Nō gau
det ſup iniquitate.congaudet aūt veritati.Inuidia autem
de bono ꝓximi triſtatur.Unde ex ſuo genere cōuincitur pec
catū mortale eſſe inuidia.Ideo iob.v. Paruuluꝫ occidit in
uidia.ſed nichil occidit ſpūaliter niſi peccatū mortale.Sed
ſicut dictū eſt ſupra in quolibꝫ genere pctī mortalis inueni
untur aliq̄ impfecti mot⁹ in ſenſualitate exiſtētes q̇ ſunt oīs=
mode pctā venialia . Sicut in genere adulterij prim⁹ mo=
tus concupiſcentie.et in genere homicidij primus motus
ire:ita etiam in genere inuidie inueniuntur aliqui p̄mi mo
tus q̄n̄q̄ in viris perfectis/q̇ ſunt pctā venialia. hec Tho.
Quartus gradus inuidie eſt peccatū in ſpiritūſctm̄. qd̄ di
citur inuidētia fraterne gratie.Unde Tho.in.ij.di.xliij.di=
cit.Inuidia duplex eſt.quedam que eſt de ꝓſperitate vel

exaltatione hominis.⁊ quedam que eſt de exaltatione gra
tie.ſicut ꝙ multi ad deū conuertant / vel aliquid huiuſmo
di.Et talis inuidia ſolū eſt peccatum in ſpiritūſanctū . Uñ
ibidem Bonauentu.dicit.dupliciter poteſt aliquis inuide
re aliene gratie.Uno modo quia ex hoc minuitur bonū pro
prium:cuius promotionē appetit ſingulariter.⁊ ſic eſt pec=
catum capitale.Alio modo quia viſus anime eſt ſic depra=
uatus:vt ſicut non videt bonū in ſe : ſic etiam nolit videre
bonū in alio:⁊ tunc eſt peccatū in ſpiñſanctum:hoc aūt eſt
in illis maxime/qui vix pñt in alio videre bonum:⁊ ita alio
modo eſt capitale vitium:⁊ alio modo peccatum in ſpiritū
ſanctum:⁊ iſto modo nō procedit niſi ex magna corruptio=
ne/⁊ malitia voluntatis:que adeo guſtum peruertit: vt bo v
num faciat apparere malū:⁊ econuerſo.¶Secūdo princi=
paliter videndum eſt de inuidia quantū noceat:⁊ ꝙ ſit de=
teſtabilis ꝓpter nouem.Primo nocet ꝓprio ſubiecto in cor
pore multipliciter:quia eſt triſtitia.Sed triſtitia ſm Tho.
ꝑma.ij.q.xxxvij.ſaltem mala/multa mala facit. qꝛ aggra=
uat aīum: vt interdū mot⁹ corporis exterior impediatur:⁊
fit homo ſtupidus ⁊ intenſa triſtitia pre omnib⁹ anime paſ
ſionibus maius nocumentum infert corpori.Unde ꝓuerb.
xxv.Sicut tinea veſtimento/⁊ vermis ligno:ita triſtitia vi
rī nocet cordi:quia animus gaudens etatem floridā facit:
ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.Et eccleſiaſt.xxxviij. De triſti
tia feſtinat mors:ſed hoc verum eſt de triſtitia / que ſpem
non habet annexā.Sicut contritio habet ſpem ⁊ gaudiū de
remiſſione ⁊ intuitu diuine miſericordie. Secundo dānoſa
eſt inuidia:quia eripit eam habenti ſocietatē eccleſie.Ps. Ps.cxviij.
Particeps ego ſum oīm timentiū te/⁊ cuſtodientium man
data tua.Aug.Penſent inuidi quantum bonū ſit charitas
que ſine labore noſtro/ aliena bona noſtra facit.Tertio in
uidia nulli parcit.De nocenti notū eſt:de innocentib⁹ ptꝫ.
Cū cain inuidus abel : fratres ipſius ioſeph eundē:⁊ ſaul
dauid ſine cauſa ſint perſecuti:tales peiores ſunt pilato.de
quo Math.xxvij.Sciebat ꝙ per inuidiam tradidiſſent euꝫ.
Quarto inuidia valde difficulter curat̄: qꝛ eſt velut ignis
grecus qui in aqua tribulationū ardet: ⁊ difficulter extin=
guitur.Ideo gal̄.vj.Nō efficiamini inanis glorie cupidi/in
uicē ꝓuocātes:inuicē inuidētes.Sup quo cyprianus.zelus
iſte modū nō habet:ꝑmanens iugiter ſine fine: cum alia fi=
niantur ſcelera:quātoqꝫ ille cui inuidetur creſcit in ſucceſ
ſu meliori:tanto inuidus liuoris ignibus inardeſcit. Quin
to inuidia oſtēdit hoīem puſillanimē:⁊ infimis rebus cōpa
rat.Job.v.Paruulum occidit inuidia. Nobiles ſunt cōmu
nicatiui:vt patet in hominibus/in leone ⁊ aquila.Ecōtra=

rio ignobiles ſunt inuidi. Sexto ſignum eſt per quod demō ſuos cognoſcit. Sicut charitas econtrario. Johā. xiij. In hoc cognoſcent oēs q: mei eſtis diſcipuli: ſi dilectionē habueritis adinuicem. Septimo ſocij ſunt diaboli in lucro / ⁊ in damno: quia quando diabolus lucratur / ⁊ male ſuccedit homini: inuidus hoc lucrum ſuum putat ⁊ ecōuerſo. vñ cū ſm Tulliū. Amicoꝝ ſit idē velle ⁊ nolle: ptȝ ꝓpoſitū. Octauo ꝓditores plerūqꝫ efficiunt. Prouer. xxiij. Ne comedas cū homine inuido: ⁊ ne deſideres cibos ei⁹: qm̄ in ſimilitudinem arioli ⁊ cōiectoris eſtimat quod ignorat. Comede ⁊ bibe dicet tibi / ⁊ mens eius non eſt tecū. Nono inuidus grauiſſima anime īfirmitate tenetur: guſtū em̄ anime adeo infectum habet: vt bonum inimici putet malum: ⁊ econuerſo Eſa. v. Ve qui dicitis bonū malū / ⁊ malum bonū: ponentes tenebras lucē: ⁊ lucē tenebras: ponentes amarum in dulce
3 ⁊ dulce in amarum. ¶ Tertio principaliter de remedijs inuidie notandū q̄ contra eā valēt quinqꝫ. Primo vt hō ponat dilectioneȝ in ea bona q̄ poſſunt ſimul a multis haberi ⁊ a ſingulis plene. Sicut eſt ꝓdicatio euchariſtia cōmunio vel ſuꝑ omnia dilectio: ⁊ regnū celoꝝ. Unde Grego. Qui facib⁹ inuidie carere deſiderat: illā hereditatē appetat: quā numerus poſſidentiū non anguſtat. Uir em̄ iuſtus per hoc q̄ in terris nichil appetit: alienis ꝓfectibus inuidere neſcit. Secundo inſpicere debemus quantis fraternitatibus iungimur. Oīs em̄ ꝓximus eſt frater naturalis: quoꝝ omnium vn⁹ fuit pater adam: multi ſunt fratres noſtri ſpirituales: quoꝝ omnium vnus pater chriſt⁹ eſt: ⁊ mater vna virgo beatiſſima maria: ſicut ⁊ mater vna ſancta eccleſia. Sumus em̄ membra vnius corporis eccleſie. j. Corin. xij. Si qd patitur vnū mēbrū: compatiuntur cetera membra. Tertio cōtra inuidiā valet eradicatio proprie ſuꝑbie. q: ex ea oritur. Unde dicta contra ſuꝑbiā vel inanem gloriā: valēt etiā hic. Quarto valet cōtra inuidiam meditatio multiplicis damni: quod ex ea prouenit. vt in ſecundo membro patuit. Sicut em̄ grecus ignis arena ⁊ aceto ſolet extingui: ſic inuidia conſideratione infructuoſi ſtatus quem habet: ⁊ amaritudine / ⁊ ꝯſumptione viriū poteſt extingui. Quinto valet cōtra inuidiā / exercitiū in opibus mīe circa ꝓximos vel inimicos. vñ Prouer. xxv. Si eſurierit inimicus tuus: ciba illū. ſi ſitierit: potū da illi. Prunas em̄ ꝯgregabis ſuꝑ caput ei⁹: ⁊ dñs reddet tibi. Miſericordia em̄ directe opponit̄ inuidie. quaꝝ prior dolet de miſeria ꝓximi. poſterior vero de felicitate ꝓximi. vñ de mīa dr̄. ij. Corin. xj. Quis infirmat̄ / et ego non infirmor. De inuidia vero iude. Johā. xij. q̄ iudas murmurauit de effuſione vnguenti ſuper caput ieſu.

¶Capitulum ſextum. de filiabus inuidie:ꝛ
primo de odio.

Hunc de filiabus inuidie diſſerendū eſt. Primo
que occaſiones ſunt homicidij corporalis. Se
cundo de odio in ſpeciali quid ſit.ꝛ de eius ꝓ A
prietatibus. Tertio an pctōres ſe odio habe
ant. ¶Quantū ad primū notandū ſm Tho.
ij.ij.q.xxxvj.ꝛ ſʒ Gre.xxxj.mora. Quinqꝫ ſunt
filie que ex inuidia oriri poſſunt/ vicʒ ſuſurrium/ detractio
exultatio in aduerſis/afflictio in ꝓſperis proximi ꝛ odium
Quod ſic ptʒ. nam in conatu inuidie eſt aliquid tanqꝫ prin
cipium.ꝛ aliquid tanqꝫ medium.ꝛ aliquid tanqꝫ terminus.
Principium quidem eſt: vt aliquis diminuat alteri⁹ gloriā
vel in occulto:ꝛ ſic eſt ſuſurratio. vel manifeſte:ꝛ ſic eſt de=
tractio. Medium aūt eſt ꝙ aliquis intendat diminuere glo
riam alterius aut poteſt:ꝛ ſic eſt exultatio in aduerſis. aut
nō poteſt/ꝛ ſic eſt afflictio in proſperis. Termin⁹ aūt eſt in
ipſo odio. qꝛ ſicut bonū delectans cauſat amorem: ita triſti
tia odium. ¶Quo ad ſecundū ſciendum ꝙ differūt ira/ in= B
uidia/ꝛ odiū ſʒ Tho.ij.ij.q. centeſima quinquageſimaocta
ua. Ira enī eſt per quam appetim⁹ malū proximi: ſm quan
dam menſurā/ ꝓut ſcʒ hʒ rationē vindicte. Odiū aūt eſt/ per
quod deſideratur malū proximi abſolute. ꝛ ira eſt interdū
cauſa odij. qꝛ per hoc ꝙ aliquis appetit malū vindicte ſub
ratione iuſti/ꝛ cum hoc frequenter facit: peruenitur ad ap
petitum mali abſolute in proximum/ quod eſt odiū. Inui=
dia vera eſt triſtitia de bono alieno. Unde ſicut triſtitie ap=
ponitur gaudiū: ſic odiū amori.ꝛ cauſatur odiū tā ex ira: qꝫ
ex inuidia/ſed directius ex inuidia: qꝛ ex eo ꝙ quis triſtat
de bono proximi: ſtatim diſplicentiam/ſeu odium faciliter
capit. ¶Dubitatur primo: vtrum deus poſſit odiri ab ali= C
quo? Rñ. Tho. ibidem deus poteſt dupliciter ab homine ap
prehendi. Uno modo ſm ſeipſum/ puta cum per eſſentiam
videtur. Alio modo ſecundum effectus/ ſcilicet cum inuiſi
bilia dei per ea que facta ſunt intellecta cōſpiciuntur. De⁹
ꝑ eſſentiā ſuam eſt ſumma bonitas quā nullus pōt odio ha
bere ſic viſam. qꝛ ſic non habet niſi rationē diligibilis/ non
odibilis. qꝛ ibi nihil mali apparet itellectui. Sūt aūt effe=
ctuū diuinoꝝ duo gña. q̇dā q̇ nullo modo poſſunt cōtraria=
ri volūtati/ vt eſſe/ viuere/ꝛ intelliger: ꝛ talia ſunt oīb⁹ etiā
appetibilia. Et ꝓut eſt de⁹ taliū effectuū auctor etiā nō pōt
odiri. Alij ſunt effect⁹ dei: q̇ repugnāt inordinate volūtati/
ſcʒ inflictio pene/ꝛ cohibitio pctōꝝ ꝑ legē diuinā repugnan
tē volūtati pctōꝝ. Et quātū ad tales effect⁹/ de⁹ pōt odiri ab
aliqb⁹: inquātū vicʒ de⁹ apprehēdit vt pctōrum prohibitor

D ⁊ penarum inflictor. ¶Secundo dubitatur:an odium dei ſit
grauiſſimum peccatoꝝ ſimpliciter? Rñ.ſm tho. ibidem ꝙ ſic
qñ eſt deliberatum. Rō qꝛ optimo opponitur peſſimū.ꝑ pħm
viij.ethic. Sed amori dei qui eſt optimū opponitur odiū dei
Ideo cum ꝑmum ſit optimū/ſcdm eſt peſſimū. Immo odium
dei ex deliberatione eſt maxime pctm̄ in ſpm̄ſanctum ſm ꝙ
peccatum in ſpm̄ſanctum nominat aliqđ genus ſpeciale pcti
non tamen cōputatur inter ſpecies peccati in ſpm̄ſanctum.
qꝛ gñaliter inuenitur in omni ſpecie peccati in ſpm̄ſanctuz.
Unde odium dei maius pctm̄ eſt infidelitatis peccato. qꝛ ex
eo oritur:vt effectus ex cauſa.¶Dubitatur tertio q̄ poſſum⁹
E ⁊ debeam⁹ odire? Rñ.ſm tho. ibidem lȝ odio habere illud qđ
a diabolo deriuatur/vt peccatuz.⁊ om̄e illud qđ pertinet ad
defectum diuine iuſtitie et q̇cquid a deo abducit nos: ſm ꝙ
a deo abducit.Sed naturam fratris/gr̄am ⁊ hmōi:cum ſint a
deo/ſine peccato nō poſſumus odire. De ꝑmo dicitur Luce
xiiij.Si quis venit ad me/⁊ non odit pr̄em aut matrem:non
pōt eſſe me⁹ diſcipulus.Et roma.ꝑmo. Detractores deo odi
biles.De ſecundo.j.Joh.ij.Qui fr̄em ſuum odit:in tenebris
eſt.Sed ſumma cautela ſm Greg.ibi videnda eſt:ne ſub veſte
F boni odij:ſe occultet odium fratris. ¶Quo ad tertiū vtrum
pctōres ſe odiant? Rñ. ꝙ ſic.vnde p̄s.Qui diligit iniquitatez
Ps.x. odit animā ſuam. Pro cuius intellectu notat hic Tho.ſecun
da.ij.q.xxv.vbi querit.Utruz peccatores ſe diligant? Amare
ſeip̄m: vno mō cōmune eſt omnib⁹.Alio modo ꝓprium eſt bo
noꝝ. Tertio mō proprium eſt maloꝝ.ꝙ eni̅ aliq̇s amet id qđ
ſeipſum eſſe exiſtimat:hoc cōmune eſt omnib⁹. Homo aūt di-
citur eſſe aliquid dupliciter. Uno mō ſm ſubſtantiam ſuam/
⁊ naturam. ⁊ ſm hoc oēs eſtimant bonū cōmune ſe eſſe illud
qđ ſunt/ſcȝ ex anima/⁊ corpore cōpoſitos.Et ſic etiam om̄es
homies boni ⁊ mali diligunt ſeip̄os inquantum diligunt ſui
ip̄oꝝ conſeruationem.Alio mō dicitur eſſe homo aliq̇d ſcdm
principalitatez. Sicut ꝑnceps ciuitatis dicitur eſſe ciuitas.
Unde qđ ꝑncipes faciunt dicit̄ ciuitas facere. Sic autē non
om̄es exiſtimant ſe eſſe illud qđ ſunt. ꝑncipale eni̅ in homie
eſt mens rōnalis.ſecundarium aūt eſt natura ſenſitiua/⁊ cor
poralis.Quoꝝ ꝑmum vocat apoſtolus interiorem hominem.
vt ptȝ.j.Coꝛ.v.Boni aūt exiſtimant ꝑncipale in ſeip̄is rōna-
lem naturā/ſiue interiorem hominē. Uñ ſcdm hoc exiſtimāt
ſe eſſe qđ ſunt. Mali aūt exiſtimant ꝑncipale in ſeip̄is natu-
rā ſenſitiuam/⁊ corporalem ſcȝ exteriorem hominem.Uñ nō
G recte cognoſcentes ſeip̄os non vere diligunt.¶Et hoc ꝓbat
philoſoph⁹ in.ix.ethi.ꝑ quinq̧ que ſunt amicitie ꝓpria.Unuſ
quiſq̧ eni̅ amicus Primo q̇dem vult ſuum amicum eſſe/⁊ vi-
uere.Scdo vult ei bona. Tertio operatur bona ad ip̄z Quer

to conuiuit ei delectabiliter.Quinto concordat cū ip̄o qua ſi in eiſdem delectatus/⁊ contriſtatus. Et ſm hoc boni diligunt ſeip̄os quantū ad interiorem hoīem.q2 etiam volunt ip̄m cōſeruari in ſua integritate. ⁊ optant ei bona eius que ſunt bona ſpūalia ⁊ ad aſſequendū opam impendunt ⁊ delectabiliter ad cor redeunt.q2 ibi inueniunt bonas cogitationes in p̄nti.⁊ memoriam bonoꝝ preteritorum/⁊ ſpem futurorum bonoꝝ ex q̄bus delectatio cauſatur. Similiter etiaꝫ non patiuntur in ſeip̄is diſſenſionem volūtatis.q2 tota anima eoꝝ tendit in vnum. Econtrario aūt mali non volunt cōſeruari in interioris hoīs integritate. nec appetunt eius ſpūalia bona.nec ad hoc operantur.nec delectabile eſt eis ſecum conuiuere redeundo ad cor. q2 inueniunt ibi mala p̄ſentia/preterita/⁊ futura que abhorrent.nec etiam ſibiip̄is concordant propter conſcientiaꝫ remordentē. ſm illud ps. Ps.xlix.
Arguam te/⁊ ſtatuā contra faciem tuam. Et ꝑ idem probari poteſt:ꝙ mali amant ſeip̄os ſm corruptionem exterioris hoīs.Sic aūt boni non amant ſeipſos . odiunt ergo mali ſeipſos ſm principale ſui/videlicet animam.

¶ Capitulum ſeptimum. Quomodo inimici ſunt diligendi vel odiendi.

HJc neceſſarium eſt ſcire quomō inimici vel A
pctōres ſint diligendi/ vel odiendi. de quib9 chriſtus p̄ceptum dat Math.v.dicens.Audiſtis q2 dictum eſt:diliges proximum tuum/⁊ odio habebis inimicū tuum. Ego autē dico vobis:diligite inimicos veſtros: benefacite his q̄ oderunt vos:⁊ orate ꝓ pſequentibus/ ⁊ calūniantibus vos: vt ſitis filij patris vr̄i q̄ in celis eſt.Qui ſolem ſuū oriri facit ſuꝑ bonos ⁊ malos: ⁊ pluit ſuꝑ iuſtos ⁊ iniuſtos. Ubi dicit gloſa: ꝙ inimici nr̄i trib9 mōis pugnant cōtra nos/ſcꝫ mentali odio/ ꝟbali opprobrio/⁊ corꝑali nocumento ſiue leſione in exteriori bono vt notatur in ꝟbis p̄dictis.Sed ibi econtrario tria iubet veritas inimicis impendenda/ vcꝫ diligere corde / bendicere ore/⁊ operibus ſubuenire. De quib9 tribus videndum erit Primo quomodo corde diligendi ſunt inimici. Ubi tria cōcurrunt declaranda. Primo an inimicoꝝ dilectio ſit nobis poſſibilis.Scd̄o ſi ſic:cur inimici ſunt diligendi/⁊ non odiēdi.Tertio an ad eoruꝫ dilectionem neceſſaria ſit ſpecialis actuatio. ¶ Quantū ad p̄muꝫ reperiuntur quidā tam ceci B
rōne/⁊ infecti voluntate vt affirment ⁊ credant ſibi impoſſibile eſſe ꝙ inimicos diligant. Contra quos ſcriptura ſanctoꝝ doctrina/⁊ philoſophoꝝ/ac naturaliū exēpla ſunt. Nā

math.v.dicitur. Si dimiſeritis hoīb⁹ peccata eoꝝ:dimit‑tet vobis pater veſter celeſtis debita veſtra.Sup quo glo. Uidetis fratres.q꞉ cum dei gratia in poteſtate nr̄a poſitū eſt/quomō a dn̄o iudicemur.Jnquit enim dn̄s.Si dimiſeri‑tis dimittetur vobis.ſi nō dimiſeritis nō dimittet vobis.Jn poteſtate aūt noſtra eſt dimittere:ꝛ non dimittere. Exem‑pla habem⁹ Gene.xlv. vbi poſt extremam iniuriam p frēs illatam Joſeph ex amicitia ſingulos oſculabatur: ꝛ ſup ſin gulos flebat.Sic exo.xxxij.Moyſes a populo crebro vexat⁹ cum iam prope lapidaretur:tn̄ ait ad deum. Si non dimiſe ris pctm̄ populi tui:dele me de libro quē ſcripſiſti.Et.ij.re‑gum.j.Dauid cui ſuus inimic⁹ Semei in faciem maledixit maluit parcere:ꝛ letales inimicos flere nouit/ꝛ eoſdem oc
Ps.vij. cidentes punire.Jdeo ait in pſalm̄. Si reddidi retribuenti bus mihi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis. Joh.quoq꞉ iij.Sic de⁹ dilexit mundū/vt vnigenitū ſuum da ret:vt oīs q̄ credit in eū non peat:ſed habeat vitā eternā.ad Ro.v. Sic nos xp̄s dilexit ꝙ tradidit ſeipm̄ p nobis in mor tem. Juſt⁹ p iniuſtis.cūtn̄ inimici eſſem⁹ :ꝛ p ſe pſeq̄ntib⁹
Luce.xxiij. in cruce ait.pater ignoſce illis: q꞉ neſciūt q̄d faciunt. Quē btūs ſtephan⁹ ſeq̄ns:p inimicis ſe lapidantib⁹ Actu.vij.fle xis genib⁹:ꝛ clamādo orabat: vbi p ſe ſtando orauerat: di‑
C cens dn̄e accipe ſpm̄ meum.¶Ad idem ſunt ſanctoꝝ dicta ꝛ exempla. Nam ꝙ poſſibile ſit nobis inimicos diligere pa tet p Aug.q̄ de ſeruo pigro: qui non vtebatur viribus ſibi a deo collatis/ ſic dicit.Seruū pigrum:q̄ ſm̄ hiſtoriam euan‑gelicam talentū dn̄i ſui creditum fodit in terram:nec in eo negociatus eſt/ nō dānaret deus:ſi ea que nullo mō fieri po terant p̄cepiſſet.Et beatus hierony. Anathema ſit q̄ dicit deum p̄cepiſſe impoſſibile.Preterea ſi tot mulieres pueri/ ꝛ taꝫ delicate puelle/ flāmas/ ignes/ꝛ gladios:immo beſtias equanimiter ꝑtulerunt pro xp̄o : que tamen nobis fuerunt ſimiles:cur non poſſem⁹ conuicia et iniurias equanimiter tolerare/ꝛ inimicos diligere. Simile docent exēpla philo‑ſophoꝝ.vt in vitis eoꝝ legitur.Nam Pithac⁹ ph̄us: cuꝫ du ctor eſſet mitilenſiū contra Athenienſes:quoꝝ dux fuit fir‑mo ex pacto ſingulare certamen indixit Pithac⁹.ꝛ ſub ſcu‑to occultato:rethi cuꝫ firmonem inuolueret/ꝛ occideret:ac triumpho potitus in principem mitilenſium leuaretur: p̄n cipatui poſt decēnium reſignauit:iam optime ciuitate ordi nata.Cūq꞉ q̄dam operarius eius filium ſecurim ingerens interfeciſſet ꝛ occiſor ligatus per ciues pithaco preſentare tur:ip̄m abſoluit dicens Jndulgētiam eſſe ſupplicio potio rem.Sic eſchines ph̄us/ꝛ orator maxim⁹ cum ſua eloquen tia athenas regeret:ꝛ ibidem a demoſthene oratore in orā

do victus in iudicio rhodis ꝓp ter ignominiam ꝑgeret:⁊ ibi
dem rogatu ciuitatis. primo ſuam/ et deinde demoſthenis
orōnem clariſſimam recitaret: ⁊ cunctis vtriuſqꝫ eloquen=
tiam mirantibꝰ:⁊ plus demoſthenis :ſic ait. Longe ampliꝰ
mirati eſſetis:ſi ipʒ ꝑorantē audiuiſſetis. Inimici ſui teſtis/
⁊ cōmendator excellentiſſimꝰ effectus vt ibidem habetur.
ſic etiam valerius de vitis philoſophoꝝ refertur de ſocrate
ꝙ ſemel ictu calcis ꝑcuſſus : cum ꝗdam eius tolerantiam
miraret/ait. Si aſinus me ꝑcuſſiſſet calce : vñ eum in iudi=
cium conuenirem:cur igitur nō ſic equanimiter ſuſtinerem
ictus hominum ſicut ꝑcuſſuram irrōnalium: ꝙ etiam limi
cis poſſumus ꝑcere patʒ a ſili. Nam ſi tu expectares ab im
peratore magnū donum/⁊ te imperator offenderet/vel ꝑcu
teret:tu ne ſumpturuʒ donum ꝑderes:nec etiam verbo/ nec
facto propter tale donū vindicares. Cur igitur nō faceres
ſimile ꝓ eterna patria inimico parcendo. ¶Quo ad ſecun D
dum ꝑncipale Quō inimici ſunt diligendi/⁊ quare. Notan
dum ꝑmo ꝗs ſit inimicus. Eſt autem inimicus ille ꝗ affe=
ctat/aut optat/ aut voluntarie infert/ aut inferre conatur
alteri malum culpe aut pene in aīa/ corpore vel rebus. Et
hoc facit non ad correctionem ꝓximi/ nec ad iuſtitiā exer=
cendam:nec ad aliud bonum aliqđ.ſed tantū alteri ad ma
lum:vel etiam ꝗ mala intentione gaudet de malo proximi
aut triſtatur de eius bono. Dicitur primo qui affectat al=
teri malū non ad correctionem eius:ſed tm̄ in malum ſuū
puta ex odio/rancore/vel animi amaritudine Qꝛ ſi ꝗs vel
let alteri malum pene:vt carceres/verbera/paupertatem/
infirmitatem/⁊ huiuſmodi:⁊ ſolū ad correctionē ſui: ⁊ ꝓfe
ctum anime eius/aut propter cōmunem vtilitatem:⁊ face
ret illud nō ex amaritudine animi/rancore/vel vindicta:ſʒ
fraterna dilectione:talis nō eſſet inimicꝰ alterius cēſendꝰ
amicus:qꝛ prodeſſe conatur /cuiuis obeſſe videat. Ideo pa
rentes punientes pueros ſuos/⁊ magiſtri ſcholares nō ſūt
eoꝝ inimici eſtimādi:ſʒ amici. Scđo dꝛ nō ad iuſtitiā exer
cēdā:qꝛ ꝗ vult aut infert alteri malū pene/amore exequē=
de iuſtitie:nō eſt inimicꝰ perſone puniēde. Vñ lictor nō eſt
inimicꝰ eiꝰ quē occidit mediāte iuſtitia:nec iudex ſilr:dum
modo non ex odio vel rancore:ſed ſolū propter cōem vtili=
tatem illa faciāt/amore preclariſſime iuſtitie. Dicit tertio
vel propter aliqđ aliud bonū:qꝛ medicus ꝗ prodeſſe inten=
dit tāqꝫ amicꝰ vrit infirmū/quē ſanare intēdit. Dicit quar
to/vel ꝗ mala intētione gaudet de malo ꝓximi/aut triſtat
de eiꝰ bono. Quia ſi intētione bona facit:vt de triſtitia in=
uidie fuit dictū:non eſt inimicus cēſendꝰ. Ex quibus ptʒ ꝙ
homo poteſt licite velle in caſu inimico ſuo malū ſcʒ pau=

pertatis/infirmitatis/mortis/vel huiuſmodi:dũmodo ſine
rancore fiat/ꝛ bona intentione ad bonũ peccantis/vel com
munitatis/ſeu iuſtitie:vt Greg. dicit.xxij.mora.Sed vt ibi=
dem ſubdit ad hec ſeruãda valde neceſſariũ eſt ſubtiliſſime
diſcretionis examen:ne cum noſtra odia exequimur: falla
mur ſub ſpecie vtilitatis aliene:videlicet eſtimantes nos
mala inimicis noſtris velle propter eorũ correctionez vbi
ex odio volum⁹/rancore vel mala affectione.Et ſtatim lo=
quitur de tyrãno ꝑpter facinora punito. Subtiliter inquit
pẽſare debem⁹ q̃d debem⁹ ruine pctõris/ꝛ quid iuſtitie dei
ferientis.Nã cũ peruerſuz queꝗ̃ olpotens deus percuſſerit:
et condolendũ eſt miſerie pereũtis/ꝛ cõgaudendũ eſt iuſti=
tie iudicie.¶Scḋo nontandũ ꝙ in inimico duo ſunt cõſide
E rãda.Primũ eſt inimicitia/odiũ ſeu rãcor quẽ habet ad ꝓ=
ximũ ſuũ:ꝛ ſm illa nõ debemus inimicum diligere/hoc eſt
ꝙ non debem⁹ velle ꝙ ſint inimici noſtri/aut aliorũ/ aut vt
habeãt odiũ/inimicitiã ꝛ hmõi verſus nos ꝛ ꝓximos: quia
hoc eſt velle eorũ mala/ꝛ pctã contra charitatẽ.Et hoc te=
nent cõiter doctores in.iij.diſt.xxix.ꝛ.xxx. Et Tho.ij.ij.q.
xxv.Scḋo cõſideranda eſt in inimico ipſi⁹ natura/ſm quaz
ad dei imaginẽ creatus eſt:capax glorie nobiſcuz:ꝛ noſter
ꝓximus.Et ſm hoc dicenduz Primo ꝙ ex ꝑcepto tenemur
inimicos noſtros non odire ſm naturã/ſm quã ſunt noſtri
proximi.Secũdo ꝙ tenemur eos ſm naturã/non ſoluz non
odire:ſed etiã tenemur eos diligere:ita vt velim⁹ eis bona
felicitatis eterne/virtutũ/ꝛ bona nature ꝛ fortune:inquan
tũ eos talia ꝓmouent ad beatitudinẽ eorũ.Primum patet
ꝓuerb.xxiiij.Si ceciderit inimic⁹ tu⁹ ne gaudeas: ne forte
videat de⁹/ꝛ diſpliceat illi:ꝛ auertat irã ſuã ab eo:ꝛ cuz ab
illo auerterit ad illũ dirigat q̃ de inimici ruina gaudebat.
Et Exo.xxiij.Si videris aſinũ inimici tui in luto iacentez:
nõ ꝑteribis/niſi prius eleues eũ.Si inimici aſin⁹ nõ eſt re=
linquẽdus in luto:quãto min⁹ xp̄i ſanguine redẽptus/ ꝛ dei
imagine inſignit⁹ nõ debet negligi hõ:Ideo.i.Joh.iij.Qui
odit fratrẽ ſuũ homicida eſt:ꝛ ſcitis ꝙ ols homicida nõ ha
bet vitã eternã in ſe manẽtẽ.Qḋ doctores exponũt ſic.Qui
odit fratrẽ ſuũ(qḋ peius eſt ꝗ̃ nõ diligere eũ)homicida eſt
ſuiipſi⁹ ſpũaliter:ꝛ fratris ſui corpaliter:diſpoſitiue tñ. Se
cundũ ptz:qꝛ Math.xxij.preceptũ eſt.Diliges proximũ tuũ
ſicut teipſum.ſꝫ inimic⁹ eſt ꝓxim⁹ tu⁹:vt patuit ſupra.Itẽ
Mat.v.dñs ꝑceptiue dicit:diligite inimicos veſtros:bñfacite
his q̃ oderũt vos.Idẽ ꝓbat magiſter.iij.diſt.xxx.¶Ratio
F autẽ quare tenemur inimicos diligere/eſt:qꝛ dilectio quaz
xp̄s nobis precipit:qua tenemur diligere proximũ eſt cha=
ritas/que habentẽ facit attẽdere ꝙ quilibet proximus via

toe eſt ad imaginē dei:dei capax/ꝛ beatitudinis:q̄ capaci=
tas cū ſit naturaliter in inimico ꝛ amico:oēs tenentur dili
gere ad tale bonū.Deus eñ eſt vniuerſale bonuꝫ in nullo
minuibilis ex cōmunicatione ſui ad aliū:cui bono fauere
debemus/ꝛ optare:vt ab oībus hoībus viatoꝛibus honoꝛe
tur.Diligamꝰ ergo in inimico oñe illud qđ eſt in eo a deo:
ꝛ odiamus in eo omne illud qđ eſt a diabolo.Sic eñ medi
cus infirmū diligit/ſed febrē perſequit̄.Et mater filiū dili
git:ſed eius ſcabiē odit.¶Quo ad tertiū principale: vtruꝫ B
ad diligendū inimicum exigatur ſpecialis actuatio mētis.
Notandū ſm Tho.vbi ſupra.ꝙ dilectio nature inimici pōt
intelligi dupliciter.Uno modo in generali/ꝛ ſic eſt in pre=
cepto.vt cū aliquis in generali diligit ꝓximos:ab illa gña
litate inimicū nō excludat.Unde q̄ oꝛaret ex deliberatione
coꝛde/vel oꝛe dicēdo:dñe da pacē huic ciuitati/vel regioni
dempto tali inimico meo:peccaret moꝛtaliter:qꝛ ꝯtra cha
ritatē ageret.Alio modo cōſideratur dilectio ꝓximi in ſpe
ciali/vt ſcꝫ aliquis in ſpeciali moueat̄ motu dilectionis ac
tualis ad inimicū ſuū:ita ꝙ actualiter velit ꝛ optet ſibi bo
num.Illud ſm Tho.non eſt de neceſſitate p̄cepti.Exempli
gratia.Cū quis cogitat de Socrate inimico ſuo:nō eſt pre
ceptum ꝙ ſtatim velit/vel optet ſibi bonū actualiter:quia
preceptū de dilectione inimicoꝝ eſt affirmatiuū:ideo non
obligat ꝓ ſemper.Sed preceptū eſt vt nō odiat eū:ꝛ nunꝗ̄
affectet vel optet ſibi malū intentione nocēdi:qꝛ non odire
proximū/eſt preceptū negatiuū.Ideo obligat ad ſemper/ꝛ
pro ſemper.Eſt tñ hoc ſm Tho.de neceſſitate charitatis/
ſm p̄parationē animi:vt ſcꝫ homo habeat animū paratum
ad hoc:vt in ſingulari inimicū affectiue/ꝛ etiā effectiue di=
ligeret:ſi neceſſitas occurreret.ſed ꝙ abſqꝫ articulo neceſ=
ſitatis homo hoc actu impleat perfectionis eſt:vt Auguſt.
ꝓbat in enchi.ꝛ vt ibidē dicit:eſſet adhuc maioꝛis ꝑfectio=
nis ꝙ hō magno conatu/ꝛ ꝑfecto amoꝛe elicito ferretur di=
lectiue in inimicū cū affectu ſibi volēdo bonū:potiſſime dū
ille inimicus actu offendit:vt fecerunt chriſtus in cruce/ꝛ
Stephanus moꝛiturus.

¶Capitulum octauum De reconci=liatione/calumnia/ꝛ oꝛatione.

SEcundo cū inimici nos perſequūtur oꝛe:debe
mus eis dilectionis beneficia oſtendere: non
ſolum coꝛde:ſed etiā oꝛe.quod fieri poteſt tri= A
pliciter de quibus pro preſenti tractabitur.
Primo de reconciliatione.Secundo de vitan
da calumnia.Tertio de oꝛatione/ꝛ de impen=
denda benedictiōe.Quantū ad primū valet illud Math.v.

Si offers munus tuū ad altare/ ꝛ recordatus fueris ꝙ fra=
ter tuus habet aliquid aduerſum te:relinque ibi mun⁹ tuū
B ante altare/ ꝛ vade recōciliari fratri tuo. ¶Ubi primo no=
tandum quid ſit templū in quo offerendū ſit munus: quid
altare ſuper quo:ꝛ quid munus ſeu ſacrificiū. Templū eſt
anima mūda/ ꝛ corpus que ſunt deo per xp̄i paſſionē in ba
ptiſmate cōſecrata. teſte apl'o. j. Corinth. iij. Neſcitis qꝛ tē
plum dei eſtis vos. Et iterū. templū dei ſanctū eſt qd̓ eſtis
vos. Et alibi. empti eſtis precio magno:glorificate ꝛ porta
te deum in corpore veſtro. Altare eſt fides vera/ ꝛ firma. de
quo Hebreo. vltī. Habemus altare de quo edere nō habent
qui tabernaculo deſeruiūt. Fundamentū ꝫ em̄ aliud ſupple
ꝙ fidem ieſu chriſti:nemo poteſt ponere/preter id qd̓ poſi=
tum eſt:quod eſt xp̄s ieſus. j. Corinth. ix. Quia ſine fide im
poſſibile eſt placere deo. Hebreo. xj. Munera ꝛ oblationes
ſunt actus pricipaliter interiores anime:vt meditatio bo=
norum/cōplacentia diuinorū:affect⁹/ ꝛ oratio mētalis/ dei
dilectio/ ꝛ proximi/ ꝛ his ſimilia. Ex quibus interius in tē=
plo cordis oblatis:debet homo prorūpere ad act⁹ exterio=
res latrie/vel dulie. vt ad iubilationem/hymnū/orationem
vocalem/oblationē/opera miſericordie corporalia/ ꝛ ſpiri=
tualia/ ꝛ ſimilia que ſine interioribus muneribus fere nul=
la ſunt. Et iſta eſt expoſitio ſm̄ Auguſt. Secundo notandū
ꝙ iſta munera nō eſſent deo grata:ſi non eſſet in offerente
charitas fraterna. Unde nullū opus eſt deo acceptum ſine
charitate. teſte apl'o. j. Cor. xiij. dicēte. Si linguis hominū
loquar/ ꝛ angelorū ꝛc. Et ideo factur⁹ aliquod opus bonū
qd̓ eſt munus:debet quidē bonum propoſitum nō totaliter
dimittere:ſed munus relinquere ante altare. id eſt huiuſ=
modi opus differre/ ꝛ ad fratrē pergere/ pedibus corporis
vel anime:ꝛ reconciliari fratri/ ſatiſfaciēdo verbo/ facto/
vel vtroq;:ꝛ tūc offerre debet munus ſuum. Unde Auguſt.
in ſermone domini in mōte. Cum aliquid tale oblaturi ſu=
mus in interiori templo:pergendū eſt ad reconciliationeꝫ
cū fratre:dimittendo tale munus ſpirituale:pergenduꝫ eſt
non pedibus corporis:ſed motibus animi:humiliter te ex
affectu proſternēs fratri ad quē chara cogitatione concur
ras in conſpectu eius/cū munus oblaturus es. Sed ſi fra=
ter preſens eſt/ ꝛ ad eum ire potes:nō ſimulato animo leni
re:atq; in gratiam reuocare/veniam poſtulando:ſi hoc co=
ram deo prius feceris/pergens ad eum nō pigro motu cor
poris:ſed celerrime dilectionis affectu:atq; inde veniens/
id eſt intentionem reuocans ad id quod agere ceperas: of
feras munus tuum. Hoc enim remedium eſt contra pecca=
tum ire:quod ſecundum Auguſtinum ſuperbi amplecti nō

valent. Inflati enim hoc medicamen charitatis/ ⁊ humili-
tatis ſubire nolũt. ¶Tertio notandũ ꝙ tribus modis cõ- C
tingit fratrem habere aliquid contra te. Primo modo ſi il-
le habeat contra te iram/aut odium: Quia tu illi nullã iniu
riam feceris: nec fueris ſibi iniuſte/ ⁊ per aliquod debitum
cauſa iſtius odij/aut ire: ſed forte ſuſurratores aliqui ſuis
ſuſurrijs hoc fecerũt: aut ille forte frater ſponte aſſumpſit
ſibi contra te iram/odium/vel indignationẽ ex falſa vel ſo
lum eſtimata iniuria/quam credit ex leui/aut friuola ſuſpi
tione: in iſto caſu non eſt preceptũ vt ad eũ vadas/ ⁊ cone-
ris procurare reconciliationẽ ſui: cũ nullã ſibi iniuriam fe
ceris. Eſſet tamẽ conſilij/ ⁊ magni meriti ſe humiliare corã
fratre modo ſtatim dicẽdo/ ⁊ eum ad pacẽ ⁊ concordiam re
uocare. Et eſſet adhuc maioris meriti ⁊ perfectionis hoc
agere cum fratre: quem tu non offendiſti: ſed ipſe te. Unde
Chriſoſto. nõ dicas: mihi nocuit/non ego illi: ſi enim ꝓ glo
ria ſalutis tue iubet deus amicitiã facere: tu offenſus de-
bes preuenire offendẽtem vt duplicem gloriã cõſequaris.
Unã ſcilicet q: iniuſte offenſus es. Aliã quia prior ad ami
citiam moues. ¶Et eſt aduertendum ꝙ in illo caſu nõ de-
bet homo a fratre ſibi ſic ſine cauſa iraſcenti veniã petere: D
ex quo nõ in eum deliquit: ſed vadat ad eũ/ ⁊ ſe apud eum
excuſet/ſiue charitatiue declaret: ꝙ in eũ nõ peccauit: ⁊ ſi-
ne demerito cõtra eũ iraſcit: ⁊ ſic eũ a rãcore ⁊ ira reuocet
niſi forte homo timeret ꝙ hmõi humilis reuocatio veriſi-
militer in detrimentũ fratris cederet iniuſte iraſcẽtis: qui
forte aut ſuperbiret aut audacius alijs noceret: ⁊ cum hoc
timeretur: cautius eſſet/vt intermedie perſone rãcoroſum
obiurgando ad concordiã inducerẽt: innocentẽ petendo ꝓ
dimiſſione offenſe. Unde Augu. in ſermone domini in mon
te. Tunc habet aliquid frater aduerſum nos: cum nos eũ
in aliquo leſimus: nos autem aduerſus eum habem⁹ ſi ip-
ſe nos leſit. Ubi non eſt opus pergere ad recõciliationem:
ſed tantum dimittere: ſicut tibi a dño dimitti cupis: quod
ipſe commiſeris. Et in ſermone de concordia fratrum: cu-
ius initium: dies iſti: dicit Auguſt. Nolo vt mentiaris: no
lo vt dicas illi da mihi veniã: quia te noſti non peccaſſe in
fratrẽ tuũ: ſed tu ſcis ꝙ iſte peccauit i te: nõ tu in illũ. Noli
venire ad fratrẽ tuũ qui in te peccauit: ⁊ vltra ab eo petere
veniam: debent tamen inter vos eſſe alij pacifici qui illum
obiurgent: vt a te prius veniã petat. Tu autẽ eſto paratus
ignoſcere: proſus ex corde dimittere. Iã dimiſiſti: habes
adhuc quid facias: ora ꝓ illo vt petat a te veniã: q: ſcis ei
nocere: ſi nõ petit. ¶Secũdo cõtingit fratrẽ aliqd habere
contra te: vt ſi habet cõtra te irã vel odium: ideo quia tu ei

iniuriā feciſti:ꝛ ei iniuſte cauſa/ꝛ occaſio illius odij fuiſti:
in illo caſu debes omiſſis alijs actibus tuis:fratri a te le=
ſo pro iniuria ſibi illata ſatiſfacere actu/aut volūtate:ꝛ ei
modo ſupradicto:vt melius poteris recōciliari. Un̄ Chri=
ſoſtom̄.ſuper illo.vade prius recōciliari fratri tuo:dicit in
perſona dei:ego libēter cōtemnor:ego libēter honoris mei
patior damnū:libēter ego dn̄s expecto ſeruos: tantūmodo
vos in amicitiā veniatis.Uade ergo vt ſcias qꝛ plus dili=
go concordiā fideliū meo:ū ꝙ munera:qꝛ munera hominū
nullū faciūt deo lucrū.Charitas vero illorū dei gloriā ope
ratur:propter hoc itaqꝫ oīa facta ſunt:ꝑpter hoc de⁹ homo
factus eſt:ꝛ propter hoc vniuerſa negociatus eſt:vt hoies
ad charitatiuā concordiā in bono cōgregaret .Et iterū:ꝙ=
diu hoies fideles inter ſe aliquā diſſenſionē habuerint:mu
nus eorū non ſuſcipitur:oratio eorū non exaudit:nec deus
vult eſſe amicus fidelium:ꝙdiu inter ſe fuerint inimici.Et
cōſequenter dicit.Qualis aūt preceſſit offenſio:talis debet
ſequi recōciliatio.Si operibus offendiſti: operib⁹ reconci=
liare.Si cogitatu offendiſti.cogitatu reconciliare. Si ver=
bis offendiſti:verbis recōciliare.Ideo etiā xp̄s Mathe. v.
ſtatim poſt prefata verba:vbi docet recōciliationē frater=
nam dicit.Eſto conſentiēs aduerſario tuo cito/dū es i via
cuz eo:ne forte tradat te aduerſarius tuus iudici/ꝛ iudex
tradat te miniſtro:ꝛ in carcerē mittaris.Amē dico tibi: nō
exies inde:donec reddas nouiſſimū quadrantē.Ubi ſm̄ Au
guſti.per aduerſariū in via intelligitur ille cui iniuriā fe=
ciſti:per iudicē xp̄s.per miniſtrū demō.per carcerē infirn⁹
ꝛ donec capiat:nō pro diſtātia tp̄is finita:ſed infinita. Pe=
nas eni̅ ibi poſitus ſemꝑ reddet:ꝛ nunꝙ ꝑſoluet.❡Tertio
F modo cōtingit ꝙ frater tuus habet aliquid aduerſuz te:vt
ſcꝫ cum tu ſibi iniuriā feciſti:hoc habet ꝯtra te:ꝛ licet ſciat
ꝙ ſibi iniuriā feciſti/ſiue neſciat:nullā tn̄ cōtra te habꝫ pro
pter hoc irā/odiū/vel ranccrē. In iſto caſu nō oportet ledē
tem petere veniaꝫ/ꝛ ad concordiā reducere: immo in caſu
non expedit:vt ſi leſus ignoret ſibi iniuriā factā:qꝛ hoc fa=
ciendo ſibi manifeſta occaſio rācoris daret. Tamē debito
iuſtitie oportet vt leſo ſatiſfiat cui abſtuliſti honorem/ vel
res per verba vel facta ſatiſfaciēdo.Unde Auguſt.in ep̄la
ad Macedoniū.Si alienū(qm̄ peccatū eſt)cuz reddi poſſit
non redditur/nō agitur penitētia:ſed fingitur.Si aūt vera
citer agitur:nō dimittit peccatū/niſi reſtituatur ablatum.
❡Sunt aūt circa precedētia duodecim dubia que mouet
G humbertus in expoſitione regule beati Aug.ꝛ ſoluit. Du=
bitatur primo que modū tenere debet qui recōciliare vult
fratrē quē offendit. Rn̄det:triplicē/verbo placet/cito/ꝛ mā=

ſuetudine. Primo quidē quilibet tenet ad ſatiſfactionē illi
quem leſit verbo in rixando. Argumentum ad hoc eſt exo.
xxi. vbi dicitur ꝙ ſi aliqui rixati fuerint: ⁊ ꝑcuſſerit alter al
terum/ ⁊ mortuus nō fuerit ſ; in lecto iacuerit: tenebitur idē
ad expenſas in medicos. Si hoc verū eſt de leſione tali: er=
go et verbo leſit: cum verbis aliquādo grauiꝰ quis ledat ꝙ̄
plagis. Secūdo cito tenetur etiā ad ſatiſfactionē: qꝛ in reſti
tutionibus q̄n ſine die debētur/ omni die debentur: ita ⁊ hic
Unde ephe. iiii. Sol nō occidat ſup iracūdia veſtrā. Tertio
etiam in ſatiſfaciendo/ ſic debet cauere a modo ſupbo/ vel
aſperitate. ꝙ ſatiſfactio proſit ad curationē ire fraterne: ꝓ
pter illa dicit auguſti. in regula. Qui cōuitio vł maledicto/
vel etiam criminis obiectu aliquē leſerit: meminerit ſatiſfa
ctione quātotius curare qđ fecit. ¶ Dubitatur ſecundo per b
quot quis ſatiſfacere debet: Rn̄detur ꝑ tria pōt huiuſmodi
ſatiſfactio eſſe. Una per verba: vt cū quis petit venia de of
fenſa ab offenſo. Sic faciebat Auguſti. ſcribēs hieronymo.
Obſecro te ꝑ manſuetudinē ieſu xp̄i: ſi leſi te ignoſce mihi
Alia eſt per corporis humilitatē. Sic fecit ſemei dauid cui
maledixit. ii. Regū. xix. Semei ꝓſtratus corā rege ad eum
dixit: non reputes mihi ad iniquitatē: neq; memineris in=
iuriam ſerui tui ⁊c. Tertia eſt ꝑ obſequia. Sic iacob mune
ribus voluit placare fratrem ſuum eſau. Romañ. xii. Si eſu
rierit inimicus tuus/ ciba illū. Si ſitit/ potū da illi. quaſi di=
ceret: ꝑ hoc placabis illū/ et redibit amicitia. ¶ Dubitatur 3
tertio an quilibet offendēs teneatur ad omnes huiuſmodi
ſatiſfactiones: Reſpondetur ꝙ nō. Sicut ledens aliū in re=
bus/ non tenetur niſi ad certā quantitatē rei reſtituende:
ita et offendens in verbo: non tenetur ad omnes ſatiſfactio
nes: ſed ad certam ſm̄ quantitatē offenſe. Dubitatur quar
to an ſtatim offendens teneatur reconciliare offenſum: Re
ſponſio: aut offenſus eſt abſens/ aut preſens. Si abſens ſuf
ficit offendenti propoſitū ſatiſfaciendi ſine mora cum pote
rit: ſicut in reſtitutionibus. nec oportet ꝙ vadat in hoc ca=
ſu pedibus: ſed ſufficit animo. Si vero eſt preſens: aut fuit
leuis offenſa ita ꝙ nō creditur offenſus grauiter turbatus:
vel grauis. Si leuis: pōt differri ſatiſfactio vſq; ad tempꝰ
modicū. Si vero grauis: dꝫ ſine mora ſatiſfieri tū rōne debi
ti qđ omni die debet. Tū etiā rōne charitatis fraterne: de=
bet em̄ operā dare ne ira creſcat in odiū: ⁊ trabē faciat de
feſtuca: et animā faciat homicidā. vt Auguſti. vbi priꝰ di=
cit. ¶ Dubitatur quinto vtrum leſus in caſibus predictis
teneatur dimittere offendenti īpenitenti/ nec ſatiſfacienti: d
cū deus cuius miſericordia humanā excedit in infinitum:
nūq̄ dimittat impenitenti: Reſpondetur ꝙ ſic quātum ad

remiſſionē intrinſecā cordis quo ad rancorē/ vľ irā nō ratio
ne illius q: impenitēs eſt : ſed ratiōe ſui ipſius ne peccet.
Nō eſt aūt ſimile de deo cuiꝰ ira nō eſt pctm̄: impenitēti tm̄
peccāti in nos: nō tenemur dimittere dimiſſione exteriori.
Vñ luce .xvij. Si ſepties in die peccauerit in te frater tuus:
et ſepties in die ad te cōuerſus fuerit dicēs/ penitet me: di=
mitte illi: dicit gloſa. Nō iubemur paſſim pctā dimittere: ſʒ
penitēti: q̃ intelligēda ſunt ꝙ impenitenti peccanti in nos:
nō tenemur peccata dimittere dimiſſione exteriori: vľ ꝙ nō
L tenemur in foro penitētiali impenitēti dimittere. ¶ Dubita
tur ſexto quid ſit illa dimiſſio exterior quā dimittit offēſus
offendenti. nō eſt peccatum q: hoc tm̄ deus dimittit: nec ſa
tiſfactio/ q: illa ſoluitur tūc. Rñ. ꝙ eſt acceptio ſatiſfactio=
nis / vel indicatio recōciliationis/ verbo vel facto expreſſa:
vt cū offenſus offendentē flectentē genua eleuat: vel dicit:
dominus parcat tibi. vel parco/ vel ſatiſfactū eſt mihi / vel
ſimilia. ¶ Dubitaᷣ ſeptimo an poſt huiuſmodi ſatiſfactio=
M nem / vel etiā ante facta dimiſſione intrinſeca: licet ſigna
rancoris retinere? Rñ. ſignorū huiuſmodi q̃dam ſunt ꝓpin=
qua: quedā remota. Propinqua que ingerūt ꝓbabilē ſuſpi=
tionem de rancore: vt cū aliquis nūq̄ꝫ vult alteri loqui: et
toruo vultu ſemꝑ eū reſpicit / ⁊ ſimilia. et iſta nulli licet reti
nere: q: ab omni ſpecie mala abſtinendū eſt: ſm̄ aplm̄. Et
ſicut eleazarus abſtinuit a carnibꝰ q̃ ſimiles erāt porcinis:
ne ſcandalizaret: ita nemo debet illa ſigna facere: ꝑ que ꝓ=
babiliter crederetur eſſe in odio. Remota ſunt que non in=
gerunt argumentum de odio: licet odium ſubſequatur: vt
ſunt ſubtractio familiaritatis/ et ſeruitiorum aliquorum:
et ſimilia. Et iſta licet retinere omnibus: dūmodo non fiat
malo animo: inmo poteſt eſſe interdum meritorium: cuʒ ſit
propter bonum alterius. Qꝺ autē interdum dicitur: quia
hoc non debent facere perfecti: ſi intelligatur ꝙ nō eſt ꝑfe=
ctionis: verū eſt: aliter nō videᷣ eſſe verū. Dubitatur. viij.
vt rū iniuriatus teneatur querere recōciliationem iniuriā=
tis ipſo non petente. Rñ. ꝙ nō tenetur ex hoc ſolo: ſed ratio
ne fraterne charitatis poſſet teneri in caſu/ ſcilicet ſi crede
retur ꝓbabiliter ꝙ per hoc liberaret animam eius ab odio
mortali: ⁊ non eſſet occaſio mali in eo/ vel in aliīs huiuſmo
di excellens humiliatio. ꝙ autem dauid iniuriatus queſi=
uit reconciliationem a ſaule non penitente et ſimilia ope=
ra ſanctorum: non oportet ꝙ imitemur: quia magne perfe=
N ctionis opera fuerunt. ¶ Dubitatur nono: eſto ꝙ aliquis
offendat alium verbo in ſecreto: et petat offenſus ſatiſfa=
ctionē in publico: nūquid teneᷣ ad huiuſmodi ſatiſfactio=
nem offendens? Vel econuerſo offendat aliquis aliquem in

publico:vult ſatiſfacere tantum in ſecreto : nunquid ſuffi-
cit? Rñ. ad primum ꝙ non tenetur.: niſi forte qđ factũ fuit
in ſecreto publicum fuiſſet.Sicut fur qđ latẽter accipit :nõ
tenetur publice ſatiſfacere.Ad ſcđm dicendum ꝙ non ſuffi
cit. Argumentum eſt ad hoc Act.xvj. de paulo cui publice
condemnate ad carcerem:non ſuffecit occulte liberari:ſed
publice.Dubitatur decimo ponatur ꝙ aliquis impoſuerit
alteri culpam : et leſus non vult accipere ſatiſfactionem a
ledente : niſi dicat ſe mentitum fuiſſe : nunquid tenetur ad
hoc ledẽs?Rñ.ſi ledẽs ſcit ſe dixiſſe verũ nullo modo dꝫ di-
cere contrarium :nec hoc debet ab eo requiri . Si autem
ſcit/vel credit ſe dixiſſe falſum/vel dubium :ſm ꝙ habet in
conſcientia ſua :ſic dicere debet:ſicut reſtituere tenetur qs
rem ablatam cũ damno ſue rei. Poteſt tamen addicere ali
qua alleuiantia culpam ſuam:videlicet ꝙ ex animi turba-
tione illud dixit /vel ꝙ ita audierat:vel credebat tunc:licet
modo reputet falſum. Ad hoc autem ꝙ dicat ſe mentitum
fuiſſe non tenetᷣ: quia per hoc reuelaret ſecretum mentis
ſue peccatum:qđ ſibi multum noceret/⁊ alijs nõ prodeſſet.
quia ita reſtauratᷣ fama alteri per hoc ꝙ cognoſcit falſum
ſe dixiſſe :ſicut ſi diceret ſe mentitum fuiſſe. Hec omnia hũ-
bertus.¶Dubitatur vndecimo Quid facere debeat offen-
dens qui petit veniam a leſo :ſed leſus non vult dimittere? O
Reſpõdit augu.in quodam ſermone ſic.Si fratri tuo per te
offenſo in corde in vera humilitatẽ / et charitate non ficta
dicis/dimitte mihi :et ille noluerit tibi dimittere : noli eſſe
ſollicitus .Serui eſtis ambo:vnum dominum habetis.Cõ
ſeruo tuo debes :cuꝫ rogaſti :noluit tibi dimittere:interpel
la dominum amborum / et qđ tibi dimiſit dominus : ſi põt
exigat ſeruus.Uult auguſti.ꝙ petendo veniam a ſeruo ta-
li: et poſt vel ante a deo liber eſt : licet ſi intulit damnum:
ꝓ illo ſatiſfacere debet leſo.Et leſus grauiter peccat. cuiꝰ
(vt dicit auguſt.) oratio nõ exauditᷣ :munꝰ nõ accipitᷣ nec di
mittitur peccatũ ¶Dubitatur vndecimo vtrum prelatus P
aut alius ſuperior ratione iſtiꝰ ꝑcepti de recõciliatione fra
tris teneatur veniam petere / ſm modum dictum a ſubdi-
to ſuo qui eum iniuſte leſit :aut in corrigendo modicum le
ſit? Reſpondet Auguſt.in predicto ſermone dices . Sunt ꝑ-
ſone humiles per ordinem ſeculi huius : a quibus ſi peti-
mus veniam :extolluntur in ſuperbiam .Et ſubdit . durum
videtur vt iubeam ꝙ ſi homo dominus peccat in ſeruum
ſuum iniuſte litigando / iniuſte cedendo / et ſimilia : ꝙ di-
cat ille iſti. Ignoſce /da mihi veniam :non quia non debet
facere/ſed ne ille incipiat ſuꝑbire:quid ergo faciet dominꝰ?
Ante oculos dei peniteat eũ.Et ſi non põt dicere ſeruo ſuo

(quia nō oportet)da michi veniam/blande tamē illum allo
quatur: bl anda em̄ appellatio venie eſt poſtulatio. Et in re
gula dicit Augu. Qñ neceſſitas diſcipline vos dicere dura
verba cōpellit: ſi etiam voſipſi exceſſiſſe modū ſentitis: non
a vobis ſubditis veniā poſtuletis/ ne apud eos quos opor
tet eſſe ſubiectos dū nimium ſeruatur humilitas / regendi
Q frangatur auctoritas. ¶Quo ad ſecundum principale ſciē
dum q̄ xp̄s alio modo iubet ore benefacere: videlicet ini=
micis benedicendo/eis non detrahendo. Unde Roma. xij.
Nemini malū ꝑ malo reddentes: ſed benefacite pſequenti
bus vos: benedicite/ et nolite maledicere. Et idē xp̄s iubet.
Math. v. dicens. Orate pro pſequentibus / videlicet ꝑ ope=
ra/ et calūniantibus vos/ ſcʒ per verba. Calūniari etem̄ eſt
niti defectum in aliquo inuenire/vel crimen ſibi imponere
Et eſt duplex calūniator. Unus eſt qui falſum crimen/aut
defectum alteri imponere nititur. Aut ſi verꝝ/tamen occul
tum: imponit publice nō ſeruato ordine diuini iuris. Et fa
cit hoc tantum in malū alteriꝰ: vt inde puniat/ vel diffame
tur. Alter eſt qui etiam benefacta ab alio conatur oſtende
re mala/aut ficte facta: vt cum per hoc hypocritā oſtendat
aut vt ad penam/ vel malam famam apud alios trahat.
R ¶Sed dubitatur Utrū aliquis peccet infamiā non repellē
do. Reſpondet Thomas quotlibeto. ix. q. vj. articu. ij. Utrū
ſcʒ cōtemptus fame/ et appetitus poteſt eſſe laudabilis et vi
tioſus. Fama em̄ non eſt neceſſaria homini ꝓpter ſeipſuʒ:
ſed propter proximū edificādū. Appetere ergo famā ꝓpter
ꝓximum/charitatis eſt. Appetere vero ꝓpter ſeipſum/ ad
inanem gloriā ſpectat. Et ecōtrario contemptus fame ra=
tione ſuiipſius: humilitatis eſt. Ratiōe vero ꝓximi: eſt igna
uie/ et crudelitatis. ¶Illi ergo quibus incūbit ex officio vel
S ex ſtatu pfectionis alioꝝ ſaluti ꝓuidere peccant: niſi infa=
miam propriam iuxta poſſe repellāt. Alij vero quibꝰ ma=
gis cuſtodia ſue ſalutis imminet: poſſunt ſue humilitati ꝓ
uidētes/famā vel infamiā cōtēnere. Sed cū infamia dupli=
citer repellat/ſcʒ occaſionem ſubtrahēdo: et linguas detra
hentium compeſcendo. Primo modo omnes tenentur infa
miam vitare: alias ſine ſcandalo actiuo fieri nō poſſet: qđ
ſemp eſt peccatū. Sed ſecūdo modo non tenet niſi quantuʒ
debet aliqs ſaluti ꝓximi ꝓuidere. vñ Greg. omel. ix. ſuper
Eze. dicit. Linguas detrahentiū/ſicut nō debemus noſtro
ſtudio excitare/ne ipſi pereant: ita per ſuam malitiā exci=
tatas debemus equanimiter tolerare: vt nobis meritū cre
ſcat. Aliquando etiam compeſcere/ne dum de nobis mala
diſſeminant: eoꝝ qui nos ad bona audire poterant corda
innocentium corrumpant: et infra. Hi etenim quorum vita

In exemplum imitationis eſt poſita:debent ſi poſſunt detra
hentium ſibi verba compeſcere : ne eorum predicatio=
nem non audiant / qui audire poterant:e t in prauis mo=
ribus remanentes/bene viuere contemnant. Hec de Tho.
Poſſunt tamen ſaluo pfectionis ſtatu perfecti orare deum
vt liberentur a calũniantibus/ne in eorꝫ pſecutione ruant
Unde ps. Redime me a calũnijs hominũ/vt cuſtodiam mã Ps.cxviij.
data tua . ¶Quo ad tertium principale iubemur etiã ore T
orare ⁊ corde ꝓ pſequentibus/⁊ calũniantibus nos :quate
nus conuertantur. Et hec oratio a fidelibus diligẽtiſſime
eſt obſeruanda:qꝛ exaudibiliſſima eſt/⁊ maxime meritoria
qꝛ ex magna charitate procedit. Cõſummata enĩ charitas
facit pro inimicis orare deſiderio magno/ vt cõuertant ab
errore vie ſue:nec quicq̃(vt dicit Chriſoſto.)ſic ꝓpiciũ eſt
vt inimicos amare/⁊ pro perſequentibus/⁊ calũniantibus
orare. Et viceuerſa inter omnes noſtras orationes illa pe
ior eſt ⁊ periculoſior:⁊ irrationabilior:qua oramus vt nos
deus vindicet de inimicis noſtris. Tales(vt Chriſoſto.di=
cit) ſagittas pernicioſas infigunt ⁊ dignos ſe efficiunt vt
malũ qđ inimicis imprecant :eis deus infligat. Et ſm eun
dem . Cũ a proximis moleſtamur non homini cui compati
deberemus/ſed demoni hominem vexãti indignari debere
mus. Si enim ipſe homo naturaliter homini febricitanti
grauiter condolet/⁊ nõ iraſcitur:cur anime demoniacis in
firmitatibus preſſe qñ iniuriatur non compateremur?

¶Capitulum nonum De dilectione inimi=
corum/⁊ rancore.

E tertio modo diligendi inimicos/videlicet
benefaciendo contra eorum perſecutiones
Ubi tria ſunt dicenda. Primo vtrũ ex prece=
pto teneamur inimicos noſtros diligere ef=
fectiue/ſic ꝙ eis beneficia impẽdamus/⁊ ex
teriora ſigna dilectionis oſtendamus? Se=
cundo an ſit magis meritoriũ inimico bene
facere q̃ amico? Tertio q̃ malum ſit ranco
rem contra proximum tenere? ¶Quantum ad primum no A
tandum ſm Tho.ij.ij.q.xxv.ꝙ beneficia/⁊ dilectiõis ſigna
que quis exhibet ꝓximis in cõmuni vel pro toto populo
alicuius ciuitatis /vel pro alicuius monaſterij cõmunita=
te:talia beneficia/⁊ dilectionis ſigna exhibere inimicis/eſt
de neceſſitate precepti:ita ꝙ homo in tali caſu : etiam ini=
micos ſuos propter inimicitiam a generalitate non exci=
pia : ſecundum modũ de interiori dilectione ſupra tactuꝫ
qꝛ effect⁹ ⁊ ſigna charitatis exteriora debẽt proportionari
interiori effectui. Dilectio aũt(vt ſupra tactuꝫ fuit)in con=

muni:etiam ad inimicum eſt preceptum. Et ſi inimicis pre
fati effectus non exhiberentur:pertineret ad vindictam in
iuſtam.contra illud Leuiti. xix. Non queras vltionem:ꝛ
non eris inemoꝛ iniurie cōuiciū tuoꝝ. Et ſm Richar.in.iiij.
ſen.etiam homo tenet inimicis ſuis effectum ſalutationis
conſuete/ꝛ cōmunis impēdere/id eſt tenetur eis exhibere
iſtam ſalutationem : que ex cōmuni cōſuetudine illi⁹ loci
ab omnib⁹ ſolet impendi:niſi forte in caſu quo timeret iſtū
ex hoc ꝓuocare:vel ſemetipſuȝ:vel timeret aliquod aliud
malum ex hoc oꝛiri. Alia ſunt beneficia/aut dilectionis ſi=
gna:que quis exhibet particulariter ſolum aliquibus pſo=
nis forte ſibi magis familiaribus/ꝛ amicis.ſiue ſint benefi
cia ſpūs/ſiue corporis propria. Anime vt opa mie ſpūalia.
vt in verſu iſto continetur. Cōſule.caſtiga.remitte.ſolare.
fer.oꝛa. Siue corporis.vt in verſu. Veſtio/cibo/poto/ do te
B ctum/viſito/ſoluo/ſepelio/ꝛ ſimilia. ¶De his dicendū pri=
mo ꝙ neceſſarie obligationis eſt talia impendere tam ami
cis ꝙ̄ inimicis tempore neceſſitatis. vñ Math. v. propter
hoc xp̄s ait. Bñfacite his q̄ oderūt vos:ꝛ orate ꝓ perſequē
tibus/ꝛ calūniantib⁹ vos. Item.j. Johan.iij. Qui habuerit
ſubſtātiā huius mundi:ꝛ viderit fratrē ſuum neceſſitatem
patiētē ꝛ clauſerit viſcera ſua ab eo:quō charitas dei ma=
net in eo:ꝛ Ambro. Paſce fame morientem ſi nō paniſti:oc
cidiſti.ergo a ſimili ſi nō cōſuluiſti in neceſſitate / vel tunc
a peccato non defendiſti/ꝛ huiuſmodi:occidiſti.ſed ſub p̄ce
pto tenemur nō occidere. ergo in neceſſitate ſub precepto
ſubuenire etiam inimicis. Secundo meritoriū eſſe poteſt
ꝙ quis talia beneficia ꝛ dilectionis ſigna exhibeat inimi=
co omni cōgruo tempore ꝛ oportunitate ſe offerente. ſȝ tñ
extra caſum neceſſitatis non eſt de neceſſitate ſalutis niſi
ſm preparationem animi. Opoꝛtet eñ vt homo paratum
animū habeat ꝙ ſi occurreret neceſſitas in illo caſu inimi=
co ſuo talia beneficia dilectionis exhiberet pro poſſe. Et te
netur exhibere talia etiā inimico qñcunqȝ caſus neceſſita=
tis occurrerit et opoꝛtunitas adeſt:ꝛ plus tenet amico in
neceſſitate. Sed ꝙ aliquis extra caſum neceſſitatis huiuſ=
modi beneficia alicui inimico exhibeat:eſt ſuperogationis
C ꝛ cōſilij. ¶Quo ad ſecundum an ſit magis meritoriū inimi
co ꝙ̄ amico benefacere? Rñ. ꝙ ſic. qñ vicȝ idem homo eque
intenſis actibus ꝛ ex equali charitate/ ceteris paribus di=
ligit vno tempore amicū:ꝛ alio tēpore inimicū. ꝛ vtriqȝ be=
nefacit. vel ſi diligit vnus amicū/ꝛ alter diligit inimicū. ꝛ
cetera ſunt paria/ſcȝ ꝙ diligūt eque intenſis actibus / ꝛ ex
equali charitate. ꝛ ſunt equaliter diſpoſiti:tūc dilectio ini=
mici ꝛ bñficia eius ſunt magis meritoria ꝙ̄ dilectio ꝛ bñfi
cia amici. Vñ Greg. Seruitia quanto ſunt min⁹ debita:tan

to ſunt magis accepta.ſed minus debitum eſt inimicū dil-
gere ꝙ amicū Cuius rō eſt.qꝛ ſm Tho.ij.ij.q.xxvij.ꝛ ſm do
ctores.in.iij.diſt.xxvij.Quattuoꝛ ſunt que augēt in noſtris
bonis actibus meritū.ꝑrimum eſt libertas. Quanto enim
homo operatur plus ſecundum rationem ꝛ volūtatē / non
naturaliter mere/nec coacte: tanto ceteris paribus plus
meretur.ſed in dilectione inimici nec natura/nec beneficia
inimici mouent ad diligendum:immo magis ad odium.
¶Scdm eſt difficultas.qꝛ quāto act⁹ aliquis ex ſe eſt diffi
cilioꝛ:tanto ceteris paribus eſt magis meritorius.Et dici D
tur notāter ex ſe.qꝛ duplex eſt difficultas in operādo.Una
ꝓueniēs ex ipſo ope ex ſe . vt ieiunare in pane ꝛ aqua:eſt
difficili⁹ ꝙ cū vino ꝛ piſcib⁹.Et pauperē dare denariū de ne
ceſſarijs eſt difficili⁹ ꝙ diuitē dare denariū de ſupfluis.ꝛhec
difficultas auget meritū.Alia eſt ꝓueniens ex indiſpoſitio
ne operantis ſolū.puta qꝛ ſe neglexit ad bonum diſponere
vel male ſe habituauit.ꝛhec non auget meritū.Unde ptꝫ ꝙ
ſepe plus mereꝛ cū modico grauamine ieiunās religioſus
ꝙ male aſſuetus mereaꝛ ieiunando cū maioꝛe laboꝛe.Sed
certum eſt ꝙ facili⁹ eſt amicū diligere ꝙ inimicum.Tertiū
eſt charitas.Nam nullus actus eſt meritorius:niſi a radi
ce aliquo mō ꝓcedat charitatis. Et quanto act⁹ ex maiori
charitate ꝓcedit:tāto eſt deo acceptioꝛ/ ꝛ magis ꝑ ꝯñs eo
meremur.ſꝫ dilectio inimici ex charitate cauſatur totaliter
ꝛ ſolū depēdet ex dilectiōe dei actuali/vel habituali. ꝛ nul
lam aliā cauſam mouenteꝫ hꝫ niſi deū.Amici vero dilectio
multas alias cauſas hꝫ.puta bñficiū/ꝛalia.Quartū eſt co=
nat⁹ ad bonū: qꝛ vbi maioꝛ conat⁹ eſt ad bonū ibi mai⁹ eſt
meritū.Uñ.j.Cor.iij.Unuſq̄ſqꝫ mercedē accipiet ſm ſuū la
borē:ſed certū eſt maiorē conatū exigi in dilectione inimici E
ꝙ amici:ergo.¶Quo ad tertiū de difficulter rancorē dimit
tentib⁹ notandū ꝙ quidam ſunt tā diſcordes ꝙ raro vel nū
ꝙ remittunt iniurias.Iſti ſunt valde mali ꝓpter tria.ꝑri
mo qꝛ non ſunt veri xp̄iani: qui inūguntur in baptiſmo ad
habenduꝫ coꝛ pium.ꝛnō molleſcūt ad pietatē:ſꝫ ſunt iudei
dure ceruicis.ꝛ incircunciſi cordibus ꝛ aurib⁹/ reſiſtentes
ſemꝑ ſpirituiſancto.vt ait beatus Stephanus Actu . viij.
volunt habere oculū pro oculo:dentē ꝓ dente. Leui.xxiiij.
Scdo ſunt ſicut holofernes gētilis.de quo Judith.iij.dꝛ ꝙ
ferocitatem animi ei⁹ mitigare nō poterāt.Tertio qd pei⁹
eſt:ſunt ſicut diabolus:de quo dicit Grego.ꝙ nullo pōt pla
cari obſequio.Contra hos eſt quod de Alex.magno legitur
qui dū offenſus a quodā nullaten⁹ ire cedere vellet:ei ait
magiſter ſuus Ariſto.nobiliſſimū tibi adhuc documentum
tradere poſſum.Alexan.aūt dicente/preſto ſum audire:ait

Ariſt. Quis eſt qui regna ſupauit? nonne cor tuum/ ⁊ poten-
tia. ſed maiorem victoriam acquiris hodie: aim ꝓpriuni ſi vi
ceris. ſi aũt neglexeris: alium victorem habebis. Ad q̃ verba
placatus eſt. Vñ ꝓuer. xvj. Qui dñatur aio fortior ẽ expugna
tore vrbium. Sic legit de Julio ceſare ꝙ nulli⁹ ſolebat obli-
uiſci: niſi iniuri ꝝ. Certum eſt etiã ſenecam magr̃m neronis
ad eum ſcripſiſſe librum de clementia. q̃ eſt ſm Tullium vir-
tus ꝑ quam anim⁹ in odium alicuius concitatus: benignita
te retinetur. Scribunt naturales leonez parcere proſtratis.
nec regem apuz aculeum habere: ergo miſanda res eſt xp̄ia
num in rancore manere: vbi monarche mundi placantur. gẽ
tilis librum ſcribit. ⁊ animalia bruta docent. Preterea dicit
apl's col. iij. donantes vobiſmetipſis ſi q̃s aduerſus aliquẽ hz
querelam. Itẽ math. v. Sanctoꝝ eſt non ſoluz remittere ſed
etiam bñfacere inimicis. Item xp̄s piiſſime orauit ꝓ crucifi-
xorib⁹ Luce. xxiij. Ꝙ longe ergo ſunt ab aplica doctrina a ſan
ctoꝝ vita ⁊ xp̄i exemplo: q̃ remittere nolunt offendentib⁹ eos.
Sunt aũt q̃dã alij diſcutiẽtes culpas offendentiũ. q̃ multã ꝓ
tendunt difficultatem in remittendo. modo q: magne ſunt of
fenſe: modo q: multotiens commiſſe/ ⁊ remiſſe multotiẽs. nõ
ſic facit deus: immo magna remittit Johel. ij. preſtabilis ſu-
per malitia. malitia enĩ ſonat in culpam grauem. multa etiã
dimittit: q: mult⁹ eſt ad ignoſcendum Eſa. lv. Et multotiens
math. xviij. Non dico tibi ſepties ſed vſq ſeptuagieſſepties.

¶ Capitulum decimum. de detractione
fugienda: ⁊ nocumento.

DE detractione que eſt filia inuidie: nunc dicen
da ſunt tria ꝑncipaliter. Primo q̃d ſit/ ⁊ quãdo
pctm̃. Secundo cur ſit fugienda ꝓpter eius ma
gnum malum. Tertio quõ peccent detractores
A audientes. ¶ Quantũ ad ꝑmum ſm Tho. ij. ij. q
lxxiij. ⁊ Alex. in ſum. ij. pte ꝙ detractio eſt alie-
ne fame ꝑ occulta ꝟba denigratio. hoc eſt ablatio vel dimi-
nutio fame alterius ꝑ verba q̃ dicũtur abſente alio/ vel igno
rante eo cõtra quem dicuntur. Nam detrahere eſt de aliquo
toto ꝑtem tollere. Vñ detrahens aliq̃d de bono ꝓximi trahit
q: imaginem dei ꝟtutes/ ⁊ naturalia de ꝓximo non põt tra-
here/ que ſunt bona homis: ſed famaz eius poteſt diminuere
B aut tollere. ¶ Fit aũt detractio ſex mõis ſz Tho. directe qua
druplr. Primo cum q̃s ꝑ verba ſua alteri falſum crimẽ impo
nit/ ⁊ adinuenit. ⁊ eſt peſſima detractio. de q̃ Eccſiaſt. xj. Attẽ
de tibi a peſtifero: fabricat enĩ mala. Secundo cum pctm̃ al
terius ſuis ꝟbis adauget. vt cum pctm̃ de ꝓximo narratur:
quod forte verum eſt. ⁊ alius adauget ꝟbis ſuis aggrauando
plus ꝙ ſit in ſe. de quo Eccl. xj. a ſcintilla augetur ignis ⁊ a

doloſo augetur ſanguis/id eſt pctm̄. Tertio qn̄ q̄s occultnȝ reuelat:ita ꝙ pctm̄ alterius:lȝ verum/ ſed occultum mani=feſtat nō ſeruato ordine charitatis/ ⁊ fraterne correctiōis a dn̄o in euangelio inſtituto.cōtra illud Eccleſia.xxvij.Qui denudat archana amici fidem ꝑdit. Quarto qn̄ illud qḋ eſt bonum dicit mala intentione fctm̄.vt cum q̄s ieiunat orat/ ⁊ ſimilia facit de gn̄e bonoꝝ/alter non potens accuſare op⁹ accuſat intentionem q̄ in corde eſt:⁊ quā ſcire non pōt. nec hȝ ad hoc ſigna ſufficientia. ſicut Luce.xj. Judei dixerunt xp̄o. In beelzebub ꝑncipe demonioꝝ eijcit demonia.quo cō tra Eccł.xj.dr. Bona in mala ↄuertens inſidiatur:⁊ in ele=ctis ponit maculam. Indirecte aūt fit detractio dupł̄r. Pri mo negando bonum alteri⁹. vt ſi de aliquo vere bona dicū tur ꝙ ſit doctus/v̄go/nobilis/ v̄tuoſus/⁊ ſił̄ia.ego dicā non eſt talis.vel ſi a me queritur:vtrū p̄fata bona in ꝓximo ſint ⁊ ego rn̄dendo negē:cū tn̄ ſciam ſibi ineſſe.ſicut Joh.ix. Ju dei negabant ꝑmo miraculum de illuminatione ceci.Scḋo bonū alteri⁹ reticendo malicioſe.ſicut ſi de proximo fit ſmo quō bona fecerit me p̄nte.vł a me queritur de tali:⁊ ego ma licioſe taceam ex odio/vel inuidia. Sicut milites tacuerūt xp̄i reſurrectionē/⁊ iudei Math.xxviij. ¶Secūdo notandū C ſm tho. ꝙ dctā v̄boꝝ ſunt maxīe ex intentione loq̄ntis diiu dicanda.Qn̄ q̄s aliqua dicit de alio illa intentione vt ꝑ hoc auferat/vel minuat famā eius:tūc vere dicitur ⁊ ꝓꝑie ei detrahere. Et huiuſmodi detractio eſt per ſe loquēdo pec=catū mortale/qḋ probał primo.qꝛ Roma.j.dicił. Detracto=res deo odibiles:qḋ ideo addił vt dicit glo.ibidē. ne putetł leue eſſe peccatum propter hoc ꝙ cōſiſtit in verbis. Secū=do ſic probał:nā pctā que cōmittūtur cōtra ꝓximū p̄ſanda ſunt penes nocumēta que ꝑ ea ꝓximo inferūtur:ſed per de tractionē maius nocumentū infertur proximo:q̄ per furtū aut rapinā:eo ꝙ per detractionē aufertur hoī fama/ ⁊ per furtū diuitie.Fama aūt multo p̄cioſior eſt diuitijs. Un̄ pro=uerb.xxij.Melius eſt nomē bonū q̄ vnguentū p̄cioſum ⁊ di uitie multe.⁊ Eccłi.xlj. Curā habe de bono noīe.hoc enim magis ꝑmanebit tibi q̄ mille theſauri magni ⁊ p̄cioſi.Naȝ per defectum fame a multis bonis homo impedił:tā in ſpi ritualibus q̄ in temporalib⁹. Primo qꝛ infamati doctrina minus ſapit in proximo.Secūdo infamatus eſt pronior ad peccādum:qꝛ conſpicit ſe honorē perdidiſſe. Tertio vno in famato alij multi poſſunt infamari.vt patȝ in monaſterijs religioſoꝝ/in domib⁹ ⁊ ciuitatib⁹.Quarto in tēporalibus ⁊ cōtractib⁹ matrimonij/mercātiarū ⁊ hmōi hoī min⁹ credił ꝓpter q̄ hoīes interdū mori pati ſūt cauſa defendēdi famā ſicut ī duellātib⁹ patȝ.ergo pl⁹ eſt mortale q̄ furtū/vel rapi=

D tpalium.¶Sunt aũt tres grad⁹ detractoꝝ. Quidã mali q̃ detrahunt ſimplicib⁹ pꝛoxis. Alij peioꝛes q̃ detrahũt deuo= tis/vel religioſis.Vñ.iiij.Reg.ij. Cũ pueri male loquerent de heliſeo ꝓpheta/q̃ vitã duxit ſicut religioſi dicẽtib⁹ pue ris.Aſcende calue:ſtatim exiuerũt duo vrſi de ſilua occidẽ tes.xlij.pueros.Tertij peſſimi q̃ detrahunt p̃latis/ et p̃rib⁹ ſpũalib⁹vel carnalib⁹ deliberata intentione nocendi/ ⁊ ma
E xime in his que ptinent ad eoꝝ officiũ vt dicit alexã.¶Qδ ptꝫ pmo exo.xxij.vbi dr̃.dijs non detrahes:⁊ p̃ncipẽ populi tui non maledices.vbi pꝛelati dij nominant̃. qꝛ diuinos ho mies ſuis ſacramẽtis⁊ doctrinis facere p̃nt:ſiue bñ ſiue ma le viuant. Item nume.xiiij.De⁹detractionem factã pꝛelato reputat ſuã dicẽs.Uſq̃quo detrahit mihi pp̃lus iſte.feriam igr̃ eos peſtilentia:Itẽ eccl̃.x. In cogitatiõe tua regi ne de trahas.glo.ſimpl̃r monet,ne ira /el leuitate animi maioꝛi= b⁹ nr̃is maledicam⁹. Secundo ꝑ illud.ij.Reg.vj. vbi oꝛa a dño ꝑcuſſus eſt:qꝛ manũ ſuam ad archã dei extendit:ſꝫ re= ligioſi vel deuoti/vl̃ pꝛelati ſunt archa dei ꝑfectioꝛ/in q̃bus ꝯtinetur mãna dulcis cõſolationis/v̾ga coꝛrectionis/⁊ ſcla diſcretionis.nec immerito talis a dño ꝑcutitur: q̃ irreuerẽ ter manu lingue tẽplum dei tangit. vñ Greg.Multi duꝫ pl⁹ vitã ſacerdotum q̃ ſuã diſcutiũt:in erroꝛis foueã dilabunt̃ min⁹ꝯſiderantes q̓ non eos vita ſacerdotum lederet/ſi hũi liter bonis ſacerdotuꝫ ãmonitionib⁹ aurem accõmodaret.
F ¶Tertio ptꝫ idem in cham.Gen̄.ix.q̃ noe patris ſua veren da detegens in ſemie ſuo maledictionẽ ſuſcepit:vbi alij fra tres bñdictionem receperũt.maledict⁹inq̃t cham puer:ſer uus ſeruoꝝ erit fratribus ſuis Sũt etam alij grad⁹ inuidie qꝛ q̃dam detrahunt verbo. alij ſcripto.alij cantilenis.cũ t̄n aliquis.dicit aliqua v̾ba ꝑ que minuit̃ alterius fama ⁊ non intentione nocẽdi alteri in fama: ſꝫ dicit ex inconſideratio ne/aut ai leuitate/aut pꝛopt̃ aliquã cãm ſed nõ neceſſariã tũc manet pctm̃ veniale.niſiv̾bum detractoꝛiũ adeo ſit gra ue q̓ notabilit̃ homis famã ledat.p̃cipue in his que ꝑtinent ad honeſtatem vite/⁊ diſpoſitionẽ bonã voluntatis.hoc em̃ ex ip̃o gñe verboꝝ hꝫ rõnem pctĩ moꝛtalis.dicit tho.Nã vt dictũ eſt p̃cepto.j.ca.xiij.D. Si q̃s leuit̃ ex paruis ſignis firmit̃ credit de ꝓximo pctm̃ moꝛtale: ip̃e in hoc peccat moꝛ= talit̃.ſꝫ alium de tali moꝛtali accuſare etiam ex leuitate/ et ſine neceſſaria/⁊ rationabili cã peius eſt/⁊ mai⁹ nocumen= tũ homis ⁊ nõ ſolum contra charitatẽ:ſed etiam cõtra iuſti tie eq̇tatem.ergo a foꝛtioꝛi eſt pctm̃ moꝛtale. Uñ etiã tenet̃ ad reſtitutionẽ:ſicut dicet̃ infra p̃cepto.vij.ca.vij.Exemplũ eſt ad ꝓpoſitum.Si em̃ aliq̃s ex leuitate animi in reb⁹ vel in coꝛpe magnũ dãnũ inferret: grauis culpa etiã a ſcl̃arib⁹

iudicijs iudicaretur.vt ſi ludendo necaret/vulneraret/aut do
mū incineraret.Sic eſt de detractorib⁹ ex leuitate in magnis
rebus.vt dictum eſt.Et alexāder.ꝙ aūt mala ea ꝑ que minuit
proximi fama manifeſtat:nō oībus indifferenter:ſed debitis
circūſtantijs ⁊ propter aliqđ bonum/vel neceſſarium ei ꝙ po
teſt non obeſſe:ſed prodeſſe.⁊ hoc facit cauſa correctionis ꝓ
ximi:non cā nocendi ei. talis ſeruato modo corrigendi euā-
gelico:de quo Math.xviij.non peccat:ſed meretur.Vñ augu.
in ſpeculo eccľie.Si frater tuus vulnus hꝫ in corpore qđ ve-
lit occultare dum timet ſecari:nōne crudeliter a te ſileretur/
⁊ miſericorditer iudicaretur?Quanto ergo magis debes ma
nifeſtare ne deterius putreſcat in corde. ¶Quantum ad ſe- G
cundum principale nota ꝙ detractio eſt valde deteſtabile vi-
tium propter ſeptem. Primo q₂ valde cōis eſt ⁊ conſueta ma
licia.Unde ſuꝑ illud prouer.xxiiij. detractorib⁹ ne cōmiſcea-
ris.dicit glo.hoc ſpecialiter vicio periclitatur fere totū hūa-
num gen⁹ ſm Tho.Tum q₂ ſtultoꝝ infinitus eſt nūerus.Tū
q₂ pauci ſunt qui ꝑ viam ſalutis ambulant.Tū etiam q₂ pau
ci aut nulli ſunt/ ꝙ nō aliquo ſex modoꝝ poſitoꝝ detrahunt
ꝓximo ſuo aut intentione nocendi/aut ex leuitate animi/aut
cauſa non neceſſaria Propter qđ Jaco.iij.dꝛ.Si q̇s in verbo
nō offendit hic ꝑfectus eſt vir.In omī aūt ira aut inuidia ho
mies promptiſſimi ſunt ad detrahendū alꝰ nocēdi:q₂ ira eſt
appetitus vindicte.⁊ inuidia triſtitia de alieno bono.Siľiter
vbi homies cōueniunt ſtatim aliena facta ꝓponunt incaute.
Ideo prouerb.xxiiij.dictum eſt.Cum detractorib⁹ne commi
ſcearis. Et in pſalm̄. Detrahentem ſecreto ꝓximo ſuo hunc ps.c.
ꝑſequebar.Quapropter ſuꝑ illo ps̄. pro eo vt me diligerent: ps̄.cviij.
detrahobant mihi.gloſa terribiliter dicit.plus nocent in mē
bris detrahentes xp̄o/qui aīas credituroꝝ interficiunt : ꝙ̄ ꝙ
eius carnē mox reſurrecturā ꝑemerunt.Ubi alex.dicit ꝙ ſi cō
paratio intelligitur quantum ad motiuū ꝑncipium vera eſt:
auctoritas.q₂ detractores ex certa malicia faciunt.nō ſic cru
cifixores xp̄m occiderunt : ſed non debet intelligi cōparatio
in genere.q₂ genus peccati chriſtum crucifigentium fuit ma
ius ꝙ̄ detractio ſit.Secundo detractio deteſtabile eſt viciuꝫ.
quia non ſufficit detractorem penitere de peccato infamie/
ſicut de quibuſdā alijs peccatis:ſed oportet etiam reſtituere
interdum cum cōfuſione.vt patebit in ſeptimo p̄cepto.Ter-
tio quia magne crudelitatis eſt detractor: qui cecum/ id eſt
abſentem.et ſurdum/id eſt non audientem perſequitur.Con
tra illud Leuitici.xix.Non maledices ſurdo:nec coraꝫ ceco
pones offendiculum:ſed timebis dominū deum tuum.Quā-
uis illa ſint ad litteram crudelia/tamen ſecundum glo.ſurdo
maledicit:qui abſenti detrahit:ſic etiaꝫ ceco/id eſt audienti

detractionem offendiculũ ponit credẽdo faciliter/ꝛ iudicã=
h do temerarie. ꝛ poſtea detrahẽdo ꝓximo. ¶Quarto detra=
ctoꝛ multis malis aſſimilatur. Primo poꝛco qui tota die ro
ſtruz tenet in luto vitioꝛũ. Unde Matth. v. Demones dixe=
runt: mitte nos in poꝛcos. Serpẽti aſſimilat: q̃ eſt aial pro
ditioſum in ſilẽtio moꝛdens/ꝛ toꝛtuoſe incedẽs. Un̄ Eccle=
ſiaſt. x. Si moꝛdeat ſerpẽs in ſilẽtio nihil eo minus hab et/q̃
occulte detrahit. Eſt etiã beſtia illis vrſe quã vidit Daniel
eiuſdẽ. vij. tres oꝛdines dentiũ hñti in oꝛe: qꝛ necat animã
ꝓpꝛiã. famã proximi: ꝛ inficit audientes detractionẽ. De
tractoꝛ em̄ ſitis eſt hoi: ꝛ eſt beſtia humanũ ſanguinẽ/id eſt
peccatũ ſitiẽs: nunc aperta bona diminuẽs/nũc occulta re=
uelans/nũc vero falſa imponẽs. Eſt ſepulchꝛũ patens ſm
ps. Guttur eius/ꝛ lingua eius gladius acut⁹. Sunt em̄ de=
ps. lvi. tractoꝛes dapiferi diaboli q̃ carnes humanas hoibus co=
medẽdas proponunt. Unde ſup illud ꝓuerb. xxiij. Noli eſſe
in cõuiuijs potatoꝛũ/nec in comeſſationib⁹ eoꝛuz q̃ carnes
ad veſcendũ cõferunt. glo. Carnes ad veſcendũ conferunt
qui in collocutionibus crimina ꝓximoꝝ viciſſim dicere ſtu
dent. ¶Quinto detractoꝛes multis nocent. Deo cui⁹ iudi=
i ciuni vſurpãt. Luc. vj. Nolite iudicare ꝛ nõ iudicabimini.
nolite condẽna. ꝛc. Proximo nocẽt: quẽ auditu coꝛrumpũt
ꝛ cui detrahũt. ſibi: qꝛ ſufflãt in puluerẽ alienoꝛũ defectuũ:
et ſe cecãt. ſm Grego. Nocẽt etiã eccleſie: qꝛ detractoꝛes fa
ciũt a bonis interdũ ceſſare. Sexto puniũtur grauiter. Nã
Nume. xij. Maria ſoroꝛ Moyſi lepꝛa inficit: qꝛ detraxit. Nu
me. xiiij. Detraxerũt filij iſrael terre ꝓmiſſionis in malum
ſuũ. Dañ. xiij. Duo ſenes Suſannã infamãtes turpiter oc=
ciſi ſunt. ¶Septimo diſſuadẽt exẽpla ſctõꝛũ/ꝛ philoſopho=
k rum multipliciter. Legit ꝙ beat⁹ Augu. in mẽſa cõtra de=
tractoꝛes verſus iſtos ſcriptos habuit. Quiſquis amat di=
ctis abſentũ rodere vitaz: hãc menſam vetitã nouerit eſſe
ſibi. Quos etiã delere minat⁹ eſt quibuſdã epĩs detrahen=
tibus niſi ceſſarẽt. Invitas patrũ legit. Cũ fratres de mul
toꝛũ abſentũ loquerẽtur vitijs: abbas magnũ ſaccũ plenuz
arena a tergo/ꝛ minoꝛẽ in pectoꝛe pendẽs egrediebatur: a
quo cũ cauſaz q̃ſiſſent/ait: ꝑꝛijs pctis magnis oblit⁹: alie=
na parua ptracto: oꝛate queſo vt mea mihi dimittant. Quo
audito tacuerũt detractoꝛes. Refert btũs Greg. lib. j. dial.
ꝙ cũ beat⁹ Foꝛtunat⁹ epẽs demonẽ a quodã eieciſſet: demõ
in ſpecie peregrini ſero clamitabat per plateas ciuitatis: o
virũ ſanctũ Foꝛtunatũ: pegrinũ a ſuo eiecit hoſpitio. Tũc q̃
dã pegrinũ iſtũ hoſpitio recepit. Et cũ is q̃ fictũ pegrinũ ſu
ſceperat pñte vxore puulũ ꝓpe ignẽ haberet: demõ puuluz
inuaſit/ꝛ i ignẽ ꝓiectũ cõcremauit. Et dt Greg. ꝙ mala ꝛ de

tractoria intẽtione iſte pegrinũ hoſpitauit:ac ſi epũs Imiſeri cors fuiſſet.Sic in vitis philoſophorũ de Socrate dr ꝙ ali quãdo ſerioſe ſuis detractoribus auditũ pbuit:cauſaʒ au tem ſciſcitãtibus reddidit:nã ſi eorũ que inſunt dixerit:cor rigemur.ſi vero nõ/nihil ad nos:oportet inquit ita fieri: vt ſi bene dicũt/corrigamur:ſi male:nihil ad nos.Sic cũ qui dã Diogeni diceret de amico ſuo:quõ Diogeni maledixiſ ſet:Reſpõdit Dioge.an amicus iſta dixerit:nõ iudico. ſed certũ eſt te iſta mihi de amico meo retuliſſe.Sic etiã Xeno crates philoſoph⁹ tm̃ a ſenatu honorat⁹/vt teſtis nunꝙ iu rare cogeretur:cũ in preſentia quorũdam detractorũ tace ret:eis cauſam querẽtibus:reſpõdit.me dixiſſe aliquando penituit:tacuiſſe vero nunꝙ.¶Quo ad tertium ſciendũ ꝙ non ſolũ peccant detrahẽtes:ſed alij plures:ꝛ interduʒ pl⁹ L ꝙ detractores ſm Tho.Primo ꝙ alium ad detrahendũ in ducit.Secundo qui detractorẽ audit:ꝛ ſibi detractio pla cet propter odium eius cui detrahit:vel propter aliquam aliã maliciã:vterqꝫ illorũ peccat/ꝛ non minus ꝙ detrahen tes.Unde Roma.j.Nõ ſolũ ꝙ talia agunt/ſupple ſunt mor te digni:ſed etiã qui facientib⁹ conſentiũt.Jtẽ inducens et complacens detractori facit contra charitatem proximi: quia primus ledit famam:ꝛ ſecundus cõplacet in proximi malo.Unde Bernar.ij.lib.de conſideratione ad Eugenium Detrahere aut detrahentem audire/quid horum damna bilius ſit/non facile dixerim.Quandoqꝫ autem contingit ꝙ aliquis audit detrahentem/ꝛ non placet ſibi detractio: non tamen repellit detrahentem/nec ei reſiſtit.ꝛ hoc prop ter humanum timorem.aut propter negligentiam vel vere cundiam:tunc adhuc peccat.Quia ea ratione qua quis te netur ſubleuare aſinum alterius iacentẽ ſub onere.vt pre cipitur Deutero.xxij.eadem ratione tenemur non pati de trimentum fame proximi.Et ideo ſi poſſumus iuuare tene mur.vnde hierony.Si eſſet i nobis diligẽtia/ne paſſim ob trectatoribus crederemus:iam omnes detrahere timerẽt. Et in epl'a ad nepotianuʒ hierony.dicit.Nemo inuito au ditore libenter detrahit.Sagitta in lapide non figitur:ſed interdum reſiliẽs percutit dirigentẽ.diſcat detractor dum te videt non libenter audire:non facile detrahere.Et dicit Tho.ꝙ talis non reſiſtens ex cauſis iam dictis:peccat ple rũqꝫ venialiter.Quãdoqꝫ etiã fit peccatũ mortale. vt cum alicui ex officio incũbit detrahentẽ corrigere.vt forte ſupe riori reſpectu inferiorũ/vel cum ex tali detractione natum eſt ſequi magnuʒ periculum niſi prohibeatur.vel propter radicem/ſcilicet timorẽ humanum qui põt eſſe pctm̃ mor tale. ¶Sunt autẽ reprehẽſibiles tribus de cauſis:qui de M

trahẽtes audiunt. Primo qꝛ vidẽt fratres ſuos a canibus dilacerari ꝛ non reſiſtũt: ſaltẽ clamoꝛe cũ poſſunt: vel lapidibus coꝛrectionis. qđ ſi nõ faciunt: beſtie videntur. Unde Eccl'ia. xiij. Que cõicatio ſancti hois ad canẽ: Secundo nõ reſiſtentes ꝛ placibiliter ſe ad detrahentes habentes: falſam eis miniſtrant/ qui fratres comedũt. quia detractoꝛibus ſine audientiũ leto vultu/ comeſtio carniũ humanarũ in detractione inſipida foꝛet. Unde hieroñ. dicit. Nemo inuito auditoꝛe libenter narrat. Unde ꝓuerb. xxv. Uent' aquilo diſſipat pluuias: ꝛ facies triſtis linguã detrahentẽ. Tertio audiẽtes detractoꝛes libẽter iniuſte agũt cõtra legẽ nature/ ſcripture: ꝛ humanã. qꝛ frequẽter credunt vni teſti: cũ tamen in oꝛe duoꝛũ vel trium ſtet omne verbum. Et quod peius eſt citius interdum de bono viro credit vni ribaldo ꝙ decẽ pꝛobis ad contrarium: vbi eſt mera veritas. Propter hoc Berñ. dicit. lingua detractoꝛis eſt vipera ferociſſima: que letaliter tres īterficit vno flatu/ ſcʒ detrahentẽ/ cui detrahitur: ꝛ ipſum qui detractionibus delectat. ¶ Sed dubitatur quõ homo debeat reſiſtere omni detrahẽti cũ dicatur Eccl'ia. iiij. Nõ cõtradicas verbo veritatis vllo modo. quãdoꝗ aũt aliquis detrahit verba veritatis dicẽdo. Rñđ. ꝙ ſi detractoꝛẽ ſcio falſum de alio dicere: poſſum ſibi ſic reſiſtere ꝙ eum per verba arguam de falſitate. Si auteʒ ſcio eum verũ dicere de alio: tũc nõ debeo eũ de falſitate arguere: ſed debeo verbis arguere: de hoc ꝙ peccat fratri detrahendo. vel ſaltẽ debeo oſtendere ꝙ mihi diſplicet detractio ꝛ hoc debeo pꝛincipaliter oſtẽdere per triſtitiã faciei. ꝗ eñ detractoꝛi hilarẽ oſtẽdit faciẽ: facit eum putare ꝙ placeat ſibi detractio ſua. ꝛ ſic audacioꝛ fit ad detrahendũ: qui autem triſtem ſibi exhibet faciẽ: facit euʒ citius obmuteſcere Propter hoc dicitur ꝓuer. xxv. Uentus aquilo diſſipat pluuias: ꝛ facies triſtis linguã detrahentem. Sed contra pꝛedicta faciunt quidã. Nam qñ aliqui detractoꝛes coꝛripiuntur a bone conſcientie viris ſtatim reſpondẽt. ego veritatẽ dico de iſto. ꝛ ſi pꝛeſens eſſet cui detraho ſibi in faciẽ dicerẽ Reſpõdetur ꝙ tales grauiter errãt. qꝛ putant ꝙ in faciẽ aliquem cõuiciari leuius peccatũ ſit: cum tamẽ peius ſit viciũ ꝙ detrahere: vt oſtenſum eſt de contumelia: in materia de ira. Secũdo reſpondendũ eſt talibus ꝙ nõ ſufficit ad vitãdum peccatũ dicere veritatẽ: ſed opoꝛtet vt debitis circunſtãtijs dicat ſm illud quod iuſtũ eſt: iuſte exequaris. Deutero. xvj. Tertio rñdetur ꝙ rarũ eſt apud quoſdã detractores illa eos audere in faciẽ dicere/ que a tergo euomunt.

¶ Cap. xj. De coꝛrectione fraterna.

Quia fraterna correctio preſeruat interdum infa
mantem ꝙ non dicitur detractor.ſed poti⁹ ani
me proximi de morte peccati ſuſcitator:⁊ qꝛ oc=
ciditur frater in eius dimiſſione.vt Augu. dicit
Jccirco nūc tria ſunt dicēda de fraterna corre=
ctione.Primo quantū noceat omiſſio eius:⁊ ꝓficiat ei⁹ ex=
ercitium debitū.Scđo quō fieri debeat. Tertio q̇s ad eam
teneatur.¶Quantū ad primū notādum primo ꝙ fraterna A
correctio eſt ſm doctores ammonitio fratris de emēdatio
ne delictorū ex fraterna charitate.Dicitur primo ammoni
tio:qꝛ obiurgatio verbi/⁊ caſtigatio verborū pertinet ad ꝓ
latum:ſed ammonitio ꝑ ſolū verbū ꝑtinet ad oēs. Dicitur
etiā de emendatione delictorū.qꝛ ille finis eius eſſe debet.
Dicitur ex charitate ex qua procedere debet.Scđo notan=
dū ꝙ valde periculoſe peccāt dimittētes ſine rōnabili cau
ſa fraternā correctionem.qđ ptꝫ tripliciter.Primo qꝛ ſicut
loquendo q̇s peccare poteſt:ita tacēdo.Eſt eñ vt dr Eccli.
iij.tēpus tacēdi:⁊ tēpus loquēdi.Unde Eſa.vj.lamentat̃ ſe
tacuiſſe dicēs:ve mihi:qꝛ tacui.glo.qꝛ Oziā ⁊ alios libere
non reprehēdi.Scđo qꝛ ſcti de hoc terribiliter ſententiant.
vnde Greg.Qui ꝓximi mala cōſpiciūt:⁊ ſilētio pretereunt
quaſi cōſpectis vulnerib⁹ vſum medicaminis ſubtrahūt: ⁊
ideo mortis auctores fiūt/qui vuln⁹ qđ curare poterāt no
lūt.⁊ Aug.Tu vuln⁹ fratris cōtemnis.tu eū perire vides:
⁊ negligis.peior es tacēdo ꝙ̄ ille cōmittendo.Tertio oēs
doctores cōcorditer tenēt ꝙ reus eſt cuꝫ fure qui ſcit furtū
⁊ nō indicat corrigendū.Et eadē ratio videt̃ de ꝑticipatio=
ne cuiuſlibet delicti.Cū ergo tātus ꝓpheta peniteat ſuper
hmōi:cū ſcti tam graue hoc iudicēt:⁊ cū ſm oēs magiſtros
hoc reputet̃ cōſenſus in delictis:dicit beat⁹ Augu. Innocē
tes quippe nō eſtis/ſi veſtros fratres quos indicādo cor=
rigere poteſtis:tacēdo perire ꝑmittitis.¶Et vere nō ſunt B
tales innocētes triplici de cauſa:qꝛ nocēt ſibi/peccāti/⁊ ſo=
ciis.Primo nocēt ſibi/labia polluēdo delicto alieno vt non
ſint digni deū laudare.Eſa.vi.ve mihi qꝛ tacui.qꝛ vir pol=
lut⁹ labiis ego ſū.ſ.ex iſta taciturnitate.glo.qꝛ oziā ⁊ alios
nō correxi.iō cū āgelis deū laudare nō merui.ne dicat̃ mi=
hi:q̄re tu enarras iuſtitias meas ⁊ aſſumis teſtm̄ meū ꝑ os ps.xlix.
tuū ⁊c.Scđo nocēt ei q̄ ē corrigēd⁹.vñ aug.i epl̃a ad hiero.
Obſecro te ꝑ māſuetudinē ieſu xp̄i:ſi leſi te dimittas mihi:
nec me viciſſiꝫ ledēdo reddas malū ꝓ malo.ledes āt ſi tacu
eris mihi errorē meū:quē i fctis meis vl' i dict' īueneris. In
terꝑtatiue ꝗ tot occidim⁹:q̄t ad mortē ire tepidi ⁊ tacētes vi
dem⁹.Tertio nocēt sociis/q̄ eorꝫ exēplo tacētes:idem pctm̄
taciturnitatis icurrūt.ſicut ēt eꝫ peſtilēte caſtigato:ſtult⁹ ſapiē

tioꝛ erit. ſi autem coꝛripueris ſapientem: intelliget diſcipli nam. Prouerb. xix. ¶ Poꝛro ex fraterna correctione ſextu plex poteſt ſequi fructus. Prim⁹ eſt anime liberatio. Si in quit xp̄s te audierit: lucratus eſt animam fratris tui. Mat thei. xviij. ſi aūt te non audierit ſaltē lucratus es aiam tu am. vnde Ez. e. iij. Tu vero animam tuam liberaſti / ſcʒ poſt q̄ dixiſti impio impietatē ſuā: ⁊ noluit cauere. Secund⁹ eſt diaboli fugatio. fugit em̄ ſicut lupus: dum exclamatur. quo cōtra dicit Bern̄. Securus accedit temptatoꝛ: vbi nullus ti metur repꝛehenſoꝛ. Tertius eſt peccati cognitio. frequen ter em̄ committens culpā non aduertit quod fecit. aut ſi ad uertit: nō cogitat ſe malum feciſſe. aut ſi malū. non multuʒ male. Quartus eſt cautela de futuris. Quintus eſt purita tis augmentatio. Uas em̄ aureum vel argenteū q̄to plus confricatur: tanto magis purificat̄. Ita boni viri ⁊ religio ſi. ⁊ ideo intelligentes hoc non ferunt grauiter. Eccleſi. x. Uir prudens ⁊ diſciplinatus non murmurabit coꝛrectus. Exemplū de Aug. qui dixit. Ego ſenex ⁊ epiſcop⁹ paratus ſum ab omnibus coꝛrigi ⁊ emēdari. ⁊ illum amicum meuʒ eſtimo: cuius lingue beneficio ante diem extreme iudicij anime mee maculas tergo. Sextus eſt amicitie acquiſitio q̄uis em̄ religioſus coꝛrectus interdū ferat moleſte in pꝛin cipio: ad coꝛ tn̄ reuertens / amicū intelligit. vnde Pꝛouerb. xxviij. Qui coꝛripit hominē: inueniet gratiā poſtea apud il

D lum magis q̄ ille qui p lingue blandimēta decipit. ¶ Pꝛo pter iſta beatus Augu. quemlʒ hoꝛtatur ad coꝛrectionē fra ternam. omel. xiiij. ſup Ioh. ſic dicēs. Quis comeditur ʒelo domus dei: niſi q̄ omnia que ibi videt puerſa ſatagit coꝛri gere / et cupit emendare? Si emēdare non poteſt: tolerat et gemit. Nō eſt maioꝛ domus tua q̄ domus vbi habes ſalutē eternā. Si ergo in domo tua ne puerſum aliquid fiat / ſata gis: in domo dei vbi ſalus pꝛopoſita eſt / ⁊ requies ſine fine / non debes pati quantū in te eſt: ſi quid foꝛte ibi puerſum videris eſſe. Uerbi gr̄a. Uides fratrem tuū currere ad thea trum: ꝓhibe / mone / cōteſtare: ſi ʒelus domus dei comedit te. Uides alios currere et inebꝛiari velle / aut alia q̄ non li cent perpetrare / ꝓhibe quos potes. tene quos potes. terre quos vales. quib⁹ nō potes blandire: noli tn̄ quieſcere. fac

mat. xxv. quicquid potes. Ueniat in mentē ſeruus ille q̄ abſcondit ta lentum: et noluit ſup erogare: Nūquid accuſatus fuit ꝙ ꝑ didit: et non potius quia ſine lucro ſeruauit. ſic ergo fra tres mei nō quieſcatis. Nolite quieſcere lucrari xp̄o: q: lu

E crati eſtꝭ a xp̄o. hec augu. ¶ Sʒ q̄reres qn̄ coꝛrectionis fra terne omiſſio ſit pctm̄ / ⁊ qn̄ nō: R̄n̄. ſʒ tho. ij. ſcd̄e. q. xxxiij. ꝙ aliqn̄ eſt meritoꝛia; aliqn̄ peccatū moꝛtale / aliqn̄ veniale.

Nam tripliciter cõtingit correctionem omitti fraternam.
Uno modo meritorie. vt cũ quis differt correctionem vſq;
ad oportunum tempus.vel ideo omittit:qꝛ non ſperat eoꝝ
emendationẽ ſed veriſimiliter eſtimat ꝙ ex hoc propter im
patientiam ipſi corrigendi deteriores fiant.aut ꝙ aliquod
aliud malũ ex hoc ſequatur peius q̄ correctio ſit bona: aut
ex aliqua alia cauſa rationabili/ſi tunc omittit ex charita
te:tunc omiſſio eſt meritoria. Unde aug. primo de ciuitatẽ
dei.Si ꝓpterea quiſq; obiurgãdis et corripiẽdis male agẽ=
tibus parcit vt oportunius tempus inquiratur/vel eiſdẽ
ipſis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur vel ad bonã
vitam/et piam erudiẽdos impediant alios infirmos/ꝛ pri
uent ac auertãt a fide. nõ videtur eſſe cupiditatis occaſio/
ſed cõſiliũ charitatis.Et dicitur notãter qñ nõ ſperat emẽ=
dationem fratris:ſed veriſimiliter putat deteriorationem.
vt quia forte percuteret me.vel cõciperet graue odiũ cõtra
me.aut aliud peccatũ cõmitteret/per quod peior fieret q̄ ꝑ
primũ peccatũ. Tunc enim non ſolũ laudabile: ſed etiam
debitum eſſet ceſſare a correctione.quia ordinatur ad bo=
num fratris.et non ad malũ.Et illud vult ſcriptura ꝓuer.
ix.ꝛ Grego.ſup eodem vt poſtea ponetur. Niſi enim ex cor
rectione veriſimiliter meliꝰ proueniret (quia precauentur
maiora mala:q̄ odiũ illius ſit malũ)tunc eſſet odiũ quorũ=
dam aliqñ timendũ.ꝛ cũ meliꝰ bonũ ex correctiõe ſequitur
q̄ ſit odiũ malorũ:tũc odiũ malorũ eſt cõtemnẽdũ. In quo
caſu Johannes herodẽ correxit propter edificationẽ alio=
rum vt vult Chriſoſto. et ſic interdũ etiã ſancti correxerũt
tirannos ſuper perſecutione chriſtianorũ. cum tamen ſci=
uerunt ex hoc odia magna generari in eos.ꝛ aliquando cõ
ſequenter in martyres et inſequi propriam mortem.¶Se= ff
cundo contingit correctionem fraternam omitti cum pec=
cato mortali.vt cum quis delinquens occurrit:ꝛ eſt oportu
num tempus corripiendi:et ſperatur eius emendatio: nec
timetur aliqḋ aliud malum peius inde prouenire.ꝛ non eſt
alius preſens cui ex officio incumbat corrigere. vel ſi eſt
preſens:negligens tamen apparet: ſi tũc homo huiuſmodi
delinquentem omittit corrigere: forte propter timorem
humanum/vel mundanum.vt quia ſicut dicit Augu.vbi ſ.
Judicium timet vulgi.aut carnis excruciationem/vel etiã
peremptionem. vel aliud tale minus malũ q̄ peccatum il=
lius pro quo corrigi deberet:tũc videt̃ peccare mortaliter:
qꝛ ex quo ſperat emẽdationẽ fratris:ꝛ omittit corrigere ꝓ=
pter timorẽ: tũc contẽnit diuinũ preceptũ: ꝛ videdur hmõi
quorũ amiſſionẽ timet charitati fratñe ꝛ ſaluti ꝓximi ꝑpo=
nere:cũ tñ ſꝫ ordinẽ charitatis ala ꝓximi plꝰ ſit diligẽda q̄

proprium corpus. Exemplū de elemoſina corporali. Uideo hominem fameſcentē: qui nō habet/nec ex ſe habere poteſt vnde paſcatur. nec apparet alius illud faciēs nec potēs facere. ego teneor talē ſʒ meā poſſibilitatē nutrire. quod ſi negligo, pecco mortaliter: ꝛ eius occiſor reputor. Sic ſi video proximū tendentē ad peccatū mortale / ꝑ qđ moreretur in anima: et ſpero ipm̄ poſſe corrigi ꝑ ammonitionē meā. ꝛ nō eſt veriſimile ꝙ ſequantur alia peiora. nec eſt alius qui eū corrigat: teneor ex precepto multo plꝰ ſubuenire aie ne peccat: ꝙ corpori in caſu precedenti. Uñ greg. in omel. ſup: cū audiſſet iohānes in vinculis ꝛc. plus eſt aiam in eternū victuram pabulo ūbi reficere: ꝙ ventrē carnis moriture terre nō pane ſatiare. vel ſi ſcirē aliquem eſſe in peccato mortali: et haberē ſpē ꝙ emēdaretur ad correctionē meā. nec timerē aliud peius ſecuturū. ꝛ non eſt veriſimile mihi ꝙ per aliū corrigaē: aut ꝙ ꝑ ſeipſum emēdetur: ſʒ ꝙ veriſimiliter in iſto peccato moriatur: tūc ex ꝑcepto teneor eū corrigere: B ne anima moriatur eternalliter. ¶ Tertio huiuſmodi correctionis omiſſio eſt peccatū veniale: vicȝ qñ timor et cupiditas aliquē tardiorē faciūt ad corrigendū delicta fratris: nō tñ ita ꝙ ſi ei conſtaret ꝙ fratrē poſſet a peccato retrahere: propter timorē vel cupiditatē dimitteret. quibus in aio ſuo preponit charitatem fraternā. Et hoc modo aliqñ etiā viri ſancti negligūt corrigere delinquētes. Et dicitur in ꝑdictis notanter ſi ſperatur emendatio fratris ꝓcurari per hmōi correctionem. quia finis fraterne correctionis eſt emendatio fratris. ꝛ iſta intentione fieri debet. vbi vero ꝓbabiliter timetur ꝙ āmonitionē ipſe frater nō recipiet: ſed ad peiora laberetur. nec aliud bonū inde ꝓueniret. vt a liorū edificatio qui ſcādaliſati ſunt: aut ſcādaliſantur veriſimiliter tūc eſſet ab hmōi correctione deſiſtendū. qꝛ que ordinātur ad finē habēt rationē boni ex ordine ad finē. Uñ ꝓuer. ix. Noli arguere deriſorē ne oderit te. vbi dicit glo. ꝛ eſt gre. non eſt timendum ne is qui arguitur contumelias tibi inferat. ſed hoc potius prouidendum ne tractus ad odium inde peior fiat. Et dicit tho. vbi prius diligenter prouidendum eſt: ne ex correctione ſequatur odium ex noſtra culpa/ propter indiſcretam correctionem. Si autē ſine noſtra culpa ad odiū prouocetur / ex illo ex quo deberet ad dilectionem incitari: nō eſt curādū. ꝑcipue qñ eiꝰ peccatū in dānū aliorū vergit/ vel etiā dānū ſequēs / vł pctm̄ ipm̄ eſt grauiꝰ odio qđ i nos excitamꝰ. vł qñ ſperamꝰ ꝙ odiū paulatim tepeſcet: ꝛ tñ correctio ſequaē. qꝛ ſicut dicit Grego. meliꝰ eſt odiū ꝓpē deū ꝙ amicitia q̄ eſt ꝑter ipm̄. Cū eīn ꝓpē ipſum amamur: debitores dei ſumꝰ Cū odio ꝓpē ipm̄ habemur: debitorē eū nobis

facim⁹. hec ſentẽtialiter Tho. Cãcellarius pariſieñ. magr
Johes gerſon tradit rlas tres in de florib⁹ regularum mo=
ralium. Prima. pene ſunt reſtringende ſic ꝙ abſ vtilitate
reipublice vel eius cui infligitur: ne inſtitui/ne inſtitu=
te exequi deberent: et peccant oppoſitū facientes/vel eas
cũ inſtituerint non tollentes Scda. in omni republica tole=
rari poſſunt/aut debent vicia que abſ deteriori periculo:
ne corrigi/ne extirpari valẽt. qñ aũt illd eſt ⁊ qñ nõ diffi
cile eſt/⁊ ſepe impoſſibile generaliter diffinire: niſi ꝓut cir
cunſtãtijs particularib⁹ īſpectis p̄lati ſuperiores/⁊ ſapien=
tes determinabũt. Exẽplũ eſt de meretricib⁹/vſuris ⁊ ſimi=
lib⁹ q̄ qñ pmittũtur. Et ita de cõcubinarijs ſacerdotib⁹ ꝓ
loco ⁊ tẽpore ſtaret forte eſſe faciendũ. Tertia. oīs error fa
cit ius ad hũc ſenſum vl' intellectũ ⁊ ſimiles: ꝙ p̄lati ⁊ prin=
cipes ſepe aliqua faciũt/ aut pmittũt iuſtiſſime ob errorem
ſubditorũ cõmunẽ: q̄ al's ſi fieret aut pmitteretur: ad culpã
eoſdẽ obligarẽt. ¶ Sꝫ cũ teneamur corrigere ꝓximũ ꝓ mor b
talib⁹: dubitatur etiã an de venialib⁹ peccatis? Rñ. hũbert⁹
in expoſitione regule beati aug. Venialia ſunt diſpoſitio ad
mortale. Sꝫ quedã ſunt diſpoſitio remota. quedã ꝓpinqua/
vel ratione multitudinis. ſicut ille q̄ aſſidue hmõi ſine nu=
mero cõmittit/vel ratione magnitudinis. ſicut ſunt aliqua
mendacia: ⁊ alique detractiones ⁊ ſimilia. vl' ratione cõne=
xionis cũ mortali. ſicut ſunt colloquia/⁊ impudicus viſus/
et huiuſmodi circa mulierẽ. Sicut ergo videns aliquẽ aliũ
incedentẽ p viã p quã credit ꝙ ſtatim incurreret periculuꝫ
mortis: peccaret niſi retraheret eũ: ita põt aliquis peccare
mortaliter/niſi corrigat fratrẽ de hmõi venialib⁹/que ſunt
diſpoſitio ad mortale. ⁊ de talib⁹ eſt petulãtia oculorũ. Te
nemur ergo interdũ ad correctionẽ de venialib⁹ nõ īquãtũ
venialia: ſꝫ īquãtũ ad mortale ductiua. hec ille. ¶ Quo ad 3
ſecũdũ pricipale/ ſcꝫ quõ fieri debeat fraterna correctio. No
tandũ ꝙ ſex ſunt ī modo attẽdẽda cũ maxīa diligẽtia. Nã
ibi agiẽ de cura aīe nobiliſſime: q̄ ſi nõ fit vt opꝫ: ꝓijcit aīa
in ppetuã dãnationẽ. ⁊ īfiniti boni dei miniſter occidit. Agit
etiã crebro ibi de bono fame q̄ eſt īter bona tpalia bonũ ma
ximũ. Vñ p̄lo dꝫ fieri cũ lenitate. q2 delīquẽtes ſũt quaſi in=
firmi ad Gala. vj. Inſtruite huiuſmõi in ſpiritu lenitatis.
Scdo cũ humilitate. Supbus em̄ eſt anim⁹. et ideo cũ quis
ei ſupbe loquit ſequũtur iurgia nõ fruct⁹. Iuxta illd ꝓuer.
xiij. Inter ſupbos ſemp ſunt iurgia. Tertio cũ cõpaſſiõe. nõ
em̄ eſt vere iuſtitie īdignari pctõrib⁹ ſꝫ cõpati. ⁊ ex paſſiõe
eos corrigẽdo dirigere. pſ. Corripiet me iuſt⁹ ī mīa/ ſcꝫ cõ= pſ. ciiij.
paſſiõis. Quarto cũ diſcretiõe. q2 aliter ſunt corrigendi ma
iores/aliter pares: aliter minores/aliter grauiora peccata/

aliter leuia/aliter occulta/aliter manifeſta: In omnib' ob
ſeruandus eſt locus/ꝛ tempus/ꝛ oportunitas : que non ob
ſeruantes quidã emulationem dei quidem habēt ſm apl'm
ſed nõ ſecũdũ ſcientiã. Ro.x. vnde Ber. zelum tuũ refrenet
ſcientia/ſcꝫ diſcretionis. Quinto cũ moderamine. non em̃
de feſtucis proximoꝝ ſunt trabes faciende. ſicut faciunt il
li qui docti ſunt in culpis aliorũ aggrauãdis. ij. Thimo. ij.
Seruũ dei cũ modeſtia corripiētem: id eſt cuꝫ debito modo
Eſt aũt modus debitus vt potius ſemꝑ culpe alleuiētur ꝙ̃
aggrauenť. ꝯtra qđ quidã faciũt: ouũ frangere cupiētes ſe=
curi. ꝛ ad extinguēdũ muſcã querũt gladiũ. Sexto fieri de=
bet cũ trãquillitate. Correctio em̃ que fit cũ turbat⁹ eſt ani=
mus frequenter eſt quedam impatientie effuſio mentiens
ſe correctionem. Exēplũ patet in platone q̃ dixit ſeruo dñm
offendēti. niſi eſſem iratus te verberarē. Modos p̄fatos in=
nuũt verba beati Aug. in ſermone dñi in monte. lib. j. Cũ in
quit neceſſitas nos cogit aliquem reprehendere: p̄mo cogi
temus vtrũ tale vnꝙ̃ viciũ habuimus: ꝛ ſi nũꝙ̃ habuim⁹ co
gitemus nos habere potuiſſe. hoies em̃ ſumus. Si vero ha
buimus : tangit memoriã cõis infirmitas vt reprehēſionē
illam nõ odiũ ſed mia precedat. ꝙ ſi nos idē vicium habe
mus in quo eſt ille quem reprehendere volum⁹ nõ reꝑhen=
damus illum: ſed ingemiſcamus: ꝛ nõ illũ ad obtēperandũ
k nobis ſed ad pariter conandũ inuitemus. hec ille. ¶ Sed
dubium eſt: que ſit cauſa ꝙ tam caute eſt in correctiõe fra=
terna ꝓcedendum: Rñ. ſm Tho. vbi prius. Cũ quis peccat
illud nocet aīe. ꝛ ſi publicať: etiam nocet fame. Et qꝛ pru=
dēs medicus nititur ſanare vnũ mēbrum ſine leſione alte=
rius, ideo ſic debemus per fraternã correctionē conari ad
hoc: vt ſanemus fratris aīam ſine leſione fame quantũ fie=
ri poteſt. ꝛ ſi non poteſt omnino ſine leſione fieri: tũc fiat cũ
minori leſione qua fieri poteſt. verum quia anima p̄cioſior
eſt fama: ideo ſi aliter non poteſt frater ſanari: tũc oportet
eum poti⁹ in tota fama dãnificari per publicã denũciatio=
nem: vt aīa ſalua fiat. Eſt aũt tribus de cauſis ſumme ca=
uendum in correctione: ne indebite ledať fama peccantis.
Primo qꝛ meli⁹ eſt nomen bonum ꝙ̃ diuitie multe. ꝓuerb.
xxij. Ex quo pꝫ ꝙ qui aufert famã/plus nocet ꝙ̃ qui tollit
diuitias. Secũdo diuitie ablate poſſunt reſtitui: ſed vix fa=
ma. qꝛ forte poſt diffamationem excuſanti non crederet. Vñ
bene dicitur in glo. ſuꝑ Luc. ꝙ fama eſt res lubrica. Sicut
em̃ lubricũ elapſum: vix rehaberi poteſt : ita fama. Tertio
qui infamat non ſolum reũ infamat : ſed etiã ledit oēs au=
dientes. ſicut qui lutũ mouet: non ſolum ſe/ſed oēs aſtãtes
inficit. vnde Ambro. Tolerabiliores ſunt fures/qui veſtes

⁊ alia bona rapiunt:ꝗ̃ qui famã. Tum qꝛ magis recipiũt.
Tum qꝛ nũꝗ̃ reſtituunt. Tum etiã qꝛ nõ vni/ſed multis no
cent. Unde ſup illud Luc.j.ad virginem deſponſatam dicit
glo. Maluit dñs aliquos de ſuo ortu ꝗ̃ de virginis pudo=
re dubitare. Ecce ꝗ̃tum xp̃s curauit de fama aliena.

¶Capitulum.xij. De ordine fraterne correctionis.

DE ordine ergo corrigẽdi dicendum eſt modo
vbi tria ſunt videnda. Primo quotuplex eſt
correctio. Secũdo quis ordo ſit debit⁹ ꝓce
dendi in correctione fraterna. Tertio quis
ad correctionem fraternã tenet̃. ¶Quantũ A
igitur ad primũ notãdũ ſm Tho. vbi prius
q.xxxiij.⁊ in.iiij.di.xix.ꝙ duplex eſt corre=
ctio. Quedam eſt poteſtatiua qua non ſolũ
intenditur emendatio fratris:ſed etiam intenditur ꝓcura
tio boni cõis:⁊ illa nõ fit ſolum per ſimplicẽ ammonitionẽ
ſed etiam qñqꝫ per penaꝝ inflictionẽ:vt ipſe frater/vel alij
timeant:⁊ a peccato deſiſtant.⁊ hec correctio ſolum ꝑtinet
ad prelatos ⁊ ſuperiores ⁊ iudices reſpectu inferioꝝ ſuoꝝ
⁊ nunꝗ̃ ad inferiores reſpectu ſuperioꝝ:⁊ de hac nichil di=
cemus hic:⁊ aliquid dictum eſt in primo capitulo. Alia eſt
fraterna correctio/⁊ eſt ſimplex ammonitio fratris de emẽ
datione delictoꝝ. Et iſta correctio ꝓprie ordinatur in emẽ
dationeꝫ fratris delinquentis: ⁊ eſt actus charitatis ꝗ ma
ximum malũ ꝓximi/id eſt pctm̃ ꝑ correctionis limã tollit.
Et ꝑtinet correctio hec ad quẽlibet adultũ in charitate exi
ſtentem in caſu:ſiue ſit ſuperior / ſiue inferior : ⁊ etiam re=
ſpectu ſuperioꝝ ⁊ inferioꝝ. ¶Secundo notandũ ꝙ ordineꝫ
corripiendi ponit xp̃s Math.xviij.dicens. Si frater tuus B
peccauerit in te:⁊ ſm doctores ꝑnotatos ⁊ alios cõiter in
telligit̃ ſic:pctm̃ ꝓximi tui/aut eſt occultũ/aut manifeſtum
Si eſt publicũ:ſic ꝙ non peccat in me ſolum/id eſt me ſolo
ſciente:ſed etiam aliis ſcientib⁹:tunc illud pctm̃ eſt coram
eis coram ꝗbus factũ eſt:⁊ ad quoꝝ notitiam venit publi=
ce arguendũ.vnde.j.Thimo.v.peccantem coram oĩbus ar
gue:vt ceteri timorem habeant:qḋ intelligitur de peccatis
publicis ſm Augu.in ſermone dñi in monte. Ratio dicti eſt
qꝛ correctio talis famã nõ minuit rei corã eis coram ꝗbus
fit/cum prius ſciant:⁊ etiam ꝓuidet̃ eoꝝ ſcandalo. Si aũt
peccatum ſit occultũ tñ:tunc qꝛ etiam in peccatis occultis
poteſt parari offenſa ꝓximorum:ad hoc dicendũ eſt:qꝛ aut
eſt in nocumentum communitatis ſeu multoꝝ/aut pauco=
rum. Si in multoꝝ/ſeu cõmunitatis:corporale vel ſpũale:
puta cũ ꝗs occulte tractat cũ aliꝗbus qualiter ciuitas ſit
tradẽda hoſtib⁹:vel ſi hereticus ꝑuate hoĩes a fide auerte

ret : tunc non eſt expectanda ſecreta ammonitio : ſed ſta=
tim aut alteri qui prodeſſe poteſt / ⁊ prelato: vel alteri ſu=
periori/ꝗ tale periculū ꝓcauere pōt eſt denūciandū ꝯſeruā
do famā illi⁹ ꝙ̄tum pōt cū ſalute reipu. ⁊ non aliter: vt ſi il=
le cui rector ciuitatis plus confidit: cui claues tradidit: eſ=
ſet illa nocte eam traditurus hoſtibus/ vel aliquod hmōi: ⁊
nullo modo vult deſiſtere: nec poteſt iſti periculo aliter ꝓ
uideri/ tūc eſſet iſti noīatim dicēdū. Caueatis ne claues iſti
hac nocte tradatis: qꝛ proditurus eſt ciuitatē. Ratio dicti
eſt: qꝛ bonū cōitatis ꝑferēdū eſt bono priuato. Sic cū fama
ſit de maximis bonis religioſoꝝ: vnde ſi vn⁹ religioſus ſcā=
daliſat alios: ⁊ ſecreta āmonitio nō iuuat: prelato dicēduꝫ
eſt vt ꝓuideat fame cōitatis. Sic etiā intellige de heretico
niſi aliquis firmiter eſtimaret ꝙ ſtatim ꝑ ſecretam āmoni
tionem poſſent hmōi mala impediri: ⁊ idē iudicium eſt ha=
bendū de ſimilibus caſibus. Unde Hiero. Que mia eſt par=
cere vni/ ⁊ multos in diſcrimē adducere: polluitur popul⁹
ex vno peccatore ſicut ex vna oue vniuerſus grex. Semper
C igiť bonū multoꝝ debet preferri bono vni⁹. ¶ Si aūt pctm̄
ꝓximi occultum eſt in nocumentū vni⁹ vel paucoꝝ: tunc ſi
eſt nocumentū tam paruū ꝙ meli⁹ ſit illud parū pati/ ꝙ̄ ali
um diffamari: qꝛ ſi forte modo non corrigiť poſtea forte cor
rigeť: vt ſi eſſet ei facturus damnum modicum/ ⁊ in modi=
co valore: tunc debet corrigere ſi conuenienter poteſt/ ſꝫ nō
debet reuelare. Si aūt eſt notabile nocumentū vt qꝛ vult oc
cidere nocte/ vel hominē ſpoliare cū iaceat in camera / vel
vult decipere filiam vel vxorem abducere/ aut domū cōbu=
rere/ vel huiuſmodi ſimilia facere/ ⁊ non ſperať ꝙ per ſecre
tā ammonitionem poſſit huiuſmodi damnū impediri: nec ꝑ
aliquem aliū modū: ſic melius eſt innocentē ſeruare indē
nem/ ꝙ̄ iſti cōſeruare famā. Illud tn̄ ſic dicendū eſt in ſecre
to/ ⁊ ſub ſigillo ſecreti: ꝙ non poſſit agere ad illius infamiā
reuelādo: nec ad penam ipm̄ denūciando: ſed ſolūmodo ad
D ſui cautelam. ¶ Si aūt peccatū fratris ſit occultū ita ꝙ nō
eſt infamatus de illo/ nec poteſt ſufficienter ꝓbari corā iu=
dicio illius ꝗ hꝫ corrigere: ⁊ ſi eſt ſolū in nocumētū peccan=
tis/ ⁊ forte eius in quem peccat: qꝛ ab eo lediť/ vel per ſolaꝫ
noticiam: tūc ad hoc ſolū tendēdum eſt: vt fratri ſubuenia
tur/ ⁊ emēdeť. Et ideo ſi ſperatur ꝙ ꝑ correctionē corrigať/
vt eſt ꝓmiſſum: tūc ꝑmo corripiēdus eſt ſecrete vt innocen=
tiam recuperet / ⁊ famam non perdat. Et hoc voluit do=
minus cum dixit. Corripe eum inter te ⁊ ipm̄ ſolum: nō ſo=
lum ſemel: ſed pluries ⁊ ſemꝑ ſecrete : ⁊ ꝙ̄diu ꝓbabiliter
ſpes habeť/ ꝙ ꝑ eā corrigať. Qn̄ aūt ꝓbabiliter eſtimať ꝙ
ſecreta ammonitio non ꝓficiat : nec eſt veriſimile ꝙ ex te=

ſtiū inductione aliquod peius ſequat/ſed veriſimiliter pro ficit ad fratris correctionē: tunc eſt vlteri⁹ pcedēdū. vt pri mo paucis/vni vel duobus monſtretur pctm fratris: q̄ pn̄t pdeſſe/ꝛ de quib⁹ nō credit ꝙ obſint diffamādo vt ſic ſaltē ſine multitudinis īfamia emendet. ¶ Et iſti teſtes adhibē tur principaliter pmo vt fratrem ammoneant: ꝛ corri- gant. Secūdo vt ammonitionis fratris ſint teſtes. Tertio vt negantē corā ſupiore conuincant de actu: ſi act⁹ itere tur. Sunt eñ teſtes inducendi: vt actū iteratū videant ſm Auguſt. Si aūt iteratio oſtendi teſtibus nō poſſit: debent tamen adhiberi: vt corā ipis recognoſcat: vel ſaltē vt ipſi eū āmoneāt ꝛ vt obiurgatio plurimoꝝ ipm̄ corrigat. ꝛ has duas cauſas tāgit glo. ſup ꝟbo/adhibe tecū vnū/ vel duos teſtes. Si aū ad taliū teſtiū īductionē nō corrigit: tūc qꝛ cō ſciētia pferenda eſt fame: dꝫ in publico denūciari ſuperiori vt ſic tamē cū diſpendio fame a peccato liberetur. Et hoc voluit xp̄s cum dixit: dic eccleſie/id eſt prelato/vel alteri ſu periori per publicā denūciationem/ ꝛ ille poteſt peccatum eius publicare: vt alij ſciant ſe ab eo cuſtodire: ne infician- tur. Et poteſt eum punire in rebus/vel in corpore/ vel per excōmunicationem: vt reſipiſcat a peccato: ꝛ pter cōmu- nem iuſticiā: vt alij videntes penam illius caueāt ſibi etiā timore pene a ſimilibus peccatis/qꝛ pene ſunt medicina- les. Vñ ſm Augu. in regula. Si quis oculi petulantiā in ali quo aduerterit: primo ſtatim debet ammonere fratrē: ne ce pta progrediātur. Scōo ſi non emēdat: prelato tanꝗ patri ſi haberetur indicandum eſt: vt ſecretius correctus non in noteſcat ceteris. ¶ Tertio ſi non iuuat: teſtes debent adhi beri. Quarto in publicū produci conuincendus eſt ſi nega- uerit: ſed duo media dñs in vno cōprehendit. Sed Thom. in tractatu de fraterna correctione ſic procedere docet. Et preceptum de correctione fraterna / ſecundum ꝙ pertinet ad omnes ſic debet ſecundum eūdem doctorem quis exeq̄ Cum dicitur. Si peccauerit in te / id eſt contra te/tunc eſt preceptum de dimittendo: vel in te: id eſt ſciente te. Et hoc poteſt fieri dupliciter: vel te ſolo ſciente: tunc corripe eum inter te/ꝛ eum ſolum. Si te audierit: lucratus es animam fratris tui. Si te non audierit: non debes vltra procedere: non enim potes addere vnum/vel duos: cum nullus alius ſciat: tamen potes ei dicere qui poteſt prodeſſe non obeſſe. Si autem contingat ꝙ alij poſtea ſciant: ꝛ ſit adhuc in il- lo peccato: tunc debes vnum vel duos adhibere ad eum corripiendum: ꝛ ſic eſt procedendum ſi peccatum eſt oc- cultum. Si autem ſit manifeſtum ita ꝙ plures ſciant: tunc ſic eſt procedendum. Si peccauerit in te / id eſt te ſcien-

te:non tamē ſolo:corripe eum ante te/ ⁊ remaneat. Si te au dierit:lucratus eſt animam frīs tui. Si aūt te non audierit adhibe tibi vnum/ vel duos/ ſcꝫ de illis q̄ ſciunt/ non ſcꝫ ꝑ au ditum:ſed ꝓviſum. vt dicit glo. vt qui ad vni⁹ monitionem corrigi noluit multoꝝ obiurgatione reſipiſcat. Si te nō au= dierit:dic eccl'ie id eſt prelato:tunc potes ea dicere denun= ciando: ⁊ tunc vn⁹ adhibendus eſt. qꝛ in denunciatione vt q̄ dam dicunt ſufficit vnus teſtis. Sed ſi ſic/ videtur ꝙ publi= cet pctm̄ occultum. Rn̄. ꝙ pctm̄ dr̄ occultum tripliciter. Pri mo ſi homo vt ſolus de⁹ ſcit/ ⁊ non alio mō: vel vt homo lo= co dei:ſicut ille q̄ ex ſola ſacramentali confeſſione ſcit. tunc non poteſt corripere/ vel aliq̄d facere:ſed tacere ſicut q̄ ne= ſcit. Secundo mō ſi ſcit pctm̄ vn⁹ ſolus homo vt homo: tūc dꝫ eum corripere inter ſe ⁊ ipm̄ ſolum:nec dꝫ vltra ꝓcedere vt dictum eſt. Tertio mō dr̄ occultum ſi pauci ſciant: ⁊ tunc occultum et manifeſtum non ꝯtradicunt. Si tunc te audie= rit:non eſt procedendū. ſi non:tunc adhibendus eſt vn⁹ vel tres. ſi nec vnum nec tres audierit/ ⁊ plures neſciant quo= mō tunc:dicet eccl'ie: qꝛ ſic videtur alteri⁹ pctm̄ publicare. Dicendū ꝙ eccl'ia non dr̄ hic congregatio ſiue multitudo fi delium:ſed dicit̄ eccl'ia prelat⁹ cui poteſt dici eo ꝙ poteſt ꝓ deſſe non obeſſe. Vn̄ non eſt publicatio criminis. Hec de tho. vbi pri⁹. Aliter aūt eſſet ꝓcedendū qn̄ correctio eſſet pote= ſtatiua/ prelati vꝫ vt ibidem dicit ¶ Quo ad tertiū pn̄cipa le q̄s corripere teneatur. Rn̄detūr ſm̄ tho. Fraterna corre= ctio pertinet ad quemlibet adultuꝫ regulariter/ q̄ charitatē habet:ſiue ſit prelatus/ ſiue ſit ſubditus. Propt̄ q̄d dicitur. xxiiij. q. iij. Tam ſacerdos q̄ꝫ reliqui om̄es fideles ſummaꝫ debent habere curam de his q̄ pereunt: quaten⁹ eoꝝ redar gutione aut corrigant̄ a pctis: aut ſi incorrigibiles appare ant ab eccl'ia ſeparentur:immo ſic inferior debet corripere ꝑlatum ſuū/ aut alium ſupiorem: qꝛ eſt op⁹ mie: q̄d maxime ꝑlato debetur. Vn̄ eccl'ia. xvij. Unicuiqꝫ mandauit de⁹ de ꝓ ximo ſuo Tn̄ cum modeſtia dꝫ fieri ad prelatos: ſm̄ illud. j. thi. iiij. Seniorem ne increpaueris:ſed obſecra vt prēm. Di ctum eſt aūt notanter ꝙ correctio ꝑtinet regularit̄ ad quē libet: qꝛ in caſu nō ꝑtinet ad quoſdā. Vn̄ gor. ſup math. xviij. dicit ꝙ in q̄nqꝫ caſibus quis abſoluit̄ a p̄cepto fraterne cor rectionis. Prim⁹ cum non eſt aliqua ſpes correctionis. Vn̄ hiero. fruſtra niti/ ⁊ nihil aliud q̄ꝫ odium querere: extreme dementie eſt. Et puer. ix. Noli corrigere deriſorē ne oderit te. Secund⁹ cum timet̄ defect⁹ ꝓbationis/ ⁊ criminalit̄ agit̄: vbi ſcꝫ obligatur actor ad talionē ſi in probatiōe defecerit/ vel deficiat. Tertius cum prelato tanq̄ꝫ iudici notum eſt fa ctum: qꝛ ille notori⁹ vel conuictus eſt. Quart⁹ cum meliori

operi/ vel ad min⁹ eque bono vacat:ſicut monachi qui non
obligantur in diſpendium animaꝝ ſuaꝝ extra monaſteriū
vagari.Quint⁹cum multitudo vel poteſtas eſt in culpa vbi
correctio plus noceret eccl'ie ꝙ̄ prodeſſet Unde verſ⁹.Non
ſpes:non teſtis:plebs preſul ſcit:monachus ſum.

¶ Capitulum decimumtertium de ſcandalo:
ꝛ que ſint propter ſcandalum vitanda.

Expedita materia correctionis fraterne qua
q̇s intendit alium emendare/ꝛ in anima viui
ficare tractandū eſt de ſcandalo qđ directe cō
trariatur correctioni fraterne:qꝛ ꝑ ſcandaluʒ
q̇s vere/vel interpretatiue intendit alium in
morali vita corrumpe. De quo ſcandalo tria
ſunt ꝑ̄ncipaliter dicēda.Primo q̇d ſit/quantū/ꝛ quotuplex.
Secundo an̄ ſit pctm̄ mortale/veniale/vel nullū. Tertio q̄
ſunt propt̄ ſcandalū vitanda/vel facienda.¶De ꝑ̄mo notā A
dum ſm̄ tho.ſecunda.ij.q.xliij.Et in.iiij.diſ.xxxviij.ꝙ ſcan
dalum ſm̄ hiero.ſup Math.xv.eſt dictum vel fctm̄/vel omiſ
ſum min⁹rectum/ꝑ̄bens occaſionem ruine.Dicitur ꝑ̄mo di
ctum nō cogitatum:qꝛ cogitatio non opponit̄ alicui vt offen
diculū.Dicitur ſcđo dictum vel fctm̄/vel omiſſum: qꝛ iſtis
modis poteſt ꝓxim⁹ ruinā pati a nobis. Dicitur tertio mi
nus rectū: non ꝙ ab aliquo ſuperat̄ in rectitudine:ſed ꝙ hʒ
aliquē rectitudinis defectū:vel qꝛ eſt ſm̄ ſe malū ſicut pec
cata:vel qꝛ hʒ ſpeciē mali:licet de ſe nō ſit malū:ꝑ̄bet tn̄ oc
caſionē ruine:vt ptʒ de inclināte ſe idolo nō ꝑuerſa intētio
ne.Un̄ apl's.i.Theſſal'.v. Ab oī ſpecie mala abſtinete vos.
Dicit̄ quarto:prebēs occaſionē ruine:nihil em̄ pōt eſſe hoī
ſufficiēs cauſa pcti qđ eſt ſpecialis ruina/niſi ꝓpria volun
tas:ideo dicta vel facta alteri⁹ pn̄t eſſe cauſa imꝑfecta/ et
occaſio peccādi.Uocat̄ aūt ſcādalū grece:latine offenſio/im
pulſio/vel ruina:qꝛ ſicut cōtingit ꝙ aliquis obex ponit̄ ali=
cui in via corꝑali/cui impingēs diſponit̄ ad ruinā/ꝛ talis
obex đr ſcandalū:ſic ſil'r in ꝓceſſu vie ſpūalis cōtingit ali=
quē diſponi ad ruinā ſpūalē/ꝑ dictū vel factū vel omiſſuʒ al
terius:inquātū.ſ.aliquis ſua ammonitione/vel inductiōe:
aut exēplo aliū trahit ad peccādū.ꝛ hoc ꝓprie đr ſcādaluʒ. B
¶Eſt aūt ſcandalum valde deteſtabile pctm̄:vt oñdit xp̄s
quintupl'r Math.xviij.vbi dicit.Qui ſcādalizauerit vnum
ergo plus peccat q̄ multos.de puſillis iſtis.i.īfirmis. hie=
ro.ibi dicit ꝙ recte đr puſillus:qꝛ qui magn⁹ eſt.i.robuſtus
in fide/ꝛ charitate moueri nō pōt.prouerb.xij.Nō cōtriſta=
bit iuſtū q̄cquid ei acciderit.Qui in me credūt:qꝛ magis fi
deliū ſcādalū eſt cauendū.Ecce iā pctm̄ ſcādali poſituʒ eſt
Nūc ſequitur primo pena.Expedit ei.i.min⁹malū ei foret:

vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius: ⁊ demergatur in pfundum maris. Et ſm hiero. loquit ſm ritum paleſtine/ vbi p maioribus criminib⁹ ligato ſaxo ad collum ſolebat homo in mare proijci. Mola aſinaria/ id eſt q̄cunq̧ grauis lapis: vt eſt aſinua: vel q̄ onerat aſinum: et dr̄ mola quā voluunt aſini vel equi cum rota in molendinis. Scd̄o alia pena innuit: ve mundo a ſcandalis. Nam tot alaꝝ mors procurat quot ſcandala fiunt. vt exponit bern̄. illud Eſa. xxxviij. In pace amaritudo mea amariſſima. amara in nece martyꝝ p tyrānos: amarior in pſecutione hereticoꝝ: ſed amariſſima in ſcandaliſantibus falſis xp̄ianis. Tertio ponit ſpeciale malum pcti mortalis: ibi. ve homi p quem ſcandalū venit. Quarto oſtendit malum ſcandali in multiplici pena: ⁊ ſpecialiť ignis eterni. Vn̄ ſequiť. Melius eſt tibi ⁊c. q̄ mitti in ignem eternū. Quinto alia pena additur de verme. Math. ix. vbi de malia iſtius ſcā dali dr̄: vbi ſc3 in gehenna v̄mis coſciētie/ ſc3 eoꝝ nō morieť: ſed potuiſſet q̄s a xp̄o queſiſſe: ſi ita malum eſt alios ſcandaliſare: cur pmittis ſcandala euenire. Ideo rn̄dit xp̄s: neceſſe ē id eſt expediens ad alioꝝ probationem: vel neceſſe ſi mund⁹ vult male viuere. ¶ Secūdo potuiſſet q̄s iteꝝ queſiſſe. Si eſt neceſſe: ergo ſcandaliſantes nō ſunt puniēdi. Rn̄. q̄ immo: q2 ve homi illi p quē ſcandalū venit. Et oīa iſta dicta ſunt de ſcā dalo actiuo ſeu dato: q2 illud eſt aliq̄n ſpeciale petm̄. Eſt aūt duplex ſcandalum. Vnū actiuum ſeu datū/ qd̄ diffinitū eſt: ⁊ iſto diciť q̄s ſcandaliſare. Aliud eſt ſcādalum paſſiuū ſeu acceptum in eo q̄ ex dicto vel facto alteri⁹ ruit: et illud non eſt ſpeciale pctm̄/ ſed gn̄ale: ⁊ ipo dr̄ q̄s ſcandaliſari. Item notā dum q̄ dictum vel fctm̄ alicui⁹ poteſt alteri eſſe occaſio peccandi dupliciter Uno modo per ſe: alio modo per accidens. Per ſe quando q̄s intendit ſuo malo exemplo/ v̄bo vel facto alium ad pctm̄ inducere: vel etiā ſi ipſe hoc nō intendit: ipm̄ fctm̄ eſt tale q̄ de ſui natura rōnem habet vt ſit inductiuum ad peccandum: vtpote cum aliq̄s publice facit pctm̄: vel aliquid qd̄ habet ſimilitudinem peccati: et tunc iſte q̄ hoc facit proprie dat alteri occaſionē ruine: potiſſime q̄n hoc intendit ⁊ vocatur ſcandalum actiuum. Per accidens vero v̄bum vel factum vni⁹ eſt alteri cauſa peccandi: q̄n preter operantis intentionem: ⁊ preter conditionē opis/ aliquis malus male diſpoſit⁹ induciť ad peccandum: puta cū q̄s inuidet bonis aliorum. ⁊ tunc ille q̄ fecit talem actum rectū: nō dat alteri occaſionem peccandi: ſed ali⁹ ſumit: ⁊ ideo eſt ſcandalū paſſiuū ſine actiuo: q2 iſte q̄ recte agit: nō dat occaſionem ruine quā alter patitur. Et de paſſiuo ſcandalo loquitur xp̄s vbi prius Math. xviij. Si ocul⁹ tuus ſcādaliſat te: ſi pes: ſi manus. ⁊c. Contingit ergo q̄nq̧ q̄ ſimul ſit ſcandalum actiuū in vno/ et paſſiuū in altero. puta cū ad inductionem vni⁹ alter peccat.

Qñqȝ eſt actiuum ſine paſſiuo:puta cum qs inducit alium ꝟbo/vel facto ad peccandum: ⁊ iſte non conſentit. Qñqȝ ꝟo eſt paſſiuuȝ ſine actiuo:vt prius dictum eſt de dicto/vel fctō ꝑ accidens in malicioſo. ¶Quantū ad ſm ꝑncipale/qñ ſcā dalū ſit pctm̄ veniale/⁊ qñ mortale:⁊ quot modis fiat pctm̄ eſt hec concluſio ſm thomā ⁊ alios:ꝙ ſcandalū actiuū/ſeu ꝑſe nunqȝ eſt ſine culpa ſcādaliſantis.Et ſcandalū paſſiuū nunqȝ eſt ſine culpa ſcandaliſati.Actiuū tñ eſt bene ſine cul pa ſcandaliſati:⁊ paſſiuū eſt ſine culpa ſcandaliſantis. Pri ma pars ptȝ qꝛ om̄e ſcandalum actiuuȝ:vel eſt pctm̄:vel hȝ ſpeciem peccati.ſi eſt pctm̄ patȝ propoſitum.ſi vero nō ſit de ſe pctm̄:ſed habeat ſpeciem pctī/ vt comedere idolaticū co ram infirmis:dȝ dimitti ex charitate ad tollendū leſionem proximi:⁊ ꝗ non dimittit contra charitatē agit. Sicut dicit apl's ro.xiiij.Si ꝓpꝰ cibum frater tuꝰ contriſtat:iam non ſm charitatē ambulas.Item pȝ math.vbi.ſ.Alie tres par tes patent in vltimo notabili pretacto precedenti articulo. ¶An aūt ſcandaluȝ ſit ſpeciale pctm̄/vel gñale? Rñ.tho.ꝙ ſcandalum actiuum ꝑ ſe:qñ vȝ procedit ex intentione agē tis:vt cum aliqs ſuo dicto/vel facto intendit alium trahere ad peccatum:tunc eſt ſpeciale peccatum. Tum qꝛ ibi ex in tentiōe ſpecialis finis ſortitur rōnem ſpecialis peccati: eo ꝙ finis dat ſpēm in moralibꝰ. Tum etiam qꝛ ſpeciali ꝟtuti opponitur/videlicet charitati:put imperat correctionem fraternā:qꝛ ſcandaliſans intēdit aliū corrūpere:vbi frater naliter corrigēs intēdit aliū emēdare. Scandalū vero acti uum:qđ fit preter intentionē agentis:puta cū aliquis ſuo facto/vel ꝟbo nō intēdit alteri dare occaſionē ruine:ſȝ ſolū ſatiſfacere ſue volūtati:⁊ ſic nō eſt ſpeciale pctm̄:qꝛ qđ eſt per accidēs:nō cōſtituit ſpeciē:ſed eſt tūc circūſtātia aggra uans/ſcȝ cū in publico fit.Scādalum aūt paſſiuū nō poteſt eſſe ſpeciale pctm̄:qꝛ ex dicto vel facto alteriꝰ contingit ali quem ruere ſm quodcūqȝ genus pctī.¶Sed qñ ſcandaluȝ eſt pctm̄ mortale/vel veniale? Rñ.Tho.ſcādalū actiuū ꝑ ſe fit mortale pctm̄. Primo qñ qs intēdit alium inducere ad peccādum mortaliter. Secūdo qñ quis intendit inducere aliū ad peccandū venialiter per actū pctī mortalis. Ter tio autē eſt veniale quādo quis intēdit aliuȝ inducere ad peccandū venialiter per actū peccati venialis. Scandalū vero actiuū ꝑ accidēs qñ quis ſcȝ non intēdit aliū trahere ad pctm̄:primo eſt pctm̄ mortale qñ aliquis actū pctī mor talis committit. Secundo quando quis actu ſuo cōtemnit ſalutem proximi:vt cum pro ea conſeruanda non preter mittit aliquis facere qđ ſibi libuerit.Unde in ſcripto etiam dicit Thomas ꝙ quando quis cōmittit actū in quo nō in=

tendit proximi nocumentū:qui actus alias eſt veniale/vel indifferens:habēs tamē ſimilitudinē peccati mortalis: tūc ſcandalū actiuū eſſet peccatū mortale ex aliquibus circū ſtantijs cōcurrētibus:ex quibus eſtimari ꝓbabiliter poſſet ꝙ infirmi aſpiciētes peccarēt mortaliter.Ueniale aūt poſ ſet eſſe dupliciter.Primo quādo quis actū cōmittit pctī ve nialis.Scđo quādo ꝗs actū cōmittit:qui nō eſt ſm ſe pec catū ſed habet aliquā ſpeciem mali cū aliqua leui indiſcre
b tione.¶Quādo aūt paſſiuū ſcādalū ſit mortale vel veniale notandū ꝙ cum ſcādalum importat impactionē quandā ꝑ quam aliquis diſponitur ad ruinā:ideo ſcādalum paſſiuū quādoqꝫ eſt peccatū veniale quādo habet impactionē tm̄: puta cū aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius com mouet motu venialis pctī.Quādoqꝫ vero eſt mortale qua ſi cū impactione habēs ruinam:puta cū aliquis ex inordi nato dicto vel facto alterius procedit vſqꝫ ad peccatū mor
d tale.hec de Tho.¶Quo ad tertium principale que bona ſint dimittenda vel non dimittēda propter ſcandalū videlꝫ paſſiuū/id eſt ne alius ſcādaliſetur.Notandū primo ꝙ tri plicia ſunt bona.Primo quedā ſpiritualia que ſunt de ne ceſſitate ſalutis.Secūdo quedā ſpiritualia que nō ſunt de neceſſitate ſalutis.Tertio quedā temporalia.Secūdo no tandū ꝙ tria ſunt genera hominū in quib⁹ ſcādalum oriri poteſt.Primo quidā ex malitia propria ſcandaliſant:puta cum aliqui volunt impedire bona ſpiritualia primo vel ſe cūdo modo dicta.Et illud dr̄ ſcandalū phariſeorū.Alij ſcā daliſantur interdū ex ignorātia:puta qꝛ ignorāt opa que dam eſſe licita que tamē ſūt licita.Et tertio alij ex infirmi tate ſcādaliſantur:nō vt primi ex malicia ꝓpria:⁊ taliū vi delicet ſcđo ⁊ tertio modo/dr̄ ſcandalū puſillorū.¶Quādo
e ergo queritur que bōa ſūt dimittēda ne quis ſcādaliſetur Rn̄.ſm Tho.Prima bona que videlicet ſunt de neceſſitate ſalutis:puta que nō poſſunt ꝑtermitti ſine peccato mortali talia null⁹ debet dimittere:ne alius ſcādaliſetur.etiā qui cunqꝫ.Ratio eſt qꝛ qlibet tenetur diligere ſe prius ⁊ plus ꝙ̄ alterū:ergo ea q̄ ſunt de neceſſitate ſalutis nō debent di mitti ꝑpter ſcandalū alteri⁹ vitandū.Unde patet ꝙ quan do cōſiliorū obſeruatio/⁊ impletio operū mīe temporaliū vel ſpiritualiū eſt de neceſſitate ſalutis:tunc talia nō ſunt propter ſcandalū alicuius dimittēda:vt patet in his q̄ ali qua cōſilia vouerūt:⁊ in his quib⁹ imminet ex debito defe ctibus aliorū ſubuenire tēporalib⁹:vt paſcēdo eſurientem: vel ſpiritualibus:vt docendo ignorantem:ſiue huiuſmodi fiant debita ꝑpter iniunctum officiū vt patet in prelatis:ſi ue propter neceſſitatē indigētis:quia de talib⁹ eadē ratio

eſt ſicut de neceſſarijs ad ſalutē. Nō ſolū aūt pctm̄ mortale vnq̄ ē faciendū propter vitandū ſcādalū cuiuſcūq̄: ſ etiā nec veniale peccatū eſt vnq̄ cōmittendū vt vitetur ſcādalū alteri⁹: licet aliquis actus qui al's eſſet peccatū veniale: vt verbū ocioſuz/ aut ſimile: fieri poſſet nullū peccatū propter vtilitatē alterius. Dicit etiā beat⁹ hieroñ. q̄ dimittēdū eſt ſcandalū omne qđ poteſt pretermitti ſalua triplici veritate/ ſcʒ vite/ iuſtitie/ ⁊ doctrine. Que declarās ſanctus Tho. in .iiij. vbi ſupra. ſic dicit: nullo modo aliquis peccare debet vt peccatū alterius vitet. Quicūq̄ aūt veritatē relinq̄t peccat. Ueritas em̄ de qua loquimur cōſiſtit in hoc q̄ homo in dictis/ ⁊ factis ſuis/ rectitudini diuine/ ſiue diuine legis regule ſe conformet. Cui quidē homo cōformari dʒ: ⁊ in his q̄ ad cognitionē pertinēt/ ⁊ hoc ptinet ad veritatem doctrine Et in his que ad actionē ſpectant: ſiue ea debeat aliquis p ſeipm̄ agere qđ pertinet ad veritatē vite: ſiue ea debeat ab alijs obſeruanda pmulgare: qđ pertinet ad veritatē iuſtitie: que conſiſtit in rectitudine iudicij. Nō tñ quicūq̄ pretermittit aliquid ī quo ſe diuine legi cōformare pōt/ veritatem dimittit: q2 illo remoto veritas adhuc remācre poteſt Sed tūc dicitur aliquis veritatē dimittere: qñ omittit vel facit aliquid: quo omiſſo vel facto veritas non manet: qđ ſine peccato eſſe nō poteſt. Et ideo veritas nullo modo propter ſcandalū paſſiuū alterius dimittenda eſt. hec Thom̄. vñ Ray. dicit. Doctor vel predicator: nō debet falſum docere pro aliquo ſcādalo. tacere tñ poteſt/ ⁊ debet ſi oēs obſtinati ſunt: ita q̄ deteriores efficiātur. Unde extra lib. v. vtilius naſci ſcandalū pmittitur q̄ veritas relinquatur. Ueritas ſcʒ doctrine/ vite/ ⁊ iuſtitie. Scđa vero ſunt bona ſpiritualia: que nō ſunt de neceſſitate ſalutis. vt ſunt cōſilia. Unde primo dico q̄ iſta nō ſunt dimittēda: nec ad tempus/ nec ad ſemper: ppter eos q̄ ſcandaliſant ex malicia. Dico ſcđo q̄ vbi periculū nō imminet: bene ſunt differēda vel occultāda ppter eos qui inde ſcandaliſarent pbabiliter nō ex malicia: ſed ex ignorātia/ vel infirmitate. Tādiu aūt propter tales opera q̄ nō ſunt de neceſſitate ſalutis: vbi periculuʒ nō imminet: ſunt occultāda vel differēda: quouſq̄ reddita ratione inſtruant alij/ q̄ alij nō debēt ex talib⁹ ſcādaliſari: ſed poti⁹ edificari. Et ſi poſt redditā rationē hmōi ſcādalū duret: iā videt ſcandalū eſſe ex malicia nō ex ignorātia/ vel infirmitate. Uñ in ſcripto dicit Tho. q̄ ppter tale ſcādalū paſſiuū cōſilia ſunt ad tēpus ītermittēda/ vl' occulte agēda nō āt oīno dimittēda. q2 hō plus ſibi q̄ primis ſpiritualib⁹ puidere debʒ. Et ignorātia ſi diu duret: ī maliciā per obſtinationem cōputatur. Tamē attēdenda eſt quantitas ſcan

dali ꝛ boni quod cõtingit ex cõſilio ſeruato. ꝛ ſm hoc aliq̄
cõſilia ſunt intermittẽda propter ſcandalũ puſillorũ. vl' ſcã
k dalum contẽnendū ꝑpter cõſilia. hec Tho. ¶ Sed quid de
operibus alijs a cõſilijs ſeu ſupererogationis operibus/ que
vocantur indifferẽtia ex genere. vt comedere carnes/ bibe
re vinũ/ tẽporalia modo licito acquirere/ acquiſita cuſtodi
re: debita repetere. ꝛ ſic de alijs. nũquid ſunt ꝑpter ſcanda
lum dimittẽda? Sũt eñ triplicia opa. Quedã neceſſaria ad
ſalutẽ. Alia ſupererogatiõis ꝛ cõſilij. Alia vero indifferẽtia
ex genere. Rñ. Richar. in. iiij. diſt. xxxviij. Opera indifferen
tia ex genere quorũ omiſſio nulli alij p̄iudicat niſi operãti:
ꝛ etiã in tẽporalibus tñ: omittẽda ſunt ad vitandũ ſcãdalũ
proximi ꝑueniẽs ex infirmitate vel ignorantia qñ ꝓbabili=
ter apparet ꝙ niſi tale opus omittatur ꝓximus ſcãdaliſa=
bitur. Et ſi ꝓbabile eſt ꝙ ſcandaliſet mortaliter: tũc omiſ=
ſio illius opis eſt in p̄cepto. Si aũt ꝓbabile eſt ꝙ nõ ſcãda=
liſetur niſi venialiter: tunc omiſſio illi⁹ opis eſt in conſilio.
Poſtq̃ tñ ꝓximo eſt oſtenſū ꝙ ex tali opere ſcãdaliſari nõ
debet. ꝛ debito modo ſuaſū vt nõ ſcãdaliſet: ſic non tenet
omittere iſtud opus ꝑpter ꝓximi ſcãdalũ vitãdū. q2 ſcan=
dalũ poſt talia hortamẽta proueniẽs proprie eſſet ex mali=
cia. Unde ꝑpter illud nõ eſt dimittẽdum. Hec Richar. Et di
cit Durã. in. iiij. diſt. xxxviij. q̄ ſunt indifferẽtia: ſicut come=
dere carnes/ vel abſtinere ab eiſdẽ: omnia dimittenda ſunt
q̃diu durat ſcandalũ puſillorũ. Hec ille. Et ꝓbat ꝑ Augu.
in ſermone dñi in monte. dandum eſt ꝛc. vt poſtea patebit.
Et dicit notãter q̃diu durat ſcãdalũ puſillorũ ꝑpter eos q̄
informati in ſcandalũ phariſeorũ incidũt ex malicia. vt in
volẽtibus impedire bona ſepe apparet. Itẽ vt ſtatim dice=
tur ſm Tho. ꝛ oẽs cõiter. . tẽporalia nõ ſunt dimittẽda pro
pter ſcandalũ ortum ex malicia. ergo multo minus abſtinẽ
tie ꝛ huiuſmodi quedã/ plus ſeruiẽtia virtuti q̃ tẽporalia.
l ¶ Et dicit Guill'. ſup Ray. ꝙ nõ debet q̄s facilis eſſe ad cre
dendum ꝙ alij ſcãdaliſent de bono opere qđ facit. nec de=
bet quis facile propter metū ſcandali ceſſare a bono ope.
Q2 debet p̄ſumere de alijs poti⁹ ꝙ ſint boni q̃ ꝙ mali ſint.
ſemper eñ iudicandũ eſt in indifferẽtibus in partẽ meliorẽ
Tamẽ durãte cõſcientia ꝙ alij ſcãdaliſent: debet dimitte=
re/ vel opus occultare: Ratio primi dicti videlicet ꝙ ꝑpter
ſcãdalum ortum ex malicia nõ debeat q̄s dimittere opera
bona cõſilij: Q2 ſi propter maliciã taliū bona deberẽt ſem=
per omitti: mali bona frequẽter impedirẽt: ꝛ occaſio daret
malis malignandi. Unde hoc eſt ſcandalũ phariſeorum qđ
etiam xp̄s docuit non curare. Unde poſtq̃ chriſtus Math.
xv. preſentibus ſcribis ꝛ phariſeis predicaſſet: chriſto diſci

puli dixerunt.Scis'qꝛ phariſei audito hoc ꝟbo ſcādaliſati ſunt:At ille rñdens ait.Oīs plātatio quā non plātauit pater meus celeſtis eradicabitur.Sinite illos: ceci ſunt/ ⁊ duces cecoꝝ.Cecus aūt ſi ceco ⁊c.Ratio ſcđi/ videlicet ꝙ vbi periculū nō imminet:opa ſupcrogationis ſunt differenda/ vel occultanda ꝓpter ſcādaluȝ ꝓueniens ex ignorātia/ vel infirmitate ꝓueniēs quouſqꝫ tales informent/ ⁊aliquo modo cōfortētur.Ratio inqꝫ eſt iſta.qꝛ ex occultatione operis ſuperogationis/vel ex dilatione ⁊ ꝓximi malum vitat/qui informabitur:⁊ ꝓpriuȝ bonū nō minuit.Unde dicit Richar. ſup.iiij.diſt.xxxviij.ꝙ tunc quis merito proprio nō preiudicat.qꝛ ſic opus ſuperogationis intermittere meret equale premiū/premio debito operi ſuperogationis qđ omittit vel maius.Unde talis omiſſio nihil minuit de perfectione charitatis:ſed magis ad eius augmentū diſponit. Uñ xp̄s hoc ſcandalū puſilloꝝ Math.viij.vitare iubet / vt patuit ſupra Et Math.xvij.ne ſcādalizaret didragma petētes:illud perſoluit.⁊ idē ſupra patuit de aplo Ro.xiiij. Ex predictis ptȝ ꝙ frequēter amici qui ſcādaliſantur de ingreſſu alicui⁹ in religionē:ſcandalū habēt phariſeoꝝ.Propter qđ hieroñ. in epla ad heliodorum dicit. Licet in limine iaceat pater ſiccis oculis ad vexillum crucis euola.ſolū genus pietatis eſt in hac re eſſe crudelē.¶Tertio modo bona temporalia D quādo ſint dimittēda ne alius ſcādaliſetur: diſtinguenduȝ eſt.Nā bona tēporalia ſm Tho.aut non ſunt noſtra:ſȝ nobis pre aliis cōmiſſa ad cōſeruandum ⁊ diſponendum pro communitate.ſicut bona eccleſie cōmittūtur prelatis/ ⁊ rectoribus reipublice cōmittuntur bona cōmunia reipublice: talia nō ſunt propter ſcandalū dimittenda.Quia taliū conſeruatio/ſicut ⁊ depoſitorū imminet his quibus ſunt cōmiſſa ex neceſſitate precepti tuenda.Et ideo non ſunt propter ſcādalū dimittēda:ſicut nec alia bona prima que ſunt de neceſſitate ſalutis.vñ beatus Tho.cantuarieñ.repetiijt res eccleſie cū ſcādalo regiſq.Aut bona tpalia ſunt noſtra quoꝝ nos ſum⁹ dñi.Tunc iterū diſtinguendū eſt/qꝛ cuȝ ea dare nō volum⁹/ vł apud aliū detēta repetere volum⁹. aut ſcandalum oritur ex malicia alicui⁹ alienū volētis vſurpare. vel detinere qđ eſt ſcandalū phariſeorū.Et illud ſcādalum nō eſt curādū.⁊ bona tēporalia tūc ſunt repetēda. Tū quia noceret bono ꝯmuni.daretur eniȝ illis occaſio rapiēdi aliena.tum etiā qꝛ noceret rapiētibus/ꝗ iniuſta rapiendo:vel retinēdo alienū:peccarent.vnde dicit Greg.in mora.loquens de raptorib⁹ alienorū:Quedā ſeruata equitate prohibenda ſunt/non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur: ſed ne rapientes non ſua ſemetipſos perdant.Aut ſcanda=

lum oritur ex ignorantia vel infirmitate alioꝝ. quod dicit
ſcandalum puſilloꝝ. Tunc propter illud dimittenda ſunt
temporalia ad tempus/quouſqꝫ ſedetur ſcandalū p ammo
nitionē/vel per aliquem alium modū. Vñ beatus Auguſti.
in ſermone dñi in mōte. Mādū eſt qd nec tibi/nec alteri no
ceat:quantū ab homine credi poteſt. ⁊ cū negaueris quod
petit:indicanda eſt ei iuſtitia:⁊ melius ei aliquid dabis:cū
petentem iniuſte correxeris. Si aūt poſt ſufficientē āmoni
tionem ⁊ ſufficientem inſtructionem ſcandalū nō ſedaret:.
perfectionis eſt ſua dimittere:ſed nō eſt neceſſitatis. vnde
Math.v. Si qs vult tecum in iudicio contendere/⁊ tunicaꝫ
tuam tollere:dimitte ei ⁊ palliū.⁊ loquitur de conſilio. Et ſi
ſit preceptuꝫ intelligendum eſt/vt dicit Augu.ſm ꝑparatio
nem animi/ſcꝫ vt homo paratus ſit talia facere: ſi hoc im=
N pediat promotionem fidei ⁊ bonoꝝ moꝝ. ¶Sed dubium
eſt:quomodo predicator predicando/vel princeps/vel pla
tus/⁊ eis ſimiles ſe debent habere circa malos/⁊ ſcanda=
lizatores bonoꝝ:preſertim quādo multitudo eſt in cauſa?
Reſpondet ꝙ mali aliquando tolerandi ſunt: aliquando
puniendi. Unde vlri. libro. vj. tracta.iij.queſtione. viij.
aſſignat quattuor cauſas diſſimulationis circa peccata inſ
quoꝝ propter quas non poteſt/vel nō expedit zizania euel
li. Una eſt cum mali ſunt occulti nec poſſunt diſcerni a bo=
nis. Alia cauſa eſt:ſi multitudo tanta eſt in cauſa ꝙ nō poſ
ſit extirpari ſine ſciſmate eccleſie.in quo etiā boni inuolue
rentur:⁊ ſic etiam eradicaretur ⁊ triticū. Unde auguſt. nos
ad doctrinā ſacram pertinere arbitramur:vt ⁊ canes in ec
cleſia propter pacem eccleſie toleremus: vel ſi vnus ſolus
eſt/vel pauci:ſed hoc non poteſt fieri ſine ſcandalo bonoꝝ
eo ꝙ eos latet crimen nocentis. Sicut dñs nocentem iudā
vſqꝫ ad dignum exitum tolerauit. Quando tamen multitu
do eſt in culpa:poſſunt aliq̄ magis rei ex eis puniri ad ter=
rorem multitudinis.vel turba iniquoꝝ cum facultas eſt in
O populis promendi ſermonē:generali obiurgatione feriēda
eſt.vt dicit Aug.cōtra parmenianum. ¶Tertia cauſa eſt:
qñ probabiliter preſumitur de coꝝ correctione.eo ꝙ peccāt
ex infirmitate vel ignorantia/⁊ nō obſtinata malicia. Si eñ
tales exterminarentur ſepe eradicaretur triticum:id eſt ip
ſi qui poſtmodum conuerſi fuerunt triticum factum. Sicut
patet de Paulo. Unde beatus Dominicus ſpū prophetico
inter hereticos igni tradendos vnū fecit reſeruari qui poſt
multos annos ꝯuerſus fuit. Quarta cauſa: ſi exercitando
bonos proſunt eccleſie/⁊ nō obſunt. Tunc eñ tolerari poſ=
ſunt:ne boni ocio torpeant in charitate ⁊ ſic eradicetur tri=
ps.lviij. ticum. Unde ps. Dñs oſtendit michi ſup inimicos meos:ne

occidas eos / nequando obliuiſcantur populi mei. Qđ ſm Bernar. ad literam hodie de iudeis poteſt itelligi. Uñ etiã iudicũ.ij. Non delebo gentes quas dimiſit ioſue/ vt in ipſis experiar iſrahel. hec de Ulri. Raymun. addit: ꝙ ſi peccatũ quod faciunt auctoritate defendũt ꝙ non ſit peccatũ: tunc non debet cõtra tales dormire ſeucritas diſcipline. Nam tales etiã heretici poſſunt dici. de peni. di. vj. cap. primo in fine. Et ſm eundẽ idẽ videt ſeruandũ circa publice delinquentem multitudinẽ/ vel principẽ predicatione: qđ dictuꝫ eſt de correctiõe vel excõmunicatione facienda vel diſſimulanda. Satis cõcordare videtur Tho.ij.ſcđe.q.cviij. ¶ De materia ſcandali tradit Cãcellarius quattuor regulas de floribus regularũ moraliũ. Prima: nullus agens bene ſm omnes circũſtantias: dici debet dare ſcandalũ alteri quãtumcũꝗ ſcandaliſetur alius. quia ſcandalum eſt dictũ/ vel factum minus rectum prebẽs alteri occaſionem ruine. Nã in via omnino recta/ ſi qs ceciderit: non ex ſcandalo vie: ſed ex proprio defectu proueniet. Scđa. ſolus ille ſcandaliſat actiue: qui aduertens aut aduertere debens alios proniores eſſe ad peccandum ex modo ſuo agendi/ qui ſibi non eſt in precepto: nihilominus ipſe operari nõ deſiſtit. Secus in caſibus hic excluſis: vbi malicia proprie eſt ſcandalum gratis acceptum. Ubi preterea non eſt aduertentia/ nec eſſe debet de ſcandalo alterius: et vbi quis ad illud operandum teneretur. Tertia regula. Ille dicitur ex materia ſua peccare / et ſcandalum accipere non ex actu alterius qui informatus ſufficienter de bonitate huiuiſmodi actus nihilominus cadit in ruinam. vt ſi ex voto religionis omiſſo parentes poſt ſufficientem de religionis perfectione informationem ſe ſcandaliſari conquerantur. Scandalum eſt hoc non iam puſillorum: ſed phariſeorum acceptum ſed nõ datum. Quarta regula. Quilibet ab omni actu cui nõ eſt aſtrictus aliunde tenetur deſiſtere: qui aut timet/ aut timere debet ſm vehementem cõiecturam ſcandalum puſillorũ quouſꝗ de illo compeſcendo diligentiam compleuerit/ niſi forte pro communi vtilitate vnctio ſpiritusſancti doceat illud tũc agendũ. vt chriſt⁹ fecit i publicatiõe veritatꝫ ſacramẽti.

¶ Capitulum.xiiij. De irriſione.

Preterea cum deriſores/ ſeu irriſores magna mala faciant in eccleſia occidentes conceptus ſpirituales bonorum operũ: de irriſionis vicio tria principaliter vidẽda ſunt. Primo quale vicium ſit. et quid ſit irriſio. Secũdo ꝙ delectabile ſit. Tertio vtrũ riſus ſit licit⁹. ¶ Quãtũ ad ꝑmũ notat Tho.ij.ſcđe.q.lxxv.

et ſequentibus: ꝙ iniuria/ et iniuſtitia fit verbo per quinqȝ vicia. Sunt eñ quintuplicia bona hois quantũ ad ꝓpoſitũ ſufficit/ vicȝ fama/ honor/ amicitia/ gloria ſeu teſtimoniũ cõſcientie/ et bona nature et fortune. Detractor famã auferre nititur. Contumelioſus ſeu cõuiciator honorẽ. Suſurro amicitiam inter aliquos vult tollere. Deriſor ad cõfuſionẽ conatur proximi/ et eripere vult gloriã bonorũ anime. Maledicens vero penã imprecatur. ⁊ ſi peccatum alicui optat: tamen illud facit in penã ꝓximo. Et quattuor prima vicia eo ordine quo ponũtur: ſe excedunt in malicia. Quia detractor eſt mal⁹. peior cõtumeliã inferẽs. quẽ excedit ſuſurro: qui amicũ eripere geſtit. Et adhuc peior eſt deriſor: intellige ſemꝑ ceteris paribus. Sed etiã interdũ peſſimi ſunt maledici.

B ¶ Quale autẽ peccatũ ſit irriſio ⁊ ab alijs diſtinctũ: Notandũ ſecũdo ſm Tho. vbi prius. q. lxxv. ꝙ pctã verborum ſunt precipue penſanda ſm intentionẽ ꝓferentis. Et ideo ſm diuerſa q̃ quis intendit cõtra aliũ loquẽs huiuſmõ dĳpctã diſtinguũtur. Sicut eñ aliquis cõuiciando intendit cõuiciati honorẽ deprimere/ ⁊ detrahendo diminuere famã. et ſuſurrãdo tollere amicitiã. ita etiam irridendo aliquis intendit ꝙ ille qui irridetur erubeſcat. Nã de opere virtuoſo aliquis apud alios et reuerentiam meretur / et famã. et apud ſeipm̃ bone cõſcientie gloriam. Et ſm illud. ĳ. cor. j. Gloria noſtra hec eſt/ teſtimonium cõſcientie noſtre. Unde ecõtrario de actu turpi et vicioſo apud alios quidem tollitur hominis honor/ et fama/ et ad hoc contumelioſus/ et detractor de alio dicũt. Apud ſeipm̃ ꝑ turpia q̃ hic dicunť aliquis ꝑdit cõſcie gloriã ꝑ quandã cõfuſionẽ ⁊ erubeſcentiã. et ad hec turpia deĳcit deriſor. Et qȝ hic eſt finis diſtinct⁹ ab alĳs: iõ etiã pctm̃ irriſionis diſtinguitur ab alĳs pctis. Securitas eñ cõſcientie et quies illius magnũ eſt bonum ſm illud ꝓuer. xv. Secura mens q̃ſi iuge cõuiuiũ. Et iõ qui cõſciam alicui⁹ inquietat cõfundẽdo ſeipm̃ aliqđ ſpeciale nocumentũ ei infert.

C ¶ Qñ vero ſit pctm̃ mortale. Rñdet ibidem ſic. Irriſio non fit niſi de aliquo omnino malo vel defectu. Malũ aũt ſi ſit magnũ: non pro ludo accipitur: ſed ſerioſe. Uñ ſi i ludũ/ vľ riſuȝ vertať: ex quo irriſiõis vľ illuſiõis nomẽ ſumiť/ hoc eſt qȝ accipitur vt paruũ. Põt autẽ accipi aliquod malũ vt paruum dupľr. Uno mõ ſm ſe. alio mõ ratione ꝑſone. Cũ aũt alterius ꝑſone malũ vel defectũ in ludum vel riſum ponit qđ ſm ſe paruũ malum eſt: veniale eſt et paruũ pctm̃ ſm genus ſuum. Cũ aũt accipiť quaſi paruũ ratione ꝑſone: ſicut defectus puerorũ et ſtultorũ parũ ponderare ſolem⁹: ſic aliquẽ illudere vľ irridere eſt eũ oĩno paruipẽdere ⁊ eũ tã vilẽ eſtimare: vt de ei⁹ malo nõ ſit curãdũ:

ſed ſit quaſi ꝑ ludo habendus. Et ſic deriſio eſt pctm̄ mor=
tale/grauiꝰ ꝙ cōtumelia:q̄ ſimiliter eſt in manifeſto. qꝛ cō=
tumelioſus videtur ꝑcipere malū alterius ſerioſe. Irriſor
autē illudit.⁊ ita videtur eſſe maior cōtemptus et dehono=
ratio.et ſʒ hoc illuſio eſt graue pctm̄:et tanto grauius quā=
to maior reuerētia debetur ꝑſone que illuditur. ¶Vñ grā=
uiſſimū eſt irridere deum:⁊ ea que dei ſunt. ſm illud Eſa. D
xxxvij. Cui exprobraſti ⁊quē blaſphemaſti: ⁊ſup quē exal=
taſti vocem tuā?Et poſt ſubditur ad ſanctū iſrahel. Dein=
de ſecundū locū tenet irriſio parentū. Unde ꝓuerbior:ū.xxx.
Oculum qui ſubſannat patrē :et deſpicit partū matris ſue/
effodiant eū corui de torrentibus/⁊comedāt eū filij aquile;
Deinde iuſtorū deriſio grauis eſt : qꝛ honor ēſt virtutꝭ pre=
miū. Et cōtra hoc dicit Job.xij. deridetur iuſti ſimplicitas;
quequidē deriſio valde nociua eſt:quia ꝑ hoc homines a be=
ne agendo impediuntur:ſm illud grego .Qui in aliorū acti=
bus bona exoriri cōſpiciunt: mox ea manu peſtifere expro=
brationis euellūt. Et quāuis ludus nō importet aliquid cō=
trarium charitati reſpectu eius cū quo luditur: inter ami=
cos em̄ īterdū luditur/ pōt tamē importare aliquid ꝯtrariū
charitati reſpectu eius de quo luditur propter cōtemptū:
vt dictū ē. hec thomas. ¶Quo ad ſcdm̄ principale deriſio
eſt valde delectabile viciū triplici de cauſa . Primo qꝛ per E
irriſiones diabolus occidit/ necat/et ſuffocat ꝑuulos eccl'ie
cum bonū inchoatum ꝓpter eos dimittitur:⁊ interdū plus
nocent ꝙ heretici . Vñ ſunt ſicut pharao : qui ſubmerſione
paruulorum ppl'm iſrl' delere voluit. Exo.j. Sunt ſicut he=
rodes q̄ xp̄m paruulū occidere voluit : et paruulos poſtea
occidit innocentes. Math.ij. Secundo irriſores malis ani=
malibus aſſimilantur/⁊ peiores eis ſunt. Dracho em̄ ſtetit
apoca.xij.ante mulierem que erat paritura :vt cum pepe=
riſſet deuoraret filium eius . Sed irriſores partum matris
non expectant videlicet eccleſie fructum quē ꝓpoſitio bo=
no conceperunt eius fideles . Sunt vulpecule vineam do=
mini demoliētes. Cantic.ij. Capite nobis vulpeculas par=
uulas:que demoliunt vineas. Sunt etiam buffones:que nō
poſſunt odorem ⁊ florem bone vite ſuſtinere. Tertio irriſo=
res nocēt multis:⁊ impij ſunt in omnes.in deum: quia rur=
ſus crucifigunt filium dei. Heb.vj. Et ſm pſ. Super dolorē
vulnerum eius addunt:dum animas pro quibus mortem pſ.lxviij.
ſuſtinuit ei auferunt . Sunt deriſores impij in proximum:
dum vulnus eius ſpirituale iam ꝑ penitentiam ſanatum /
iterū reuocant/⁊ concidunt. Job.xvj. Concidit me vulnere
ſuꝑ vulnus. Sunt impij in matrē eorū eccl'iam/tam in mili=
tantē/ꝙ triūphantē:dū defraudāt eā gaudio qd habere de=

buit de ꝯuerſione pctōꝝ. Magna reuera crudelitas necare iniuſte filium quem mater ꝓpria genuiſſet dolorib⁹ magnis. Sic in ꝓpoſito magna eſt crudelitas penitentem magnis fletibus eccleſie ꝯuerſum peruertere irriſionibus Nam Johānis. xvj. Mulier cum parit triſtitiā habet. Sunt ⁊ impij in ſe/quia cū in mari mundi ſcilicet naufragentur propter eorum peccata: tamē penitentie tabulam ſecundā
F poſt naufragiū ꝯtēnunt vel vilipendūt ¶ Uñ ſacra ſcriptutura ꝯtra irridentes graues penas fulminatas ꝯmemorat Nam primo regū. xxv. Nabal verba nūciorum dauid deridēs ait. Quis eſt filius iſai. hodie increuerūt ſerui q̄ fugiūt dños ſuos. Uñ poſt pauca miſere mortu eſt: deo eū necante ꝑri⁹ aūt Dauid iurauerat eū ⁊ domū ſuā totā īterficere. Sic ij. Regum. vj. Poſtq̄ dauid luſerat ante archam dñi/ ⁊ ſaltauerat: egreſſa eſt in occurſum dauid michol eius vxor/ ⁊ deridendo ei ait: q̄ glorioſus fuit rex iſrael hodie diſcoopeꝛiens ſe ante ancillas ſeruoꝝ ſuorum: ⁊ nudatus eſt/ quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. Igitur michol filie ſaul: non eſt natus filius vſq; ad diem mortis ſue. Et iiij. Regum. ij. Cū deſcenderet heliſeus per viam: pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate: ⁊ illudebant ei dicentes: aſcende calue/aſcēde calue. Egreſſiq; ſunt duo vrſi de ſaltu/ ⁊ lacerauerunt ex eis xlij. pueros. Luce. xvj. Poſtq̄ x̄ps predicauit: nemo poteſt duob⁹ dñis ſeruire: non poteſtis deo ſeruire ⁊ mammone. ſequitur: audiebant autē hec omnia pharſei qui erant auari/ ⁊ deridebant eū. Et ait illis ieſus. Uos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus: deus autem nouit corda veſtra Unde Actuū. ij. diſcipulis deuotiſſime ſp̄m ſanctum accipiētibus/alij eos irridebant dicentes: quia muſto pleni ſunt.
G Ideo ſpiritufancto ceci manentes caruerūt. ¶ Quo ad tertium eſt dubium vtrū ridere ſit peccatum? Reſpondeo ſecūdum Alexan. de halis. parte. ij. Quidam eſt riſus qui cauſatur ex iocunditate ſp̄uali: ⁊ iſte nō eſt pctm̄: ſed eſt meritori⁹/vel effectus meritorie complacentie. Eſt eñ fruct⁹ ſpiritus. de quo ap̄ls ad Gal' v. loquitur vbi enumerat etiam gaudiū/benignitatē/⁊ alia. Et philip. iiij. Gaudete in dño ſemꝑ iterū dico gaudete. De quo riſu etiā dicit̄ de muliere forti. Prouer. xxxj. Ridebit in die nouiſſimo: hic riſus nō eſt cum cachino. Uñ beatus benedictus tertium gaudium humilitatis ponit non eſſe promptū ad riſum. Sic etiam modeſtus riſus in eutrapelia meritorie fieret. Unde albert. ſuper Luc. vj. Ue vobis qui ridetis dicit: bonus homo nō cachinis: ſed moderate vix ridet. Et ſene. Scito q̄ verum gaudium ſeuera res eſt. ſecūdū illud Eccl'ia. xxj. Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam: ſapiens aūt vix tacite ridebit. Se=

cundus eſt qui cauſatur ex manſuetudine nature: ⁊ eſt paſ
ſionis humane ꝓprius effect⁹: ⁊ poteſt fieri ſine peccato/ et
merito: vt in dormientibus/ in pueris/ ⁊ in quibuſdam tam
ſubito vt ratio preuenire nequeat ſicut alie quedam paſſio
nes. Tertius eſt qui ꝓuenit ex cordis laſciuia/ ſeu ex inor=
dinata dilectione: ⁊ ſi tunc homo delectatur in creatura ꝓ
pter ſe/ ⁊ ibi conſtituitur vltimus finis hominis : ſicut di=
ctum fuit ſupra precepto primo. cap̄. v. B. tunc eſt mortale
peccatū. Similiter ſi moroſe delectationis conſenſum habꝫ
in actu peccati mortalis : vt dicetur in penultimo ꝑcepto.
Similiter ſi complacet deliberate in cogitationibus / ver=
bis/ vel operibus/ que alias ſunt peccata mortalia. De iſto
riſu dicit xp̄s Luce. vj. Ue vobis qui nunc ridetis: q2 flebi=
tis: ve aūt dicit peccatum mortale. Si aūt quis ex ſurre=
ptione rideret: vel ſine conſenſu in mortale: ſed tm̄ ex qua=
dam leuitate animi: veniale fieri poſſet : ſicut ſara Geneſ.
xviij. De priori riſu qui eſt peccatū mortale/ ſuper illo Lu.
vj. Ue vobis qui nunc ridetis/ dicunt expoſitores cōmuni=
ter: qui ridetis/ ſcꝫ per ineptam letitiam ad peccatum mor
tale declinantem. ſecūdū illud Prouer. ij. Qui letantur cuꝫ
male fecerint/ ⁊ exultāt in rebus peſſimis. Ordine ergo cō=
trario faciamus: modo lugendo vt cōſolemur. Nam in ma
lis. (Prouer. xiiij.) riſ⁹ dolore miſcebitur: ⁊ extrema gaudij
luctus occupat. Sed in deuotis Math. v. beati q̄ fletis quo
niam ridebitis. Et ps. ait. Euntes ibant ⁊ flebant mitten= ps.xxv.
tes ſemina ſua. Uenientes aūt ve. ⁊c. Lu. xxiiij. Nōne opor
tuit ſic xp̄m pati: ⁊ ita intrare in gloriam ſuam.

¶ Capitulum primū ſexti precepti De me=
chia ⁊ luxuria.

NUnc de ſexto precepto occurrit dicenduꝫ: in
quo dicitur non mechaberis : Mechia auteꝫ
ꝓprie dicitur adulterium viri. ¶ Adulteriū A
vero eſt omnis inordinatus concubitus ma
ris ⁊ femine/ quo ꝯiugalis thorus violatur
In hoc ergo ſexto mandato domin⁹ volens
prohibere omnem inordinatū concubitum
non dixit generaliter / non adulterabis : ſed
ſpecialiter nō mechaberis. Eſt eñ proprie mechia adulte=
rium viri. Quod deus poſuit propter duo. Primo ad ſignifi
candū ꝙ adulterium viri/ aut alter eius illicitus concubi=
tus eſt primo ⁊ principaliter prohibitus tanꝙ illud quod
de per ſe eſt maius peccatū ꝙ̄ mulieris adulterium vel for
nicatio. Uir enim ſecundū Auguſti. de adulterinis cōiugi's
eſt fortior ad reſiſtendum concupiſcentie. habet rationem
maiorem: ⁊ mulier eſt ſibi ad regendum cōmiſſa. Ideo pec

cat directe ⁊ per ſe grauius fornicando ꝙ mulier: lꝫ vtrū= qꝫ ſit mortale videlꝫ viri ⁊ femine fornicatio. Dicitur autē notanter directe ⁊ per ſe: quia per accidens illicita mulie= ris fornicatio. Dicitur aūt notanter directe ⁊ per ſe: qꝛ per accidens illicita mulieris fornicatio ⁊ maxime adulterium fit grauior ꝑpter ea q̄ nata ſunt ex ea ſequi: vt prolis occi= ſio: impeditio conceptus: exheredatio filiorum legitimorum generis ignobilitatio: ꝓcuratio aborſuum/ ⁊ cetera huiuſ= modi: propter que in maledictione relinquit memoriā eius ⁊ dedecus illius non delebitur. Eccl'iaſt. xxiij. Secundo di= xit in ſpeciali/ non mechaberis. ad excludendum humane peruerſitatis opinionē: qua viri nōnunꝙ putant nō inde= cens vel turpe ſi fornicentur/ immo de incontinentia glori antur. ⁊ per oppoſitū mulierē velut infamē perſequuntur vñ Augu. de decē cordis dicit. Ad hoc dilapſa eſt humana peruerſitas: vt vir habeatur qui victus eſt a libidine: ⁊ nō

B habeatur pro viro qui eſt libidinis victor. ¶ Hoc ergo mā dato nō mechaberis: ſm Auguſt. Exo. xx. prohibetur etiā omnis illicitus concubitus/ ⁊ etiā omnis genitaliū mem= brorū/ ſiue fiat ꝑ concubitum/ ſiue illicitus ⁊ inordinatus/ ſi ue etiam innaturalis vſus vel contactus qui fit ad ꝓcura= tionē libidinis/ ⁊ cauſa experiende veneree delectationis De hoc etiā luxurie vicio tria principaliter iam ſunt viden da. Primo ꝙ deteſtabile illud viciū ſit. Scd'o de remedijs contra luxuriā. Tertio de falſis excuſationibus quorūdam

C dicentium ſe non poſſe continere. ¶ Quantum ad primum notandū ꝙ hoc vicium in ſe eſt abhominabile propter quin qꝫ. Eſt eñ nociuū q̄ntupliciter. Et eſt ꝑpter triplices eiꝰ effe ctꝰ miſerabile. Abhoīnabile eſt prio: qꝛ eſt anxiatiuū ⁊ peni tentiam inducēs. Hiero. Appetitus fornicationis anxietas eſt: ſatietas vero penitentia. Unde precedētia ſunt anxie= tates multe: quas dñs ſpinas vocat Oſee. ij. di. Sepiā viā tuam ſpinis. Spine ſunt vigilie/ timores/ expenſe ⁊ ſollici= tudines. Secūdo eſt erubeſcibile vicium. vnde Job. xxiiij. oculus adulteri obſeruat caliginem. Illud natura procla= mat. ⁊ Seneca ꝯtra diogenem: qui caninus dicitur. vt Au= guſt. dicit in de ciuita. dei. Tertio eſt fetidū. vñ Johel. j. Iu menta cōputruerūt in ſtercoribus ſuis. vbi ſm Greg. Ster cus luxuria/ ⁊ computreſcere eſt mori. Nam etiam ad litte ram dicit Guil'. de vitijs. Uiri ſpirituales fetorē huiꝰ pctī in terdū ſentiūt. vt ſcolaris/ qui preſentiam ſcorti in ſua do= mo ſentiebat per fetorem. Et archidiaconus quidā in ſer= mo ſentiebat qñ fornicatus fuerat. Quarto eſt fedum ſeu maculoſū. Unde ſuper illud. j. Corinth. vj. Omne pctm̄ qd'= cunqꝫ fecerit homo extra corpus eſt. qui aūt fornicatur in

coꝛpus ſuum:peccat.dicit glo. Cetera pctã tñ aiam ma=
culant:foꝛnicatio vero non tantum animã/ſed ꝛ coꝛpus cõ
taminat.ꝛ Seneca.in voluptate nihil eſt magnificũ niſi qđ
naturam deo ꝓximã doceat. q: mēbroꝝ vilium ac turpiuꝫ
miniſterio vehemẽs delectatio exitũ fedat.Quinto eſt infa
mie.Uñ Eccliaſt.xlvij. Inclinaſti femoꝛa tua mulieribus.ꝛ
poſtea maculã dediſti in gloꝛia tua. Eſt igitur luxurioſus
iam quaſi quidam infernus habens ignem cõcupiſcẽtie/fe
toꝛem immũditie/ꝛ vermem ꝯſciẽtie.¶Secũdo luxuria eſt D
quinq; generibus nociua vel diſplicibilis.Pꝛimo deo/cui⁹
templum violat ꝛ polluit.Uñ.j.Coꝛinth.iij.ꝛ.vj. Neſcitis
quia templum dei eſtis vos: ꝛ ſpiritus dñi habitat in vo=
bis?Si quis autẽ templum dei violauerit: diſperdet illum
deus.Et ſequitur.empti eſtis pcio magno/gloꝛificate ꝛ poꝛ
tate deum in coꝛpoꝛe veſtro. Super quo vltimo ỽbo dicit
glo.Si non parcis tibi pꝛopter te: ſaltem parce tibi ꝓpter
deum/qui ſibi fecit te domũ.Secũdo diſplicet angelis om=
nibus.quia homo relicta ſpirituali natura:partẽ iumenti
nã ſociat ſibi ꝛ eidem ſe copulat.Unde in vita ſpatrum. An
gelus ad aſpectum foꝛnicatoꝛis nares obturauit:nõ auteꝫ
ad fetoꝛem cadaueris.Diſplicet aũt valde pꝛopꝛio angelo
quia ſm ps.Angelis ſuis mandauit de te: vt cuſtodiant te Ps.xc.
Multum eñ diſpliceret iuueni:cui tradidiſſet in cuſtodiaꝫ
rex filiam ſuam ſi cuſtodis negligentia violaretur.Dicit er=
go Bernar.in quouis angulo:in quouis diuerſoꝛio reuerẽ=
tiam exhibe angelo tuo ꝛ ne audeas illo pꝛeſente:quod me
vidente non auderes. ¶Tertio luxuria iniuriatur multuꝫ E
pꝛoximo.quia rapit ei non ſua:ſed ſeipſum.Ideo Pꝛouerb.
vj.Non grandis eſt culpa cum quis furat⁹ fuerit. furatur
enim vt eſurientem impleat aiam:depꝛehenſus quoq; red
det ſeptuplum. Qui aũt adulter eſt ꝓpter coꝛdis inopiam
perdet aiam ſuam.Inops eñ eſt adulter coꝛde:quia inſi=
piens carens dei ſapientia.Inops etiam quia nulli fidem
ſeruat alteri:vt patet in Dauid.ij.Regũ.xij.Qui fidelẽ mi=
litem ꝓcurauit occidi:factus adulter.Quarto nocet luxu=
ria pꝛopꝛio ſubiecto in reb⁹.vt ptꝫ Luce.xv.in filio ꝓdigo
qui ꝯſumpſit luxuria omnẽ ſubſtantiã ſuã. Nocet in coꝛpe
quia ſeneſcere facit.vitam adimit.vires eneruat. Ideo in
terdum etiam multi pꝛopter vnius luxuriam interficiun=
tur.vt patꝫ de Sichem filio emoꝛ.Geneſ.xxxiiij. Nocet eti
am in fama.Unde Geneſ.penulti.Ruben pꝛopter luxuriaꝫ
per Iacob pꝛiuatus eſt pꝛimogenitura.Ruben inquit ꝑmo
genitus meus.ꝛ poſt:pꝛioꝛ in donis/maioꝛ in imperio/ſup
ple eſſe debueras. Sed ſequitur.non creſcas. Quinto lu=

xuria eſt diſplicibilis:qꝛ valde placet diabolo. vt patet in de-
monibus incubis/ ⁊ ſuccubis. vñ Job. xl. legitur Behemoth
in locis humidis dormire Nam in luxurie pctõ demon ſem-
per binos homines lucratur. ⁊ emit pro viliſſimo pcio/ fede
⁊ momentanee delectationis. Tertio luxuria eſt abhomina-
bilis propter triplices eius effectus. Prim⁹ eſt qꝛ luxuria eſt
multum efficax ad capiendũ hominem. Vñ Nume. xxiij. Ba-
laam eam elegit ad vincendum iſrael:quem alias vincere ne
quiuit. ſapientiſſimos cecauit/ vt Salomonem ⁊ Dauid. For
tiſſimos deiecit. vt Sanſonem. Secũdus eſt ꝙ luxuria eſt po
tens ad retinendũ in malo. Unde prouerb. xxij. fouea profun
da os aliene(ſupple vulue)cui iratus eſt dñs incidet in eam
Qui em̃ hoc vicio laborat: vix poteſt capere ea que dei ſũt. j.
Corinth. ij. Animalis homo non capit ea que ſunt dei. ⁊ Da
nie. xiij. in ſenibus: de qbus dicitur. Declinauerunt oculos
ſuos vt non viderent celum nec recordarent iudiciorum iu-
ſtorum. Vñ ⁊ qui vxorem duxit/non ſe excuſauit. cũ alij ſe ex-
cuſarent de veniendo ad conuiuium. vt patȝ Luce. xiiij. Ter
tius effectus eſt ꝙ duriſſime ſeruituti ſubijcit. Animã em̃ no
biliſſimaȝ facit ſeruire corpori/ ⁊ eius turpiſſimo membro to
tum corp⁹ ſiue hominem facit ſeruire mulieri. Vñ Tullius.
Ego nullum liberũ dico/cui mulier imperat. leges imponit.
vocat/ veniendum eſt. abijcit/abeũdum eſt. hunc ergo nõ mõ
ſeruum ſed nequiſſimum ſuum iudico. ¶ Malitia etiam hu-
ius vicij patet ex ſeptem filiab⁹ quas enumerat Grego. xxxj.
mora. q̃ ſunt cecitas mentis. incõſideratio. pcipitatio. amor
ſui. odium dei. affectus pñtis ſeculi. horror ⁊ deſperatio futu
ri. Quarum pprietates oñdit ſanct⁹ Tho. ſecunda. ij. q. cliij.
dicens. Qñ inferiores potentie vehementer afficiunt ad obie
cta ſua:conſeq̃ns eſt ꝙ ſupiores vires deordinent ⁊ impediã
tur in ſuis actibus. p vicium aũt luxurie appetit⁹ inferior/ſcȝ
concupiſcibilis vehementer intendit obiecto ſuo ſcȝ delecta
bili propt vehementiam delectationis. ⁊ ideo conſeq̃ns eſt ꝙ
p luxuriam maxime ſupiores vires deordinent/ſcȝ ratio/ ⁊ vo
luntas. Sunt autẽ rõnis quattuor actus. Prim⁹ quidem ſim-
plex intelligentia q̃ cõprehendit aliquẽ finem vt bonum. Et
hic actus impeditur p luxuriam ſm illud Dañ. xiij. Species
decepit te:⁊ cõcupiſcentia ſubuertit cor tuum. Et quãtuȝ ad
hoc ponitur cecitas mentis. Secund⁹ actus eſt cõſiliũ de his
q̃ ſunt agenda propt finem: ⁊ hic etiam impedit p cõcupiſcẽ-
tiam luxurie. Et quantum ad hoc ponit precipitatio que im
portat ſubtractionem conſilij. Tertius eſt iudicium de agen
dis. vnde Dañ. xiij. Senes auerterunt ſenſum ſuum: vt nõ re
cordarentur iudiciorum iuſtorum. Et quantum ad hoc poni-
tur inconſideratio. Quartus eſt preceptum rationis de agen

dis.qd etiam impeditur p luxuriaʒ/ ne exequatur quod decreuit eſſe faciendum.ex parte aūtvoluntatis conſequitur duplex actus inordinatus quoꝝ vn⁹ eſt appetitus finis.Et quantū ad hoc ponitur amor ſui quantum ſcʒ ad delectationem quam inordinate appetit.Et p oppoſitū odium dei inquantum deus ꝓhibet delectationem concupitā.Alius eſt aūt appetitus eoꝝ que ſunt ad fineʒ.ꝛ quantū ad hoc ponitur affectus preſentis ſeculi/ inquantum ſcʒ in eo vult frui voluptate. Et p oppoſituʒ ponitur deſperatio futuri ſeculi qꝛ dum nimis detinetur carnalibus delectationib⁹. non curat peruenire ad ſpirituales:ſed eas faſtidit.¶Quo ad ſecundum principale notandum eſt ꝙ cōtra luxuriam ſepteʒ ſunt remedia.Naʒ cum luxuria ſit ignis q̄dam/ollam ſeminalium vaſorum calefaciens: oportet vt q̄s vel aquā frigidam in ignem ꝓijciat/ꝛ ligna ſubtrahat/vel ollam ab igne ſemoueat. Unde p̄mum remedium eſt contra luxuriam:vt ad aquam recurrat frigidam ad litteram ſe infrigidando: vel lachrymis ſe riget:vt aliquā aquam tribulationis ſibi intentet:vt diſciplinam bonā q̄s ſibi det: vel flagellet ſe fortiter vel capillis ſe trahat barbe/vel capitis/vel tribulationem inferni/vel alterius ſalteʒ imaginetur. Ideo eccl'iaſt. xi.Malitia vnius hore obliuionem facit luxurie multe.Sic in vitaſpatrum.pater q̄ mulierem hoſpitans temptabatur candela accenſa omnes digitos combuſſit dicens. Si hunc ignē ſufferre nequis quomō ſuſtineres infernalē? Unde nō mirum ſi quorūdaʒ anime domus luxurie ignis cōcremat: qui aquā tribulationis aſſumere tardāt.Secūdū remediuʒ vt tēptatus materiā luxurie(vt ſunt cibi ꝛ pot⁹ nociui)per abſtinentiā ſubtrahat.Et ſicut deridend⁹ foret qui diceret ſibi diſplicere domū ſuaʒ incinerari:qui accenſe domui cōtinue faſciculos flammigeros inijceret.ſic qui luxuria ardet/ꝛ carnes/vinum/ꝛ cetera ſuperflua non vitat. Nam ſecūdum ligna ſilue exardeſcit ignis.Et ſm virtutē hominis ſic iracundia illius erit.dicitur Eccl'i.xxviij.Tertium remediū vt quis ſe elonget ab igne luxurie/viſu/auditu/tactu ꝛ cohabitatione mulierū quantū valet: qd iubet apl's prima Coꝝ.vi.dicens.Fugite fornicationē.vbi Ambro. Cuʒ alijs nempe vitijs poteſt expectari cōflictus.hanc fugite:ne approximetis.qꝛ nō poteſt aliter melius vinci.In cui⁹ exemplū Joſeph fugiēs:palliū in manu mulieris reliquit Geñ. xxxix.ꝛ ſaluabit aīa eius. ¶Quartū remediū. Cū luxuria non ſit qualiſcunqꝫ ignis ſed infernalis:oratione opus eſt Et ſicut patientes tūc igneʒ qui infernalis dicitur vel ſancti Antonij nō recedūt de eccl'ia ſācti Antonij niſi liberent: ſic tales niſi iuuētur/ab oratiōe nō ceſſent.ꝛadiutus debe=

ret quis ſancto gratias quotidie agere qui eum iuuit. Hoc remedium docetur ſapien. viij. Sciui ꝙ non poſſum aliter eſſe continens/niſi deus det. et hocipm̄ erat ſapientie ſcire: cui⁹ eſſet hoc donum. adij dominū: ⁊ depcatus ſum illum. Specialiter aūt virgini virginum hic ſeruiendū eſt: ſed a votis ſtul
3 tis ⁊ indiſcretis cauendum. ¶ Quintum remedium eſt occupatio ſeu labor. Sunt eñ tria in homine occupanda. videlʒ mens pricipaliſſime. ſenſualitas/⁊ corpus/ne ociū habeant: alias ꝑ has tres partes velut ꝑ rimas temptatio intrat. Uñ in vitaſpatrum patres dixerunt occupatum vno: ocioſum vero plurib⁹ demonibus temptari. Et bernar. oim temptationū ⁊ malarum cogitationuʒ ſentina eſt iners ocium. ⁊ Hierony. ad ruſticum. Sempꝛ aliquid opis facito/ vt te diabolus inueniat occupatū. Mens eñ occupanda eſt meditatione ſcripturarum. vñ Hiero. ad ruſticum. Ama ſcripturaꝝ ſtudia: ⁊ carnis vicia non amabis. Senſualitas aliquo triſtabili caſtigan da eſt/vt in pmo membro dictum eſt: ne laſciniat. Corp⁹ etiā corporali labore grauandū eſt interdum. Unde in vitaſpatrū. pater cum eſſet arte figulus/⁊ nimis impugnaretur a fornicatione figurauit de luto vxorem. corporiqꝫ dixit. Ecce nunc ꝓ te ⁊ vxore laborare oportet. ⁊ poſt paucos dies cū tēptatio nō ceſſaſſet: figurauit de luto filiam dicens. Ecce nunc ⁊ filiā nutrire oportet. Cunqꝫ labore nimium vexaretur: dixit corpi proprio. Si hunc laborem ferre nō vales: noli fornicari. quā diligentiam videns deus: ab eo temptationem fugauit. Sextum remediuʒ eſt elemoſina. Uñ. j. thimo. iiij. Pietas ad omnia vtilis eſt. vbi glo. Ambro. Si qs miſericordiam ſequitur: ſi lubricum carnis patiatur: vapulabit quidem: ſed non peribit. Sanctus tho. in. iiij. di. xlvij. dicit nō peribit/ id eſt diſpo
k netur per talia opa mie ad non pereundum. ¶ Septimuʒ remedium eſt attenta cuſtodia memorie cum inuocatione diuine gratie: ne inimicus menti cogitatiōes luxurioſas inſerat Et ſi immiſerit: ſtatim expellamus conatu ⁊ oratiōe. Sic eñ
Ps. cxxxvj. caput ſerpentis conterimus. Sic ſm ps. Beatus q̄ tenebit ⁊ allidet paruulos ſuos ad petraʒ. Hinc Oui. de remedio amoris Principijs obſta: ſero medicina paratur. Sicut eñ faciliter corui in orto tuo nidificantes expelluntur ſi prohibentur cū ſola ligna ſiue ſtipulas cōportare inceperit: difficilius ſi oua genuerint: ſed difficillime cū opere pullos habuerit: ſic etiā faciliter cogitationi reſiſtit quis/difficilius delectationi: ſed difficillime conſenſui ſeu operi. Optimuʒ eſt ergo gratia ſta
L bilire cor. Hebre. xiij. ¶ Quo ad tertium principale notandū ꝙ multi luxurioſi ſunt q̄ dicunt ſe non poſſe continere. quod non eſt verum ſi ad prefata remedia tenderent. Probatur tripliciter. Primo auctoritatibus ſcripture. Nam gene. iiij. ad

Cain deus dixit. Sub te erit appetitus tuus:ꝛ tu domina=
beris illius Item Eccl'iaſt.xv.deus dixit homini. Appoſui
tibi ignem ꝛ aquam:ad quod volueris pone manum. Ante
hominem vita ꝛ mors/bonū ꝛ malum:quod placuerit dabi
tur illi. Et apoſtolꝰ.j.Corinth.x. Fidelis deus qui non per
mittit vos temptari ſupra id qđ poteſtis. Et chriſtꝰ Math.
xj. Iugum eñ meum ſuaue eſt:ꝛ onus meum leue. Et quo=
modo leue ſi inportabile. Et prima Iohā.v.hec eſt chari=
tas dei:vt mādata eius cuſtodiamus ꝛ mandata eius gra
uia non ſunt. Et hiero. Maledictus qui dicit deum p̄cepiſſe
impoſſibile.ꝛ Aug. Nemo peccat in eo quod vitare non po
teſt.qꝛ ſm eundem peccatum eſt adeovoluntarium:ꝙ ſi nō
eſſet voluntarium non eſſet peccatum· Et nedum iſta theo
logi/ſed etiam tradunt phi. Nam vt dicit phs.iij.ethi. Su=
mꝰdomini omniū noſtrarum opationum a p̄ncipio vſqꝫ in fi
neꝫ. Et ſeneca. Omitte excuſationes nemo peccat inuitus. xv
¶ Secundo idem oſtendit experientia humanoꝝ actuum.
Nam ab actu luxurie facit ceſſare verecūdia deriſione pau
corum hominū. Cur ergo non attente imaginata a tempta
to viſio dei ꝛ omnium angeloꝝ ꝛ ſanctorum. Ideo Boetius
in fine.v.de conſolatione philoſophie. Magna vobis ſi diſſi
mulare non vultis indicta eſt neceſſitas probitatis:cuꝫ an
te oculos iudicis agitis cuncta cernētis. Item ab actu for
nicationis ceſſare facit timor mutilationis vel mortis cor=
poralis/intenſe imaginatus.vt ptꝫ in iſtis q̄ fugiunt mortē
ad loca vbi nulla eſt mulier. Cur ergo nō idē faceret timor
mortis eterne/ꝛ vtriuſqꝫ hoīs. Vñ prouer.xx. Dolor vulne
ris abſterget mala. Item ab actu luxurie cōpeſceret amor
pecunie : vt ſi ex continentia lucrari deberet quis caſtrum
vel mille marcas. Cur ergo non contineremꝰ ꝓpter regnū
celorum/propter qđ q̄dam ſe caſtrauerunt. Math.xix. ideo
Bernar. dixit. Ignoſce domine excuſamꝰ : tergiuerſamur.
vix eſt aliquis qui in eis que ad te ſunt:velit experiri quid
poſſit etiam qđ promptiſſime pōt ſm carnem/ vel ſm ſecu=
luꝫ ſiue timor impulerit/ſiue cupiditas traxerit. Tertio pa
tet idem a ſimili in irrationabilibus. Naꝫ piſcis ſe tempe=
rare poteſt ab eſca ſi hamum ſuſpicatur. Auis a cibo rhe=
tis ſi dolum ſuſpicatur. animalia a laqueo cauent abſcon=
dito Cur ergo homo ſe non temparet a veneno luxurie/ a
cibo delectationis/et a laqueo demonis: cum talia vere co
gnoſcat. Unde eccleſiaſtici ſeptimo. Inueni mulierem ama
riorem morte.mulierem/id eſt voluptatem que corpus ne=
cat et animam.

¶ Capitulum ſecunduꝫ. De ſpeciebus
luxurie.ſcꝫ cantu/ꝛ oſculis.

IAm de ſpeciebus luxurie ⁊ eius fomẽtis tria
ſunt videnda. Primo que ſint ſpecies luxu-
rie. Secũdo que ſint occaſiones graues luxu
rie. vt cantus/tact⁹/oſcula: ⁊ qñ ſint pctã cho
ree/⁊ hmõi. Tertio qualia pctã ſint tactus/
A oſcula/⁊ hmõi quo ad gradus. ¶Quantũ ad
primũ notãdũ ſm Tho. ſcda ſcde. q. cliiij. ꝙ plures ſunt dif-
ferentie ſeu ſpecies luxurie que ponũtur. xxxv. q. j. ca. Lex
illa. Et excedũt ſe in malitia ſm ꝙ gradus hic annumeran
tur. Prima eſt ſimplex fornicatio. Scda eſt ſtupruz. Tertia
peior/adulterium. Quarta inceſtus: ⁊ vtrãqȝ aggrauat ra-
ptus. Quinta ſacrilegiũ. Sexta viciũ contra naturã. Oibus
iſtis peccat cõtra ſextũ ꝑceptum. Prima eſt ſimplex forni-
catio que eſt cõcubitus ſoluti cũ ſoluta prius corrupta: qđ
dicitur ꝓpter ſtupruz qđ nõ eſt ſimplex fornicatio. Intelli-
gitur ſm Alexã. de hal. in ſuo tertio. Solutus ⁊ ſoluta a vin
culo matrimonij/ conſanguinitatis/ordinis/religionis/ et
voti continentie. Unde fornicatio ꝓprie dicitur luxurioſus
vſus viduarum/meretricũ/⁊ cõcubinarũ/⁊ iam corruptarum
aliarũ. Hec ſimplex fornicatio ſemꝑ eſt mortale pctm̃. Qđ
patet primo Thobie. iiij. Ubi Thobias ait filio ſuo. Atten-
de tibi ab omni fornicatione: ⁊ ꝓter vxorẽ tuam non patia-
ris crimen ſcire. Crimen autẽ importat pctm̃ mortale. Itẽ
Gal. v. premiſſa fornicatione/⁊ alijs quibuſdã vitijs dicitur
qui talia agũt/regnũ dei nõ poſſidebũt. Et. j. Cor. vj. Noli-
te errare neqȝ fornicari/neqȝ idolis ſuiẽtes: neqȝ adultera-
ri ⁊c. plura ibi ponit. Et ſequit: nõ ſcȝ tales regnũ dei poſſi-
debunt. Ephe. v. Scitote qm̃ ois fornicator/aut immũdus/
aut auarus qđ eſt idolorũ ſeruitus: nõ habet hereditatẽ in
domo dei. vnde Nume. xxv. legit ꝙ cũ fornicatus eſſet po-
pulus iſrael cũ filiabus Moab: iuſſit cũctos principes po-
puli ſuſpẽdi in patibulis cõtra ſolẽ: ⁊ occiſi ſunt de populo
xxiiij. milia. Ex quo ptȝ ꝙ oẽs ſequẽtes ſpẽs luxurie ſunt
ſemꝑ pctã mortalia: qȝ quelibet ſpecierũ ſequẽtium eſt ma
B ior ꝙ ſit ſimplex fornicatio. ¶Scda ſpecies eſt ſtuprũ q̃ eſt
illegitimus cõcubitus quo virginalis integritas corrũpit
nulla pactiõe/ſcȝ cõiugali precedẽte. Et eſt grauior ꝙ ſim-
plex fornicatio. Nã valde multa mala ex ſtupro ſequuntur
Primo qȝ iniuriatur virgini ſi eã opprimit: vel ſi eã non op
primit vi: tñ eam ſeducit ꝓpter qđ ſi eã vi opprimit vel ſe-
ducit tenetur in foro cõſcientie vt eã ducat/ aut ei ſatiſfa-
ciat/ vel ſecum componat. Unde Exodi. xxij. Si ſeduxerit
quis virginẽ nondum deſpõſatam: dormieritqȝ cũ ea: dota-
bit ⁊ habebit eam in vxorẽ. Si autẽ pater virginis dare no
luerit: reddet pecuniã iuxta modum dotis/quã virgines re

cipere cõſueuerunt. Et ſi quis virginē rapuerit/ ſtuprauerit: adhuc eſt grauius pctm̄. Et ſimiliter ſi vi opprimat. Secūdo infamiā pōt corrupta incurrere. Tertio virgo per ſtuprum ſepe impeditur a legitimo matrimonio ɔtrahēdo: qꝛ propter infamiā eā nullus ducet faciliter. Quarto ponitur in via meretricādi: qꝛ fama ꝑdita ⁊ virginitate: ꝓnior fit ad malum. Quinto in corpore ⁊ anima deſtruit. Sexto ſequit̄ nōnunq̄ volūtaria impeditio ꝓlis per venena ſterilitatis ⁊ concubitus indebitus pcti contra naturam. Septimo voluntaria ꝓcuratio abortuum/ ⁊ occiſio prolis nondum baptizate interdū. Octauo ſtuprans ſic deteriorat terrā virginis/ ꝙ iſta que poterat reddere fructū centeſimū ſoluꝫ reddit ſexageſimū/ vel triceſimū. Nono eripitur theſaurus irrecuperabilis virginitatis cū quo nō diſpēſatur: qꝛ a nemine reparatur. Huius peccati magnitudinē oſtēdit ſcriptura Gene. xxxiiij. di. ꝙ Sichem filius Emor q̄ Dinam filiam Jacob deflorauit/ ideo interfectus eſt cuꝫ patre ſuo/ ⁊ toto populo vrbis ſue. ¶ Tertia ſpecies luxurie eſt adulterium C
Eſt autē adulterium illicitus cōcubitus quo ɔiugalis thorus violatur. Et dicitur adulteriū quaſi acceſſus ad alterū thorum. Et ſemper eſt mortale peccatū. Et ſi vtraq̄ perſona eſt in matrimonio conſtituta: eſt grauius q̄ ſi ſoluꝫ altera. Aggrauatur etiā ꝑ violentiā: vt ſi alicuiꝰ vxor vi rapiatur de domo mariti. Et eterū fit grauꝰ ſi vxor rapta vi per violentiam opprimatur. Iterū etiam aggrauatur peccatū per alias circūſtantias: videlicet ſi vna perſonarum fuerit religioſa/ ⁊ alia in matrimonio ɔſtituta: aut vna fuerit in ſacris ordinibus ⁊ alia in matrimonio: aut ſi fuerint adinuicem ɔſanguinee. Uiri etiam vt ſupra patuit ceteris paribus plus peccant q̄ mulieres/ quarū deberēt eſſe rectores
¶ Quantū autem malū ſit adulteriū patet ex ſeptem. Primo quia aſſimilatur homicidio quodāmodo: ⁊ eſt maius omnī pecunie furto: ⁊ ſic fit iniuria/ aut cōiugi ꝓprie/ aut aliene. D
Cum eīm vir ⁊ mulier ſint vna caro: qui aufert vxorem ſuā alicui/ idē eſt ac ſi ei ſeipſum auferret. Unde adulteriū exuperat omne furtuꝫ. Qꝛ qđ aufertur/ videlicet creatura rationalis: melius eſt q̄ quecūq̄ terrena ſubſtātia. Idcirco ꝓhibitio adulterij immediate ponit̄ in decalogo poſt ꝓhibitionē homicidij/ ⁊ ante prohibitionē furti. Un̄ Clemens papa dicit. quid in oībus pctis adulterio grauius? ſecundum in penis tenet locū. Sed fur ſuſpendit̄ pro parua re: ⁊ adulter quaſi nihil patitur. Etiam adulter qui peccat cum ſoluta: ſe furatur vxori legitime. Secūdo fit per adulteriū iniuria magna deo/ cuius ſacramentum violatur ⁊ maculatur quod in paradiſo inſtituit: incarnatꝰ approbauit/ ⁊ paſſus

ſanctificauit. Cõtra illud Colſ.iij. Uiri diligite vxores veſtras: ſicut et xp̃s eccl̃iam ſuã dilexit: pro qua videlicet ſanguinem fudit: et de cuius xp̃i latere ſacramẽta omnia fluxerũt. Adulter eñ quod de⁹ coniunxit ſeparat. Tertio ex adulterio ſequũtur homicidia ſepe. Uñ.ij. Reg.xj. Statiꝫ poſtꝙ Dauid adulterium cõmiſit: ꝓcurauit occidi fidelẽ Uriã militem ſuuꝫ. Quarto tales īfortunati ſunt ſepe in trãſitorijs rebus vt patet in eodem Dauid cui.ij. Regum.xij. de⁹ poſt adulterium dixit. Nõ recedet de domo tua gladius vſqꝫ in ſempiternuꝫ: eo ꝙ deſpexeris me: et tuleris vxorẽ Urie ethei Quinto interdũ ex adulterio ſequitur exheredatio filiorũ legitimorũ/in magnum malũ temporale eorũ: et in malum anime adultere: que tenetur reſtituere. Unde Eccl̃ia.xxiij. Mulier omnis relinquẽs virũ ſuũ peccabit: ſtatuẽs heredi tatem ex alieno matrimonio. Propter hec omĩ lege ꝓhibetur adulteriũ: et grauibus penis punitur. Ideo ſexto adulter contra omnẽ legẽ peccat. Primo cõtra legẽ nature: que dicit: quod tibi nõ vis fieri: alteri ne feceris. Nullus autẽ eſt qui vellet vel velle deberet ꝙ alius cũ ſua vxore vel filia luxuriaret. Ideo Geñ.xxvj. Abimelech ſtatuit qui non fuit de lege circunciſorũ: vt quicũqꝫ vxorẽ Abrahe tangeret occideret. Et lex romanorũ fuit vſqꝫ ad Theodoſiũ chriſtiani tẽpora/adulterã perpetuo antro clauſam manere. Et.ff. no.lib.x.cap̃.iiij. Lex humana punit adulterum pena capitis: qḋ hodie ſeruatur in quibuſdam xp̃ianorũ terris. Lex etiam vetus diuina ſic dicit Leuiti.xx. Si mechatus fuerit quis cũ vxore alterius/et adulterium perpetrauerit cũ vxore proximi ſui: morte moriat. Et Nume.v. per iudiciũ zelotipie adultere dicitur. Si declinaſti a viro tuo/atqꝫ polluta es et concubuiſti cũ altero viro: his maledictionibus ſubiacebis: det te deus in maledictionem exemplũqꝫ cunctorum in populo: putreſcereqꝫ faciat femur tuũ: et tumẽs vter⁹ tu⁹ dirumpat. Septimo quodãmodo infames efficiunt adulteri et adultere. Uñ vt ſupra apud romanos vſqꝫ ad tp̃a Theodoſij. Adultera perpetuo clauſa antro tenebat: et ea vt ſcorto lenones vti poterãt: ſed Theodoſi⁹ imperator hãc penã in aliam cõmutauit.

E ¶ Quarta ſpecies luxurie eſt inceſt⁹: qui eſt illicitus cõcubit⁹ cõſanguineorũ adinuicẽ in gradu ꝓhibito: ſiue ſit inter cõſanguineos: ſiue ſit inter affines. Et peccatũ hoc tãto eſt grauius: ꝗ̃to gradus cõſanguinitatis eſt propinquior. Quantũ autẽ peccatũ iſtud ſit deteſtabile patet per ap̃m.j. Cor.v. qui tradidit ſathane illũ fornicatorẽ qui cũ nouerca ſua fornicat⁹ fuerat. Et.ij. Regũ.xiij. Aman qui ſororem ſuam corruperat a fratre ſuo Abſalon interfe

F ctus eſt. ¶ Quinta ſpecies eſt ſacrilegium quod eſt illicit⁹

concubitus quo cōtinentia deo ſacrata leditur ſiue violat̄
Et dicit Alexā.de hal.ꝙ cōtinentia deo ſacrata dicitur cō=
tinentia de religioſis ꝓfeſſis ſiue mulieribus:ꝛ in his q̄ ſu
ſceperunt ſacros ordines:ꝛ qui votum cōtinentie emiſerūt
Omniū ergo taliū cōcubitus ſacrilegiū eſt.Dicit̄ eñ ſacri=
legium violatio ſiue leſio vel irreuerētia illicita ve vſurpa
tio ſacre rei inuito dño.Et dicit̄ ſacrilegium quaſi ſacrile=
dium/id eſt ſacrū ledens.Quelibet aūt dictarū cōtinentia=
rum eſt res ſacra/quia deo oblata.Et eſt actus religionis
ipſa obſeruatio caſtitatis.Quia ad diuinū cultū eſt ordina
ta ꝛ per cōcubitū violatur inuito dño/ſcꝫ deo cui oblata eſt
Eſt autē hoc pctm̄ valde grāde ꝛ graue ꝓpter quinqꝫ. Pri=
mo qꝛ fit ſemper cū circūſtantia voti fractionis. Et ſecūdū
aplm̄ primā fidē tales irritā faciunt.Scdo qꝛ ibi ſemper cō
mittitur furtū vel rapina:quia deo ſacratum eo inuito au=
fertur:qd̄ tanto peius eſt:q̄to ſubtractū donum eſt incom=
parabilius.Unde Eccl'ia.xxvj.omnis pōderatio non digna
eſt aie continentis.Tertio quia vaſe deo ſacrato immūde
quis abutitur.Sicut eñ in loco ſacro quis luxurians/vel
peccans aliter/plus peccat q̄ extra taleꝫ ſimilia faciēs: ſic
etiā plus peccat qui cū perſona deo ſacrata peccat/ quam
maculat contra illud Eſa.lij.Mundamini qui fertis vaſa
dñi. Uñ ſicut qui calicē in lutuꝫ proijceret:ſicꝛ iſti corp9 deo
ſacratū in lutum peccati proijciūt.Quarto de angelo domi
ni qui deo ſeruire deberet:faciunt demonem ſpurciſſimuꝫ
Unde Malachie ſecundo. Labia ſacerdotis cuſtodiāt ſciē
tiam/et legem requirunt ex ore eius:quia angelus domini
exercituum eſt.Quinto de diuino facit hominē beſtialē:deo
enim ſacrata perſona vocatur deus.Unde Exo.xxij. Diis
non detrahes.Poteſt enim ſacerdos conficiēdo quod null9
valet angelus:ꝛ ſimiliter dimittēdo peccata.¶Sexta ſpe- 6
cies luxurie eſt peccatum contra naturam:per quam intel
ligitur omnis inordinata effuſio ſeminis extra vas ſibi de=
bitum in ordine ad generationem. Predicando autem de
hoc vitio publice/debet quilibet cautus eſſe:ꝛ tantuꝫ in ge
nere de ipſo loqui:taliter tamen ꝙ qui rei ſunt : ex hoc va
leant cognoſcere culpam ſuam.Sed ſpecies ꝛ modos hu=
ius turpitudinis non expedit coraꝫ populo particulariter
explicare:ne pure aures maculentur:et ne quis facere di=
ſcat qd̄ ignorabat.Quilibet tñ diſtincte in cōfeſſione/ ſi re9
eſt ſe debꝫ accuſare:ꝛ cōfeſſor prudēs de hoc caute vbi opꝫ
rimari.Sunt autē huius nefandiſſimi peccati multi modi
ſm Tho.vbi prius.Primus vocatur immūdicies ſiue mol
licies:puta quādo ſine cōcubitu volūtarie procurat̄: pollu=

tio cauſa delectationis veneree. Et fit per cōtactum ꝓpriū
genitalis ſiue alieni: ⁊ per quoſcūq alios modos illicitos:
quibus huiuſmodi pollutio ꝓcuratur volūtarie ꝓpter ex=
periri delectationem veneream. Secūdus modus ⁊ peior
fit: qñ non ſeruatur naturalis modus cōcūbendi. Et hoc fit
quantum ad inſtrumentū: vel quia nō ad debitū vas/ſc3 qđ
a natura ad generandū deputatū eſt: aut quātum ad alios
concūbendi modos beſtiales/aut monſtruoſos. Terti⁹ eſt
peior ſecundo: ⁊ ꝓprie vocatur ſodomiticū peccatū: quod
fit per concubitum ad nō debitu3 ſexū: puta cum maſculus
cōcūbit cū maſculo: aut femina cum femina. De hoc pecca
to loqtur apoſtolus Ro. j. Quartus eſt peſſimus/qui dicit
beſtialis: ⁊ fit per cōcubitum rei non eiuſdem ſpeciei: vt cū
quis cōcūbit cum beſtia. Hoc peccatum ſexte ſpeciei videl3
vitiū contra naturā eſt grauiſſimū inter omnia pctā carnis
ſm Augu. de adulterinis coniugijs. Et patet hoc triplici=
ter. Primo qꝛ grauiſſime hoc deus puniuit: qꝛ cauſa diluuij
fuit: ſm methodiū. Unde gene. vj. Omnis caro corruperat
viam ſuam ſuper terram. omnis caro/id eſt homo. ⁊ Geñ.
xix. dominus pluit ſup ſodomam ⁊ gomorram ignem ⁊ ſul
phur de celo. Et geñ. xxxviij. Onā fundebat ſemē ſup terrā
idcirco percuſſit eum dñs. Secūdo leges pena mortis hoc
plectunt. Unde Leuit. xx. Qui dormierit cu3 maſculo coitu
femineo/moriatur. Tertio infra beſtiam homine3 mergit.
Nulla enim beſtia ſimilia facit. Non ergo mirum ſi vt ſan
cti dicunt ⁊ Hierony. preſertim in nocte natiuitatis xpi oēs
ſodomite occiſi ſunt ⁊ fere incarnari deus ꝓpter hoc vitiū
v deſijt. ¶ Secundo principaliter vidēdū eſt de fomentis et
nutrimentis ſpecierum luxurie. Et ſunt plura que vix ſine
peccato luxurie fieri pñt: vt viſus mulieris incautus: audi
tus: cantus: locutio de venereis: ⁊ tactus: oſcula: amplex⁹:
⁊ huiuſmodi. Non ſolum aūt fornicatio ⁊ ſpecies luxurie
ſunt pctā mortalia: ſed etiam prefata impudica actum car
nalis copule ꝓcedētia: ⁊ ad eū alliciētia ſunt pctā mortalia
qñ fiūt libidinoſe cū aliena muliere: vt quādo qs cū nō ſua
facit talia/illa intentione vt per hoc in ſe vel muliere exci
tet concupiſcentiam eius aut ipſam inclinet ad ſui cōcupi
ſcentiam: quod pt3. Quia Math. v. dr Qui viderit mulierē
ad concupiſcendum eam ideſt eo animo vt concupiſcat. Il
lud eñ non eſt iam titillari ſolum: ſed plene conſentire li=
bidini: ⁊ ſequitur/mechatus eſt eam in corde ſuo. Sup quo
dicit chriſoſto. quod viris dñs hic loquit: hoc etiam de fe=
minis dicit. Ergo multo magis oſculum libidinoſum/ta=
ctus/⁊ ſimilia ſunt mortalia ⁊ contra preceptum: non me=
chaberis. Ideo ciprianus in de virginitate dicit. Certe ip=

ſe concubitus/ ipſe amplexus/ ipſa cõfabulatio et oſcula=
tio/ et feda deuitatio:crimẽ eſt. Itẽ non ſolum deliberat⁹
cõſenſus in actũ peccati mortalis eſt mortale : ſed etiam cõ
ſenſus deliberatus in delectationem peccati mortalis in
venereis/eſt ſpeciale mortale peccatuʒ :vt patebit in nono
precepto.Ergo plus prefati tactus/et viſus/et huiuſmodi:
Dicit tñ tho.ſecũda ſecunde.q.cliiij.peccatum mortale di=
citur aliquid dupliciter . Uno modo ſm ſpẽm ſuam : et hoc
modo oſculum/amplexus/vel tactus ſm ſuam ſpẽm no no
minant peccatum mortale . Poſſunt enim hec abſq; libidi=
ne fieri:vel propter conſuetudinem patrie/vel propter ali=
quam neceſſitatem aut rationabilem cauſam . Alio modo
dicitur aliquid eſſe peccatum mortale ex ſua cauſa : ſicut
ille qui dat elemoſinam vt aliquem inducat ad hereſim.Et
iſto modo tactus/ et huiuſmodi(vt dictum fuit prius)ſunt
mortalia peccata:quia fiunt propter delectationem moro=
ſam in venereis.Tertio principaliter notãdum ꝙ ſicut ma
ius peccatum eſt adulterium ꝙ̃ ſimplex fornicatio :et ſacri
legium maius ꝙ̃ adulterium vt prius dictum eſt : ſic etiam
tactus/oſcula/et huiuſmodi inter adulterãtes/ vel quecũq;
alie impudicitie maiora pctã ſunt ꝙ̃ inter talia q̃ fiũt ſoluti
cũ ſoluta.Et ſic d oſculis ſacrilegoꝝ maiora ꝙ̃ adulteroꝝ.

¶Capitulum tertium De chorea:et quã=
do ſit peccatum mortale.

ESt preterea aliud multũ peccato luxurie de=
ſeruiens videlicet chorea:de qua videda ſunt
tria. Primo ꝙ̃ periculoſus ludus ſit. Secũdo
an poſſit fieri ſine peccato . Tertio quando A
ſit peccatum mortale .¶Quantum ad primũ
notãdum ꝙ choriſare eſt periculoſus ludus
valde: propter ſeptem.Primo quia chorea diabolicum ha=
bet exordium :vt refert magiſter hyſtoriarum.Nam a ſare
pthauro quodã demone ſic dicto exordiũ habuit:qui demõ
in ſimilitudine thauri gerẽtis in humeris ſignũ lune corni=
culate albe/ egrediẽs de flumine ab egyptijs:in die quodã
feſto cum timpanis et choreis eſt veneratus.Et ſarepthau
rus iſte in flumine nili ibidẽ geſtus oſtendit/ſaltando:quos
egyptij ſecuti ſunt in terra choriſando.Poſtꝙ̃ autem ſare=
pthaurus eos excitauerat ad choriſandũ:euaneſcebat.Uñ
et nũc loco ſarepthauri: vetula aliqua vel puella aliqua p̄
ceteris ducit.¶Scdo quia ſcriptura de maximis malis re B
fert:q̃ choreas ſecuti ſunt vt plurimũ.Nã exod.xxxij.Cum
moyſes appropinquaſſet ad caſtra:vidit vitulũ/⁊ choreas:
irat⁹ eſt valde/⁊ piecit de manu tabulas:⁊ cõfregit eas ad

radicem mõtis:deinde aſſumptis ſecū filijs leui interfecit
xxiiij.milia hominū.Nam hodie in choreis vitulus ꝑ quē
deſignatur laſciuia veneratur/ neglecto dei ſeruitio . Sic
Math.xiiij.Saltatrix fecit amputari caput iohānis bapti=
ſte/quo maior inter natos mulierū nō ſurrexit. Et eze.xxv.
dr̄.pro eo ꝙ plauſiſti manu ꝛ ꝑcuſſiſti pede / ꝛ gauiſa es ex
toto affectu ſuꝑ terrā:ecce ego extendam manū meā ſuper
te:ꝛ tradam te in direptionem ꝛ interficiam te de populis.
Tertio diſſuadēda eſt chorea:quia ibi demon hꝫ valde mul
ta arma ad occidendum animas:mulier eñ(vt ait hierony
mus)gladius eſt igneus.Ibi enī videlicet in chorea tot ſūt
gladij:quot ad capiendum veſtibus ſunt ornati . Ibi enim
gladij acutiores:quia ad aſpectū ante.retro.infra.et ſurſū
paratiores.Ibi etiā gladij flāmei luxuriā accendētes. Ibi
inſuper arma fortiora ad vincendū:quia mulier ibi quam
demon elegit ad adam/ſanſonē/dauid/ſalomonē/ iob / tho=
biam/ac filios iſrael ſeducendos.Mulier eñ ornata eſt ſa=
gena diaboli:per quā multitudinē infinitā ſtultorū capit ad
interitū.Sic etiā econuerſo de viris eſt intelligendū:diabo
lus enim in ꝓpria ſpecie nimis horribilis eſt:ideo per virū
C vel mulierē ſeducit.¶Quarto quia in chorea quodāmodo
cōtra oia ſacramēta eccl'ie excedit̄.Nam in baptiſmo patri
nus ait loco baptiſādi. Abrenūcio diabolo / ꝛ oibus pōpis
eius.Sed in chorea eſt ꝓceſſio diaboli:vbi fiſtulator eſt cā
tor:ſcholares peccatores : ꝛ tranſitus ad ſiniſtram contra
ordinem fit/cuius cauſa veſperas/ſermones / ꝛ huiuſmodi
tales negligunt.Matrimonij ibi fides faciliter etiā viſu vio
latur.Confirmationi q̄ ꝑ criſma ſignū crucis impreſſit frō=
ti/iniuria fit per ſerta/ꝛ pepla/ꝛ cetera illicita : q̄ ſūt ſigna
demonis. Penitentie ſacramento iniuriātur:qđ in quadra
geſima receperant:ꝛ iā ſe demonū exercitu immiſcēt. Eu=
kariſtiā quā ſuſceperant/ſicut iudas/peccatis ſtatim ma=
culant.Extreme vnctioni hi q̄ ſuſceperunt ingrati : ſanita=
te collata abutūtur in corpore toto/ꝛ ſpecialiter manibus
D ꝛ pedibus.¶Quinto choriſantes omnibus quinꝫ ſenſib9
et membris peccare pn̄t:videlꝫ greſſu/ornatu/cantu/viſu ꝛ
auditu.Nam ſupbiā ꝛ auaritiā ꝓuocant in non hn̄tibus ſi=
milia ſicut ipi veſtimēta:luxuria ibi cōis eſt in corde.Indi=
gnationē ꝓcurant cū mulieres ꝛ puelle volunt a maritis
vel parentibus habere precioſa.Inuidia ibi ꝓcurat̄ cōtra
eos qui magis excellunt.Gula nonūꝗ̄ ſequit̄ : ꝛ potiſſime
accidia.Qꝛ ſicut guſtato ſpū deſipit oīs caro:ſm grego . ſic
guſtata carne deſipit dei famulatus . Sexto quia multam
ſuadent ineptam letitiā choree.Sumus enim in exilio ſur=
ſum reſpiciendo:ſuſpirādum eēt ꝙ ſumus exules et incer=

ti de reditu. Infra infernus quem intrare poſſumus: ⁊ terra in quã ſepulti cõuertemur a dextris ꝓſpera: ⁊ a ſiniſtris aduerſa q̃ nos peccare faciunt.ſm illud ps. Cadẽt a latere tuo mille.a tergo ſunt noſtra peccata que fecimus: ante in que cadere poſſumus: intra mordens conſcientia cũ carne infecta. Et extra demonũ multiplex pugna. Unde hiero. gladiũ tenet hoſtis vt me perimat: ex omni parte ſunt pericula. ¶ Septimo diſſuadent choreas ſanctorum ⁊ prudentum exempla. Nã refert grego.lib.iiij. dialogorũ ꝙ virgini deuote maria virgo apparuit nocte/ei oſtendẽs coeuas in albis puellas: quibus cum virgo ſe adiũgere vellet: maria ait/vt nihil vltra leue ageret: a riſu ⁊ iocis abſtineret: ſicqꝫ triceſimo die eis iungeretur. Quod et factum eſt. Nam vt viſio diſparuit virgo ſe a prefatis abſtinuit. parẽtibus mutationẽ mirantibus viſionẽ aperuit. xxv. die. febre corripit: ⁊.xxx. die in hora exitus mariã cũ puellis pronominatis vidit. Quã virginẽ cũ maria vocaret: moritura clamauit vt potuit. Ecce dña venio. Ecce dña venio: ⁊ ſic eadem voce ſpũm reddidit. Ex quo patet ꝙ choree ⁊ leptẽ letitie ab ingreſſu regni impediunt. Unde in vitis philoſophorũ de ſocrate legitur ꝙ ceroniã venit: ppl'mqꝫ ibi in luxuria lapſum auctoritate ſua ad vſum frugalitatis reuocauit: matronas a viris ſeparatas: ⁊ pueros a parẽtibus/ad pudicitiã ⁊ ad debita ſocietatis obſequia ſuo ſtudio reduxit. Induxitqꝫ matronas vt auratas veſtes/ceteraqꝫ ſue dignitatis ornamenta/vel luxurie inſtrumenta deponerent: et in iunonis edem delata ipſi dee conſecrarent: docens vera matronarum ornamẽta pudicitiam eſſe. ¶ Quo ad ſecundũ principale: an choriſare ſit peccatũ? Rñ. ſm alber. in. iiii. diſt. xvi. ꝙ chorea ⁊ hmõi ludi ſiue fiant cantu/ſiue muſicis ſcdm ſe nõ ſunt mali: quia pñt bene fieri aliqñ. Sed ex triplici cã poſſunt fieri mali ex circũſtãtia. Quarũ vna ⁊ ꝑcipua eſt mala intẽtio: vt qñ fiunt ad oſtendẽdã iactantiã/et ꝓuocandũ libidinẽ: ſicut fere oẽs modo exercẽt: ⁊ ideo etiã eccleſiaſtice ꝑſone talia depoſuerunt: quia etiã in ſignis gaudij non eſt cõicandũ cũ pctõribus. Alia cauſa eſt qñ nõ fiũt ſuo tpe/vt tpe triſtitie. Quia ſicut dr eccl'iaſt. xxij. muſica in luctu importuna narratio. Et hoc mõ interdicit penitẽti ne ſit ĩ ludis: qꝛ dũ penitet tps eſt flẽdi. Tertia cã eſt ex officio ꝑſone ſumpta: ſicut clericis iterdicit venatio/⁊ alij ludi: qꝛ ĩ forte dñi electi aliis exercitijs dñt occupari. Puto aũt ꝙ quinqꝫ ꝯcurrẽtib⁹ ad choreã: nõ ſit repꝛehẽſibilis. Primũ ꝙ ſit debito tẽpore/ſcꝫ gaudij: ſicut in nuptijs vel tẽpore victorie/vel liberationis hoĩs/vel patrie/vel aduẽtus amici de terra lõginqua. Secundũ eſt ꝙ ſit cum honeſtis ꝑſonis de quibus non oriatur preſumptio mali: non cum leccatoribus vel

Margin: ps. xc. / C / A

meretricibus. Tertium ꝙ fiat a perſonis ſecularibus: quia monialibus/monachis ⁊ clericis ꝓpter hoc ꝙ in alijs debent occupari omnē choreā puto illicitam eſſe. Quartū eſt ꝙ honeſto modo fiat nō geſticulationibus nimis inhoneſtis: vel inordinatis. Quintum eſt ꝙ cantus excitans in talibus/⁊ muſica/non ſint de illicitis: ſed de moribus vel de deo: de melodia autem nō eſt curandū vt puto: quia in talibus neceſſe eſt fieri melodiam leuē/que aliqualiter exprimat modum choriſandi.

B ¶ Quo ad tertiū ꝑncipale/quando choriſare ſit peccatum. Queritur vtrū peccent mortaliter choreatrices ducendo choreas huiuſmodi illicitas/ſiue in feſtis/ſiue in ꝓfeſtis diebus? Rñd. Guill. ſup Raymū. Credo ꝙ ſic/ſi hoc faciant cauſa incitandi ſe vel alios ad libidinem. Aut ſi choreas ducunt de cōſuetudine licet hoc non faciant corrupta intentione: vt dictum eſt: peccāt mortaliter/ſiue in diebus feſtiuis hoc faciāt ſiue ꝓfeſtis: cum inſpicientes adeo ꝓuocent ad libidinem: ꝙ dicat Hiero. in quadam omel. ꝙ non credat viro ſi dicat ſe illeſum euaſiſſe a ſpectaculis talium: cū dauid ex eo ꝙ vidit berſabee lauantem ſe/ad libidinem ꝓuocatus ſit. Si aūt aliquis vel aliqua mulier raro/⁊ ſine aliqua corrupta intentione immiſceat ſe huiuſmodi choreis: non audeo dicere ꝙ ſit mortale pctm̄. Sed nec audeo eum vel eam excuſare/⁊ aſſecurare a pctō mortali/cū ſe ingerat periculo prouocandi alios ad libidinem. Et ipſo facto videat approbare choreas: ⁊ exemplo ſuo auctoritatem alijs ſimilia faciendi preſtare. Hec ille.

¶ Capitulum. iiij. De actu coniugali licito/fragili/ac impetuoſo.

Hunc de actu coniugali qui fit in matrimonio: videnda ſunt tria. Nam ſm Alexan. de hal. ⁊ Tho. In matrimonio triplex eſt in genere cōcubitus. Primus licitus. Secundus fragilis. Tertius impetuoſus. Licitus fit tripliciter. Primo cauſa ſuſcipiende prolis ad diuinum cultum educande: ⁊ ſic eſt in officium multiplicande nature. vnde. j. Thimo. v. Uolo iuniores nubere: filios ꝓcreare

A ¶ Eſt igitur concubitus in matrimonio meritorius/⁊ virtutis actus: qui dicitur caſtitas coniugalis qñ fit ſolum cauſa prolis procreande ⁊ religioſe educāde/ad ampliandum cultū diuinū. Et ſi tūc aſſint alie debite circūſtantie: eſt actꝰ virtutis/que dicitur religio. Secūdo eſt meritoriꝰ ⁊ virtuoſus actꝰ matrimonialis: quādo alias eſt bñ circunſtantionatꝰ. ⁊ fit ſolum cauſa reddendi debitum alteri cōiugū. qꝛ tunc eſt actus iuſtitie que vnicuiqꝫ reddit qđ ſuum

eſt.Unde.j.Corin.vij.Uxori vir debitū reddat. Tertio eſt meritorius qñ alias nichil illicitum interuenit.⁊ fit ſolum ab vno cōiugū ꝓpter vitare fornicationem in altero/ quā alias in eo faciliter cauere nō poſſet.Et ſic eſt in remediū cōcupiſcentie.j.Corinth.vij.Unuſquiſq; habeat ſuam vxorem ⁊c.⁊ ſi vir videat vxorem de alio temptari/⁊ adhibita diligētia ſufficienti in cohibēdo:adhuc timet de malo fornicationis eius/⁊ ad eā non petentē accedit. non ꝓpter prolem/ſed tm̄ vt ponat remedium fornicationi eius:aut ecōuerſo ſi mulier videt virū in adulteriū inclinatū / ⁊ ab eo petit debitum ⁊c.tales merentur.Sic etiā meretur mulier moderatū ornatum portando:ſolū ideo ne maritus ꝓpter vxoris contemptū adulteret.vñ.j.Corinth.vij. mulier que nupta eſt:cogitat que mundi ſunt:quomodo viro placeat. Extra illos tres caſus eſt pctm̄ actus cōiugalis. Interdū petenti ſolū. Interdū reddēti ⁊ poſcēti. Interdū veniale/interdū mortale. Verū vt pe. de palu.ponit in.iiij. ſit licitus actus quarto:qñ quis petit debitū propter vitandam fornicationem in ſemetipſo.Sed q̄rit ꝓpter ſecundū modum: vtrū vterq; cōiugū teneatur ſub p̄cepto alteri reddere debitū? Rñ.ſm Tho.Sco.⁊ magiſtrū in.iiij.di.xxxij. ꝙ quilꝫ coniugū tenet ex p̄cepto alteri petenti reddere cōiugale debitū:exceptis caſibus rationabilibꝰ poſtea exprimēdis.ptꝫ p verba magiſtri dicētis vbi prius. Cū in oībus vir p̄ſit vxori/vt caput corpori.eſt eñ caput mulieris:in ſoluēdo tamē debitū carnis pares ſunt. Ideo apl's vtriq; precipit in hac cauſa ſibi inuicē ſubijci:dicens.j.Corin.vij.Uir vxori debitū reddat.ſimiliter ⁊ vxor viro. qr mulier nō habet poteſtatem corpis ſui:ſed vir. Ex quibus ptꝫ ꝙ in tractatu matrimonij vir dat corpus ſuū vxori ad actū matrimonialem ⁊ ecōuerſo mulier viro.Uñ ſicut ex diuino p̄cepto ⁊ de rigore iuſtitie tenetur homo nō auferre alienū inuito dño: ita tenetur ex precepto ⁊ iuſtitia alienū reddere petenti.ergo cum vnꝰ coiugum petit corpus alterius ad actū matrimonialē/⁊ hoc ſm debitū vſum:tūc tenet reddere/ niſi habeat legitimam excuſationē:alias facit ꝯtra dei p̄ceptū nō reſtituēdo alienū.⁊ ſi alter ꝓpter hoc incidit in fornicationem: etiā non reddēti aliquo modo imputandū eſt. Et intelligendū eſt illud ſiue explicite debitum petat vt per verba: ſiue implicite vt per aliqua ſigna. ¶Sunt aūt hi caſus in q̄bus etiam petenti non tenetur reddere. Primus qñ petens amiſit ius petendi.vt qñ fornicatus eſt:⁊ hoc alteri publice conſtiterit. Tunc enim nocens perdidit ius petendi. ⁊ ideo innocens poteſt eum repellere.nec tenetur reddere/ niſi poſt ꝙ ipſum nocentem ſibi reconciliauit carnaliter ſibi com= B

miſcendo. Ratio dicti eſt. qꝛ ex quo non ſeruauit nocens ſi=
ue fornicans fidem: alter non tenet ei ſeruare fidem/ niſi vt
non cōmiſceatur alteri. vnde dicit Tho. in. iiij. diſt. xxxv. ar
ticu. j. Uir proprio arbitrio poteſt dimittere vxorē quo ad
thorum debitū/ videlicet negando ꝙcito ſibi cōſtat de vxo=
ris fornicatione. nec tenet ei reddere debitum: niſi per ec=
cleſiam cōpellat. Quantum vero ad cohabitationē nō pōt
dimittere vxorē fornicariā: niſi iudicio eccleſie. Hec ille. Et
econuerſo de vxore reſpectu viri. De iſto loquit xp̄s Ma=
th. v. Qui dimiſerit vxorē ſuā: niſi ꝓpter fornicationem ꝛc.
Secundus caſus eſt quando nōdum acquiſiuit ius peten=
di debitum. vt in tempore poſt matrimoniū cōtractum/ ſed
nōdum conſummatū. quia interim pōt intrare religionem
immo ſm Guilł. peccat mortalit/ ꝙ an̄ bn̄dictionē nuptialē
vxorē cognoſcit in locis vbi cōſuetū eſt bn̄dictionē adhibe=
ri. Tertiꝰ caſꝰ eſt ſm Tho. quādo reddit maritus impotēs
ex cauſa ex matrimonio ſecuta: puta ſi prius debitū reddi=
dit/ ꝛ ex hoc factꝰ eſt impotens ad iam reddendum: tūc mu
lier non habet ius petendi. Et tunc in petēdo magis ſe me
retricem oſtenderet ꝙ̄ coniugē. Quartus eſt qn̄ quis maio
ri vinculo aſtrictus eſt ad non reddendum: eo ꝙ vergit in
notabile nocumentū ſanitatis ſue. Tenetur homo plus ad
cōſeruationem ſui ꝙ̄ ad redditionem debiti. vt qꝛ pſona in
firma eſt: aut ꝓbabiliter timeretur ex redditione eius infir
mitas. Dicit aūt Tho. Si mulier infirmatur: certum eſt ꝙ
ex carnali coitu ei periculum imminet. Quintus eſt qn̄ veri
ſimiliter vel ꝓbabiliter timet de periculo extinctiōis fetus
aut aborſus: tunc neuter tenetur reddere alteri: qꝛ maio=
ri vinculo tenet ad cauendū occiſionem fetus in vtero pre
gnantis/ aut vt non naſcatur aborſus: ꝙ̄ teneat reddere de
bitum. Sextus non tenetur reddere debitum in ſacro loco:
qn̄ non ſacer locus ꝛ aptus haberi poteſt: qꝛ alias irreue=
rentia fieret loco ſacro qui pollueretur: et reconciliatione
indigeret. vt tenēt Joh. andree. Hoſtien̄. Arch. de cōſecra.
diſt. j. Eccleſijs. extra cap̄. j. Sed quando alius locus ꝙ̄ ſa=
cer haberi non poſſet: tūc ibi tenet quis (ſm alb.) reddere
debitū. Nec etiam reddere licet debitum/ nec quis tenetur
in loco etiam non ſacro qui eſt in publico. vt deducit Aug.
de ciui. dei ꝯ Diogenē. Septimꝰ caſus qn̄ coniuges pari cō
ſenſu vouerunt cōtinentiā in domo: tunc neuter tenetur al
teri debitum reddere: immo neuter poteſt votum reuocare
vt ptꝫ per Aug. ad editiā. ꝛponit magiſter in. iiij. diſt. xxxij.
Ratio eſt. qꝛ vterqꝫ reſignauit iuri ſuo. Octauus eſt ſm pe.
de pał. qui dicit in. iiij. generaliter verū eſt vbi coniugi ali
cui non poteſt prouideri aliter de ſecuritate vite ſue/ niſi

alium coniugem dimittendo: non tenetur ei debitũ reddere/nec cohabitare cum periculo corporis ſui. Non⁹ eſt vbi vna pars copule eſt infidelis/ vel incidit in hereſim. De quibus tñ iſta eſt concluſio. ꝙ quando duo tempore legis euãgelice contraxerunt matrimonium extra legẽ xpianorum: ſi alter eorum ſolum cõuertit/tunc non tenetur conuerſus reddere debitũ ĩfideli:nec eidẽ cohabitare:ſ; ſtati; debẽt ſe parari:ſi amnionitus noluit conuerti. Si vero inter xpianos vnus cõiugum ĩ hereſim incidit:alter põt eum dimittere quo ad cohabitationem temporalem quouſ corrigatur Sed vt Tho.dicit. Non ꝑpter vnum actũ infidelitatis poteſt dimittere:ſed ꝑpter conſuetudinem que ptinaciã oſtẽdit.q: ex tali infidelitas perficitur. Ex ſupradictis patet ꝙ vnus cõiugum tenetur debitum reddere alteri cõiugum/ꝗ omnino vult ⁊ debitum exigit/etiam leproſo:licet ei cohabitare non teneatur. Item menſtruata qñ vir ſcit ⁊ omnino inſtat. Item tempore quãtũcunq; ſacro qñ maritus non vult deſiſtere. In talibus aũt exactus debet per moderata verba ab incontinentia retrahere animũ alterius ſi poteſt ſine periculo fornicationis alterius. Omnia iſta diffuſe tãgit Tho.in.iiii. Unde ſi in talibus reddens debitũ non faciat illud cauſa concupiſcentie:ſed ſolum propter reddere debitũ ſicut obligat meret.⁊ grauit peccaret ſi nõ redderet Patet igitur primũ quando videlicet actus coniugalis ſit licitus ⁊ meritorius. ¶ Dictũ eſt ſecundo ꝙ alius eſt act⁹ fragilis matrimonialis.⁊ fit multipliciter/⁊ ſemper eſt peccatum veniale ad minus. Primo quãdo fit concubitus ſolum cauſa delectationis experiẽde in cõiuge/ ita tñ ꝙ non vellet pro tali delectatione experienda accedere ad alienã ſi tunc nichil aliud inordinatũ interueniat/ eſt veniale peccatum. Item qui cognoſcit vxorem cauſa ſanitatis peccat quia querit per ineptum mediũ ſanitatem :ſicut qui per baptiſmum quereret ſanitatem. Item cognoſcẽs vxorem cauſa vitande fornicationis in ſe nõ peccat ſecundũ Aug. Itẽ qui cognoſcit vxorem poſt partũ ante purificationẽ:ob hoc preciſe non peccat mortaliter. Itẽ qui in die feſto petit debitum ſine cõtemptu tẽporis et euangelice exhortationis non peccat mortaliter. Item qui petit debitũ in loco ſacro quãdo aliũ locum habere non poteſt:peccat venialiter ſm Alb.ſi exigit cum gemitu:q: ſc; ſine vſu matrimonij eſſe nõ poteſt. In his caſibus cõmuniter doctores tenent ꝙ actus matrimonialis poteſt ſine peccato mortali fieri. Sed ſunt alij caſus in quibus periculum eſt vel non tam ſecuru; an ſit veniale/ vel mortale exigere/⁊ reddere debitu;. Prim⁹ ꝗ reddit debitũ ante benedictionẽ nuptialẽ/ vel añq; in facie D

ecclie contrahat. Item qui exigit a menſtruata/que eſt menſtruata naturaliter Item de menſtruata naturaliter:que voluntarie reddit/⁊ cōplacenter. Item ꝗ petit in loco ſacro cuꝫ alium locum habere poſſet. ¶ Dictum eſt tertio ꝙ ꝗdam matrimonialis actus eſt impetuoſus: ⁊ fit cōmuniter cum pctō mortali. Primo ꝗ querit delectationem in actu matrimoniali extra limites matrimonij: ſicvcꝫ ꝙ paratus eſſet idē facere cū vxore etiam ſi non eſſet coniunx/ ⁊ eſt mortale pctm̄. Et dr ardentior amator vxoris. Secūdo impetuoſus eſt ꝗ fit cauſa ſatiāde libidinis.⁊ homo ſe ad hoc ꝓuocat ꝑ meretriceas blā ditias vel de induſtria vtitur calidis ⁊ valde incentiuis. aut ꝑ alium modum huiuſmodi actum a ſe quaſi exigit ꝓpē ſacietatem delectationis. Tertio cū fit cōcubitus contra naturalē modum. vt cū omittitur debitum vas: ⁊ hoc ſemꝑ eſt mortale pctm̄: qꝛ proles ſequi non poteſt: et intentio nature totaliter fruſtratur. Quarto eſt impetuoſus contra naturalē modum/ etiam ad debitum vas nature: vbi tn̄ diſpoſitio corporis bene ſuſtineret naturalem moduꝫ. Eſt aūt modus talis ſm Alber. multiplex. Prim⁹ modus eſt malus qn̄ concubitus lateraliter fit. Secund⁹ peior qui fit ſedendo. Tertius adhuc peior ꝗ fit ſtando. Quartus eſt peſſim⁹ qui fit a tergo. vbi dicit Tho. vbi omittitur debitus mod⁹ concūbendi ſolum quo ad ſituꝫ: non eſt ſemꝑ peccatum mortale. vt ꝗdam dicunt. Et eſt qn̄qꝫ ſine peccato. ſicut qn̄ diſpoſitio corꝑis aliuꝫ modū non patiē. Hec ille. Sed alij dicunt ſm Alber. ꝙ eſt contra intentionem nature/ ⁊ impeditur conceptio. ⁊ eſt ſignū cōcupiſcentie mortalis: niſi diſpoſitio corꝑis alium ſitum exigeret ꝗꝫ naturalis ſitus eſt. vt fieri poſſet propē egritudinem/ vel pinguedinem/ vel periculū ſuffocandi fetum/ aut ꝓpter aliam cauſam rōnabilem. Quinto fit concubitus impetuoſus cū fit tempore prohibito: ⁊ tunc potiſſime peccat ille qui petit. Sexto cum fit in loco indebito. vt in ſacro vel in publico in ſcandalum aliorū. Septimo ꝗ accedit ad impregnatā vicinam partui: vbi timor eſt de aborſu. Octauo cuꝫ quis accedit ad menſtruatam ſaltē naturaliter menſtruū habentem. Ubi videtur ſm Sco. ꝙ petens ſcienter peccat mortaliter. qꝛ vt dicit: non eſt veriſimile ꝙ lex noua minus intendat caſtitatem ꝗꝫ vetus. ſed Leui. xx. dicitur. Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo /⁊ reuelauerit turpitudineꝫ eius/ ipſaqꝫ aperuit fontem ſanguinis ſui interficientur ambo de medio populi ſui. hoc aūt ſecundum Scotum nō infligitur niſi pro mortali. Sorraꝫ tenet ſicut Sco. Sanctus Thom̄. ad idem declinare videtur in. iiij. Unde gloſando illam auctoritatem dicens. ꝙ intelligitur quando vterqꝫ voluntarie conſentit. Nono videtur impetuoſus in eo qui petit debitum poſt votum continentie a ſe emiſſum pari con

ſenſu.aut ante matrimoniũ emiſſum cũ quo nõ eſt diſpen=
ſatum. In prefatis caſibus oĩbus actus matrimonialis eſt
peccatũ mortale vel multũ propinquus mortali. Notandũ
tñ pro intellectu noni modi ꝙ ille qui vouit caſtitatẽ ⁊ con
trahit matrimoniũ intẽtione cõſũmandi per carnalẽ copu=
lam/peccat mortaliter. Secus ſi ſolũ ad cõiugalis ſocieta
tis. Item quis qui vouit continentiã perpetuã/nõ peccet
mortaliter poſt primũ actũ matrimonialẽ petẽti cõiugi im
plicite vel explicite debitum reddẽdo: ſm multos tñ peccat
mortaliter debitũ a cõiuge petẽdo niſi ſecũ fuerit diſpenſa
tum. Itẽ ſicut neuter cõiugũ põt cõtinentiã vouere ſine con
ſenſu alterius: ſic etiã probabilius eſt ꝙ neuter poſſet vo=
uere nolle petere debitũ ſine alterius ↄſenſu. Oĩa illa ſunt
de mẽte ſancti Tho. in. iiij. Item q̃ vouit ꝑpetuã cõtinen=
tiam: etiã peccat mortaliter primo actu matrimoniali/ per
quem cõſummat matrimonium: qꝛ votum ſeruare poterat
poſt contractum religionẽ intrando quod non fecit.

¶ Capitulum quintũ. De gula: temperantia: et ſpeciebus eius.

CUm vẽtris ingluuies ſit cauſa mechie/⁊ luxu A
rie: vt patuit in primis parẽtibus q̃ poſt cibũ
ſtatim erubuerũt. Geñ. iij. ⁊ Ro. xiij. Non am
bulemus in cõmeſſationibꝰ ⁊ ebrietatibꝰ. ⁊ ſe
quitur: nõ in cubilibꝰ ⁊ impudicitijs. Idẽ pa=
tuit in ſodomitis. vñ Ezech. xvi. Hec eſt iniq̃=
tas ſororis tue ſodome ſupbia/ſaturitas panis ⁊ abũdan=
tia/⁊ ociũ ipſius ⁊ filiarũ eiꝰ. Idcirco de vitio gule tria ſunt
videnda. Uñ ſaluator Luc. xxi. ait. Attẽdite ne grauent cor
da vr̃a crapula ⁊ ebrietate. Crapula. i. cruda epula. Ideo=
ꝗ de vtroꝗ videndũ eſt. Primo de gula in gñe. Scđo de ſo=
brietate. Tertio de ieiunio quõ ad illud teneamur. Quan=
tum ad primũ tria dicent principaliter. Primo quid ſit tẽ=
perãtia: ⁊ qđ gula. Scđo q̃ ſint ſpecies gule. Tertio quãdo
ſit mortale vel veniale pctm̃. Quantũ ad primũ notandum
ꝙ ad intelligendũ quid ſit vitiũ caſtrimargie cõgruit ſcire
quõ abſtinendũ ſit. Eſt aũt abſtinentia ſumptio vel ſubtra
ctio cibi vel potus ſm qđ recta dictat ratio. vñ. ij. Pe. i. Mi
niſtrate in fide veſtra virtutẽ: in virtute aũt ſciẽtiã: in ſcien
tia aũt abſtinentiã. Ex quo pꝫ abſtinẽtiã fieri oportere ſm
ſcientiã/ vcꝫ quãtũ oportet ſumẽdo. qualia oportet/ vbi opꝫ
qñ opꝫ/ ⁊ ꝓpter qđ opꝫ/ ꝓ cõgruentia hoĩm bonorũ cũ qui
bus viuit hõ: ⁊ ꝓ cõgruẽtia ꝑſone ſue/ ⁊ ꝓ ſue valitudinis/
cõſuetudinis/etatis/laboris/roboris/ ⁊ incõmoditatis ne=
ceſſitate vel cõgruẽtia. vt dicit Aug. in lib. de q̃ſtionibꝰ euã=
gelij. Et etiã ſm regionẽ in qua qs degit. qꝛ in vna citiꝰ cõ=

B ſumitur cib⁹ ꝙ in alia.ꝛ ſic de tp̄e. ¶Secūdo notandū ꝙ corpus nobis datum eſt vt ſeruiat ſpiritui noſtro ad opa bona: ꝗ in hac vita poteſt ſpirit⁹ exercere ſine corporis miniſterio.ſed cibus/potus/ſomn⁹/ꝛ hmōi ſunt nobis data vt p eorum vſum conſeruem⁹ corpus ꝓ poſſe in tali habitudine/vt ſit bene diſ poſitum ad ſpiritui ſeruiendum.Sicut inſtrumentū bonum ꝛ aptum deſeruit expedite artifici ad laborandū.Eſt ergo regula ꝙ tunc hō temperate viuit in cibo ꝛ potu: qn̄ in eis talem modum ſeruat/in quātitate ꝛ qualitate/vicibus ꝛ ſic de alijs circunſtantijs:ꝙ per hoc corp⁹ ſuum in tali ſtatu ꝛ robore ponit ꝛ conſeruat ꝙ ip̄e poſſit facere ea ꝗ ſibi cōpetunt ſm officium ad vitandum vicia/ꝛ de die in diem proficiendi in virtutib⁹.Idē intelligo de ſomno/vigilia/ocio ꝛ exercitio/ꝛ ſimilibus ad corpus pertinētib⁹. vt vult Aug.in libro de morib⁹ eccle.Dicitur autē ſignanter ꝙ inſpicienda ſunt etas/complexio/conſuetudo/ꝛ ſimilia.qꝛ iuuenis valet qḋ nō valet puer.ſanus qḋ non valet infirm⁹:pauper valet quod non diues. Unde ſi diues delicate nutritus/ ſtatim vellet groſſa ſumere: infirmaretur.ideo dicit de diuitibus Aug.in de verbis domini.Utant diuites conſuetudine infirmitatis ſue/ ſed doleant ſe aliter non poſſe.melius em̄ vellent ſi aliter poſſent. Tu ergo diues vtere cibis electis precioſis:qꝛ ſic conſueuiſti:ꝛ aliter non potes:qꝛ ſi conſuetudinem mutas:egrotas. Cōceditur ꝗ tibi vtere ſubtilibus:da paupibus ſupflua:vtere precioſis:da paupibus vilia.hec ille.Sic etiā ſenex indiget melioribus ꝙ iuuenis fortis.Similiter delicate cōplexionatus indiget pro bono ſtatu ſui corpis ſubtilioribus ꝛ magis delicatis/ꝙ robuſtus ꝛ groſſi corporis homo:quem panis ꝛ legumina plus accēderent:ꝙ alterum carnes. Sic etiam ſm officia attendendum eſt: qꝛ fabrum vel ſimilem mechanicū plus et crebrius oportet comedere ꝛ ſibi forte groſſiora ſufficiunt:ꝙ

C inſudanti ſtudio aut ſpūali exercitio. ¶Tertio notandū ſm ꝙ aliq̄ varias intētiones habent ꝗ ſumunt cibū aut potū moderate:ſm hec etiam ſunt diuerſe abſtinētie.Et ſunt ſex quarum vna ſola virtus eſt.Un̄ ꝟſus.Abſtinet eger:egens:cupidus:gula:ſine a:virtus.Prima abſtinentia dicitur medicinalis:ꝗ fit ſolum propt̄ ſanitatem corporis cōſeruandam aut recupandam/ꝛ non eſt virtus/qꝛ ibi deficit optima circunſtantia que eſt finis debitus in ſecundo notabili tactus. Dicitur aūt ſolum:qꝛ ſi abſtineret propt̄ ſanitatem corpis non ibi ſiſtendo/ſed eam in bonum virtutis ꝛ dei obſequium ordinando:eſſet meritoria. Secūda dicitur abſtinentia auaritie: que fit ſolum ad parcendum expenſis:nec virtus eſt.Dicit̄ etiā ſolum: quia ſi abſtineret propter minus expendere/ non ibi ſiſtendo:ſed vlterius referendo in fines debitos: vt propter

mie opera facienda/ vel ſibi rationabiliter in futurū preui dendo/vel ad laudez deu/ꝛ ad ſimilia:tunc virtus eſſet:quā do ſaltem alie circunſtātie debite illi eſſent. Tertia dicitur paupertatis:que fit ſolum ex neceſſitate pecunie: nec iſta eſt virtus:niſi pauper nō habens vñ laute viueret: abſtineret: content⁹ his que habet.tamen cum illa intentione ꝙ ſi etiā multa poſſideret:nollet lautius viuere/ ex quo illud ſufficit pro conuenienti corporis valitudine. Sed ſi vellet ſic viuere propter deum:illa eſſet vera virtus abſtinentie. Quarta vocatur abſtinentia hypochriſis:que fit ꝑpter hominū inanez gl'iam:ꝛ hec ſemper eſt mala. Quinta eſt religonis que fit ſm dictamen recte rōnis propꝰ deum modo dicto in notabili ſecundo. Sexta additur cum q̄s rōne gule ieiunat/ id eſt quando quis abſtinet ſolum vel ꝓncipaliter propter hoc vt poſtea delectabilius comedat. ¶Quarto notandū ꝙ gula opponitur temperantie ꝛ abſtinentie:ꝛ eſt actualis duplex gula. Una interior que eſt animalis ꝛ immoderata appetitio immoderate edendi/ aut bibendi/ꝓpter concupiſcentiam cibi aut potus delectabilis / aut ipſius delectationis. Sed exterior actualis gula eſt immoderatus eſus aut potatio / ab interiori inordinata edendi aut potandi appetitione imperatus. Dicitur primo ꝙ eſt animalis appetitio/ad differentiam famis et ſitis:que ſunt appetitiones naturales : nec ſubijciuntur rationi. Gula autem eſt appetitus animalis : quia eſt appetitio actualis exiſtens in volūtate/aut in ſenſualitate:a volūtate tamē aliquo modo dependens ꝛ rationi potens ſubijci. Dicitur ſecūdo appetitio nō delectatio. Pro quo notandū ꝙ circa ſumptionē cibi aut potus tria ſunt conſideranda. Primū eſt ipſa delectatio que eſt in ſumptione ciborum aut potuum. Et iſtam delectationē virtus tēperantie ſeu abſtinentie non aufert: nec videtur eā moderare.quia naturalis eſt huiuſmodi delectatio:ꝛ eſt maxime in abſtinētibus quibus panis plus ſapit ꝙ̄ guloſis piſces/aut carnes:ꝛ hoc ꝑpter naturalem appetitū neceſſarij cibi. Secundū eſt cōcupiſcētia: ꝛ illa eſt amor ꝛ deſiderium delectationis que eſt in ciborū ꝛ potuū ſumptione ꝛ eſu. delectatio eñ experta in cibis ꝛ potibus cauſat amorem ꝛ deſiderium ſui. Et iſtā concupiſcentiam moderatur virtus abſtinentie ne ſua magnitudine faciat excedere circa cibos ꝛ potus contra bonū rōnis eos ſumēdo:vel appetēdo vltra debitā quātitatem/ qualitatē/tp̄s/ꝛ ſilia. Tertiū eſt act⁹ interior ꝛ volitio ſumēdi cibū: aut exterior actualis ſūptio ab īteriori volitione īperata:q̄ volitio cauſat habitū abſtinētie ꝓpte ꝛ faciliꝰ īclinātē ad debite ſumēdū victū. vñ gula ñ ē delectatio cāta ex ſūptiōe cibi aut

potus:ſed eſt animalis appetitio ſeu cõcupiſcẽtia inordi=
nata. Dicit tertio ꝙ eſt appetitio inordinata. nõ eñ omnis
appetitio edẽdi aut bibẽdi animalis eſt gula:ſed appetitio
inordiata: vt cũ quis volũtarie vult ꝛ appetit cibũ vel po=
tum aliter ꝙ̄ ſm dictamẽ recte ratiõis. vt ſcʒ ſi plus ꝙ̄ opor=
tet ante tẽpus/ꝛ ſic de alijs circunſtantijs. Dicitur quarto
propter cõcupiſcentiã cibi delectabilis. Nam ſi quis exce=
dit in qualitate/quãtitate/aut ſm aliã circunſtantiam: ita
ꝙ appetat aut ſumat cibũ plus debito/aut delicatiorem ꝙ̄
neceſſariũ ſit:aut ante debitã horam:ꝛ hoc nõ propter cõcu
piſcentiam/ſed eſtimans ſibi neceſſariũ:nõ pertinet hoc ad
gulam:vt dicit Tho.ij.ij.q.cxlviij.ſed ad quendã imperitiã
nec eſt ſemper peccatum:qꝛ non poteſt ſemper ab homine
vitari. Unde dicit Grego.iij.mora. Quia per eſum voluptas
neceſſitati miſcetur: quid neceſſitas petat/ꝛ qd voluptas
ſuppetat/ignoratur. Et Augu.x.cõfe. Quis eſt dñe qui ali=
quantulum extra metas neceſſitatis cibũ nõ ſumat? Sed ſi
quis ꝓpter concupiſcentiã/id eſt amorẽ ꝛ deſiderium dele
ctationis que habetur in edẽdo ꝛ potando excedat menſu=
ram in eiſdem:hoc eſt gule/ſiue ſit exterior ſumptio ſiue ſo
E la interior volitio vel appetitio:ꝛ ſemꝑ eſt peccatũ. ¶ Se=
cũdo principaliter eſt videndũ que ſunt ſpecies gule. Sunt
autẽ plures. quinqꝫ ponit gloſa. ꝛ Greg. ſuper illo Geñ.xxv.
vbi Eſau dicit Jacob. Da mihi de coctione hac ruſa. Et ſu
mitur ex.xxx.mora. Et oẽs ſunt ſm omiſſionẽ ꝛ defectũ cir
cunſtantiarũ principaliũ que requirũtur in virtute abſtinẽ
tie. Unde verſus. Pre propere:laute:nimis ardẽter:ſtudio=
ſe. Prima eſt cũ ante debitã horã ſumitur cibus aut potꝰ ſi
ne rationabili cauſa:ſed ſolũ ex inordinata cõcupiſcẽtia ci
borum aut potuũ. De talibus dicit apl's Phil.iij. quoꝝ deꝰ
venter eſt. qꝛ primo querũt regnũ dei ſui. Regnũ aũt dei eo=
rũ eſt eſus ꝛ potus. Scḋa eſt qñ hõ querit lautiores ꝛ ꝑcio
ſiores cibos/quos nõ requirit ſupradicta ſui corporis vali
tudo/nec honeſtas ſtatꝰ ꝛ ꝑſone:ſed hoc in eo cauſat inor=
dinatus amor delectationis q̄ in talibus eſt. Sic filij iſrael
Nume.xj. carnes deſiderabant ꝛ puniti ſunt. Et Luce.xvi.
Diues epulo epulabatur quotidie ſplẽdide. Quo cõtra Se
neca. palatũ tuũ fames excitet non ſapores. Tertia qñ hõ
ea q̄ i cibis aut potibꝰ ſumẽda ſunt:vult ꝛ appetit ea nimis
accurate preparari/frigendo/aſſando/elixando/ꝛ ꝑ diuer=
ſa exq̄ſita cõdimentorũ gñã:vt hoiem ad ſuperflue ſumẽdũ
nõ ſolũ incitẽt guſtu ꝑ diuerſos ꝛ delicatos ſapores/ſꝫ etiã
viſu ꝑ varios colores:ꝛ olfactu ꝑ multimodos odores. Si
cut fecerũt filij heli.j.Reg.ij. qui vt dicit magiſter in hyſto=
ria ſcholaſtica. Anteꝙ̄ adolerẽt adipẽ tollebant ab offeren

tibus crudaꝫ carnē:vt lautius ſibi procurarēt.Tales ſunt ſicut beſtie ruminātes ſtudioſe videlicet meditātes de accuratis.Sed differunt ab eis:qꝛ beſtie poſt cibuꝫ/iſti autē ante rumināt.Quarta eſt quādo homo nimis in quātitate excedit i cibo vel potu/plus ſumēdo in quātitate ꝙ ſit ſibi neceſſe aut cōueniens:magis propter delectationem ſe implens ꝙ reficiens.hec vna fuit cauſa ſubuerſionis Sodome.vñ Eze.xvj.Ecce hec fuit iniquitas ſororis tue ſodome ſuperbia/ſaturitas panis ⁊ abūdātia:⁊ ociū ipſius ⁊ filiaꝝ eius:⁊ manū egeno ⁊ pauperi nō porrigebāt.Quinta cum homo nimio deſiderio ⁊ auiditate victū quodāmodo vorat ſicut lupus vel canis famelicus.Sic fecit Eſau Geneſis.xxv.Nā Jacob coquēte pulmentū venit Eſau laſſ⁹ de agro dicēs.da mihi de coctione hac rufa.Et ſequit̄ en morior.et accepto pane ⁊ lentis edulio:vēdidit prlogenita ſua.Jdeo dicit Augu.Melius eſt piſcib⁹ veſci more dñi ꝙ lēticula more iumentoꝝ.Jtē idem.Mallē piſcē comedere cū dño:ꝙ lēticulam cū Eſau.Sexta ſpecies eſt cū quis nimis frequenter ſumit cibū aut potū.hec fuit vna cauſa dānationis diuitis Luc.xvj.qꝛ epulabatur quotidie ſplēdide.Sufficit enim homini ſano qui nō eſt puer:aut intētus labori graui/bis in die ſumere cibū.Aliter facere morē porcorū ⁊ beſtiaꝝ eſt ſeruare.Eſt em̄ ꝓuerbiuꝫ vulgare.Semel ſumere cibū/ eſt diuinum:bis humanū:ter ⁊ vltra beſtiaꝝ.Septima eſt noua ⁊ incōſueta ſumere.hec eſt em̄ cauſa quare ſm̄ ſuaꝫ periodum beſtie diutius viuūt ꝙ hoīes quidā viuant:quorum periodus id eſt ſpaciū vite eſt ſm̄ p̄s.Jn ipſis ſeptuaginta anni.Si autē in potētatibus octuaginta anni:amplius eorum labor ⁊ dolor.Qꝛ homines quidā noua ⁊ incōſueta ſumunt cibaria.beſtie vero ſemꝑ fere eadem.vt vacca fenuꝫ Unde Eccl'ia.x.Omnis potētatus breuis vita.Octaua eſt quādo homo multis ⁊ varijs ferculis ⁊ potibus vult vti/nō ad ſuſtentandū naturā:ſed ad irritandū gulam:ſic feciſſe videtur Aſſuerus rex gentilis.heſter primo.de quo facto cōuiuio ſolēniſſimo dicitur.bibebāt q̄ inuitati erāt aureis poculis:⁊ alijs atq; alijs vaſis ſibi inferebātur.Nona eſt cuꝫ precioſa vel ſumptuoſa nimis quis ꝓcurat/nō habens reſpectum niſi ad hoc ꝙ ſint magis ſaporoſa.propter qḋ dñs videtur quinq; milibus nō rara/ſed cōmunia in iſta terra in qua fuerunt procuraſſe.cum de quinq; panibus ordeaceis ⁊ duobus piſcibus ſatiauit eos.Non enim legitur ꝙ potum vini dederit carnes/aut de pane triticeo.quia communibus cōmunia ſufficiūt:⁊ plus nonnūꝙ proficiunt.¶Quo ad tertiū principale dubitatur quādo gula peccatū ſit mortale/vel non:Rñ.ſm̄ Tho.vbi ſupra.Quādo homo tantum f

amat ⁊ deſiderat delectationes in cibis: vt ꝓpter eos cõſe
quẽdos deũ contẽnit paratus agere/vel etiã agens contra
diuina precepta vt huiuſmodi delectationes conſequatur
tũc eſt mortale peccatũ: quia preponit delectationẽ huiuſ=
modi deo. Quãdo vero quis amat hmõi delectatiões plus
debito citra tamẽ deũ. qꝛ licet amet ⁊ deſideret plus debito
huiuſmodi delectationes: tamẽ nequaq̃ꝫ vellet ꝓpter eas
agere cõtra legẽ dei: tũc eſt veniale peccatũ. ⁊ hoc vult Au
guſt. in ſermone de igne purgatorij vbi dicit. quotiẽs aliq̃s
in cibo aut potu plus accipit q̃ꝫ neceſſe ſit: ad minuta pec=
cata nouerit pertinere. Et hoc intelligit cũ propter amorẽ
delectatiõis hoc cõtingit/quã plus debito amat/licꝫ citra
deum. Quãdo aũt gula quo ad potũ ſit mortale: patebit ſta
tim. Ex premiſſis patet ꝙ gula eſt peccatũ mortale: quãdo
propter crapulaꝫ ieiunia eccl'ie/vel miſſa in diebus dñicis
vel magnis ſeu precipuis feſtis negligitur. Secũdo poſſet
eſſe mortale: qñ cõſcientia alicui ꝓbabiliter dictaret/ꝙ co
medere vel bibere vltra talẽ menſurã eſſet deſtructio natu
re/vel ſoluere ieiuniũ tali die. ⁊ comedere tales cibos/eſſet
cõtra preceptũ eccleſie vel ſcãdaliſaret notabiliter ꝓximũ
Tertio poſſet eſſe mortale qñ quis comederet vel biberet
ſine diſpẽſatione vel neceſſitate cõtra illud quod vouit. Pa
tent iſta: quia in omnibꝰ iſtis homo paratus eſt facere con
tra dei preceptum propter gulam.

¶ Capitulum ſextum. De ſobrieta=
te ⁊ ebrietatẽ: et filiabus gule.

Dictum eſt in precedentibus de vna ſpecie tẽpe=
rantie/videlicet de parſimonia ſeu frugalitate
que eſt moderata ſumptio vel ſubtractio cibi ſe
cundũ rectã rationẽ. iam dicendũ eſt de alia ſpe
cie videlicet de ſobrietate: que eſt virtus diſpo
nens hominem ad habendum ſe bene circa vſum potus in=
ebriare valentis. de qua tria tangẽtur. Primo. q̃ꝫ neceſſaria
ſit ſobrietas. Secũdo de filiabus gule. Tertio de remedijs
videbitur gule tam quo ad parſimoniam/q̃ꝫ quo ad ſobrie=
A tatem. ¶ Quantum ad primũ notanduꝫ ꝙ ſobrietas eſt vir
tus inclinans habentẽ/vt dictum eſt: vt vtatur potu tempe
rate in qualitate/in quantitate/⁊ ſic de alijs. vt dictuꝫ fuit
in primo ⁊ ſecũdo notabili precedentis capituli. Et eſt vir
tus multum neceſſaria. eo ꝙ vſus moderatus huiuſmodi/
maxime vini plurimũ confert corpori ⁊ anime. Et modicꝰ
exceſſus multum nocet. quia ſua fumoſitate turbat caput
⁊ impedit vſum rationis magis q̃ꝫ exceſſus cibi. Unde Ec=
cleſiaſt. xxxi. Equa vita hominis/vinum in ſobrietate pota
tum. Et ibidem. Exultatio anime ⁊ cordis vinum modera=

te potatum. ¶ Secūdo notandū φ ad moderate ſumendū potum quinq̄ exempla inducunt. Primo abſtinētia eorum qui fuerūt ⁊ ſunt extra fidē catholicā. Nā ſarraceni ſm ſuā legem perpetuo abſtinēt a vino. Itē Hiere. xxxv. Rechabite in veteri lege nunq̄ bibebant vinū. Item tertio illud qđ dicitur Numeri. vi. Nazarei tempore cōſecrationis ſue nō bibebāt vinū/vel aliud quod inebriare poſſet. Quarto narrant hyſtorie φ karolus magnus nō bibebat niſi ter in mēſa. Similiter quinto legitur φ Ludouicus rex francorū in vaſe ex quo bibit: habuit tēpore Hūberti ſignum vſq̄ ad qđ ei miniſtrabatur vinū: ⁊ reſiduū totum implebatur aqua. Si tales gētiles/iudei/⁊ reges moderate biberūt: quāta verecūdia eſt ſimplices chriſtianos in potu excedere? ¶ Tertio notandū φ vinū multa mala facit abutētibus. Primo incitat ad libidinē. Prouerb. xx. Luxurioſa res vinū: ⁊ ſic continentiam deſtruit. Secūdo facit turbationem ad alios. q̄a audaciam generat. Eccli. xxxi. Uinū multum potatum irritationem facit. Et ſic pacem tollit ⁊ amicitiā. Tertio facit blaſphemare. Unde ſuper illud. i. Cor. x. Siue comedatis/ſiue bibatis: dicit glo. Si vinolētia te ingurgites: quaſcunq̄ laudes lingua ſonet/vita blaſphemat: ⁊ ſic dei laudē tollit. Quarto facit fatue loq̄. iij. Eſdre. iij. Hoīes facit fatue loqui: ⁊ ſic tollit linguam diſciplinatā. Quīto vinū incitat ad vanā letitiam. iij. Eſdre. iij. Omnē mentē conuertit in ſecuritatem ⁊ iocunditatē: ⁊ non meminit omnē triſtitiam. ⁊ ſic tollit luctū: qui eſt quedā beatitudo vie. Sexto obſcurat intellectum. Eccli. i. dicit Salomon. vt animā meā meli⁹ trāſferrem ad ſapientiā: cogitaui a vino abſtrahere animam meā. ſicut etiā Dan. i. ⁊ Dan. x. Daniel idem fecit. ⁊ ſic tollit deuotionem. Septimo apoſtatare facit interdum ad literam religioſos/⁊ non perſeuerare. Unde Eccli. xix. vinū apoſtatare facit. ⁊ ſic tollit perſeuerantiā. ¶ Quarto notādum φ circa potum vini multa contingunt reprehēſibilia primo in quantitate. Ideo. i. Thimo. v. modico vtere vino. Bern. Si tamen vobis placet auctoritas apoſtoli de bibēdo vino/obſecro ne tradatis obliuioni φ dicit modico. Secundo in numero ⁊ varietate vinorū. Nam in nobiliſſimo conuiuio quod apud gentiles legitur habitum fuiſſe. Heſter primo. non legitur φ diuerſa vina fuerint miniſtrata: ſed vinum abundans miniſtrabatur ibi: non vina. ibidē. i. Tertio in qualitate precioſitatis. Unde vox peſſimorum Sapientie ſecundo dicit. Uino precioſo nos impleamus. Quarto in actione quo ad fortia vina. Eccleſiaſtici. xxxi. Q̄ ſufficiens eſt homini vinum exiguū/id eſt debile. Quinto in tēporū vicib⁹ extraordiarie bibēdo/peiores aſinis q̄ cer=

tis vicibus adaquantur.de his ꝓuerb. xxiij. Cui ve. Non ne his qui morant in vino: p̄ꝛefa.a enim ia indecentia ſunt in ſeculari pꝛeſertim in muliere vel puero/ peioꝛa in clerico:ſed peſſima in religioſo. Hec quidem de immoderantia vini ſumpti dicta ſunt/que contingere p̄nt in ebꝛijs/ ⁊ etiaȝ in non ebꝛijs. Sed ebꝛietas ſpeciale malum eſt ⁊ viciuȝ.⁊ ſm̄ Tho.ij.ij.q.cl.capitur dupliciter. Uno modo ꝓut dicit quendam defectum hominis qui accidit ex multo vino aut alio potu fumoſo potato.ex quo fit vt homo non ſit cōpos rationis.iſto modo non eſt culpa cū nō ſit voluntaria. Nemo em̄ vult homini ebꝛietatem ſaltē per ſe vel ſolā ſed eſt defectus quidam culpā conſequēs.Alio modo dicit actum quo quis in hunc defectū incidit.vt eſt interioꝛ volitio potationis moderate.Aut eſt ipſamet exterioꝛ potatio immoderata ⁊ inebꝛians. Et pōt iſta ebꝛietas contingere tripliciter.Pꝛimo ꝙ homo neſciat potū eſſe immoderatū ⁊ inebꝛiare potentē.quia foꝛte ignoꝛat foꝛtitudinē vini.⁊ credit ſe tanto indigere potu:⁊ ſic inebꝛiatur.ſicut de noe videtur eſſe factum.Gene.ix.Et hodie contingere poſſet.vt ſi quis in itinere peregrinādo multū fatigat⁹ ⁊ calefact⁹/neſciens foꝛtitudinē vini illi⁹ terre/biberet in quantitate quantum crederet ſe indigere.⁊ tamen ꝓpter nimiā foꝛtitudinē vini quam oīno ignoꝛat inebꝛiatur aliqualiter.Similiter cōtingere poſſet de aliquo ſimplici qui putaret ſe debile vinum bibere:quod tamen ſibi p induſtriā foꝛti vino limphatū eet eo penitus ignoꝛante.⁊ ſic poteſt eſſe ebꝛietas ſine peccato pꝛecipue ſi non ex aliqua negligentia hominis contingat. Secūdo modo ſic ꝙ homo percipiat eſſe immoderatum potum/nō tamē eſtimat ipſum inebꝛiare potentē.⁊ ſic eſſe poteſt cū pctō veniali:eo modo quo ſuperi⁹ dictū eſt de gula. Tertio modo poteſt contingere ꝙ aliquis tantū percipiat potū eſſe immoderatū ⁊ inebꝛiantem: attamē magis vult ebꝛietatem incurrere ꝙ̄ abſtinere.⁊ ſic ē pctm̄ moꝛtale. qꝛ talis volēs ⁊ ſciens pꝛiuat ſe vſu rationis quod eſt optimū hominis:⁊ ſine quo nec virtutes operatur/nec vicia declinat.Et hoc vult Augu.in ſermone de purgatoꝛio. vbi dicit ꝙ ebꝛietas ſi ſit aſſidua eſt peccatū moꝛtale. non intendēs per hoc ꝙ ebꝛietas ſit moꝛtale per ſolam iterationem: ſed ideo quia non poteſt eſſe ꝙ homo aſſidue inebꝛietur: quin ſciens ⁊ volens ebꝛietatem incurrat:dū ſepe experit̄ foꝛti-
E tudinem vini/⁊ ſuam habilitatem ad ebꝛietatē. ¶Quo ad ſecundum pꝛincipale notandū ꝙ quinq̄ ponit Grego. xxxi. moꝛa.filias que ex gule vicio generantur. que etiam ſunt cauſe vel occaſiones alioꝝ multoꝛum maloꝛum coꝛpoꝛis ⁊ anime.Pꝛima eſt hebetudo ſenſus circa itelligibilia. Acies

enim rationis obtūditur ꝛ ebetatur per inmoderatā cibo
rum ꝛ potuū ſumptionem:propter fumoſitates inde ſurgē
tes/ꝛ caput ꝓturbātes. Nam ſicut feneſtra obſtructa limo
obtenebratur:ſic intellectꝰ cibis ꝛ potibus obſcuratur. Se=
cunda eſt inepta letitia. Cū eñ per immoderantiā cibi ꝛ po
tus quaſi ſopitū eſt rationis gubernaculum:tunc ſequūtur
vt plurimum multe deordinationes in appetitu/ꝛ male in
ordinate paſſiones:ꝛ ſpecialiter vaga quedā letitia ꝛ ine=
pta. Tertia filia eſt multiloquiū.ꝑ quod intelligi poteſt in=
ordinatio locutionis/ſiue quo ad ſuperfluitatem verborū/
ſiue quo ad honeſtatē eorū. vtrūqꝫ eñ oritur ex inordinata
ſumptione ciborū ꝛ potuū. Uñ grego. in paſto. Niſi gule de=
ditos immoderata loquacitas caperet:diues ille qui epu=
latus quotidie ſplendide dicitur:in lingua grauius nō ar=
deret. Quarta filia dicit̄ ſcurrilitas/id eſt quedā leuitas in
exterioribus moribus ꝛ geſtibus. ſiue quedā iocularitas q̄
riſum mouere ſolet. vt dicit glo. Ephe.v. Unde dicit grego.
omel̄. de diuite epulone. Prima male cōuiuantibus culpa
famulatur laquacitas. loquacitatēqꝫ ludendi ſequitur leui
tas. Scribit̄ enim. Sedit populus manducare ꝛ bibere : et
ſurrexit ludere. Quinta filia eſt immundicia corporis que
poteſt attendi ſm inordinatā emiſſionē quarūcūqꝫ ſuꝑflui
tatum ꝛ maxime ſeminis : aut per vomitum. Sequuntur
etiā alia plura mala aīe ꝛ corporis ex gula. Primo auari=
cia. quia plura fercula volētes habere vel delicata victua=
lia facilius conantur per fas ꝛ nefas acq̄rere tp̄alia. vnde
hiero. Delicie ꝛ epularū varietas auaricie fomenta ſunt
Secundo ſequit̄ luxuria. vñ hiero. quādiu eua in paradiſo
abſtinuit:virgo fuit . ꝙcito preceptū abſtinētie violauit:
corruptionem ſenſit. Tertio ira ꝛ inuidia. Unde. ij. Reg. xiij
Abſalon fecit conuiuiū ꝛ interfecit fratrē ſuum Aman / cū
temulentus eſſet vino. Quarto per accidiam requiē preſtat
demonibus. Ideo legio demonū dixit Marci.v. mitte nos
in gregē porcorū. quod dñs ꝑmiſit eis:in ſignū ꝙ guloſi ſunt
(ſm glo.) demonū habitacula. Quinto grauat ſpiritum ꝛ ab
omni deuotione deiicit. Unde Lu. xxi. Attendite ne grauē=
tur corda veſtra crapula ꝛ ebrietate. Crapula autē eſt cru=
da epula. qñ tantum de cibo ſumit̄:ꝙ calor naturalis nō ſuf
ficit ad eius decoctionē. Sexto ſequitur corporis infirmi=
tas immo infirmitates plures. Ideo Eccl̄. xxxvij. In mul=
tis eñ eſcis erit infirmitas. Septimo ſepe mors ſequitur.
Unde ibidē. propter crapulam multi perierunt . ¶ Quo ad ꝭ
tertiū principale notandū:ꝙ contra gulam ſunt plura re=
media. Primum eſt ſermo diuinus. Hoc dat dñs Math. iiij.
dicēs diabolo de gula temptāti. Non in ſolo pane viuit ho=
mo ſed in omni verbo quod procedit de ore dei . Ad litterā

enim frequens ſpiritualis cibi ſtudium:gulam reſtringit. Secundum eſt moderata occupatio.Unde puer.xxi. Deſi=deria occidunt pigrũ:noluerunt enim quicꝙ manus eius operari:tota die concupiſcit ⁊ deſiderat.Ad litterã nãqꝫ au res ocioſi deſiderant rumores:oculi vanitates:⁊ os guloſa Tertium eſt elongatio ab his que dant occaſionẽ exceden=di in cibo ⁊ potu.ſicut ſunt delectabilitas/varietas/ vel ni=mietas ciboꝝ.fugere enim in vicio gule ſicut luxurie:victo rioſum eſt.vñ Geñ.iij.dicit.Uidit mulier lignum quod bo=num eſſet ad veſcendũ/⁊ pulchrũ oculis/aſpectuqꝫ delecta bile:tulit de fructu illi⁹ ⁊ comedit.Quartum eſt cõſiderare frequenter qualis poſt mortem caro ſit futura . quod docet Greg.dicens. Nichil adeo valet ad domandum carnis deſi deria:ſicut cogitare qualis ſit futura mortua . Quintũ eſt meditatio eterne cene/quã non vel tarde guſtabunt:qui in prandio huius ſeculi ſe ſiliquis porcorũ reficiũt.Sicut etiã cenam auide guſtare nequit/qui in prandio ſe repleuit. vñ Math.v.Beati qui eſuriũt ⁊ ſitiũt iuſtitiã:qm̃ ipſi ſaturabũ=tur.Si beati qui eſuriunt:ergo beatiores qui ſaturabũtur. Sextũ eſt conſideratio maloꝝ que gula facit in ſcðo mẽbro tactorũ. Nã triplicẽ infert mortem.culpe/corporis/⁊ eterne damnationis.vñ Job.vj.guſtare ꝗs poterit qð guſtatũ af=fert mortẽ: Nã ſicut cum prudentiſſima menſura ſumitur medicina vel tiriaca:ſic ſumi debẽt diſcretiſſime victualia. Septimũ eſt ꝯſideratio penurie chriſti in ſe et mẽbris ſuis. Treno.iij.Recordare paupertatis ⁊ trãſgreſſionis/ ⁊ fellis quo ad primũ.Quis etiã quo ad alterũ cogitare poſſet pau perũ pro victu ſollicitudines/labores/modicitates : ⁊ exi=guitates quas patiuntur captiui:mendici:vidue:⁊ dei ami ci:Octauum ⁊ optimũ eſt dei gratia.Unde qui laborat hoc gule vicio:dꝫ orationibus inſtare.ideo Joh.iiij.Qui bibe=rit ex aqua quã ego dabo ei nõ ſitiet ineternum.⁊ Heb.xiij. Optimũ eſt gratia ſtabilire cor non eſcis/que non profue=runt ambulantibus in eis.

¶ Capitulum ſeptimum. De abſtinentia et ieiunio.

De abſtinentia et ieiunio tria nũc ſunt viden=da. Primo que ſunt vtilitates ꝯſequentes ie=iuniũ:⁊ que mala ſequantur nõ ieiunantes. Scðo qui teneantur ad ieiunandũ.qñ ⁊ qua=liter. Tertio de potẽtia abſtinẽdi in homine. ¶ Quantum ad primũ notandũ primo ꝙ ie=

A iunium ſm Tho.in.iiij.diſt.xv.eſt parſimonia victus/abſti nentiaqꝫ ciboꝝ. Primũ ſcꝫ pſimonia victus ſemp eſt neceſſa ria ad virtuoſum actum habendũ in ſumendo ⁊ appetendo cibum.Sed ſcðm ſcilicet abſtinentia in certis cibis et po=tibus/certis horis/non ſemper neceſſe eſt ſeruare : ſed qñ

ieiuniū indicitur vt poſtea dicet.Secūdo notandū ꝙ quin=
tuplex eſt ieiuniū ſeu abſtinentia.ſcꝫ nature pro ſacramen=
tō eukariſtie in ſano neceſſariū.Scōm eſt ſpirituale videli=
cet abſtinere a vitijs ſm hiero.etiā ad eiectionē demonum
neceſſarium.Tertiū eſt meroris: vt diſcipulorum chriſti in
triduo mortis xp̄i.Et etiā aliorū quibus dulcedo ſpiritua=
lis ſubtrahit̄.Quartū eſt gaudij:vt diſcipulorꝫ chriſti in eiꝰ
preſentia/ꝛ deuotorū in preſentia cōſolationis ſpiritualis.
Quintum eſt ieiuniū eccleſie quo tm̄ ſemel certa hora ꝛ cer
tis cibis quis abſtinet:et quis eſt fructus de hoc ſolum eſt
ad propoſitum.¶Tertio notandū ꝙ guloſi quidā dicūt ie= B
iunium minimū virtutis eſſe actum.Quo contra ſm tho.in
iiij.diſt.xv.fructus.xij.ꝛ vtilitates ieiunij in ſumma ponit.
Primus eſt diminutio fomitis quē ab adā ꝛ parentibus cō
traximus/qui lꝫ peccatū non ſit:tñ valde inclinat ad pctm̄/
niſi ieiunijs ꝛ alijs operibus virtuoſis ſibi reſiſtatur. Hic
fomes ignis eſt/virtutum opera deſtruens: ſi ligna ciborū
ꝛ potuum inordinate ſibi miniſtrantur. Ideo apoſtolꝰ ait:
i.Cor.ix.Caſtigo corpus meū:ꝛ in ſeruitutē redigo: ne cū
alijs predicauerim ipſe reprobus efficiar. Caſtigatur etiā
ꝛ domat̄ corpus:vt ſeruiat anime faciliter/ꝛ vitijs non la=
ſciuiat.Secundus eſt deletio peccati: quia em̄ ait Grego.
caro leta nos traxit ad culpam:afflicta ducat ad veniā: iō
filij iſrael ꝓ peccatis ieiunauerunt. Iudic.xx. Tertius eſt
acquiſitio virtutū et augmentatio. Nūꝗ em̄ temperantie
virtutem obtinemus:niſi temperate ꝑ abſtinentiam itera=
tis actibus inſudemꝰ vt dicit phs in.iiij.Ethi.ꝛ.ij. Doma=
to etiā corpore:faciliter ſeruit ſpiritui ad virtutes: obedi=
tur etiam in hoc eccleſie ꝛ ſic meremur ꝑ obedientiā.Quar
tus eſt corporalis dotis in patria augmētatio. Corpus em̄
reſurgendo erit lucidū/ſubtile/impaſſibile/ꝛ agile:ꝛ in cor=
porali pulchritudine/ꝛ alijs ſimilibus vnus erit alio excel=
lentior.Hi autem qui ſunt xp̄i:corpus ſuū crucifixerunt cū
vitijs ꝛ cōcupiſcentijs ieiunando.Gal.v.Veriſimiliter illi erūt
excellentiores in talibus dotibus que ſunt accidētale pre=
miū.Unde apl's.i.Corinth.iij.Unuſquiſꝗ propriā accipiet
mercedē ſm ſuū laborem.Quintus eſt mentis eleuatio: vt
patet in helia qui poſt ieiuniū.xl.dierū vidit viſionē ma=
gnā.iij.Regū.xix.Ieiuni em̄ ad litterā intellectu acutiores
ſunt:quia per gulam ala corpori nimiū immergit̄/q̄ ꝑ abſti=
nētiā ad ſupna eleuatur.Sicut videmꝰ ꝙ ſꝫ phm aues pau
carū carniū aptius ꝛ altius volant ꝛ vident. Et illa quinꝗ
tanguntur in prefatione.Qui corporali ieiunio vitia cōpri=
mis/quo ad primū ꝛ ſcōm:mentē eleuas/quo ad quintū:vir
tutē largiris/quo ad tertiū:ꝛ pmia/quo ad quartū.Sextus

eſt corporis ſanitas. Unde hugo de ſancto victore. natura humana in modico contēta eſt: conſuetudo vero multa addidit/ et voluptas plurima aggregauit. Et ad litteram ieiunantes ſaniores ſunt ꝙ diuites crapuloſi. In quibus naturalis ignis tot victualia non valens cōſumere: cito ſicut materialis ignis extinguitur. Septimus eſt ſatiſfactio notabilis pro peccato. Sicut .i. Reg. vij. Filij iſrael qui offenderāt dn̄m ieiunauerunt di. tibi peccauimus dn̄e: ſcz eligēdo regē Ratione cuius eſt pars penitentie ipſa abſtinentia. Et ceteris paribus: tanto plus de purgatorij pena minuit/ quanto plus ipſum corpus ledit. Octauus eſt ꝙ ieiunium et abſtinentia eſt ad cautelam pro pctis futuris: puniti em̄ citius recordantur ne offendant de futuro/ qui tam penaliter puniti ſunt de preterito: Ut patuit Jone .iij. In ieiunio niniuitarū a rege iniuncto. Nonus eſt quia per ieiunium fit decimatio temporis quedam. Un̄ btūs Gregori . dicit in omel. ductus eſt ieſus in deſertū: dignū enim eſt vt qui tot diebus vltra ſemel refici poſſumus in corpore/ etiam interdū abſtineamus a corporibus/ vt recreemur in mente. Decimus eſt ꝙ ad ſacramenta preparat vt fructuoſius ſumantur. Ideo tota quadrageſima ieiunatur: vt in die paſche deuote cōmunicetur. propter quod etiam eccleſia precepit a a non ieiuno ſine neceſſitatis articulo: nullam debere communicari. Undecimus eſt ꝙ per ieiunium xp̄o paſſo multū cōformamur: qui ſicut ad horā nonam in cruce eſt pro nobis paſſus: ſic nos ꝓpter eum vſq ad candez horā nos cruciando ieiunemus: vt dicit Tho. in .iiij. diſt. xv. Duodecimus eſt ꝙ facilius ꝓ nobis et alijs ea que petimus a deo obtinemus ſic daniel oratur9 ieiunauit. Dan̄. x. et ſancti multi. ¶ ꝙ aūt

C ieiunia ab eccleſia inſtituta ſint rigide obſeruanda: ad hoc multa inducūt. Primo rit9 iudeorum quorūdam: qui adeo rigide ſeruabant ſuas abſtinentias: vt potius mori eligerent ꝙ abſtinentiam indictam ſoluerent. vt pz. ij. Mach. vi. et vij. Quantā ergo verecūdia eſt xp̄ianum tempore gratie faciliter ſoluere ieiuniū. Secundo quia non inuenitur aliquod pctm̄ humanū grauius punitum ꝙ fractio abſtinentie impoſite: vt paret in primis parentibus. Gen̄. iij. Quanta ergo pena infligenda eſt faciliter abſtinentiā nō ſeruantibus. Ideo zach. xiij. Adā exemplū meū ab adoleſcētia mea Tertio abſtinētia multos malos habet impugnatores. Cā caro impugnat. Itē creature viſu pulchre/ et ad veſcenduz ſuaues. Item diabolus: vt patet in xp̄o et primis parētibus immo ipſam impugnat ratio quod eſt maximuz/ que facile cōtra eā repperit multa argumenta. Item ſocietas holm. Ideo tanto virtuoſior eſt actus abſtinentie: quāto plures ha

bet impugnatoꝛes.vñ ps.Uiriliter agite/ ⁊ confoꝛtetur coꝛ
veſtrum:oēs qui ſperatis in dño. ¶Secūdo pꝛincipaliter ps.xxvi.
magis in ſpeciali videbitur qñ ſit p̄ceptum ieiunare/ ⁊ ab= D
ſtinere.Qualiter teneamur ieiunare/ ⁊ an ieiuniū ſit diſpē=
ſabile.De p̄mo ſm Tho.ij.ij.q.cxlvij.Jeiuniū cadit in com
muni ſub p̄cepto legis nature. Pꝛimo inq̄tum ptinet ieiu=
nium ad neceſſariam cohibitionem a peccato. Secundo in
q̄tum pertinet ieiuniū ad ſatiſfactionem in penitentia: et
ſic cadit ſub pꝛecepto diuino/ ſcꝫ pꝛout iniunctum eſt in pe=
nitentia ſimpliciter:⁊ ſic eſt pars ſacramenti.Tertio cadit
ſub pꝛecepto eadem abſtinētia/ inq̄tum per cibum aliquē
ꝓbabiliter quis ſanitate coꝛpis ⁊ vita pꝛiuaretur.Quarto
cadit ſub pꝛecepto legis diuine/ qñ quis vouit ieiunare.
Quinto ſub pꝛecepto eccleſie cadunt ieiunia ab eccleſia in
ſtituta/ ⁊ pꝛecipue ieiunium quadrageſimale/ quattuoꝛ tē=
poꝝ/ vigiliaꝝ omniū apoſtoloꝝ pꝛeter vigilias Johannis
euāgeliſte:philippi ⁊ iacobi. Et coſimilia ieiunia/que ab ec
cleſia inſtituta ſunt:vel ꝑ generali ꝯſuetudine eccleſie tan
q̄ ieiunia neceſſario obſeruāda/appꝛobata ſūt. Jſta cadūt
ſic ſub p̄cepto:ꝙ q̄ ea ſine neceſſitate ⁊ legitima cauſa trāſ=
greditur:peccat moꝛtaliter / modis immediate p ſanctum
Tho.exprimēdis.vnde.j.q.vij.Si q̄s oēm eccleſiaſticā tra=
ditionem ſcriptam violat:anathema ſit.nullus aūt niſi ꝓ
moꝛtali anathematiſatur.⁊ Tho.vbi p̄us dicit. ꝙ ſi q̄s au=
ctoꝛitatem legiſlatoꝛis contēnit/pꝛeceptum eius tranſgre
diēs ex contēptu :vel ſi quis tranſgreditur hoc modo ꝙ im
pediatur finis quē intendit legiſlatoꝛ: tūc peccat moꝛtali=
ter.Si aūt aliquis ex aliqua rationabili cauſa ſtatutū non
ſeruet:p̄cipue in eo caſu in quo legiſlatoꝛ ſi pꝛeſens eſſet de
cerneret nō eſſe ſeruandū:talis nō peccat moꝛtaliter.Et in
ſcripto ſuꝑ.iiij.diſt.xv. dicit. Jntentioni legiſlatoꝛis obuiat
qui ex cōtemptu vel ſine aliqua rationabili cauſa oꝛdina
tionem nō ſeruat.Si aūt in aliquo caſu oꝛdinationem non
ſeruat/in quo pꝛobabiliter credi poteſt ſi legiſlatoꝛ adeſſet
eum obligari non vellet:talis non eſt reputandus tranſ=
greſſoꝛ pꝛecepti:⁊ ideo non eſt neceſſarium ꝙ quicunq; ali=
quem diem ab eccleſia inſtitutum ieiunare omittit:ꝙ moꝛ=
taliter peccet. Poteſt eñ hoc aliquando omnino ſine pctō
contingere.Aliquando aūt ſine moꝛtali/cum veniali:quod
intellige quādo rationabilis cauſa ſubeſt . Aliquando aūt
cū moꝛtali ⁊ hoc ſm diuerſas occaſiones quibus homo du
citur ad ieiuniū frangendum. Hec Tho. Concoꝛdat pe.de
pal.in.iiij.diſt.xv.dicens. Jeiunium eccleſie cadit ſub iure
poſitiuo.Unde eius tranſgreſſio ſine cauſa eſt peccatū moꝛ
tale:vt in adam:⁊ Exod.xij.Anima que ſe nō affiixerit vide

licet abſtinendo a fermentato:peribit de populo ſuo.Quā=
do aūt fractio eſt cum cauſa/non ex toto ſufficienti/ eſt ve=
niale:vt de his qui legūt matutinā in cōpletorio.Qñq3 ſim
pliciter nulla culpa eſt:vt in neceſſitate . ¶Quomodo aūt
E ieiunare teneamur:notandū ſm eundē ꝙ ieiuniū triplici=
ter poteſt ſolui.Primo quādo quis comedendo etiā ſemel
per totam menſam iraſcitur male/ vel guloſe comedit per
totum/vel huiuſmodi facit qđ eſt contra virtutē tēperātie.
Secundo qñ quis etiā ſemel comedendo nō continue / ſed
in parte excedit peccando/vt in fine guloſe comedendo/vel
in parte iraſcēdo:ꝛ pro tanto ſolū ꝑdit ieiuniū/ nō ꝓ toto.
Tertio qui die qua ieiunāt circūſtātias neceſſarias violāt
Ieiuniū eñ debet fieri cum ſeptem circunſtantijs . Primo
vt quis die ieiunabili vltra ſemel non comedat ea ꝑ que ali
as manducatio ſolet compleri.An aūt peccet totiens quis
mortaliter:quotiens die ieiunabili pluries ꝙ̄ ſemel come=
dit ſine rationabili cauſa.Quidam dicūt ꝙ ſic : alij ꝙ non.
Tu tñ tene ſm Augu.certum:ꝛ dimitte incertu3. Hoc tamē
certum eſt ſm vtroruq3 opinionē ꝙ peccatū ex pluralitate
comeſtionū ampli⁹ poteſt grauari:vt plus peccet qui die ie
iunabili quater comedit ꝙ̄ qui ter ceteris paribus . Quia
ſtaret ꝙ quis hora prima diei comedat ficus cum modico
pane:ꝛ ſic ſecunda hora/tertia/quarta/ꝛ quinta:ꝛ ſic quin=
quies comedat modicū ſemꝑ.Alius vero comedat poſt prā
dium/ꝛ in cena eandem cenā vſq3 in craſtinū ꝓtelando in
cibis ꝛ potibus.Apparet ꝙ ſecundus plus peccat ꝙ̄ ꝑmus
quia ſecundus plus cōtra intētionē legiſlatoris facit ꝙ̄ pri
mus:q2 primus plus laſciuias corpis reprimit qđ intēdit
legiſlator:ꝙ̄ ſecundus faciat.Secundo non debet ieiunans
horam prandij preuenire notabiliter ſine cauſa rationabi
li.Eſt aūt hora prandij in ieiunio eccleſie alicubi.xij. alicu
bi forte aliter ſm cōſuetudines varias a maiorib⁹ prelatis
bñ approbatas. In ꝑmitiua tñ eccleſia fuit hora nona diei
que eſt ſcđa hora poſt meridiē:q2 pro tūc ſm plures docto=
res videtur ꝑmo xp̄m mortuū fuiſſe in cruce:in cuius recō
penſam nos cruciamur ieiunio:in quadrageſima tamē ſtri
ctius videt̄ ieiuniū eſſe ſeruandum . Unde in calcedonenſi
cōcilio ſic dicitur . In quadrageſima nullatenus credendi
ſunt ieiunare:qui ante manducauerunt ꝙ̄ veſpertinum ce
lebretur officiū:quod quadrageſimali tempore poſt nonam
dicit̄.Et de conſecra.diſt.j.Solent plures q̄ ſe ieiunare pu
tant in quadrageſima/mox vt ſignum audierint ad horam
nonam manducare:qui nullatenus ieiunare credendi ſunt
ſi ante manducauerint ꝙ̄ veſpertinū celebret̄ officiū. Con=
currendum eſt enim ad miſſas/ ꝛ auditis miſſarū ſolēnijs/

veſpertinis officijs/largitis elemoſinis:ad cibum acceden dum eſt. Si quis vero aliqua neceſſitate cōſtrictus fuerit vt ad miſſam venire non valeat:eſtimata veſpertina hora ⁊ completa oratiōe ſua/ieiuniū ſoluat. hec ibi. Addit Tho. in.iiij.de hora ieiunij. Horam ieiunij in comedendo nō op3 ſtricte conſiderare:ſed ſufficit groſſa eſtimatio/ſc3 ꝙ ſit circa horam debitam. Nec multum nocet:ſi ex aliqua cauſa illa hora aliquantulū ꝓueniatur:vel ſi forte ꝓpter infirmitatem/vel etatem/vel aliquid huiuſmodi/tali hora comedere cederet alicui in magnū grauamē:eſſet cum eo de ieiunio diſpenſandum vel vt aliquantulum preueniret hora3. Pe.de pal.etiam dicit ꝙ ieiuniū frangit notabili hore anticipatione ſine cauſa. Dico notabili:non de illa que vocatur ſpecies gule. Dico etiam horā nona3 omni tempore: tardiꝰ tamen debet edi in quadrageſima ꝙ̄ in alijs ieiunijs. In quadrageſima ergo poſt officium veſperū non ante horam veſpertinam licet edere. ex quo cōſtat ꝙ hora nona tranſijt ſicut in alijs ieiunijs. Poſt officium em̄ none tunc licet ante horam none:dum tamen conſtat horam ſextam tranſiſſe vel eſſe. hec pe. Uocant aūt doctores ꝓnominati horā ſextam meridiem. Tertio ſm Thom. vbi prius in ſumma ⁊ ſcripto. Eſus carniū generaliter in omni ieiunio prohibitꝰ eſt. Ratio eſt:q2 generaliter magis eſt delectabilis ⁊ ad humorem luxurie magis ceteris operatur. Concordant innocen. ⁊ hoſti. Unde etiam in ſexta feria neceſſario eſt abſtinendū a carnibus ⁊ etiā in ſabbato ſm quorūdam cōſuetudines. In quadrageſima vero interdicūt vniuerſaliter oua ⁊ omnia lacticinia. In alijs aūt ieiunijs circa hec comedēda vel dimittenda diuerſe conſuetudines exiſtunt apud diuerſos. quas quiſ3 obſeruare debet ſm morem eoꝝ inter quos conuerſatur. Unde hiero. loquens de ieiunio dicit. vnaqueq3 prouincia abundat in ſuo ſenſu: ⁊ precepta maiorum leges apoſtolicas arbitretur. Sed nunquid diebus ieiuniorum poteſt quis de caſtore comedere: Rñ. guill. in rationali.par.vj.cap̄.de dominica.iij.aduentus. Cum quidam piſces ſunt habentes ex vna parte formam quadrupedis animalis/⁊ ex altera piſcis vt binetus:in ieiunijs poſſunt comedi ex parte qua piſcis:ex alia vero minime. hec ille. tamen di.iiij.denique.dicitur ſic de ieiunio: nequaꝙ̄ ſumptuoſiora marinarum beluarum.id eſt monſtroru3 ⁊ cetus conuiuia preparet. Quarto circa vſum iſtoꝝ ciborum/que alias ſimiliter non ſumuntur vt electuariorum ⁊ ſpecieru3 ſic quis ſe debet habere/vt ſi modicū ſumat:nō tñ in hoc debet exorbitare: videlicet ꝙ querat ſolum delectationem in

eis vel multum ſumat.Un̄ ſm Tho.in.iiij. ſumptio electua-
rioꝝ modica/etiam ad delectationem: ieiunium eccl'ie nō ſol
uit ꝙuis homo poſſit totaliter vel in parte ex hoc meritum
ieiunij perdere. vel etiã mortaliter peccare ſi ſit immodera
ta libido:non tamē eſt tranſgreſſor ꝑcepti eccl'ie : niſi in frau
dē ſumeret:aut ſi eis quaſi alijs cibis vteretur ad famem ex
tinguendam. Per electuaria em̄ vt in ſumma dicit non ſolui
tur ieiunium/ſicut nec ꝑ alias medicinas:niſi qs in fraudem
electuaria ſumat in magna quātitate ꝑ modum cibi Quinto
in potu non debet qs exorbitare. Nam vt pe.de pal. dicit in
iiij.⁊ tho.in.iiij.potus etiam ante ⁊ poſt non ſoluit ieiunium
niſi in fraudē fiat.Un̄ aūt dicitur ꝙ potus nec ante nec poſt
ſoluit illud:intelligo dicit pe.qn̄ non conficitur ex illis q̄ con
ſueuerunt ſumi in cibum:vt potus ceruiſie. Qn̄ aūt potus cō
ficitur ex illis q̄ conſueuerunt ſumi in cibum vt amigdolatū
brodium/⁊ hmōi/q̄ etiam ante in cibum ſumunt:ſecꝰ forte eſt
vt in purreta. Hec ille. ⁊ Alber. in libro de q̄ttuor coeuis te-
net ꝙ potus ante prandium ſumptꝰ:ſoluit ieiuniū. Innocē.
tenet ꝙ non:propt̄ conſuetudinē. Pe.de pal.vbi prius addit.
Si qs non propt̄ famem vel voluptatem/ſed timore ne defice
ret pre inanitate/ficus aut purretam/aut aliquid hmōi preli
baret ꝑ modum medicine:ſic non eſt fractum ieiuniū.¶ Se
xto debet ieiunans locum ⁊ terrā cōſiderare in qua forte vult
ieiuniū ſoluere.Unde dicit Pe.de pal.vbi prius. Si conſue
tudo eſt in aliqua dioceſi ꝙ ieiunet̄ certo die : illi de dioceſi
tenentur ieiunare ſicut tenerent̄ ſi epiſcopꝰ indiceret. Ratio
qr conſuetudo rationabilis ⁊ preſcripta obligat.diſt.xij.cap.
Illa.Et hoc intelligo quo ad indigenas:non autē ſic faciunt
cōſuetudinē ribaldi mali/licet plures ſint numero qui nec ce
tera ieiunia obſeruant: qr non eſt conſuetudo rōne obtenta:
ſed corruptela Alienigene vero ſi veniunt animo inhabitan
di:ligantur etiā ieiunio conſuetudinario ſicut ⁊ ſcripto.Hec
pe.Si autem ſolum tranſeunt ꝑ terram:tutiſſimū eſſet vt ſer
uarent ieiunia terre proprie ⁊ aliene. Et ſm prefatum docto
rem tenentur ſeruare ieiunia proprie terre in alienis locis.
Et ſi ieiunia conſuetudinaria aliene terre quam ꝑtranſeunt
ieiunare nolunt: tamen tenentur non ſcandaliſare bis come
dendo Unde publice non debent bis comedere. Ideo.j. Coꝝ
viij.Si eſca ſcandaliſat fratrem meum/dicit ap̄ls non man-
ducabo carnes ineternum.Ad illud eſt illud qđ habetur di.
xij. Illa.vbi Auguſti.interrogauit ꝑ matre btm̄ Ambro.Qui
reſpondit cum romam venio ſabbato ieiuno: cum mediolani
ſum/non ieiuno.Sic ⁊ tu/ad quamcunq̄ eccl'iam veneris:eiꝰ
morem ſerua:ſi cuiq̄ non vis eſſe ſcandalum nec quemq̄ tibi
Ex quo ſunt verſus.Cum fueris rome:romano viuito more.

Cum fueris alibi :viuito ſicut ibi.Septimo debet a ieiunan
te inſpici temp⁹.Nam ſm tho.in ſumma. die dñica ieiuna=
re non conuenit:qꝛ dies eſt letitie. Uñ ſi qs tunc ieiunaret:
contra conſuetudinem ppłi xpiani faceret:q̄ ꝓ lege ſm au=
guſti.habenda eſt. Addit Bonaueñ.lib. de euangelica pfe=
ctione:niſi valitudo aliud reqrat/vel familiaris inſtinctus
ſpũſſancti aliud reqrat. Pe.de pal.ꝛ tho.dicunt ꝙ etiam in
feſto natiuitatis dñi qs ieiunare pōt: vt ptꝫ in multis reli=
gionib⁹. Et qui vouiſſent plus tunc tenenꝰ.Que dicta ſunt
de ieiunio in aliena terra/ſeruando:etiam intelligēda ſunt
de abſtinentia a carnibus vel lacticiniis ne ſcandaliſet qs.
Unde extra de obſer.ie.ca.Explicari.dicitur ꝙ in feſto na=
tiuitatis chriſti/ſi in ſexta feria venerit:a carnib⁹ abſtine=
re tenentur qui ad hoc obligantur voto/vel regulari obſer
uantia.Et ꝙ etiam hi nō ſunt repꝛehendendi:qui pro tunc
ob deuotionem voluerint abſtinere.

¶ Capitulum octauum Qui teneantur ieiunare: et quis poteſt diſpenſare.

SEd adhuc queritur q̄ teneantur ieiunare/ꝛ quā
do in ieiunio diſpenſari poſſit:ꝛ quis.¶Ubi no A
tandum ſm Durand. Tho.ꝛ Pe.de pal.ꝙ null⁹
auctoꝛitate ſua debet ſoluere ieiunium:qꝛ nul=
lus eſt iudex in ſua cauſa/ſi cōmode poteſt ha=
bere recurſum ad ſuperioꝛem ſuum.Et ſm Hoſtieñ.nō ſuf
ficit licētia ſimplicis ſacerdotis/ſi poteſt haberi epiſcop⁹.
Als ſi nō poteſt cōmode haberi epiſcopus: poteſt curatus
diſpenſare.Tamē ſumma Tho.addit.In talibus recurrē=
dum eſt ad ſuperioꝛis diſpenſationē:niſi foꝛte vbi ita con=
ſuetum eſt/ꝙ ex hoc ipſo ꝙ pꝛelati diſſimulant annuere vi=
dentur.¶Sunt autem quinqꝫ cauſe pꝛincipales rationabi B
les ꝛ legitime pꝛopter quas poteſt quis diſpenſare in ieiu
nio/vel in comedendo alium cibū q̄ꝫ ieiunantes foꝛtes pro
tunc comedāt.Et ſunt etas/infirmitas/neceſſitas/ laboꝛ/ꝛ
miniſterium.Pꝛima cauſa eſt etas.Unde ſm Tho.vſqꝫ ad
finem.xxi.anni nō tenentur ieiunare iuuenes: quia indi=
gent vtplurimum ante illud tempus de nutrimento dupli=
ci de cauſa:videlicet vt nutriantur:ꝛ etiam vt creſcant.Ta
men infra pꝛedictū tempus decens eſt vt ad aliquā abſti=
nentiam ſe exerceant plus ꝛ minus ſm modum ſue etatis.
Sed qꝛ quanto ad terminū pꝛedictū appꝛopinquatur/tan=
to virtus nature magis roboꝛatur/ꝛ augmentū tardius ꝓ
cedit/cum in pꝛimis quinqꝫ annis perueniat puer ad me=
dietatem augmēti:vt philoſophus dicit:ideo ſm ꝙ magis
appꝛopinquāt ad p̄dictum terminū ſunt eis ieiunia magis

cōmenſuranda:dicit thomas.Idem creditur tenendū de ſeni bus valde propt̄ debilitatem virtutis digeſtiue/ſi tanta ſit ꝙ nullo mō poſſunt digerere tantū cibum vna digeſtione: quantus ſufficeret ad conſeruationem nature.Pluriuꝫ etiā terrarum conſuetudo habet ꝙ in ieiunijs prefatis vſqꝫ ad ſeptennium pueris dantur oua ⁊ lacticinia.dicit ꝗdaꝫ doctor Secūda cauſa eſt infirmitas vł debilitas.Quod aūt dicit decretał/ debilibus ⁊ infirmis non preiudicet̄:dicit pe.de pał.in.iiij.intelligitur non ipſo iure:ſed diſpenſatiue.Uñ non dicit ꝙ tales non ligentur:ſed ꝙ eis nō p̄iudicetur. Debet aūt eſſe euidēs infirmitas. Uñ etiam canones pmittunt neceſſitate exigente cum infirmis in eſu carnium diſpenſare. extra de obſer.ieiu. Conſilium.Et videt̄ ꝙ etiam debiles ꝗ non poſſunt tantū comedere vna vice ꝙ natura conſeruet̄:non teneant̄ ſtricte diu ſaltem ieiunare / eadem rōne qua ſupra de etate dictum eſt. Iſte caſus contigit:ſed in paucioribꝰ Pro quanta aūt infirmitate/vel debilitate ſolui poſſit ieiunium ab infirmis vel debilibus/arbitrio boni viri potiꝰ limitandum eſt ꝙ̄ ꝑ aliquā doctrinam gnalem:vt dicunt doctores. De mulieribus p̄gnantibus ⁊ nutricibus/ſi timeat̄ ꝓbabiliter de periculo eoꝝ ſi ieiunauerint:de fetu in vtero/vel de puero ad vbera:nō ſolum

C poſſunt/ſed etiam tenentur ſoluere ieiunium.¶Tertia cauſa euidēs neceſſitas penurie nimie:q̄ poteſt eſſe duplex. Una magne pauptatis:vt qñ aliquis cogitur oſtiatim mendicare: ⁊ non pōt habere tm̄ de cibo ꝙ ſufficiat pro vna refectione:ille poteſt pluries comedere.Alias ſi pōt habere ſimul ſatis ꝓ vna refectione tenetur ieiunare. Concordat tho.in ſcripto ⁊ in ſumma.Et addit ꝙ quando ꝗs propt̄ p̄cedentem inediam ita debilitatus eſſet ꝙ ieiuniū ſuſtinere nō poteſt/etiaꝫ excuſatur.Alia penuria poſſet eſſe ex magna chariſtia: vt ſi in.xl. vel in p̄fatis ieiunijs nulllus alius cibꝰ haberi poſſet niſi carnes:vel in exercitu/ vel alias ſi non poſſet ſimul habere cibū ſufficientem ſed ſolum ſucceſſiue vel interpollatim.In talibus caſibꝰ pluries comedens vel carnes edens a pctō mortali excuſaretur:ꝗ tamen ſufficientiam carnium haberet in tali caſu ſm̄ quoſdā teneretur ieiunare/ ſcꝫ tm̄ ſemel comeden-

D do.¶Quarta cauſa eſt labor neceſſarius/⁊ pius quem hō vſqꝫ ad aliud tp̄s differre poteſt/ ⁊ quem cogit̄ cum magna fatigatione continuare. In tali labore non tenent̄ ad dicta ieiunia maxime qui non ſunt ita fortes ꝙ ſimul poſſent laborare ⁊ ieiunare.Ex quo ptꝫ quid teneantur ꝑegrinantes/itinerantes:laborantes in vineis:agris:⁊ artibus mechanicis.Uñ.in iiij.dicit Tho.Si ſit talis ꝑegrinatio q̄ poſſet ſine incōmodo differri:debet ꝑegrinationem homo differre/ ſi ſimul cum ea non poteſt ieiunare.Si autem ꝑegrinatio commode differri

non poteſt/ vel qꝛ tempus ieiunij hominem in via preoccu=
pat: vel qꝛ dies feſtus alicubi imminet: ad quem ex deuotio
ne homo pgere cupit/ vel qꝛ mora in penitentia piculum ha
bet ſpirituale vel corporale: poteſt ſm diſpenſationem ſui
ſupioris omnibꝰ predictis penſatis peregrinari. ⁊ ieiuniuꝫ
ſoluere. Hoc tamen intelligit̃ de his ꝗ labore itineris adeo
affliguntur: ꝙ ſimul cuꝫ ieiunio itinerare non poſſunt. Nec
obſtat ꝙ preceptum debet preponi conſilio: qꝛ intentio hu=
iuſmodi preceptum dantis/ non eſt alias pias ⁊ magis ne=
ceſſarias cauſas excludere. Nec intentio maioris lucri nõ
neceſſarij laborantes corporaliter eos a peccato excuſat
ſi ieiunium frangunt. Nec illi iterum a pctõ immunes ſunt
qui operarios conducere nolunt niſi tali pacto vt ieiunium
ſoluant: niſi forte cauſa ſit neceſſaria que feſtinationeꝫ ope
ris pro quo laboratur expoſcat. ¶ Quinta cauſa preuenien E
di cibum eſt miniſterium. Unde ſeruiẽtes nobilibus diu mẽ
ſam ꝓtrahentibus: ſi ex cauſa neceſſaria ꝓueniant aliquan
tulum horam comedendi/ comedendo ex toto/ vel ſi ꝓlibant
modicum ne deficiant in ſeruiendo: ⁊ hoc faciant poſitis iã
menſis vel parum ante: ita ꝙ propter cõtinuationem tpis
totum debeat reputari vna menſa: nõ credunt ꝗdam docto
res ꝙ peccent. Sicut nec peccant ſeruitores mediocriuꝫ ꝑ=
ſonarum ꝗ ſurgunt de menſa dominorum ſuorum vt vadãt
ad portandum vinum: vel vt portent exenia: ⁊ reuertentes
iterũ comedunt. De regularibus qui debent legere ad mẽ=
ſam in refectorio: idem dicendum ſicut de ſeruitoribus no=
bilium/ dummodo hoc licentiati faciant. ¶ Quo ad tertiũ
principale notandum ꝙ multa virtus abſtinendi eſt in ho
mine: quam pauciſſimi experiuntur: niſi corpus ſuum ex
erceant ieiunijs/ abſtinentijs ⁊ ſimilibus. Quod patet pri=
mo in abſtinẽtijs philoſophorum paganorũ. Nã vt legitur
in vitis philoſophorũ de ſocrate: Socrates tam tempera=
tus fuit in victu: vt fere per omnem etatem ſuam infirmita
te caruerit: ⁊ in peſte que athenas vaſtauit illeſus tranſi=
ret. Item cum quoſdam hoſpites tenui cena tractaſſet/ et
amicus eius ei hoc intimaret. Rñdit ſocrates. Si boni ſũt/
equanimiter ferant. Si mali: non eſt curandũ. Item doce=
bat illos vitandos in cibo ⁊ potu: qui vltra ſitim famẽq ſe=
dandã ꝓuocare ſe noſcerẽtur. Sic carneades phs vt refert
Ualerius: intantum cogitationibus ⁊ ſtudio inheſit: vt ad
menſam ſedens manũ ad mẽſam porrigere obliuiſceretur.
et famula quã loco vxoris habuit dexteram phi neceſſarijs
vſibus appodiaret. Attamen. xc. ſue etatis anno viuen=
di et philoſophandi finẽ dedit. Et epicurus voluptatis aſ=
ſertor vt ait Hierony. dixit oleribus pomis ⁊ vilibus ci=

bis vtendũ: q2 carnes ꝛ exquiſite epule ingenti cura ꝛ ſolli citudine miſera ꝑparate: maiorẽ penã habẽt inquirẽdo ꝙ voluptates in abutendo. Ubi aqua ꝛ panis ſunt/ ꝛ cetera ſi milia ibi nature ſatiſfactũ eſt. q̄cq̄d ſupfuerit: nõ ad vite ne ceſſitatẽ/ ſed voluptatẽ pertinet. Hec de vita phoꝝ. ꝙ ſi gen tiles hoc fecerint: quãta verecũdia eſt chriſtianũ nõ abſti= nere. Scđo quantũ valeat in abſtinẽdo humana natura/ lʒ in Adã ſit debilitata: patet in abſtinẽtijs magnis ꝛ longis/ quas ſuſtinent inuiti in carcerib⁹/ ꝛ quas faciũt aliqui pro ſanitate acquirẽda/ ꝛ cõſeruanda. Tertio patet in abſtinẽ tia quã fecerũt viri ſancti qui nobis ſimiles fuerũt. immo ꝛ mulieres fragilioris nature. Ex quo patʒ ꝙ homies multa poſſent ſi vellent ſe ꝓbare in abſtinẽtijs. Sed ſunt heu mul ti qui ſe probãt ꝓiciendo lapidẽ/ luctãdo/ ſaltãdo/ currẽdo pugnãdo etiã ad mortẽ: ſed in abſtinẽtijs pauci ſe probant Unde dicit Bern. Ignoſce dñe ignoſce: diſſimulamus: tergi uerſamur. ꝛ in his que ad te pertinẽt: vix eſt qui velit expe

g riri quid poſſit. ¶ Sed quereret aliqͣs eſt ne aliqñ ieiuniuʒ vel abſtinẽtia viciũ vel ꝯtra augmentũ virtutis? Rñ. Tho. in. iiij. diſt. xv. ꝙ ſic in triplici caſu. Primo qñ quis ſibi ſub= traheret neceſſaria l cibis q̄ ꝑtinẽt ad neceſſitatẽ vite. Hoc eñ nõ licet/ ſicut nec interimere ſeſpm. Sed hoc neceſſariũ eſt valde modicũ. q2 modicis natura cõtẽta eſt. De hoc di= cit Hiero. Non differt vtrũ magno vel paruo te interimas. Scđo eſt neceſſariũ ad cõſeruandũ valitudinẽ corpis in ſta tu q̄ accipit ſm ſufficientiã/ habito reſpectu ad ea que incũ bũt ex officio/ vel ex ſocietate eoꝝ ad quos q̄s cõuiuit ne= ceſſario agẽda. ꝛ tale neceſſariũ ſubtrahi non debet: q2 hoc eſſet de rapina hoſtiã offerre: ſi q̄s ꝓpter ieiuniũ impediret ab aliis operib⁹ ad que al's obligat. vñ Hiero. dicit. de rapi na holocauſtũ offert: q̄ vel ciboꝝ nimia egeſtate/ vel man= ducãdi/ vel ſomni penuria immoderate corp⁹ affligit. Ter= tio ſi ſit tãta abſtinẽtia ꝙ hõ ab operib⁹ vtiliorib⁹ ĩpediat/ ꝙuis ad ea ex neceſſitate nõ teneat: indiſcretũ eſt ieiuniuʒ ꝛ ſi nõ ſit illicitũ vñ Hie. dicit. Rõnabilis hõ dignitatẽ amit tit q̄ ieiuniũ charitati/ vel vigilias ſenſus ĩtegritati ꝑfert.

h ¶ Queritur ſcđo an ieiunia poſſint redimi ꝑ pecunia/ vel alio mõ? Rñ. ſm Innocẽ. ꝙ triplex eſt ieiuniũ. Unũ ab ec cleſia mãdatuʒ: de quo ſupra. ꝛ hoc nõ põt redimi/ niſi cau= ſa vel neceſſitas in ieiunãte ſubſit. Alia ieiunia ſunt volun taria. i. votiua. ꝛ talia ſine cauſa q̄ in ieiunãte ſubſit (dũmo do alias ſit vtile) redimi poſſent auctoritate ſupioris. Ter tio ſunt ieiunia in penitentiam iniuncta. ꝛ de iſtis ideʒ eſt ſicut de voluntarijs.

¶ Cap. primũ. vij. ꝑcepti. De auaricia ꝛ appetitu.

Modo videndū eſt de ſeptimo p̄cepto.Nō fa-
cies furtū.Ubi nō ſolū deus ꝓhibet furtum:
ſʒ rapinā/omnē infidelē emptionē/vēditio-
nem/laborē/⁊ oēs modos quibus homo vo
luntarie infert alteri damnū in rebus ſuis
temporalibus.Quod notauit Auguſti.cum
in queſtionibus ſuper Exo.dicit.Furti no-
mine intelligitur omnis vſurpatio rei aliene.Non eñ ra-
pinam permiſit:qui furtū prohibuit.ſed a parte totū prohi
bere voluit.Unde contra auariciā hoc mandatū traditur.
De qua videnda ſunt tria.Primo quid ſit auaricia.⁊ qua-
le peccatuʒ.Secundo q̄ detestabilis ſit.Tertio cur diuitie
que ſunt infima bona tm̄ diligūtur ab homine.¶Quantū A
ad primū ſciendū ꝙ auaricia capitur ſm̄ Tho.ſecunda.ij.
q.cxviij.dupliciter.Uno modo eſt inordinatus appetitus
ſeu amor habēdi ⁊ poſſidendi aliena.Ex quo amore moue
tur homo ad volendū ſeu poſſidendū aliena indebite:vide
licet ſurripiēdo ea aut retinendo.⁊ ſic auaricia opponitur
iuſtitie.⁊ſic accipitur Ezech.xxij.Principes eius in medio
eius quaſi lupi rapiētes predā.Alio modo accipitur auari
cia prout eſt inordinatus amor ⁊ appetitus ad diuitias ꝓ
prias.vt cum quis nimis amat res viles exteriores ⁊ pro-
pter hoc nimis deſiderat eas acquirere.aut nimis compla
cet in iam poſſeſſis.⁊ ideo nimis retinet eas.Quis nō velit
rapere aut retinere aliena.⁊ſic opponitur liberalitati/que
moderatur huiuſmodi affectiones circa proprias diuitias
hec auaricia ſemper eſt peccatū.vnde hebreo.vltimo di-
citur.Sint mores.i.vita/ſine auaricia contēti preſentibus
id eſt nō ſint cupidi non habitorum.Ubi gloſa.Auarus eſt
qui tenax eſt in largiēdo:cupidus in accipiendo.¶Ex quo B
patet ꝙ auaricia non ſolum eſt in diuitibus/qui plus debi
to acquirunt diuicias aut retinent:ſed etiā eſt in pauperi-
bus:qui licet non habeant ſuperflua/tamen ſic inordinate
amant diuitias:ꝙ ex hoc mouentur ad deſiderandū eas ſu
perflue aut ſupra debitū modum:aut in paruis diuitijs ſic
amore herent vt indebite in eis delectētur aut eas indebi-
te retineant.Unde ſuper illud p̄s.Uidebūt iuſti⁊ timebunt p̄s.li.
⁊ ſuper ipſum ridebunt:⁊ dicent.ecce homo qui non poſuit
deū adiutorē ſuum.ſed ſperauit in multitudine diuitiaruʒ
ſuarū:dicit Augu.Audiuit aliquis pauꝑ prophetiā dicēteʒ
ſperauit in multitudine diuitiarū ſuarū:⁊ cōtinue attēdit
pānos ſuos.reſpexit forte iuxta ſe diuitē ornatius indutū/
⁊ ait in corde ſuo.de illo dicit:nūquid de me? Cōtra qd̄ ſub
dit Aug.Noli te inde excipe:noli te inde ſepare/niſi vide-
ris ⁊ timueris:vt poſtea rideas.nā qd̄ tibi ꝓdeſt ſi egeas

facultate:⁊ ardeas cupiditate? hoc ergo attēdite ne paſſim
diuites reprehendatis:⁊ rurſum de paupertate ⁊ egeſta=
te preſumatis. Et ꝗuis ita ſit de pauperibꝰ vt dictū eſt:ta=
men auaricie ſuperfluus amor frequētius ⁊ magis abūdat
in diuitibus. Qr ex hoc ꝙ aliquis diuitias poſſidet : allicit
animus eius ad earū amorē. Sicut etiā ex cōtinua cohabi
tatione mulierū efficit quis incōtinēs:eo ꝙ vterqꝫ materiā
ſui criminis habet preſentē. Unde in epiſtola ad Paulinū
⁊ Thereaſiā dicit Augu. ꝙ terrena arctius diliguntur ade
pta/ ꝙ̄ cōcupita. Nam vbi ille iuuenis diſceſſit:niſi qr ma=
gnas habebat diuitias. aliud eſt eñ nolle īcorporare que
deſunt. Aliud iam incorporata diuellere. Jlla eñ velut ex
tranea repudiātur:iſta vero velut mēbra preſcinduntur. et
Chriſoſt. ſup Math. Appoſitio diuitiarū maiorē accēdit flā
C mam:⁊ vehemēter fit cupido. ¶ Quādo aūt ille due auari=
cie ſint peccata mortalia vel nō:notandū ſm Tho. ꝙ auari
cia primo mō videlicet prout opponit iuſtitie/quo ad actus
ſuos eſt de genere ſuo peccatū mortale. qr actus eius ſunt
iniuſta acceptio ⁊ retētio alieni. ⁊ ſic ptinent ad rapinā ⁊
furtū que ſunt mortalia vt patebit in ſequētibus. Sed ſecū
do modo auaricia capiēdo eā prout opponit liberalitati ꝓ
amore inordinato diuitiarū propriarū:ſic eſt aliquādo pec
catū mortale/aliquādo veniale. quia vt dicit ſanctus Tho.
ſecunda. ij. q. cxviij. ſi homo diligit diuitias ſuperflue:⁊ plꝰ
debito/non tamen plus ꝙ̄ deum ſed citra deum: nec vellet
propter diuitias aliquid facere quod eſſet contrariū amo=
ri dei aut proximi:tunc talis auaricia eſt peccatum. quia
immoderatus amor ⁊ contra rectā rationem. ſed eſt venia
le:eo ꝙ non eſt contrariū charitati dei aut ꝓximi. Si autē
amor exteriorū rerum ſit tā immoderatus ⁊ magnus ꝙ ho
mo plus diligat diuitias vel rem aliquā vilem ꝙ̄ deum/vt
qr plus vellet carere deo ꝙ̄ tali re/vel quādo ꝓpter amo=
rem diuitiarū nō veret facere cōtra amorē dei aut ꝓximi:
tunc talis auaricia eſt peccatū mortale. Sicut cū amore nō
neceſſarij lucri/⁊ ſine cauſa rationabili violaret diē domi=
nicum/aut multū ſolennē diē/aut periurat / aut dānificat
proximū. ⁊ ſic de alijs auaricie filiabus. Et hoc vult apl'us
Roma. j. Ubi cū premiſiſſet repletos omni iniquitate/ forni
catione/auaricia/⁊ ſimilibꝰ/ſubdit. qui talia agūt digni ſūt
D morte. ¶ Quo ad ſecundū principale notandū:ꝙ auaricia
eſt valde deteſtabile vicium ꝓpter quinqꝫ. Primo qr eſt ca
pitale vitium:ex qua filie valde nociue oriūtur ſm Grego.
xxxi. mora. Differūt autē mortale vitiū/⁊ capitale. qr mor
tale eſt quodlibet priuās hominē vita anime/quod eſt gra
tia/⁊ vita eterna. cui peccato debet ꝓ pena mors eterna. ⁊

talia mortalia ſunt valde multa. Sed capitale eſt ex quo
multa alia peccata vt frequẽter oriũtur/per modum prin=
cipij cauſe efficientis. Unde ſicut caput eſt principale mẽ=
brum ⁊ tanꝗ̃ principium a quo alia quodãmodo oriuntur
⁊ diriguntur. ⁊ ſicut dux exercitus propter principalitatem
alios regit: ſic ad ſimilitudinẽ taliũ quedaʒ ſunt vitia/ que
propter principalitatẽ ⁊ dependentiã aliorũ ab ipſis dicun=
tur capitalia. Et ſunt ſeptẽ quorũ vnũ eſt auaricia de qua
Tho.ij.ij.q.cxvij. declarãdo filias auaricie quas vbi prius
enumerat Greg. dicẽs ꝙ auaricia eſt ſupfluꝰ amor haben=
di diuitias. ⁊ in duobus abũdat Primo ĩ retinẽdo. ⁊ ex hac
parte ex ea oritur obduratio cõtra miſericordiã. quia ſcili=
cet cor nõ emollit̃ miſericordia vt diuitijs ſuis ſubueniat
miſeris. Secũdo auaricia abũdat in accipiẽdo. Et ſm̃ hoc
auaricia poteſt cõſiderari dupliciter. Uno modo ſm̃ qđ eſt
in affectu. ⁊ ſic ex auaricia oritur inquietudo inquãtũ inge
rit homini ſollicitudines ⁊ curas ſupfluas. Alio mõ poteſt
cõſiderari in effectu. ⁊ ſic in acquirẽdo aliena vtitur aliqñ
vi/ qđ pertinet ad violentiã. quãdoꝗ̃ autẽ dolo/ qui ſi fieret
in verbo erit fallacia quantũ ad ſimplex verbũ. periurium
aũt ſi addatur cõfirmatio iuramẽti. Si aũt dolus cõmittat̃
in opere: ſic quãtũ ad res erit fraus. quantuʒ ad perſonas
erit proditio. vt ptʒ de Juda qui ꝑdidit xp̄m ex auaricia.
¶ Secũdo facit ad deteſtationẽ auaricie ꝙ natura illud vi E
cium diſſuadet/ que terrã voluit eſſe infimam/ ⁊ omniũ con=
culcari pedibus. Pecunia aũt ⁊ omnia appreciabilia pecu
nia/ ſunt terra rubra/ vel alba ſm̃ Berñ. vel terrena. Jn cu=
ius ſignum legitur Actu.iiij. ꝙ primitiui de eccleſia precia
domorum vel agrorum ſuorum ponebant ante pedes apo=
ſtolorum. quod ⁊ Joſeph ibideʒ fecit. Super quo glo. dicit.
docet calcandũ eſſe aurũ: ⁊ ſubdi pedibus apoſtolorũ. Jtẽ
anima ſm̃ naturã eſt ſublimior ⁊ purior celo. vtpote deo ſi
milior. Unde in libro de cauſis dicitur eſſe in orizonte eter
nitatis: id eſt media inter corporalia ſeu tẽporalia et eter=
na: que ſũt angeli ⁊ deus. Jdcirco debet eſſe exaltata a ter
renis. Et ſi terrenis inheret/ tunc celũ terram tangit cõtra
naturam. Jtem aĩa ſm̃ Berñ. celũ eſt/ in quo deus habitat.
terra vero ſcabellum dei. ſm̃ illud prophete. Celũ mihi ſe=
des eſt: terra autẽ ſcabellum pedũ meorũ. Eſa.lxvj. Abſur
dum eſt celũ: id eſt animã terrenis repleri. ¶ Tertio facit
ad deteſtationẽ auaricie ve multiplex per ſcripturã com= F
minatum. Unde Eſaye.v. Ue qui coniungitis domuʒ ad do
mum/ ⁊ agrum agro copularis vſꝗ̃ ad terminũ loci. Nun=
quid habitatis ſoli vos ĩ medio terre? Abacuch.ij. Ue q̇ cõgre
gat auariciã malã domui ſue. Amos.vj. Ue q̇ opulẽti eſtis

in ſyon. Luce. vj. Ue vobis diuitibus: qui hic habetis cõſolationem veſtram. Jacob. v. Agite nũc diuites: plorate vlulantes in miſerijs veſtris que aduenient vobis. Diuitie veſtre putrefacte ſunt: ⁊ veſtimenta veſtra a tineis comeſta ſunt. Argentum veſtrũ ⁊ aurum eruginabit: ⁊ erugo eorum in teſtimoniũ vobis erit/ ⁊ manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Jn epiſtola iude. ij. dicit. Ue his qui in via chaim abierunt: qui auariciam ſecuti ſunt/ ⁊ errore balaam mercede effuſi ſunt: ⁊ in contradictione chore perierunt. Apocalip. viij. Ue. ve. ve. habitantibus in terra. habitantes aũt in terra ad modum talparum ſunt auari. Nec mirum

g cum apl's dicat Ephe. v. Auaricia ẽ idolorũ ſeruit⁹. Quarto deteſtabilis eſt. q: tria que debemus dare deo: fidẽ/ ſpem/ ⁊ charitatem: dat diuitijs. Fidem dat. quia plus credit diuitijs ꝙ̃ deo: eo ꝙ putat ſibi diuitias debere procurare neceſſaria/ quaſi deus curam non habeat de ſeruis ſuis. Contra illud Math. ſexto. Conſiderate lilia agri: volucres celi: ſtaturam agri/ ⁊ ſimilia. Spem dat: quia putat conſolationes veras diuitias conferre/ ⁊ virtutum diuitias triſtitias facere. Contra illud chriſti Johannis. xvj. Jn me pacem habeatis: in mũdo preſſuram habebitis. et Math. xix. Omnis qui reliquerit domũ vel fratres/ aut ſorores/ aut patrem/ aut matrem/ aut vxorem/ aut filios/ aut agros propter nomen meũ centuplũ accipiet: ⁊ vitam eternam poſſidebit. Charitatẽ diuitijs tradit. quia vbi eſt

h theſaurus tuus: ibi eſt ⁊ cor tuũ. Math. vj. Quinto facit ad deteſtationẽ auaricie ꝙ inter infirmitates ſpirituales ip̃a vna eſt de peioribus. vnde Eccl'i. v. eſt infirmitas peſſima quam vidi ſub ſole diuitie conſeruate in malum dñi ſui. pereunt enim in afflictione peſſima. quia infirmitas mala eſt debilitas corporis. ſed hec in bonum cedit aie. Eſt infirmitas peior peccatum veniale/ ⁊ quedam mortalia: q: aiam vulnerant: propter que vulnera xp̄m medicum venire oportuit. Sed auaricia eſt infirmitatũ peſſima quo ad plura ſicut eſt infirmitas magna corporis. Primo quia diuturna eo ꝙ materia vix perfecte euacuatur: vt patet in diuite iuuene qui noluit relinquere omnia. Secũdo quia continua Eccleſiaſt. iiij. Unus eſt/ ⁊ ſecũdũ nõ habet: non filium/ non fratrem: ⁊ tamen laborare non ceſſat. Tertio quia acerbe affligit in retinendo: grauius in acquirendo: grauiſſime vero in amittendo. j. Cor. vj. Radix omnium malorũ eſt cupiditas. Et ſtatim ſequitur: quã quidam appetentes errauerunt a fide: ⁊ inſeruerunt ſe multis doloribus. Quarto q: peſtis eſt vniuerſalis. Nam iuuenes ⁊ ſenes/ diuites ⁊ pauperes/ īfirmos ⁊ ſanos/ ſtultos ⁊ ſapientes/ clericos inficit

et ſeculares.nō ſic autē eſt de luxuria.Vñ hiere.vj. A mino
re vſq ad maiorē omnes ſtudent auaricie:⁊ a propheta vſ=
q ad ſacerdotē:cuncti faciunt dolum. Seneca . Quid ſtul=
tius q̃ deficiēte via/viaticū augere: Quinto q: celeſtis me=
dicus hanc infirmitatem ad mortē quaſi iudicauit Math.
xix.dicens.Amen dico vobis:q: diues difficile intrat in re=
gnum celorū Sexto q: hec auaricia expertiſſimo ⁊ potentiſſi=
mo medico a cura abſtulit vnum infirmum/iudā vicȝ. Se=
ptimo q: celeſtē medicū irriſit: ⁊ ad vltimū interfecit.vnde
Luce.xv.Audiebant verba hec phariſei qui auari erant/ ⁊
irridebant eum.Octauo q: hec infirmitas nimis varia eſt
vt peritiſſimi animarū medici vix eam cognoſcant . vt pȝ
in vſurarijs ɔtractibus/ſimonijs/ ⁊ mercationib⁹.Tot enim
inuentiones ⁊ modos inuenit humana malicia in acquirē
do tpalia ⁊c.vñ Gen.xx.Abimelech dedit ſare mille argē=
teos in velamen oculorum.Nono q: xps cōtra hanc infir=
mitatem indixit/ q nullus eius diſcipulus eſſe poſſit : niſi 3
renunciet omnibus que poſſidet. Luce.xiiij.¶Quo ad ter=
tium principale.Cur diuitie non ſatient appetitum: ſm q
dicit eccl'ſ.v.Auarus non implebitur pecunia.Et ſm phm
lib.poli.Appetitus pecunie eſt in infinitū.Dicendū q hui⁹
ſunt quinq cauſe. Prima eſt capacitas anime infinita / q̄
aptitudinata eſt ad ſolum deum recipiendum/ſi dȝ ſatiari.
Vñ auguſt.lib.ɔfeſ.feciſti nos dñe ad te / ⁊ inquietū eſt cor
noſtrū:donec requieſcat in te.Et ſapieñ.xj.Cū orbis terra=
rum ſit ante deū: quaſi gutta roris añlucani q̄ deſcendit in
terram.Quomodo finitū poſſet ſatiare infinitum: Scda cā
eſt infineitas inordinati affectus :⁊ fineitas rerū tēpora
lium quo ad noſtra peruerſa deſideria.Nullo em̄ fine mēſu
ratur affectus eius qui cupit oīm gloriam et gratiā hēre ac
ſuppletōnem defectuū:quod tamen cuilȝ impoſſibile eſt :vt
patȝ in xpo perfectiſſimo homīe de quo dicitur Johā.vij.q=
dā dicebāt q: bon⁹ eſt.alij dixerunt neq̄q/ſȝ ſeducit turbas
Cū aūt finitū nō poſſit replere vel ꝓportionari infinito :ne=
ceſſe ē vt deſideria tpalium diminuamus / ⁊ tūc pauca ſuf=
ficiunt:vt ptȝ in aīalibus brutis.Et.j.thi.vj.hñtes alimētū
⁊ q̇bus tegamur:his contēti ſim⁹.Jō Sene. Si vis te diui=
tem facere pecunie ē adijciendū ſȝ cupiditati ſubtrahendū
Tertia cā eſt q: noua tpalia acq̇ſita ſemp vel frequēter ali=
q̇d vacuū req̇runt in quo recipiant/ vel vt cuſtodiant. vl' po
ti⁹ hñt defect⁹ āneros.Exēpli grā. Si acq̇ris aurū indiges
ſcrinio/ſera/⁊ camera.Si vaccā:indiges ſtabulo/feno/⁊ fa
mula.Si adijcis tpalia:plura vis habere fercula familiā:⁊
ita de ſi'lib⁹ ſi'le ē iudiciū Jō eccl'ia.v.Ubi multe ſunt opes
multi ſunt qui comedunt eas.Tales em̄ faciunt ſicut mul=

tum ſitientes :qui ad extinguendum ſitim aquam ſalſam bi būt. Nam in eo ꝙ aqua eſt ſitim habet extinguere: ſed quia ſalſa eſt:ſitim habet ꝓuocare.Sic temporalia aliquē defe= ctum tollūt: ſ3 ad alia pl⁹ affectū accēdūt. Ideo ioħis.iiij. Qui biberit ex aqua hac ſitiet iterū.Quarta cauſa eſt:quia errant in ſatiſfaciendo potētie que ſitit:et defectū principa liter patitur intellect⁹/ q vult primū verū ſm auerroim ſup illo.j.metha.Ois homo natura ſcire deſiderat. Et primum bonū.ſm illud.j.ethi.Omnia bonū appetūt.Sed auari ſi ſi= tim principalē vellent extinguere ſcientiam et virtutes de berēt primo acquirere :et tunc ceſſaret ſitis reſpectu alioꝝ ſm illō Johā.iiij. Qui biberit ex aqua quā ego dabo ei nō ſitiet ineternū.Quia vero auari nō ſic faciūt/ ſ3 tēporalia q̄ nec in intellectum nec in affectum poſſunt ponere/ſed bene in ciſtam vel ſtomachū: ideo nunq̄ ſatiantur: ſicut nec ille corporalem ſitim ſedaret/qui potum in calceū/doliū/pedes/ aures vel huiuſmodi poneret. Quinta cauſa eſt qꝛ anima eſt ſpiritualis: et temporalia ſunt corporalia: taliū autem nulla eſt proportio . Unde ſicut ciſta non pōt eſſe proportio

k nata ſapientie/ ſic nec anima temporalibus.¶Tertio prin cipaliter queritur :vnde ꝓueniat tantus affectus ad diui= tias:cū tamen tot curis et malis acquirantur et poſſideā= tur/et amittātur?Rñ.ꝙ ex tribus.Primo:qꝛ homines mul= tum diligūt corpus/honores.ꝑſidentias et hmōi.Et ſm hu manā eſtimationem putatur ꝙ per pecuniam talia adipi= ſcantur.Sed videant hi exemplū Luc.xij. diuitis q̄ multis diuitijs cōgregatis ait anime ſue. Jam gaude /epulare/ et letare:quia repoſita habes multa bona i annos plurimos . Sed ei dicit. Stulte hac nocte repetēt animā tuā a te: et q̄ congregaſti cuius erūt?Scdo quia homines nō cogitāt ma la prouenientia ex diuitijs prius tacta . Uñ apl's.j.thi.vj. Radix omniū maloꝝ eſt cupiditas/id.eſt auaritia.Et iterū ibidem.Qui volūt diuites fieri:incidūt in temptationes et in laqueos diaboli / et in deſideria inutilia/ et nociua/ que mergunt homines in interitū et in perditionem. Exemplū de cōtractibus/ laboribus/et huiuſmodi.Tertia cauſa eſt: qꝛ vt pri⁹ tactū eſt/ non cupiditati detrahere ſtudent homi= nes/ſed pecunie adijciunt.Uñ fere tam impoſſibile eſt/ quē cū auaritie obiecto carere auaritia : ſicut luxurie obiecta habendo /id eſt mulierum frequentiā:et caſtū eſſe.Ideo ſi= cut ignis nō extinguit ſed incenditur ſi materia lignoꝝ ap torum ſibi miniſtret:ſic ꝛ auaritia.Nō ergo mirū ꝙ domin⁹ diuitias ſpinis comparat. Math.xiij.di.Sollicitudo ſcl'i et fallacia diuitiarū ſuffocant verbū dei. Diuitie eñ ſm Au= guſti.velut bitumē auiū ſunt:ꝛſi eas nō capiat:tamē multa

rum cõtemplationum pennis priuat. Uñ ceſarius. diuites in ſuo ſtatu cõparat aptiſſime naui in mari tempeſtatibꝰ quaſſate/que aut perit/aut magiſter: aut iactura onerũ vacuã ad littus venit. Sic reuera diuitũ ſtatus aut ad infernum trahit/ aut in purgatorium mergit: aut plurimum glorie gradibus priuat.

¶ Capitulũ ſecundũ De obduratiõe ⁊ elemoſina ⁊c.

De obduratione que eſt filia auaritie: et de miſericordia que opponit̃ obdurationi videbuntur principaliter tria. Primo quid ſit obduratio; quid miã: quid elemoſina: ⁊ q̃ eius fructus. Scdo quis poſſit elemoſinam dare: quomõ debet dari: et quibꝰ. Tertio que ſunt elemoſine ſpirituales: quot ⁊ quomõ corporalibus elemoſinis ſunt meliores. ¶ Quãtum ad primũ notãdum ꝙ obduratio eſt quedã a miſericordie operibꝰ obſtinatio. Eſt autẽ miſericordia ſm Auguſti. in. lib. de ciui. dei: aliene miſie in corde noſtro cõpaſſio: cui cũ poſſumꝰ ſubuenire/compellimur. Sunt autẽ duplices ꝓximorũ defectus quidã ſpũales quibus ſubuenitur per ſpũales elemoſinas. de quibꝰ in tertio principali dicet̃. Alij ſunt corporales quibus ſubuenitur ꝑ corporales elemoſinas, vt ſunt ſeptẽ opera miſericordie corporalia cõtenta Math. xxv. ⁊ hoc verſu. Uiſito: cibo: poto: redimo: tego: colligo: condo. Modo auaritia que eſt inordinatus amor diuitiarũ facit cor durum et non percipere miſerorum defectus: nec compati: aut non tm̃ quantũ deberet quis per temporalia effectu vel ſaltem affectu. ¶ Eſt autẽ elemoſina ſm Tho. ſecunda ſecunde. q. xxxij. ar. j. Opus quo indigenti datur aliquid ex cõpaſſione propter deũ. Et ſunt elemoſine effectus ſm tho. in iiij. tres principales et magni. Primꝰ ꝙ ſatiſfacit ꝓ peccatis: q̃ hic aut in purgatorio luere deberemꝰ. Uñ ſꝫ doctores vt pe. de pal. et etiã alios in. iiij. diſt. xv. Elemoſina eſt inter tres partes ſatiſfactionis (que ſunt ieiuniũ et oratio) cõcomitatiue magis ſatiſfactoria: ſuppoſita pari gratia ⁊ charitate. Rõ: quia in elemoſina virtualiter cõtinentur alie partes: vtile iunium ⁊ oratio triplici de cauſa. Primo quia cui datur elemoſina cõſtituit eũ debitorem ad ieiunandũ ⁊ orandũ / ⁊ ad faciendũ alia bona q̃ põt ꝓ illo q̃ dedit/ loquendo de debito mortali nõ ciuili. Scdo qr elemoſina ꝓpter deũ data eſt q̃ſi quedã oblatio deo fctã. Uñ i. iiij. ethic. dr̃ ꝙ dona habẽt aliq̃d ſimile deo ſacrat̃. Oblatio aũt fctã deo vĩ orationis hꝫ: frequẽt em̃ plꝰ ĩpetrat donũ q̃ ſupplicatio. Tertio cũ bõa exterio:a ad ꝯſeruationẽ corpis ordinet̃: ſubtractio eoꝝ ꝑ elemoſinã ꝯtinet ꝟtute ieiuniũ: ⁊ plerũq ꝯtingit ꝙ aliq̃s artiꝰ vi=

uit ex hoc ꝙ ſua dedit:ergo elemoſina completi⁹ habet viꝫ
ſatiſfactionis ꝗ̄ oratio vel ieiunium. Et idcirco elemoſina
indicitur etiā per ſcripturā/vt vniuerſalis medicina pc̄ti.
Luc.xi da:e elemoſinā:⁊ omnia mūda ſunt vobis. Et thob.
iiij. Elemoſina ab omni peccato liberat/⁊ a morte:⁊non pa
C tietur animā ire in tenebras. ¶ Secundus effect⁹ ſeu fru=
ctus elemoſine eſt ꝙ miſericordes ꝓ opera miſericordie fre
quenter a magnis peccatis reſurgunt. Unde Math.v. Bea
ti miſericordes/qm̄ ⁊c. Et Math.xxv. diſceptatio fiet de mi
ſericordie operibus que ibi enumerant̄. Et.j. Thi.iiij. pie=
tas ad omnia valet. Dicit glo. Ambro. Omnis ſumma di=
ſcipline x̄piane in miſericordia ⁊ pietate eſt: quam aliquis
ſequens ſi carnis lubricum patitur: ſine dubio vapulabit:
ſed non peribit. Quam auctoritatem Tho. in.iiij. diſt. xlvj.
exponens dicit ꝙ ſic intelligi poteſt ꝙ in vita iſta exiſten=
tes illi qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt mor
talia ſeu venialia: per opera miſericordie ad penitentiam
diſponuntur. Unde talis nō peribit/id eſt diſponetur ꝑ ta=
lia opera ad nō pereundum. Ad idē eſt Aug. in epiſtola ad
Euodium: vbi refert aug. ſe a ginnadio medico audiuiſſe: ꝙ
ginnadius cum iunior eſſet: elemoſinas magnas daret/⁊ cū
de vita poſt mortem dubitaret: dormiente ginnadio/appa=
ruit ei iuuenis pulcherrimus:⁊ ſe ſequentē duxit ad ciuita
tem: in qua ſonos audiuit ad dexteram ſupra modū ſuaues
quos cū a iuuene audiſſet fore gaudia beatorū/euigilauit
ginnadius: alia aūt nocte iuuenis iterum dormienti appa
rens querit. an ſe/id eſt iuuenem cognoſcat. Qui reſpondit
ꝙ ſic. Et iuuenis. per que? Rn̄dit ginnadius/per viſionem
alterius noctis. Et iuuenis. Nunquid vides me in ſomno?
reſpōdit ginnadius ꝙ ſic. Et iuuenis. vbi eſt modo corpus
tuū? rn̄dit ginnadius. in cubiculo meo. Et iuuenis. ſcis ne
in eoꝝ corpuſculo ligatos oculos tuos habere/⁊ nichil eis
mediantibus videre? reſpōdit ginnadius: ſcio. Et iuuenis.
qui ergo ſunt oculi quibus nunc me vides? Et ille nō inue=
niens q̇d reſponderet obmutuit. Et iuuenis ait. Sicut ocu
li carnis tue iā me non vident/ſed oculi tue mētis: ſic poſt
mortē corpore iacente anima viuit/⁊ oculis mētis videbis
noli eſſe modo incredulus. qua ex viſione omnis dubitatio
a ginnadio receſſit: opibus mic (dicit Aug.) adiutus. Uñ ⁊
hiero. dicit non memini me legiſſe male mortuū: qui liben=
ter exercuit opera pietatis. habet eñ multos interceſſores
⁊ impoſſibile eſt multoꝝ preces nō exaudiri. Et leo papa.
Quicquid in opera pietatis expendit: non minuitur ſed au
getur. nec vnqȝ apud deum perire potuit: quod fidelis be=
nignitas erogauit/dū quod cuiqȝ tribuit,: id ſibi ad p̄mium

recondit. ¶Tertius effectus elemoſine eſt meritum p̄mij D
eſſentialis ⁊ accidentalis. Et hoc ſm ꝙ magis datur de tē=
poralibus. vel ſm ꝙ ex maiori charitate datur. Unde dicit
Tho.in.iiij.diſt.xv.tractando queſtionē/an plus mercatur
de premio ⁊ fructu/qui dat multum de temporalibꝰ: vel an
ille q̄ dat modicū ex magna charitate: ſic reſpōdet. Elemo=
ſina efficaciā habet ex ipſo faciente: inquātum eſt quoddaꝫ
opus meritoriū. ⁊ ex recipiente inquātuꝫ obligatur ad orā=
dum ꝓ illo qui elemoſinā dedit. Si ergo cōſideret̄ elemoſi=
ne efficacia ex parte recipientis: ſic maior efficacia in ma=
iori dato conſiſtit: inquantū ꝑ hoc plures/⁊ magis debito=
res efficiuntur. Ex parte aūt dantis/ſic reſpectu premij eſ=
ſentialis efficacia elemoſine magis penſatur ex affectu q̄
ex dato: ſed reſpectu premij accidentalis vt puta remiſſio=
nis pene/vel alicuius huiuſmodi: magnificat̄ efficacia ele=
moſine ex magnitudine dati: niſi ex altera parte intētio vo
luntatis magnitudini exterioris dati preponderet. Poteſt
tamen tam intenſa eſſe voluntas ꝙ etiam omnē penā abſor
bet ⁊ reatū. ſicut dicitur de contritione. ¶Et ſm hoc intel E
ligit̄ illa glo. ſuꝑ illud ps. Qui ſeminant in lachrimis. Ma=
gna inquit voluntas multum dedit: multum ſeminauit. In
hac voluntate illa vidua que minuta duo miſit: non paruꝫ
ſeminauit. Hec glo. ⁊ Tho. ⁊ ſuper. ij. di. quarta dicit. Actus
exterior nichil adiungit ad premiū eſſentiale. Tantum eñ
meretur qui habet perfectam volūtatē aliqđ bonū facien=
di: quantum ſi faceret illud. Ideo vbi ſupra idem Tho. di=
cit in. iiij. Nullꝰ ab elemoſina excuſatur. qꝛ ſi pecunia deeſt
obſequium poteſt facere. vel opus m̄le ſpirituale. ⁊ ſi hoc
deeſſet/volūtas completa ſufficeret. Hec Tho. Ex predictis
ptꝫ ꝙ elemoſina habet tres effectus. de q̄bꝰ Eccle. xix. per=
de pecuniam ꝓpter fratrem: pone theſauros in preceptis
altiſſimi: ⁊ proderit tibi magis q̄ aurum: quo ad primū ef=
fectum. Quo ad ſecundū ſequitur ibidē. Cōclude elemoſinā
in ſinu pauperis: ⁊ ipſa pro te orabit. Quo ad tertiū dicitur
ibidem: ⁊ curabit te ab omni malo. ¶Uerū quia hos effectꝰ
elemoſine potiſſime diuites negligunt ſepe: notandum ſm
armacanū ſermone de ephia ꝙ tria ſunt genera hominum
habentiū diuitias. Primi qui in vita ſua nichil poſt mortē
in elemoſinam dandum ordinant: ⁊ in vita modicam elemo
ſinam aut nullam donāt/preuēti morte: aut alias prepedi
ti citra mortale peccatum. Alij ſunt qui in vita non dant:
ſed in vita ordinant vt elemoſine poſt eorum mortem den
tur. Tertij ſunt qui in vita dant elemoſinas. Primi ſunt de
ſides. Secundi ſimplices. Tertij prudentes. De primis et
tertijs ſciendum ꝙ vtilius eſt homini: vt det quis denariū

vnum in vita ſua/ꝗ vt̃ totius mūdi diuitie alterius ordinatione ſolum poſt eius morte dentur pro eo in elemoſinā .q2 pro vno denario dato ex charitate in vita: dans meretur vitam eternam vel ſpecialem gradū eſſentialis perpetui gaudij: teſte Math.x. vbi dicit xp̄s. Quicūꝗ dederit potum vni ex minimis iſtis calicem aque frigide: tantū in nomine diſcipuli: amen dico vobis nō pdet mercedem ſuā. Quanto ergo magis meretur qui amplius dat in nomine diſcipuli/ id eſt ex charitate quā qſꝗ xp̄i diſcipulus efficitur. Per nullū aūt bonum datū pro eo poſt morte /alterius dono / etiam ſi mundus daretur corpore⁹: poteſt defuncto mereri gradus perpetuus gaudij in vita eterna ſed tantūmodo diminutio purgatorij/aut eius totalis pene ablatio. q2 fm oēs doctores theologie/nullus poteſt alteri mereri excepto xp̄o augmentum gratie/ꝛ per cōſequens glorie. ſed quilibet ſolum ſibi/lꝫ aliquis alteri mereri poſſit diminutionem pene. De ſtultitia ergo primoꝝ ꝛ ſecundoꝝ lꝫ minor ſit: dicit Salomō Eccle.iiij. Conſideraui ꝛ repperi aliam vanitatem ſub ſole Unus eſt: ꝛ ſcdm non habet: nō filiū: nō fratrem: ꝛ tamē laborare non ceſſat: nec ſatiantur oculi eius diuitijs / nec recogitat dicens. Cui laboro: ꝛ defraudo aīam meam bonis. De ſecundis etiam patet quomodo aīam ſuā defraudant cōparando actum donationis denarij in vita ꝛ ordinationis rerū poſt mortem. Nam virt⁹ (vt dicit phs.ij. Ethi.) eſt circa difficile. Et regnum celoꝝ vim patit. Math.xi. ꝛ Mathei.vij. Intrate per anguſtā portā. q2 lata porta ꝛ ſpacioſa eſt via que ducit ad perditionem: ꝛ multi ſunt qui intrant per eam. ꝗ anguſta porta ꝛ arcta eſt via que ducit ad vitam/ꝛ pauci ſunt qui inueniunt eam. ¶ Ex quo patet ꝙ

B etiam meritum exigit actum difficilē/ſaltē ex parte operis Sed in ordinatione tue pecuniē dādē poſt mortē: nichil eſt difficile tibi. Quid eñ pateris cum poſt mortē primo diſtribuitur ꝓ te/quo neceſſario velis nolis carebis? Datio aūt volūtaria vni⁹ denarij in vita ſaltē aliquam moleſtiam tibi infert: q2 amatū tradis. multūꝫ ergo aīam defraudat bonis qui in vita dare potēs: ordinat primo poſt mortē dādū Eſt tñ alterū meritoriū: ſed tñ lōge min⁹ pmo. Raro eñ heredes ꝓpter auariciā exequunt̃ fideliter ordinationem.

¶ Ca.iij. Quando homo teneatur ad elemoſinam: ꝛ quando non.

Videndum eſt nūc quādo teneamur dare elemoſinam / vel nō. Ubi ſciēdū ꝙ dare elemoſinam ſecundū Thom̄.ij.ij. queſtio.xxxij. aliquando eſt preceptum: aliquando conſiliū: aliquando

A ꝓhibitum. de qbus tribus videdū erit. ¶ Prece

ptum eſt primo: qñ ꝓximus conſtitutus eſt in vrgente neceſſitate ꝛ periculo vite aut grauis infirmitatis. ꝛ iſte q̄ videt non habet tunc illam neceſſitatē: ſꝫ ſupfluū quo ad illā neceſſitatē: indigenti tūc dare ꝛ ſm poſſibilitatē ſubuenire iſti in ſua neceſſitate in victu ꝛ veſtitu cadit ſub p̄cepto. vt cum quis occurrit in tali articulo ꝯſtitutus: ꝗ circa eū apparent probabilia ſigna extreme neceſſitatis future: niſi ei ſubueniatur: ſi tūc nullus apparet/in ꝓmptu q̄ poſſit aut velit ei ſubuenire: tu teneris quantū tibi eſt poſſibile: de tuo dādo/aut aliunde ordinando. qḋ ſi negligis: peccas mortaliter contra p̄ceptum de dilectione proximi. vñ Ambro. Paſce fame morientem: ſi nō paviſti occidiſti. ita etiam de qlꝫ alia neceſſitate intelligendū eſt. ideo Baſi. Eſt panis famelici quem tu tenes. tunica nudi quam cōſeruas. indigentis aurū vel argentum quod poſſides. quocirca tot iniuriaris: quot exhibere valeres. Et addit Tho. di. xv. obligat preceptū qñ apparent ſigna ꝓbabilia extreme neceſſitatis future/niſi ei ſubueniatur. vt cū quis videt aliquos impotētes vel pigros ad ſubueniendum ꝛ pauperem indigentē cibo ꝛ potu/ꝛ alijs vite neceſſarijs/nec ſibi ſatiſfacere poſſe. non eīm eſt expectāda vltima neceſſitas. qꝛ forte nō poſſet iuuari natura/iam fame vel ſiti conſumpta. Dicit eīm Chriſo. ſup Joh. nō opꝫ pauperē vlulātē deceptorē vocare. Nō aūt dictoꝝ eſt. qꝛ charitas plus diligit vitam ꝓximi ꝙ oia bona temporalia etiā decētia ſtatū. Unde btūs Martin⁹ cum indecētia veſtit⁹ ſui: veſtiuit pauperē. ꝛ hoc eſt p̄ceptū Johannis baptiſte Luce. iij. Qui hꝫ duas tunicas (quod eſt de neceſſitate) det vnam non habenti. (quod eſt nature.) qꝛ extra paradiſum non poteſt viuere nud⁹. Uidemus etiā bruta naturaliter ſubuenire patientibus neceſſitatē. Uñ gallina nutrit alienos pullos. ꝛ catti quidaꝫ alienos fetus. Sic etiā beatus dñicus neceſſaria quo ad ſtatum ſuū/ꝛ ſupflua quo ad pſonā: libros/ꝛ omnē ſuppellectilem vendidit propter famē pauperum placentie. Quod qꝛ epulo non fecit. de quo Luce. xvj. idcirco ſepult⁹ eſt in inferno. ¶ Secundo elemoſinam dare eſt p̄ceptū: qñ quis hꝫ ſupflua. Duplicia eīm ſunt tp̄alia. quedā ſunt neceſſaria hol. alia ſupflua. Neceſſaria ſunt adhuc duplicia. Quedā ſimpliciter ſine quib⁹ homo eſſe nō poteſt: aut viuere. Alia ſunt neceſſaria nō ſimpliciter: ſed ſine quibus cōuenienter vita tranſigi non pōt ſm ſtatū ꝛ ꝯditionē pſone ꝓprie ꝛ aliaꝝ perſonarū quaꝝ cura ei incumbit. Et tūc q̄ vltra hec neceſſaria ſunt: dicuntur ſupflua. Uñ qñ quis taliū hꝫ ſupflua: iſta ſm armacanū ſub precepto tenetur diſtribuere in elemoſinā pauperū / aut in alios pios vſus: quod ſi quis non facit: tranſgreditur B

mandatum dei/ ꝛ peccat mortaliter. qđ patꝫ. quia Luce. xi. di
cit chriſtꝰ. Quod ſupeſt date in elemoſinam/ ꝛ ecce omīa mun
da ſunt vobis. Et loquitur preceptiue. Ideo chriſtus ad ignē
etnum cōdemnat eos q̇ eſurientes non pauerunt ꝛ ſitientes
non potauerunt/ ꝛ ita de alijs Matth. xxv. qđ non diceretur:
niſi elemoſinam dare caderet ſub precepto. ꝛ non de neceſſa
rio niſi in caſu neceſſitatis: igitur de ſupfluo. Ideꝫ vult beatꝰ
Johannes in. iij. cap̄. p̄me. vbi non ſolum affirmat: ſed etiam
ꝓbat ꝙ qui in reſeruatione diuitiaꝝ ſupfluaꝝ claudunt viſce
ra pietatis neceſſitatem patientibꝰ/ peccant mortaliter. qꝛ di
cit ꝙ charitas dei non manet in eis: eo ꝙ non diligunt proxi
mū opere ꝛ veritate: ſed tm̄ verbo ꝛ lingua. Item ꝓbat Tho.
ſecunda. ij. q. lxvi. idem ſic. ea que ſunt iuris humani non poſ
ſunt derogare iuri naturali vel diuino. ſed ſm̄ naturalem or
dinem ex diuina prouidentia inſtitutum/ res inferiores ſunt
ordinate ad hoc vt ex eis ſubueniať hoīm neceſſitati. Et ideo
ꝑ rerū diuiſionem ꝛ appropriationem de iure humano proce
dentem non impediť quin hoīs neceſſitati ſit ſubueniendū
ex hmōi rebus. Et ideo res quas aliqui ſupabundāter habēt
C ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi. ¶ Itē de
iſtis qui ſupflua diuitiaꝝ congregant dicit Aug. li. de decem
cordis. Seruat tibi pater tuus: ſeruas tu filijs tuis. Seruant
filij ſuis: ꝛ nullus eſt ſeruaturus p̄ceptū dei. Quare illi nō
ſeruas omnia: q̇ te ꝛ alios fecit ex nihilo? Neq̧ eñi meliꝰ cō
mittis patrimoniū tuum filijs tuis q̄ creatori tuo. Hec ille.
verum qꝛ patres dicunt ſe excuſando temporalia ſe retinere
amore filioꝝ/ q̇bus prouidere volunt: vbi tamen auaricia ſepe
eſt ĩ cauſa: idcirco ſubdit Aug. Amittat amator ſiue ſeruator
diuitiarum filiū ſuum: tunc vtiq̧ ſi propť filium ſeruabat/ mit
tet poſt illum ꝑtem ſuam. quare illam tenet in ſeculo: ꝛ reli
quit filium ab animo? Redde illi qđ ſuum eſt: redde illi quod
ſeruas: ſi propť ipſum ſic agebas: mortuus receſſit ad deum:
pars illius detur paupibꝰ. Illi eñi detur ad quē perrexit q̇
ꝛ dixit: quod vni ex minimis meis feciſtis: mihi feciſtis. Ui
dete fratres: qꝛ mendacium eſt qđ homines dicunt/ ſcꝫ filijs
meis ſeruo. Quia auari ſunt homines: ideo diuitijs excecati
ſic mentiuntur. Hec de aug. Idem ptꝫ de patre/ q̇ ſi in diuitijs
filium aut filiam haberet qui reformate religionis locum in
trare vellet: pater ei minus q̄ alteri in ſeculo manenti daret
de pecunijs. Nec de reſiduo elemoſinam faceret. Ex quo ptꝫ
patris auaricia. Unde cōcludit armacanus vbi ſupra: Baſiliꝰ
Criſoſt. Hiero. Aug. Ambro. Grego. ꝛ Bern̄. pre ceteris quan
tum ego intelligo ex eorū ſcriptura ſententialiter tali argu
mento vtuntur. Quicquid eſt tibi ſuperfluum: in bonis pau
perum computatur. Cū igitur ſuperfluuꝫ illud eis ſubtrahis

tunc ſubtrahis quod eis debetur. ⁊ ꝑ conſequens non eis irrogas ſolum iniuriam/ſed etiam cõmittis rapinam. Et ſi ex illa cauſa moriuntur pauperes/ſic ſubtrahẽdo quod eis D
debetur eos occidis. ¶Sed querit̄ Quid ſit ſupfluum: Rñ. ſm eũdem armacanuꝫ ibidem. ⁊ pe. de pal. in. iiij. diſt. xv. ⁊ alios q̄ etiam mitius loquuntur de propoſito. Supflua bona ſunt que nec neceſſaria ſunt perſone nec ſtatui/ nec perſone accõmoda: ad hoc vt pſone ſtatus ⁊ honeſtas ſeruetur Et quo ptꝫ ꝙ in homine ſunt quattuor conſideranda/ quoꝝ quodlibet aliq̇d requirit de diuitiis ꝑ que poteſt quis rimari an' ⁊ que habeat ſupflua. Primum eſt pſona ꝓpria quantum ad eius temporalem vitam/cõplexionem/ſenſus/⁊ omnia naturalia. vt homo conſeruet̄ in conuenienti habitudine ⁊ invalitudine corpali/q̄ ſufficit ei ad exercitiuꝫ operum ſpũalium anime/ ⁊ etiam exercitium corpaliuꝫ operum q̄ ſibi ex officio/ ſtatu aut ſocietate coꝝ cum q̇bus viuit neceſſario incumbunt facienda: neceſſaria ſunt ei aliqua temporalia. vt cibus/potus/veſtis/hoſpitium ⁊ cetera hmõi: ſine quib⁹ hec fieri non poſſent. Et iſte diuitie ad hoc requiſite: dicunt̄ neceſſaria perſone. Et ad ſic conſeruandum pſonaꝫ in bona diſpoſitione naturalium ⁊ conuenienti valitudine vnus plus indiget q̄ alter. Aqua eñ ruſtico ſufficit: que ſola potata infirmaret diuitem aut debilem in complexione. Simplicia ⁊ modica veſtimenta ſufficerent forti: q̄ tamẽ nõ ſufficerent debili/⁊ ſic de aliis. Et qḋ ſecũdo eſt neceſſariuꝫ pmo eſſet ſupfluum. ⁊ ſunt pfata non ſolum intelligenda de neceſſariis vni pſone ſoli: ſed de neceſſariis pſone principali/⁊ omnib⁹ quoꝝ cura ſibi neceſſario incumbit. vt vxoris et filioꝝ/⁊ ſimilium. Et notant̄ dr̄ neceſſario incũbit: qꝛ nõ eſt ſic de pſonis ſponte aſſumptis ad pompã/ vel ad aliam ſupfluitatem. Ex quo ptꝫ item ꝙ vnus plurib⁹ indiget quo ad hoc q̄ alter. qꝛ habens infirmã vxorem/ pl⁹ indiget q̄ hñs ſanam. ¶Scḋm in homie conſiderandũ eſt honeſtas perſone q̄ eſt excellentia pſone in aliquib⁹ bonis que ei inſunt/ E
rõne quoꝝ redditur pſona honore digna. qꝛ Tho. ij. ſecũde. q. cxlv. dicit/honeſtum eſt aliq̇d ex hoc ꝙ eſt honore dignuꝫ Uñ ſm Iſido. honeſtas dicit̄ quaſi honoris ſtat⁹. Sed qꝛ honeſtas homis maxie ↄſideral̄ ſm vtutẽ ⁊ opera vtuoſa: ideo inter omnia homis bona virtutes reddũt eũ magis honore dignum. Unde phus. j. ethi. dicit: ꝙ honor eſt pmium virtutis. Et in. iiij. In vitate ſoli boni ſunt honorandi. Ideo etiã honeſtas pſone maxime eſt virt⁹ pſone/⁊ opa ei⁹ bona. Uñ ſi nobilitas generis ⁊ aliqua exteriora faciũt hominẽ excellentẽ/aut honore dignũ: hoc eſt ſolum in opinione hoim errantiũ aut inquantũ iuuant hoiem ad vtutuꝫ opa. Et dicit̄

notanter ꝙ vera honeſtas ꝑſone conſiſtit in his que faciūt vere honore dignū. vt ſunt ꝟtutes/ſcientie/ ⁊ opera virtutum qꝛ honeſtatem ꝑſone non faciunt diuitie/grādes familie/veſtes precioſe/apparatus menſe/dom⁹ glioſe/ ⁊ ſimilia exteriora/ſed magis inhoneſtū faciūt: ⁊ ſigna ſunt ſupbie ⁊ auaricie
F inſatiabilis:ſicut etiā iudicia ꝟtutum eaſdem oñdunt. ¶Tertium in homie conſiderandū eſt ſtatus eius ſeu officium/vel artificiuꝫ/ vel alia habitudo ipius in cōmunitate/qḋ totū cōprehenditur ſub ſtatu. Ad ſtatuꝫ aūt ſepe multa requirunt/ q̄ officia talium exigunt. Vñ magr̄ ciuium plus indiget ceteris paribus q̄ſ ſimplex ciuis:plus dux q̄ſ comes: plus epiſcopus q̄ſ pleban⁹:⁊ ſic de aliis. Item mechanicus vn⁹ indiget de inſtrumētis ſue artis: de materia quā faciat/ ⁊ de talib⁹. Vñ ad hoc ꝙ homo exequatur cōuenienter ptinentia ad ſtatum ſuū neceſſaria ſunt ſibi prefata vltra duo prima: ⁊ illa dicunt neceſſaria ſtatui.
D ¶Quartum in homie conſiderandū eſt honeſtas ſtatus. Et ſicut honeſtas ꝑſone ꝑ ea que dicta ſunt ſecundo membro non eſt grandis familia ⁊ hmōi: ſic nec honeſtas ſtatus eſt huiuſmodi:ſed vt ꝟtutes tali ſtatui debite/ ⁊ factio operum tali ſtatui debitoꝝ:⁊ ꝑncipaliter opera exteriora rationi recte cōmenſurata: que homi rōne ſtatus ſui vel officij facienda incumbunt ad regimen alioꝝ ⁊ profectū tp̄alium ⁊ ſpūalium. Et ad conſeruandum talem ſtat⁹ honeſtatem: ſepe vltra p̄dicta tria q̄ ſunt neceſſaria/ requiritur aliqualis familia:alique veſtes/⁊ aliqua hmōi:⁊ diuitie ad hoc requiſite dicuntur honeſtati ſtatus neceſſarie ⁊ accōmode. Et illa neceſſaria ſunt differentia ſm differentiam ſtatuū. Stat⁹ em̄ honeſtioꝛ plura in talibus requirit. Et nota ꝙ quanto virtutes ad ſtatum ptinentes ſunt excellentiores/ ⁊ opera ad que homo tenetur ratione ſtatus ſunt preſtantiora: tanto ſtatus videbitur honeſtioꝛ. Et ita ſtatus epiſcopi cui ꝑncipalit incumbit regimen oim in dioceſi/honeſtioꝛ eſt q̄ſ ſtatus plebani/qui ſolum ſubminiſtrationem quoꝛūdam habet. Ideo etiam licite epiſcopus recipit vltra neceſſitatem ꝑſone ⁊ ſtatus aliquam familiam/⁊ veſtes/⁊ plures q̄ſ ſtatus plebani. Et ſic de plebano reſpectu altariſte. Et ducis reſpectu militis. Et militis reſpectu ruſtici. Et ſic que epiſcopo quātum eſt ex parte iſti⁹ conditionis ſm rectam rōnem ſunt neceſſaria in diuitiis:eſſent ſimplici plebano ſuperflua/⁊ econuerſo. Debet tamen illud qḋ impenditur pro honeſtate ſtatus ⁊ ꝑſone eē moderatū quia ſm Auguſt. li. j. de ciui. dei. De rōne honeſtatis eſt vſus rerum modeſtus ⁊ recte rationis moderamine menſuratus: quia Auguſt. ibidem exponit honeſte vti rebus pro vti modeſte/ſobrie/temperanter/ ⁊ pie. Etiam honeſtas vtriuſq3 /vcꝫ ſtatus ⁊ perſone/paucis contentatur. Curioſitati vero pom=

pe/⁊varietati vtriuſqꝫ ſtatus totum minꝰ eſt:iſta omnia de
uorant ⁊ipauperibus nihil relinquunt : ⁊ faciunt ꝙ multis
diuerſis modis illicitis laborant: quomō congregent diui=
tias/quibꝰ ſuperbias ⁊ voluptates ſuas nutriant ⁊ dilatet.
Iſtis igitur quattuor penſatis : ea tp̄alia que reſultant ex
iſtis quadruplicibꝰ neceſſarijs dicuntur neceſſaria homini
ad tranſigendum conuenienter vitam ſuam/ſm exigentiā
ſtatꝰ ſui/⁊ conditionē pſone ꝓpe/⁊ aliorꝝ quorꝝ cura ſibi ne=
ceſſario incūbit.Et de iſtis neceſſarijs loquitur aplꝰs.i.thi.
vi.di.Habentes alimenta ⁊ q̇bus tegamur his contenti ſi=
mus.Et salomō prouerb.xxx.dicit.Dn̄e diuitias ⁊ mendi=
citatem ne dederis mihi:ſed tm̄ victui meo tribue neceſſa=
ria.Pro q̇bus ſm Auguſt.ad probam oramꝰ.panem noſtrū
quotidianū da nobis hodie. ¶Et homo q̇cq̇d ſup illa qua b
tuor hꝫ:ſupfluum reputet ⁊ in pios vſus diſtribuat: qꝛ p̄cc=
ptum eſt.Et dicit Pe.de pal.diſt.xv.in.iiij.ꝙ hn̄s talia ſup
flua:non ſolum tenet ſubuenire pauperi extremā paupta=
tem patienti/ſed etiā patienti neceſſitatem in vite honeſta
te. Ratio eſt quia quilꝫ debet velle ex charitate ꝓximo qđ
ſibi. Un̄ cōtra charitatem faceret ſi ſeip̄m dehoneſtaret:eo
ꝙ crudelis eſt qui famam negligit: ideo etiam contra cha=
ritatem proximi facit:ſi eius honeſtati de ſic ſuperfluo non
ſubuenit. Ideo beatus nicolaus vicino qui ſe dehoneſtare
voluit proſtituendo filias ſubuenit. Exemplum de latrone
q̇ liberauit vxorem vniꝰ detenti de carcerē ⁊c.C̄uis videret
maior neceſſitas vitandi pctm̄.Et in neemia ⁊ eſdra quaſi
de mortali,reprehendunt iſraelite de hoc ꝙ fratres poſſide
bant in ſeruos ⁊ ancillas/dantes eis victū ⁊ veſtituꝫ.qꝛ nō
tenebant eos ſm decentiam ſtatus ſui/cū eſſent liberi ⁊ nō
ſerui:⁊ de ſupfluo quo eos tenebant ſeruos: poterāt eos te
nere vt liberos:vel mutuādo vt thobias fecit gabelo de ſua
abūdantia dando ꝓximo: vel ad decenter filias ſuas mari
tandas ſicut fecit beatus nicolaus ſꝫ Pe.de pa. ¶Uerū cū 3
mediū tempantie non ↄſiſtat in indiuiſibili/ ſed in latitudi
ne quadā:non opꝫ ꝙ punctualiter p̄dicta neceſſaria ſciant.
Sed exempli gratia: ſi centuꝫ florenl ſunt neceſſarij preciſe
ad quattuor prefata :tamen qui ſine dolo ⁊ ſecundū rōnem
rectam ⁊ inueſtigationem diligentem centum ⁊ duos flore=
nos putaret neceſſarios:non magna vis eſſet: quia pūctua
le medium non eſt neceſſarium ſcire Ex quo patet ꝙ multi
ſunt iniuſti poſſeſſores temporalium/ fures/ aut raptores:
qui ſuperflua habent.de quorum numero fuit epulo diues:
qui non legitur illicita acquiſiſſe:⁊ tamen in inferno ſepul
tus fuit:quia ſuperflua non dedit.Predictis ſatis concor=
dat Thom.ſecunda ſecunde queſtione trigeſimaſecūda ar.

v. ꝛ addit q̄ nō oportet q̄ diues vel alter conſideret ad oēs caſus qui poſſunt contingere in futurū. Hoc em̄ eſſet de craſtino cogitare: qđ dn̄s ꝓhibet Matth. vi. ſed debet iudicari ſuperfluū ꝛ neceſſariū ſm̄ ea que ꝓbabiliter ꝛ vtplurimū occurrunt. Sed diceret aliquis diues. Cuilibet licet re ſua vti/ ꝛ eam rē retinere: ſed retinēdo rem ſuā aliquis/ elemoſinā nō dabit. ergo nō eſt p̄ceptū dare elemoſinā. R̄n̄. Tho. vbi ſupra. Bona tēporalia que homini diuinitus cōferunt eius quidē ſunt q̄tum ad proprietatē. Sed q̄tum ad vſum nō ſolum debēt eſſe ei⁹: ſed etiā aliorū qui ex iſtis ſuſtentari poſſunt: ex eo qđ ei ſupfluit. Unde Baſili⁹. Si fateris ea diuinitus tibi ꝓueniſſe: ſcilicet bona tēporalia: an iniuſtus eſt deus inequaliter nobis diſtribuens? Cur tu abūdas/ ille vero mendicat: niſi vt tu bone diſpenſationis merita cōſequaris: ille vero patientie meritis decoretur? Eſt panis famelici quem tenes: nudi tunica quā in cōclaui cōſeruas diſcalciati calceus qui penes te marceſcit. Indigētis argētum qđ poſſides inhumatū: quocirca tot iniuriaris quot dare vales. Hec eſt xp̄i mēs Lu. xvi. dicētis. Facite vobis amicos de mām̄ona iniq̄tatis: vt cū defeceritis: recipiāt vos in eterna tabernacula. Unde Aug. Oīa bona ſua dedit de⁹ duobus hoībus/ diuitibus terrena: pauperibus celeſtia. Sꝫ deus volens vtrumq̄ ſaluare: conſtituit/ vt hic diuites in ſua hereditate recipiēt paupes ꝛ paupes eos in ſua hereditate
k collocēt: vt vterq̄ per aliū collocetur. ¶ Eſt aūt elemoſinā dare aliquando/ ſcđm Tho. ibidē: peccatū ꝛ ꝓhibitū/ videlꝫ de neceſſario certa dare. Ubi notat q̄ neceſſarium dicitur aliquid dupliciter. Uno modo ſine quo aliquid eſſe non poteſt. De tali neceſſario / omnino elemoſinā dare non debet quis: puta ſi aliquis in neceſſitatis articulo conſtitutus haberet ſolum vnde ſuſtentari poſſent filij ſui/ et alij ad eum pertinentes: de hoc enim elemoſinam dare/ eſſet ſibi et ſuis vitam ſubtrahere. Sed hoc dico/ niſi forte talis caſus immineret: vt ſubtrahendo ſibi/ daret alicui magne perſone/ p quam eccleſia vel reſpublica ſuſtentaretur: quia pro talis perſone liberatione/ ſeipſum ꝛ ſuos laudabiliter morti exponeret: cum bonum commune ſit proprio preferendū. Unde. iiij. Regum. xvij. cap. Uidua victui ſuo et filij prepoſuit victum helie/ dicentis. Fac michi ſubcinericiū panem: tibi autem et filio facies poſtea: laudabiliter em̄ preferre poterant vitam helie/ qui currus fuit iſrael et auriga eius: et morti ſe exponere. Et ſic patet q̄ etiā duo caſus ſunt in quibus elemoſina eſt in prohibitione. Primus ratione dantis: qui equaliter indiget vel plus in ꝓpria perſona. Nō eſt q2 charitas ordinata incipit a ſeipſo. Unde eccle. xxx. miſere=

re anime tue placens deo. Scđs caſus qñ indiget pro ſuis: Unde.j.thimo.v. Si quis ſuorũ ⁊ maxime domeſticoꝝ curã non habet: fidem negauit/ et eſt infideli deterior. Unde Au gu. Si quis vult filios exheredare/⁊ eccleſiã iſtituere: aliũ querat ꝙ̄ auguſt. ꝓ conſilio. Et intelligitur caſus: niſi alia ratio vtilitatis publice contrariũ ſuaderet: vt ſupra dictũ eſt. ¶ Qñ vero elemoſinam dare ſit conſiliũ/⁊ quando quis poteſt de neceſſario elemoſinã dare: illud docet vbi prius tho.di.ꝙ ſcđo modo aliquid dicitur neceſſariũ ſine quo nõ pot cõuenienter vita tranſigi ſm conditionem vel ſtatũ per ſone ꝓprie et aliarũ pſonarũ quarũ cura ei incũbit: huiuſmodi neceſſarij terminus nõ eſt in indiuiſibili conſtitutus: ſed multis additis non poteſt dijudicari eſſe vltra tale neceſſariũ. ⁊ multis ſubtractis: adhuc remanet vñ poſſit aliquis conuenienter vitam tranſigere ſm ſtatum proprium. De huiuſmodi ergo elemoſinã dare eſt bonũ: ⁊ nõ cadit ſub conſilio. Inordinatũ autẽ eẽt ſi aliquis tantũ ſibi de bonis ꝓprijs ſubtraheret vt alijs largiretur/ꝙ de reſiduo nõ poſſet vitam tranſigere cõuenienter ſm ꝓpriũ ſtatum et negocia occurrẽtia: nullus eñ incõuenienter viuere debet. Sed ab hoc tria ſunt excipienda: quorũ primũ eſt quãdo aliquis ſtatum mutat: puta p religionis ingreſſum: tunc eñ omnia ſua largiens ꝓpter xpm opus pfectionis facit ſe in alio ſtatu ponendo. Secũdo qñ ea q̄ ſibi ſubtrahit/⁊ ſi ſint neceſſaria ad cõuenientiã vite: tñ faciliter reſarciri poſſunt/ vt nõ ſeqnatur maximũ incõueniens. Tertio qñ occurreret extrema neceſſitas alicuius priuate pſone: vel etiã aliqua magna neceſſitas reipublice. In his eñ caſibus laudabiliter aliquis ꝑtermitteret id qđ ad decentiã ſui ſtatus ptinere videretur/ vt neceſſitati maiori ſubueniret. hec tho. ¶ Secũdo principaliter ſciendũ q̄s dare poſſit elemoſinam: Rñ. ſm oẽs: ꝙ illi qui habent dominiũ liberũ tẽporaliũ/ vel am miniſtrationem taliũ ⁊ poteſtatẽ erogandi: vt religioſi qui habent diſpenſationẽ a prelato ſibi cõmiſſam/dare poſſunt elemoſinã ſm cõmiſſum vel preſumptũ. Si vero nõ habent diſpenſationem ſibi cõmiſſam: nõ poſſunt dare corporalem elemoſinã ſine licentia prelati expreſſa vel preſumpta: niſi in caſu neceſſitatis extreme. Ratio dicti eſt: quia nichil habẽt ꝓpriũ. Famuli etiã dñoꝝ nõ pñt dare elemoſinã de reb⁹ dñoꝝ ſuoꝝ/niſi panẽ ⁊ ſupflua coquine: ⁊ huiuſmodi que nõ inferunt ſenſibile nocumentũ: de quibus eis conſtat aut veriſimiliter ꝓ̄ſumitur ꝙ nõ diſpliceat dominis ſuis. Si enim alias darent: tunc contrectarent rem alienã inuito dño: et ſic furtum cõmitterent. Filiuſfamilias (quia ea que habet ſunt patris) nõ poteſt dare elemoſinã niſi forte aliquã modi

cā/de qua poteſt preſumere ꝙ patri placeat/niſi forte alicu
N ius rei eēt ſibi cōmiſſa diſpēſatio a patre. ¶Uxor etiam no
poteſt de omnibus ſibi ⁊ marito cōmunibus.Sed ſm Tho.
Ray.⁊ Pe.de pal.pōt facere elemoſinā ⁊ alienationem ſine
licentia viri in multis caſibus.Primo ſi vxor habet res pa=
rafernales/id eſt ꝓprias res ꝑter dotē vbi hmōi de cōſue
tudine locū habent.Secundo ſi ſit lucratiua:ita ꝙ exhibita
debita gubernatiōe domus operibus ſuis lucratur: poteſt
de illis elemoſinā dare.Nec illud intelligitur deducēdo ex=
penſas victus ſui:quia vir tenetur ad omnia hmōi onera
ꝓpter dotem/⁊ ꝓpter obſequiū ab vxore exhibitū.Ratio di
cti eſt:quia talis mulier virago eſt:⁊ quaſi virilis. Tertio
de rebus viri:vt de pane vino ⁊ huiuſmodi q̄ de approbato
more ſolent ad diſpenſationē vxoris pertinere:poteſt et de=
bet dare elemoſinas/moderatas tamen ⁊ ſm facultatē viri
⁊ maiorē vel minorē multitudinē ⁊ neceſſitatē pauperꝝ. In
tellige etiam de rebus dotalibus:⁊ ſi vir aliqn̄ ꝓhibeat pre
fata verbo:poteſt tn̄ ꝓbabiliter credere ꝙ nō intendat om=
nino ꝓhibere elemoſinas dare ſed ſuꝑfluitatem:niſi aper=
te contrariū appareret:tunc nō tenet dare niſi in articulo
neceſſitatis.Quarto ſi vxor ꝑegrinat/⁊ vir expenſas taxa
tas dedit:ſi vult ſibi ſubtrahere pōt pauperibꝰ dare. Quin
to in extrema neceſſitate:quia tunc omnia ſunt cōmunia.
Sexto poteſt alienationē rerum facere ſine licentia viri/ad
euitandū dānum viri.ſicut abigail.j.Reg.xxv. quia mulier
habet proprietatē in cōmunibus bonis ſicut ⁊ vir.Unde ſi ꝑ
negligentiā vel maliciā viri immineat periculū : poteſt ipa
obuiare.Septimo ſi vir ſit fatuus.tunc eīn diſpenſatio do=
mus ptinet ad vxorē/niſi aliter per ſuperiorē fuerit ordina
tum.Octauo ſi vir abſens nō poſuit diſpēſatorē domus ſue
O loco ſui.¶Sed q̄bus dāda eſt elemoſina? Rn̄. ſm Ray. Ille
q̄ poſſet dare omnibus indigentibus:talis indiſtincte om=
nibus indigentibus dare deberet:vt docet Chriſoſto. ſup
epiſtolā ad hebre.Exemplo loth ⁊ abrae:qui qm̄ oēs indiffe
renter recipiebant:inter alios etiam angelos recipere me=
ruerunt.Si eīn non omnes recepiſſent forſitan et angelos
repuliſſent. In hoc eīn caſu addit Chriſoſto. Quieſcamus
ab hac ſurda ac diabolica ⁊ peremptoria curioſitate/ſcꝫ di=
ſcernendi inter pauperē ⁊ pauperem. Nō eīn ex vita eorum
quos recipis:mercedē tibi retributurꝰ eſt deus: ſed ex volū
tate/et honorificētia multa/ex miſericordia ⁊ bonitate:im=
mo ſcd̄m Grego.excōmunicato danda eſſet elemoſina / et
cuiꝫ manifeſte peccāti:niſi ex ſecuritate cibi vel elemoſi=
ne negligeret iuſticiā. In quo caſu dicit auguſti. vtilius pa
nis eſurienti tollitur/ſi de cibo ſecurus iuſticiam negligat:

ꝙ eſurienti panis frangatur/ vt iniuſticie ſeductus acquieſcat. Intellige tamen hoc: niſi talis eſuriret ad mortē. Unde dicit pe. de pal. Ribaldo panis/ non pecunia danda eſt: ne luxurietur. Juſto ergo ⁊ ſancto danda eſt elemoſina. Juxta illud eccleſi. xij. da miſericordi: ⁊ ne ſuſceperis peccatorē niſi ſolum vt foueatur natura/ non culpa. Propter decem enim iuſtos olim pepercīſſet deus penthapoleos. Gen. xviij. Bona ergo bonis ſecundū aug. creata ſunt: peccator autem pane dignus non eſt quo veſcitur. ¶ Propinquitas etiam ſecundū Augu. lib. j. de doctrina chriſtiana debet inſpici: quia illi qui ſunt nobis magis coniuncti: quaſi quadā ſorte nobis obueniunt vt eis magis ꝓuidere debeamus. Utilitas etiam inſpicienda eſt: que expectatur a ꝑſona cui ſubuenitur vel ab eis data eſt. Predicatoribus naꝗ ⁊ prelatis ex debito ſubuenitur. Unde ſacerdotibus ⁊ philoſophis annona olim dabatur de publico: quia multitudo ſapientū: ſanitas eſt orbis terrarū. Sapien. vj. Et leuite etiā nutriebantur de bonis cōmunibus. vt ptꝫ Leuit. in multis locis. Magis autē predicatori ſubueniendū eſt. Unde. j. Corinth. ix. nō alligabis os bonis triturantis. Ideo dicit tho. vbi prius in ſumma. ꝙ circa hec eſt diſcretionis ratio adhibenda: ſecundum coniunctionis differentiam / ſanctitatis ⁊ vtilitatis. ¶ Cui autem magis ſit danda elemoſina ⁊ plus bene faciendum Dicit tho. in. iiij. vbi prius non eſt facile determinare propter multas diuerſitates boni ⁊ neceſſarij. vt dicit philoſophus. ix. ethi. Tamen hoc eſt tenendum ꝙ ſemper magis eſt reddendum debitū ꝙ beneficium impendendum: vt ipſe philoſophus ibidē dicit: niſi ex parte altera aſſit maior bonitas vel neceſſitas. et ideo parentibus et propinquis ⁊ bn̄factoribus/ ⁊ eis a quibus ſpiritualia accipit: magis debꝫ homo elemoſinā facere ſi indigeāt: Et ceteris paribus melioribus magis ⁊ magis indigentibus. Et ſic ſm has tres conditiones debet gradus in elemoſina conſtitui/ ſcꝫ ſm neceſſarium/ honeſtum/ ⁊ debitum. Aſſignare autem in ſingulis/ quando vnum alteri preferatur/ eſt impoſſibile: quia ſingulares conditiones/ que attēdende ſunt: ſunt infinite: ⁊ non cadunt ſub arte. De his autem vnctio docet et prudentie conſilium. Hec tho. ¶ Tertio principaliter videndum eſt de elemoſina ſpirituali: que vt dicit Tho. in ſumma vbi prius: eſt ſeptuplex. Et ſunt docere ignorantem/ contra defectum intellectus ſpeculatiui. Conſulere dubitanti/ cōtra defectum intellectus practici. Corrigere peccantem/ contra inordinatā voluntatē ꝓximi. Remittere offendenti/ inquantū ꝓximus peccat in nos. Cōſolari triſtē/ cōtra paſſionem appetitiue partis: inter quas

p

q

maxima eſt triſticia. Portare oneroſos ⁊ graues cōtra ſeq̄lam peccati. Ex inordinato em̄ actu grauant ei cōuiuētes etiam preter peccantis intentionē. ſm illud Ro. xv. debem⁹ nos firmiores infirmitates aliorū portare. Immo nō ſolū tales ſm quod infirmi ſunt graues ex inordinatis actibus ſed etiam quelibet eorū onera ſunt ſupportanda / ſm illud Gal. vj. Alter alterius onera portate. Ultimū eſt oratio / per quam poſcimus auxilium a deo. vnde v̄ſus. Conſule: caſtiga: remitte: ſolare: fer: ora. Et ſub ly conſule / comprehendi tur doctrina ⁊ conſiliū. Queritur aūt vtrum elemoſine ſpirituales ſint meliores q̄ corporales? Rn̄. Tho. ibidem ſimpliciter loquēdo ꝙ ſic. Primo ex parte doni: quia illud qđ exhibetur eſt nobilius: ſcʒ donum ſpirituale quod p̄eminet corporali. Secundo ratione eius cui ſubuenit: q2 ſpiritus nobilior eſt corpore. Unde ſicut homo ſibiipſi magis debet ꝓuidere quantum ad ſp̄m / q̄ quantum ad corpus: ita etiā proximo quem debet tā q̄ ſeipſum diligere. Tertio quantū ad ipſos actus per quos ⁊ quibus ſubuenitur ꝓximo: quia actus ſpirituales ſunt meliores corporalib⁹ qui ſunt quodāmodo ſeruiles. ¶ Ex quibus patet ꝙ ditiores ſunt predicatores ⁊ docētes ſacram ſcripturā ex cōpaſſione ꝓpter deū pure / ⁊ quibus aurum ⁊ argentū deeſt: q2 de ſpiritualibus operibus mīe plura facere poſſunt. Unde plus merent tales nobiles euangelici canes / vlcera lazari / id eſt peccatoris ſanando: q̄ diues epulo mereri poterat micas dādo. Et ecōuerſo plus peccat abſcōdens talentū dn̄i / ſcʒ verbū dei q̄ diues negans micas temporalis ſubſtantie. vn̄ Eze. iij. Sanguinem ei⁹ videlicet peccatoris de manu tua requi ram. Quando ergo medici viſitant infirmos / aut aduocati defendunt pupillos: ⁊ doctores legum docēt inſcios q̄uis non ſit peccatum: tamen non eſt elemoſina ſi ſit propter lucrum: quia nō ſit ex cōpaſſione ⁊ ꝓpter deū. Si autem gratis hoc facerent: ⁊ propter deum elemoſina eſſet / non ſpiritualis: ſed corporalis: quia ille ſciētie lucratiue ſunt principaliter propter indigentias corporales ſupplendas. Poſſent tamē ſpirituales elemoſine comparari corporalibus ſm aliquā particularē caſum: ⁊ tūc preferri corporalis ſpirituali. puta magis paſcendus eſſet fame moriens: q̄ ꝓ eo orandū. Sicut etiā ſm ph̄m Melius eſt indigenti ditari q̄ philoſophari: q̄uis hoc ſimpliciter ſit melius. ¶ Queritur etiam quomodo elemoſine ſint dande vt fructuoſe dentur? Rn̄. Primo ſunt ex charitate dande. j. Corin. xiij. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: charitatem aūt non habeā: nihil michi ꝓdeſt / ſcʒ ad eſſentiale premium in celo: licet alias multipliciter ꝓſit. Secūdo dande

ſunt ex bona intentione nõ ꝓpter inanẽ gloriã: ſʒ tanꝗ deo:
qꝛ qđ vni ex minimis xp̄i fit xp̄o fit. math.xxv. Uñ math.vj.
Qñ facis elemoſinã: neſciat ſiniſtra. id eſt inanis gloria qđ
faciat dextera tua / id eſt recta intentio nõ impediatur per
ſiniſtram intentionem. Tertio vt ordinate fiat primo tibi:
ſecundo proximis: tertio alienis.

¶ Capitulum quartũ De furto et reb⁹ inuẽtis.

De furto ꝓprie dicto qđ directe cõtrariatur
precepto ſeptimo tria principaliter vidẽda
ſunt. Primo vbi expreſſe cõmittatur furtum
vel rapina / ⁊ quot modis. Scđo vbi talia cõ
mittunt̄ velate. Tertio quomodo in reb⁹ in=
uentis. ¶ Quantũ ad p̄mũ diffinit Ray. ⁊ vl. A
in tracta. iij. Furtũ / qđ eſt ɔtrectatio rei alie
ne mobilis corporalis: frauduloſa inuito dño lucrifacien
di gratia vel ipſi⁹ rei: vel etiã vſus ei⁹ poſſeſſioniſve. Dicit̄
primo cõtrectatio: qꝛ ſine ea nõ eſt furtũ ꝓprie licet interue
niat voluntas / verbũ / vel ſcriptura. Al's ſi cõcupiſcat quis
res alienas illicite et ſine cõtrectatione: eſt tranſgreſſor al=
terius precepti: ſcʒ nõ cõcupiſces rẽ ꝓximi tui. Dicitur rei
aliene: qꝛ nõ cõmittitur furtũ in re pleniſſime ꝓpria. Ple=
niſſime dico: qꝛ ſi alius haberet in re illa ius / puta creditor
cui res eſt pignori obligata / vl' cõmodatarius / id eſt ille cui
eſt aliquid cõmodatum: vel ſocius vel ſimilis perſona alia:
dominus furtiue ſurripiens alicui tali perſone furtũ cõmit
teret. Dicitur mobilis corporalis: qꝛ in reb⁹ immobilib⁹ / vl'
incorporalibus vt ſunt actiones et ſeruitutes / furtum non
cõmittitur: quia talia non poſſunt cõtrectari ꝓpter ſui im=
menſitatem ⁊ incorporeitatem. Dicitur fraudulẽſa: quia ſi
aliquis credebat rem eſſe ſuam / et credebat ſibi licere rem
ſuam ſurripere: non cõmittitur furtum: licet al's teneatur
reſtituere ſi non fuit ſua: ⁊ ideo ſi credebat ſe facere dño vo
lente: nõ facit furtum: quia non facit dolum. Dicitur inuito
domino: qꝛ ſi credebat dominũ permiſſurum / et ſubeſt iuſta
cauſa credẽdi: nõ tenetur. Si vero nõ ſubeſt cauſa quare de
bebat credere: de hoc tenetur. Et dicit̄ dñs inuit⁹: etiã ſi vi=
deat rem auferri: ꝗuis nõ cõtradicat. Si autẽ putat facere
inuito domino / et tamen dominus vult: furtum quidem fa
cit quantum ad intentionem / et mortaliter peccat: ſed non
tenetur ad reſtitutionem: nec dñs põt petere / obſtante ſibi
ſua volũtate. Dicit̄ lucrifaciẽdi gratia: qꝛ ſi quis alienã an
cillã vl' meretricẽ rapuerit vl' celauerit / nõ cauſa lucrifaciẽ
di: ſʒ cã libidinis exercẽde: nõ cõmittit furtũ lʒ alias grauit̄
peccet. Dr̄ ipſi⁹ rei / vl' vſus ei⁹ poſſeſſioniſve: qꝛ nõ ſolũ cõ=
mittit furtum qui rei dominiũ vult lucrifacere ſic furtiue et

ſed etiam qui vſum vel poſſeſſionē rei. Addit tho. ſecunda
B ſecunde.q.lxvj.ꝙ ſicut furtum cōmittitur in occulta accep=
tione rei aliene:ita et in occulta detentione iniuſta. ¶Eſt
autem tam furtum ꝗ̃ rapina vt docet tho.vbi prius pecca=
tum mortale:quia contra diuinū preceptū:vt patuit ſupra:
et contra iuſtitiā / qua vnicuiqꝫ reddendum eſt qd̄ ſuū eſt.
Et contra charitatem de diligendo proximū: quia rapina
⁊ furto humana ſocietas periret. Et tā furtū ꝗ̃ rapina aggra
uatur ex circūſtantijs loci/tꝑis/⁊ ꝑſone/⁊ ſilibus: vt ſi rem
ſacram in loco ſacro aufert/tunc eſt ſacrilegiū /aut alia ſpe
cies. Aut ſi debito tꝑe orationi/aufert alienā rem. Si etiā ꝑ
C ſona dānificata pauper fuerit in ſe vel in ſuo ſtatu / aut in
ſuis heredibus ex hoc graue dānū patiatur. ¶Sed quere=
res. Eſt ne pctm̄ mortale ſi quis alteri furetur acū/vel pē=
nam ad ſcribendū/vel talem paruā rē: Rn̄. ſm tho. vbi pri⁹
ꝙ in talibus reb⁹ minimis/homo cui aufertur res nō repu
tat ſibi dānū inferri/et ille qui accipit poteſt preſumere hoc
nō eſſe cōtra eius voluntatē cui⁹ res eſt: ⁊ ſi eſſet ꝑſens: ipſe
nō diſſentiret: ergo ſi qͣs huiuſmodi res furtiue / id eſt alio
neſciēte accipit:pōt excuſari a pctō mortali Si aūt habeat
animū furandi/et alteri inferēdi dānū.pōt in talibus mini=
mis eſſe pctm̄ mortale:ſicut ⁊ in ſola voluntate furandi eſt
mortale:vbi etiā extrinſecus nullū nocumentum infertur.
D ¶Ex quibus patet ꝙ multis modis cōtra ſeptimū mādā=
tum peccāt homines. Primo quādo quis rē alienā iniuſte
aufert alteri: ignorāte illo cui⁹ eſt/ et eo inuito: ſic ꝙ ſi hoc
cognoſceret: ſibi diſpliceret. Et nō ſolū cōtra hoc ſeptimum
preceptū peccat: ſed etiā tenetur reſtituere iniuſte ablatū.
¶Scd̄o ſequit̄ ſm Tho.ꝙ qui rē ſuā apud aliū iniuſte detē
E tam occulte eriperet:peccaret quidē furtim auferēdo:nō qꝛ
grauat illū q̄ detinet nec tenetur ad reſtituendū aliquid vl̄
ad recōpenſandū :ſed peccat cōtra cōmunē iuſtitiā / dū ipſe
vſurpat ſue rei iudiciū iuris ordine ꝑtermiſſo. Et iō tenet̄
deo ſatiſfacere/⁊ dare operā:vt ſi inde ortū fuit ſcandalum
proximorū/ ꝙ illud ſedetur. Sed pe.aureoli quotl̄.iij.q.xxi.
dicit ꝙ hec opinio videt̄ habere veritatē in caſu in quo per=
ſona priuata pōt ꝑ iudicē ſiue ꝑ ꝑſonā cōmunē ſatis de faci
li recuperare rē ſuā. Sꝫ in caſu vbi talis ꝑ iudicē nō poſſet
rem ſuā recuꝑare bono modo/vl̄ qꝛ iudex nō eſt preſens:qꝛ
factum ad eius notitiā ꝑuenire nō pōt: aut qꝛ iudex nō au=
det inquirere :vel ille cui⁹ res detinet̄ nō audet aliū accuſa
re/vel alio mō cōſimili: in tali caſu vnuſquiſqꝫ fit quaſi mi=
niſter iudicis ⁊ executor legis:ita ꝙ rem ſuā vl̄ equiualēs
accipere pōt:nec peccat in re accepta/nec in modo accipiē=
di. Hec ille. Et ꝓbat ꝑ Aug. in epl̄a ad macedoniū ⁊ ꝑ ratio

nem.eandē opinionē pe.de pal'.recitat/nec eam improbat. Tertio peccat cōtra ſeptimū preceptū/ q̄ ꝓximo ſuo nō no cet in ſe/nec in re ſua/eā ſibi vſurpādo ⁊ retinendo: ſed ſiue occulte ſiue manifeſte deſtruendo ⁊ corrūpendo. vt q̄ cōburit alteri⁹ domū interficit aīalia: aut deſtruit agrū ei⁹/ ⁊ ſimilia vaſtat. q̄uis eñ nihil de illa re apud eum maneat:tñ quia ꝓximū iniuſte dānificat:peccat cōtra hoc p̄ceptū: ⁊ tenetur dānū recōpenſare. Quarto peccat cōtra hoc p̄ceptū q̄ hmōi dānū ꝓximo iniuſte illatū/ſibi nō recōpenſat quatum pōt. quod vtiq̧ tenetur: niſi alter q̄ dānificat⁹ eſt ſibi illud volūtarie remittat/ aut ab eo habeat volūtariā dilationē3/ aut impoſſibilitatē reſtituēdi/ vel ſimilē excuſationē licitā. Ex quo patet rñſio ad quoſdā alios caſus. Un⁹ eſt: quid ſi aliquis accipit equū vel aliā rem accōmodatā vſq̧ ad certum locū/et ipſe vltra illū ꝓcedat cū illa re: Rñ. ſm Ray. q̧ furtū vtiq̧ cōmittit. q: nō erat ei cōceſſa ad vſum iſtū. Ali⁹ caſus. vtrū creditor cōmittit furtū: ſi pignore ſibi obligato vtatur: Reſpōdit Ray. q̧ ſic. In hoc autē caſu ⁊ ſimilib⁹/ ſc3 cu3 furtū cōmittitur in vſu rei tenetur fur ad eſtimatione3 huius rei/ etiam re ipſa domino reſtituta ſm Raymun. et hoſtieñ. ¶Quinto peccat contra hoc preceptum/ qui vineam/ agrum/ ortum/ aut quodcunq̧ aliud ſue culture cōmiſſum/ infideliter aut fallaciter colit et per hoc proximū ſuum damnificat: et tenetur ad damni reſtitutionē. Idem intelligendum puto de quolibet infideli et fraudulento laboratore/ ſc3 carpentatore/ muratore / proximum damnificante iniuſte. Sexto peccat qui terminos agrorum ſuorum/ vinearum/ortorum/pratorum /vel ſimilium poſſeſſionum/ ſcienter dilatat in damnum proximi ſui/ per hoc aliquid ſibi de ſua poſſeſſione auferendo. et tenetur ad reſtitutionē: non ſolum ablati/ ſed etiam fructuum quos inde percepit/ et quos percepiſſet dominus rei/ ſi eam poſſediſſet. deductis tamen expenſis factis pro fructibus querendis/ congregandis/ et conſeruandis. ¶Septimo peccat iudex qui ex cupiditate /timore/odio /amore/ aut quacunq̧ alia cauſa ſcienter male iudicat et ſententiat in damnum proximi ſui. Et ſm Ray. tenetur illi quem ſic iniuſte leſit ad omne intereſſe. Similiter intelligendu3 eſt de illo qui licet ſit ignarus/et ad talem cauſam iudicandam inſufficiens: tñ preſumit eam iudicare ſine conſilio aliorum magis peritorum qui ſufficientes reputati ſunt/ Et ſic contingit eum per ignorantiam iniuſte iudicare et proximum damnificare. Peccat enim talis contra hoc p̄ceptū iniuſte iudicādo: ⁊ p̄ hoc ledēdo ꝓximū. ⁊ in foro conſcientie tenet̄ leſo ad reſti

F

B

tutionem. Eodē modo dicendum eſt de illo qui ſufficiens fuit ad iudicandum: ſed neglexit adhibere diligentiā debitam. quia non ſtuduit / & vidit que ſtudere & videre debuit & ſic ex ſua negligentia male iudicauit in proximi leſionem

h ¶ Octauo peccat aduocatus aut procurator qui ſciēter defendit cauſam iniuſtam vt dicit Tho. ij. ij. q. lxxj. quia iniuſtum eſt & illicitū ſciēter alicui cooperari ad malū faciendū ſiue conſulendo / ſiue adiuuando / ſiue qualitercunq; conſentiendo. Unde Ro. j. digni ſunt morte: nō ſolum qui faciūt / ſ; etiā illi q̄ cōſentiunt facientibus. Tenetur etiā ad reſtitutionē eius damni / quod cōtra iuſtitiam p eius auxiliū altera pars incurrit. Si vero in pncipio credidit cauſā; fore iuſtam & in pceſſu apparet ſibi iniuſta: debet cauſam deſerere ſine aduerſarij dāno. vt dicit Tho. vbi prius. Nono peccat aduocat⁹ aut pcurator / ſi parti aduerſe cā; bonā aufert & eam grauat aut dānificat in expēſis / aut impedit in executione iuſtitie in hoc q̄ petit dilationes ſupfluas / aut producit ſcienter falſa inſtrumenta / aut falſos aut corruptos teſtes / aut iudicat ſm falſas leges: aut quaſcūq; falſas phibitiones. Et ſm Ray. tenet parti aduerſe quam ſic iniuſte leſit: ad reſtitutionē omniū que p ei⁹ patrociniū iniuſtū

i amiſit. ¶ Decimo peccant qui cenſus & tallias conſuetas & thelonia / vectigalia / vngeltas / & ſimilia iuſte inſtituta / aut ab antiqua conſuetudine cui⁹ contrarium non eſt in memoria introducta: nō ſoluūt / ſed in toto vel in parte dñis fraudulenter ſubtrahūt: & tenentur ad reſtitutionē. Undecimo q̄ plebano & alijs ſubtrahunt aut eorū eccleſijs debita / vt q̄ non ſoluunt decimas fideliter / aut oblationes conſuetas / aut alia huiuſmodi / & tenentur ad reſtitutionē. Duodecimo famuli & famule qui bona dominorum aut dominarum infideliter diſpenſant alijs aut ſibiipſis inuitis dominis appropriando: aut qui nimis late in proprios vſus talia aſſumunt / vel etiam qui de bonis dominorū ſuorum ipſis inuitis elemo

k ſinas faciunt cōtra ſuperius tradita. ¶ Tertiodecimo mulieres que bona virorum ſuorum furantur: aut ea maritis neſcientib⁹ / aut nolentibus nimis ſumptuoſe cōſumunt in vſus proprios / vel etiam de ipſis bonis virorum ſuorum elemoſinas faciunt cōtra eorum expreſſam phibitionē: & cōtra ea que ſupra de elemoſina tacta ſunt. Quartodecimo peccant mulieres adulterantes / que filios illegitimos nutriūt ſub expenſis eorum q̄ putant patres taliū filiorum / & non ſunt. & ſic faciūt filios ſuos illegitimos ſuccedere ad hereditatē legitimorum: qui ſoli ius habēt in paternis bonis. Talis eñ mulier taliter priuat legitimos vel maritum in bonis ad vtrūq; vel alterū ptinentib⁹. Quintodecimo teſtamētarij q̄ elemoſinas

aut alia legata nõ aſſignant/quibus ex teſtamento aſſignã
da ſunt:ſcʒ qui ſibi retinent/aut ꝓpria voluntate alijs dõ=
nant ꝙ illis quibus noĩatim per teſtatorẽ ordinata fuerũt
Per hoc em̃ iniuſte dãnificant ꝓximũ in re ſibi debita. ⁊ te
nentur ad reſtitutionem ei. ¶Sextodecimo peccat contra L
ſeptimũ preceptũ etiaʒ ꝙ rapinã cõmiſit/videlicet rem alie
nam iniuſte auferendo alteri vi vel violentia/alio cui⁹ res
eſt ſciente ⁊ inuito. Et tenetur talis vltra reſtituere quod
alteri ſic abſtulit:etiam damnum recõpenſare qđ iniuſte in
tulit. Et illud eſt generale in omnibus iniuſtis dãnificato=
ribus. Et notanter dictũ eſt qui iniuſte.qꝛ ſi fieret auctori=
tate iudicis iuſte iudicantis:talis occulta ⁊ manifeſta re=
ceptio nec furtum foret/nec rapina.qꝛ non iniuſta. Sicut ⁊
filij iſrael deo iubente egyptioꝝ bona licite receperũt.verũ
tamen ſi talis in publica auctoritate poſitus auferret alte
ri res per violentiã iniuſte talis peccaret ⁊ cõmitteret ra=
pinam.⁊ teneretᷣ ad reſtitutionem.Sic etiã nec furtũ com=
mittit/nec rapinaʒ:qui aufert furioſo occulte gladium ne
occidat:⁊ nõ iniuſte qꝛ nõ in alteri⁹ nocumentũ. ¶Decimo
ſeptimo peccãt dñi q a ſubditis ſuis ꝑ iniuſtas tallias aut
exactiones indebitas/ſuꝑfluas ⁊ inconſuetas ſubditos ſu=
os grauant ⁊ ab eis ꝑfata exigũt. Sunt tñ aliqui caſus ſm
Ray.⁊ hoſti.in quibus licitũ eſt dñis vltra cẽſum debitum
aliqđ ſubſidiũ moderatũ exigere. Primus eſt ꝓ defenſione
patrie.vt cũ patria iniuſte ab hoſtib⁹ inuaditᷣ:tunc em̃ ſub=
diti non ſolum tenentur ſuas res impartiri ſed etiam tenẽ
tur corporaliter ⁊ totaliter iuuare ⁊ laborare. Secundus
ſi dominus vult ire in exercitũ indictũ ab eccleſia vel prin
cipe cõtra hereticos vel paganos/nec ſufficit ad expenſas
poteſt a ſubditis petere ſubſidiũ. Terti⁹ ſi in bello ex pacto
ſuo iuſto fuerit captus ab hoſtibus/⁊ non ſufficit ſe redime
re abſqꝫ dãno graui. Quartus ſi debeat filiã maritare/ aut
filiũ deſpõſare. Et ſi aliqua alia cauſa ſimilis emergat (de
q̇bus vide lati⁹ in ſummis) poteſt licite a ſubditis petere au
xilium/ſed moderatũ. Si vero dñs extra tales ⁊ ſimiles rõ
nabiles cauſas vltra cõſuetum exigere velit:teneť ad re=
ſtitutionẽ ſm Ray.⁊ alios. ¶Decimooctauo peccant inter N
dũ qui in contractu cõductionis mercẽnariũ de precio ſuo
non ſtatim ſoluẽdo dãnificãt. Vñ dicit alex. de hal. in ſum=
ma. talis tenetur reſtituere damnũ.⁊ etiam tantũ quantuʒ
mercẽnario nocuit. vñ Leui.xix. Non morabitur opus mer
cennarij tui apud te vſqꝫ mane / id eſt operis merces. et
Eccle.xxxiiij. Qui defraudat mercedẽ mercennarij: ⁊ q̇ ef=
fundit ſanguinem fratres ſunt. Et Jaco.v. dicitur diuitib⁹
Ecce merces operarioꝝ veſtroꝝ que fraudata eſt a vobis

clamat.et clamor eorū in aures dñi ſabaoth introiuit. Po
teſt aūt ille cui pciū ſolui deberet: multipliciter dānifica
ri non ſolutus. Aut q2 tūn tenetur eadem nocte ſoluere/ aut
alimoniā τ alia neceſſaria emere/ vel principi obnoxiū fie-
ri/ aut aliud huiuſmodi incurrere pter carentiā ſibi debi
te mercedis. ¶ Decimonono peccant q defraudant dños
aut ciuitates in ſtcuris licite impoſitis immo interdū illi-
cite per tyrannos extortis. Exempli gratia. dominus alicuius
ciuitatis ſibi ſubdite imponit ei aliquā exactionem iniuſtā
ſed rectores dicte cōmunitatis pro ſe τ cōmunitate. vt ma-
ius malū euitēt: pmittūt eidē dño quandam pecunie ſum-
mā: τ ſtatuūt quendam modū recipiēdi ſiue colligendi di-
ctam pecuniā a ſingulis de illa cōmunitate: imponēdo cui-
libet certam pecuniā ſoluendā: ſm multitudinē bonorū ſuo
rum. Uel aliter. poſito etiā q aliquis ciuiū dictam ſummā
pecunie/ vel ſimul / vel per partes promittēs ſoluere dicto
modo recipiat ad firmā pecuniā impoſitā communitati di-
cto modo colligendā/ demum poſito q aliqui de dicta com-
munitate exiſtimantes huiuſmodi exactionē iniuſtā/ τ ideo
non ſoluendā niſi per violentiā τ coactionem aliquā pecu-
nie ſummā eis impoſitam clam vel occulte retineant. Que
rit ergo Gofredus quotli. vij. queſti. xv. Utrū ſic retinētes
illud quod eſt impoſitū eis: teneant illud reſtituere: τ hoc
illi qui recipit dictā collectā ad firmam: Rñdet. debitū eſt
vt vnuſquiſq tanq pars tribuat ad cōmune bonū conſeruā
dū ſuam portionē. Sicut etiam quiſq pro ſalute ppria te-
netur dare tyranno bona exteriora/ vel perdere prius q p-
mittat ſe perimi ab eodem. Et bene ſtant ſimul in ppoſito
caſu/ τ in alio: q aliquid iniuſte ab aliquo recipitur/ τ tamē
iuſte poteſt ab alijs exigi. vt ſi dñs a tyranno capitur ſi ca-
ptus ſine ſubditorum bonis redimi nō pōt/ τ tamē tyrannus
iniuſte precium recipit τ reſtituere tenet: τ ſubditi bene fa
ciunt dñm liberando. Sic eſt in ppoſito: vbi oēs de cōmu-
nitate ſunt ſicut vnum corpus τ rectores cōmunitatis qñ
rationabiliter ſubditis aliquid ſoluendū imponunt/ tenen-
tur ſoluere alias cōmunitates defraudāt. ¶ Uiceſimo pec
cant qui ſcienter tradūt hoībus malas pecunias / vel alias
res pro bonis: poſtq ab alijs ſic ad ipſos peruenerunt. ta-
les enim nec dant preciū iuſtū/ nec fideliter agūt: nec bene
intendūt. ſed hoc quo ad pecuniā pcipue intelligendum eſt
qñ datur pecunia que eſt falſificatio monete cōis. Secus
ſi non eſſet falſificata moneta: ſed in vno groſſo plus de ar-
gento a caſu q in alio/ τ minus de cupro. ¶ Uiceſimoprimo
peccant ſm plures qui meliores denarios eligunt de mone
ta non pure argentea/ τ reſoluunt in argentū/ vel vendunt

precioſius/⁊ leuiores eque care vendunt. Patet quia tunc
monetam reddunt minus acceptã. ⁊ tales faciunt interdũ
libram denario:uzita leuem ſicut preciſores monete:quod
tamen omnino illicitum eſt:ergo nocent cõmunitati eadē
ratione interdum.ſicut iſti de quibus ꝓuer.xj.dicitur.Qui
frumenta abſcondit:maledicetur in populis. ¶Secundo R
principaliter videndũ eſt de palliatis furtis ⁊ rapinis.de
quibus eſt prima regula magiſtri Mathei.lib.de cõtractib⁹
Quicunqꝫ exhibet ſe qualē ſcit ſe nõ eſſe/cui ꝓpter hoc prin
cipaliter ꝙ creditur eſſe talis qualem ſe exhibet datur/mu
tuatur/venditur:vel ſit aliquid boni quod nõ daretur aut
fieret ſi ſciretur non eſſe talis:illud ipſe iniuſte percipit/ et
ad reſtitutionem tenetur:niſi ſibi aliunde competat de iu=
re.vel ipſe probabiliter ignoret ꝙ hac ratione ſibi detur vel
fiat. Patent iſta:quia ſi non debetur alias de iure:⁊ nõ da
tur ſibi voluntarie/immo inuoluntarie quia ex ignorantia
cuius ipſe eſt cauſa per ſuam falſam exhibitionē ⁊ ſimula=
tionem:ſeq̃tur ꝙ ipſe fraudulenter recipiat. Si iuxta hanc
regulam diſcuterent ſe homines : o ꝙ̃ multi inuenirent ſe
iniuſtiſſimos occupatores:qui de diuitijs ſuis gloriantur/⁊
aſpernantur ceteros vt malos. Primo eñ principes q̃ ha=
bent defendere terram ⁊ ſubditos / eiſqꝫ prouidere de iuſti=
tia/ad que ꝯtributiõe ſubditorũ quaſi precio conducti ſunt
de quanto defenſionem debitã ⁊ iuſtitiam negligunt:de tan
to contributionem iniuſte recipiunt. Secũdo idē iudicium
eſt de his qui ſe clericos verbo dicunt/vel habitu/ vel offi=
cio exteriori oſtēdũt:⁊ non ſunt tales quales ratione cleri=
catus eſſe deberent. Ex quo eñ ille quē eþs nõ acceptauit
⁊ ordinauit in clericũ/iniuſte ꝑcipit bñficia eccleſiaſtica / ⁊
fruct⁹ eorꝫ.quõ ille corã deo iuſte recipiet / quē deus nunꝗ̃
in clericũ acceptauit? Quomodo aũt eſt credibile ꝙ deus
illum vnꝗ̃ in clericũ acceptauerit:q̃ nunꝗ̃ vt clericus viue
re vel vt talis deo ſeruire propoſuit? Sed ſi aliquid de his
q̃ ad clericũ ꝑtinēt aſſumpſit aut facit : hoc principaliter iõ
facit/vt ꝑ hoc faciliter redditus ⁊ pecunias poſſit obtinere
⁊ per illos ſeculares habere honores/cõuiuia/luxurias/et
vanitates ſcl'i exercere. Et ſi aliqñ bonũ ꝓpoſitũ hꝫ:⁊ ꝑ tũc
iure ꝑcipit:nõne etiã tũc qñ mutat ꝓpoſitũ/⁊ opere ꝯtrariũ
īplet:iterꝫ ꝑcipiēdi ius ꝑdidit? Tertio ſimiliter eſt iudican
dũ de religioſis habitu/⁊ irreligioſe viuentib⁹. Quis enim
credit(puto aũt ꝙ nec ipſimet credere pñt)homines iõ eis
bona dare/cõſtruere monaſteria/elemoſinas ⁊ oblationes
porrigere:vt inde ⁊ de talibus cõtra deũ ⁊ regulã viuant?
Cũ ergo ipſi ſolũ ſub pretextu huiuſmodi ⁊ colore petant ⁊
recipiant ⁊ hoc intuitu eis detur/vt vcꝫ ſm ſtatũ aſſumptũ

deo ſeruiant ⁊ viuant : ipſi non hñt ius conuertendi data in
aliud maxime contrariū ꝙ̄ ad id ad qḋ data ſunt ⁊ ipi recepe
runt. ꝙ̄ cito ergo q̇ſpiam religioſoꝝ ſcienter ea facit/q̄ ad ſta=
tum religioſum de neceſſitate ſalutis pertinēt: iniuſte ꝑcipit
⁊ abutitur omnib⁹ monaſterio donatis/etiam pane vel habi
tatione: niſi mutet intentionem/⁊ velit eis vti ſicut debet ad
S reſtitutionem tenetur. ¶ Quarto conformiter poteſt dici ꝙ q̇
ſcienter conantur/vt res q̄cunq̧ venalis melior appareat ꝙ̄
eſt bona: quā emptor propt̄ hoc emit ꝑncipalit̄: q꞉ talem cre=
debat eam eē qualis apparebat cōmuni iudicio: tm̄ tenentur
reſtituere quantū recipiunt vltra veruʒ ei⁹ valorem. Et ſi red
datur eis res eoꝝ integra: totum ꝑcium reddere tenebūtur.
q꞉ non fiebat emptio niſi pro tali re qualis ſm̄ iudicium com
mune apparebat. Similit̄ ſentiendū eſt de his q̇ rem bonam
eſſe venalem oſ̄dunt vt vinū clarum ⁊ ſapidum in vitro: et
poſtea turbidū vel alias malum vaſis vinuʒ infundunt. Hec
de ꝑfato matheo. Quinto ſm̄ predicta iniuſte agunt mercato
res/vel alij/q̇ accōmodant pecunias alijs: ⁊ vt decipiant/ve=
ſtes ⁊ apparatus habent precioſos vt eis credatur: cum in ꝓ
T babilit̄ ſoluere debita nō intēdunt vel negant. ¶ Scḋa regula
eiuſdem. q̇cunq̧ indebite eſt alicui homi cā timoris/verecun
die/triſticie/vel alterius paſſionis ſibi ortis inuoluntarie: cu
ius q̇dem paſſionis occaſione ille homo mouetur ad dandū/
mutuandum/vel aliqḋ vtile ſibi faciendum/ hoc ipſe iniuſte
recipit de tanto: de quāto illa datio ex illa inuoluntaria paſ
ſione procedit: ⁊ ad reſtitutionē tenetur: niſi forte (ſicut ꝑta=
ctuʒ eſt) illud ſibi ex aliquo iure debeatur. Uel niſi bona fide
probabilit̄ ignoret an inuoluntarie ſibi detur: ſed ꝓbabilem
habeat preſumptionem de voluntario. Illud ptʒ: quia qñ iſte
non habet ius ⁊ ſcit illum dare non volūtarie/⁊ vltra hoc eſt
indebite cā illius dationis : quō poteſt ſibi res iuſte venire?
Dico aūt cuius eſt indebite cauſa: q꞉ ſi das paup̄ibus elemo
ſinam ex timore mortis: aut dānationis: ipſi non iniuſte reci
piunt: q꞉ non ſunt cauſa illius timoris/ immo adhuc ſi q̇s eſ=
ſet cauſa illius timoris/ſed nō indebite: vt ſi neceſſe eſſet nau
tam facere foramen in naui/propter qḋ oporteret eijci vel alijs
dare merces Si āt nō eſſʒ neceſſe/ſed faceret hoc q꞉ ſperaret
ſe obtenturuʒ merces eiectas: ip̄e ceteris paribus/nō ſolum
merces eiectas/⁊ demū inuentas iniuſte reciperet: ſed etiaʒ
teneretur refundere: dato ꝙ eas nunꝙ̄ inueniret. ¶ Ex pre=
V miſſis poſſunt multa elici. Primo ꝙ potentes ⁊ domi/quādo
petunt ſibi aliquid dari vel mutuari a ſubditis quod pre ti=
more indignationis negare non audent: de tanto iniuſte re=
cipiunt/de quanto ex inuoluntario timore donatur. Secūdo
do ſi quis petit/vel mendicat ꝑ tam honorabilem perſonam/

cui quis pre verecundia tam parvā rem negare: ꝛ vultum eius non audet confundere. Tertio debitores q̄ minantur debitoribus niſi pars debiti remittatur eis/ ſe totum velle negare corā iudice/ nulli talium ſunt abſoluti a debito:qđ occaſione illius timoris dimittiť.Quarto hi qui moleſtaverunt hoīes/ꝛ minantur amplius inimicari eis:ſi non concordaverint cū eis ꝓvoto ipoꝝ:non debent credere ſevere ꝛ euangelice reconciliatos/etiam ſi offenſi ex illo timore ſe iniuriam dimittere ꝛ verbo teſtentur/ꝛ ſcripto. Quinto mimi ꝛ ioculatores/q̄ non vocati veniunt ad homines/ſed eis penitus inuitis ꝛ dolentibus/ꝛ illi pre verecūdia/vel timore oblocutionis eoꝝ aut humane cōfuſionis ſuſtinent eos/ ꝛ aliquādo ioculationes eoꝝ/ nō ſunt ſecuri in conſcientia de eo quod eis datur/de quāto ex illis motiuis datur quoꝝ ipi ſunt cauſa indebita.Sed oīa ſunt intelligenda: niſi ipſis alio iure competat/ aut probabiliter appareat ꝙ voluntarie detur.Et ſicut additum eſt de tanto/de quanto/ꝛ cetera que ſequuntur: quia aliq̄n hoīes dant nō ſolum ex aliqua talium paſſionū involūtariaꝝ:ſed etiam ex affectu hn̄di beniuolentiam/cōplacentiam/ honorem/ ſolacium/ aut laudem.Et certe de tanto illi non iniuſte recipiunt:ꝛ aliq̄n totaliter mutatur affectus. Q̄n aūt hoc haberet:poſſet contingere/ꝙ quis prius iniuſte recepit iuſte poſtea retineret: quia quod prius erat inuoluntarium poſtea fit aliquando nō ſolum volūtarium:ſed etiam delectabile:ſicut communiter in his cōtingit/ad que mouet/ vel in quibus ſurgit cō cupiſcentia.Illa em̄ non facit inuoluntariū: ꝛ ideo que ex illa dātur:iudicātur licite poſſe retineri:nō obſtante ꝙ dās peccet in ſic dādo:ꝛ recipiēs poſſit retinere cū peccato ſuꝑbie/auaritie/vel luxurie.Hec magiſter Math. ¶Quantum ad tertiū principale de rebus inuētis eſt ſpecialiter notandum ſm̄ ſanctū Tho.ſecūda.ij.q.lxvi.ꝛ ſm̄ Alexā.i ſuo.iij. diſt.xxiij.ꝙ quedā ſunt res que nunq̄ fuerunt in alicuius bonis:vt gemme ꝛ lapilli qui inueniūtur in littore maris: et ille res ſtatim ſunt inuētoris. Dicit em̄ de illis lex in libro inſtitutionū de rerū di.Gēme ꝛ lapilli ꝛ ſimilia/que in littore maris inueniātur iure naturali ſtatim inuētoris ſūt et fiunt.¶Alie ſunt res que aliq̄n poſſeſſe fuerūt:ſed modo derelicte ſunt:vt theſauri antiquo tpe ſub terra occultati: quorū nūc nō eſt poſſeſſor. Et de iſtis dicēdū eſt ſicut de ſupradictis:ſcꝫ ꝙ ſunt inuētoris:niſi ꝙ ſm̄ leges ciuiles tenetur inuētor dare medietatē dn̄o agri/ſi in alieno agro inuenit:nō data ad hoc opera:propter quod in parabola euāgelij Math.xiij.dicitur de inuētiōe theſauri abſcōditi in agro ꝙ emit agrū illū/vt ſcilicet haberet ius poſſidēdi theſaurū

Si vero inuenerit theſaurū data opa:nihil tenetur dn̄o agri. Unde de illo dicit lex lib.inſtitu. de rex diuiſione.,Quiſquis theſauros in loco ſuo inuenit:adrian⁹ naturalem equitatem ſecutus ei conceſſit q̄ inuenit. At ſi quis in alieno ſolo non data ad hoc opera/ſed fortuitu inuenit:dimidiū inuentori/ ⁊ di
3 midium dn̄o ſoli conceſſit. ¶Alie ſunt res que de ꝓpinquo in alicui⁹ fuerant bonis/⁊ ſunt ab eo derelicte:⁊ iſtas ſi quis inuenit ⁊ eas accipit/non animo retinendi/ſed eas reſtituendi domino eaꝝ q̄ eas non habet pro derelictis:ille non cōmittit furtum:nec in re cum ſint derelicte.nec voluntate:cū eas derelictas ſciat aut credat.Si aūt in veritate non ſunt derelicte/ipſe tamē inuentor bona fide hoc credit/⁊ accipit etiā animo retinendi:tunc ignorantia facti eum excuſat:vt dicit alex. Si aūt nō credat eas derelictas/⁊ accipit eas animo retinēdi:tunc furtū cōmittit:q: cōtrectat rem alienam: ⁊ de hoc intelligitur illud Auguſti.in quadā omel.ſic dicentis. Si q̄d inueniſti/⁊ non reddidiſti rapuiſti.Dicit tn̄ pe.de pa.in.iiij.de conſuetudine: theſaurus vbicūq; inuentus ſit eſt ꝑncipis: et ſic ille ſolus poteſt facere elemoſinā. Eſt eni theſaurus/ vet⁹ depoſitio pecunie cui⁹memoria non extat.Sed quō reſtituentur inuenta:qn̄ neſcitur cui?Rn̄.ſm Ray.faciat inuentor publice dici ꝑ precones vel ꝑ eccl'ias vbi rē inuenit.Et ſm hoſtien.Anteq̄ domino reſtituat:ſi dubium eſt cui⁹ ſit/ certificari debet inuentor ꝑ circunſtantias rei:alias forte multi nō domini eam peterent.

¶Capitulum.v. De emptione ⁊ venditione.

A De emptione et venditione circa que ſepe plura valde illicite acquiruntur:tria nunc ſunt videnda. Primo que requirantur ad talia. Secundo q̄ periculoſuꝫ eſt habere officium mercatoꝝ.Tertio qualiter ſe debeāt habere bene/vt ſaluent mercatores. ¶Quantum ad ꝑmum notanduꝫ q ſm
B Uincentiū in ſpeculo hyſto.li.ij.mercatoꝝ ꝓpetates chaim ꝑmus habuiſſe videtur: q̄ ſimplicitatem vite hominū ad intētionem menſuraꝝ ⁊ ponderum ꝑmutauit: atq; ad calliditatē ⁊ corruptionem ꝑduxit:terminos terre ꝑmus poſuit:rapiis ⁊ violentia opes cōgregans:ſuos ad latrocina inuitauit Quāuis igitur negociatio(vt hodie res ſe habet)de ſe non ſit illicita /q: ipſa mediante bona terraꝝ quarundā alijs terris talium carentiā hn̄tibus aduehunt ⁊ ecōuerſo:tamē ibi magne
C fraudes fiunt. ¶Un̄ Secūdo notandū eſt q ſm tho.ſecūda.ij. q.lxxvij.⁊ Sco.in.iiij.diſt.xv. Duplex eſt cōmutatio.Una economica: qn̄ cōmutans intendit recipe rem non vt mercet in

ea:ſedvt ip̄a vtatur.Alia eſt cōmutatio negotiatiua:vbi cō
mutans intendit lucrari de re quam acq̄rit. Emit eñ rem
non vt vtatur ea:ſed vt vendat cari⁹.Ad p̄mam cōmutatio
nem vt ſit iuſta q̄nq͡ʒ req̄runtur:⁊ ad ſcd̄am vt ſit iuſta eadē
⁊ adhuc duo alia req̄runt̄.Primo igitur ad contractum em
ptionis ⁊ venditionis ⁊ ad quecunq͡ʒ cōtractum requirit̄ li=
bera voluntas in vtroq͡ʒ ſcʒ vendendi in vno/⁊ emendi in al
tero/id eſt ꝙ dans velit transferre/⁊ recipiens velit accipe
re rem transferendam.Secūdo req̄ritur libertas in vtroq͡ʒ/
ita ꝙ neuter ip̄oꝝ ꝓhibeatur lege ſup̄ioris/nec ꝑ actum al
terius a quo dependeat.Et propt̄ defectum hm̄oi nō poteſt
monach⁹ ſine licētia ſuperioris/nec filiusfamilias ſine licē
tia patris emere vel vēdere.Tertio requirit̄ ꝙ fiat cōmu=
tatio ſine fraude interueniente bona fide. Ideo.j.Theſſal.
iiij.Hec eſt volūtas dei:ne q̄s ſupergrediat̄ neq͡ʒ circumue=
niat in negocio fratrē ſuū.ꝑ li ſupgrediat̄:equalitatē iuſti
precij excludit.de quo poſt pauca dicet̄:⁊ circumueniat per
fraudē.¶Fit aūt ſm̄ Tho.fraus tripl'r.Primo in ſubſtantia D
rei vēdite. vt cum quis rē vnius ſpeciei ſciēter vendit ꝓ re
alterius ſpeciei/aut ſubſtātie min⁹ p̄cioſe:vt auricalcū pro
auro:aut aquā ꝓ vino.aut mixtū ꝓ puro.aut denarium cu
preum ꝓ aureo.Cōtra illud Eſa.j.Argentū tuū verſum eſt
in ſcoriā:vinū tuū mixtū eſt aqua.Scd̄o ꝯmittitur fraus in
quātitate:q̄ per menſurā cognoſcitur:ſiue res mēſuret̄ per
pōdus ſiue ꝑ aliā menſurā corpalē/vt modiū vel ſextariuʒ.
ſiue ſit in liquidis ſiue aridis.Et ſil'r in libra ⁊ pōdere/⁊
in oibus iſtis vniuerſaliter opʒ eſſe iuſtā mēſurā in vēdēdo
⁊ emēdo.al's iniuſtū fit.ideo Deute.xxv.dr̄.Nō habebis in
ſacculo diuerſa pōdera/mai⁹ ⁊ min⁹:nec erit in domo tua
modi⁹ maior ⁊ minor.Abominat̄ eñ dn̄s eū q̄ hoc facit/⁊ ad
uerſat̄ oēm iniuſtitiā:Tertio cōmittit̄ fraus ī qualitate.pu
ta cū q̄s aīal infirmū vēdit quaſi ſanū.Aut vinū corruptum
quaſi ſanū ⁊ purū.Aut crocū mixtū cū re viliori:Ex quo pʒ
ꝙ q̄ faciūt res inutiles ⁊ defectuoſas defectuſq͡ʒ eaꝝ ex īdu
ſtria ⁊ ſtudioſe obtegūt ⁊ occultāt tenent̄ ad reſtitutionē il
lius q̄d occaſiōe talis occultatiōis eis dat̄ ꝓ rebus:niſi res
nō obſtāte defectu tm̄ valeat:ꝗtum dat̄.Et ſil'r eſt de ha
bētibus res venales iudicandū.Oīa iſta ꝓbant̄ extra de in
iuriis ⁊ dāno dato.Qui eñ dat occaſionē dāni:dānū dediſ=
ſe videt̄:ſʒ defraudās aliū in ſubſtātia/qualitate ⁊ quātita
te/dat ei occaſionē dāni:al's eñ nō ꝯmutaret. Et ī his olb⁹
dicit Tho.Nō ſolū peccat q̄s iniuſtā vēditionē faciēdo:ſed
etiā ad reſtitutionē tenet̄.¶Quarto exigit̄ ꝙ ad min⁹ habi E
tualit̄ itēdat ſi ꝯ̄aciter agnouerit rē nō fuiſſe talē qualis ſʒ
contractū eſſe debuerit:ꝙ hoc velit ſicut rationabile fuerit

emendare. Si enim venditore ignorante aliquis predictorum defectuū in re vendita fuerit: vēditor quidem nō peccat. tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit veraciter ſaltem damnum recompenſare emptori. Et quod dictum eſt de venditore etiam intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim q̄n̄q3 venditorē credere rem eſſe minus precioſam quantū ad ſpeciē: puta ſi quis aurum vēdat loco auricalci: emptor ſi illud cognoſcat / iniuſte emit: ⁊ ad reſtitutionem tenetur. Et eadem ratio eſt de defectu qualitatis ⁊ quantitatis. vt ſi quis ſimplex peregrinus credens equū ſuum valde infirmū / exhibet eū venalē: ⁊ emptor aſtutus q̄uis noſcat defectum eſſe paruū aut forte per noctem ſanabilē: tamē emit eum pro paruo precio quaſi valde infirmum: ille ſcienter ⁊ iniuſte damnificat proximū ſuum. et peccat cōtra hoc mādatū ⁊ tenetur ad reſtitutionē. ¶ Quinto requiritur equalitas valoris inter res permutatas / aut inter rem emptam aut venditam / ⁊ preciū. Nā rem carius vendere aut vilius emere q̄ valet in ſe vel eſtimatione hominum / eſt contra iuſtitiam ſm̄ philoſophū. i. poli. Et contra illud quod chriſtus dicit Math. vii. Oia quecūq3 vultis vt faciant vobis homines / ⁊ vos facite illis. Sed nullus eſt qui ſibi vellet rem carius vendi q̄ valeat. quia ſic dānificaretur vtplurimū vel ſemp. vñ Auguſt. xiii. li. de ciui. dei. Velle vile emere ⁊ care vendere reuera viciū eſt. Dr̄ aūt q̄ non licet rem carius vendere vel vilius emere q̄ valeat in ſe / vel in eſtimatione hominū. In tribus enim caſibus licet rem carius vendere q̄ ſit empta. Ideo quia aut res meliorata eſt in ſe / vel in eſtimatione hominū / aut ratione ſeruicij circa rem emptam exhibiti. Primo em̄ res empta poteſt meliorari: aliquando naturaliter vt quādo fit de impuro vino purū: ⁊ de gracili ligno forte. Et de equo triū annorum octennis. Aliq̄n artificialiter fit empte rei melioratio. vt melior eſt pānus in tunicā formatus q̄ ſimplex pannus. Aliquando fit naturaliter ⁊ artificialiter. vt melius ad ignem valent ligna ſicca q̄ humida. Secūdo principaliter res empta poteſt meliorari nō i ſe ſed i opiniōe hoī3. aut q2 neſciebatur prius q̄ bona eſſet. aut q2 eſt iam indigētia que prius nō fuit. vt patet de pillulis peſtilētialibus extra tēpus peſtilētie / ⁊ in multis aliis modis. Et tā in primo q̄ in ſecūdo meliorationis modo: poteſt res carius vēdi q̄ empta eſt. Tertio principaliter idē fieri poteſt ex parte vendentis / videlicet ratione ſeruitij quod circa ea3 fecit. vel officij quod circa eam habet. ⁊ hac ratione collectores / hoſpitum campſores / inſtitores / caupones / peneſtici / ⁊ quicunq3 ſtationarij: poſſunt rem etiam nullo modo mutatā nec in ſe nec in eſti=

matione hominū vēdere carius q̄ emerunt:⁊ hoc propter ſumptus/labores/induſtrias/curas/pericula/⁊ alias occu pationes rationabiles.⁊ multoplus qui adducūt res a lon ginquo. Ratio eſt q: .j.Cor.iij. Unuſq̄ſq̄ recipiet merce dem ſm ſuū propriū laborē. Eadē eñ ratio eſt de mercato re/ſicut de alio laboratore ꝙ ſibi merces detur pro ſuis/ la bore/induſtria/cura/⁊ ſimilibus. ¶Unde tā ſm diuinam q̄ 5
naturalē legem illicitum reputatur ſi in emptione ⁊ vendi tione nō ſit equalitas iuſtitie ſeruata ſcienter. Et ille q̄ pl⁹ habet poſtq̄ innotuerit ſibi:illud tenet recōpenſare ei qui damnificatus eſt ſi ſit notabile damnū. Qđ dico q: iuſtū pre cium rerū q̄nq̄ nō eſt pūctualiter determinatū.ſed magis in quadā eſtimatione cōſiſtit:ita ꝙ modica additio/vel mi nutio nō videt tollere equalitatē iuſtitie. vt Tho.dicit. Et addit.Sco.ꝙ q̄n cōmutantes pēſata neceſſitate mutua/re putant hincinde equiualēs dare ⁊ accipere/ita ꝙ vterq̄ cō putat tantū dare quantū recipit/⁊ ecōuerſo recipe quantū dat:ſi tūc aliqđ modicū deficit ab indiuiduali eq̄litate nō erit iniuſtitia reputāda.q: q̄n ex tali eſtimatione de datio ne ⁊ receptione equiualētis mutuo ſunt cōtenti:tūc mutuo ſibi volunt remittere veriſimiliter ſi in aliquo deficiat ab illa iu ſtitia requiſita. Et ſic iſtorū cōtractuū quilibet cōcomitatur aliqua donatio cōditionalis.vt ſi aliqđ ſit ampli⁹ in re da ta. ¶Uerūtamē ſi aliqs multū indigeret re aliqua/⁊ ali⁹ le datur ſi ea careat/⁊ ꝑ magnā inſtantiā ille inducit ad ven dendū rem ſuā/vel ad permutandū pro re alterius:tūc cū poſſit ſe cōſeruare indēnem erit in caſu tali iuſtū precium nō reſpiciendo ſolū ad rē q̄ vendit:ſed etiā ad damnū qđ venditor ex venditione incurrit. ⁊ ſic licite poteſt aliquid carius vendi q̄ valeat ſecundum ſe. q̄uis non vendatur plus q̄ valeat habenti. Si vero aliquis multum iuuetur ex re alterius quā accepit.ille vero q̄ vendidit nō dānifice tur carēdo re iſta:nō debet eā ſuperuēdere.q: vtilitas que alteri accreſcit nō eſt ex vēditione/ſed ex cōditione emētis nullus aūt debet vendere alteri qđ non eſt ſuū:licet poſſit ei vēdere damnū quod patitur. Ille tñ qui ex re alteri⁹ ac cepta multū iuuatur:poteſt propria volūtate vēdenti ali quid ſupererogare/quod pertinet ad eius honeſtatem. Et ſic patet ꝙ quinq̄ requirūtur ad cōmutationē iconomicā.
¶Sed ad negociatiuam adhuc ſuper prefata requiruntur 3
alia duo. Primo ſi debeat eſſe iuſta:oportet ꝙ talis commu tatio ſit vtilis reipublice. Sicut eſt de mercatoribus illis qui afferunt res de patria vbi abūdant ad patriam vbi de ficiunt.quarū tamē vſus eſt ibi neceſſarius. Et etiam q̄ res emptas conſeruant:vt prompte inueniātur venales a vo

lentibus eas emere.tales habēt actum vtilem reipublice.
n Oportet eīm φ nec aliquis credat/nec credēdi rationez ha
beat emptionē eſſe cōmunitati vel reipublice preiudicialē
Propter defectū illius cōditionis ſunt aliqui vituperabili
ter negociatores/puta qui nec trāſferunt nec cōſeruāt/ nec
eo.ū industria melioratur res venalis/nec certificat alius
ſimplex de valore rei emēde:ſed emit modo vt ſtatim ven=
dat ſine oībus iam dictis cōditionib9.Talis eſſet extermi=
nandus a republica tanꝗ nociu9 cōitati:eo φ ꝓhibet imē=
diatā cōmutationē volentiū iconomice cōmutare:ꝛ ſic fa=
ciunt quodlibet venale vſuale carius emēti ꝗ deberet eſſe
ꝛ vilius vendēti.ꝛ ſic dānificant vtrāq partē.Sūt etiā q̇ fru
menta/vel alias res vtiles cōitati/vel neceſſarias ꝛ bonas
ad hoc principaliter emūt:vt nō deſint ciuitati/patrie/vel
aliqua alia bona intētione:nō intēdentes cariſtiā induce=
re/ſed qñcunq neceſſitatē vel notabile grauamē pauperū
viderint: vēdere intēdunt iuxta cōem ꝛ rationabilē eſtima
tionē. Tales eīm licite ꝛ meritorie poſſunt hoc facere/ꝛ ali
quādo chariſtiā impedire.Sed illi qui in congregando tā=
lia/nec cōitati ꝓſunt:nec vtilitatē eius intēdunt/ſed ſoluz
lucrum ſuū/nihil niſi cariſtiā expectando: grauiſſime pec=
cant.Ratio eſt qꝛ quilibet in cōitate viuēs ratiōe charita=
tis ꝓximi/ꝛ ratione emolumēti:vtpote ſolatij defenſionis
ꝛ ſimiliū:debet cōmunitati eſſe vtilis.ꝛ maxime nō nociu9.
Et ſm iura.Turpis eſt pars que ſe non cōformat ſuo toto.
Poſſunt aūt vtriq premiſſorū ſe ex hoc conſiderare. qꝛ qui
intēdit cariſtiā:dolet de frumentorū copioſo prouētu. Ali9
k vero ex hoc vel letus eſt:vel cōtentus/ꝛ nō triſtis. ¶Secū
dū reqſitū ad cōmutationē negociatiuā eſt: vt vēdēs pro re
vēdibili recipiat iuſtum precium.Eſt autē iuſtū preciū con
ſiderandū ſm quod res vēdibiles valent ad vſum hominū
plus vel minus ſm neceſſitatē rerum.interdum ſm deſide
riū hoim qḋ hñt ad res.Et lꝫ difficile ſit dare de valore rei
ſufficientē ꝛ generalē regulā:tñ hāc regulā quidā doctor tra
dit.Sicut eſtimatio que veriſimiliter bona fide creditur er
ronea eſſe non eſt ſequēda:ſic communis eſtimatio in qua
nullus error veriſimiliter apparet ſequēda eſt.ſiue in ſpe=
cie/ſiue in ſingulari.Ubi vero nulla eſt vel non eſt vera eſti
matio:ibi recurratur ad rationē penſando labores ſumpt9
ꝛ cetera ſtatim dicēda bona fide prout melius poteſt fieri
necnō meliorationē vel peiorationē ſiue realē/ſiue eſtima=
tam:ꝛ iuxta hoc res vēdatur.Talis negociator iuxta dili=
gentiā ſuam/ꝛ induſtriā/ꝛ pericula:accipiat in cōmutatio=
ne precium correſpōdens.qḋ declarat Sco.qꝛ vnūquēq in
opere honeſto ſeruientez reipublice:oportet de ſuo labore

viuere.ſed talis afferens vel etiam cõſeruãs honeſte ⁊ vti
liter ſeruit reipublice.igitur ⁊c.Secundo quia vnuſquiſq
induſtriam ſuã ⁊ ſollicitudinẽ ſuam poteſt iuſte vendere.
Induſtria enim magna requiritur in tali transferente de
patria in patriam:ergo poteſt iuſte vltra ſuſtentationem
ſuam neceſſariam pro ſe ⁊ familia ſua ad iſtam neceſſitatẽ
deputatam recipere preciũ correſpondens ſue induſtrie.
Tertio etiam poteſt recipere aliquid correſpondens ſuis
periculis.Semper tamẽ lucrum debet eſſe moderatum:ne
talis cupiens nimis diues fieri:vicium auaricie incurrat.
¶Ad hoc vero ꝙ venditio vel emptio ſit bona materiali= L
ter:requirũtur cõditiones ⁊ circũſtantie cõmunes/ſicut in
aliis actibus moralibus:potiſſime finis eſt ꝙ nõ ſit in ſcã=
dalum/in maluʒ exemplũ cõtra votũ vel ex auaricia.Unde
dicit ſanct^9 Tho.ꝙ emens nõ debet lucrum ſtatuere tanꝙ
finem ſuũ/vel ſuorũ operum/ſed lucrum quod querit vlte=
rius ordinare in aliũ finẽ neceſſariũ/vel honeſtuʒ vt ad ſu=
ſtentationẽ domus ſue/vel ad ſubueniendũ indigẽtibus ſi
ſit negociatio licita/vel etiam cum quis negociationem in
tendit propter publicã vtilitatem/ne ſcilicet res ad vitam
neceſſarie deſint patrie.⁊ tunc lucrum expetit non tanꝙ fi
nem/ſed quaſi ſtipendium laboris.¶Sed eſt dubium vtrũ M
venditor teneatur dicere viciũ rei vendite.Rñ.ſm Thomã
quotli.ii.q.x.⁊ ſecunda ſecũde.q.lxxvii.ar.iii.Si res vendẽ
da propter vitiuʒ qđ habet redditur minoris valoris vel ei^9
vſus redditᷓ impedit^9/vel noxius:ſcʒ cũ equ^9 claudicat/vel
domus eſt ruinoſa:aut cib^9 corrupt^9 vel venenoſus:ſi tunc
huiuſmodi vitium eſt occultũ ⁊ venditor non detegit:⁊ ſi tã
care vendit ac ſi non eſſet vitioſa:erit vẽditio doloſa:⁊ vẽ=
ditor tenetur ad damni recompenſationem.Si vero vitiuʒ
ſit manifeſtum/puta cum equus ſit monocul^9/vel tale ma
nifeſtum vitium habet res vendẽda/vel cũ vſus rei lʒ non
cõueniat vni venditori:poteſt tamen cõueniens eſſe alteri
⁊ ſi tunc ipſe venditor ꝓpter huiuſmodi vicium ſubtrahat
de precio quantum oportet/tunc non tenetur ad manifeſtã
dũ viciũ rei:quia forte huiuſmodi emptor vellet plus ſub=
trahi de precio ꝙ eſſet ſubtrahendũ.Unde põt licite vendi
tor indẽnitati ſue cõſulere viciũ rei reticẽdo.Uerbi gratia.
exemplificant doctores aliqui.Tu vendis mihi equũ omni
no malum ⁊ qui nichil valet ad equitandũ/⁊ das mihi eum
ꝓ tanto precio quãtũ ſola cutis valet:nichil iniuſtũ facis
mihi ꝙ equus non valet ad equitandũ:niſi ego in cõtractu
interrogarem an equ^9 valeret ad equitandũ/⁊ tu diceres
ꝙ ſic:tunc enĩ contractus iniuſtus eſt/⁊ fraudulentus.Si
autẽ ego ex ſimplicitate vel inaduertentia nõ conſiderarem

illū defectū/nec inquirerē:tu tamen bene ſcires ꝙ ego prin
cipaliter ad equitandū eū emerem: ⁊ ex ſimplicitate vel in
aduertentia id nō dicerē:tu quidem peccas contra me / nō
iniuſte ad extra vendendo:ſed minus fideliter ⁊ charitati
ue circa me agendo. Hec eſt ſententia tullij / qui narrat de
antipatre pħo acutiſſimo/qui dicit omnia vitia emptori pā
denda ſunt. Et poſt plura eius verba cōcludit Tulli⁹ lib.
iij. de offi. nichil debet venditor emptori celare. ꝙ ſi incre=
pandi ſunt qui reticent:quid de his eſtimandum/qui fuca
N tionis vanitatem adhibent:❡ Sed quid de his mercatori=
bus ⁊ contrahentibus qui ſciunt veriſimiliter iuſtū p̄cium
⁊ cum ſigno/vel verbo/vel ſilentio/rem ſupuendunt: Rn̄. ꝙ
tripliciter poſſunt tales viciū cōmittere. Primo ſi vidēs ho
minē ſimplicem ⁊ inexpertum circa rem non facit diligen=
tiam fidelem/vt ei non ſupuendat. Quia em̄ expert⁹ homo
neſcit rem eſtimare:ideo venditor non poteſt ſe ſecūdum il
lius exhibitionem in vendēdo regere:ſed tota eius eſtima
tio ſibi incūbit. Et ergo niſi fidelē diligentiā adhibeat: non
eſt ſine peccato ſi rem ſupuendat. Secus aūt eſt quādo res
venditur homini intelligenti/⁊ experto circa rem. Secūdo
quādo emptor aut venditor eſt arctatus neceſſitate:vel in
ordinata affectione impulſus:tūc nequaq̄ꝫ poteſt alter du=
bius de valore rei tam ſecura conſcientia durus eſſe erga
eum ceteris paribus: ſicut erga liberū ⁊ omni tali impulſu
carentē:habet em̄ timere ꝙ ex illa artatione carius emat
q̄ꝫ alias faceret emptor vel ꝙ venditor vēdat remiſſi⁹. Ter
tio quando venditor aliqua arte/vel cautela verborū etiā
ſi vera ſint ⁊ non falſa/inducit emptorē ad emendum cari⁹
q̄ꝫ alias emeret:vt ſi venditor rem que vix valet vnū dena
riū:ſcienter exhibeat ꝑ quattuor:⁊ emptor ex verecundia/
vel quia non credit ſuperexhiberi rem in quadruplū exhi
beat et det plus q̄ꝫ vnum:vēditor corā deo tenetur ad reſti
tutionē eius qđ plus vno recepit. Tenetur em̄ ad reſtitutio
nem ſi rem ſcienter ſupuenderet /etiam ſi illū nullo mō in=
duceret:q̄ꝫto magis quando hoc ꝑ cautelas efficit:⁊ maxie
O per falſitates ⁊ mendacia hoc procurat. ❡ Secundo princi
paliter videndum eſt q̄ꝫ piculoſum ſit mercari vel negocia=
ri. Et hoc patꝫ ex ſeptem que eam reddunt piculoſam. Pri
mo ignorantia interdum valoris rerum:⁊ quanti eſtimādi
ſint labores/cure/pericula/⁊ cetera huiuſmodi:q̄ negociā=
tes habent circa venales res in quarū eſtimatione merito
quilibet eſt ſibi ſuſpectus:vtpote iudex in ꝓpria cauſa. Et
in hoc min⁹ periculoſe ſtant:qui vendunt res apud multos
inuenibiles ⁊ venales:q2 facilius ⁊ propinquius poteſt ha
beri eſtimatio: ⁊ homies non ſunt artati ad vnum. Quiſq̄ꝫ

vero habet rem venalē / vel exercet officiū aut laborē non poſſibilem apud aliū haberi:ſicut aliqñ ſolū vnus eſt notarius/medicus/ apotecarius/ vel alius talis / hic debet ſibi multomagis eſſe ſuſpectus et valde cauere: ne in neceſſitate hoīꝫ exigat:aut recipiat vltra rei aut laboris ſui valorē. Secundū reddēs negociationē periculoſam eſt diffidentia de ꝓximis : que ſurgit ex cautelis et fraudibus omni die cōtingentibus:ꝓpter qḋ vēdētes multo carius exhibēt res ꝙ valent:et emētes multo min⁹ ꝙ velint dare. Et ſic vtrobiqꝫ multa falſa dicunt:et nō pauca mendacia : et qñqꝫ periuria cōmittuntur. Tertiū eſt inordinatus timor dampni et lucri deſideriū exceſſiuū ac affectus res cito vendendi. Ex quibus oritur conſuetudo laudandi vendenda/ et emenda vituperandi: quiquidem timor et deſideriū tēpore contractus ſic mentē vrgēt et occupant: ꝙ modicus vel nullus reſpectus ad deū vel iuſtitiā ſolet haberi. Quartū cōtinua et anxia ſollicitudo :ꝛ occupatio cū talib⁹ rebus extrinſecis ꝛ diuerſis hominib⁹ q̄ raro mentis recollectionē admittunt : et in quibus tanta habetur diligentia: ꝙ debitum deo ſeruitium ꝛ cura ꝓprie ſalutis omittitur. Quintū eſt malū exemplum:qḋ quis videt in maiori parte mercantiū:ꝓpter quorum multitudinem homo plane volens procedere : vix pōt aliquid lucrari mercando. Sextū eſt cōtinua occupatio cū vero obiecto et materia auaricie/ ſcꝫ cum temporalib⁹ bonis/ et etiā cū forma eius: qꝛ cū mō acquirendi eadē necnō cū auaris: circa q̄ videtur tā difficile vitare auariciā : ſicut aſſidue cōuerſando cū ꝓcacibus mulieribus cōtinentiam ſeruare. Septimū eſt raritas pure intentionis :quia valde rarū eſt vt quis recte intendat in mercando vtilitatē proximorum/et ſic ſm vtilitatē officij vel obſequij ſui victū mereri:que tamē intētio tā neceſſaria eſt ꝙ ſine tali intētione actuali vł habituali nullus act⁹ negociatiōis eſt meritorius apud deū: etiā ſi quo ad hoīes nihil iniuſti fiat: immo dubiū et diſputabile eſt an iſte qui nō intēdit in mercando hominū vtilitati ſeruire/ etiā ſi vtilis ſit: poſſit aliq̄d ſꝫ deū pro labore ſuo recipere. ¶ Tertio principaliter videndum eſt quomodo mercator cupiens ſaluari debeat ſe tenere ? Rñ. ꝙ debet ante omnia intendere non plus debito recipere/ vel minus dare ſcienter:et velle ſupplere vbi ꝑceperit defectū:ꝛ fideliter ſeruiēdo aut ꝓdeſſendo his a quib⁹ vult victū acquirere:et cū timore lucrū recipere ſm nobilitateꝫ et grauitatem/ et vtilitatem cure/ laboris/ induſtrie/ et ſumptuum quos et quas contingit habere. Necnon ſm magnitudinem aut precioſitatem rerum in quibus ſeruit/aut miniſtrat hominibus . Nec tantum negociationi intendere:vt P

B

per hoc aliquid eorum negligat que/ſue ſunt neceſſaria ſa=
luti. Dico autem nobilitatē ⁊c. qꝛ dato ꝙ negociatoris mer
ces adducētis tantus eſſet labor/ſicut militis defendentis
terram: nobilior eſt tamen labor militis ceteris parib⁹ / ꝙ̄
alterius: qꝛ ad nobiliorem finem tendit. Sic etiā ſtaret ꝙ
labores/cure ⁊c. eſſent eque nobiles ⁊ graues: et tamē vn⁹
eſſet magis neceſſarius alio: pro iſto certe ſibi magis debe
retur. Dico etiam ſm multitudinem / magnitudinem / et
precioſitatem rerum: quia peneſtica vendens/ ſcꝫ piſum et
olera: et de vno floreno cōmunitati ſeruiens: non poteſt tm̄
lucri recipere/ ſicut inſtitor vendēs nobiles et multū vtiles
res: nec inſtitor in q̇ete quodāmodo reſidēs ceteris parib⁹
poteſt tm̄ lucri recipere/ etiam de eque magna pecunia: ſi=
cut res eque bonas de partibus longinquis adducens. Et
ideo ſi quilibet ſm ſtatum ſuum vellet viuere/ et ſm meritū
ſuum lucrum recipere: omnia ſtarent eo melius. Sed quia
peneſtica de modico precio et labore tantum vult lucrari
ꝙ quotidie bonis cibis et potibus repleta ſit: et vltra hoc
continue plus ditetur: que ſi debite perpenderet: vix nudū
panem mereretur: et inſtitor de modico labore et precio re
ſpectiue vult ſe et ſuos tam delicate nutrire/ et precioſe ve
ſtire: ſicut vnus de multo maiori ſumma/ grauiori ⁊ vtiliori
labore cōmunitati ſeruiens: et ita diſcurrendo de alijs.
Hinc eſt ꝙ quaſi omnes auaricie et ſuperbie/ ⁊ voluptatis
morbo laborant: per que tantum excecantur: ꝙ credunt ita
eſſe debere/ ex hoc ꝙ illa ſunt tam cōmuniter iam conſueta
ꝙ quaſi omnes ſic agunt: cum tamen nulla cōſuetudo poſ=
ſit excuſare in his que ſunt contra rectam rationem: ſed ſo
lum in indifferentibus/ que poſſunt fieri bene et male. Nul=
la autem ratio recta videtur dictare hoc bonum ꝙ filia ſim
plicis militis/ aut burgenſis quantūlibet opulentis / defe=
rat tam precioſam veſtem / cingulum / aut coronam: que ꝑ
ſtatu ſufficeret cuiuſcūqꝫ magne principiſſe aut regine: nec
hoc ꝙ quantumlibet diues mercator tam ſplendide in ve=
ſtibus/ tam magnifice in ſumptibus viuat: ꝙ ſufficeret re=
gi vel principi bene magno. Et hoc modo multa ſunt que
ſub diſſimulatione tranſeunt: nec reputantur tam mala:
que tamen ſi recte penſarentur / manifeſte viderentur ex=
ceſſiua recto iudicio rationis. Ex quibus patet ꝙ quanti=
ficatio precij iuſti penſanda eſt in libra rationis recte at=
tendendo bona fide / id eſt fideli intentione ſuam induſtriā
circa rem/ ſollicitudinē/ neceſſitatē/ et nobilitatē rei vēdibi=
lis/ magnitudinem/ multitudinē/ labores/ ꝑicula ⁊ ſumptus.

¶ Sequitur ſextum capitulum De contracti=
bus vſurarijs et ludis.

DE vſuris modo et alijs cõtractibus tria po A
nentur. Primo quot modis vſurarij faciũt
cõtra ſeptimũ preceptũ Secũdo quanta ma
la ludos comitentur. Tertio quomodo pec
cant luſores. ¶ Quantum ad primũ preno= B
tanda ſunt quattuor. Primo ꝙ vſurarij te=
nentur ad reſtitutionẽ vſure: et ad reſtitu=
tionem dãni ꝑ vſuras alicui illati. Omnis
enim vſura cõmittitur circa mutuationẽ vł cõceſſionẽ. Eſt
autẽ mutuatio actiua ſeu cõceſſio datio gratuita rei: quã
vel equiualens tenetur reddere recipiens iuxta pactũ. Mu
tuatio vero paſſiua eſt talis rei receptio. Dicit aũt mutua
tio/ quaſi meũ tuũ facio. Hoc tamẽ qđ tibi mutuo/ nõ ſimpli
citer deſinit eſſe meũ/ ſʒ ſolũ ad tẽpus debet eſſe tuũ. Unde
veraciter dicere poſſum me tantum habere apud te. Et il=
le nõ diceretur omnino pauper cui debitores bene ſoluturi
tenerentur multa. Dicitur autẽ mutuatio pecunie vel hu=
iuſmodi/ datio: quia dominiũ transfertur. Unde in ſcriptu=
ra vocatur mutuatio/ datio. Exo.xxij. Deut.xv. Luc.vi. Si
inquit mutuum dederitis his a quibus ſperatis recipere:
que gratia eſt vobis? Nam et peccatores peccatoribus fe=
nerantur vt recipiant equalia. Et ſtatim ſequitur. Mu=
tuum date: nihil inde ſperantes/ et erit merces veſtra mul
ta: ⁊ eritis filij altiſſimi: qꝛ ipſe benignꝰ eſt ſuꝑ ingratos et
malos. Dicit gratuita datio: qꝛ ſicut pura ⁊ ſimplex dona
tio fit gratis ſine limitatione: ſic iſta debet gratis fieri ſal=
ua iſta limitatione de reddendo. Unde xp̃s vbi ſupra dicit
nichil inde ſperãtes: ſupple vltra redditionẽ rei. Additur
quam vel equalens tenetur reddere: quia niſi hoc eſſet pu=
ra ⁊ ſimplex foret donatio. Dicit vel equiualens: qꝛ aliquã
do res eadẽ non poteſt reddi: quia diſtrahitur vt pecunia/
vel ꝑditur aut perit vt equus aut domus. Dicitur etiã iux
ta pactũ: quia mutuationem recipiẽs nõ tenet rem mutua=
tam ſimpliciter reddere/ niſi ita ſit pactum. Põt eñ tale pa
ctũ fieri ꝙ reſtituat ſi petitũ fuerit. vel ſi aut dũ venerit ad
pinguiorẽ fortunam. ⁊ tũc ſi nõ venerit cõditio: reddere nõ
tenet. ¶ Scđo notãdũ ꝙ quãuis mutuãs poſſit iure rem mu=
tuatam vel valorẽ eiꝰ recipere ⁊ repetere: nihil tñ põt vltra
hoc ab hoĩe rõne rei mutuate vel mutuatiõis repetere/ re=
cipere/ vel ſpare. Sed bene põt recipere quod a mutuũ reci=
piẽte/ non ꝓ mutuo/ ſed ſpõte/ vel ex alia iuſta cauſa datur
aut pia. Primũ ptʒ. qꝛ recipiẽs mutuũ nullũ ius hʒ ad rẽ ni
ſi ex ꝯceſſiõe mutuãtis/ ſʒ mutuãs nõ dedit aut mutuauit niſi
ad certũ tp̃s/ vltra qđ inuito dño tenere nõ dʒ. Secũdũ ptʒ.
qꝛ qñ michi mutuaſti pecuniam vel huiuſmodi: tunc res

iſta interim eſt mea facta/⁊ eius vſus eſt meum opus.cuiꝰ
ſignum eſt:quia ſi apud me perditur pecunia vel res/michi
eſt perdita/non tibi vt oēs volūt.Sed cōtra rationem eſt:ꝙ
ego tibi debeam dare aliquid de vſu ⁊ labore meo quē ha=
beo de pecunia mea.licet poſtea tenear tibi dare pecunia
tuam aut equiualens quam a te mutuaui:⁊ qñ hoc facio:
tunc tuum tibi reſtitui ⁊ ſatiſfeci.¶Sed diceret quis cum
D ille cui mutuo ante hoc michi potuit dare vnum florenum
voluntarie:cur ergo ꝓ mutuo nō poteſt dare vnum florenū
Reſpōd.ideo quia nō vendibile nullus poteſt vendere/ſed
quilꝫ bene poteſt dare ſuā rem:qui ſaltem liber eſt.ſed mu
tuatio eſt actus volūtatis elicitus del imperatus/quo quis
vult ꝙ res ſua ſit alterius ad beneplacitū eius qui habet
poteſtatem ſic diſponendi de re:vel vtrūqꝫ/ſcꝫ actum inte=
riorem ⁊ exteriorem cōprehendēs:⁊ nullū taliū eſt vendi
bile eo modo quo vſurarius cupit. Ex quo etiam patet ꝙ
vſura contra legem nature eſt.Tertiū patet.quia non eſt
peioris conditionis qui mutuū preſtitit alicui poſt mutua
tionem ꝙ̄ ante:ſed potuit recipere ſponte:vel ex alia pia
aut iuſta cauſa data ab eo q̄ haberet poteſtatē dādi:ergo ⁊
poſtea habet.immo recōpenſationem eorū que pecunia nō
mēſurantur licite poteſt quis pro mutuo exigere ſecūdum
multos.puta beniuolentiā/⁊ amicīé eius cui mutuauit:vel
aliqd hmōi.Sed diceret adhuc vſurariꝰ.Si nichil poſſum
recipere pro bono qđ tu habes ex pecunia vel vſu eiꝰ:tñ tu
teneris michi ꝓ dāno qđ habeo.qꝛ interim ꝙ tu habes eā
ego nō poſſum emere cenſum pro ea/nec poſſum vti ea/nec
cū ea lucrari.quod totum poſſem habendo pecuniā ipſam:
cur nō ꝓ tali dāno aliquid recipiā: Rñ.qñcunqꝫ eſt certum
dānum quod mutuās ex mutatione incurrit:tūc niſi illi pe
tenti ſit tanta neceſſitas/ꝓ quo iſte mutuās teneretur illud
dānum ſubire:ipſe bene poteſt ſibi denegare mutuationem
Si aūt iſte petēs voluerit illud damnū in ſe recipere ad vi
tandum ſuū grauius damnū:hoc mutuās licite poteſt face
re/⁊ indemnitati ſue ꝓuidere.nec recipit hoc ratione mu
tuatiūis/ſed ad vitandū dānum qđ ſibi ex mutatiōe iminet
Ubi vero nō eſt aliquod certū dānum:ibi nichil certi poteſt
recipi.Et multo minꝰ cū eque veriſimile eſt occaſione mu=
tuatiōis bonū venire ſicut malū.vel dānum vitare/ſicut in
currere.Sufficit eīm ꝓ poſſibili dāno poſſibile lucrū.Uñ ſic
arguitꝰ ꝯtra vſurariū.Si hoc eſt dānū tuū ꝙ nō potes lucra
ri cū pecunia tua:tūc hoc eſt lucrū vel bonū tuū ꝙ nō potes
ꝑdere pecuniā tuā ex ſpolio/furto/vel aliijs dolis/vel mer=
cādo dānificari cū ipſa.Utrūqꝫ eīm eſt eque poſſibile ⁊ cōtin
gens.ergo ſi teneor tibi pro iſta:tu teneris michi pro iſto/⁊

ſic fit recõpenſatio. ¶Tertio notandũ ꝙ habẽs ſubſtantiã E
huius mũdi ſicut tenetur interdũ ſub ꝑcepto/ aliqñ ſub cõ=
ſilio dare aliq̃d ſimpliciter, vt elemoſinã indigẽti. vt ſupra
habitũ eſt de elemoſina ꝑcepto quinto. Itẽ ſupra ca.ij.pre=
ſentis precepti ſic etiam tenetur in caſu rem ſuã dare ad
tempus quod eſt mutuare, eadem ratione.q2. i. Johis.iij.
Qui habuerit ſubſtantiã hui⁹ mundi/ ꝛ viderit fratre ſuum
neceſſitatem patientem/ clauſeritq; viſcera ſua ab eo: quo=
modo charitas dei manet in eo? Sed certum eſt ꝙ primuȝ
quis tenetur facere libere ꝛ gratuite/ ꝛ nichil ꝓ eo ſperare
ꝓ datio nevel recipere tanq̃ꝫ debitum ciuile: q̃uis talis ele
moſinarius poſſit licite intendere ꝙ alius pius ſit ad ipſuȝ
orando pro eo: pauꝑ eñ in veritate obligatur rõne operis
pietatis orare vel pius eſſe pro benefactore: ergo ꝛ ſm de=
bet fieri ſic libere: videlicet mutuum/ vbi res datur ad tem=
pus. Opera enim pietatis debẽt gratis fieri. Unde Luc.vj.
Eſtote miſericordes ſicut ꝛ pater veſter miſericors eſt: qui
videlicet gratus eſt. Et ibidem. Si benefeceritis hiſ q̃ vo=
bis benefaciunt: que vobis eſt gratia? ¶Quarto notanduȝ F
ſm Tho.ij.ij.q.lxxviij.ꝙ quedam ſunt res quaꝝ vſus nõ eſt
conſumptio earum: vt vſus dom⁹ eſt inhabitatio/ ꝛ nõ diſſi=
patio eius. vſus equi eſt eius equitatio vel alter eius la=
bor: ꝛ in talibus poteſt vſus concedi ſeruata ꝓprietate. Et
pro talium rerum vſu poteſt homo licite recipere precium
vt fit in earum locatione. Alie ſunt res quaꝝ principalis
vſus eſt earũ cõſumptio: vt ſunt pecunia/ panis/ triticũ/ et
huiuſmodi. Uſus eñ panis eſt comeſtio per quam cõſumit̃
ſic etiam de vino ꝛ ſimilibus. ſic vſus principalis pecunie
eſt eius diſtractio ſm qḋ in cõmutatione expendit̃/ ꝛ in ta
libus nõ debet vſus principalis concedi ſine dominio: quia
in illis ꝑ mutuũ fit tranſlatio dñij. Si enim mutuo tibi pe=
cuniam: illa erit tua ꝑ mutuum. Nam mutuũ dicitur: qua=
ſi de meo tuũ. Et iõ ſi mutuũ ꝑdit: ipſuȝ ꝑdit illi q̃ mutuũ
recepit: lȝ teneat̃ reddere equales. Simil'r de pane/ vino/ ꝛ ſi
milibus intelligẽdũ eſt. ¶His prenotatis: cõcluditur ꝙ q̃ꝫ
uis vſura in nullo caſu ſit licita: tamen in quibuſdã caſib⁹ G
poteſt quis licite recipere vltra valorem rei mutuate: non
pro mutuatione: ſed alia de cauſa. Primum patet: q2 videt̃
eſſe contra legem nature: vt iam patuit/ ꝛ etiam eſt contra
declarationẽ eccl'ie. extra de vſur. lib.v. fere ꝑ totũ. ꝛ cõtra
diuinã legẽ. Ps. Qui pecuniã ſuã nõ dedit ad vſurã. Secũm
ptȝ. Primo caſu. Si quis detinet iniuſte ꝑ violentiam bona Ps.xiiij.
mea/ ꝛ mutuo ſibi pecuniã: recipiẽs eadeȝ bona in pign⁹/ ſi
qui fructus veniunt de illa re impignorata: ego iure reci=
pio: non ratione mutui: ſed quia pertinebat ad me etiam ſi

ne omni mutuatione.Scđs caſus/ſi ante tempora tibi mu
tuaui/⁊ hodie debes ſoluere/⁊ qꝛ non ſoluis ego ex legiti=
ma cauſa cogor tm̄ pecunie ſub vſura recipe:tūc illud qđ ꝓ
vſura teneor ſoluere/tu debes dare:⁊ego iure recipio :nō ꝓ
mutuatiōe quia iam finē habet.nec tu teneo rem illam ex
mutuatiōe/ſed detines violēter vel me inuito . Et quia ex
iſta iniuria tua habeo damnū:tu teneris michi illud refun
dere.Tertius caſus eſt:ſi ego fideiuſſi ꝓ te ei qui tibi mu=
tuauit⁊ tu tp̄e ſolutionis non ſoluis / nec liberas me a fi=
deiuſſione:mutuās quoqꝫ recipit pecuniā ſibi debitam ſub
vſura vt prius:⁊ ꝑpter ꝓmiſſionem meam obtinet iure a
me illud quod dedit ꝓ vſura:tu teneris michi illud redde=
re:nec ego recipio vſuram a te : nec tu das illud reſiduum
ratione mutui/ſed ꝑpter damnū quod ego ex negligentia
tua incurri.¶Quart⁹ caſus ponit̄ extra de vſuris.c.ſalubri
ter.Si ſocer qui differt dare genero dotē / obliget ſibi in re
cuius vſus non eſt ei⁹ cōſumptio pignus pro dote quā mox
dare deberet:tūc gener nō tenet̄ fructus quos de bonis im
pignoratis ꝑcipit computare in ſortē.Hoc intellige cū mari
tus ſuſtinet onera matrimonij/alias nō. Et dicit̄ notanter
in re cuius vſus ⁊c.qꝛ ſm multos nō poteſt de decē flore=
nis vnum recipe: quia cōtra naturā pecunie eſt ꝙ generet
ſm phm̄.Sed tamē hoc non pōt eſſe ꝑpter hoc ꝙ gener ex=
pectat:⁊ dat inducias ſocero numerandi vel ſoluēdi dotē:
qꝛ hoc eſſet ꝓ mutuo recipe.Sed hoc videtur eſſe licitū :qꝛ
ius p̄ſumit ꝙ qn̄ quis dat alteri filiā ſuam:nō velit eos de=
ficere vel perire/immo ſubleuare in oneribus matrimonij
vnde p̄ſumitur ex charitate facere quicqđ facit: vel qꝛ pa=
pa qui habet ꝓuidere ſaluti hoim̄ ordinauit tot in penam
differentiū dotē/vel in fauorē matrimonij.Et qꝛ hoc mun=
dus acceptauit:quilibet tale pign⁹ obligās videt̄ renūcia=
re quodāmodo iuri ſuo.Quint⁹ caſus ſed dubi⁹ apud quoſ
dam eſt/⁊ tangitur extra lib.iij.de feu.ca.inſinuatione : qn̄
vaſallus bona feudalia impignorat dn̄o feudi: qꝛ tunc ſm
legiſtas ⁊ canoniſtas/dn̄s nō tenetur computare in ſortem
ꝑcepta de bonis p̄dictis:etiam ſi ꝑcipiat aliqđ vltra labo=
res ⁊ impenſas:maxime qn̄ interim nō exigit ſeruitiū. Tn̄
in hoc caſu ſecurior eſt opinio Innocētij dicētis:ꝙ ibi opꝫ
fructus computari in ſortē. ¶Patet ex p̄dictis ꝙ multis
modis vſurarie peccat quis cōtra ſeptimū preceptū.Pri=
mo qui alicui pecuniā mutuat : ⁊ ꝓ ſolo tali mutuo exigit
lucrū temporale in pecunia/aut in alia re cui⁹ valor pōt pe
cunia mēſurari.Dico notanter ꝓ ſolo mutuo:qꝛ ſm Tho.q̄
mutuū dat:poteſt abſqꝫ pctō in pactū reducere cū eo q̄ mu
tuū accipit recōpenſationē dāni:vt patuit in ſcđo notabili/

⁊ in quarto per caſus. Dico etiam ꝙ exigit lucrū:qꝛ ſm eun dem Tho.ſi mutuās accipit aliquid ab eo cui mutuat/non quaſi exigēs/nec quaſi pro aliqua obligatione tacita vel ex preſſa:ſed ſicut gratuitum donū:nō peccat vt ſupra patuit. Secūdo cōtra hoc mandatū peccat ꝑ vſuram:ꝙ pro quacū ꝗ re ꝙ vſu ꝯſumitur mutuata/accipit ex pacto vltra ſorteꝫ pecuniam aut aliam rem:cuius valor poteſt pecunia menſurari:quia cum talē rem mutuat alteri: tūc amplius non eſt ſua:ſed iſtius qui eā mutuo accipit:ſi ergo exigit pro ea lucrū:tunc exigit lucrū pro re non ſua. Ex quo ptꝫ ꝙ vſurā cōmittit:qui pro mutuo exigit munꝰ ab obſequio/vel a lingua:qꝛ vterꝗ valor pecunia menſurari poteſt:vt ptꝫ in laborantibꝰ/aduocatis ⁊ ſimilibus. Tertio peccat cōtra hoc ꝓceptum ꝑ vſuram:qui mutuat.xviij.libras ꝓ vna/vel centū etiam ꝓ vna cū pacto de illa ſoluenda: immo ſola ſpes de lucro ratione mutui facit vſurariū ſm illud Luc.vj. Mutuū date/nichil inde ſperantes. Ex hoc ptꝫ ꝙ talis ſperans lucrum ꝓ mutuo fit vſurarius mentalis. verū eſt/qn̄ ſpes lu cri eſt cā mutuādi/ita ꝙ alias non eſſet mutuaturꝰ: niſi de lucro recipiēdo ſperaret/ aut aliquo alio emolumēto:vt de ꝓpina vel ſimili lucro. Si quis vero principaliter moneret ex charitate ad mutuū/⁊ cum hoc ſperaret de retributione alicuiꝰ lucri:illud non eſſet vſura nec vicioſum:vt dicit alber.ſup illo Luc.vj.mutuū date/nichil inde ſperātes. Obligatur em̄ ex beneficio qui mutuū recepit.ſm illud Luc.ibidē.ꝓut vultis vt faciāt vobis hoīes:⁊ vos facite illis ſimiliter. Et dixi notanter ſi quis mutuaret.xviij.libras ꝓ vna qꝛ ſi nō mutuaret realiter/ſed emeret vnā librā ꝓ.xviij.ſup aliqua re immobili annui cēſus/⁊.xviij.libre eſſent iuſtum precium pro vna perpetui cenſus/vel ad reemendum:tunc contractus non eſſet vſurarius. ¶Quarto vſuram commit tit qui mutuat alteri ſub tali pacto:vt etiam ſibi poſtea re mutuet:quia vult alium obligare ad aliquid pecunia eſtimabile. Licet enim licitum ſit ⁊ dignum ꝙ mutuanti vnum mutuetur aliud:non tamen eſt licitum alium propter mutuum obligari ad remutuandum. ¶Quinto vſuram committit qui habens molēdinū mutuat piſtoribus aut alijs il lo pacto ꝙ molant ſolū in ſuo molendino. Accipit em̄ vltra ſortem in tali mutuo/ſcilicet iſtam commoditatem que eſt pecunia eſtimabilis:⁊ aufert eis libertatem alibi molendi ⁊ tenetur eis ad ſatiſfactionem. Sexto committūt vſuram ꝙ mutuauerūt res ſuas ad certū terminū/quo veniēte nolūt dare ꝓlongationeꝫ niſi data pecunia ꝓpter mutuū /vel alio equalēti:ſunt em̄ vſurarij etiaꝫ ſi expꝛſſe nichil petant.

M ¶Septimo vſuram cõmittunt ꝗ rem carius vendunt ꝙ ſit iu
ſtum pcium ipſius/propt̃ hoc vt emptori de pecunia ſoluenda
expectent vſ ad certum terminũ: vel ꝗ rem vilius emit ꝙ ſit
eius iuſtum pcium propt̃ hoc qꝛ pecuniam ſoluit prius ante=
ꝙ ſibi res poſſet tradi. Aut etiam qui tpe collectionis bladi/
vini/ꝛ cõſimilium cũ minꝰ valere ſolent vendit talia ꝓ precio
qꝺ valitura ſunt circa paſcha/aut alio tpe in quo plus valere
conſueuerunt:ꝛ ſic de ſingulis modis palliate vſure: contra
vij. pceptum fit:ꝛ tenetur in omnibꝰ talibus ꝗs ad reſtitutio=
N nem damni ꝓximo ſic ſibi iniuſte allati. ¶Octauo ꝗ mutuãt
ad vſuram nomine alieno:ꝛ hoc maxime eſt verum de tutore
ꝛ procuratore/ ꝛ ſimilibꝰ ꝗ in hoc non preſtant nudum miſte
rium:ſed etiã auctoritatem. ꝛ ſic vſuras acceptas nomie alte
rius tenent hmõi reſtituere/ſi iſte cuiꝰ nomie accepit non eſt ſol
uendo/aut ſi non vult reſtituere. Idem intelligo p omia devi
tricis eccl'e:ꝛ de his ꝗbus cõmẽdata ſunt hoſpitalia/aut alia
loca religioſa/ꝛ pia. nec excuſat eos ꝙ hmõi lucra conuertan
tur in pios vſus:qꝛ eſt regula iuris:nõ ſunt facienda mala vt
eueniant bona. Et qꝛ ſm ſe vſura eſt mala nunꝙ poteſt fieri
bene:ſicut alia ſimilia vt dicit Auguſti. lib. contra mendaciũ.
O ¶Nono peccant omes iſti ciues contra hoc pceptum/quorũ
auctoritate/cõſilio/ vel cõſenſu ciues alicuiꝰ cõmunitatis mu
tuant ad vſuram. Et omes ꝗ auctoritatem preſtant aut prece
ptum ad hoc dant:aut conſilium/ſine quo ciues hmõi vſuraꝫ
non cõmiſiſſent:tenentur ad reſtitutioneꝫ in ſolidum. Ceteri
vero vt conſentientes propt̃ emolumentum qꝺ eis ex hoc ac
creſcit:tenentur ad reſtitutionẽ eius partis que ad eos ꝑue=
nit:aut quantũ releuati ſunt in expenſis quas alias feciſſent
de ſuo/aut quas eos ſoluere oportuiſſet. Notat autem dñs al
ber. ſup illo Lu. vj. Mutuum date/nihil inde ſperantes. Con
tra mutuum inqt multis modis peccat. Primo indigenti nõ
dando. Vñ eccl'ia. xxix. Fenerare ꝓximo tuo in tempore neceſ
ſitatis illiꝰ. Secundo datum nimis importune repetendo qñ
homo nõ poteſt ſoluere. contra qꝺ Eſa. lviij. omes debitores
veſtros repetitis. Ubi glo. Qui repetit non habentem:deo fa
cit violentiam. Tertio pignora neceſſaria vel detinendo/ vel
deſtruendo. de ꝗbus Iob. xxiiij. abſtuliſti pro pignore boueꝫ
vidue. Et exoꝺ. xxij. proximo tuo pignꝰ aut veſtimentum eiꝰ
ante ſolis occaſum reddes. Quarto cum vſura exigendo vt
hic. Et ezeꝰ. viij. Ad vſuram non commodauerit: quod videlꝫ
ad virum iuſtuꝫ neceſſario pertinet. Exo. xxij. Si pecuniaꝫ de
deris mutuo non vrgebis eum:nec vſuris opprimes. Quin=
ps. xl. to dilatione termini ſolutionis munera accipiendo: de quo
P pſalm̃. Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. ¶Quan=
tum ad ſecundum principale queritur vtrum ea licite poſſint

recipi ⁊ retineri/que acquiruntur p ludos alee. ſcacorū. vel alios: ⁊ ex pactis mutuis hominū de curſibus equoꝝ/ gallorum/ ⁊ alioꝝ animalium morſibus bellis/vel duellis etiam hominum vel de duratione pluuie/ vel ſiccitatis/ vel quocunqꝫ alio incerto futuro: vno vnā partem contradictionis alio aliam eligente. Et ponatur caſ⁹ exempli grā. Sint petrus ⁊ paulus ambo ſui iuris: ſigno verbo vel facto tale pactum faciant mutuo ꝙ petrus debeat dare florenum in caſu quo craſtina die non ceciderit pluuia/ vel ſi in teſſere venerint tres oculi. ⁊ econtra paulus petro in caſu quo ceciderit pluuia/ vel quattuor oculi venerint in teſſere: ponatur etiam vlterius ꝙ veniat illud quod petrus elegit: tunc queritur vtrum iſti peccent ſic paciſcendo: hoc eſt ꝙ vnus eorū obliget ſe ſic alteri ponendo rē ſuam in tale dubiuȝ ⁊ fortunam/ ⁊ ꝙ recipit obligationem ab alio: ⁊ vtrum impleta cōditione quaȝ petrus elegit: paul⁹ poſſet licite retinere rem ſuam: vel an teneatur eam dare petro: ⁊ an petrus poſſit eā licite iure recipere ⁊ retinere tanqꝫ ſuam. In iſtis em̄ conſiſtit tota vis ludi. Pro quoꝝ intellectu notandū ꝙ non oportet dubitare an licitum ſit ludicra vel iocoſa exercere ꝑ recreatione/ ⁊ quaſi pro quadam quiete virtutis animalis: cū tam theologi qꝫ phi circa hoc ponant virtutem eutrapelie vel iocunditatis. Sed qꝛ talia que pro alleuiatione mentis inuenta ſunt: fiunt pro acquiſitione pecunie ⁊ pecunia eſtimabilium. Idcirco dubiū motū eſt. Reſpondet ergo ad dubium ſeptem ſunt tenenda. Primū eſt homo habēs dominium rei poteſt licite ſe obligare ad dandū eaȝ: ſub tali cōditione fortuita/ niſi forte quis haberet dn̄ium quo ad hoc reſtrictum/ vel niſi conditio vel obligatio vel ambo ſimul aliquid mali implicarent. Patet qꝛ talis poteſt ſimpliciter ⁊ libere dare/ ſicut ⁊ quō vult ⁊ ſtatim. ergo poteſt etiā dare impleta cōditione q̄ nihil mali includit. Qđ autē poteſt quis licite facere ad hoc faciendū poteſt ſe pacto vel promiſſo reſtringere. Sed hic aduertēdū eſt ꝙ talis obligatio poteſt etiā male fieri. vtpote qn̄ quis ſm rectā rationē deberet ꝑ ſe aut ſuis ſeruare. ſiue quādo obligaret ſe ibi vbi ſcire. venire in malū. Secūdum eſt ꝙ hoīem obligare ſe ſic vt predictuȝ eſt in primo preciſe ⁊ principaliter pro ſimili reobligatione iniquū ⁊ iniuſtū eſt. Siīliter ⁊ tandeȝ exigere obligationē pro obligatione ſua: probatur. quia ibi in contractu nō ſeruatur equalitas. eo ꝙ obligatio pauli eſt petro lucroſa: ſȝ obligatio petri eſt paulo nihil. Et hoc eſt qđ petrus deſiderat ⁊ intēdit. Paulus vero cōtrariū: licet nō conſequatur intentū: ergo nullus eorum intēdit equitateȝ/ que tn̄ neceſſario in omi ꝯtractu nō gratuito requirit. Itē

probatur ex alio. quilꝫ ludens talis habet inordinatũ deſiderium ad temporalia/ ⁊ nõ ſubiectum deo ſicut debet. quia ludẽs de quo agitur deſiderat venire illud qđ ipe elegit intantũ ꝙ ſi omnino nõ venerit: triſtatur. maledicit aliquando/ ⁊ blaſphemat que ſunt manifeſta ſigna magni deſiderij ⁊ nimis inordinati. manifeſtuꝫ aũt eſt ꝙ caſus oculoꝝ in teſſere vel pluuia/ vl' ſimilia ſunt actus naturales a deo reſpectu cui⁹ nulla eſt fortuna directe lꝫ voluntas mala vt ſic non ſit a deo Ecce quomõ luſor dolet de illo qđ deus facit. In hoc aũt magis periculoſe ſtant: qꝛ talia eligunt/ que ſi venirent eſſent cõmunitati damnoſa. vt ꝙ non veniat pluuia. vel ꝙ nix vel gelu diu durat. ⁊ qui prebent ſibiipſis occaſioneꝫ deſiderandi id quod deo non placet vel communitati nocet. ¶ Item patet aliter. Nam duo q̃ ſimul ludunt volunt habere deũ ad impoſſibilia. Quilibet em̃ vult ꝙ ipſe finaliter lucretur. hoc autẽ in eodem ludo impoſſibile eſt fieri. Ideoqꝫ luſor poſuit ſe ad hoc quod impoſſibile eſt deum vtriqꝫ placere. ⁊ ſic agere ꝙ vterqꝫ ſtet de eo bene contentus. ad cui⁹ contrarium deberent omnino conari: qꝛ aliter non poſſunt eſſe deo placentes ⁊ grati: dicente Aug. nemo placet deo niſi placeat ſibi deus. Ecce quantũ malum vult vnus luſoꝝ alteri: dum quilꝫ vult ꝙ deus alteri non cõplaceat: q̃uis oſtendãt ſe quandoqꝫ tales/ quaſi ſint ſocij ⁊ amici. Iteꝫ ex alio tales ludentes abutuntur donis dei. deus em̃ dedit nobis temporalia/ non ad aliud conuertenda niſi ad laudẽ ſuam/ vtilitatem nr̃am aut proximi. nunc aũt ludens auertit ſe vt cõmuniter ꝑ ludum a laude dei ⁊ eius memoria/ ⁊ neceſſario vel habet damnũ vel damnificat proximũ. ⁊ hoc vltimum ꝑncipaliter intendit. ergo ſic ludere eſt abuti donis dei. Tertium eſt: quale pctm̃ ſit ludus predictus? Rñ. ꝙ ludere ꝑncipaliter intentione lucri vt talis/ ⁊ acq̃ſita retinere ſola vel ꝑncipaliter hac occaſione/ eſt ex genere peccatũ mortale. qꝛ eſt contra charitatem ꝓximi/ immo ⁊ dei vt patꝫ ex precedenti dicto. poteſt tamẽ aliqs ſic ludendo peccare venialiter Sicut ſi luderet puer ex toto deſiderio ludendi ꝓ globulo vel lapillo/ aut alia tam parua re: ꝙ proximo non noceret. Quartum eſt ꝙ paul⁹ in caſu principali non poteſt iuſte retinere rem de qua pactum fecit. Probatur: paul⁹ perdidit ius ſuum qđ habuit ad illam rem/ ⁊ nõ acquiſiuit aliquid noui iuris ad eam: igitur nõ debetur ſibi/ ⁊ per cõſequens non põt retinere eam ſibi. Primũ videlicet ꝙ perdidit ius ſuum/ patꝫ. quia paulus potuit iuri ſuo renunciare ⁊ renunciauit. ergo perdidit. Aliud pro prima parte patet ex caſu. Pro ſecũda parte ꝓbatur. Paulus ex quo cõſenſit in ludum: conſenſit expreſſe vel tacite ꝙ ſi ſic euenerit ſicut petrus elegit/ ꝙ res non eſſet ſua. ergo renunciauit rei illi ſi ſic eueniret. ſed ſic re

nit:igitur ⁊c. Secundum vcȝ ꝙ non acquiſiuit nouum ius: patet. qꝛ ꝑdendo illud nihil iuris acquiſiuit/ ⁊ nihil aliđ interuenit iuxta caſum.qꝛ per illum omnia alia excludun- tur.Quintum eſt ꝙ petrus non iuſte occaſione ludi recipit rem iſtam ad ſibi retinendam. Probatur.petrus nullū ius habet ad rem in hoc caſu ⁊ non datur ſibi gratuite vt caſus ponit.ergo.Primum vcȝ ꝙ nullum ius habeat ad rem ptȝ. qꝛ nemo ex iniuſto fundamento ſuo poteſt in aliqua re ius acquirere: eo ꝙ ſicut nemo colligit de ſpinis vuas / nec de tribulis ficus:Math:vij.ſic nec ex iniuſto pōt venire ius.ne mo em̄ dat quod nō habet.ſed petrus ad acquirendum rem pauli habet iniuſtum fundamentum : eo ꝙ facit iniuſtam obligationem/ ⁊ damnificat ꝓximum/⁊ abutitur donis dei. vt in ſecūda probatione patuit. ¶Sextum eſt ꝙ res per ca ſum ſublata ad cuiuſcunqȝ manus deueniat occaſione ludi ſcientis ꝙ res talis ſit:eſt ad pios vſus cōuertenda/vel au ctoritate ſuperioris qui ſibi talem diſpenſationem reſerua uit/vel ſi nullus ſuperior ſibi talia reſeruaſſet:ipſe per ſe de bet facere vel diſponere ꝙ ꝑ alium fiat: patet. quia omnia temporalia ſunt ordinata a deo et ordinanda ab hominibus vel immediate ad laudem dei/vel ad vtilitatem hominuȝ. In qua tamen etiam laus dei intendenda eſt. Si ergo ordi natur iſta res immediate ad laudem dei: manifeſtum eſt ꝙ in pios vſus cōuertitur cū pietas ſit cultus dei ſm̄ Au- guſti.Si aūt ad vtilitatē hominū rationabiliter ordinatur cū nulli debeatur de iure/planum eſt ꝙ cui datur:datur ex mia ⁊ pietate.⁊ ſic iterum in pios vſus cōuertitur.Sȝ que- reret aliquis ex quo res iſta debet in pios vſus conuerti: vtrum hoc ſpectet ad Petrum vel Pauluȝ vel ad aliquem alium:Rn̄detur ꝙ vterqȝ eorum debet ad hoc conari. quia quilibet eoruȝ eſt cauſa ꝙ res ſic cōuertenda eſt.⁊ ꝓpterea etiam vterqȝ eorū debet facere diligentiam/ ⁊ impedire ne aliter ꝯuertatur.Unde ſi Paulus timet ꝙ Petrus nō ſic cō uertat:debet quantum de iure poteſt prouidere ꝙ non ve- niat ad manus eius.notificādo videlicet ſuperiori ad queȝ pertinet diſpoſitio/vel ponēdo ad manus communes/vel procurando arreſtationem/vel aliquo alio modo iuſto aut benigno.Similiter debet facere Petrᵒ:ne res veniat in ma nus Pauli/ſi conformiter timet de ipſo.Si vero nullus ta- lis iuridicus modus locum haberet:quia tamen Paulᵒ pa ctum fecit ſe daturum Petro ſi plueret hodie . tunc ex quo pluit:videtur ſecurius ꝙ det vel dimittat Petro poſſeſſio- nem rei/ꝙ̄ ꝙ ſibi reſeruet.Pacta enim ſeruanda ſunt quā- tum poſſunt ſine peccato/maxime quando dubium eſt quo- modo Petrus rē ꝯuertat.qꝛ tūc p̄ſumendū eſt de bono.vel

quãdo nõ poteſt iuridico vel benigno mõ indebitã conuer=
ſionem rei quã perdidit impedire. Nõ eñ videt̃ ꝙ Paulus
ad impediẽdã illã cõuerſionem rei indebitã etiam ſi veriſi=
militer timeat de ea: debeat ſe piculo exponere. vel pugna
re/aut ſe ponere ad ſcandalũ vulgare vt notet̃ de nõ obſer
uatione pacti/mendacio/vel falſitate: niſi ſit quantũ aliqḋ
S iſtorũ de iure debitũ eſt/vel ſm̃ iuſtitiã expedit. ¶ Septimũ
eſt ꝙ occaſione ludi nihil oĩo poteſt de aliena re recipi vł
teneri de iure: niſi quantũ pꝛeſumitur de volũtaria perden
tis datione/etiã ſi nõ perderet. Sic eñ fit inter amicos: ꝙ
aliquãdo ſine ludo plus dant ꝙ̃ per ludũ amittãt. Et ideo
qui ludũt in ſolatio pro eſibilibus vel potabilib⁹/vel aliis
rebus: tãto ſecurius ſumũt acquiſita/quãto verius pꝛeſu=
mũt perdẽtes volũtarios ad dandũ ex amicitia etiam ſine
ludo. igitur ſe non lucrũ/ſed ſolatium de victoꝛia intẽdere.
De tãto vero inſecurioꝛes: de quãto illos inuite dare intel
T ligunt/vel ſe lucruʒ vt lucrũ intẽdiſſe. ¶ Sed quereres poſ=
ſunt ne in aliquo caſu perdẽtes in ludo de iure perdita re
petere: Rñdet̃ ꝙ ſic. Nam quãdo furioſi minoꝛ annis maxi
me pupilli/mente capti/ſurdi/ceci/muti/ꝛ moꝛbo perpetuo
laboꝛãtes: ſerui/religioſi/filiiſfamilias qui nihil habent niſi
a patre. vxoꝛes que nõ habẽt parafernalia: ꝑdunt aliquid
ludo: illa iure poſſunt repeti ꝛ debent reſtitui vel illis/vel
eoꝛuʒ tutoꝛibus/curatoꝛibus/dominis/monaſteriis/patri/
aut maritis. Idem debet fieri: ſi amminiſtratoꝛ rerũ ecclĩa
ſticarum de reb⁹ eccleſie aliquid ludo perdidiſſet. Simili=
ter repetere poſſet ꝛ reddi deberet: ſi aliq̇s inuite ludendo
ꝛ ad ludũ coactus aliquid ꝑdidiſſet. Cõfoꝛmiter crederẽ re
peti poſſe/ꝛ reddi debere ſi q̇s ſolũ cõſenſiſſet in ſimplicez ꝛ
planũ ludũ ꝛ ali⁹ ꝑ falſitatẽ quam iſte nõ agnoſceret lucra
retur. ludẽs eñ taliter nõ iuſte ꝑdit rẽ ſuã: niſi ꝑ conſenſuʒ
in illud mediãte quo perdit: vt patuit. Ille aũt de quo hic
V dicitur nõ cõſenſit in fallaciã/ꝑ quã lucrãs obtinet qḋ intẽ
dit. ¶ Quantũ ad ſcḋm pꝛincipale notãdũ ꝙ ad deteſtatio=
nem ludi tria faciũt. Pꝛio multitudo pctõꝝ q̃ in ludo acci=
dere pñt. Pꝛimũ cupiditas. q̃ ſm̃ aplm̃. i. Thi. vi. eſt radix
oĩm maloꝝ. Nec eſt ibi quecũqꝫ cupiditas: ſꝫ rapina. Uult
eñ proximũ ſpoliare rebus ſuis. Scḋm eſt ꝓditio Uult eñ
ſpoliare illũ cũ quo comedit ꝛ bibit. Tertiũ eſt immiſericoꝛ
dia. vellet eñ eũ ſpoliare ſi poſſet etiã camiſia. Quartũ eſt
qꝛ vſurariuʒ excedit in malo: q̇ infra menſem de. x. floꝛenis
vnũ lucrat̃. ſed iſte ſtatim lucrat̃ eadẽ die. Quintũ eſt affli=
ctio patris dei/quẽ iurãdoꝛ impꝛecãdo dehoneſtat. Sextũ
eſt mandatũ ecclĩe quod quodãmodo cõtemnit. de his duo
bus pꝛouerb. xix. Qui affligit patrẽ/ꝛ fugit matrẽ: ignomi=

nioſus erit ⁊ infelix. Septimũ eſt ſcandalũ ꝓximi. corrum
puntur eñ multi qui ad ludũ conueniunt. Octauũ eſt omiſ
ſio multorum bonoꝛuꝫ que deberet quis facere tẽpore quo
ludit. Nonum eſt peccatum periurij. Decimũ fraus quam
committit in alterum. Undecimum ira ⁊ cõuiciatio pecca-
torum. Duodecimum eſt fractio ſolẽnitatum in quibꝰ plus
conueniunt. Decimũtertium interdum homicidium/ etiaꝫ
pro modico verbo. Decimumquartum eſt idolatria. qꝛ ſup
illo Philip.iij. quorũ deus venter eſt: dicit glo. hoc ab hõie
colitur quod pre ceteris ab eo diligitur. Secũdo faciũt ad
deteſtationeꝫ ludi: ꝙ in eo quaſi oĩa precepta decalogi trãſ
grediuntur. Primo illud/ non habebis deos alienos. vt iaꝫ
tactum eſt. Secundo nomẽ dei inuanum faciliter aſſumit.
Tertium ſabbatum ſepe violatur. Quartum ⁊ alia facili-
ter patẽt p̄ter nõ mechaberis/ qđ ad minus ſpiritualiter
tranſgreditur quia adherens alicui alij a deo contra deuꝫ
fornicationem cõmittit/ amorem anime cũ creata re cõbi-
nando inordinate. immo ſepe tales ſocij ſunt fornicatorum
ad litterã. Tertio facit ad deteſtationẽ ludi multiplex ibi
cõmiſſa ſtultitia. qꝛ primo viliſſime ſeruituti ſe luſor ſubij-
cit/ taxillis videlicet oſſibus forte canis. Secundo largitur
ad preceptũ taxillorũ: quod nõ daret ad dei preceptũ. Ter
tio quia conſentit ꝙ viliſſimi ſibi nobiliſſimũ recipiãt vide
licet tempus. Quarto oĩbus nocet. qꝛ facit quod ſibi eſt dã
noſum. proxio ſcandaloſum. ⁊ deo ↄtumelioſum Quinto qꝛ
velut inſanus ꝓprijs manibus ſe ibi quis interimit.

¶ Capitulum.viij. De reſtitutione.

Quia vero detinere alienũ/ eſt contra ſeptimũ
preceptum: ideo de reſtitutione tria ſunt p̄n-
cipaliter dicenda. Primo quomodo ſint reſti
tuenda bona materialia rerũ ⁊ corporuꝫ. Se
cũdo quõ bonum fame ſit reſtituendũ. Ter-
tio quomodo bona anime ſint reſtituenda.

¶ Quantum ad primum notandum ꝙ reſtitutio opere vel A
voluntate eſt quoddam preambulum neceſſarium ad con-
tritionem. Et qui alium iniuſte dampnificauit/ aut aliena
detinet: tandiu eſt peccator mortalis/ q̃diu non vult reſti-
tuere pro poſſe. dicẽte beato Auguſt. in epiſtola ad Mace-
donium. Quandiu res propter quã peccatũ eſt non reddit
ſi reddi poteſt: penitẽtia nõ agit/ ſed fingitur. Si aũt veraci
ter agitur: nõ dimittitur peccatũ niſi reſtituat ablatum. Ex
quo patet ꝙ q̃diu homo nõ reſtituit pro poſſe: ſi interim ſa
cramentũ aliqđ ſumit/ nouo peccato peccat. qꝛ indigne ſa-
cramentũ ſumit. Et ſi manens in tali peccato implet peni-
tentiam ſibi a ſacerdote pro peccatis ſic confeſſis iniũctaꝫ

nihil per hoc ſatiſfacit deo/ſm multos. Secundo notandū ꝙ detinere alienum inuito domino:eſt ideo peccatū morta le/qꝛ cōtra ſeptimū preceptū.ſcꝫ non furtū facies. Certum eſt enī ꝙ auferre alienū eſt contra idē preceptū.ꝛ eadē ra tione retinere alienū.qꝛ dānificatur in vtroqꝫ dñs rei/ ꝛ ab vſu ſue rei inuit⁹ ꝓpedit̄.Eſt etiā ꝯtra iuſtitie virtutē q̄ red dit vnicuiqꝫ qđ ſuū eſt.Eſt etiā cōtra fraternā charitatē/q̄ vult alteri bonū:ꝛ retinēs alienū vult alteri malū.Vñ eadē ratione qua detinens vxorē alterius non eſt capax penitē tie:ſic etiā qui bona aliena inuito dño. Tertio notandūꝫ ꝙ de reſtitutione ſunt multa dubia doctrinalia/que determi

B nat ſanctus Tho.ꝛ Sco.in.iiij.diſt.xv. ¶Primū dubiūꝫ eſt quis teneatur reſtituere:Rñ.ꝙ primo ꝛ principaliter ille q̄ rem abſtulit aut dānum iniuſte intulit.ꝛ hoc eſt certuꝫ. Et preter illū ſunt multi alij qui ad reſtitutionē obligant̄. qui cōprehēduntur in his verſibus. Juſſio/conſiliū/conſenſ⁹/ palpo/recurſus.Participās/mutus/ nō obſtās/nō manife ſtans. Et Tho.exponendo hos verſus vbi pri⁹.ꝛ ſcđa.ij.q. lxij.dicit ꝙ inter illa que in his verſib⁹enumerata ſunt q̄n qꝫ obligant ſemper ad reſtitutionē.Primū eſt iuſſio.vt cum quis iubet aliquem depredari/aut al's iniuſte dānificare:ſi ex eius iuſſione fit/tenetur ad reſtitutionē totius. Secūdū eſt conſenſus in rapinā/aut in aliā iniuſtā dānificationem. ꝛ hoc in eo ſine cuius conſenſu talis rapina aut damnifica tio fieri nō poterat.Tertiū eſt recurſus/ſcilicet quando qs eſt receptor latronū/ꝛ preſtans patrociniū.Nam qui rece ptat latrones/ꝛ tuetur eos aut rem raptam vel furatā do loſe celat/ita ꝙ per hoc impedit̄ reſtitutio rei: ille tenetur inſolidū cum his qui abſtulerunt.Quartum participās. vt cum quis particeps eſt in crimine furti/prede/ vel ſimiliū. vt qꝛ latroni ſe ſociauit ad ſpoliandū ꝛ partem accepit. Et ille qui participat in crimine tenet̄ inſolidū de toto.ſed ille qui participat nō in crimine/ſed ſolū in re accepta:ille ſo lum tenetur reſtituere quod de re ſcienter emit vel accepit Quītū non obſtans.cū ſcꝫ huiuſmodi ſpolijs/ latrocinijs/ ꝛ ceteris malis ex officio obſtare tenetur.vt princeps ter re q̄ iuſtitiam cōſeruare tenetur/ſi nō obſtat cū obſtare poſ ſit/ꝛ ſic per ei⁹ defectū inualeſcūt latrones ꝛ ceteri malefa ctores:ad reſtitutionem tenetur.Similiter intelligatur de nō manifeſtāte.cui cōuenit ex officio manifeſtare. Aut ſm Sco.qui in iudicio req̄ſitus/ tacet:vbi reus finaliter poſſet reſtitui ei cuius eſt in dicendo veritatē:vbi nō immineret ſi bi periculum ſtatus aut perſone. Cōſimiliter in predictis intelligendum eſt de nō reprehēdente:ꝛ cui hoc cōpetit ex officio.vt dicit Tho.ſcđa.ij.q.lxij.Et ſubdit ꝙ principibus

terre ex hoc imminet periculū. ꝓpter hoc eñ poteſtate publica potiūtur: vt ſcilicet ſint iuſtitie cuſtodes. In alijs aūt enumeratis in verſibus: nō tenetur homo ad reſtitutionem niſi in certis caſibus/ ſcꝫ quādo homo ꝓbabiliter credit ꝙ ſuū conſilium fuerit efficax/ ⁊ ꝙ al's ſine ſuo cōſilio nō fuiſſet facta ablatio. Similiter non omnis palpo/ vel adulator tenetur. ſed ille q̄ adulādo incitat ad auferendū laudās ꝓ illo/ ⁊ dicens ſignū eſſe ſtrenuitatis. Et maxime tunc tenet ad reſtitutionē: quando probabiliter credit ꝙ ſua adulatio fuerit cauſa iniuſte ablationis. Idē intelligatur de detrahente/ ſi propter detractionē ipſe audiens prouocatur ⁊ dānificat iniuſte eū cui detractuꝫ ē. Et dicit ſanctus Tho. ſecūda ſecūde. q. lxij. ꝙ principaliter reſtituere tenētur illi qui ſunt principales in facto. Primo quidē precipiens dānificationem fieri: ⁊ ſecūdario ipſe exequēs: ⁊ cōſequenter oēs alij obligātur per ordinē. Quādo tñ vnꝰ reſtituit illi dā num qui damnū paſſus eſt: tūc eſt eidē totaliter ſatiſfactū: nec aliquis eoꝝ tenetur eidē aliquid vlterius reſtituere: ſꝫ illi qui ſunt principales in facto/ ⁊ ad quos peruenit res tenentur ſatiſfacere illis alijs q̄s reſtituerunt. ꝙ ſi non facerent: tūc ceteri tenētur vt videtur ſinguli ꝓ partibus ei qui inſolidum ſatiſfecit. ¶ Notandum hic ꝙ ſicut ſunt nouem aliena peccata in verſibus tacta quibus peccatis q̄s particeps efficitur alienis delictis in demerito hic/ ⁊ in accidētali ſupplicio in futura vita: ita ex oppoſito ſunt noueꝫ aliena merita/ quibus ꝓximi virtutes noſtras quodāmodo facere poſſumus hic/ ⁊ in futuro accidētalia premia habebimus. Primo cū iubemus ⁊ imperamꝰ bonū alijs: vt parentes pueris: domini ſeruis: magiſtri diſcipulis: prelati ſubditis imperantes bona. Secundo cum conſilia damus proximis vt vitent aliqua vitia vel operētur meritoria vel virtuoſa opera. Sic q̄libet poteſt docere ꝓximum verbo/ ⁊ exēplari vita: quibus tot meritis alienis participamus: quot opera bona alij ex noſtris bonis faciūt. Tertio cū ꝯſentimꝰ in bona alioꝝ: vt dñi ſeruos manumittēdo ꝓ ſacerdotio et religione adipiſcendis: parentes ſimiliter. Quarto cum ex laude alicuiꝰ virtutis in alio/ talis proficit: vt fit in ingredientibus religionem/ vel virginitateꝫ/ vel viduitatem laudantibus. Quinto cum defendimus iniuſte vexatos: vt ad uocādo: hoſpitio recipiendo: vel ſeptē opera miſericordie exhibendo. Matthei. x. qui prophetam/ id eſt predicatorem recipit mercedem prophete habebit. Sexto cum cooperamur aliorum bonis: vt peregrinando: ſcribendo libros: corrigēdo eoſdē: eccl'ias ⁊ ſermones viſitādo. Septimo quādo ſilentio noſtro alios edificamus/ ⁊ locutione aliorum vir=

tutes diſcrete attollimus. Octauo qñ non obſtamus ỽtuo=ſis aliorum exercitijs: ſed econtra fraterna correctione / ⁊ ſeptem operibus miſericordie ſpūaliby iuuamus ad bonū. Nono qñ manifeſtamus alioꝝ miſerias: vt eis ſubueniat Sunt etiam tertio nouē demerita aliena in alijs peccatis ꝙ ſint illa / vbi temporaliter danificatur ꝓximus per ſcādalum multiplex que faciliter repies: ⁊ ſic ſunt triplicia nouē primo in reſtituēdis. Secūdo in merendis. Tertio in deme

D rēdis ꝑ nouem modos ſcandaliſandi proximū. ¶ Secūdum dubiū eſt quid ſit reſtituendū? Rñ . ꝙ omne alienū quod qs iniuſte abſtulit / aut iniuſte detinet / ⁊ inuito dño rei / tenet reſtituere . Circa quod notandum ꝙ tripliciter contingit quem iniuſte aliena auferre vel detinere. Primo cum alteri ex cauſa licita ad aliquid obligatur: ⁊ ei non ſoluit alio inuito: vt cum non reddit depoſitū rite depoſcenti: nō reſtituit accōmodatū: nō ſoluit mutuū: nō reddit pcium mercēnario: aut non ſoluit alia debita: vt ſunt vectigalia: thelonia: cenſus: decime / ⁊ huiuſmodi / ad que ſoluenda quis iuſte obligatur. Secūdo cum quis iniuſte aliqua acquiſiuit quocūqꝫ modo ſiue per vſuram ſiue ꝑ furtum: ſiue per rapinam: ſiue per defraudationē in menſura liquidoꝝ vel aridorū: ſiue per pondera falſa: ſiue per fraudem vel falſitatē in rei ſubſtantia: quantitate vel qualitate: vt ſupra dictū fuit. Tertio cū ei aliquod tale datū eſt in munere / aut relictum in hereditate / aut in teſtamēto / aut eſt ſibi vēditū ab eo qui ius in eo non habuit: eo ꝙ res ſua nō fuit: aut poteſtatem eā dandi non habuit . Omne igit̃ tale oportet reſtituere / alias contra ꝓceptū hoc agit̃: ⁊ grauiter peccat . Et iſtis additur ꝙ qui alteri iniuſte nocuit ⁊ damnū in rebus intulit: tenetur ſibi dānum recōpenſare / etiam ſi inde nihil habuit: vt ſi cōbuſſiſti domum meā iniuſte / teneris mihi ad recōpēſationem toti9 damni: ꝗuis nichil de domo apud te remanſerit. Secūdo dicitur ꝙ non ſolū iniuſte ablatum eſt reſtituēdū: ſed etiam fructus eius ſi ſit res de ſe fructifera vt ager / vinea. Et hoc dicunt eſſe verum de poſſeſſore male fidei. ⁊ de fructibus qui ſupſunt deductis expēſis / que fiunt gratia fructuum querendoꝝ / congregandoꝝ ⁊ conſeruandoꝝ. Si aūt ablatum ſit res q̄ non eſt de ſe fructifera vt pecunia: tunc auferēs vel iniuſte detinēs tenet ad reſtitutionē equiualētis / ⁊ ad recompenſationē damni quod ille paſſus eſt ex carētia pecunie ſue. non tamē opꝫ ꝙ tantū reſtituat quantum ille lucrari potuiſſet cum pecunia : ſꝫ ſm eſtimationē lucri quod accidere conſueuit penſato labore ⁊ infortunijs que in lucro alias accidere potuiſſent. lucruꝫ eñ non ſolum penſatur vel cauſatur ex pecunia et labore.

Nam ſm Tho. ſcda ſcde.q.lxij. qñ datio alicui⁹ illicita eſt et cōtra legē:vt cum quis ſimoniace dedit,: tūc nō poteſt repetere/ ſed meretur illud datū amittere / nec debet ſibi reſtitutio fieri Et alius qui ſimoniace accepit:non poteſt retinere/ſed debet in pios vſus cōuertere. ¶ Tertiū dubiuꝫ eſt cui ſit reſtituenduꝫ? Rñdent doctores ꝙ illi qui verus dñs rei eſt aut iniuſte dānificatus/ ſi eſt viuus et noſcit. Sed ſi non eſt preſens:debet expectari aduētus eius:⁊ tūc ſibi reſtitui:ſi ſaltem ſperatur aliquādo reuerſurus. Si autē non ſperatur reditus eius:tunc ſi res eſt magni valoris: dꝫ ſibi transm itti ſi pōt cōmode fieri. Nec obſtat(dicit ſctūs Tho.) ſi remittens dānū remittendo patiatur :qꝛ ipſe ſibiipſi hui⁹ damni cauſa fuit/per hoc ꝙ alteri ſuū iniuſte abſtulit vel detinuit. Si aūt trāſmittere nō poſſit/aut ſi forte res nō ſit magni valoris/ita ꝙ nō poſſit ſibi remitti ſine maiori incōmodo ꝙ̃ res eſſet ſibi vtilis ſi eam haberet tunc pōt eam dare aliquibus cognatis eius propinquioribus . qꝛ preſumitur lege nature ꝙ ille velit magis reſtitutionē fieri propiquis ſuis ꝙ̃ alienis. Et ſi non haberet cognatos/aut non noſcerentur:poſſet rē cōmittere vni i cenobio/ cū tali ꝓteſtatiōe ꝙ reddere teneatur/ſi vnꝙ̃ reqſierit/ vel comparuerit/aut etiā reſtituat heredib⁹ ſuis ſi vnꝙ̃ tales comparuerint. Si autem dñs rei reſtituēde/ vel ipſe dānificat⁹ omnino incertus ſit et ignotus :nec poterit ſciri/ ⁊ ſilr̄ heredes ei⁹ ignorantur oīno/ nec ſciri poſſunt adhibita ſufficienti diligentia:tunc pauperes ſunt heredes illarū rerum reſtituendarum. Non enim ille iniuſtus ablator vel detentor alienarū rerum per hoc deobligatur a reſtituēdo.nec pōt ſibiipſi retinere:ſed tenetur dare pro anima illius cui reſtitutio debebatur . Si vero dñs rei reſtituēde eſt mortuus:det heredibus ſuis.et ſi non ſciuntur heredes:nec facta diligēti inquiſitione ſciri poſſunt:detur pauperib⁹ ꝓ ſalute anime ſue ſm modū ꝓmiſſuꝫ. Cui eñ nō pōt tēporaliter reddi: reddat ſpiritualiter. Redditio aūt ſpiritual' fit:cū datur pauperib⁹ pro ipſo et ꝓ ipſius aīa. ¶ Quartum dubium eſt per cuius manus debent talia diſtribui pauperib⁹ et reddi? Rñ.ꝙ per manus cōfeſſoris vel alicuius alterius de cuius fidelitate cōfidat.ſed dicit Sco.ꝙ nō inuenit quis neceſſario determinatus ſit mediator in diſtribuēdo pauperib⁹ illa. Et addit videt' mihi ꝙ talis per ſeipſum poſſit pauperib⁹ reddere et diſtribuere/ conſilio tamē alicuiu⁹ boni viri.qꝛ poſſet cōtingere ꝙ daret tali mediatori de cui⁹ fidelitate cōfideret:⁊ ꝙ talis tamē ſibiipſi applicaret/vel alijs vſib⁹ ꝙ̃ deberet. Vñ vbi lex diuina vel eccleſiaſtica nō ligat ꝑſonā/ſequenda eſt ratio naturalis. Illa aūt magꝫ dictat ꝙ ꝑſona q̄ tenet' magꝫ

reſtituat per ſeipſam ꝙ̃ per aliam. nõ tamen excludendo cõ
b ſilium boni viri: ſed magis includẽdo. ¶ Quintũ dubiũ quã
do ſit reſtituendũ? Rñ. ꝙ quilibet tenetur ſtatim reſtituere
alienum: niſi dilationem voluntariam habeat ab eo qui eſt
dominus rei. quia vt dictũ eſt prius: ſicut eſt cõtra iuſtitiã
et dilectionẽ proximi/ et contra preceptũ dei auferre alienũ
ita eſt cõtra iuſtitiã/ contra dilectionẽ ꝓximi/ et cõtra diui
num preceptũ tenere alienũ iniuſte. ideo eſt magnũ pecca=
tum. Sed cõſtat ꝙ ꝑ nullum tempus licet peccatũ cõtinua=
re/ ſed quilꝫ tenetur peccatum ſtatim deſerere tam quo ad
actum voluntatis elicitũ ꝙ̃ quo ad actũ exterius impera=
tum. Juxta illud Eccł. xxi. quaſi a facie colubri fuge pecca=
tum. Jgitur quilibet tenetur ſtatim reſtituere ablata / aut
quecunqꝫ aliena in quibus non habet ius/ niſi ipſe obtine=
ret voluntariã dilationem a domino rei. quia nõ licet deti=
nere alienum eo nolente. Ab iſto tñ excipit ſco. aliquos ca=
ſus in quibus ſm eũ licitũ eſt differre reſtitutionẽ exterio=
rem: dummodo aſſit interior reſtitutio/ id eſt firma volun=
tas reſtituendi ꝙ̃cito occurrent circũſtantie oportune. Et
illi caſus comprehenduntur ſub hac maxima. Licitũ eſt de
tinere rem alienã: qñ ille ſcilicet dominus rei rationabili=
ter deberet velle eam detineri. ſed in aliquibus caſibus ra=
tionabiliter deberet velle quis rem ſuam detineri de facto
qui tamen haberet firmã voluntatẽ reſtituendi/ poſitis ibi
ad hoc circunſtantijs oportunis. Primus illorum caſuum
ſm Sco. eſt quando reſtitutio ad ſtatim eſſet notabiliter
dãnoſa communitati: tunc tenetur ille ſtatim reſtituere: qꝛ
in tali caſu alter deberet velle reſtitutionem non ſtatim ſi=
bi fieri. quia magis debet velle bonum cõmunitatis. Et iõ
debet rationabilit̃ velle aliqualẽ dilationẽ illi⁹ reſtitutio=
nis boni vtilis. Secund⁹ caſus qñ reſtitutio eſſet dãnoſa ei
cui dꝫ fieri. vt reddere gladium furioſo: quo mediãte ſe/ vł
aliũ interficiat. Sic dicit ſanct⁹ Tho. ij. ij. q. lxij. ꝙ ſi res re=
ſtituẽda apparet ꝓ tũc grauiter noxia illi cui reſtituẽda fo
ret/ vel etiam alteri: tunc non debet reſtitui ei. quia reſtitu
tio ordinatur ad vtilitatẽ illius cui reſtituitur. Oĩa enim q̃
poſſidentur ſub ratione vtilis continẽtur. Nec tamen quis
debet ſibi eam appropriare in tali caſu: ſed dꝫ reſeruare vt
congruo tẽpore reſtituat. vel alicui tradere tutius conſer=
uandam. Tertius caſus qñ immediata reſtitutio eſſet, diffa
matoria reſtituẽti. ſicut fur occultus nõ tenetur ſtatim de
facto reſtituere: ſed poteſt captare tempus in quo ſine ſui
diffamatione reſtituat. debet tamen habere volũtatem ꝙ̃=
cito oportune poſſit/ et debet ad hoc diligentiã adhibere.
Addit etiam Sco. ꝙ quando ablatio fuit occulta: tunc non

tenetur ablator ſe prodere. nec tenetur per ſeipſum reſti- tuere: ſed poteſt facere per aliam perſonam diſcretam et fidelem. et expedit per confeſſorem cui prius eſt peccatum in confeſſione detectum: ſuppoſito q sibi credatur de fideli- ter reſtituendo id quod ſue fidei cōmiſſum eſt. Et etiam q caute reſtituat ſine manifeſtatione eius qui prius abſtulit et non reſtituit Et in tali caſu poteſt reſtitutio differri quo uſq voluntas et oportunitas talis perſone medie poſſit ha beri. ¶Quartus caſus quando acceleratio reſtitutionis V
eſſet multum damnoſa reſtituere debenti/et breuis dilatio reſtitutionis non eſſet damnoſa vel non multum damnoſa ei cui fieri deberet: tunc iterum nō tenetur ſtatim reſtitue- re de facto/ſed ſufficit q ſtatim ex affectu reſtituat: cū ceſ- ſabunt impedimēta hincinde. Quintus caſus quādo quis eſt omnino impotens ad reſtituendum. Talis enim protūc non tenetur: ſed cum peruenerit ad pinguiorem fortunam. Actio enim non extinguitur per inopiam/ſed ſopitur. Et talis debet habere fortem voluntatem reſtituendi ſi aliqñ potens erit ad hoc. Et ſanctus Tho. ſecunda ſecunde .q. lxij. dicit q in hoc caſu debet homo remiſſionem petere ab eo cui reſtituendum eſt: vel ſaltem voluntariam dilationē. et hoc petat aut per ſe aut per alium. Et videtur q pari ra tione ſit faciendum in caſu precedenti. Hec ſunt dicta de re Z
ſtitutione facta. et de bonis fortune. ¶Sed queritur quo- modo reſtitutio ſit faciēda de bonis corporis que quis au- fert? Rñ. Sco. vbi prius q qui occidit aliquem iniuſte: ſi ſi- bi pro illo a iudice ſm legem iſtius loci infligitur mors/ vt ſic vitam reddat pro vita: debet illam patienter ſuſtinere. et ſic ſoluere penam illam. Si autem ſibi a nullo infligitur iudice: expedit ſibi vt vitam ſuā exponat in cauſa iuſta. vt cōtra infideles et inimicos eccleſie pro reſtitutione facien da illi cui vitam abſtulit. q ſi nō velit tantam reſtitutionē facere: non pōt tñ a reſtitutiōe oīno immunis eſſe. ſicut qui- dam/dicit Sco. abſoluūt homicidas: nec eis reſtitutionē ne- ceſſario incumbentē iniungentes: quaſi facilius poſſit trāſ ire homicidia ꝙ canicida vl' bouicida. qz ſi occidiſſet quis bouem proximi ſui/ vel canem: non abſolueretur ſine reſti- tutione. tenetur ergo ille ad reſtitutionē faciendam equi- ualentem vite quam abſtulit. et hoc eo modo quo poteſt equiualentia in talib' eſſe. Nec hoc ſolū tenetur: ſz vt addit Sco. ſi interfect' ſuſtētabat aliquos/ vt patrē/ matrē/ vel ꝓ pinquos: tenet' iterfector omnib' illis ad reſtitutionē quātā eis abſtulit ꝑ iterfectionē iſti'. ¶De mutilatiōe/ꝟo aut alia K
corporali leſiōe dicit Sco. dz fieri reſtitutio ꝑ pecuniā ⁊ il- la dz reſpōdere nō ſolū dāno qđ q̄s icurrit ꝑ mutilationem

pro toto tempore vite ſue quo vſurus fuiſſet mēbro abſciſſo:ſed etiam debet reſpondere expēſis appoſitis in curatione/⁊ vltra hoc placationi leſi que requireret etiā ſi nō eſſet talis mutilatio/⁊ conſolationi ſic afflicti.qꝛ ꝑpetua eſt ſibi deſolatio de tali mutilatione.Plus etiā ſm Sco.ponderanda eſt mutilatio pauperis ꝙ̄ diuitis.quia pauper plus indigebat membro abſciſſo ad victum neceſſariū acquirēdū De talib⁹ reſtitutionib⁹ fiendis ꝓ vita ablata aut pro mutilationibus membroꝝ/aut leſionib⁹ ⁊ dānis corporis dicit ſctūs Tho.ij.ij.q.lxij.ꝙ in quo nō pōt recōpenſari equiualēs:ſufficit ꝙ recōpēſetur qđ eſt poſſibile. Sicut ꝑʒ de honoribus qui ſunt ad deum/⁊ ad parentes/ quibus non pōt reddi equiualēs.vt dicit.viij.Ethi.Sic etiā in propoſito qñ illud qđ ablatū eſt/nō eſt reſtituibile ꝑ aliqđ equale:dʒ fieri recōpēſatio qualis poſſibilis eſt.puta cū quis alicui abſtulit mēbrū:debet ei recōpenſare in pecunia.vel in aliquo honore ⁊ ſimilibus:conſiderata conditiōe vtriuſꝗ perſone ⁊ ſm arbitriū boni viri.

2 ¶Scđo principaliter dicendū eſt de reſtitutiōe bone fame ablate in toto vel in parte.Ubi notanduʒ ſm Tho.⁊ Sco.in.iiij.di.xv.⁊ ex dictis ſancti Tho. ij.ij.q.lxij.ꝙ quadrupliciter contingit aliquem dānificare aliū in fama.Primo verū crimē ſuū de eo manifeſtando et iuſte.vt cū quis maliciā alteri⁹manifeſtat eiđ corrigere habet.Aut ſi incorrigibilis eſt:manifeſtat in cōſpectu eccleſie ⁊ hoc bona intētione/ſcʒ vt confuſus a peccato deſiſtat.vel ſaltem vt alij diſcedāt ab ei⁹ cōſortio infectiuo ⁊ corruptiuo:ſeruato tñ ordine iuris ⁊ fraterne correctionis. Et qui iſto modo manifeſtat crimē alteri⁹:⁊ ſibi aufert famā: non peccat in hoc/nec tenet̄ ſibi famā reſtituere.Scđo dānificat ꝗs aliū in fama/⁊ hoc iniuſte/ſcʒ falſum crimē ſibi imponēdo/id eſt falſe eū corā alijs accuſādo de crimine de quo nō eſt reus .⁊ ꝗ iſto modo accuſat ⁊ ꝓximū dānificat in fama ſua:grauiter peccat:qꝛ mai⁹ eſt auferre famā ꝙ̄ tꝑalia.⁊ ꝗ aufert tēporalia alteri:grauiter peccat vt dictū fuit ſ. ꝑcepto.v.ca.viij.q.x.⁊ ꝑcepto.vj.ca.ij.B. ergo grauius peccat qui ſic iniuſte aliū dānificat in fama.hoīes eñ diligūt plus famā ſuā:ꝙ̄ tꝑalia ſua. Talis eñ ſic falſe ⁊ iniuſte dānificās ꝓximum:tenetur ſibi famā ſuā reſtituere.⁊ hoc illo mō ꝙ verbū ſuū retractet abſolute apud oēs ad quos ꝑ eum ꝑuenit/dūmō ſciat ⁊ poſſit.Debet eñ apud oēs cōfiteri falſū ſe in hoc de illo dixiſſe.vt dicit ſctūs Tho. ⁊ ſco.dicit ꝙ dʒ ſic famam reſtituere ꝙ retractet verbum ſuū / ſeu illud qđ ſibi falſe impoſuit.⁊hoc ita publice ſicut ſibi impoſuit.quia alias non ſeruat iuſtitiā in reddendo ꝓximo qđ ſuū eſt.Ex quo eñ homo tenetur reſtituere tēporalia vt dictū eſt:mul

to a fortiori tenetur reſtituere famam ſic iniuſte ablatam: que eſt multo precioſior temporalibus. Vñ ꝓuerb. xxij. dicitur. Melius eſt nomen bonum ꝙ̄ diuitie multe. ¶ Sed dices. aliqs non imponit tale crimē in publico aſſerēdo illud de eo/ſed murmurat/ꝛ incaute ꝛ indiſcrete loquitur: vel alicui coram plurib⁹ loquitur ꝛ narrat huiuſmodi nō tanꝙ̄ ſibi certum: ſed dicit ſe ſic audiuiſſe: an talis teneatur famā illi reſtituere? Rñ. Sco. di. rara fides ideo quia multi multa loquūtur. Et ideo ſic murmurans aut incaute loquens de alio falſum crimen/ſcꝫ dicendo apud alios forte ille fecit hoc/certe poteſt eſſe ꝙ fecerit/ aut dicēdo ego audiui ꝙ ille fecerit hec: ꝛ hoc niſi ex modo dicendi talis oſtēdat aliquā certitudinem maiorē ꝙ̄ ex relatione cōmuni/nō aufert ex natura actus famā illi in opinione illorum audientium quia ſi illi firmiter cōcipiant ꝛ credant ex hoc illū de quo eſt ſermo criminoſum eſſe: leues ſunt. Quia qui cito credit leuis eſt corde. Uerūtñ q: a ſcādalo puſilloꝝ opꝫ cauere/iuxta illud pauli. j. Corin. viij. ſi eſca mea ſcandaliſet fratrem meum/nō mādućabo carnes ineternum/ꝛ multi ſunt tales puſilli leues ad credendū mala: ideo periculoſum eſt coraꝫ ipſis talia audita ex relato referre. Et ſi hoc fiat ex intētione mala/ vt ſcꝫ animo ꝛ intentione ledendi famam illi⁹ de quo ſermo eſt: tunc nō eſt facile excuſare quin ſit cōtra charitatem/ꝛ per conſequens mortale. Si aūt fiat coram talibus puſillis ꝛ leuib⁹ ad credēdū mala/ꝛ fiat ex incōſideratione: durum eſt dicere ꝙ exeat genus peccati venialis: q: lingua in lubrico poſita eſt: ꝛ qui non offendit verbo hic ꝑfectus eſt vir. Et dicunt aliqui ꝙ ſi quis ex alicuius tali ratione notam infamie incurriſſet apud illos apud quos ſic locutus eſt: tenetur ille ſibi reſtituere famā/ ꝛ dicere apud eos ſe falſuꝫ in hoc de iſto audiſſe: ꝛ minus caute ſe locutū fuiſſe: vel ꝙ ſibi non fuerat credendū: cum tale contra proximum dixit/qm̄ illud retulit contra bonum ꝓximi: de quo nullam certitudinem habuit: vel aliquo conſimili modo reſtituat ꝓximo famā ꝓut meli⁹ potuerit. ¶ Tertio cōtingit ꝙ aliquis dānificat ꝓximū in fama: ꝛ hoc veꝝ de eo dicendo/ſed iniuſto modo: vt cum quis occultū crimē alteri⁹ ꝓdit contra debitū ordinem: ſeu cū veꝝ crimē alterius/ſꝫ occultum non ſeruato ordine iuris cōtra eum in publico proponat. De hoc dicit ſanctus Tho. tenetur illi dannificato in ſua fama/reſtituere famam quantū poteſt: tamē ſine mēdacio: vt ꝙ ſe dicat male dixiſſe / vel ꝙ iniuſte eum diffamauerit/vel alio tali quolibet modo. Et ſi non poteſt ſibi famam reſtituere: debet ſibi illud damnum aliter recompenſare prout etiam de alijs damnis ſuperius fuit dictum

M

Eccli. xix.

Jaco. iij.

N

Et Sco. de hoc dicit ꝙ talis non tenetur retractare verbũ ſuum quod propoſuit in publico: quia ſic faciendo mentiretur: cũ ſciat illud quod ꝓpoſuit cõtra eũ eſſe verum: et ideo non debet mentiri propter quodcũq; bonũ alteri reddẽdũ: immo in nullo caſu eſt mentiendũ: ſed tenet alio modo licito ſibi reddere famam, vt per hmõi verba: non credatis eũ eſſe talem: male eñ dixi et fatue dixi. Et illud ſuum dictum tunc eſt verum: quia non ſeruato ordine iuris propoſuit in publico: quod non fuit verum publicum: et ergo in hoc male ſtulte, et fatue dixit. Et illa ſuaſio ſc; nõ reputetis eum eſſe talem: eſt bona. quia q̃l; preſumẽdus eſt bonus: donec ꝓbetur contrarium. Iuxta illud extra de ſcrutinio in ordine faciendo: humana fragilitas iſtum quẽ indignũ eſſe nõ nouit dignum debet eſtimare. Sed ille nõ eſt probaturus malus coram illis: et ergo hoc ꝑſuadendũ eſt eis: vt cũ nõ reputent indignum et malum. ¶ Quarto contingit quẽ dãnificare alium in fama ſc; verũ crimen ſed occultum in publico ſibi impoſitum negando: quia ipſum qui ſibi crimen imponit oſtendit in hoc mendacem: et nõtat eũ de calũnia, id eſt de falſi criminis impoſitione. Et de illo dicit ſco. ꝙ ille ſic negans nõ tenet retractare negationẽ ſuam qua negauit in publico verũ crimẽ ſibi impoſitum: quia vt dicit non tenetur in publico quicunq; ſtatim in iudicio confiteri ſe reum, niſi fuerit cõuictus. Tenetur tamẽ per quedã verba ſobria, vt ſtatim ante hoc dictũ fuit: reſtituere famã illi accuſanti: quẽ indirecte notauit de calũnia: videlicet dicendo non habeatis eum pro calũniatore: quia credo ꝙ habuit intentionẽ bonã in proponendo: vel forte ipſe credidit ſe probare poſſe intentũ ſuũ, et deceptus eſt. Ex quibus patet q̃ periculoſum et magnũ peccatũ ſit aliquẽ infamare. ¶ Tertio principaliter dicendũ eſt de dannificante alium in anima ſua, id eſt in bonis anime quomodo teneat reſtituere. Ubi notandũ ſm ſco. ꝙ per bona anime intelligẽda ſunt bona moris q̃ acquiſita corrũpunt, et acquirenda impediunt. Per vitia eñ et peccata virtutes iam acquiſite corrũpunt: et que deberent ex bonis actibus generari per vitia impediuntur ne generentur. In iſtis bonis anime ſc; virtutibus et actibus virtuoſis, nõ põt vnus aliũ directe dãnificare auferendo ea ſibi, ſicut auferũtur exteriora bona, aut infundẽdo ſibi contraria, ſc; vitia et peccata: quia pctm̃ intantũ eſt peccatũ inq̃tũ eſt voluntariũ. Nã ſi nõ eſſet voluntarium: non eſſet peccatũ. vt dicit Auguſt. in de vera religione. Igitur ſola voluntate propria poteſt quis ſic directe dãnificari: ſc; in ſeipſo cauſando volitiones malas et peccata. Poteſt tamẽ vnus dãnificare alium indirecte, ſc; retrahẽdo ex

intentione a bonis operibus:ꝛ ſic impediendo a generatio ne virtutũ:ꝛ inducendo ad mala opa:quibus virtutes cor= rũpuntur:ꝛ vitia generantur. Et talis inductio ad malũ/et retractio a bonis:cõtingit multis modis/videlicet iubẽdo/ cõſulendo/perſuadẽdo/rogando/deridendo bona: ꝛ laudan do mala:ꝛ ſic de alijs modis. Ad propoſitũ igiꝉ primo dicen dum ꝙ ꝗ aliũ ſic damnificat in iſtis ale bonis:grauiter pec cat. quia cõtra dilectionẽ dei agit:eo ꝙ retrahẽdo a bonis minuit honorẽ qui deo exhiberetur:ꝛ inducẽdo ad mala au get dei inhonorationẽ ꝛ offenſam. Agit etiã cõtra dilectio= nem ꝓximi cui deberet velle ꝛ facere bonũ: ſed vult ꝛ facit ſibi malũ. Et peccatũ eſt tanto grauius:quãto damnum eſt maius quod proximo inferꝉ. Exẽpli gratia:grauius peccat (ceteris paribus) qui dãnificat ꝓximũ in libra : ꝙ ſi in ſolo denario. Cũ aũt bonũ anime ſit ineſtimabiliter melius bo= nis corporis aut fortune/ ſicut aĩa incõparabiliter melior eſt corpore:ſequitur ꝙ multo grauius peccat qui dãnificat alium in bonis ale/vt in virtutibꝰ ꝛ operibus bonis quibꝰ mereꝉ bonũ / ꝙ peccet qui dãnificat in bonis corporis aut fortune. ¶ Scdo dꝛ ꝙ ſic dãnificans aliũ in bonis ale tene= tur ſibi ad reſtitutionẽ mõ poſſibili:vt dicit ſco. Et ptꝫ:quia cum bona virtutũ ſint maxima bona inter oĩa humana bo= na in preſenti vita/ſm aug. lib. pmo retractationũ. plus dã nificat proximũ qui in iſtis eũ dãnificat / ꝙ in quibuſcunqꝫ alijs:ꝛ per ꝯñs plus tenetur ſm iuſticiã ad reſtitutionẽ ſuo proximo de tali faciendã ꝗtum ſibi poſſibile eſt ꝙ de alijs bonis. Talis autẽ reſtitutio fiat ſic:vt dãnificãs illũ dãnifi= catũ ſuadẽdo/inducẽdo/exhortãdo ꝛ alijs bonis modis effi caciter inducat ad penitentiam/ad vite emẽdationem / ad actus bonos virtutũ generatiuos. Et ſi nõ ſufficit ſua pro= pria perſuaſio aut exhortatio ꝛ ꝯſiliũ: adducat alios effica= ciores dũmodo tñ illis nõ ꝓdat pctm̃ illiꝰ occultũ . Et ſi nõ ſufficiunt ꝑſuaſiones hmõi ꝛ inductio ad bonũ / quia faci= lius eſt ꝑuertere ꝙ cõuertere:tũc teneꝉ vltra hoc quantum põt impetrare illi cõuerſionẽ per orationes proprias ꝛ per orationes aliorũ ꝑ ipſum impetratas ꝛ procuratas/ ꝛ alijs ſimilibus aut melioribus modis poſſibilibus . Dãnificans igitur aliquem in bonis anime teneꝉ ſibi reſtituere ꝗtum ſi bi eſt poſſibile:ſemper tamen ſic agendo:ꝙ non publicet il= lius occultum peccatum : et eius perſonam quam noſcunt aut noſcerent veriſimiliter pro futuro. Ex his eſt diligẽter cõſiderãdũ ꝙ magnũ pctm̃ eſt ſollicitare ꝛ inducere aliũ ad peccandũ:ꝗa in ſe eſt magnum pctm̃:ꝛ vltra hoc teneꝉ ho= mo illi reſtituere/ ꝛ dãnũ recõpẽſare:quod hõ vix poteſt fa cere ad condignum:eo ꝙ voluntatẽ iam allectã ad malum

vix poteſt homo reducere ad virtutem. Pauci etiam ſunt qui ſic reſtituere conentur: cum tamen multi ſunt: qui ſic reſtitue re teneantur. Creberrima enim eſt illa damnificatio/ et maxi me circa iuuenes vtriuſq̃ ſexus: qui ſepiſſime inducunt ad
B mala ſupradictis modis: et nonnūq̃ maiorum exemplis peſſi mis corrumpuntur. ¶ Sed quid faciendum de eo qui damni ficat alium retrahēdo eū a religione? Rn̄. ſco. q̄ ſi quis abſtra xit a religione aliquē iam obligatum ad religionem profeſ ſionis obligatione/ tenetur agere reſtitutionem. Dānificauit enim religionem in illa pſona: tenet igitur agere vt ille rede at ad religionem. Sed ſi aliquē diſpoſitum ad intrandū re ligionem retraxit/ aut impediuit ne intraret/ et hoc non fecit intentione conſulendi proprie vtilitati/ aut ex aliqua rōna bili cauſa/ ſed fecit intentione nocendi religioni: tunc q2 in tereſt inter habere et inter prope eſſe: ideo non tenet ad tan tam reſtitutionē religioni/ ad quantam teneret ſi ille fuiſſet in religione receptus actualiter. Tenet tamē ad aliquā re ſtitutionē/ vt ad inductiōem illi⁹ retracti vt adhuc ingredia tur: vel ad inductionem aliqualem alicui⁹ alterius aliqua liter equiualentis. Ita tenet reſtituere religioni iniuſte p eum dānificate/ vt quā retraxit extra religionem/ aut quam impediuit ne ingrederet: tenetur etiam ad reſtitutionē. Te netur enim omni diligentia inducere ad intrandū monaſteriū. qd ſi non pōt efficere/ aut forte ille quē impediuit ne intra ret poſuit ſe ad ſtatū nunc impoſſibilē religioni vt matrimo niū: tenetur ſibi in ſuaſionib⁹ et in alijs ſpūalibus bonis ad equiualentiam illorum bonorum in quib⁹ eum dānificauit retra hendo a religione: et ad que maiora pfeciſſet in religione q̄ in ſeculo. Et hoc tenetur facere ſecūdum modos ſupra po ſitos/ de damnificato in bonis anime quo ad virtutes: aut ſecundum alios meliores prout poterit.

¶ Capitulum. viij. De ſuffragijs mortuorum.

Cum viui ſatiſfacere poſſint pro defunctis/ et p morituris/ et alijs viuis/ et illā negligēdo graui ter peccēt. Idcirco adhuc de ſatiſfactione/ ſcz quō p ſuffragia poſſum⁹ ſatiſfacere pro mor
A tuis/ tria oñdentur. ¶ Primo que aie iuuari poſſunt p ſuffragia. Scdo quib⁹ rebus iuuari pn̄t. Tertio q̄ eas iuuare pn̄t. De pmo notādū q̄ ſex ſunt lo ca animarum vt dicit magr̄ in. iiij. circa. diſt. xx. et. xxi. Et tho. cum alijs theologis/ vcz celum infernus damnatorum: limb⁹ puerorum: limb⁹ patrum: hic mund⁹/ et purgatorium. Et ſolum in purgatorio et hic exiſtentib⁹ proſunt ſuffragia quo ad libe rationem pene. In pmis enim locis exiſtentib⁹ non proſunt

ſuffragia ſcilꝫ exiſtentibus in celo per modum indigentie:
quo ad p̄mium eſſentiale. Dicente beato auguſti. Iniuriā
facit martyri/qui orat ꝓ martyre:prodeſt tñ eis ſuffragiuꝫ
ad premiū accidētale:q꞉ gaudiū eſt in celis ſuꝑ vno pctōre
penitētiā agēte. Luce.xv. Orare eñ ꝓ talibꝰ in celis infide
litatis eſſet. ¶Eſt aūt certū aliquē eſſe in celis quintupli= B
citer. Primo modo ꝑ bibliā noui teſtamēti de apl̄is/ dēpto
Iuda. Secūdo de patribꝰ veteris teſtamēti ꝑ bibliā vete=
ris teſtamēti. Tertio qui ſuſtinuit martyriū ꝓ fide etiaꝫ ſi
ante peccauerit:vt de Cipriano refert Aug. ꝙ falx marty=
rij abſtulit venalia ab eo. Quarto ſi poſt baptiſmuꝫ ſtatim
decedat paruulꝰ:⁊ tunc ſi ipſo p̄ſente celebratur miſſa:di=
ci debet ꝓ oībus defunctis/ vel pro alijs. Si aūt maior in=
fante moritur:tūc pōt ꝓ eo celebrari. Cū beatꝰ Grego.iiij.
dialo.dicat dānatū puerū necdū quinquennē. Si etiā adul
tus ſtatim poſt baptiſmū moreref:orari pōt pro eo:q꞉ for=
te nō penituit niſi pro mortalibꝰ:⁊ tūc indiget pro venialibꝰ
Quinto ſi eſt canoniſatꝰ ꝑ eccleſiā. In ſcdis locis nō ꝓſunt
ſuffragia/ſcꝫ exiſtentibꝰ in dānatorū inferno. Uñ Augu. Si
patrē meū in inferno eſſe ſcirem:nō plus ꝓ eo ꝙ̄ ꝓ diabolo
orarē. Et teſte eccl̄ia in inferno nulla eſt redēptio/ſm̄ legeꝫ
cōem:qđ d꞉ propter Traianū quē beatꝰ Greg. liberaſſe le=
gitur de inferno orādo. ¶Eſt aūt certū eſſe in inferno here= C
ticos primo:ſcdo iudeos:tertio paganos:de chriſtianis au
tem nō ſic certū eſt. Quāuis eñ peccatū eorū manifeſtum
ſit:non tñ pena. Unde poteſt ꝓ eis orari i ſecreto:⁊ ꝑñt ſuf=
fragia fieri ꝓ illis qui ſeipſos occiderūt:q̇ in bello iniuſto
mortui ſunt. q̇ duello interierunt:aut q̇ in torneamētis ſuc=
cubuerunt:aut cū meretrice. Dicit eñ Aug. in de cura pro
mortuis habēda:ꝓ oībus debet fieri oratio:ſed nō debꝫ fie
ri publice ꝓpter ſcandalū. Exempluꝫ habes de Grego. iiij.
dialo. qui ꝓ ꝓprietario orare diu diſtulit. Similiter debet
fieri ſuffragiū pro ſuſpēſis ⁊ iuſte dānatis:⁊ ſubito mortuis
q꞉ etiā latro in cruce penituit. Si aūt inueniaf ſubito mor=
tuus qui prius bone vite fuit:publice oratio dꝫ fieri:q꞉ iu=
ſtus ſi morte p̄occupatꝰ fuerit:in refrigerio erit. Sap. iiij.
In tertio nō proſunt ſuffragia/ſcꝫ exiſtētibus in limbo pue
rorum:q꞉ nō ſunt in ſtatu diſpoſito/ſicut nec iſti in inferno
q꞉ nō ſunt de cōitate fideliū. Eſt eñ vna vniuerſalis eccl̄ia
in charitate coniuncta:q̄ eſt ſocietas ⁊ amicitia ſpūalis. de
qua in ſymbolo. ſctōrum cōionem. Et ps. Participē me fac Ps.cxviij.
deus oīm timentiū te ⁊c. Ideo quicq̇d vnꝰ lucraf ꝑ oratio=
nes penitēs/hic ⁊ in illa ſocietate eſt omnium:aut quo ad
gratulationem:aut quo ad ſubuentionem. Sed iſti in infer
no dānatorum ſunt de ſocietate diaboli ⁊ velut membra pu

trida. Et ꝗ in limbo pueroꝝ ſunt a ſocietate ſanctoꝝ ſunt ex=
cluſi:ideo non proſunt eis nr̄a ſuffragia. In quarto non pro=
fuerunt/ſcꝫ exiſtentib⁹ in limbo patrum/non quo ad meritū:
qꝛ nullum eſt poſt hanc vitam:nec ad ſatiſfaciendum:qꝛ non
habebant ſatiſfacere niſi pro debito humane nature toti⁹:qḋ
D ſolus xp̄s ꝑ infinitum meritum tollere potuit. ¶ In quinto
loco exiſtētibus/ſcꝫ in hoc mundo ſuffragiū prodeſt/ſcilicet
tam illi qui facit ꝙ̄ iſti anime pro qua facit/ſi eſt in purgato-
rio. Primo em̄ idem ſatiſfacienti poteſt prodeſſe tripl'r. Uno
mō ad merenduꝫ ſi ſit in charitate. nihil em̄ minus mereť de
Ps.xxxiiij. gaudio celeſti:ꝙ̄ ſi pro ſe fieret ſuffragiū. Scd̄m illud pſalm̄.
Orō mea in ſinū meum conuerteť: immo qn̄qꝫ plus mereť qs
orando vel celebrando pro alio ꝙ̄ ſi pro ſe faceret:qꝛ maiori
feruore charitatis ſuccēſus videť/qui ſcintillas feruoris mit
tit ad alios maxime ad inimicos. In cui⁹ euidētiam xp̄o orā
te pro inimicis:latro conuerſus eſt ad penitētiam. Et ſm̄ au
guſti. Stephano orante pro inimicis:paul⁹ tandem cōuertiť.
Alio mō prodeſt facienti ad ſatiſfaciendum ꝓ ſe indirecte:qꝛ
ſi iſte ꝓ quo ſuffragium fit nō indiget: vt qꝛ eſt in celo/aut qꝛ
nō eſt capax/vt ſi eſt in inferno; qn̄ tunc ſuffragium faciēs eſt
talis intentionis habitu/ꝙ pro ſe faceret ſi non crederet pro
deſſe illi:tunc ſuffragium ſatiſfacit pro faciente ſi indiget. Si
aūt non indiget:dicit Pe. de pa. di. xlv. quarti: tunc in ſuffra
gio dꝫ ſemꝑ eſſe implicita intentio facientis vt alijs ꝓſit in-
digentibus hic/vel in purgatorio. Si aūt fiunt ſuffragia mul
ta ⁊ ſpecialia pro illo q nō indiget/vt quia eſt in gloria vel in
inferno/⁊ ſupereſt:vel qꝛ minus indiget: tunc diuiditur indi
gētibus per deum. ſicut ſm̄ auguſti. in regula dicitur Cū da=
tur veſtis in monaſterio vel aliud non indigenti: dat abbas
illi qui indiget. Et idem dicit Thomas ⁊ probat ex ſermone
quodam Dama. de dor. Tertio modo indirecte prodeſt faciē
ti quo ad orationis ſubſiduꝫ: quia iſte cui ſuffragium preſta
tur ſiue ſit in celo/ſiue in purgatorio:tenetur orare ſaltem cū
liberatus fuerit ꝓ faciente ſuffragium :alias eſſet ingratus.
Unde math. x. Siq̇dem fuerit filius pacis: reſidebit ſuꝑ illuꝫ
pax veſtra:ſin autem ad vos reuertetur Quarto mō tamē non
prodeſt directe ad ſatiſfaciendūꝫ. Unde ſi tibi iniunctum eſt
vnū pſalterium:⁊ defuncto iniunctum fuit aliud pſalterium
ſi dico pro defuncto vnum pſalterium: adhuc ſum obligatus
ad dicendum aliud pro me: Simile eſt in humanis debitis ſi
debeo vnū florenum iohanni: ⁊ frater meus eidem etiam vnū
dando vnum pro fratre non me acquitaui. In purgatorio
auteꝫ exiſtentes ſunt in magnis debitis erga deum:que debi
ta ſi nemo eis ſubuenit luere oportet penis ⁊ ſic ſatiſfacere.
E ¶ Ex premiſſis patet ꝙ multis modis melius eſt orare pro

mortuis fidelibus ꝙ ꝓ viuis. Qꝛ mortuus aut eſt me ignorante in inferno: et tunc gradum gloꝛie merui p opus bonū ſi ſum in charitate ⁊ ſatiſfactio cedet mihi. Si autem ſum extra charitatem: p actum ſuffragij diſpoſui me ad charitatem aliqualiter: ⁊ opus ad minus feci pꝛemeritoꝛiū ⁊ ſi nō meritoꝛiū. Aut eſt in purgatoꝛio. Et tunc lȝ ſm omnes nihil mihi mereri poſſit nec ſibi: tamen ſm multos ꝓ me poteſt exaudibiliter oꝛare. Sicut ⁊ hiere. ij. machabeoꝝ. xv. oꝛauit exaudibiliter pꝛo iſrael. Et ſm omnes ad minus oꝛabit pꝛo me cū venerit ad celuȝ. aut iam eſt in celo: velut iam dictuȝ eſt erit ibi: tunc ſcient illos pꝛo eis oꝛauerunt/ ⁊ pꝛo eis oꝛabunt: immo etiam ſi ſuffragantes pꝛopter peccata ſua illis non pꝛofuiſſent: adhuc pꝛo eis oꝛabunt. Et ratio eſt: qꝛ amicitia in virtuoſo conſiderat affectum plus ꝙ effectum. Sūt aūt tunc beati in charitate perfecta / p quam oꝛatio eoꝝ expꝛeſſa auditur faciliter Secus autem eſt de viuo quando pꝛo eo oꝛo: qꝛ foꝛte ignoꝛat ꝙ pꝛo eo oꝛo: ⁊ ſic non oꝛabit ꝓ me. Item foꝛte eſt peccatoꝛ ⁊ ſic modicum valebit. Item ſi eſt iuſtus/ non tamen in voto: ſemper exauditur. ¶ In ſexto exiſtentibus loco/ ſcilicet in purgatoꝛio pꝛoſunt ſuffragia: tum quia charitatem habent que facit eos capaces: tum etiam quia de noſtra fidelium ſunt ſocietate vt tactum fuit De exiſtentibus in limbo puerozum/ de cōmunione eccl'ie/ de loco huius purgatoꝛij ſex ſunt videnda/ que tradit thomas ſuper. iiij. diſtinctione duodecima. Pꝛimo ꝙ ſit/ pꝛobatur, auctoꝛitate ſcripture per illud. ij. machabeoꝝ duodecimo. Sancta ergo ⁊ ſalubꝛis eſt cogitatio pꝛo defunctis exoꝛare: vt a peccatis ſoluantur: ergo purgantur. Item ꝓbat Grego. iiij. dialo. per exempla plura. Et per illud. j. Coꝛinthioꝝ. iij. Si quis edificauerit ſuper fundamentum hoc/ id eſt chꝛiſtum aurum/ argentum/ ⁊ lapides pꝛecioſos. Et ſequitur/ videlicet lignum: fenum: ſtipulam. vniuſcuiuſqꝫ opꝰ quale ſit ignis pꝛobabit. Item diony. vlti. cap̄. celeſtis hierarchie commemoꝛat ritum pꝛimitiue eccleſie oꝛantem ꝓ moꝛtuis. Item auctoꝛitate philoſophoꝛum. Socrates enim libꝛo qui dicitur fedron platonis. quecunqꝫ inquit anime ꝓuidebuntur medioeriter egiſſe venient in locum vbi per penas abſoluentur. Et ponit animas bonas habere nullam penam: mediocriter bonas mediocrem habere penam: malas autem magnas Ad idem eſt Auicēna. ix. metha. ſue capitulo vltimo. qui tamen machometiſta fuit. Ad idē eſt hermes termegiſtus ad eſculapium. Ratione etiam ſic opoꝛtet ſatiſfacere quemcunqꝫ penitentem: ſed aliqui moꝛiuntur in charitate qui non ſatiſfecerunt pꝛo peccatis pꝛeteritis: ergo opoꝛtet in futuro alicubi ſatiſfacere: et hoc eſt pur

G gatorium. Exemplis ꝓbat Greg. iiij. dialogoꝝ. ¶ Secundo
notat ꝙ triplex eſt purgatoriū. Unum in preſenti vita ꝑ tri
bulationes toleratas vt oportet. Aliud in alia vita ſm le=
gem cōmunem: iā prope infernū dānatorū / vt idē ſit ignis
qui dānatos cruciat / ⁊ qui electos purgat: ſicut ſub eodem
igne aurū purgatur ⁊ ferrū crematur vt exemplificat. Ter
tium purgatoriū eſt ſm diſpenſationē. Et ſic quādoqꝫ in di
uerſis locis aliqui puniri legūtur: vel ad viuorū inſtructio
nem / vel ad mortuorū ſubuentionē: vt viuētibus eorū pena
innoteſcēs: per ſuffragia eccl'ie mitiget. Tertio notat ꝙ du
plex eſt pena alarum in purgatorio. Una ſenſus q̄ diuina
iuſtitia per ignē punit. Alia damni que cōſiſtit in priuatio
ne viſionis beatifice ad tēpus. Et de vtraqꝫ dicit ꝙ minima
pena purgatorij excedit maximā penā hui⁹ vite. vnde Aug.
de vera ⁊ falſa penitētia. Hic ignis purgationis ⁊ ſi etern⁹
non ſit: miro modo eſt grauis: excedit em̄ omnē penā quā
vnqꝫ quis paſſus eſt in hac vita. Nūqꝫ in carne tāta inuen
ta eſt pena: licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta: et
multi nequiter iniqui quāta ſepe ſuſtinuerunt ſupplicia.
Itē Augu. lib. de igne purgatorij dicit aliquis: Non ad me
pertinet ꝙdiu moras habeam tantū vt ad vitam eternam
perueniā. Nemo hoc dicat fratres chariſſimi: qꝛ ille ignis
purgatorius durior erit ꝙ̄ quicquid poteſtis in ſeculo / aut
videre: aut excogitare. Et ſtatim ſubiūgit. Ideo totis viri=
bus vnuſquiſqꝫ laboret capitalia crimina / ⁊ minuta pecca=
ta ita operibus bonis redimere / vt ex ipſis nihil videat re
manere / qđ ignis ille poſſit abſumere. Exēplificat ibi. Quā
durum ſit hic digitū modicum in igne tenere: quāto plus to
tam animā medullitus. Dicit etiam cōis theologorū opi=
nio: ꝙ purgatorij pena incōparabiliter eſt maior penis mū
di. De pena dāni probat: quia quāto aliquid magis deſide=
ratur: tāto ei⁹ abſentia eſt moleſtior. Et qꝛ affectus quo de
ſideratur ſummū bonū poſt hanc vitam in animabus ſan=
ctis intēſior eſt: qꝛ nō retardatur affectus moleſtia corpo=
ris: ⁊ etiā qꝛ terminus fruendi iā ſummo bono aduenisset
niſi aliquid impediret: ideo de tardatione maxime affligū=
tur. De pena ſenſus probat: qꝛ cum dolor non ſit leſio / ſed
leſionis ſenſus: tanto aliquis magis dolet de aliquo leſiuo
quanto magis eſt ſenſitiuū. Unde leſiones que fiūt in locis
maxime ſenſibilibus / vt in oculo / ⁊ in ſimilibus membris
maximū dolorē cauſant. Et qꝛ tot⁹ ſenſus corporis eſt ab
anima: ideo ſi in ipſam animā aliquid leſiuum agat de ne=
H ceſſitate oportet ꝙ maxime affligatur. ¶ Quarto notat ꝙ
anime volūtarie ⁊ cum magna patientia ſuſtinent penam
purgatorij. Patet quia habent cor rectum: ⁊ per conſequēs

conformant voluntatē ſuam diuine volūtati ⁊ iuſtitie. Itē omnis ſapiēs vult illud ſine quo nō poteſt peruenire ad finem intentū:ſed ſine illa pena non poſſunt venire in celuȝ. Itē petunt ſuffragia cum maximo deſiderio ſm illud Job xix. Miſeremini mei miſeremini mei ſaltem vos amici mei Habēt em̄ anime purgatorij quadruplicē ſcientiā. Unā per ſpecies influxas a deo ſicut alie ſubſtātie ſeparate. Secundam per ea que hic didicerūt. Tertiā per animas illic aduenientes. Quartā per angelos bonos reuelātes. Quintā per malos/ſcȝ aliquādo eas ſm Tho. deridētes. ¶Quinto notat ꝙ boni angeli nō puniūt animas in purgatorio:quia eorū cōciues ſunt amiciſſimi:tamē poſſibile eſt ꝙ eas ad loca penarū deducāt:nec cruciātur miniſterio demonum:quia anime eorū victores fuerūt:poſſibile tamē eſt ꝙ ipſi demones qui de penis hoīm letant̄:alas comitētur cū deducuntur ab angelis ſctis/⁊ aſſiſtāt purgādis:tum vt earū penis ſatient̄:tū vt in earū exitu a corpe ſuū aliquid recipiāt. In hoc aūt ſeculo qr̄ adhuc locus pugne eſt:puniunt̄ hoīes et a malis angelis ſicut ab hoſtib⁹. vt patet de Job. ⁊ a bonis ſicut patet de Jacob cui⁹ neru⁹ femoris angelo ꝑcutiente emarcuit. Geñ. xxxij. Sola aūt diuina iuſtitia igne mediante purgat:ſicut aurifaber per ignē aurum:ſicut tribula granum:⁊ cauterio medic⁹ morbū. Quedā etiā ibi pctā leuia illuc deportata purgātur:vt dicit Grego. iiij. dialo. Et Aug. in de vera penitētia. Oēs vero pene pro peccatis ꝗtūcunꝙ grauibus debite/quas penas nō plene deleuit hic contritio:ibi ignis purgabit. Sic ptȝ ꝙ in purgatorio ſunt quadruplices pene. Primo carcer loci malus:qꝛ in terra ⁊ prope infernū. Secūdo ignis vniformis:ſed ſm diuinā iuſtitiā difformiter crucians. Tertio demonū aſſiſtētia cruciatiua. Quarto priuatio beatitudinis. Eſt aūt triplex ignis purgatorius. Prim⁹ eſt in alio mūdo in purgatorio qui erit acerbiſſimus. Cui⁹ officium eſt triplex/videlicet purgare a peccatis venialibus. A penis ꝓ mortalib⁹ cōtritis:⁊ ꝓuenialibus/pro quibus hic non eſt ſatiſfactum:⁊ ab alijs ſcorijs anime que ſunt habitus vitioſi/errores/⁊ fomes. Secūdus ignis eſt citius purgatorius/qui erit in cōflagratione mūdi. Tertius purgatorius ignis eſt tribulatio pñtis vite Et ille multo plus purgat ⁊ citius ꝙ ignis in loco purgatorij:quia meritum eterne patrie auget:⁊ modicus multum de peccatorū penis delet:⁊ mortalem culpam ⁊ venialem delere poteſt quo ad penaȝ. Sed ignis purgatorij primi ſolum delet veniale peccatum:⁊penas debitas pro mortalibus contritis ⁊ venialibus:ſed nihil meretur de gaudio:⁊ incomparabiliter tamen eſt maior tertio igne. ¶Sexto no

tat q vna anima citius purgatur q̄ alia: vt docet apoſtol⁹ j. Corinthi. iij. exēplificans de ligno/ feno/ ꝛ ſtipula: q2 quedam venialia ſunt maioris adherētie q̄ alia/ ſm quod affectus magis ad ea inclinat ꝛ fortius in eis figitur: ideo talis tardius purgatur. Que autē anime acerbius pugantur vel que tardius: ſciendum q acerbitas pene proprie reſpōdet quātitati culpe: ſed diuturnitas reſpondet radicationi culpe in ſubiecto. Unde poteſt contingere q aliquis in purgatorio diutius moretur: qui minus affligitur ꝛ econuerſo. Omnia prefata ſunt Thom̄. vbi prius. Abbas Joachim libro de ſemine ſcripturarum dicit/ magis peccatores quiere in fine vite penitent: in purgatorio igne vſq ad nouiſſimum diē tales cremari oportere credēdi ſunt. Armacanus libro de queſtione armenorū. lib. xiij. di. Ueriſimile eſt multos vſq ad reſurrectionem glorioſam oim electoru3 in purgatorio remanſuros/ qui multa purgatione indigebunt.

¶ Capitulum nonum. Que anime defunctorum iuuari poſſunt.

B Uo ad ſecundum principale per que videlicet anime defunctorū iuuari poſſint? Rñ. ſm Grego. iiij. dialog. ꝛ doctores in. iiij. diſt. xlv. Primo valet ieiunium. Secūdo plus elemoſina. Tertio plus oratio. Quarto maxime ſacrificium altaris: ſemper intelligendo ceteris paribus. Sub iſtis tamen quattuor plura alia comprehendūtur/ ſicut dictum eſt ſuprā. iij. precepto de ſatiſfactione. Primo valet ieiunium vel vigilia: abſtinētia a delectabilibus cibis/ vel alijs ſolatijs corporeis al's licitis. Similiter aſperitas lecti ꝛ veſtium: flagellatio: genuflexio: ꝛ peregrinationes: contritio/ ꝛ huiuſmodi. Et hec animab⁹ applicata valent per viā iuſtitie/ ꝛ per modū ſolutionis pene. Unde dicitur. xiij. q. iij. anima. Jeiunia viuentiū ſunt auxilium defunctorū/ ſic q deus ea acceptat pro animabus defunctorum tanq̄ per ipſas hoc factū eſſet. Unde beat⁹ dominicus ferrea cathena triplicē diſciplinam omni nocte recepit. Unā pro ſe: aliam ꝓ defunctis. tertiā pro peccatoribus viuis. Nam ſi te in carcere exiſtente nō poſſes ſoluere ſtatim decē florenos ad quos teneris: ego tot pro te dādo/ te liberarem. Sic etiā in propoſito eſt de carcere purgatorij.

B ¶ Ex quo patet q conſultū eſt valde hic per talia purgari preſertim per infirmitates/ ꝛ alia patienter ſuſtinēdo du3 viuimus: quia tunc ꝛ ſpeciale meremur in patria gaudium ꝛ ſatiſfacimus. Quādo aūt nobis defūctis quis pro nobis ſuffragatur: tunc meritū ſibi manet/ ſed opus ſatiſfactoriū inquātum tale solū ſubuenit nobis. Exemplū de hic purgā

do ſe/patet per Greg.in omel.vbi refert ꝙ Emilian⁹ diues
lapſus in quoddã viciũ/monaſteriũ intrauit:ſe multipl'r af
flixit:matutinas in mõte extra monaſteriũ ꝑuenit/vbi ab=
bas in medio noctis ſuper eũ lumẽ velut ſolẽ vidit:⁊ cũ ab
eodẽ deprehenſus eſſet poſtmodũ/⁊ interrogatus in mona
ſterio quid egiſſet:tarde cõfeſſus eſt/ꝙ etiã in ipſa luce au
diuit dimiſſũ eſt pctm̃ tuũ.Pauor etiã ⁊ timor mortis quo=
dam purgat hic.Vñ Grego.iiij.dialog.dicit.plerũqꝫ de cul=
pis minimis ipſe ſol⁹ pauor redictes aias iuſtorũ purgat:
ſicut narraui de quodã ſancto viro frequẽter:q̇ ad mortez
veniẽs vehemẽter timuit:ſed poſt mortẽ diſcipulis in ſtola
alba apparuit:⁊ ꝙ̃ preclare ſit ſuſcept⁹ indicauit. Hec ibi.
Et beat⁹ Aug.lib.de viſitatiõe infirmorũ loquẽs ſacerdoti
bus de hoibus morituris ſic dicit.Abſoluẽdi ſunt oẽs/abſo
lutionẽ dũtaxat rogãtes:neċ ſuſpẽdendi ſunt a fideliũ cõ=
munione q̇bus mors timetur ſine dilatione:⁊ quos pecca=
torũ amara recordatio:vel eiecit in lachrymis vel metus
mortis ducit ad veniam:ſicut ſcriptura teſtatur. Et territi
purgabũtur/ſcꝫ Job.xli. Hec Augu.¶ Secũdo valet elemo C
ſina etiã p viã iuſtitie ⁊ per modũ redẽptionis ꝓ animab⁹:
⁊ illud melius eſt ꝙ̃ ieiuniũ:quia bonũ humanũ quãto cõ=
munius:tãto melius.Elemoſina aũt pluribus datur inter
dum.Et ſub iſto cõprehendũtur oia opera mĩe corꝑalia:ſi=
militer ⁊ ſpũalia impẽſa ꝓ primo ꝓpter aias defunctorum.
Unde datio ouoꝝ/candelarũ/panũ/⁊ hmõi:ꝓ miniſtris ec=
cleſie valet defunctis.Hec aũt hic ꝓ ſe facta:ſicut dictũ eſt
de ieiunio/pl⁹ nobis valerẽt.exẽplũ ponit Greg.iiij.dialo.
de paſcaſio diacono cardinali maxio elemoſinario ⁊ litera
to valde:qui non ex malicia/ſed ex ignorãtia/duob⁹ in pa
patum electis poſtea animo adheſit illi qui minus ius ha
buit.Paſcaſio igitur defuncto:ſanctus Germanus eps ca
puanus de conſilio medicorum in termis ſe lauare volẽs:
eum ſeruientẽ in feruenti aqua reperit:a quo cuꝫ queſiſſet
cauſam tante ſeruitutis:reſpondit ꝙ propter adheſionem
predictam.Et ſi inquit pro me oraueris/⁊ reuerſus nõ me
hic inueneris: liberatus ſum.quod et factum eſt. Et dicit
Grego.ꝙ elemoſinis Paſcaſius meruit liberari citius/et
germani prece.¶ Tertio valet ꝓ aiabus oro: ⁊ plus cete=
ris paribus ꝙ̃ precedentia:⁊ hoc per viam gratie/⁊ per in
terceſſionẽ membrorum chriſti.Melius enĩ eſt opus chari=
tatis quod dirigitur in deũ vt oratio:ꝙ̃ qḋ dirigit in ſe/vel
in ꝓximũ:vt ſolũ ieiuniũ vel elemoſina. Vñ dicit Sco. ſuo
quotli.q.penulti. Inter oia meritoria oro magis hꝫ rõnem
meriti applicabilis alteri: qꝛ ipa de ratiõe ſui eſt placatiua
⁊ recõciliatiua deo/⁊ etiã iſtius ꝓ quo ꝑ ipſuꝫ orãtẽ offert.

hec ille. Unde ſm pe. de pa. in. iiij. diſt. xlv. oꝛatio ſanctoꝛū in patria valet pꝛo animabus: quaꝝ foꝛte bñficijs pri⁹ adiute ſunt: dum hic viuerent. Ualent etiā pces/ pꝛeſertim viatoꝛum iuſtoꝝ/ ⁊ pꝛe omnibus oꝛationibus beati anſel. vel alioꝛū: valet ꝙ ad deuotionē oꝛatio dñica/ ſcʒ. Pater noſter quia iudex noſter factus eſt aduocatus noſter: cui eſſet oppꝛobꝛium venire cōtra ſuum monitū: ⁊ infringere vel caſſare quod ibi docuit ⁊ foꝛmauit. Unde in cimiterio ⁊ alibi dici debet: quia etiam eſt oꝛatio ſpūſſancti/ ꝙ ſm apoſtolū poſtulat pꝛo nobis gemitib⁹ inenarrabilibus/ id eſt nos poſtulare facit. Ualent etiam plus ꝙ̄ noſtre oꝛationes vigilie defunctoꝛuʒ ab eccleſia inſtitute: quia ex opere operato/ id eſt ex oꝛdinatione ⁊ intentione eccleſie. Exemplū de hoc refert vincentius in ſpeculo hyſtoꝛiali de ſancto iohanne elemoſinario patriarcha. Huic eñ quidā diues dedit. viij. libras auri/ petens vt oraret pꝛo ſalute filij ⁊ fratris: ⁊ nautarum ⁊ nauis. Moꝛitur filius: ⁊ circa eadem tempoꝛa nauis mergitur cum omnibus contētis/ niſi ꝙ homines pꝛefati euaſerunt. Super quo cū amaricaret diues: vidit in ſomnis ſimilem Johanni elemoſinario ſibi dicentē. Cur turbaris? Nōne pꝛo ſalute petere iuſſiſti? filius tu⁹ ſaluat⁹ eſt: ⁊ ſi vixiſſet imudus fuiſſet: alij in vita ſunt tuti: ⁊ niſi oꝛatio ⁊ elemoſina interceſſiſſent: omnes cum naui interijſſent. Expergefactus igitur diues: optime cōtent⁹ eſt. ¶ Quarto ſup omnia valet dicit Greg. ſacrificiū altaris/ id eſt miſſe celebꝛatio. ⁊ hoc valet per viā gratie et iuſtitie. qꝛ melius eſt opus charitatis cōis ſcʒ totius eccleſie ꝙ̄ piuate ⁊ ſpecialis pſone. Et dicitur hic oblatio altaris indiſtincte/ vt dicit Sco. vbi pꝛius: ſiue ſit cōſecratio ſiue pceptio euchariſtie/ ſiue operatio alia ſacerdotis celebꝛantis in pſona eccleſie. et nō accipitur pꝛeciſe ꝓ cōtento in euchariſtia. qꝛ etiā ſic in pixide eſſet. Hec aūt oblatio/ vt ſit deo accepta: opoꝛtet ꝙ offerat a perſona vel a pſonis acceptis deo ſm illud Gene. iiij. Reſpexit deus ad abel ſcʒ pꝛimo. ⁊ ad munera eius ſcʒ ſecūdo. Unde qñ quis celebꝛat miſſam: oblatio fit pꝛimo a xpo qui ſacramentū illud ſic inſtituit fieri. ſm illud Joh. vi. Panis quē ego dabo caro mea eſt ꝓ mundi vita. qꝛ xpus eſt ſumm⁹ ſacerdos: qui lʒ immediate nūc nō offerat/ alr̄s eſſet infinitū meritū: tñ mediate offert p miniſtrū. Fit ſcdo a chꝛiſti paſſione: ⁊ ab ea habet efficaciā/ inquātū ibi ſpecialioꝛ commemoꝛatio xpi paſſionis habet/ verbis/ ſignis/ et meditationibus. ſʒ illud Luce. xxij. hoc facite in meā cōmemoꝛatione. Et. j. coꝛin. xj. Tertio fit ⁊ acceptatur rōne volūtatis ecclie generalis militātis. qꝛ ille intelligit facere: cui⁹ noīe vl vice fit. vt dicit Diony. c. xiij. cele. ierarchie. Quarto pōt acce

ptabilius fieri vel fructuoſius ſacrificium ratione perſonalis meriti offerentis. puta ſacerdotis offerentis. Quinto poteſt acceptabilius fieri per priuatam perſonā ſm quod deuotius petit miſſam celebrari. Primū ex dictis tā in bonis quam in malis ſacerdotibus habet locū et efficaciā. Quartum eſt tm̄ in bonis. Quintū accidit. Unde ſm Duran. et Tho. in. iiij. di. xij. Euchariſtia i miſſe celebratiōe duos fructus principaliter habet pferre. Unū inquantū euchariſtia eſt ſacramentū / dat recipienti cum deuote maiorē vnionē ad xp̄m / fidē / ſpē / charitatē et alia plura in propria aīa recipiētis cauſat. Aliud hȝ dare euchariſtia vt eſt nō tm̄ ſacramentum / ſed etiā ſacrificiū quoddā deo acceptiſſimū / ꝓpter prefatas tres cauſas vel quattuor recitatas. ⁊ ſic habet vim ſatiſfactionis / ad tollendam penam debitā illi pro quo offertur in miſſa a ſacerdote / ſiue ſit pro pctō mortali / ſiue veniali / tā in viuis quam in mortuis. Et ſi queris: quantū ergo de pena tollit euchariſtie oblatio: Rñ ſm Durā. ibidē nō ſemꝑ penā totā tollit: q: effect⁹ hodierne oblationis finitus eſt. al's oēs de purgatorio vna miſſa liberaret. Sed plus et min⁹ tollit ſm quod ſe extendit deuotio miniſtri offerentis. et ꝗtus ſacrificij deo ſoli nota eſt et reatus / ſm bñ placitū dei et ſm diſpoſitionē illius pro quo offertur. Credit tm̄ Altiſio. quod nulla miſſa celebretur ꝓ qua nō plures de purgatorio liberent. qō veritatē dicit habere Pe. de pa. vbi prius ſup. iiij. q: qñqꝫ mlti ſunt in purgatorio ſic diſpoſiti: vt cito liberētur. aut q: iā diu ibi ſteterūt: aut q: pauca purganda habuerūt Et notandū quod quāto hec quattuor ſuffragia fiunt ex maiori charitate / tanto ampli⁹ ꝓficiūt: ſm pe. de tha. vbi prius. ¶ Quātum autē ſacramētū altaris ꝓ aiabus valeat docet Greg. iiij. dial'. vbi primo refert de monacho nomine iuſtus: qui in monaſterio ſancti Greg. aliqñ eiuſdem medicus fuit / tres denarios occulte habuit. quos inuenientes monachi: in mandatis a beato Greg. acceperunt vt morituro iuſto nullus adeſſet frater. et mortuus in ſterqlinio ſepeliretur. morit igitur / ſȝ penitēs iuſtus in ſterquilinio ſepelitur Juſſit autē Grego. pro eo quotidie per xxx. dies miſſam vnā celebrari. et xxx. die iuſtus apparuit vni de monachis dicens ſe ante inchoationem miſſarū dictarum male habuiſſe: ſed poſtea melius: et iam liberatū. Secundo refert de quodam apud hoſtes detento: pro quo vxor cert; dieb⁹ ſacrificiū offerri ꝓcurabat. lōgo aūt poſt tēpore liberat⁹ īnotuit vxori p̄dictis dieb⁹ a vinculis fuiſſe ſolutū: qñ ſacrificiū altaris ꝓ eo fuit oblatū. Tertio refert de preſbytero q̄ in riuis calidis aliquotiens ſe lauare cōſueuit vbi frequent reperit ſeruitorē ſibi oīa exhibentē q̄ balneato

res cõſueuerũt.tandẽ rediẽs ne ĩgrat⁹ eſſet duas toꝛtas/ id
eſt panes in quib⁹ poterat cõfici euchariſtia/ ſeruitoꝛi ob=
tulit.Qui ingemiſcẽs ait. hoc mãducare nõ valeo : ſꝫ ꝓ me
queſo cõſecrare digneris celebrãdo. Dñs eñ fui loci hui⁹ /
ꝛ ꝓ meis peccatis hic purgoꝛ.Si rediens me nõ ĩueneris:
liberatum crede.Per ebdomadã ergo pſbyter quotidie ce=
lebrauit/ ꝛ rediens neminẽ inuenit.Quarto refert de Aga=
thone epõ: cui nauigãti romã tẽpeſtas nauim maxie quaſ=
ſauit. Nauta aũt ei⁹ nauiculã ĩ naui pẽdentẽ regere volẽs/
cũ nauicula fune fracto in mare ferebatur:die tertio venit
epõs cũ quaſſata naui ĩ inſulã hoſticã/ vbi celebrauit ꝓ nau
ta quẽ putauit ſubmerſum. Reparataqꝫ naui : tandẽ venit
ad romanũ poꝛtũ. vbi nautẽ ãbulantẽ vidẽs : queſiuit quõ
euaſiſſet.Rñdit ille:cũ nauicula repleta eſſet aqua:ibi man
ſi.qua euerſa/carine ſuperſedi prout potui. cunqꝫ poſt dies
quinqꝫ fame et laboꝛe funditus deficerẽ: vidi quendã mihi
panem poꝛrigentẽ:quo cõfoꝛtatus vidi nauẽ trãſeuntẽ:que
me huc aduexit.quo intellexit epus/ eandẽ diẽ fuiſſe ſue ce
E lebrationis.¶Quo ad tertiũ principale/An ſuffragia facta
per peccatoꝛes valeãt defũctis.Notandũ pᷓmo ſꝫ Tho. vbi
prius ꝙ tria ſunt q̃ faciunt opa viuoꝝ velut cãne quedã ad
animas defunctoꝝ ꝑuenire.Primũ eſt charitatis vnio. Se
cundum eſt faciẽtis ſeu ſatiſfaciẽtis intẽtio. Tertiũ eſt ob=
ſecrãtis oꝛatio.De pᷓmo ptꝫ. qꝛ charitas q̃ eſt vinculũ vni=
ens mẽbꝛa eccl'ie nõ ſolũ ſe ad viuos extẽdit ſed etiã ad de=
functos/ q̇ in charitate deceſſerũt.qꝛ charitas eſt vita q̃ per
moꝛtẽ coꝛpoꝝ nõ finitur.ſm illud.j.coꝝ.xiij.Charitas nũqꝫ
excidit.Idcirco etiã amicitia et ſocietas diuina ĩter bonos
in charitate firmata ꝛ fundata ꝑ moꝛtẽ nõ deſinit:ſꝫ manet
inter viuos ꝛ moꝛtuos in domio.ꝛ ſimilr̃ inter moꝛtuos in
domino inter ſe.Hec charitatis vnio facit aliquo mõ oĩa cõ
munia inter habẽtes ei⁹ ſocietatẽ. ita vt ĩ patria quilꝫ gau
deat de bonis alteri⁹ ſingulis. Et in via quilꝫ deuot⁹ gau=
det de ſingulis vere bonis ꝓximi. Et in purgatoꝛio quelꝫ
anima de bonis alteri⁹.De quib⁹ ponit̃ articulus.Sancto=
rum cõmunionẽ.Immo plus habẽs de charitate:de bonis
certis alteri factis amplius gaudet ꝛ gratulat̃ ſꝫ interioꝛẽ
cõſolationẽ ꝛ delectationẽ:qꝫ gaudeat alius qui minoꝛẽ hꝫ
charitatem: et cui illud certũ bonũ ineſt De ſecũdo vicꝫ de
ſatiſfaciẽtis intentiõe ptꝫ. qꝛ moꝛtui in memoꝛijs hoĩm vi=
uunt.Uñ ſicut viuus vnus ꝓ alio in ſocietate ciuili ſatiſfa=
cere põt/ vt ptꝫ in debitoꝛib⁹: ſic in ſocietate charitatis apõ
deũ/ vnus ꝑ intenſionẽ alteri põt dare bona ſua ſatiſfacto=
ria inquantũ talia / ſiue ſit viuus/ ſiue defunct⁹.De tertio
vicꝫ de obſecrãtis affectiõe ſeu oꝛatiõe:ptꝫ qꝛ ꝑ viã oꝛatio=

nis aliq̄s alteri interdū īpetrat primā gratiā/licꝫ nō me=
reat. Peccatores etiā deꝰ qn̄q̀ꝫ audit:qn̄ ſcꝫ petūt aliq̄d deo
acceptū.q2 deꝰ nō ſolū iuſtis ſ3 etiā peccatoribus bona ſua
tribuit.vt pꝫ Math.v.nō ex eoꝝ meritis/ſ3 ex ſua clemētia.
Ideo ſup illo Joh.ix.deꝰ pctōres nō exaudit:dicit glo. ꝙ ce
cus loquit vt nō iunctꝰ/id eſt vt adhuc nō plene vidēs. Ad
ꝓpoſitū ergo dicēdū ꝙ ſuffragia ſiue fiāt ꝑ pctōres etiā ſecu
lares/ſiue ꝑ iuſtos valere pn̄t defunctis. ꝛ ſi nō ꝑ charitatis
vnionē: tn̄ ꝑ impetrationē.lꝫ ꝑ iuſtos facta plꝰ valeāt. hāc
viā Tho.expſſe tenere videt ſup.iij.di.xl.q.iiij. vbi oppoſitā
opinionē recitās:pſentē ſic approbat.Quia inquit efficacia
ſuffragioꝝ mēſurat ſ3 charitatē eiꝰ ꝓ quo fiūt/cū tantū va=
leant vnicuiq̀ꝫ quantū meruit vt ſibi valerēt/vt Aug.dicit.
ideo ab alijs veriꝰ dicit ꝙ etiā ipſa opatō ſine charitate fa
cta valet ei ꝓ quo fit ꝟtute charitatis eiꝰ ꝛ nō operātis.hec
ibi.nec in quarto oppoſitū videt tenere Cōcordat guilł. in
ratiōali diuinoꝝ.¶Et pe de pa.vbi priꝰ ponit.iiij.gradꝰ va H
loris ſuffragioꝝ ꝛ opeꝝ bonoꝝ.Primꝰ eſt ꝙ maxie valet ſuf
fragiū boni factū ꝓ bono.q2 oībꝰ modis tribꝰ predictis pōt
valere.Scđs minꝰ valet:lꝫ valeat boni ꝓ malo viuo.q2 per
modū frequentis ipetratiōis Tertiꝰ mali ꝓ bono .Quartꝰ
mali valꝫ ꝓ malo.q2 deꝰ pctōres nō exaudit/id eſt ſicut iu=
ſtos / ſ3 ſicut petētes id quod eſt cōforme diuine voluntati.
Ex pdictis etiā pꝫ rn̄ſio ad aliud dubiū quo q̄rit vtꝝ ſuffra=
gia fctā ꝓ multis/oībꝰ ꝓſint eq̄liter:Rn̄.pmo ꝙ ſuffragium
factū ꝓ multis/tantū valꝫ q̄ ad gaudiū cuilꝫ in purgatorio:
quātū ſi ꝓ q̄lꝫ fieret.Et eadē ratiōe valꝫ etiā ꝓ iſtis aiabus
pro q̄bꝰ nō fit.Patꝫ ex pmo mō.q2 charitas ſ3 aplm nō q̄rit
q̄ ſua ſūt:id eſt.ſ3 Aug.nō ꝓpria cōibꝰ/ſ3 cōia ꝓprijs antepo
nit.Vn̄ ſicut religioſus bn̄ diſpoſitꝰ/plꝰ gaudet de legato fa
cto cōitati:ꝙ̄ de legato ſibi in ſpēali.ſic eſt ī purgatorio quo
ad cōgratulationē.Scđo dico ꝙ ſuffragiū factū ꝓ multis/nō
tātū valꝫ ſingulis q̄ ad liberationē a pena quantū valeret ſi
fieret ꝓ vno vł paucis ex ītentiōe dirigētis.Patꝫ q2 opꝰ ſa=
tiſfactoriū eſt finite efficacie ī ſatiſfaciēdo.et quāto pluribꝰ
cōdiuidit:tāto minꝰ ſingulis cedit.ꝛ eſt ſile ī politia hūana.
Si enim quinq̀ꝫ ſunt in carcere/quoꝝ quilibet tenetur pro
quinq̀ꝫ florenis:ſi ex parte omnium ſoluo quinq̀ꝫ florenos :
adhuc quilibet tenetur pro quattuor.ſed ſi quinq̀ꝫ florenos
darem pro vno/ ille plene liberaretur. Sic etiam eſt de in=
carceratis in purgatorio. ¶Dubitatur adhuc vtrum tan= I
tum valeant ſuffragia ſucceſſiue continuata : quantum ſi=
mul fctā.vt xxx.miſſe ꝑ dies.xxx.dicte:quantū triginta vna
die dicte.Et ſic de elemoſina centū florenorū per vnam diē
datorum:quantū ſi anniuerſariū procuraret/ꝛ ſic de alijs ꝛ

Rñ.pe.de pa.tantū vel plus valent quo ad meritū inſtitueñ
tis.quia magis eſt ad honorē dei cōtinuatio taliū anniuer
ſariorum.Et hoc conſiderans eccleſia ſic inſtituit anniuer
ſaria/triceſimos/ꝛ ſeptuageſimos/ꝛ hmōi.Sed quo ad ce=
leriorē liberationē a purgatorio / et citius videndū deum:
plus valet accelerata multiplicatio. Quia ſacramentū in
propoſito habitū ſi eſt ſuffragiū altaris: nunqꝫ tantū valet
ex opere operato/ſicut actu habitū.Et forte anima nō erit
tandiu in purgatorio quouſqꝫ vltimum ſuffragium per an=
niuerſariū fiet: vnde vtrunqꝫ eſt laudabile. et pōt ex fonte
charitatis manare/ita vt cōtinuans ſuffragium diuine lau
dis continuationem querat:ꝛ ſimul faciens citius velit eū
liberari vt ſtatim deo fruatur/ꝛ ne diu crucietur ꝛc.

¶Octauum preceptum.

¶Capitulum primum. De mendacio: ꝛ quando ſit
mortale.

Hunc octauū preceptū ſic ponitur Exo.xx.et
A Deutero.v.Nō loquaris cōtra proximū tuū
falſum teſtimonium.Hic ſꝫ Aug.nomine fal
ſi teſtimonij contra proximum dati: intelli=
gitur ꝓhiberi omne in generali mendacium
ſaltē pniciosum. qđ etiam innuit text⁹ Leui.
xix.di.Non mentiemini/nec decipiat vnuſ=
quiſqꝫ proximū ſuum.De quo etiā intelligi=
tur illud ſapientie.j.Os quod mentitur:occidit animā. Et
ps.l. ps.Perdes oēs qui loquuntur mendaciū.Immo ſm Tho.
ij.ſcđe.queſt.cxxij.hic prohibetur oīa peccata ad locutionē
pertinentia quib⁹ ſaltē infertur nocumentū proximo.vt mē
dacia pernicioſa / detractiones / blaſphemie ꝛ huiuſmodi.
De mendacio igitur tria principaliter ſunt videnda.Pri=
mo quid ſit et quottuplex mendaciū ſit:ꝛ an omne menda=
cium ſit pctm̄. Secundo in ſpēali quot modis quis peccat
mentiēdo.Tertio quādo ſit mortale vel veniale peccatum.
B ¶Quantū ad primū notandū ꝙ ad mendaciū ſꝫ tho. ꝛ do=
ctores cōiter in.iij.di.xxxviij.duo requirunt: Primo falſa ſi
gnificatio.ſcđo intētio fallēdi.ꝛ accipit intētio fallendi pro
intentione aliū decipiendi/aut ſibi aſſerendi falſum. qđ dr
propter mendaciū iocoſum vbi nō ſemꝑ eſt intentio decipiē
di aliū/ꝛ falſam ſibi opinionē generādi.prout quibuſdā videt.
Ex quo pꝫ ꝙ differētia eſt inter mentiri ꝛ inter dicere men=
daciū.Ad hoc enī ꝙ aliquis dicat mēdaciū: duo ꝑdicta re=
quirunt Sed ad hoc ꝙ quis mētiat ſufficit ſm/ſcꝫ ꝙ inten=
dat decipere.quia mētiri eſt cōtra mentē ire. Stat enī ꝙ qs
aliqđ verū qđ credit eſſe falſum dicat/cū intētione aliū deci
piēdi.tūc dicit cōtra mentē:ꝛ tn̄ nō dicit mēdaciū/cū ſua aſ=

tertio nō ſit falſa. Exēpli grā: poſito φ princeps nō ſit viēne ⁊ q̄s credēs eū ibi eſſe/ dicat volēdo aliū decipere/ princeps nō eſt vienne/ talis mentit. q: loqtur cōtra mentē. ⁊ tñ verū dicit. Simile eſt ſi quis dicit de re vēdibili quā credit malā φ ſit bona: cū ī rei veritate ſit bona. Scdō pʒ ex predictis φ oīs qui dicit mendaciū/ mētitur: ſed nō ecōuerſo. Patet tertio φ dicēs falſum qđ credit eſſe verū/ nec mētitur nec loqtur mendaciū. vt dicit aug. Cum nō habeat duplex cor. nec decipere intendat. Exēpluʒ aug. ſi alicui gladi⁹ cōmodetur: ⁊ dicat ſe redditurum cuʒ ille q̄ cōmodat popoſcerit: ſi forte gladiū repetat furēs: manifeſtū eſt tunc no eſſe reddēdum/ donec reſtituatur ſanitas. Nō em̄ in iſta pmiſſione duplex cor habebatur in pmittēte. ¶ Scdō notādum φ mēdacium fit nō ſolū p verba: ſed per facta/ ſcripta/ nutus/ ⁊ ſigna. vt pʒ de ypocritis: ⁊ de religioſorū falſis ſignis. Uñ mēdaciū in genere ſic diffinitur. Eſt falſa ſignificatio cū intētione fallēdi. Siue ergo hō ſignificet falſum voce/ ſcripto/ manu/ lingua/ ſigno/ vel veſte. ⁊ ſi hoc facit cū intētiōe fallēdi/ aut falſum aſſerēdi: ſemꝑ eſt mēdaciū. Uocale autē mēdacium ſic diffinitur. Eſt falſa vocis ſignificatio cū intentione fallēdi. C

¶ Tertio notandū φ nullū mēdaciū pōt fieri ſine pctō. pʒ Eccl. vij. Noli velle mētiri omne mēdacium. aſſiduitas em̄ illius nō eſt bona. Ad idē eſt aug. libro cōtra mēdacium dicēs. Mēdacioꝝ multa ſunt genera: ſed ea vniuerſaliter odiſſe debemus. nullū em̄ eſt mendaciū qđ nō ſit cōtrariū veritati. Nā ſicut lux ⁊ tenebre pietas ⁊ ipietas/ pctm̄ ⁊ recte factū/ vita ⁊ mors inter ſe cōtraria ſunt: ita inter ſe ſunt veritas ⁊ mēdaciū cōtraria. Uñ quāto amamus illā: tāto iſtam odiſſe debem⁹. Uñ plato in thimeo Uoces impoſite ſunt vt pſto fiant voluntatis indicia. Sed mētiēs cōtrarium facit. Et phs. iiij. ethi. dicit φ mēdaciū fʒ ſe malū eſt ⁊ fugiendū. Uerū autē bonū eſt ⁊ laudabile. Et rō eſt quare oē mēdaciū eſt pctm̄. q: cadit ſup indebitā materiā: maxime vocale. ⁊ includit actū ⁊ circūſtātias ipſuʒ actū neceſſario deformātes. ſicut eſt de furto ⁊ adulterio/ ⁊ ceteris hmōi cōuolutis cum malicia. vt dicit phs. ij. eth. Uoces nāq; inſtitute ſunt ad ſignificādum alijs mētis cōceptum. Uñ indebitum eſt ⁊ cōtra vocis inſtitutionē φ quis ſignificet qđ nō hʒ in mēte. Scdō omne mēdacium ex ſua ratione dicit intentionē malā. ſcilʒ intētionē decipiēdi/ ⁊ hmōi impoſſibile eſt eſſe bonū. D

¶ Quo ad ſm principale notādum φ ſm aug. libro de mendacio. viij. ſunt genera mēdaciorum. Sed tñ. ſubdiuidit quintū in duo. Primū vocatur mēdacium in doctrina religionis/ ſcʒ cū quis cum intentione fallendi ſignificat aliqđ falſum cōtrarium hīs q̄ fidei ſunt/ aut ſacre ſcripture/ aut etiā cōtra: E

rium his q̄ pertinēt ad bonos ꝛ chriſtianos mores. Secundum genus mēdacij eſt qđ fit ſolum ad nocendum alteri iniuſte / ſiue in corpore / ſiue in rebus / ſiue in fama ſiue etiam in aīa. ꝛ vocatur mēdacium qđ nulli prodeſt / ꝛ alicui nocet. Tertium eſt qđ fit in p̄fatis bonis ad nocumētum vniꝰ propter vtilitatē alterius. Et vocatur mēdacium quod prodeſt vni / ꝛ nocet alteri. Et hec triplicia mēdacia cōprehēdūtur ſub mēdacio pnicioſo. Quartum vocatur mēdacium qđ fit ex ſola libidine mētiēdi: vt cū q̄s mētitur ſolum / q̄m placet ſibi: ꝛ delectatur atq̧ gaudet in mētiēdo. Quintū vocatur iocoſum: ꝛ eſt duplex ſm ſco. Primum qđ fit ſolū cā delectādi alios: ſicut narrare fabulas / de q̄bus etiā audiētes ſciūt ꝙ nō eſt verū: nec decipiuntur audiētes vt plurimū cū etiā ſermo ꝓferētis nō ſit talis ꝙ natꝰ ſit credi ab audientibus. Aliud qđ fit cā ioci ſm aug. vbi. s. vt cum q̄s iocādo intēdit aliū decipe / ita ꝙ audiētes vere decipiātur: nō tñ ī aliquo in quo ſibi magnū nocumētū inferatur / in quo iocātur illi qui ſciunt eū decipi ꝛ finalr pōt etiā ipſe de hoc iocari quēadmodū dicit aug. fuiſſe de mēdacio ioſeph / q̄ veraciter voluit decipere f̄res ſuos in verbis iſtis. Exploratores eſtis. ꝛ ceteris ſimilibꝰ poſitis Geñ. xlij. Sextū eſt qđ nulli obeſt / id eſt nulli alteri a ſe: ꝛ tñ alicui ꝓdeſt: ꝛ hoc in tp̄alibus rebꝰ. Exēplificat aug. velut ſi quiſpiā alicuiꝰ pecuniā iniuſte auferendā ſciat vbi ſit ſe neſcire mētiatur: quocūq̧ interrogāte. Septimū eſt qđ nulli obeſt / ſꝫ alicui prodeſt in corpore: q2 p ipm impeditur alicuius mors / aut alia leſio corpalis. Exēplum Aug. velut nolēs hominē ad mortē queſitū ꝓdere mētiatur Octauum qđ nulli obeſt / ꝛ alicui ꝓdeſt ad defenſionē ꝛ cuſtodiā caſtitatis. Prima tria dicunt pnicioſa mēdacia: q̄ videlꝫ nocēt vel ſunt nociua ex ſe cui mētior / vel de quo mentior Alia tria iocoſa q̄ nulli ꝓſunt notabiliter / nec obſunt. Sꝫ tria vltima officioſa: q2 vtilitatis gratia fiunt: et

K ꝓſunt alicui ꝛ nulli obſunt. ¶ Quātum ad tertium p̄ncipale notādum p̄mo dictū aug. lib. de mēdacio / vbi ſic dicit. In his. viij. generibus tāto minꝰ quiſq̧ peccat cū mētitur: quāto mētiēdo accedit ad octauū. Et tāto ampliꝰ: quāto mētiēdo accedit ad primū. hec ille. Et tho. ſcđa ſcđe. q. cx. di. Si q̄s diligēter cōſideret ſm ordinē p̄dicte annumerationis p octonariū: ſciet ordinē grauitatis culpe q̄. eſt in iſtis mēdacijs. Nā bonum vtile p̄fertur delectabili: ꝛ vita corporalis prefertur pecunie / honeſtas etiā ipſi corporali vite. Uñ ſecūdo notādum ſm eundē ꝙ oē mēdacium de quocunq̧ genere mēdaciorum ſit quod dr̄ in dei iniuriā ꝛ in inhonorationem aut contēptum: eſt mortale Ita ꝙ ꝓpter hoc dr̄ / nō ſolum vt quis decipiatur: ſed vltra hoc dr̄ ea intētione ꝛ ad iſtum fi=

nem:vt deus per hoc inhonoretur:q2 illud eſt directe contra dei charitatẽ. Primum vero genus octo mẽdaciorum inter cetera eſt grauiſſimum. Vñ omne mẽdacium de primo genere eſt mortale peccatum: q2 quodlibet tale ꝯtrariatur charitati dei. Nã voluntarie falſum ſignificare cũ intẽtione fallẽdi aliquẽ circa res diuinas/aut circa materiã fidei: eſt cõtra charitatẽ dei:eo ꝙ ꝑ tale mẽdacium mentiens occultat diuinam veritatem aut corrumpit. ¶ Unde auguſti. vbi prius. Primum genus eſt capitale mẽdacium. Secundum genus videlicet quod nulli ꝓdeſt ⁊ alicui obeſt/grauius eſt ꝙ̃ tertium:q2 tertium minuit de grauitate ex hoc ꝙ damno vnius intẽditur vtilitas alterius. Tamẽ mẽdacia ſecundi ⁊ tertij generum in quibus videlicet quis intendit alteri nocere in rebus corpore vel fama/ſunt etiã mortalia ꝓpter iſtum malum finẽ intẽtum. Sunt eñ cõtra charitatẽ proximi:q2 ſicut nocere alteri in aliquo illoꝝ eſt cõtra pceptum dei/et mortale pctm̃:vt patuit in .vij. precepto:ita etiã velle ſibi nocere/vel mẽtiri ꝓpter ſibi nocere eſt mortale. Idẽ intelligitur de mẽdacio quo quis intẽdit alteri nocere in aia/ vt ꝑ mẽdacium inducere eum poſſit ad aliqḋ mortale peccatum:aut ad errorẽ in fide:aut vult eum per hoc impedire in acquiſitione alicuius ſciẽtie vtilis ⁊ bone:aut impedire eum vult in emendatione morum: aut retrahit eum ab introitu religionis bone:aut a cõuerſione per penitentiã:et ſic de alijs:ſemꝑ eſt mortale: quia multo magis fit dãnum homini in his ſpiritualibus ꝙ̃ in dãnificatione rerum aut bonorum corporis. q2 anima melior eſt corpore ⁊ rebus. Unde ſco. in .iij. dicit mendacium ꝑniciosũ ſm quod plus vel minus nocet quod pẽſatur ex bono cuius eſt ablatiuũ: ſm hoc penſatur magis aut minus graue mendacium. Et vniuerſaliter omne tale mendacium ex deliberatione dictum: eſt mortale peccatum. Cuicunq; enim prohibetur ſimpliciter illo precepto. Nõ dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. Nec preciſe eſt teſtimonium quod datur in iudicio. ſed quando quis ex certa deliberatione aſſerit quod ignorat. vel cuius nouit oppoſitum:dicit falſum teſtimonium contra proximum. Utrum autem indeliberatio excuſet:dicetur capi. ſequẽti de periurio. Hec ille. Concordat guill. in ſum. viciorum dicens ꝙ tres prime ſpecies ſunt peccata mortalia ſi ex deliberatione dicantur. ¶ Secundo ergo et tertio genere mentiens non ſolum peccat contra hoc preceptum octauum: ſed etiam ſi damnum intulit ſic proximo tenetur ſibi illud recompenſare. De iſtis mendacijs intelligitur illud Pſalm. Perdes omnes qui loquuntur mendacium Et ſapientie primo. Os quod mẽtitur occi-

B (right margin, beside "tat diuinam veritatem")
D (right margin, beside "peccata mortalia")
Pſalm. v. (right margin)

dit animā. Mendacia vero alioꝝ quinqꝫ generum nō ſunt de
ſe/ ꝛ de ſuo genere mortalia peccata: ſed ſolum venialia. eo ꝙ
non fiunt ꝓpter finē aliquem/ qui contrarietur charitati dei
aut proximi. vt patꝫ de mendoſo vbi intenditur propria dele
ctatio. ꝛ de iocoſo vbi intenditur aut alioꝝ lenis delectatio/
aut iocus aliqͣs. ꝛ de officioſo in quo intendiť aliqua vtilitas
ꝓximorū. Quāuis autem ſm Aug. vbi prius hmōi quinqꝫ mē
dacia non ſint mortalia de ſe ꝛ ex ſuo genere/ quādo in eis nō
intenditur finis ꝙ ſit cōtra charitatē: poſſunt tamē ſm Tho.
vbi prius/ ꝛ Sco. in. iiij. fieri mortalia ꝑ accidens ratione ſcan
dali/ aut alicuius damni/ aut alterius talis nati ſeqni. vt duꝫ
qͣs ſuo mendacio nō intendit malum: attamen eſt veriſimile
ꝙ ex mendacio ſuo oriatur ſcandaluꝫ etiam puſilloꝝ: aut no=
tabile damnū proximo. ꝛ tamen propter vitandum huiuſmo
di ſcandalum aut proximi damnum non vult mendaciū omit
tere. Item poteſt fieri mortale ratione nimie libidinis. vt cū
homo ſuam aut alterius delectationem quam habet aut in=
tendit in mendacio ꝑponit dilectioni dei / aut mandato eius
ita ꝙ anteqꝫ velit iſta deſiderata delectatione in mēdacio ca
rere: paratus eſt potius facere contra dei mandatum. Et ita
pōt intelligi illud Aug. Nullum pctm̄ eſt adeo veniale: qꝺ nō
I fiat mortale ſi placet. ¶ Item qͣuis mendacium iocoſum et
officioſum de ſe non ſint mortalia/ nec viris imꝑfectis/ etiam
ſm Tho. perfectis ꝙ ſunt in ſtatu ꝑfectionis acquirende/ vt
religioſi ſunt niſi forte ratione ſcandali. tamē ſm Scotuꝫ vbi
prius ſunt mortalia vtraqꝫ mendacia viris exiſtentibꝰ in ſta=
tu perfectionis exercende/ in exercendo actus ꝙ competunt
eis ratione talis ſtatus perfectionis. puta docere/ iudicare/
predicare. Ratio eſt. qꝛ ꝑ vtraqꝫ mendacia aufertur bonitas
doctrine quam predicant. Iuxta illud aug. in epiſtola funda
mēti. Si ad ſcripturas ſacras admixta fuerint quātūcunqꝫ io
coſa mendacia: nihil remanet in eis ſoliditatis. puta ſi ꝑlatꝰ
predicet ꝛ miſceat mendacium iocoſum: nihil remanet ſolidi
tatis in doctrina illa. Poteſt eñ quicunqꝫ dubitare de quocū
qꝫ dicto ab eo ſicut de alio. vel qua ratione non debet aſſenti
re illi mēdacio iocoſo: pari ratione nec aliij. Et ita periret au
ctoritas doctoꝝ eccřie in docendo. Perirēt etiā vtilitates po
puli audientis conſimiliter in iudicio ſolenni. Et intelligo
ita ꝙ non percipiatur illud mendacium eſſe dictum ſeorſum
ab actu docendi vel iudicandi. Dum enim aliquis ſedet ad
iudicium poteſt aliquam truſam admiſcere/ que ex modo lo=
quendi ſcitur non eſſe de iudicio. Hec ſco. Et ſic patꝫ quan=
tum periculum ſit prelatis ꝛ prefatis viris in ſtatu perfectio
nis exercende: quando exercent actus talis ſtatus perfectio
nis. vt predicare/ iudicare/ docere publice: protunc mentiri

iocoſe vel officioſe. quia plures doctores concedunt ꝙ ſint mortalia. Et videtur idem tenere ſanctus Tho. vbi prius. Cum eñ vt dicit ponātur in ſtatu veritatis ſeruande. qꝛ veritatem tenent ex ſuo officio in iudicio vel in doctrina. contra que ſi mentiantur: erit pctm̄ mortale. In alijs autem nō oportet hec tho. dicit tamē pe. de palu. ſuper. iiij. diſt. xxvij. Mentiri in iudicio cōſcientie/ id eſt in confeſſione ſacramentali: ſemper eſt mortale. ſicut ⁊ piurium deliberatum propt dei irreuerentiam annexam. Non ſic autē in foro exteriori ſimplex mendacium eſt pctm̄ mortale: niſi qñ ledit proximū vt ſi aduocatus ad vanā gloriam falſo inducat legem aduerſam concluſionem. hec ille. ¶ Eſt aūt om̄e mendacium qn=ꝗ de cauſis deteſtandum. Primo qꝛ origo ei⁹ eſt diabolica. vñ. Geñ. iij. Neqꝛ ꝗ moriemini. Ioh. viij. dum loquit/ ſcilʒ demon mendaciū: ex proprijs loquit. quia mendax eſt/ ⁊ pat eius. ⁊ ibidē. vos ex patre diabolo eſtis/ ⁊ deſideria patris veſtri vultis facere. Secundo qꝛ inq̄nat membrum/ qꝺ maiori decentia eſſet dignuʒ ſcʒ os. prouer. xij. Abominatio eſt dño labia mendacia. Exemplū de habēti os plenū muſcis fetidis. Tertio qꝛ om̄is mendax quaſi quidaʒ proditor eſt. vult eñ ꝙ ille cui mentitur/ fidem ſibi adhibeat: ⁊ tñ fidem non ſeruat ei. immo vult decipere vt ptʒ in rōne mentiri qꝺ eſt contra mentem ire. Quarto qꝛ valde nociuum eſt toti eccleſie. Facit eñ vt vix alicui fides adhibeatur. Unde propt mendacia multiplicātur periuria/ diffidētie/ lites/ ⁊ hmōi. Uñ de mēdacib⁹ hiere. ix. Sagitta vulnerās lingua eorum dolū locuta eſt. Quinto qꝛ eius vitatio orationem cito facit exaudiri. Exemplū in vitiſpatrū: vbi fratrib⁹ angelico miniſterio trāſlatis ꝑ fluuiū ad quendā heremitā ab eo querētibus de eius vita: Rñ. a tpe ꝯuerſionis nunꝗ de meo ore mēdaciū exiuit: ⁊ quicq̄d petij a dño: ſine mora cōſecut⁹ ſuʒ. k

¶ Capitulum ſecundum. De peccatis oris promiſſione et iactantia.

PRoinde vidēda ſunt adhuc tria ṗncipaliter. Primo de peccatis oris in quib⁹ quis faciliter mentitur/ vel ſemp. Scd̄o de mēdacio in ope vel geſtu. Tertio dubiū de pplexitate. ¶ Quātū ad primū pōt q̄s mēdaciū incurrere/ ꝓmiſſo iactantia ⁊ adulatiōe lingue. Primo ꝓmiſſiōe. vñ ſm Tho. ij. ij. q. cx. ſi ille qui aliquid ꝓmittit non habeat mentē faciendi quod promittit: mētitur. Si vero habeat: nō mentitur. qꝛ non loquitur cōtra id qꝺ gerit in mēte. Si vero nō facit quod promiſit: tunc videt infideliter agere ꝑ hoc ꝙ animum mutat. Pōt tñ excuſari ex duob⁹. Uno mō ſi ꝓmiſit id qꝺ eſt manifeſte illicitū: qꝛ ꝓmittēdo peccauit. mutādo aūt ꝓpoſitū/ bñ A

facit. Alio modo ſi ſint mutate conditiones perſonarum ꝛ ne-
gocia. Ad hoc em̄ ꝙ homo teneatur facere qđ ꝓmiſit dicit
Sene. li. de bñficijs / requiritur ꝙ om̄ia inmutata pmaneāt.
Uñ ꝛ aplus non eſt mentitus non implens qđ promiſit / cum
non iuit corinthum. ij. Cor. j. ꝛ hoc ꝓpter impedimēta que
B ſuprvenerunt. Hec Tho. ¶ Et videntur in promiſſo ſimplici
multe conditiones intelligi / ſicut ꝛ ſm̄ Hoſti. in ſimplici iura
mento Nam quādo iuro ꝙ faciā / intelligitur ſi deo placue-
rit. ſi pape vel prelato placuerit / vel non diſplicuerit. ſi res
in eodem ſtatu pmāſerit. Unde ſi apud me deponis gladiū /
ꝛ tibi promitto reſtituere: ſi poſtea furis / res in alio ſtatu ē.
Item ſi mihi fidem ſeruaueris. Non ſeruanti em̄ fidem: nō
opʒ fidem ſeruari. Unde ſi non facis mihi qđ promiſiſti: nō
tibi teneor. ex̄ de iureiurādo. peruenit. Item ſi ſuperior nō
cōtradixerit. Item ſi facultas ſeu poſſibilitas ſe obtulerit.
Uñ excuſat neceſſitas vel impoſſibilitas. tamē non potens
ſoluere: prius dʒ bonis cedere / vel cum alio ꝓ poſſe concor
C dare / vel cum illo cui obligatur. ¶ Scđo mentitur quis ia
ctantia. de qua vide in tertia ſpecie ſupbie precepto primo.
ca. xiij. B. Iactator autem vt dicit phs. iiij. ethi. fingit de ſe
maiora exiſtentibus / qñꝗ nullius gr̄a: qñꝗ aūt gratia glorie
vel honoris / qñꝗ aūt gratia argenti. Unde tho. ij. ſecunde.
q. cxij. dicit. Iactantia ꝓprie importare videtur ꝙ homo ỽ-
bis ſe extollat. Illa em̄ q homo longe vult iactare: in altum
eleuat. Tunc aūt q̇s ꝓprie ſe extollit qñ de ſe ſupra ſe aliq̇d
dicit. Qđ q̇dem cōtingit dupl'r. Qñꝗ em̄ loquit̃ de ſe / nō q̇dē
ſupra illud qđ in ſe eſt: ſed ſupra illud qđ de eo homies opi
nātur. Qđ apls refugiens dicit. ij. Cor. xij. Precor ne q̇s exi
ſtimet me ſupra id qđ videt i me / aut audit ex me. Alio mō
q̇s ꝑ ỽba ſe extollit loq̄ns de ſe aliq̇d ſupra illud qđ in ſe eſt
ſm̄ rei ỽitatem. ꝛ vtroꝗ mō dicitur iactantia. Primo mō tm̄
magis ꝓprie. ꝛ opponit̃ iactantia ỽitati. Qñ aūt ſit iactātia
pctm̄ mortale / ꝛ qñ non vʒ ibidem. Dupl'r iactantia ꝯſidera
ri poteſt. Uno mō ſm̄ ſe prout eſt mendaciū quoddā. ꝛ ſic qñ
ꝗ eſt pctm̄ mortale / qñꝗ veniale. Mortale q̇dē qñ q̇s iactā
ter de ſe profert qđ eſt cōtra gl'iam dei. ſicut ex ꝑſona Thiri
regis dr̄ Ezech. xxviij. Eleuatū eſt cor tuum ꝛ dixiſti deus ego
ſum. Uel eſt cōtra charitatē ꝓximi. ſicut cum aliq̇s iactādo
ſeipm̄ ꝓrūpit in contumelias alioꝝ. ſicut habet̃ Luce. xviij.
de phariſeo q̇ dixit / nō ſum ſicut ceteri hoim̄ / raptores / adul
teri / iniuſti / velut etiam hic publicanus. Qñꝗ vero eſt pctm̄
veniale / qñ ſcʒ q̇s de ſe iactat: que neꝗ ſunt ꝯtra deū / neꝗ ꝯ
ꝓximū. Alio mō pōt cōſiderari ſm̄ ſuam cām / ſcʒ ſupbiam
vel appetitū lucri / aut inanis gl'ie. Et ſic ſi ꝓcedat ex ſuper
bia vel inani gloria / q̄ ſi ſit pctm̄ mortale: tunc ipa iactātia

erit pctm̄ mortale. alioquin erit veniale. Sed ſi q̄s prorum pit in iactantiam ꝑpter appetitum lucri: hoc videtur iam ꝑtinere ad ꝑmi deceptionem ⁊ damnū. Et ideo talis iactātia magis eſt pctm̄ mortale. Unde dicit ph̄s. iiij. ethi. ꝙ turpior eſt q̄ ſe iactat cauſa lucri/ ꝙ̄ qui ſe iactat cauſa gl'ie vel honoris. Non eſt tamē peccatū mortale ſemper. q: poſſet eſſe tale lucrum. ex quo alius non dānificaretur. ¶ Tertio q̄dam mentiuntur adulatione. Eſt aūt vt q̄dam ait. adulatio perverſa laudatio. Unde nomen laudationis ⁊ adulationis eiſdem litteris conſtat: ſed non eodē mō ordinatis. Alexā. de hal. in ſumma dicit. Adulatio ſic deſcribitur. eſt peccatū ex ſermone vane laudis alteri exhibitū intentione placendi. Dubitatur quādo adulatio ſit peccatum mortale vel nō Rñdet idem ibidem. Quedam adulatio eſt que fit in fouendo peccatorem in peccato: hec eſt ſemꝑ mortale peccatum. Quedam ꝟo fit intētione vt proſit alicui ⁊ nulli obſit. ⁊ hec eſt veniale peccatum. Quedā vero eſt que fit ex ſola intentione placendi: non vt proſit vel obſit. ⁊ hec aliquando veniale peccatum eſt/ aliquādo mortale. Qn̄ enim fit ex animi leuitate: veniale eſt. Quando vero fit ex conſuetudine ducente in contemptū ⁊ libidinem mortalē: tunc eſt mortale. Hec ille. Hoc vicium xp̄s maxime fugit. Unde glo. ſuꝑ illo Math. xxi. Relictis illis abijt foras extra ciuitatē. q: pauper erat nulli adulatus. nullū in tanta ciuitate inuenit hoſpitē ſed apud lazarum receptus eſt. Et apoſtol'. j. Theſſal. ij. Neq̄ aliquando fuim' in ſermone adulationis/ ſicut vos ſcitis. nec occaſione auaricie: deus teſtis eſt. ¶ Eſt aūt adulatio nis vicium deteſtādum multipliciter. Primo quia adulator nutrix eſt diaboli lactans diaboli filios lacte adulationis. Treno. iiij. Lamie nudauerunt mammas: lactauerūt catulos ſuos. Lamia eñi dicitur quaſi lania ſuis fetibus crudelior. quia eos laniat quos videtur lactare. ſic adulator quē mulcet laudando in peccato: laniat in pertinacia. Secundo eſt locuſta. que eſtate proſperitatis cāit. ⁊ hieme aduerſitatis ſilet. Eccl'iaſti. xiij. diues locutus eſt/ ⁊ oēs tacuerunt: ⁊ verbum eius vſq̄ ad nubes perducent. pauper locut' eſt/ ⁊ dicent: quis eſt hic. Tertio ſunt adulatores ſirene ſꝫ Boetium vſq̄ ad exterminiū dulces: voce ſed obſtructis auribus fugiende. Quarto ſunt lotores capitum per oleum. Ps. Ps. cxl. Corripiet me iuſtus in miſericordia ⁊ increpabit me. oleū autem peccatoris nō impinguet caput meum. Quinto ſunt ſacerdotes diaboli/ homines viuos ſepelientes. Unde Gregor. ſuper illo Math. viij. dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. mortui mortuos ſepeliunt: cum pctōr peccatorem aggere adulationis premit. Propter illa chriſtus ait Luce

vj.Ue vobis cū benedixerit vobis hoīes.glo.Magna pars
pene eſt peccatori ſua ſcelera nō argui/ſ3 inſuper quaſi be=
p̄s.lxix. ne geſta laudari.Et ſuper illud p̄s.Deus in adiutoriū me=
um intēde:dicit Aug.plus nocet lingua adulatoris q̄ ma=
nus perſecutoris.Eſa.iij.Popule meus q̄ te beatū dicunt:
ip̄i te decipiūt.¶Dubitatur quale remediū ſit adhibendū
F adulationi? Rn̄det Alexā. vbi prius q̄ triplex ſpecialiter.
Unum intra/proprie fragilitatis cōſideratio que hoīe3 per
fecte humiliat.vn̄ Tren̄.iij.Ego vir vidēs paupertatē meā
Et Mich.vj.humiliatio tua in medio tui.Alia duo ſunt ex=
tra:vnū eſt ex p̄te iuſti hoīs/7 dicit̄ fidelis 7 diſcreta corre=
p̄s.cxl. ctio.Unde ſuper illud p̄s.Oleum autē peccatoris non im=
pinguet caput meū.glo.Suſtinet fidelis argui a viro iuſto
in mīa/7 nō laudari a peccatore.Aliud eſt ex parte pctōris
ſc3 detractio que eſt remediū nō p̄ cauſam:ſ3 p̄ occaſionem
vn̄ Greg Sciendū q̄ ne immoderatis laudibus eleuemur
plerūq3 miro rectoris noſtri moderamine detractionib9 la
cerari p̄mittimur.vt qđ vox laudātis eleuat: līgua detrahē
G tis hūiliet.¶Quo ad ſecūdū principale.ſc3 de ſimulatiōe.
Notandū q̄ differūt ſimulatio 7 hipocriſis ſicut ſuperi9 et
inferi9.Simulatio eſt p̄prie mendaciū qđ in exterioribus ſi
gnis factoris cōſiſtit.vt dicit Tho.ij.ij.q.cxj.nō autē refert
vtrum aliquis mētiatur verbo vel quocūq3 alio facto. Si=
mulatio t̄n largius capit̄ ſepe p̄ quacūq3 fictione.Sed hi=
pocriſis eſt nō quecūq3 ſimulatio:ſed ſolū illa qua quis ſi=
mulat perſonā alterius.ſicut cū peccator ſimulat perſona3
iuſti.De hoc habes queda3 primo p̄cepto de hypocriſi.De
ſimulatione igit̄ dicit Sco.in.iij.diſtin.xxxviij.Aliquis pōt
ſimulare per argumēta probabilia/aſſumēdo aliqua bona
ſibi ineſſe que nō inſunt.puta per genuflexiōes 7 adoratio=
nes/deuotionem ſibi ineſſe que non ineſt.Et talis ſimula=
tio eſt hypocriſis 7 peccatū.Aliq̄s etiā poteſt ſimulare ma
la nō ineſſe.vel oſtēdendo ſigna oppoſita his q̄ conſueuit.
vel oppoſita malis:vel nō oſtēdendo ſigna que cōmuniter
cōſueuerunt ſequi illa mala.Et primū iſtorū videt̄ p̄tinere
ad hypocriſim.puta ſi quis luxurioſus audiēs de mulieri=
bus ſpuat in ſignū caſtitatis execrans.7 tamē habeat op=
poſitum in corde.Scđm non eſt malū aliquod/immo ſi pōt
eſſe in malo eſt laudabile.q2 vituperabile eſt publicare eo
modo quo dicitur de q̄buſdā q̄ peccatū ſuū publicauerunt
7 non tacuerūt.7 ſi malū ſit in corde interi9.t̄n addere ma=
lum ſignū exterius eſt addere malū malo.In indifferenti=
bus aūt aliquis pōt aliqua facere:que ex natura ſui ſunt ſi
gna alicui9.Aliq̄s eīn pōt facere illa q̄ nō ſunt ſigna ex na=
tura ſui:ſed ſcit ea cōcipi a p̄ſentibus tanq̄ ſigna.Puta ex

natura rei ſudare eſt ſignũ fatigationis vel alicuius reſo
lutionis corporalis. Spumare aũt ꝙ ſaliua currat per bar
bam: nõ eſt ex natura ſignũ inſanie mẽtis. Põt eñ compos
mentis emittere ſaliuã/ vt currat per barbã. tñ a circun=
ſtantibus põt aliquis ſcire hoc iudicandũ ſicut ſignũ furie
puta quia illa cõſueuerũt ſigna eſſe furioſorũ in terra illa
Uniuerſaliter ergo de ſimulationibus prima ⁊ ſcḋa: dico ꝙ
ſunt pctã ⁊ frequenter mortalia qꝛ hypocriſis ⁊ ſimulatio.
Tertia dũmodo malũ non cõcomitetur: eſt laudabilis/ ita
ꝙ homo nõ oſtẽdat vnũ maluꝫ per aliquod malũ. Et in in=
differẽtibus ſimulatio prima ſi eſſet in aliquibus: eſſet for=
te mala ſed nõ grauiter. puta ſi quis poſſet ſe facere ſuda=
re/ licet nõ laboraſſet. queadmodũ quidã ioculatores vtun
tur corporibus ſuis ad aliquos motus ſignificantes alias
diſpoſitiones que nõ inſunt eis nec preceſſerũt. Simulatio
alia que eſt ſecũda in indifferẽtibus nec peccatũ eſt: ⁊ ta= b
lis fuit ſimulatio Dauid. j. Reg. xxi. hec Sco. ¶ Circa ter=
tium principale quid ſit faciendũ in tali caſu ⁊ ſimilibꝰ. Ali
quis querit ad mortẽ quem abſcondit perfectus vir. Ueni=
unt apparitores/ ⁊ querũt ab abſcondente vbi ſit latitans.
Aut reſpõdet/ ibi: ⁊ tũc erit proditor. Aut reſpõdet ſe neſci
re: ⁊ ſic mẽtitur. Aut tacet: ⁊ ſic ꝓdere videtur/ ergo eſt per
plexus. Reſpondet Altiſiodoreñ. debet deludere apparito
res: ſicut dicebat prepoſitꝰ ſic dicẽdo. Creditis ꝙ ſi ipſe eſ=
ſet hic: ego dicerẽ vobis. Uel debet reſpondere ſicut reſpon
dit ille ſanctus epiſcopus de quo exempluꝫ ponit beatus
Augu. libro contra mendaciũ: qui abſcondit quendam mi=
ſerum qui querebatur ad mortem: ⁊ dum ab ipſo epiſcopo
quererent. apparitores/ vbi ille eſſet. Rñ. nec poſſum men=
tiri/ nec poſſum eſſe proditor.

¶ Capitulum tertium De falſo teſtimonio.

DE falſitate hactenus dictum eſt: ſed modo de te
ſtificatione vidẽda ſunt tria. Primo in quibus
caſibus quis tenetur teſtificari. Secũdo an fal
ſum teſtimonium ſemper ſit mortale peccatuꝫ
Tertio quomodo quis teſtificando vel alꝛs aſſe
rendo poſſit iurare: ⁊ que ſcire debeat ꝗ iurat teſtificando.
¶ Quo ad primũ notat Tho. ſ. ij. q. lxx. In teſtimonio ferẽ A
do diſtinguẽdũ eſt: qꝛ aliqñ requirit teſtimoniũ alicuꝰ/ ali=
qñ nõ reqrit. Si requirit teſtimoniũ ſubditi auctoritate ſu
perioris cui in his ꝗ ad iuſtitiã pertinẽt obedire tenet: tũc
nõ eſt dubiũ quin teſtimoniũ teneat ferre in his in quibus
ſm ordinẽ iuris teſtimoniũ ab eo exigit: puta in manifeſtis
⁊ in his de quibus infamia preceſſit. Si aũt exigatur ab eo
teſtimoniuꝫ in alijs/ puta in occultis/ ⁊ de quibus infamia

non preceſſit:nō tenet ad teſtificandū.Si vero requiratur ei⁹
teſtimoniū/non auctoritate ſuperioris cui obedire tenet:
tunc diſtinguendū eſt.Quia ſi teſtimoniū requiratur ad li=
berandū hominem ab iniuſta morte ſeu pena quacūq; vel
falſa etiā infamia/vel etiam ab iniquo damno:tūc tenetur
homo ad teſtificandū.Sed ſi eius teſtimoniū non requira
tur:tenetur facere qd in ſe eſt/vt veritatez denūciet alicui
qui ad hoc poſſit prodeſſe.Dicit em̄ ps.Eripite pauperē et
egenū de manu pctōris liberate.Et puerb.xxiiij.Erue eos
ps.lxxxi. qui ducuntur ad mortē.Et Rom.j.Digni ſunt morte nō ſo=
lum qui faciūt/ſed ⁊ qui cōſentiūt facientibus.Ubi glo.Cō
ſentire eſt tacere cū poſſis redarguere.Sup his vero q̄ nō
pertinēt ad damnationē alicuius nō tenetur quis ferre te=
ſtimoniuz:niſi cū a ſupiore cōpellitur ſm ordinē iuris:quia
ſi circa hoc veritas occultet:nulli ex hoc ſpeciale damnum
naſcitur:vel ſi immineat periculū accuſatori:nō eſt curan=
dum:q: ipſe ſe in hoc periculū ſpōte ingeſſit.Alia aūt ratio
B eſt de eo cui periculū imminet eo nolēte.Hec Tho.¶Sed
dubitat an teſtimoniū poſſit licite fieri de his q̄ alicui ſub
ſecreto ſunt cōmiſſa:Pro cui⁹ ſolutione notādū ꝙ triplex
eſt ſecretū.Unū qd ſub ſigillo cōfeſſionis cadit:aliud quod
ſub ſigillo ſecreti tegit.Et fit dupl'r.Uno modo ꝙ cōmittēs
exprimat ſe dicere ſub ſigillo ſecreti.Alio mō ꝙ nō exp̄mat
ſed tamē natura ſermonis vel rei illud expoſcat:videlicet
ꝙ teneat ſub ſigillo ſecreti.De his tribus dicit Pe.de pa.
ſuper.iiij.diſt.xxi.quāuis frāgens qdlibet iſtorū/videlz pri
mo mō ⁊ ſcdo mō dictoꝝ ſigilloꝝ peccet mortaliter: tamen
graui⁹ frangēs ſigillū cōfeſſionis.Nec ſolū eſt fractor ſigil=
li/⁊ ꝓditor/cui eſt aliquid expreſſe cōmiſſum vt archanum
ſed etiaz ex natura facti ſi videatur tale ꝙ reuelatio noce=
ret:minus tn̄ ceteris paribus/q̄ ſi ad hoc ſe obligaſſet.Nā
ſeruus auſcultās a caſu vel a ꝓpoſito ſecretū qd tractatur
in curia dn̄i ſui ⁊ poſtea id reuelat forinſecus:cōmittit cri=
men cōtra dn̄m ſuū ⁊ curiā eius.vnde talis ſeruus ſm ius
ciuile grauiter puniretur.Sacramētum autem penitentie
ſeu cōfeſſionis/eſt quoddaz ſecretum qd ſecrete tractatur
in curia ſummi regis:quia tractatur corā illo qui repreſen
tat perſonā eius.Quilibet vero homo ſeruus dei eſt: ergo
ille q̄ audiret a cōfeſſore peccata cōfeſſa teneret ea celare.
Hec Pe.Et eadē ratio videt de illo qui cōfitentis alicuius
peccata audiſſet a caſu vel a propoſito.Aliq doctores addūt
qui doloſe audit confitentē mortaliter peccat: ſed nō qui a
caſu.Ambo tamē tenētur celare.Ratio primi:q: cōtra legē
nature facit/⁊ cōtra charitatē proximi:immo cōtra dei ſa=
cramentū.Et addit Pe.de pa.penitēs etiā ſi ex reuelatio=

ne iniūctionis pnie ꝓbabiliter crederet cōfeſſorē ledi tenet
celare. Alioquin eſſet maledict⁹ ſicut Cham q̄ diſcooperuit
vel nō operuit/ſed deriſit verēda patris. Si eñ ex hoc ſeq̄=
retur vel deriſio ſimplicis/vel offenſio/qꝛ ꝓhibuit loq̄ cum
pſona ſuſpecta/nō ꝟꝫ dicere: talis hoc mihi iniūxit: qꝛ for=
te ille interficeret eū. Hec ille. ¶ Ad ꝓpoſitū dubium rñdet C
Tho. vbi pri⁹/ſic de illis q̄ hoi cōmiſſa ſunt in ſecreto ꝑ cō=
feſſionē nullo mō debet teſtimoniū ferre: qꝛ hmōi nō ſcit vt
homo ſed tāq̄ꝫ dei miniſter. Et mai⁹ eſt vinculū ſacramen=
ti quolibet hois p̄cepto. Circa ea vero q̄ taliter hoi ſub ſe=
creto ꝯmittūtur diſtinguendū eſt. Qn̄q̄ꝫ eñ ſunt talia/q̄ ſta
tim cū ad noticiā hois veniūt hō ea manifeſtare tenet/pu=
ta ſi pertinēt ad corruptionē multitudinis ſpiritualem vel
corporalē: vel in graue dānū alicui⁹ pſone: vel ſi q̄d aliud
huiuſmodi eſt/ ꝓpalare tenet vel teſtificādo vel denūcian=
do. Et cōtra hoc debitū obligari nō pōt ꝑ ſecretū cōmiſſum
qꝛ in hoc frangeret fidē quā alteri debet. Quādoq̄ꝫ vo ſunt
talia q̄ quis prodere nō tenetur. vñ pōt obligari ex hoc q⁹ ſi
bi ſub ſecreto cōmittūtur. Et tūc nullo mō tenet ea aliq̄s
ꝓdere etiā ex p̄cepto ſuperioris: qꝛ ſeruare fidē eſt de iure
naturali: nihil aūt pōt p̄cipi homini cōtra id qꝺ eſt de iure
naturali. Hec Thomas. Sed diceres q̄ꝺdiu tenetur celare
qui aliquid in cōfeſſione audiuit? Reſpōdetur ſemper ⁊ ꝓ
ſemper. Itē quereres quā penā incidit qui archanū alicu=
ius ꝓdit illi cite. Rñdet ſi quis publice reuelat aliqꝺ ſecre=
tum crimē: iponit ſibi aliqua pena/ſcꝫ infamia. Impoſitor
eñ criminis cuiuſcūq̄ꝫ qꝺ ꝓbare nō pōt: ꝓ calūniatore ha=
betur. Extra de calūnia. Et talis eſt ille qui reuelat quod=
cunq̄ꝫ ſecretū crimē qꝺ probare nō poteſt. ¶ Dubitatur cō D
ſequēter: an quis teneat accuſare ꝓximū? Rñ. Tho. ſecūda
ſecūde. q. lxviij. differentia eſt inter denūciationē ⁊ accuſa=
tionem. In primo attēdit emendatio fratris: in ſecūdo pu=
nitio criminis: pene aūt preſentis vite nō per ſe expetūtur
qꝛ nō eſt hic vltimū retributionis tēpus: ſed inquātum ſūt
medicinales cōferētes/vel ad emendationē pſone peccan=
tis/vel ad bonū reipu. cuius quies ꝓcurat per punitionem
peccātiū: quoꝝ primū intēdit in denūciatiōe: ſcōm aūt ꝓpe
pertinet ad accuſationem. Et ideo ſi crimē fuerit tale/qꝺ
vergat in detrimentū reipu. tenet homo ad accuſationem
dūmodo ſufficiēter poſſit ꝓbare qꝺ ꝑtinet ad officiū accuſa
toris: puta cū pctm̄ alicui⁹ vergit in multitudinis corrupte
lam corporalē ſiue ſpūalem. Si aūt nō fuerit tale pctm̄ qꝺ
in multitudinē redūdet: vel etiā ſi ſufficientem probationē
non poſſit adhibere: nō tenetur ad accuſandum: qꝛ ad hoc
nullus tenetur quod non pōt debito mō ꝑficere. Sed con=

tra non licet reuelare que quis in ſecreto recepit:quia hoc eſt infideliter agere:ſed ſtat ſolum in ſecreto quē ſcire proximi malum:ergo ⁊c. Reſpōdetur reuelare ſecretum in malum perſone/infidelitas eſt:nō autem ſi reueletur propter bonum commune quod ſemper preferēdum eſt priuato bono. Et ideo contra bonum commune/nullum licet ſecretum recipere. Nec tamen eſt omnino ſecretum quod per ſufficientes teſtes poteſt probari. Hec tho. Sed nunquid ſubditi pñt accuſare ſuos prelatos? Rñ. ibidē. Subditi prelatos ſuos accuſare prohibētur:qui nō affectione charitatis ſed ſua prauitate/vitā eorum diffamare ⁊ reprehēdere querunt:vel ſi ſubditi accuſare volētes fuerint criminoſi: vt habetur ſcda.q.vij. Alioquin ſi fuerint al's idonei ad accuſādum licet ſubditis ex charitate ſuos p̄latos accuſare.

E ¶Quo ad ſm principale vtrum falſum teſtimonium ſit ſēper pctm̄ mortale? Rñ. tho. ſcda ſcde.q.lxx. falſum teſtimonium triplicē hꝫ deformitatē. Uno mō de piurio: qꝛ teſtes nō admittuntur niſi iurati:et ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Alio modo ex violatione iuſtitie: et hoc modo eſt mortale pctm̄ in ſuo gñe: ſicut et quelibet iniuſticia. Et iō in precepto decalogi ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium cum dr̄ Exo.xxj. non loquaris cōtra proximum tuum falſum teſtimonium. Non enim cōtra aliquem facit: qui eum ab iniuria facienda impedit/ſed ſolum qui ei ſuā iuſtitiam tollit. Tertio modo ex ipſa falſitate/ſm qd̄ omne mendacium eſt peccatum:et ex hoc non habet falſum teſtimonium ꝙ ſit ſemper mortale peccatum. Dubitatur vtrum iuramentum obliget ſm intentionē recipiētis? Rñ. tho. ſuper.iij.di.xxxix. ⁊ ſecunda ſcde.q.lxxxix.ar.vij. Juramētum promiſſorium obligat de neceſſitate vt culpa euitetur. Uñ obligat ad illud eſſe faciēdum:quo nō facto incurritur culpa. Diſtinguendum eſt ergo in eo qui iurat. Aut enim ſimpliciter:aut doloſe iurat. Si iurat doloſe: ex duabus partibus poteſt culpa ſequi/ſcꝫ ex fractione iuramenti/ et ex dolo. Quāuis ergo ex ipſa ratione iuramēti inquantum iuramentum/nō obligetur ad ſeruandum ipſum niſi ſm ſuam intentionem.(ad obligationē eñ voluntas requiritur ſicut etiam ad votum)tñ ex neceſſitate iuramenti inquātum doloſum fuit obligat̄ ad ſeruādum:taliter ꝙ ex dolo eius aliꝰ non ledatur:⁊ hoc eſt qñ ſm intētionē recipientis iuramentum implet. Uñ debet ſeruari ſm ſanum intellectum eius/cui iuramētum preſtatur. Uñ Jſido. Quacunqꝫ arte verborum quis iuret:deus tñ qui cōſcientie teſtis eſt/hoc ita accipit ſicut ille cui iuratur intelligit. Et ꝙ illa verba intelligantur de iuramento doloſo:ptꝫ per ea q̄ ſic ſubdit. duplici-

ter reus fit/ qui et nomen dei inuanum aſſumit/ et primũ dolo capit. Si aũt ſimpliciter/ id eſt abſq; dolo iurat: tũc obligatur in foro cõſcientie ſolũ ſm intentionẽ iurantis nõ recipientis. Vñ Grego. xxvij. moral. humane aures talia verba noſtra iudicant qualia foris ſonant: diuina vero iudicia talia foris audiunt: qualia ex intimus proferunt. Sed talis ſine dolo iurans / in foro contentioſo vbi intentio ignorat/ obligatur ſm qđ verba cõmuniter accipi ſolẽt. Hec ille. Et addit. Juramentum non debet adhiberi niſi de aliqua re/ de qua aliquis firmiter certus eſt: et non eſt niſi cũ magna cautela adhibendũ. Notãdum tñ q in quibuſdã caſib⁹ pñt aliqui iurare/ quib⁹ de re nõ cõſtat niſi p fidẽ ſeu credulitatem. Vñ magiſter in. iiij. di. xxxiiij. dicit q ſi mulier accuſat frigiditatẽ mariti: ipſa ⁊ ipſe iurabũt de eo q nũq̃ cõmixti ſint/ et ſine fraude/ cũ ſeptima manu ꝓpinquorũ. Sacramẽtales enim tũc iurabunt: q credunt eccľie vera iuraſſe. Idẽ iuris eſt ſi ſeparẽtur ꝓpter artitudinẽ mulieris. Sicut etiã in libro. v. de purga. ca. xiiij. Jurare papa mandat ꝓ purgatione cuiuſdã decani infamati. Similia habes in ſco. vt poſt dicetur. Sed dubitatur quomodo debent verba obligãtium intelligi? Rñdet ſco. q. penulti. quotl. ſui. Ad iſtud dubium habetur reſponſio extra de ſpon. ex litteris. vbi dicit ſic. Si alter nõ intellexit qđ alter ꝓpoſuit: ad cõmunẽ verbi intelligentiã recurratur: et cogatur vterq; verba ꝓlata in ſenſu iſto retinere: quem ſolent recte intelligentib⁹ generare. Et glo. adducit illud. ff. de ſuppel. le. l. labeo. Non ex opinionibus ſingulorũ: ſed ex cõmuni vſu loquentiũ verba ſunt intelligenda. Addunt alij quando verba ſunt duplicia/ et iurans intendit in vno ſenſu/ et recipiens in alio: tunc verba multiplicia aut plus pretẽdũt vnũ iſtorũ ſenſuum ſ; cõmunẽ vſum: aut equaliter pretendũt vtrũq;. Si primum tunc illius intentioni ſtandum eſt qui illũ ſenſum intellexit Si ſecundum: tunc ſtandũ eſt iudicio bonorũ virorum qui penſatis coniecturis et rationib⁹ condeſcendere debent ſanioꝛi et purioꝛi intentioni. Sed quid ſi quis falſum teſtimonium ferret ex ignorantia facti? Reſpon. tho. ibidẽ. In teſtimonio ferendo non debet homo pro certo aſſerere quaſi ſciens illud de quo certus nõ eſt: ſed dubium debet ſub dubio proferre: et id de quo certus eſt pro certo aſſerere. Sed quia contingit ex labilitate humane memorie/ q reputat ſe homo quandoq; certum eſſe de eo quod falſum eſt: vt ſi aliquis cum debita ſollicitudine recogitans eſtimat ſe certum eſſe de eo qđ teſtatur: illud teſtimonium non eſt falſũ nec peccat moꝛtaliter hoc aſſerens: quia non dicit falſum teſtimonium per ſe et ex intentione: ſed per accidens cõtrã

F illud qđ intendit. ¶ Dubitatur adhuc An indeliberatio in periurio: et ſimiliter in mendacio excuſet a peccato morta li? Rñdet ſco. ſup. iij. circa finē: periuriū qđ eſt ex pleno conſenſu: eſt cōtra preceptū prime tabule: ꝛ per cōſequens im mediate auertēs a fine vltimo: et ita nihil ſibi deficit de ra tione peccati mortalis: ſiue periuriū fiat ex habitu / ſiue nō / ſiue ſemel / ſiue cōſuetudinarie. Sꝫ aūt fiat periuriū indeliberate ꝙtūcūqꝫ fiat frequēter / cū actus meritori⁹ inquirat ꝙ ſit plene hūanus / et ita ex deliberatione plena / et demeritorius nō minus requirat idē: nō eīn deus eſt pronior ad puniendum ꝙ ad premiādum: pōt dici ꝙ illud periuriū indeliberatū etiā quotienſcūqꝫ iteratū nō eſt peccatū mortale. Notandum tamen ꝙ virtuoſus breuem habet deliberationem que non videtur deliberatio: quia habet prudentiā magnam et promptus eſt ad deliberandū quaſi in tempore imperceptibili. Ita poſſet aliqs ex habitu oppoſito prudentie acquirere facultatem deliberandi prompte de oppoſito qſi in tempore imperceptibili: et illa deliberatio ſequēs habitum eſſet ſufficiens ad rationem peccati. Sicut cōſimilis deliberatio in bono eſſet ſufficiēs ad rationē meriti. Nō ergo diſtinguo quantū ad rationē peccati mortalis / ꝙtum ad raritatē et frequētiā periurij: ſꝫ inī deliberationē. ꝛ indeliberationē. Ita ꝙ deliberatio cōcurrēs reddit pctm̄ mortale: ꝛ hoc ſiue vnica / ſiue ex cōſuetudīe. Et indeliberatio excuſat / ſiue ſemel / ſiue quotiēſcūqꝫ. hec ſco. Idē tenet de mēdacio ad hoc ꝙ ſit mortale vl' veniale. Uide etiā de hoc ſupra / ſecundo precepto p totū.

G ¶ Quātū ad tertiū principale querītur vtrū adducēs deū in teſtē / vt fit in iuramento aſſertorio ad aliquid qđ talis credit eſſe verū / lꝫ nō ſit verum: aut ad aliquid de quo aliquā habet opinionem / et tamen magis aſſentit oppoſito: peccet mortaliter. Rñdet. Sco. vbi prius ſuper. iij. dicens. Dico ꝙ ille cui iuratur aut accipit ex lege poſitiua / aut ex cōſuetudine iuramētū tāꝙ ſimpliciter aſſertiuū iurati / aut nō tāꝙ ſimplicit' aſſertiuū ſꝫ ꝓbabilit' inductiuū ad credēdū iuramēto. Primo mō dico ꝙ iurās quomodocūqꝫ dubiū / hoc eſt qđ nō eſt ſimplicit' certū et deliberate / peccat mortaliter: ꝛ ad confirmandū id qđ aſſerit ſimpliciter eſſe certum et verum / deum teſtem inducit: cum nō ſit ſimpliciter certum. Et hoc modo debent intelligi omnia iuramēta illorum qui aliquid iurāt in iudicio pro quo ſententia aliqua conſueuit ferri / que ſententia omnino non debere ferri / niſi illud aſſertum eſſet ſimpliciter certum. Verbi gratia. ſententia mortis non debet ferri niſi pro crimine certo: ergo iurans iſtum eſſe criminoſum / cum non ſit certus / quantūcūqꝫ tñ probabiliter cōiecturet eum eſſe talem /

et hoc iurans in tali foro/ vbi ex lege poſitiua vel conſuetudine ſequitur damnatio ad mortē: peccat mortaliter. Conſimiliter in foro quocūq;: vbi ex hoc ꝙ aliquis conuictus ꝑ iurantes vel iuramēta condēnatur tanꝗ reus ſimpliciter. Ibi non tantum fit irreuerentia noi dei contra preceptum prime tabule: ſed eſt pernicioſum: quia nociuum proximo. ¶Et ſi dicas eſt vtile reipublice: alioquin mali nimis multiplicarentur. Rñ. domini deut. xvi. Juſte qđ iuſtū eſt exequeris. Sunt enim quedam mala q̄ non ſunt punienda per homines/ ſed relinquēda iuriſditioni diuine: puta omnia in quibus homo vt homo nō pōt ſufficienter docere veritatē eo modo quo deberet doceri/ ad hoc vt iuſte ferretur ſententia debita poſitiua. Nec in iſtis ſunt ſoli teſtes culpabiles: ſed etiā iudex: ſi tñ ipſe ſciat ꝙ ex cōſuetudine teſtes nō teſtificantur ſub iuramento/ ſed ſub credulitate: tūc enim nō deberet iſte ferre ſententiam: qualis eſſet ferenda ſi culpa eſſet ſimpliciter probata corā eo. Scit enim ex cōſuetudine culpā non eſſe ſufficienter probatam coram eo: vt tali pena puniatur. Si autem ex lege poſitiua habeatur/ vel conſuetudine ꝙ iurans non teneatur deponere de certitudine/ ſꝫ de credulitate: tunc etiam iurans nō peccat/ dūmodo ex ſignis probabilibus cōiecturet partē illam magis ꝗ aliam: ſicut habetur de ſcrutinio in ordine faciendo. ca. vnico. In promotionibus ergo talibus/ que ad quaſcunq; dignitates per electiones/ aut ad ordines/ aut etiam in alijs collegijs/ puta vniuerſitatibus ad collegium/ in religionibus ad prelationem/ vel ad actus alios: ſi conſuetudo approbata habēt ꝙ reſponſiones reſpondentium ſub iuramenno preſtito/ vel ſub fide data/ vel ſub obedientia promiſſa/ non debet intelligi niſi de credulitate quantū poteſt humana fragilitas noſſe/ ⁊ ꝙ reſpondens nō nouit dignitatem in eo: debent omnes tales reſponſiones intelligi ſm conſuetudinē cōmunem: nec reſpondentes peccant in aliquo: quia cōſuetudo eſt/ vel lex poſitiua ꝙ talis teſtificatio de credulitate ſufficiat: et ita fit in fauorabilibus. ¶Uniuerſaliter autem ſiue in fauorabilibus/ ſiue in odioſis/ iurans de illo cuius oppoſitum magis credit ꝗ aliud: iurans etiam de illo de quo ſimpliciter eſt dubius/ id eſt non magis aſſentit vni parti ꝗ alteri/ peccat mortaliter. quia adducit deum tanꝗ in teſtem iſtius qđ neutro modo eſt ſibi certuꝫ. Pōt enim periurū eſſe abſq; mētiri: puta ſi aliqs ſimpliciť dubitās iurat partē de qua dubitat: quā forte dicēdo nō mētireť q: nō hꝫ oppoſitū ĩ mēte. Aut ſaltem in aliq̄ caſu vbi iurās teneť eſſe certꝰ pelerat: ſi nō eſt ibi certꝰ: ⁊ tñ ſi illđ aſſereret ſine iuramēto credēs illđ plꝰ ꝗ oppoſitū/ nō mētireť. Periculoſuꝫ eſt ergo frequenter habere iuramenta in ore: quia in multis

ſermonibus ſine iuramēto:nec peccaret quis/vbi addito iu
ramento peccat quis/ꝛ grauiter ſi fiat ex deliberatiōe. Pro
pter quod eſt vtile illud conſilium Math. v. Sit ſermo ve=
ſter/eſt: eſt.non:non. Hec de Scoto.

¶ Capitulum primum noni precepti. De ignorantia: quotuplex:ꝛ ꝙ̄ periculoſa.

Preceptum nonū. Nō cōcupiſces vxorem proximi
A tui. Exo.xx.ꝛ deut.v.hoc mādato ꝛ ſequēti hō in
ſeipſo ordinat in affectibus. ¶ Sed quia ſcien=
tia ſeu noticia precedit affectum.ꝛ carentia ſciē
tie neceſſariorū q̄ vocatur ignorantia / cauſa eſt
multorū peccatoꝝ:idcirco primo dicēda ſunt de
ignorantia tria principaliter. Primo quid ſit: ꝛ q̄d ſcire te=
B nemur:ꝛ quotuplex eſt. Scd̄o q̄n eſt pctm̄:q̄n auget vel di=
minuit pctm̄. Tertio ꝙ̄ periculoſa ſit ignorantia. ¶ Quan=
tum ad primū notandū ꝙ neceſſarium eſt de ignorantia tra
ctare:quia ignorātia eſt quādoq̄ȝ pctm̄ mortale : ꝛ ſcire eſt
per ꝯñs in precepto. Ptȝ p illud math.xxv. Eſuriui ꝛ nō de=
diſtis michi manducare. Et ſtatim dicēt hedi:vbi vidimus
te eſurientē: quaſi dicerent. ignorauimus te paſcere in pau
peribus. Sed xp̄s dicet:ꝙ̄diu non feciſtis vni de minorib⁹
iſtis:nec michi feciſtis. Et iterum. Diſcedite a me maledi=
cti in ignē eternū. Idē ptȝ.j. Corinth.xiiij. Ignorans igno=
rabitur. Sed qui ignoratur a deo eſt priuatus ſigno chari=
tatis/ꝛ dānatur cum fatuis virginibus:quibus xp̄s clauſit
ps.xxiiij. ianuā dicēs/neſcio vos. Idcirco orat ps. Delicta iuuētutis
mee/ꝛ ignorantias meas ne memineris. Secundo notādū
ꝙ ignorantia que eſt peccatum eſt priuatio ſcientie debi=
te:quā quis pōt habere ꝛ ſcire tenetur. Dr̄ quā pōt habere:
q2 ſi eſt impoſſibilis:excuſat/q2 inuincibilis. Dr̄ debite/q2 ſi
C nō cadit ſub debito:non eſt pctm̄. ¶ Tertio notādum ꝙ ex
debito tenētur diuerſi diuerſa ſcire. Sūt autē ſeptē q̄ quilȝ
adultus ſcire tenetur/aut operā dare ad talia addiſcendū.
D Prima tria ponit tho. tractatu de decē p̄ceptis. Primo qui=
libet tenetur ſcire credenda que in ſymbolo tenentur/ꝛ do=
centur:de quibus primo p̄cepto dictū eſt ca.ij. Secundo de
ſideranda que de oratione dñica etiā in primo p̄cepto di=
cta ſunt. Tertio operāda que docent homines leges. Eſt eī
hō ſub triplici lege/ſcȝ ſub lege nature:diuina:ꝛ ſub poſiti=
ua. Lex nature nichil aliud eſt ꝙ̄ lumen intellectus nobis
infuſum a deo/p qđ cognoſcimus quid vitare/quid ve age=
re debeamus. Et hanc dedit nobis deus in creatione:a qua
ps.iiij. multi per ignorantiā ſe excuſari putāt. Vñ ps. Multi dicūt/
Ibidē. q̄s oñdit nobis bona? Rñdit dauid. Signatū eſt ſup nos lu=

men vultus tui dn̄e. Hec lex in omnibus eſt: iudeis / paga=
nis/ ⁊ xp̄ianis. Et inclinat ad talia et ſimilia: q̄ vultis/ſup=
ple ſm rōnem rectā: vt faciāt vobis/ſupple ex debito/homi=
nes: eadem facite eis. Et que nō vultis / ſupple ſm rationē
rectam vobis fieri/ſupple indebite: alijs ne faciatis. Omne
bonū eſt faciendū: nullum malū eſt faciendū: ⁊ ſimilia. De
quibus Ro. ij. gentes que legē/ſupple ſcriptam nō habent/
naturaliter ea que legis ſunt faciūt. Eiuſmodi legē nō hn̄=
tes: ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendūt opus legis ſcriptū in cor=
dibus ſuis teſtimoniū reddente illis ↄſcientia ipſoꝝ. Scd̕o
eſt quilꝫ ſub lege diuina/que traditur in ſcripturis ſacris
noui teſtamēti precipue inter q̄ ſumme neceſſariū eſt ſcire
decem precepta. Ad que ſcienda (vt dicit cancellarius in tri
pertito) tenetur quilibet per ſe vel per aliū talē diligentiā
apponere ꝓ cōſeruatione vite ſpiritualis/quā pro vite cor=
poralis ſuſtentatione poneret: et eo maiorē quo immorta=
lis anima eſt preſtantior corpore. Ratio eſt: q2 ſine p̄ceptoꝝ
notitia nullus cōuenienter peccata vitare poteſt/ aut ab eis
reſurgere. Horū enī ignorātia ex deſiderio proueniens non
excuſat/ſed accuſat ⁊ cōdemnat. Tertio quilibet hō eſt etiā
ſub lege poſitiua eccleſie. Un̄ tho. in. iiij. diſt. xl. ar. vlti. dicit
Eccleſie preceptū hꝫ eandē vim obligandi ſicut diuinū pre
ceptū. Un̄ luce. x. q̇ vos audit me audit: et q̇ vos ſpernit me
ſpernit. Talis lex ꝓnunciať in prochijs die dn̄ico: de ieiunā
do: feſtiuando: et excōmunicatos vitando. Item in die pal
marum qn̄ indicatur quis nō debeat cōicare. ¶ Dubitatur D
hic: vtrū leges humane imponant homini neceſſitatē q̄ꝰtū
ad forū cōſcientie ſiue ſint iuſte/ſiue iniuſte. R̄n. tho. prima
ſcd̕e. q. xcvj. ar. iiij. leges impoſite humanitus: vel ſūt iuſte/
vel iniuſte. Siquidē iuſte ſint: habent vim obligandi in fo=
ro conſcientie a lege eterna/a qua deriuātur. Un̄ prouerb.
viij. p me reges regnaūt: et legū cōditores iuſta decernunt.
Dicūtur autē leges iuſte ⁊ ex fine/qn̄ ſcꝫ ordinātur ad bo=
num cōmune: ⁊ ex auctoritate/qn̄ ſcꝫ lex data nō excedit po
teſtatē ferētis: ⁊ ex forma / qn̄ ſm equalitatē ꝓportionis im
ponuntur ſubditis onera ad bonū cōmune. Cū em̄ vnus hō
ſit pars multitudinis: quilꝫ hō hocipſum quod eſt ⁊ qd̕ hꝫ/
eſt multitudinis: ſicut et quelꝫ pars eſt id quod eſt totius.
Unde ⁊ natura aliquod detrimētū infert parti: vt ſaluet to=
tum. Et ſm hoc leges huiuſmodi onera proportionabiliter
ferēda imponētes iuſte ſunt: et obligant in foro cōſcientie:
⁊ ſunt leges legales. ¶ Iniuſte autē ſunt leges dupl'r. Uno E
mō per cōtrarietatē ad bonū humanū ecōtrario predictis
ſcꝫ vel ex fine/ſicut cum aliquis preſidēs leges imponit one
roſas ſubditis nō ꝑtinētes ad vtilitatē cōmunē ſed magis

ad propriam cupiditatẽ aut gloriã: vel etiã ex auctorita tẽ
ſicut cum aliquis legẽ fert vltra cõmiſſam ſibi auctoritatẽ
ſiue ptestatẽ: vel etiam ex forma: puta cũ inequaliter one=
ra multitudinis diſpẽſantur/etiã ſi ordinẽtur ad bonũ cõmu
ne. Et hmõi ſunt magis violẽtie ꝙ leges. Tales non obli=
gant in foro cõſciẽtie: niſi forte ꝓpter vitandũ ſcandalũ vel
turbationẽ: ꝓpter qđ etiã hõ iuri ſuo cedere debet: ſm illud
math. v. Qui te angariauerit mille paſſus: vade cũ eo alia
duo/et qui abſtulit tibi tunicã: da ei ⁊ palliũ. Alio modo le=
ges poſſunt eſſe iniuſte per cõtrarietatẽ ad bonũ diuinũ: ſi=
cut leges tyrãnoꝝ inducẽtes ad idolatriã/vel quodlꝫ aliud
qđ eſt cõtra legẽ diuinã. Et tales nullo mõ licet obſeruare:
qꝛ ſicut dr̃ Act. iiij. obedire opꝫ deo magis ꝙ hoĩb⁹. Hec tho.
F ¶ Sed qualiter peccãt leges iniquas ſtatuẽtes? Rñ. Ray.
in ſumma. Qui condunt leges iniquas/vel ſtatuta cõtra le=
gem dei/vel cõtra libertatẽ eccleſiaſticã vt ſolẽt facere ple=
riqꝫ principes ⁊ cõmunitates circa vſuras ſoluẽdas: vel nõ
repetendas corã iudice eccleſiaſtico: ⁊ multa alia equipol=
lentia: ipſo iure nõ valẽt leges ſuẽ cõtra maiorẽ/ſcꝫ deũ. Fa
cientes igitur ⁊ cõſentiẽtes peccãt mortaliter ⁊ heredes eo
rũ/niſi deſtruant/nulla cõſuetudine obſtãte/ immo niſi am
moniti tales leges omiſerint: excõmunicati ſunt. Itẽ his q̃
dãnificati ſunt occaſiõe taliũ legũ: tenent̃ ſtatuẽtes ⁊ here
des eoꝝ ad reſtitutionẽ. Tenentur etiam inſolidũ: qui indu
xerunt principẽ ad cõdendũ tales leges. Itẽ oẽs obſeruan=
tes peccant mortaliter/⁊ tenẽtur ad reſtitutionẽ olm eoꝝ q̃
taliũ legũ occaſiõe lucrati ſunt. Hec de ſũma iohãnis lib. ij.
G ¶ Quarto ſcire tenent̃ ſinguli homines dicit tho. ꝑma ſcđe
q. lxxvj. ar. ij. ea q̃ ad eoꝝ ſtatũ pertinẽt vel officiũ: vt religio
ſus ea que ſunt religionis: ſacerdos/eps/iudex/ſcabin⁹/ar=
tifex/mechanicus et ſimiles/ea q̃ ad eoꝝ officiũ pertinent: ſi
ne quorũ ſciẽtia nõ põt quiſqꝫ debitũ actũ exercere. ¶ Quin
H to quilibet ſcire tenetur aliqualiter tẽpore quo vult euka=
riſtiã recipere: an ſit ſine peccato mortali/ vel nõ: quia al's
indigne manducans: ſibi iudiciũ mãducat ⁊ bibit. De qua
ſciẽtia loquit̃ apl's. j. coꝝ. xj. Probet aũt ſeipſum hõ/⁊ ſic de
pane illo edat/id eſt examinet per diſcuſſionẽ conſcientiam
ſuam. Que qualiter fieri oporteat: habes ſupra. iij. ꝓcepto
de cõmunione. Et vt cãcellarius dicit tractatu de pollutiõ=
ne nocturna. Sufficit talis certitudo qualẽ in materia mo=
rali cõſueuimus expetere/q̃ certitudo vocatur moralis ſiue
ciuilis. Et ad hanc certitudinẽ moralẽ/ ſufficit vt plurimũ
ꝙ ſi hõ accedẽs ad miſſam celebrandam diſcuſſerit cõſcien
tiã ſuã/ſicut feciſſet ꝓ magna re lucranda: aut incommodo
graui deuitando: ⁊ ꝙ nõ ſit ſibi cõſcius poſt hanc diſcuſſio=

nem de peccato mortali:aut de propoſito peccãdi mortali=
ter:ꝙ inſuper nõ noſcat ſe aliquod impedimentũ legitimũ
ꝑexcõicationẽ aut irregularitatẽ habere. Hec ille. Ad idem
tradit idẽ tres regulas in ſuo tripertito:quas habes ſupra
de ſacramẽto penitentie. ¶ Sexto quilibet teneť ſcire bñfi= 3
cia manifeſta ſibi a benefactore ſuo impertita:qꝛ alˀs viciũ
ingratitudinis incurrit. Ubi primo notandũ ꝙ opꝫ ꝑ virtu=
tem gratitudinis bñfaciẽti aliquid retribuere: qꝺ fieri ne=
quit niſi bñficiũ agnoſcať:vt ꝓbat tho.in.iiij.di.xxij. Et ſcða
ſcðe.q.cvj.et ſequẽti.quia ꝗuis iſte qui donat liberaliter/
nõ intendat debitorẽ conſtituere illũ cui gratis donat debi
to ciuili ſeu legali/videlicet vt pacto firmetur ꝙ tantũ pro
tanto tribuať:tamẽ conſtituit eũ debitorẽ debito morali ſeu
honeſtatis:quia ad virtutẽ gratitudinis ꝑtinet retributio:
que fit ex ſolo debito honeſtatis/quam ſcilꝫ aliquis ſponte
facit ⁊c. Secundo notandũ ꝙ tres ſunt gradus/nõ dico ſpe
cies gratitudinis. Primus eſt ꝙ hõ beneficiũ acceptũ reco=
gnoſcat. Secundꝰ ꝙ laudet ⁊ grãs agat. Tertius ꝙ retri=
buat pro loco ⁊ tempore ſecundum ſuam facultatẽ. ¶ Sed
dubitatur vtrum quis plus teneatur ad grates reddẽdas k
deo penitens ꝗ̃ innocens? Rñ. tho.in.iiij.di.xxij.⁊.ij.ſcðe.q.
vbi prius.gratiarũ actio reſpicit et quantitatem doni/⁊ mo
dum gratuite dationis. Et ex vtroqꝫ menſuram recipit:qꝛ
tã maiori dono/ꝗ̃ magis gratis dato:maior gratiarũ actio
debetur. Conſiderando ergo quantitatẽ doni : ſic innocens
magis tenetur . Tum quia maius donum ei datur vicꝫ in=
nocentia ꝗ̃ ſit reſtitutio iuſtitie. Tum etiam quia magis cõ
tinuatur gratia in eo ne cadat ceteris paribus abſolute lo
quendo. De primo dicit aug.ij.confeſſi. Quis hominũ cogi=
tans ſuam infirmitatem:audet viribus ſuis attribuere ca=
ſtitatem atqꝫ innocentiam ſuam : vt minus amet te : quaſi
minus fuerit ei neceſſaria mia tua donans pctã conuerſis
ad te? Et ſubdit:et ideo tantundem immo amplius te dili=
gat:qꝛ per quẽ me videt tantis pctõrũ meorũ languoribus
exui:per eum ſe videt tantis peccatorũ languoribꝰ nõ impli
cari. De ſcðo dicit ibidẽ.gratie tue deputo/⁊ miẽ tue:ꝙ pec
cata mea tanꝗ̃ glaciem ſoluiſti.gratie tue deputo:⁊ quecũ
qꝫ non feci mala. Quid enim non facere potui? ⁊ omnia mi=
chi dimiſſa eſſe fateor:et que mea ſponte feci mala/ et que
te duce non feci. Alio modo poteſt dici maior gratia : quia
magis datur gratis.⁊ ſm hoc magis tenetur ad gratiarũ
actiones penitens ꝗ̃ innocẽs.qꝛ magis gratis datur id qꝺ
ei datur a deo. Cũ eñ dignus eſſet pena:datur ei grã:⁊ ſic
lꝫ illud donũ quod datur innocenti ſit abſolute cõſideratũ
maius:tñ donũ qꝺ dať penitẽti eſt maius in cõparatiõe ad

ſḿ. Sicut etiam paruū donū paupi datum ei eſt maius q̄ diuiti magnū. Et q2 actus circa ſingularia ſunt in his q̄ agenda ſunt magis conſideraſ qḋ hic eſt vult nūc tale q̄ q̇ eſt ſimpliciter tale. vt dicit phs. iij. ethi. de voluntario ⁊ inuoluntario. vñ Luce. vij. Cui plus dimittitur: plus diligit. ¶ Tertio notandū q̇ multis tenemur grati eſſe aliqua predictaꝝ retributione. Primo deo. Secūdo parentib⁹. Tertio prelatis ſpiritualib⁹. Quarto tꝑalib⁹. Quīto alijs qui nobis bñfecerunt. Et inter prefatos quattuoꝛ adhuc ſunt nouē gñā hominū/ q̄bus poſſet videri q̇ bñficia eis eſſent totaliter ſubtrahenda. ⁊ tamē ſunt eis cōicanda in parte vel in toto. Primo q̄ dant cū contumelia ⁊ tarditate vel cum triſtitia. Nā bonū animi eſt: vt magis attendat q̄s ad bonum q̄ ad malum. ⁊ ideo ſi aliq̄s bñficiū dedit non eo mō quo debuit: nō omnino dꝫ recipiens a grataꝝ actione ceſſare: min⁹ tamē q̄ ſi mō debito ꝓſtitiſſet. q2 vt Sene. dicit li. ij. de bñficijs. Multum celeritas fecit: multum abſtulit moꝛa. Secundo de iſtis q̄ aliqua beneficia dant ꝓpter ſuā vtilitatem. De quib⁹ dicit Sene. lib. vj. de bñficijs. Multum intereſt vtrum aliq̄s bñficiū nobis det ſua cauſa: an ſua ⁊ noſtra. Jlle q̄ totus ad ſe ſpectat/ ⁊ nobis ꝓdeſt: q2 aliꝭ ſibi prodeſſe non poteſt: eo loco mihi habend⁹ videtur/ quo q̄ pecoꝛi ſuo hibernum ⁊ eſtiuū pabulum proſpicit ſi me in conſoꝛtium admiſit/ ſi duos cogitauit: ingratus ſum ⁊ iniuſt⁹ niſi gaudeo hoc illi profuiſſe/ qḋ ꝓderat mihi. Sūme malignitatis eſt non vocare bñficium: niſi qḋ dantem aliquo incōmodo afficit. Tertio de iſtis quib⁹ nō eſt neceſſarium vt eis aliquid detur: vt diuitib⁹. ideo dicit ſm Sene. li. ij. de bñficijs q̇ quātūcunq; q̄s felix ſit: tñ poteſt ſibi fieri recōpenſatio bñficij per exhibitionem reuerentie ⁊ honoꝛis. Vñ dicit phs. viij. ethi. q̇ ſupexcellenti q̄dem dꝫ fieri honoꝛis retributio: indigenti autem retributio lucri. Et. v. li. dicit Seneca. Reddere poſſum⁹ felicibus fidele conſiliū. aſſiduā conuerſationem. ſermonem cōmunem/ ⁊ ſine adulatione iocundū. Etiam q̄ gratus beneficium accipit (vt di. li. ij) pꝛimā eius penſionem ſoluit. Q̄ grate autem ad nos beneficia ꝑuenerint: indicemus effuſis effectibus/ qḋ non ipſo tantum audiente: ſed vbiq; teſtemur. hec ille. Quarto de peccatoꝛib⁹. Nam ſi iſte qui bñficiū dedit in peius mutatus eſt: debet tamen ſibi fieri recompenſatio ſm ſtatum ipſius/ vt ſcꝫ ad virtutem reducatur/ ſi ſit poſſibile. Si aūt ſit inſanabilis ꝓpter maliciam: tunc aliter eſt effectus q̄ prius erat. ⁊ ideo nō debetur ei recōpenſatio bñficij ſicut pri⁹. Attamen quantūcunq; fieri poteſt ſalua honeſtate: memoꝛia debet haberi priſtini beneficij. vt ptꝫ per phm. ix. ethicoꝝ. Sexto de ſeruis reſpectu dominoꝝ. Unde Seneca li. iij. de beneficijs. Quandiu ſeruus preſtat/ quod a ſeruo exigi ſolet mi-

niſterium eſt.vbi plus ꝙ̄ a ſeruo neceſſe eſt/ beneficium eſt
Et ideo ſeruis vltra debitū faciētibus/gratie ſunt habēde
¶Septimo de ingratis,vbi diſtinguendū eſt.Nā in ingra= M
to duo penſanda ſunt.Primo quidē ꝙ dignus ſit ipſe pati.
⁊ ſic certū eſt ꝙ meretur beneficij ſubtractionē. Alio modo
cōſiderandū eſt quid oporteat/ſcꝫ beneficiū facere. Primo
nanqꝫ nō debet eſſe facilis ad ingratitudineꝫ iudicandam:
qꝛ frequēter aliquis(vt dicit Seneca)qui nō reddit:nō ſem
per ingratus eſt.qꝛ forte nō occurrit ei facultas/aut debi=
ta oportunitas reddēdi.Secūdo debet tēdere ad hoc ꝙ de
ingrato gratū faciat/quod ſi nō poteſt primo beneficio fa=
cere:forte faciet ſecūdo.vnde Luce.vj.Altiſſimus benign⁹
eſt ſuper ingratos ⁊ malos.Si vero ex beneficijs multipli
catis ingratitudinem augeat/⁊ peior fiat:debet a benefi=
ciorū exhibitione ceſſare.Octauo de iſto cui beneficiū im=
penſum inutile foret/aut nociuuꝫ ſibi fieret.Recōpenſatio
enī beneficij precipue pendet ex affectu.⁊ ideo eo modo de
bet fieri recōpenſatio quo magis ſit vtilis.ſi tamen poſtea
per eius incuriā in damnꝫu ipſius vertatur:nō imputatur
recompenſanti. Sed quid ſi quis iuuit aliuꝫ peccando:te=
netur ne gratus eſſe? Rn̄ Tho.gratitudo reſpicit beneficiū
Ille autē qui alicui auxiliatur ad peccandū non cōfert be=
neficium/ſed magis nocumentū.⁊ ideo nō debetur ei gra=
tiarū actio:niſi forte propter voluntatē ſi ſit deceptus duꝫ
credidit adiuuare ad bonū ⁊ adiuuit ad peccanduꝫ.ſed tūc
non debetur recōpenſatio talis vt adiuuetur ad peccandū
qꝛ hoc non eſſet recōpenſare bonū/ſed malū qḋ contrariat̄
gratitudini.Nono an ſibi ꝗs debeat beneficiū ꝑſtare? Rn̄.
ꝙ reſpectu ſui nō eſt ꝓprie bn̄ficiū/ſed metaphorice: inquā
tum videlicet(ſm phm̄.v.ethi.)accipiunt̄ diuerſe ꝑtes ho=
minis ſicut diuerſe ꝑſone.Vn̄ miſerere anime tue placens
deo Eccl'iaſti.xxx.¶Quarto notandū ꝙ multi ſunt gradus
ingratitudinis.Primus in eo qui nō retribuit beneficium N
acceptum opere aliquali.Secūdus in eo ꝗ retribuit benefi
cio mala:Tertius in eo qui diſſimulat quaſi nō demōſtrās
ſe beneficiū accepiſſe/vt verbo nō grates referēs/nec lau=
dans.Quartus in eo qui beneficiū vituperat.Quintus in
eo qui nō recognoſcit/ſiue ꝑ obliuionem/ſiue quocūqꝫ alio
modo.Intellige nō quidē de obliuione que ꝓuenit ex na=
turali defectu:qꝛ illa nō eſt peccatū:qꝛ nō ſubiacet volūta=
ti:ſed de illa que ex negligētia ꝓuenit.de qua Sene.iij.de
beneficijs.apparet illū non ſepe de reddendo cogitaſſe:cui
obrepſit obliuio.hic quintus gradus reſpectu precedentiū
eſt grauiſſimus.Sextus eſt in eo qui beneficiū quaſi male
ficium reputat.Primi duo opponūtur tertio gradui grati=

tudinis ſupra recitato. medij duo/ſecundo.ꝛ vltimi duo pri⁹
mo.Eſt alius modus ingratitudinis improprie dicte: quādo
q̄s beneficiuȝ recipit ꝛ ignorat quis dedit. Non em̄ talis pec
cat:nec ingratus eſt ſi bn̄ficium non recōpenſat.dummō ſit pa
ratus bn̄ficium recōpenſare ſi noſcat.Eſt aūt laudabile quan
doq̄ȝ vt ille cui datur bn̄ficium ignoret quis preſtet.Tum ꝓ
pter inanis glorie vitationem. Sicut beatus Nicolaus aurū
in domum vicini ſui furtim proijciens.q̄ꝛ vitare voluit huma
num fauorem. Tum etiam q̄ꝛ in hoc ipſo amplius bn̄ficium
facit: ꝙ conſuluit verecundie eius q̄ bn̄ficiuȝ accipit. Jdeo Se
ne.ij.de beneficijs. interdum qui iuuatur fallendus eſt vt ha
beat.nec a quo cepit/ſciat.Quinto notandum ꝙ ingratitudo
aliq̄n̄ eſt peccatum mortale.Un̄.ij.thi.iij.parentib⁹ nō obediē
tes/ingrati/ſceleſti.Eſt etiam aliq̄n̄ veniale.Nam vt tho.vbi
ſupra di.q.cvij.Jngratus dicitur aliq̄s dupliciter.Uno modo
ꝑ ſolam omiſſionem.puta q̄ꝛ non recognoſcit vel non laudat/
vel non retribuit vices ꝓ bn̄ficio accepto: ꝛ hoc non eſt ſem
per mortale. q̄ꝛ debitū gratitudinis eſt(vt ſupra dictuȝ eſt)vt
homo etiam liberaliter tribuat/ ad qđ non tenetur.Et ideo ſi
illud pretermittit:nō peccat mortaliter.Eſt tn̄ pctm̄ veniale.
q̄ꝛ hoc ꝓuenit ex negligentia quadā/ aut ex aliqua indiſpoſi=
tione homīs ad ꝟtutem.Poteſt tamē contingere ꝙ etiam ta=
lis ingratitudo ſit pctm̄ mortale:vel ꝓpter interiorem contē
ptum/vel etiam ꝓpter conditionem eius qđ ſubtrahitur bn̄=
ficio/qđ ex neceſſitate ei debetur ſiue ſimpliciter/ ſiue in aliq̄
neceſſitatis caſu. Alio modo dicitur ingratus:q̄ꝛ nō ſolum p̄
termittit implere gratitudinis debitum: ſed etiam cōtrariuȝ
eius agit.Et hoc etiam ſm̄ conditionem eius qđ agitur:quā
doq̄ȝ eſt peccatum mortale/q̄nq̄ȝ veniale.Sciendū tamē ꝙ in=
gratitudo que prouenit ex pctō mortali habet ꝑfectam ingra
titudinis rationem.Jlla vero que prouenit ex peccato venia
li imperfectam.Hec omnia ab initio illius materie de grati=
tudine/ſunt de mente tho.vbi prius.

¶ Capm̄.ij.De cognitione ꝓpria ꝛ defectu.

Septimo debet q̄libet ſcire aliqualiter ſuas in=
firmitates ꝛ miſerias/ q̄ꝛ alias ſuꝑbiret.Unde
a bern̄.ſermone.xxxvij.ſuꝑ canti.nemo abſq̄ȝ ſui
cognitione ſaluari poteſt.de qua nimirum ma
ter ſalutis humilitas oritur/ et timor domini/
qui ꝛ ipſe ſicut initium eſt ſapientie:ita ꝛ ſalu=
tis.Nemo dico abſq̄ȝ illa cognitione ſaluatur. q̄ tn̄ etatem hȝ
ꝛ facultatem cognoſcendi:qđ ꝓpter paruulos loquor: ꝛ ꝓpē
atuos quorum alia eſt ratio. Quid ſi ignoras deum: poterit
ne ſpes eſſe ſalutis? Nec hoc q̄deȝ Nec em̄ eū potes amare

quem neſcias: aut habere quē non amaueris. Noueris ꝑ inde teyt deum timeas. noueris ipm: vt eque ipm diligas. In altero initiaris ad ſapientiam. in altero ꝛ cōſummaris qꝛ initium ſapientie timor dñi / ꝛ plenitudo ꝛ charitas. Tā ergo vtraqꝫ ignorantia cauenda eſt tibi. qm̄ ſine timore et amore dei ſaluus eſſe non potes. Et queadmodum ex notitia tui veniet in te timor dei / atqꝫ ex dei notitia dei itidem amor: ſic ecōtrario de ignorantia tui ſupbia / ꝛ de dei ignorantia deſperatio. Tui ergo ignorantia / ꝛ dei: maxime fugienda eſt. hec de Bernar. ¶ Ad cognoſcendum aūt ſe: notāda ſunt tria ꝑncipaliter. Primo quanti ſint defectus nr̄i. Secūdo cūr tam difficile ſit humiliare ſe. Tertio quō ſub omib⁹ nos debem⁹ humiliare. Quantū ad p̄mū notanda ſunt tria. Primo de an̄cedentibus peccati actualis maliciā. Secūdo de ipō pctō. Tertio de conſequentib⁹ malum. De primo aduerte ꝙ p̄mum noſtrū fundamentum eſt nihileitas ꝛ vanitas ex parte noſtra. Quia ſicut corpus noſtrum habet patrem et matrem: ſic et anima ſimiliter patrem et matrem quodammō habet. In anima enim duo ſunt videlꝫ ea que ſunt bona ꝛ pfectionis. ꝛ illa a ſolo deo patre emanauerunt et que ſunt imperfectionis: ꝛ illa a matre noſtra que eſt nihileitas proueniunt. De vtroqꝫ dicitur Iohis. j. Om̄ia per ipm facta ſunt: ꝛ ſine ipō factum eſt nihil. Primū eſt dei nō noſtri / niſi inquantum de⁹ dedit. ſm illud Iaco. j. Om̄e datum optimum / ꝛ omne donum pfectum / deſurſum eſt deſcendens a patre luminū. Voluntarie em̄ genuit nos ṽbo veritatis: vt ſim⁹ initium aliquod creature ei⁹. Unde guil. pariſieñ. lib. ſuo de anima / ꝛ mag. li. de cauſis / ꝛ alb. ſup eodem ꝓbant immo demonſtrant / ꝙ cum de⁹ ſit ſolus vnus ꝛ vnicus fons eſſendi bonitatis / ſcientie / potentie / ꝛ ſimilium ꝑfectionum. idcirco nullibi alias inuenitur in quacunqꝫ creatura eſſe bonū / virtus / ſcientia ꝛ talia hmōi niſi a primo fonte habeat. Uñ dicit ſaluator. Nemo bon⁹ niſi ſolus de⁹. Unde creature oēs ſunt ſolum canalia quedā / p que ad nos fluūt diuina dona. Exemplum de vnico fonte mūdi exiſtente. nullus tunc aquam haberet: niſi de iſto fonte. Aliud exemplū eſt de ſole qui eſt fons lumis. Aer igitur non illuminat: ſed lumē defert. Aliud exemplum de vnico diuite / omnib⁹ exiſtētibus miſeris: pro tunc nullus diuitias haberet / niſi ab eo qui per nuncios dona dirigeret. Unde apls. j. thi. j. regi ſeculoꝝ immortali inuiſibili ſoli deo honor ꝛ glia. Exemplū ſimiliter de vnico ſapiente potes applicare. Secundū vero nichil eſt preciſe noſtrū cū omnibus imperfectionibus nihilum ſequentibus. Et eſt ſcōm Tho. primum fundamentum omniū noſtrarum operationum inquantum ſunt imp=

ſecte ⁊ deficiẽtes ⁊ mõſtruoſe. vt probat dñs Alber. in lib.
ps. xxxviij. ſuo de cauſis. hoc ps. vidit cũ ait. Ego aũt tanq̃ nihilũ an=
te te. verũtamẽ vniuerſa vanitas oĩs homo viuẽs. hoc ex=
pertus eſt ſapiẽtiſſimus Salomõ: cui⁹ primũ verbũ lib. Ec
cleſiaſti. eſt illud. Uanitas vanitatũ: ⁊ oĩa vanitas/ ſupple
ſunt. Ecce mater. Sed quid de bonis a deo ſenſerit: cõclu=
dit in vltimo verbo eiuſdẽ libri. finẽ loquẽdi oẽs pariter au
diamus. Deũ time: ⁊ mãdata eius obſerua/ hoc eſt oĩs hõ.
Cũcta que fiũt adducet in iudiciũ pro oĩni errato/ ſiue bo=
C nũ ſit/ ſiue malũ. ¶ Ubi notandũ q̄ vbicũq; nos inſpicimus
tũc reperim⁹ nos nihil eſſe. In nobis eñ quinq; cõſiderare
poſſum⁹/ videlicet fieri/ eſſe/ cogitare/ velle/ ⁊ opari cuȝ per
ficere. Quorũ nullũ eſt ex nobis inquantũ aliquid boni ibi
eſt: ſed inquantũ defectuoſi ibi aliquid eſt. De fieri ptȝ Ro
ma. viij. Uanitati creatura ſubiecta eſt. Uñ creare diffinit
per aliq̃d de nihilo facere. De ſcdo videlicet eſſe. Gala. vj.
Qui ſe exiſtimat aliq̃d eſſe/ cũ nihil ſit: ipẽ ſe ſeducit. Et ſȝ
Greg. Oĩs creatura in quolibet inſtãti in nihilũ decideret
niſi manu dei ſubſiſteret. Eſa. xl. Oẽs gẽtes quaſi non ſint:
ſic ſunt corã deo/ ⁊ quaſi nihilũ ⁊ inane reputate ſunt ei. De
tertio videlicet cogitare. ij. Cor. iij. Nõ ſumus ſufficientes
cogitare aliquid a nobis/ quaſi ex nobis. De quarto ⁊ quĩ=
to ſcȝ velle pficere. Philip. ij. De⁹ operat in nobis velle ⁊ p
ficere. Eſa. xxvi. Oĩa eñ opa noſtra: opat⁹ es dñe. Et ſi vel
le habemus: tñ Rom. vij. dr. Uelle adiacet mihi: pficere aũt
bonũ nõ inuenio. De facere ptȝ Joh. xv. Sine me nihil po=
teſtis facere. Ex quo ptȝ primo q̄ p nihilo noſtri ſaluamur
ps. lv. Pro nichilo ſaluos facies illos. Nec deſperare debem⁹: q̄z
ij. Cor. iij. Fiduciã talẽ habem⁹ p xp̃m ad deũ/ nõ q̄ ſufficiẽ
tes ſumus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis: ſȝ ſuffi
ciẽtia noſtra ex deo eſt. Et plena ẽ ſcriptura q̄ in deo ſpem
ponamus. vñ Oſee. xiij. Perditio tua iſrael ex te: tñmõ in
me auxiliũ tuũ. Ad idẽ xp̃s Joh. xv. Ego ſum vitis vera: et
pater meus agricola eſt. Et poſt pauca vos palmites: qui
manet in me/ ⁊ ego in eo: hic fert fructum multũ: quia ſine
me nihil poteſtis facere. Si quis in me nõ mãſerit: mittet
foras ſicut palmes/ ⁊ areſcet. Hec duo videlȝ cognitio ſui ⁊
dei ſunt cauſe vere deuotionis ſm Tho. Iterũ vere hũilita
tis. Hec quicũq; frequẽter cogitaret de nihilo noſtri oĩa vi
cia faciliter vitaret. Quid eñ ſuperbiret: qui nihil habȝ/ ni
ſi nihil? quid auare cuperet/ cuius oĩa bona ſunt dei? q̃d vo
luptati operã daret: qui ſe per peccata in nihilũ tẽdere cre
deret? ſm Auguſt. quanto iraſceretur qui deũ iuſte permit
tere omnia credit/ ⁊ ſe reum cognoſcit? Quid deniq; torpe=
bit: qui ſe omnibus bonis priuatum credit? Sed notandũ

eſt ꝙ valde modicuꝫ proficit talia ſolo intellectu cognoſce
re/videlicet imperfectiones ꝛ mala noſtra:niſi etiã volun
tatem moueamus ad cõtemptũ noſtri:ꝛ ad deũ pro gratia
ꝛ adiutorio recurramꝰ cum gemitu/ꝛ ad humiliationis ſi=
gna ꝛ opera/operã demus.¶Secũdo humiliari ꝛ ſcire de= D
bemus ꝙ totaliter in pctõ originali in vtero animati fui=
mus ꝛ nati.Eſt aũt peccatũ originale carentia originalis
iuſtitie cum debito habendi eam/vel equiualẽs:videlicet
gratiam:quo peccato originali ſic inficimur.Nam Adam ꝛ
Eua in paradiſo poſiti a deo receperũt donum originalis
iuſtitie pro ſe ꝛ ſuis poſteris iure hereditario/ſub tali pa=
cto:vt ſi obedientes deo eſſent in ſuis mãdatis:etiã poſte=
ri idem donũ haberent.Si nõ/tunc ipſi ꝛ heredes dono ori=
ginalis iuſtitie priuati eſſent perpetuo:niſi dei filius recu
peraret.Qua iuſtitia originali primi parẽtes ꝛ nos fuiſſe=
mus immunes a culpa/virtutibus decorati:deo lete ſeruiẽ
tes ſine fame ꝛ ſiti:ꝛ bruta nobis obediſſẽt:nihil nobis no
cuiſſent:ꝛ tandẽ ſine mortis pena in celum tranſlati fuiſſe
mus.Sed heu hoc donũ ipſi perdiderũt prothoplaſti:ꝛ nos
eorum filij nati eodem dono caremus.Et idcirco ſm aplm
Omnes naſcimur filij ire ꝛ miſerie:ꝛ ſic animamur nondũ
nati.Tertio humiliari debemus ꝑpter fomitem cõtractũ
per originale peccatuꝫ:qui fomes eſt quedã adhuc relicta
infectio/omnia membra corporis ꝛ anime inclinans ad vi=
cia/ꝛ a virtutibus retrahẽs.Non tamen eſt fomes iſte pec
catum:qꝛ originale peccatũ per baptiſmi ſacramentũ chri
ſti paſſione cooperãte deletum eſt:ſed eſt quedã debilitas
relicta in homine/homine etiã iaꝫ ſanato:ſicut reliquie fe
bris/febre ceſſante manent in artubus ab expedito motu
retrahentes:ꝛ in inertiã quandã inclinantes corpus ſana
tum.Hoc chriſtus in parabola tãgit Luce.x.vbi dr. Homo
quidã deſcẽdebat ab hieruſaleꝫ in hiericho/id eſt de para
diſo in terrã iumentorũ:qui incidit in latrones/id eſt ſua=
ſum demonum:qui ſpoliauerũt eũ/ſupple gratuitis vide=
licet iuſtitia originali que quatuor anime potentias perfi
cit/voluntatem iuſtitia:intellectum prudẽtia:iraſcibilem
fortitudo:ꝛ cõcupiſcibilem temperãtia:ꝛ plagis impoſitis
ſupple naturalibus donis vulneratis/abierunt ſemiuiuo
relicto Ubi ſm Bedaꝫ ꝛ Tho.prima ſcde.q.lxxxv. quatuor
principalia vulnera q̃libet ala in originali pctõ mõ cõtra=
hit/ſcꝫ maliciã in volũtate:ignorantiã in intellectu.infirmi
tatem in iraſcibili:ꝛ intemperãtiã in cõcupiſcibili.Per iu=
ſtitiam eñ originalẽ pfecte ratio inferiores ale vires cõti=
nebat:ꝛ ipſa ratio a deo pficiebat ei ſubiecta.Hec aũt ori=
ginalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatũ primi hois.Pro

ſibi:deinde oibus Ade filijs. Et ideo oms vires ale manēt quodāmodo ꝓprio ordine deſtitute:quo ordinant naturali
E ter ad virtutes pfatas ꝛ ad alias:ipſa aūt deſtitutio nature/vulneratio dicit. ¶De ſcdo videlicet de ipo pctō in ſe ꝛ in ꝓpinquis effectibus:ſciēdū primo ꝙ peccare vel pctm̄ habere:eſt de ſe malū ꝛ turpe:ꝛ ideo a ratione recta nullo modo eligibile. Velle em̄ peccare ſꝫ Anſel. cur deus homo/ eſt infinite fugibile cuilibet creature rōnali:ſed ad hunc ſenſum:qꝛ infinitum malū ꝓ quantiſcūqꝫ bonis conſequendis vel malis effugiēdis nūqꝫ debet eligi/vel acceptari/nec rationabiliter pōt fieri/vel cōmitti. Tā immēſa aūt fugibilitas peccati ſurgit ex eo:tum qꝛ malū de ſe: tū ex immenſā inhonorabilitate deimet p oibus rebus honorandi:tū etiā ex indiſpēſabili debito noſtro ꝛ obligatiōe ad eius honorē peccatū ſiquidē eſt dei inhonoratio. Et reſpectu talis infinite fugibilitatis oia pctā ſunt eque fugibilia:nō tn̄ omnia pctā ſunt eque mala ſeu grauia:qꝛ mortale eſt grauius veniali. Malicia em̄ pctī attēditur penes habitū intēſiorē voluntatis ꝛ cōtemptus/delectationēqꝫ vel difficultatē/ꝛ laborem quē habemus in opibus/ quib⁹ de⁹ inhonorat. Qꝛ ſm hec ſpoliamur donis:affligimur penis:ꝛ in naturalib⁹ vulneramur ꝛ ledimur. Secūdo malicia peccati patet ex eo ꝙ illud de⁹ ſapiētiſſimus maxime odit:immo nec diabolū nec peccatorē odit:niſi ꝓpter peccatū. Vñ Sapieñ.j. Nihil odiſti eorū que feciſti. Et qꝺ amplius eſt:deus nullū tā bonuꝫ habet amicū/quin ſi peccet:efficitur ſibi ad mortē inimicus vt patet de angelis peccantibus.qui in naturalibus erant pulcherrima pars mūdi. Et in Petro eū negāte. Et qꝺ maximum videtur:vt peccatum occideretur deus filium ſuuꝫ voluit occidi. Eſa.liij. Propter ſcelus populi mei ego percuſſi eū. De⁹ igitur pctm̄ quaſi iratum cōſtituit ꝛ furibūdū
Ps.vj. ſm illud Ps. Dñe ne in furorē tuo arguas me. Tertio patꝫ pctī malicia in eo ꝙ nihil pōt nocere hoī niſi peccatū. ſm illud qꝺ canit eccl'ia. Nulla nocebit aduerſitas:ſi nulla dñetur iniquitas. Rom.viij. Scimus quoniā diligentibus deū omnia cooperātur in bonū. Diabolus em̄ ſi nō peccamus: temptando nobis(ſm Bern.)coronas eternas fabricat. homo inimicus perſequēdo nos purgat:ꝛ aduerſa cūcta virF tutibus roborat. ¶De tertio videlicet de nocumētis ꝛ effectibus peccati:notandū ꝙ.xij.mala infert q̄ mala deus ex magna bonitate et charitate erga nos ordinauit: vt viſis tot malis ad eū redeamus. Exēpli gratia. Iſte pater maxime cōuinceretur filiū diligere q̄ ꝓcuraret vt ab eo fugientem filiū null⁹ bene ſed quilibet male tractaret/ad finē illum vt ad patrē rediret. Primū malū eſt ꝙ anima pri⁹pul=

cherrima olim creaturarũ infra angelũ:maculas tot p pec=
catum cõtrahit quot peccata cõmittit vt declarat ſm Tho
mã.i.ij.q.lxxxvi.Sicut enĩ in corporalib⁹ macula dicit / qñ
aliquod corpus nitidũ vel pulchrũ pdit nitorem ex cõtactu
alterius corporis.ſicut veſtis/aurũ /argentũ/ꝛ ſimilia:ſic
in ſpiritualib⁹ etiã fit macula.qꝛ aĩa duplicẽ nitorẽ hꝫ.Unũ
ex refulgẽtia luminis naturalis rõnis/per quã dirigitur in
ſuis actibus.Aliũ ex refulgẽtia diuini luminis ſcꝫ ſapien=
tie ꝛ gratie:per quã homo perficitur ad bene ꝛ decẽter agẽ
dum.Eſt autẽ quidã cõtactus inherere aliquibus rebus p
amorẽ.Cum igiẽ homo peccat inheret aliquibus reb⁹ con=
tra lumẽ rationis ꝛ diuine legis.Unde ipſum detrimentũ
nitoris ex tali cõtactu proueniẽs:macula anime metapho
rice dicitur.Unde etiã de Salomone dicitur. Dediſti ma=
culã in gloriã tuã.ꝛ Ephe.v. Uiri diligite vxores veſtras/
ſicut chriſtus dilexit eccleſiã/ꝛ ſemetipſum tradidit pro ea
vt illã ſanctificaret/mundans eã lauacro aque in verbo vi
te:vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiã:non habentẽ macu=
lam neqꝫ rugã.Sunt autẽ triplices macule peccata conco
mitãtes.ꝛ quelibet iſtarũ ẽ multiplex. Prima macula eſt
priuatio nitoris anime.Scda diſpoſitionis relicte p pctã.
Tertia vero eſt cõſuetudo peccandi inducta.¶Secundũ B
malum peccati eſt q tollit vitã anime/ſcꝫ deũ ꝛ gratiam. ꝛ
denudat veſtibus virtutũ infuſarũ/ſcꝫ ſeptẽ donis ſpũſſan
cti.tribus virtutib⁹ theologicis:ꝛ infuſis/cardinalib⁹ꝛ mo
ralibus.caracteres anime vacuos facit:ꝛ virtutũ acquiſi=
tarum habitus palliat.Unde Apocal.xvi.Beat⁹ ꝗ cuſtodit
veſtimenta ſua ne nudus ambulet.Math.xxij.de veſte nu
ptiali ibidẽ. Tertius effect⁹ pctĩ eſt q reatũ quis incurrit/
id eſt obligationẽ ad penã. Una eſt eſſentialiter peccatum
ſequens videlicet remorſus conſciẽtie hic/vel in morte/ et
poſtea. De qua Aug.i.cõfeſſi. Juſſiſti dñe/ꝛ ita factum eſt:
vt pẽa ſit ſibi oĩs aĩus inordinatus. Et iterũ. verte ꝛ reuer
te omnia in latus ꝛ in tergũ:ꝛ oĩa inquietudo:tu ſolus re=
quies.Alia pẽa eſt:aut eterna in iferno.aut purgatorij pe=
na acerbiſſima.aut hic penitẽs vita pena dura. Et ſic ſunt
quadruplices pene ꝛ carceres in quib⁹ pctm̃ punit. videlꝫ
cõſciẽtia/mũdus/infernus/ꝛ purgatoriũ. Nã ſm phm cul=
pe reordinantur per penas.Quartus effect⁹ eſt q pctã mi
nuunt inclinationẽ ad virtutes/ꝛ prõptificãt ad vicia ſimi
lia ꝛ alia.Et quatuor vulnera anime p originale pctm̃ cõ=
tracta/ampliat ꝛ dilatat actuale peccatũ inquãtum videlꝫ
ratio per peccatũ ebetatur precipue in agẽdis/ꝛ voluntas
induratur ad bonũ:ꝛ difficultas bene agẽdi accreſcit quo
ad iraſcibilẽ/ꝛ cõcupiſcẽtia magis exardeſcit in ꝯcupiſci=

bili. Unde ſecundum Grego. peccatum quod per penitētiā nō diluitur: mox ſuo pōdere in aliud trahit. Exemplum in Dauid/ qui viſu primo peccauit. ſecundo voluntate. tertio opere adulteriū ꝑpetrauit. quarto homicidium cōmittēdo. et poſt illud diuerſis modis palliando. ij. Reg. xj. Similiter de fratribus Joſeph geñ. xxxvij. Sicut eñ auis alis aggrauatis per lapidē vel aliud/ cōtinue ad ima deſcendit/ et debilitatur: ſic ⁊ anima peccato grauata. Quintus effectus peccati eſt ꝙ alia dimiſſa redire facit/ taliter ꝙ propter ingratitudinē ſemper ſequēs peccatū grauiꝰ eſt. vt ptꝫ Math. xviij. Jn ſeruo cui debitū dimiſſum reuocatū eſt/ nō intelligas ꝙ eadē numero peccata redeant/ ſed ſpecie: vt dictum

h eſt. ¶ Sextus effectus eſt ꝙ facit ſeruum diaboli/ cuius mācipiū eſt quodlꝫ peccatū. vñ Joh. viij. omnis qui facit peccatum: ſeruus eſt peccati. Et ſic tollit libertatē qua filij dei ſumus. ſꝫ illud Joh. j. Dedit eis poteſtatē filios dei fieri. Nā ſm verba chriſti Johā. viij. cū filiꝰ nos liberauerit/ id eſt liberauit: vere liberi ſumus. qꝛ ſm apl'm. Empti ſumus precio magno. Et. ij. pe. ij. A quo quis ſuperatus eſt: eius ſeruus eſt. ſed a demone vincimur per peccatū: ergo ⁊c. Septimus effectus eſt ꝙ peccatū facienti maxima gaudia aufert ⁊ premia/ videlꝫ celum ⁊ beatitudinē angelorum: ⁊ ſanctorꝫ ſocietatem/ ⁊ ſimilia. vnde Math. xxv. Uenite benedicti patris mei: poſſidete paratū vobis regnū a conſtitutione mūdi. Et econuerſo. Diſcedite a me maledicti in ignē eternū: qui paratus eſt diabolo ⁊ angelis eius. Quare: qꝛ dimiſerunt bona facere vt patet ibidē. Quid ergo de malefaciētibus erit? ¶ Octauus effectus eſt ꝙ per peccatū meritū et augmentū futurorū bonorꝫ minuitur. qꝛ in eo ꝙ venialiter vel mortaliter peccamus: nichil meremur ſed demeremur penas. Nonus effectus ꝙ nocet corpori. qꝛ ꝑpter pctā multi corporaliter infirmantur. j. Cor. xj. iō inter vos multi infirmi ⁊ imbecilles/ et dormiunt multi. qꝛ ſcꝫ irruerēter cōicabant. ⁊ Joh. v. dr̄ infirmo. xxxviij. annis iacenti: ⁊ circa piſcinam curato. Ecce ſanus factus es: iam noli peccare ne aliquid tibi deterius contingat: videlicet in ſignum ꝙ infirmus factus fuit propter peccatū. Unde extra de peniten. et remiſſi. dicit. diſtricte precipimus medicis corporū: vt cum eos ad infirmos vocari cōtigerit: ipſos ante omnia moneāt et inducant/ vt medicos aduocent aiarum. vt poſtꝙ fuerit infirmo de ſpūali ſalute prouiſum ad corporis medicine remediū ſalubrius procedatur. vt cauſa ceſſāte ceſſet effectꝰ. vbi dicit glo. hoſtieñ. Ex quo dicit precipimus/ neceſſitatē importat. ⁊ tranſgreſſor peccat mortaliter. Decimus eſt ꝙ eccleſiam ſuffragijs ſpoliat que faceret interim ꝙ peccat ⁊

j. cor. vj.

i

animas ſimiliter/et peccantē priuat bono ope. Omnes eñ anime hic et in purgatorio cū pſal. orare debent: dicente. ps.cxvi.
Participē me fac deus omniū timentiū te: et cuſtodientiū mandata tua. Undecimus: peccatū beſtijs aſſimilat. quia
Pſ. homo cū in honore eſſet nō intellexit/cōparat⁹ eſt iumentis inſipientibus ꝛc. Peccator eñ ratione nō recte vtitur/diſcrete bonū eligendo. Ad terram inclinatur/ terrena amando. ad celum non erigitur/diuina cōtemplādo. impetu ire fertur/et carnali cōcupiſcentia. Duodecimus. animā quā deus creauit/et dotauit pulcherrime: ꝛ ſaniſſimā fecit atqꝫ poſt angelū omniū creaturarum perfectiſſimā: peccatum deturpat/infirmat/ꝛ in periculoſiſſimo ſtatu omniquaqꝫ ponit. Unde anima peccatrix depingi et imaginari pōt/ velut virgo vel femina que eſt inflata per ſuperbiam. vulnerata per auariciam. idropica per luxuriā. fetida per gulam. febricitans per iram. intoxicata per inuidiam. omnib⁹ membris confracta per accidiam. Hec ceca eſt per ignorātiam. ſurda per indeuotionem. muta per recte locutionis carentiam. Hec ſedet ſuper vacuo et nichilo. in cuius dorſo fert corpus qđ corrumpitur / et eam aggrauat. Sub eius pedibus /infernus/in quem poteſt cadere: quam circundāt hoſtes innumerabiles. Intus vicia et cōcupiſcentie. extra demonia: ꝛ circūquaqꝫ mūdus. Que vidēs apl's ad Ro. vij. exclauit dicēs. Infelix ego homo: quis me liberabit dē corpore mortꝫ hui⁹? gratia dei p ieſuꝫ xp̄m dn̄m noſtrū. ¶Quo k
ad ſecundū cur tam difficile ſit ad humilitatē peruenire/cū tñ tota noſtra natura ad illud inclinare videatur? De quo venturinus in tractatu de hūilitate: tres cauſas aſſignat. Primo illđ cōtingit ex ꝓpria arduitate. qꝛ virtus quātomagis eſt ardua et pfecta: tanto ceteris parib⁹ eſt inacceſſibilior noſtris virib⁹. ꝛ tanto opꝫ cū maiori conatu aſſurgere ad eā. Scđo ex forti impulſu/et multa appetibilitate ſui cōtrarij vehemēter cōradicata in natura rationali: que non eſt plena: ſed vacua deo. ꝛ per ꝯn̄s eſt inflata/et plena vēto ſa eſtimatione ſuiipſius. Altitudo eñ poteſtatis et preſidētie/et ſingularis p̄cellentie/et nulli ſubeſſe/ nulliuſqꝫ legib⁹ coartari: ſed in omnib⁹ ꝓpriā volūtatē ſequi. hec ſe exhibēt menti tali: vt quoddā diuinum eſſe/et poſſe. vt quedā quaſi gloria dei. Et ideo eſt difficillimū radices ſuperbie in tali medullitus imbibitas a ſe eradicare. Tertio ex eo qꝛ contēptus ſui prefert quandā imaginem ineffabilis mortis/ānichilationis/et ānullationis. Et ideo grandē ſui contemptū horret homo ſicut ſui ānichilationē. Tantū eñ ſe ſentit hō eſſe et viuere in cordib⁹ alioꝝ quātū ſentit ſe appreciari ab eis. Et ſimilit̄ tantū ſe ſentit hō viuere ſibi: quantū ſibi e=

ps.xxxviii.

currit vt glorioſus / ⁊ vt res magna ⁊ alicuiꝰ valoris .Quā
tum autē huiuſmodi appreciatio et fama tollitur aut mi=
nuitur / et a quot cordibꝰ:tantū et a tot cordibꝰ ſentit ſe ho
mo mori et ānichilari. Cōtemptus etiā addit vltra hoc cō=
ſenſum cōculcationis ⁊ deiectionis/⁊ tanꝙ abhominabilis.
et hoc eſt quodāmodo peius eſſe ꝙ̄ nihil. Hec eſt cauſa tāte
difficultatis ad tolerandū ⁊ amandū grandē cōtemptū ſui/
vł infamiā. Et ideo ꝑfecta humiliatio eſt ſummū genꝰ mar
2 tyrij et holocauſtū apud deū.¶Quo ad tertiū dubitať quot
modis hō veraciť ſe poſſit reputare, oībus hoībus inferio=
rem ⁊ viliorē: Rň. ibidē ꝙ quintupłr. Pro cōparando id qđ
eſt tibi ꝓpriū ad alia ſm ꝙ ſunt opa dei. Tibi em̄ ꝓpriū eſt
eſſe de nihilo:et tendere in nihilū quantū in te eſt. ⁊ ea ſunt
tibi ꝓpria de quibꝰ dictuꝫ eſt circa principiū huiꝰ capituli.
Ea em̄ q̄ habēt rationē entis ⁊ boni ſunt a deo/ ⁊ ab ipo deo
participantia. Si ergo hoc mō cōparas te illis: inuenies te
in infinitū viliorē illis. Hanc viā docet Anſeł. Scđam viam
ponit aug. ſup epiſtola phił. ij. ſupiores inuicē arbitrantes.
Dicit em̄: nō hoc debemꝰ eſtimare :vt eſtimare fingamꝰ. ſed
vere eſtimemꝰ poſſe aliqđ occultū eſſe in alio q̄ nobꝭ ſupior
ſit: ⁊ ſi bonū noſtrū quo ipſo videmur ſupiores: nō ſit occul
tuꝫ. Dicit em̄ Ambro. li. de virginitate. ꝙ quidā plerūꝗ ha=
bent multa bona exteriora ſꝫ intus minora. Quidā vero ha
bent pauca exterius/ q̄ preualēt omnibꝰ iſtis. vtpote aliq̄s
cōiugatus habet habitū martyrij/ ⁊ virtutem ſufficientē ad
ſufferendum martyriū / quā aliquando virgo virgo aliqua
non habet: aut non tantum quantū alius. ideo Grego. ſup
illud Job. ſi ſimplex fuero: hoc ipſuꝫ ignorabit anima mea:
dicit. Semper minus debet homo eſtimare bona ſua ꝙ̄ bo=
na alterius. Tertio fit hoc per fortem affectum et guſtum
ſuorum defectuum .Sicut enim patiens dolorem dentium
eſtimat ſe pro alijs pati. non ꝙ per rationē videat dolorem
ſuum eſſe maiorem . ſed quia intimiꝰ et fortius dolorē ſuū
ſentit ꝙ̄ aliorum: ſic etiam in propoſito debet eſſe. Hoc mō
Paulus doctor gentium et vas electionis .j. thi. primo. di=
cit ſe primum et maximum omniū peccatorū. Quarto pōt
fieri cōparādo illud quod tu reddis deo reſpectu gratiarū
quas deus tibi fecit ad illud qđ alter reddit reſpectu eorū
que a deo recepit / aut ad illud que redderet ſi tanta ⁊ talia
ſicut tuipſe a deo recepiſſet. Hoc modo beatus Franciſ. di=
cebat ſe maximū peccatorē omniū. qꝛ eſtimabat nō eſſe ri=
baldū/ q̄ nō eſſet gratior deo: ſi tāta bñficia gratiarū a deo
accepiſſet ſicut ipe acceperat. Quīto mō fit ex cōſideratiōe
diuinoꝝ iudicioꝝ ⁊ nr̄e variabilitatꝭ. qꝛ ſꝫ Grego. xxv. mo=
ra. ſup illđ Job. xxxiiij. Cōteret mł'tos ⁊ innumerabiles/ et

alios ſtare faciet ꝑ eis. Sepe cõtingit/ vt q̃ vident ſtare hu
mano iudicio: iam in cõſpectu diuini iudicij iaceant: et qui
hic corã hoibus iacẽt: iã in cõſpectu diuini iudicij ſtent. Et
exẽplificat de iuda ꝛ ei9 aplatu. et de latrone in cruce: ꝛ ad-
ducit illd apoca.iij. Tene qd habes: vt nemo accipiat coro-
nam tuã. Et illd.j.coꝛ.x. q̃ ſe exiſtimat ſtare/ videat ne ca-
dat. Et q2 foꝛtaſſe illi quos deſpicim9/ tandẽ poſſunt incipe-
re et vitã noſtrã frequẽtioꝛib9 ſtudijs ꝑire. vt ibi etiã tãgit.

¶ Capitulum tertium. De ignoꝛãtia quãdo
excuſat/ et quotuplex ignoꝛantia.

Secundum pꝛincipale de ignoꝛantia declaran
dum fuit qñ ignoꝛantia ſit peccatũ/ qñ excuſet
a peccato/ et qñ non. ¶ Pꝛo intellectu huius A
notandũ ſm tho. ꝛ duran. in.ij.d.xxij. ꝛ Tho.
j.ſcd̃e.q.lxxvj. ꝛ ſm alios tam theologos q̃ iu
riſtas ac phõs: q quĩtuplex eſt ignoꝛãtia. Pꝛi-
ma eſt ignoꝛantia electionis: ꝛ hec quodãmodo affectũ pec
cati cõſequitur. vt quãdo ex cõcupiſcentia peccati quã vo-
luntas nõ rẽpꝛimit: abſoꝛbetur iudiciũ rationis in particu-
lari operabili. ſꝫ q dicitur.vj.ethi. q delectatio coꝛrũpit exi
ſtimationẽ pꝛudẽtis. Et ſꝫ hãc ignoꝛãtiã omnis malus ſeu
peccans: dicit ignoꝛãs. Scd̃a dicit ignoꝛantia cõcomitãs. ꝛ
hec ſe habet ad actũ cõcomitatiue. vt qñ q̃s ignoꝛãs aliq̃d
facit: ꝛ nichilominꝰ faceret ſi nõ ignoꝛaret. Et hec ſe habet
per accidẽs ad actũ. Ideo nec excuſat peccatũ/ nec alleuiat
nec aggrauat. Signũ aũt q quis talẽ ignoꝛantiã habuerit
eſt: cum quis nõ penitet vl' dolet/ poſtq̃ actũ ꝑfecit aliquẽ:
vt ſi q̃s inueniret floꝛenũ quẽ putaret ſuũ fuiſſe/ qui nõ fuit
ſuus/ ꝛ reſeruaret eũ. ꝛ nihilominꝰ ſuaret eũ: etiã ſi nõ puta
ret eũ ſuũ fuiſſe. Simili' ſi aliq̃s credẽs accedere ad vnam
mulierẽ: accederet ad alterã/ ad quã tñ accederet ſi eã nõ
ignoꝛaſſet. ¶ Tertia eſt ignoꝛãtia iuincibilis/ vicꝫ eoꝝ que B
non põt q̃s ſcire: ꝛ que ſtudio vinci põt. Talis eſt in oĩbus
qui nõ poſſunt vti ratione ad tẽpus/ vel ad ſemꝑ. vt in pue
ris minoꝛẽnibus/ demoniacis/ ebꝛijs/ et qui ignoꝛãter pꝛi-
uantur ratione ex comeſtione cicute/ vel iuſquiami. Igno-
rãtia igit' inuicibilis: ſi ſm ſe ꝛ ſꝫ ſuã cãꝫ fuerit inuicibilis
excuſat ĩ toto. Patet q2 nõ eſt volũtaria aliq̃ mõ. ꝛ idõ nõ eſt
nec fuit in poteſtate alicuiꝰ eã repellere. vt in pueris mino
rẽnibꝰ. Sꝫ quid de habentibꝰ ignoꝛantiã iuincibilẽ: que in
parte aufert vſum rationis? Rñ. q in talibus excuſat in tã-
to. vt in pueris qui ſm partẽ ſunt doli capaces/ et pꝛecepti
diuini. Et in furioſis habentibus lucida interualla. Et di-
citur notanter: ſi ſm ſe et ſecundum cauſam ſuam fuerit in-
uincibilis ꝑpter ebꝛium ex ebꝛietate peccantẽ/ cuiꝰ ignoꝛã

tia inuincibilis eſt ſm ſe.qꝛ tunc nō pōt iudicare quid agēdum ſit/vel non agendum. Tñ nō eſt inuincibilis ſm ſuam cauſam.qꝛ potuit ſe nō inebriare:ꝛ ita nō ignorare. Et ideo nō eſt oīno excuſatus a toto ſm Tho.ꝛ multos.ſed a tanto ſi in ebrietate aliū occidit/vel ſic facit. Si autē quis incidit in ignorantiā inuincibilē.puta in priuationē vſus rationis per opus licitū.vt ſi per vigilias ꝛ abſtinētias aliquis inſanus factus eſt/vel ex debilitate cōplexionis/vel ex ſumptione cibi quē nō tenebat ſcire priuatiuū vſu ratiōis: tūc iterū excuſatur a toto. Si etiā qs incidit in ignorantiā inuincibilem per opus per quod venialiter peccauit / etiam excuſatur a toto.vt ſi feruoris exceſſus peccatū veniale fuit in vigilando/abſtinendo/ꝛ in hmōi. Si autē quis incidit in ignorantiam inuincibilē ex culpa ſua mortali:adhuc excuſatur ſm multos a toto:ſi ſaltē nullum habet vſum rationis qñ actum facit/qui als eēt peccatum:puta ſi occidit. Et hec opinio eſt probabilior et verior auguſtino/ambro.ꝛ Ray.eſſe videtur. Omnibus tamē talibꝰ/ ſi liberati fuerint: eſt penitentia imponēda:ſed leuior ꝙ ſi ſani talia cōmiſiſſent.vt ptꝫ.xv.q.j.ſi quis. Et hoc fit ad cautelā : ꝛ ne diſciplina eccleſie deſerat. Cui cōſonat phs. ij. ethi. vbi dicit ꝙ ebrius meretur duplices maledictiones. Et.iiij.politico.iubet tales ebrios plus alijs puniri:nō ꝙ peccatū ſit grauiꝰ: ſed quia talia fiunt frequētius ꝛ ꝓnius. Tho.excipere videtur ebrium:vbi ſupra. prima ſcdē. q.lxxvj. Et forte ſicut de ebrio dictū eſt quo ad culpā:ſimile eſſet de iſto q̄ ex ſua culpa graui efficeret demoniacus vel furibundus:vt fit interdum p maledictiones ꝛ iras ꝙ tales in inſania aliquid facientes als illicitū:nō in toto:ſed excuſarent in tanto. Dicit tñ Tho.prima ſcdē.q.lxxvj.ar.iij.ſi eſſet talis ignorantia q̄ totaliter excluderet vſum rōnis/omnino a peccato excuſaret:ſicut ptꝫ in furioſis ꝛ amentibus . Hec ibi. Per talē etiam ignorantiā inuincibilē excuſatur ſm vdalricū iſte q̄ in aliquo agendo dubio magis peritos cōſuluit de quo nullam auctoritatē expreſſam habet vtrū ita ſit vel nō : dūmō formet ſibi bonā cōſcientiā:poſtꝙ magis pitos ꝯſuluerit. Et ſi res aliter ſe hꝫ ꝙ ipſe ſentit:excuſatur.qꝛ fecit qđ potuit.deus aūt nichil impoſſibile reqrit ab homine . Dicit et Guill. ſuper Ray.ꝙ in habentibus vſum rationis quo ad ea ſine quibus nō eſt ſalus:nulla eſt ignorantia inuincibilis ſimpliciter ꝛ oīno.qꝛ ſi nō inueniret hominē a quo doceretur:vnctio doceret eū:niſi ſtaret p ipſum . ¶Quarta eſt C ignorātia vniuerſalis ſm philoſophos . Et ſm iuriſtas dr̄ ignorātia iuris:videlicet eoꝝ q̄ quis ſcire tenetur:vt patuit circa principiū precedentis cap.in ſeptē ſciendis. Unus em̄

ſcire tenetur qđ alter nō:vt ibidē dictū eſt. Qñ autē talium ignorantia directe ꝛ p ſe eſt volūtaria ſeu affectata:vt ſi qs aliquid ſua ſpōte neſciat vt liberius peccet/ hec ignorātia in nullo excuſat:ſed eſt ſpeciale peccatū et actū aggrauat: qꝛ auget volūtariū:ꝛ p ꝯns pctm̄. Ex intētione em̄ voluntatis ad peccādum: ꝓuenit ꝙ aliqs vult ſubire ignorātie dānū ꝑpter libertatē peccādi. Diſtinguūt verūtamē ibi aliqui de ignorātia affectata ꝙ pōt haberi dupliciť. Primo cū ignorantia tentionis:vt cū quis teneť ad aliqđ:ſed neſcit an teneatur vel nō. Et hec excuſat aliqualiter:lꝫ modicū. Et illa fuit in paulo.j.Thi.j.miam cōſecutus ſum: qꝛ ignorās feci in incredulitate:vt de ſe dicit. Alio mō pōt haberi cū cōſcientia tentionis:et hec in nullo excuſat:ſed dānat:Vñ ps. Noluit intelligere/ vt bene ageret. Qñ vero talium ignorātia q̄ eſt cā peccati nō eſt directe volūtaria ſeu affectata/ ſed indirecte vel per accidēs q̄ dr̄ ſimplex ignorātia:puta cū quis ꝑpter laborē/vel propter alias occupationes negligit illđ addiſcere p qđ a pctō retrahatur:talis em̄ negligētia facit ipſam ignorātiā eſſe volūtariā ꝛ pctm̄/ dūmodo ſit eoꝝ q̄ qs ſcire teneť ꝛ pōt:talis ignorātia nō totaliter excuſat a pctō. Siſr̄ cū aliqs nō vult laborare in ſtudio/vel negligit diſcere/vel querere/vł ſermonē audire ex quo ſeqtur eū ignorare:vel cum aliquis vult bibere vinū immoderate/ex quo ſequiť eū inebriari ꝛ diſcretione carere talis ignorantia diminuit voluntariū ſꝫ tho.ꝛ p ꝯns pctm̄:ꝛ ſic nō excuſat a toto:ſed a tanto. Cū em̄ aliquid nō cognoſciť eſſe pctm̄: nō pt dici ꝙ voluntas directe ꝛ p ſe ferať in pctm̄:ſed p accidēs. vñ eſt ibi minor contēptus:ꝛ p cōſequens minus peccatuꝫ. ps.xxxv.

¶ Quidā igitur de ignorātia iuris quo ad leuitatē ꝛ grauitatē ponunt gradus tales. Primo ſunt quidā qui habent ignorantiā ſimplicē:talē ꝙ ignorāt q̄ tenētur ſcire:ſed laborant vt ſciant. Et hec habeť aut ſine trāſgreſſione iuris / et tunc eſt pena peccati tm̄:aut cū tranſgreſſione/et hec non excuſat a toto:ſꝫ vt multū qꝛ inuincibilis eſt vt nūc/lꝫ nō ſimpliciter:et ſic ſunt duo gradus. Alij ſunt hn̄tes ignorantiā craſſam vel ſupinā:qui ignorant ꝛ negligunt ſcire cum poſſunt:ſed ſunt indifferētes ad vtrūlibet: ꝛ hec minus excuſat. Exēplum iſtoꝝ triū de illo q̄ neſcit clādeſtinū matrimonium eſſe prohibitū:vel nō eſſe ducēdā in matrimoniū quā polluit p adulteriū. Alij ſunt qui habēt ignorantiā affectatam ſine cōſcientia tentionis:vt paulus:ꝛ hec minus excuſat ꝙ tertia. Alij vero habent affectatā cū cōſcientia tētionis:ꝛ illa in nullo excuſat:ſed omnino dānat. Et ſic ſunt qn q; gradus. D

¶ Quinta eſt ignorātia particularis dictā a philoſophis ſed a iuriſtis dr̄ facti/ que eſt ignorātia particula- E

rium circunſtātiarum in actu Exēpli grā. In illo ſyllogiſmo: nullus pater eſt percutiendus:iſte pater eſt.igitur,ꝛc.ignorātia maioris eſſet ignorātia iuris ſiue vniuerſalis:ſ3 ignorantia minoris eſſet ignorantia facti ſiue pticularis.Similiter ignorātia particularis ſiue facti eſt : vt ſi neſcis hāc rē quā tollis eſſe alienā/vel neſcis hanc mulierē tuam.Hic diſtinguendū eſt/qꝛ aut ibi eſt adhibita et pmiſſa debita diligētia/ꝛ dat opa rei licite:tunc ignorantia facti omnino excuſat:qꝛ talis ignorātia eſt cā facti taliter ꝙ ſi ſciret hanc circunſtantiā in peccatū trahentē nō faceret actū: cuius ſignū eſt ꝙ poſtea dolet:qn̄ intelligit pctm̄. hec inquā excuſat a toto:vt iacob q̄ cognouit liam/eā putās rachel in quā ſolū cōſenſerat.Si aūt nō eſt adhibita debita diligētia/ lic3 aliqualis adhibita ſit/vel nō datur opa rei licite : hec non excuſat a toto:ſed a tanto poteſt tamē plus ꝛ minus alleuiare ſi nō fuerit directe affectata:vn̄ nō excuſatur in toto lamech q̄ occidit cain / putās ſe ferā occidere.Si autē nulla adhibita eſt diligentia:tūc in nullo excuſat.De ignorantia ponit cācellarius ſeptē regulas in floribus regularum moraliū.Prima.Ea que tibi precipit deus:cogita ſemp.Ratio.quia quilibet obligatur ſcire illud abſq3 cuius notitia nō pōt euitare pctm̄.Scda.culpabilis ignorātia iuris diuini/nō cadit in facientē illud qd in ſe eſt.Rō eſt:qꝛ ſpūſſctūs talē hoīem de neceſſariis ad ſalutē/q̄ vires ſuas excedunt: docere mediate vel immediate paratus eſt . Tertia.ignorantia inuincibilis excuſat/in eis preſertim q̄ ſunt facti:,nō autē craſſa vel ſupina/q̄ pūenit ex negligentia ſciēdi vel faciēdi qd in ſe eſt.Dr̄ aūt inuincibilis : nō quin poſſit vinci/ aut ꝙ ex ea neceſſe ſit tunc opari:ſed qꝛ operās ſufficiēter ſm caſus euentuū/diligentiā appoſuit ſciendi illud qd neſcit.Quarta:ignorātia iuris humani ſufficiēter pmulgati: nō liberat ſubditos a pena in foro exteriori:licet frequēter quo ad deū excuſet a culpa quoſdā ignorātes.Quinta : non quilibet tenet ſcire de quolibet pctō mortali/an ſit tale:lic3 expediat illud inquirere ꝛ ſcire iuxta vniuſcuiuſq3 vires et ſtatum:ꝛ plus eccleſiaſticos ꝙ laicos. Et iter eccl'iaſticos prelati ex officio tenētur ꝙ ſint pati omni poſcenti reddere rōnē/de ea q̄ in eis eſt fide ꝛ ſpe.Sexta:nulli faciēti qd in ſe eſt (hoc eſt bene vtēti donis dei iam habitis) deficit deus: immo talē hoīe3 parat⁹ eſt docere in neceſſariis ad ſalutē/ ſiue ſint illa credēda/ſiue operāda.Septima:nemo vtēs rōne diu ab ignorātia principiorum moraliū excuſatur : qꝛ forte morulam ad cōſiderādū apponere fas h3.Hec cācellarius.

F ¶ Dubitatur hic primo de emēte rem aliquam furtiuā/ vel raptam/vel perditam:quā ignorat eſſe talē/vel al's vitioſa3

ſimiliter? Rñ.Ray. qui ſciebant vel ꝓbabiliter credebant
eſſe de iuſto ſimpliciter:non tenētur ad reſtitutionē in ali=
quo/durante ſcȝ bona fide/quātum ad illos qui credebant.
Qui vero temere credebant vel ignorabant ignorātia craſ
ſa/vel ſupina/vel ex negligētia/vel ꝓpter fatuā ſimplicita=
tē nichil ſup hoc cogitabant:tenētur ad reſtitutionē. Dici=
tur autem ignorantia craſſa vel ſupina per methaphoram
hominis craſſi vel ſupini/qui nō videt etiā ea que coram eo
ſunt:quia nullā diligentiā facere vult.Sic qui publica ⁊ ma
nifeſta ſe dicit ignorare : ei etiā nō facile creditur.xvj.diſt.
qđ dicitis.Exēpli grā.Ignorantiā craſſam et ſupinā habe=
ret qui emeret rem ſpoliatā ab eo qui in bello iniuſto ſpo=
liauit:taliter ꝙ audiuit oēs vicinos vel pro maiori parte/
vel etiam pauciores:ſed ſapientiores audiuerat dicere illđ
bellū eſſe iniuſtū/⁊ cōtra deū:vel forte quia eccleſia ꝓhibe
bat/vel excōicabat publice auctores,⁊ participes illius bel
li:talis teneret ad reſtitutionē.Qui eñ de tali vel ſili furto
vel rapina emerint:in iudicio anime nō excuſantur/ſiue di
cant ſe habuiſſe ignorantiā iuris/ſiue facti/ ſiue ignorantiā
craſſam.Si vero ſcit venditorē iuſte vel ex iuſto bello ha=
buiſſe:licite poteſt emere:nec tenetur ad reſtitutionem. Si
etiā neſciebat de iuſto bello eſſe:ſed credebat probabiliter.
nam oēs vicini ſui/vel maior pars/vel ad minus ſapientes
ita credebant/ꝓut ipſi vēditori videbatur:ipſe nō tenetur
reſtituere/durante hac bona fide. Sed ſi poſtea ſciat rem
eſſe de rapina/dȝ reſtituere:et in foro penitētiali tenebitur
ſibi venditor ad intereſſe. Sententia eſt ray. Si vero emit
bona fide/ſcilicet voluntate reſtituendi:tunc ⁊ poſtꝙ com=
perit rem fuiſſe vicioſam poteſt retinere expenſas quas
exiſtens in bona fide fecit/circa rem conſeruādam vel me=
liorandam:et non/tenetur de fructibus tempore bone fidei
perceptis. Tenetur tamen de fructibus illis/qui non eſſent
adhuc conſumpti ſi extarent/ex quo incipit habere malam
fidem.Concor.hoſtien.vdal.et guill.Et ſi durante bona fi=
de res periͥt:non tenetur.quia non erat in mora. Simili=
ter ſi alienauit eam:quia non dolo deſiͥt poſſidere.Sed nū=
quid ille qui emit bona fide/ ſcilicet credens rem non eſſe
furtiuam : ſi poſtea inueniat rem eſſe alienam/poteſt pete=
re a domino,preciū? Rñ.bartho.piſani in ſumma certe non.
C.de furtis.l.inciuilē.ſed agat contra venditorē. ¶ Dubi= B
tatur vtrum ignorantes excuſentur per ignorantiam a ſta=
tutis ordinariorum? Reſponde.ꝙ ignorantes non excuſan=
tur communiter loquendo a ſtatutis ⁊ obſeruantia legum:
niſi ſicut dictum eſt ſupra/diſtinguēdo de ignorantia iuris
et facti. Sed tamen a ſententiͥs,prolatis per ſtatuta or=

dinarioꝝ excuſantur ignorantes:qꝛ dum ligantur illis:niſi eoꝝ ignorantia fuerit craſſa/vel ſupina.li.vj.de conſtitu.vt animarū.Quo ad tertium ꝑncipale notandū ꝙ ꝗuis peccā tes ex ignorantia nō ſemꝑ grauiſſime peccent:tamē ꝑiculo ſe valde peccant:qꝛ ꝙ neſcit morbū: non ꝗrit remedium:iō ſuꝑ illo Ro.ij. ignorās qm̄ benignitas dei ad penitentiā te adducit:dicit glo.ꝛ eſt Ambro.)grauiſſime peccas/id eſt pe
p riculoſiſſime ſi ignorās. ❡Sed dubitatur primo : vnde veniat ꝗs in ignorantiam?Rñ.ꝙ cauſe eius ſunt plures. Una eſt naturalis ebetudo intellectus:ſed illa eſt pena/ non culpa.Talem ignorantiā habent minores annis ꝛ pueri: de ꝗbus dñs ait ad Jonam. Jone vlti.tu doles ſuꝑ hederam in qua non laboraſti/neqꝫ feciſti vt creſceret: que ſub vna nocte nata ē:ꝛ ſub vna nocte periit.Et ego nō parcā niniue ciuitati magne:in qua ſunt plꝰ ꝗ̄ cxx.milia hoīm/ ꝙ neſciunt ꝗd ſit inter dexterā ꝛ ſiniſtram ſuā/ꝛ iumenta multa.Alia eſt inconſideratio ꝛ negligentia diſcendi.Eſa.xxvj. impius non diſcet facere iuſtitiam. Jn terra ſanctoꝝ iniqua geſſit/ ꝛ non videbit glīam domini. Tertia eſt paſſionū ſenſibiliū ꝑturbatio.vnde ſm̄ phm̄.j.ethic. Juuenes ꝛ paſſionum inſecutores/non ſunt bone ſcientie moralis auditores.Quarta eſt affectio ꝛ cura nimia de bonis tranſitoriis.Contra ꝙ Math.vj.Primo querite regnum dei/ꝛ iuſtitiam eius.Quinta eſt cura carnis in deſideriis ꝑ crapulam/ꝛ ebrietatē. contra aplm̄:qꝛ talia vias imaginatiue ꝛ fantaſtice obturant ꝛ obnubilant:vt in nabal patuit ebrio/qui fuiſſe legitur vir maliciosus/durus/ꝛ peſſimus: ꝛ ſm̄ nomē ſuum ſtultus eſt ꝛ ſtultitia ſua cū eo eſt: ait vxor ſua abigail prudētiſſima.j.
J Re.xxv.❡Dubitatur ſecundo.Cū omiſſio ſciendi ſit pctm̄: peccat ne ſemꝑ homo ꝗ̄diu ignorat id ad qđ ſciēdum tenetur?Et ſi non ſemꝑ qñ ergo/ꝛ qñ non peccat ignorans?Rñ. tho.Preceptū affirmatiuum cui omiſſio opponit̄ obligat ſꝑ ſed non ꝓ ſemꝑ.Et ideo omīs illa omiſſio ꝓ illo tp̄e eſt peccatum in actu:in quo ꝗs ꝑ ꝑceptū obligatur:ꝛ quotiens illud tp̄s reiteratur totiens pctm̄ multiplicat̄. Ex quo pꝫ ꝙ ille ꝙ perceꝑit ſe ignoraſſe in cōfeſſione:dꝫ dicere diuturnitatem tp̄is per qđ ignorātia ſtetit.❡Dubitatur tertio:quo
k modo quis poſſit delere ignorantiam ꝑ penitentiam / cum ignoret ſe ignorare?Rñđ.ꝙ poſtꝗ̄ quis fecit diligentiam/ diſcutiendo conſcientiam ſuā modis ſupra tactis: ꝑcepto iij.ca.de contritione.debet etiā in generali dolere de ignoratis ſi aliqua haberet peccata ignorātie :quia Pſalm̄. di-
ps.xviij. cit. Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me ꝛc. Et tunc ignorantia inquantum eſt peccatum: per penitentiam quo ad reatum deletur:manet tamē ignorantia actu

q2 qñ deſinit eſſe volũtaria:deſinit eſſe peccatũ:nõ tamẽ de ſinit eſſe ſimpliciter. De hoc habes.iiij.pcep.ca.de ꝯtritiõe. ¶ Dubitatur quib9 modis quis poſſit ignorãtie viciũ exire? Rñ. ſm Chriſoſt.ſup Math.omel.xxxix.per quatuor.qui eñ poſſe ſuum faceret ad ſciendũ differentiã virtutũ ⁊ viciorũ:hic primo deũ ꝓ iſto oraret.Unde Jaco.j.Si quis in diget ſapiẽtia:poſtulet a deo qui dat oĩbus affluẽter/⁊ non improperat:⁊ dabitur ei.Scdo libens legeret vel audiret verba diuina de neceſſarijs docẽtia. Ideo.ij.Thi.ij. Intellige(id eſt intus lege)que dico:dabit eñ tibi dñs in oĩb9 intellectum.Tertio q̃ ſcit eſſe bona faceret/⁊ mala dimitteret mortalia:q2 ſm Grego. Nõ eſt dignus dãdis/qui nõ eſt gratus de datis:ſm illud ps. Initiũ ſapiẽtie timor dñi. Et ſi mortaliter peccaret:ſtatim deberet penitere: qḋ quartũ poteſt eſſe requiſitũ.Uñ ſm eundẽ Grego.pctm̃ qḋ p pniam nõ deletur:mox in aliud ſuo põdere trahit. Peccatũ eñ cecat/⁊ obdurationẽ meretur.Unde ps. Intellectũ tibi dabo ⁊ inſtruam te in via hac qua gradieris. Item Seruus tu9 ſum ego:da mihi intellectũ vt diſcam mandata tua. Quarto in dubijs bonorũ ⁊ malorũ ſibi nõ cõſideret:ſed dei ſacerdotes/prudẽtes ⁊ timoratos quereret:exẽplo xp̄i Luce.ij. Qui etiã ſedens in medio doctorũ primo interrogabat. Et Pauli/qui Ananiã acceſſit.⁊ Cornelij Petrũ. De hac materia habes ſupra.precepto.iij.cap.viij.ẜ.G. ¶ Dubitatur quarto cum negligẽtia ſit cauſa ignorãtie:qñ negligẽtia ſit peccatũ mortale/⁊ qñ non? Rñ.ſm Tho.ij.ij. q.liiij.arti.iij. Negligẽtia ꝓuenit ex quadã remiſſione volũtatis p quam cõtingit ꝙ ratio nõ ſollicitat vt pficeret ea que deberet/vl eo modo quo deberet. Poteſt aũt dupl'r cõtingere ꝙ negligentia ſit peccatũ mortale.Uno modo ex parte eius qḋ pretermittitur p negligẽtiã:quodquidẽ ſi ſit de neceſſitate ſalutis ſiue ſit actus/ſiue ſit circunſtantia:eſt pctm̃ mortale. Alio modo ex parte cauſe:ſi eñ voluntas intm̃ ſit remiſſa circa ea que ſunt dei vt totaliter a charitate dei deficiat:talis negligẽtia eſt peccatũ mortale. Et hoc p̄cipue cõtingit quãdo negligẽtia ſequitur ex cõtemptu. Unde ꝓuerb.xix. Qui negligit vitã ſuã mortificabitur. Alioquin ſi negligentia cõſiſtat in pretermiſſione alicuius actus vel circunſtantie que non ſit de neceſſitate ſalutis:nec hoc fiat ex cõtemptu:ſed ex aliquo alio defectu feruoris/qui impeditur interdum p aliqḋ veniale pctm̃:tũc negligentia non eſt peccatũ mortale:ſed veniale. Hec Tho. ¶ ꝗmala autẽ ſit tepiditas ⁊ negligentia/etiã que eſt veniale pctm̃ oſtẽdit Ber. in ſermone de aſcenſione dñi dicens.pnicioſa nimis et moleſta tepiditas:inferno eñ proxima ⁊ vmbra mortis iure

L

ps.cx.

ps.xxxi.

ps.cxviij.

M

N

cenſetur:ſane eſt videre homines puſillanimes ⁊ remiſſos deficientes ſub onere/ virga ⁊ calcaribus indigentes:quoꝝ breuis ⁊ rara compunctio:animalis cogitatio: tepida conuerſatio:obedientia ſine deuotione:ſermo ſine circũſpectione:orõ ſine cordis intentione: locutio ſine edificatione: q̃s deniqꝫ/ vt videm⁹ vix gehenne metus inhibet:vix pudor cohibet: vix frenat rõ:vix diſciplina coheret. Et hmõi ſi diu ita pmanſerint:aut opprimunt ſub onere ⁊ ſuccumbũt: aut quodammõ in inferno ſunt vt nũq̃ ad plenum reſpicerent in lumine miſerationum dñi/ nõ in libertate ſpũs/ que ſola facit iugum ſuaue ⁊ on⁹ leue. Inde autem pnicioſa tepiditas manat:qꝛ voluntas eoꝝ nondum purgata eſt:nec bonũ ſibi volunt/nec nouerunt:a ꝓpria cocupiſcentia abſtracti ⁊ illecti. Amant em̃ cum carne ſua terrenas conſolatiunculas/in ꝟbo/ſigno/vel facto:⁊ ſi hoc interrũpunt aliq̃n:nõ tamen penit⁹ rumpunt. Hinc eſt ꝙ raro affectiones ſuas dirigunt in deum:⁊ eorũ compunctio nõ continua ſed horaria eſt. Impleri aũt miſerationib⁹ dñi anima hmõi non põt. Et q̃tomagis ꝑ illis euacuabitur:tãto magis iſtis implebit:vł ſi forte magis ꝓbas munꝰ iſte illis miſceri poterint. Nõ em̃ ſpũs ⁊ caro:ignis ⁊ tepiditas/ in vno domicilio cõmorant. p̃ſertim cũ tepiditas dño soleat vomitũ ꝓuocare. Hec Ber.

Capm quartum De concupiſcentia.

Istis igitur de ignorantia premiſſis declarandum eſt p̃ceptum nonum:nõ concupiſces vxorem ꝓximi tui. Et ſuo modo eſt intelligendũ:
A ꝙ nec femina cõcupiſcat virum alienũ. Et ponitur exo.xx.⁊ Deuto.v. Circa que tria principaliter ſunt videnda. Primo intellectus huius mãdati. Secũdo ad quot actus ſe extẽdat ãbitus hui⁹ mãdati. Tertio q̃ periculoſum ſit delectabilib⁹ immorari.
B Quãtum ad primi intellectũ notãdum p̃mo ꝙ pctm̃ interius in volũtate dicitur peccatũ cordis:⁊ peccatum exteri⁹ dicitur peccatum operis. Et quãdo iſta ſcilꝫ peccata cordis ⁊ operis cõiunguntur:tũc ſunt ſicut vnum peccatum vt determinatur.ij.ſentẽtiarum lib.diſtin.xlij.tunc etiam vno precepto prohibetur:vt dicũt doctores.iij.ſniarum circa diſtin.vlti. Cum autem peccat in corde ſolum/ non perueniẽdo ad actuꝫ exteriorem propter aliquod impedim̃etum forte:tũc peccatũ cordis ſeparatur a pctõ operis/⁊ recipit ſpecialem ꝓhibitionem. Ad propoſitum igitur cõcupiſcentia mulieris aliene ad venerea põt dupliciť ꝯſiderari. Uno mõ prout ex ea cauſatur ⁊ oriť exterior actus mechãdi. Et tũc

ꝓhibetur eadem prohibitione cum exteriori actu/ſexto mā
dato nō mechaberis. Alio modo conſideratur inquātum ex
ipſa cōcupiſcentia non ſequitur actus exterior: q̄r forte im=
peditur ne quis putaret hoc deſideriū nō eſſe peccatum: de
buit ſpeciale preceptum vcȝ nonū dari. Vñ ſicut per p̄ceptū
ſextum/nō mechaberis: prohibetur oīs vſus illicitus mem
brorum exteriorꝝ ad venerea: ſic per iſtud nonū: nō concupi
ſces vxorem ꝓximi tui: prohibetur oīs illicita concupiſcen
tia venereorꝝ turpium: q̄r cōpertum eſt ex vehemēti imagi=
natiōe venereorꝝ ſine actu exteriori (dicit auguſti.) ſemē de=
fluxiſſe in vigilia: quod eſt cōtra naturam peccare. ⁊ pecca=
tū mutum vulgariter. ¶ Secūdo notādum ſm tho. ſecūda C
ſecūde. q. xxx. q̄ cōcupiſcentia ꝓp̄e loquēdo eſt paſſio que
dam appetitꝰ ſenſitiui. Eſt em̄ in ſenſu appetitio alicuius
delectabilis/ſenſualis abſentis. Et quātū ad ꝓpoſitum ſuf
ficit huiuſmodi cōcupiſcentia eſt duplex. Vna carnis/ſcilȝ
appetitio delectabilium ſm tactum: vt ſunt venerea. Alia
oculorꝝ vcȝ temporalium bonorꝝ quātum ad poſſeſſionem ⁊
vſum vtilitatis eorꝝ. Scđa ꝑtinet ad vltimū p̄ceptuȝ. p̄ma
ad p̄ns. ¶ Tertio notandū q̄ prima cōcupiſcentia dr̄ concu D
piſcentia carnis: ⁊ tripliciter accipit̄ ſm tres eiꝰ motus p̄n
cipales in genere. Quidam motus nullum ſunt peccatum:
alij ſunt veniale: tertij ſunt mortale. Nam primo aliqui di
cuntur primi motus illius cōcupiſcētie carnis ⁊ ſunt tales
qui conſiſtunt infra limites nature vel ſenſualitatis ſic q̄
nullo modo depēdent a volūtate: ⁊ tunc nullū peccatū ſunt
Exempli gratia. Fiūt em̄ aliq̄n motus quidā naturales in
carne ſequētes conditionē naturalium qualitatū: quos fre
quenter/nec ſenſus apprehēdit/nec homo aduertit/nec de
lectatur: ⁊ tales nullo modo ſunt peccata: ſȝ aliq̄n ſequela
pcti ſm Tho. vt cū quis ordinate comedit: ⁊ calefactꝰ mo=
uetur ſine imaginatione alicuius venerei. Fit etiā aliquan
do ex fomite motus quidā titillatiōis in carne ad libidinē
id eſt ad carnalē cōcupiſcentiā quā titillationē apprehen
dit ſenſus. Et dicitur motus ille ꝓprie titillationis ſm hē
ricum de ganda. quotli. vj. Et eſt talis motus ipſa ſenſiti=
ua apprehenſio delectabilis/vel delectatio in apprehenſo
Et ſi ille motus totaliter preueniat volūtatem/ ita q̄ volū
tas nō delectatur in eo/nec manet/nec ratio aduertit eū: ⁊
ſic ſm Bon. vr̄ veniale. Sȝ ſm aliq̄s adhuc nullū eſt pctm̄
quia nihil eſt peccatum: niſi inquantū eſt aliquo modo vo=
luntarium. ſm Auguſt. Et ſm eundē nō eſt in ptāte noſtra
quibusviſis tangamur. ſed eſt in ptāte noſtra ea libere re=
ſpuere vel acceptare. Silr̄ ꝯtingit aliq̄n hoīeȝ iſpicere mu
lierē/audire/vel tāgere eā/vel de ea cogitare ⁊ ſine culpa.

Attamē ad hmōi aſpectum/auditum/tactuz/vel cogitatio
nem:mox ſequitur ꝛ naturaliter in appetitu eius ſenſitiuo
cōcupiſcentia quedaz ꝛ delectatio/vel motus deſiderij ad
proſequēdū illud ope reſpectu eiuſdē mulieris.q̄ concupi=
ſcentia dicit̄ ꝓpaſſio/ꝛ primus mot⁹.Et talis cū ſic totali=
ter preuenit rationis a ctū:nō eſt peccatū mortale rōne pre
dicta:qꝛ nō eſt in ptāte noſtra ꝙ afficiamur vel nō ſenſua
liter.Et oēs p̄fati ꝯcupiſcentie motus dicunt̄ primi.Unde
Aug.lib.ij.de nuptiis ꝛ cōcupiſcētijs.Cōcupiſcētia non eſt
peccatū/quādo ad illicita opa nō cōſentit̄:qꝺ intelligendū
E eſt qn̄ volūtas nō cōſentit.¶Scḋo ſunt aliqui motus con=
cupiſcentie carnis/qui pctā venialia fiūt:vt ptz in priori ex
emplo.Poſtq̄ hō hmōi cōcupiſcentiā iam in animo ortam
percipit aliquali ratione:ꝛ volūtas mouet̄ motu delecta=
tionis/cō delectādo appetitui ſenſitiuo:aut ſi mouet̄ motu
in delectationē:aut qn̄ mouetur deſiderio cōſenſus ſurrep
titij ad ꝓſequendū illud in opus:licet in nullū horū dictoꝝ
deliberate ꝛ plene cōſentiat:ſed pmittit cōcupiſcentiaz in
animo ortā morari cū quadaz moroſa delectatione:ſine tn̄
cōſenſu voluntatis deliberato ꝛ pleno in opus aut in dele
ctationē.In iſtis fit pctm̄ veniale:niſi quis ꝯſentiret inter
pretatiue.De hoc ſtatim dicetur:qꝛ imputat̄ negligētie vo
luntatis q̄ nō ꝓhibet/nec excludit prefata:ſed negligenter
permittit in aīo morari hmōi cōcupiſcētiā ad mortale pec
catū inclinātem.Tertio modo ſunt alij motus q̄ dicunt̄ cō
cupiſcētia carnis:ꝛ tūc accipit̄ cōcupiſcētia carnis ꝓ volū
tatis deliberatiuo cōſenſu.Qn̄ em̄ cōſequit̄ in volūtate de
liberatiuus conſenſus in opus venereū/ꝓhibitū ſexto p̄ce
pto:licet nūq̄ egrediat̄ in opus/vel etiā qn̄ cōſentit in p̄fa=
ti operis delectatione vere vel interpretatiue:qui ꝯſenſus
dicitur cōſenſus in moroſam delectationē/tūc ille ꝯſenſus
eſt peccatū mortale.Et iſta ꝓhibent̄ ꝓprie iſto nono prece
F pto.¶Ubi notandū ſm̄ Tho.q.de veritate.q.xv.Et Bon̄.
ſup.ij.diſt.xiiij.ꝙ anteq̄ q̄s ꝓgrediatur in opus venereuz
ſexto p̄cepto ꝓhibitū:ſcz nō mechaberis/vel anteq̄ cōſen=
tiat in opus tale/pōt quis peccare mortaliter triplici con=
ſenſu cōtra hoc nonū preceptū:conſentiēdo in venerea mo
roſe.Unus ꝯſenſus vocat̄ interp̄tatiu⁹.Alter expreſſus ſeu
verus in delectationē.Tertius in opus nephariū ſi poſſet.
Que declarat Bonauē.vbi prius ſic:ꝛ ſumit̄ ab Auguſt.ori
ginaliter.lib.xij.de trinitate:ꝛ a magiſtro di.p̄fata.Un̄ pro
greſſus tēptationis ꝛ delectationis.dicit Bon̄.talis eſt.Pri
mo em̄ delectabile offert̄ ſiue pcipit̄:ſcḋo ſcḋo delectatio ad=
uertitur:tertio in id ad qꝺ trahit delectatio/cōſentit̄ vł diſ
ſentitur:delectabile pcipe/eſt ſenſualitatis.delectationez

aduertere/eſt inferioris partis rõnis q̃ interiores motus ⁊
effectus habet diiudicare/⁊ cognoſcere:hoc em̃ nõ eſt potẽ
tie ſenſitiue.Diffinire aũt an hoc ſit amplectẽdũ/an reſpuẽ
dum/eſt ſuperioris partis rõnis/in qua reſidet auctoritas
iudiciarie ptãtis.Cõtingit autẽ delectari ad apprehẽſionẽ
delectabilis añ aduerſionẽ delectationis/ ⁊ hoc eſt ſenſua-
litatis:⁊ abſq; dubio eſt veniale pctm̃.Cõtingit iterũ dele
ctari poſt apprehẽſionem delectabilis:⁊ poſt delectatiõis
ꝑceptionẽ añ plenũ cõſenſuz ⁊ deliberationẽ:⁊ hoc eſt infe-
rioris partis rationis:⁊ eſt aliqñ mortale:aliqñ veniale:⁊
tũc dicitur comedere ſola mulier.Cõtingit iterũ tertio de-
lectari poſt apprehẽſionẽ delectabilis/⁊ aduerſionem dele
ctationis ⁊ poſt plenuz cõſenſum deliberationis.Et tunc
dicitur comedere vir:⁊ tũc eſt mortale pctm̃.In his generi
bus pctõrũ/quoꝝ actus ſunt in ꝓhibitione ꝓpter plenum
cõſenſum ⁊ deordinationẽ:cũ tẽptatio inchoat̃ a ſenſuali-
tate:planũ eſt eſſe veniale.cũ ꝯſummat̃ in ſupiori parte ra
tionis:planũ eſt eſſe pctm̃ mortale.Cũ ṽo ſola mulier cõe
dit:põt eſſe mortale vel veniale.Sed difficile eſt diſcerne-
re quãdo ſit mortale vel veniale.Põt tñ hoc mõ diſcerni:q2
cũ ꝑcipit̃ delectatio:aut ſtatiz repellit̃:aut retinet̃.ſi ſtatiz
repellit̃:tũc leue eſt pctm̃.Si ṽo retinet̃/hoc põt eſſe tripli
citer.Uel q2 placet iſta delectatio ⁊ opis ꝯſummatio:ita ꝙ
adeſt volũtas faciẽdi in cogitatione:⁊ etiã in ope ſi facul-
tas adeſſet:⁊ tũc eſt ibi plenꝯ cõſenſus:⁊ pctm̃ mortale fit̃
cõcurrẽte viri ⁊ mulieris comeſtiõe:vel q2 placet delecta-
tio:ſed tñ diſplicet peti cõſummatio/⁊ tũc eſt cõſenſus ſe-
miplenꝯ.⁊ d2 mãducare mulier:nihilominꝯ tñ peccat mor
taliter:cũ in iſtã delectationẽ cõſentit.Uel q2 vtrũq; diſpli
cet/ſcz ipſa interior delectatio/⁊ opis cõſummatio:tũc aut
aduertit periculũ/aut nõ aduertit:ſi nõ aduertit periculuz
delectatiõis/nec repellit eã:peccat/ſz nõ mortalit̃.Grauiꝯ
tñ peccat q̃ ſi ſtatim mulier repuliſſet.Si aũt aduertit peri
culũ/⁊ delectationẽ iſtã nõ repellit:ſed mentẽ in talibꝯ cogi
tationibꝯ reuolui ſinit:tũc dicũt magiſtri ꝙ peccat mortali
ter:q2 q̃uis ibi etiã nõ ſit cõſenſus verus:eſt tamẽ ibi con-
ſenſus interpretatiuus:⁊ comedit ſola mulier.Nihilominꝯ
tñ illud peccatũ imputatur viro:q2 cũ eã cõpeſcere debuiſ-
ſet:⁊ teneretur:nõ tñ ꝯpeſcuit.Hoc tamẽ qđ nũc vltimo di
ctum eſt nõ eſt vſq;quaq; certũ.Negãt em̃ aliqui eſſe mor-
tale in negligẽtia reprimẽdi vbi eſt diſplicẽtia:q̃uis q̃s pe
riculũ aduertat.Sed tamẽ ſecurior via tenẽda eſt: quicqđ
ſit rei veritas.Et ſi alicui hoc cõtingat:ſanũ eſt conſiliũ ꝙ
de ipſo vt de mortali peniteat.In dubijs em̃ ſecurior via ẽ
eligenda.Et nota ꝙ nõ de quacũq; delectatione loquimur

vtpote de ipſa qua q̃s delectat̄ cogitãdo de pulchꝛitudine
mulieris:ſed de iſta que cõſurgit ex delectatiõe illi⁹ operis
nefarij. hec bona. Sctũs Tho.q.de veritate vbi pꝛius etiã
ſic dicit. Simpl'r cõcedim⁹ conſenſum in delectationẽ foꝛ=
nicationis/vel alterius pctĩ moꝛtalis eſſe peccatũ moꝛta=
le. Ex quo etiã ſequitur ꝙ quicquid hõ agit ex cõſenſu ta=
lis delectationis/ad hoc vt huiuſmõi delectationẽ nutriat
vel teneat:ſicut ſunt turpes tact⁹/actus/ꝛ libidinoſa oſcu=
la/vel aliqd hmõi:totũ eſt moꝛtale peccatũ. Idẽ dicit pꝛia
ſcde.q.lxxiij.ar.viij. Et iterũ vbi pꝛi⁹ de veritate/ declarãs
quid ſit cõſenſus interpꝛetatiuus/ſic dicit. Anteꝗ̃ ratio de
lectationẽ perpẽdat aut nocumẽtũ ipſius:nõ habet in=
terpꝛetatiuũ cõſenſum:etiã ſi nõ reſiſtat:ſed quãdo iã per=
pendit ratio de delectatione inſurgẽte/ꝛ de nocumẽto con=
ſequẽte:vtpote cũ percipit homo totaliter ſe per hmõi dele
ctationẽ in peccatũ inclinari/ꝛ in pꝛeceps ruere:niſi expꝛeſ
ſe reſiſtat/videtur cõſentire. Et tũc pctm̃ ad rationẽ tranſ=
fertur vt per actum eius.q2 agere ꝛ non agere/cũ quis age
re debet ad genus actus reducũtur ſm ꝙ pctm̃ omiſſionis
ad peccatũ cõmiſſionis reducitur. hec ibi. Cãcellarius no
uus dat quatuoꝛ regulas de talibus ꝛ alijs ſimilibus. Pꝛi=
ma eſt. Nullũ eſt pctm̃ moꝛtale actuale abſꝙ cõſenſu libe=
ro rationis/vero vel interpꝛetatiuo. Interꝑ̃tatiuum cõſen
ſum tũc eſſe dicimus:dũ habuit rõ tẽpus ſufficiẽs deliberã
di/ꝛ refugiẽdi ea:circa que vitãda eſſe puigil tenebat̄. Qua
liter dicit lex foꝛẽſis.qui tacet cõſentire videt̄.dũ videlicet
repugnare deberet. Scda:cõſenſus in delectationem luxu
rie circa obiectũ ſibi ꝓhibitũ:eſt moꝛtale pctm̃/ſiue ſit ĩ co=
gitatione/ſiue in verbis/aut in viſu/aut in tactu/aut in nu
tibus/aut in operatione. Quãobrem familiaritas magna
hoĩm carnaliũ:pꝛeſertim ad nullũ quantũcunꝙ ſint eiuſdẽ
generis/aut ſexus diuerſe etatis:periculo ꝓxima eſt:ideo=
ꝙ vitanda eſt. Tertia:hõ q̃ tenet̄ reprimere illecebrã añꝙ̃
ſit moꝛtalis:pꝛimo quo omiſit reprimere ꝛ deuitare/et impu
tabitur ad culpã moꝛtalẽ in pꝛĩo inſtãti nõ eſſe gratie ꝛ eſſe
pctĩ moꝛtalis. Et ante nũꝙ̃ fuit verũ dicere:iſte moꝛtaliter
omiſit. Quarta.nullũ deſideriũ rei illicite/factũ tm̃mõ ſub
cõditione actualiter vl' habitualiter adhibita:eſt de ſe moꝛ
tale delictũ ꝑ accidẽs tñ ꝓpter appetitus ſenſualis cõmo=
tionem nimiam quã ſciẽter dimittit inualeſcere ex talis de
ſiderij cõtinuatione libera:põt ipſum inter moꝛtalia depu
tari.q2 qui amat periculũ/ꝑibit in illo. Dubitat̄ circa dicta
pꝛimo ꝑ Boñ.vbi pꝛi⁹. An ſola moꝛa de veniali faciat pec
catũ moꝛtale? Et rñdet.moꝛa tẽpoꝛis quantũ eſt de ſe non
facit vt qd pꝛi⁹ erat veniale/fiat moꝛtale:ſed ſolũ occaſio=

naliter/videlicet q2 inducit cõſenſum verũ vel interpretatiuum. Tũc aũt inducit cõſenſum verũ: qñ ex diuturnitate delectationis creſcit libido: adeo vt homo velit omnino in interiori delectatiõe perſiſtere ⁊ morari. Tũc vero iducit cõſenſum interpretatiuũ quãdo homo aduertẽs periculuꝫ delectationis retẽte: negligit eam reprimere. hoc aũt nõ fit abſqꝫ cõtemptu ſalutis proprie: pro eo ꝙ diſcrimini ſe committit ⁊ exponit. Illa eñ delectatio ſubintrat ſicut ſerpẽs: ⁊ venena diffundit/per que rationalis ſpũs incurrit mortẽ culpe. Sicut igitur ſalutẽ corporalẽ negligeret/ qui ſerpentem iuxta ſe ſciẽter collocaret: ſic qui in tali delectatiõe aduertens periculũ/ ⁊ debẽs aduertere voluntarie verſatur: exponit ſe diſcrimini qñ negligit repellere. Et ꝓ tãto dicit magiſter vbi ſupra. Ipm peccare mortaliter: hoc nõ facit mora de ſe: ſed fit ratione ꝯſenſus/ vel cõtemptus. Hec Bonauẽ. ¶ Sed dubitatur per eũdem ſcdo: quãta mora hoc faciat/ ſcꝫ ꝙ fiat de veniali mortale. Rñ. in generali determinatur hoc inquãtũ adeo creſcit delectatio ⁊ libido: ꝙ ſuperuenit cõtemptus ⁊ cõſenſus. Uel adeo eſt repellẽdi negligẽtia/ vel proprie ſalutis incuria: ꝙ ſuperuenit contemptus ⁊ cõſenſus interpretatiuus. Si aũt in ſpeciali queratur quanta ſit illa mora: vtrum vnius hore/ vel dimidie/ vł amplioris ſpacij: nõ poteſt rñſio dari. q2 aliquando maior/ aliqñ minor ſm diuerſos ſtatus ⁊ cõditiones perſonarum. Uñ hoc non determinat ſciẽtia vel electio: ſed potius conſcientia recta ⁊ vnctio. Uñ qñ aduertit conſcientia recta ſe non modicũ ledi ex moroſa delectatione: cõſenſus ſuperuenit vel contẽptus. Qđ ſi nõ aduertat aliqñ ꝓpter tenebras ⁊ inuolutiones affectionũ noſtrarũ: ſecuriorẽ partẽ dꝫ eligere ⁊ ꝯfiteri pure ſic/ ⁊ dolere quaſi mortaliter peccaſſet. Per qđ apparet etiã rñſio quid faciẽdũ ſit: qñ quis dubitat an venialiter vel mortaliter peccauerit. ⁊ qualiter ei ſit cõſulendum. ¶ Dubitatur tertio ꝑ eundẽ ſcꝫ Bonauẽ. vtrum in alijs generibus peccatorũ etiaꝫ ita ſit periculoſum ⁊ durum/ ſicut iam de peccato carnis dictũ eſt. Exempli gratia de homicidio/ ⁊ huiuſmodi qualiter ſit ei conſulendum. Rñ. eiuſdem in oĩbus peccatis delectatio moroſa vigilanter ⁊ ſtrennue vitãda eſt. Attamẽ verba Augu. poſita oue lib. xij. de trini. ponuntur/ ⁊ diſt. xxiiij. vbi dicit. ſicut in illo cõiugio primorũ hoĩm ⁊c. ꝑcipue videntur intelligi in pctõ carnis qđ hꝫ ex carnis incẽtiuo delectationẽ ſibi magis cõiunctã ad quã homo facillime incuruat. Et ideo cũ magna diligentia eſt vitanda. Non ſolum autem hoc ſed et omne peccatum. multa enim frequenter creduntur eſſe venialia/ q̃ ſunt mortalia. difficile tamẽ eſt in his diſcernere. Et

ideo quaſi a facie colubri hʒ hō qui vult ſaluari pctm̄ fuge=
re. Hec ille. Sed ſanctus Tho. prima ſcde vbi prius: videt
diffinire dubiū prefatū: ꝙ in alijs moroſis delectationibus/
in his vicʒ pctis immorādo q̄ ſm̄ ſe ſunt pctā mortalia: poſ=
ſet quis peccare mortaliter. Sed diſtinguit. Unde ſic dicit.
De fornicatione cogitans/de duob⁹ pōt delectari. Uno mo=
do de ipſa cogitatione. Alio modo de ipſa fornicatione co=
gitata. Et ſic ſemper ſunt due delectationes/vna de cogita
tione. alia de fornicatione cogitata. Delectatio de cogita=
tione ipſa: ſequitur inclinationē affectus in cogitationē ip=
ſam. Cogitatio autē ipſa ſm̄ ſe nō eſt peccatū mortale: im=
mo qn̄qʒ eſt veniale tm̄ ſicut cū aliquis inutiliter cogitat.
Qn̄qʒ aūt ſine peccato. puta cū aliquis de ea vtiliter cogi=
tat. ſicut cum vult de ea predicare vel diſputare. Et ideo ꝑ
ꝯn̄s affectio ꝛ delectatio/que ſic eſt de cogitatione fornica=
tionis: non eſt de genere peccati mortalis: ſed qn̄qʒ eſt pec=
catū veniale/ ꝛ qn̄qʒ nullū. Un̄ nec conſenſus in talem dele=
ctationē eſt peccatū mortale. ꝙ autē aliquis cogitās de for
nicatione delectetur de ipſo actu cogitato/hoc cōtingit ex
hoc ꝙ affectus eius eſt inclinatus ad hūc actū. Unde cū ali
quis cōſentiat in talē delectationē: hoc nichil aliud eſt q̄ ꝙ
ipſe conſentiat in hoc ꝙ affectus ſuus ſit inclinatus in for=
nicationem. Nullus enī delectat̄ niſi in eo quod eſt ꝯforme
appetitui eius. ꝙ autē aliquis ex deliberatione eligit/ꝙ af=
fectus ſuus conformetur his que ſm̄ ſe ſunt pctā mortalia
eſt pctm̄ mortale. Un̄ talis cōſenſus ī delectationē mortalis
eſt pctm̄ mortale Ad q̄ntū argumētū dicit. Cōſenſus in dele
ctationē/q̄ ꝓcedit ex ꝯplacētia ipſi⁹ act⁹ homicidij cogitati:
eſt pctm̄ mortale. nō autē conſenſus in delectationē/que ꝓ
cedit ex complacētia cogitationis de homicidio. Et in ſcri=
pto ſcdo dicit. di. xxiiij. Sicut in fornicatione ſi quis conſen=
tiat in delectationem/q̄ appetitum concupiſcibilis reſpe=
ctu fornicationis ſequitur: erit peccatū mortale: ita etiā et
multo amplius ſi conſentiat in delectationē que appetitū
iraſcibilis reſpectu homicidij ſequitur: erit peccatū morta=
le. Un̄ phs. x. ethi. vult ꝙ ideʒ iudicium eſt de operatione et
3 delectatiōe. Hec ibi. ¶ Dubitatur quarto. quid ſi quis ima
ginetur delectationē venereā cū aliqua quā vellet eſſe vxo
rem ſuam nulla lege ſibi copulari prohibitā. ꝛ in hoc dele=
ctetur/nolens tamen cū ea corporaliter delectari niſi eſſet
vxor ſua/pōt ne peccatū mortale ibi cōmitti cōſentiendo in
moroſam delectationē. R̄n. ſm̄ pe. de pa. ſup. ij. di. qua pri⁹.
Qn̄ nō eſt actu vxor: tunc licet eam caſtitate coniugali vel
ſimplici animo deſiderare vxorem niſi aliunde ſit prohibi=
tum. Jacob enim ſeruiuit pro Rachel quam diligebat. Se=

hec.xxix.et ſic non eſſet mortale.Sed anteq̄ ſit vxor in eam
exardeſcere/vt in cogitando de ea velit homo delectari: vi
detur mortale.Poſſet enim eſſe libido tam vehemens:q̄ ſe
men emitteretur:quod nemo dubitat eſſe mortale. ⁊ ad cri
men mollicie pertinens.nō minus abſorbens rationē: q̄ſi
exterius cōtra naturā ꝓcuraret. Dubitatur quinto.Quid
ſi quis imaginetur delectationem venereā cum aliqua que
actu eſt vxor ſua.Sicut eñ actu eā cognoſcere/non eſt mor
tale:ſic nec eā cōcupiſcere. In oppoſitū eſt periculū pollu=
tionis.Rñ.pe.de pa.Sicut nō lꝫ cognoſcere vxorē extraor
dinarie/nec appetere ad ſic cognoſcendū:ſic nō licet moro=
ſe delectari in appetitu cuiuſcunqꝫ femine: ex quo talis tur
pitudo cōtra naturā ſequi pōt.ſm Augu.Quāuis eñ mari=
tus vxorē illā nō appetat/ niſi ſm naturā ⁊ licite. ⁊ licet nō
ſit illicitū ex parte obiecti : eſt tñ illicitum ex parte medij /
modi vel ſubiecti. ¶ Ex premiſſis apparet q̄ cōcupiſcentie K
carnalis et aliorū peccatorū ſunt decē gradus vel.xj.quib⁹
itur ad mortē anime. Sicut etiā in infirmitatib⁹ corporis /
vna eſt īfirmitas morti ꝓpinquior: q̄ alia.Nā eſt prim⁹ vbi
nullum eſt peccatū.Secundus vbi eſt veniale.Tertius eſt
conſenſus interpretatiu⁹ et moroſus in delectationē vene=
reorum:et ſm aliquos eſt mortale peccatū. In hoc ⁊ ſequē
ti mortua eſt anima/vel agoniſat/vel moritur/ vel eſt mor=
ti ꝓpinquiſſima.Quartus eſt cōſenſus verus expreſſus ſeu
moroſus in delectationē.⁊ ille etiā ſꝫ theologos cōiter eſt
pctm̄ mortale.Quintus eſt cōſenſus in opus nefariū:quod
fieret ſi oportunitas haberetur.Et ſꝫ omnes illō eſt morta
le peccatum.Et certū eſt q̄ nono hoc precepto prohibetur.
Sequentes vero ſunt cōtra ſextū preceptum.vnde hic ani=
ma eſt mortua.Sextus eſt operis intenti perpetratio exte=
rior vbi facultas adeſt.hec anima iā mortua extra ad mo=
numentū portatur.Septimus eſt conſuetudo que cauſatur
ex frequentia actus.hec fetet. Octau⁹ eſt deſperatio de nō
poſſe dimittere hoc peccatū.Hec ſepelitur clauſa duro lapi
de. Nonus eſt obſtinatio et obduratio in peccato tali.quia
peccator cum in profundum peccatorū venerit contemnit :
vt patet in pharaone. hec a memoria hominū quorundam
ſanctorum labitur . Decimus eſt finalis impenitentia in
quibuſdam. hic triplici morte moritur/corporis et anime ⁊
infernalium demonum propria efficitur Undecimus eſt in=
greſſus actualis poſt mortem in infernum.Prefati gradus
ſic ſe habent:q̄ ſemper ſequens poteſt eſſe peior priore. Hi
ſunt gradus quibus itur ad infernum. Ergo principijs ob=
ſta ſero medicina paratur.Qui vult prefata predicare vul
go/cautus ſit in multis:ne conſcientias ledat inordinate ti

moratas. Bene ergo declaret: aut litteratorib⁹ talia cōmit= tat. ¶ De ſcḋo principali ad quot ſe extēdat ꝓhibitio noni precepti. Notandū ꝙ in hoc mādato ꝓhibetur primo oīs volūtarius cōſenſus volūtatis in quodcūqꝫ opus venereū ſexto mādato ꝓhibitū/ vbi voluntas nō exit in actū exterio rem. qꝛ voluntas tunc pro facto reputatur. Ex quo patet ꝙ ſunt multa pctā venerea intus in corde. et tot quot fuerūt enumerate ſpecies et modi exteriores venerei in ſexto mā= dato. quia reſpectu cuiuſlibet pōt haberi voluntas delibe= rata illud faciendi: ſi nō timeretur infamia/ vl' aliud hmōi Et aduertendū cōſequēter ꝙ ſicut ſunt gradus in grauita= te pctōꝝ luxurie: quo actus exteriores/ ſexto mandato ꝓhi bitos/ qꝛ exteri⁹ adulteriū graui⁹ pctm̄ eſt ꝙ̄ ſimplex forni= catio. et ſic de alijs/ vt in ſexto mandato dictū eſt. ⁊ ſimiliter inceſtus tanto eſt grauior/ ꝙ̄to ſit inter perſonas gradu cō= ſanguinitatis ꝓpinquiores. ⁊ ita de alijs: ita etiā ſunt gra= dus in grauitate pctī luxurie quo ad actus interiores hic prohibitos. Uñ volitio adulterij grauior eſt ꝙ̄ volitio ſim= plicis fornicationis. ꝙ̄uis vtraqꝫ ſit mortale pctm̄. ⁊ ſic in= telligēdum eſt de alijs. Secundo hic nō ſolum prohibetur voluntarius cōſenſus in opus venereū/ in ſexto mādato ꝓ hibitum: ſed ꝓhibetur etiā voluntarius cōſenſus in dele= ctationem ad tale opus de per ſe inclinātem. Cōtingit em̄ ꝙ homo nollet extrinſecum opus aliquo modo perpetrare: attamen deliberate vult etiam delectationē libidinoſam ꝑ quam affectus ſuus eſt de per ſe ad huiuſmodi opus prohi bitum inclinatus. vt ſi quis nollet fornicari: forte propter timorem/ aut verecundiā/ aut propter aliam talē cauſam. vult tn̄ cogitare de fornicatione/ aut de alijs libidinoſis ad eam incitantibus. vt de oſculis et tactibus et alijs hmōi impudicis et impudice: ſcꝫ propter delectari in obiecto co= gitato: iſte conſenſus eſt pctm̄ mortale ſm̄ tho. ⁊ aug. xij. li. de trini. Ideo etiam ille conſenſus eſt hic ꝓhibitus. ¶ Ter tio non ſolum hic prohibetur cōſenſus in opus ⁊ in delecta= tionem: ſed omnes modi et geſtus mali quibus vna perſo= na aliam ſibi non matrimonialiter cōiunctam trahit et ſol licitat: aut ſollicitare nititur ad luxuriam: ſiue hoc fiat per internunciū ſiue per miſſionē litterarū/ ſiue per minas/ ꝓ= miſſiones/ munera/ mēdacia/ adulationes/ aut ꝑ ſuperfluū/ aut laſciuum veſtimentorū ornatū/ ſiue per fucatū et mēda cem faciei colorē. Qui em̄ talia fecerit: potiſſime tali inten= tione vt per hoc aliā perſonā nō matrimonialiter ſibi con= iunctā attrahat in ſui cōcupiſcentiā ꝓhibitā: peccat morta liter/ ⁊ cōtra hoc nonū mādatū agit. etiam ſi nūꝙ̄ fiat pro= greſſus in aliquod extrinſecum et ꝓhibitum opus. Uñ cri=

ſoſt.ſuper illo Math.v. qui viderit mulierē ad cōcupiſcendum eam: iam mechatus eſt eā in corde ſuo. Si mulier aliqua ornādo ſe ornatu ſaltē ſuperfluo aut impudico vt oculos hominū ad ſe attrahat / et virorū aſpectib⁹ placeat ad cōcupiſcendū: etiā ſi nulli plagam intulerit: penā patietur extremā. venenū enim cōfecit: ⁊ ſi nullus inuētus ſit qui bibat. Similiter intellige de viris reſpectū mulierū. ¶ Quar N
to etiā hic ꝓhibentur oſcula/ aſpectus/amplexus/affatus/ tactus/et ſimilia impudica actū carnalis copule precedentia/et ad eū allicientia. qꝛ talia ſunt pctā mortalia: cum inter perſonas nō cōiunctas matrimonialiter fiūt libidinoſe/ et tali intentione vt vna earū aliam hmōi incitet in ſui cōcupiſcentiā: aut ad illicitum /aut ꝓhibitū venereū actum: aut vt in ſe prouocet delectationē ad hmōi actū īclinantē. de quo etiam dictū eſt ſexto mandato. Quinto non ſolū hic prohibentur exteriora talia libidinoſa /ſcʒ oſcula/tactus/et ſimilia: ſed etiā ꝓhibetur voluntas talia faciendi: ſiue voluntarius conſenſus in ea. qꝛ ſicut exteriora illa oſcula/tactus/et hmōi ſunt grauia pctā vt dictū eſt/ et hoc mandato prohibita: ita etiam volitio deliberata talia faciēdi eſt graue pctm̄/ ⁊ hic prohibitum: etiā ſi effectus nunꝙ ſequeretur exterius. ¶ Quo ad tertiū principale ꝙ periculoſum ſit de- O
lectabilibus malis īmorari preſertim luxurioſis. Illd̓ primo patet ꝑ ea que tacta ſunt in primo membro principali. Scd̓o pꝫ ex eo qꝛ voluntas valde faciliter curuatur ad peccandum: et rōnis iudiciū cecatur ꝑ delectabilia. Vñ phs. ij. eth. ca. vlti. Inter regulas ꝓ virtutib⁹ acquirendis ⁊ vicijs vitādis: ponit quattuor regulas. Prima eſt: vt quis magis fugiat illd̓ viciū qd̓ plus virtuti certe cōtrariatur. vt tēperantie plus cōtrariatur intemperantia ꝙ inſenſibilitas: et plus liberalitati repugnat ſeu mie auaricia / ꝙ ꝓdigalitas. Rō eſt. qꝛ tale viciū plus inficit virtutē. Exēplū eſt de volente ſanari q̄ plus nociuū magis hꝫ vitare. Scd̓a eſt vt quis conſideret ad quod malū plus ſit inclinatus a natura vel conſuetudine. et cōtra illud plus conetur. Ratio eſt. qꝛ ad quod cōplexio inclinat/ vel conſuetudo: facilius trahit ad tranſgreſſionem mediū virtutis. Ad quid autem quis ſit plus inclinatus patere poteſt ex delectatione vel triſtitia/ quam quis circa viciū certū habet. Iſta ſecunda via efficaciſſima eſt contra viciū. Sed via ſtoicorū vt tullius narrat / fuit minus efficax: qua docebant lente a vicijs ceſſare debere: quod ꝓpe eſt tepidor̄. Oportꝫ eñ ſꝫ theologos ſimul oīa mortalia vicia dimittere: ſꝫ nō oportet oīa ꝑfectionis opa ſtatim operari. Exemplū de volentib⁹ beſtias aliquas docere: oportet ꝙ cū magno conatu operentur cōtra natura-

lem inclinationem. vt qui vult canē docere ambulare duo=
bus pedibus. Tertia regula eſt. inter omnia maxime eſt de
lectatio ꝛ delectabile quodcūq; cauendū Ratio eſt. quia na
turaliter ad delectabilia inclinamur. ꝛ talia appetitui pro
poſita ſtatim placent. ꝛ ſic ɔcupiſcentia ſi pſentantur dele=
ctabilia mala ſtatim mouetur/ volūtas curuatur/ ꝛ ratio ce
catur. ſic etiam exempli gratia per exteriora munera/ iudi
cia iuſtorum peruertūtur: ita etiā per delectationē/ que ha=
bet ſpeciem interioris muneris ſimiliter fieri pōt faciliter.
Et differt illa regula a ſecunda. quia ſecunda ſumitur pe=
nes id quod eſt ꝓprium vnicuiq;: ſed iſta tertia penes id qꝺ
omnibus cōuenit. Quarta regula eſt: vt quis conſideret ſu
perabundantiā ꝛ defectū/ que opponuntur virtuti: ꝛ perpē=
dat qualia ſint et ꝙ mala ſint peccata. Et ſic facilius me=
dium virtutis diliget/ ꝛ mediū inueniet virtutis. ¶ Tertio
ꝙ fugienda ſint delectabilia mundi/ docet locus in quo ſu=
mus vallis miſerie ꝛ lachrymarū. Non enim ſecundū augu
ſti. deus eiecit hominem de paradiſo: vt hic paradiſum ha=
beat/ ſed vt laboremus/ ꝛ in ſudore vultus cū Adam veſca=
mur pane: ꝛ cum eua erūnas patiamur: vt hic mereamur
eternū gaudiū. Hic enim mixta ſunt meror ꝛ gaudiū: in ce=
lo ſolum eſt gaudiū: ſed in inferno tantū pena. Quarto idez
docet tēpus. Nam ſecundū Ber. vniuerſum tēpus eſt peni=
tentie ꝛ vigilia quedā ſolēnitatis: magis ſabbatū celo: vigi=
lia autē exigit ieiuniū ꝛ tribulationē. Quinto idem docet ex
emplū xp̄i qui per oīa elegit/ ſm Berñ. penoſa opera ꝛ vir=
tuoſa: vt pꝫ in eius paupertate multiplici/ quā habuit na=
Ps. xxxix. ſcendo/ conuerſando/ moriēdo. Ego (inquit pſalmi.) mendi=
cus et pauper ſum: qꝺ ſm glo. ibi ad litterā de xp̄i perſona
dixit. Hoc inquit glo. xp̄s dicit de ſe in perſona ſerui. Sexto
idem docent exēpla ſanctorum/ veteris et noui teſtamenti
multiplicia. Hebre. xj. circuierunt in melotis/ in pellibꝰ ca=
prinis/ egentes/ anguſtiati/ afflicti: quibus dignus non erat
mundus. Septimo docēt idē nocumēta/ que hominibus ex
voluptatibus prouenerunt: vt patet in eua circa eſum pro
hibitum. De ſalomone qui infamis mortuus eſt. De dauid
ꝛ ſanſone ꝛ de multis aliis. Octauo idē docēt penurie con=
fratrum chriſtianorum. Quot enim ſunt vidue tribulate:
pauperes egentes: deuoti tēptati: laboribus preſſi/ capti/ et
ſimiles quibus cōpati deberemus non maniter vero gaude
re. Uñ Berñ. nō docet chriſtianū delicias querere: cum ſciat
xp̄m in tot mēbris ſuis neceſſitatē habere. Nono docet il=
lud voluptatū breuitas/ labor/ ꝛ per cōtraria mixtio. Uñ boe
tius de conſola. O ꝗ̄tis amaritudinibꝰ humana felicitas
reſperſa eſt. Uerū quia nemo ſine cōſolatione diu perſeue=

tare pōt :conari ergo debemus vt delectemur de ſpe cele=
ſtis patrie:de dei proprietatibus/videlicet bonitate/ miſe=
ricordia/ꝛ hmōi.de chriſti pfectionibus:de ſuis beneficijs:
de virtutibus/ ꝛ alijs.ſm illud ps.Delectare in domino:et ps.xxxvi.
dabit tibi petitiones cordis tui.Et ſm illud apoſtoli Phi=
lip.iiij.gaudete in domino ſemper:iterum dico gaudete:mo
deſtia veſtra nota ſit ꝛc.

¶ Capitulum primum decimi precepti.De concupi
ſcentia alienarum rerum.

NOn cōcupiſces rem proximi tui: non domū:
non agrū:nō ſeruum:nō ancillā:non bouem:
non aſinum nō vniuerſa q̄ illius ſunt. Exod.
xx.ꝛ Deut.v. Illud eſt decimū mādatum.De
quo tria principaliter ſunt videnda . Primo
quomodo debet intelligi. Secūdo de manda
tis dubia quedam ſoluētur . Tertio videbi=
tur de pena trāſgredientiū prefata mādata.
¶ Pro intellectu primi notandū primo.Sicut dictū eſt pre= A
cepto precedēti:ita ſuo modo hic eſt/ ꝙ primi motus concu
piſcentie rei aliene prout conſiſtunt infra limites ſenſuali=
tatis ſiue vt preueniunt totaliter deliberationē rationis/et
nullo modo a voluntate dependent/non prohibētur aliquo
mādato:nec illo modo ſunt peccata:ſed voluntatis delibe=
ratiu⁹ conſenſus in dānificationē proximi per illicitā vſur
pationem tpaliū bonoꝝ eius prohibetur vltimo iſto man=
dato.¶ Secundo notandū ꝙ ſicut aliene mulieris concupi B
ſcentia ad actum venereū poteſt dupliciter conſiderari vt
precedenti mādato tactum eſt:ita ſimiliter concupiſcentia
rei aliene a ꝓximo poteſt dupliciter cōſiderari . Uno modo
ꝓut ex ea oritur ꝛ cauſatur exterior actus illicite ſibi vſur=
pandi rē ꝓximi ſui/ſiue rem alienam. Et illa cōcupiſcentia
ꝓhibetur eadē ꝓhibitione qua prohibetur actus eius exte
rior videlicet ſeptimo precepto.nō furtum facies.Alio mo
do interior illa voluntatis concupiſcentia deliberata con
ſideratur inquantū ex ea non ſequitur actus exterior vſur
pandi ſibi rem alienam.quia forte timet/verecūdatur / aut
non habet oportunitatē.Et ne quis illam concupiſcentiaꝫ
interiorē ſolam ſine exteriori actu eam cōmittens crederet
non eſſe peccatū/ipſam dn̄s ſpeciali precepto prohibuit/ſcꝫ
decimo.non concupiſces rem proximi tui.Cum igitur in ſe
ptimo precepto ſint multi modi iniuſte hominē dānificandi
per exteriorē temporaliū illicitā vſurpationē ſuoꝝ/vt ibi di
ctum fuit.ptꝫ etiā quot ꝛ ꝗ̄ multiplicia ſint peccata quib⁹
contra hoc decimū mandatū tranſgredimur . quia ſunt oīs
deliberata volitio furti/rapine/et ſimilium . vbi tamen nō

ſequitur exterior furandi aut rapiēdi actus. Et ſic etiam in telligatur de multiplicibus alijs hmōi cōcupiſcētijs volun tatis ⁊ deliberatiuis eius conſenſibus in tales iniuſtas ꝓximi damnificationes: que tamē non implentur opere exteriori. Tertio notādum ꝙ principaliter hic auaritia interior prohibetur que eſt inordinatus amor habēdi temporalia. de qua habetur circa principium ſeptimi mandati. Si quis autē videret bona exteriora in curia alicuius diuitis et talia huiuſmodi: et nollet ea habere contra dei mandatū nec contra proximi bonum: ſed deſideraret ea non inordinate ⁊ feruide: non propter hoc oporteret eum cōtra hoc mandatum egiſſe: ſed tamē affectiones tales ſunt inutiles interdum et ocioſe. de quibus Sene. dicit. Cum omnia edificaueris: vacuus remanebis. ¶ Quo ad ſecūdum principale primo dubitatur circa decalogum. vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale: Rñ. ſm Tho. prima ſcōe. q. lxxxviij. Primo notandum differentiam peccati mortalis a veniali. et quomodo fit aliquod mortale tripliciter. Sic quidem differunt veniale ⁊ mortale peccatum. Nam quando voluntas fertur in aliquod quod ſecundum ſe repugnat caritati / per quam homo ordinatur in vltimum finem: peccatum ex ſua ſpecie/genere ſeu obiecto hꝫ ꝙ ſit mortale: ſiue ſit cōtra dilectionē dei/ſicut blaſphemia/periuriū/⁊ hmōi. ſiue cōtra dilectionem proximi/ſicut adulterium/ ⁊ ſimilia. Qñcunqꝫ vero voluntas peccantis fertur in illud quod in ſe continet quandā inordinationē: non tamen contrariatur dilectioni dei ⁊ ꝓximi. ſicut verbum ocioſum/riſus ſuperfluus / ⁊ alia hmōi: talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere. Sed quia actus morales recipiunt rationem mali ⁊ boni. non ſolū ex obiecto: ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis/contingit qñqꝫ ꝙ illud quod eſt peccatum veniale ex genere; ratione ſui obiecti fit mortale ex parte agentis. vel quia in eo cōſtituit finem vltimum: vel quia ordinat ipſum ad aliquod qđ eſt peccatum mortale ex genere. puta cū quis ordinat verbum iocoſum ad adulterium cōmittendum. Similiter etiā ex parte agentis cōtingit ꝙ aliquod peccatum quod ex ſuo genere eſt mortale/fit veniale. propter hoc ꝙ actus eſt imperfectus/id eſt non deliberatus ratione: que eſt principiū proprium mali actus. Secūdo notat ꝙ peccatum veniale poſſe fieri mortale: tripliciter poteſt contingere. Primo ꝙ vnus ⁊ idē actus numero primo ſit peccatum veniale/⁊ poſtea mortale. Sed hoc eſſe nō poteſt: quia principaliter peccatum conſiſtit in actu volūtatis/ſicut ⁊ quilibet actus moralis. Unde non dicitur vnus actus moraliter / ſi voluntas mutetur: ꝗuis etiam actio ſm naturam ſit continua. Si au

tem voluntas non mutetur:non poteſt eſſe ꝙ de veniali fiat
mortale.Secundo modo poteſt intelligi vt id quod eſt ve=
niale ex genere/fiat etiam mortale.Et hoc quidem poſſibi=
le eſt/inquantū in eo conſtituitur finis / vel inquantum re=
fertur ad mortale peccatū ſicut ad finē:vt dictum eſt.Ter=
tio modo poteſt intelligi ita ꝙ multa peccata venialia con=
ſtituant vnum peccatum mortale Qd̄ dupliciter poteſt in=
telligi.Primo ꝙ ex multis peccatis venialibus integrali=
ter conſtituatur vnū peccatū mortale/⁊ illud falſum eſt. q̄z
oīa pctā venialia mundi non pñt habere tantum de reatu/
de pena damni nec ſenſus:quantū vnū mortale habet.Rea
tus enim peccati mortalis eſt eternus: venialis vero tem=
poraneus.Mortale meretur carentiam diuine viſionis per
petuam:non autē ſic veniale.Mortale etiam meretur ver=
mem conſcientie perpetuum :nō veniale.Inter que omnia
nulla eſt proportio.Alio mō pōt intelligi ꝙ multa peccata
venialia faciunt vnum mortale diſpoſitiue.⁊ ſic verum eſt:
quia qui peccat venialiter ex genere pretermittit aliquem
ordinem.Et ex hoc ꝙ conſueuit voluntatē ſuam in minori
bus debito ordini non ſubijcere:diſponitur ad hoc ꝙ etiam
voluntatem ſuam ſubijciat ordini vltimi finis/ eligendo id
quod eſt peccatum mortale ex genere.Et ſic libido peccan=
di introducitur per actus veniales : vt prorumpat facilius
in mortale.Ex quibus/⁊ alijs ſupra primo et quarto prece=
pto poſitis/⁊ in nono/ptz ꝙ ex veniali pōt fieri mortale q̄n=
tupliciter.Primo q̄ñ in veniali conſtitueretur finis. Secun
do q̄ñ veniale ordinaretur in mortalē actum.Tertio quan
do veniale fit contra conſcientiam diffinitiue iudicantem
aliquid eſſe mortale/vel contra conſcientiā vehementer di
ctantē vel dubitantem/⁊ plura argumenta habentem ꝙ ſit
mortale q̄ꝫ ꝙ ſit veniale.Quarto q̄ñ veniale diſpōit ad mor
tale/ſiue fiat progreſſus in moroſam delectationē/ſiue ex di
ſpoſitione malorum habituū . Quinto q̄ñ fit ex contemptu
graui.De his intelligitur Auguſt.dicens.Nullum peccatū
eſt adeo veniale : quin dum placeat/ſupple vno ex quinq̄
modorum:fiat mortale.¶ Dubitatur ſecundo quot mala fa D
ciat peccatum veniale? Rñ. ꝙ vndecim . Primo ad penam
obligat:aut eternam : ſi quis cum eo damnatur ſecundum
Tho.aut purgatoriam:ſi hic non ſatiſfaciat.aut tempora=
lem hic faciendam.Secundo maculam quādam cauſat in
anima.vt tactum eſt ſupra precep.ix.ca.ij.ff.Quā etiā pur=
gatorium ſm̄ Tho.hꝫ delere.Tertio feruorē charitatis mi
nuit.ſicut aqua igni iniecta:lꝫ nō extinguat:tñ̄ feruorē mi=
nuit.Quarto potentias anime laſſat in bonis operibꝰ.ſicut
q̄ñ ponitur onus ſuper equū minus prōpte ambulat. Quin

to a gloria retardat.oportet eñ vt minim⁹ quadrans pctĩ ve-
nialis ſoluatur hic/vel in purgatorio/vel p indulgentias.Se
xto bona patrie celeſtis diminuit.nõ qdeꝫ ea que ibi habem⁹
repoſita ex merito: ſed que deberent operibus/que venialia
faciendo omiſim⁹. Venialiter nanq peccando non deo ſerui-
m⁹/nec meremur:ſed demeremur. Septimo occaſiones ſunt
ad mortalia peccata facienda. Octauo quietẽ mentis in deũ
tollunt ꝛ ſpũalem dulcedinem/ ac deum a nobis alienant ali-
qualiter.qꝛ in mundo pvenialia delectamur.Nono grãm ſan
ctiſpũs interdũ fugant quã dediſſet:ſi nõ venialib⁹ peccatis
noſtre voluptati ſatiſfeciſſem⁹.Decimo ſcandaliſant ꝓximũ.
Undecimo in demeritũ accidentale iactant animaꝝ. vt q̃ do-
cuit ioca venialia/particeps fiat alterius peccati.¶Quo ad
tertium pncipale mirant̃ qdam/ꝛ murmurant cur deus miſe
ricordiſſimus/ꝓ vnius tranſgreſſione mandati non deleta p
penitentiam:puniat perpetua dãnatione/ſm Jacobi apoſto-
li ſnĩam.cũ tñ q̃dam pctã tam cito fiant ꝛ breuiter?Rñ. ꝙ dei
de hoc rõnabiliſſima ſententia apparet iuſta/ex nouem conſi
derationib⁹ ſumptis ex natura peccatoꝝ. Dicit eñ beatus
Aug.xxj.li.de ciui.dei.null⁹ exiſtit gentilium legiſlatoꝝ:qui
cenſeret tam cito nocentiũ finienda eſſe tormenta/ q̃cito fa-
ctum eſt homicidiũ/vel adulteriũ/vel ſacrilegiuꝫ/vel quodlꝫ
aliud ſcelus:non tꝑis longitudine : ſed iniq̃tatis ꝛ impieta-
tis magnitudine metiendũ eſt. hec ibi.ꝛ plura ibi de hoc po-
nit ꝛ concludit ꝙ nihil irrationabile põt occurrere homi : ſi
deus cui⁹ ineffabilis eſt iuſtitia,ꝓ pctõ breui tꝑe cõmiſſo det
longe durationis ſupplicium:aut etiã eternaꝫ infligat penã.
Talia eñ egre ferentes/nõ conſiderant maliciã ꝛ nocumen-
tum peccati mortalis. quod ſm Guil'.pariſieñ.in de fide ꝛ le
gibus multis reb⁹ cõparat.Primo eſt vulneratio ſpũalis ani
me.ideo Pſalm̃.Libera me de ſanguinib⁹ ꝛc.Sicut eñ nemo
miratur ꝙ ex breui vulneratione corporali q̃s ꝑpetue corpo-
rali vita p mortem priuatur.Sic nec miretur ꝙ per mortale
crimẽ q̃s eternaliter corã deo maneat mortuus. Secũdo pec
catũ mortale eſt q̃dam caſus in profundũ voluntarius.de quo
xp̃s ait Matth.xvj.Cec⁹ aũt ſi ceco ducatũ preſtat:ãbo in fo-
ueam cadunt.ſed in ictu oculi q̃s ſe p̃cipitare poteſt in foue-
am quã proprio conatu nunq̃ exire poteſt.Tertio peccatum
mortale eſt tranſgreſſio precepti ſub morte interdicta. ſm il-
lud Matth.xix.Si vis ad vitam ingredi: ſerua mandata. ſed
nullus miratur ꝙ ꝓ trãſgreſſione humanaꝝ legum tempora-
nee factarum.fur/latro/ ꝛ aliȷ́ malefactores rei publice eter-
naliter puniunt̃ ſuſpendio vel tormento ſimili. Un̄ ſm augu.
vbi pri⁹ octo penas ſm Tulliũ leges malefactorib⁹ infligũt/
vcꝫ damnũ/ vincula/ verbera/ talionem/ignominiã/ exilium

ſeruitutem/ꝛ mortē. Et tñ quamlʒ iſtaꝝ penaꝝ contingit ꝑ homies iuſte ꝑpetuo infligi ꝓ temporaliter cōmiſſo. Cur ergo non ſimilit ꝓ pctō mortali fieret? Quarto pctm̄ mortale eſt cōtractus q̊dam/ꝛ emptio infernalium tormentoꝝ necnō ꝛ venditio/qua p̄cio breuis voluptatis ſeip̄m tam in anima ꝙ̄ in corpore vendit inſania pctōris. Un̄ tales venundati ſunt vt facerent malum. ſicut .iij. Re. xxi. dicit helias ad achab. Uenundatus es vt faceres malū. nulli aūt dubium quin ex venditione ꝛ emptione quātūcunq̄ȝ breui tempore fiant: ius ꝑpetuum rei empte acquirit emptori. Quito peccati mortalis ꝑpetratio eſt luminis gratie extinctio/ et lucerne que lucet cognitione/ꝛ ardet amore. Cum aūt nemo poſſit de ſe iſta reaccēdere ꝑpetue/ niſi xp̄s. ſʒ illud Joh. i. Erat lux vera que illuminat oēm hominem venientem in hunc mundum: idcirco ad illud ꝑiculum ſe ꝓijciens merito punietur perpetuo. Sexto q̊cunq̄ȝ addit ſuꝑ pctm̄ ſuum impenitentiam ſeu contumaciam: addit ꝛ de iure etiam ꝛ penam. Et iuſtiſſime quantū durat in vnoquoq̄ȝ dei iniuria: tā tum durare debet in eo ꝛ pena: ſed exiſtentes in inferno ſuper pctō ſuo addunt impenitentiam ꝛ contumaciā ꝑpetuo: ergo non ſolum iuſte ꝑpetuo puniuntur extenſiue: ſed etiā intenſiue deus penam eoꝝ augere poſſet. Septimo ſm̄ augu. de ciui. dei. li. xvi. Dignus eſt pena eterna/ q̊ in ſe ꝑimit bona eterna: ſed peccator mortalis eſt huiuſmodi. qꝛ peccator ad perpetuū ſeruitium gratiarū actionis tenet deo exhibenduʒ/de quolibet membro vel dono tam corporis ꝙ̄ anime: quod ſibi deus tam gratioſe cōtulit. Hec autē oīa diabolo per peccatū tradit/ꝛ deo eripit: ergo perpetuo puniri debet. Si eīm in humana politia qui furat capā meret certam penā/qui furatur centū florenos maioreʒ meretur ergo qui perpetuū cenſum deo eripit quem habet in membris anime ꝛ corporis/ꝛ queʒ in patria deo lete reddere deberemus de membrorū obſequijs/ſemꝑ puniri debet. Octauo qui peccat in ſimplicē proximū/eum ledendo alapa: meretur aliquā penam. qui aūt in principeʒ: maiorē meret. vt dicit. v. ethi. ergo qui in infinitū bonuʒ peccat: infinitā quodāmodo meretur penā. quilibet eīm peccator ē de illis/de quibꝰ dr in p̄s. Supra dorſum meū fabricauerūt pctōres ꝓlongauerūt iniquitatē ſuā. ergo dn̄s iuſtus cōcidet ceruices peccatorū ſemper. Nono qui perdit ex negligētia aliquod donū. vt exempli gratia florenum ſuū/vel domini ſui meretur certā penam. qui vero perdit decem florenos plꝰ demeretur. ergo qui perdit infinitū bonum/in infinitū puniri debet: vt peccator facit. deus enim infinitum bonū eſt. et noſtrum per gratiam et gloriam ſm̄ illud Geneſis. xv.

p̄s. cxxviij.

vbi de⁹ ait ad Abraham. Ego ero merces tua magna nimis quam mercedem nobis tribuat: qui ſolus cunctis bonis ſuperabundat.

¶ Capm ſcòm. De penis tranſgredientium decalogum. De inferno/tenebris/igne/frigore.⁊c.

Nunc ſecũdo pͥncipaliter de penis tranſgrediẽtium decalogum/ tractatus erit de penis inferni: ſcꝫ quas incurrunt tranſgreſſores pͥceptorum. Ubi tria principaliter tractabuntur. Primo de penis exteriorib⁹ damnatoꝝ ſenſibiliu⁹ Secundo de penis interioribus eorũ. Tertio

a de penis quas habent reſpectu ſupiorum. ¶ Quantum ad pͥmum notandum q̧ damnatoꝝ hominũ ab autẽticis doctoribus ponuntur .xiiij. pene ſm q̧ a diuerſis creaturis exterius puniuntur diuerſimode. vt in quattuor elementis. Primo a terra quo ad locum inferni. Secundo ab aere quo ad tenebras. Tertio ab igne. Quarto ab aqua. Quinto ab om̃ibus mundi ⁊ elementoꝝ fetulentijs. Deinde quo ad quinqꝫ ſenſus. Sexto puniuntur viſu quintupliciter: ſcꝫ quo ad fletum/fumum/obiecta damnatoꝝ hominum ⁊ demonũ/ ⁊ priuationem omniũ delectabilium luminum. Septimo auditu quo ad clamoris pceptionem/ ⁊ blaſphemias. Octauo guſtu quo ad pͥuationem omniũ comeſtibilium ⁊ potabilium. Nono olfactu: quo ad pͥſentiam ſulphureoꝝ corporum. Decio tactu quadrupliciter/ ſcꝫ; ignis ⁊ diuine poteſtatis/ ac demoniace/ et ſtridore dentium. Xj. per oppoſita glorioſis dotibus. Xij. per oppoſita aureolarum. Xiij. p ſocietatem peſſimoꝝ.

b Xiiij. priuatione humanitatis xp̃i. ¶ Prima pena eſt locus infernalis. Eſt autem duplex infernus ſm Greg. iiij. dialo. Prim⁹ eſt vniuerſalis. ⁊ eſt in media concauitate terre latiſſimus/ ⁊ pfundiſſimus/ orbicularis/ ⁊ ignobiliſſim⁹ ac perpetue duraturus. q̧ infernus ſit probatur ſcriptura/ philoſophia ⁊ poetria. Scriptura p illò Math. xxv. Ite ma

ps.lxxxv. ledicti in ignem eternum. Et in ſymbolo Athanaſij. Qui vero mala egerunt in ignem eternũ. ⁊ ps. Qui eripuit animã meam ex inferno inferiori. Phia idem dicit. Nam ſocrates in li. qui dicitur fedron platonis poſtq̃ nominauit grandes peccatores: ſic cõcludit: hos cõpetens eãdem porta iacit in tartarum: vnde nũq̃ exibunt. Poete ſimiliter. vt Uirgili. in georgicis. ⁊ plures alij: qui ponunt ibi fluuios infernales/ ⁊ horrenda. hic infern⁹ cum ſuo igne a pͥncipio mũdi parat⁹ eſt a deo. Uñ Math. xxv. Ite maledicti in ignem eternum/ q̃ parat⁹ eſt ⁊c. Et eſa. xxx. parata eſt ab heri tophet/ a rege. Parata eſt (gloſa) ab heri/ id eſt ab initio. tophet/ id eſt vallis gehenne. Sed quare de⁹ infernũ fecit: Rñ. De⁹ palatium

habet ac regnum vniuersi/ in quo q: multi ſunt malefacto
res congruentiſſimum fuit vt iuſtiſſim⁹ carcerem haberet
p talibus vcʒ infernum. Secundo querit: quare eſt ſub ter
ra? Rñ. pmo: q: iuſtum eſt vt peſſimi maxime diſtent ab op
timis in patria vcʒ a beatis: ſed hoc fit p medium intra ter
ram. Secundo congruū eſt eadem ratione propter ignobi=
litatem loci vcʒ vt ignobiliſſimus locus a nobiliſſimo vicʒ
celo maxime diſtet. Tertio ratione affectus. vt qui hic ter=
rena pro deo coluerunt: perpetue in terra claudantur. Pſ.
Adheſit in terra venter noſter. Alius infern⁹ eſt particula=
ris quorūdam ante diem iudicij: q̄ poſtmodū in inferiorem
infernum detrudent. Sunt eñ ſup terram quedam loca pa
tentia/vbi damnatoꝝ anime luūt penas. vt ethna/ꝛ olle vul
cani. Ibidem ſm Iſidoꝝ li.xij. ethimol. ſunt montes ardē=
tes pleni ſulphureis flāmis/ꝛ horribilibus. Quia in talib⁹
ſm poetas dicebatur habitare deus: quem vocabant vulca
num. Sed reuera diabolus ibi habitat cum ſuis De iſtis
particularib⁹ infernis narrat Greg. etiam. iiij. dial. Primo
q̄ heremita ſanctus in inſula lipparis vidit animam theo
dorici regis in ollam vulcani ibidem proiectam p deuotos
vcʒ. Johannem papā/ꝛ Simachū patriciū: quos p̄fatus rex
prius iniuſte occiderat. Scđo narrat de quodā romano in
extremis laboranti cui apparuit nauis parata: quia ipſe ꝛ
quidā vicinus ſu⁹ deducendi erant in ſiciliam. vñ Greg. ibi
addit cauſam hoꝝ locoꝝ: dicens q̄ vero ille moriens ſe ad
ſiciliam ducendū teſtatus eſt quid aliud ſentiri pōt: niſi q̄
pre ceteris locis in eius terre inſulis eructuanti igne tor=
mentoꝝ olle patuerunt. que vt ſolent narrare; q̄ nouerunt
laxatis quotidie ſinib⁹ excreſcūt. vt mūdi termino appropī
quante quāto certum eſt illuc ampli⁹ exurendos colligi: tā
to ꝛ eadē tormentoꝝ loca ampli⁹ videant aperiri. Qđ oipo=
tens de⁹ ad correctionē viuentium in hoc mūdo voluit oſtē
dit: vt mentes infideliū q̄ inferni tormenta eſſe nō credunt ꝛ
tormentoꝝ loca videant/q̄ audita credere recuſant. Eandē
cauſaʒ aſſignat guil. pariſieñ. de vniuerſo. pte pma. ca. xlvij.
vbi etiā dicit: q̄ in p̄fata inſula ſicilie ignis p̄nominatus vi=
noꝝ intolerabiliter cruciat aīas appropinquantiū ſibi ꝛ tñ
corpa non ledit. ¶ Scđa pena ſunt tenebre exteriores: Unđ C
math. xxij. ligatis manib⁹ ꝛ pedib⁹ pijcite eum in tenebras
exteriores. Ubi notādū ſʒ Tho. in. iiij. di. vlt. q̄ triplici de cā
erūt ꝛ ſunt in inferno tenebre. Uñ ſic dicit. Diſpoſitio infer
ni erit talis prout maxie miſie dānatoꝝ cōuenit vel cōpetit
Uñ ſm hoc ſunt ibi lux ꝛ tenebre prout maxime ſpectat ad
miſiam damnatoꝝ. Ipſa autē viſio ſm ſe delectabilis eſt.
Primo eñ metha. dicitur: q̄ ſenſus oculoꝝ eſt maxime dili

ſibilis/eo ꝙ per ipſum plura cognoſcimus. Sed per accidēs cōtingit viſionē eſſe afflictiuā: inquantū videmus aliqua nobis nociua vel noſtre volūtati repugnātia. Ideo in inferno hoc mō debet eſſe loc⁹ diſpoſit⁹ ad videndū ſm lucē et tenebras: ꝙ nihil ibi perſpicue videat: ſed ſolūmodo ſub quadam vmbroſitate videant illa q̄ afflictionē cordi ingerere poſſunt. Idcirco beat⁹ Grego. lib. ix. moral. ſup illo vbo. in inferno nullus eſt ordo: ſed ſempitern⁹ horror inhabitat: dicit. Quāuis ignis illic ad cōſolationē non luceat: tñ vt magis torqueat ad aliqd lucet. Nā ſequaces quos ſecū traxerūt de mundo reprobi: flāma illuceſcēte viſuri ſunt. Et ſimiliter ſup illud ps. Vox dñi intercidētis flammā ignis: dicit

Ps. xxviij. Baſilius ꝙ virtute dei ſeparabit claritas ignis ab ei⁹ virtute aduſtiua: et cedet in gaudiū ſanctorū: et vſtiuū ignis in tormentū dānatorū. Unde ſimpliciter locus eſt tenebroſus: ſed tñ ex diuina diſpoſitione eſt ibi aliquid luminis quantum ſufficit ad videndū illa q̄ animaȝ torquere poſſunt. Et ad hoc ſatiſfacit naturalis ſitus loci. q2 in medio terre vbi infernus ponit/ nō pōt eſſe ignis: niſi feculētus et turbidus/ et quaſi fumoſus. Quidā tñ tenebrarū harū cauſaȝ aſſignāt. ꝙ fit ex cōquaſſatione et cōpreſſione corporū dānatorū. que propter multitudinē ita replebūt locū inferni: ꝙ nihil ibi de aere remanebit. Et ſic nō erit ibi aliqd de diaphaneitate quod poſſit eſſe ſubiectū lucis/ niſi oculi dānatorū q̄ erūt

Ps. xlviij. obtenebrati. Hec Tho. Cui cōcordat ps. Sicut oues in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eas. ¶ Tertia pena eſt calor ſummus per ignē. vnde Matthei. xxv. Ite maledicti in ignē eternū. ⁊c. Deutero. xxxij. dicit Moyſes. Ignis ſucceſus eſt in furore meo. i. a principio mūdi. Primo contra demones: et ardebit vſqȝ ad inferni nouiſſima. deuorabitqȝ terrā. i. terrenos cū germine ſuo: et fundamenta montiū id eſt ſuperborū cōburet. Hic ignis (vt dicit Alber. ſup. puerb. vlti. lib. de muliere forti) vret interi⁹ aīam/ et exteri⁹ corpus. Qui ignis in immēſuȝ eſt calidior noſtro igne. Hic ignis (vt in ſcda pena dictū eſt) calidiſſimus eſt: tenebroſus ſimpliciter/ ſm quid lucidus quaſi fumoſus: et virtute diuina et naturali actiuiſſimus. Et Tho. in. iiij. diſt. xliiij. dicit. Ignis inferni corporeus eſt. vt pbat Greg. iiij. dialo. et maxime actiuus eſt: eiuſdē quidē ſpeciei cum noſtro igne. Sed habet proprietates multas differētes a noſtro. tum q2 ſuccenſione non indiget: nec lignis nutritur. tum q2 deus eum regit. Unde Eſa. xxx. Flatus dñi ſicut torrēs ſulphureus/ ſuccendens eam/ id eſt a deo eſt accēſus: q̄ naturā ei⁹ inſtituit/ nō ab hoīe. Ignis etiā ibi erit fortiſſime caliditatis. quia calor eius erit vndiqȝ cōgregatus/ propter frig⁹ terre vndiqȝ ipm

circunſtans. hec Tho. Quarta penā eſt frigus per aquam
de qua ⁊ p̄cedenti pena dicitur Job.xxiiij. Tranſibunt ab
aquis niuiū ad calorem nimiū. Et in p̄s. Ignis/ſulphur/ et ps.x.
ſpūs ꝓcellaruꝫ pars calicis eorū. Et Tho. ꝑ intellectu ho
rum dicit vbi prius diſt. vlti. dānati trāſibūt ex vehemētiſſi
mo calore ad vehemētiſſimū frigus/ſine hoc ꝙ in eis ſit ali
quod refrigeriū: ⁊ qꝛ eorū paſſio ab exterioribus nō erit ꝑ
ſpecies ſenſibiles/eo mō quo hic/ſed ꝑ actiōes ſpūales/im
priment formas leſiuas. Unde ſequit̄ etiā ſicut in febricitā
tibus ſtridor dentium. De quo Luce.xiij. Et vt Alber. vbi
prius dicit: frigus intus/⁊ extra dānatos ꝓſequit̄. Quinta
pena ꝙ patiētur ab oibus elementorū fetulētijs. vñ Tho.
vbi prius. Secūdū inquit Baſiliū in vltima mundi purga=
tione/fiet quedā ſeparatio in elemētis: vt quicquid eſt pu=
ruꝫ ⁊ nobile/remaneat ſuperi⁹ ad gloriā beatorū: quicquid
vero eſt ignobile ⁊ fetulentū/in infernū ꝓijciat̄ ad penā dā
natorum: vt ſicut oīs creatura dei eſt beatis materia gau=
dij: ita dānatis ex oībus creaturis tormentū accreſcat. ſm
illud Sapiētie. v. pugnabit cū illo orbis terrarū/cōtra in=
ſenſatos. hoc eñ diuine iuſtitie cōpetit: vt ſicut ab vno re=
cedētes ꝑpctm̄/in rebus materialib⁹ que ſunt multa ⁊ va=
ria finē ſuum cōſtituerūt: ita etiā materialiter affligantur
ex multis. ¶ Sexto punietur quo ad viſum multipliciter. E
Fletu primo. vnde Luce.xiij. Ligatis pedib⁹ ⁊c. Qualis au
tem fletus in dānatis eſſe poſſit: docet Alber. ſuper eodeꝫ.
In fletu inquit primo eſt cōtritio cordis ex triſtitia/⁊ ſen=
ſu pene. Scōm eſt cōſtrictio panniculorū cerebri ꝓueniēs
ex cordis cōſtrictione: quia pāniculi cerebri per telas/ner=
uos ⁊ venas ꝯcuruantur ad cor: ⁊ cū cor extremitates ſuo=
rum vētriculorum cōſtringit: tūc contrahūtur pāniculi ce=
rebri ⁊ alia mēbra/in que panniculi/nerui/⁊ vene diffun=
dūtur. Ex quo tertio ſequitur inordinata diſtractio figure
⁊ ſitus in facie. hec tria ſunt in fletu infernali. Quartū au
tem non/videlicet effuſio lachrymarum: que hic ſolum ha=
bet locuꝫ. Et Tho. vbi prius ſic dicit. in fletu corporali duo
inueniūtur: quorum vnū eſt lachrymarum reſolutio: ⁊ quā
tum ad hoc fletus corporalis in dānatis eſſe non poteſt: qꝛ
poſt diē iudicij: quieſcente motu primi mobilis/nō erit ali=
qua generatio/vel corruptio/vel corporalis alteratio. In
lachrymarum autem generatione oportet illius humoris
eſſe generationem/qui per lachrymas diſtillat. Unde quā=
tum ad hoc in damnatis corporalis fletus eſſe non poteſt.
Aliud quod inuenitur in corporali fletu eſt quedam cōmo=
tio ⁊ turbatio capitis ⁊ oculorū. ⁊ quantum ad hoc fletus
eſſe poterit in damnatis poſt reſurrectionē. Corpora enim

damnatorũ nõ ſolum ab exteriori affligent̃ ſed etiã ab inte
riori ſm ꝙ corpus immutat̃ ad paſſionẽ animi: in bonum ⁊
malũ. Et quantũ ad hoc fletus carnis reſurrectionez indi=
cat: ⁊ reſpõdet delectationi culpe que fuit in aĩa ⁊ corpore.
Oculi etiam puniẽtur fumo: vt in ſecũda pena tactũ eſt/ de
obiecto quo corpora dãnatorum multũ puniẽtur: quia tur=
pia erunt colore ⁊ turbatione faciei: ⁊ ſtridore dentiũ: priua
F buntur etiã lumine ſolis/lune/ſtellarũ/diei/ ⁊ aliorũ. ¶ Se
ptimo puniẽtur auditu per clamores punitorũ lachrymabi
liſſimos/ ⁊ blaſphemias eorũ. Unde dicit Thomas ſecunda
ſecũde. q. xiiij. Credibile eſt ꝙ poſt reſurrectionẽ in damna=
tis erit vocalis blaſphemia ſicut in ſctis vocalis dei laus
Et de interiori blaſphemia nulli dubiuz. Unde de vtraqꝫ di
cit̃ Apoca. xvi. Eſtuauerũt homines eſtu magno: ⁊ blaſphe
mauerunt nomen dei habentis poteſtatem ſuper has pla=
gas. Et Tho. vbi prius idem oſtendit. Ad rationem inquit
blaſphemie pertinet deteſtatio diuine bonitatis. Illi autẽ
qui ſunt in inferno retinebũt peruerſam voluntatem/auer
ſam a dei iuſtitia in hoc ꝙ diligunt ea in quibus puniũtur
et vellent eis vti ſi poſſent: ⁊ odiunt penas que ꝓ huiuſmõi
peccatis infligũtur. Talis igitur deteſtatio diuine iuſtitie
eſt interior in eis blaſphemia cordis: ex qua exterior blaſ=
G phemia ſequi poteſt. ¶ Octauo puniũtur guſtu/quo ad pri
uationem oĩum delectabilium/potuũ/ ⁊ ciborũ. Unde Luce
xvi. Diues in inferno ait: mitte lazarum vt intingat extre
mum digiti ſui in aquã vt refrigeret linguã meã: ſed nemo
habebit cũ eodem quod deſiderat. Ex quo ſm Grego. elici=
tur ꝙ in illis mẽbris peccatores plus in inferno puniẽtur/
in quibus plus peccauerũt. vt chorizantes in pedibus tan
gẽtes luxurioſa/ibidẽ. luxurioſi in genitalibus ⁊c. Nono pu
niuntur in olfactu: veriſimilius eñ putatur a doctorib⁹: vt
tactum eſt in quinta pena partim: poſt iudiciũ infernus re
plendus eſt immũditijs/ ſpurcitijs/ſterquilinijs/ ⁊ ceteris
penoſis abominationibus quas peccatũ fecit ex elemẽtis
generari. Idcirco vt hoĩes qui in hac vita floribus elemẽ=
torũ in optimis effectibus ⁊ fructb⁹ abuſi fuerunt/ viliſſi=
mis eorũ fecibus ⁊ ſterquilinijs puniẽtur. Quis igitur eſti
mare poſſit (dicit Henricus de haſſia ſuꝑ Gen.) abominatio
nem infernaliũ flammarũ ſulphurearũ/ac fetorem earum
que ſi exirẽt infernũ: corrũperẽt totũ elementarez globum.
Non ergo nũc exibit/nec poſt/ſed reflectet̃ ex toto cõcauo=
inferni ⁊ terre. Declarat illud Albertus in de muliere for=
ti: allegãs illud Iob. xvij. Putredini dixi/pater me⁹ es: ma
ter mea ⁊ ſoror mea vermibus. Non inquit fiet fetor ex ex=
alatione alicuius putredinis: quia non putreſcunt ibi cor=

pora:ſed ignobilitas illa ibi cōgregata dicitur putredo/et puncture penarū vermes. Unde Sapiētie.v. Pugnabit cū illo orbis terrarum cōtra inſenſatos/id eſt quatuor elemēta: terra artando: ignis vrendo: aer obſcurādo: et aqua infrigidando. Quicquid em̄ ignobile eſt in elemētis: infern⁹ deglutiet. Decimo punietur tactu ignis acerbiſſimi: et a diuina iuſtitia intra et extra medullas cremante: a demonib⁹ torquētibus/a condēnatis comprimētibus vt tactū eſt partim ſecunda pena. Unde Chriſoſt. dicit de reparatiōe lapſi ad amanticū: q̄ acerbitatē huius ignis nulla lingua explicare valet. ¶Undecimo punietur per oppoſita dotib⁹ beatorum: corpora em̄ eorum erūt quadrupliciter miſera. Primo deformia. Eſt aūt ſm̄ Tho. in. iiij. diſt. xliiij. duplex deformitas. Una eſt ex defectu alicui⁹ mēbri: et talis in nullo damnatorū erit/vt nulli dubiū eſt: q2 omnes integris membris reſurgēt. Alia eſt deformitas ex indebita partiū diſpoſitione: in qualitatib⁹ quidē/vt febre vel podagra et hmōi. Nec talis deformitas in damnatis erit: ſed corpora eorū erūt ſenſibiliſſima et viuacia: quia niſi ſic tunc minus ſentirent mala pene in iferno: ſic etiā ſi mutilati remanerēt/ qđ non cōceditur. Sunt igitur deformes defectibus illis/qui ex naturalibus principijs in humano corpore naturaliter cōſequūtur: vt eſt pōderoſitas/tarditas/paſſibilitas et opacitas/palliditas/et huiuſmodi. Unde. q. vlti. dicit q̄ corpora dānatorū erūt turpiſſima. Scđo ergo corpa dānatorū erūt paſſibilia valde. Tum ſ3 Tho. vbi pri⁹ q2 integra mēbris: tum q2 carētia imperceptibilibus morbis. tum q2 diuina iuſtitia reget in eis materiā ignis. tu3 etiā quia natura eorum eſt incorruptibilis. Paſſibilia em̄ erunt corpa eorum ſed incorruptibilia: et ſpecies caloris que materialiter ſunt in igne recipiētur ſpiritualiter in damnato corpore. Et ſic ignis aſſimulabit ſibi ea: nec tamē conſumet ea. Propter que Apoca. ix. dicitur. In diebus illis querent homines mortē/ et nō inuenient eam: et deſiderabunt mori: et fugiet mors ab eis. Tertio erunt ponderoſa et tarda. Sed queritur vtrum ne aliquando iam damnati infernum exire poſſunt/hic hominibus apparendo: Rñ. ſm̄ Thomam in iiij. diſt. xlv. Damnati exire poſſunt propria inferni receptacula ſecundum diſpoſitionem diuine prouidentie: et aſpectibus hominum apparere: non tamen illud poſſunt propria libertate: ſed diuina prouidentia ad eruditionem hominū et terrorem. Similiter qui ſunt in purgatorio eadem ratione/ et vt ſuffragia petant. Sed qui in celo ſunt/poſſunt propria libertate glorie: damnati tamen ſecum miſeriam ferunt. Item ibidem addit: Quis autem anime damnato=

rum principaliter aſſint vbi apparent: non tamen credendum eſt hoc ſemp accidere. Aliqn enim hmōi appetitiones fiunt vel in dormiendo vel in vigilando/ operatione bonoꝝ ſpirituū vel maloꝝ: ad inſtructionē vel deceptionem viuentium. Sicut etiam viui homines aliquādo alijs apparent: ꝛ eis multa dicunt in ſomnijs: cum tamē cōſtet eos non eſſe pñtes: ſicut auguſti. per multa exēpla probat lib. de cura ꝑ mortuis agenda. Quarto dānati erunt groſſi ꝛ nō ſubtiles: et ſicut oues morbide in inferno poſite: quas mors depaſcet.
g ¶ Duodecima pena eſt deformitas quedā oppoſita aureē ꝛ aureolis. Vñ quidam antiquus doctor ſuper. iiij. mouet hanc queſtionē. Cum ratione actuū excellentiū debeatur aureola ad decorem corporis ꝛ anime: vtrum etiam ꝑ actibus excellenter malis ꝛ turpibus debeatur ipſis malis pro pena aliquid per modum deformitatis ꝛ turpitudinis/ quod reſpōdeat aureole in bonis: ꝛ verius dicatur luteola Reſpōderi poteſt: ꝙ ſic vt quidā caracteres/ ſiue quedā deformitates reſpōdeant in quibuſdā damnatis reſpectu aureolarum in bonis. Vicium enim ſiue peccatum opponitur virtuti: ꝛ ſicut aurea habetur propter virtutem: ita lutea ꝑpter vicium habebitur/ qđ ſtatui non principaliter opponitur. Sed illa vitia per que non ſolum virtus corrumpitur: ſed etiam ſtatus cui debebatur aureola demerētur luteolam. Unde verbi gratia: in ipſis corruptoribus virginū. Et ſimiliter in ipſis hereticis qui fidem corrumpunt in alijs. Et ſimiliter in his qui pro defenſione ſui erroris patiuntur mortem. Et ponuntur ille deformitates/ nō ſolum quia ſe aureolis priuauerunt male operādo: ſed qꝛ etiam in alios peccauerunt quantum in ſe fuit: eos videlicet corrumpendo. Unde ſicut boni habebunt in celo accidentale premiū: ita econuerſo mali ante iudicium accidentale demeritum/ ꝛ poſt luteolam. De accidētali demerito dicit ambro. ꝙ pena Arrij nō eſt adhuc finita: qꝛ neſcitur quot per eum ruēt. Tredecima pena eſt perpetua ſocietas peſſimorū omnium
k demonum ꝛ hominum. ¶ Sed dubitatur vtrum ne in inferno ſit differentia locorum in ſitu ſecūdum maioritatē penarum ꝛ minoritatem: Reſponde. ꝙ ſic. Vñ Jo. xiiij. In domo patris mei māſiones multe ſunt: ergo a ſimili i inferno. Dicit etiā Tho. in. iiij. diſtin. xlv. Exiſtētes inquit in inferno/ ſecūdum diuerſitatem culpe: diuerſam ſortiūtur ꝛ penam: ꝛ etiam ſecūdum ꝙ grauioribus peccatis irretiūtur damnati: ſecūdum hoc obſcuriorem ꝛ profundiorem locum obtinent in inferno. Vñ ꝛ ſuperiores in quibus minimum erat de ratione culpe/ ſupremum ꝛ minus tenebroſum locum ha
l bent omnibus puniēdis. Hec ille. ¶ Dubitatur ſecūdo vtrū

eterna ſapientia in locis penarũ infernaliũ homines ſimiles hic in vitijs: ad ſimilia loca in inferno puniendos trãſmittat: Rñ. ſꝫ Greg. iiij. dialo. ꝙ ſic. Unde math. xiij. Tunc/ id eſt in die iudicij/ dicet meſſorib⁹: colligite zizania: et ligate ea in faſciculos ad cõburendũ. Sup quo grego. iiij. dial᷑. Quid eſt zizania in faſciculos ligare: niſi compares parib⁹ in tormentis ſimilib⁹ ſociare: vt ſuperbos cũ ſupbis. luxurioſos cũ luxurioſis. auaros cũ auaris. fallaces cũ fallacibus. infideles cũ infidelib⁹ ꝛc. Cũ ergo ſimiles in culpa ad tormẽta ſimilia angeli in locis penalibus deputant: quaſi zizaniorũ faſciculos ad cõburendum ligant. Hec ille. Et ſic erunt tot partiales in inferno manſiones: quot principalia vitia mortalia. Nec obſtat illđ iob. xi. vbi dicitur. in inferno nullus ordo: ſed ſempiternus horror inhabitat: quia ſm grego. ibidem intelligitur de intentionis directione/ et recta operatione: quorũ neutrũ ibi erit Et tñ ſapie. viij. dicit᷑ ſapientia attingit a fine vſqꝫ ad finẽ fortiter/ et diſponit omnia ſuauiter. Xiiij. pena eſt priuatio ſenſationis chriſti ſm humilitatem: cuius pulchritudo eſt ſola quietiua viſus: cuius vox ſola quietat auditum: odor olfactũ: ſapor guſtũ: et cõiunctio tactũ. Unde in quolibet quinqꝫ ſenſuũ dãnati/ tã interiorum ꝙ̃ exteriorũ / remanebit ꝑpetua ſitis quedã naturalis: qꝛ in xp̃i humanitate noſtre humanitatis eſſentialis quedã beatitudo cõſiſtit. Cũ igitur quinqꝫ ſint ſenſus/ quorũ quilibet humanitate xp̃i priuabitur. ⁊ quintuplex ſitis. ꝑ cõſequẽs in quinqꝫ potentijs ſenſuum erũt decẽ ꝑtiales pene/ ſub hoc membro principali cõprehenſe. Et erunt predicte pene tanto quodãmodo grauiores: quãto xp̃i humanitas omnia ſenſibilia excedit in amenitate.

¶ Capitulũ tertium de penis interiorib⁹ dãnatorũ.

Quo ad ſecundum principale de interioribus penis damnatorum: notandũ ꝙ quinqꝫ principales penas dãnati habebunt: ⁊ iã partim habent / que ſunt. Primo oim quinqꝫ ſenſuũ interiorum punitio/ quibus delectabilia ſubtrahentur: et triſtitie preſentabunt᷑ quo ad concupiſcibilem. Scd̃o quo ad iraſcibilem erit odiũ et deteſtatio. Tertio intellectus obcecatio. Quarto vermis cõſciẽtie remorſus. Quito pctĩ et interioris blaſphemie cõtinuatio. ¶ Prima pena interior erit in quinqꝫ interiorib⁹ ſenſibus qui ſunt/ ſenſus cõis: imaginatiua: fantaſia: eſtimatiua: et memoria ſenſitiua. Nã ꝑ oculos ingredientur ad ſenſum cõmunem ea que dicta ſunt in ſexta pena. Et ſic per auditum/ que in ſeptima dicta ſunt/ et ſic de alijs ſenſibus: et cõgregabunt᷑ in ſenſu cõmuni/ eũ maxime B

cruciantia. Ad imaginatiuã que hic infecta fuit pulchritu=
dine mulierũ: venient amariſſime eedẽ imagines et pñle:
vt dicat/ vtinam vidiſſem pro muliere ſerpentẽ: vtinã pro
cantilenis audiuiſſem ſermonẽ. ⁊ ſic de alijs. Ad fantaſiam
venient horribiles viſiones. Ad eſtimatiuã indicibiles ti=
mores: puta cũ viderit aliquẽ torqueri p demonem: ſtatim
timebit ſibi affuturũ eũdem dolorẽ: ſicut fit circa rotandos
ſucceſſiue/ Memoria ſeniltiua cogitabit de malis male/ ⁊ de
celeſtibus infernaliter. hec ꝓbat tho. in iiij. diſ. vlti. dicens
Sicut ꝓpter perfectã btitudinẽ ſanctorum nihil erit in eis
quod nõ ſit gaudij materia: ita nihil erit in dãnatis qđ non
ſit eis materia et cauſa triſtitie: nec aliquid qđ ad triſtitiã
B pertinere poſſit/ deerit: vt ſit eorũ miſeria cõſũmata. ¶ Se=
cunda pena interior quo ad iraſcibilem erit odiũ omnium
demonũ et hominũ tam viuorũ ꝙ̃ mortuorũ: angelorũ ⁊ ſan
ctarum animarũ. Unde ſup illud Eſa. xiiij. ſurrexerũt de ſo
lijs omnes principes. dicit glo. Solaciũ eſt maloꝝ/ multos
habere ſocios penarũ. Ideo ſctũs tho. vbi pri⁹ dicit. Sicut
in beatis in patria erit pfectiſſima charitas: ita in damna=
tis erit pfectiſſimũ odiũ. Uñ ſicut ſcti gaudebunt de oibus
bonis: ita mali de omnib⁹ malis gaudebunt/ et de omnib⁹
bonis dolebunt. Unde et felicitas ſanctorũ conſiderata eos
maxime affliget. Unde eſa. xxvj. videant et cõfundãtur glo
riantes ppli: ⁊ ignis hoſtes tuos deuoret. Uñ vellẽt omnes
beatos eſſe damnatos. Tanta etiam erit in damnatis inui
dia: ꝙ propinquorum glorie inuidebunt/ cũ ipſi ſint in ſum
ma miſeria. Et hoc etiam bene in hac vita accidit/ creſcen=
te inuidia: ſed tñ minus inuident ꝓpinquis ꝙ̃ alijs. Et ma
ior eſſet eorũ pena ſi oẽs propinqui dãnarentur/ et alij ſal=
uarentur/ ꝙ̃ ſi aliqui de ſuis propinquis ſaluarentur/ ⁊ alij
damnarentur. Et inde fuit ꝙ diues petijt fratres ſuos a dã
natione eripi. Sciebat eñ ꝙ aliqui eriperentur: maluiſſet
tñ fratres ſuos cũ alijs omnib⁹ damnari. Quãuis aũt ex dã
natorum multitudine pena ſingulorũ augeatur: tñ tm̃ ſup=
excreſcit odiũ et inuidia/ ꝙ magis eligant torqueri cũ mul=
tis: ꝙ̃ minus ſoli. Sed quid erit de affectu damnatorũ ad
eos quos hic carnaliter dilexerunt. Nam affectiones inor
dinate in inferno a damnatis non auferentur: ſed damnati
hic aliquos carnaliter dilexerũt: ergo videtur ꝙ etiã illic?
Rñ. Dilectio que nõ fũdatur ſup honeſtũ facile reſcinditur:
⁊ precipue in malis hominibus: vt phs dicit. ix. ethic. vnde
damnati nõ cõſeruabunt amicitiam ad eos quos inordina
te dilexerunt/ ſed in hoc volũtas eoꝝ remanebit pũerſa ꝙ
cãm inordinate dilectionis adhuc diligũt. Odiẽt etiã deum/
ps. lxxiij. ſm illđ Ps. Supbia eoꝝ q̃ te oderũt aſcendit ſemꝑ. Poteſt

enim deus dupl'r videri. Uno modo in ſe: et ſic a nullo clare viſus pōt odiri. Alio modo in effectu. Et quia quidā effectus dei: puta punitio/ repugnat aliquibus: iō deū odiūt in operib⁹ iuſtitie ſue. hec oīa tho. Unde alber. ſup ꝓuerbio. vlt. de muliere forti/ dicit. dānati nullo affectu penitus ſe diligunt. Uñ iob. xlj. corpus eius/ id eſt leuiathan/ qui ſignificat diabolū: quaſi ſcuta fuſilia cō pacta ſquamis ſeſe prementibus. Corpus diaboli ſunt omnes dānati/ ⁊ ſcuta fuſilia in quē amor diuinus intrare nequeat. Uñ et ſeſe inuicē deridere dicuntur et cōuitiari. Nec obſtat ꝙ diues ſollicitabatur de fratribus: quia hoc fecit non amore: ſed vt ipſe minus arderet ſi fratres a criminib⁹ ad que ipſe eos induxerat/ abſoluerentur: vel vt nō ſuſtineret cōuitia ipſorū im properantiū ſibi: vel veri⁹ (vt dicit augu.) cōpulſus fuit hoc dicere: ꝓpter exemplū viuentium: vt magis credāt ſcripture: ꝙ̄ etiā mortuis reſurgentib⁹. ¶ Tertia pena ſunt tenebre interiores: que ſunt triplices / videlꝫ priuatio ſcientie humane/ celeſtis / ⁊ diuine. De priuatiōe prima/ ſcꝫ de humanis tenebris dubitatur vtrū dānati poſſint vti notitia quā in hoc mūdo habuerūt: Rñ. tho. vbi pri⁹. di. vlti. dānati memorabūtur aliquoꝝ/ que hic ſciuerūt. Unde Luc. xvj. abrahā diuiti ait. recordare quia recepiſti bona i vita tua. Conſideratio eīn aliquorū ſcitorū quantū ad aliquid inducit gaudiū: vel ex parte cognoſcibiliū inquātū diligit: vel ex parte ipſius cognitionis inquantū eſt cōueniens et pfecta. Pōt etiā triſtitie rō eſſe: et ex pte cognoſcibiliū q̄ nata ſunt cōtriſtare: et ex parte ipſius cognitionis/ ꝓut ei⁹ imperfectio cōſideratur: vtpote cū aliquis cōſiderat ſe deficere in cognitione alicuius rei cuius perfectionē appeteret. Sic ergo in damnatis erit actualis cōſideratio eoꝝ que pri⁹ ſciuerāt/ vt materia triſtitie: nō aūt vt delectatiōnis cām cōſiderabunt. Cōſiderabūt enim mala que geſſerūt ex quib⁹ dānati ſunt: et bona derelicta que hic amiſerūt: ⁊ ex vtroqꝫ torquebuntur de hoc ꝙ cōſiderabūt notitiam/ quā de rebus ſpeculabilibus habuerunt imperfectā eſſe: et amiſiſſe ſummā ei⁹ perfectionem quam poterant adipiſci. Deniqꝫ etiam ea q̄ hic aguntur/ oſtendentur eis quo ad ea que in eis triſtitiā augere poſſunt. Nec damnati penis acerbiſſimis torti/ abſtrahentur: ſicut hic fit a conſideratione triſtabilium: quia in futuro nō abſtrahetur anima a corpore ſicut hic fit: ſed quātūcūqꝫ corp⁹ affliget: tamē anima ſemꝑ cōſiderabit lucidiſſime illa q̄ pñt eſſe ei cā merorꝭ: nec obliuio eſſe poterit et quantacūqꝫ diuturnitate temporis poſt iudiciū. hec ille. Scd̄o tenebre q̄ ſūt ꝑuatio celeſtꝭ viſiōis affliget. vñ ſꝫ tho. vbi pri⁹. di. vlti. ⁊ idē habet ibi i lra ā btō grego. Dānati aūt

diē iudicij videbūt bonos in gloria. Uñ luc. xvj. Diues vidit
lazarū in ſinu abrahe: nō hoc modo ꝙ gloriā eoꝝ qualis ſit
cognoſcant: ſed ſolūmō cognoſcent eos eſſe in gloria qua=
dam ineſtimabili et ex hoc turbabuntur. Tū propter inui=
diam dolentes de bonorū felicitate: tum ꝓpter hoc ꝙ ipſi
talem gloriam amiſerunt. Unde dicitur ſapientie. v. de im=
pijs. videntes turbabuntur timore horribili. Sed poſt diem
iudicij omnino viſione beatorum priuabuntur. Nec tamen
ex hoc eorum pena minuetur: ſed augebitur: quia in memo
ria habebunt gloriā beatorū / quā in iudicio vel añ iudiciū
viderūt: ꝛ hoc eſt eis tormentū. Sed vlteriꝰ affligent in hoc
ꝙ videbūt ſe indignos reputari / etiā videre gloriā quā ſan
cti merentur habere. Hec ille. Tertio affligentur tenebris
D circa diuinam notitiam. ¶ Queritur igitur an damnati co=
gitabunt aliquid de deo? Rñ. tho. vbi prius ꝙ ſic. Sed notā
dum inquit ꝙ deus poteſt dupliciter conſiderari. Uno mo=
do ſm ſe ꝛ ſm illud qđ eſt ꝓpriū ei / ſcʒ eſſe totius bonitatis
principium. Et ſic nullo modo conſiderari poteſt ſine dele=
ctatione. Uñ ſic nullo modo a dānatis cogitabitur. Alio mo
do ſm aliquid qđ eſt ei quaſi accidētale in effectibus ſuis:
vtpote punire / vel aliquid hmōi. Et ſm hoc cōſideratio de
deo pōt triſtitiam inducere. Et hoc modo dānati de deo co=
gitabunt. Ipſi eñ deū odio hñt et de eo non cogitabunt niſi
ratione punitionis / ꝛ ꝓhibitionis eius / qđ male eorum vo
luntati conſonat. Uñ non conſiderabunt eū / niſi vt punito=
rem ꝛ prohibitorem. Quarta pena damnatorū interior eſt
continua peccatorum multiplicatio / ꝛ ꝑpetua in odio dei /
proximi / demonum / ſanctorum ꝛ angelorū: ꝛ in blaſphemia
continuatio: de quibus dictum eſt. Et ſic contra deum per=
petue ꝑuerſam voluntatē habebunt. Nō tñ demerent pro=
prie loquendo: qꝛ in termino / nō in via ſunt: vbi ſolum eſt
meritum ꝓprie ꝛ demeritū. Uñ tho. vbi prius. Non propter
hoc dānati excuſant a demerito / qꝛ neceſſitatem peccandi
hñt: ſed qꝛ ad ſummū peruenerunt malorum. Demones tñ
ante iudiciū peccāt / ꝛ demerentur alios ad peccata trahen
tes: ſed ad dānatorū hoim officiū nō pertinet / alios ad dā=
nationem pertrahere / ſicut pertinet ad officium demonum /
ratione cuius demerentur quantum ad ſecūdariā penam.
Hec ille. ¶ Quinta pena dānatorum interior ſunt vermes
cōſciētie. Uñ Eſa. vlti. Ignis eoꝝ nō extinguetur: ꝛ vermis
eorū nō morietur. Super quo Auguſti. de ciui. dei lib. xxj.
plures expoſitiones recitans cōcludit. In penis inquit ma
lorum inextinguibilis ignis: ꝛ immaniſſimus vermis: alij
ꝓprie ad corpꝰ ignē expoſuerūt: tropice vero ad animā ver
mem: qđ eſſe ꝓbabilius videt. Uñ ſm Tho. vbi prius diſti.

vlti. Et bonauē.ipſa tranſlatio vermis ad dolorem ſpiri=
tualē manifeſtat/in quib⁹ ⁊ quomō fit.vermis: ſi attendaꝛ
ratio trāſferendi. In verme em̄ materiali ꝯſideraꝛ origo/⁊
mordicatio.Oriꝛ inquā ex putrefactione :⁊ mordet illud ex
quo oritur.Sic in ſpūali dolore:nō quilibꝫ dolor eſt vermis
ſed qui naſciꝛ ex putrefactione pcti.Sic tūc pctm̄ diciꝛ pu=
tridū : qn̄ anima in eo requieſcit finaliter . Rurſus oportet
ꝙ ſit in dolore remorſio.hoc aūt eſt ex cōcurſu duorū ſibi in
uicē obuiātium ⁊ reſiſtentiū.Iſta duo mouētia ſunt in hoie
volūtas naturalis ⁊ deliberatiua. Iſta ꝯcurrūt per ꝯſcien
tiā dictantē aliquid factuꝫ eſſe indebitū. Et tūc obuiāt/ qn̄
volūtas naturalis teſtaꝛ indebitū/⁊ deliberatiue volūtati
placet.Tūc aūt reſiſtunt:qn̄ vtraqꝫ in ſuo actu vigēt.Ex his
patet cur in quibuſdā viuētib⁹ ſit vermis cōſcientie modi
cus/aut magn⁹.In dānatis etiā patet ſimiliter : ꝙ ibi erit
pcti putrefactio :⁊ ex hoc ꝙ pctm̄ finaliter remanſit in aīa
eoꝝ:ibi erit cōcurſus ꝓpter pctōꝝ apertiſſimā viſionē. Ibi
erit obuiatio ꝓpter volūtatis deliberatiue obſtinationem
ꝑpetuā/⁊ ſindereſis remurmurationē. Ibi erit reſiſtētia: qꝛ
ipſa delectatio pcti erit ablata ꝑ pene acerbitatē :⁊ ex hoc
ipſius ſindereſis fortificata actio:⁊ ex hoc vermis mirabi
liter rodēs ⁊ puniēs.Uerba ſunt Bonauē. ¶ Eſt aūt quin ff
tuplex vermis ſm oēs doctores. Prim⁹ de pctō cōmiſſo a ſe
nō qꝛ pctm̄:ſed qꝛ cauſa demeritoria reſpectu pene damni.
Secūdus vermis eſt ſm ſcotū triſtitia de obſtinatione ſua
in pctō que eſt priuatio boni honeſti ſiue gratie ꝑ culpā:vel
ſaltē triſtaꝛ de pctō qđ cōmiſit in vita ſua : in quo nūc ſine
remiſſione dimiſſus eſt/⁊ derelictus:non quidem triſtaꝛ de
hoc/vel de hoc ſm ſe:qꝛ talis eſt priuatio boni moralis:ſed
qꝛ demeritū reſpectu pene dāni. Tertio vermis eſt ſꝫ Alb.
ſuꝑ miſſaꝫ/de bono a ſeipſo omiſſo.qđ ſi feciſſet:minora ma
la ſuſtineret.Et ſm alb.ibidē.hi tres vermes nūqꝫ ꝑpetue
creſcent nec decreſcēt.qꝛ ſunt de preterito/ ⁊ de neceſſario.
Quartus vermis eſt ſm eundeꝫ de malo cuius ipſe potuit
eſſe cauſa vt fieret in alio:⁊ ille vermis creſcet ⁊ mitigabiꝛ.
Si em̄ per malū ſuū cauſa eſt mali in alio:totiēs creſcit ver
mis/quotiēs creſcit ⁊ dilatatur malum illud in alios quos
inuoluit.Et in hoc ſenſu dicit Ambro.ꝙ ignoraꝛ pena arrij
qꝛ neſciꝛ quot errore eius ſint ſubuertendi.Si aūt cā fuit vt
bonū fieret totiēs decreſcit vermis:quotiēs bonū illud mul
tiplicabiꝛ.Hec alb. Quintus vermis vt dicit Tho, vbi pri⁹
eſt corporalis quodāmodo.Pōt etiā inquit dici: ꝙ ꝑ vmem
ſpiritualem caro affligetur / ſecundum ꝙ paſſiones anime
redundant in corpus: ⁊ hic ⁊ in futuro . Unde eccleſia. vij.
Uindicta carnis impij ignis ⁊ vermis.

¶ Capitulum. iiij. de pena dãnatorum re-
ſpectu ſuperiorum.

DE tertio principali videlicet de pena dãna
torũ reſpectu ſuperiorũ notandum ꝙ talis
in genere triplex eſt. Prima eſt ſubtractio
celeſtis ſolacij hoim̄ beatoꝝ / ꝛ angeloꝝ / et
alligatio ad carcerẽ inferni in ſocietatẽ pec
catoꝝ ꝛ demonũ. Scḋa eſt priuatio triũ do-
tũ anime: ꝛ adeptio ipſis oppoſitorũ. Tertia
eſt certitudo de indeterminabilitate oim̄ prefataꝝ penarũ
A ꝛ de redẽptione deſperatio. ¶ Prima inquã pena eſt ſeptu
plex. Prima eſt ꝙ palatio amenisſimi celi priuabunt / qḋ eſt
patria omni rationali creature deſiderabiliſſima. Sicut cẽ
trum terre grauibꝰ / ita anime centrũ eſt celũ. Scḋa eſt ꝙ in
fernali loco igneo ꝑpetuo cõtemplãdo alligabuntur. Unde
Math. xxv. Ite maledicti in ignẽ eternũ. Tertia eſt priua-
tio naturalis ſocietatis ad beatos homines / a qbꝰ tot gau
dia deberẽt recipe quot ſunt btī homines. Quarta eſt ade-
ptio ſocietatis dãnatoꝝ holm: de quibꝰ tanto plures triſti-
tias recipiẽt: quãto plures dãnati exiſtũt. Quinta eſt priua
tio ſocietatis angelice nature: que ꝓpinqua eſt noſtre ani-
me: de quoꝝ angeloꝝ ſocietate gaudere poſſent / ſicut de ho
minũ ſocietate. Sexta eſt introitꝰ ad ſocietatẽ demonũ infi
nitoꝝ quodãmodo: a quibus etiã tot mala recipient: quot
ſunt deformiſſimi demones. Septima eſt ſocietas peſſimi
demonis ꝛ turpiſſimi luciferi: que oĩa notantur ibi in ꝟbis
B xp̄i: qui paratus eſt diabolo ꝛ angelis eiꝰ. ¶ Secũda pena
eſt priuatio triũ dotũ anime / ꝛ adeptio oppoſitorum eius
Anima eñ beatoꝝ habebit primo viſionem dei clarã / qua
decoratur intellectꝰ in munꝰ fidei hic habite. Secũdo ꝯpre-
henſionem dei qua perficiet memoria in munus ſpei. Ter-
tio fruitionẽ dei delectabiliſſimã. qua quietabit volũtas in
munus charitatis vic. vt docet Tho. in. iiij. diſtin. xlix. Sic
aĩa damnati quinqꝫ penas e diuerſo habebit: quaꝝ quelibꝫ
quodãmodo in infinitũ excedet oẽs prenominatas penas
gehẽne. vt dicit Chriſoſt. de reparatione lapſi / ſicut creator
excedit creaturã. Quia obiecta triũ dotũ ſunt infinitũ verũ
ens / ꝛ bonũ. ergo oppoſita ſunt falſiſſimũ / miſerrimũ / ꝛ peſſi
mũ. Sicut igitur deus delectabiliſſimũ / ꝛ ſummũ bonũ obie
ctũ eſt beatꝛ: ita diabolꝰ ſcꝫ ſathã eſt ſummũ ꝛ terribiliſſimũ
obiectũ dãnatis. Cuiꝰ eñ obiectũ eſt optimũ: eiꝰ oppoſitũ
eſt peſſimũ. Prima igit pena eſt priuatio viſionis beatifice /
ꝛ oim̄ ibi factibiliũ que vidiſſet: ſi nõ in mortali defunctus
eſſet. Ratione huius priuatiõis intellectꝰ perpetuam ſitim
naturalẽ patietur anima dãnata. Quia ſm̄ ph̄m ꝑmo me-

taphi. Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat. Et ꝑut cō⸗
mentatoꝛ Auerrois exponit. non quietat intellectus: niſi
ſummū verū fuerit adeptus. Hac ſiti anima/ nō coꝛpus di⸗
uitis in inferno ſitiebat. cū ait. Mitte lazarū vt intingat ex⸗ Luc.xvi.
tremū digiti ⁊c. Secūda pena coꝛreſpōdens ingratitudini
fidei eſt viſio ꝑpetua oīm demonū ⁊ animarū turpiſſimarū
preſertim peſſimi demonis. de quo Math.xxv. qui paratus
eſt diabolo ⁊ angelis eius. ⁊ ſic punieť intellectus acerbiſ⸗
ſime. Qualis aūt ſit peſſimi demonis facies: hanc deſcribit
beatus Job.xli. ſub ſimilitudine: dicens. Sternutatio eius
ſplendoꝛ ignis/ ⁊ oculi eius ſicut palpebre diluculi. de oꝛe
eius lampades procedunt ſicut tede ignis accenſe. de na⸗
ribus eius procedit fumus/ ſicut olle ſuccenſe atq; feruen⸗
tis. Anhelitus eius prunas ardere facit: ⁊ flamma de eius
oꝛe egreditur. In collo eius moꝛabitur foꝛmido: et faciem
eius precedit egeſtas. Super quo Alber. vbi ſupꝛa. Ster⸗
nutatio diaboli eſt peſſimus conatus malignandi. ſplen⸗
doꝛ ignis diciť nō a claritate: ſed a terribilitate ⁊ crematio⸗
ne. Oculi ei⁹ tremebundi. vbi intelligiť furia demonis ſicut
in iratis. Os aūt quo loqtur ad animā: emittit lāpades. q̄
incendit animas/ ⁊ cogitatiōes in malū. De narib⁹ ei⁹/ id
eſt a capite vnde ꝑcedere debet diſcretio ꝑcedit fum⁹ de⸗
mētis cōcupiſcētie ⁊ furoꝛ irrationalis. Anhelitus inique
volūtatis prunas ardere facit / id eſt ipſos igne infernali
ſuccenſos. Collū eius eſt ceruicoſa ſupbia ipſi⁹/ in qua eſt
foꝛmido. quia plus audet ſupba temeritas q̄ poſſit explere
⁊ egeſtas omnis boni p̄cedet faciē ei⁹. Tertia pena eſt pri⸗
uatio ſumme ꝑfectionis diuine/ ⁊ etiā amicitie. quā tamen
oīs anima deſiderat naturaliter. quia a deo pꝛimo ꝑceſſit
Unde.i. Ethi. Omnia bonū appetūt: ergo optimū maxime.
Et p̄mo cōfeſ. Aug. Feciſti nos dn̄e ad te/ ⁊ inquietū eſt coꝛ
noſtrū/ donec requieſcat in te. Erūt eñ in ſumma diſtātia a
celo/ beatis ⁊ deo: quoꝝ adeptionem nūq̄ habebunt. Quar⸗
ta pena eſt adeptio ſumme miſerie/ intus ⁊ extra/ ſupꝛa ⁊ in⸗
fra/ a dextris ⁊ a ſiniſtris/ ante ⁊ retro: vt ſicut diligentibus
deū omnia in bonū cooperabuntur: ita deū odiētib⁹ omnia
cooperentur in malum coꝛreſpondens ſpei: quam in crea⸗
turas deo poſtergato poſuerunt/ ⁊ ſic memoꝛia damnatoꝝ
erit miſerrima. Quinta pena loco fruitionis delectabilis
beatoꝝ: erit in dānatis triſtitia ⁊ doloꝛ oīa prefata conſe⸗
quens. ¶ Tertia pꝛincipalis pena cōplens oēm miſeriam C
eſt certitudo de perpetuitate penarū omnium ſupꝛadictarū.
rū. xp̄o dicente. Ite in ignē eternum. Et in ſimbolo. Quive⸗
ro mala egerunt/ ibunt in ignem eternum. Et hec eſt fides Mar.ix.
catholica: quam niſi quiſq; integre/ firmiter/ et inuiolabi⸗ Athanaſi⁹.

liter crediderit: ſaluus eſſe nõ poterit Et ſicut ſm Aug. nõ eſſet perfecte q̄s deum clare videns/ ⁊ eo fruens niſi eſſ3 de perpetuitate iſtoꝝ certus: ſic ſuo modo etiam certitudo de nulla redemptione cõplet. miſeriam damnatoꝝ. Et poteſt dici triſtitia abſorptiua ſm Sco. ſuper. iiij. carẽtia beatitudinis. Quia ei⁹ deſideriu3 maxime ſpecialiter ineſt nature: ⁊ ſpecialr̄ nature ſibi ſine freno iuſtitie derelicte: Eiuſdẽ eñ titudinis perpetua carentia ꝑcepta/cõtriſtat totũ abſorbẽdo. hec ille. ¶ Dubitatur circa ꝓmiſſa vtrum conſideratio

D penaꝝ inferni plus moueat ad dimittenda pctã/ ⁊ ſeruãda mandata q̄ conſideratio gaudioꝝ celi? Rñ. ſm magr̃m henricum de haſſia ſup Sẽn. diſtinguendo. Sunt eñ tria genera hominũ. q̄dam carnales ⁊ mundani. alij ſunt ſenſuales ⁊ impfecti. tertij vero ſunt ſpirituales ⁊ pfecti. De primis ergo dicendum ꝙ mundanos ⁊ carnales fidem habentes pl⁹ mouẽt pene iferni/q̄ gaudia celi. q2. j. Cor. ij. animalis homo non ſapit ea que dei ſunt. imo talib⁹ guſtu3 infectũ habẽtibus ſpiritualia deſipiunt vſq3 ad nauſeam. Primos etiam plus mouet cõminatio p̄ntis ſeculi q̄ futuri. q2 pene p̄ſentis ſeculi ſunt cõmuniter p experientiã note. ſimiliter ⁊ bona priuata ſunt auide amata. De ſecundis dicendũ: ꝙ promiſſio bonoꝝ tp̄alium plus mouet imperfectos: q̄ ꝓmiſſio celeſtium ⁊ ſpũalium. quã ob cauſam in veteri teſtamento vbi null⁹ celum intrauit/quando lex impfecta fuit: deus promiſit temporalia: ⁊ cõminatus eſt penas graues tranſgreſſorib⁹. Sed in nouo teſtamento cõtrarium xp̄s fecit: laudãdo pauptatem/ ⁊ neminẽ occidendo. q2 lex eſt charitatis pfecte. Tñ ſicut ſm aug. in veteri teſtamento pauci erant pfecti/ ⁊ ꝓ tanto ad nouũ teſtamentum ptinebant/qui eius legem in pauptate ſeruauerunt: ita hodie in nouo teſtamento multi ſunt ad vetus teſtamentũ ptinentes morib⁹/quos plus moueret ad dei ſeruanda mandata ꝓmiſſio p̄ſentium tp̄alium q̄ futuroꝝ. Et ſimiliter cõminatio penaꝝ ciuilium ſed hec xp̄s/nec dare hic/nec ꝓmittere voluit. q2 ob talem reſpectũ mandata implere nõ eſſet ſalutare multum. Sed tunc eſt ſalubre: qñ ob dei bonitatem p̄ncipaliter precepta ſeruam⁹. De tertijs dicendum ꝙ vtplurimum ſalubri⁹ mouet iuſtos ⁊ pfectos meditatio gaudioꝝ celi: q̄ meditatio penarum inferni: licet vtraq3 ſalubriter moueat. Primũ pt3 q2 conſideratio beneficioꝝ excellentium et p̄ncipalium eſt efficacior in cauſando amorem dei intuitu ſue bonitatis p̄ciſe: q̄ ſit conſideratio beneficiorum minus principalium. Secundum pt3. q2 contemplatio penarum inferni facit bonos ⁊ iuſtos ferri in deum p dilectionem/ inquantum ſumme iuſt⁹ eſt. Sicut meditatio gaudioꝝ celi facit ip̄m amari

inquantū ſumme pius eſt liberalis ⁊ bonus. Dicitur autē notanter/vt plurimū.qꝛ conſideratio penarū poteſt etiam haberi cum motiuo/maxime dei bonitatis. Ipſe eniꝫ tanꝗ piiſſimus pater maxime nos diligens/penas inferni idcirco inſtituit:vt ab eo profugi ipſis inſpectis/⁊ vndiqꝫ male ſuſcepti ad eū redeamus:⁊ ſic habēt pene inferni rationem maximi beneficij/⁊per conſequens poſſunt charitatiue mouere ad deum.

¶Cap̄.v. De premio ſeruantium decalogū:⁊ de gaudijs quinqꝫ ſenſuū.

Poſtremo de premio ſeruantiū decalogū. Tertiꝰ tractatus videlicet de gaudijs future beatitudinis:de quibus tria etiā ſunt videnda. Primo de gaudijs exterioribus quinqꝫ ſenſuum. Secūdo de interioribus. Tertio de ſuperioribus. Exteriora ſunt in genere quatuordecim:ſcꝫ celi collocatio/mūdi renouatio/quinqꝫ ſenſuū actuatio/dotū quatuor corporis et triū anime collatio/aureolarū ⁊ fructuū datio/beatoruꝫ aſſociatio/⁊ xp̄i humanitatis ſenſatio. ¶Primū eſt celi collocatio. Eſt aūt celū in quo collocāt beati/ſm doctores in ſcđo di.ij.dictum empireū/ob ſuī illuminoſitatē nō ob calorem. Eſt capacitatis quodāmodo infinite:⁊ eſt vniforme/immobile/⁊ incorruptibile intra ſe ſplēdidiſſimū. Ad extra non radiatiuū ad noſtrū viſum.lꝫ ſm Thom̄.in ſumma/in iſta inferiora nobiliſſime influat. Dubitatur vtrum diuerſe māſiones ſint in celo empireo? Rn̄. Tho.in.iiij.diſt. xlix. ꝙ ſic.vbi tria ſm eum notanda ſunt. Primo ꝙ diuerſi ſunt gradus in beatis quo ad eorū beatitudines. Scđo quo ad manſiones. Tertio penes quid attendant iſte differentie. Primo ſunt gradus beatitudinis in beatis:nō quo ad obiectum/ſed quo ad operationē. Btitudo eñ conſiſtit ſm ph̄m x.ethi.in duobꝰ. Primo in nobiliſſima opatiōe/ſcꝫ vidēdo/diligēdo/⁊ fruēdo deū clare. Et vnus clariꝰ alio iſta habꝫ. ⁊ ſic beatitudo habet gradꝰ. Cuius ratio eſt.qꝛ premiū debet correſpondere merito.ſed vnus pluſꝗ aliꝰ hic meruit. Vñ.j.Cor.xv. Stella differt a ſtella in claritate:ſic erit in reſurrectione mortuorū. Secūdo conſiſtit in obiecto nobiliſſimo/ſcꝫ deo. Et ſic beatitudo non hꝫ gradus.qꝛ deus eſt vnicus qui ab oībus videtur. Vñ Math.xx.dicitur ꝙ oēs acceperūt ſingulos denarios. Secūdo notandū ſm eundeꝫ ibidē:ꝙ ſunt etiā gradus in celo quo ad manſiones anime et corporis.vt docet auctoritas Joh.xiiij. In domo patris mei māſiōes multe ſūt. Et ratio eſt:qꝛ in qualibet ciuitate et quolibet palatio bñ ordinatis eſt manſionū diſtinctio:ſꝫ celum eſt ordinatiſſima ciuitas.ſm ꝙ Apocal.xxj.dicitur.

Primo oſtendetur ſm Tho. manſio anime. ſecundo corporis.
Pro intellectu primi notandum q ſicut manſio in corporali=
bꝰ eſt locꝰ corporalis in quo quiete quis habitat poſt motū: ſic
in ſpiritualibꝰ/ poſtq̈ hic q̈s motibus virtutū laborauit/ tan=
dem in loco ſuo vz deo quieſcet dulciſſime/ velut in domo ꝓ
pria dicente btō Aug. j. confeſ. Feciſti nos dn̄e ad te/ ꝛ inquie
tum eſt cor noſtrum: donec requieſcat in te. Et matth. xj. xp̄s
ait. Uenite ad me omnes qui laboratis ꝛ onerati eſtis/ et ego
reficiam vos. Un̄ aſſecutio vltimi finis appetitiui motus no=
ſtri/ dicitur manſio. Et ideo diuerſi modi aſſequendi finem vl
timum dicuntur diuerſe manſiones. Et tamē cum deus ade=
ptus eſt: vnica eſt omniū manſio ꝛ domꝰ/ vt vnitas domꝰ rn̄=
deat vnitati beatitudinis que eſt ex parte obiecti: et plurali=
tas manſionū rn̄deat differentie que eſt in beatitudīe ex par
te beatoꝝ. Sicut etiam videmꝰ in rebus naturalibus q idem
eſt locus ſurſum oīm leuium ad quē tendunt: ſed vnūquodq
pertingit propinquiꝰ ſcd̃m q eſt leuius. et ita habent diuer=
ſas manſiones ſm differentias leuitatis. Et hec quidem di=
cta ſunt de loco ſpūali anime. ¶ Sed de loco corporis dicit
C Tho. in iiij. di. xliiij. Locus cōgruus vnicuiq corpori glorio
ſo deputatus ſm gradum ſue dignitatis: pertinet ad p̄mium
accidentale: non tamē opz q diminuatur aliquid de premio
quantūcunq eſt extra illum locum. q2 locus ille nō pertinet
ad premium ſm q actu continet corpꝰ locatum: cum nihil in
fluat in corpus glorioſum ſed magis recipiat ſplendorem de
ipſo/ ſm q debitus eſt ꝓ meritis. Un̄ gaudium de tali loco ma
net etiam ei q̇ eſt extra locum illum. Hec tho. ¶ Tertio no=
D tandum q quo ad p̄mium eſſentiale ille ſimplicit in celo deo
ꝓpinquiorem habebit manſionem: q̇ hic plus habuit de cha=
ritate. Cuiꝰ rō eſt ſm Tho. ibidem: q2 tota rō merēdi in actu
aliquo/ ꝛ p̄ncipium merendi eſt charitas, ꝛ ideo ſm eiꝰ diuer
ſitatem premia diſtinguentur: q̈uis etiam ex ipſo genere actꝰ
poſſit aliquis gradꝰ in merendo conſiderari. non q̇dem reſpe
ctu premij eſſentialis qd̄ eſt gaudium de deo: ſed reſpectu ali
cuiꝰ premij accidentalis/ qd̄ eſt gaudiuz de aliquo bono crea
to. Un̄ qui hic plus habet de charitate: illiꝰ cor/ anime/ ꝛ ocu
li anime in patria erunt aptiores ad recipiendū maiorem ha
bitum lumis glorie. Et q̇ clarius videt: plus diliget. ꝛ q̇ plus
diliget: plus gaudebit/ ꝛ deo ꝓpinquior erit. Hec de Tho. in
ſummis. Ex q̇bus pꝫ p̄mo q maritata propinquius deo in
patria coniungetur: ꝛ ſimiliter maius gaudium habebit q̈ v̄
go minoris charitatis. Difficile tamē eſt maritatam maiorē
charitatem habere: q̈ v̄ginem. q2 ſm apl'm. j. Cor. vij. mulier
cogitat ea que viri ſunt. Unde alibi dicit. de virginibus prece
ptum dn̄i non habeo: cōſilium autem do. Patet ſecundo q in

domo celi empirei corporaliter vn⁹ plus appropinquat hu manitati xpi ſm ꝙ plus meruit hic: ꝛ ꝓbabile videtur. et ſi ꝓpinquitati anime ad deum correſpondet ꝓpinquitas ad xpi humanitatem: tunc maritata etiam ſic pot pl⁹ humani tati xpi appropinquare ꝙ̄ tepida ꝟgo. Unde xps marie ma gdalene familiarior fuit. Patet tertio ꝙ aliquo alio reſpe ctu virgines ſunt propinquiſſime quo ad accidentale pmiū vicꝫ aureolam. de qua videbitur poſteą. q: Apocalip.xiiij. Sequuntur agnū quocunqꝫ ierit. deinde vidue/ ꝛ poſtea de mum alij cõtinentes: ꝛ poſtremo pueri. Pro illo videtur fa cere ꝙ chriſtus in cena iohanni propinquiorem ſibi ꝛ fami liariorem in ſeſſione oſtendit: ꝙ̄ petro chriſti vicario. ¶ Se cūdum pricipale extrinſecum gaudiū eſt mūdi viſibilis pur gatior innouatio. de quo notat Tho.in.iiij.di.xlvij. vbi cau ſam purgationis mūdi inferioris aſſignat ſic. Q: mundus aliquo modo propter hominē factus eſt: oportꝫ ꝙ qñ homo glorificatur ſm corpus: etiam elementa huius mūdi opꝫ ꝙ ad ſtatum meliorem mutētur: vt ſic locus ſit cõuenientior/ ꝛ aſpectus delectabilior. Ad hoc aūt ꝙ gloriaꝫ corporis ho mo cõſequatur: opꝫ pri⁹ remoueri ea que glorie opponūt q̄ ſunt duo ſcꝫ corruptio ꝛ infectio culpe: q: vt dicit.j.Cor.xv. Corruptio incorruptelam nõ poſſidebit: ꝛ a ciuitate glorie omēs immūdi foris erūt. apoca.vlti. Et ſimilit opꝫ mūdum a cõtrarijs diſpoſitionibus añꝙ̄ in nouitatem glorie addu cãtur/ proportionari ei qđ de homie dictum eſt. Quãuis au tem res corpalis ſubiectuꝫ infectionis culpe eſſe nõ poſſit: tñ ex culpa q̄dam incõgruitas in reb⁹ corporeis relinquitur ad hoc ꝙ ſpiritualib⁹ dedicentur. Ideo videm⁹ ꝙ loca in q̄ b⁹ aliqua crimīa ſunt cõmiſſa nõ deputant ad aliqua ſacra in eis exercēda: niſi purgatiõe q̄dam pmiſſa. Et ſm hoc ex pectis holm quãdã inidoneitatē ad glorie ſuſceptionē. pars mūdi recipit/ q̄ in vſū nřm cedit. vñ quantū ad hoc mūdatio ne indiget: ꝛ ſil'r circa mediū locū/ propt elementoꝝ cõtactū multe ſunt corruptiones a gñationes/ ꝛ alteratiões q̄ puri tati eoꝝ derogant. Et iō ab his opꝫ elementa purgari. Sed diceres p quid purgabitur? Rñ. ſm aug.x.de ciui.dei. ꝛ ha betur in glo.j.Cor.vij. Figura hui⁹ mūdi pterit/ dicit glo. pulchritudo hui⁹ mūdi: mūdanoꝝ igniū cõflagratione pibit qđ declarat tho. vbi pri⁹ dicens. Illa mūdi purgatio (vt di ctū eſt) remouebit a mūdo infectionem ex culpa relictam/ ꝛ impuritatem cõmixtionis/ ꝛ erit diſpoſitio ad glorie per fectionē. Et ideo quantum ad hec tria cõuenientiſſime fiet p ignem. ¶ Primo q: cum ignis ſit nobiliſſimum elemētoꝝ habet naturales ꝓprietates ſimiles proprietatibus glorie vt maxime ptꝫ de luce. Secundo. quia ignis non ita recipit

commixtionē extranei propter efficaciā virtutis actiue/ ſicut alia elemēta. Tertio. qꝛ ſphera ignis remota eſt a nr̄a habitatione: neqꝫ ita ꝯmunis eſt nobis vſus ignis/ ſicut terre/ aque/ ꝛ aeris. Unde nō ita inficit: ꝛ ꝑpter hoc habet magnā efficaciā ad purgandū/ ꝛ ad idem ſubtiliandū. Etiā circa finē mundi regnabit viciū cupiditatis/ mūdo iam quaſi seneſcente: qꝛ vt dꝛ Matth. xxiiij. Tūc refrigeſcet charitas multoꝝ. Unde tūc etiā purgatio cōuenienter fiet per ignē. Sed diceres: vſqꝫ quo ignis attinget: Rn̄. ſm qḋ dicit̄. ij. Petri. iij. tm̄ aſcendet iudicij ignis quantū aque diluuij. ſ. xv. cubitis ſup oēs mōtes: p ignē em̄ poterunt cōſumi impuritates elementoꝝ/ q̄ ex eoꝝ cōmixtione ꝑueniūt: hmōi aūt impuritates p̄cipue ſunt circa terrā vſqꝫ ad medium aeris interſtitiū. Uñ vſqꝫ ad illud ſpaciū/ ignis vltime cōflagrationis elemēta purgabit. Tm̄ etiam aque diluuij aſcenderunt/ qḋ probabiliter eſtimari poteſt ex altitudine montiū/ quos determinata menſura trāſcēderūt. Sed diceres: quot loca purgatione nō indigent: Rn̄. Infernus nō purgabitur qꝛ totum quod eſt fedū in elementis per ignem ad locū dānatoꝝ congregabitur. Unde ad infernū purgamēta adducentur. Celum vero purgatione nō indiget: qꝛ licet diaboli ibi peccauerint: tamē cū ſtatim diaboli inde eiecti fuerunt: non fuit locus peccandi. Eadeꝫ ratione nec paradiſus nec ſphera ignis: nec ſuperior regio aeris. ¶ Sed diceres quo ordine erit purgatio per ignē: ꝛ iudicis aduentus: Rn̄. ſm eundē ibidē. Prima conflagratio ignis que mundū purga-
Ps. xcvj. bit/ iudiceꝫ precedet. Unde. ps. Ignis ante ipſuꝫ precedet. Secūdo vt dicitur diſt. xlviij. quarti per totū. tam maloꝝ q̄ bonoꝝ hominum corpora tunc viuentiū incinerabit: ſed differēter: quia in mortali ꝑ tunc manētes penoſe cremabuntur: in venialibus exiſtētes purgabūtur penoſe ꝛ vtiliter: ſed mūdi reſoluētur ſine dolore. Tertio. omniū tam malorum q̄ bonoꝝ reſurrectio mortuoꝝ fiet. ꝛ reſurrectio bonorum ꝛ eoꝝ corporū glorificatio ſimul erit. Unde. j. Corinthi. xv. Seminatur in ignobilitate: ꝛ reſurget in gloria. Simul autē cū corpora ſanctoꝝ glorificabūtur: etiā tota creatura ſuo mō renouabit̄. vt ptꝫ Ro. viij. Ipa creatura libera bitur a ſeruitute corruptionis in libertatē glorie filioꝝ dei Quarto boni in ictu oculi rapient̄ ꝑpria ꝟtute agilitatis dote obuiā xp̄o in aera. j. Theſſal̄. iiij. Et ptūc xp̄s iudex ve
Ps. xcvj. niet/ ꝛ ignis. ſm illud ps. Inflāmabit in circuitu inimicos eius/ ſcꝫ xp̄i. Quinto poſt iudicis ſententiā ignis inuoluet malos virtute diuina. Uñ Dan. vij. Fluui⁹ igneus rapiduſqꝫ egredietur a facie ei⁹. Gloſa. vt peccatores trahat in gehennam. Et loquitur eadem gloſa de igne/ de quo nunc eſt

mentio. vt patet per quandam glo.que ibi dicit vt bonos purget/ꝛ malos puniat.Unde quicquid groſſum eſt in igne et fedum ſeparabiť a puro igne:ꝛ poſtmodū retrudetur in infernum.Quicquid autē pulchꝛū eſt ꝛ nobile/ꝛ ſubtile/ et lucidum in ſuperioꝛibus:reſeruabitur ad gloꝛiā ſanctoꝛuȝ. vt dicit glo.Baſilij ſuper illo pſalmo.Uox dñi intercidētis flammā ignis.Unde Luce.iij.Cuius ſupple iudicis ventilabrum in manu ſua:ꝛ purgabit areā ſuā:ꝛ congregabit triticum ſuū/id eſt electos in hoꝛreū:paleas aūt/id eſt reprobos cōburet igne inextinguibili:de quo igne dictū eſt ſupra cap.iiij. ps.xxviij. ¶Sed diceres quomodo innouabūtur alia coꝛpora protunc ex quo nō purgabūtur omnia:Rñ.ſm Thom. ꝛ alios ſuper materia.diſt.xlviij.ar.iiij.Quedā coꝛpoꝛa purgabuntur vt elemēta/ꝛ coꝛpoꝛa beatoꝛum.Unde terra erit tunc ſicut criſtallus ꝛ planabitur.aer erit clarioꝛ/nec habebit obſcuritatem/ventos/impꝛeſſiōes alias/nec ſimilia. Aqua ꝛ ignis fient purioꝛa/ ꝛ manebunt ſm ſubſtātias/et qualitates ꝓpꝛias:que ſenſus ſanctoꝝ mulcebūt luce perſpicuitate/ꝛ pꝛimis qualitatibus:non autē nocebunt.Alia autem coꝛpoꝛa innouabuntur ſuperius:quia ſol ſtabit in oꝛiente:luna in occidente:ꝛ motus oīm celoꝝ ceſſabit ipſis quieſcētibꝰ:ꝛ oīa ampliori luce illuſtrabūtur. Et ſic a motu/ꝛ a minori luce liberabūtur.Uñ Eſa.lxvi.Ecce ego creo celum nouū/ꝛ terrā nouā:ꝛ nō erunt in memoꝛia prioꝛa.et Apoca.xxi.Uidi celū nouū ꝛ terrā nouaȝ.Uñ Eſa.xxx.Erit lux lune ſicut lux ſolis:ꝛ lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptē dierum in die qua alligauerit dñs vulnus populi ſui.Ubi glo.interli.poſt iudiciū ꝛ celuȝ erit nouū ꝛ terra noua:oīa enim ꝓpter hoīem facta in eius lapſu peioꝛata ſunt/ꝛ ſol ꝛ luna ſuo lumine minoꝛata.Hec ibidē. Uñ ſuper iiij.dicit Tho.diſt.xlviij.ꝙ quidā illā minoꝛationē ad literam probabiliter intelligūt.Sed alij ꝓbabilius(vt dicit) dicunt ꝙ minoꝛatio illa facta ſit quo ad vſum hoīs:nō in ipſis celis:ſic ꝙ homo poſt peccatū nō tantū cōmodum conſecutꝰ eſt ab eis/ſicut ante.p quē modū etiā Gene.iij.Terra maledicta diciť in ope Ade:vt ſic ſit minoꝛatio in rebus non ſm ſubſtantiā:ſed ſm effectū.Unde homo ante peccatum tantū cōmodum habuit ex lumine lune:ſicut nūc ex lumine ſolis.Sed poſt reſurrectionē lux lune augmētabitur ſm rei veritatem.Et vt dicitur tūc luna lucebit tantū:quātum nūc ſol lucet.Sol aūt in ſeptuplū pluſꝗ̄ modo luceat Quātitas aūt melioꝛationis ꝛ modꝰ:illi ſoli cognita eſt ꝗ̄ erit melioꝛationis actoꝛ.Oīa ſunt Tho. Oīa etiaȝ pꝛefata tangit apoſt.Rom.viij.dicens.Scimus q̄m creatura ingemiſcit ꝛ parturit vſꝗ̄ adhuc/id eſt ad moduȝ ingemiſcētis

et parturiẽtis ſe habet/motu/ generatione/ corruptione/et
multis alijs. Sequitur ibi. nõ ſolũm aũt illa: ſed noſipſi pri
mitias ſpiritus habentes: ⁊ ipſi intra nos gemimus/ expe=
ctantes redemptionem corporis noſtri. Spe eñ ſalui fa=
cti ſumus. Cũ igitur tãta innouatio fiet/bene xp̃s ait Luce
xxi. Celum ⁊ terra trãſibunt/ſupple quo ad ſpeciem quam
nunc habent/non quo ad ſubſtantiã. Et. j. Corinth. vij. pre
3 terit figura huius mũdi. ¶ Dubitaẽ cur iſta innouatio fiet?
Reſpõdeo ſm Thomam: ibidẽ. Primo vt habitationes con
ueniẽtes glorificatis corporibus dedicẽtur. Secũdo vt pro
labore quo homini iuſſu dei ſeruierũt: remunerẽtur. Ter=
tio vt beati deũ in innouatis tanꝗ in ſpeculo mũdiori ſpe=
culentur. ¶ Dubitaẽ vtrum aĩalia/plante: ⁊ mineralia ma
neant ſm ſubſtantiã poſt iudicium? Rñ. eiuſdem ꝙ nõ. ſ3 tñ
beati naturas eorũ cognoſcent optime. vt in tertio dicetur
gaudio. Ratio quare nõ manent. Prima q2 illa que manẽt
debẽt de ſui natura eſſe perpetua vt homini tũc aſſimulen
tur: ſed p̃fata nõ ſunt hmõi: ſed hõ/ celi/angeli/ ⁊ elementa.
Secunda. prefata corruptibilia ſolũ ſunt creata ꝓpter ho=
p̃s. viij. minem vt cũ in hoc exilio iuuẽt ad patriã. ſm illud p̃s. Oia
ſubieciſti ſub pedib⁹ ei⁹. Et Rom. j. Inuiſibilia dei a crea=
tura mundi p ea que facta ſunt intellecta cõſpiciuntur: ſed
poſt iudiciũ oẽs erunt in termino/ſeu in patria inferni/vel
celi. Ad quid ergo valerẽt eum null⁹ eis egeat? Tertia cau
ſa ⁊ redit in ſecundã. q2 ideo nũc ſunt p̃fata corruptibilia:
vt homo iuueẽ ad conſtructionẽ dom⁹ patrie. ſed finito mũ
do corruptibili/quilibet eſt in domo celeſti: ergo deponi de=
bent ſcale que ſũt he corruptibiles creaturẽ: ſicut fit in pre
paratione turris ⁊ palacij terreni.

¶ Cap̃. vj. De viſione corporali delectabi=
liſſima: ⁊ aliorum ſenſuum perfectione.

SExtum principale gaudiũ extrinſecuz erit viſio
corporalis delectabiliſſima. ¶ Ubi notandũ pri
A mo ſm Tho. in. iiij. diſt. xliiij. ꝙ oẽs quinꝗ ſen=
ſus erũt in actu in p̃ria. Rõ. q2 ibi erũt in maio=
ri perfectione ꝗ hic. ⁊ hic ſũnt in actu. ergo ibi
Item vicini⁹ ſe habet ſenſus ad animã ꝗ corpus: ſed cor=
pus premiabitur p dotes fluentes ab anima: ergo ſenſus.
Itẽ ſocius laboris debet eſſe ſocius conſolationis: ſed ꝗnꝗ
ſenſus hic ſeruierũt laborando aĩe: ergo ipſa cõſolata ſcili=
cet anima/ipſi id eſt ſenſus premiari debẽt. Scd̃o notãduz
ꝙ ꝗlibet ſenſus in patria cognoſcet aliqua ſingularia/vel
ſaltez aliquod ſingulare/ ⁊ precipue magis excellẽs de qua
libet ſpecie rerũ ſenſibiliũ. Probat magiſter Ioh. de tãba=
co libro de ſenſibilib⁹ delicijs paradiſi. q2 ſm doctores cõ=

muniter in patria plus reſtituet ꝙ̄ in paradiſo Adam perdidit:ſed in paradiſo fuiſſet cognitio rerum ſenſibilium: igitur ⁊c. ¶ Tertio notandū ꝙ ꝗuis poſt hanc vitam non ſint quedā ſenſibilia/puta aīalia/plāte ⁊c. tñ per influxas ſpecies ſenſibus a deo/mediante intellectu poſſunt veriſimiliter in patria videri ſenſibilia preterita nō exiſtentia. Patet quia anima ſeparata ſꝫ Tho.in.iiij.intelligit intelligibilia ꝑ ſpecies influxas.ergo ⁊ ſenſus pcipit ſenſibilia ꝑ ſpēs influxas.alꝰ ſenſus nō ꝓportionaret intellectui ꝓtūc in perfectibilitate: qḋ monſtruoſuꝫ foret. Et hanc ſenſationē nec ſitus/nec diſtantia/nec abſentia ſenſibilis impediet/nec interpoſitio. Patet.qꝛ per Tho.diuina virtus beatis ad nutum in oībus ſubueniet/⁊ aderit ⁊ aſſiſtet in oībus que volunt. Cuꝫ hoc tñ oēs quinq̄ ſenſus ſentiēt in patria ſua propria obiecta per ſpecies receptas a ſenſibilibꝰ ꝓtūc exiſtētibus. Probatur etiā ex dictis ſancti Tho.in.iiij.diſt.vlt.q.vlti.dicētis. A beatis nihil abſtrahi debet qḋ ad perfectionem beatitudinis pertinet:ſꝫ ſentire per ſpecies influxas/ nō ſolū per recepta s eſt hmōi. ¶ His ſuppoſitis videbit oculus beati quinq̄ in genere:ratione quoꝝ gaudium ſummū habebit. Primo non exiſtētia poſt iudiciū.vt flores/aīalia/ piſciculos/aues/⁊ ſimilia:videbit veriſimiliter per ſpecies ſenſibus a deo influxas. Patet.qꝛ illa vidiſſet in ſtatu innocentie:ſed in patria plus videbit. Scḋo videbūt ſancti mūdum ꝓtūc ſenſibilē in quatuor elemētis tūc purgatū ⁊ celoꝝ ſperis/ſtellis ⁊ planetis innouatū.vt ſupra dictuꝫ eſt. Tertio videbūt corpora beatoꝝ tunc pulcherrima. Vñ Anſel.lib.de ſimil. Pulchritudo quā ꝑfecte hic nullus habꝫ naturaliter ab hoīe appetitur. In illa vero beatitudine pulchritudo iuſtoꝝ/ſolis excellet pulchritudinē ꝗ ſeptēplicit ꝙ̄ mō ſit ſplēdidior. fulgebūt inquit iuſti ſicut ſol in regno ⁊c. Corpus quidē dñi prelucere ſoli nullus ambigit ſanus Cui tamē ſimiles erimus/teſte apl'o. reformabit corpꝰ humilitatis noſtre cōfiguratuꝫ corpori claritatis ſue. Hec de Anſel. Quarto videbūt dānatos in inferno.vt ꝓbat Tho. in.iiij.diſt.vlti. Nā Eſa.vlt.dicit. Egredientur ⁊ videbūt cadauera viroꝝ ꝗ preuaricati ſunt in me.glo. Electi egredient̄ intellectiua vl' manifeſta viſiōe:vt ad laudē dei magis accendant. Probat etiā ratione:qꝛ a beatis nihil abſtrahi debet:qḋ ad perfectionē beatitudinis pertineat. vnūquodq̄ aūt ex cōparatiōe cōtrarij magis cognoſcitur.qꝛ contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Et ideo vt beatitudo ſanctoꝝ eis magis complaceat ⁊ de ea vberiores gratias agāt:dat eis vt penas impioꝝ ꝑfecte intueantur. Et ꝗuis corpa dānatoꝝ ſiāt turpiſſima:tamen viſio beatorum/ſicut

et dei per hoc non ledetur:nec pro tunc beati cōpatientur
damnatis.quia ſumme ſe conformant diuine volūtati/ que
punit damnatos:ſed de penis eorum gaudebunt: nō inquā
tum penam habent damnati:ſed inquantum in pena dāna=
torum conſiderant ordinem diuine iuſtitie/⁊ ſuā liberatio=
ps.lvij. nem.Unde in ps̄. Letabitur iuſtus cum viderit vindictā.
Quinto videbūt chriſti humanitatem in iudicio ⁊ ſemper.
Unde luce.xxi.Tunc videbunt filiū hominis venientem cū
poteſtate magna/⁊ maieſtate:que ad gloriam pertinēt.In
primo enim aduentu ſemper humiliter venit:ſed in ſecun=
do cum poteſtate ⁊ maieſtate veniet:vt gloriam patris oſtē
dat/et poteſtatē damnatis.veniet cum cicatricibus ⁊ ſigno
D crucis:q̄ beatis delectabiliſſima erunt ad videndum.¶Eſt
etiam hic ſm Jo.de tambaco notādum vbi ſupra.ꝙ in quo
libet ſenſu multitudo delectationis cauſatur in patria ex
ſex./ vicȝ ex reſtitutione commodi naturalis/ex melioratio
ne obiectorum/ex acumine potentie ſenſitiue/ ex diuerſita=
te viſibilium/ex coniectura deitatis per ſenſibilia. ⁊ ex hoc
ꝙ nec diſtantia impedit obiecta/nec ſitus/nec interſtitiuȝ.
⁊ hoc verū eſt quo ad ſpēs īfluxas:ſed receptas ſpecies ſen
ſus adhuc valde a remotis ſecundum Tho.percipiet. Uñ
verſus. Commodum/obiectum/acuit diuerſa diſtantia de⁹.
Exempli gratia in propoſito de viſu. ſex faciūt ad eius de=
lectabiliſſimam ⁊ perfectiſſimam delectationem. Primo re
ſtitutio cōmodi naturalis.quia in paradiſo habuiſſet tan=
tum commodū de lumine lune/ſicut nunc de lumine ſolis.
vt allegatum fuit ſupra ſuper Eſa.xxx.ſȝ ſtatus glorie per=
fectiora reſtituet perdita in paradiſo.Secūdo ad magnitu
dinem delectationis in viſu faciet melioratio obiectorū in
ordine ad viſum:ſiue ſint elementa/celi ſtelle:ſiue etiā cor=
pora ſanctorum/⁊ etiā alia que percipiem⁹ per ſpēs influxas.
vt ptȝ per glo.Eſa.xxx.dicentem omnia meliorari homine
reſurgente:ſicut deteriorata ſunt ipſo cadente.Conſiſtit au
tem melioratio in quattuor/vicȝ in augmentatione lucis/
in clarificatione coloris/in conuenientia membrorum:⁊ in cor
porali pulchritudine beatorum/qui colorati erunt candido et
rubicundo puriſſimis coloribus ſecundum optime cōple=
xionis conuenientiam/⁊ per phiſonomie decentiā.Eruntqȝ
etiam corpora eorum terſa ⁊ polita ⁊ perſpicua/decentiſſime
quantitatis.lȝ vnus alio maior ſit quantitate ſecundum ꝙ
hic perueniſſet/natura non errante. Cicatrices etiam pro
xp̄o ſuſcepte ſicut ⁊ chriſti erunt decētiſſime.Nam pulchri=
tudo minimi ſancti ad minus erit quinquageſies / vel fere
tanta quanta eſt modo pulchritudo naturalis cuiuſcunqȝ
corporis/etiā celeſtis.Et pulchritudo ſancti in duplo ma=

oꝛis meriti fere centies tanta/et ſic deinceps ſꝫ maiꝰ me=
ritum. Ratio eſt. quia ex ſupꝛadictis minimus ſanctus erit
ꝓtunc ſepties excedens pulchꝛitudinē ſolis ꝓtunc quē
erit ſicut lux ſeptē dierū. Eſa. xxx. ſed ſepties ſeptē/ faciunt
xlix. ergo ⁊c. Tertio ad magnitudinē delectationis in viſu
faciet acumen viſus et claritas oculoꝛum que maioꝛ ⁊ mi=
noꝛ erit ſm merita vie. Nec oculi quocūqꝫ lumine offendē=
tur. quia oīa lumina tunc mulcebunt/non ledent. ſicut ⁊ di
ſcipuli chꝛiſtū viderunt coꝛruptibilibꝰ oculis cum maximo
gaudio in tranſfiguratione. dicente petro. dn̄e bonū eſt nos
hic eſſe ⁊c. Et ſm ioh. de tābaco vbi pꝛius: notandū ꝙ ſi ho
mo non equaliter meruit ſm viſum vel ſm auditū/ et ſic de
alijs ſenſibus: ſm hoc magis vel minus melioꝛabuntur ob
iecta illius/vel alterius ſenſus: ſaltē ſm effectū ſcꝫ cōmodi
vel delectationis. Quarto cōfert ad multitudinē delecta=
tionis in viſu diuerſitas viſibilium. qꝛ videmꝰ per ſpecies
receptas omnes ſperas celoꝛū: omnes ſtellas: oīa elemēta:
omnia ſanctoꝛū infinita quodāmodo coꝛpoꝛa: et dānatoꝛuꝫ
Et ꝑ ſpecies influxas de qualꝫ ſpecie aialium/plantarū/la
pidum/roſarū/ violarū/ ⁊ mineraliū videbimus aliqua. vel
de qualꝫ ſpecie et de ſingulis ſpeciebꝰ excellentiſſimū illius
ſpeciei. qꝛ talia in ſtatu innocentie habuiſſemꝰ. Quinto au=
gebit delectationē viſus viſio deitatis in qualꝫ creatura ꝑ
tunc exiſtente. Unde ꝗuis oculus coꝛpoꝛalis directe/et ſi=
cut viſibile ꝑ ſe nō poſſit videre deū/ cū nō ſit coloꝛatꝰ/ nec
lucidus coꝛpoꝛaliter: tn̄ vt dicit tho. in iiij. diſt. xlix. videbit
oculus deitatē ſicut viſibile per accidens: cum ex vna par
te viſus coꝛpoꝛalis tantā gloꝛiā dei inſpiciet in coꝛpoꝛibꝰ/
pꝛecipue gloꝛioſis/et maxime in coꝛpoꝛe xp̄i. et ex ꝑte alia
intellectus tam clare videbit deū ꝙ in rebꝰ coꝛpoꝛalibꝰ vi=
ſis deus percipietur. ſicut in locutione percipitur vita. Un̄
Aug. de ciui. dei dicit valde credibile eſt ſic nos viſuros
tunc mūdana coꝛpoꝛa celi noui/⁊ terre noue: vt deum vbiqꝫ
pꝛeſentē ⁊ vniuerſa coꝛpoꝛalia gubernantē ꝑſpicuitate cla
riſſima videamꝰ. Nō ſicut inuiſibilia dei ꝑ ea q̄ facta ſunt in
tellecta cōſpiciuntur: ſed ſicut homines mox vt aſpicimus/
non credimus viuere: ſed videmus. Hec aug. et tho. Sex=
tum augens multitudinem gaudij in viſu ſupꝛa tactuꝫ eſt
ſatis. quia nec diſtantia interſtitium/ nec ſitus viſum impe
diret. ¶ Quartum pꝛincipale gaudium extrinſecum erit ꝑ Ec
auditum qui erit in actu vel in cātu. Pꝛobat tho. in. iiij. di.
xliiij. per aug. dicentē ſup illō pſ. Exultationes dei in gut= pſ. cxlix
ture eoꝝ. Coꝛda et lingue eoꝝ nō deſinēt laudare deū. Jdē
habet ꝑ gloſā ſup illo oſee. iiij. in cātico et cimbalis/imo in
patria erit riſus. vt dicit tho. quotli. xj. q. vj. ſcdm̄ illō iob.

viij.impleatur os tuū riſu/et labia tua iubilo. Nō ſolū aūt
vt probat magiſter iohan. de tambaco vbi prius:in patria
modus audiendi erit per imutationē ſoni realez ſed etiā p
ſpecies influxas diuinitus auditui/ſm quas habebit iocū=
ditatem cātus philomene/et;aliarū auiū.qꝛ in ſtatu innocē
tie homo iſta etiā habuiſſet.Ad magnitudinē etiā delecta=
tionis in auditu/faciet ſex que de viſu tacta ſunt.Primo re
ſtitutio cōmodi naturalis.qꝛ cū̄ ad hominis pctm̄ oia dete
riora ſunt: hō in ſtatu innocētie tantā delectationē habuiſ=
ſet ad vocē cicade/ ſicut modo ad vocē philomene: ſed poſt
reſurrectionē reſtituet/ ꝛ amplius dabitur auditui.Secūdo
ad gaudiū auditus faciet melioratio obiectoꝝ audibiliuz.
que melioratio cōſiſtet in ꝟboꝛū ſignificatione/ in organoꝝ
emūdatione/in exterioꝛū impedimentoꝛū amotione:ꝛ in ip
ſarum vocū claritatis ſupnaturalis pfectione. Nā quo ad
primū quanto vox eſt maioris charitatis expſſiua:tanto de
lectabilioꝛ eſt.Cōfert etiā quinto conſonātia magis debita
ſm noticiam artis muſice quā exercebūt aliquādo actu/ vt
potentia educatur in actū/ et deus glorificetur. Vn̄ cantus
hic quorūcunqꝫ muſicoꝛū in cōpratione ad celeſtez muſicā:
eſt velut rugitus ruſticoꝛū hic/reſpectu naturaliū hic can=
torum.Et ſm groſſam eſtimationē erit in quorundā ſancto
rum vocibus ſuauitas in quinquageſies tanta: quāta nūc
eſt naturalis et artificialis vocū et ſonoꝛū ſuauitas. in qui
buſdam centies tanta.et ſic aſcendendo. ſicut de pulchritu
dine coloris dictū eſt.Tertio gaudiū auditus augebit ma=
ioꝛ perfectio auditui organi/quo ad ablationē eoꝛū que au
ditum impedire poſſent.Quarto multitudo et varietas au
dibilium ſm ſpeciē et numerū:que maioꝛa erunt ſimul vel
ſucceſſiue:qꝫ hic.Quinto ꝙ per accidens in vocibꝰ et ſonis
audiemus deū in oībus.Sexto nec diſtantia/interſtitiū nec
ſitus ſonū impedient.¶Quintū principale extrinſecū gau=
dium erit p olfactiuū ſenſum odoꝛatu. Vn̄ dicit tho.in.iiij.
di.xliiij.Odoꝛ erit in patria/cum eccleſia cantet ꝙ odoꝛ ſua
uiſſimus erunt coꝛpoꝛa ſanctoꝛū. Nā odoꝛ in via non ſoluz
eſt fumalis euapoꝛatio: ſed etiā ſpūalis quedam ad odoꝛa
tum multiplicatio.Sed in coꝛpoꝛibus glorioſis erit odoꝛ in
ſua vltima perfectione/ nullo modo p humidū ſuppreſſus:
et tamen imutabit ſpūali imutatione/ſicut odoꝛ fumalis et
ſenſus odoꝛatus in ſanctis . qꝛ nulla humiditate impedie=
tur:cognoſcet non ſolum excellentias odoꝛū/ ſicut in nobis
nunc contingit propter cerebri nimiā humiditatē/ ſed etiā
minimas odoꝛum differentias.Hec tho. et non ſolū odoꝛa=
bimus per imutationem ab obiectis ſanctoꝛū coꝛpoꝛum; ſʒ
etiam p ſpēs influxas odoꝛabiliū/ odoꝛabimꝰ balſamū/ ci=

namomū ꝛc. Ad magnitudinē autē delectatiōis in odoratu
ſex facient. Primo reparatio naturalis cōmodi. qꝛ in para
diſo ſi māſiſſem⁹ ad odorē rute/ tm̄ cōmodū habuiſſem⁹ ſi=
cut modo in tota apotheca: ſed in patria plus ſaltē in equi
pollenti reſtituetur. Scḋo melioratio obiectorū vt groſſa
eſtimatiōe corporis glorioſi mmoris meriti quinquagēſies
tanta ſit: quāta eſt nūc quecūq̈ ſuauitas. ꝛ cēties in duplo
ſanctioris. Vñ imaginandū eſt corpus beati/ q̄ſi quoddā cor
pus cōpoſitū ex roſis/ lilijs/ et ſimilib⁹ optime redolentib⁹/
nutritū cinamomo et ſumme odoriferis/ et perunctū balſa
mo/ et optimis vnguentis. Tale erit obiectū olfactui. Ter=
tio cōfert ſicut pri⁹ dictū eſt de alijs: ſic etiā de quarto/ quin
to/ et ſexto. ¶ Sextū principale extrinſecū gaudiū erit gu= B
ſtus. Vñ ſm Tho. vbi ſupra guſtus habet ꝛ habebit in pa=
tria mediū cōiunctū: et erit in actu, nō tñ ſʒ ꝙ eſt ſenſus ali
menti: ſed erit ſm ꝙ eſt iudiciū ſaporū: ita tñ ꝙ nō imuta=
bitur ab aliquo cibo vel potu ſumpto: niſi forte dicat ꝙ ibi
guſtus erit in actu ꝑ imutationē lingue ab aliqua humidi=
tate adiuncto. Et qꝛ ſanct⁹ tho. nō dubitat quin in actu fiat
guſtus: ſʒ modū ſub dubio relinquit. tradit magr Joh. vbi
ſupra modū dicēs: ꝙ i patria guſt⁹ erit in actu ꝑ imutationē
ſpūalem ſeu intentionalē abſq̈ ſumptiōe ꝑ modū cibi ꝛ ma=
ſticatione facta a corpore beatorum/ mediāte tamē ſaporē
eis formaliter inherēte. q̄ corpora ſi maſticata fuiſſent ante
glorificationē: nata fuiſſent mediāte ſuo ſapore guſtū imu=
tare. Vñ in patria beati dupl'r guſtare poſſunt. Uno mō per
intentionalē imutationē lingue a ſapore ſanctis inherēte.
Alio mō ꝑ influxū ſpecierū a deo. ſicut de illis ſenſib⁹ dictū
eſt. Ad magnitudinē etiā guſtatiui gaudij faciēt ſex. Primo
reſtitutio cōmodi naturalis. qꝛ adā in ſtatu innocētie de co
meſtione alicui⁹ fruct⁹ vel aque tm̄ delectat⁹ eſt: ſicut mō
quis delectat in guſtu clareti/ vel zucari. Pl⁹ aūt in patria
reſtituetur/ q̄ꝫ ꝑ adā perditū eſt. Scḋo cōfert melioratio ob=
iectorū in ordine ad guſtū. Nam ceteris paribus quantum
pulchritudo corporum glorioſorum excedet omnē pulchri=
tudinem corporum nunc exiſtentium: tm̄ ad minus excedet
ſuauitas saporis corporū glorioſorum in ſtatu futuro/ om=
nem naturalem ſuauitatē ſaporis totius mundi: ita vt cor=
pus minimi ſancti ſit quīnḡgeſies ſuaui⁹/ q̄ꝫ ſapor mellis/
zucari/ vl' cuiuſcūq̈ alteri⁹ rei ſaporoſe i p̄ſēti. Nō tñ dētib⁹
maſticabimus vel conteremus: ſed deo influente percipie=
mus intentionalit'. De reſiduis quattuor dicendū eſt ꝓpor= D
tionabilit'/ ſicut de viſu. ¶ Septimū ꝑncipale extriſecū gau
diū ē actuatio tact⁹. Vñ ꝛ xp̄s glificat⁹ tact⁹ ē. ꝛ Johā. xx. ait
noli me tāgere. Et btā agnes ait. quē cū tetigero caſta ſum.

medium aūt tactus:ſicut ⁊ guſtus cōiunctum eſt . Modus
aūt tangendi ſm tho.vbi prius talis eſt: ꝙ erit immutatio
ſpūalis a qualitatib⁹tangibilib⁹:ſicut etiā in corpore Ade
fuit:quod necvrere nec gladi⁹ ſcindere potuiſſet:⁊ tñ horū
ſenſum habuiſſet. Impaſſibilitatis eñ dos excludit natura
lem immutationē/ergo ſpiritualis erit . Itē erit ſine omni
immutatione quā ſubiectum per ſe faciat:ſed p ſpecies erit
ipſi tactui a deo influxas. Ex quo ſequit ꝙ nec tact⁹ impe=
dietur diſtantia/nec ſitu nec interpoſitione . Hunc ſenſum
etiam ſine inflexis ſpeciebus oēs poſſunt habere ſicut ⁊ vi
ſum:vt dicit tho. Erunt etiam in patria amplexus et oſcu=
la,ad parētes/cognatos/amicos/et natos vt dicit Johan.
eps in ſermone de oīb⁹ſanctis. Item bern.i ſermone de om
nibus ſanctis. Sed tactus tales ⁊ oſcula erunt ſine omnive
nerea cōcupiſcētia. Sicut etiam in via/ex naturali pietate
mater filiū/parentes natos:⁊ alieni oſculantur infantulos
ac maria elizabeth āplexata eſt:poterūt etiā p ſpecies iflu=
xas fieri cōtactus mutui inter diſtātes. Ad tactus aūt gau
diū faciēt ſex. Primo reſtitutio cōmodi naturalis: qr in pa
tria erunt corpora terſa polita/⁊ qualitates pme ad mediū
reducte tēperatiſſime. Ita vt minimus ſanctus in tāgendo
habiturus ſit quinquageſies tātam delectationē:quantam
nūc quicūꝗ habet de quocūꝗ tangibili. De reſiduis quin=
ꝗ dicendū eſt/ ſicut de pcedentib⁹ ſenſibus. De gaudio aūt
qnꝗ ſenſuū:pſertim tact⁹/dicit anſel.lib.de ſimili.ſic. Volu=
ptas quā hic qrere nitimur:nō niſi p anxietatē inuenitur.
Cū ad id puenerint homines qd voluptatem putāt/nō niſi
odorādo eadē frui valēt:quo ſi nō fuerint imediate fruiti:
in anxietatē vertūtur. Poſt hāc vero vitā/aut in omnimoda
voluptate ſunt/aut oīno replebuntur anxietate . Sicut eñ
ferrū ignitū qualibet ſui parte ꝯtinet ignē : ſic in ſe boni vo
luptatem. Hanc voluptatem qr nemo hic ſenſit:ideo nec ex
planari poteſt perfecte a quoꝗ. Hec ille. Exēplum eſt de fa
uo mellis:quod in omni ſui parte melle penetratur . Et de
bucella intincta vino optimo/vndiꝗ panem penetrante. Sic
voluptas patrie omnes anime ⁊ corporis venas/ oſſa /me=
dullas/artus/⁊ complexionem penetrat:ſicut de igne vide,
mus in ferro ignito.

¶ Capitulum. vij. De dotibus corporis.

OCta uum principale extrinſecū gaudiuz eſt
dos impaſſibilitatis. ¶ Ubi notandum pmo
ſm Tho.in.iiij.diſtin.xliiij.⁊.xlix.ꝙ dos eſt
perpetu⁹ ornatus anime ⁊ corporis in eter=
na beatitudine iugiter perſeuerans. Eſt eñ
inter xpm hominē/⁊ animā quālibet matri=

moniū ſpūale: teſte aplo. Ephe. v. Sacramentū hoc magnū eſt. Dico aūt in xpo ꝛ eccleſia. Ex quo habetur ꝙ ſpirituale matrimoniū ꝑ corporale ſignificatur. Dātur aūt ſpōſis carnalibus tria. Dos: donatio ꝓpter nuptias/ ꝛ parafernalia. dos eſt donatio facta ſponſe ex parte patris: ꝛ hoc ad vſuꝫ ſpōſi ꝓpter onera matrimonij: ꝛ datur ad matrimonij ſolaciū/ tñ ad poſſeſſionem ſponſe: ꝛ ſic datur ſponſe in ꝓprietatem: licet ſponſo detur ad diſpēſationē ſeu vſum. Et traditur quando ſponſa in domū ſpōſi traducitur: ꝗuis añ traductionem ꝓmittatur. Et eſt dos nō quodcunqꝫ donū ſponſe: ſed ꝑcipuū/ quaſi patrimoniū eius de quo viuere ꝛ ſuſtētari debeat. Et ſm multas leges: ſponſus non poteſt doteꝫ inuita vxore ab ea alienare. ¶ Sic in matrimonio ſpirituali/ quod eſt inter xpm hoīem: ꝛ eccleſiā ſeu quālibet deuotā alam/ vel hominē: tota trinitas que eſt pater noſter/ eccleſie ſeu deuoto homini dat dona aliqua in ꝓprietatem: ad voluntatē tñ ꝛ ad diſpenſationem xpi ſpōſi/ quādo eccleſia vel anima in domū ſponſi introducitur: quod fit in patria. ꝗuis ante traductionē hic ꝓmittatur: que dona dotes appellātur. Et ſunt duplices dotes. quedam anime: de quibꝰ in tertio principali dicetur. Alie corporis: quia tā ala ꝙ corpus xpo in patria iungetur. ¶ Secūdo notandū ꝙ ſicut ſpōſis carnalibꝰ tria dantur: dos/ videlicet de qua dictū eſt: donatio ꝓpter nuptias ꝙ̄ eſt illud qꝺ a ſponſo datur ſponſe: ꝛ parafernalia/ quod eſt illud quod habet ſponſa preter dotem/ vt ſunt munera ab amicis data ſpōſe: ꝛ ſimilia. Sic in patria cuilibet homini ſeu deuote ale dantur tria. Dos/ vt dictum eſt ſupra. Donatio ꝓpter nuptias / qꝺ erit in futuro gaudiū qꝺ habebimus reſpectu humanitatis xpi/ eā cognoſcēdo ꝛ vidēdo: de quibꝰ poſtea dicetur. et pafernalia ꝙ̄ erūt alia dona poſtmodū declaranda. ¶ Tertio notanduꝫ ꝙ corpꝰ/ ꝛ ꝗ̄libet potētia ſenſitiua hominis glorificati quattuor dotes habebit/ id eſt quattuor qualitates ſupnaturales nobiliſſimas ꝙ̄ ſunt: impaſſibilitas/ ſubtilitas/ agilitas/ ꝛ claritas: que quattuor ponuntur in littera. ꝛ Glo. j. Cor. xv. vt in ſequentibꝰ allegabitur. Sunt aūt quattuor/ vt refert Tho. di. xlix. ꝓpter quattuor ꝟtutes cardinales: quaꝝ materia ſunt bona corporalia: vt prudētie correſpōdeat claritas ꝓpter cognitionē iuſtitie/ que eſt perpetua ꝛ immortalis impaſſibilitas. fortitudini agilitas: ex qua contingit vt nichil corpori poſſit reſiſtere. Unde agilitas notatur. j. Corin. xv. per hoc ꝙ dicit: ſurget in virtute. Temperantie vero que hic corpus attenuat ſubtilitas: ꝛ ſic quattuor virtutibus cardinalibus/ quattuor correſpondent dotes corpis: ſicut tribus theologicis virtutibus correſpondent tres do=

tes anime:vt poſtea dicetur.Sunt aūt quattuoꝛ dotes coꝛ
poꝛis alia ratione.quia ſicut in pꝛeſenti anima in coꝛpus
influit quattuoꝛ/quibus coꝛpus caret ipſa abſente: videlꝫ
ꝙ coꝛpus viuū eſt coloꝛatiꝰ/durabilius/virtuoſius/⁊ agiliꝰ
ſic anima beatifica coꝛpoꝛi in patria per redūdantiam in=
fluet quattuoꝛ pꝛopoꝛtionaliter dotes. Claritatē/impaſſi=
bilitatem ſubtilitatē/⁊ agilitatem.vt his mediātibus coꝛ=
pus ꝑfectiſſime anime ſubijciat:ſicut aīma deo pꝰſuas tres
dotes.Sūt aūt quattuoꝛ dotes coꝛpis/ſicut in claritate ra=
dij ſolaris:qui eſt clariſſimus/ſubtiliſſimꝰ/ agiliſſimꝰ ⁊ im=
paſſibilis.Pꝛo tali eī claritate xp̄s poſt cenā Johan.xvij.
ſubleuatis oculis in celū/dixit:id eſt oꝛauit.Pater venit ho
ra clarifica filiū tuum/ſupple in reſurrectione quattuoꝛ do
tibus coꝛpoꝛis/q̄ tn̄ ꝓpꝛie in xp̄o nō ſoꝛtiunt nomē dotis:cū
ſit ſponſus:licet ipſe quattuoꝛ habeat excellētiſſime.Et ſe=
quitur vt filius tuus clarificet te/ſupple in membꝛis.Unde
ſtatim addit.Sicut dediſti mihi poteſtatē omnis carnis vt
omne quod dediſti ei:det eis vitam eternā.Hec aūt eſt vita
eterna vt cognoſcant te ſolū verum deū:⁊ quem miſiſti ie=
ſum xp̄m.Sūt aūt ſm Tho.ideo quattuoꝛ dotes coꝛpis:qꝛ
ad hoc ꝙ coꝛpus ſit ꝑfecte ſubiectū anime:nec eā impediat
in operibꝰ gloꝛie:quattuoꝛ requirunt:duo ꝑtinēt ad ſenſuꝫ
⁊ duo ad motū.Quo ad ſenſum requiritur vnū/vt ſit facile
receptibile ſpirituum ſenſibiliū: ⁊ ad hoc diſponit claritas
Alteꝝ vt non ſit receptibile paſſionum ignobiliū:ad qꝺ di=
ſponit impaſſibilitas.Quo ad motū duo req̄runt.Unum eſt
vt ꝑ contrariam inclinationē nō reſiſtat ſuo motoꝛi:ad qꝺ
diſponit agilitas.Aliud eſt vt coꝛpoꝛa ꝑ que mouet non re=
ſiſtāt ei:ad qꝺ diſponit ſubtilitas.¶ Eſt igitur octauū gau
dium ⁊ pꝛima dos/impaſſibilitas.de qua dꝛ.j.Coꝛinth.xv.
Seminat in coꝛruptione: reſurget in incoꝛruptione.Et ſm
Tho.diſtin.xliiij.Reſultat ex virtute anime ſuū coꝛpus po
tenter continentis:ita vt a nullo exterioꝛi agēte valeat im
mutari.Et ꝗuis coꝛpoꝛa beatoꝝ ſint compoſita ex contra=
rijs:tamen illa contrarietas erit ad omnimodā equalitatē
⁊ cōcoꝛdiā reducta.Et differt illa impaſſibilitas/ab ea quā
adam in ſtatu innocētie habuit ⁊ quā pueri in oꝛiginali de=
cedentes habebunt: quia impaſſibilitas ſanctoꝝ erit nō
poſſe pati/id eſt nullo modo ⁊ nūꝗ̄ poſſe pati.Sed Ade im
paſſibilitas fuit poſſe non pati/id eſt aliquo modo: ⁊ inte=
rim ꝙ nō peccaret diuina potentia eum pꝛotegente exteriꝰ
Impaſſibilitas vero pueroꝝ in limbo erit nichil pati:ſi tn̄
in ignē ꝓijcerentur:paterentur.Sed beati etiam in inferno
exiſtentes non paterentur.Et erit illud donum impaſſibili

tatis in vno maius ꝙ̃ in alio: qꝛ cauſa eius eſt maioꝛ i vno ꝙ̃ in alio. Cauſa em̃ eius eſt dominium anime ſup corpus quod quidem cauſatur ex hoc ꝙ fruitur anima deo immobiliter. Unde in eo qui perfectius fruitur: eſt maioꝛ impaſſibilitatis cauſa. Huic doti aſſociantur duo dona corpoꝛis que ponit anſel. lib. de ſimili. videlicet ſanitas: ⁊ vite longe uitas. Et tertium addi poteſt: ſcȝ cicatricũ foꝛmoſitas. Sanitate inquit pfecta hic caremus/ a pꝛima natiuitatis die eſurim⁹: ſitim⁹ ⁊c. hic vn⁹ claud⁹: alter ſcabioſus ⁊c. Quibuſdam tamẽ delinimur medicamẽtis: ne ſumma hic ſit miſeria: In futuro aũt ſũma ſanitas erit: de q̃ ps. Sal⁹ iuſtoꝝ a dño. Sȝ dicis: vndiqȝ ſanus ſuȝ. Rñ. Anſel. Quid dicis o hõ: tãgaris fuſte ⁊ clamabis: teqȝ deceptũ q̃rulaberis. Ibi ⁊ lõgeuitas vite erit: quã hic null⁹ pfecte habet moꝛitur⁹ quã tũlibet viuat diutius ſomniũ ſibi videt̃ eſſe quod vixit cum moꝛitur. Hec anſel. ¶ De cicatricibus dicit Tho. diſt. xliiij. in. iiij. Cicatrices inquit vulnerũ non erũt in ſanctis/ nec in chꝛiſto fuerunt inquantum impoꝛtant aliquem defectũ: ſed inquantum ſunt ſigna cõſtantiſſime virtutis qua paſſi ſunt ſancti ꝑ iuſtitia ⁊ fide: vt ex hoc ⁊ ipſis ⁊ alijs gaudiũ creſcat. Unde dicit Augu. lib. xxij. de ciui. dei. neſcio quomodo ſic afficimur amoꝛe martyꝝ beatoꝛũ: vt velimus in illo regno in eoꝝ coꝛpoꝛibus videre vulnerũ cicatrices q̃ pꝛo xp̄i nomine pertulerunt: ⁊ foꝛtaſſe videbimus. Non em̃ defoꝛmitas in eis: ſed dignitas eſt quedam: q̃uis in coꝛpoꝛe/ nõ coꝛpoꝛis / ſed virtutis pulchꝛitudo refulgeat. Nec tamen ſi aliqua martyꝛibus amputata ⁊ ablata ſunt membꝛa/ ſine ipſis membꝛis erunt in reſurrectione moꝛtuoꝛum: quibus dictum eſt: capillus capitis eius non peribit.

Ps. xxxvi.

Luc. xxi.

¶ Nonum extrinſecum gaudiũ pꝛincipale eſt ſecunda dos ſubtilitatis: de qua. i. Coꝛinth. xv. Seminatur coꝛpus animale: ſurget coꝛpus ſpirituale/ id eſt ſpiritui ſimile. Hec dos eſt que aufert/ ſecundum Thom. groſſiciem coꝛpoꝛis cauſatam ex compoſitione elementalium qualitatum. Eſt autem duplex ſubtilitas. Una ex raritate partium ſtantiuȝ non pꝛopinque/ ⁊ ex tali ſubtilitate efficitur coꝛpus facile diuiſibile: ⁊ hec non erit in coꝛpoꝛibus gloꝛioſis. Alia eſt ex perfecta victoꝛia foꝛme ſuper materiam: ⁊ huiuſmodi ſubtilitatis eſt viuere: ⁊ ſic celũ eſt ſubtile ⁊ coꝛpoꝛa beatoꝛum ſic erunt ſubtilia. Eſt enim ſubtile in pꝛopoſito quod eſt facile penetratiuum alterius. Unde coꝛpoꝛibus beatoꝛum cedent abſqȝ vlla difficultate ⁊ reſiſtentia quelibet coꝛpoꝛa non gloꝛificata: vt dicit Guill. de vniuerſo. libꝛo pꝛimo capi. q̃nquageſimopꝛimo. Huic doti coꝛreſpõdet apte foꝛtitu

do corporalis/oppoſita imbecillitati.de quibus anſel.in lib.
de ſimili.ſic dicit. Fortitudo noſtra hic a beſtijs ſuperatur: ſed
in vita futura nihil reſiſtere poterit quin moueat:ꝛ ſi volue-
rit euertat.nec in hoc plus laborabunt:ꝙ ocul⁹mouēdo ſeſe.
Cum em̄ angelis ſimiles erim⁹/ nequaq̄ minoris fortitudis
erim⁹.Sed fortaſſis queris: ad q̄d illa fortitudo proderit/ cū
ꝑ tunc nihil ſit in quo vires exercere poſſim⁹? Qui hoc dicit
pauca nobiſcum q̄d in hm̄oi habeat vſus humanus attendit.
Attendat ꝛ videbit:qꝛ non ſemper de omnib⁹que habemus:
ſed que nos habere ſperam⁹/ non parum gaudemus/ꝛ quaſi
actu vtimur.Sicut(ꝟbi gr̄a)ip̄o viſu ptāte aliq̄n vtimur nō in
eaꝝ p̄ntia rerum tm̄: ꝛ ita de multis in hunc modum. Sic et
tunc de hac qua nūc fortitudine agitur:erit. Sola nāq̄ eius
poſſeſſio grata nobis erit/ꝛ exultatio grādis:licet in actu ne-
quaq̄ ſit neceſſaria nobis cūctis vt dictum eſt in ſuo ſtatu cō-
uenieter collocatis:hec eadē queſtio ſi aut de velocitate/aut
de aliqua beatitudis parte moueatur: hac ſolutiōe ſi non ap-
tiore ſoluaꝛ Sic igitur iuſtus fortis erit. vt etiam ſi velit ter
ram cōmouere poſſit.hec de Anſel.¶Sed dubitaꝛ vtruꝫ cor
pus glo̾ſuꝫ ſit palpabile?Rn̄.Tho.ꝙ ſic.di.xliiij.Vn̄ Johan.
xx.ait xp̄s. palpate ꝛ videte:cū reſurrexiſſet. Nota tn̄ ꝙ palpa
bile dicitur aliq̄d corpus ex duob⁹.ſ.ꝙ habet qualitates q̄b⁹ na
tus eſt immutare ſenſus/tactus/ calore/ frigore ꝛc. vt habet
aer/ignis/et hm̄oi. Et ex hoc ꝙ reſiſtit tangenti. ſicut terra/
aqua/ꝛ cōpoſita plura.Sed tāgibile dicitur ſm̄ ꝙ habet reſiſte
re tangenti.Vn̄ aer non eſt palpabilis. qꝛ non reſiſtit tangen
ti.ſꝫ nec tangibilis.Et nec corpa celeſtia ſunt tangibilia/nec
palpabilia.Vn̄ Gre.dicit. Corrūpi neceſſe eſt om̄e q̄d palpa-
tur.Corp⁹ergo glo̾ſum habet ex ſui natura qualitates ſuas
q̄ nate ſunt immutare tactum.ſed tn̄ qꝛ corpus eſt omo ſubie
ctum ſpūi.in poteſtate ei⁹ eſt vt ſcd̄m eas immutet tactū vel
non immutet.Similiter etiam cuꝫ ſm̄ naturam cōpetat ſibi vt
reſiſtat cuilꝫ alteri corpori tranſeunti: ita ꝙ nō poſſit eſſe cū
eo ſimul in eodem loco.ſed tn̄ miraculoſe hoc poteſt diuina ꝟ
tute contingere ad nutum ip̄ius ꝙ ſit cuꝫ alio corpe in eodē
loco.et ſic nō reſiſtit ex tranſeūti .Vn̄ ſcd̄m naturā ſuā palpa
bile eſt corpus glo̾ſum:ſed ex ꝟtute ſupnaturali hoc ei cōpe
tit:vt cū nō vult nō palpetur a corpe nō glo̾ſo.Vn̄ Gre.dicit
domin⁹palpandā carnē ꝓbuit:quā clauſis ianuis introduxit
vt profecto oſtēderet poſt reſurrectionem corp⁹ ſuum eſſe:et
eiuſdem nature/ꝛ alterius glorie. Qualitates tn̄ tangibiles
in corpibus glorioſis licet non ſint reducte ad medium rei
ſcd̄m equediſtantiā ab extremis accepta: tn̄ ſunt reducte ad
medium proportionis ſcd̄m ꝙ optime competit cōplexioni
humane in ſingulis ptibus.Et ideo tactus illorum corpoꝝ

eſt delectabiliſſimus.qꝛ potẽtia ſemꝑ delectaꝛ in cõuenien
ti:⁊ triſtatur in exceſſu.hec Tho. ¶Decimũ extrinſecum 3
gaudiũ eſt tertia dos.videlicet agilitas.de qua apl's.j.Co
rinth..xv.Seminaꝛ in in infirmitate:reſurget in ꝟtute.glo.
id eſt mobile ⁊ viuuꝫ.Eſt aũt agilitatis dos:ſm Tho.diſt.
xliiij.ꝑfectio ſuperaddita corꝑi:qua corpus glorioſum erit
oı̃no ſubiectũ anime glorificate.non ſolũ vt nihil in eo ſit qꝺ
reſiſtat volũtati ſpũs.qꝛ etiã hoc fuit in corꝑe Ade.ſꝫ etiã vt
ſit in eo aliqua ꝑfectio efflués ab aĩa glorificata in corpꝰ
per quã habilitetur ad predictã ſubiectionẽ.vt ſic corpꝰ ſit
expeditũ ⁊ habile ad obediẽdũ ſpũi in oı̃bus motibus ⁊ ac=
tionibus.Uñ ſicut nunc dat natura velociorībꝰ animalibus
inſtrumẽta diuerſe diſpoſitiõis in figura ⁊ quantitate:ita
deus dabit corporibꝰ ſctõꝝ aliquã diſpoſitionẽ aliã ꝙ̃ mo
do habeãt.nõ quidem in figura ⁊ quãtitate:ſꝫ in ꝓprietate
glorie:q̃ dr̃ agilitas.hec Tho. Dubitaꝛ primo vtrũ bti cor=
poraliter aliqñ moueanꝛ? Rñ.ibidẽ ꝙ ſic.Corꝑa inquit glo
rioſa aliqñ moueri eſt neceſſariũ ponere.qꝛ ⁊ ipſum corpus
xp̃i eſt motũ in aſcẽſione.⁊ ſilr corꝑa ſanctorũ q de terra re
ſurgẽt ad celũ empircũ aſcendẽt.ſed etiã poſtꝙ̃ celos aſcẽ=
derunt:veriſilr eſt ꝙ aliqñ moueanꝛ ꝓ libito ſue volũtatis
vt illud qꝺ habẽt in virtute actu exercẽtes:diuinã ſapiẽtiã
cõmendabilẽ oſtẽdant.Uirtꝰ eñ ꝓcedẽs in actꝰ exercitiũ po
tẽtior ⁊ ꝑfectior apparet:qꝛ actꝰ manifeſtat potẽtiã. Et vt
etiã viſus eorũ reficiaꝛ pulchritudine creaturarũ diuerſaꝝ
in quibus ſapiẽtia dei eminẽter relucebit.¶Dubitaꝛ ſecũ k
do:vtrũ aĩe glorificate moueãt corꝑa ſua motu nõ organi=
co? Rñ.Durã.in.iiij.ꝙ nõ:ſed motu ꝓgreſſiuo.Nõ eñ mo=
uebit totũ corpus ſuũ ſimul:quẽadmodũ graue moueꝛ totũ
ſimul deorſum.Rõ eſt.qꝛ ſm ſctõs in aĩa poſt reſurrectionẽ
nõ erit aliqua virtꝰ noua ad mouendũ preter illã quã ha=
buit in corpore viuẽs. Dubitaꝛ tertio.an in inſtãti aĩa pro
tunc moueat corpꝰ glorificatũ? Rñ.Tho.ꝙ nõ.ſed in tẽpore
imꝑceptibili.Guilr.dicit vbi.s̃.ꝙ glificatꝰ hõ põt in ictu ocu
li diſtãtius moueri ampliꝰ ꝙ̃ ꝑ mille milia miliariorũ.⁊ ꝓ
bat ibidẽ.Uñ Augu.etiã dicit.ꝓtinus vbi volet ſpũs:erit ⁊
corpus.Simile eſt iã de aĩa per imaginationẽ/q de Roma
imaginata in tꝑe imꝑceptibili imaginari põt pariſius. Ue=
rũtamen melior aĩa ſicut habebit corpꝰ ꝑfectius:ita etiam
moueri põt velociꝰ.Sed nũc corꝑa nr̃a ſunt tarda.tũ quia
elementũ terre in nobis mouet deorſum ⁊ leue ſurſum:et
ſic de alijs.tum etiã qꝛ appetitꝰ mouẽdi in nobis ſunt inter
dum cõtrarij:vt ſenſibilitas moueat cõtra rationẽ.De hoc
dono dicit Anſel.lib.de ſili.Nũc partim agiles ſumꝰ:ſed in
hoc etiã a paſſeribꝰ ſuperamur:ſed tunc ſicut angeli a celo

ad terram dicto celeri⁹ mouebimur. Uides eñ quanta cla=
ritate p angelum homo abacuḃ delatus ſit danieli/a iudea
in caldeam. Par erit velocitas/q̄bus ꝓmiſſa eſt equalitas.
Si enim reſurrectio in ictu oculi fiet: ſic ⁊ noſtra operatio
fieri poteſt: cum corruptibile induerit incorruptōem. Sicut
enim velociſſime radius ſolaris ab orien e fertur in occi=
dens: ⁊ oculi viſus a terra in celum: ſic animus cum corpe
quo volu erit. Hec Anſel. Huic etiam doti appropriatur cor=
poris libertas. de qua idem ibidem dicit. Liber eſt q̄ cogi
non pōt ad ea que noluit/nec ab eo q̄ velit. Sed hoc null⁹
integre hic habet: ſed in futuro beat⁹. Quicunq̄ certe ange
lis ſimilis efficitur: eoꝝ libertatē habebit. Et ſicut in āgelis
non eſt inſtrumentū q̄ obſtet ac impediat aut cōſtringat
ꝓ velle ſuo: cū oīa penetrent. ſic ⁊ xps clauſo ꝓdijt ſepul=
chro/ ⁊ oſtio clauſo diſcipulis apparuit. cui chriſto ſimiles
erimus. In illa eñ vita ſi bonus fuerit/nihil patietur ab eo
q̄ nolit: ſed agere ꝑmittetur quecunq̄ voluerit. Hec ille.

L ¶Undecimū extrinſecum gaudiū eſt quarta dos/ dicta cla
ritas. de qua. j. Cor. xv. Seminat in ignobilitate: ſurget in
gloria. q̄ ad claritatem ptinet. Et Math. xiij. Fulgebūt iu=
ſti ſicut ſol in regno patris mei. Hec claritas erit intrinſe=
ca corpori glorioſo. ⁊ cauſabitur ex redundantia anime ad
corp⁹. Et ſm q̄ anima fuerit maioris claritatis in lumine
glorie: ⁊ fruitione beatifica: ſm hoc plus corp⁹ eius clarifi=
cabitur. Ideo. j. Cor. xv. dicitur Stella differt a ſtella clari
tate. Ita ⁊ reſurrectio mortuorum. ⁊ ita in corpore glorioſo
cognoſcetur gloria anime. ſicut in vitro cognoſcitur color
corporis quod continetur in vaſe vitreo. vt dicit Greg. ſup
illud Job. non adequabitur ei aurū vel vitrū. Hec tho. Etiā
patet q̄ corpora glorioſa erunt ſicut vt vitrum: ⁊ clara vt
aurum. Sunt eniꝫ nunc duo que cauſant in noſtro corpore
obſcuritatem. ſ. materie impuritas: et luminis paucitas. ſꝫ
vtrūq̄ tolletur. ⁊ claritas dabitur pſpicua et fulgida. Sed
dubitares pmo. erunt ne oēs partes corporis equales in
claritate ⁊ colore? Rñ. ſecunduꝫ Tho. in. iiij. diſtin. xliiij. q̄
non. quia corporis gloria nō tollet naturam: ſed perficiet.
Unde color q̄ debetur corpori ex natura ſuarum ptium re=
manebit in eo: ſed ſupaddetur claritas ex gloria anime. ſi=
cut etiam videmus corpora colorata ex ſui natura ſplen=
dore ſolis reſplendere. vel ex aliqua cauſa extrinſeca vel in
trinſeca. Et ſicut claritas glorie redundat ab anima/ ſup=
ple per cauſalitatem in corpus ſecundum ſuum modum/ et
eſt ibi alio modo q̄ ſit in anima. ita in quamlibet partē cor
poris redundabit ſecundum ſuuꝫ modum. Unde non eſt in
conueniens q̄ diuerſe partes habeant diuerſimode clari=

tatem:ſecundum ꝙ ſunt diuerſimode diſpoſite ex ſua natu
ra ad ipam. vna enim pars habet maiorem diſpoſitionem
ad claritatem ꝙ̃ alia.ſicut oculi ꝙ̃ manus:ꝛ ſpiritus ꝙ̃ oſſa
ꝛ hūores ꝙ̃ caro vel neruus. ❡Dubitatur ſecundo:an cla=
ritas corpoꝝ glorioſorum viſum offendat/ ſicut hic radius
ſolis:Rñ.ꝙ non.Ratio eſt.qꝛ ſicut corpus glorioſum nō po
teſt pati aliquod paſſione nature: ſed paſſione anime.i.re=
ceptione conuenientis ſolum:ita idem corpus glorioſum ex
proprietate glorie non aget niſi actione anime.ſed ſm hoc
magis delectat. offendit aūt inꝙ̃tum agit actione nature:
inꝙ̃tum agit calefaciendo ꝛ diſſoluendo organum viſus:et
diſgregando ſpiritus. Et ideo claritas glorioſi corpis licet
excedat claritatem ſolis:tamē de ſui natura nō offendit vi
ſum:ſed demulcet. propter qđ claritas illa cōparatur cla=
ritati iaſpidis Apocal.xx. Dubitaṫ tertio. an in poteſtate
corporis glorioſi ſit videri vel non videri:Rñ.idem ꝙ ſic.qꝛ
claritas prouenit ex impio voluntatis cui ſubdeṫ. vñ in po
teſtate aīe glorificate erit ꝙ videaṫ vel nō videatur.ſicut ꝛ
q̃libet actio corporis in anime ptāte erit.alias nō eſſ; corp⁹
glioſuȝ inſtrm ſumme obediens pncipali agēti. Capm.viij.

Uodecimū pceptum extrinſecum eſt aureola=
rum ꝛ fructuum datio:q̃ habent circa animaȝ
ꝛ corpa beata:ſicut paraferualia in matrimo
nio.❡Ubi notandum ſm Tho.ꝛ alios.in.iiij.
diſtin.xlix.ꝙ differunt aurea/aureola/ꝛ fruct⁹
Nam aurea eſt gaudium qđ de deo immedia=
te habet anima in ſupioꝛib⁹ viribus.ſ.de viſione dei clara=
de fruitione: ꝛ certitudie tentionis:q̃ tria ſequunṫ gaudiuȝ
anime.ꝛ illud eſt aurea. Auream hāc meremur hic p quod
cūqꝫ certamē cuiuſcunqꝫ tentationis quaȝ ex charitate vin
cim⁹:ſm illđ aplī.Nemo coronaṫ:niſi q̃ legitime certauerit
Aureola vero eſt anime gaudiū de opibus a ſe factis:q̃ hñt
rōnem victorie excellentis xpiformiter facta. Uel ſic.eſt p=
mium de opib⁹ pfectionis/q̃bus homo maxie xpo cōformaṫ
ſm pfectā victoriaȝ.Et hāc aureolā meremur aut martyrio
aut doctrina/aut ꝟginitate.Fruct⁹ aūt eſt gaudiū ꝛ delecta
tio de ſpūali exercitio in ſpernēte delectatōes/pſertim vene
reas.ꝛ tūc meremur ex ꝯtinētia ꝯiugali:aut viduali:aut ꝟ=
ginali.Ex q̃b⁹ pȝ ꝙ tā aurea ꝙ̃ aureola ſūt pncipalr̄ in aīa.
Sȝ ſicut ex gaudio eēntialr̄ pmij qđ eſt aurea de deo imedia
te habiti redundat/fluit/ ꝛ cauſatur in corpus beati q̃dam
decor/q̃ eſt gloria corporis ſeu dos corpis quadruplex:de q̃
bus dictum eſt. ſic etiam ex gaudio aureole reſultat aliqs
decor in corp⁹ repſentatiuus ſpecialis triumphi de quo gau
det aīa.vt pdicatoris in ore: ꝟginis in illa parte:martyris

in cicatrice vel in alia pte corpis:ſcd̃m genus martyrij.ita vt ſtatim ex aſpectu corpis ſciat̃ qualis quiſq̃ fuit:martyr aut virgo:aut doctor ſeu p̃dicator.Ex quib⁹ pȝ q̄ aurea eſt gaudiũ de deo:aureola de triũpho excellẽti:ꝛ fruct⁹eſt gaudium ꝛ delectatio de exercitio ſpũali.pȝ etiã q̄ ſicut aurea eſt principalr̃ in aĩa ꝛ ſcd̃ario in corpe per redundantiã: et ſic due ſunt quodãmodo auree.ſic etiã due aureole de eadẽ victoria.vna in aĩa:alia in corpore per redundãtiã.pȝ etiã tertio q̄ q2 opus meritoriũ duo habet bona:vnũ q2 ex charitate fit.aliđ q2 excellẽter fit ꝛ victorioſe: putã martyriũ ꝛc.idcirco etiã duplex p̄miũ habebit.aureã ꝑꝑ̃ primũ:ꝛ aureolã ꝑꝑ̃ ſcd̃m.Tñ p̄miũ correſpõdẽs merito rõne charitatis q̄ñtũcunq̃ ſit paruũ eſt mai⁹ quolibet premio reſpõdente actui rõne ſui generis.Et iđ aureola diminutiue dr̃ reſpectu auree.Dicit̃ aũt aureola diminutiue ab aurea.Nã eſſentiale premiũ dicit̃ aurea ſiue corona.tum q2 datur victoribus:ꝛ victorie debet̃ corona.Uñ Job.vij.Militia eſt vita hoĩs ſuper terrã.Tum etiã q2 per ipam homo efficit̃ particeps diuinitatis:ꝛ per cõſequẽs regie p̄tãtis:ſm illđ apocalip.v.Feciſti nos deo nr̃o regnũ ꝛ ſacerdotes. ¶Dubitatur primo.vñ habeat̃ q̄ ſint tres aureole? Rñ.q̄ ex glo. ordina.ꝛ ſctõrum dictis.De virginũ patȝ ſup illud.xlvj. hec dicit deus eunuchis ꝛc.Dabo eis nomẽ melius a filijs ꝛ filiabus.Glo.meli⁹nomẽ ꝑpriã gloriã excellentẽq̃ ſignificat ſed ꝑ eunuchos q̄ ſe caſtrauerũt ꝑpter regnũ celorũ:virgines deſignãtur.Et ſup iſto Exo.xxv.Facies alterã coronã aureolã.glo.Corona ꝑtinet virginib⁹.Ad hãc etiã coronaȝ pertinet canticũ nouũ:qđ virgines tm̃ corã agno cõcinnũt: ꝛ que ſequũtur agnũ quocunq̃ ierit.De martyrũ pȝ ꝑ Auguſt.lib.de ſctã ꝟginitate dicẽtẽ.Nemo q̄ñtũ puto auſ⁹ fuit preferre ꝟginitatẽ martyrio:ſȝ ꝟginitati debet̃.ergo martyrio.De doctoꝝ pȝ ſup illud Ephe.j.Sciatis q̄ ſit ſupemineus magnitudo ꝟtutis ei⁹.dicit glo.Crementũ habebunt doctores ſcti vltra id qđ alij cõiter habebũt.Dubitat̃ ſcđo. cur tm̃ tres ſint aureole:videlicet martyrũ/ꝟginũ/ꝛ doctorum? Rñ.primo.q2 tm̃ tria ſunt opa excellẽtiſſima triũ potentiarũ.Nã excellẽtiſſimũ op⁹ rõnalis eſt ꝟitatis p̄dicatio.cõcupiſcibilis obſeruatio ꝟginitatis.ꝛ iraſcibilis ꝑpeſſio mortis.Scđo q2 tm̃ tres ſunt hoſtes quos excellẽtiſſime vincere poſſumus.videlicet mũdus:caro:demonia.Martyres vincũt mundũ.ꝟgines carnẽ.ꝛ p̄dicatores demones in cordib⁹ ſuis ꝛ aliorũ.¶Tertio q2 xp̄o in opib⁹ trib⁹ ꝑfectiſſime cõformamur.in p̄dicatione:in puritate:ꝛ in martyrio. Dubitat̃ tertio.que aureolarũ ſit ꝑfectior? Rñ.Tho.diſtin. xlix.Simpliciter inter tres aureolas martyriũ eſt potior.

quia pugna martyrij eſt fortior ſm ſeipſam ⁊ vehementius affligens. Et ſm Pet. de pal. ibidē. poſt hoc aureola doctorum. vt patet in cathalogo ſctōrum. qꝛ etiā eccleſia in letanijs pfert martyres doctorib⁹: ⁊ doctores virginib⁹: prout etiā Tho. allegat. Tamē ſc̄tuȝ ad aliquid tres aureole habēt ſe ſicut excedētes ⁊ exceſſe. Preeminet em̄ ſm aliquid aureola virginū alijs/in ꝙ̄tum pugna carnis eſt periculoſior ⁊ e vicino. ſed nō ſic eſt de martyrioꝛ de doctrina. Preeminet etiā aureola doctorū alijs. qꝛ pugna doctoꝝ verſatur circa intelligibilia. de qua apl's Ephe. vj. Nō eſt nobis colluctatio aduerſus carnē ⁊ ſanguinē: ſed aduerſus ptātes ⁊c. Alie vo ſunt circa paſſiōes ſenſibiles. Dubitat quarto. an differētia ſit inter aureolā ⁊ palmā: Rn̄. ꝙ ſic. qꝛ aureola eſt premiū accidētale/nō qōlibet: ſȝ pmiuȝ correſpondēs pugne vel victorie pcellenti. Sed palma eſt pmiū accidētale: qd̄ nec radici videlicet charitati/nec opi pcellenti debetur: ſed volūtati. quā palmā martyrij Martin⁹ habȝ et Dn̄icus/ꝗ auide deſiderauerūt martyriū: nec tn̄ actū martyrij habuerūt. ¶ Dubitatur quinto in ſpeciali de aureola martyrū: que exigant ad hoc ꝙ aliqs aureolā martyꝝ proprie dictā habeat: Rn̄. ſm Tho. ⁊ Pet. de pal. ꝙ tria neceſſaria ſunt. videlicet pena: cauſa: ⁊ volūtas. preexigit tn̄ charitas in omī habēti aureolā. Primū ergo eſt pena/nō quecūqꝫ: ſed mortis vt oportet recepta. Ex quo patet primo ꝙ nō debet aureola martyrū obedictibus ſolū: licet etiam in eis vſqꝫ ad mortē mactet propria volūtas. Scdo ꝙ nec pauperibus ſolū ꝙ̄uis moriant mūdo. Tertio ꝙ nec penitētibus licet carnē ſuā crucifigāt. Quarto nec martyriū ſolū ſitiētibus: vt Martino ⁊ Dn̄ico. Quinto nec Johāni euāgel. lȝ in olei doliū feruētis miſſus ſit/nō mortuus. Sexto nec pueris i camino ignis: qꝛ illeſi exierūt. Nec ſeptimo Silueſtro ⁊ Athanaſio: licet magnā perſecutionē ſint paſſi. Sed tamē quilibet xp̄ianus ꝗ in charitate morit per obediētiā/vel voluntatē habet moriēdi pro xp̄o. vel quodcūqꝫ aliud opus facit bonū: de tali habebit in celo ſpāle premiū ⁊ gaudiū. ſȝ nō omē tale meret dici aureola. Exēplī grā. pfecti paupes voluntarij habebūt iudiciariā ptātem. ⁊ ſic carnis maceratio aliud ſpāle gaudiū. ⁊ ſic de alijs. Sile intellige de alijs operibus: ſm Tho. immo interdū plus de aurea qs mereri poteſt in talib⁹. vt poſt dicetur. Nec octauo Lucrecia/que ſe ipſam interfecit pagana. Nec nono Seneca: qui propter ſe vt tolerabiliorē mortē haberet: apertionē venarū in balneo elegit. Propter quod Siculus (vt refert Greg. iij. dialo.) occidēdus ⁊ optione ſibi de morte eligēda data nullā eligere voluit: ſed illā dixit ſe toleraturū quā deus pmitteret: queȝ

tamen deus a morte eripuit. Sed martyꝛij aureolaꝫ habēt
pꝛimo quedā que ſe ne coꝛrūperenť femine/ſubmerſerūt.qꝛ
ſpeciali inſtinctu ſpūſſancti hoc fecerūt.vt lib.j. de ciui dei
refert Auguſt. Silr̄ Sampſon eadē de cauſa. Itē btūs Pe=
trus:q̄ ſibi mortē elegit euerſis pedib⁹ crucifigi/non ꝓpter
ſe:ſed ꝓpter xp̄i honorē. Nec refert vtrum moꝛs ſtatim an
poſtea ſequať:dū tn̄ ꝓpter illud cauſeť vel acceleret. Unde
moꝛtui in carcere ⁊ in ſtabulis/vt Marcell⁹ papa. Itē moꝛ
tui in exilio martyꝛes ſunt.qꝛ hmōi moꝛtē in eis acceleraſ
E ſe pꝛeſumunť. ¶ Secundū qđ ad martyꝛiū requiriť eſt cau=
ſa.qꝛ em̄ martyꝛ teſtis eſt in cauſa fidei pro eccleſia vel pꝛo
quocūq3 articulo fidei:vel iure eccleſie/aut ꝑ quacūq3 vir=
tute infuſa.qꝛ virtutib⁹ deſpōſatur eccl'a xp̄o:quicūq3 ſic mo
ritur martyꝛ eſt. Uñ Iohānes baptiſta ꝑ veritate pꝛedica
tionis. Agnes ꝑ virtute caſtitatis. Thomas cātuarienſis
pro iuribus eccleſie occiſi taliter/martyꝛes ſunt. Silr̄ tam
mater q̄3 filius in vtero ei⁹ ſi ab infideli in vtero lederetur
in odium fidei:qñ vtrūq3 vel alterū moꝛi cōtingeret. Simi=
liter q̄ vuln⁹ nō letale ſuſciperet:⁊ ꝑ negligētiā q̄ non eſſet
moꝛtale pctm̄ moꝛereť in vulnere neglecto. Similiter q̄ po
tius vellet occidi q̄3 mēdaciū dicere quodcūq3 peccādo. Si
militer q̄ cruce ſignati in bello hoſtiū xp̄i ꝓpter xp̄m ſuſce=
pto pugnādo pereūt martyꝛes ſunt.qꝛ nō ſe:ſed xp̄3 defen
dunt ⁊ eccleſiā.⁊ ſic moꝛiūtur. Uñ moꝛtē nō fugiūt:ſed eli=
gunt. Silr̄ ſi q̄s ꝓpter bonū cōe nō relatū ad xp̄m ſuſtineret
moꝛtē:aureolā nō mereret.ſed ſi hoc referat ad xp̄3:aureo=
lam merebiť/⁊ martyꝛ erit.vtpote ſi rēpublicā defendat ab
hoſtiū impugnatiōe:q̄ fidē xp̄i coꝛrumpe moliunť/⁊ in tali
defenſiōe moꝛtē ſuſtinet. Tertio requiriť volūtas.vñ q̄ doꝛ
miēdo nunq̄3 ꝑus volūtate ad martyꝛiū habita inuit⁹ occi=
deretur.aut fugiēs aut ſe defendēs inuitus occidereť mar
tyꝛ non eſſet:niſi fieret vt pꝛius dictū eſt de cruce ſignatis.
Propter qđ Mauricius cū ſocijs ſuis arma ꝓiecit vt fieret
martyꝛ. Innocētes etiā nō perfectā rationē aureole habēt:
niſi(vt quidā tenēt) vſus rationis in eis miraculoſe fuerit
F ſicut de Iohāne baptiſta in vtero ꝓbabile eſt. ¶ Dubitať
ſexto.quib⁹ debeať aureola ꝟginū: Rñ. ſm Tho. vbi pꝛius.
ꝙ hñtibus tria. Pꝛimo incipientiā hñtibus veneree volu=
ptatis/volūtarie hoc eligētibus/⁊ finaliter in ſimili ꝓpoſi=
to ꝑſeuerātibus.ſemꝑ tamen ꝑſupponitur charitas/que
eſt auree meritoꝛia. Unde pz ꝙ decē ſunt genera hominuꝫ
virginū aureola carentiū:ſm Tho. in. iiij. Pꝛimo frigidi et
eunuchi:qui voluntatē habēt ducēdi coniugem ſi poſſent.
Unde Auguſti. lib. de ſancta virginitate. Quibus ipſum vi=
rile membꝛum debilitatur vt generare non poſſint/nō ſunt

eunuchi:ſufficit tamen ꝙ chriſtiani fuerint ⁊ dei precepta
cuſtodiunt.eo tamen propoſito ſunt vt coniuges ſi poſſent
haberent:cōiugatis fidelibus adequati.Secundo qui ſolū
ad tempus quo intrabūt matrimonium continere propo=
nunt:⁊ ſic decedunt nō mutato propoſito. Tertio qui prio
proponūt perpetue cōtinere:attamē poſtea mutant in pro
poſito/⁊ ſic decedūt.Quarto qui in veteri teſtamento virgi
nitatem ſeruauerūt adulti ſine ſpeciali inſtinctu ſpiritusſā
cti.Quinto violenter oppreſſa ⁊ conſentiens ⁊ deliberate
ſtatim.Sexto inexpertes veneree voluptatis cum propoſi
to perpetue caſtitatis in mortali decedentes:que ſunt vere
fatue virgines.Septimo infidelis vel fidelis nihil cogitās
de virginitate vel cōiugio vel incontinentia:⁊ ſic decedēs.
Octauo baptiſati infantes ante vſum rationis decedētes.
Nono infantes ante baptiſmū decedentes. ❡Sed quere= b
res nūquid incorrupti aureolam non merētes ⁊ in charita
te decedentes ſpeciale gaudium habebūt de innocētia cor
ruptionis? Rū.Tho.in.iiij.ꝙ ſic.⁊ ſi nō propoſuerūt perpe=
tuo ſeruare.ſicut ⁊ innocentes qui peccare potuerūt/de in=
nocentia ſpecialiter gaudebūt:ſed illud gaudium non eſt
aureola.❡Decimo qui moroſis delectationibus pleno cō c
ſenſu ⁊ deliberato immorantes/ſine tactu virili/ꝓprio mo
tu animi vel corporis in vigilia ad pollutionez vel ad ſimi
lem experientiā venerre voluptatis progrediūtur.etiā ſal=
uis ſignaculis corporee integritatis.De quo habemus pre=
cepto.ix.❡Sunt etiā ſex genera hoim qui verā aureolā vir 3
ginum poſſidebunt. Primo beatiſſima maria virgo virgi=
num.que(vt Tho.dicit)quāuis non habuit pugnā per tenta=
tionem/que fit a carne:habuit tamen pugnā que fit per tē
tationem ab hoſte.qui nec etiam ipſum chriſtum reuerit⁹
tentare fuit.vt patet Mathei.iiij.Secundo inexperte vene
rea voluptate in vigilia cum propoſito perpetue continen=
di.Tertio inexperte venerea voluptate cum propoſito in=
terrupto de continendo:de quo finaliter penituerūt.Quar
to qui in veteri teſtamento ex diuino inſtinctu virginitatē
ſeruauerunt.ſicut creditur de hieremia. Ezechiele. ⁊ he=
lia.quorū coniugia non legūtur.Quinto vi oppreſſe que in
veneream voluptatē nunq̄ conſenſerunt deliberate:qz cu=
ius principium eſt totaliter extra/non eſt ordinabile a ra=
tione.Unde delectatio que eſt cum ſeminis emiſſione vir=
ginitatem nō tollit in ſomno facta.Similis ratio eſt de mu
lieribus que dormientes:aut ebrietate/aut amentes a vi=
ris cognoſcuntur:niſi forte hac intentione dormituz iuerint
vt a viro cognoſcantur.Et eadem ratione ille que vigilan
tes per violentiam corrumpuntur :ſiue ab homine:ſiue a

demone incubo/ ſi quantum poſſunt renitantur vt conſeruent corpus a corruptione anime.vel ſaltem mentem a conſenſu.et ſiue pro fide:ſiue pro quacunq; alia cauſa violēter corrumpantur:virginitatē nō perdunt.ſed ſi pro fide hec quis ſuſtineat erit meritoriū:et ad gen⁹ martyrij ptinebit.Unde Lucia dixit.Si me inuitā violare feceris:michi caſtitas duplicabitur ad coronā.non quod habeat duas virginitatis aureolas: ſed quia duplex premiū reportabit.vnū pro virginitatis cuſtodia.aliud pro iniuria quam paſſa eſt.Dato etiam quod talis violenter oppreſſa concipiat:nec ex hoc meritū virginitatis perdit.Nec tamen matri xpi equabitur:in qua fuit cū integritate mentis etiā integritas carnis.Omnia ſunt Tho. vbi ſupra.
Sexto frigidi et eunuchi voluntatē habentes incorruptionem perpetuā ſeruandi:etiam ſi facultas adeſſet coeundi.
k faciunt enim de neceſſitate virtutem.¶ Dubitatur ſeptimo quibus aureola doctorum debeatur? Rū.ſm Tho.et pe. de pal. vbi prius.quod habentib⁹ tria. Primo qui actu docuerūt. Secundo qui ex officio docuerūt vel miſſi. Tertio qui docuerūt publice et recta intentione ptinentia ad ſalutem:per que diabol⁹a cordibus hoīm expugnatur:ſicut quibuſdā ſpiritualibus armis De quib⁹.ij.Corin.x.Arma militie noſtre nō ſunt carnalia: ſed ſpūalia.neceſſario tñ charitas preexigit ex qua procedat doctrina.Propter primū prelati quantūcunq; magni nō habebunt aureolā qui nunq; actu docuerūt:licet habitu litteratiſſimi fuerint.Non enim habitui:ſed actui debetur aureola doctorum.Similiter non habebūt prelati quib⁹ex officio doctorum competeret pdicare qui non pdicauerūt.quia pugnāti debetur:ſm illud.ij.Thi.ij.Non coronabitur:niſi qui legitime certauerit.Similiter plati nec alij qui ſolū in priuato non publice docuerunt:actu aureolā habebūt.Propter carentiā ſecūdi mulieres non habebūt:nec viri qui nō ſunt miſſi legitime ad docendum.nec fraterne correctiōi puate debetur. Propter tertiū carentiam nō habebunt aduocati aduocātes: nec medici:nec philoſophi ſuas artes docentes. immo nec theologis philoſophiā docentibus debetur:niſi vtantur ad declarationem theologie.vt Paulus interdū fecit:et Hieronym⁹ et alij.Nec theologus ex officio pdicans fine indebito ſemper ſcʒ propter vanam gloriam.vel qui verbū dei propter lucrum temporale adulterans recipit mercedem ſuā/ nunq; habebit doctorum aureolam:etiam ſi in charitate decedat. Nō enim penitentia poteſt recuperare aureolam. quia penitētia nō viuificat mortua opera que nunq; viua fuerūt. Dicuntur aūt mortua non ſolum ſine charitate facta:ſed etiam ſine intētione recta/et quecunq; non fuerunt a principio meritoria. Uirgo tamen mēte ſolum corrupta:penitēdo recuperare pōt

aureolã.q2 mortificata opera per pniam reuiuiſcunt.i. que viua fuerũt et per mortale fuerũt mortificata.ſʒ virginitas illi⁹ que mẽte corrupta eſt/quo ad itegritatẽ carnis/ ⁊ quo ad propoſitũ cõtinẽdi viua fuit:licʒ poſtmodũ p propoſitum coeũdi potuerit mortificari. ideo p pniam reuiuiſcere põt. Sed ſic nõ eſt de predicãte ſp ex inani gloria/ vel ex auaricia.quia nũꝗ̃ ſuus act⁹ bonus fuit.Sʒ doctorũ aureolã habebũt pdicantes et docẽtes trib⁹ modis ſupradictis:ſiue fuerint magiſtri/ ſiue ſimplices ſacerdotes: ſiue prelati/ ſiue non prelati. ſiue docuerint ſcripto:ſiue verbo: ſiue legẽdo: ſiue predicando.Scripta enim cõponere quidã modus docendi eſt. Et notandũ ꝙ docere eſt opus charitatis et mie magnũ.¶ Dubitatur.viij.vtrũ in eadẽ ſpecie vna aureola preemineat alteri.⁊ vtrũ vni⁹ virginis aureola ſit nobilior ꝗ̃ aureola virginis alterius :et ſic de martirij et doctorum aureolis. Rñ.ꝙ ſic. vna em̃ ſm excellentiã act⁹ per quẽ hic pugnauit nobilior erit.vt exempli grã. q̃ acerbi⁹ martyriũ: aut qui puriorẽ virginitatẽ vitãdo occaſiones habuit. aut qui plures ſaluauit predicando vel frequentius pdicauit ⁊ nobiliorẽ habebit aureolã. Et rõ eſt quia aureola ſupponit auree.ſed aurea eſt in vno maior ⁊ nobilior ꝗ̃ in alio.vt de dotibus patuit et patebit.ergo et aureolã.¶ Sed notandũ ſm Tho. ꝙ ꝗ̃uis aliqs poſſit puenire ad alti⁹/vel inferi⁹/vel equale meritũ pmij.ſ.eẽntialis per radicẽ charitatis habẽdo ſolã voluntatẽ ad martyriũ:quã martyr in actu mereat per martyriũ. tñ nõ martyrizatus nõ venit ad aureolã:niſi prius martyrizetur. Et ſic etiã eſt de alijs duab⁹ aureolis pariformiter ſm Tho.ſentiendũ.Sciendũ ſm eũdem ꝙ meritum aureole põt intendi dupliciter. Uno mõ ex parte radicis.ſ.charitatis. Alio modo ex parte operis. Contingit enim aliquos duos: quorũ vnus ex minori charitate mai⁹ tormentũ martyrij habet: vel magis pdicationi inſtat. aut etiam magis ſe a delectationib⁹ carnis elongat. Intenſiõi ergo meriti quẽ attẽditur penes radices nõ rñdet intenſio aureole:ſed intenſio auree.ſed intenſioni meriti que eſt ex genere actus reſpõdet intẽſio aureole Uñ põt eẽe ꝙ aliqs minus in martyrio mereat ꝗ̃tũ ad eſſentiale premiũ: q̃ habebit pro martyrio maiorẽ aureolã. Capitulum.ix.

Nunc dicẽdũ eſt qui ſunt fructus debiti beatis quibuſdã/vel oib⁹. de quo notat Tho. in.iiij. di.xlix.ꝙ fruct⁹ de quo loquit xp̃s Mat.xiij.⁊ Luc.viij.quẽ diuidit i triceſimũ:ſexageſimũ/⁊ cẽteſimũ.eſt quoddã pmiũ qd debet hoĩ ex hoc ꝙ de carnali vita i ſpũalẽ trãſit.⁊ rñdʒ illi virtuti fruct⁹ pcipue/q hoĩeʒ pcipue a ſubiectione carnis liberat

hoc aũt facit cõtinẽtia ſola. qꝛ ꝑ eã reprimuntur delectatio
nes q̃ maxie guſtũ ſpũal' dulcedinis impediũt: quẽ fructus
ſuo nole importat. Nã ꝑ delectatiões venereas aĩa ꝑcipue
corpi ſubdit: adeo vt in actu carnali: ſm Hiero. nec ſpũs ꝓ
phetie corda ꝓphetarũ tãgit: nec ĩ illa delectatiõe eſt poſſi=
bile aliquid intelligere: vt phs dicit vij. Ethi. Et iõ cõtinen
tie magis correſpõdet fruct⁹ ꝙ alteri ꝟtuti. ¶ Hui⁹ aũt fru=
B ctus ſimilitudo ſic accipit. Fruct⁹ eñ ex ſemine ꝯſurgit. fru=
ctus aũt ſm hoc põt ꝓdire ex ſemine. qꝛ vis ſemẽtiua eſt ef
ficax ad cõuertendũ hũores terre in ſuã naturã. Et quãto
hec virtus eſt efficacioꝛ et terra ad hoc paratioꝛ: tãto fru=
ctus ſequit vberioꝛ. Spũale aũt ſemẽ qd in nobis ſeminat
eſt verbũ dei. Uñ quãto aliqs magis in ſpũalitatẽ ꝯuertitur
a carne recedẽs: tãto in eo eſt maioꝛ fruct⁹ verbi dei. Scd̃m
hoc igitur fruct⁹ differt ab aureola. qꝛ aureola ꝯſiſtit ĩ gau=
dio qd habetur de operis ꝑfectiõe. ſed fruct⁹ in gaudio qd
habetur de ipa diſpoſitiõe operãtis ſcd̃m gradũ ſpũalitatꝭ
in quã ꝓficit ex ſemine verbi dei. Uñ ſicut aureola nõ debe=
tur cuilibet victoꝛie: ſed excellenti. et cũ hoc in materia ex=
cellenti. ita fruct⁹ ſuo modo qui importat delectationẽ de=
bitam ꝓ cõtinẽtia a vehementi delectatiõe. Jdeo dabitur
illi virtuti: nõ que ſpꝛeuit minoꝛes delectationes ſicut gu=
ſtus/ puta abſtinentie: ſed dabitur illi que ſpꝛeuit maioꝛes.
ſ. venereas ſicut cõtinẽtie et caſtitati. Alber. li. de quattuoꝛ
coequeuis dicit. Quod ſicut videmus in officijs agricultu=
re: ꝙ omne qd fructum fert terra eſt/ ſed tñ cultoꝛ guſtat et
percipit ipſum fructum. ſic etiam terra coꝛpoꝛis noſtri vel
anime fert fructum. ſed anima guſtat ipſum ſeu ſpirit⁹. Eſt
autẽ fructus pꝛopꝛie qui generatur ex grano cadente in
terrã. ad qd viuificandũ et fouẽdũ et nutriendũ habꝫ terra
ꝟtutẽ. ſicut dictũ eſt ei a ꝑncipio. germinet terra herbã vire
tẽ ⁊ facientẽ ſemẽ iuxta gen⁹ ſuũ. Cõtinẽtia aũt eſt ſcd̃m de
lectatiões carnis ꝯtinẽdo illd ad qd ptãtẽ accepat ꝑm⁹ hõ:
et etiã accidẽs cõtinẽtie qd eſt virginitas/ naſcit nobiſcũ in
agro coꝛpis nr̃i vt facili⁹ excolatur. Uñ qꝛ foꝛtitudo q̃ eſt cir
ca cultũ extrinſecũ vel reſiſtẽtiã paſſionũ. ⁊ ꝑcimonia circa
victũ: et iuſtitia circa extrinſecos act⁹: q̃ oĩa minoꝛẽ laboꝛẽ
exigũt: nõ eſt fruct⁹ de quo nũc loquimur: ſꝫ circa venerea
C que magno indigẽti cultu. ¶ Sꝫ quereres. q̃ ſunt grad⁹ fru
ctuũ: Rñ. Luce. viij. et Math. xiij. ꝙ tres vicꝫ triceſim⁹. ſexa
geſim⁹. et cẽteſim⁹/ q̃ dantur in patria: quos triplex gradus
cõtinẽdi meruit in via. Cui⁹ ratio eſt. qꝛ ꝑ ꝯtinentiã cui fru
ctus rñdet: hõ in quãdã ſpũalitatẽ adducit carnalitate ab=
iecta. Et iõ ſm diuerſum modũ ſpũalitatꝭ/ quẽ cõtinẽtia fa=
cit: diuerſi fruct⁹ diſtinguũt. Eſt eñ quedã ſpũalitas neceſ

ſaria ad ſalutē. Et quedā ſupabundās. Neceſſaria q̄dem
ſpūalitas eſt ī hoc. q̄ rectitudo ſpūs ex delectatiōe carnis
nō peruertat:qđ fit cū aliquis ſcđm rectū ordinē rōnis vtit
delectabilib⁹ carnis:et hoc eſt ſpūalitas cōiugatorū. Spiri
tualitas vero ſupabūdās eſt p̄ quā hō ab hmōi delectatiōi
bus carnis ſpiritū ſuffocātibus:oīno ſe abſtrahit. Sed hoc
cōtingit dupliciter. Uel reſpectu ſolū p̄ſentis et futuri tp̄is:
et hec eſt ſpiritualitas viduarū. Ul' reſpectu cuiuſlibet tp̄is
preteriti/preſentis/et futuri. ⁊ hec eſt virginū. Seruātibus
ergo cōtinentiā cōiugalē datur in patria fructus triceſim⁹
vidualem ſexageſimus: virginalē centeſim⁹. Cuius ratio
ſm Tho. et Alber. vbi ſupra. aſſignari pōt ex ipa natura nu
merorū: Tricenarius em̄ numerus ex ductu ternarij in de=
narium ſurgit. Eſt aūt ternarius numer⁹ oīs rei pfectio. vt
dicit. i. celi. Et habet in ſe pfectionē quādā oībus cōmuē. ſ.
principij/medij/et finis. Un̄ cōuenienter cōiugatis aſſignat
ternarius: in quibus ſupra obſeruantiā decalogi/qui p de=
nariū deſignat: nō addit pfectio/niſi cōmunis: ſine qua non
eſt ſalus. Seruāt em̄ boni cōiugati denariū decalogi/ ⁊ cōti
nent ſe a trib⁹ malis circūſtantijs: videlȝ a tp̄e indebito: a
perſona indebita: et a circūſtantia indebita. Jō ſtipes cōti
nentie eoꝝ: ramo triplici dilatat⁹/merito habebit fructū tri
ceſimū. ¶ Sexagenari⁹ aūt numerus ex ductu ſenarij in de D
nariū ſurgit ſeu cauſat. Et hȝ ſe ad tricenariū i dupla ꝓpor
tione. Jdcirco ſignat fructū vidualis cōtinētie: q2 hec cōti=
net. Primo reſpectu omniū pſonaꝝ. Scđo ꝯtinet reſpectu oīs
futuri tp̄is. Et ſic dupliciter excedit cōiugalē: iō duplū fru=
ctum hȝ reſpectu cōiugatoꝝ/videlȝ ſexageſimū: Uel etiā vi=
duis dat ſexageſimus: q2 lx. cōponunt ex denario: vidue aūt
vere ſeruant denariū preceptorū: et cū hoc ſenariū operum
mie: eo q̄ nec maritum futurū/nec natos in futurū habent
prouidere. Et ſic ſtipes cōtinentie vidualis in duplici ra=
mo arborem coniugū excedit: ideo ſexageſimū fructum ha= E
bebunt. ¶ Centenarius autē conuenienter reſpondet vir=
ginitati: quia denarius ex cuius ductu centenarius ſurgit:
eſt limes et terminus numerorum: ſimiliter virginitas te=
net ſpiritualitatis limitem/ſeu apicem: quia ad eam nichil
de ſpirituali addi poteſt. Continet enim virgo ab omnibus
a quibus coniugati et vidue: et cum hoc continet triplici
tempore pfecte/videlȝ p̄terito/preſenti/et futuro. Jdeo no=
nagenari⁹ virginib⁹ debet: ſȝ q2 ſup hoc votū emittūt cōti=
nentie virginalis: vel ſaltem firmū propoſitū addūt ſuper
tria tp̄a: idcirco cētenari⁹ eis merito debet/quaꝝ ſtipes eſt
obſeruatio decalogi: et rami decuplices. ¶ Dubitatur hic F
primo vtrū aliquis de fructibus debeat infantibus poſt ba

ptiſmū mortuis?Rñ.Alber.vbi prius ꝙ non ꝓprie.Fructus
em̄ proprie debet laboranti.Eſt aūt infantiū fruct⁹ mune=
ris poti⁹ q̄ꝫ vſus vel laboris.Sicut ſi ager ꝓfert aliqua : q̄
ſponte naſcunt ex beneficio ſolis tm̄.Sol em̄ iuſtitie ꝓ par
uulis laborauit:quibus(vt ſupra tactū eſt)eoꝝ innocentia
g ꝛ integritas aliqued gaudium in patria dabit. ¶Dubitat
ſecundo vtrum binubis/id eſt qui ſecundario nupſerunt de
beatur fructus ſexageſimus poſtq̄ꝫ continent altero ꝯiugū
mortuo?Rñ.ꝙ non ꝓprie ſm Alber.ꝛ Pe.de pal.vbi prius.
q: continentia vidualis a ſecūdis nuptijs abſtinet.¶Dubi
h tatur tertio vtrū iſti qui nunq̄ꝫ in matrimonio fuerunt/nec
virginitatē ſeruauerunt:an fructū aliquē habeant?Rñ . ꝙ
ſic.Unde Petrus de pal.di.xxxix.ſicut ad aureolā nō ſuffi=
cit votum ſeu ꝓpoſitum ſine effectu:ſic nec ad fructum. vñ
ſi quis incōtinens in morte peniteat cum ꝓpoſito continen
di:auream q̄dē habet ſed nō fructū.Qui vero corrupt⁹ pec
cato/penitens vixit ſanus/cum ꝓpoſito ſolū cōtinēdi matri
monialiter/fructuꝫ habebit triceſimū.Sed ſi cū ꝓpoſito cō
tinendi ſimpliciter habebit fructū ſexageſimū . Cēteſimum
aūt habere nō poteſt ſicut nec aureolam:quia corde ꝛ cor=
pore corruptus eſt.Ad idem eſt Thom̄ . eadem diſt . dicēs
Fructus nō oībus cōueniunt ſaluandis:ſicut patet de his
qui in fine penitent/ ꝛ incontinenter vixerunt.Eis em̄ non
fructus:ſed eſſentiale p̄miū debetur.Nec cuilibet vidue
ſed ei ſolum que ꝓponit ſeruare viduitatem/ ꝛ que ſeruat:
ſexageſimus debet fructus.¶Notat tamē Tho. vbi prius
ꝙ fructus tripliciter accipit.Uno modo vt dictū eſt hacte=
nus.Secūdo modo fruct⁹ ſpūalis ſumit ad modū ꝛ ſimilitu
dinem corporalis fruct⁹ inquantum corporalis fruct⁹ eſt
quoddam cōmodū qd̄ ex labore agriculture expectatur.Et
ſic fructus dicit illud p̄miū qd̄ homo ꝯſequit ex labore quo
in hac vita laborat.Et ſic omne p̄miū qd̄ in futuro habebit
ex noſtris laborib⁹:fruct⁹ dr̄.Et ſic accipitur Ro.vj. habetꝫ
fructum veſtrum in ſanctificationem:finem vero vitā eter
k nam.¶Tertio ſumit fructus ſpūaliter pro eo quod reficit
tm̄ q̄uis non ſit vltimus finis.ꝛ ſic virtutes fructus dicun
tur/inquantū mentem ſincera delectatiōe reficiunt.vt Am
bro.dicit.ꝛ ſic accipitur Galath. v . fructus aūt ſpūs ſunt
charitas/gaudiū ꝛc.Ubi ponunt duodecim.quos Tho. ex=
ponit ibidem di.ꝙ fruct⁹ ſpūs ſunt qui in hac vita in anima
cōſurgūt ex ſeminatione gratie.Et ponit apl's p̄mo ꝑficien
tes in ala interi⁹ q̄nq3.Secūdo ſeptem ꝑficientes in ala ex
terius.Primo em̄ interius perficitur ala in corde per amo=
rem.quia primū principium motiuum virtū interiorum:eſt
inclinatio ad bonum.que dicitur amor ſiue charitas.Secū

do ꝑficiť ꝑ gaudiū amor. qꝛ vltim⁹ termin⁹ quo ꝑficimur in
terius eſt gaudiū quod ꝓcedit ex pſentia rei per charitatē
amate. Qui em̄ hꝫ charitatē: habet qđ amat: ⁊ ſic cōſurgit
gaudiū. Tertio ꝑficitur pace. Tūc em̄ amans pacem habet
qn̄ rem amatam ſufficienter poſſidet/ ⁊ res amata ſuffici=
ens eſt amanti/ ꝓpter ſuam ꝑfectionem. Quarto ꝑficiť pa=
tientia. Sunt em̄ que pacē cōturbant aduerſa quedā: con=
tra que ꝑficit patientia que facit aduerſa patienter tolera
re. vn̄ Luc.xxi. In patientia veſtra poſſidebitis animas ve
ſtras. Quinto ꝑficitur lōganimitate. qꝛ dilatio boni amati
etiā īpedit gaudiū cōtra quā dilationē ꝑficit lōganimitas/
que expectatione nō frangiť. Vn̄ Math.xxiiij. Qui pſeuera=
uerit vſqꝫ in finē: hic ſalu⁹ erit. Sexto ꝑficitur bonitate: que
⁊ ſequētia ad extrinſeca ꝑficiunt que ſunt aut iuxta nos vt
ꝓximus: aut ſupꝛa/ vt deus. aut infra/ vt ſenſitiua ⁊ corpus
Pꝛimo ergo in corde in ordine ad ꝓximū ꝑficit bonitas ꝑ
rectā ⁊ bonam voluntateꝫ. Eſt em̄ bonitas rectitudo ⁊ dul=
cedo animi: qua oībus aliȷ̄s quis bene vtitur. qꝛ Luce.vi.
Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Septimo be
nignitas ꝑficit in ordine ad ꝓximū. vt quis ei bona ſua lar=
giter cōicet. vnde benignitas đꝛ quaſi bona igneitas. quaſi
faciens hominē fluere ad ꝓximū: id eſt rerū largitas. Vn̄
ij. Coꝛ.ix. Hilarē datorē diligit de⁹ Vn̄ coloſ.iij. Induite be=
nignitatē ⁊c. Octauo ꝑficitur manſuetudine: qua quis pa=
tienter ſuſtinet ꝓximi moleſtias. de qua Math.xi. Diſcite
a me: qꝛ mitis ſum ⁊ humilis corde. Nono fide ꝑficimur ad
deū ſuꝑ nos. Fides em̄ eſt hic cognitio quedam inuiſibiliū
certitudine quadam. ſm̄ illud Gen.xv. Credidit abraham
deo/ ⁊ reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Decimo modeſtia ad
id quod infra nos eſt: ſcꝫ corpus ꝑficiens in exterioꝛib⁹ acti
bus. Nam modeſtia actibus ſeu dictis modū imponit. Vn=
decimo quo ad appetitū ſenſibiliū interiorem ꝑficit cōtinē=
tiam: que etiā a licitis abſtinet. Duodecimo caſtitas que
licitis recte vtitur. Hec de Thema.

¶ Capm̄.x. De ſocietate iocūdiſſima/ amici
tia concordia/ ⁊ honore.

TErtiūdecimū gaudiū extrinſecū corporis erit
de ſocietate iocundiſſima beatoꝝ ⁊ ſegregatio=
ne a conſortio malorum. Hec duo principalia
gaudia erunt: ⁊ vtrunqꝫ nobis multitudine inu A
merabili. Pꝛimo gaudebūt tot gaudiȷ̄s: q̄t ſunt
conſodales beati angeli ⁊ hoīes. Secūdo tot gaudiȷ̄s: quot
dānatoꝝ demonū ⁊ hoīm euaſerūt ſodales. De ꝑmo dicit
Anſel. pſol. ca. penul. Interroga intima tua ſi cape poſſint

gaudiū ſuū de tanta beatitudine ſua. Sed certe ſi q̄s alius
quem omnino ſicut teip̄m diligeres eandē beatitudinē ha=
beret: duplicaret̄ gaudiū tuū. q̄ non minus gauderes p̄ eo
q̄ꝫ p̄ teipſo. Si vero duo vel tres vel multo plures idipſum
haberēt: tātūdē p̄ ſingulis q̄tū p̄ teipſo gauderes ſi ſingu=
los ſicut teipſum amares. Ergo in illa pfecta charitate in=
numerabiliū angeloꝝ beatoꝝ ⁊ hoīm: vbi nullus minꝰ dili=
get aliū q̄ꝫ ſeipſum/ non aliter gaudebit quiſq; pro ſingulis
alijs q̄ꝫ p̄ ſeipſo. Si ergo cor hoīs de tanto ſuo bono vix ca
piet gaudium ſuū: quō capax erit tot ⁊ tantoꝝ gaudiorum
B hec anſel. ¶ Unde Tho. in. iiij. di. xlix. dicit. Illud gaudium
qd̄ vnus ſpecialiter videtur habere inter oēs hoīes beatos
illud quodāmodo oēs beati ſimiliter habēt/ inquantū ſcꝫ p
charitatem pfectā vnuſquiſq; bonū alteriꝰ bonū ſuū repu=
tat. Non tn̄ hoc gaudiū/ quo vnꝰ alteri cōgaudet de aureo
la quā in eo videt: poteſt in nō habente aureolā vocari au=
reola. quia non datur in p̄miū victorie eiꝰ: ſed magis reſpi=
cit victoriam alienam. Corona vero ipſis victoribus reddi
tur/ nō victorie cōgaudentibꝰ/ ppter illoꝝ gaudioꝝ multitu
dinē. dicit̄ Math. xxv. fideli ſeruo. Euge ſerue bone ⁊ fide=
lis ⁊c. intra in gaudiū dn̄i tui. nō dicit̄ gaudiū te intrabit. q̄
etiam extrinſecū gaudiū vix hō capere poteſt humana con
iectura. Huic etiā tredecimo gaudio aſſociari poſſunt tria
bona beatitudinis/ q̄ ponit Anſel. lib. de ſimi. vicꝫ amicitiā/
concordiā/ ⁊ honorē. De primo em̄ dicit. Perfecta amicitia
eſt q̄ in inimicitiā cōuerti nō poteſt. Hic em̄ ſi quis tantam
amicitiā haberet/ velut pater ad filium: verti tn̄ pōt in ini=
micitiā. Sed in patria quantū ſe quiſq;/ tm̄ ⁊ tandiu diliget
alteꝝ: nec video quomō poſſit aliter eſſe. preſertim cuꝫ oēs
vnum corpus xp̄i ſint. ⁊ chriſtus qui eſt pater oīm ſit caput
C ¶ De ſecūdo ſcꝫ concordia dicit. Cōcordiā/ nec ad noſipſos
hic plerūq; habemꝰ. cū corpus ⁊ anima diſſideant: ſed hec
ceſſabūt/ cū corpus ⁊ aīa in deū tendent. Ibi em̄ erit tanta
cōcordia vt quēadmodum ad quem locuꝫ oculus dexter ve
lit: ad eundē ⁊ ſine labore ⁊ ſiniſter. Eccleſia vna erimus ⁊
xp̄i corpꝰ: ⁊ xp̄s erit caput ⁊ ſpōſus. Sꝫ dicis ſi ego volo q̄ vo
luero/ ⁊ idem mecum oēs volunt: ergo maior petro eſſe po=
tero ſi voluero? Rn̄. imbecillitati tue: te maiorē eē petro vel
le non potes. quia hoc velle/ eſt ſe nichil velle eſſe. Illi em̄
eſſe in gloria equalem/ velle nō poteris/ cuiꝰ meriti impar
es. Pulcherrimū em̄ illud corpus pro nullo cōmodo viola=
re vis. In humano etem̄ corpore: nec pes manus eſſe appe
tit: nec oculus auris: ſic ⁊ in illa dei ciuitate admirabili.
Quiſq; em̄ p̄ modulo ſuo ſatiabitur: vt nec ampliꝰ velle poſ
ſit. Tho. in. iiij. di. xlix. aſſignat rationē ſic dicens. In beatꝭ

erit ꝑfecta charitas.Uñ quilꝫ ibi plus diliget deũ ꝙ ſeipm
Et ideo magis volet id quod eſt cõueniens deo:ꝙ id quod
eſſet ei vtilius.Et ideo magis volet diuinã iuſtitiã ſaluari
in hoc ꝙ ipſe minus habeat :qḋ eſt deo ꝯueniẽti⁹: ꝙ in hoc
ꝙ plus habeat quod eſſet ſibi vtilius.¶De tertio videlicet D
honoꝛe ſic dicit Anſel.Honoꝛari aũt homo appetit ab homi
nibus:vt eoꝝ ꝟbis aut factis collaudet.verbis vt eum col=
laudent:factis vt eũ ſibi pꝛeponant.Sed cum honoꝛem hu
iuſmodi appetit:tale eſt ac ſi mus vn⁹ q̃rat ab aliis lauda=
ri/eliſqꝫ in regimine ꝑponi.Huc m̃ honoꝛem nullus ad plenũ
hic habere põt.cũ nec impatoꝛ ab oib⁹cognoſcat/aut oibus
pꝛeponat.In futuro aũt ab olbus beatis honoꝛabit.Cuiuſ
modi aũt honoꝛ ſit futuris exẽplis declaremus.Ecce ponit
paup oi ſolatio deſtitutus/vulnerũ ⁊ aliaꝝ infirmitatũ fe=
ditate coꝛruptus:⁊ oi quo vel a frigoꝛis aſperitate defen=
dat tegimine nudus:hũc talẽ/tali modo iacentẽ/⁊ in nullo
ſemet iuuare valentẽ:ſi rex aliquis potẽtiſſim⁹ trãſiens vi
deret/miſertus vulneribus mederi iuberet / curatũqꝫ ſuis
regalibus indumentis ſeu oꝛnamentis indutũ ꝑſentatũ pꝛe
cipet:⁊ in filiũ adoptaret adductũ:ac deinde pꝛecipet vt in
regno ſuo filius ſuus haberetur a cunctis/atqꝫ in nullo qḋ
imperaret a quoꝙ ei cõtradiceret/heredẽ ſuum filiiqꝫ ſui ꝓ
pꝛii coheredẽ cõſtitueret/⁊ eũ ſuo noĩe vocari vellet:nonne
diceres hũc magnifice ⁊ inopinate honoꝛatũ? Et certe no=
bis deus hec oia faciet.Nati enim de putredine carnis re
plemur multis miſeriis omni ſolatio deſtituti: oim paſſio=
nũ infirmitate obnoxii/ac pctõꝝ vulneribus pleni a deo re
cipimur/curat/ſanat/reſtituit/oꝛnat/facit incoꝛruptibiles/
adoptatos coheredes ⁊c.Omniqꝫ creature iubebit vt no=
bis obediat:vocamur dii nomine ſuo.Ego inq̃t ps. dixi dii Ps.lxxxi.
eſtis.Ipſe de⁹ deificãs eſt:tu vero de⁹ deificat⁹.Sed hec ra
tio foꝛtaſſis in aplis ⁊ excellẽtib⁹ locum habet.Sed q̃d de
me qui longe diſto?Attende ꝙ vniuerſaliter ait.Ego dixi dii
eſtis ⁊ filii excelſi omnes/vt nullũ ab iſta deitate excipiẽdũ
deus oſtenderet.Hec Anſel.Et ponit ſtatim exẽplum de li=
gno/ plũbo/⁊ ferro in ignẽ poſitis:quoꝝ vnũ altero magis
ignitũ ſit:cũ ignis totũ penetrauerit.Sicut enim ibi nullꝫ
ſit ignis:ſed quodlꝫ ſit ignitum/⁊ vnum plus alio igneſcit:
ſic in patria vnuſquiſqꝫ deificatus erit ex dei vnione.Atta
men vnus alio beatioꝛ/ nulluſqꝫ vere dicitur de⁹ ꝑ eſſentiã
ſed participatione.vt ſic cuiqꝫ ꝓ modulo ſue vnionis/ꝓpin
quioꝛis ad deum:deitatis nomẽ ⁊ honoꝛ vnicuiqꝫ impenda
tur.¶Decimum quartum extrinſecum gaudiũ habebit re E
ſpectu chꝛiſti humanitatis.Pro cuius intellectu notandũ
ſm magiſtrũ Jo. de tamba co tractatu de deliciis ſenſibili

bus paradiſi.q beati duplex gaudium habebunt/ Unū eſſentiale qđ habebunt de creatore viſo ⁊ amato. Aliud accidentale de creatura cognita ⁊ amata. Sed cum in homie ſit corpus ⁊ anima quoꝝ vtrunq; beatificabitur eſſentialiter ⁊ accidentaliter. Idcirco eſſentiale gaudiū adhuc eſt duplex/ſm q in xp̄o duo reperiuntur. Unū eſt anime/ ⁊ erit viſio ⁊ fruitio diuine eſſentie in ſe ⁊ per ſe. de quib⁹ dicetur in tertio p̄ncipali. Et quia deus in ſe poteſt cognoſci a corporeis ſenſib⁹ idcirco vt iſti ſenſus deo beatificētur: eſt aliud gaudiū eſſentiale corporis quod habem⁹ de humanitate percepta: q: ibi eſt terminus ⁊ finis et ſummū a ſenſibus humanis deſideratiſſimum. Hec diſtinctio notatur Joh.xvij. vbi xp̄s ait deſcribendo beatitudinem di. hec eſt vita eterna/ id eſt beatitudo eſſentialis/ vt cognoſcant te ſolum deū verū/ ecce p̄mium eſſentiale anime: ⁊ quem miſiſti ieſum chriſtum/ ecce eſſentiale p̄miū corporis. ¶Unde in chriſti hūanitate ſola/ omnes ſenſus noſtri quietabunt vt optare nequeant gaudia maiora triplici de cauſa. Primo q: chriſti humanitas erit pfectiſſime decorata premijs/ que in alijs dicunt tres aureole. quatuor dotib⁹ corporis. ⁊ decoratione ſumma oim ſenſuum ſuoꝝ. que omia in xp̄o videbim⁹ ⁊ noſtris fruemur ſenſibus. Secundo q: noſtra anima in anima xp̄i videbit ſummas pfectiones in eſſentia eius/ in ꝟtutibus varijs/ in actibus trium dotū anime/ in his etiam que in nobis dicuntur aureole/ ⁊ ſimilib⁹. ⁊ ſic ſumme gaudebit de his anima noſtra. Tertio q: in chriſti humanitate p accidens videbimus deum. vt expoſitum eſt ſupra. ⁊ tāto plus q̄ in alijs rebus quanto deus magis eſt vnitus humanitati chriſti/ q̄ alijs rebus ſit vnitus. Erit igitur xp̄i humanitas iocundiſſimū obiectum quinq; noſtroꝝ ſenſuum. ſm illud Job.xix. Credo q redemptor meus ⁊c. Et in carne mea videbo deū ſaluatorem meum. Et eadē ratione audiet/ odorabit/ guſtabit/ ⁊ tanget. q: viſus ponitur pro notitia alioꝝ ſenſuum. Primo q: in patria erit chriſtus viſui obiectum pulcherrimum: q: hic etiam fuit pulcherrim⁹ hominū. ſm illud

Ps.xliiij Ps. Speciosus forma pre filijs hominū. Cicatrices eum non deformabunt: ſed vltra om̄e qđ de gemmis ⁊ coronis cogitari poteſt decorabunt: ita vt deus pater om̄ibus dicat animabus illud Cātic.iij. Egredimini filie ſion/ ⁊ videte regem in diademate quo coronauit eū mater ſua/ ſcʒ ſinagoga in die ſolennitatis ⁊ letitie/ ſupple egredimini ⁊ videte. ¶Sed queres quō chriſtus videre poterit ſuam pulcherrimā propriam faciem. Similiter quō alij ſancti ꝓprias? Rn̄. magr Johā. q per ſpecies influxas hoc poſſunt vbiq; ⁊ ſemper. ⁊ etiam poſſunt videre proprias facies per ſpecies a ſe receptas ⁊ reflexas. Poſſunt em̄ vti corporibus glorioſis alioꝝ. vel etiam ma

nibus proprijs leuãdo eas ante oculos/tãq̃ ſpeculis mun
diſſimis. Cui⁹ ratio eſt:q: ſm Grego.corpora glorioſa ſunt
transparentia:polita etiã ſunt. Et aie beatorũ poſſunt vti
corporibus ſuis/ꝛ ſpecieb⁹ ſenſibilib⁹ad placitũ ſicut ꝛ xp̃s
in reſurrectione.Unde ſubtrahẽdo vel immutãdo poſſunt
corpa ſua facere terminata/ꝛ p cõſequẽs optima ſpecierũ
receptacula:ꝛ ſic videre eis ſitu oppoſita. Secũdo i patria
xp̃s erit auditui noſtro obiectũ iocundiſſimũ. Ita vt verbũ
vnũ amoroſe alteri amicabiliter allocutũ:p̃ dulcedine mor
talis homo ſufferre nõ poſſet/quia cor eius pre dulcedine
liquefactum deficeret:niſi miraculoſe deus aliquẽ vellet cõ
ſeruare.chriſtus itaq̃ ſimul poſſe loqui poteſt/ꝛ cãtare op
timis regulis artis muſice:ꝛ alia habebit in ſummo q̃ crea
ture btẽ habebũt:participatiue ſolũ ab eo. De guſtu/tactu
olfactu cõtemplare ſicut ſupra dictum eſt de alijs:dũmodo
nobiliſſime chriſto attribuas. Amplexus etiã caſtiſſimos
xp̃s in patria nemini negabit:qui hic dulciter a deuotis p
miſit ſe tangi/ꝛ quoſdam eſt amplexat⁹:vt patet in die re=
ſurrectionis de mulieribus accedẽtibus/que pedes ei⁹ te=
nuerũt. Et Mar.ix.dicitur:Jeſus accipiẽs puerũ quẽ cum
complexus eſſet:ait illis:quiſquis vnũ ex his pueris rece=
ceperit:me recipit.ꝛ Mar.x.ait:ſinite paruulos venire ad
me:ꝛ complexans eos:benedicebat eos. Hec omnia de Jo=
hanne de tambaco.vbi ſupra.

¶ Capitulũ.xi.de interioribus gaudijs iraſcibilis
cõcupiſcibilis:quietatiõe intellect⁹:ꝛ rõne ſcibiliũ.

Quo ad ſecũdum principale/de interiorib⁹ bea
torum gaudijs notandũ q̃ taliũ reperiuntur A
quinq̃ per oppoſitũ ad quinq̃ interiores pe
nas damnatorũ/recitatas ſupra cap̃.iij. Pri
mum gaudiũ interius erit in ſenſuũ interio
rum/ꝛ exteriorum multiplici melioratione.
Secundũ eſt in iraſcibilis ꝛ ↄcupiſcibilis quietatione. Ter
tium in intellectus reſpectu omnium ſcibilium perfectiõe.
Quartum in omnium preteritorum gratiſſima contempla
tione.Quintum in omnium operationum ad dei volunta=
tem conformatione. ¶ Quantum ad primum notandum ſe B
cundum Johan.de tambaco vbi prius:q̃ duodecim ſunt q̃
in patria faciunt ſenſibilium interiorũ ꝛ exteriorum ma=
ximam delectationem:ꝛ quodlibet inter illa duodecim ha=
bet valde multa ſub ſe. Primum eſt debita ſpirituum quan
titas/vel ad minus ſpirituum maior puritas:ſuppoſito q̃
in patria foret delectatio cum omni dilatatione. Secundũ
eſt complexionis bonitas:cuius ſignum eſt q̃ melancolici
non ſunt apti ad delectationes/ſicut ſanguinei. In patria

autem ſancti optimas habebunt cõplexiones ſm cuiuſlibꝫ merita. Tertium eſt iuuenilis etas: qꝛ ſm phm. viij. ethico. In ſenſibus minus eſt de delectatione in iuuenibꝰ. In etate aũt xp̄i reſurgemus ſm aplm. Uñ aptitudinem maximã habemꝰ ad gaudendum. Sicut etiam ſulphur maiorem habet aptitudinem ad igniendum: ꝙ lignum fumigãs. Quartum eſt pfectio tam ſenſuum ꝙ opationum: qꝛ quanto potẽtia eſt pfectioꝛ: tanto operatio eſt delectabilioꝛ ſꝫ phm. iiij. ethicoꝝ. Fiet aũt protunc refluẽtia ab anima in corpꝰ: vt in ſuis operationibus perficiantur ſenſus: prout dicit auguſt. in epiſtola ad dioſcoꝝ. Quintum eſt ꝙ operabimur attentius ꝙ in via: qꝛ protunc non erunt impedimenta que nũc. Inde ſurget maxima delectatio. Sextum eſt: qꝛ ſine leſione organoꝝ actuabuntur omnes ſenſus noſtri. Septimum eſt: qꝛ non vexabimur in organis membroꝝ ꝛ ſenſuum tedio vł labore. Octauum eſt pmixtio delectationis cũ triſtitia. Nonum eſt: ꝙ non minꝰ delectabimur in proceſſu delectationis ꝙ in principio. Decimuꝫ eſt ꝙ magis a longinquo poſſumꝰ videre corpora ſanctoruꝫ glorioſa / audire / odorare / ꝛ ſic de alijs ſenſibus ꝙ non glorioſa / qđ delectabilius eſt: qꝛ a longinquo videndo: audiendo: ꝛ ſic de alijs plura videmus et audimꝰ. Undecimum eſt ꝙ licet non per ſe / tamen ꝑ accidẽs intellectus ꝛ affectus ſentiendo recreabuntur / per pñtiam in omnibus rebus exiſtentem / maxime in xp̄o. Sicut cõcludimus in via aliquem viuere ex locutione. Duodecimũ eſt maius meritum ſm ſenſum / quo membra hic ꝛ potentie cõparate ſunt ad meritum: ꝓpť que in patria magis gaudebimꝰ ſm ſenſus / nõ ſolum abſolute: ſed etiam in comparatione vniꝰ ſenſus ad alium: ꝛ vnius membri ad aliud: qꝛ ſi aliqs ſm certũ ſenſuꝫ hic plꝰ meruit ꝓuatiue vel poſitiue ꝙ ſm alium: ſm hoc etiã amplꝰ ꝑmiabiť: vt oculꝰ a vanis viſibilibꝰ abſtinẽdo vel euchariſtiã deuote vidẽdo: ꝛ ſic de aurıbꝰ: ꝛ de alijs ſm talem partẽ plus ꝑmiabiť. Uñ diues in inferno ſm Gre. vbi plus peccauit: ibi ãplius / ſcꝫ in lingua torꝫ eſt. Sic eadem rõne lazarus: vbi prius meruit ibi plus premiabitur. ¶ Secundum ꝑncipale interius gaudiuꝫ erit de iraſcibilis ꝛ concupiſcibilis quietatione: qꝛ concupiſcibilis amplius de ſenſibilibus delitijs non poterit optare: cum ſit in apice pfecta: nec iraſcibilis alicui habebit triſti repugnare: aut aliqđ tanꝙ difficile ꝛ arduuꝫ conſiderare. Ibi etiam erit amicitia vera per chriſtum ꝛ eius matrem ex vna parte: ꝛ nos ex alia. De qua anſelmus li. de ſimili. dicit ſic. Cõtemplare chriſtum ꝑ quem tibi omnia gaudia euenient / et percipies ꝙ ille plus ꝙ tu teipſum / ꝛ ꝙ omnes alij ſe / incõparabiliter amet te. Et tu ſuper teipm / ꝛ ſupˀ omnes alios

ineffabili quadam ſuauitate illum amabis. Hec ille. Ibi etiam amicitia perfecta erit inter te/ et omnes electos homines. Ibi etiam amicitia erit inter te et omnes angelicos ſpiritus. Ibi etiam gaudebimus de euaſione omnium odiorum que habent damnati. De amicitia/ concordia/ et honore/ habes precedenti ca. De preſenti etiam materia habere potes plura: que dicta ſunt de penis interioribus damnatorum.ij. membro principali ibidem. ¶ Tertium principale internus gaudium erit de intellectus reſpectu omnium ſcibilium perfectione. Ubi notandum quod intellectus anime beate quodammodo ſciet innumerabilia per quinque influxus. Primo cognoſcet per ſpecies influxas/ ſicut alie ſubſtantie ſeparate naturaliter plura Secundo per ſpecies acquiſitas hic in via. Tertio per ſpecies receptas per ſenſus corporis glorificati vt dictum eſt de actuatione quinque ſenſuum. Quarto per illuminationem anime chriſti/ et beate virginis/ et aliorum ſuperiorum beatorum. Unde dicit tho.in.iiij.diſtin.xlix. quando gloria hominum et angelorum erit penitus conſummata: omnes beati ſcient omnia que deus ſcientia viſionis nouit: id eſt omnia que vnque ſunt preterita/ omnia preſentia ſimpliciter/ et omnia que vnque ſunt futura ita tamen quod non omnes beati omnia videant in eſſentia diuina ſed anima chriſti ibi plene videbit omnia ſicut et nunc videt. Alij autem ibi videbunt plura vel pauciora ſecundum gradum quo deum cognoſcent. Et ſic anima chriſti de his que pre alijs videt in verbo: omnes alios illuminabit. Unde dicitur Apocali.xxi. quod claritas dei illuminat ciuitatem beatorum et lucerna eius eſt agnus. Et ſimiliter alij ſuperiores illuminabunt inferiores: non quidem noua illuminatione/ vt ſcientia inferiorum per hoc augeatur: ſed quadam continuatione illuminationis ſicut ſi intelligatur quod ſol quieſcens illuminat aerem. Et ideo dicitur Dan.xij. quod qui ad iuſtitiam erudiunt multos: fulgebunt quaſi ſtelle in perpetuas eternitates. Prelatio autem ordinis dicitur ceſſatura quantum ad ea que nunc circa nos per angelorum ordinata miniſteria exercentur. Hec Tho. Quinto in dei eſſentia/ vel ſpeciali dei influentia cognoſcent omnia etiam indiuidua. Unde Anſel.lib.de ſimili.dicit ſic. beatitudinis pars eſt ſapientia: qua hic ſe carere eſtimat ſi quid non agnouerit: quod alterum ſcire putauerit. Sed que eius ſapientia/ qui ſeipſum ignorat? Quis enim perfecte cognoſcere valeat: cuiuſmodi res ſit corpus eius interius/ quale poſterius et interius? In futuro autem beatus nihil eorum que ſcire voluerit ignorabit: quia in ſumma ſapientia/ totius creature bonitatem videbit: quam in deo melius quam in ſeipſa relucere conſtat. Ibi ſinguli omnes: ibi ab omnibus ſinguli cognoſcentur: nec quicque omnino latebit: qua patria/ qua gente/ qua ſtirpe quis editus fuerit: vel quid etiam

E in vita ſua fecerit.¶Sed diceres.Nunquid ſcelera mea q̄
erubeſcenda cunctis confeſſio deleuerat:ibi cūctis in aper
to contuenda tradētur in cordis mei libro?Sed tu cui tan
ta dimiſſa ſunt:nunquid ingratus eris? Certe vt in illius
laudibus eternaliter iocūdus ſis:ſemper de quāta miſeria
ſis erutus/vt puto corā habebis.Cum ergo ſingulorū con=
ſcientie ſingulis pateāt:fateri audeo/ curata crimina ſine
cōfuſione ad magnā miſericordiā dei/eiuſq̄ꝫ gratificationē
tuamq̄ꝫ cōgratulationē cunctis patere.Non em̄ pro pecca
tis te maior cordis anguſtia premet/ſcelerū ve tuorūꝫ ma
gis pudebit:q̄ꝫ aliquem magnis vulneribus ſauciatū nun
q̄ꝫ ex ex omni parte ſanatū.Aboliti languoris moleſtia nū=
quid aliquem premit?vel nūquid corūꝫ que in cunis poſit⁹
infans egerit verendū pudet? Tūc quippe cū integre ſani=
tas perfecta mundicia plena:remiſſio omniū ſecura/offen=
ſionum impunitas certe tibi arriſerit:cognitio vel recorda
tio peccatorū tuorū in nullo tibi horrori vel confuſioni eſſe
poteſt. Uerum ſuper agnitis delictis velut enormi ac feda
infirmitate tua:pietas virtus ſapiētia medici qui te ſana=
uit:ſublimius a cūctis admirabitur/laudabitur/ magnifi=
F cābitur.Laus talis autē dei:etiaꝫ tua gloria eſt.¶Sed di=
cis:gloriā dei ibi intuēdā video:ſed quō inter tot īnocētes
in me ſanata intuentes non me iudicēt:non intelligo. De
quo agis/frater intelliget te:nequaq̄ꝫ ſe:ſed deum in queꝫ
peccaſti offendiſſe:quem tu videris penitus ignouiſſe.
Nec in cor innocentis aſcendere poteſt vt te iudicet cum
ſic deum offenderes:ſed magis clementiā admirabitur/nō
ſolum in te:ſed etiam in ſe/qui ne hoc medicamēto i ndige=
ret:cuſtoditus fuit.Si ipſi etiā angeli te indignū ſocietate
ſua iudicare vellent dicētes.tu homo de puluere factus/cō
tra preceptum dei te in ſcenum peccati dimerſiſti:nunquid
nobis ſimilis eſſe vis/quos nunq̄ꝫ cōtra dei preceptum ire
audiſti?Reſpōdebis ſi de puluere(vt dicis)factus ſum:non
mirū ſi vento temptationis impulſus ſum cadens.Uerum
agnita xp̄i gratia pro eo omnia reliqui:eius voluntatē co=
natus ſum implere:vide tribulationes in fame/in ſiti ⁊c.q̄
ad eius honorem ſuſtinui:vos autē nunq̄ꝫ horum minimuꝫ
tuliſtis.Sed hec rōcinatio adultos tantū reſpicit:qui vim
ſibi fecerūt.Unde alij dicere poſſunt. ꝙ i regno dei veſtraꝫ
querimus equalitatem/ dono ⁊ gratie chriſti aſcribimus:
cuius ſanguis bonis cūctis preponderat.Hec Anſelmus.
¶Quartum intrinſecum gaudium principale conſiſtit in
G omnium preteritorum gratiſſima contemplatione. Nā tūc
diſtinctiſſime videbunt tam in proprijs operibus q̄ꝫ in alie
Ro.viij. nis quomodo diligentibus deum(ſm apoſtolū.)Omnis co=

operantur in bonũ/celum/terra/mundus/infernus/boni ⁊
mali/proſpera ⁊ aduerſa/demon ⁊ bonus angelus. Tũc vi
deri poterunt iudicia dei:que ſunt hic abyſſus multa. vbi
ps. mirabitur di. zelaui ſuper iniquos pacẽ peccatorum vi= Ps.lxxij.
dens:non eſt reſpectus morti eorum ⁊c. Et ſequitur:donec
intrem in ſanctuariũ dei:⁊ intelligam in nouiſſimis eorum
id eſt poſt hanc vitã. Et Hiere.xij. Quare via impiorũ pro
ſperatur:bene eſt oĩbus qui operãtur iniquitatẽ ⁊c. Sed
precedit. Juſtus quidẽ es dñe:ſi diſputẽ tecum ⁊c. hic erũt
tot gaudia:quot de cognitis vt in precedenti membro dictũ
eſt notabilia beati conſiderant dona eis hic in via collata:
hic etiam maxima gaudia habẽt/ꝙ euaſerunt omnes ver=
mes conſcientie/quos habẽt damnati in inferno. ¶Quin= h
tum intrinſecum gaudium cõſiſtit in omniũ operationũ ad
dei voluntatem cõformatiõe. Sicut eñ dãnati ꝑpetue pec=
cant:ita iſti perpetue deũ honorãt. Et ſicut dãnati pro quo
libet ſuo malo actu eſſentialẽ penam habẽt/id eſt inſepara
bilem deordinationem:ſm illud Auguſt. lib. cõfeſſ. Juſſiſti
dñe:⁊ ita factũ eſt vt pena ſit ſibi oĩs animus inordinatus
ita ſaluati in quolibet ſuo actu quoddã inſeparabile ⁊ con
tinuum premiũ habẽt/⁊ complacentiam de bonis actibus
quos deum in eis vident operari ⁊c.

¶Capitulũ.xiij. De dotibus anime ſcʒ viſio
ne/delectatione/⁊ comprehenſione.

Gaudia ſuperiora anime beate in patria/nũc vl=
timo ſunt declarãda que conſiſtũt in dotibꝰ ani
me tribus. ¶Ubi primo notanduʒ quid ſit dos A
de hoc dictum eſt ſupra. vij. cap. Secũdo notat
Tho. in. iiij. diſt. xlix. ꝓprie inquit dotes anime
ſunt immediata principia illius operationis/in qua beati
tudo conſiſtit/per quam anima chriſto cõiungitur. Et ſunt
tres dotes tanꝙ tria ſuprema dona animã ſumme ordinã
tia ⁊ diſponentia ad beatitudinẽ. Prima eſt viſio/id eſt ha
bitus luminis glie ſeu ſapiẽtie. Scda eſt dilectio. i. cõſum=
mata ⁊ ꝑfecta charitas patrie. Tertia eſt cõprehẽſio. i. ten
tio dei infiniti boni:q̃ ſe tradit ſua vnione ipſiꝰ ale eſſentie/
intellectui/volũtati/⁊ memorie. Et hoc donũ tertiũ eſt deꝰ
ipſe/quo maius intelligi nequit. Ex his tribꝰ ſupremis do
nis permanẽtibus:anima elicit tres perfectiſſimas ope=
rationes. Ex primo viſionẽ dei claraʒ. Ex ſecundo dilectio=
nem dei ſummam. Et ex tertio/certitudinẽ de nõ amiſſibili
tate ſupremam:que tria ſequitur inexplicabilis anime de
lectatio/fruitio/⁊ letificatio. vnde ſicut ad dulciter ⁊ dele=
ctabiliter videndum aliquid/puta roſam:tria principali=
ter requiruntur. Primo vt oculus ſit tranſparens ⁊ mundꝰ

per humidum glaciale. Secũdo vt lumen corporale adue=
niat oculo ⁊ medio. quod facit mediũ transparens in actu
vt poſſit moueri a colore. Et tertio ſimilitudo quedã deciſa
a roſa que ſimilitudĩe roſam ĩ oculo repreſentet: q: roſa nõ
eſt in oculo: ſed eius ſimilitudo in ſpecie coloris. Sic etiam
ad videndũ deũ beatifice: primo requirit aliquod lumen in
ipſo oculo anime qd eſt intellectus: ita vt fiat potẽs ad deũ
intelligendũ nõ per qd: ſed ſub quo potẽtior fiat. Sicut po=
tentia per habitũ fit fortior: ſm illud Math. v. Beati mũdo
corde. Scdo habitus charitatis perfectꝰ affectũ mulcens:
vt delectabiliſſime videat. Tertio deus ipẽ loco ſimilitudi
nis in corporalibus ſic ſe vniet memorie/ vt ſit principium
B quo deũ videndi: ⁊ nõ vnit ſe per ſimilitudinẽ. ¶ Sed que=
ritur cur ſint tres dotes aie: Rñ. ſm Thom. ⁊ alios triplici
de cauſa. Primo vt ſic ſatietur tota imago anime: que cõſi=
ſtit in intellectu/ volũtate/ ⁊ memoria: velut in anime tribꝰ
ſupremis potẽtijs. Nã ſapiẽtia ſeu lumẽ glorie perficit ſum
me intellectũ. Charitas cõſummata affectum: ⁊ cõprehen=
ſio dei appropriate memoriã. Secũdo vt ſumme remunerẽ
tur tres nobiliſſime ꝟtutes vie fides/ charitas/ ⁊ ſpes. Nã
fides meretur lumẽ glorie: ſpes intẽtionez: ⁊ charitas ſum
mam dilectionẽ. Fides tñ ⁊ ſpes nõ manebunt eſſentialiter
in patria: ſed fidei ſuccedit lumẽ glorie/ ⁊ ſpei tentio. Cha=
ritas vero manebit: ſed pficietur ibi ſm illud apli .j. Cor.
xiij. Nũc manẽt fides/ ſpes/ ⁊ charitas: maior aũt horũ eſt
charitas. Tertio vt tribus perſonis diuinis optime confor=
memur: nã per lumẽ glorie ſeu habitum ſapientie cõforma
bimur filio/ qui eſt ſapientia: per charitatẽ ſpũiſancto/ q eſt
charitas: ⁊ per tentionẽ/ per quã oia poſſumus: patris po=
C tentie. ¶ Eſt itaqꝫ prima dos anime lumẽ glorie: qd quidãz
dicunt eſſe ipſam gratiã cõſummatam: alij habitũ ſapiẽtie
Certum tamẽ eſt ꝙ eſt quidã habitus ⁊ decor anime: vt de
terminauit eccleſia extra de hereticis. in clement. Ad no=
ſtram. Ubi dicit ſic ꝙ aĩa rationalis poteſt eſſe beata p na=
turam: ꝙqꝫ non indigemus lumine glorie eleuãte ad deuz
videndũ/ ⁊ beate fruendũ: error. Cuiꝰ rationẽ aſſignat ſan=
ctus Tho. pte. j. q. xij. dicens: q: omne qd eleuatur ad aliqd
quod excedit ſuã naturã: oportet ꝙ diſponatur aliqua di=
ſpoſitione ad talem formã. Cum igitur virtꝰ naturalis in=
tellectus creati nõ ſufficiat ad dei eſſentiã videndũ: ſm il=
lud Ro. vj. Gratia dei vita eterna: oportet ꝙ ex diuina gra=
tia ſupaccreſcat ei virtus intelligẽdi. Et hoc augmentũ vir
tutis intellectiue vocamꝰ lumẽ glie. Et eſt illud de quo di=
cit Apocal. xxj. ꝙ claritas dei illuminabit eã/ ſcz ſocietatẽ
ps. xxxv. beatorũ deum videntiũ. Et in ps. In lumine tuo videbimꝰ

lumen. Et ſm hoc lumen efficimur deiformes id eſt deo' ſi=
miles.ſm illud.j. Joh.iij.Cũ apparuerit:ſimiles ei erimus
Huius etiam luminis ⁊ doni magnitudo :facit ꝙ quis i pa
tria plura in deo videt ꝗ̃ alius:⁊ ꝙ plus diligit ⁊ gaudet.
Unde vbi ſupra dicit Tho.Videntiũ deum vnus alio perfe=
ctius videt. Et hoc erit per hoc ꝙ intellectus vnius habe=
bit maiorem virtutẽ videndi deum. Facultas autem vidẽ=
di deum non competit intellectui per naturã :ſed per lumẽ
glorie quod intellectũ in quandã deiformitatem conſtituit
Unde intellectus plus participans de lumine glorie/ per=
fectius deum videbit:plus autẽ participat de lumine gl'ie/
qui plus habet de charitate quam hic meruit:⁊ ad patriaꝫ
attulit.Quia vbi eſt maior charitas eſt maius deſiderium
Et deſideriũ quodãmodo facit deſiderantẽ aptum ⁊ patu=
lum ad ſuſceptionem deſiderati.Unde qui plus habebit de
charitate perfectius euꝫ videbit/⁊ beatior erit. ¶Sed que D
reres:videbit ne minimus beatus omnes ſpecies ⁊ gene=
ra rerum ⁊ rationes earum:'Rñ.ibidem ꝙ ſic.quia natura
le deſideriũ rationalis creature eſt ad ſciendum omnia ꝗ̃
pertinent ad perfectionem intellectus creati. Et hec ſunt
ſpecies ⁊ genera rerum ⁊ rationes earũ que videbit in deo
quilibet videns eſſentiam diuinam. Cognoſcere auteꝫ ali=
qua ſingularia/⁊ cogitatus ⁊ facta eorum non eſt de perfe
ctione intellectus creati:nec ad hoc naturale deſideriũ tẽ=
dit:tamen vt ſupra habitum eſt in auctoritate Anſel. talia
etiam cognoſcemus.Unde videbit vnuſquiſqꝫ cogitationes
alterius/prout ipſe vult:dicente Grego .vnuſquiſqꝫ menteꝫ
ab alterius oculis corpulẽtia nequaꝗ̃ abſcõdet. Dato etiã
vt dicit Tho.ꝙ tũc ſolus deus videretur/qui eſt fons ⁊ ꝑn
cipium totius eſſe et veritatis:ita repleret deſiderium na=
turale ſciendi/ꝙ nihil aliud quereretur/⁊ beatus eſſet.Un
de dicit beatus Auguſti.v.confeſſio. Infelix homo qui ſcit
omnia iſta/ſcilicet creaturas:te autem neſcit. Beatus au=
tem qui te ſcit:etiam ſi iſta neſciat. Qui vero te ⁊ iſta no=
uit:non propter iſta beatior:ſed propter te ſolum beatus.
Hec ille. ¶Sed quereres. videbit ne vnus in eſſentia diui= E
na plura ꝗ̃ alius/de his que deus facere poteſt:'Reſpond.
ibidem:horum que deus facit vel facere poteſt: tanto ali=
quis intellectus plura cognoſcit/quanto perfectius deum
videt. In patria ergo videbimus deum in ſe/⁊ deum in no
bis/ et nos in deo/et deum in creaturis/⁊ creaturas in deo
Cognoſcere autem deum in ſua eſſentia eſt viſio meridia=
na. Cognoſcere vero creaturas in verbo/id eſt in diuina
eſſentia eſt viſio matutina. Sed cognoſcere creaturas in
ſe hoc eſt in proprio genere/ eſt cognitio veſpertina. In via

autem quintuplex medium eſt inter nos ⁊ deū. Pꝛimū pec-
cati. Eſa.lix. peccata veſtra diuiſerunt inter nos ⁊ deum:
hec impediunt ne deus videatur ⁊ cognoſcatur delectabi-
liter/⁊ eſt medium impioꝛum. Secundum mediū ſunt crea
ture. Rom.j. Inuiſibilia dei a creatura mundi per ea que fa
cta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoqꝫ virtus
eius ac diuinitas/⁊ eſt medium philoſophoꝛum. Tertium
figure: illud medium fuit patriarcharum ⁊ pꝛophetarum.
Unde.j. Coꝛinth.x. Omnia in figura contingebant illis.
Ps.cxviij. Quartum ſcripture de quo ps. Declaratio ſermonū tuoꝛū
illuminat: ⁊ intellectum dat paruulis. Et hoc eſt medium
theologoꝛum. Quintum eſt fidei. Unde Apocalip.ij. Eſto fi-
delis vſqꝫ ad moꝛtem/⁊ dabo tibi coꝛonam vite. Et illud eſt
mediū oīm fidelium in ſpeculo ⁊ in enigmate ⁊ ſimilitudi
ne. Sed in patria ſine omni medio ſpecie ⁊ ſimilitudine de
us cognoſcetur ſeipo. quia immerſus toti anime ſupplebit
vicem ſimilitudinis: ⁊ erit quo met videmus/ ⁊ quod vide-
mus. ⁊ ſic vnietur deus toti anime: ſicut iam lux oculo/mel
fauo/⁊ vinum pani intincto. Unde.j. Coꝛin.xiij. Uidemus
nunc per ſpeculum ⁊ in enigmate: tunc autem facie ad fa-
ciem. Secunda dos eſt dilectio/ id eſt charitatis habitus/
pꝛo tunc in ſumma ſui perfectione conſiſtens maioꝛ ⁊ mi-
noꝛ ſecundū ꝙ in via quis meruit. Hec charitas ſola eſt: de
qua.j. Coꝛinth.xiij. Charitas nunqꝫ excidit. Hec charitas
amplexabitur infinitum bonum ſine medio impdibiliter: q̄
in via per media ⁊ in ſecura deum dilexit. De qua charita
te anſel. lib. pſo. cap. xxiiij. ſic dicit. Excita nūc anima mea
⁊ erige totum intellectū tuum: ⁊ cogita quātum potes/qua
le ⁊ q̄tum ſit illud bonū. Si eīm ſingula bona delectabilia
ſunt: cogita mente q̄ delectabile ſit illud bonum quod con
tinet iocūditatem omniū bonoꝛum: ⁊ non qualem in rebus
creatis ſumus experti: ſed tanto differentem: quāto differt
creatoꝛ a creatura. Si eīm bona eſt vita creata: q̄ bona eſt
vita creatrix? Et ca.xxv. ¶ Qui hoc bono fruet: qd illi erit
⁊ qd illi non erit? Certe q̄cqd volet/erit: ⁊ quicqd nolet non
erit. Ibi quippe erunt bona coꝛpoꝛis et anime/qualia nec
oculus vidit/nec auris audiuit/nec in coꝛ hominis aſcēde-
runt. Cur ergo per multa vagaris homuntio: querendo bo
na anime tue ⁊ coꝛpoꝛis tui? ama vnum bonum in quo ſunt
omnia bona: ⁊ ſufficit. Si delectat pulchritudo: fulgebunt
iuſti ſicut ſol. Si velocitas/aut foꝛtitudo/aut libertas coꝛ-
poꝛis/cui nichil obſiſtere poſſit: erunt ſimiles angelis dei.
j.Coꝛin.xv. Quia ſeminatur coꝛpus animale/et ſurget coꝛpus ſpiritua
le: poteſtate vtiqꝫ/ non natura. Si longa et ſalubris vita
ibi ſana eſt eternitas/⁊ eterna ſanitas: quia iuſti imperpe-

tuum viuent. et ſalus iuſtoꝝ a domino . Si ſatietas: ſatia
bimur cum apparuerit gloria dei. Si ebrietas/ inebriabun ps.xxxvj.
tur ab vbertate domus eiꝰ:ſi melodia ibi angeloꝝ chori cō ps.xvj.
cinunt ſine fine deo. Si quelibet nō imunda ſed mūda volu
ptas/torrente voluptatis ſue potabit eos deus.Si ſapien= ps.xxxv.
tia:ipſa dei ſapientia oſtendet ſeipſam.Si amicitia:diliget ps.xxxv.
deum plus ꝙ̄ ſeipſos: et inuicē tanꝙ̄ ſeipſos: et deus illos
plus ꝙ̄ illi ſeipſos. Si cōcordia:oībꝰ illis erit vna volūtas:
qꝛ nulla erit ibi niſi dei volūtas.Si poteſtas/omnipotentes
erunt ſue volūtatis/vt deus ſue . Nā ſicut poterit deꝰ quod
volet per ſeipſum:ita poterunt illi qđ volent per illū.Quia
ſicut illi non aliud volent ꝙ̄ quod ille: ita ille nolet quicqd
illi nolent. Et qđ ille volet non poterit non eſſe, Si honor
et diuitie: deus ſeruos bonos et fideles ſupra bona multa
conſtituet:immo filij dei et dij vocabuntur/et erunt. Et vbi Ro.viij.
erit filius eius:ibi erūt et illi: heredes quidem dei : cohe=
redes aūt chriſti. Si vera ſecuritas:certi ita erunt vt nul=
latenus iſta vel potius illud bonum ſibi defuturum ſciāt .
Interroga intima tua: ſi capere poſſunt tm̄ gaudium ſuum
de tanta beatitudine ſua . ❡ Tertia dos anime eſt tentio B
ſeu cōprehenſio:prout opponitur inſecutioni vie. Spes eīm
eſt in via expectatio future beatitudis. Et ſpes que differ=
tur affligit animā.de qua.j.Cor.ix.neſcitis ꝙ hi qui in ſta=
dio currunt/omnes quidem currunt: ſed vnus accipit bra=
uium:ſic currite vt comprehendatis.Sed in patria ſpes de
ſinet:certitudo et ſecuritas de felicitate perpetua dabitur/
per dei imediatam eſſentiam que anime illabetur. De hac
dote dicit anſel.lib. de ſimilitudi. Securitas omnes alias
partes beatitudinis cōfirmat : nec haberi poſſunt perfecte
ſine illa . In hac autem vita nichil ſecurum extat totaliter,
Sub eodem enim tempore pauper ex diuite:mortuus ex vi
uo poteſt exiſtere. In futuro autem bonus quicquid volu=
erit habebit: et nichil in eo ſe amiſſurum timebit. Hec ille.
Omnia predicta gaudia et ſingula videbit ſe habere bea=
ta anima:et ex iſtis quoddam infinitum quodammodo ſur=
get in ea gaudium. De quo anſel.ibidē ſic dicit.Quid que=
ſo maius gaudium cogitari poſſit: ꝙ̄ ex iſtis compactum
pretactis: Gaudium enim erit ei intus et extra: gaudium
ſurſum atꝙ deorſum :gaudium circuncirca et vbiꝙ : gau=
dium plenum. Hec de anſel.Unde ibidem lib. pſoliloquiō.
ca.vlti.oratiōe ſic concludit. Dominus meus et deus meꝰ
ſpes mea/ et gaudium cordis mei: dic anime mee ſi hoc eſt
gaudium de quo nobis dicis per filium tuum/ petite et ac=
cipietis/vt gaudium veſtrum ſit plenum. Inueni nāꝙ gau= Math.vij.
dium quoddam plenum/et pluſꝙ̄ plenum. Pleno quidem A

corde : plena mente:plena anima: pleno toto homine: non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes: ſed toti gaudentes intrabunt in gaudium. Utiq̧ tãtum gaudebūt: quantum amabunt:tantum amabunt:quantū cognoſcent. quantum te cognoſcent domine tunc / et quantum te amabunt ? Certe nec oculus vidit /nec auris audiuit / nec in
i.cor.ij. cor hominis aſcendit in hac vita: quantum te cognoſcent et amabunt in alia vita. Oro deus cognoſcam te:amem te: vt gaudeam de te: et ſi non poſſum in hac vita ad plenum: vel perficiam in dies vſq̧ dum veniat illud ad plenum. Domine per filium tuum iubes/ immo conſulis penitere:ꝛ ꝓmittis accipere:vt gaudium noſtrum ſit plenum. Peto domine qđ conſulis per admirabilem conſiliarium noſtrum. Accipiam quod promittis per veritatem tuam: vt gaudiū meum plenum ſit. Meditetur interim inde mens mea :loquatur inde lingua mea :amet illud cor meum: ſermocinetur os meum :eſuriat illud anima mea:ſitiat caro mea:deſideret tota ſubſtantia mea donec intrem in gaudium domini qui eſt trinus et vnus deus benedictus in ſecula.

¶Eximij ſacre theologie profeſſoris magiſtri Johannis nyder ordinis fratrum predicatorum/ Preceptorium diuine legis finit feliciter. Exaratumq̧ Parriſijs per magiſtrum Andream Boucard.vij. Jdus Augusti.M.ccccc.xxxi.

¶ Sequit regiſtrū ſeu tabula capitulorꝫ hui⁹ libri cū materijs ptractandis in eiſdem. Et primo ca. primi pcepti.

Primū capl'm pmi pcepti tractat qſtricte de⁹ velit pcepta ſeruari. fo. ij. Secdm tractat d fide. fo. iiij
Tertiū tractat de ſpe. viij.
Quartum de dilectione. fo. x.
Quītū de errore multiplici circa dilectionē. ꝛ qmō pñt cognoſci pctā mortalia. fo. xiiij.
Sextū de ſuitute dei/ ꝛ veneratione ſanctorꝫ. fo. xviij.
Septimū de ſacrificijs et oblationib⁹ ꝛ decimis. fo. xx.
Octauū de veneratione imaginum ꝛ reliquijs ſanctorꝫ. f. xxij.
Nonū de ſpēb⁹ ſupſtitionū /et de grauitate pctī hui⁹ ac de remedijs licitis ꝛ illicitis. fo. xxij.
Decimū d falſa trāſlatiōe hoīꝫ ꝛ ſomnijs/ ꝛ de ſortib⁹. fo. xxiiij.
Undecimū recapitulat ſpecies ſuperſtitionū de lupis. fo. xxvj.
Duodecimū tractat de ſupbia/ et eius ſpecieb⁹. fo. xxxix.
Decimatertium de iactātia/ et remedijs ſuperbie. fo. xlij.
Decimumquartū de inani gloria/et remedijs eius. fo. xlv.
Decimumquintuꝫ de hipocriſi quid ſit. et qualiter cōmittitur et ſimulatione. fo. xlix.
Decimumſextū de preſumptione nouitatum. fo. lj
Decimūſeptimū d veſtib⁹. f. lij.
Decimumoctauū an mulieres peccēt mortalr̄ ſe ornātes. f. lv
Decimumnonum de tēptatiōe dei. fo. lviij.
Uiceſimū de accidia/et ſpeciebus eius /et remedijs. fo. lx.
Uiceſimūprimū de erubeſcentia xp̄ꝫ ſeqndi/ ꝛ remedijs. lxiiij
Uiceſimūſecūdū de cōtēptu/ et inobediētia. fo. lxvij.

¶ Capitula ſecūdi pcepti

Primū capi. tractat d aſſūptione nois dei ꝛ iuramēto. fo. lxx.
Secūdū dē piītrio/ ꝛ quādo ſit mortale. fo. lxxiij.
Tertiū quō iuramentū fit multipliciter. fo. lxxv.
Quartū de blaſphemis iurantib⁹ illicite p creaturas/ ꝛ adiurātibus illicite. fo. lxxviij.
Quintū de voto ꝛ ei⁹ fractionē ꝛ diſpēſatione. fo. lxxxj.

¶ Capitula tertū pcepti.

Primū ca. tractat feſta q̄lr̄ ſūt celebranda. quare inſtituta ſūt ꝛ de tranſgreſſorib⁹. fo. lxxxv.
Scdꝫ q̄lr̄ feſta ſctificār̄. lxxxviij
Tertiū de ſacramētis: et pmo de baptiſmo. fo. xc.
Quartū de ↄfirmatiōe. fo. xcij.
Quintū de ſacramēto ordinis: fo. xciiij.
Sextū de extrema vnctiōe. xcv.
Septimū de matrimonio. xcvj.
Octauū de penitētia. ꝛ pmo de contritione. fo. xcviij.
Nonū de cōfeſſiōe. fo. ciij.
Decimū de ſatiſfactiōe. fo. cvij
Undecimū de remedijs recidiuatiōis piculis pcraſtinātib⁹. ꝛ an vn⁹ pōt ſatiſfacere. fo. cix.
Duodecimū de ſacramēto eucharistie. fo. cxij
Tertiūdecimū de ſanctificatione locorꝫ/ ſcꝫ eccleſie/ altaris/ ꝛ cimiterij. fo. cxv.
Quartūdecimū d labore ꝛ ocio ꝛ de mechanicis. fo. cxvij.

¶ Capitula .iiij. pcepti.

Primū de dilectiōe dei. fo. cxix.
Scdm de dilectiōe primi. f. cxx
Tertiū de numero ꝛ gradu diligendorum. fo. cxxiiij.

Quartum de dilectiõe ꝓximi ꝑ
ut cadit ſub conſilio.fo.cxxvj.
Quintum quõ filij debẽt paren
tes honoꝛare.fo.cxxviij.
Sextũ de honoꝛatione patris
ſpiritualis.fo.cxxxj.
Septimum de pꝛelato ſeculari
honoꝛando.fo.cxxxij.
¶ Capitula q̃nti p̃cepti.
Pꝛimum de homicidio/ ⁊ leſio=
ne peccata clamãtia.fo.cxxxiiij
Secũdum de cauſis homicidij/
ſcʒ ira/⁊ inuidia.fo.cxxxvij.
Tertiũ quõ ira ſit capitale vici
um/⁊ de filiabus eiꝰ.fo.cxl.
Quartũ de maledictione.de re
medijs ire.fo.cxliij.
Quintum de inuidia/⁊ eius re=
medijs.fo.cxlv.
Sextum de filiabꝰ inuidie.⁊ pꝛi
mo de odio.fo.cxlviij.
Septimũ quõ inimici ſũt diligẽ
di vel odiendi.fo.cxlix.
Octauũ de recõciliatiõe / calũ=
nia/⁊ oꝛatione.fo.clj.
Nonum de dilectiõe inimicoꝛũ
⁊ rancoꝛe.fo.clv.
Decimũ de detractiõe fugiẽda
⁊ nocumẽto.fo.clvj.
Undecimũ de coꝛrectione fra=
terna.fo.clx.
Duodecimũ de oꝛdine coꝛre=
ctiõis fo.clxiij.
Decimũtertiũ de ſcãdalo/⁊ que
ſint ꝓpť ſcãdalũ vitãda.f.clxv.
Decimũquartũ ꝺ irriſiõe. clxix
¶ Capitula ſexti p̃cepti.
Pꝛimũ capitulũ tractat de me=
chia ⁊ luxuria.fo.clxxj.
Scðm de ſpeciebus luxurie/ſcʒ
cantu/oſculis.fo.clxxiiij.
Tertiũ de choꝛea/⁊ quando ſit
peccatũ moꝛtale.fo.clxxvij.
Quartũ de actu cõiugali/licito
fragili ac impetuoſo.f.clxxviij.
Quintuʒ de gula/ temperantia
⁊ ſpeciebꝰ eiꝰ.fo.clxxxj.
Sextũ de ſobꝛietate/⁊ebꝛietate
⁊ filiabꝰ gule.fo.clxxxiij.
Septimum de abſtinentia/ ⁊ ie
iunio.fo.clxxxv.
Octauũ q̇ teneanť ieiunare/ et
q̇s põt diſpẽſare.fo.clxxxix.
¶ Capitula.vij.p̃cepti.
Pꝛimũ capi.de auaricia ⁊ appe
titu.fo.cxcj.
Scðm de obduratiõe ⁊ elemo=
ſina ⁊c.cxciiij.
Tertiũ q̃n homo teneať ad ele=
moſinã:⁊ q̃n non.fo.cxcv.
Quartum de furto/ ⁊ rebus in=
uentis.fo.ccj.
Quintum de emptione ⁊ vendi
tione.fo.ccv.
Sextum de cõtractibus vſura=
rijs/⁊ ludis.fo.ccx.
Septimũ de reſtitutiõe. f.ccxv.
Octauũʒ de ſuffragijs moꝛtuo=
rum.fo.ccxx.
Nonũ que aie defunctoꝝ iuua
ri poſſunt.fo.ccxxiij.
¶ Capitula.viij. p̃cepti.
Pꝛimũ capitulũ de mẽdacio/ et
q̃n ſit moꝛtale.fo.ccxxvj
Scðm de pctis oꝛis/ ꝓmiſſione
iactantia fo.ccxxix.
Tertiũ ꝺ falſo teſtionio. ccxxxj
¶ Capitula.ix.p̃cepti.
Pꝛimũ capi. de ignoꝛãtia quot
tuplex/⁊ q̃ꝑiculoſa.fo.ccxxxiiij
Secũdum de cognitiõe ꝓpꝛia ⁊
defectu.fo.ccxxxvij.
Tertiũ de ignoꝛãtia q̃n excuſat
⁊ quottuplex ignoꝛãtia. ccxlij.
Quartũ de ꝯcupiſcẽtia.f.ccxlv.
¶ Capitula.x. p̃cepti.
Pꝛimũ de ꝯcupiſcẽtia alienarũ
rerum.fo.cclj.
Scðm de penis trãſgrediẽtiuʒ
decalogũ/de inferno/ tenebꝛis/
igne/frigoꝛe ⁊c.fo.ccliij.
Tertiũ de penis inferioꝛibꝰ dã=

natorum.fo.cclvij.
Quartũ de pena dãnatorꝝ respectu superiorꝝ.fo.cclix.
Quintũ de pmio ſeruãtiũ decalogũ.⁊ pmo de gaudijs q̃nqꝫ ſensuum.fo.cclxi.
Sextũ de viſione corporali delectabiliſſima/⁊ aliorꝝ ſensuũ pfectione.fo.cclxiij.
Septimũ ꝺ dotib⁹corpis.cclxvi
Octauũ de aurea/ ⁊ aureola et fructu .fo.cclxx.
Nonũ de fructib⁹btõꝝ.cclxxiij.
Decimũ de ſocietate iocũdiſſima/amicitia/cõcordia/⁊ honore.cclxxv.
Undecimũ de interioribus gaudijs iraſcibilis / ꝯcupiſcibilis/ q̃etatione intellectus/et ratione ſcibilium.cclxxvij
Duodecimũ de dotib⁹ anime/ ſcꝫ viſione/dilectione/et cõprehenſione.cclxxix.

¶Finis Registri.

¶Sequitur aliud regiſtrũ ſm ordinem alphabeti. Et pmo de littera A

Aborſus cauſe que ſũt.fo.cxxxv.F.circa mediũ. Et q̃le pctm̃ ſit vide i mulier ⁊ i homicidiũ
Abrenũciatio oĩꝫ tẽporaliũ q̃ vtilis ſit ⁊ ad q̃d ordinaẽ.fo.cxxvij.C.poſt mediũ.
Abſolutio ſacramẽtalis effect⁹ q̃les efficiat.fo.ciij.A.per totũ.
Abſolutio ſacramẽtalẽ an ficte ꝯfitẽti ipedi ꝺbeat.f.cvi.P.i fi.
Abſolutiõis effectũ conſequi volens qualiter debeat eſſe diſpoſitus.fo.eodẽ.P.⁊.Q.p totum.
Abſolutio infirm antibus quomõ ſit danda.fo.ccxxiij.B.in fi.
Abſtinẽtia quid ſit.fo.clxxxi.A. in medio.Et quomõ ⁊ q̃b⁹ modis ſeruãda ſit.ibidẽ.C.p totũ
Abſtinentia laudaẽ ⁊ approbatur ſctõꝝ ⁊ philoſophoꝝ exemplis.fo.cxc.F.p totum.
Abſtinẽtia ſeptuplex eſt.⁊ vna ſola ẽ ṽtuoſa.f.clxxxix.C.p to.
Abſtinentia virtus quid moderet in cibis ⁊ potib⁹.f.clxxxij.D poſt principium.
Abſtinentia fit vicioſa trib⁹ modis fo.cxc.G.per totum.
Abſtinentia multa eſt in hoĩe: ſed ſolo exercitio eluceſcit. fol. eodẽ.F.in principio.
Accidia prohibetur.fo.iiij.k.in fine.
Accidia q̃d ſit.fo.lx.A p totum
Accidia quare eſt peccatũ.fol. lxi.C.in principio.
Accidia quõ ⁊ q̃n ſit pm⁹ mot⁹ ⁊ q̃n pctm̃ veniale ⁊ q̃n mortale pctm̃.ibidẽ.C.ante medium. D.E.per totum.
Accidia q̃ttuplex ſit.fo.lx.A.
Accidie proprium quid ſit.ibidem.in principio.
Accidia peccatur vigiti modis fo.lxi.E.
Accidia quibus ⁊ qualiter remedieẽ.fo.lxiij.O.p totum.
Act⁹ meritori⁹ an req̃rat actualẽ tẽdẽtiã in deũ.fo.xiiij.P.i pncipio.De hoc etiã vide in meritum.
Actus fidei q̃d ſit ⁊ quomõ diuidatur.fo.v.B.in pncipio.
Actus ſpei quis ſit ⁊ quõ egrediatur.fo.viij.A. circa medinm
Act⁹ dilectionis dei quõ ſit optimus.fo.xij.G.in fine.
Actus dilectionis quõ debeat foueri vt creſcat.fo.eodẽ.G.añ finem.Et p que occaſionaliter inflãmetur.ibidem.I.in fine.
Actus nobiliſſimus in eccleſia

quis ſit.fo.xciiij.B. circa pnci.
Actus iuſtorum p filios ſeculi qualiter exprobenł.fo.lxvi.N. per totum.
Actus meritorius a quo origi=nē ordinationē ⁊ terminationē cape debeat.fo.xiiij.Q.in pn.
Accuſare prelatos an ſubditi poſſint.fo.ccxxxij.
Accuſare an quis teneał pxi=mū ſuū/⁊ qn̄/⁊ quomodo. ibidē D per totum.
Adiurare quid ſit.fo.xxxiiij.kk poſt principium.⁊ fo.lxxx.E in principio.
Adiurare hoiem an liceat. foł. xxxv.M.per totum.⁊ quomodo fo.lxxx.E per totum.
Adiurare irrationales creatu ras/an liceat.fo.xxxv. Ll.p to.
Adiurare demones / an ⁊ quō liceat.fo.lxxx.F.p totum.
Adorare q̄d ſit.foł.xxij. B. poſt principium.
Adoratiōis tres ſunt ſpecies/q̄dam latria/quedā dulia/q̄dam iperdulia. Et quib⁹ cōueniant fo.xix.C.poſt prin.
Adoratio quedaꝫ interior.que dam exterior.⁊ in quo cōſiſtant fo.xviij.A.B.p totum.
Adorationis ſigna vbi/⁊ quan=do/⁊ quib⁹ modis debent exer ceri.fo.xviij.B.ante medium.
Adoratio quare fit ad orientē: ⁊ ponūtur quinqꝫ cauſe.fo.eod F.per totum.
Adulatio quid ſit/⁊ qn̄ ſit mor=tale peccatū/vł nō.fo.ccxxx.D. per totum.
Adulatio q̄ deteſtabilis ſit .'et adulator cui aſſimiletur.f.eod. E per totum.
Adulationis remedia que ſint. ibidem.F.per totum.
Adulteriū quid ſit.fo.clxxi.A.I princi.⁊ ca.ij.C.in princi. ⁊ eſt ſemp mortale peccatum.ibidē.
Adulteriū q̄ magnum peccatū ſit ex ſeptem oſtendił.fo.clxxv D per totum.
Adulterio an vir aut mulier magis peccet.fo.clxxi. A circa medium.
Aduocatus cauſam iniuſtā de fendēs aut cauſam bonaꝫ ad uerſarij grauans:quomō pec=cet.fo.ccij.H.in principio.
Affectio diligendi deum/an ex ceſſum habeat.fo.xvij.I.
Agens contra cōſcientiam edi=ficat ad gehennā quomodo hoc intelligatur.foł.xvi.fa .ij. poſt medium.
Agilitas qualis erit in corpori bus glorificatis. folio.ccix. I in prin. in decima regula.et quō agilitate corpora btōꝝ mo ueanł.vide in corpa beatorum.
Alchimiam operari/an ſit pec=catū.fo.lx.B in fine.
Ambiguitate ſtāte:cui pti ſtan dū ſit.fo.ccxxxij. E poſt mediū.
Amicitie quinqꝫ ſunt ꝓpria.fo. cxlviij.G.in prin.
Amor carnalis per que ſigna cognoſcatur.fo.cxxij. M poſt principiū per totum.
Anathema eſt dn̄m ieſum non amare.fo.xi.C.in fine.
Anathema eſt dicere deū man=daſſe quod homo nō poſſit im=plere.fo.ij.D in fine.
Anima humana quante capa=citatis ſit.⁊ quo ſatiari poſſit. fo.cxciij.I in prin.
Anima fidelis tribus arris a deo eſt deſpōſata.fo.xvij. I.in medio.
Anime btōꝝ in quo celo collo=

cētur.fo.cclix.B.in prin.
Anime ī purgatorio an aliquā habeant ſcientiam.fo. ccxxij.h in fine.
Anime ī purgatorio an patienter ſuſtineant penam.fo. eodē h in principio.
Anime damnatorum an quādoq̧ infernū exeant. ⁊ an tūc penas ſecū portēt.fo.xxviij. J ad finē precepti.fo.cclvj.h.poſt medi.
Animā ꝓ ꝑximo ponere/quō liceat.⁊ qn̄ cadit ſub p̄cepto. fol. cxxvij.E poſt prin.
Animarum ſex ſunt loca. fol. ccxx.A.
Animas in purgatorio quis puniat/an angeli boni/ vel mali. fo.ccxxiij.J.per totum.
Animalia vera virū demones formare poſſint/compulſi p incantationem.fo.xxix. L.Et modus per quem fit deo permittēte ponitur ibidem. L per totū Et q̄ de cā demōes faciūt illa ibidem dicitur.Et que res opificio demonū trāſmutari poſſunt:⁊ quomodo ibidem.M ad finem.
Ars notoria q̄d ſit.f.xxxviij.33.
Ars ſaliatorum que ſit ⁊ an licita ſit.fo.eodem.⁊⁊.
Arte notoria an licitū ſit ſcientias acq̄rere/⁊ an poſſibile ſit. fo.ibidē.33.per totum.
Artifices quinq̧ cōditiōes ſeruare tenentur: vt eorū opera ſint licita.fo.cxix.h.
Artificia ſuperfluorum ornamentorū factiua an ſine peccato poſſint exerceri.fo.lvj.G.
Articuli q̄t ſunt ⁊ quō diſtiguātur.fo.v.A in medio vſq̧ ad fi.
Articulorum ordinata diſtinctio: an cuilibꝫ fideli ad ſciēdum ſit neceſſaria.fo.eod.B in prin.
Articulos fidei de quibus publice feſtiuat eccleſia quilibet fidelis tenetur in ſpecie cognoſcere / ⁊ eos explicite credere. fo.ibidē.B circa mediū.C ī pn̄.
Aſtrorum aſpectu an licite futura cognoſci poſſint/⁊ que/⁊ quō ⁊ quottupliciter.fo.xxxvj.fa.ij. in.fi.Tt per totum.
Aſtrologorum de futuris vera relatio ex q̄bꝫ cauſis proueniat. fo.eodem.Uv.
Auaritia a quo primo adinuēta ſit fo.lij.E poſt prin.
Auaritia deo fidē retrahit /ſpē minuit/charitatē falſificat.fo. cxcij.G.
Auaritia quotuplex ſit / ⁊ quō diffiniatur.fo.cxcj.A in prin.
Auaricia eſt viciū abūdantie ī malo dupliciter.ibidē. D ī me.
Auaritia in quibus reperiatur fo.ibidem.B.
Auaritia quando ⁊ quō ſit mortale pctm̄.fo.ibidē. C p totum.
Auaritia deteſtatur per naturā ⁊ ſcripturā.ibidē.F p totum.
Auaritia ſeptē de cauſis ē valde deteſtabil.fo.cxcj.D per totū.
Auaritia oīm infirmitatū ſpūaliū eſt periculoſiſſima/ nouē de cauſis.fo.cxcij.h.
Audit⁹ in patria quib⁹ ꝑficietur: ⁊ quō ratione ſui obiecti p̄miabitur gaudio.fo.cclxv.F.p totū
Augures aruſpices⁊ auſpices quomodo differant.fol.xxxj.X. in principio.
Auium garritu vel aīaliū motu an licitū ſit futura ꝯiectura re:⁊ quō.fo.codē.X.p totum.
Aurea/aureola/fruct⁹ q̄d ſint:⁊ quō differant: ⁊ quomō mereātur.fo.cclxx.

Aureola ꝛ palma quomõ differant.folio.cclxx C.adfinem.
Aureole quot ſint: ꝛ quare tm̃ tres. ibidem. B.per totum:et que illaꝝ ſit perfectioꝛ.ibidez. C.in pꝛinci.
Aureola martyꝛum quot requirat vt mereatur.fo.cclxxj. D. in pꝛinci.
Aureola martyꝛũ ad que opa datur/ꝛ ad que nõ.ibidem.D. poſt pꝛinci.
Aureola doctoꝝ quibꝰ datur:ꝛ q̃bus nõ.fo.cclxxij. k.ꝑ totum.
Aureola v̄ginum q̃bus detur/ꝛ q̃bꝰ non fo.cclxxj.f.g.h.i.ꝑ totũ
Aureola vnius in eadẽ ſpecie/ vtrũ ſit fulgidioꝛ alteriꝰ ibid̓. L ꝑ totum. ꝛ an aureole merituz poſſit intẽdi ibid̓.m. in medio.
Auctoꝛitas dei ſuꝑ nos/vñ cõſurgat ꝛ quomõ propterea deꝰ ſit reuerendꝰ/honoꝛãdus/ꝛ ſibi obediendũ.folio.ij.B.in pͥn.
Auctoꝛitate ꝓpꝛia cõtra iuramentũ incautuz venire nulli lz ſed ad ſuꝑioꝛem ſuũ recurrere tenet̃.fo.lxxvj.C.poſt mediuz.
Auxiliumꝰ in tempoꝛe neceſſitatis a quibus ꝛ quomõ homo petere debeat.fo.xxiij. E.

Baptiſmꝰ quot fructꝰ ↄferat.f.xcj.D.ꝑ to.
Baptiſmi matia q̃ eẽ debeat.ibid̓. D.
Baptiſmi foꝛma q̃ ſit:ꝛ an mutari poſſit.fo.xcij.F in pꝛinci.
Baptiſmi foꝛmã q̃ teneant̃ ſcire.fo.xcj.E.
Baptiſare neceſſitatis tp̃e q̃bus liceat.ibid̓.E.poſt mediũ.
Baptiſari neceſſitatis tp̃e dz hec pars q̃ extra mr̃em appareret/ſiue ſit pes/ſiue manus ꝛc. ibidem.E.in fine.
Baptiſando ablutio in aqua ꝛ verboꝝ ꝓlatio an ſiml' fieri debeant.fo.xcij.f.in pꝛincipio.
Baptiſatus an ſemꝑ memoꝛ teneatur pꝛomiſſionis deo in baptiſmo facte.ibidẽ.f.in fine.
Beatitudo in quo conſiſtat.fo. cclxxxij. D.poſt medium.
Btĩ inter ſe an diuerſos gradꝰ habeãt ꝛ quomodo ſe excellãt folio.cclxj.B.
Beati quõ ꝓpꝛiam eoꝝ pulchꝛitudinẽ valeant cognoſcere.fo. cclxxvj.in fine.ꝛcxciij.col. j. B.in pꝛincipio.
Beati an ſeinuicem iudicabũt de pꝛeteritis exceſſibus cõtra deum factis fo.cclxxvij. F
Bñdicere infirmos ꝑ carmina ſcripta vel verba ſacra ſecum deferre:an licituz ſit.fo.xxviij. G.ꝑ totum.
Bñdictiones vetulaꝝ ſuꝑ infirmos vñ oꝛtum habeant ibidẽ. h.ꝑ totum
Bene vel male naſci/bñ vel male foꝛtunari/ bñ gubernari/ bñ cuſtodiri vñ hec pꝛoueniant/ꝛ an v̄itatem habeãt.fo.xxx. R.
Bñficioꝛum dei ingratus quõ peccet/ꝛ que ſint dei circa nos bñficia.fo.ij.fa.ij.D.
Bñficioꝝ dei mẽoꝛia quõ ꝑ oculis nr̃i cordꝭ ſit hñda.fo.xvij.k.
Bellum iuſtũ quot requirit cõditiões/ꝛ que ſint.fo.lxviij.E. poſt pꝛincipium.
Bellũ iniuſtũ ex obedientia ingrediens an excuſet̃ a pctõ ibidem.E.in pꝛinci.
Bigamiam q̃s pꝛimo inuenit. fo.liij.E.poſt pꝛincipium.
Bigami an poſſint mereri.lx.

fructum altero eorū defuncto. fo.cxciiij.co.ij.ff.p totuz.
Blaſphemare qd ſit.f.lxxviij. A.p totum.
Blaſphemie quot ſint ſpecies Ibidem.B.p totum
Blaſphemie quot ſint gradus ibid.C.circa pncipiū.fo.lxxix.
Blaſphemia an ex gñe ſit mortalis. ibidem C in principio.
Blaſphemia abſq deliberatione emiſſa an ſemp ſit mortal. ibidem.C.in fine.
Blaſphemie pctm propt quiq mala eſt maxime vitandū.fo. lxxix.D.per totum.
Blaſphemat q animā ſuaz diabolo deuouet.ibid.D.poſt pn.
Blaſphemia quō ſit in damnatis.fo.clxxxiij.ff.in medio.
Bonū i deo qd ſit.f.xij.h.
Bona oīa an a deo deſcēdāt ꝛ quomō.fo.xl.h.poſt mediuz. ꝛ k.ante medium fo.xli.
Bona in gñe ſunt triplicia.fo. xl. G .circa mediū.fo.clxvj.h.
Bona hoīs q̄ ſint/ꝛ q̄ ſibi quātū ē de ſe nō obſunt f.xij.G.i fi.
Bona hoīs ſunt qntuplicia/ et contra hec militant qnq vicia fo.clxix.A.circa pn.fo.cxix.C. in principio.
Bōa pxis impēdenda in quot tuplici ſint differētia.fo.cxxvij. ff.per totum.
Bona neceſſaria ſm que attēdantur.fo.cxcviij. k.L.p totū.
Bona tpalia in duplici differētia ſunt fo.cxcvj.B.circa prin.
Bona ſupflua q̄ ſunt/ꝛ ſm q̄ ſumāt.fo.cxcvij. D.E.ff.G.p to.
Bona ſupflua habēs an teneatur ſubuenire neceſſitatez ſolū in honeſtate vite/ꝛ nō extremā patiēti neceſſitatē.fo.cxcviij.h
Bona tēporalia an q̄s tribuere teneat tyranno vt ſalua maneant bōa nature.f.cciij. O ad fi.
Bona tēporalia quō meritorie ſint ordināda.f.ccxiiij.R pº pn.
Bonorū operū pximi vel malorū an participes fieri poſſimus ꝛ quot modis.fo.ccxvj. C p to.
Bona opa an ſint dimittēda ne ſcādalū oriat.clxvj.h Ik L M
Bona fama proximorū tribus modis vtiliter poteſt in noticiā aliorū perferri.fo.xlvij. E per totum.ff in medio.ꝛ quomodo intentio in tali fama ſit regulāda.ibidem.G ante finem.
Caracter qd ſit.folio xciij.D
Caracterez indelebilē que ſacramēta imp̄māt.ibid.D.folio.xcv.
Caracteris diſtinctio i eccl'ia militāte triplex ē.ibi. D cir. fi.
Charitas qd ſit.xiiij.Q añ me.
Charitas quadeᵒ diligit.vij.p̄claros fructᵒ operat. folio.xj. D E ff.per totum
Charitas in proximis quō dei gl'iam opat.fo.clij. fa.i.in fine.
Charitas diuina an maneat i ter viuos aut mortuos. cxxv. G poſt principium.
Charitas btōx in patria/ q̄lis erit.cclxxx.E in medio.
Charitatꝭ minimᵒ gradᵒ ē deū ſup oīa diligere. ꝛ legē eiᵒ ſup auruz ꝛ topaſion cuſtodire.folio.viij.k.in medio.
Charitate non habita/an aliq̄ opatio ſit meritoria.xj.C i pn. ꝛ Q circa mediū folio xiiij.
Caſtratio/aut mēbri alicuius mutilatio/abſciſio/an ſit alicui licita.fo.cxxxvj.h.

Cauſalitas oim rex quō a deo deſcēdat f.ccxxxviij.B.poſt pn.
Celū empyreū quō ſit diſpoſitum.fo.clxxxix.B.in pnci.ꝛ an habeat diuerſas māſiones. D in medio.ꝛ qd ſit māſio in celo
Cēſus tributa reddit⁹ ꝛ ſic de alijs dn̄is ſclarib⁹ ſubtrahētes an peccēt/ꝛ ꝙ ꝗuiter.f.cxxxiij. G.circa medium.ꝛ furtū cōmittunt.fo.ccij.J.in pncipio.
Cenſus ſeu cōtributiones/exactiōes/ꝛ ſilia iiuſte impoſita an liceat ſine pctō retinere.fo. cciij.O p totum.
Certitudo qtuplex ſit/ ꝛ q̄ ſufficiat vt euitetur mortale pctm̄. fo.xv.F.an̄ me.in vj.regula.q̄ eſt fo.xvj:fa.j.in medio.
Certitudo moralis trib⁹ vijs acquirit.ibidez in ſeptima rl'a.
Certitudo ꝯiecturatiua vt qs ſit ſine pctō mortali p que haberi pōt.vide in coniectura
Certitudo an aliqs ſit in ſtatu ſalutis quō ſumi debeat.f.ciij. Q.per totum.
Certitudo ꝙ aliqs ſit in celo p q̄ haberi pōt.fo.ccxxj.B.in pn.
Certitudo de qbuſdā ꝙ ſint in iferno quō ſumat.eod. C.i.pn.
Cibis ꝛ potib⁹ quō p tēpantiā vtēdum ſit et alijs nature refectionibus vtpote/ſomno labore/ſpacio/ ꝛc.fo.clxxxj.B.
Cibis incōſuetis period⁹ vite naturalis abbreuiatur. folio clxxxij.E.an̄ finem.
Cicatrices i corpib⁹ gl'ioſis/an manebūt in pr̄ia.vide in vuln⁹.
Cicunſtantie que ſunt confitēde.folio.ciiij.H.J.p totum.
Claritas in corpib⁹ gl'ioſis ql'/ ꝛ quō erit.fo.cclxix. L.p totū.
Claritas corpoꝝ gl'ioſoꝝ an viſum offendat.ibidē.M.in prin.
Clauis ſacerdotalis quotuplicē effectū habeat.f.xcij.B.in fi.
Clerici precioſis veſtibus pn̄t vti.fo.liij.F.poſt pncipium.
Cogitatio de fornicatiōe an ſp ſit mortal'.f.ccxlviij.H.cir. me.
Cogitatio pctōris vt cōuertat qualis eē debeat.Uide in pctōris meditatio.
Cogtio ſpūal' vn̄ ꝯhat.f.xcij.b.
Cognitio diuie volūtatis quot tupl'r haberi p̄t.f.lix. C. in pn.
Cognitio ſui ipīus ꝙ vtilis ſit. fo.ccxxxvij.A.p totum.
Cognitio ſui ipi⁹ p q̄/ꝛ qō h'ēat. ccxxxviij. B.C.D.E.F.per to.
Cognitio ſui ipius ex qnqꝫ potiſſime habet.fo.eod. C.in.pn.
Cognitio p̄teritoꝝ in pr̄ia an hēbit/ꝛ quō.fo.cclxxxj.G.p to.
Chorea ꝙ piculoſ' lud⁹ ſit ꝑpt ſeptē.fo.clxxvij.A.in.pn.B.C. D/per totuz.
Chorea vn̄ hēat originē.ibidē.
Chorea ex qbus cauſis ꝛ cōditionibus putatur fore licita. clxxviij.F.in fine.
Chorea ex trib⁹ cauſis ſit vitioſa ꝛ illicita.f.clxxviij. F.in pn.
Choriſare vtrum ſit pctm̄/ꝛ qn̄ ibidem.F.G.
Colēd⁹ i qb⁹ ſit de⁹.f.vj.G.i pn.
Colentis deū qs ſit fruct⁹. fol. xxiij.E.
Colēdi deū an̄ legem decalogi multi fuerūt modi ſupſtitioſi. folio.iiij.k.
Concordia beatoꝝ quāta erit in patria fo .cclxxix.C .p totū.
Concupiſcētia quid ſit/ꝛ quot tuplex.fo.ccxlvj.C p totum.
Concupiſcentia carnis qn̄ ſit mortalis/quādo venialis/ꝛ qn̄ nullum pctm̄.ibidē.D.E.p to.
Conditiones in ꝓmiſſis/in votis/in iuramētis ſubaudiēde ꝛ incluſe q̄ ſint.ccxxix.B.p totū.
Cōfeſſio gn̄al' q̄ ſit qttuplex ſit

et ad q̇d valeat.fo.ciiij.per to.
Cōfeſſio ſup cōtritionē q̇d ad=
dat/ ⁊ q̄tū ꝓdeſt.cvij. A.ad fi.
Cōfeſſio vbi ⁊ cui faciēda ſit.f.
xv.L.ꝑ to.⁊ in q̇bꝰ caſibꝰ p̄t q̇s
nō ſuo ſacerdoti ꝯfiteri.eođ.O
Cōfeſſio qñ ſit facienda ſub p̄=
cepto.fo.cvj.R.
Confeſſio de ignorātia quō fie
ri debeat.ccxliiij.J.in fine.
Confeſſio in q̇bus caſibus ſit
iteranda.fo.cvj.S.ꝑ totum.
Confeſſio an poſſit fieri laico.
fo.cvj.N.in p̄ncipio.
Cōfeſſiōis ⁊ ſacramental' abſo
lutiōis ſunt.ix.p̄clari effectus
fo.ciiij.A.B.
Cōfeſſionē alicuiꝰ audiēs dolo
ſe quomodo peccet.⁊ an tenea
tur celare.fo.ccxxxj.B.pꝰ međ.
Cōfiteri volēs quātā diligētiā
debeat hr̄e ad recogitādū oīa
pctā mortalia.f.ciiij.F.pꝰ p̄nci.
Cōfiteri q̇s teneatur: ⁊ muti ⁊
ignorantes idioma quō cōfite
ri teneantur.fo.ciiij.D.ꝑ totū.
Cōfiteri abſenti ꝑ lr̄am/ an ſit
licitum.ibidem. E.in pricipio.
Confiteri an teneatur q̇ nullū
hʒ mortale pctm̄. ibiđ.E.in fi.
Confiteri q̄ teneamur/et quot
ibiđ.F.in p̄nci.H.J.K.ꝑ totuʒ.
Cōfitēs vt effectū abſolutiōis
conſequat' quō debeat eſſe diſ=
poſitus.vide in abſol'.
Cōfirmatio an ſit ſacr̄m neceſ
ſitatis ⁊ qñ et q̇bus.fo.xcij.B.
D.ꝑ totum.
Cōfirmatio q̇t fructꝰ ꝯferat.fo.
eodem.A.ꝑ to.
Confirmatio q̇bꝰ ſit danda.fo
lio.xciij.C.
Confirmatus quō dʒ cuſtodiri
ne criſmati irreuerentia exhi=
beatur.ibidem.C.pꝰ me.
Cōfirmati offm̄ qđ ſit.fol'.cvij.
A circa mediū per totum
Cōfirmādus q̄liter debeat eſſe
diſpoſitus.fo.xciij.C in princi.
Cōfirmādū tenēs q̄liter đbeat
eſſe diſpoſitꝰ.ibidē.C in medio
Cōiectura ꝗ quis ſit ſine pctō
mort.ꝑ q̄ p̄t hr̄i.cxiiij.G in p̄nc.
Cōmunicatio quotidiana/ an
ſit licita ⁊ expediēs.viđ i euca.
Cōmutatio q̇ttuplex ſit/⁊ que
vnaqueq; req̇rit:ꝗ ſit iuſta. fo.
ccv.C in prin.⁊ fo.ccvj.D E F
G H J K per totum.
Cōſcia an ſemꝑ obligat ad fa=
ciēdū.fo.xv.F añ finē in rl'a.xj.
Conſcia erronea quō ligat.fo.
eodem.F poſt principiuʒ.
Cōſcia ꝑplexa quō ſit regenda
ibiđ.F in.xiij.rl'a que ē fo.xvij.
fa.j.in principio.
Cōſcia qñ ſit emūdāda.fo.lxxx
viij.A ante medium.
Cōſcie bone ſignū qđ ſit.f cxlj.
D circa finem.
Cōſcie btōꝝ in p̄ria quō ſibi in
uicē patebūt.fo.cxxxv.E.
Cōſenſus interp̄tatiuꝰ qñ ſit.
fo.ccxlvj.F poſt medium.
Cōſēſus mortalis q̇ttuplex fie
ri pōt.ibidem.F per totum.
Cōſēſꝰ đliberatiuꝰ i delectatio=
nē pcti mort.an ſit ſpāle pctm̄
mortale i venereis.clxxvj.H in
međ.fo.ccxlvj.F poſt medium.
Cōſtās ab incōſtāti quō differt
fo.lxv.G.circa medium.
Cōſuetudo q̄ poſſit excuſare a
pctō/⁊ q̄ nō.ccix. P ante finem
Cōſuetudo an excuſet a ñ ſoluē
do decias.vide in decimas.
Cōtēptꝰ q̇d ſit.lxix.G in princ.
Cōtēptꝰ qñ ſit mortale pctm̄/ ⁊
qñ nō.ibidem.H per totum.
Cōtēptꝰ magnitudo vl' ꝑuitas
vñ cōſurgat.ibidem.H ad finē.
Cōtēptꝰ ⁊ negligētia quō diffe
rant.ibidem.H in principio.

Contritio q̄d ſit.fo.xcix.A i p̄n.
Cōtritio vt fiat ſufficiēs/ſeptē requirit cōditiōes.ibi.B.C.D
Cōtritio quō/ꝛ q̄n/ꝛ virtute cuius formaſ charitate.fol.cij.O in principio.
Cōtritio dolorē ſenſitiuū an requirat.fo.cj.k .in fine.
Cōtritio de vnoquoqꝫ peccato mortali/ꝛ de circunſtantijs in aliud genus pctī trahentib⁹ an ſingulatim ſit hn̄da.fo.xcix. B. circa mediū.C ꝑ totū.D p⁹ medium.
Cōtritio ꝓ venialib⁹ quomodo ꝛ q̄lis ſit hn̄da.fo.ciij.R.ꝑ totū.
Contritio de oblitis quō fieri debet.fo.c.E.ꝛ fo.ciij.O.
Cōtritio de ignoratis quō fieri debeat.fo.c.F.ꝑ to.J ꝑ totū.
Cōtritio inutilis ꝛ falſa que ſit fo.ciij.N per totum.
Cōtritionis preambula quot ꝛ que eſſe debeāt.fo.xcix.A circa medium.
Contritionis dolor q̄ magnus eſſe debeat/ꝛ q̄diu durare debeat.fo.eodē.A.ꝛ fo.cj.L.
Cōtritionis dolor ꝓ pctō quotiēs debeat haberi.vīd l dolor.
Cōtritionis vel attritionis bone quiqꝫ ſunt effectus. fo.ciij.O poſt medium.
Cōtriti volūtas qualis eſſe debeat.fo.vij.J circa medium.folio.cl.k.circa medium.
Cōuerti ad dn̄m celeriter monemur propter quinqꝫ.f.lxij.h. ꝛ fo.cix.d.e.f.
Corpora beatorū qualia erunt in patria.fo.cclxv.F in fi.et an erūt palpabilia.fo.cclxviij.h.
Corpora gl'ificata an in ſua poteſtate habeāt videri/vel nō videri.fo.cclxx.M in fine.
Corpora beatorū an aliq̄n corporaliter moueantur. fo.cclxix J poſt medium.
Corpora beatorum an ab alabus moueanſ motu nō organico.k in principio.ibidem.
Corpora beatorū an in inſtanti moueātur.ibidē.k poſt principium.ꝛ quomodo.ibidem.
Corpora dānatorū qualia erūt ꝛ quomodo puniētur. fo.cclvi. h per totū.fo.cclvij. B ante fi.
Correctio q̄tuplex ſit.fol. clxiij. A per totum.
Correctio frna.vide in frater.
Corrupti extra matrimoniū an aliquem fructum poſſint mereri ꝛ quem.fo.cxcj.h.
Creature irrationales an ſint diligende.fo.cxxv.B in fine.
Creature irrationales an poſt diē iudicij manebunt.fo.cclxiij. h per totum.
Credere oēs articulos fidei explicite.an quilibet chriſtianus teneatur/ꝛ quomodo.fo.v.A B
Chriſtiana diſciplina in quo cōſiſtat fo.cxxxv.C circa p̄ncipiū
Cuſtodire que teneatur homo/ꝛ quomodo.fo.cxxxviij.F circa principium.
Damnati in inferno quot exteriorib⁹ penis puniantur. folio cclxiiij.A.
Dānati an aliq̄d cogitabunt de deo.fol.cclviij. D. in principio.
Damnati an poſſint infernum exire ꝛ hoibus apparere. folio cclvj.h.
Dānati an habeāt noticiā quā in mundo habebant/ꝛ an videant ſctōs in gloria.fo.cclviij.C
Dānati an odient quos hic in

malo dilexerũt.f.cclvij. B poſt medium.
Damnatorũ pene interiores q̃ ſunt ꝛ quomodo eis puniuntur fo.cclviij.C.per totum.
Damnatorũ pena reſpectu ſuperiorum quottuplex erit/ꝛ q̃ magna.fo.cclix.B.ꝛ ꝑ totũ cap.
Damnatorũ pene quomõ erũt oppoſite dotibus felicis anime ꝛ que erunt ille. ibidem.B.
Damnatis ꝓ actibus excellenter malis/an dabitur luteola: ſicut excellẽter bonis dabit aureola.fo.cclvj.J per totum.
Dãnificari homo l quot poſſit ꝛ quomõ debet fieri ſm hec reſtitutio.vide in reſtitutio.
Damnũ proximo illatũ an obligat ad reſtitutionẽ/ꝛquomodo fo.ccj.E poſt medium.
Damni recõpenſatio in quib⁹ ſpeciebus furti fieri debet. fol. eodẽ.D vſq꜃ R.
Decalogus quantũ ſe extendit ꝛ quid cõtineat.fo.iiij.J l pnc.
Decime de iure naturali ꝛ diuino ſunt inſtitute.folio.xxj. G poſt principium.
Decime quare ſint inſtitute.folio ibidem.G.
Decime an debent dari.prece. iiij.cap.vj.E ante mediũ.et fo. xxj.G poſt principium.
Decime de quibus rebus ſolui debẽt.fo.eodẽ.F in principio.ꝛ vtrũ cõſuetudo a nõ ſoluẽdo decimas excuſat.ibidẽ.F in fine.
Decimas male exponens/quomodo peccet.fo.xxj.G in fine.
Decimas an pauper diuiti ſacerdoti ſoluere teneat. fol. xxj. G in principio.
Defectus proximorũ quotuplices ſint.ꝛ quomodo remedient fo.cxciiij.B circa principium.
Delectatio in quo ſit habenda folio.ccl.
Delectatio q̃multiplex ſit/ꝛquõ ex ea generetur peccatũ.folio ccxlvj.F poſt principium.
Delectatio de cogitatione fornicationis/an ſit ſemp mortal. fo.ccxlviij.H in medio.
Delectatio moroſa/an in omni genere peccati ſit vitanda: vid in moroſa delectatione.
Delectationes moroſas habere circa actũ venereũ d aliqua legitime habenda in vxore ꝫ vel de iam habita: an ſit mortale peccatũ.fo.ccxlviij. J ꝑ totum.
Delectationibus malis immorari q̃malũ ſit.fo.ccl.O in pnc. ꝛ quomõ delectabilia ſint fugienda ꝑ multa docet.ibidem.P.
Demões qua poteſtate poſſũt cogi ꝛ an etiã aliqua naturali virtute.fo.lxxx.G in principio.
Demones an licitũ ſit adiurare/ꝛ qui modi ſint ſeruandi.fo. xxxiiij.kk ꝑ totũ. f.lxxx.F ꝑ to.
Demones adiurare vtrum laicis ſit licitũ.fo.xxix.N per totũ
Demones quomõ futura ſciãt ꝛ ex quibus cauſis.folio. xxiiij. G per totum.
Demones an hoĩem inuitũ de loco ad locũ poſſint portare.folio.xxx.R in principio.
Demones incubi ꝛ ſuccubi/an ſint.fo.xxvij.C per totũ.
Demonibus an ſit credendum etiã veritatẽ dicẽtibus.fo.lxxx E in fine.
Demonibus an debeat maledici.fo.cxliij.B poſt medium.
Demoniaci vtrum per herbarũ ꝛ lapidũ appoſitionẽ poſſũt iuuari.fo.xxxiij.Ji per totum.

Demoniacis an eucharistia ſit
danda.fo.cxiij.C in fine.
Deriſio circa que fieri habeat
folio.clxix.A.
Deriſio quale pctm̄ ſit/ ꝛ quo=
modo ab alijs diſtinguatur.ibid.
B per totū.ꝛqn̄ ſit mortale pec
catum.ibidez.C D per totum.
Deriſio tribus de cauſis eſt de
teſtabilis ꝛ deriſores quibus
aſſimilentur.ibidem.E.
Deriſorū pene q̄ ꝛquales l ſcri
pturis reperiantur.ibidē.F p to.
Deſperatio quādo ſit peccatuz
in ſpiritum ſanctum/ꝛ qn̄ ſim=
plex mortale/ꝛ quō opponitur
ſpei.fo.ix.E per totum.
Et rō quare ſit peccatū.ibi.i fi.
Detractio quid ſit.f.clvj.A cir
ca principium.
Detractio deteſtāda eſt ꝓpter
ſeptē.fo.clviij.G H I k p totū.
Detractio directa ſit q̄drupli=
citer fo.clvj.B in princi.
Detractio indirecta ſit dupli=
citer.ibidem.B.
Detractio ꝓpria q̄ ſit/ꝛ an ſem
per ſit mortalis.fo.clvij.C cir=
ca principium. F circa mediuz
Detractor quibus aſſimiletur
ibidē.H p totū. ꝛ quib⁹ noceat
ibidem.I in principio.
Detractor vno flatu tres inter
ficit.fo.clix.M in fine.
Detractori quō ſit reſiſtenduz.
folio eodem.M per totum.
Detractorē audire an ſit licitū
ꝛ quomodo/ꝛ quomō non.ibid
L per totum.
Detractorē audientes trib⁹ de
cauſis ſunt reprehēſibiles.ibi=
dem.M per totum.
Detractorū tres ſunt gradus.
fol.clvij.D E per totum.
Detractorum tres ſunt modi.
ibidem.F.
Deuotio vn̄ cauſetur.fo.cxliij. I.
Deuotio quib⁹ geſtis excitetur
melius.fo.xix.C in fine.
Deuotionis vere ꝛ humilitatis
que ſint cauſe.fol.ccxxxviij.C.
poſt medium.
Deus ſm animā ſm corpus et
reb⁹ poſſeſſis diuerſimode eſt
colendus ꝛ adorandus.fo.iiij.
k circa medium.
Deus quomodo ſpernatur.fo.
xv.D per totum.
Deus quare per corp⁹ noſtruz
eſt venerād⁹ ꝛ quot de cauſis
folio.xix.D in principio.quan=
do ꝛ quibus diebus.ibidem.
De⁹ ꝓ pctis quō ꝛ per quid ſit
placādus.fo.xciij. C an̄ mediū
cap.viij.P.fo.cij.
Deus an peccatores exaudiat
fo.ccxxv.G poſt medium.
Dilectio quottuplex ſit.fo.xij.
H in principio.
Dilectio dei q̄ſtricte nobis mā
detur.fo.x.A in princi.ꝛ fol.xj.
B C per totum.
Dilectio dei tripliciter cadit ſub
ꝑcepto.ſ.vt diligatur fauorabi
liter/ordinabiliter ꝛ appꝛecia=
biliter.fo.xij.G.
Dilectio dei actualis an ſemꝑ
fieri debeat:ꝛ qn̄ eſt obligato=
ria/ꝛ qn̄ nō.fo.xvij.G per totū.
et fo cj.L per totum.
Dilectio dei rationabilis ē pro
pter.vij.fo.xvij.k p totū.ꝛponū
tur ibidē multe parabole qui=
bus mens incitari debet ad ra
tionabiliter diligendum deum
Dilectio dei in patria quomo
do fiet.folio eodem.H.
Dilectio ſuipſi⁹ q̄re nō ita ex=
plicite ē mādata:ſicut dilectio
ꝓximi.fo.cxx.E per totum.

Dilectio ſuiipſi⁹ ſm q̄ ſunt de=
beat/vt ſit bona ⁊ licita. folio
cxix. C per totum. ⁊ fo.cxlviij.
F circa medium.
Dilectio ſuiipſius vt ſit iuſta ⁊
licita.quatuoꝛ requirit.fo.cxx.
D per totum.
Dilectio ꝓximi quō ſit neceſſa
ria/⁊quō alia mandata in ipſa
cōplent̄.fo.cxix.A per totum.
Dilectio q̄ in ſe cōtinere debe=
at.fo.ccxxj C D E F per totuȝ.
Dilectio pꝛoximi ꝑ quatuoꝛ ſo
phiſticat̄: vt nō fiat meritoꝛia.
fo.cxxiij. L in pꝛincipio.M.
Dilectio ꝓximi nouē habȝ gra
dus.fo.cxxvj.tres extenſiue.A
B ꝑ to.tres intēſiue. C D E ꝑ
totū.tres effectiue.F G ꝑ totuȝ
Et ſȝ illos attēditur ei⁹ perfe=
ctio vel imperfectio.
Dilectio inimici quomō implē
da ſit.fo.cxxv.F poſt pꝛinc.⁊ ꝙ
ipſa ſit ſumma.folio. cxxvj. B.
circa medium.
Dilectiōis dei mādatū an ī via
poſſit īpleri.fo.xv.H per totuȝ.
Dilectiōis oꝛdo quis ſit ſeruā
dus.fo.cxxiiij. C D E F ꝑ totū
Dilectionē pꝛoximi mouentia
⁊ inducētia que/⁊ quot ſunt. fo
lio.cxxij. I K per totum.
Diligere deū ⁊ ſeruire deo quō
inter ſe oꝛdinant̄.fo.xij. I.
Diligere quid ſit.fo.eodem. G
poſt medium.
Diligere deuȝ ſuper omnia q̄d
ſit.ibidem. H ante medium:et
quō diligendus ſit deus.ibidē.
Diligere ſeipſum quid ſit.folio
cxix.B.
Diligēs dominum deum tuum
ex tota mēte/quomodo hoc fi=
et:exponitur folio.xiiij.M N ⁊
oſtenditur per ius naturale/et
ciuile/ꝙ omnia in deuȝ ſunt re
ferenda.ibidem. N.
Diligēdus quō ſit de⁹ apprecia
biliter.fo.xiiij.C per totum.
Diligend⁹ an ſit de⁹ ꝓpter vitā
eternam.fo.xij. I in pꝛincipio.
Diligēdus an ſit de⁹ ꝓpter bñ=
ficia q̄ dedit/⁊ quomō. ibidem.
I ante mediū vſq; ad finē.K in
pꝛincipio.fo.xvij. I in pꝛīcipio.
Diligēdo deū q̄s dȝ eſſe reſpe=
ctus ⁊ quot de cauſis ſit diligē
dus.fo.xij.G in medio.
Diligentia quanta eſſe debeat
pꝛeceptoꝛum cuſtodia.fo.xj.B
poſt pꝛincipium.
Diligentibus deum oīa coope
rari in bonū:quomodo hoc fiet
fo.xij.F per totum.
Diligibilia que deus mādauit
quot ſunt.fo.iiij.H in fine.
Diſpēſatoꝛes votoꝛum ⁊ alioꝝ
diſpenſabilium qui/⁊ quot ſūt
folio.lxxxv.X.
Diuitiaruȝ appetitus ex quot
cauſis pꝛoueniat.cxciij.K ꝑ to.
Diuitiarū appetit⁹ q̄re ſatiari
nō poteſt.ibidem. I per totum
Diuinationis quot ſint ſpecies
⁊ quomodo differenter fiant.fo
lio.xxvij.B per totum.
Diuites cui aſſimilentur.folio
cxciij.K in fine.
Doctoꝛes verbū dei ꝓpter deū
pꝛedicātes an plus merent̄ dā
tibus elemoſinam coꝛpoꝛalem
fo.cc.S in pꝛincipio.
Dolere de peccato quotiēs ho
mo tenet̄/⁊ quid pꝛodeſt dole=
re de peccato.fo.cviij.F.
Dominica dies multis pꝛero=
gatiuis ē ſublimata. fo.lxxxvj.
C in medio.
Dominus ſecl̄aris quis ſit.fo=
lio.clxxxv.A in pꝛincipio.

Domini ſeculares a ſubditis i
quinqꝫ debent honorari .fo.cl=
xxxvij.D.per totum.
Domini ſeculares quot modis
inhonorent.ibidē.G.per totum
Dominis tēporalibus ex quin
qꝫ cauſis tenentur obedire . fo.
clxxxv.A.in fine.B.C.ꝑ totum.
Dominis ſecularibus an ſub=
diti in omnibus teneantur obe
dire/⁊ in quibus non.fo. clxxx=
vij.E.F.ꝑ totum.
Dominis ſecularibus an vltra
cenſum debituʒ liceat ſubueni
re/⁊ in quibus caſibus.fo.cciij.
M. per totum.
Dos anime quid ſit.f.cclxiij.A
B.et quotuplex eſt dos. B.i fi.
Dotes anime beate quot ⁊ que
erūt.cclix. B.i p̄n.cclxxix.A.cir
ca prīn.⁊quare ſunt tres dotes
ibidē.B.per totum.
Dotes corporis glorificati quot
⁊ q̄ erūt.fo.cclxiiij.D.circa me=
diū ⁊ quare tot.D.in fine.
Dubietas in quibꝰ caſibꝰ a pec
cato excuſat per obedientiam.
fo.lxviij.E.per totum.
Dubia in partē melioreʒ circa
primos ſunt interpretāda.fol.
xliij.D poſt mediuʒ. Sed circa
nos in peiorem partem. ibideʒ
datur ratio.
Dubio ſtante quō recta conſciē
tia debeat formari.fo. lxix. F ꝑ
totum.fo.clxvij. L: circa prin.
Dubio ſtante de aliquo agibili
cautū eſt abſtinere vſqꝫ certitu
do habeatur.fo.vi F.circa me=
dium.fo.xv.F.poſt principium
in quita regula⁊.xi. regula per
to.fo.cxlvi.F.in medio.
Dubius in fide/an ſit infidelis
fo.viij.M.per totum.
Duellum quid ſit/⁊ an ſit lici=
tum duellare.fo.lix.F.per totū
G.in princi.
Duellum quot modis ſit. folio
lx.G.
EBrietas quot mo
dis capit. ⁊ quot
modis contingat
⁊ quando ſit pec=
catū mortale vel
nullū.fo. clxxxiiij
D ante medium.
Eccleſie ſententias publice p=
mulgatas an quilibet etiā ſim=
plex credere ⁊ ſeruare teneatur
fo.vi.E.per totum.
Eccleſie cōſtitutiones quomō
obligent.Uide in preceptum ec
cleſie.
Eccleſie quare ſint adinuente.
fo.cxv.C.per totum.
Eccleſie quot de cauſis ſunt vi
ſitande.fo. Ibidem.B. per totū
⁊ que in eis licite poſſunt fieri.
ibidē.D.per totum.
Eccľie defenſionē petēs ꝑ refu=
giū i eaʒ/ an priuari ea debeat:
⁊ in quibus caſibus.fo.cxvij. H
in medio.
Eccleſiarū ⁊ aliorū ſanctorꝝ lo=
corum immunitas per que ſer=
uetur/⁊ quomō infringatur.fo.
cxvi.⁊.cxvij.F.G.H.per totum.
Electio per ſortem an fieri poſ=
ſit/⁊ qn̄.fo.xxvi.H.circa princi.
Elemoſina quid ſit.fo.cxciiij.B
in principio.
Elemoſina quos effectus habe
at/⁊ quot.fo.ibidē. B. C .D.ꝑ
totū.E.in medio.
Elemoſina an ſit maior pars ſa
tiſfactionis.ibidē.B.circa prin
cipium.
Elemoſina an in ſe cōtineat ie
iuniū ⁊ orationē/⁊ quot de cau
ſis.B.circa principium.

Elemoſina an ſit mediū diſpo=
ſitiuū reſurgēdi a pctō. C p to.
Elemoſina vnius denarij in vi
ta quare plus valet elemoſina
omniū diuitiarum poſt morte
data.fo.xcvij.F.p⁹ pnci.G.per
to.fol.clv.col.iiij. B.in princi.
Elemoſina de qbus danda eſt
fo.cxcvj.C p totū/ ꝛ quid ſit ſu
perfluum vide inſuper.
Elemoſina qbus ſit danda.fo.
cxcix.O.p to.ꝛ an propinquis
P.p to.ꝛ cui magis ſit bñfaciē
dum. Q .per to. ꝛ an patiētib⁹
neceſſitatē in ſola vite honeſta
te.V.p totum.
Elemoſina ſpūalis quotuplex
ſit.fo.cc.R.in pnci.ꝛ an ſit me=
lior corporali. R.poſt mediuꝫ.
Elemoſina corporalis/an ꝛ qñ
ſpirituali ſit pferenda. fo.eod.
S.in fine.
Elemoſina quō ꝛ ex qua radi=
ce ſit danda.fo.eod.T.p. totū.
fo.cxcviij.V.
Elemoſine largitio qñ ſit ſub
precepto.f.cxcv.A. ponit vnus
caſus.V.in principio ponit ſe=
cundus caſus.
Elemoſine efficacia in quo cō=
ſiſtit.fo.cxcv.in fine. E. in pn.
Elemoſinam dare qñ ſit conſi=
liū.fo.cxcix.L.in principio.
Elemoſinā multi dare poſſunt
et que ſint meliores. fo. cxcvij.
F.in principio.
Elemoſinam dare an ꝛ quan=
do ſit peccatum. fo.cxcviij.K.p
totū.L.in medio.
Elemoſinam qui poſſint dare/
ꝛ q non. ibidē.M.p totum.ꝛ in
qb⁹caſib⁹vxor ſine cōſenſu viri
pōt dare elemoſinā.ibideꝫ.N.
Elemoſinā in magna quātita=
te dans an plus mereatur qꝫ
qui modicū dat ex magna cha=
ritate.fo.cxcv.D p totum.
Emptores reꝝ furatarum vel
alis vicioſaꝝ/an propt ignorā=
tiā excuſent.f.cxxxix.F.p to.D
alijs ēptionib⁹vide vēditores
Epikeia virtus circa precepta
legiſlatorum quomodo ſit ſer=
uanda.
Erubeſcentia ſequendi xp̄m p
hibetur.fo.lxiiij.A.in princi.
Erubeſcibilia pctā pre ceteris
q ſint.fo eodē.B.poſt mediuꝫ.
Eſtimatio circa deum quottu
plex fieri pōt.fo.x. F.in fine.
Eucariſtia l miſſa oblata quot
tuplicem effectum habeat.fol.
ccxxiiij.E.poſt medium.
Euchariſtia quib⁹ dari debeat
fo.cxij.fa.j.per to.cap.xij.
Euchariſtia an cuꝫ actuali de
uotione ſit ſumenda.ꝛ deuotio
vñ cauſet.fo.cxiij. J.poſt me.
Euchariſtia deuote ſuſcepta
ſeptem notabiles fructus con
fert.fo.cxv.k.per totuꝫ.
Euchariſtia miraculoſe pmu=
tata in aliam ſpeciem puta in
maſſam carnis digiti/ꝛc.an ſit
ſumenda ab aliquo.fo.cxiij.J
Euchariſtia an poſt cibuꝫ aut
potum debeat ſumi ꝛ in quib⁹
caſib⁹.fo.cxiij.D.E.
Euchariſtiam quotidie perci=
pere an liceat.f.cxv.L.per to.
Euchariſtiā pcipere volens/q
ſcire teneatur.fo.cxiiij.V.p to.
Euchariſtiā pcipere volēs qn
decim dꝫ habere conditiones.
fo.cxij.per totum.
Euchariſtiā volens percipere
quō cert⁹ eſſe debeat .q ſit ſine
mortali peccato/ ꝛ que diligēs
conſcientie examinatio excu=
ſat a peccato ꝛ que nō fo.cxiij.

F.per totum. ⁊ ſigna bone diſ=
poſitiōnis. vide in certitudo.
Excellentiā petere qñ ſit pctm̄
⁊ qñ non.fo.xlj.k.in fine.
Excommunicatio a iure fertur
ſolum pro mortali. fo.xxiij.
D.in fine.
Exercitatiōis modus ad virtu
tes acquirendas quis ſit. folio
ccxxxviij.C.in fine.
Exorciſmi cum caracterib⁹ an
vim habeant in demones. folio
lxxx.G.
Expoſitio parabole de homine
deſcendēte ab hieruſalē in hie
rico pulchra.f.ccxxxix. D poſt
medium.
Facies anime / id eſt
ſuprema portio ani
me ad quot pōt cō
uerti.fo.xiiij.A.
Facies demonis q̄
lis ſit.fol.cclix.B.
Fama bona quomō conſerua=
tur.fo.cliiij.G.
Fama propria an ſit protegen=
da/ ⁊ a quibus.ibid.R.S.p to.
Fama homis quatuor modis
poteſt ledi.folio.ccxviij. L.M.
N.O.per totum.
Fama proximi in fraterna cor
rectione/ an debeat ledi. folio
clxij.circa medium.
Fama proximi in confeſſione/
an debeat conſeruari. folio.cv.
N.ante mediū.O.p totum.
Fame ablatio quot nocumen=
ta inferat.folio. clvij. E.circa
medium.
Felicitas naturalis in lumine
naturali tm̄ virtutib⁹ moralib⁹
acquiritur.fo.iij.G.
Feſta eccleſie in nouo teſtamē
to ad ſimilitudinem veteris te
ſtamenti habent quodāmodo
diſtinctionem. fo.lxxxv.B.per
totum.
Feſta eccleſie ſunt ī triplici dif
ferentia.fo.lxxxvj.E.p totum.
Feſta eccleſie principalia quo
mō elucident miſterium articu
lorum fidei.fo.lxxxix.C.
Feſtiuitas ſabbati q̄nq3 de cau
ſis in diem dominicum eſt trā=
ſlata.fo.lxxxvj.C.
Feſtiuitas ſanctificatur nouē
modis.fo.lxxxviij.A.B.p totū.
Feſtiuo die quid homo facere
teneatur vt ſit in ſtatu ſalutis.
fo.cij.P.Q.
Feſtiuo die an homo ſemp ⁊ p
totam diem teneatur fore recol
lectus ad exercitationem in no
uem modis ſanctificatiōis di=
ei feſti.fo.xc. L.p totum.
Feſtiuo die mortaliter peccās
an magis peccet q̄ opus cor=
porale faciēs alias licitum.fo
lio.lxxxvj.G.circa medium.
Fetores totius mundi ⁊ omēs
fetulentie vbi manebunt poſt
diem iudicij. fol.cclviij.G.poſt
principium.
Fictio que ſit mendacium/ et q̄
non.fo.xlix.D.in prin.
Fides ſub primo p̄cepto cadit
fo.iiij.f.ij. ante med.in princi.
Fides profitenda eſt corde. fo.
vi.G.in prin.Ore.H.per totum.
Ope.k.in fine.fo.viij.
Fides qñ ore ſit publice profi=
tenda/ ⁊ quando non. ibidem.
C.p totum.
Fides ſimplicium an q̄nq3 ſit
magis meritoria fide doctorū
⁊ magnorum.fo.vi.G.
Fidei actus q̄s ſit. vide in act⁹
Fidei articulos an liceat ſeru
tari.fo.viij.M.in fine.
Fidei precepta quot hominum

gña tranſgrediunt.ibidem. L.
M.N.O.p totum.
Fidem corde tenens et ore ne=
gās an mortaliter peccet.ibid.
N.in principio.
Flet⁹ quō in dānatis reperiat et
quō eo punientur.folio.cclv.E
per totum.
Fomes peccati originalis quid
ſit/⁊ an poſt baptiſmum mane
at.fo.ccxxix. D.ante mediū.
Forma baptiſmi que ſit. vide
baptiſmus.
Fornicatio ſimplex q̄ ſit/et an
ſit ſp mortal.fo.clxxiiij.B.p to.
Fortuna vnde dicatur/⁊ qd de
ea tenendū ſit/ ⁊ an aliqui ho
mines ſint a natura bene vel
male fortunati/⁊ reſpectu cui⁹
ſit fortuna.fo.xxxvj. Qq.p to.
⁊ vtrū homo vniuerſalit poſſit
eē bene fortūnat⁹.ibidē. O.pto.
Fraterna correctio quid ſit/et
ad quos pertineat/⁊ eam omit
tentes ſine cauſa rōnabili ꝙpi
culoſe faciant.fol.clv. A.p to.
Fraterna correctio ſeptuplicē
fructū hz.ibidem. C.D.p to.
Fraterna correctio quō ſit fiē=
da et qbus circunſtantijs.fol.
clxij.I. p totum.
Fraterna correctio quibus cō
petat.fo.clxiij.G.in principio.
Fraterna correctio an pro ve=
nialib⁹ pctis fieri debeat. folio
clxij.H.per totum.
Fraterna correctio in quib⁹ ca
ſib⁹ nō obligat.f.clxiiij.G.p to.
Fraterne correctionis omiſſio
qb⁹ noceat.fo.clx.B. p totum.
⁊ qn eius omiſſio ſit licita ⁊ me
ritoria.ibidē.E. per to.⁊ qn ſit
mortalis.E.per to. ⁊ qn ſit ve=
nialis.G.per totum.
Fraterne correctionis ordo et
mod⁹ qs ſit.fo.clxiij. B.C.D
E.F.per totum.
Fraterne correctioni quare iu
bet dn̄s teſtimoniū adhiberi.
ibidem.E.in prin.
Frater iniuriatus an tenetur
querere recōciliationē iniuriā
tis ipō nō petente.fol.cliij.M.
in medio.
Frater offendēs ⁊ a leſo veniā
petens ⁊ ſi leſus dimittere non
vult:quid faciet f.cliij.G.p to.
Frater offendens in ſecreto an
in publico teneat ſatiſfacere/⁊
econuerſo fo.cliij.N.in pn.et an
teneatur dicere ſe mētitū fuiſ
ſe.ibidem.N.in med.
Fratris recōciliatio quib⁹ mo
dis fieri debeat. fo.clj.B.p to.
E.p⁹ med.
Fratris reconciliatio ah obla=
tionē muneris/⁊ quō fieri debe=
at.ibidem.B.
Fratris offēſio quot modis fie
ri poſſit/ et quō ſm hoc debeat
fieri recōciliatio. fo.cliij.C.D.
E.F.p totum.
Fratris reconciliatio ꝙcito fie
ri debeat.fo.cliij.I.circa med.
Fratri offendenti ⁊ nō petenti
veniā nec ſatiſfacienti: an qs
dimittere teneat.ibidē.K.p to.
Fratre ſine cā iraſcente an qs
ab eo veniā petere teneatur ⁊
quomō ibidem.D.
Fratrū recōciliatione habita:
an rācoris ſigna liceat retine=
re.ibidem.M.per to.
Fruct⁹ qd ſit.fo.cclxxiij. B.per
to.⁊ quare fructus dicatur.B.
per to. I.K.per totum.
Fruct⁹ ſpiritus quot/et q̄ ſunt
cclxxiiij.K per totum
Fruct⁹ oris quot ſunt.f.lxij.G.
Fructuū gradus quot ⁊ q̄ ſunt

fo.cclxxiij.C.D.E.p totum.
Furari res exiles vtpote penā acū aut ſimile:an ſit mortale. fo.ccj.C.p totum.
Furtum quid ſit.fo.eodem. A. per totum.
Furtū an ſit pctm̄ mortale.ibid̄ B.per totum.
Furtum quot modis cōmittat/ ⁊ ponūtur.xxj.modi.ibidē.D p totum.V.R.⁊ quō/⁊ in quibus modis ſit recōpenſandū.ibidē.
Furtū velatū quō fiat/⁊ dātur due regule.ibidez.Prima regula.R.in prin.Secunda.T.per totum.fo.cciiij.
Furtum velatum per primā regulam qui cōmittāt.ibidem.R. S.per totum.
Furtum velatū per ſecundam regulam/qui cōmittant. ibidē. V.per totum.
Furtū ex circūſtātia tranſit in aliā ſpeciē peccati/aut aggrauatur.ibid̄.B. in medio.
Furtū an cōmittat qui alienā rem occulte ⁊ iniuſte ſecū retinet.ibidem.A.in fine.
Furtū an cōmittat qui ſuā rem apud aliū iniuſte ⁊ occulte detentā:furtim ⁊ occulte reaſſumit.fo.ccj.E in fine.
Furtum an cōmittat q̄ res pximi deſtruit occulte/vel manifeſte ⁊ ex eis nichil retinet.ibidē E in medio.
Furtū an cōmittat creditor ſi pignore ſibi obligato vtat. ibidē.E.in fine.
Gaudiū beator̄ xpi hūanitate/q̄le erit. fo.cclxxvj. E.F.G.
Gaudiū btōr de ſocietate iocūdiſſima q̄ magnū erit.fo.cclxxv.A.B.p totum.
Gaudia beator exteriora quot erūt.fo.cclxxvij.A.in prin.
Gaudia beator interiora quot erūt.ibidē.A p totum.
Gaudior multitudo/⁊ magnitudo qualiter erit in patria.fo. cclxxviij. F.G.p totum.
Gloria q̄d ſignificet in hoc nomine inanis gloria.fo.xlvi. D. in principio.
Gloria quottuplex ſit.ibidem. F.per totum.
Gloria vana quot modis fit.ibidē.G.per totum.
Gloria diabolica que ſit.ibidē H.per totum.
Gliam appetere an liceat.fo. xlvj.D.vſq3 ad H.per totum.
Gratie augmentū an quis alteri mereri poſſit.f.cxcv.fa.j.añ F. circa medium.
Gradus pctī mortalis ſunt.xj. fo.cclix.k.per totum.
Gratus eſſe deo/an plus teneatur penitēs q̄ innocēs aut ecōuerſo.fo.ccxxvj.k.
Grati eſſe deo de quibus tenemur.vide in dilectio dei/rōnabilis eſt.
Grati eſſe deo quō tenemur.ibidē.J in medio.
Grati eſſe quibus tenemur.ibidem.L.in prin.
Grati eſſe de bñficio per recōpenſationē an teneamur apparenter indignis/⁊qui ſint.ibid̄. L.M.p'totum.
Grati eſſe an debeamus his q̄ ad peccandū nos iuuant.ibid̄. M.poſt medium.
Gratitudinis tres ſunt grad⁹. ibidem.J.
Gula q̄ttuplex ſit.⁊ quō diffinitur.fo. clxxxij.p totum.

Gula qn̄ ſit peccatū mortale.fo
lio.clxxxiij.D.ꝑ totum.
Gula corporis ꝛ aīe infert mul
ta mala.ibidē.E.in medio.
Gula octo remedijs curat.fol.
clxxxv.F.per totum.
Gule ſpecies q̄ ſint/ꝛquot eius
filie .E.ibidem.
Guſtus in patria q̄bus ꝑficiet.
ꝛquō immenſo gaudio ratione
ſui obiecti premiabit.fo. cclxvj
G.per totum.

HAbentes alimenta
ꝛ quibus tegamur
his contenti : quō
modo intelligatur
illud.f.ccij. G.in fi.
Heretici ꝛeoꝝ fautores quomō
ſint excōmunicati.fo. viij. O.ꝑ
totum.
Herbis lapidib⁹ ꝛ verbis an et
quō licitum ſit vti.fol.xxiij . E.
ante finem.
Herbe an cū orationib⁹ poſſint
colligi.ibidem.E.
Homicidium incurrit quinde=
cim modis.f.cxxxiij. C.D.E.F
G.per totum.
Homicidij cauſe q̄ ſint.ibidē.A
in princi.capituli.ij.A.ꝑ totum
B.in principio.
Homicidio non ſeq̄nte adhuc
multis modis tranſgredit̄ p̄ce
ptū nō occides.fo.cxxxvj.H.I.
per totum.
Homīes ſilueſtres an ſint. ꝛ in
quottuplici differentia ſint. fo.
xxviij.K.per totum.
Homines pmittēte deo an a de
monib⁹ poſſint ledi.fo.xxxj. T.
per totum.
Homines opatione demonū an
in beſtias poſſint tranſformari
fo.xxix.M.
Hoīes an poſſint in lupos trāſ
formari.ibidē.N.circa mediū.
Homines a tribus celeſtibus
cauſis diriguntur/ſm tria que
in eis ſunt.fo.xxx.Q.circa me.
Uide de hoc influxus.
Homines ſub triplici lege poſi
ti ſunt/quibus regi debent. fo.
ccxxxiij.circa medium.
Honeſtas ꝑſone ſm q̄ ſumi de=
beat.ꝛ qui ſunt honorandi. fo.
cxcvij.E ꝑ totum.
Honor dei quō ſit querendus.
fo.xiij.M.per totum.fo.xviij.A
B.per totum.
Honor beatorū qualis ꝛ q̄m ma=
gnus erit in patria .fo.cclxxvj.
D.per totum.
Hora prandij ieiunalis diei q̄
ſit.fo.clxxxiiij. E.circa mediū.
Hora ſecunda poſt meridiē ſm
aliquos doctores xp̄s mortu⁹
eſt in cruce.ibidem.E.
Humiliare ſe ꝛ veraciter vilio
rē ſe reputare/quot modis con
tingat.fo.ccxlj.L.ꝑ totum.
Humilis cōditio in aduerſis q̄
ſit.fo.cxxxviij . E.circa mediū.
Humilitas quare ita difficul=
ter acq̄ratur :cum tm̄ natura ad
hāc inclinat.fo.ccxlj.K.in prin=
cipio.
Humilitatis vere q̄ ſint cauſe ꝛ
radices.folio.ccxxxviij.C.poſt
medium.

IActātia vnde oria
tur. vide in hypo
criſis/ꝛ cui oppo=
natur.f.ccxxix.C.
ante medium.
Iactantia quot
modis ꝯmittat̄.ibiđ. C.cir.p̄n.
Iactantia qn̄ ſit peccatū mor=
tale ꝛ quando non.ibidem.C.

circa medium.
Jeiuniū quid ſit.fo.clxxxv. A i principio.
Jeiunium quotuplex ſit.ibidē. A circa medium.
Jeiuniū cadit ſub p̄cepto legis nature legis diuine/ ꝛ legis ecclesiaſtice ꝛ quō diuerſimode. clxxxvi.C.D per totū.Et ſub conſuetudine loci cadit.ibi. F.
Jeiunium impugnat caro mūdus ꝛ diabolus.ibidem. C.circa medium.
Jeiuniū.xii. p̄claras habet vtilitates.ibidem.B p totum.
Jeiuniū quibus circunſtātijs fieri debeat.fo.clxxxvij. E circa medium.
Jeiunium an quis ſoluere poſſit auctoritate ſua/et q̄s poſſit in eo diſpēſare.f.clxxxix.A.per totū.et in quibus cauſis ſit diſpenſandū.ibidem. B.C.D.E per totum.
Jeiunium ſine cauſa legitima transgrediens/ an peccet mortaliter.fo.clxxxvij.D.
Jeiuniū tripliciter transgredi pōt.ibidē.E in prin.
Jeiuniū an potu ſoluat̄. ibidē. E poſt medium.
Jeiuniū an redimi poſſit ꝓ pecunia.fo.cxc.H.p totum.
Jeiuniū ꝓprie terre/an in alienis locis ſit ſeruādū.f.clxxxviij F.ante medium.
Jeiuniū quot modis ſit vicioſū fo.cxc.G per totum.
Jeiunali die plus q̄ ſemel comedens an peccet mortaliter totiens quotiens comedat.fo. clxxxvij.E circa princi.f.lxxxiij G.ante finem.
Jeiunali tempore quibus cibis ſit vtendum.fo.clxxxvij. E circa medium.et an de caſtore licitum ſit edere.ibidē. E poſt medium.
Jeiunali tp̄e / an electuaria et cōfectiones poſſint ſumi ꝛ quō ibidem.E poſt medium.
Jgnis inferni q̄ magnꝰ ſit / et quō differt ab igne nr̄o.f.ccliij. D.in prin.
Jgnis purgatoriꝰ quotuplex ſit ꝛ quō diuerſimode purgat . fo. ccxxiij.J.
Jgnis quo mundus renouabitur ante diem iudicij / quouſq; pertinget.fo.cclxij.fa.j.in fi. F.
Jgnorantia articulorum fidei an in quibuſdā ſit excuſabilis ꝛ q̄bus de cauſis.fo.v.D.poſt p̄n. cum declaratione vſq; ad F.et F.in fi. L.poſt mediū.
Jgnorantia q̄d ſit.fo. ccxxxiiij. B.in fine.
Jgnorantia quotuplex ſit/et q̄ excuſat/ ꝛ que non.fo.ccxxxvij. A.B.C.D.p totum.
Jgnorantia an ſit peccatū. fol. ccxxxviij.B.
Jgnorātia que magis ſup oēs eſt fugienda.fo.ccxxxvij. A ad finem.
Jgnorantia quomō poteſt euadi/ꝛper q̄ remediari.f.ccxlv. L et.fo.c.G.
Jgnorātia legis nature an aliquē excuſat.fo. ccxxxiiij.C circa medium.
Jgnorātia an excuſet a ſtatutis ordinariorum.f.ccxliiij. G. in p̄n.
Jgnorantia durante an homo ſemp peccat interim q̄ ignorat ibidē. J p totum.
Jgnorantia ignorata quō p penitentiā poſſit deleri.fo. ccxlix. K.per totum.
Jgnorantie que ſint cauſe. fol. ccxliiij.H.per totum.ꝛ M in p̄ncipio.

Illudunt opere demonū q̄ ſe in angaria opinantur/ ⁊ dicūt raptos:⁊ reſtituti ſenſib⁹ mira dicunt.fo.xxx.O ꝑ totum.
Illuſio hoīm ꝑ demones quot modis fit.fo.xxvij.E. per totū
Imperfectionis omniū rerum cauſa ⁊ mater q̄ ſit.fo.ccxxxviij B.circa princi.
Inanis gloria q̄d p̄cēdat.fo. xlvj.D ꝑ totum.
Inanis gloria cui aſſimiletur. ibidem.B.
Inanis gloria in oī loco hoīem inuadit.ibidem.B.ad finem.
Inanis gloria multis de cauſis eſt valde periculoſa.ibidē B.poſt princi. ⁊ oībus operib⁹ ſe inflectit.ibidem. B poſt medium.
Inanis gloria qñ ſit pctm̄ mortale vel non.fol.xlviij.I. k.per totum.
Inanis glorie pctm̄ quō ſit cōtra dei charitatē.ibidē L.M.N per totum.
Incantatores q̄ dicant : ⁊ quō ſunt ꝓhibiti.fo.xxviij.G. circa princi.
Inceſt⁹ quid ſit:⁊ q̄ꝫ deteſtabile vicium ſit.fo.clxxv.E ꝑ totū.
Inclinatiōes an neceſſitent hominem ad eligendum.fo.xxxvj Oq.poſt med.
Indeuotio vñ cauſetur . folio lxiij.L.
Infirmitas an excuſet a ieiunio.fo.clxxxix.B in fine.
Infirmitas hoīs quotuplex ſit fo.xcv.A circa medium.
Influxus celi angelus et deus quomodo diuerſimode influūt in hoīem.fo.xxv.D.
Ingratitudo ſub primis duabus ſpecieb⁹ ſupbie cōtinetur fo.xlj.L.in prin.
Ingratitudo quando ſit pctm̄ mortale aut veniale.f.ccxxxvij N.O per totum.
Ingratitudinis quot ſint gradus.ibidē.N ꝑ totum.
Inimicus quis ſit.fol.cl.D.in principio.
Inimici quot modis pugnant contra nos .folio . cxlix .A.in medio.
Inimici in neceſſitatis tp̄e an actualiter ſint diligendi.fo.clj. G.in fine.
Inimici etiam ore triplici ſūt diligendi.fo.eodē.in prin. Q.ꝑ totum.
Inimicorum dilectio an ſit nobis poſſibilis.fo.cxlix.B.C.ꝑ totum.
Inimicos in corde teneamur diligere:⁊ quō.ibidē.E.F.⁊ quō tenemur eis bñfacere.fo.cxxv. F.poſt principium.
Inimicos diligendo an requiratur ſpecialis actuatio mētis ⁊ an ſemp debeat diligi.fo.clj. G.per totum.
Inimicis an tenemur ex p̄cepto beneficia impendere.folio clv.C. per totum.
Inimicis benefacere:an ſit magis meritoriū q̄ꝫ amicis. ibi.C ꝑ totum.
innouatio mūdi quare fiat.fo. cclxij.fa.ij.in me.G.
innouatio mūdi quō fiat.Uide in mundi purgatio.
innouatio elementoꝝ ſolis/lune/ſtellaꝝ/⁊ aliaꝝ rerū quō fiet fo.cclxiij.H ꝑ totum.
impaſſibilitas quō erit in aīa btā:⁊ quō differt ab ea q̄ fuit in Adā in ſtatu innocētie:⁊ q̄ eſt i pueris decedētib⁹ in originali pctō.fo.cclxvij.E.in principio.
intellect⁹ bti i patria quō ꝑfic‍te

tur.fo.cclxxx.D.per totum.
Intentio in bona fama de p͛ro prio bono facta/qualis eſſe debeat fo.xlvij.G.et N.
Intentionis diſpoſitio in actibus v̄tuoſis cū tendētia in deū qualis eſſe debeat.fol.xiiij.P. circa medium.
Inuidentia fraterne gr̄e/ quō ſit quartus gradus inuidie.folio.cxlvj.G.in medio.
Inuidentia fraterne gr̄e vt eſt pctm̄ in ſpm̄ſctm̄ q̄ ſit.ibid̄.G.
Inuidia q̄d ſit.fo.cxlv.A.p to.
Inuidia vnde naſcatur ibidē. B.per.to.E.in medio.
Inuidia q̄bus cōiter inhereat. fol.cxlvj.E.poſt med.⁊F.p to.
Inuidia quot habeat filias.folio.cxlviij.A.per totum.
Inuidia qn̄ ſit pin̄mot⁹.fo.cxlvj.F.circa finē:⁊ qn̄ veniale/vl' mortale pctm̄.F.circa.principium ⁊ medium.
Inuidia/ira/odiū/quō differāt fo.cxlviij.B.per totum.
Inuidia quō ⁊ per q̄ remedietur.fo.cxlvij.I.per totuȝ.
Inuidia eſt ſignum filioꝝ dyaboli.ibidem. H.poſt medium.
Inuidia qualis et quō erit in dānatis.fo.cclvij.B.per totū.
Inuidie quot ſint gradus.fol. cxlvj.E.G.
Ira q̄ magnum ⁊ q̄ malum viciū ſit.fo.cxxxvij.B.C.D.p to.
Ira quare ſit capitale viciuȝ. fo.cxl.A.⁊ quare ⁊ quō ſit oīm vicioꝝ ianua.ibid̄.A. ad fineȝ.
Ira quotupliciter deum offendat.fo.cxxxvij.B.circa mediū: ⁊ C. in principio.
Ira quotupliciter animaȝ deformat:⁊ vilibus rebus aſſimilat.ibidem.C.poſt principiuȝ.
Ira corp⁹ quotupliciter ledat. ibidem. C. poſt medium: vſq; ad finem.
Ira quas vtilitates / et quot diabolo affert.ibidē.D.per to.
Ira quot modis ſit peccatum. fo.cxxxix.H.
Ira quādo ſit pctm̄ / aut non. ibidem.E.F.G.⁊ quando mortale aut veniale.H.I.
Ira quomodo naturaliter naſcatur.ibidem.E.
Ira an ſit licita:⁊ an ea vtendum ſit:⁊quomodo.fo.cxlij.I. per to.⁊ qn̄ ſit meritoria.G.H. p totum.
Ire paſſio quare data ſit homi Ibidem.H.circa medium.
Ire quot ſunt ſpecies.fo.cxlj. D.E.per totum:⁊ quando ille ſint mortales/vel non.F.
Ire que et quot ſint filie.folio cxxxvij.B.per totum.⁊.cxl.C. per totum.
Ire quot ſint gradus.fo.cxxxviij.E.F.G.
Iram irremiſſibileȝ habentes q̄ mali ſint.fo.clvj.E.in p̄nci.
Iram p̄priam quot ſint remediantia.folio.cxliiij.D.E.F.p totum.
Iram alienam quot remediēt ibidem.G.per totum.
Iudex amore odio aut timore falſe iudicans/aut p̄pter ignorantiam ad iudicandum inſufficiens/et ſine peritorum conſilio iudicans ⁊quomodo peccet.fo.ccj.B.in principio.
Iudices an ſecūdum probata in iudicio iudicare debeant. fo.ccxxxiiij.H.per to.
Iudicium quotuplex ſit. folio xliij.D.
Iudicium temerariuȝ de mali

cia proximoꝛū quale peccatum
ſit.ibidem.D poſt pꝛincipium.
Juramentum quid ſit. fo.lxxj.
E in pꝛincipio.
Juramentum quare ſit intro=
ductum.fo.lxx.D circa mediū.
Juramentum in genere quotu
plex ſit.ꝛ modi quibus ſit.folio
lxxj.F per totum.
Juramentum licitum quid ſit.
ibidē.E circa pnci. Et ponunt
ibidem plures illiciti modi iu=
randi.E per totum.
Juramentum vt ſit licitū tria
requirit.fol.lxxij.H per totū:et
vt ſit diſcretū quinqꝫ requirit.
ibidē.H circa pꝛincipium.
Juramentum licitum ſuis co=
mitibus regulatū:eſt cultus la
trie.ibidem.H in fine.
Juramentū p deū abſolute ꝛ iu
ramentū p deū cū ſolēnitate in
vel extra iudicium an ſint idē.
fo.lxxj.F poſt medium.
Juramentū incautū quot mo=
dis ſit ꝛ qui incaute iurent. fo.
lxxv.A B C D E.
Juramētum an pꝛopꝛia aucto
ritate liceat ſoluere:vide in au
ctoꝛitate pꝛopꝛia:ꝛ an liceat in
iuramētis diſpenſare:ꝛ p quos
fo.lxxviij.F per totum.
Jurans lapſu lingue/ꝛ aduer=
tēs ſe falſum iurare:an ſit per=
iurus.fo.lxxiij. D in pꝛincipio.
Jurās in ioco falſum affirman
do:an piuret.ibidē.E in pꝛinc.
Jurans falſum qḋ credit verū
an periuret.ibidē. F poſt med.
Jurās per deum ſuper aliquo/
cuius oppoſitū magis credit/
aut deutraqꝫ parte eſt eque du
bius an moꝛtaliter peccet. fo=
lio.cxxxiiij.J.
Jurans incaute per metū/an
teneatur iuramento. fo.lxxvij.
D per totum.
Jurās ex impetu/an teneat iu
ramēto.fo.lxxv.A circa pꝛinci.
Jurās aliqḋ quod eſt maioꝛis
boni impeditiuū:an ſeruare te
neatur.fo.lxxvi. C per totum.
Jurās cōtra cōſiliū euāgelicū
an ſeruare teneat.ibiḋ.B i me.
Jurātes an poſſint habere di=
lationē vel abſolutionem a iu=
ramento.ibidem.G per totum.
Jurare an ſit licitū.fo.lxx.D p
totum:et quando ſit licitum.
ibidem in medio.
Jurare ꝛ adiurare quō diffe=
runt ꝛ quotuplex ſit adiurādi
modus.fo.xxviij.k poſt pꝛinci.
Jurare per creaturas an ſit li
citū.fo.lxxxj.S per totum.
Jurare cum ſolennitate ſuper
cruce/euangelio / aut coꝛpoꝛe
chꝛiſti:quare ſtatuit eccleſia.
fo.lxxj.F ad finem.
Jurare faciēs aliquē quē pba
biliter credit periurare:an pec
cet iuramentū ab eo recipiēs
fo.lxxviij.E per totum.
Jurare aliquem falſe ſciens ꝛ
audiens an teneatur hoc ma=
nifeſtare.ibidem.H per totum.
Jurare volēs quō debet eē cer
tus ſup re de qua iurat.fo.lxxv
A poſt pꝛincipium.
Jurare incaute quot modis cō
tingat.ibidem.B C per totum
Jurare volens ad teſtificandū
que ſcire debeat.vide in teſtis
Jurare falſe deum in teſtē ſu
mendo:ꝙ periculoſum ſit oſtē=
ditur per varia exempla.folio
lxxij.G per totum.
Jus poſitiuum quouſqꝫ ſe extē
dat.fo.cv.O in medio.
Juſtitia dei an debeat pecca=

tum moꝛtale eternaliter puni=
re.fo.cclij.E.per totum.
Juſtificatio impij quō / ꝛ per q̄
habeat fieri.fo.cij.P.ꝑ totum.
LAboꝛ vtrum cadat
ſub pꝛecepto/ꝛquo
modo.fo.cxvij.B ꝑ
totum . Et quot de
cauſis neceſſarium
ſit vel expediat laboꝛare. ibidē
C.per totum.
Laboꝛ ſpiritualis an ꝛ quare
penalioꝛ ſit coꝛpoꝛali.fo. cxviij
D.per totum.
Laboꝛatoꝛes infideles quomō
peccent.fo.ccij.F.per totum in
pꝛincipio.
Laboꝛis manualis excuſatio=
nem : an aliqui homines poſ=
ſint habere / ꝛ vti elemoſinis.
fo.cxviij.F.per totum.
Latria quid ſit.fo.xix. C .poſt
pꝛincipium.
Latria an ſoli deo ſit exhiben
da.ibidem.A.
Latrie adoꝛatione in quibus ſi
gnis deus coletur.fo.xv.D cir=
ca medium.
Leges humane vtrū imponāt
homini neceſſitatē in foꝛo ꝯſcié
tie.fo.ccxxxv.D
Leges hūane quot modis poſ=
ſunt eſſe iniuſte/ꝛquomodo eis
ſit obediēdum.ibidem.E.
Leges iniquas ſtatuētes quo=
modo peccent:ꝛ cui pene ſubij
ciuntur de facto.ibidem.F.
Letanie minoꝛes quare ſint
inſtitute. folio.xxix.N.ante fi=
nem.
Leuātes de fonte quot eſſe de
bent/et an cognatio tranſit ad
homines/ ꝛ ad leuantes inter
ſe.fo.xcij.B.circa finem.
Leuantes de fonte qui eſſe poſ
ſint.fo.xcij.ꝛ ibidem. B .G.per
totum.
Lex quottuplex ſit. folio.ij. B.
totum.Et quomodo ab vna pꝛi=
ma lege omnes alie deſcendūt
fo.iij.G.in fine.
Lex nature quid ſit / et ad que
inclinat.folio.ccxxvij. C .circa
pꝛincipium.
Lex nature quid ſit: ꝛ quomo=
do naturaliter ad virtutes in=
clinat : ꝛ vitia reſpuit. folio.iij.
G.circa medium.
Liberum arbitrium quid ſit fo
lio.xxxvj. fa.ij.in fi. Tt.in me.
Liberum arbitrium an neceſſi
tetur per influxum aſtroꝛu.3fo
lio.xxv.D.ante medium.
Liberum arbitrium ſubiacet
inclinationi aſtroꝛū. fo.xxxvj.
Tt.poſt medium.
Loca ſacra per que ꝛ quomo=
do violantur. folio.cxvij. G .ꝑ
totum.
Locoꝛum diſtinctio an ſit in in
ferno/ꝛqui ad illa perueniunt.
folio.cclvj.K.per totum.
Locū pꝛopinquioꝛem deo ſeu
māſionē in loco quis habebit
fo.cclxj.D.in pꝛin.
Locum pꝛopinquioꝛē huma
nitati chꝛiſti in celo qui habe=
bunt.ibidem.D.
Ludo qui ſe poſſunt ad aliqd
obligare.folio.ccxlj.fa.ij. in fi=
ne.P.an̄ medium.
Ludo quomodo omnia man=
data poſſunt tranſgredi. folio
ccxiiij.O.poſt med.
Ludo.xiiij. peccata poſſunt cō
tingere.ibid. O.in pꝛin.
Ludo acquiſita an poſſint te=
neri.ibidem. S .per totum.Q
in medio.

Ludo perdita an poſſint repe=
ti.ibidem.T per totum.
Ludo lucrata ad quos vſ⁹ de=
bēt ꝯuerti.ꝛ ꝑ quē.ibiđ.R ꝑ to.
Ludus quale peccatum ſit.fo.
ccxiij.Q.
Lud⁹ tribus de cauſis eſt mul
tū deteſtabilis.f.ccxiiij.U ꝑ to.
Ludus quomodo ſit cōtra cha
ritatem.fo.clxx.D in fine.
Ludus ꝓ recreatiōe:an ꝛ quo
modo ſit licitus.fo.ccxij.P an=
te medium.
Luſores an obligare ſe poſſint
ad ſortem veniendā ſpe lucri.
ibidē.P poſt mediū.Q in prin.
Luſorum ſtultitia per quinqꝫ
oſtenditur.ibidem.U.
Lumen glorie quid ſit.fo.cclxx
ix.C in principio.
Lupi quidam hominibus cru=
deliter ſunt infeſti:ſeptem de
cauſis.fo.xxix.N per totum.
Luxuria eſt abominabilis pro
pter eius effectus.fol.clxxij.E
in medio..
Luxuria quō totā hominis ra
tionem in omnibus actib⁹ſuis
deordinat.fo.eodem.F.
Luxuria in volūtate hominis
duplicem deordinationez indu
cit.ibidem.F ad finem.
Luxuria quot habet filias.ibi=
dem.F in principio.
Luxuria an ſit vincibilis:ꝛ pro
batur ꝙ ſic auctoritate/ ratiōe
ꝛ ſimilitudine. fol.clxxiij. L M
per totum.
Luxuria ſeptē modis remedia
tur.fo.clxxiij.G H J K ꝑ totuz.
Luxurie vicium propter quin=
qꝫ eſt abhominabile. fol. clxxj.
C per totum.
Luxurie viciuz quintupliciter
eſt nociuum.ibidem.D per to=
tum. E in principio.ꝛ quomo=
do noceat.F.
Luxurie ſpecies ꝛ gradus qui
ſint.folio.clxxiiij. A B C D E
F G per totum.
Luxurie ſpecies an ſingle ſint
pctā mortalia.ibidē. A in fine.
Luxuriā fomentātes ꝛ nutriē=
tes que ſint/ꝛ an talia ſint pec=
cata mortalia.quomodo ꝛ quo
modo non.fo.clxxvj.H per totū
folio.ccxlix.M N per totuz.Et
grauitas illorū ſm que atten=
datur fo.clxxvj.H in fine.
Luxurioſus quomodo deſcri=
batur.fo.clxxj.C.
Mala alteri velle/
an ꝛ quomodo ſit
licitum. fol.cl.D
poſt medium.
Maledictiōes vi=
tare ꝑ exempla ſa
cre ſcripture docemur.fo.cxliij
C per totum.
Maledicēs alteri primo ſe ma
ledicit.ibidem.C in fine.
Maledicere qđ ſit/ꝛ an ſit pec=
catum mortale. folio. cxliij.A
per totum.
Maledicere ſub ratiōe boni an
ſit licitum ꝛ quot modis contin
gat.ibidem.D in principio.
Maledicere creaturis irratio=
nalibus an ſit peccatum ꝛ qua
le.ibidem.B circa medium.
Maleficia ſacris temporibus
quare fiunt.folio xxxij. Aa per
totum.
Maleficia per remediationem
an ſint tollenda/ꝛ quomodo.fo
lio.xxxj.X per totum.
Malefice an poſſint lac vaccis
auferre.ꝛ quale remedium ſit
adhibendum. folio.xxxiij.
Oo per totum.

Malefici vtruȝ ſuis maleficijs poſſunt hoies veraciter ledere ⁊ quib⁹ modis/⁊ quibus rebus fo.xxxj.A per totum.
Malefici aliqui quare pre ceteris dicantur incantantes.ibid A in principio.
Maleficijs ſuis an demones ledere poſſint hoies in charitate exiſtētes vt eos advicia pducerēt.fo.xxxij.y per totum.
Martyr ſine morte quot mōis fieri poſſit.fo.viij.J in fine.
Martyrio ſe offerētes quales eſſe debeāt.fo.viij.k in princi.
Martyrio ſe offerre abſq; ſpāli diuino motu incautū eſt hoi imperfecto.ibidē.k poſt medium.
Martyriuȝ quomodo cadit ſub precepto.fo.viij.J.
Martyriū quot exigat vt ſit meritoriū aureole. fo.cclxxj. D in principio.E per totum.
Matres q̄re plus diligūt filios q̄ꝫ patres.fo.cxxix.k poſt med.
Matrimonialis bn̄dictio ad q̄ ſit vtilis.fo.xcviij.E per totuȝ.
Matrimonialis act⁹ in quibus caſibus ſit veniale peccatū.fo.clxxx.D per totum
Matrimonialis actus in quib⁹ caſibus cōmuniter ſit mortalis. ibidem.E circa principium.
Matrimonialis act⁹ in quibus caſibus ſit dubius:an venialis vel mortalis ſit.ibid.E in pnc.
Matrimonialis actus in q̄bus caſibus ſit meritorius/⁊ in quibus licitum tātum. fo.clxxviij. A in principio.
Matrimonialis debiti redditio quomodo cadit ſub precepto. ibideȝ.A in medio.⁊ quomodo non.B C per totum.
Matrimonialis actus petitio/an die dn̄ico ſit fienda.folio.xc. L in fine.
Matrimonium in quo conſiſtit fo.xcvj.fa.ij.ca.vij.
Matrimoniū quō cōtrahentes cōformat paſſiōi xpi. ⁊ quō hoc fiet.fo.xcvij.A circa medium.
Matrimoniū cōtrahētes quas conditiones obſeruare debent vt conſequātur vtilitates matrimonij.ibidem.C D.
Matrimonium cauſa libidinis ſolum contractum/an ſit verū. ibidem.D in principio.
Matrimonium an quis contrahere tenetur vt dote patreȝ nutriat.fo.clxxj.R.
Matrimoniū carnale ⁊ ſpūale quomodo adinuicē comparent fo.cclxvj.A B C.
Matrimoniū cōtrahentes ⁊ cōſummātes/an poſt cōtinētie votū debitū petere poſſint/⁊ quō. fo.clxxviij.E ad finem.
Matrimonij bona quot⁊ q̄ ſint fo.xcvij.B poſt principiū.
Matrimonij effectus ⁊ vtilitates quot ⁊ qui ſint.ibidem. A B per totum.
Medici circa infirmos quomodo agere debent. folio.cexl.J ante medium.
Mediū virtutis quō ſit ſumēdū fo.cxcviij.J in principio.
Mendaciuȝ in genere quid ſit. fo.cxxxvij.C in medio. ⁊ quot ſe includat.ibidem.B.
Mēdaciū q̄nq; de cauſis eſt deteſtādū.fol.cxciij.k per totum.
Mendaciuȝ an poteſt fieri ſine petō.fo.cxcj.D per totū.
Mendacium per que fieri pōt. ibidem.C in principio.
Mendaciū p os quot modis incurritur.f.cexxix.A in pncipio.

Mendaciū an ꝓpter indelibe=
ratione poſſit excuſari vt nō ſit
moꝛtale.fo.ccxxxiij.F per totū.
Mendacia iocoſa ⁊ officioſa an
viris pfectis ſint moꝛtalia.fol.
ccxxviij.I per totum.
Mēdacia iocoſa in pꝛedicatio
nibus dicere an ſit ſemp moꝛta
le.ibidem.I poſt medium.
Mēdacioꝛū quot ſint gñа.folio.
ccxxvij.E ꝑ totū:⁊ quomō oīa
reducūtur ad tria.E in fine.
Mendacioꝛum generibus quo
modo differēter peccatur.⁊ qñ
moꝛtaliter.ibidem.F G H per
totum.
Mentiri ⁊ mēdaciū dicere/ quō
differāt.ibidē.B poſt pͥncipiū.
Mentiri in ꝯfeſſione an ſit ſem
per moꝛtale.ibidem.I in fine.
Mercari quomodo ⁊ quot de
cauſis ſit periculoſū.fo.ccviij.
O per totum.
Mercatoꝛes ſaluari volentes/
quomodo ſe habere debeāt.ibi
dem.P per totum.
Mercatoꝛes vectoꝛes/⁊ artifi=
ces eis i neceſſitate laboꝛātes
an excuſāt a violatiōe ſabbati
⁊ quō nō.fo.lxxxix.F G ꝑ totū.
Mercatoꝝ ꝓprietates q̄s ꝓmo
inuenit.fo.ccv.B in pꝛincipio.
Mercēnarios dānificātes eo ꝙ
nō ſtatī ſoluāt:an peccēt ⁊ quō
⁊ an teneant recōpenſare dam
num.fo.cciij.N per totum.
Meritoꝛium magis an ſit deo
aſſentire/⁊ adherere: q̄ cogno=
ſcere ſeu appꝛehendere.fol.vj.
G circa medium.
Meritū ex ope an augeat ꝑ ac=
tualem tendentiam in deū.fol.
xiiij.P circa mediū.⁊ fo.cclxi.
D in pꝛincipio.
Meritū in nr̄is bonis actibꝰ ex
quatuoꝛ augetur.fol.clv.C in
fine.D per totum.
Meritum in noſtris bonis ac=
tibus ſm quid extēdatur:⁊ quo
modo hoc fiet.fo.xi.D ante me
dium vſq; in fine.⁊ folio.cxcv.
D in fine.E.
Meritum qualē actum exigat
ibidem.G.
Meritum ex datione ſpiritua=
lis elemoſine/an maiꝰ ſit q̄ ex
datione elemoſine coꝛpoꝛalis.
folio.cc.S in pꝛincipio.
Meritum ex alienis bonis an
nobis accreſcat/⁊ quot modis
fo.ccxxi.C.
Metus q̄tuplex ſit.fo.lxv.G.
Metus quem effectum habeat
ibidem.H.
Metus cadens in conſtantem
virū quis ſit.ibidē.H circa me.
Metus cadēs in conſtantē virū
quotuplex ſit.ibidē.H in pꝛin.
Miracula ſanctoꝝ diaboli atq;
antichꝛiſti quō differēter fiant
fo.xxix.L in fine.
Miſericoꝛdia dei quanta ſit.fo
lio.x.
Miſericoꝛdia q̄d ſit.f.cxciiij.B
Miſericoꝛdie quid opponatur.
ibidem.in pꝛincipio.
Miſſa tota reuerenter ⁊ deuo=
te an a quolibet fideli die dñico
ex pꝛecepto ſit audienda.f.xix.
D poſt mediū.per totum.folio
lxxxviij.L in pꝛincipio.
Miſſe neglectio in die celebꝛi/
an per aliud opus equiualens
debet ſuppleri/⁊ quomodo.fo.
xvij.G ad finem.
Miſſe ſacrificium quot de cau=
ſis ſit deo acceptum.fo.ccxxiiij
E poſt pꝛincipium.
Miſſe ſacrificium quot genera
hoim participant.ibidē.in fi.

Modeſtia virtus circa que cõſiſtat.fo.lij.A in principio.
Monetam meliorem eligere/⁊ in argentum reſoluere vt cari⁹ vendatur:an ſit licitum. folio cciij.Q per totum.
Monetam malam exponentes ſicut ad eos peruenit:an peccent.ibidem.P.
Mons veneris an in veritate ſit:⁊ quid de eo ſentiendum ſit. fo.xxviij.G per totum.
Mons deruenſis/an ſit ⁊ quomõ per hoc homĩes illudãtur. ibidem.H per totum.
Mora ſola an de veniali peccato faciat mortale. ccxlvj.F.Et ꝙ magna mora hoc faciat.ibidem.G.
Moriẽtes requirere vt reuelẽt ſtatũ ſuũ poſt mortẽ/an liceat. ⁊ quib⁹liceat.fo.lix.F añ med.
Mortẽ fugere an liceat in chriſtiana perſecutione:⁊ quando/ ⁊ quando non.fo.lx.G.
Moroſa delectatio an in omni genere peccati ſit vitãda:⁊ quare.fo.ccxlviij.H.
Mulier ornata in chorea quomodo ſit ſagena diaboli. folio clxxvij. B in fine.
Mulier an elemoſinã dare poſſit.fo.cxcix.N per totum.
Mulier contra expreſſam viri prohibitionẽ dans elemoſinaꝫ quomodo peccet.fo.ccij.K.
Mulieres an ꝓcioſis debẽt veſtiri.fo.lj.D circa medium.
Mulieres quomodo ſe ornare debeant ad complacendum ꝓprijs viris:⁊ vt ne ſint alijs cauſa ruine.fo.lv.C per totum.
Mulieres viros non habentes nec habere volentes/ nihilominus ornantes ſe ſuperflue:quãdo peccent mortaliter/ vel venialiter.folio eod. A circa me.
Mulieres quare plus reperiãtur ſuperſtitioſe ꝙ viri. folio xxxij.per totum.
Mulieres impregnate quomõ preuidere debeant ne homicidium committant.fo.xciiij.F.
Mulieres pregnantes vel nutrientes an ⁊ quomodo ieiunare tenentur.fo.clxxxix.B.
Mulierũ ornatus qualis eẽ debeat.fo.lv.A per totum.
Mulierum religioſarum ornatus/quando ſit mortalis.ibidẽ. B in principio.
Mulierum amore capti/incantati/al's philocapti:an neceſſitentur ad opera mala:⁊ an abſtinere non valeãt:⁊ quomodo folio.xxx.C in medio.
Mulieribus an licitum ſit ſe colorare propter decorẽ:⁊ an mẽbra diſformia liceat decorare. fo.lvj.G per totum.
Mundi purgatio ante finale iudicium quare fiat:⁊ quomodo fiat:⁊ per quid fiat.folio.cclxij. E per totum.F.in prin.Et que loca non purgabũtur.F ad finẽ Mũdi purgatio quo ordie fiat. ibidem.fa.ij.in med.G ꝑ totuꝫ.
Mutuans alteri pecuniaꝫ qua ſub certo damno per ſe egeret an liceat euꝫ exigere indemnitatem ſuam/quam retentis ꝓprijs euitaret.fo.ccx.D.
Mutuatio quotuplex ſit:⁊quid ſit:⁊vnde dicatur.ibidem.B.
Mutuatio in quibus rebus fieri habeat.ibidem.F per totum
Mutuum quomodo debeat dari.ibidem. B circa medium.C per totum. Et que ſit cauſa ꝙ pro mutui datione/nihil iuſte

poteſt capi.ibidem. C in med. D in principio.
Mutuū dātes quot modis poſſint peccare.ibidem.O in med.
Mutui datio qñ cadit ſub precepto/ ⁊ quādo ſub cōſilio. fol. ccxj. E per totum.
Mutuo dato in quibuſdā caſibus eſt licitū vltra valorez rei mutuate recipere/ nō pro mutuatione /ſz alia de cā.f.ccx.B
Mutuo dato an exigi poſſint q̄ pecunia nequeunt menſurari: vt fauor/ honor/ beniuolentia: ⁊ huiuſmodi.ibidem.D.

NEgligentia quomodo ſit vicioſa: ⁊ quando mortale peccatum: ⁊ qñ veniale. fo.ccxlv. M per totum.
Negligētia ⁊ tepiditas etiā venialis ꝙ mala ſit.ibid. N ꝑ to.
Negociatio nūc tpis quō ſit licita.fo.ccv.B ad finem.
Nomē dei licite aſſumi poteſt multis modis.fo.lxx.C in pnc.
Nomen dei ꝙ valde honorifice ſit tractādū.ibidē. C ad finē
Nominis dei vana aſſumptio quot modis fiat.ibid. C pᵒ pn.
Non aſſumes nomen dei tui in uanum de quo noſe hoc intelligatur.ibidem.B.
Noue adinuentiones quō ſint iudicande an ſint ſuperſtitioſe vel non.fo.xxxij.Dd per totum
Nouitatū inuentio quotuplex ſit:⁊ que ſit licita ⁊ que nō.fol. lı.B.per totum.
Nouitatum inuētio qñ ſit mortalis.ibidem.D per totum.
Nouitatum inuentio quot generibus hominuz ſe magis implicat.ibidem.C per totum.
Nouitatum inuētio quot ⁊ quibus de cauſis ſit valde periculoſa.ibidem.E per totum.

OBedientia in dubijs/ an ⁊ quomodo excuſat a peccato.folio. lxviij.E per totum.
Obedientia quotuplex ſit.ibidē.C ꝑ totū.⁊ inobedientia quale pctm̄ ſit. ibidē.
Obediendū in quibus ſit deo/ ⁊ in quibᵒ hominibus.ibidem. B poſt principium.
Obedire ſubditus prelato/an in omibus teneatur.fo.lxvij.A in principio.
Obedire clericis in q̄bus laici teneant/⁊ ecōtra.ibidē.B in fi.
Obedire dominis ſecularibus in quibus teneantur ſubditi/⁊ in quibus non.folio.cxxxiij.E F per totum.
Obduratio quid ſit. fol.cxciij. A in principio.
Oblatio quādo ſit in precepto. folio.xx.C in principio.
Oblatio qualis eſſe debeat.fo. xxj.E in principio.
Oblatio quot modis vitiatur. ibidem.F.
Oblatio ſpiritualis quid ſit/ et quomodo ſit offerenda. fol.clj. B circa principium.
Oblationis quantitas quanta eſſe debeat.folio.xx.fa.ſecūda. in fine.C in fine.
Oblationes non reddentes a quibus ⁊ quomodo debeāt puniri.ibidem.C ante finem.
Oblatiōes ſine proximi charitate/an ſint deo accepte.folio clj.B circa medium.
Oblatiōes per ſacerdotē / quō

debent diſpẽſari.fo.xx.D.in fi.
Oblationibus qui debent vti. ibidẽ.D.in principio.
Obligantium verba quomodo ſint intelligenda. Uide in vba ambigua.
Obſeruantia dierũ/menſium/ꝛ temporũ an ſit licita.fo. xxxviij. xx.per totum.
Occaſione vel ſollicitatiõe aliquem ad peccãdum inducens: ad quid teneatur.fo.ccxx. Q.ꝑ totum.
Ociari ꝙ malum ſit.fo.clxxiij. J.per totum.
Ocium quot mala faciat. folio cxviij.E.ꝛ qui ſunt inſiſtentes ocio vicioſo.ibidẽ.G.
Occidere cui liceat fo.cxxxiiij. C.in medio.
Occidere ſeipm̃ quot modis cõtingat / ꝛ ꝙ magnum ſit pctm̃. fo.cxxxv.G.per totum.
Occidere peccatorẽ an ſit grauius ꝙ occidere iuſtum. ibidẽ. N.in fine.
Occidens aliquem quẽ poſſet euadere fugiendo:an ſit homicida.ibidem.C.in fine.
Occiſio quotuplex ſit.f.cxxxiiij. B.in principio.
Occiſio iuſta quot requirit obſeruanda.ibidẽ.B.in princi.
Occiſio iiuſta quot modis fiat. ibidem.B.
Occiſionis mandato quid͛ prohibeatur.ibidem. H.in pͥnci.
Occiſione/mandatum non occides quindecim modis tranſgreditur.ibidem.C.D.E. F.G per totum.
Occiſiones ꝛ aliãs leſiones iniuſtas multa fugere nos docẽt ibidem.L.M.N
Occiſor an ſit qui ĩ extrema neceſſitate proximo nõ ſubuenit. ibidem.E in medio.
Oculi beatoꝝ quomõ pmiabũtur.vide in viſio.
Odiri deus vtrũ ab aliquo poſſit.fo.cxlviij.C.per totum.
Odire deum quid ſit ꝛ quomodo ſit grauiſſimũ peccatũ. folio xiij.L.per totum.
Odire quid poſſimꝰ/ꝛ debeamꝰ fo.cxlviij.E.ꝑ totum.
Odium in dãnatis quomõ erit fo.ccliij.B.
Offenſio ꝓximi quõ fiet/ ꝛ quo modo recompenſenẽ.q̃re in fratris offenſio.
Olfactus in patria quomõ pſicietur/ꝛ quibus in gaudio premiabitur.fo.cclxv.F.
Omen quid ſit ꝛ an ipõ poſſint futura cognoſci.fo.xxxvij.yy.ꝑ totum.
Opera mie quot ſunt.fo.cxciiij A.circa medium.
Opera ſeruilia quibus ſoluitur ſabbatum que ſint.fo.lxxxvij.J k.ꝑ totum.
Opera exterioꝛa quõ ab interioribus originari et regulari debent.fo.clj.B.
Opera mie tempoꝛe neceſſitatis tam inimicis ꝙ amicis ſub obligatione ſunt impendenda. fo.cxl.fa.ij.in prin.B.
Opera bona viuoꝝ per que et quomodo deſcendãt ad defunctos in purgatoꝛium.fo.ccxxv. fa.ij.in ine.
Operis ſeruilis neceſſitas qͭ modis fiat:ꝛ quomõ a peccato excuſet.fo.lxxxix.C.D.E.
Opus virtuoſum quot mereatur:ꝛ econuerſo de malo.folio. cxliij.B.circa medium.
Opus ſatiſfactoꝛium quot de=

beat habere cōditiōes.fo.cvij.
C.D.per totum.
Opꝰ manuale vt ſit licitū quot requirat conditiones: vide in artificis.
Opꝰ bonū duo in ſe cōtinet/ſcꝫ meritum et ſatiſfactionem.fo. ccxxiij.E.
Oꝛatio quid ſit fo.cxvi.C. poſt pꝛincipiū:et vnde efficaciā habeat.ibidē.E.circa finē.
Oꝛatio qn̄ et quibꝰ eſt in ꝑcepto.fo.ix.C.D. per totū.
Oꝛatio in eccleſia an ſit vtilioꝛ et fructuoſioꝛ ꝙ extra:et quot de cauſis.fo.lxx.ccl.i.E.
Oꝛatio dn̄ica quomodo contineat ſeptē a quolibet fideli ſperanda/et petenda.fo.ix.B.
Oꝛatio ſup infirmū per ſacerdotē vel aliū ꝓbāte vite: an licite poſſit fundi. fo.xxxiiij. H.
in fine.
Oꝛatio quibꝰ aīabus pꝛoſit fo. ccxx.A.circa medium.
Oꝛationis ſpecialia loca quare ſint inuēta.fo.cxv. C ꝑ totū.
Oꝛans deū/nec animā ſuā pꝛeparās dimittēdo ꝓximo/ vl' ad deuotionem ſe nō diſponens: an mereatur exaudiri a deo. fo.lx.H.
Oꝛationē dn̄icā ꝛ ſymbolū apoſtoloꝛū diſcere negligētes:quō peccēt cōtra pꝛimū pꝛeceptum folio.x.G.
Oꝛare qlibet fidelis ꝓ ꝑlatis eccl'ie an teneat.f.cxxxi.C.i pn̄
Oꝛare ꝓ defunctis an ſit meliꝰ ꝙ ꝓ viuis.f.ccxxj.fa.ij.i fi. E ꝑ totum.
Oꝛare publice an liceat ꝓ his q̄ ſubitanee moꝛtui ſūt.ibid.C
Oꝛare an liceat ꝓ his q̄ i manifeſtis peccatis deceſſerūt.ibidē.C
Oꝛare pꝛo ſanctis an licitū ſit i folio.ccxx.A.
Oꝛdo recte tendentie in deū in operationibꝰ humanis ad vitam eternā ꝓmerēdā quis ſit. felio xiiij.D.
Oꝛdo in dilectione ſeruandus quis ſit.f.cxxi.C.poſt pncipiū.
Oꝛdo ſeruādus in emiſſiōe voti quis ſit.f.lxxxij.C.i pncipio.
Oꝛdines eccl'ie quot ſint. fo.l. col.iiij.B.in med.ꝛ q̄s ſit excellentioꝛ.ibidem.
Oꝛiginale pctm̄ quid ſit. folio. ccxxxix.D.in pꝛincipio. et quō ſpoliauit hominē omnibꝰ virtutibus et gratijs.ibideꝫ.

Patientia irrationabilis ꝙ magna ſit folio. cxlj.G. circa medium.
Pacta quō ſint ſeruanda. fo. ccxiiij.R
Parentes ſacerdotum an ſiāt participes bonoꝛum operum per eos factoꝛum ſpecialioꝛi modo ꝙ alij.fo.xciiij.D. poſt medium.
Parentes honoꝛare docemur ex.vij.rationibꝰ. folio.cxxviij. B.C.D.E.F.G.
Parentes quomodo et in quo ſint honoꝛandi.ibidem per totum.
Parentes vota filioꝛum ſuoꝛum an ſine peccato/ et quādo poſſint reuocare.folio.cxxx.L.
Parentes quot modis inhonoꝛentur. ibidem. N. per totum.
Parentibus filij an ad omnia obedire teneantur. ibidem.M per totum.

Parentibus inuitis an filius religionē poterit intrare. folio cxxxj.O.per totuȝ.
Parentibus votum filioꝝ irritantibus an filios liceat obedire .folio.cxxx.L.p totū.
Pater quare dicatur deus.fo. vj.col.iiij.B.
Pater ſpiritualis quis ſit .fo. cxxxj.A.in.principio.
Pater an ſit magis diligendus matre.fo.cxxix.J.k. per totuȝ.
Pater carnalis an patre ſpirituali ſit plus diligendus .fo. cxxv.G. in principio.
Pater an poſſit cōpellere filiū ad matrimoniū cōtrahendum. folio.cxxx.P.per totū
Patres quos honorare debemus quotuplices ſint.f.xciiij. B per totum.
Paterfamilias l quot tenetur ſubditis prouidere .cxxxvj.k. i fine.
Patrini quot tenentur filijs ex fonte ſuſceptis. folio.viij.L.in principio.
Paſſio domini noſtri ieſu quomodo irā compeſcat.fo.cxliiij. E. in principio.
Paupertas que/ꝫ q̄ꝫ magna/ꝫ quando excuſet a ieiunio.fol. clxxxix. C. per totuȝ.
Peccans contra vnum preceptum ſit reus.quomodo hoc intelligatur.folio.ij.C. poſt medium.
Peccans in die feſtiuo mortaliter vno peccato: dupliciter mortaliter peccat .fol.lxxxvij. H. in principio.
Peccare ex ignorantia quomodo ſit grauiſſimum .f. ccxlij.B. in medio..
Peccata dimiſſa quomodo redire intelligantur.folio .ccxl. G.in fine.
Peccata in homine quomodo generentur.folio.ccxlvj.F.per totum.
Peccata quomodo et propter que ſunt turpia et erubeſcibilia. folio.lxiiij.C.D. per totū.
Peccata clamantia in celum quot et que ſint .fo.cxxxvj.M. per totum.
Peccata aliena que/ꝫquot ſint folio. ccxv.B.C. circa principium.
Peccata iniquoꝝ an ſemper ſint euellenda: ꝫ an aliquibus cauſis ſint tolleranda. fo.cliij. N.O.per totum.
Peccata verboꝝ ex intentiōe dicentis ſunt iudicāda.f.clvij. C. in principio.
Peccata venialia multa an faciunt vnum mortale.f.cclj. C. in principio.
Peccata parentum deum vlciſci in filijs vſqꝫ ad quartā generationem:quomodo intelligatur.folio.x.A.in medio.
Peccati malitia ꝫ magnitudo penes que attendatur . folio. cxxxix.E. ante medium.
Peccati gradus qui et quot ſint.vide in gradus.
Peccatoris meditatio qualis eſſe debeat.folio.clxxvij.D.circa medium.
Peccatores an de⁹ exaudiat. folio .ccxxv.fa.ij.in medio .G. poſt medium.
Peccatores an ſint diligendi . folio.cxxvj.J per totum.
Peccatores an ſe odiant.folio clxviij.F. Et vtꝝ ſe diligāt ibidē
Peccatoꝝ reliquie que/ſint .f. xcv.A.circa medium.

Peccatum mortale ad que/ et ad quot mala obliget. folio. ix. B circa finem.
Peccatuz duodecim mala operatur i homine. fo. ccxxxix. F G H I per totum.
Peccatum mortale ex nouem causis iuste eternaliter punit. fo. cclij. fa. ij. ante med. E p to.
Peccatum i quo cõsistat. folio liij. C in fine.
Peccatuz cordis z operis quo modo differant/ z quando sunt vnum peccatum/ z quãdo duo. fo. ccxlv. B in principio.
Peccatũ proprium an quis teneatur manifestare. fo. xlix. E circa medium. H.
Peccatuz quot modis dicatur occultum. fol. clxiiij. fa. j. circa medium. F post medium.
Peccatũ mortale quot modis dicatur. fo. clxxvj. H circa me.
Peccatum veniale an per moram fit mortale: vide in mora.
Peccatũ veniale an possit fieri mortale. fo. cclj. C per totum. z quot modis. ibidem.
Peccatũ veniale vndecim mala infert. fo. cclij. D per totum.
Peccatum cõtra naturam q̃d sit/ z quot sint eius modi z gradus/ z quõ de ipso sit p̃dicandum. folio. clxxvj. G.
Peccatũ contra naturaz inter pctã carnis trib⁹ de causis est grauissimũ. ibidẽ. G post med.
Peccatum omne super oĩa fugere debet oĩs rationalis creatura. fo. ccxxxix. E
Pena vtentium superstitionibus que sit s̃m leges. folio. xxij B post principium.
Pena legalis facientiũ tempestates que sit. fo. xxx. D in fine.
Pena damnatorum. vide in dãnatorum pena.
Penarũ inferni cõsideratio an plus moueat ad dimittẽdũ peccata q̃ cõsideratio gaudiorũ celestium. fo cclx. D per totuz.
Penas infligere qui possint/ et quomodo diuersimode. folio cxxxvi. k per totum.
Penitẽtia q̃d sit. fo. cj. L.
Penitẽtia quot habeat partes fo. xcviij. B in principio.
Penitẽtia sex de causis nõ est procrastinãda. f. x. G post med. fo. lxij. H per totum. z folio. cix. D E F.
Penitẽtia sera quõ sit periculosa. ibidem. D G. per totum.
Penitentia vera quomodo debeat esse circũstantionata. fol. cx. E in principio.
Penitentia quomodo sit iniungenda. folio. cix. H circa mediũ G per totum.
Penitentia secunduz canones imponenda que sit ipsis vtentibus superstitionibus. fol. xxij. B circa medium.
Percussiones/ vulnerationes/ mutilationes prohibentur. fo. cxxxvi. fa. j in p̃nc. H I per to.
Perfect⁹ in dei dilectione quo modo possit toti terre prodesse fo. x. B in fine.
Peregrini an teneant ieiunare/ z quõ. folio. clxxxix. D circa principium vsq; ad finem.
Periurium quid sit. folio. lxxiij B per totum.
Periuriũ quot modis ɔmittat. ibidẽ. C D E F G per totum.
Periuriũ ꝓpriũ semꝑ est mortale peccatũ. ibidẽ. B in fine.
Periuriũ q̃ graue pctm̃ sit/ z ex q̃s cognoscit. fo. lxxiiij. H ꝑ totũ

Periuriū an poſſit excuſari ꝓpter indeliberationem ꝙ nō ſit mortale .fo.ccxxxiij.F ꝑ totum.
Periurium quatuor de cauſis eſt multum deteſtabile.fo.lxxv Z per totum.
Periurus quis ſit ꝓprie . folio lxxiij.B.
Periuri penitentia que ſit. fo. lxxiiij.H ad finem.
Periurare aliquē ſcienter per mittēs quō penitere debeat.fo. lxxvij.E.
Periurus quō ſit infamis:ꝛ nō poteſt teſtificare. folio. lxxiiij. H.in fine.
Periurādi ꝯſuetudo quō ſit remediāda.fo.lxxv.K ꝑ totum.
Perplexiōe ſtante quō ſit euitādū pctm̄.fo.ccxxxi.H.ꝑ totum.
Phiſonomia q̄d ſit.f.xxxviij.ZZ.
Phiſonomie iudicio an de moribꝰ hoīz poſſit iudicari.ZZ. poſt priu.ꝛ a quibꝰ ſumat̄ iudicium cōiecturatiōis : ꝛ quomodo ſit iudicandum.ibidem.
Phiſonomie iudiciū ex tribꝰ redditur falſum.ZZ.ad finē.ibidem
Piarū mētiū eſt ibi agnoſcere culpā vbi culpa nō eſt:quō hoc debeat intelligi.fo.xv.vltra medium.ij.col.F in tertia regula.
Pollutio quotuplex ſit:ꝛ que impediat ſumptionem euchariſtie/ꝛ q̄ non ꝛ quō.fo.cxiij. H ꝑ totum.
Potentie anime quō ꝛ per que in patria perficientur.fo.ix. B. circa medium.
Potus temperantiam quinq̄ exēpla nobis ſuadēt.f.clxxxiiij B per totum.
Potus exceſſus quomodo plus noceat q̄ exceſſꝰ cibi.f .clxxxiij B circa medium.
Preceptoꝝ dei ſcientia q̄ ſumme ſit homini neceſſaria.folio. ccxxxiij.C circa me.
Preceptorū obſeruātia q̄ ſtricte a deo ſit mandata.fo.ij.A ꝑ totum.
Preceptorū obſeruatores quetuplex ſequat̄ vtilitas.fo.ij.C. per totum.
Preceptorū trāſgreſſores quot mala ſequant̄.ibidem . D per totum.
Precepta quot de cauſis ſint diligenter ſeruanda.folio.ij.B ꝑ totum vſq̄ E.
Precepta quō ſm̄ dictamen recte rationis naturalis ſint homini data : ꝛ ideo naturaliter inclinatur ad eoꝝ impletionez ibidē.B.in fi.E circa mediū.
Precepta quō ꝑfectiſſime ordinant hominem ad deum/ad ꝓximum/ꝛ ad ſeipſum . fo.iiij .H per totum . Et ibidem colligit̄ ratio quare ſūt decem ꝑcepta
Precepta ex quot alleuiantur. fo.iij.E.
Precepta quotuplicia ſint : et quō diuerſimode ligent. fo.iiij Z circa medium.
Precepta iuris poſitiui quantum extendant ſe.folio.cv . O. in medio.
Precepta eccleſie quō ligent. ccxxxiiij.C
Precepto prime tabule an poſſint diſpēſatiue laxari.f. lxxiiij. H.in medio.
Precepto de parentum honoratione quare additur ꝑmij ꝓmiſſio.fo.cxxx.O.
Precepto non mechaberis/que prohibentur.folio . clxxj . B.in principio.
Precepto non furtum facies/ q̄

prohibeantur.fo.cxcj. in principio capituli.
Precepto quinto/que ꝓhibeāt fo.cxxxvj. H.J.ꝑ totum.
Precepto octauo quid prohibeatur.fo.ccxxvj.A.per totum.
Precepto nono que prohibentur . folio. ccxlv . A . in principio.B.poſt medium.Et ad que extendatur prohibitio . L .M. N.per totum.
Precepto decimo quid ꝓhibeatur.fo.cclj.A.in fine. B . ꝑ totū Et quare hoc preceptum ponatur.ibidem.
Preceptis eccleſie quō ſit obediendū.fo.clxxxvij.D.circa medium.
Preceptum primū ponitur litteraliter.fo.iiij.J.k . in principio.⁊ que ⁊ quot in eo precipiuntur.
Preceptum ſm preparationē animi quid ſit.fol.vij. J. circa principium.
Preceptum de honoratione parentū quot modis tranſgrediatur.fo.cxxx.N.ꝑ totum.
Preceptum nō furtū facies.xxj modis tranſgredi poteſt.fo.ccj D.per totum.
Predicatores quomō ſe habere debeāt ne ſcandaliſent . fol. clxviij.N.per totum.
Prelati qui ⁊ quot ſint . folio. cv.L.
Prelati a ſubditis an poſſint accuſari.Uide in accuſare.
Prelati ſubditos iniuſte ledentes / aut corrigendo offendentes : an veniam ab eis petere teneantur/et reconciliationem fo.cliiij.P per totum.
Prelati eccleſie a quibꝰ ſint honorandi:et quomodo.fo.cxxxj. C.D.E.per totum.⁊ fo. cxxxij. E. in fine.
Prelati eccleſie quō dehonorētur.ibidem.F.ꝑ totum.
Prelatoꝝ ſtatus quomō licite ⁊ moderate debet eſſe honeſtus fo.cxcvj.B.
Prelatis eccleſie quare ſit obediendum.folio.cxxxj.A per totum.
Prelatis eccleſie in quibus tenentur laici obedire. ibidē. B. per totum.
Premium quotuplex erit ī patria.fo.xj.D ad finem.
Preſumptio quotuplex ſit.fo.lj A per totum.
Preſumptio quare ſit peccatū ⁊ quando ſit pctm̄ in ſpiritumſanctum ⁊ quando non.folio.x. F.per totum.
Preſtigium quid ſit.fo.xxvij. C in medio.
Preſtigium in gn̄e quot modis fiat.ibidem.D.ꝑ totum.
Princeps ſubditis quomodo ꝓuidere tenetur . folio.iiij. H. in principio.
Princeps quomodo debeat eſſe habendus in gloria : ⁊ plus ceteris fidem aſtruere.fo. xiij. N.in medio.
Principi in quot tenentur ſubditi obedire.folio. iiij. H. ante medium.
Proficere quid ſit.folio.lxij.H. in fine.
Promittens temporalia ex metu cadente in ꝯſtantem viꝝ:an teneatur ſoluere.fo.lxvj.J per totum.
Promittens aliquid facere qđ intendit:⁊ tamen non facit: an mentiatur.fo.ccxxix.A.
Propoſitum bonum an aliquā

do obliget: et quomodo. folio lxxxiiij.M.per totum.
Proximus noster quis ſit: et quot ſint nobis proximi.fol. cxxi.B. per totum.
Pueri an in cunabulis ope demonum poſſint permutari.fol. xxx.Q.per totum.
Pueri quotannes eucariſtiam percipere poſſint. folio.cxij.B in fine.
Pueri iurare in iudicio quare non admittuntur.folio.lxxij.H circa medium.
Pueris poſt baptiſmum morientibus an debeatur fructus.fol. cclxxvj.F.per totum.
Puerpe quare plus ceteris perſonis infirmis mirabilibus apparitionibus et fantaſijs vexari videntur.fol.xxxiij.Ff.per totū.
Purgatorium an ſit/et quomodo oſtendatur ſcriptura/philoſophia/et exemplis.fo.ccxxij.F.
Purgatorium quotuplex ſit ibidem.G.
Purgatorium an vnam animā citius purget altera: et vnde hoc ſit.fo.ccxxiij.K.
Purgatorij pena quam magna ſit: et quotuplex ſit.ibidem.G.poſt principium vſque ad finem.J.
Purgatorij ignis quotuplex ſit: et quomodo differenter purget ibidem.J.
Rationis humane que ſint actus.fol.cxcij. F.circa medium.
Rationis actus quomodo per luxuriam deordinant et peruertunt.ibidē.F.
Rancoroſi et iram dimittere nolentes quam mali ſint: et cui aſſimilentur.fo.clvj.E.
Rancor quomodo ſit peccatum/ et quomodo per multa docemur rancorem expellere.ibidem.E.
Rapina quomodo ſit mortale peccatum.fo.ccj. B.in principio.
Raptor vltra reſtitutionem rei ablate: an teneatur recompenſare damnum quod iniuſte intulit.fo.cciij.L.in principio.
Recidiuatio in peccata quomodo remediatur. fol.cix.A.B.C. per totum.
Reconciliatio proximo vel fratri fienda.quere in frater.
Redditus cum ocio habere/an liceat.fo.cxviij.C.in fine.
Regula et directorium omnium humanorum actuū que ſit. f.x. B.post mediū.vide in ordo rectus.
Regula ad cognoſcendum quā do quis mortaliter peccat contra dilectionem proximi. fol.cxxij. G.H.per totum.
Regula vna ad cognoſcendum peccata mortalia a venialibus. fo.xliiij.H.
Regula vna pro tēperantia ſeruāda.fo.clxxxj. B.in principio.
Regule doctorum ad cognoſcēdum peccata mortalia a venialibus.fo.xiiij. B.per totum. E.per totum.et.F.per totum.
Regule doctorū dirigentes animum fluctuantem in viam regiam ad mādatorum dei obſeruantiam et ſunt in numero.xiij. fo.xv.F.poſt principium.
Regule quibus menſurari debēt opera hominis ne fugbiat: ſūt quatuor.fo.xl.E.
Religionis ingreſſū impediēs: an peccet: et quid teneatur facere.fo.ccxx.R.
Religionum inſtitutio que fuit cauſa.fol.xv.F.circa mediū in

vij.regula.
Religioſi quomodo famam bo=nam conſeruare debeant. folio clxiij.B.poſt medium.
Religioſi gratia regule et reli=gionis elemoſynas capientes: et tamen ſecūdum regulam nō viuentes/ſed contra deum ⁊ re gulam:quomodo peccent.folio cciiij.R.poſt medium.
Religioſ⁹ habitū religiōis por tans/et a ſtatu perfectionis de ficiens:an ſit hypocrita. fo.l.h. idem de clerico quocunq̧.
Religioſus an teneatur prela=to ſuo in omnibus obedire.fol. lxviij.C.per totum.
Religioſus an teneatur obedi=re prelato in his que ſunt cōtra regulam.ibidem.D.per totum.
Reliquie ſanctorum quomodo et quot de cauſis debēt venera=ri.fo.xxiij.E.per totum.
Remedia cōtra ſuperbiā ⁊ ina=nem gloriaʒ.fo.xlv.k .per totū.
Remedia contra recidiuū pec=cati:Uide in recidiuatio.
Remedia ſeptem vitiorum ca=pitaliū Uide ī dictionib⁹vitioꝝ.
Reſtitutio cui fieri debeat.fol. ccxvij.E.per totuʒ.Et per cui⁹ man⁹fieri debeat.ibid.F.p tot.
Reſtitutio quando fieri debeat ibidem.G.
Reſtitutio de quo fieri debeat. fo.ccxx.R.per totum.
Reſtitutio rei ablate in quibus caſibus poſſit differri.fo.ccxvij. G.ante medium.
Reſtitutio in bonis corpis quō ſit fiēda.fo.ccxviij . J p totum.
Reſtitutio in mutilatiōib⁹ quō ſit facienda.ibidē.k.per totum.
Reſtitutio ī bonis aīe ablatis/ ſcʒ morib⁹ : quomodo ſit fiēda. folio.ccxix.P.
Reſtitutio bone fame in parte vel in toto ablate/quō ſit fiēda. fo.ccxviij.L.M.N.O.p totum.
Reſtitutio quomodo et qualis/ contritionem precedere debeat fo.ccxv.A.in principio.
Reſtituere qui tenentur.ibidē. B.per totum.
Reſtituere debēs ⁊ nō habens/ qd facere debeat ꝓ ſalute ſua cōſeruāda.f.ccxviij.h.i medio.
Reſtituere famā an teneat qui nō certe nec publice/ſed icaute et idiſcrete murmurāter dicūt de aliquo audiſſe crimē qd ꝯmi ſiſſet.fo.ccxix.M.per totum.
Reſtituere qd teneatur qui ali=quem a religione retraxit.ibidē R.per totum.
Reuerētia dei exterior ī qb⁹ꝯſi=ſtit.fo.xx.in principio.
Reuerentiam deo aufert q̄ eu=kariſtiam indigne manducat. folio.xix.E.
Ridere an ſit peccatum/⁊ quo=tuplex ſit.fo.clxx.G.per totum.

Sabbati preceptū tranſ gredientes q̄ grauiter peccent:⁊ quot de cau ſis.fo.lxxxvj.F.p totū
Sabbati preceptum quot mo=dis violetur.folio eodem.G.h. J.k.L.M.
Sabbati preceptum quomodo per mortale peccatum violetur fo.eodem.G.circa medium.
Sabbati dies quot de cauſis ſit beate virgini in ſpecialem ho=norem deputata.folio lxxxvj. M.per totum.
Sabbatum in antiqua lege an fuit ſtrictius mandatū q̄ nunc dies dominic⁹.f.lxxxvij.k.poſt

principium.
Sabbatum quot modis ſancti
ficetur.fol.lxxxviij.A.ꝑ totum.
Sabbatuʒ violant qui abſqꝫ le
gitima cauſa miſſaʒ audire ne
gligunt.fo.lxxxviij. L .in prin,
idem de ſermone audiēdo.ibi=
dem.M.cum ſequētibus.
Sabbatuʒ ſoluēdi neceſſitatis
tēpoꝛe quis poteſt dare licen=
tiam.fo.xc.H.
Sacerdos ſepteʒ de cauſis eſt
multum honoꝛandus.fo.xciiij.
A.B.C.D.per totum.
Sacerdos vtiliſſimꝰ eſt eccl'ie.
fo.eodem.C in medio.
Sacerdos ſiue bonus ſiue ma=
lus maximo honoꝛe eſt tenen=
dus.ibid̄.D.
Sacerdos in pane ⁊ aqua ieiu=
nans/⁊ illo die celebꝛās an vi=
ni ablutionem ſumere debeat.
fo.lxxxv.U.ꝑ totū.
Sacerdotis officiuʒ cui aſſimi
letur/⁊ quibꝰ.fo.xciiij.D.circa
principium.
Sacerdotes raro celebꝛantes
aut indigne:ꝙ grauiter peccēt
ibidem.D.
Sacerdotes occaſionaliter ad
peccandum inducentes:ꝙ gra
uiter peccent.ibidem.D.
Sacerdotibus detrahentes ꝙ
grauiter peccent. ibid̄.D.poſt
medium.
Sacerdos lepꝛoſus an celebꝛa
re poſſit/⁊ quomō. fol.cxiiij.H.
ante finem.
Sacra ſcriptura quō legi debe
at.fo.xv.F.circa med̄. in ſepti=
ma regula ſecūdo mēbꝛo in fi.
Sacramēta eccl'ie quare ſunt
ſeptē.fo.xcj.B.ꝑ totum.
Sacramenta vn̄ habeant effi=
caciam.Ibidem.C.ꝑ totum.
Sacramenta quare ſunt inſti=
tuta ibid̄. A. ꝑ totū.
Sacramentoꝛuʒ veneratio.iij.
mandato p̄cipit:f.cx.fa.ij.in fi.
Sacramentoꝝ ſuſceptio ꝙ vti
lis ſit.fo.lxxvj.C.in fine.
Sacramentis eccleſie malefici
ſua inſtrumenta quare tangi
permittant.fo.xxxij.3.
Sacrificiuʒ deo offerendi quo=
mō lex nature dictat.fo.xxj. G.
ꝑ totum. Et quotuplex ſit ſacri
ficium ibidem.B.Et quomō ſa
crificiuʒ miſſe ſit dignius alijs
ibidem.
Sacrificiuʒ altaris ex quibus
cauſis ſit deo acceptum. folio
ccxxiiij.E.poſt pꝛinci.
Sacrificiū altaris quō ſuꝑ oīa
valeat ꝓ ſatiſfaciendo ꝓ aīabꝰ
in purgatoꝛio. ibid̄. E.in prin.
Sacrificiū altaris quantū tol=
lat de pena.ibideʒ. E.poſt me.
Sacrificium altaris quante ef
ficacie ſit .ibidem. F .ꝑ totum.
Sacrilegiuʒ quid ſit: ⁊ qui hoc
committant.fo .clxxv.F.in pn=
cipio.
Sacrilegium quomō graue et
grande peccatum ſit ꝓpter qn
ꝙ .folio. cxcv.fa .j.circa fi. F.
in fine.
Sanatio animaꝝ a deo quotu
plex ſit.fo.xcviij. A.circa prin.
Sancti q̄bꝰ reuerētijs. ſint ho=
norandi.fol.xix. C.in princi.et
fo.xxij. B.poſt mediū. ⁊ in q̄bꝰ
ſignis honoꝛentur dulia vene=
ratione.ibidem.D.in fine.
Sācti nō canoniſati an poſſint
venerari.fo.xix.C.in fine.
Satiſfactio ꝓ peccatis quare
⁊ quō debet fieri.f.cviij. A ꝑ to.
Satiſfactio de q̄bus rebꝰ ⁊ ꝑ q̄
bꝰ fieri debet. ibid̄.G.ꝑ totuʒ.

Satiſfactio p̄ q̄ opa fieri poſſit
ibidem .F.G.per totū.
Satiſfactio quāto tpe ⁊ p̄ quot
opera fieri poſſit.f.ibid̄.B.p̄ to.
Satiſfactio p̄ que opa magis
fieri poſſit.fo.cxij.M. per totū.
Satiſfactio p̄ aīab⁹ in purga=
torio per quot et q̄ fieri poſſit.
fo.ccxxiij.A.B.C.D.E.p̄ totū.
et an p̄fectū maiorē capiāt ſm
maiorē charitatē.ibid̄.E.in fi.
Satiſfactio primo de iniuria
ſibi illata per que fieri poſſit.
folio.cliij.H.
Satiſfacere per ſe in vita: q̄re
melius ſit q̄ per aliū poſt mor=
tem.fo.ccxxiij.B.in principio.
Satiſfacere an quis poſſit qui
eſt in peccato mortali conſtitu
tus.fo.cviij.H.
Satiſfacere viuus p̄ viuo pec
catore an poſſit/ ⁊ quot modis
folio.cxi.H.per totū.L.in me.
Et q̄n nō poſſit.J. per totum.
Satiſfacere p̄ alio volēs quō
debeat eſſe diſpoſitus.ibidem.
L.per totum.
Satiſfactoriū op⁹ q̄le eſſe de=
beat.vide in op⁹ ſatiſfactoriū.
Scandalū quid ſit.fo.clxv.A.
in principio/ et quot modis q̄s
poſſit ſcandaliſari.ibidē.
Scandalū quottuplex ſit ibid.
C.
Scandalū an ſit generale vel
ſpāle pctm̄.f.clxvi.E.per totū.
Scandalū q̄n ſit peccatū mor=
tale/et q̄n veniale/ et q̄n non.
ibidē.D.E.F.G/
Scandalū in fama quō ſit ca=
uendū.f.ccxix.M.circa mediū.
Scandalū ne oriatur vtrū bo=
na ſint dimittenda.fo.clxvi.
H.J.K.L.per totū.
Scādalū ſ'd'at generib⁹ hominū
oriri poſſit.ibidē.H.in medio.
Scandali peccatū q̄ deteſtabi
le ſit.fo.clxv.B.in principio.
Scādali ſuſpitio quō faciliter
non ſit habenda. ibidem.L. in
principio.
Scandaliſantis quot ſint pe=
ne.ibidem. B.ante mediū.De
ſcandalo vitando dantur quat
tuor regule.fo.clxix.P.per to=
tum.
Sciētia acquiſita qualē merce
dem habebit in gloria.fo.xi.E.
in principio.
Scire quilibet que tenetur .fo.
ccxxxiiij. C.in princip. H.J. p̄
totū.fo.ccxxxvij. A.in p̄ncipio.
Scrupul⁹ quid ſit.fo.xv.F.poſt
medium in octaua regula. Et
qui ſcrupuli ſint abijciendi / et
quomodo. ibidē in duodecima
regula.
Secretum quottuplex. ⁊c. Vi=
de in ſigillum.
Senſus hominis quomō in pa
triā premiabūtur.fo.cclxiij.A.
per totum. et quomō fiet ſenſa
tio per ſenſus in patria. ibidē.
B.⁊ quottuplex ſit ſētire ibid.
Sēſus hominis quomō ab hu=
manitate chriſti tanq̄ a iocū=
diſſimo obiecto ſatiabūtur.fo.
cclxxvi.F.per totū. G poſt p̄n.
Senſibiliū maximā delectatio=
nem que et quot delectabūt in
patria.fo.cclxxvij.B.
Serpentes per diuinū verbū
an liceat arcere.fo.xxviij.G.in
fine.
Seruire deo propter vitā eter=
nam an licitū ſit/⁊ nō ppterea
eum diligere ſz propter ſe .fo.
xiiij.O.p totū.vide in diligere.
Seruile opus die dominico fa
ctum an excuſari poſſit aliq̄n /

⁊ per que. folio.lxxxix.C.J.k. per totum.

Seruile opus ex neceſſitate fieri quot modis cõtingat/⁊ quomõ/⁊ qñ excuſat ex violatione ſabbati.ibidem.D.E.F.

Seruile opꝰ die feſtiuo factum an pietas/ ⁊ modicitas excuſet fo.xc.ꝑ totum.

Seruitus quottuplex ſit. folio lxxxviij.J.k.

Seruitꝰ que deo ſit quõ in noſtram cedet vtilitatem. fol.xxviij.k.in medio.

Sigillum ſecreti ⁊ confeſſiõis an ſemꝑ ligat: et quomõ. folio ccxxxj.B.C.ꝑ totum.

Sigilla hominem ad tacendũ artãtia quot ſint.f.cv. M .ꝑ to.

Signum aliquod a deo peti/an ſit licitum.fo. lix. D.in prin.

Signum magnũ fidei quod ſit. fo.vj.G.poſt medium.

Signũ reprobationis qđ ſit .vide in ſuperbia.

Signa exteriora in ꝟbis geſtis ⁊ factis cui debeant correſpondere.fol.xlix.C.circa prin. De hoc vide in veſtis.

Simulatio qđ ſit.ibiđ. B.circa princi.

Simulatio quottuplex ſit/ et q̃ mortalis/⁊ que non. fol.ccxxx. G.poſt prin.

Simlatio q̃re ſit pctm̃. xlix.C. in princ.⁊ qñ ſit pctm̃. D.ad fi.

Simulatio aliqua an ſit licita. folio .l.J.ꝑ totum.

Simulatio et hypocriſis quomõ differãt.fo.cxciiij.B.in p̃n.

Simulata equitas quõ ſit duplex iniquitas. fo .xlix.E.in fi.

Sobrietas qđ ſit. clxxxiiij. A.in principio.

Societas bona/quõ⁊ quãdo ſit querenda.fo.lxiij.O.in međ.

Societas mala q̃ ꝑiculoſa ſit. ⁊ quomõ ſocietas popularis fuit beato petro occaſio dñm negandi.fo.iij.F.ante fi.

Sol ⁊ luna quomõ ſtabũt poſt diem iudicij. fol.cclxiij.H.poſt medium

Somnia an⁊ quomõ ſint ſigna futurorum.fo.xxv.C.ꝑ totum

Somniorũ q̃ diuerſe ſint cauſe fo.eodem.B.in prin.⁊ quomodo caute ſm ea poſſit iudicari ibidem.

Sorte vti qđ ſit.fol.xxvj.E.per totum.

Sortibus licite vti in quot caſibus cõtingat.fo.xxiij. D .per totum.

Sortibus male vti in quot caſibus contingat.ibidem.F.in p̃ncipio.

Species rerũ an poſſint permutari.fo.xxix.M.in prin.

Speranda ⁊ deſideranda quõ ſint a deo petenda.fo.ix.B.

Sperare in ſanctos et ſanctas priuilegiatas quõ liceat. folio x.G

Spes quid ſit. fo.viij.A.in p̃n.

Spes quomõ cadit ſub p̃cepto ibidem.in prin.

Spes ſuper miſericordia dei/⁊ in proprijs meritis quomõ fundari debeat ibidem.A

Statꝰ honeſtꝰ q̃ ſit.fo cxcvij.G.

Status decentia quomõ ſit cõſeruanda.ibidem. G .ꝑ totum.

Strepitus naturales ⁊ cetere inſolentie in quibuſdã domibꝰ contingentes a quo ⁊ opere cuius fiant.fo.xxx.S.ꝑ totum.

Stuprum quid ſit/⁊ ſtuprũ cõmittens quid teneatur in foro conſcientie. fo.clxxiiij.B.

Stupro quot mala eueniāt.ibidem.B.
Subditi an prelatos debeāt accuſare.Uide in accuſare.
Subtilitas in corporib⁹ glorioſis quomodo erit in patria.fo.clxviij.G.p totum.
Suffragia quib⁹ proſint ⁊ quibus nō f.ccxx.A.p to.C.in meō D.in prin.F.in principio.
Suffragia qua intentione debeāt regulari.f.ccxxj.D.in me.
Suffragia ꝑ alio facta an etiā proſint facienti ad ſatiſfaciendū pro ſe.ibiō.D.ad finem.
Suffragia facta p peccatores anvaleāt defūct⁊.ccxxv.G.pto.
Suffragia facta pro multis an valeant equaliter omnib⁹.ibiō J.p totum.
Suffragia continuata ſucceſſiue an pl⁹ valeant ſimul factis. ibidem.k.p totum.
Suffragiorum valor p quattuor gradus diſtinguitnr.fo.ccxxvj.p totum.
Superbia quid ſit/ ⁊ quomō p eam peccetur.fo.xxxix.B.H.in principio.
Superbia eſſentialiter in quo ſit.fo.xl.H.in princ.
Superbia ⁊ inanis gloria differunt quadrupliciter.fol.xxxix.C.per totum.fo.xlij.B.C.
Superbia quomodo duabus virtutibus contrariatur.fo.xxxix.C.in princi.
Superbia prohibetur.fol.iiij.k.circa finem.fo.xxxix.A.in principio.
Superbia ꝙ magnum malum ſit.ibidem.p totum.
Superbia quomodo ſit reproborum euidentiſſimum ſignum xliiij.G.circa prin.
Superbia quibus operibus ſe immiſcet.fol.ibidē.F.per totū.
Superbia quomodo multis nocet/ ⁊ quib⁹.ibidē.F.per totum.
Superbia quando ſit mortale peccatum:et quando non.folio xliiij.G.per totum.et dantur de hoc concluſiones illatiue ex regulis datis de cognitione peccatorum venialium vel mortalium.ibidem.J.per totum.
ſuperbia in veſtium ornatu generat ex ſe multa vicia.fol.lvj.H.per totum.
ſuperbia in veſtitu p multa ſanctorum exempla diſſuadetur.folio.lvij.J.per totum.
ſuperbia in veſtitu exteriori eſt quintuplex ſtultitia. ibidem.k. per totum.
ſuperbie radices quotuplices ſint.fo.xl.D.per totum.
ſupbie quot/ ⁊ q̄ ſint cauſe eā antecedētes.fo.eoō.G.in principio.
ſupbie q̄ ⁊ quot ſunt cōcomitantia.fo.xliij.E.circa principiū.
ſuperbie quot ſūt ſpecies.fo.xl.H.prima ſpecies q ſit.ibidē.H. poſt princi.Et quot ſint ei⁹ ſigna ibiō.J.p to.ſcōa ſpecies q̄ ſit/ ⁊ quō multipl'r errat q̄ hac ſpecie peccat.ibidē.k. L p to.Tertia ſpecies que ſit.fo.xlij.A.p totū.
Quarta ſpecies que ſit ⁊ quō p eam peccatur.ibidem.C.per totum.et que ad eam reducantur C.poſt mediū.D.per totum.
ſuperfluum quid ſit et qualiter et ſecundum que debet ſumi et attendi.fo.cxcvij.D.E.F.G.
ſuperſtitio quid ſit.f.xxvj.in fi. A.in prin.Dd.circa pri. ⁊ quot ſunt ſupſtitionis genera.ibiō. A.circa principium.
ſuperſtitiōes quō cognoſcant.

fo.xxvij.D.ꝛ ponunt multa ſu-
perſtitionum exempla.
Supſtitiones q̄ꝫ grauia ſint pec
cata.fo.xxiij.C in p̄n.ꝛ quō/ et
quibus modis ſint pctā morta
lia.ibidem.D.
Supſtitionū quot ſint ſpēs p̄n
cipales.fo.xxij.B per totum.
Supſtitionū maleficia vn̄ ſorti
antur effectū.ibidē.F per totū.
Superſtitionibus vtens/ apo-
ſtata fidei quomodo declarat.
ibidem.B ante finem.
Suſpicās de proximo ſuo mor
tale peccatū ex leuib⁹ꝛ inſuffi-
cientibus ſignis/ꝛ firmiter ex-
hinc credēs/an mortaliter pec
cat.fo.xliij.D poſt princi.
Suſpicio q̄d importat.ibid.D.
Suſpicio ex quibus contingat.
ibidem.D.
Suſpitionis quot ſint gradus.
ibidem.D.
Taciturnitas in qui
bus ſit habenda.vi
de in ſigillum.
Tactus in patria
quomodo pficietur
ꝛ quib⁹ rōne ſui obiecti maxio
gaudio premiabitur.fo.cclxvj.
b per totum.
Tediū vite vn̄ oriatꝛ q̄n ſit pec
catū.fo.lxiij.N.in principio.
Temptare deum quid ſit.folio
lviij.A per totum.cū declara-
tione eius.B C D.
Temptare deum an ſemper ſit
peccatum.ibidem.A.
Temptatio dei per quot gene-
ra hominū ſit.ibidē. E in prin.
Temptationis progreſſus quo
modo ſit/ꝛ quomodo ex ea pec
cata fluunt.fo.ccxlvj.F
Temptationum vie que ſint/ꝛ
quomodo ſint obſtruēde.folio
clxxiij.I in principio.
Temptantium deum quadru-
plex eſt gradus.fo.lx.h per to.
Temptatio hominis in mortis
articulo quare ꝛ quomodo / et
quot de cauſis ſit grauiſſima.
folio.xcv.A poſt principium.
Tempeſtates an liceat verbis
ſacris/campanarum pulſatio-
nibus/ ꝛ ſimilib⁹ repellere.fol.
xxxv.p per totum
Tepiditas q̄ꝫ mala ſit. vide in
negligentia.
Tepiditas quomodo diabolo
preſtat fiduciam temptandi.fo
lio.lxij.F.circa medium.
Teſtificare an quis teneatur
aliquibus caſib⁹. folio. ccxxxj
A per totum.
Teſtis teſtificando/vel als aſ-
ſerendo iurare volens/ qualeꝫ
ſcientiam habere debeat ſuper
re ipſa de qua iurare debeat.
fo.ccxxxiij.G h I per totum.
Teſtimoniū an licite pōt fieri
de his que alicui in ſecreto ſūt
commiſſa.fo.ccxxxj.C per totū
Teſtimoniū falſum an ſit mor-
tale peccatum.ibidem
Theſauri inuenti/an ſint reti-
nendi/ꝛ quomodo. folio.ccv.
fa.j.in fine.y per totum.
Timor in genere/an excuſet a
peccato.fo.lxvj..k per totum.
Timor quando ſit mortale pec
catum.ibidem.L per totum.
Triſtitia quotuplex ſit.f.lx. A.
Triſtitia de alieno bono q̄tu-
plex ſit.fo.cxlv.C D per totuꝫ.
Triſtitia de bono diuino quan
do ſit primus motus/quādo ve
niale peccatum/ꝛ quādo mor-
tale.fo.lxi.D E.
Triſtitie q̄t ſint radices ꝛ cau-
ſe.ibidem.B per totum.

Turpia ꝛ ihoneſta que ſint oc
cultanda.fo.lxiiij.B in medio.
VEnditio ꝛ emptio
quot requirant cō=
ditiones vt fiant li
cite.fo.ccv.C circa
medium. E per to=
tum.F in principio.
Uēditio ꝛ emptio quomodo ſe
cundum naturalem ꝛ diuinam
legem requirant equalitatem/
ꝛ ſm que iuſtum precium in ip
ſis ſit ſumendum.fo.cviij. G h
J k.Et que eſtimatio ſit ſequē
da.k.
Uenditionis ꝛ emptionis quis
debeat eſſe finis intentus. fol.
ccviij.L per totum.
Uēditor an teneatur dicere de=
fectum vel vicium rei venden=
de.ibidem.M per totum.
Uenditione ꝛ emptione quotu=
pliciter poſſit fieri fraudatio
ibidem.D in principio.
Uendere rem carius ꝙ̄ ſit em=
pta an liceat/ꝛ in quibus caſi=
bus.fo.ccvj.F.
Uendentes quomodo diuerſuꝫ
lucrum debent capere.fo.ccix.
P circa medium.
Ueniale peccatum.vide in pec
catum.
Uerba contumelioſa proferre
quando ſit peccatum mortale/
aut veniale/aut nullum. folio
cxl.C in principio.
Uerba opprobrioſa ꝙ̄mali effe
ctus ſint generatiua. fo.cxxxix
G poſt medium.
Uerba ambigua quō ſint intel
ligenda.fo.ccxxxij. E poſt me.
Uerba vel facta occaſioneꝫ ſcā
dali inducentia quot modis fi
ant folio.clxv.C.
Uerbū detractoriū quādo ſit ve
niale/aut mortale. folio clvij.
F poſt principium.
Uerbum dei quāte efficacie ſit.
folio.xxxiij.G ante finem.
Uerecūdia q̄tuplex ſit.fo.lxv. F
Uerecūdia q̄ſi ſit/ꝛ q̄bꝰ de cau=
ſis laudabilis.f.lxiiij.E ꝑ totū
Et per oppoſitum inuerecūdia
quot de cauſis ſit vituperabi=
lis.ibideꝫ.F in principio.
Uerecūdia q̄ſi ſit mortlē pctm̄/
aut veniale.f.lxvj.M per totū.
Uerecūdia bona q̄d ſit.ibid̄.B.
Uerecūdia bona in quibus re=
periatur.ibideꝫ.B F in princi.
Uerecūdia mala quid ſit.folio
lxv.G in principio.
Uerecundia mala in quibꝰ re=
periatur.fo.lxvj.O per totum.
Uerecundia mala quot habeat
radices.ibidem.P in fine.
Uerecundia quot remedijs ex=
pellatur.ibidem.B per totum.
Uermis conſcientie quid ſit/ et
quomodo ſit in viuentibus ꝛ in
damnatis.fo.clviij.fa.ij.in fine
E per totum.
Uermis cōſciētie quotuplex ſit
ibidem.E per totum.
Ueſtes precioſas deferre an ſit
peccatū.fo.lij.C per totum.
Ueſtes vane ꝛ turpes/vel ſup=
flua ornamēta:an ꝓpter cōſue
tudinē ſine graui pctō poſſint
deferri.fo.lvi. G circa medium
Ueſte muliebri an vir poſſit vti/
ꝛ ecōuerſo.fo.lv.D ꝑ totum.
Ueſtis exterior quō interioris
animi dꝫ eſſe indiciū.fo.lij.B.
Ueſtiri precioſe an poſſint con
ſtituti in dignitatibus. fo. liij.
D per totum.
Ueſtiū humilium delatio an ſit
virtuoſa opatio.fo.lvij.L ꝛ qui
bus pſonis ꝛ q̄bꝰmōis.N ꝑ to.

Ueſtiū ꝓcioſitas quot gn̄ib⁹ ho
minū ⁊ quō ſm magis ⁊ minus
admittit.fo.liiij.F.ꝑ totum.
Ueſtiū curioſitas quō humane
ſtudio fuit excogitata/ ⁊ quātū
nūc diſtat a prima veſtiū inſti=
tutione.fo.liiij.fa.ij. in fine.H.
Ueſtiū textarū/prim⁹ inctor qs
fuit.ibidem.H poſt principiū.
Ueſtitu exteriori an ⁊ quō ꝟtū
tes acquirunt.fo.lij.B in fine.
Ueſtitu ꝑ exceſſum aut defectū
cōtingit.xij.modis peccari. fo.
liiij.G H per totum.
Ueſtitū humilē quō quidā im=
pugnāt/ ⁊ rationes eoꝝ ſoluū
tur.fo.lvij.M per totum.
Ueſtitus ſuperbia cui aſſimile
tur.vide in ſuperbia.
Uia ad patriā celeſtem que ſit
fo.ix.B poſt medium.
Uia regia in mandatis dei ob=
ſeruāda.fo.xv.F.poſt princi.
Uia vicioꝝ durioꝝ eſt etiā natu
raliter mādatoꝝ obſeruātia ꝑ
pter quinqꝫ.fo.iij. F in princi.
Uicia capitalia q̄re aliqua di=
cātur.fo.cxcj.D circa medium
Uicia quare ſenſualib⁹ hoīb⁹
appareant virtutib⁹ dulciora/
⁊ ex quot/⁊quib⁹ cauſis. folio
iij. F a medio vſqꝫ ad finem.
Uicia reprimere quō poſſim⁹ ⁊
ꝑ q̄ media.f.ccxxxviij.C p⁹me.
Uiciū negans quod quis in ſe
tn̄ habet/an ⁊ quō peccet.folio
xlij.B in principio.
Uini potationē quō multe reꝑ
heſibilis comitāt.f.clxxxiiij.D
Uinum abuſiue ſumptum.vij.
mala inducit.ibidem. C.p to.
Uirginem opprimēs vel ſedu=
cens ad quid teneat in foro cō
ſcientie.fo.clxxiiij.B in princi.
Uirgines an precioſis ſint or=
nande.fo.liij.E per totum.
Uirgines in patria an ⁊ quomo
do hūanitati xp̄i erūt ꝓpinquio
res.fo.cclxj.D ad finē.
Uirtuoſi actoris que ſunt con=
ditiones.fo.viij.K.poſt mediū.
Uirtutes q̄bus modis ſunt ac
quirēde.fo.ccl.O poſt princi.
Uirtutes quomodo differenter
ſint in anima/⁊in actibus exte
rioribus.fo.lij.B in principio.
Uirtutis mediū quō ſit ſumen
dum.fo.cxcviij.I in principio.
Uirtutē hn̄s ꝑfectā/⁊ hn̄s ꝟtu
tē imꝑfectā/vel carens virtute
quō differēter poſſint eūdē ac=
tum agere.fo.viij.K poſt prin.
Uis iraſcibilis ⁊cōcupiſcibilis
in patria quomodo perficiūtur
fo.clxiij.C per totum.
Uiſio dei quotuplex ſit/et que
ſint ille viſiones. folio cclxxx.
E circa principium.
Uiſio dei quot mōis habeatur.
folio.cl.B
Uiſio dei in glīa quō ſequatur
ad maiorem amorē in via. fo.
xi.E per totum.
Uiſio vie per que impediatur/
q̄ nō ſit ꝑfecta.ibidē.E p⁹ pn̄.
Uiſio humanitatis chriſti qua=
le gaudium affert beatis.folio
cclvj.L per totum.
Uiſio beatorum quomodo ⁊ de
quib⁹ erit maxime gaudioſa.
fo.cclxxiij.C D per totum.
Uiſiones nocturnales ſpirituū
quot modis contingere poſſint
fo.xxviij.I per totum.
Uiſiones in ſpeculis malefico=
rum/quomodo illuſorie ſint.fo
lio.xxvij.F per totum.
Uiſiōes ſortilegice quō ſint fal
ſe. fo.xxiiij. A per totum. folio
xxix.M circa principium

Unctio ſacra/an ſit ſacramētū neceſſitatis.fo.xcvj.C p totū.
Unctio quibus ſit danda.ibidē B in me.⁊ qñ ſit danda.ibid.B
Unctio an ſit iterāda in eadē egritudine.ibidē.B poſt med.
Unctiōis extreme quot ſint effectus ⁊ vtilitates. folio.xcv. B per totum.
Unctiōis ſacramētū a quib⁹ ſit inſtitutū.ibidē.in principio.
Unctionē negligēs voluntarie an ⁊ quomodo peccet.fol.xcvj. C ad finem.
Ungendus quō debeat eſſe diſpoſituss.ibidem.B per totum
Ungi an debeat q̄ rationis vſū perdidit. A circa medium. B circa finem.
Uoluntas viri iuſti qualis eſſe debet.fo.vij. I circa medium.
Uota an irritari aut diſpenſari aut commutari poſſint/⁊ per quos.folio.lxxxv.A.
Uoti fractio,ꝓpria auctoritate abſq; ratiōabili cauſa an ſemper ſit pctm̄.f.lxxxiij. D in me.
Uoti liciti ⁊ ꝯpleti quot ſint cōditiōes.fo.lxxxj.A B C p totū.
Uoto aliquid faciens qd̄ aliun de non faceret/an ex hoc mere tur.fo.lxxxij.F per totum.
Uotū an requirat deliber[illegible] nem.fo.lxxxij. D circa pricipiū
Uotum quid ſit. fol.lxxxj. A in principio.
Uoti cōditiōes.vide in cōditio
Uotum cui ꝓpue fieri debet. folio.lxxxij.B.
Uotum an magis obliget iuramento.fo.lxxxiij. D per totum
Uotum an ſemper obliget ad obſeruantiam.ibidē.I p totū
Uotum ſub conditione emiſſū an obliget vouentem.ibidē. N
per totum.
Uotum ſub conditione inhoneſta factū:an ſit obligatoriū ſtāte conditōne.ibidē.R per totū.
Uotū ſub conditione factū/⁊ cōditione propter culpam vouētis nō impleta:an ſit obligatorium.ibidem.O P per totum.
Uotū ſubitaneū/an ⁊ quomodo obliget.fo.lxxxiiij.L per totū.
Uotū quō obligat ad rem poſſibilem ſolum.ibidē. D ı pⁱnci.
Uotum de abſtinētia carnium an ad medici mandatū laxari debeat.fo.lxxxv.S.
Uotum indeliberatū relaxās ꝓpria auctoritate:an mortaliter peccet.ibidem.X.
Uouēs caſtitatem/⁊ fornicans quomodo dupliciter peccet.ibidem.A poſt medium.
Uouere an ſit expediens. folio lxxxij.D.
Uouere quomodo ſit actus latrie.ibidem.E.
Uouere an liceat/ꝙ omne votum vouendum velit voce vel ſcripto exprimere.fo.lxxxv. S per totum.
Uoto aliq̄d facere an ſit meli⁹ q̄ ſine voto.fo.lxxxij. E p totū.
Uſura circa que cōmittat.folio [illegible]
Uſurarij quomodo multis modis peccent.f.ccxj.I K L M N O per totum.
Uſurari⁹ ad que tenet.ibidē B
Uſurandi quomodo multi ſint modi.ibidem.I.
Uulnera in ſctīs ı patria an apparebunt/⁊ quare/⁊ quō glorioſa apparebunt.fo.cclxviij. F p totum.cap.viij.A in medio.
Uxorē an qs pl⁹ diligere teneat q̄ parētes. fo.cxxv.D poſt me,

Xpi hũanitas quõ erit taȝ excellẽtiſ ſimigaudiũ beatorum ⁊ ſaturitas obiectiua oĩȝ ſenſuũ beatorũȝ. fo. cclxxvj.E.F.G.per totum.

y Mago anime peccatricis quomõ depingi debeat.f.cclvj.I.

ymagines quot de cauſis inuẽte ſunt.fo.xxij.D.in prin.

ymaginũ vſus quare admittit in eccleſia:cum veteri teſtamẽto repiatur vetit⁹.fo.eodẽ.B.i fine.C.ꝑ totum.

ypocriſis vana gloria ⁊ iactantia quomõ differenter ex eadeȝ radice oriantur.fo.xlix.A.fere per totum.

ypocriſis quot modis accipiat ibidem.B.

ypocriſis cõmuniter dicta ⁊ ſimulatio quõ idem ſint. vide in ſimulatio.

ypocriſis proprie dicta quid ſit fo.xlix.E.

ypocriſis quot includat in ſe. ibidem.E.

ypocriſis propria in quot ⁊ quibus ꝑſonis reperiatur. ibidem F per totum.

ypocriſis ꝓprie dicta an ſit peccatum.ibidẽ.E.poſt mediuȝ/et quomodo cognoſcat an ſit peccatum mortale vel veniale.ibidem.k. per totum. L. in principio.

ypocriſis quomodo ſit periculoſa ⁊ valde nociua.fo.l.L poſt princi.vſqȝ ad finem.

ypocrita quid ſit.ibidem. E. in medio.et quomodo cognoſcat. G. per totum.

yronia quid ſit / ⁊ an ſit peccatum.fo.lj.M per totum.

z Elus dom⁹ dei quomodo et in quo debet haberi . folio clx.D.per totum.

zizania quot de cauſis non ſit euellenda.folio. clxviij. N.O. per totum.

Finis tabule.